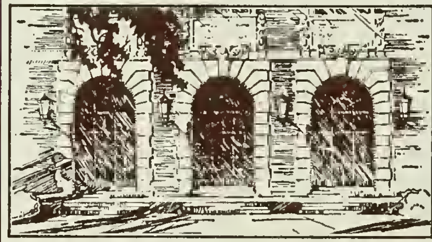

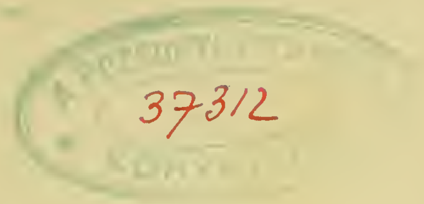
37312

KOSZORU

27 szám. 1884 Julius 6.

MIRE JÓ A HETEDIK SZENTSÉG?

Irta SIKOR MARGIT.

— Tisztelendő ur!

— Mi baj van Kata asszony? — kérdi Mágocsi plébános, amint megpillantotta vén gazdasszonya bozontos fejét az ajtónyilásban — talán keres valaki?

— Keres hát! Ez a hülye Kálmán van itt, a volt harangozó fia, a ki mindig házasodni akar. Mondtam már neki, hogy kotródjék el innen, mit háborgatja mindig a plébános urat, kinek bizony előbbre való dolgai is vannak, semhogy ilyen trotylival vesződjék. — Hanem beszélhet ennek az ember, akár a falnak! Nem használ semmit se a szép szó, se az, hogy én bizony csunya pofákat vágok rá, ha jön.

Olyan orcátlan, hogy csak minden áron tolakodni akar befelé, a tisztelendő urhoz. Váltig jár a szája, hogy nagy dologba jár ide, sürgős a mondandója. Ugy-e, hogy elküldhetem?! Csak tele locsogná ugyis a tisztelendő ur fejét, mintha egyébért se volna pap a városban, csakhogy vele tartson kupak-tanácsot! Én bizony be nem eresztem! Csak elsározza a tiszta szobámat, az ő kedviért bizony nem surolok minden nap!

A mint egy szusz alatt kiadta magából Kata asszony azt a rettenetes nagy szóözönt, a mi a lelkét nyomta, borzasztó szemekkel meredt a plébános ur szelid arcába, hogy medusa fejének ijesztő csunyaságával befolyásolja a feleletet, a mi azonban igen hiában való kisérlet volt, miután Mágocsi uram annyira rövidlátó, hogy két lépésnyi távolságra sem lát.

— Ne féltse annyira a padlóját Kata asszony, csak ereszsze be azt a szegény gyereket!

— Hogy ne féltsem a padlót? Persze, könnyü azt mondani! Ne féltsem a padlót! Elhiszem! A plébános ur persze nem hasal neki, hogy felsurolja, hát könnyen beszél. Nem törődik vele, ha minden jött-ment öszszetiporja. Persze! mert nem is a plébános urat szólják-szapulják érte, ha ronda, csak engem! Istenem! milyen baj, ha az ember nem lehet asszony a háznál!

— Jól van, jól, Kata asszony. Most már kiduzzogta magát, hát ne feleselgessen tovább, hanem küldje be azt a fiut!

— Könnyü azt mondani! — s Kata asszony ugy becsapta háta megett az ajtót, hogy csak ugy rengett bele az épület — hiába! igy van az, ha a háznál mindenben egy férfi parancsol. Én csak kotrok, tisztogatok, takaritok mindég, azután még sincs rend, mert mindjárt bemászsza, bepiszkitja az a sok sehonnai koldus meg csavargó a házat. Ebből látszik, milyen az a ház, a hol férfi parancsol. Mit ért hozzá egy férfi? — Semmit. Könnyü nekik!

Avval belép a csillogó, tiszta konyhába s gyilkos tekintetet lövel a szegény tolakodóra, ki ott áll alázatosan, kezében tartogatott sapkával s fél szemmel, kiváncsisággal vegyes félénkséggel pislogat a rettegett amazon tarka konyhakötényére. Már annyi bátorság nincs benne, hogy az arcába merné felemelni szentségtörő tekintetét.

Ez siet rajta kifujni mérgét.

— No hát csak takarodjék be a plébános urhoz, maga pislogó bagoly. Hanem azt előre megmondom, ha be meri sározni a padlómat, mit ma sikáltam fel, hát akkor velem gyülik ám meg a baja, mert akkor megmutatom, hogy ki vagyok! Érti? No, azért mondom! Mit vihog a szemembe, mi? Csak szaporán szedje rendbe a csámpás lábait, aztán aló-mars! . . .

— Igenis, csókolom a kezét, ne tessék haragudni!

Egyszerre Kata asszony setét ábrázata nekigömbölyödik s olyan széles kedve támad, hogy majd elneveti magát. Egy bá-

jos mozdulattal feltüri piszkos kötényét s kegyes leereszkedéssel veregeti meg vörös, érdes keze a habozó Kálmán gyereket:

— No ezt már szeretem. Ez uras tempó, hogy: »csókolom a kezét«, csak tartsd mindig ezt az illendőséget a fejedben. Mégse vagy te olyan trotyedli, mint a milyennek kinézel — s egy hizelgő mozdulattal hátba üti a vihogó embert — aztán csak vigyázz a padlómra. Dörgöld le jól a csizmádat. Ugy. Most bemehetsz. Megkopogtass ám az ajtónál, hallod? Aztán csak mutasd meg ott benn is, hogy tudsz illedelmet!

Kálmán lassu csoszogással közeledik az ajtóhoz. Ott megáll egy darabig s rettenetesen köszörüli torkát, meg fejét töri a mondókáján.

Még néhányszor ismétli magában a mondandókat és a közbeszurandó udvarias kifejezéseket, mire már másodszor is kihallik a benn türelmetlenkedő tisztelendő ur szava:

— Na! lépj hát már be egyszer valahára, Kálmán. Ne krákogj annyit, mert megfájdul a torkod bele.

A szegény harangozó-fiu vihogva nyitja be az ajtót:

— Dicsértessék a Jézus Krisztus! hehe! Csókolom a kezét. Hihi! Ne tessék haragudni!

— Jőjj hát közelebb, Kálmán fiam, aztán mond, mi bajod van ismét? Szükséged van rám valamiben? Tanácsot akarsz ismét kérni?

Félénken csoszog előre. Egyik lábát mindig ugy huzkodja a másik után, mintha félne, hogy elveszti. Kis gyerekkorában történt még az az eset, hogy kitörött, aztán hiányos gyógykezelés folytán csak ugy nőtt össze, a hogy épen akart, s azóta megy vele ilyen csámpásan. Félszemét is még gyerekkorában ütötte ki a harangkötél, azért néz olyan furcsán, hogy a másikat is összehuzza. Feje olyan rettentő nagy, hogy alig birja cipelni, hát minduntalan megpihenteti hol jobb, hol meg bal vállán.

A tisztelendő ur barátságos felszólitásának szeretne eleget tenni, de nem tudja, hogyan közeledjék feléje, a nélkül, hogy lába nyomott hagyna a keskeny futószőnyegen, mert valószinüleg azt félti ugy Kata néni, a miért utána kiáltott, hogy: »vigyázz a padlómra!«

A tisztelendő ur szokott félénkségnek nézi e habozást s szeliden biztatja:

— Csak jőjj ide bátran és add elő a a bajodat!

Kálmán egy nagy elhatározással ketté veti lábát s nagy óvatosan huzza végig sáros csizmáit a szőnyeg mellett kikandikáló vizes padimentumon.

— Hihihi!! csókolom a kezét, nagy a bajom, sok gondolkozni valóm van, ne tessék haragudni:

— Hát csak rukkolj ki vele fiam, izibe. Ne kerits neki akkora feneket!

— Hát tisztelendő uram, csókolom a kezét, de — — hehe! — — de szeretnék — — hihi! — szeretnék — ember lenni! hihi!

— Szeretnél ember lenni?! hát most mi vagy? — kérdi egy gyenge mosolylyal Mágocsi uram.

— Most csak legény vagyok!... ne tessék haragudni — — de már azt gondolom, jó volna ember lenni! hehe! Meguntam már ezt az életet, muszáj is volna már egyszer megházasodni. Jobb a családos embernek a sora, hiába!

— Hát aztán miért akarsz te házasodni, Kálmán? hisz magadat is nehezen tudod eltartani?

— Épen azért, főtisztelendő ur, csókolom a kezét. Épen azért, mert, — ne tessék azért rám haragudni — de nincs, a ki rám mosson. Azért nem ér ez a legényélet semmit. Ha ember leszek, lesz, a ki gondomat viselje. Lesz, a ki ruhámat kimossa! Hehehe! Muszáj, muszáj feleséget venni!

— De hát hogyan fogod eltartani?

— Tudok dolgozni, tisztelendő ur, csókolom a kezét. Most is mindig dolgozom. Nyáron ajtókat, ablakokat, székeket, butorokat, mindent föstök, télen meg eljárok fát vágni, havat kihordani, talicskázni... Aztán amennyi pénzt szerzek, azt mind oda adom a Lizinek, a testvérnénémnek, azért ad ő nekem kovártélyt. Pedig azt se a szobában ad, hanem a kis folyosón hálok és nemis ad, amivel takaródzam; a felső kabátomat teszem le a fejem alá, ugy fekszem le a kőre. — A télen is ugy áthültem, hogy az ispotályba vittek vért hányni... és megetetett velem az orvos sok sót; azóta vagyok jobban!

— Látod fiam, ilyen beteges embernek nem való ám a házasság. Ha korán megtalálsz halni, mit csinál az a szegény megözvegyült asszony?

— Hát majd megsegiti az Isten! — csókolom a kezét, ne tessék haragudni — de nekem igy nem ér az életem sokat. Lizi néném, meg az ura, gyerekei egy jó arcot se csinálnak rám, pedig én mindent nekik adok . . .

Mikor este haza jövök a dologból, minden krajcárról beszámolok nekik, még egy kis dohányravalót se tarthatok magamnak — hej! pedig a pipába van csak a világ minden jósága — s nekem elég volna 5 krajcáron dohány egy egész hétre.

Ruhát se akarnak venni, pedig a »rongyos közbe« a multkor kaptam volna egész öltözetet 2 forint és 56 krajcárért. Tessék rám nézni, tisztelendő ur, milyen rongyos vagyok! A csizmámom befolyik a viz . . .

— Szegény gyerek te! De hisz a feleséged se vehetne ujjat!

— De Lizi néninél jól se lakhatom! — folytatja mély sóhajtással elkeseredett panaszát — még vasárnap se lakhatom egészen jól. Mindig szidják a gyomromat — — azt mondják, sokat eszem. Aztán — ne tessék haragudni — de én igen szeretem a babot, csuszpeiznak; és még se lakhatom vele jól soha, de soha! Pedig az én nagy vagyonomat is mind a Lizi néném zsebelte el!

— Hát volt neked valamikor vagyonod, Kálmán? Hisz apád harminc esztendeig volt az én egyházamnak a harangozója, mindig földhöz ragadt szegény volt!

— Hihihi!! hehe! ez csak ugy látszott, csókolom a kezét, nagy vagyon maradt utána . . . maradt négy szép, gyönyörü vánkos, két föstött almárium, egy dunyha, egy ágy, meg egy polituros köpőláda . . . . nekem mégse adtak semmit; azt a nagy vagyont mint bezsebelte a többi testvér — ne tessék haragudni — — csak nekem nem maradt egy fogpiszkáló sem; Lizi néném egy pár rosz kapcával szurta ki a szememet . . . Ez volt minden örökségem!

— Hát akkor hogyan akarsz megházasodni édes fiam, ha nincs semmid? Ha egy darab ágyruhád sincs? Mért akarsz egy koldusból kettőt csinálni?

Kálmán rejtélyesen mosolygott s félszemmel hamiskásan pislogott a tisztelendő úr felé:

— Hehe! de van ám — neki! hihi!!

— Kinek?

— A menyasszonynak, a kit Kátyus szabócók szereztek!! hihi! az gazdag leány, van sok vagyona! 120 forintja! ne tessék rosz néven venni!

A plébános ur hitetlenül mosolygott.

Kata asszony meg megcsóválta boglyas fejét odakünn, a küszöbön, a kuleslyuk előtt s megbotránkozva dörmögte:

— Uram fia! de olcsó mai világban a leány! Még egy ilyen hülyének is jut, pedig pénzes! Ejha! nem igy volt ez az én időmben! Mire jutnak már szegény vászoncselédek, szent szűz anyám?!

— Te Kálmán, nem tartottak téged bolonddá? Nem lesz pénze annak a leánynak, aztán nem is igen becsületes, vagy mi! Valami bibéje lehet. Talán csak fejkötőre vágyik valamiért!

— Igen becsületes leány az, csókolom a kezeit, aztán engem igen nagyon szeret. Ugy fut utánam, alig tud szétválni tőlem. Azt mondja, csakis ilyen urat kiván magának, mint én!

— Átkozott quatus — dörmögte egy vén asszonyhang a küszöbön.

— Hát miért nem hoztad el, hogy én is lássam? Ugysem adnálak össze bennetoket tanitás nélkül! Előbb majd a lelketekre beszélek.

— Igenis, de ne tessék haragudni, most nem jöhetett el a Juliska. Sok a dolga, mert igen jószivü, hát a beteg szomszédasszonya kis gyerekét szoptatja!

Oda sandit fél szemmel a tisztelendő urra, hogy milyen hatással lesz annak keresztényi lelkére ez az irgalmassági cselekedet s már előre hallani véli a dicsérő szavakat menyasszonya felebaráti szeretetére vonatkozólag.

De ugy látszik a tisztelendő urra nem a várt hatást tették a vőlegény dicsérő szavai, mert egyszeribe elsápadt, meg elzöldült s aztán szigoruan rákiáltott az elbámuló fiura:

— Hát aztán o l y a n leányt veszel el te, a ki . . .?

Csodálkozva bámult a plébános ur arcába, nem tudta eltalálni, mi kifogásolni valót talál a Juliska jószivüségében? Hirtelenében egy gondolat szeli át borus elméje ködét s gyorsan kimagyarázza magát:

— Ne tessék azt gondolni utóbb, hogy az övé — — dehogy az övé — — neki nincsen . . .! Juliska becsületes leány, ha-

nem igen jószivü. Iszen a szomszédasszonyáé! Szegény Juliska ártatlan. — Ne tessék haragudni . . .

Az öreg plébános ur mérge lecsillapodik, amint hosszasan bele néz Kálmán hüledező, ártatlan arcába s látja annak ijedt szemein, hogy nem érti az ő haragja okát; aztán megfogja a remegő fiu kérges kezét és határozott, szigoru, de mégis jóságos hangon szól hozzá:

— Kálmán fiam, te nem fogod azt a leányt elvenni! Érted? Én nem akarom, hogy elvedd! Nem eskethetlek meg vele. Mondj le róla, fiam!

A szegény ember hüledező areán egyszerre a legmélyebb szomoruság kinyomata váltja fel a derüs naivságot; bozontos fejét esüggedten ereszti jobb vállára s mig kérges kezével majdnem öntudatlanul szorongatja a tisztelendő ur finom, fehér kezeit, csüggedten, szorongó lemondással susogja.

— Igenis . . . igenis!

Az vigasztalni akarja:

— Látod fiam, az a leány ugyis csak bolonddá akart téged tartani. Hozzád ment volna feleségül és mást szeretett volna. Én tapasztalt ember vagyok, nekem hihetsz, Kálmán!

— Igenis — — hiszek!

— Mondj le a házasodásról. Nem neked való az!

A szegény ember sápadt areán lassan végig gördült két könycsepp:

— De engem még ugysem szeretett senki! Azt gondoltam . . . abban studéroztam . . . hogy . . . hogy ha majd lesz feleségem . . .

— Én a javadat akarom, fiam! Én szeretlek . . .

— Tudom, hogy tisztelendő uram az egyetlen ember, a ki törődik velem a világon . . . azért hiszek, engedelmeskedem — — pedig — ne tessék haragudni, de nehezemre esik, igen nehezemre.

— Aztán Lizi nénéd is szeret, ha nem is mutatja!

Érdes tenyerével szétmossa areán a lepergő eseppeket:

— Lizi néném mindig csak »csömörnek, »nagybélü«-nek, meg »félkegyelmü«-nek csufol, meg a gyerekei is, aztán nem is enged jóllaknom és télen is a hideg kőre taszit aludni . . . Az nem szeret. Apám sem szeret, mindig ütött, mert haragudott rám, hogy énmiattam halt meg az anyám. Mert belehalt a szenvedésbe, hogy én születtem.

— Csak ragaszkodj ezentul is hozzám fiam, én pártodat fogom, törődöm veled. Majd szerzek neked jó keresetet, hogy legyen jobb ruhád. Vigasztalódj meg.

Kálmán fejét rázta.

— De ki fog rám mosni, ha megint csak legény maradok?! ha nem lesz feleségem? Pedig már hányszor azt gondoltam, hogy lesz! Már meg is vásáltam a drága vastag karikagyürüt . . . ehen van la!

Ezzel kibontja kék zsebkendője sarkát, ahol egy csomóra volt kötve a gyűrű.

Vastag rézgyűrű volt s a mint a felhők mögül kibujó nap táncoló sugara ráesett, ugy ragyogott, csillogott az a szegény hülye kezében, mintha kacérkodva vissza akarná csalni az elrepült reményeket annak kietlen szivébe.

— Nézze tisztelendő ur, milyen szép, hogyan csillog! Megis adtam ám az árát becsületesen. Negyven krajcár volt; megkoplaltam egy hétig. Aztán minden hiába . . .

Terhes sóhaj szakad fel kebléből, hogy homlokáról a nehéz izzadság csepjei elegyelednek könyeivel, a mint ismét becsavarja a gyűrűt a kendő sarkába.

— Istenem, istenem! pedig azt gondoltam, szerencsés leszek a házasságban . . . . mert a házasság a hetedik szentség; a hetes szám szerencseszám, tisztelendő uram, ne tessék haragudni!

A szegény öreg pap elérzékenyedik. Hangja remeg a megindultságtól s gyorsan kezébe nyom a fiunak egy pár cipőt:

— Nesze édes fiam! Ha nem vesz Lizi nénéd ruhát, hát kapsz tőlem!

Szekrényeit sorra nyitogatja s kiválogatja avitas ruháit az ámuló harangozó fiunak.

— Nos fiam, meg vagy vigasztalódva? Felejtsd el a búdat és vesd ki a gondolatot a fejedből, hogy megházasodjál!

— Igenis, tisztelendő ur, engedelmével, csókolom a kezét.

Mosolyogva botorkál le az uteára.

A kapu alatt előbb sorra nézte az ajándékokat. Egy csomag dohányt is talált közte. Most hát egyszer vasárnapot csinál vele magának!

(Vége köv.)

ORVOSI TANÁCS.

— COLLAS LAJOS francia beszélye. —

Atyám idejekorán bátorságra tanitott. Meg levén győződve, hogy az élet harc, melyre annak kezdete előtt kell elkészülnünk s az ember a maga hibái s előnyeivel, vétkei s erényeivel már a gyermekben nyilatkozik: iparkodott edzeni s harcképessé tenni a sziv gyöngeségei ellen, melyek eleintén kis dolgokban nyilatkozva, később gyávákká tesznek bennünket. Gyermekkorómban megtanitott sirás, sőt panasz nélkül elviselni a véletlenségeket s fájdalmakat, miknek ki vagyunk téve.

Falun laktunk, hegyes-völgyes vidéken. Hozzászoktatott a fárasztó hegyi utak mormogás nélküli megmászása s a fáradalmak leküzdéséhez; korán megtanultam uszni s lubickolni a folyóban. Megtagadta, leküzdötte szeretetteljes gondosságát, hogy megtanitson, nincs kire számitanom magamon kivül s a félelem megvetéséhez szoktasson, a mi gyakran csupán képzelődésünk gyümölcse.

Ismerőseink közül a »rettenthetlen« fiu hirében állottam, a kinek bátor természete nem ismer félelmet. Büszke is voltam rá, meg kell vallanom. A dicséretek elbizakodottá tettek s keresve kerestem az alkalmat, hogy egy-egy magasztaló szót megérdemeljek, melyek olyannyira hizelegtek önszeretetemnek.

Egy napon igy szólt hozzám atyám:

— Vidd el ezt a levelet Gorre orvos barátomnak.

A canton székhelye, hol Gorre orvos lakott, egy mértföldnél távolabb volt tőlünk. Csak egy séta volt az én tizenegy éves lábaimnak, melyek annyiszor hordtak hegyen-völgyön keresztül. Sietve megindultam s rövid idő alatt megtettem a mértföldnyi utat. Az öreg orvos, kit jól ismertem kopasz fejéről, kissé nyers őszintesége, eredeti modora s zsémbes, de jóindulatu természetéről, épen ebédhez készült ülni, mikor megérkeztem. Mikor meglátott, hogy csakugy lihegtem, tisztességesen megdorgált, miért siettem olyan nagyon; aztán hozzátevé:

— Ülj ide, ebédelj velem.

S mialatt a leves párolgott a tálban elkezdte a levelet olvasni, mely négy sürüen irott oldalt tett. Én meg arcjátékát tanulmányoztam. Nagyon komoly képet csinált s mintha fájdalmas gondolatokkal tépelődött volna. Mikor az utósó sorhoz ért, hallottam, a mint felsóhajtott:

— Szegény fiu!

Szemeim kérdőleg tapadtak arcára, de nagy komolysága megfagyasztotta a szót ajkamon.

Mielőtt mellém ült volna az asztalhoz, kézi könyvtárából egy roppant nagy foliánst vett elé, melyben egy ideig lapozgatott. — Majd letette a nyitott könyvet kettőnk közé az asztalra. Keveset beszélt, szinte dobálta szájába a falatokat s csak akkor szakitotta félbe az olvasást, ha magának vagy nekem szedett vagy ha egy-egy lakonikus kérdést intézett hozzám, a nélkül, hogy aztán feleletemre figyelt volna.

Mikor a csemegénél voltunk, fölkelt s eltávozott a levelet megirni, melyet atyámnak kellett vinnem válaszul.

Felhasználtam távollétét s elkezdtem olvasni a nyitva hagyott könyvben azt a lapot, mely őt olyan nagyon érdeklé. Valami betegségről volt ott szó, minek nevétől én egy csöppet sem lettem okosabb s a mit el is feledtem. A betegség előidéző oka, tünetei, melyek kisérik, a változások, miken átmegy, a gyógymód, mely leküzdésére alkalmas, mind-mind le volt ott irva, orvosi műszavakkal.

Az igazat megvallva, nem sokat értettem belőle s épen abban hagytam azt az unalmas olvasmányt, mikor az orvos visszatért időközben megirt levelével:

— Ezt átadod atyádnak, de neki magának; értetted? És most, szerencsés utat. Betegeimhez kell mennem.

Nem nagyon kellett hazasietnem s csakugy sétálva ballagtam hazafelé. Gyönyörü idő volt; a tavasz legragyogóbb mezét öltötte magára. A lombok üde zöldjén kellemesen pihent meg a szem; az almafák s a csipkebokrok teljes virágzásban voltak, a mező smaragd-szőnyeghez hasonlitott, melyen élénk szinű virághimzés-minták tarkállottak; a vetés hullámzott a zephir fuvalma alatt; a rovarok zsongtak a levegőben; a tücsök vigan cirpogta danáját; a fecskék fantasztikus vonalakban keringtek fejem fölött; minden bokorból, minden falombból az a kedves csicsergés hallatszott, mely a kikeletet szokta üdvözölni.

Ismerős gyalogutakon haladtam. Vidám hangulatban voltam, mint maga a természet s azzal mulattam magamat, hogy egy fűzfa-

ággal kiverdesten a bokrokból a madarakat, melyek fészkeiken üldögéltek.

Féluton, egy elragadó szép helyen megállottam. Előttem igen nagy, de csodálatos változatosságu látköz nyilt. Lábaimnál kis zuhatag táncolt a sziklákon, majd miniatur tavat képezett, aztán ismét tovább csörgedezett a kavicsokon.

A madarak, melyek előbb szétrebbentek, csakhamar megbarátkoztak velem s megértvén, hogy nincs mitől tartaniok, leszállottak s förösztgették csőreiket a kristálytiszta vizben.

Eszembe jutott, hisz anyám teletömte a zsebemet mindenféle csemegével, hogy meg ne éhezzem az uton. Előszedtem s csakhamar több kenyerestárs szegődött hozzám, melyek, kétségkivül, hirül adták barátaiknak a váratlan szerencsét, mert számuk nagy gyorsasággal nőtt: pintykék, csizek, tengelicek vetekedve kapkodták fel a morzsákat, melyeket bőkezüen szórtam eléjük; majd elfogták röptükben, csaknem a kezemből szedték el. Nagy örömem telt kecses röpkedéseikben s lármás csiripelésükben.

Az egész készletem elfogyott már s a zsebemben kezdtem kutatni, nem maradt-e még ott valami morzsalék, mikor egyszerre kezembe akadt az orvos levele. A nem igen erősen leragasztott pecsét le volt róla válva. Kiváncsiságom fölébredt s ellenállhatatlan kisértés szállott meg. Az orvos elfogultsága, megjegyzése mind eszembe jutott; maga az a körülmény is, mely szerint lelkemre kötötte, hogy csupán atyámnak adjam át a levelet, nagyon nyugtalanitott. Lelkiismeretem azt mondotta ugyan, hogy a levéltitkot megsérteni, ha mindjárt nem volt is lezárva a levél, becstelen dolog, de meghánytam-vetettem kötelességemet s ha már az ember idáig van, nem igen késik megadni magát, ha kivált számos és igen fontos okokat fedez fel, mik az indiskréciót igazolták. Megforgattam a levelet minden oldalra; égette az ujjaimat. Rövid tusa után, már nem nagyon bántott a lelkiismeret, a következő sorokat olvastam benne:

»Kedves barátom, az ön betege el van veszve; ha nem ismeri helyzetét, hagyja meg őt tévedésében. A tudomány itt mit sem tehet, hat hó mulva megszünt élni.«

Borzadás futott végig egész testemen. Mint a villám, az a gondolat járta át agyamat, hogy rólam van szó. Most világosan emlékeztem az orvossal volt találkozásom minden részletére s ugy tetszett nekem, hogy azok mind megerősitenek hitemben. Azt hittem, emlékszem, hogy részvéttel tekintett rám s hangjából szánalom szólott. Aztán képzeletemben láttam azt a nagy foliánst, melyet ebéd közben olyan figyelmesen olvasott s az a két tünet, mire visszaemlékeztem, egy kis gondolkozás után, tökéletesen rám illett. Hogy nem jutott ez eszembe olvasás közben? Igen, a halálra itélt beteg én magam vagyok. A való egész borzasztóságában feltünt előttem.

A kristálytiszta tavacska most egyszerre nyugtalanitani kezdett. Ugy nézegettem benne arcomat, mint Nárcisz, de nem ugyanazzal az önelégültséggel, mint ő: sárga voltam, mint a viasz; a viz visszatükrözte a sötét jóslatot.

Csak hat hóig élni?! Oh! istenem! Szünetlenül ezt a szomoru mondatott ismételgettem; aztán olyan lassan lépdeltem hazafelé. A természet minden bája elveszett rám nézve. Borzasztó látnom, hogy minden mosolyog a mezőn, midőn az én szivemet keserüség tölti el. Gyermeteg büszkeségünk azt kivánná, hogy a bennünket környező minden tárgy összhangban legyen a mi érzelmeinkkel, hogy a nap ne világitson el szomorodott szivünkre.

Már az éj is leszállott, mikor haza érkeztem. Atyám arca elsötétült, mikor az orvos levelét olvasta s mint az orvos, ő is azt mondta:

— Szegény fiu!

Mélyen meg volt indulva. Azonban ez az elszomoritó benyomás nem volt tartós: nemsokára visszatért szokott kedélye. Kézzel foghatólag titkolta előttem bánatát, hogy ne busitson s ki ne ábránditson. Most visszaemlékeztem a szavakra, miket oly sokszor ismételt előttem: — az ember, a ki valóban méltó e névre, mindig legyen készen minden eshetőségre s tudjon azzal hideg nyugalom s megingathatlan bátorsággal szembe szállani. — Most ő alkalmazkodott ehez a szigoru elvhez, mit ifju lelkembe vésni iparkodott s követendő példát mutatott nekem.

Szégyeltem magamat, hogy veszteni kezdtem bátorságomat, s elhatároztam, hogy mintaképül veszem azokat a bátor férfiakat, kiknek életét közvetlenül elém állitotta.

Egy ideig minden jól is ment. Eltit-

koltam búmat, kötelessségemet ugyanazon buzgalommal teljesitettem, mint azelőtt; jártam-keltem s arcom nem viselte magán a keserü gondolatok bélyegét, mik olykor összeszoritották szivemet.

De csakhamar sajnálattal tapasztaltam, hogy nem hozták meg a hódolat adóját az én bátorságomnak; még csak észre sem látszottak venni azt a hősi elszántságot s vitézséget, mivel saját magamat iparkodtam legyőzni. Atyám tudtunkra adta, hogy utra kell mennie s meglehetős hosszu ideig távol fog maradni. Eleintén azt hittem, fél, hogy nem lesz képes fájdalmán uralkodni s fut a látvány elől, hogy kedves fia oly gyorsan s reménytelenül siet a sir felé. De bucsuzása teljességgel nem volt szomoru; sem szava, sem modora nem árulta el a küzdelmet, mit okvetlenül önmagával kellett vívnia.

Megvallom, némi keserüséget éreztem. Anyám meg, a maga részéről, ép oly nyugodt volt, mint annakelőtte s nyugalma sohasem hagyta el. Olyan volt irántam, milyennek mindenkor ismertem. Titkolt könyek nem árulták el szive aggodalmait. Mindig ugyanazt a kedves, szeretetteljes mosolyt láttam ajkain. Tréfálkozott velem, ha elgondolkozni látott, szorgalomra, tevékenységre, ösztönzött s figyelmeztetett, hogy több elevenséget fejtsek ki játékaimban. Mindenki olyan volt hozzám, mint azelőtt; senki sem látszott csodálkozni emberfölötti erőfeszitésemen, hogy elhallgattassam azt a belső hangot, mely tiltakozott végzetes sorsom ellen.

A bosszuságot izgatottság követte. — Én ugyan meg akartam felelni a feladatnak, mi rám rovatott, de nem tudtam abba belenyugodni, hogy azt senki sem vette észre, vagy nem látszott észrevenni. Nagy szükségem volt a dicsérő, magasztaló szavakra, hogy azok által bátorittatva fenn tudjam tartani magamat.

Miért emelkedjem én felül a közönséges gyöngeségen, ha magamnak kell tartanom hősiességem titkát?

E büszkeségemben való csalódás megtörte bátorságomat s ellenszenvet kezdtem érezni a feladat iránt, mit oly kevésre tudtak becsülni. Egész akaratom megtört. Siralmas tehetetlenség vett rajtam erőt; olyan voltam, mint a képtelen szinész, a ki üres ház előtt minden erőit iparkodik kifejteni. E naptól komorrá, zsémbessé lettem. Átengedtem magamat a gyáva jajveszéklésnek, mitől annyira ijesztett atyám. Meghalni az élet virágjában, mikor olyan mosolygó, olyan sokat igérő jövő várt rám! Mit vétettem isten ellen? Naptáramban fekete vonalat huztam keresztül azokon a napokon, melyek a végzetes lejárattól elválasztottak.

Addig boldog gondtalansággal teltek napjaim, mintha sohasem érnének véget; most, midőn a határidőtől csak néhány hó választott el, mik oly gyorsan teltek, a vizbefuló lázas ragaszkodásával kapaszkodtam az élethez, ki a sulyának engedő ágba fogódzik.

Ha legalább e rövid időköz alatt élvezhetném mindazon örömöket, miket az magában rejt! De nem; az öröm s munka iránt minden fogékonyságomat elvesztettem. A halál képe minden pillanatban elém tolakodott, ellensulyozván erőmet s elfojtva tehetségeimet. Miért munkálkodjam a jövő reményében, a mi nem fog bekövetkezni? Nem vonzott már az olvasmány, mint előbb. A legfrivolabb könyv épugy untatott, mint a legkomolyabb. A sorok között minduntalan megelevenedni láttam azt a szerencsétlen jóslatot. Mi sem szórakoztatott már. Én, a ki annyira szerettem a réten futkosni, a hegyszakadékokat átugrálni, a legmeredekebb sziklákat megmászni, most fáradtan vonszoltam magamat.

A mint lelkiállapotom következtében az élet minél sulyosabb teherként nehezedett rám, abban a mérvben még inkább ragaszkodtam hozzá. Még csak kissé gyorsabb futástól is tartózkodtam, nehogy ártalmára legyen elgyöngült organizmusomnak. Azt hittem, érzem és valóban éreztem, szivem dobogását, a mint ijesztő gyorsasággal vert. Részletes vizsgálat alá fogva magamat, tanulmányozván a tüneteket, miket ahoz a borzasztó cikkhez kötöttem emlékezetemben ott a nagy könyvben, mikre mintha legapróbb részletig emlékeztem volna, azt mondám magamban, hogy az élet tűzhelye kialudni készül bennem s gazdálkodnom kell a meleggel. Mintha koldus lettem volna, a ki utolsó falat kenyerét fogyasztja s aggódó félelemmel szedegeti össze a morzsákat.

Volt nekem egy pajtásom, a kivel napjaim jó részét töltöttem, majorosunk fia. Atyám pártfogásába vette szivének s elméjének ritka, jó tulajdonaiért. Együtt tanultunk; megosztotta velem munkámat, örö-

meimet. Áldott jó fiu volt; nagyon is szerettem s ő rám halmozta mindazon hálát, mivel családomnak jótéteményeiért vélt tartozni. Iparkodott visszaszerezni a vidámságot, mi egy idő óta elhagyott s hogy elűzze homlokomról a bút, minduntalan ujabb ujabb, izlésemnek legmegfelelőbb szórakozásokat talált ki.

Semmi sem sikerült. A kedvetlenség, a mivel minden erőfeszitése találkozott, mindenkit elidegenitett volna, csak ő nem vesztette el türelmét. A nélkül, hogy egyenesen bevallottam volna neki kegyetlen fölfedezésemet, értésére adtam, hogy napjaim meg vannak számlálva. Ártatlan tréfát csinált félelmemből s baráti szeretetében tudott meggyőző okokat találni annak bebizonyitására, hogy képtelen agyrém játéka vagyok. Megharagudtam rá hitetlenségeért. Szinlelvén, mintha megakarnám őrizni titkomat, azt akartam, hogy ő kitalálja. Méltatlankodtam, hogy nem érdeklődtek eléggé szerencsétlenségem iránt. Meg kell vallanom, hogy rám nézve az egész világ saját személyemben összpontosult s csupán arra gondolva, mindent elfeledtem.

Egy napon anyám némi segélyt küldött általam egy ágyban fekvő, szegény, beteg asszonynak. Elindultam, folytonosan morgolódva a fáradság miatt, a mivel gyönge létemre terhelnek. János (ez volt barátom neve) elkisért. Meredek feljáróhoz érkeztünk; én félénk tekintettel méregettem. Már előre éreztem szivem lázas verését. János mindig türelmes szeszélyeim iránt, azt ajánlotta, hogy egyedül fog fölmenni, én várjam meg. Mikor visszatért egészen ki volt merülve, lélegzete akadozott, fuldokolt; le kellett ülnie, hogy lélegzethez jusson.

Én csak magamra gondoltam s a veszélyre, hogy nagy erőfeszitéssel siettethetem a végzetes órát. Nem is figyeltem Jánosra, a ki sápadtan, kinos erőlködéssel, de panasz nélkül indult visszafelé.

A nyár elmult a nélkül, hogy az évad, kivételesen szép ez évben, a megszokott örömeket meghozta volna számomra. A regg és az est egyformán kétségbeesett bánatban talált. A naptáramban megjegyzett egyetlen nap sem hagyott maga után kellemes emléket.

Ősz elején, János tudtomra adta, hogy távoli vidékre fog utazni. Vele voltam, mikor anyjától bucsut vett. Mindketten szomoruak voltak s az anyát oly mély fájdalom fogta el, hogy én szinte nevetségesnek találtam, mert ugy tetszett nekem, hogy szánalmát mindenkinek arra a nagy utra kell fentartania, melyet én időközben fogok megtenni.

— Ön el fogja kisérni a vasuthoz; nemde? mondá nekem. Kisérje el, jól teszi; talán ugy sem fogja őt többé látni.

Megértettem. Miért is tartotta volna szükségesnek eszembe juttatni, hogy fia vissza tértekor nem leszek többé az élők sorában?! És ő, midőn elhagyni készült, mintegy véletlenül, miért kivánt szerencsét jövőmhöz, mely nemsokára meg fog semmisülni?

János távolléte kinos ürt okozott életemben. Magamra hagyatva, még komorabb lettem. Minden érzésben az iszonyu végzet megerősitését, minden körülményben, a mi közelemben előfordult, közel végem előjelét láttam. Az októberi hideg szél sötét figyelmeztetést dudolt fülembe s a hulló levelek rája sorsom előképének tetszettek.

Ha verseket tudtam volna irni, az istenek nyelvén sirattam volna meg korai kimulásomat; de igy csak szerény prózában tiltakozhattam a sors igaztalansága ellen.

Néhány nappal a végzetes határidő előtt heves vihar dühöngött vidékünkön. Egész éjjel nem hunytam be a szememet. Meg voltam győződve, hogy ütött végső órám. Fölkeltem sápadtan, megtörve; mintha a halál tört volna be elgyöngült szervezetembe.

Atyám, kinek távolléte hosszabbra nyult, mint tervezte volt, pár nap mulva megérkezett. Megérkezése után igy szólott hozzám:

— Szomoru hirt kell veled közlenem. Barátod, János, kit fürdőre küldöttek, meghalt; azon a napon, melyen a borzasztó vihar dult. Az orvos pontosan megjósolta. Emlékszel rá, mikor hoztad levelét?

Arra a napra; arra nagyon jól emlékeztem én; azzal kezdődött az én gyötrelmem.

— Hogyan?! — kiáltám, — hát Jánosról volt ott szó.

E szavakra, miket nem tudtam visszafojtani, atyám figyelmesen szemügyre vett. Tehát olvastam az orvos véleményét? Kereszttűzbe fogatva, bevallottam mindent, indiskréciómat s félelmemet.

Atyámnak nem volt bátorsága hozzá, hogy keményen megpirongassa. — Hiszen eléggé bűnhödtem kiváncsiságomért. Aztán még egy ideig viseltem a következményeket. Sötét sejtelmem befolyása alatt egészségem nagyon szenvedett. Szervezetemben olyan zavar kezdett beállani, a mi talán sirba vitt volna, ha a megpróbáltatás még sokáig tart. Nem ment oly hamar, mig megtaláltam az egyensulyt.

Erőm visszatért; de megmaradt a lelkiismeret-furdalás szörnyü önzésem miatt, mit még ma is szememre hányok önmagamnak.

E fájdalmas időszakban sóvár ragaszkodás az élethez s kizárólagos foglalkozás saját személyemmel uralkodott fölöttem s foglalta el egész valómat. Szegény János! én őt vádoltam, hogy nem sajnálkozott eléggé rajtam! Mig ő, a kit valóban elkárhoztatott a tudomány, a ki előre látta közelgő végét, ő soha sem sejteté gyászos titkát. Soha egy panaszos szóval, egyetlen elégedetlen hanggal sem szomoritotta el környezetét. Szelid türelemmel indult utnak s hősies önmegadással közeledett a halál felé s egy pillanatig sem árult el gyöngeséget.

Ah! mennyire megalázva éreztem magamat emlékével szemben! Az ő bátorsága nem szorult dicsérő s magasztaló szavak támogatására; mig én attól a naptól, mikor nem ösztökélt többé egyéb, mint a kötelességérzet s az erély, mire azelőtt oly büszke voltam — mindem bátorságom elhagyott.

Akkor megértettem, de még jobban még később, hogy csupán az lehet biztos bátorságáról, ki tanuk nélkül képes annak jelét adni, — egyedül isten szemei előtt s a ki megelégedve lelkiismeretének helyeslésével, nem szorul magához hasonlók bátoritására.

Franciából BÉRCZY GYULA.

A KERESZTÉNYSÉG MINT PLASZTIKAI KÉPZŐ.

Irta RÉNYI REZSŐ.

A szellemi forradalom, melyet a kereszténység tanai, világnézlete és bölcsészete az antik világgal vivtak, már az első századok nyomaiban feltünteti, mily átalakitó erővel hatott a képzőmüvészetekre. A fejlemények első nyomait az ó-keresztény Róma katakombáinak falfestményei, diszitései és felirataiban találjuk. Eredetök Boldetti, Bottari, Manachi, Rossi tudós kutatásaik nyomán a 2-dik és 3-ik századra vezethető vissza s a müvész elme-alakitó fantasiájának az antik világnézlettől eltérő, merőben átalakult szelleméről, irányáról, törekvéseiről szólnak. Egyelőre müvészi jegyek jellegét viselik magukon symbolumokként, melyek héjában értelem rejlik. Egy hal pl. a viz és a keresztség jelképe, egyszersmind utal Isten igéjének égő folyamára. A galamb jelképezi a szt. lelket; a kigyó a világot, bűnt, halált és a sátánt. A hajó jelképe a szentek egyezségének, az egyháznak, egyszersmind utalván Pál és Péter apostoloknak Palestinából Göröghonba tett utjokra. Később e tárgyi alakokhoz személyekéi járultak, részint jelképes, részint közvetlen jelentésükkel. Ilyenek a biblia személyeinek alakjai, rendszerint jelképes értelemben; majd Krisztus személye lép föl, például a jó pásztor alakjában; végre a hasonlatok egész sora következik, melyekből egy nézlet- és érzelemkör sugárzik ki s bennök nem az alakitandó végesnek másaira ismerünk, hanem eszmékre, melyek a néző gondolkozására és érzelmeire akarnak hatni. A müvészet ekkor nem találta még el mértékét a transcedentál eszméknek képleges állandósitására és hasonlatokkal kelle segiteni magán. A keresztény müvészetnek ez vala ős csirája, melyben első tekintetre felismerhető a pogányságtól teljesen elütő elvi, a későbbi fejlődésre pedig messze kiható irány.

A legrégibb, de festményekben igen gazdag Domitilla-féle katakombákban egy majd kétezer évet meghaladó allegorikus falfestményen egymásba fonódó felkuszó szőllővesszők és levelek közt számos géniuszok szüretelik a fürtöket, ügyes müvészi kézzel érzékitvén a hasonlatot: »Én vagyok a szőlőtő, ti pedig a fürtök.« (János 15. 5.) Több oldalfalakon és boltozaton alakok és egész jelenetek festvék a biblia történetéből viszonyitva a keresztény tanokhoz, hasonlatokkal képlegesitve magasabb értelmöket. Dávid az első keresztények által is tisztelt zsoltáros, teljes ifju erejében tünik föl parittyáját forgatva az óriás ellen, jelképezvén az ő házából származó Krisztust, ki a pokol erejét megtöri s ekép a megváltást, az emberi nem felszabadulását eszközli.

Itt látható müvész kezekre valló képe Illyés prófétának, a mint egy négy lovas

szekérre lép, az ég felé ragadtatván, mig köpenyét Elizeusnak nyujtja. Ez ismét a megváltásra való vonatkozás, jelezni akarván Krisztusnak menybemenetelét, és földi élete érdemeinek az emberek számára való visszahagyását. Jób szenvedésének alakitása közvetlen tanitja a csapások türelmes elviselését és az Isten akaratában való megnyugvást. Mózesnek saruit oldó alakja pedig arra inté a keresztényeket, hogy isten imádásához és szent titkaihoz alázattal járuljanak. Eme festményeknek nem volt egyedüli céljok a hitnek magasabb tanait érzékiteni, magyarázni, hanem a szent történetet nevezetesebb mozzanataiban, kivált a kevésbé müveltek előtt képekben fentartani, mintegy képekben megirni. Innen van az, hogy az emlitett katakomba festményei közt Krisztus számtalanszor és különféle alakban, helyzetben fordul elő, nevezetesen mint gyermek anyja ölében, a három királyok által imádva és megajándékozva; majd kenyereket tart ruháinak dús redőiben, vonatkozván az általa rendelt áldozás által nyerendő lelki táplálékra; majd ismét az avangelisták és 12 tanitványa által környezve ül magas székén, lábai előtt az igét tartó iratttekercsek látszanak. Priscilla katakombájában egy festmény az egyházat kiterjesztett kezekkel, égre emelt szemekkel Istent imádó nő alakjában tünteti fel, bal oldalán a püspöki székben szelid arcu, öreg férfiu ül, jobbján Mária mezitelen kisdedével mellén. Az ugyanitt feltünő és müvészi ornamentikai arányaival ajánlatos mennyezet-festmény a szt. történet egy jelenetét közvetiti, mig az ornamentika a közepén koszorukba foglalt kép eselekvényére vonatkozólag symbolikus jellegü. Maga a körkép az angyali üdvözletet ábrázolja. A kör balján ül magas trónszékében Mária, előtte az angyal areélben, jobb kezét Mária felé nyujtva, ki meghajtott fővel, szemeit földre szegezve, balját a parancs iránti megadás jelével emeli fel.

E lélektani motivumban teljes jelenet öt közös központtal biró körben felosztott, csillagokkal vegyitett mértani alakokkal van környezve, mig a külső kör, a körnegyedeknek megfelelő központi szöget képez, melyek mezején repülő galambok — vonatkozás a szent lélekre — tünnek fel. Hogy Mária az angyal-hirnök előtt ülő helyzetben festetett, kétségtelen indoka, mikép a festő ezzel mennyei fönségét és királynőt megillető méltóságát akarta kifejezni.

A Praetextatus-féle katakomba az egyház üldözésének allegoriáját tárgyazó festményt mutatja fel. Az oldalfal téglalapú alakjának közepén egy bárány, fölötte irva SVSANNA áll; jobbról-balról két farkas, melyek jobb oldali alakja fölött SINIORIS (Seniores) olvasható. Világos, hogy itt a szüz Susanna története érzékittetik, a mint a két öreg által bűnre esábittatván, nemes ellentállása közt keményen üldöztetik, és e történeti tény, allegoriai értelemben átvitetik az elnyomott, üldözött keresztény köztársaságra.

Hasonló motivumokból alkotott mű a Lucina-féle katakomba mennyezet-festménye, mely az első századra vezettetik vissza.

Az ornamentikai festészetnek egy kiváló példánya a Sebestyén-féle katakomba mennyezetén tartatott fenn, melynek geometrikai tökélyű fonatai közt, a szögekben, felváltva a kakas és Phönix-madár jelképes alakjai ékeskednek.

Cyriaka katakombájában már közvetlenebb alakitásokkal találkozunk. Különösen jeles kézre vall itt Krisztusnak müvészi, embernagyságu képe ülő helyzetben, jobb kezét kiterjesztve, szabályos, ifju, görög élű arcát környező dús fürtjei körül az aureolával.

Ezekből kitünik, hogy az ó keresztény müvészet kiválólag jelképes iránynyal birt. A helyett, hogy valamely tárgy a maga sajátos, természetszerü miségében alakittatott volna, egy jegy vagy jelképpel érzékittetett. Ha a keresztény müvész például a reménységet, tisztaságot, éberséget és bűnt akarta ábrázolni, általánosan ismert jelképeket használt; a reményt horgony, a tisztaságot liliom, az éberséget kakas, a bűnt kigyó alakjaival fejezte ki. Ha pedig Krisztust, vagy valamely tanát, életének egy jelenetét akarta festeni, bár mi sem akadályozhatta müvészetét a közvetlenebb alakitásban, mégis jelképes és távolabb álló müvészi eszközöket használt. Ezzel ugyan nem volt kizárva a történelmi festészet, hisz az ó- valamint az uj-szövetség nem egy jelenete örökittetett meg a katakombák falain, holott Noe a bárkában, Jónás, Jób, Dániel története, a három királyok imádása, Lázár feltámasztása nem egy alkalommal lépnek a szemlélő elé. Azonban még ez alakitásoknál is inkább a jelképes irány uralkodott, mert a müvész nem törődött itt a tör-

ténelmi tény ábrázolásával, mint inkább a történetbe általa és a hivők által helyezett mély és titkos értelem kifejezésével. Ekép a bibliai és történelmi festmények Krisztus tanainak értelmét jelképező jegyekké váltak.

Ábrahám képén, midőn fiát, Izsákot, Isten paranesa szerint feláldozni készül, egy a felhőkből kinyuló kéz tünik fel és e kép teszi jelképessé az egész alakitást, mert már a pogányoknál hatalom jelképe volt a kéz, mit a keresztények az Isten erejének és mindenhatóságának érzékitésére megtartván, ez által fejeztetett ki Isten hatalma, melylyel Ábrahám áldozatkészségét feltartóztatta.

Krisztus alakja, életének különböző viszonyai között sürün fordul elő Bethlehemtől Golgotháig; de igen gyakoriak a reá vonatkozó jelképek is, melyek közt kiváló különösen a hal alakja, mint az egyházatyák irataiban is sürün használt hasonlatok tárgya.

Hal által jeleztetett Krisztus: mert az emberi természetet öltötte magára. Az ős keresztény egyházban pedig e hasonlat viszonylatban az emberi nemmel, mely az élet tengerében a halak sokaságát képviselé, azt akarja kifejezni, hogy Krisztus emberi természetet öltvén, emberhez lett hasonló.

E felfogás számtalan változatokban tükrözik vissza a katakombák falainak festményeiből és feliratiaiból.

Egy sirkövön például két hal közé vésett horgony következő felirattal fordul elő: »az élők hala.« Egy más sirkő csupán egy hallal, görögül e szót tartalmazza Σώσαις »szabadits.« A hal gyakran szájában olajágat tartó galamb alakjával együtt fordul elő, mely képirás, miután a galamb a béke jelképe, nem jelenthet egyebet, mint mit más több sirkövön előforduló feliratok világosan kifejeznek »In pace et in Christo.« Majd a horgony tünik fel nyelének felső végén kereszt-alakban, mellette pedig egy hal, kifejezendők: hogy a keresztre feszitett Krisztusba vettessék minden remény. A galamb alakjával együtt is előfordul a hal, vagy egy bárány, mert a galamb és bárány a lélek jegyei voltak, együttesen ábrázolva pedig azt akarták jelezni: hogy Krisztus a léleknek üdve, vigasza, reménye és nyugalma. Számtalan hasonló vonatkozásban lép elénk a siralagok falairól a hal, mi oda enged következtetni: hogy a régi keresztényeknél ez igen népszerü alakja volt Krisztus jelképének, a minthogy a hivők pecsétgyürűikre is halat vésettek, sőt nyakék gyanánt kis halakat viseltek.

A görög mythosz is megtalálta alkalmazását a siralagokban, mint allegoria Krisztusra.

A hitregék szerint Orpheus zenéje megszelidité a fenevadakat, meginditá a fákat és köveket, hogy a merre ment, mindenütt bárgyún követték. Izsaiás próféta (11 rész 5—9.) jövendölésének képei ez Orpheus regével tárgyilag egybevágnak.

Akkor a farkas báránynyal fog lakni és a párdue a gödölyével együtt fekszik; a borju, oroszlán és juh együtt lesznek és egy kis gyermek hajtja azokat stb,

A hivők tehát e réven Krisztus hatalmának szavai és tanai erejének e megjövendölését látván, ezzel Orpheus énekének ellenállhatatlanságát hozták eszmetársitás folytán kapcsolatba, ekép a képző fantásia megtermékenyitve fogta fel a tárgyat, mely alakilag visszatekint ugyan az ó-görög, pogány müvészetre, de szellemileg, benső értelmét nézve, attól elütő, sőt egészben uj eszmét fejez ki.

E jelképes müvészet eszmekörébe fogadta az egyház, ennek tanai, a szentségek és hitágazatok tételeinek érzékitését is.

Igy találjuk az egyházat, közvetlenséggel, alapitója Krisztus és tanitványai, az apostolok által jelezve; majd egy kezeit imádva kiterjesztett nőalak, olajágat csőrükben tartó galambok közt állva ábrázolja, mint közvetitő alakja az eszmének, tehát symbolumképen az egyházat; majd meg egy oszlop fejezi ki az eszmét; majd Noé bárkáját használja a müvész, vagy kifeszitett vitorlával habot szelő hajó, melynek kormányán Krisztus ül, adja az egyház képét.

A lélek halhatatlanságát Dániel az oroszlánbarlangban, majd a cethal által partra vetett Jónás, a feltámadó Lázár, a bénán született meggyógyulása és ismét a tüzes kemencében éneklő három ifju jelképezték. Használták a halhatatlanság eszméjének kifejezésére továbbá a pávát, mint azon szárnyast, melyről régebben hitték, hogy húsa elenyészhetetlen; továbbá a Phönix madarat, mint a mely közhiedelem szerint önmagát elégetvén, hamvaiból ujult erővel feltá-

mad; végre a horgonyt, mint a remény eszméjét.

Tagadhatatlan, hogy a siralagok müvészetét az antik festészet is befolyásolta, alakilag ugy, mint részben tárgyilag is. Alakilag, a mennyiben az ó-görög formák, akár az ornamentikát, akár az alakok idomainak, kifejezéseinek, a redőzetnek és mozdulatnak, valamint a ruhának, decorativ részleteinek kezelését és kivitelét nézzük, nem egy alkalommal a legjobb időkre emlékeztetve, visszasugárzanak; mig tárgyilag kettős müvészi érdeket költve, a symbolumok használatánál az antik alakokban, mint a Phoenix, Orpheus stb. közösködnek ugyan, de szellemileg, eszmeileg egymástól mégis lényegesen elválnak.

A síralagok müvészei, midőn antik alakokat használnak, teszik ezt egy rejtett, de kinyilatkoztatandó eszme érzékitésére. Mást gondolnak, mást festenek; tehát az értelmet idegen, de hasonló tulajdonságu alakokkal magyarázzák és igy allegoriákat készitenek.

Nézve az antik hasonló tárgyu müvészetre és ennek képzőmüvészeti alakjaira, például egy Zeuszra Phidiasztól, vagy vallási célokra faragott, koszorui közül szarvakkal diszeskedő Dyonisos alakjára, kétségtelen, hogy a müvész, midőn a mythosz attributumaival ruházta fel isteneit, allegorizált, de ő maga és a hivők az alakitásokban nem az eszmét és annak kifejezését látták csupán, hanem ezt a dologgal felcserélve, vagy azonositva, müveikben magát a dolgot, az isteneket látták és hitték.

Ellenkezőleg a síralagok müvészei és hivői a dolgot élesen megtudták különböztetni az eszmétől. Előttük az alakok, vagy hasonlatok, rejtett gondolatok kinyilatkoztatására használt eszközök voltak és igy, ha az allegoriának jogosultsága van a müvészetekben, az antik alkotások mellett ez irányban fejlettebb fokon állottak, mert ez uton az eszményités nemesebb irányának alapját vetették meg, mely a későbbi századok keresztény müvészetében teljét elérte.

Volt azonban a müvészetnek egy más fényoldala, mely az eszmék uj világának bélyegét viselte: a szeretet egyenlőségének testvérisége, a keresztény humanismus. Ez a síralogok felirataiból, a festményekkel nagyrészt szoros összefüggésben kivétel nélkül meginditón szól hozzánk; egyszerü, mesterkéletlen soraikból nemcsak a keresztény bölcsészet, hanem a költészet első tavaszvirágai is illatoznak.

Mi tehát magát a festészetet illeti, annak első csiráit határozottan a katakombák müvészeire lehet visszavezetni, mert ha e kezdeményeket az antik müvekkel egybevetjük, fel fog ugyan ötleni a kettő közt létező ama különbség, mely elvi és szellemi irányban mindkettőt különválasztja, de a mi még bennök a görög-rómaiból megmaradt, azt teljesen átalakitotta. Az ó- és uj-szövetség könyvei, az uj eszmék egész tárházát nyitották meg, melyek uj, eddig szokatlan alakitásokat és kifejezést igényeltek. Igy például az antik müvekben az imádás kifejezése merőbben eltér a síralagok hasonló alakjainak felfogásától; amott hidegség, itt bensőség, hév ömlik el az imádkozó alak arcán, mert mig az ó-kor müveiben a szemek kifejezése elhanyagoltatott, a keresztény müvészet termékeiben, — már a síralagok falairól tapasztalható — a szem a lélek tükréül tekintetvén, az arcok körrajzait sőt az egész alakot is a szemekből sugárzó érzelem hatja át. A jó pásztor arcán elömlő szelid nyugalom, részvét és gondosság a vállaira emelt bárány iránt, ennek esdő szemei és több hasonló montivumok egy uj korszak kezdetét jelezik s mit a kereszténység a pogány müvekből megtartott, a compositió és az alakok külső esetlegességei, mint a ruházat, diszitmények, ez a föld alatti folyosók müveiben mind megtisztult, megnemesedett s a föld szinén véle egyidőben fejlett styl egészségtelen luxusa, tulterheltsége, ázsiai elpuhultsága alól felszabadult.

A képzőmüvészet mindkét neme az emberi természetben gyökerezik, azonban mig a pogány müvekben mindenütt az érzékinek, az anyagnak alakitására és kidomboritására való törekvés észlelhető, a síralagok festményei határozottan az érzék feletti, a szellemi érzékitéséhez hajlanak. A müvészet itt ez irányával a kedélyvilág mélyébe hat, sőt az anyaginak korlátait áttöri, hogy az eszmevilág sféráiba szárnyaljon.

Ehez az antik müvészet anyaga nem volt elégséges. Hogy a kedély világát egész valójában és mélységében felfogva alakithasson, szüksége vala oly anyagra, melynek alakjai a lélek életével rokonok s annak legfinomabb árnyalait kifejezhessék. — Ezt a szingazdagságban vélte feltalálni, mi által a müvészet lényegesen festői lőn, mely

habár az első keresztények kultusában jogosultságot nyert is, de századok kellettek ahhoz, hogy a művészetek a keresztényvilág polgárjogát élvezzék.

Három századnak kelle mulni, mig az uj művészeti irány önálló fejlődésének idejét elérte, de mennyi küzdelmet, vadságot és rombolást kellett túlélni, mig benső szépségének egész gazdagságát kifejthette.

Ez átalakulásra kiválólag két, történelmileg is fontos körülmény volt hatványozó befolyással. A keresztény egyháznak Konstantin császár által való államositása és a germán népeknek a római birodalomba történt betöréseik.

Az első tény szüleménye a byzanti épitészeti stylnek kifejtése, sajátos kupoláival, mint azt az Aja Sophián Konstantinápolyban és Ravennában is szemlélhetjük; mig nyugatra a Konstantint követő idők basilikastylje meglepő szépségeivel érvényesül, mindketteje pedig a fenséges román stylben olvad össze, mely ornamentikájában még mindég az ó-római elemeket tartja, mindamellett egészben véve mégis az ifju egyház jellegét viseli magán, azon egyházét, mely világtörténelmi feladatának már öntudatában volt s a megifjodott népek nevelőjévé vált.

A hanyatlásnak indult ó-világ, még az ifjuság üde erejével biró kereszténység befolyása mellett sem leendett volna képes többé a művészet feladatait megoldani. Ehez a népek megujult, meg nem törött ős szellemi ereje volt még szükséges. hogy a sülyedni induló ó-kor örökösekép, az ifjuság lelkesedésével ragadja meg a keresztény művészet eszméjét és azt következetesen győzelemre is vezesse. Az egyház néhány erélyes püspökeinek vezérlete alatt anyira megerősödött, mikép az ős természeti erőben fellépett népek nevelését aggálytalanul kezeibe vehette. A római püspökök, Rómának ezredéves hagyományok által erősitett elsőbbségére és fölényére, Krisztusnak, mint egyházalapitónak tanára támaszkodva, ama fontos tényt hajták végre, hogy az egyház fenhatóságát kezeikbe vették s eképen a lelkiekben való hatalmát központositották. Ez által az egyház nevelőintézetté lőn, melyben minden, a dogma, valamint a kultus, egyként a fegyelem és az egyházi szokásokkal, törvény jellemét viselték. Az egyház imigy az élet minden terét uralta és hatalomma vált, ő lőn a kulturának tulajdonkép terjesztője, eszméinek közvetitője és a germán, valamint latin faju, ős, természeti vadságukból a keresztény erkölcsökre vezetett népeknek, nevelő anyja. Az egyházi férfiak most már nemcsak lelkipásztorok és gyóntatók, hanem tanitók, nevelők, épitőmesterek, festők, aranyművesek és szobrászok lettek, a művészetek pedig innen számitva több századon keresztül az egyház szolgálatában és azzal legszorosabb kapcsolatban állanak.

(Folyt. köv.)

„A GAVALLÉR ASSZONY."

Regény két kötetben. Irta Erdélyi Gyula. Budapest, a szerző sajátja; 1884. Ára 2 frt.

Erdélyi minden munkája naturalista tehetségre vall. A pongyolaság s a természetes hajhászása: valósággal irói jellemvonása. Ez akár dicséretes dolognak is beválik s jogcimet ád neki, hogy a kritika komoly figyelmére tartson igényt.

Ahhoz képest, a mennyit ez a fiatal iró tapasztalt: eddigelé nagyon keveset irt; azt is többnyire vidéki lapokba, melyeknek tárcáit egy-egy jóizű vázlattal, rajzzal, karcolattal s hébe-korba novellával gazdagitá. Erdélyi Gyula a falusi és kisvárosi életet ugy ismeri, mint kevesen. A hány alaknak körvonalait csak megrajzolta (mert sajnos, csak a körvonalakat veti papirra), az mind jó ismerősének tetszik nekünk s csak valamivel mélyebb jellemzés kellene, hogy a mi ismerőseinkké is váljanak mindannyian. Érti a szerző a módját, mint mutasson be egy-egy parlagi gavallért, paraszt-suhancot, kisvárosi házsártos asszonyt ugy, hogy az alak eredetisége azonnal felkeltse az olvasó érdeklődését. S az előadás nála mindig jellemzetes, szines, humorral és pikánssággal vegyes.

Mind e jó tulajdonságok »A gavallér asszony«-ban is feltalálhatók. Nem uj műve ez a szerzőnek. Ezuttal már harmadszor kapja a közönség. Néhány év előtt ugyanis egy fővárosi politikai lapban olvashatta, aztán egy temesvári ujság közölte, mig most könyvalakban lát napvilágot. Még a mikor első izben folyt, mint tárca-közlemény: sokat emlegették ezt a regényt. Arról volt szó, hogy Csiky Gergely »A proletárok« eszméjét e műből meritette s a koszorus drámairó akkori sok ellensége igyekezett e »fölfedezés«-t sujtó váddá emelni. — A cáfolat

nem maradt el, maga Csiky Gergely adta azt meg s azért én ez ismertetés keretében fölöslegesnek tartok minden prókátoroskodást.

Erdélyi Gyula e regényének főhibája a kompozició feltünő lazasága s egyenetlensége. Gonddal megtervezett, szabályszerüen beosztott, arányosan kikerekitett mesét hiába keresünk; és nagyon kétséges az is, vajjon a műnek kik a tulajdonképi hősei, hősnői, mert minden fejezetben uj meg uj regénybeli jövevényekkel találkozunk. Kiséreljük meg mégis, hátha kiválaszthatjuk a mese fő-fonalát. Tán nem tévedünk, ha fő-alaknak Margit cirkusz-lovarnőt vesszük. Mindjárt a regény elején ez érdekes hölgy gyermek- és hajadon korával ismerkedünk meg. A Topázfalvy kastély ura, az öreg Boldizsár alapitja meg a szerencséjét, Margit jövőjét. A leányka ugyanis elég szerencsés, hogy a jószivü ur unokájához hasonlitson s azért a protektor semmi áldozatot nem kimél, s a leányt kiváltja a cirkuszigazgatótól.

S ha már magához vette az öreg Boldizsár Margitot: gondoskodik arról, hogy boldoggá is tegye. Célját akkép véli elérni, ha a leányt nőül adja egy távoli rokonához, Dengeleghy Kristófhoz, a ki azonban épen nem dicsekedhetik valami nagyon kimagasló erényekkel és előnyökkel. Mindenekelőtt nagyon rút, azután meg roszlelkü és kicsapongó természetű. Hogy jóravaló ember váljék belőle: arra Margit jósága és elnézése szükséges, a ki leendő férjét előbb nevelés alá veszi.

Sok irigye van Kristófnak, mert hát nemcsak a leányt, hanem Topázfalvy Boldizsár vagyonát is kapja majd. Ezt el nem birja viselni az ádáz lelkü és gonosz nyelvü Juci néni s mindenképen azon van, hogy a frigy még idő előtt meghiusuljon. Célt is érne, ha a jószivü, nemes indulatu Cenci néni nem igyekeznék ellensulyozni minden ármányt. De hát Kristóf elveszi Margitot; s a fiatal pár látszólag igen boldog.

De csak látszólag. Csakhamar kisül ugyanis, hogy Margit nem szereti a férjét, hanem a derekabb Koltay Árpád iránt gyúl szerelemre, a ki őt viszont rajongással imádja. Már-már ott oda jutnak, hogy házasságtörést kövessenek el, a mikor föltámad szivükben a gyermekeik iránti kötelesség érzete s mindketten lemondanak az erőszakos boldogságról. Több se kellett Juci néninek, mint hogy megtudja a titkolt szerelmet. Azonnal szövetkezik Skontró zugprókátorral és Kristóffal hogy Margitot megrontsák; de e gonosz tervük nem sikerül s a férj valamint társai is csúf szégyent vallanak.

A cselekvény e főirányát az episodok egész csoportja szakitja meg, a mese előadását pedig a mult események ujabb meg ujabb elbeszélése, a mi által figyelmünk gyakran kifárad.

Az episod-alakok közül érdekes Hardstein Klotild, egy hirhedt uzsorás leánya. Ez szégyeli atyja csuf mesterségét s minden áron szabadulni óhajt a rá nézve gyülöletes házból. Akad is a ki megszabaditja: Viktor báró, a kit szeret, s a kinek kedveért megszökik szüleitől. Egy másik szerelmes pár: Nyeretváry Pista és Juliska. Ezek szenvedélye is regényes episoddá emelkedik. Mert a Pista ugy rabolja el Juliskát a szeretőjétől, a ki sebet is ejt rajta, mire a lány önfeláldozón ápolja őt. Végül a harmadik episod-pár Dr. Arnóthi és Nyeretváry Piroska, kik Pista betegágyánál találkoznak először s ismerkednek meg. Mind e szerelmesek a regény végén szerencsésen bejutnak a boldogság révébe.

Látni való, hogy az episodok nem füződnek össze a főcselekvénynyel s azzal nem képeznek szerves egészet. Ez tehát lényeges fogyatkozásra a műnek. Több dicséret illeti az alakok jellemzését. A kiket emlitettem, azok többé-kevésbé mind életteljesek. És sikerült a kisvárosi élet sok mozzanatának rajza is. Ebben nem mindennapi megfigyelő tehetséget mutat a szerző. De hisz Erdélyi Gyula nem is olvasmányainak viszhangját, hanem a saját élettapasztalait nyujtja mindig müveiben. Azért oly eredeti s oly nyers, de egyuttal mindig érdekes mindaz, a mit ir. PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

Alkibiadesz cimen öt felvonásos tragoedia jelent meg rendkivül diszes kiállitásban Morvay és Méreynél Budapesten. A mű szerzője Koroda Pál, ki az irodalomban nemes ambiciókat képvisel. Költői tehetségének és érdekes individualitásának ujabb bizonysága a most megjelent mű, melyről annak idején érdemlegesen fogunk nyilatkozni, most csak annyit emlitünk, hogy a diszesen kiállitott könyv ára 1 frt 50 kr.

A Magyar Salon 3-ik (juliusi) füzete épen most jelent meg, a 2-ik füzetnél is gazdagabb tartalommal és meglepőbb külső diszszel. Érdekesebbnél érdekesebb dolgozatai közül csak a következőket emlitjük: Endrődi Sándor bevezető kis dala után Miletz János Katona Józseftől a Bánk-bán halhatatlan szerzőjétől mutat be teljesen ismeretlen szinmüvet az eredeti kézirat nyomán. Daudet Alfonstól egy bájos kis rajzot olvasunk. Ábrányi Emil Don Juan forditásából közöl nagyobb részletet. Jókai Mór folytatja az »Apja fia« cimü regényét. Hevesi József a Margitszigetet irja le, pompás illustráeiók kiséretében. Koroda Pál a lefolyt szinházi év drámai mozgalmairól ir. Kürthy Emil nyilt levelet intéz Helvey Laurához, kit a »M. Salon« egyuttal rendkivül sikerült képben mutat be. Ágay Adolf a »Török fonákságok«-ról ir, kitünő humorral. Gabányi Árpád a »Mai fiatalság« eimen élesen satyrizálja a mai társadalom ferdeségeit s prózáját saját tollrajzaival eifrázza föl. Dr. Dubay Miklós a metallotherapiáról értekezik. Adorján Sándor a választásokról nyujt pikáns karcolatokat, Reviczky Gyulától mély érzéssel irt formaszép költeményeket olvasunk. Borostyáni Nándor folytatja érdekfeszitő regényét stb. A 3. füzet szebbnél szebbb illustráeióit Mesterházy K., Jókai R., Balló E., Dörre Tivadar, Széehy Gyula, Jankó János, Mayerhofer, Gabányi, báró Mednyánszky László és Stetka szolgáltatták. A Magyar Salonnál — ismételve állitjuk — szebb, tartalmasabb, minden tekintetben méltóbb havi füzetet még sohasem kapott a magyar közönség. Ezzel szemben a közöny nemcsak jogosulatlan, de egyenesen érthetetlen volna. Nem is hisszük, hogy a »Magyar Salon« jól kezdett pályáján mással találkozzék, mint a legteljesebb s mindig fokozódó sikerrel. A mit a buzgó és tapintatos szerkesztőknek és kiadóknak: Hevesi Józsefnek és Fekete Józsefnek, őszintén kivánunk.

K. Nagy Sándortól érdekes munka jelent meg e cimen: **»A nagyváradi szinészet története 1799–1884.«** E kis mű érdekes és fontos adatokat szolgáltat az átalános magyar szinészet történetéhez. Nagyvárad a magyar szinészet keletkezésétől mindig nevezetes pontja volt a nemzeti mivelődés e fontos tényezőjének. 1867-től pl. a »debrecen-nagyváradi szintársulat« kilenc éven át ugy a tagok számára s kitünőségére, mint a játékrend változatosságára nézve a vidéki szintársulatok között páratlan volt. E társulatnál fejlődtek: Blaha Lujza s mellette Tanner, Tannerné Dalnoki, Bercsényi, Vizvári, Együd s utóbb Vidor s többen a vidéki szinészet jelesei közül. Tragédiát, vigjátékot, bohózatot, operát és operettet egyiránt s jelesül játszott e társulat. Kora a szinészet fénykorát jelzi Nagyváradon s Debrecenben, hol felváltva játszott; utána következett a hanyatlás és a közöny. A Nagyváradon megjelent csinos könyv ára 60 kr.

»Az életből az életnek« ez a cime Brankovics György legujabb munkájának, mely épen a napokban jelent meg. A jónevü szerző szellemesen adja elő benne élettapasztalatait. A tizennyolc önálló fejezet mindegyike mond valami érdekeset és tanulságosat s ha utolsó lapig elolvastuk a könyvet, végső benyomásunk az, hogy a szerző ép oly gazdag életismeretekkel, mint eleven és jóizű irálylyal rendelkezik. A mű ára 1 frt. Kapható a szerzőnél. (Hatvani-utca 3. sz.)

MŰVÉSZET.

Jókainé-Laborfalvi Róza félszázados müvésznői emlékünnepét nagy fénynyel, a nagyközönség kiváló érdeklődése, részvéte, lelkesedése mellett ünnepelte a mult év vége felé a főváros s az egész ország. Az ünnepelt hölgy, a ki 1866-ban lépett vissza a szinpadtól, a hol annyi diadalt ült s ezreket hóditott a magyar müvészetnek s az ő ajkairól oly bűbájos zengzetű magyar nyelvnek, ujra fellépett az örömtől ujjongó magyar közönség előtt a fővárosi, a debreeeni, székesfehérvári szinpadokon, valamint születése helyén Miskolcon. Az ünneplő zaj elhangzott s a szinpadi pompa papiraranya elenyészett; de hogy a hálás szivek maradandó kifejezést adhassanak rokonszenvöknek, hogy a kegyeletnek, a magyar müvészet iránti szeretetnek örök emléke maradjon, gróf Teleki Sándor elnöklete alatt bizottmány alakult Budapesten, azon törekvéssel, hogy a nagy müvésznő mellszobrát carrarai márványban, diszes piedesztállal együtt elkészittesse a nemzeti muzeum szoborcsarnoka számára. Ki hitte volna, hogy e eélra 1—2 hónap alatt a szükséges összeget lelkes honleányok s derék hazafiak áldozatkészsége össze nem teremti!

Politikai célnak nyoma sem lévén a bizottmány feladatában, mindenki adakozhatik, a kit a hazai szinészet, képzőmüvészet ügyei, a kit a nemzeti muzeum gazdagitása érdekelnek; a ki Jókainé müvészete iránti kegyeletének kifejezést akar adni.

Egyesek szép áldozatkészsége dacára eddig mintegy 400 frt áll a bizottmány rendelkezésére. Kétségtelenül azért nem nagyobb összeg, mivel a felhivás mintegy két hó előtt, tehát a minden figyelmet absorbeáló választási mozgalom idején boesáttatott közre. A választásoknak vége lévén, a hazai művészet ügyeire is gondolhatunk s meggondolhatjuk, hogy nem szabad oly könnyen megfeledkeznünk azon müvésznőről, kit még a minap oly zajos lelkesedéssel ünnepeltünk.

A szobor megszerzésére szánt adományok beküldési határideje f. é. szeptember 15-ike s a pénzek a Jókainé-féle szoborbizottmány pénztárnokához dr. Schwartzer Ottó urhoz (I. ker. kékgolyó-utca 4. sz.) küldendők, a ki az adományokat a lapokban részletesen nyugtázza. Megemlitjük, hogy a hirlapok a hozzájuk küldött adományokat teljes készséggel közvetitik a bizottmányhoz s nyilvánosan nyugtázzák.

Nem mellőzhetjük hallgatással, hogy eddig, legalább tudtunkkal, az ügyről egy műkedvelő-társulat sem emlékezett meg valamely előadással. De sőt a szinigazgatók sem. Pedig hát a nemzetiségeknek ezek az apostolai folyton appellálnak és joggal a közönség lelkesedésére. Nem volna-e megfelelő dolog, ha néha ők járnának elől jó példával? A közönség elismerése nem maradna el, ha egy előadás jövedelme, vagy annak fele a Jókainé szobrára fordittatnék. Még Miskolc, a Jókainé szülővárosának szinpada, a hol utóbb a nagy müvésznő fellépett, valamint a székesfehérvári és debreceni szinházak sem gondoltak erre. Pedig e helyeken a jubilaeum alkalmával Jókainé nagy eredménynyel szerepelt. — Jelesen vezetett számos takarékpénztárainkat itt bővebben nem is emlitjük, mivel meg vagyunk győződve, hogy vezérlő férfiai e kegyeletes, hazafias ügyről nem fognak megfeledkezni. Hát városok, kaszinók stb.!

Utolsó operai előadás a nemzeti szinházban. Az operát junius hó 30-án a »Sevillai borbély«-lyal bucsuztatta el az igazgatóság a nemzeti szinháztól. Azért választották e dalművet ez ünnepélyes alkalomra, mert az első operai előadáskor is 1837. augusztus 29-én ez az opera került szinre, mely azóta 165-ször adatott elő a nemzeti szinházban. Az első előadásban közreműködtek a következők: Almaviva gyóf: id. Lendvay Márton, Bartoló: Szilágyi, Rozina: Dériné, Bazilio: Udvarhelyi, Figaró: Szerdahelyi J., Berta: Egressyné. Őrtiszt: Erkel J, Fiorillo: Egressi Béni. E szereplők közül ma már csak Egressyné (Ákos anyja) van életben. A bucsuelőadás igen fényes volt, mert az opera minden tagja részt vett benne és a legkisebb szerep is elsőrendü müvészszel volt betöltve. A szerepkiosztás következö volt: Rozina: Risley Lélia, Marcellina (Berta): Saxlehner Emma; az első felvonás fináléjában résztvettek: Szigetiné, Kordin Mariska, Glozer Adél, Ábrányiné, Komáromi Mariska, Spányi Irma, Tarnai S., Doppler J., — Almaviva szerepét Pauli, Figarót Láng, Bartolót Kőszegi. Baziliót Odry, Fiorillót Hajós, 1-ső őrtisztet Ney, 2-ik őrtisztet Gassi, jegyzőt Kis D., játszották. A nevezetes előadásban ezuttal több uj szám is volt: az 1-ső felvonásban »Romance« és a változásban egy tercett Paisello Sevillai borbélyá-ból. Amazt énekelték: Risley Lélia, Pauli; az utóbbit Kőszegi, Dalnoki, Szekeres. Megemlitjük ezuttal, hogy e dalműben sok világhirü művész és müvésznő lépett fel vendégként. Igy, mint Rozina: La Grange, Chartou Clemence, Viardot Garcia Paulina, Artot Desirée, Hauck Minnie, Biancollini, Donadio Bianca és Trebelli Zelia; mint Almaviva: Carion, mint Figaro: Pandolfini, mint Bartolo: Fiorini, mint Bazilio: Medini. 1871-ben olasz opera-társaság játszotta 3-szor ez operát a nemzeti szinpadon. A 164 előadás összesen 78.406 frt 63 krt jövedelmezett. Egy előadásra átlag 478 frt 9 kr. esik. — A közönség nagy ovációk közt bucsuztatta el az operát a nemzeti szinháztól. Az előadás végén valamennyi tag a szinpadon állott s formális bucsujelenet fejlődött ki a tagok és a nézők közt, mely viharos tapsok szakadatlan csattogása mellett alig akart véget érni.

Jókai »Kálmán király« cimü drámáját Grosz Károly leforditotta németre, s a bécsi »Burg«-szinház igazgatósága előadásra elfogadta.

Uj népszinmü. Hetényi Béla, a nemzeti szinház tagja »Csicsóné« cim alatt 3 felvonásos népszinmüvet irt, mely jövő héten fog a krisztinavárosi szinkörben előadásra kerülni. A zenét e népszinmühöz Szabados Károly irta. (A Pesti Hirlap tévesen ir Szabados Jánost. Szabados János nem zenész, hanem versköltő és a szegedi községtanács tagja.)

A pesti nemzeti dalkör karnagya, Szotyory Nagy Károly leköszönt, helyébe a választmány Bellovits Imrét, a zenekedvelők karnagyát választotta meg.

A bécsi »Burg«-szinház előadó személyzete az elmult szinházi évben 73 tagból, még pedig 42 férfiből, 27 nőből és 4 gyermekből állott. Legtöbbször volt elfoglalva Hohenfels k. a., a ki 159-szer lépett föl, mig Gabillon asszony 107-szer, Wessely k. a. 100-szor játszott. A férfiak közül Kracher 175-ször, Meixner 157-szer, Arnau 154-szer, Baumeisztor 153-szor, Lewinszki 151-szer, Hartmann 148-szor, Gabillon 144-szer. stb.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

28 szám. 1884 Julius 13.

MIRE JÓ A HETEDIK SZENTSÉG?

Irta SIKOR MARGIT.

(Folyt. és vége.)

Miközben aztán eregette a bodor füstöt, egyszerre elégült arca elkomolyodott s egy terhes sóhajjal leeresztette fejét bal vállára nyugodni. — Sokáig töprenkedett valamin; ugy látszott nagy gond bántotta, mert a cseréppipa lassan kicsúszott kezéből s nagy koppanással ütődött a lócához. Észre se vette. Elmerült lelke másfelé kalandozhatott, mert remegő, akadozó hangon suttogta:

— Most hát még sem leszek ember! Csak legény maradok, mindig csak legény!

— De hát ki fog majd rám — mosni? — töprenkedett tovább.

*

Gyönyörü nyári idő volt.

A langy, balzsamos levegő virágillattal volt tele, a madarak élénken csicseregtek, s a tiszta, kék égen, nem volt egy fehér felhőcske sem. Mindent üde zöld takart, s mintha csak nemrég ébredt volna fel a természet téli álmából, mosolyogva tekintett szét maga körül s verőfényes sugarakkal hintette be a mezőn tarkálló, pompás virágokat!

Kálmán szokatlan diszben öltözve huzta maga után lábát.

Kopottas, de tisztára kefélt zöld csíkos nadrágjában feszelegve lépdelt; fehér mellénye tele volt barnás foltokkal, melyek mutatták a tinta nyomait, mit nagy ügygyel-bajjal tudott csak kiszedni belőle s mik rávallottak egykori tulajdonosára, a gondatlan Józsi irnokra.

Fényesre mázolt rosz cipő és egy nagy, sárga, hosszu téli kabát, (mely a veriték gyöngyeit csalta homlokára), egészitette ki az öltözetet.

Balkezén óriási rézgyürü csillogott, melyen sokszor megpihent boldogságtól csillogó tekintete.

Amint odaért Kalaposék kis házához, bekocogatott az ablakon:

— Náncsi szivem! készen van már? Vár bennünket a pap!

Mire egy fiatal menyecske kikiáltott hozzá:

— Jőjjön hát be kigyelmed, hiába kocogatott a Náncsinak, hisz ugyis tudja, hogy süket szegény!

Kálmán elégült arccal becsoszogott az alacsony, szük szobácskába s egy túlboldog, gyönyörrel telt pillantatot vetett annak sarkába, a hol egy sápadt, hervadt leány diszitgette fel magát a piciny tükör előtt egy vékony, zöld koszoruval.

Nem hallotta, hogy fiatal sógorasszonya ott diskurál háta mögött a boldog vőlegénynyel, észre sem vette, hogy az esküvő órája milyen gyorsan közeleg. Fürkésző pillantással nézte halvány arcát a tükörben.

— Bizony már egy cseppet sem vagyok szép! — suttogta magában — már egészen megöregedtem. Szemem körül ráncok vannak, arcom szintelen és összesoványodtam. Kálmán az első ember, a ki szeret. De megmarad-e majd a szeretete? Nem un-e rám, hogy rosszul hallok?!

Mialatt gondba borulva tünődik magában, fiatal sógorasszonya ugyancsak szóval tartja Kálmánt háta megett:

— Aztán csak annyit mondok, hogy megbecsülje ám kigyelmed ezt a szegény leányt, ne hogy rosszul bánjék vele, azért, mert hibás! Kigyelmed is az, azért illenek ugy egymáshoz. — Aztán Náncsinak nagy a vagyona is — gazdag leány. Ne ám, hogy csak mindent elprédáljanak izibe, aztán öregségükre ne gondoljanak. Mert a pénz hamar elmegy ám!

— Hihihi! ne tessék haragudni, de nagyon spórolni fogunk. Nem hiába dolgozott össze annyi vagyont a Náncsi, majd meg is becsüljük a sok pénzt. Bennt hagyjuk a takarékpénztárban és még szerzünk hozzá. Ugy-e Náncsikám lelkem? hehehe!!

Egy ügyetlen öleléssel átkarolja a meglepett mennyasszony derekát, ki semmit sem hallván a beszélgetésből, csak most vette észre leendő férje jelenlétét s egy gyengéd mozdulattal, pirulva bontakozott ki az ügyetlen ölelésből:

— Talán már itt az ideje, hogy menjünk?

— A tisztelendő ur 8 órára rendelt bennünket! — orditott fülébe a szerelemittas vőlegény — mire odaérünk, elüti a nyolcat. Nem beszélek igen halkan? Megérti Náncsika?

A mennyasszony fonnyadt feje szaporán integetett hogy: meg!

— Hát én meg sietek a fánkot sütni! kiáltott fiatal sógorasszonya és eltünt az ajtóban.

Mikor magukra maradtak, Náncsi megfogta remegő kezével Kálmán két kezét s hosszasan, aggodalmasan szemébe tekintve, kérdezte:

— Meg fog-e kigyelmed engem becsülni, azért hogy hibás vagyok?!

Ez odahajolt mennyasszonya füléhez s egész tüdejével belekiáltotta:

— Rohadjak el elevenen, ha meg nem becsülöm, Náncsika!

— De én öregebb vagyok — suttogta tovább a kétkedő menyasszony — én sokkal öregebb vagyok!

— Csak kilenc évvel, kis Náncsi — orditott vissza elragadtatva a vőlegény — azt mondják, a keresztlevele 40 évről szól; ez a legszebb idő!

— Ha kigyelmed jól viseli magát irányomban, hát majd nem lesz panasza én rám se. Hű leszek hozzá; dolgozni fogok. Eddig is dolgoztam, szolgáltam. Itt van, a mit összeszereztem! Evvel átnyujtja takarékpénztári könyvecskéjét.

— Hetvenöt forintom volt, de most kiköltöttem belőle harmincötöt. Kellett egy ágyat venni, ágyruhát, meg kigyelmednek ezt a tisztességes ruházatot, a mi most rajta van és a lakodalmat is csak nekem kell kitartani. Lesz borjuhus, fánk, meg bor. Két cigány meg huzza . . .

— Oh, Náncsikám, lelkem! — tör ki a túláradó öröm a Kálmán gyerekből — milyen gazdagságunk van. Mennyi pénz ez! Meg se tudnám olvasni! Aztán kifáradva a kiabálásba, tettekkel akarja bebizonyitani, mennyire szereti. Összeöleli, csókolja s olyan hévvel szorongatja a szerelmes leányt fehér mellényéhez, hogy annak szemei kidüllednek s közel van a megfulladáshoz. Sőt még dolgos, érdes kezeit is megcsókolja, mint ahogy azt egyszer a polgármester urtól látta, ki egy uri dámának csapta a szelet. De már erre Náncsi betakarta elpirult orcáját mind a tiz ujjával s onnan susogta ki lázasan, gyönyörittasan:

— Ugyan, ne tempozzék annyit kigyelmed!

Kálmán felelni akarna valami cifrát, de leendő feleségének sógorasszonya, az eleven, piros-pozsgás menyecske bekiabál neki a konyhából.

— Ne enyelegjenek annyi ideig, mert majd elmulik a 8 óra és megharagszik a tisztelendő ur, ha váratják. Ne izéljenek már! Hallják? Már én majd eldülök az éhségtől! Siessenek, hogy ehessünk!

*

Már elmult azóta félév, hogy elköltötték irigylésreméltó étvágygyal a borjuhust és fánkot; hogy megitták a sok bort, s most ismét a tisztelendő úr jóságos szine előtt áll Kálmán vihogó arccal, édesen megmarkolva kedves élete párjának vörös kezeit.

— Hát mond meg igaz lelkedre Kálmán, boldog vagy-e? — kérdi a tisztelendő ur fontos arccal, amint apró, fürkésző szemeit jóakaratu mosoly kiséretében megjártatja a különös páron — nem bántad-e meg hogy megházasodtál?

— Hehehe!! csókolom a kezeit, ne tessék haragudni, de mióta ember vagyok, azt sem tudom hogyan élek a világon! Nincs ennél jobb állapot, hehe! Azt sem tudom, mi a baj! Hiába! gondoltam én már azt azelőtt is, régen, hogy szegény embernek nem világ a világ — asszony nélkül. Most olyan vagyok, mint a hal a vizben! Minden nap jól lakom idáig ni! a fülemig! ne tessék azt rosz néven venni . . .

— Hát meg vagy elégedve a feleségeddel?

— Igen, igen nagyon! Nincs ilyen asszony több a világon, ne tessék haragudni!

— s a szegény hülye két szeme megtelik hálaadó könycseppekkel — olyan engedelmes jó asszony! Ha azt mondom neki: Náncsikám, fiam, látod, ma igen nagyon nagy gusztusom volna egy kis babcsuszpeizra, mert — ne tessék haragudni — de ez a »Laibspeizom«, hát, ha azt mondom: csináld édes fiam eztet az én kiváncsiságomra, akkor délben hoz utánam egy nagy bögrével. Olyan finoman főz, mintha csak a császártól tanulta volna el! Igaz, hogy sok kosztpénzt adok neki, 3 forintot egy hétre! Hanem hiába! a ki jól akar élni, annak költeni kell!

Mialatt Kálmán boldogságtól áradoz, addig felesége gyanakvó pillantással lesi minden mozdulatát, minden arczizmát. Gyanitja, hogy róla beszélnek, de nem képes egy betüt sem felfogni süket füleivel. Kétségbeesve erőlködik, hogy csak egy hangot is ellessen, hiába!

Nem tudja, jót vagy rosszat beszélnek-e róla? Dicsérik-e, vagy korholják? A fürkésző kiváncsiság helyét elfoglalja arcán a mély levertség. Feje csüggedten esik keblére s egy nehéz sóhaj szakitja fel magát szivéből.

— Aztán tessék megnézni, tisztelendő ur — csókolom a kezét — az én kinézésemet most: ugy-e, hogy milyen tiszta vagyok mindég? — dicsekedik tovább a boldog férj — ez attól van, mert a Náncsikám lefog engem minden szombaton este és megmossa, megsikálja a nyakamat, fülemet kezemet. Egy ennyi föstéket vagy piszkot, ni! mint a gombostű feje, nem tűrne rajtam. Csupa tisztaság vagyok! Ugy kimossa a ruhámat, mint a hóvilág! A Lizi néném meg sohasem akart rám mosni...

— Hát aztán jól megy a kereseted?

— Hihihi!! Igenis. Annyit föstök, dolgozok most is, mint ezelőtt, de hát nem zsebeli el a pénzemet senki — ne tessék haragudni. Mindent a Náncsikának adok, az meg betesz mindent a takarékpénztárba. Már mióta ember vagyok, tiz forintot bevittünk, pedig télire is bevásáltunk mindent bőségesen: egy véka babot, két zsák krumplit, meg három forint ára fát... A házbér is már készen van a szalmazsákunkban, pedig sokat tesz ki, mert nagyurasan lakunk!

— Hogyan?

— Hát csak magunk lakunk egy szobában! Igaz, hogy más szegény, két-három familiával összeáll a lakásra, de én azt gondolom, inkább elsporolom magamtól a bort, csak magunk lakhassunk. Mert, lássa tisztelendő uram, ne tessék haragudni — de ha a Náncsikának sugni akarok valamit, azt mindenki meghallaná; mert hogy olyan hibás szegény... gyerekkorába leesett feje tetejére a kutba — — attól van ez!

— Minden nagy boldogságod mellett is nem jól nézel ki fiam! sápadt vagy.

— Igenis, mert most megint beteg voltam. Mert tudja édes tisztelendő ur, csókolom a kezét — rosz a házunk teteje egy kicsit és az eső tele folyja a szobánkat rosz idővel. Aztán mindig én ázom el, mert az ágyunk ugy áll a fal mellett, ni! aztán, — ne tessék rosz néven venni — de én fekszem belül, a Náncsika meg kivül és a sok lyuk épen az én fejem fölött van a háztetőbe, hát igy elázom sokszor reggelre a nagy esőbe, hogy nincs rajtam száraz hely. Attól hültem meg tegnapelőtt is, mert a szél is igen keresztül fujt, hát most köhögök. De majd meggyógyulok, tudom! Nem is tudnám most itt hagyni a Náncsikát, hogy meghaljak! Nem még ha maga az a jó megfeszitett szűz Mária hivna is a másvilágra, mégse tudnám elhagyni a feleségemet. Nem bizony! Senki kedviért!

— No, no Kálmán! csak ne légy olyan elbizakodott nagy boldogságodban, mert majd megbüntet az Isten és elszólitja oldalad mellől a feleségedet...

— A feleségemet?! a feleségemet! — dadogta a szegény ember tágra nyitott szemekkel, miközben görcsös mozdulattal kapaszkodott felesége szoknyájába s huzta őt közelebb magához — ne, ne tessék igy tempózni velem, mert ezt az én szivem ki nem állja!

S egy heves mozdulattal oda öleli a bámuló, mit sem értő asszonyt ezer folttal tarkázott mellényére, háborgó szive fölé s megindultan, rémülettől és boldogságtól fult szerelemtől reszkető hangon susogta fülébe:

— Édes Náncsikám, szivem, nem engedlek, nem engedlek! Ha meg akarsz halni, ki viseli gondomat? — — Ki mosna rám?! Oh, én menten felkötném magamat!

Mig a szegény asszony dobogó szivvel tünődött férje hirtelen ellágyulásának okáról s vigasztaló szavakon törte a fejét, addig odakünn, az előszobában, Kata néni szörnyü ámulásban rázogatta boglyas fejét

*

s félig szánakozva, félig kárörvendve susogta:

— Ez az egyetlen asszony a világon, a kivel az ura meg van elégedve és a képibe dicséri, aztán — ez se hallhatja szegény!

A MIT ÉN DALOLOK . . .

A mit én dalolok, fájdalom szülötte,
Édes-bús sóhajom enyelg körülötte.
Keserü habjából kinom tengerének
Csurgó, édes mézet mereget az ének.

A mit én dalolok, égi tűz szülötte,
Mennyei láng csapkod magasba fölötte.
Egy fagyos világot ölelek karomba,
Szívem hő lehével olvasztom dalomba.

Lelkesedés, te vagy dalom nemző atyja,
Te hinted a magot, fájdalom fogadja.
Fájdalomból ered a földnek szépsége,
Lelkesedés lángja emeli az égbe.

EPEDEK.

Epedek, sovárgok, magos vágytól égek:
Hogy ajkamról kelne egyetlen egy ének.
Kidalolnám lelkem egyetlen egy dalban,
Kizokognám lelkem égő könnypatakban.

És ha mindjárt e dal hattyúdalom volna,
Az elrepedt hangszer töbé sohse' szólna,
Szivemből nyomában vérsugár szökelne,
Vele együtt lelkem az egekbe kelne.

Ó te dal, ó te dal, ó te dicső dalom!
Ha te élsz borúlhat reám síri halom.
Temessék a földbe porladó testemet:
Egy dalba temetem lángoló lelkemet.

PALÁGYI MENYHÉRT.

AZ UTOLSÓ MOSOLY.

Irta GABÁNYI.

A nap most emelkedik föl ott a kéklő hegyek mögött, mint egy nagy vörös golyó, mely teli van izzó szikrákkal. Jövetelének előhirnökéül néhány fényes csíkót röpit a hegyormára, melyek lelegelik a völgybenyuló, harmatos füvet; fölszárítják a mezei virágok kelyheit s onnan egyszerre a templom tornyának bádog-tetejére szökelnek, pajzánul kergetve egymást a csillogó érctáblákon, majd lejebb ereszkednek a párkányokra, a tetőn körülröpködik a keresztet, a karcsú góth-ablakok üvegén bekandikálnak a templomba. A visszaverődés csókjaival megtermékenyitik egymást, szaporodnak és csillogva-villogva fogadják az ujonnan érkező sugarakat, mig végre mintegy megdagadt tüzes ocean széjjelfolynak, elboritva városokat, falvakat, erdőt, mezőt, ligetet el az egész föld szinét. Felhatolnak a magasba, lebocsátkoznak a mélységbe; betolakodnak a diszes palotákba, belopódznak a rongyos kunyhóba. Fölmelengetik a koldus dermedt tagjait, munkára serkentik a tunya henyélőt. Bennük lakozik az áldás, a jóság, a szeretet, az isten!

— — — — — — — — — — — —

Kinek bánat nyomja kebelét, annak a fölkelő nap vigasztalást hoz tündöklő sugara szárnyain. A kit kétségbeesés porig sujtott, annak uj reményt ébreszt szivében.

Reményt, életadó reményt ébresztett a fölkelő nap egy szegény anyában, ki haldokló gyermeke ágya mellett virrasztá az éjt. Szemére nem jött álom, — kimosta a könyek omló árja. Remegő kezei a kis beteg kacsóit melengetik; csókot lehel a lázas ajkakra s visszafojtott lélegzettel lesi — fölcsapódnak-e még egyszer a lezárult szempillák, fölvillan-e még egyszer az ő két ragyogó csillaga?

A kis Sándorka beteg, nagyon beteg. Az orvosok mondják, hogy meg fog halni; hogy mire az éj megint kiteriti szürke köntösét az égen, — már olyan hideg lesz, mint az az egyetlen hely, hová melegitő napsugár nem hatol soha!

Az ablakon betódul a virágok illata. Fehér violák, tarka szegfűk, zöld rezedák, fakadó rózsabimbók elküldik gyógyszerüket a kis betegnek, az ő társuknak, hogy ujra éledjen, hogy maradjon ezután is közöttük.

Pajzán madarak csicsergik a bokorból és az eresz alól: — Maradj itt! maradj itt! . . .

És a kis Sándorka fölnyitja szemét.

— Mama! édes mamám, láttam őt.

— Kit láttál egyetlen mindenem?

— Álmodtam, hogy ő itt van. Kacagtam rajta sohat; látod, még most is nevetek.

— De hát kiről beszélsz angyalom? Ki volt itt?

— Ő, . . . az a tarka bolondos, kinek csörgő van a sapkáján s a kit ugy hivnak hogy: Mumi.

S a halavány arc egy percre visszanyerte pirját, a beteg ajkai mosolyogtak, midőn visszagondolt a bohócra, kit néhány nap előtt látott a komédiás bódéban, hová szülei vitték a többi gyerekekkel.

Aztán folytatá, anyja szemeibe mosolyogva:

— Mamám, nekem nem fáj semmi: ne légy szomoru, jobban vagyok, mert Mumit láttam. Akarod te, hogy egészen meggyógyuljak? Hogy megint egészséges legyek?...

— Ha akarom-e? — kiáltott fel az anya, reménytől áthatottan s figyelve leborult a fiucska előtt, arca arcát érinti.

— Szólj, mit tegyek aranyom? Mit kivánsz? Életemet adom a tiedért, üdvömet egészségedért!

— Hozd ide Mumit!

*

A gyermeke életeért remegő atya, az egyszerü, szegény ember kopogtat a bohóc lakása ajtaján.

Percre megszünik a vidám fütyörézés; a vén komédiás kiváncsi tekintettel bámul az idegenre.

— Uram ön, ... ön a bohóc ugy e? Önt hivják ... bocsásson meg, hogy kérdezem, — mi az ön bohóc neve?

— Nos, ma ez, holnap az. Változik a változik, a mint a szerep hozza magával.

— Bocsánat, nem hivták önt egyszer Muminak is?

— Oh igen, Mumi! Mumi!... Tegnapelőtt is a fürge Mumi voltam, a bukfences Mumi! — — Nos, mit kiván ön Mumitól?

— Van önnek szive?

— Oh! szivünk az van, nagyon is sok van, az a baj! De gyomrunk is van s az még nagyobb baj! Erszényünk is van, a mely üres s az a legnagyobb baj!

— Én önt nem tudom megfizetni ... szegény ember vagyok.

— Mi tetszik hát?

— Kis fiam látta önt játszani. A gyermek beteg lett ... haldoklik ... önt szeretné látni. Ön talán megmentheti. Oh kérem mentse meg az én gyermekemet!

— Vezessen uram!

*

Sándorka jobban van. Tudja, hogy apa elment meghivni azt a bolondos tarka-barka embert, kinek nagy piros foltok vannak az arcán, egy fehér pont az orra hegyén, csörgő a sapkáján, ki olyan fürgén veti a bukfenceket, hogy a ki látja, majd kicsattan nevettében s a kit ugy hivnak, hogy: Mumi. A gondolat is, hogy őt látni fogja mosolyra kelti. Boldog.

— Mamám édes! Mumi is ember?

— Az, édes gyermekem, bohóc.

— Mi az a bohóc, mama?

— Olyan ember, a ki mindenféle nevetséges dolgot müvel. Komédiás.

— Mamám, ha ember lesz belőlem, én is komédiás leszek?

— Nem, aranyom, nem. Te az én kedves, jó fiacskám leszel mindig.

— Hát nem minden ember komédiás?

— Persze, hogy nem.

— Mamám! ha minden ember komédiás volna, ki nézne akkor minket és ki kacagna a sok bukfencen, a mit az emberek csinálnak?... Találd ki... én tudom!!.. Oh mama, hát nem birod kitalátni?... Az istenke! Ugy-e?... Oh! csak már jönne Mumi.

Végre nyilik az ajtó. Az apa odavezeti a beteg ágyához a bohócot, kinek ez a dolog nem tünik fel mulatságosnak. Máskor vidám arca elkomorul, látva a letört virágot, melyen már a hervadás nyoma. Az a két beesett szem fénytelenül mered a légbe, mintha titkos dolgokat látna, melyeket a tudósok hiába fürkésznek. Az a kékülő ajak lassan mozog, mintha ismeretlen nyelven suttogna valakivel.

A vén bohóc szemébe köny lopódzik s mozdulatlan áll a beteg ágya mellett.

Az anya hálás tekintettel nyujt kezet az idegennek, aztán mosolyt erőszakolva fordul gyermekéhez:

— Nézd angyalom, ő itt van! Eljött, hogy téged megkacagtasson. Nézd hát, nem ismered Mumit?

Fürge mozdulattal fordult a beteg az előtte állóhoz, de a mint megpillantá a könyező vén embert, halvány arcocskája haragot ölte, ajkait sirásra bigygyeszté s dacosan a fal felé fordult.

— Ez nem Mumi! Vigyék el ezt az öreg embert. Ez nem tud a kézen járni, sem bukfencet vetni. Ennek tarka ruhája sincs. Ez nem Mumi!

A mint a bohóc ezt hallja, hirtelen kibontakozik az őt marasztalók karjaiból s nyilsebesen rohan ki a szobából, a házból s becsapódik utána az ajtó.

Mindennek vége!

Az orvos igazat szólt. A nap hanyatlik

a fényes boltiven, utolsó sugarai egy haldokló gyermek arcát csókolják.

Sándorka már nincs eszméletnél. Szemei lezárultak; a nem egészen lecsukódott pillák alatt üvegesedő, fénytelen sugár lappang. Nem hallja az anya fuldokló sirását; nem látja, mint tördeli kezét a lesujtott atya.

Egyszerre nagy robajjal tárul föl az ajtó.

— Hahó! Fityfirity! Hop! Hop! — — kiáltja egy furcsa, idétlen tömeg a szobába szökelve. Tarka ruhája szint játszik az alkony fényében, sapkája csörög, amint fürgén, egymásután veti a bukfencet s olyan szörnyü nevetséges és kacagtató!

Megrázkodik a gyermek; arca egyszerre átszellemül; egy percre villámlanak a szemek. Kinyujtja remegő kezét s a bohócra mutat:

— Ni-ni, .. Mumi! ...

Édes mosoly rögződöt meg ajkain ...

... halva volt.

LYDÉHEZ.

— Horácz Carm. III, 28. —

Neptunnak szép napján
Mit tehetnénk ketten?
Bort ide, szép Lyde,
S édes önfeledten
Csillogó pohárnál,
Melynek tüze éget,
Feledjük az időt
Meg a bölcseséget.

Régi szüret éke
Bogárszemű ó-bor,
Melyben az elröppent
Szüreti vig szó forr;
Az deritsen minket
Énekre, zenére,
Ajkunk a hűs berkek
Zöld fürtjét dicsérje.

Lant szavára lágyan
Édesebb dal támad,
Dalolunk szép Vénus
Hattyufogatának
S mire lantunk hurját
A gyönyör megtépte,
Akkor dalolunk meg
Titoktartó éj te!

LATKÓCZY MIHÁLY.

A SZIMBOLIZMUSRÓL.

Mindennapi beszédünk tele van öntudatlanul használt képletes kifejezésekkel, hasonlatokkal, szimbolumokkal. Alig ejtünk ki oly mondatot, melyben a képletek egy vagy más neme elő ne fordulna. Beszélünk kemény szivről, égő fájdalomról, pezsgő kedvről, sziporkázó szellemről, az élet utjáról, az arc rózsáiról, keserü csalódásról s eszünkbe se jut, hogy képletekben beszélünk, hogy, midőn valamely fogalmat öszszekötünk egy rokon más fogalommal, például az időt a repüléssel, ezzel az illető fogalmat jobban megvilágitjuk. Nem is szabad a képletet ugy felfogni, hogy az puszta sallangja, cifrázata a nyelvbeli kifejezésnek. Ellenkezőleg, sokszor az a hivatása, hogy a beszédet röviditse, tömöritse ott, a hol körülirásra, higitásra volna szükség. Igy mikor Lenau azt mondja a pacsirtáról, hogy »klettert«, ezzel kettős célt ért el: először szemlélhetővé tette a pacsirtának a kapaszkodáshoz hasonlitó repülését s másodszor egyetlen egy szóval volt képes ezt elérni. Ezzel az egy szóval kifejezte a repülést is, a repülés módját is. Ugyancsak Lenau egy más képletben a pacsirtának nemcsak egyenesen fölfelé iramodását, hanem e közben való énekét is kifejezi, midőn Singrakete-nek nevezi. Vörösmarty a nagyhangu, de üres szópuffogatást a kardlapozni igével teszi szemlélhetővé. S midőn Aranynál a csecsemő-gyilkos Herodes kegyetlenségén panaszkodó Rákel felkiált: »Ime a szép tavasz kiesett az évből«, ez a jelképes kifejezés fölöslegessé teszi a magyarázatot, hogy a két éven aluli gyermekek mind kiöletvén, két évnek nem lesz ifjusága. Arany János, mint igazi naiv költő, egyátalán bővelkedik képletes szólásmódokban. Az egri leány halálát azzal jelzi, hogy nem lett belőle egri asszony, beszél az idő vén fájáról s a tudós megdöglött macskájáról azt mondja, hogy fölvette a néhai nevet. S nem röviden fejezi e ki Hebbel egyik drámai alakja gyermekkorának sivárságát, azt mondván: »Ich lernte alle Schlangen eher kennen, als einen einzigen Schmetterling«. Mondhatott volna a kigyó helyett nyomoruságot, a lepke helyett gyönyört, de akkor a vallomás nem volna oly szemlélhető, mint igy, tropikusan fejezve ki.

A jól használt képletes szólásmód kétszeresen megvilágitja, a mit mondani akarunk: sensu allegorico és sensu proprio, vagyis állitásunk képletesen is, vonatkoztatva is igaz. Ha például Eötvös azt mondja, hogy a sziv is, mint a könyv, minden érintésnél

a legolvasottabb helyen nyilik meg, ezzel kettős bizonyitékot hozott fel állitása mellett. Igaz, hogy a könyv ott szokott megnyilni, a hol legtöbbször volt felütve, de igaz az is, hogy a sziv azzal foglalkozik legtöbbet, a mi neki legkedvesebb. A két fogalom: sziv és könyv tehát, egymáshoz viszonyitva kölesönösen megvilágitja egymást. Hasonlit ez a mathematika ama tételéhez, hogy oly két mennyiség, mely egy harmadikkal egyenlő, egymás közt is az. Az előbbi idézés khlönben csak hasonlat volt, mert megnevezte tárgyát is a (szivet), a melyre vonatkozik. Ily hasonlat Bacon szép mondása is, hogy »az erény hasonlit a drága illatokhoz, melyek legillatosabbak eltaposva vagy elégetve.« Mindakét hasonlat a természetben előforduló ténnyel világitja meg a lélek egy tényét. Vannak azonban más hasonlatok is, — a leggyakoriabbak — melyek a benső összefüggés hiján egészen önkényesek s melyekre nem alkalmazható a két egy harmadikkal egyenlő mennyiségről szóló matematikai szabály. Arany János például azt mondja a kútgémről:

Óriás szúnyognak vélhetné valaki.
Mely az öreg földnek vérét most szíja ki.

Pedig a kútgém és a szunyok közt csak az az önkényes külső hasonlatosság van meg, hogy a kutágas is, a szunyogláb is hosszu. Találóbb a vérkiszivás és vizmerités közti hasonlat. Ide tartozik minden oly hasonlat, mely nem világit meg igazságot, le egészen Bernáth Gazsi hires szúnyogjáig, a kinek csipésétől egy tégla háromemeletes házzá dagadt, de egészen a calembourghig és a szellem szemetéig, a hogy Hugo Viktor a szójátékot nevezte. Az ily hasonlat a nyelvben ugyanaz, a mi a logikában az álkövetkeztetés; teszem: Te nem vagy az, a mi én; — de én ember vagyok; — tehát te nem vagy ember.

Visszatérve a tárgyukat megnevezett két hasonlatra, megjegyzendő, hogy a formailag legszebb, legtömörebb trópikus szólamok a megvilágitott tárgyat loppangani hagyják. Vörösmarty »vén cigány«-a az elfajult jelen idő pusztulása és az egészségesebb jövő megszületése utáni sóvárgásának e hatalmas képben ad kifejezést:

Hadd jöjjön el Noé bárkája,
Mely egy uj világot rejt magába'!

Arany János sivárságában eltelt, de életéből azért ki nem szakitható ifjuságát igy szimbolizálja:

A kopár sivatag, hol nem látni zöldet,
Legalább nem bagyja lyukasan a földet.

Azt mondtuk, hogy a képletek célja valamely tárgyat, egy x-et, egy ismeretlen mennyiséget a nyelvben szemlélhetővé tenni, megvilágítani. És valóban úgy látszik, hogy a nyelv szegénysége, a szók elégtelen száma, a fogalmak szűk köre teremtette meg az első tropusokat ép ugy, mint a létért való küzdelem a civilizációt. Például meg volt az asztal szó, mikor a nyelv még nem birta kifejezni egyes részeit s igy származnak az asztalfia, asztalfő, asztalláb tropikus kifejezések. Hasonló módon csoportosulnak a harangláb, harangnyelv, harangszó az alapkifejezés köré. A népnyelv maig is sokszor tropikusan körülirja a legközönségesebb fogalmakat is s a litván népköltészet például azt mondja a fenyőre: téli fű, a viz tajtékjára: nyári hó. A kedély naivsága, a fantázia túltengése egyáltalán gazdag talaja a tropusoknak. A tiszta értelem nem beszél ilyen jelképekben:

Nem anyától lettél
Rózsafán termettél.
Piros pünkösd napján,
Hajnalban születtél.

Vagy német példát idézve:

Ich sah Thüringens Waldschutzgöttin;
Ihr Aug' war wie die Saale klar.
Ihr Mund war eine wilde Rose,
Und Sonnenschein ihr langes Haar.

Mentül naivabb egy nép, annál tropikusabb a beszédmódja s a történelem kezdete a szimbolumok és allegoriák labirintjében vész el. Abban a korban, melyet a történelmi kutatások sohse lesznek képesek kellőkép megvilágitani, minden jelképi volt: a vallás, az etikai eszmék, az ismeretek, a költészet, sőt maga az irás is olyan volt, mint napjainkban a képtalányok: a hieroglifek szimbolumaival fejezett ki mindent. Az ifju emberiség képzelő ereje akkor sokkal erősebb, termékenyebb volt. Ez a képzelő erő teremtett, ez oldotta meg a szimbolumokat. Az emberiség alsó rétege, a nép, melynek képzelő ereje akkor is izzó maradt, midőn az a felső rétegekben már kihült, az érzelem és eszme minden szülöttjét később

is a szimbolum és allegoria ruháiba öltöztette; azért ha a népmesékből valami értelmet akarunk kiolvasni, előbb meg kell fejtenünk a bennük rejlő szimbolizmust. Mert bármily önkényeseknek tessenek a népmesék, még sem egészen azok s az emberi értelem, mint a mithologiák mögött, ösztönszerüleg keres mögöttük más jelentést. Az emberiség ősei, ha ebben a spiritista-világban szabad ily hasonlattal élnem, ugy voltak vele, mint a gondolatolvasók; a természeti jelenségek megmagyarázására, világnézetük kifejezésére a bennük lappangó értelem által vezetve, öntudatlanul meglelték a megfelelő szimbolumokat, mint Cumberland az elrejtett tűt. A görög mithologiát vagy a bibliát olvasva, el fogunk bámulni ama számtalan etikai és tudományos igazságon, melyeket szebbnél-szebb szimbolumok takarnak. Sőt látjuk, hogy bizonyos megsejtett, de a tiszta öntudatba nem jutott, igazságokat, például a világ keletkezését, az emberiség bűnbeesését stb. különböző vallások hasonlóan szimbolizálnak. Személyesitették a természeti esőket, a geologia, fizika, asztronomia tényeit, a lélektani és erkölcsi fogalmakat fölelevenitették s jelképi alakokhoz és történetekhez kötötték.

Az emberi szivnek alig van rezdülése, mely a mithologiában nincs jelképezve. S akár a görög vallás, akár az ó-testamentum szimbolumaiból le lehet vonni az egész etikát. Prometeusz kínja, Akilesz megsebezhető sarka, a Léte bánatoltó vize, Személe esete Zeusszel, Tantalusz kínja, Krónosz falánksága, a gigászok leveretése, Antéusz, Ikarusz, szóval a görög mithologia csaknem minden egyes részlete alkalmas rá, hogy az emberek irástudó része az idők végeig kizsákmányolja, mint elévülhetetlen szimbolumokat. S mily megható jelképek a mi keresztény vallásunkban a jó és rossz tudásának a fája vagy Bábel tornyának az épitése; a budhaizmusban a szirvána s ellentéte, a szanzára!

Mind e szimbolumok hivatása volt ellenállhatatlan varázszsal hatni a képzelemre ott, a hol az értelem még nem bontakozott ki a káoszból s még nem kezdte meg tudatos müködését. Mikor még haszontalanság lett volna pszihológiai fejtegetést irni, hogy a ki erején felüli küzdelmet vív, menthetetlenül elbukik: akkor a titánok leveretése valóság volt, nem pusztán szimboluma az emberi hatalom gyöngeségének a természeti erővel szemben.

E század legnagyobb filozófja, Schopenhauer precis kifejezési módjával homályos képzeteknek nevezi az érzelmeket. Az ember érzelemvilága, kedélye e szerint nem egyéb, mint a benne élő homályos képzetek összege. Szokott gorombaságával aztán konstatálja, hogy a nőnek azért van több kedélye, mint a férfinak, mert kevesebb képzete lesz tudatossá. Tudósok mathematikusok, bölcselők, a kiknél sokkal több a tiszta. mint a homályos képzet, rendesen száraz emberek. Költőnek is azért használ keveset a positiv tudás, a szakismeret, mert a mennyire fejleszti értelmét, annyira halványitja fantáziáját, bénitja érzelmeinek közvetlenségét, lehűti kedélyének hevét. Végre az ifjuság fogékonyabb fantáziájának, szenzibilisebb kedélyének oka részben szintén abban keresendő, hogy nála a képzetek még nem tisztulták, hanem zavaros forrongásban vannak, mint a must. Igy vagyunk a népekkel is. A mig fejletlenek, több bennük a hév, a fantázia. Valamint a földön annál gyérebbek, hitványabbak a virágok, mentül kihültebb talajban nőnek: ugy az emberi beszéd virágai, a tropusok is az érzelem hülésével és az értelem tisztulásával egyre ritkulnak, halványodnak.

Valamikor minden mint költészet nyilatkozott az emberiségnél: a vallás, a tudomány, a világnézet, az erkölcsi fogalmak. Fantáziája oly buján termette a tropusokat, jelképeket, allegoriákat, mint a teremtés forró lehétől égő föld az állat- és növényvilágot. Ma már, sajnos, az a jelszó kezd divatba jönni, hogy a poézis is tudomány, hogy a ki leirja a delirium tremenst, tegyen túl az orvosi szakkönyveken; hogy a költőnek nem szabad megelégednie az általános, örök emberi nagy vonásokkal, hanem értenie kell a törvényparagrafusok magyarázatához is. A világ nagyot fordult s azt látszik mondani: Ha az emberiség tudatlan, sötét napjaiban minden költészet volt, most, e felvilágosodott, előrehaladt korban legyen minden tudomány.

Világos, hogy itt a szimbolizmus se játszhatik valami nagy szerepet. Legmakacsabbul még az álmos-könyvekben és a virág nyelvekben tartja feny magát, a nyelvből azonban kezd kiveszni. Természetesen kivételt képez a vallás, mely a nagy tömeg

kedélyéhez szólván, szimbolizmus nélkül nem is képzelhető s szertartásai, külsőségei merő jelképekből állanak. Sőt egyik vallás szimbolizálja a mást. Az ó-szövetség sok tekintetben előképe az uj szövetségnek. Igy Mózes jelképezi Jézust, Melkizedek áldozata a megváltást, a frigyláda az oltári szentséget stb. Szimbolikusak a keresztény vallás szertartásai s mindennemü segédeszközei. A kakas a templomokon azt jelenti, hogy éberek legyünk s vigyázzunk, hogy kisértetbe ne essünk, az óra a világi dolgok mulandóságára figyelmeztet, a tömjénfüst az égbe szálló hálát és istenes gondolatokat, a karikagyürü a házasság felbonthatatlanságát jelképezi stb.

A keresztény vallás megalapitója, Jézus, is folyvást jelképekben beszélt. Isten fiának, a világ világosságának hirdette magát, szebbnél szebb parabolákban érzékitett meg egyes pszikhológiai igazságokat; azt mondta tanitványainak és üldözőinek: Ti e világból valók vagytok; én nem vagyok e világból való. A végitéletről, Jeruzsálem pusztulásáról, tanainak győzedelméről és elterjedéséről, keserves kínhaláláról mondott látszólagos jövendölései erkölcsi meggyőződésének szimbolikus kifejezése, mely, ha más alakban is, mindenha nyilatkozott, kiváló szellemeknél, teszem nagy költőknél mint látnoki tehetség, mely előre látja a halhatatlanságot. Jézus összes tanainak egyik egszebb része, az ugynevezett nyolc boldogság, szintén képletesen ad elő lélek- és erkölcstani igazságokat. Boldogok a szelidek, mert ők birják a földet, annyit jelent, hogy a szelid ember az egész világgal békében él. Boldogok a tiszta szivüek, mert ők meglátják az istent, azt teszi, hogy a tiszta szivü nem forditja elméjét sem a bűn, sem a rosszaság felé, hanem a jóság és szépség — maga az isten — képe tölti be lelkét. Végre a »boldogok, a kik üldözést szenvednek az igazságért« jelenti a vértanuk üdvösségét, azt a lelki kéjt, melyet a nagy eszmékért viselt szenvedések okoznak.

Minthogy az érzelem az eszme forrongása, annál magasabbnak kell lennie a teljes tudatosságra nem jutott eszmének, mennél hatalmasabb érzelem, mélyebb kedély alakjában nyilatkozik. Bizonyitja ezt Jézus is, ugyszintén az ó-szövetség legmélyebb ingéniuma: Jób. Vauvenargues mondása, mely túlélte szótárait: Les grands pensée vieunent du coeur, szintén kifejezése annak, hogy a hol nem voltak nagy, homályos kepzetek (mély és gazdag kedély), ott nagy tiszta képzetek sem alakulhatnak. De ott sem, a hol a jelképek nem összeillők a fogalommal, a melyre vonatkoznak. Igy a bibliában az apokalipszis gyakran homályos és érthetetlen, mert a sokféleképen magyarázható szimbolumai mögött rejlő eszmét nem lehet tisztán kivenni; nem tud benne eligazodni még Herder sem, a ki a »Vom Geiste der hebräischen Poesie« cimü nagyérdekü munkájában ugyancsak sok távoli összeköttetést mutatott ki a szimbolum és a jelzett eszme közt. Ebben a homályos, zavaros apokaliptikus költészetben, melyben már az ó-szövetségi próféták is tündökölnek, legfölebb a céhbeli kommentátorok lelik gyönyörüségüket; ezek mindig tudnak kisütni oly dolgokat, a mikről a költő nem is álmodott.

A szimbolumoknak, hogy a jelzett fogalmat jól kifejezzék, egyszerüeknek és világosaknak kell lenniök, olyanok, melyek az érzékitendő tárgygyal vagy eszmével benső rokonságban állanak. Azért, mint Heine mondja, az a legnagyobb müvész, a ki a legkevesebb és legegyszerübb szimbolumokkal a legtöbb és legjelentősebb dolgokat képes kifejezni. A Csongor és Tünde szimbolizmusa épen azért érthető oly nehezen, mert tulságosan absztrakt és komplikált. Hogy a sok közül csak egyet emlitsek, nem értjük, miért szalad Tünde tovább, ha tudja, hogy Csongorja követi s lábnyomai után a nélkül is fel fogja találni. Madách se használja az Ember tragédiájában a helyes és megfelelő szimbolumokat s a mű vége valóságos apokaliptikus sötétségbe vesz. — Mily érthető, világos, átlátszó ehez képest Shakespearenél a Szentivánéji álom jelképes világa! Az egymást kergető két szerelmes párban fölismerjük az élet amaz igazságát, hogy gyakran épen annak nem kellünk, a kit szeretünk s az veti magát utánunk, a kit mi nem szivelünk. Titánia elvakultságát, melylyel a szamárrá változott Zuboly füleit simogatja, fejét ölelgeti s orditását a szférák zenéjének hiszi, nem az a vakság-e, melylyel szivlángja tárgyával szemben minden szerelmes meg van verve! Hogy magyar példát is idézzek, ott van a szimbolikus költészetünk legszebb virága, néhány versszakban egész apokalipszis, csakhogy ennél világosabb: a Vén cigány Vörösmartytól. Vagy hogy felhozzak egy példát

*

Aranytól is, a kihez, — ő lévén a mi Goethénk — ha müvészetről van szó, mindig sikerrel lehet folyamodni : ott vannak a Nagyidai cigányok, e kétségbeesett kacaj dicső szabadságharcunkon.

Arany János, mint naiv költő, ismétlem, egyátalán nagyon termékeny képletekben. hasonlatokban, szimbolumokban. Ellenben az uj-kor legnagyobb költője, Goethe, ez a kristálytiszta és legobjektivebb szellem, aránylag nagyon szegény tropusokban. Ő meg tudta ragadni magát a dolgok lényegét s nem szorult a képletek, hasonlatok mankójára. Ha ki akarja fejezni a halász lelkének ittasságát, azt a varázst, melylyel a hivogató tündér elveszíti, nincs szüksége semmi szóvirágra, semmi hasonlatra, hanem egészen egyszerüen azt mondja: Halb zog sie ihn, halb sank er hin.

Előbb már idéztem egy hasonlatot Eötvöstől, hogy a sziv, mint a könyv, a legolvasottabb helyen szokott megnyilni ; prózában, hogy a mit legjobban szeretünk, az jár legtöbbet az eszünkben. Ezt az eszmét isten tudja hányszor fejezték már ki más, más hasonlatokkal, képletekkel. Goethe itt is megkapja a dolog lényegét és sensu propio mondja : Wo der Antheil sich verliert, verliert sich auch das Gedächtniss. Még számtalan példát hozhatnék fel a német költő-király müveiből, de megelégszem még egygyel. Azt a közmondást, mely igy szól: kutya kutyával, guba gubával ; vagy pedig: egyik holló a másiknak nem ássa ki a szemét, avagy: ebnek eb az idcálja s melyet Schopenhauer ugy fejezett ki, hogy csak homogén természetek vonzódnak egymáshoz, tömérdek változatban lehet föltalálni minden kor és népek irataiban. De a szeget csak Goethe találta a fején ; ő mondotta ki ezt az eszmét a legáltalánosabban, a legegyszerübben, a legvilágosabban és tropus vagy hasonlat nélkül. Hires mondása, melyet a föld szelleme vág Faust fejéhez, igy hangzik: Du gleichst dem Geist, den du begreifst.

Annál világosabb fantáziája van Petőfinek. De hasonlatai gyakran nem sikerülnek, képei nem mindig találók. Erre is felhozok néhány példát. Kedvesének ilyen vallomásokat tesz :

Nem jó csillag lett volna én belőlem,
Tudja isten, nem maradnék az égen;
Nem kellene énnekem a menyország,
Lejárnék én minden estén
Kedves rózsám, tehozzád.

Itt először is egy el se gondolható képet, egy lehetetlenséget látunk. A csillag nem szállhat le az égről a földre, még egyszer sem, annál kevésbé minden éjjel. — Hogyan világitsa meg valaminek az igazságát közelebbről oly valami, a mi nem igaz, mert elő nem fordulhat, mert lehetetlen! Ez a példa is mutatja, hogy a mely hasonlatot vagy szimbolumot nem a természeti tények szolgáltatnak, az el van hibázva.

Ép ily értelmetlen a Két vándor allegorikus románc ; meglátszik rajta, hogy Petőfi nagyon fiatal korában irta. Egy ifju és egy patak együtt vándorolnak. Eleintén a patak vigan csörgedez, az ifju pedig búsan, leverten halad ; egyszerre azonban szerepet cserélnek : az ifju elkezd vig dalt zengni, a patak pedig elnémul. Miért? Az előbbi megleli, az utóbbi elveszti honát. A patak itt perzonifikálva van. Helyes. De annyira még se viheti a költő ezt a személyesitést, hogy a pataknak hazaszeretetet tulajdonitson. Az antitézis a hallgató ifju és csörgedező patak közt is erőszakolt. Hiszen a vándor nem távozik hazájából, hanem közeledik feléje : mért legyen hát csüggedt és levert!

A költőről azt mondja Petőfi :

Virágos kert a költő s z í v e,
De másnak termi a virágokat;
Mig ezeket szétosztogatja,
Önnönmagának csak tövis marad.

És pillangó a költő l e l k e.
Szegény pillangó, néki megesett:
Addig bolyong a puszta kertben,
Mig összetépik a tövisek.

Mindjárt az első két sorban van egy fölösleges ellentét, mert hiszen a kert is másnak termi a virágokat. A második versszakban már pillangónak mondja a költő lelkét. A szive tehát k e r t, a lelke pedig p i l l a n g ó. Ez a pillangó (a költő lelke) most addig bolyong a kertben (a költő szivében), mig összetépik a tövisek. Tehát a költő lelkét, mely a költő szivében bolyong, összetépik a tövisek, képlet nélkül : a zord valóság. Eltekintve attól, hogy a kép nem valami meglepő, kifejezési formája pongyola, az egész hasonlat, kétszer lévén clülről kezdve, összebonyolódik, mint a lepke szár-

nyai a kert tövisei közt. Egyátalán szerencsétlen hasonlat az, melyet nem birunk következetesen végigvinni, ha csak nem akarunk egy fogalmat a hasonlatok egész sorával minden oldalról megvilágitani, mint ezt Arany János tette, mikor a lelkében lobogó szent lángot, a költészetet igy magasztalta:

Mi a tűzhely rideg háznak,
Mi a fészek kis madárnak,
Mi a harmat szomju gyepre,
Mi a balzsam égő sebre,
Mi a lámpa sötét éjben,
Mi az árnyék forró délben,
S mire nincs szó, nincsen képzet:
Az vagy nékem, oh, költészet!

A szimbolikus verseknek is tökéletes mintáit találjuk Toldi költőjénél. Politikai versei, jelképes szatirái azért elévülhetetlenek, mert magukban véve is, ha nem is tudjuk, hogy szimbolikusak, remekei a müvészetnek. Ki ne gyönyörködnék a Fülemilében, ha nem is tudja, hogy a magyar pörlekedési mániát jelképezi? Kit nem hatott meg Rákel siralma, a nélkül, hogy tudta volna, hogy ez a Rákel a magyar haza s megölt kisdedei a szabadságharcban elesett magyar ifjuság? Ha valamely költemény a szimbolikus jelentés elvonása után is megtartja teljes értelmét, egy biztos próbája annak, hogy a szimbolum találó. Szimbolizmusa ilyenkor azt a szerepet játsza, a melyet a borban a bouquett.

Mily koresszülöttek Arany remekei mellett Tompa szimbolikus hazafias versei! Ha kivonjuk belőlük az önkényes jelképiséget, a mit az idő ugyis meg fog tenni, értelemhijas versek maradnak, üldözött szarvasokról, tüzetoltó szomszédokról stb. Tompa nagyon is szórul-szóra vette Faust végsorait: Alles Vergängliche ist nur ein Gleichniss és azt hitte, hogy a természetből bárhonnan lehet előszedni a hazafias érzelmek szimbolumait. Természetes mentsége a kor, melyben nem volt szabad a költőnek szabadon megnyilatkoznia s melyben az el nem némitható hazaszeretet a szimbolizmus felé fordult és nem egy szép művel gazdagitotta irodalmunkat. Ez nem az a szimbolizmus, melyet a fantázia túlbősége szül; ez a számitó értelem műve, mint a mesék szimbolizmusa. Mesét is akkor irtak, mikor nyiltan nem lehetett beszélni s az első meseiró: Ezopus, rabszolga volt. Ilyenek Veresesagin ismert képei is, különösen a Sipkaszorosnál minden csendes cimü, mely őrt álló orosz katonát ábrázol, a mint megfagy a hóban. Hazafias bú rezgi át a vén cigányt is; a Homér és Ossian közt párhuzamot vonó költőre is a levezetés utáni elnyomatás köde nehezül, a tetszhalott mellett viradó költő is hatalmas jelkép. Mindezek a müvek versenyezhetnek a világirodalom leghiresebb szimbolisztikus költeményeivel: a Lábadozóval, a Hollóval, Musset halhatatlan »Solitude«-jével és a Századok legendáinak bármely darabjával.

De nemcsak jelképekkel, egyszerü vagy folytatott hasonlatokkal is lehet a fogalmakat megvilágitani. A mit látunk és hallunk, megannyi szimbolum. A szó szimboluma a tárgynak, a melyet jelent, a hang az érzeleme. Az egész világ egy nagy hasonlat s valóban: Alles Vergängliche ist nur ein Gleichniss. Mily régi hasonlat lehetett az, melyet végre egy nagy költő dolgozik fel, t. i., hogy az élet álom! S vajon kinek juthatott először eszébe, hogy az életet tengeri utazáshoz s a meghalást szerencsés révbe jutáshoz hasonlitsa! És kiváló szellemek a kifejezésnek még mindig uj és uj formáit találják ki, uj képleteket használnak. Musset kitalálta az unalom szót a világbánatra; Zola leirja az asszonyi meleg párát, ha az érzékiség kisértéseit festi.

Sokszor egy adomával, egy szerencsésen választott idézettel szemlélhetőbbé teszszük a fogalmat, mint akárhány hasonlattal. Arany megakarván magyarázni azt a hangulatot, melylyel a szabadságharc leveretése után a Nagyidai cigányokat irta, elmondja azt a régi adomát az egyszeri szőlőgazdáról, a ki, midőn szőlejét a jég paskolta, botot ragadt s elkeseredésében maga is ütni kezdte tőkéit. Egy jó eím, egy ügyes jelige is sokat képes megmagyarázni. A mily mester a találó és alkalmas helyeken használt idézetekben Schopenhauer, oly szerencsés Turgenyev cimeinek a megválasztásában. Csak ki kell mondani ezt a szót: Füst s azonnal az egész regény alaphangulata végig zsibong rajtunk. Igy a eimekben is lehet bizonyos jelképiség: a mű alapeszméjének vagy alaphangulatának a jelzői.

Egyébiránt a legtökéletesebb költői müvek bizonyos tekintetben szimbolikusak. Ha másképen nem, idővel válnak azokká főalakjaik. Igy Faust a szellemi, Don Juan

az érzéki telhetetlenségnek, Othello a féltékenységnek a szimbolikus alakja. Don Quijote az emberi lelkesedés hiábavalóságát jelképezi, Hamlet pedig amaz akarathijas embereket, a kiknél a tettet halványnyá betegitik a töprengések. Banquo szelleme alatt ma már a lelkiismeret furdalásait értjük. Prospero szigetében a költő birodalmát véljük fölismerni s még korunkban is született már egy szimbolikus alak: Nana, ez a csatornából felszálló aranyos légy. Mert a szimbolumok sokszor öntudatlanul jönnek ki a költő fejéből, sokszor idővel, lassan képződnek. Ha egy munka nagy hirre kap, főbb alakjait annyiszor és annyian emlegetik, hogy lassankint köznevek gyanánt lesznek használhatók a fogalmak helyett, a melyeket jelentenek. Tudjuk, hogy a franciák nagy szótárukba már az ifjabb Dumastól is vettek be szókat, teszem Alfonz urat vagy a kaméliás hölgyet. Ennek köszönhető, hogy a szimbolizmus, az emberi szellem első virága, még egy Zola korában se veszett ki.

REVICZKY GYULA.

A KERESZTÉNYSÉG MINT PLASZTIKAI KÉPZŐ.

Irta RÉNYI REZSŐ.

(Folytatás.)

Az isteni tisztelet formáiban és céljaiban lelte meg a tért, hol egymással vetekedve legszebb, legnemesebb termékeikkel léptek fel.

Magas boltozatu széles egyházak emelkedtek isten tiszteletére, melyek előcsarnokain át, hol a nem keresztények, bűnbánók és katechumenek helye volt, csillag-sátort képező mennyezet alatt lehetett jutni a keresztidomu épület kupolája alá; ennek merész ivezete mintegy győzelmi kapu tárult fel, túl rajta a püspöki szék és a papság, végre a szentély, melynek arany mezejéről a mennyek királyának komolyan szelid alakja, apostolok és próféták által környezve, mintegy azt jelezte, hogy ez itt a paradicsom kapuja.

Az istentisztelet ünnepélyének középpontja az oltár vala, hol Krisztus az áldozó hivőknek magát áldozatul adva, velök egyesült. Innen hivta fel az áldozó pap az ájtatos hivőket »sursum corda« s a dicsének hangjai után innen emelkedtek imáikban a hivők szivei magasba, mig az egyház derengő sirboltjában, az istenben elhunytak aludták álmaikat, várván a feltámadás harsonáit.

Az egyház kapuja felett lapidáris egyszerüségben is gyakran megragadó erővel nyilatkoztak a kereszténység alapeszméi, a természet müvétől az itélő napig, valódi Divina Commediaként kőből, a pokol, — purgatorium — és paradicsom jeleneteivel. A kora középkornak ezen müvészetében, a világrenditő, magas és mély eszmék visszhangjával hatalmas költészet nyilatkozik, melynek átalában naiv bűbája egész nemzetek kedélyéletéből folyik; és vele szoros kapcsolatban, életet nyer a költészet, zene, épitészet, szobrászat és a festészet.

De a müvészeteknek ezen szoros illeszkedésük az egyházhoz, korlátot is szabott, miért az egyházi müvészet igen természetszerüen, csak typikus maradt.

Krisztusnak, apostolainak, Máriának, a patriarkák és prófétáknak alakjai bizonyos jellemző és schematikus formákhoz voltak kötve, melyek változhatlanul tartattak fenn és dogmaként szorosan őriztettek. Nem is volt ez már az ó-keresztény müvészet folytatása, mert az szabadon alakitotta aesthetikailag is gyakran magas mübecscsel biró müveit. Ezen mondhatni költői szabadságot a keresztény egyháznak államositása Konstantin által, majd az egyháznak hatalmi állásától folyó viszonyok korlátozták s a mint az egyház külső szervezete átalakult, akép alakult át az egyház nézlet is, jelesül azon lényeges viszonyt nézve, melyet a természet jelenségeivel s a népvándorlással szemben elfoglalt.

A népvándorlás zűrzavarából előlépő népeknek féktelen ösztöneik és szenvedélyeik erős és merev fegyelmet igényeltek. Ennélfogva az irást, a sz. hagyományokat, e még neveletlen gyermekek sziveikbe, mint az ó-keresztény igazságok egyetlen kútforrását, a hit és élet megingathatlanul erős formái, szabványai gyanánt kellett ültetni s az emberi természetet, mint az Isten törvényei ellen kész lázadás székhelyét, minden eszközökkel legyőzni.

Ez elvek érvényesitésével fejlettek a szerzetes rendek és a tudományok, melyek minden szabadabb megfigyelést és birálatot kizárva, egyedül az egyház tekintélyén alapultak, ily elvek mellett tehát a hierarchia is sikerteljesen állithatta fel hatalmát.

Azonban az emberi természetet tartósan lekötni nem lehetett. Az eszme: hogy a természet is Isten teremtése és igy benne és általa is egy örök isteni eszme nyilatkozik, mind nagyobb mérvekben terjedt, mig végre a román és germán népek nemzeti irodalmaikban, nagy-népies, és műéposzaikkal, a dél és éjszak mély érzetü lyrájával, a lovagvilág udvarias müveltségével utat tört magának.

Ha a viszonyok e nemét és irányát jellemeznünk kell, ugy ez az egyéninek a tekintély ellen való erélyes visszahatása, melyet azonban még egy történelmi tény befolyásolt.

Ez a keresztes hadjárat. A kereszt vitézei előtt ugyanis, midőn a lovagias nyugatról a mesés keletre vonultak, ott egy egészen uj világ tárult fel s igy a sajátos, de magas fejlettségü nyugati kultura, a kelet regeszerü pompája és fényétől átsugározva, a felizgatott fantáziát uj szemléletekkel termékenyitette, uj vágyakat keltett, a szellemi életet eddig nem sejtett eszmékkel gazdagitotta és oly életnézletet létesitett, mely magát az egyház szigoru és önmegtagadást parancsoló törvényének alávetni vonakodván, vele szemben csakhamar többé-kevésbbé öntudatosan ellentétes álláspontot foglalt el.

Ezen ellentét két irányban nyerte fejlődését. Egy oldalról ébredett a mystika, a keresztény léleknek azon elmélyedése a kedély világába, az egyéninek Istenben való örömteljes átömlése, a szivnek lelkesedett átengedése és azon elmerülés a végtelenbe, mely az embernek istenitéseig fokozódott, és azon irány szülője lőn, mely az egyénnek az Istennél való közvetlen viszonyitásával és a szükségben közvetlen az üdvösség forrásához való utasitásával, határozott reformtörekvés jellegét viselte magán.

Más oldalról a skepticizmus emelte fel fejét, mely az egyház tekintélyét kétségbevonva, uj ismeretforrásokat keresett, ellenállhatatlanul engedvén át magát azon szellemnek, mely egy leáldozott kulturvilág romjainak iratai és kőhalmazából, formai szépségével s az ebből nyilatkozó tisztán emberivel, a nyugtalan kedélyeket hatalmasan vonzotta.

Mindkét irány a müvészetek kifejlődésének termékeny csiráit tartalmazta.

A szellem ez uj iránya már ama csodálatra méltó épitészeti stylben, melyet gothikának nevezünk, mutatkozott, midőn t. i. az eddigi hagyományokkal szakitva, a csúcsiveket alkotta s a tömegnek önálló egységekre, részekre bontásával, az egyensuly törvényeivel merőben dacolva, merész függőlegességre törekedett.

És ezen ujitás szellemétől volt a festészet is áthatva. A merev egyházi typus helyébe elevenség és élet lép. A magába mélyedt kedélyélet a legnemesebb alkotásaival találkozunk ez időkből, melyek rajzbeli gyarlóságaik mellett is, a kifejezés szépségével tündökölnek.

Már a közép-kor másodfelében észlelhető, mikép a müvészetek terén uj irány, szabadabb szellem a felfogásban és ujabb formák után való törekvés nyilatkozik, midőn pedig ezen félreismert kor alkonyához érne, Itália tehetséggel gazdag népe az elaggott kor szelleméből uj életet meritett s ezzel a müvészeteknek uj irányt jelölve, lendületet adott.

Dante Divina Commediájának alapnézeteiben bár teljesen az egyház és középkor elvein áll, mégis szenvedélytől izzó beszédével, hő szivével s azzal, hogy a mennyei birodalom iránti lelkesedése mellett a földi élet viszonylatait sem tartja kevésnek müvészetére, épen ugy, mint barátja Giotto a müvészetet a hagyományos alól felszabaditották s merész ujitásaikkal már korukat bámulatra ragadták. Ez uj iránynak azonban kiváló tényezőjévé vált egy férfiu, kinek nevéhez füződik az átalakulás korszaka, mert ő az, ki hosszu előkészületek után, mint ős, elemi erő tör elő, hogy a kultura azon nagy korszakát, melyet renaissanceenek szoktunk nevezni, életre serkentse. Ez a sokak által egyedül költőnek ismert Petrarka.

Nem ékelhető szemlélődéseink folyama közé a költő-humanista életének és munkásságának rajzolása. Elegendőnek tartjuk itt arra utalni, mikép senki sem értette jobban a lélek legbensőbb mozzanatait megfigyelni, senki a szerelem mély szenvedélyét egy ujdonszületett ifju nyelv édes összhangjába önteni, mint Petrarka.

Olaszország politikai ziláltsága, meghasonlott viszonyai, az egyháznak túlsulya, illetőleg az egyházi férfiaknak, valamint az avignoni pápai udvarnak tévedései, korán elkeseriték kedélyét, mi ellen egyedül Valle

Chiusa erdei magányában keresett menedéket, és itt, holott a déli égalj fenséges természeti szépségét élvezte, hogy bújának írt szerezzen a klasszikus ó-kor tanulmányaiba mélyeszté szellemét, mely innen sugárza szét hazája térein, hol őt mint egy uj korszak jóshirnökét csodálták. Valóban, midőn kortársai Petrarcát Campidoglio terén, Rómában, ünnepélyesen megkoszoruzták, csak a derengni kezdő ujkor hajnalát üdvözölték, melynek sugarai áthatni kezdék a világot, és a melyek befolyása alól maga az egyház sem vonhatta vissza magát. Innen kezdve a müvészetek is uj utakra tértek, haladván azokon a klasszikus befejezettség mind végcél felé.

Az antik müvészet beható tanulmányozásából származó magas formai fejlődés, az alapjaiban már megrenditett, de a nép szellemében még mindig élénk egyházi világnézlettel egybekötve, humanisztikus keresztényi nézletté alakult, melyben a müvész egyed hajlama szerint, majd az egyik, majd a másik elem volt túlnyomó. Egészben véve a müvészet mégis egyházi befolyás alatt maradt, habár minden izében az ujitás szellemétől volt áthatva. A dogmai szigor tágult és a szent történetből mindaz, mi örök, szép és költői, az alakitás egyedüli céljává lőn.

A Madonna fiával leszáll fenséges trónjáról és emberi anyává is válik, ki az anyai szeretet boldog kéjérzetével tekint a menynyei gyermekre; majd a szent család ábrázolásává szélesedik ki a festmény, a keresztény családi élet gazdag szépségeivel, motivumaival, melyeket Rafael lángesze a legmagasabb fejlettség fokára állitott.

Az utolsó vacsora jelenetének felfogása Giotto idejétől Lionardo da Vinci napjáig mennyire alakult át!

Krisztus, ki azelőttt dicsfénnyel feje körül, királyként trónolt, most egy szeretetében csalódott mester fájdalmával tekint mélyen megindult tanitványai köréből bűnt megbocsátó pillanattal az áruló után.

Ez ujjáalakitást, monumentális emlékei a XVI-ik századból hirdetik maig. Rafael és Michel Angelo mester-müveikből nagy és napjaikat rengető gondolatok szólnak, akár a Vatikán festményeit nézzük, melyekben Rafael a vallás és bölcsészet tételeit, majd a világi és egyházi törvények értelmét ábrázolta; akár a sixtini kápolna fal- és menynyezet-festményeit figyeljük meg, hol Michel Angelo az emberi nem nagy tragédiáját a teremtés történetétől kezdve, az utolsó itéletig tárja fel bámuló szemeinknek és a melyekből nemcsak keresztény bölcselet, világnézlet, hanem a vallás hitágazatainak befolyása is, valamint a müvész egyed mélyen vallásos ihlete szólnak.

Rafael Castighone grófhoz irt levelében megemlékezvén, hogy oly kevés szép nőalakokat festenek, saját alakitásának ideálját önmagából meritette. *)

És mi idézte fel lelkében ez ideál képét? Azon mélyen vallásos kedély, mely az Isten anyja felőli dogma tétele alatt a müvészben a vallást elhatározó, majdnem mysticus erejü befolyásra jutni engedte.

Bramante irja: »Magam üdülésére, és hogy emlékét biztositsam, egy csodálatos eseményt akarok feljegyezni, melyet velem drága barátom Rafael titok pecsétje alatt közlött, midőn rövid idő előtt szivemből fejeztem volna ki csodálatomat az általa mindent felülmúlón, szépen festett Madonna és a szt. család képei felett, és behatón kértem volna: mondaná meg, honnan veszi e hasonlithatlan szépségeket, megindító vonásokat és az utolérhetetlen kifejezést, melyek szent szűzeinek képeiről visszasugárzanak; miután egyideig a nála sajátos gyermekes szemérmetességgel és zárkozottsággal, a válasz elül kitérni igyekeznék, végre mélyen megindulva könyek között borult nyakamba s titkát felfedezte. Elbeszélte: hogy zsenge korától fogva az Isten anyja iránt oly szent érzelmeket táplált szivében, mikép nevének kiejtésénél már bizonyos fájdalomérzés fogta el. Később, midőn festészetre adta magát, ellenállhatatlan vágy ragadta meg szűz Máriát a maga valódi mennyei tökélyében festeni; de nem volt bátorsága munkához fogni. Lelke és szive folyton, éjjel és nappal, az eszménynyel foglalkozott s gondolatban dolgozott is a képen, de nem lehetett vele soha megelégedésére készen. sőt ugy vette észre, mintha képzelő ereje csak sötétben tapogatna s mégis néha érezni kezdé, mintha lelkébe egy világosság sugara ömlenék, melynek fényénél az alakot ugy, mint milyennek gondolni akarta maga előtt látná, de e jelenség csak pillanatnyi levén, azt képzeletével nem ragadhatta meg állandóan.

---

*) Essendo carestia, di belle donne, io mi sevo di certa idea cheme viene al mente.

Lelke ekép folytonos nyugtalanságban hányatott s az alak vonásai szüntelen előtte lebegtek, homályos sejtelmei azonban soha sem voltak képesek világos képet alkotni a gondolatról. (Vége köv.)

IRODALOM.

Frankenburg Adolf †

A Petőfi-Társaságot s vele a magyar irodalmat igen sulyos veszteség érte. Frankenburg Adolf, a kitünő humorista, a jókedvü öreg ur, az ifjabb irói nemzedék pártfogója és barátja, meghalt Gleichenbergben munkás életének 72-ik évében.

Frankenburg Adolf 1811-ben november 21-én született Sopronmegyében, Német-Keresztaron, hol atyja herceg Esterházy gazdatisztje volt. A kis fiunak Liszt Ferenc atyja, volt keresztapja; gyermekkorát az apai háznál töltötte, boldog gondtalanságban, melyet kedélyesen és élénken rajzol emlékirataiban. Iskoláit Sopronban, Pozsonyban és Szombathelyen végezte. Ez utóbbi helyen tette első kisérletét az irodalom terén, egy latin nyelven irt humoros költeménynyel. Jogot Egerben, a püspöki lyceumban hallgatott, s Hevesmegyében végezte a joggyakorlatot is a megyei törvényszéknél. Mint juratus Pozsonyban élte arany-napjait. Ez időben 1833—34-ben egy ideig Széchenyi oldala mellett is gyakornokoskodott, s a legnagyobb magyar, mint környezetére mindig, rá is ellenállhatatlan hatást gyakorolt. Egy évig még gazdasági leckéket is hallgatott Keszthelyen, hogy esetleg atyja pályájára léphessen, de abból semmi sem lett. Egyszer megkisérlette ugyan a gazdálkodást, de egy évi próba után abbahagyta. Neve már akkor ismeretes volt az irodalomban. Mátrai »Honmüvész«-ében és »Regélő«-jében irodalmi és müvészeti tárgyu dolgozatokkal lépett föl, később Munkács »Rajzolatai«-nak volt munkatársa. Fényes névre azonban nem tett szert. 1836-ban kincstári fogalmazó lett s a mellett az irodalomban is folytonosan dolgozott. Mint novellista, eleven tolla s nem mélyen jellemző, de szellemes rajzai által jó nevet vivott ki magának. Hivatala által a fővároshoz lévén kötve, itt egyre szorosabbra füződtek irodalmi összeköttetései, melyek közt nem utolsó, hogy Kossuth »Pesti Hirlap«-jának belső dolgozótársa volt, s midőn a negyvenes évek elején a »Magyar Életképek« cimü füzetes vállalatot, eredetileg novella-folyóiratot megindította, a fiatal irói nemzedék közül Kuthy Lajos, Vas Andor (Hazucha), Szemere Miklós, Lakner, Ney stb. támogatták.

Folyóirata címéből egy év mulva elhagyta ugyan a »magyar« jelzőt, de a két heti, majd egy heti lappá átalakitott »Életképek« nem kevésbé magyar maradt s mind több és jobb irók szerződtek hozzá. Az »Athenaeum« épen megszünt; Vachot Imre »Pesti Divatlap«-ja magyar chauvinizmusát betyárkodásig vitte, P. Horváth Lázár »Honderü«-je a nemzetietlen mágnás szellemet s párisi divatot affektálta; a két szélsőség közt a Frankenburg Életképei komoly irodalmi hang, nemesebb s a mellett nemzeties izlés, — s Irodalmi leveleiben (Toldy-Schedeltől s másoktól) és »Irodalmi Őr« cimü melléklapjában (Erdélyi, Császár s másoktól) józan kritikái által tünt ki. E közlöny, melyet 1848-ban Jókai és Petőfi már megalapitott jóhitelü lapként vettek át, a legbecsesebb levél Frankenburg érdemeinek koszorujában. Ekkor választotta tagjává a m. tud. akadémia is.

Az 1848-ik évben a magyar külügyminiszteriumban talált alkalmazást. Windischgrätz elfoglalván Bécset, majd Pestet, a katonai kormány Frankenburgot is börtönbe vetette. Három évi fogság után szabadon bocsátották ugyan, de hivatalát nem kapta vissza. Más pálya nem volt előtte nyitva. Az irodalom is el volt nyomatva. S midőn 1850-ben a bécsi legfőbb törvényszéknél nyert valami kis alkalmazást, azt elfogadta; 1855-ben a legfőbb urbéri törvényszék elnöki titkára; 1860-ban a magyar udvari kancellária titkárja lett s e minőségben nyerte meg az állandó nyugdijaztatását.

E nehéz idők alatt sem szünt meg az irodalom terén dolgozni. Többnyire humoros elbeszéléseket irt. Legtöbb sikert aratott »Öreg Bolond Miska kalandjai«-val, melyben a társadalmi ferdeségeket és politikai állapotokat humorral és szatirával ostorozta s oly népszerüségre emelkedett, hogy naptárának mindjárt első évfolyama 10,000 példányban kelt el. E vállalatból nőtte ki magát a későbbi »Bolond Miska« élclap is, mely a hatvanas években olyan nagy keletnek örvendett.

Nyugdijaztatása után Sopronban telepedett le és életének második fénykora, s

mondhatjuk müködésének legérdemesebb része itt kezdődik. Bár a Kisfaludy-társaság is régibb irói érdemei méltatásául tagjának választotta, s ő itt egy pár kisebb rajzzal fel is lépett, életének ez alkonyi szakában, nem az irodalmi müködésen van tevékenységének sulypontja. A társadalmi téren, nemzeti és magyarositó irányban müködni, ezt tűzte ki Frankenburg feladatának. Megalapitotta a »Soproni Irodalmi Kör«-t, melynek elnökéül is megválasztották. Sopronban az utóbbi időben nagy változások történtek, s mind e változások a magyarosodás előmozditására hatnak. Minden, a mi ott ebben az irányban ez évek alatt történt: Frankenburgra vall!

A soproni irodalmi kör 1879-ben ünnepelte meg Frankenburg Adolf 50 éves irói jubileumát. Ez évben ugyan már Frankenburg irói munkásságának 51. évét élte, mert 16 éves korában kezdett irni, de az ő rendkivüli szerénysége eltitkolta iróságágának korát. A jubileumon képviselve voltak a fővárosi irodalmi körök s az akadémia is.

Frankenburg első neje, kit Egerben vett el, igen derék kedves magyar nő volt, a kiről azt szokta mondani: »Egyszer busitott meg csak: mikor meghalt.« Bécsi tartózkodása alatt két sulyos családi gyász érte: ekkor halt meg jó neje, fia pedig mai napig sem tudni, minő okból öngyilkosságot követett el. — Midőn később a veszteségért kárpótlást keresett uj családi kör alkotásában: szerencsétlenül járt, mert második neje (egy német bárónő, katonatiszt leánya) nem tudta megérteni s csakhamar elszakadtak, a nélkül, hogy elválhattak volna. Mély seb volt ez szivén. E nő három év előtt halt meg s Frankenburg ekkor találta meg a kárpótlást: harmadik nejében, ki Carina Anna néven sok éven át ismert s tisztelt énekesnő volt s a ki férjén benső szeretettel csüggött.

Az agg iró még ötven éves jubileumának megülése után is folyvást dolgozott s gyakran találkozhatott az olvasó nevével azok alatt a jóirzű, humoros rajzok alatt, a melyekben mindig egészséges humoros kedélye nyilvánult.

Pár évvel ezelőtt egy sulyos betegség nagyon elgyöngitette s ettől kezdve sötét előérzet nehezült kedélyére, nem igen remélt felgyógyulásában, de mégis azt hitte, hogy a Silvester estét együtt töltheti barátjaival.

A sors másképen akarta. Nyaralni Gleichenbergbe ment, hova neje is elkisérte és itt fejezte be munkás, érdemekben gazdag életpályáját.

A boldogult hűlt tetemeit Budapestre szállitották s itt e hó 6-án az irói és müvészi körök legmelegebb részvéte mellett temették el. Paulay Ede, Vadnay Károly és Jókai Mór tartottak fölötte beszédeket.

Béke kisérje a derék jó öreget!

A »Magyarország és Nagyvilág« az első lap, mely a szerzői jogról szóló törvénynek áldozatul esett — legutolsó számában kijelenti, hogy előfizetői a gonddal és ügyesen szerkesztett »Ország-Világ«-gal kárpótoltatnak. Az Ország-Világ szerkesztőjét, Degré Alajost a jeles irók egész csoportja támogatja, hogy megnagyobbodott közönsége fokozódott igényeinek megfelelhessen.

Uj lap. Dr. Zilahi Pál ismert hirlapiró Aus der Gesellschaft cimü politikai és társadalmi hetilapot inditott meg, mely minden vasárnap délután fog megjelenni, a nap legujabb hireit is hozva.

Turgenyev siremléke. A hirneves orosz iró siremlékét a pétervári Volkovszki-temetőben junius 29-én állitották fel néhány tisztelőjének jelenlétében. A siremlékét fekete, talapzata pedig szürke gránit. Felirata a következő: Turgenyev Iván Szergejvics, 1818—1883. Az emlék impozáns benyomást tett.

MŰVÉSZET.

Pettyko Imre Brüsselben élő magyar hegedüvirtuóz Budapestre érkezett s egy időre itt is szándékozik maradni. Pettyko, a brüsseli konzervatoriumban müködő, Hubay Jenőnek egyik legjelesebb tanitványa, mult hó 27-én a brüsseli konzervatorium által rendezett hangversenyen az első dijat nyerte el.

Visszautasitott darabok. A népszinház igazgatósága a következő cimű darabokat nem fogadta el előadásra: Olajos biró uram leánya, Sobieszky János, A Balaton tündére, Milyen a magyar nép, A koldusnál szegényebb, Habakuk, A szökött fiu, A paraszt atyafiság, A biró leánya, A falu háza.

A király-himnuszok, ugy látszik, nem akarnak fogyni. Hónapok óta alig mulik nap, hogy egy-egy uj király-himnusz fel nem tünnék a láthatáron. Legujabban ifju Szotyori Nagy Károly király-hymnusza jelent meg énekre és zongorára. Ára 80 kr.

A bécsi »Carl«-szinház megszerezte Csiky Gergely »Cecil házassága« cimü szinmüvének előadási jogát.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest, Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

29 szám. 1884 Julius 20.

ÖSZ HAJSZÁLAK.

Irta E. ILLÉS LÁSZLÓ.

Gyönyörü kis baba volt.

Hasonlitott azokra a játszi angyalkákra, melyekben nagy mesterek vásznán, oltárképekben gyönyörködünk.

Ezüstszőke haja selyempuha fürtökben omlott vállaira és göndör karikákban simult homlokára; ragyogó fényü, kerek nagy szemei oly tiszta kékek voltak, minő a tavaszi fellegtelen égbolt azurja; gömbölyü telt arcának sima bársonyával csak annak hófehérsége vetekedett és mikor tejbe esöppentett piros vérhez hasonló parányi szájacskáját mosolyra nyitotta, két ici-pici gyöngyszem-fog kacérkodott ki a csókolni való ajkak közül.

A ki látta, az meg is szerette mindjárt és a szülöttére büszke anyát egészen hiúvá tették a dieséretek, az elragadtatás megjegyzései, melyeket a felcicomázva sétálni vitt piciny keltett. Szépsége a tizhónapos agy korlátolt fejlettségéhez mérten nagy értelemmel párosult s az »okos gyermek« épp annyi ártatlan örömet szerzett boldog szülőinek, mint a »szép gyermek«. Nemcsak a »ma-má«-t; a »da-dá«-t gagyogta kicsi szája, de valóságos előadásokat tudott tartani azon a tagolatlan hangokból álló nyelven, melyet a pályakezdő uj világpolgárok olyan ékesszólóan beszélnek s a melyet megérteni, magyarázni olyan kedvesen és gazdagon tud a szive alatt hordott lény lelkével egészen összeforrott s a bébé-nyelv kulcsát egyedül biró mama.

Kedves egy nyelv is az! A »kú« mindenek előtt a cukor, mit a doktor bácsi zsebéből várni megszokott; a »ka« a papa kalapja, melyet a hazaérkező fejéről mohó sietséggel kap le a gyorsan ölbe vett és össze-vissza csókolt baba; a »pá« a sétálni vágyás örömrepeső mozdulatokkal kisért kifejezése; a »pa-pa« nem annyira az apa megszólitása, mint inkább megjelölése mindannak, a mit az inyene gyermeki ösztön arravalónak tart, hogy a bibor-ajkak közt eltüntesse s a két gyöngyszem-fogat müködésbe hozza; végül »cse-ese« az ingaóra, a falikép, a diszvirágok, az edények, a tükör, a lámpa, szóval mindaz, a mi az apró gavallér kifejlett szépérzékét megragadja és leköti . . .

Apja, anyja bálványozta a beszédesajku gyermeket, a ki fürge volt, mint egy kis mókus és eleven, mint a kényeső. Oda nem adták volna félvilág kincseért s halálra ijedtek a puszta gondolatra is, hogy nemcsak az emberek fogják megszeretni a kicsinyt, hanem a nagy kaszás is, a kinek aztán oda kell adni összes boldogságukat — ingyen.

És az aggódó szülők ily gondolatai — gyermekét féltve szerető melyik apa, anya szivében ne támadnának ilyen gondolatok — nem egészen oknélküliek. A nagy kaszás ott jár az utcákon láthatatlan alakjában, egy-egy fuvallat, egy-egy porfelhő képében; meg-megáll a gyermekek előtt, a kik dajkájuk karján sütköznek a kora tavaszi első verőfényben s olyan mohó kéj-érzettel nézegeti, vizsgálja őket: melyiket küldje el közülök az angyalok táborába, hogy karban zengve dicsérjék az Urat. S ugy megmegtáncol örömében, ha szemléjének kedvező az eredménye, ugy körül-körül simogatja mit sem sejtő kis áldozatait, akár csak a szeretet áldásaival akarná azokat elhalmozni.

És az angyalok kara mindjobban szaporodik. Tegnap a szomszédék Béluskája hunyta be a szemeit, ma a jegyzőék Tulikája feküdt arra a nyoszolyára, melyről nincs többé felkelés, reggel óta pedig a fiskálisék Irénkéje is utban van a menyország felé követve a csábitó hivogatást.

Tegnapelőtt még mind a hárman együtt

játszottak a »dedós néni« kertjében. Pirospozsgásak voltak mindannyian, miként maga az élet. Előbb lefeküdt az egyik, estétől hajnalig befejezte rövid pályafutását a másik és másnap reggel nem ugrott ki ágyából szokása szerint vidoran a harmadik. Mindeniküknek a párnájánál megjelent a halál szolgája, a rettenetes gyermek-betegség, mely roncsolva tépi szét az ártatlan kisdedek gyönge életszálait.

Minden ilyen széttépett életszálnak a hire egy-egy tőrdöfés az ezüst-szőke csecsemő anyjának szivébe. Szegény fiatal asszony még maga is ugyszólván gyermek az ilyen nagy megpróbáltatáshoz; alig mult tizennyolc éves. Annyira telve van szive a férje iránti szerelem s a gyermeke iránti szeretet mámoritó kéjes érzetével, hogy miképen óvja meg kiesinyét az ijesztő szörnytől, hogyan kerülje ki a harcot az anyai boldogság hatalmas ellenével. Dédelgeti nappal-éjjel, nem ereszti szemei elől pillanatra sem! védi a levegőtől, a szellőtől; meglopja magától a nyugalmat és a női lélekkel veleszületett ájtatossága óráról-órára küldi a fohászt a mindenhatóhoz: mentse meg őt a keserves tusától.

Pedig ugy végeztetett, hogy ezt a tusát neki is meg kell vivnia. Az ilyen selyem-szőke, mosolygó gyermekekből lesznek a legkedvesebb angyalok. A nagy kaszás most már egy uteával errébb járva szedi áldozatait s szemet vetett a bébére is. Nem használt a dédelgetés, a virrasztás, nem a fohász; az ezüsthaju kis bimbó szemeiből egyszerre eltünik a ragyogó mosolygás, tagjaiból a játszi fürgeség. Bágyadtan hajtja kiesiny fejét anyja kebelére és gagyogó, beszédes ajkai közül forró lehellet, fájdalmas nyöszörgés tör elő.

— Orvost, az istenért, orvost! — kiált vad kétségbeeséssel az anya s a komoly férfi: az apa, ki semmi veszélyben meg nem rettent, elszorulni érzi szivét s miként a halálitéletet váró bűnös, rettegve, reszketve lesi a tudomány gyorsan érkező emberének arcvonásait, azokból akarva kiolvasni a sorsot, mely nevének örökösére vár. A kicsi asszony nem hall, nem lát semmit gyermekén kivül; karjai között ápolgatja, fel-feltörő zokogással szorongatja kebléhez és ajkához szerelme drága zálogát. Nem hisz a megnyugtató biztatásban, nem a tudomány hatalmában; egyedüli reménye az isten; térdre omolva imádkozik kiesinye gyógyulásáért.

A lehanyatlott kis bimbó pedig mindjobban lehajtja fejét, mind fájdalmasabban nyög és megtört fényü szép szemei olyan okos, olyan ékesszólóan kérő tekintettel néznek az anyára, mintha mondanák: »segits anyám, segits; ne hagyd szenvedni kis fiadat.« De ah, hogy az anya, ki eddig minden hangját, minden mozdulatát ki tudta találni gyermekének, most nem képes megérteni a panaszos tekintetet. »Mi fáj, szerelmem, gyermekem? Mondjad mamának, hol bibi? Szólj hát az istenért, segit anyád, odaadja érted éltét, üdvét, mindenét«, igy könyörög neki a tengerkeservtől elárasztott szivü anya, de hasztalan. A kis beteg nem tudja megmondani, hol rág a fájdalom, mely ellen csak tehetetlen vergődés összes küzködése.

Mikor beáll az éj, az ártatlan kis beteg szenvedése nem szünik, de fokozódik. Kinosan hánykódik kis ágyán, melynek szélén az anya ül, egyik kezében tartva a a parázsként forró kezecskét, másikat a gyermek lázasan lüktető halántékán nyugtatva. Az éji-lámpa homályosra csiszolt üvege, sötét ernyője mögül csak gyér világot vet a szobára s az árnyak elmosódó halvány körvonalai, mint megannyi felidézett szellemalak, nyulnak hosszura. A csöndet csak a beteg gyermek ziháló hörgése s olykor-olykor felriadó sikoltása zavarja meg.

Mit érez egy anya ilyenkor a virrasztás magányában? Ki méri meg a fájdalmat, mely lelkét elteli s ki az, ki írt, vigaszt szerezhet kétely s remény közt hánykodó szivének? A fiatal nőnek eszébe jutnak gyermek-évei, mikor ő felette virrasztott igy az a jó arcu, gondos asszony, kit édesanyjának nevezett s kinek elvesztésekor hullatá az első könyeket, melyeknek minden csöppje éget és nyomot hágy a lélek tükörén. Majd más képek üzik tova az árnyak felidézte emlékeket s a csönd és a titokzatos félhomály a szeretett férfival, a boldog férjjel töltött első bizalmas együttlét örökké emlékezetes perceit varázsolja a nő elé. Feledi pillanatra a helyzetet a bűbájos emlékezés hatása alatt, eltünik percre az aggodalom a szép vonásokról és bágyadt, de édes mosolynak ad helyet. Itt ültek akkor is, szorosan egymás mellett, egymást szeliden átölelve; a lámpa halvány félvilága

ugyanigy rajzolta a falra a groteszk alakzatokat, melyeket az asszonyka olyan boldogságtól sugárzó szemekkel nézdelt, mialatt az éji csöndbe csak a szerelem-ittas férj esküinek halk susogása vegyült . . . A kép ismét változik. A félhomályos világitásu szobában puha párnák fodrai közt nyugszik a fiatal anya és tekintete a mellette álló bölcsőre tapad, melynek függönye mögül az édesden szunnyadó ujszülött csecsemő egyenletes, halk lélekzet-vétele hallatszik felé. És az előbbi mosoly még édesebbé lesz; önkénytelenül lehajlik a kis ágyra, hogy anyai csókot leheljen a maga elé képzelt babára.

Hah! Az árnyak idézte képek eltünnek; a pillanatra elszenderült kis beteg ijedten riad fel a csókra s mintegy rémlátás hatása alatt görcsösen kapaszkodik anyja kezébe, visszahivja azt merengéséből a hideg valóra. Pedig oly szépek voltak az emlékek és olyan nehéz annak a kedves mosolynak helyébe a percre feledett gond visszatolakodó redőinek tért engedni.

A felriadt kicsiny pedig nem leli ujra nyugtát, mely hirtelen elröpült s kinos vergődése, kétségbeejtő fuldoklása, vadul forgó szemei elárulják a szenvedést, mitől hányatva fokról-fokra türhetlenebbé válik állapotja. S az uj rémületre kelt anya szemében most már félelmes kisértetekké lesznek az árnyak s a kis ágy fejénél látni véli a rosz szellemet, mely megfosztani akarja őt gyermekétől. Ott áll kajánul vicsorgatva fogait, ki-kinyujtva csontkarját a gyermek fölé, majd ráhajol a kis ágyra, majd fenyegetőleg fordul az anyához: miért veti magát áldozata és ő közé.

A rémlátó anya gyötrelmes viziójának észbontó hatását fokozza a magány s a gyermek szenvedése. Az is látni véli a kisértőt, sőt mintha hallaná is szellem-beszédét. Irtózva forditja el szemét a hosszu árnytól s borzadva sikolt fel, a hányszor arra néz. Pedig önkénytelen, mintha delejnek nem tudna ellenállani, vissza-visszafordul tekintete a lassan táncoló nagy árnyalakhoz s üvegesült szemekkel bámulja azt, bár mint nyárlevél, reszket a félelemtől.

Most rohamosan növekszik a láz, az anya kezét még görcsösebben szoritják a gyermek ujjacskái, a hörgés gyorsabb egymásutánba feszíti a gyönge mellett, az ajkak elkékülnek s hideg veriték gyöngyözik az ártatlannak homlokán. Az okos szemekből eltünik minden kifejezés, miként a nagy világürbe kitaszitott bolygók, forognak azok. Most egy sikoly . . . azután még egy . . . az anya végső kétségbeesése tört ki e sikolyban, mely után rémülettől megzsibbadva aléltan hanyatlik le gyermekére . . .

A velőtrázó sikolyra felriadt apa bejön s a kép, mely eléje tárul, majd, hogy őrültté nem teszi. Gyorsen szalaszt az orvosért, ki nemcsak doktor, de ember s jó barát is: az éj dacára sietve ott terem a kórszobában.

A gondos férjnek ápolása segélyével visszanyeri eszméletét a megkinzott anya s mire megjött az orvos, a gyermek borzasztó szenvedése is szünik. Szegényke nyugodtan fekszik baloldalán s csöndesen, mélyen szunynyad; a láz alábbhagyott.

A magához tért nőnek tétova tekintete végigszalad környezetén, majd gyermeke arcán nyugszik el. Soká, soká nézi szótlanul, mig elsimitja kezével homlokát, mintha elakarná űzni nehéz gondolatait. Kérdőleg néz az orvosra s arről kis fiára.

Az orvos megérti a tekintetet. Csöndesen válaszol:

— Legyen nyugodt; a krizis elmult, a beteg mentve van. Csak hagyják aludni, minden veszélyen túl vagyunk.

És az anya villámként szökik fel s perc alatt az orvos lábához borulva, annak kezét csókkal s könnynyel árasztja el.

E csók a hála csókja, e könnyözön az öröm árja s mire az éji lámpa gyér világát a hajnal első fénysugári pisla mécsesé homályositják, a kiállott éj gyötrelmeire csak azok az ősz hajszálak emlékeztetnek, melyek az ifju nő dús hajzatának sötét gesztenyeszinétől oly élesen válnak el.

RÉGI IDÖK, RÉGI ERKÖLCSÖK.

(Lengyel elbeszélés.)

Irta SIEMIENSKY LUCIÁN.

Régi idők, régi erkölcsök! Férfit és nőt minden hosszadalmas vesződség nélkül összeboronáltak. Ha szemedbe ötlött a szép leány, iparkodol vele a legközelebbi vásárkor megint találkozni s ha szivedben nem csalódtál, csinos négyes fogatodon végigkocsizol valamelyik leánykérővel a házak előtt. Elég egy pár hizelgő szót dobni oda imádottodnak; a jegygyűrűt kieserélitek, térdre borulsz a szülők előtt s a lakodalmat megülitek!

Nem tartozott a ritkaságok közé, hogy valaki alig látta egyetlen egyszer a jövendőbelijét s csakhamar az oltárnál állott mellette. Az érdemes szülők, minden kerülgetés nélkül igy szóltak: »Egy igen derék, jóravaló kisasszonyt szemeltünk ki számodra, menj el hozzájuk, lépj föl annak rendje és módja szerint« — s a dolog el van intézve.

Persze, az öregek böles tanácsa szent volt a fiatal ember előtt — különben is a »negyedik parancsolat« élénk tolmácsolóra lelt a lelkészben.

Hejh, szép pár is lehetett az aztán, a hol a sziv a parancsszónak, nem pedig a saját ösztönének engedett! — kiált föl boszszusan szent Simon valamelyik hive, avagy a házassággyülölő George Sand egy-egy tanitványa. Micsoda? Minden előzetes regényes viszony nélkül, minden lelki vonzalom s összhangzó érzelem nélkül? A nélkül, hogy az állandóság erénye megpróbáltatásoknak lett volna alávetve. A nélkül, hogy előbb legalább egy tucat szerelmi dal keletkezett volna? Minden oly párbaj nélkül, mely pezsgőzéssel végződik?

Egy Werthernek a kétségbeesése nélkül (természetesen kevésbbé tragikus véggel?) A nélkül, hogy vagy hatvan darab szerelmes levél megiratnék a franczia nyelvben való gyakorlat céljából? Végre, a nélkül, hogy a szerelemről egyetlenegy lélektani értekezés kerülne napfényre? Oh, hiszen az ily házas élet pokol, sem több sem kevesebb.

Földi paradicsomnak kell a házasságnak lenni! ama véleményben vagytok ti . . . Először is, mindenki egyetért velem, a ki a szerelem költészetét ismeri, hogy a szerelemnek a házasságban prózának, tökéletes prózának kell lennie, mint ezt például T e l e m a q u e-ban látjuk. Hogy a házasság stylje eléggé kellemes lehessen, csak észszerü, logikai tételre van szükség; dithyramb kitörések, magoknak a házas feleknek is nevetségeseknek tünhetnek föl.

E szerint, a mi öregeink épen nem estek a fejök lágyjára, midőn fiacskájukat mindjárt eleve nagyon is egyszerü prózával táplálgatták, ugy hogy aztán a fantázia szárnyai nem repültek túl a házi tűzhelyen.

Mily vaksiság uralkodott hajdanában! Mily kevéssé értették az ugynevezett gyöngéd érzelmeket! Nem tudták azt boncolgatni, elképzelni s másokkal is sejtetni, és a sziv — e mai napság elcsépelt közhely! — régibb időkben jól eldugaszolt-üvegü ó-borhoz hasonlitott; most, hála a mértékletességi egyesületeknek, szótengerbe van itatva vagy tökéletesen elkorhadva. Hajdanában, mily együgyüség! a finom gavallér és szemérmes menyasszony csak a menyegző után élvezték az érzelem világát, mely aztán nekik az ezüst és arany lakodalomig illatozott. És ma . . . tisztesség adassék a regényeknek! az érzelem üvegcséjének a dugaszát idejekorán kihuzzák s az áradozó illat csaknem agyszédülést okoz . . . A mézes hetek végén a rózsaolaj-illat már elpárolgott . . .

Hajdanában, mily barbárság! a férj olyat dobbantott lábával, hogy az ablaküvegek rezegtek belé, vagy ha a kehely kiürült, mindenféle bohóságot kezdett elkövetni, gyakran még életpárjának a sarusarkát is kilőve alóla; de mindamellett is a házasság tisztán hangolt harangján öszhangtalanság nem volt észrevehető, a kölcsönös vonzalom elháritotta a vihart, tova üzött minden felhőcskét s nem kellett egy har madiknak ügyeikbe avatkozni . . . az elválástól pedig mindenik fél jobban félt, mint akár a halálos bűntől.

Mai napság, éljen a b o n t o n! az érdemes férj és feleség az etiquette mértékét tartják szem előtt, bizonyos órákban látogatják meg egymást, a férj elegáns öltözetben, a feleség igéző toiletteben; iparkodnak egymás mulattatásán, megállapitják a tervet gyermekeik nevelésére nézve, melyek után hiába várnak, reménykednek.

Az ily viták alkalmával a férj csupán nejének s ez csupán a férj akaratának hódol s mégis soha sem érthetnek egyet — apró félreértések fordulnak elé s ezek apró jeleneteket idéznek elő — találkozik valaki, a félreismert lényt megérti — ez egy halvány, sorstól üldözött, érdekes férfiu, kit eleinte csak némileg, majd mindinkább meg kell a bizalommal ajándékozni, mig végre is kebelbaráttá válik, de nem egyébbé . . . A divatos asszony, ki még nem emelkedett az emancipáció lépcsőjének felső fokára, nem rugaszkodik félre a kötelesség ösvényéről, csupán a férjjel akarja keserüen éreztetni, hogy ő betölti a kötelességét . . . Ily feláldozó szerepet játszik az első és második évben, mig végre a kényszer lánczszemei elpattannak s az áldozat, a bizal-

mas, a meghitt barát karjai közé veti magát.

Sajátságosan összazavarodnak gondolataink, valahányszor a régi időket visszaidézzük s a jelennel állitjuk szembe, — hasonlóan két képhez, melyeknek mesterei egymással versenyeznek.

Az egyiket valamely Rafael-féle kéz festhette; te ily embereket sohasem láttál s ilyenek talán sohasem is léteztek s megforgatják szivedet bensődben. A második, a flamandi iskola tükrében jól ismert alakokat tüntet eléd. Nagyon hasonlitanak! kiáltasz föl s hidegen távozol. Azért szeretem én a régi időt, noha sok rosszat fognak rája — szeretem épségeért is. A jelen csupán töredék s én teljességgel nem vagyok barátja a csonkaságoknak . . . Szeretem a régi időket, régi, jól ledugaszolt palackjaiért — mesterkéletlen, habár nyers érzületeért.

Ha bevezetésemmel az olvasó türelmét ki nem meritettem, engedje meg nekem, hogy belekezdjek a történetbe, melyet egy öreg ember szájából hallottam, ki a helyszint és a személyeket ismerte. Ő az egész történetet közölte velem mindama további szépészeti és erkölcsi tanulság nélkül, melyet én, philantropikus elvektől vezéreltetve, mint hajdan ad usum Delphini most pro publico bono, hivatva vagy hivatlanul közbe szövök.

A ki csak szóhagyomány után is tudomással bir ama nagyuri házaink felől, melyek az utolsó lengyel királyok alatt muló pompában ragyogtak, azt is tudja, hogy Lubomirsky herceg főudvarmester a szó valódi értelmében nagy ur volt, épen mint azok, a kik a szász királyok korában éltek. Udvart tartott, mint egy második Ostrogski. *)

Ha ő őszszel Varsóból janoveci uradalmába utazott, kisérete három mértföldnyire kinyuló karavánt képezett. Mintha a végitélet napja közeledett volna, mikor a vár udvarára e roppant nép bevonult. Az öszszes várcselédség csaknem fejét vesztette, midőn a meghivott vendégeket, az asszonynépet, zenészeket, komédiásokat stb. el kellett szállásolnia.

Gyakran megtörtént, hogy a vár, noha roppant négyszögépület volt, nem volt elég az érkezettek befogadására s a lelkészlakot, sőt még a zsidó-korcsmát is igénybe kellett venni.

A ki ma e falakat fölkeresi s a lebontott vagy leroskadt fedelet megpillantja, avagy a várudvart boritó kőtörmeléket, a dudvával és csipkebokrokkal boritott árkot, a letört hidtól megvált kaput, — mely az idegeneket most tátott szájjal köszönti, mintha valamit akarna ezekkel közölni, de keserűségében nem képes arra — alig hiheti el, hogy még alig hatvan évvel ezelőtt a csarnokokban, harsogó zene mellett, előkelő urak gőzölgő fővel emelgettek poharakat a várur egészségére s a mozaik-talajon az abroncsos szoknyák uszályai hullámzottak s a szöglettorony egyik ablakából a szép Krasinska leste, várta a kurlandi királyfit . . . Hiszen ez még mind nem nagyon régen volt! . . . És mégis, ugy a zsidó, mint a városiak, a vár tégláiból nem egy kéményt s nem egy keritést és házalapot épitettek. A főur birtokán azok az apróbb cimborák osztoztak, a kiket ő táplált és ruházott. A halálból ered az élet — igy volt ez mindig s igy lesz a jövőben is. Nincs azon mit sajnálkoznunk.

Mint mondtuk, a herceg ősz idején egész udvarával Janovecbe költözött.

Mivel foglalkozott ott a herceg s mivel a hercegnő? Az nem tartozik elbeszélésünk keretébe, annyi bizonyos, hogy ha az idő kedvező volt, kilovagoltak vagy kikocsikáztak, avagy csónakáztak, vadászatokat, esti mulatságokat rendeztek, melyeket lakomák, bálok, kivilágitások, tüzi-játékok s ezerféle más meglepetések követtek.

Ám mindeme szórakozások mellett is megtörtént, hogy a herceg és hercegné holtra unták magokat, nem mintha valamiben hiányt szenvedtek volna, de örökösen másmás szórakozáson törték a fejöket.

Szóval ez a hercegi udvar nagyon hasonlitott ama fényüzési szigethez, a hol az étvágyat adagonkint kellett megvásárolni. Az első hirhordótól az utolsó cselédig ugy uszott mindenki a jóban, mint a fánk a vajban, leginkább pedig azok, a kiknek egyéb dolguk sem volt, mint az evés, ivás, diszes öltözködés, a bajusznak svéd modorban való hegyesre pödrése, az uraságnak a kápolnában vagy látogatásoknál kiséretet képezni és — egyébkor az asszonyoknak udvarolgatni avagy bizalmas körben, vidám csevegés közben poharakat üritgetni. Hiszen

*) Egy, hajdan souverain lengyel hercegi család, melynek férfi-ága 1673-ban halt ki.

ott, mintha csak Aladin csodalámpáját vették volna igénybe, az urasági borospincének zárjai, lakatai könnyen engedtek.

Ama nemesek közt, a kik az udvar fényét és diszét képezték, bizonyos Szczuka volt a legfeltünőbb egyéniség. Nagyon szétágazott családja nem volt ugyan szerfölött gazdag, de neve jóhangzásu volt s a családnak átalában jellemszilárdság volt a főerénye. Szczuka Gábornak az apja, egy kis pusztai birtoknak a tulajdonosa, fiát a jezsuitákhoz Lukowba adta nevelés végett s miután ott a syntaxist végezte Smaga mester vezetése alatt, Lublinba küldte őt Palästrához, hogy ez az ügyvédségre készitse elő. Onnan aztán a törvényszéki elnök hathatós ajánlatára — kivel ő rokonsági összeköttetésben állt — a Lubomirski herceg udvarába került,

Ezt a kegyet azonban Gábor ur meg is érdemelte, mert néhány oly tulajdonsággal volt megáldva, melyeket abban az időben igen nagyra becsültek s habár a köztársaságban nem szolgáltak emeltyűül nagy méltóságra, mindenesetre életfogytig való szép jövedelmet biztositottak.

Először is — termete gyönyörü, arca piros, nagy szeme igéző s finom hajlásu orra volt. Aztán, nagyurakkal szemben hallgatag volt, de ha kérdezték, találóan felelt. Az ily kifejezések: »nem tudom«, »lehetetlen«, »meg nem engedhető« — az ő udvaroncszótárából ki voltak törölve. Urának vagy urnőjének a parancsára, Gábor mindent tudott, mindent tett és sikeresen végzett. Ez által, különösen a hercegné előtt, nagy kegyben állt. A hercegné, mint valamennyi nő, szerette, ha szeszélyeit legyezgették, s rendesen igy szólt: »Hivjátok csak Szczukát, ő majd elintézi a dolgot, okvetlenül talál ő valamely módot ki.« S ha néha Gábor urnak sem sikerült a dolog, a hercegasszonyt meg tudta győzni arról, hogy lehetetlenséget kisérelt meg s a hercegné mindig meg volt vele elégedve. Ha szükség volt rá, nyelvét is használta s értett hozzá, miképen kell érveinek kellő nyomatékot adni.

Rendesen ugy szokott lenni, hogy a nagyurak kedvenceire bizonyos dölyf ragad, mi másokra nézve kiállhatatlan. Gábor azonban orrát, a dölyf eme barometerét, habár nem is tartotta lefelé, de mégis mindig vizirányosan, nehogy egykor ötödrésznyivel is lejebb kelljen hajtania. A magához hasonlókkal barátságos lábon élt; örömmel mulatott jó társaságban, nem irtózott bárkivel összemérni a kardját; paripáját és aranyhimzetü övét pedig szivesen kölcsönözte ki, ha valamely szerényebb jövedelmű kérő leánynézőbe ment; sőt még erszényét sem kimélte, ha nála szükségtől késztve bekopogtattak.

Gábor urnak a dicséretére legyen még mondva, hogy ő minden nyilvános vagy magán alkalommal megállta helyét s az udvarnak, melynek szolgálatában állt, soha sem vált szégyenére; mert ama régi példabeszéd: »a minő az ur, olyan a szolga«, soha sem érvényesült jobban. Az udvaronc képviselte a főurat, épugy mint valamely uralkodót a követe és pedig sokkal méltóbban, mint mai napság egy-egy tiszttartó avagy paszományos komornyik, a kinek az orra előtt büntetlenül bezárhatják az ajtót.

Igy tünnek el naponkint inkább-inkább a régi szokások. Az ugynevezett kliensek, valamely háznak a párthivei, már rég kimentek a divatból — s a cselédség — én istenem! . . mit egykor tisztességnek tekintettek, most már bérszerződéssé vált; a cselédség szolgál addig, mig fizetik . . . de aztán sincs miért busulni utána.

Mivelhogy Gábor ur éles vassal válaszolt, ha bármely körben valaki tisztelet nélkül emlékezett hercegi uráról — általánosan féltek tőle s ritkán tűztek vele össze.

De különös kegyben is állt ezért a hercegnél s nem egyszer mondá neki: »Majd gondoskodom én rólad, érdemed szerint Szczukám, csak szolgálj még egy ideig, nehogy a szolgálatban levő társaid gyors emelkedésed miatt duzzogjanak.

Jól is folyt a dolga Gábor urnak, mintha csak örökké koszorut kellett volna fonnia. A szó értelmében elárasztották ajándékokkal; majd egy pár szép lovat kapott, majd egy csinos kocsit s gavalléroknak való különféle tárgyakat.

Mindamellett is azonban, hogy a hercegnek és hercegnének kegyével s valamennyi udvaroncnak a vonzalmával dicsekedhetett, sőt egyenruhás inassal is rendelkezhetett, az udvarnak egy, és pedig nem jelentéktelen része épen nem szerette őt s örökké ellene szövetkezett és mindig koholt valamely csinyt ellene, melyet ő kijátszani törekedett.

Az udvarnak e részét a g a r d e r o b e,

a nők képezték. Az udvar női személyzetének emez ellenséges érzülete onnan eredt, mert Gábor ur, akár különcködésből, akár számitásból vagy elfogultságból, jobban félt a női lénytől, mint az ördög a tömjéntől.

Hiába keresték volna őt az alkonyi órákban, mikor az udvar epedő szerelmes ifjai, a padokon ülve, imádottjaiknak szerelmi vallomásokat tettek. Gábor ur ilyenkor inkább szeretett a szobájában időzni s a padozat gerendáit számlálgatni.

Ha bált rendeztek az udvarnál s mindenki ugrált, szökdécselt örömében, ő teljesen közönyös maradt.

Bajtársai igy szóltak hozzá: »Velünk kell jönnöd, különben megverekszünk veled!« — s erővel magokkal vitték. A zene a legvidámabb dallamokat harsogta, mindenki táncra kelt; ő azonban ott állt a kemencénél, senkit sem hitt föl táncra s ha valamelyik hölgy akarata ellen is bevonta őt a körbe, ugy kellett rángatni, mint a fabábot.

Ő egyébiránt épen nem volt érzéki álszent, mert Varsóban bizonyára nem hiányoztak a csinos nőcskék, a kik a fiatal embereket egy-egy bájoló pillantással, gömbölyü karjaikkal, piciny lábaikkal s angoltapaszos arcocskáikkal maguk felé vonzották, ugy hogy a józan ész, nem ritkán, kilépve tokjából, nem találhatott oda vissza. Voltak tiszteletreméltó delnők is, egyik szebb, mint a másik — csak ki kellett volna a kezét nyujtania — de neki egyiken sem akadt meg a szeme. E tekintetben sokat beszélgettek, tanakodtak az udvarnál is. Némelyek azt mondták: lassu viz, partot mos; mások meg azt gyanitották, hogy már volt valakibe szerelmes. Voltak olyanok, is, különösen a hölgyek, kik ugy vélekedtek, hogy Gábor fenhéjázó, nagyraláto s őket még csak isten teremtményeinek sem tekinti. Ez utóbbi gyanitás talán még leginkább megközelitette az ő gondolatmenetét.

Midőn Gábor, a szülői házat odahagyva, a világba kilépett. a szokásos tanácsokon, intéseken kivül száz timpfet *) is kapott, meg egy paripát s azonkivül ráadásul azt a bölcs példabeszédet: »Harminc éves korodig kerüld a nők szoknyáját!«

Atyjának erőteljes, csengő hangja s a falon függött korbács oly mélyen bevéste eme tantételt az emlékezetébe, hogy elevenebben jutott eszébe, mint a zsidóknak a sivatag.

Igy történt aztán, hogy Éva leányaival való minden érintkezés s ezeknek pillantásai elfojtották benne a sátán kisértéseit, melyeket a kérlelhetetlen természet, mint tövist vegyitett vérünkbe.

Tekintetbe véve azonban az emberi természet gyarlóságát, nem lehetett meghatározni, hogy Gábor ur e fényüző udvarnál meddig türtőztette magát. A francia léhaságnak akkoriban ott tág kapu nyilt; voltak maitresse-ek, boudoirok, kendőzési müvészet, külvárosi souper-k, gyónást hallgató remeték, pharao-bankok s a Voltaire szerint való bölcselet ragálya. A példák bizonynyal őt is, mint sok mást, besodorták volna az árba, ha a vele született büszkeség segélyére nincs.

Heves lelkekben egyik vagy másik szenvedélynek okvetetlen uralkodnia kell.

— Csak biz onyosfokig emelkedhessem — gondolta magában — akkor nem áll előttem oly magas küszöb, melyen át ne léphessek. A Sczukák a régi főurak sarjai, mint a Lubomirskiak — s cim, méltóság, mind csak a szerencsétől függ — most a kegyencnek kezében van a kormány . . .

Ezért törődött Gábor oly keveset azzal, ha egyik udvarhölgy nyájasan mosolygott felé, ha a másik fölfujta magát, mint a pulyka s a harmadik meg épen boszut esküdött ellene. Ő csak mindig a hercegi pár körül forgolódott, barátait hatvanával számitotta — jól ivott, négy helyett is evett s gúnyolta azokat, a kik imádottjaik kegyetlen szive miatt sóhajtoztak. Csak olykor, ha elgondolkozott, mondá magában önkéntelenül:

»A harminc évet hátam mögött hagytam — egy szó a hercegtől s szerencsém meg van alapitva! . . . Csak türelem, Gábor, csak türelem!«

Akkoriban az volt a szokás, hogy minden az udvari emberek közt keletkezett hir szájról-szájra járt, mig az urasághoz, de különösen az urnőhöz el nem jutott. A kihallgatási óra rendesen a hercegnő harisnyáinak a lehuzásánál s háló-főkötőjének a föltevésekor történt. Ilyenkor a kegyelmes hercegnő udvarhölgyei és érdemesebb nőcselédei összegyültek körülte, amazok a

*) Lengyel ezüst pénz.

fejénél, emezek a lábánál, élő hirlapot képezve, mi a fenséges asszonynak elálmosodását siettété s ugyanazt a szolgálatot tette, mint Walter Scott avagy Paul de Kock.

A beszélgetés főtárgyát rendesen az udvari emberek szerelmi viszonyai és kalandjai képezték: miért kapott Jarzyna ur kosarat Piolrovszka kisasszonytól, miképen udvarol Ordenga ur az adószedő asszonynak, — hogy kapott hajba az iródeák a szobasikárlóval Magduszin miatt, — miért akarja a pohárnok a kávésleányt nőül venni — s mily állapotban találták nemrég az öreg kulcsárnénak a férjét . . .

Az efféle apró adomákat szivesen hallgatta a hercegnő. Egyszer azonban, mikor sehogy sem jelentkezett nála az álom, igy szólt:

— Ti csak beszéltek, hol egyikről, hol másikról, de Szczukáról egyetlenegy szóval sem emlékeztek meg . . .

— Szczuka urról? . . . Mert Szczuka ur . . .

S ilyenkor félbeszakitva beszédüket az udvarhölgyek, csak vállaikat vonogatták s csinos fejecskéjüket csóválgatták.

— Nos, mi kifogás lehet Szczuka ellen? . . . Hiszen ő udvarunknak a gyöngye s férjemnek legkedveltebb embere. Nem szégyenlitek magatokat leányok, hogy még nem tudtátok őt meghóditani?

— Meghóditani? — kiáltának föl mindnyájan; — őt meghóditani? Ki tudja nem osztoznék a fenséges asszony is a mi sorsunkban?

— Oly lovagot ugyan hogy lehetne meghóditani, a ki egy pillantására sem érdemesit minket?

— A poharak és ábrándozások eme barátját?

— A ki inkább beszélget a lovászával, semmint velünk?

— A ki, ha velünk találkozik, keresztet vet magára, mintha gonosz lelkek volnánk?

— A ki ugy táncol mint egy medve?

— És a ki talán kicsinyel minket s talán valamely krakói urhölgy felé tekintget? . . .

— Jarzyna ur a legtalálóbban festi az ő kebelbarátját, — vágott közbe Gertruda, egy öreg kisasszony, a női cselédség kormányzója.

— Nos, beszélj! — biztatta a kiváncsivá vált hercegasszony.

— Bocsásson meg kegyelmes hercegnő, de oly személy forog kérdésben . . . a kit megsérthetnék . . .

S ezt mondva, ravasz pillantást vetett Perotiaskinovitz Borbála kisasszonyra.

— Engem? — kiáltott fel Borbála kisasszony; — ugyan kit érdekelhetne az én csekélységem? — kérdé, ajkába harapva.

— Nos, hadd halljuk! — sürgette a hercegnő.

Gertruda kisasszony nem kevéssé örült a határozott parancsnak s szólta-szapulta Gábor urat, a mennyire csak tudta. A csevegő nő nagy feneket keritett a dolognak s csak akkor tért át tulajdonképi tárgyára, mikor a hercegné őt bőbeszédűsége miatt megrótta.

— Mikor mi pünkösdkor a szent kereszt templomába misére indulásba voltunk, Borbála kisasszony is velünk volt. Jarzyna ur ép az ablaknál állt s midőn minket megpillantott, igy szólt Gábor urhoz, a ki az udvarmesterrel épen akkor »m a r i a g e«-t játszott:

— Nézz csak oda! Borbála kisasszony valódi kincs. Ha ő megengedné nekem, hogy a kisujját megcsókolhassam, gyalog zarándokolnék el a censochaui bucsura.

— Ha-ha-ha! — kacagott föl Gábor ur, a nélkül, hogy a kártyáról fölpillantana, — ha valaki azt akarná, nemcsak a kisujját, de az egész kezét is megnyerhetné, még pedig nem igen nagy fáradsággal.

— Beh sokat tartasz magadról! — szólt Jarzyna ur; — azonban gondold meg, ő gazdag, mind bájak, mind hozomány tekintetében, ugyhogy Varsóban alig találhatod párját s már nem egy-két kosarat oszgatott ki.

— No, az velem ugyan nem történhetik, — viszonzá Gábor ur, bajuszát pödörve; — Szczuka nem szokott kérni, hanem neki szoktak a kedvében járni . . .

— Mégis mérsékelhetnéd magadat, — mondák a bajtársak. — Hiszen te biztosabb vagy ügyedre nézve, mint bármelyik kamarás egy királynál!

— Akkor ti nem ismertek engem, — kiáltá föl indulatosan Gábor, — ha lelkileg nem méltányoltok.

— Igy tetszik ő nekem, ezért szeretem én őt! — vágott közbe a hercegné,

ki nagyon gyönyörködött udvaronca különcködéseiben. Ha az ilyen ember egyszer valakibe szerelmes lesz, sirig hű marad. Mint vélekedel te e tekintetben, Borbála?

(Folyt. köv.)

A KERESZTÉNYSÉG MINT PLASZTIKAI KÉPZŐ.

Irta RÉNYI REZSŐ.

(Folytatás.)

Végre nem tudván tovább vágyának ellentállani, reszkető kezekkel fogott a sz. szűz képének festéséhez, mely munkája közben, egész valója mindinkább lelkesedni kezdett. Egy éjen, mint ez vele többször történni szokott, álmában a szűz anyához imádkozott, miközben heves szorongást érezvén, fölébredett. A sötétben szemei az ágyával szemben levő falról felé sugárzó fénytől vonzatva, midőn azt jól szemügyre vette volna, látja, hogy még befejezetlen Madonnaképe, szeliden sugárzó fényben ragyogva, a falon függ és egy tökéletes, valóban élő alakká változik. E képnek isteni tökélye annyira erőt vőn rajta, hogy hangos sirásra fakadt. A szűz szemei kimondhatatlan megindulással néztek rá, s minden pillanatban ugy tünt fel, mintha valóban mozdulni szándékoznék, sőt ugy látszott neki, hogy meg is mozdult, és a mi előtte csodálatos vala, látni vélte, mintha e képlet volna az, melyet folyton keresett s melyről mindeddig csak homályos sejtelemmel birt. Mikép szunynyadott el ujból, arra emlékezni nem tudott. Másnap reggel, mintegy ujjászületve ébredett fel s a látomány oly erősen nyomódott kedélyére és érzékeibe, hogy attól többé meg sem válhatott. Igy sikerült neki az Isten anyját mindig ugy festeni, mint az lelke előtt lebegett, de önmaga is képei előtt mindenkor a legnagyobb imádat és tisztelettel telik el. Ezt beszélte el nekem drága barátom Rafael és e csoda oly fontossággal bir előttem, hogy azt magam gyönyörködtetésére is leirtam.«

A festő-költő szivében volt irva tehát az ideál, mely a vallásos kedély meggyőződésével közvetlen alkotott és igy a vallási, illetőleg a kereszténység eszméi világnézlete, közvetve általa folytak be művészetére.

Áll ez Michel Angelo Buonarrotti müveire nézve is kivétel nélkül, kiváltképen ha az emberi lét tragédiáját érzékitő sixtini freskoira irányozzuk figyelmünket, s ha müvészete eredményét irányával egybevetjük, önkényt az elvonásokig jutunk, melyek a keresztény eszme és az antik ideál közt tátongó ürt mintegy áthidalják, élesen különböztetvén meg utóbbitól az elsőt, mely válhatlan ingrediensképen a humanismus eszméjét is tartalmazza; mert a kereszténység ugy tünteti fel az embert, a milyen valójában a por fia, a menny örököse, bűn gyermeke és a kegyelem müve, s az ember fiát ugy fogja fel, hogy őt Krisztus alakjában Isten fiává változtatja, ekép azt, a mit az antik világ sejtett, betölti, foganatositja, kiegésziti és tökélesiti a modern humanismus eszméjében.

Ebben szellemülnek át, szenteltetnek meg az emberiség minden viszonyai, de mindenek felett a szegénység, alacsony sors, a fájdalom és a halál. Ez választja el Laokoon fájdalmát Krisztusétól a keresztfán, melyet sokan egybehasonlitni szeretnek. — Laokoon, a reménytelen halálküzdelemben, a hidegen kegyetlen sors terhe alatt megtörik; Krisztus is keserüen szenved, de fájdalma véghetetlen szeretetéből indokolt feláldozásában megdicsőül és a kínszenve dés sötét éjjelére a kibékülés és béke napja ragyog fel.

Mária fájdalmát Hegel Niobe sorsával veti egybe, de jellemzőleg válnak el emberileg is nézve egymástól. Niobe elveszti az isten boszuló nyilai alatt gyermekeit egytőlegyig, de véghetetlen fájdalmában fensége és szépsége nem szenved, s mi nála épen marad, az természetté vált szépség, mely egyediségének változatlan realitását képezi. Belvilága azonban és szive, lelkének és szeretetének egész tartalmát elvesztette s igy egyedisége és szépsége csak kővé meredhetett. Máriának fájdalma más természetű. Ő érzi a lelkét átjáró tőr élét, szive megtörik, de kővé nem mered. Ő nem szeretett egyszerüen, hanem egész valója majd a szeretet, a szabad és konkrét bensőség, mely annak, mit elveszit, absolut tartalmát megőrzi, sőt magának szeretettének elvesztésében is békében és szeretetben marad. Szive megtörik, de szivének lényege, kedélyének tartalma, mely szenvedésein keresztül élénken átragyog, valami végtelenül magasabb. *)

---

*) Hegel. Aesthetik III. 45. 46. l. Werke X. Band. Berlin 1843, második kiadás.

*

Elég e néhány vonás megvilágitására annak, mikép a kereszténység azzal, hogy az érzelmet magába szállitja, befelé irányozza és átszellemiti, a müvészetnek lehetővé tette magasabb irányba fejlődni, egy egészen uj világot nyitván meg előtte, mely az ó-kor előtt teljesen ismeretlen vala.

Ez oka, hogy Fra Angelico képei imákként tünnek fel, mig Leonardo da Winci eszményi alakjain, Michel Angelo merész conceptióin, Rafael Madonnáin merő báj és fenség ömlik el s bennük mindenütt az igazán és mélyen emberi érzés a vallás legmagasabb eszméivel szorosabban kapcsolt egészszé olvad. Rafaelnek sixtini Madonnájában a a müvészet a kereszténységnek legfenségesebb, egyszersmind leghatalmasabb eszméit ragadta meg, midőn a megdicsőült anya és fia alakjait a legnemesebb, a legtökélyesebb emberi formákba öntve, a müvészet oly szédítő magasára lépett, hová az utókor alig követhette. Itt Rafael nem festő többé, hanem bölcsész és költő egyszerre. Benne a müvészet végcélját érte el, s mivel az isteni és emberi közt való tiszta egyensuly csak egy pontban találkozhatik, annálfogva müvei egyedülieknek tekinthetők. *)

De a kereszténységben maga a természet is átszellemült, mert a természet szemlélete és az iránti érzék a kereszténységben teljesen átalakult.

Ha a festészet történelmét, jelesül a florenci és umbriai régibb iskola terményeit Cimabue és Giottotól kezdve Masaccio, Perugino, Leonardo da Winci, Michel Angelón át Rafaelig áttekintjük, tapasztalandjuk: mikép müveiken csodálandó eszményiség vonul át, melynek tökélyes formáiba a kereszténység szelleme magasabb tartalmat öntött, s az alakok formai szépsége ethikai mélységben, átszellemült kifejezéssel, szabad egyéniséggé válnak s mintegy megdicsőülnek, ugy hogy bennük inkább mennyei, mint emberi alakokat vélünk látni, egy pillanattal begyőzvén: mikép kétségtelen a tény, hogy a kereszténység a festészetet ujjászülte, sőt a szó teljes értelmében teremtette.

Igaz ugyan, hogy az ó-német iskola mestereinél mereven egymásra halmozott asketikus sovány, kisded, szük mellü, nagy fejü alakokat találunk. Tagadhatlanul tévedése ez az izlésnek, mely azonban mélyen vallás-erkölcsi alapokból indult, de egyoldalu lőn, mert az anyagi formákat elhanyagolta, hogy a lélek kifejezését az aránytalan nagy fővonásaiban feltüntesse, s ezt tekintvén célnak, az ideális alaki szépséget figyelmére nem méltatta, holott a legmagasabb eszményiség sem zárhatja ki a józan realismust, sőt inkább ezzel egyesülve éri el azt, mi a müvészet célja, az eszményien tiszta természetességet, mint ezt a Jezsuita-iskolának müvésze Rubens s a visszaható protestantismus nagymestere Rembrandt müveikből hozzánk szóló realismusukban fényesen bizonyitva találjuk.

Ha a festészet szinvilágától az épitészet és a plasztikai müvészetekhez fordulunk, az uj eszme befolyását itt is, mint mindenütt, mélyen átalakitón hatónak találjuk.

A görög templom az épitészet primitiv és legegyszerübb elemei szerint falnégyszögből, ezt körülövező oszlopcsarnokból, vizszintes tetőzetből emelkedett; formáiban világos conceptió, következetesség, finomság nyilatkozott; egyaránt távol tartotta magát minden tulterheltségtől, de képzelet szegénységtől is. Mindamellett az anyag ereje uralkodik az egészen, mit a gazdag diszités sem takarhat el. Nem a véghetetlen után törekvő eszme lakja formáit, sőt inkább véges, önmaguk által korlátolt és öntelt gondolatok emelik az épitményt, melynek minden fölfelé törekvő vonalait egy vizszintes köti le, hogy mintegy a földdel párhuzamban álljanak. Midőn a rómaiak a gerendázat helyett az etrusk-mintát követve, ivboltozatot használtak, a keresztény templom alakjának alapjait vetették meg, de a kereszténység szelleme, kivált az egyház kultusza, az adott formákat a maga eszméinek és céljainak megfelelőlen képezte ki.

A keresztény templom hivatása a hivők községét magába fogadni, a külvilágtól elkülöniteni, önmagába szállitani a lelket s mindeneknek szivét a mystikus oltár körül egyesitni. A antik templom belseje a cella, szük, egyszerü és mindig zárt hely, ellenben külseje szobrokkal gazdagon diszitett. E szerint a pogány templom nem nyujthatott a keresztény egyháznak utánozandó formát, hiszen itt nem nyujthattak többé áldozatok az Isten házát körző

* (Schelling. Ueber das Verhätniss der bildenden Künste zur Natur. 1807.

elő- és oszlopcsarnokokban. A keresztény templom kizárólag belseje végett emeltetett, öblös nagy helyiségei épitészetileg sokfelé osztvák, külseje azonban szorosan összefügg belsejével, mert a művészeti tökély is a benső tartalomnak a külső alakkal való összhangjában gondolható. A keresztény templom, mint az Isten földi országának — holott az úr népe közt tartózkodik — s mintegy mennyei birodalmának képe; a világ nyüzsgésétől előcsarnoka által választatik el; mely arra szolgált, hogy a kedély magába szálljon s a lélek előkészittessék azon helyen, hol a mindennapi élet zaja elhangzik. Bármi eszményi vala is az alapgondolat, mit a keresztény egyházi épitészet létesitni akart, a műfejlődés folytonossága erőszakosan még sem szakittatott meg, hogy alanyi, teljesen uj képzemények foglaljanak helyet. Ennélfogva az egyház a szent helyek épitésének alaptervezeteinél az adott formákhoz tartotta magát, bölcsen válogatva köztük mit céljaira helyesen használhatott és minden idegenszerűt, mi alapeszméivel egybe nem forrhatott, kiküszöbölt. Nem teremtett uj stylt, sem a korábbi századok müvészetét nem létesitette vissza; az egyházi styl nem készült, hanem lett, a keresztény eszme erejétől áthatott népszellem termékeny talaján termett. A közönségesen ismert és használt alaki alapokat elfogadta ugyan, de más szellemet öntött beléjük, ez lelkesité, és az ujabb, a benső szükségekből folyó fokozatos átalakulás menetét ez dolgozta ki. Ha a még létező legidősb keresztény egyházakat a pogányság utolsó éveiből fennmaradt egyidejü emlékekkel egybehasonlitjuk, ha az ó-keresztény képeket és mozaikokat a sülyedni indult ó-koréival egybevetjük, minden hiányaik és tökéletlenségeik mellett is el kell ismernünk, hogy ott hervadás, aléltság állott be, mig amott erőteljes, öntudatos, remény- és jövőteljes felvirágzás indult életnek, *) mely a basilika, majd a román templom styljét merész kupoláival, magas, fenségesen komoly csarnokaival hozta létre. Azonban a feltörekvő szellem az anyag utolsó bilincseit is szétszakitja, hogy azt végkép hatalmába ejtse, a keresztboltozat és körsegmentum összetételéből alkotja tehát a csúcsivet, mig a falak tömege könnyen emelkedő bordázott formákban oszlik fel, ekép a góth idomokat megteremti, nyulánk, magasratörő oszlopnyalábokon nyugvó merész iveivel.

*) Quast F. Ueber Form und Einrichtung der ältesten christlichen Kirchen. Hengstenberg's Evang. Kirchen-Zeitung. 1853.

Az egész épitmény fenséges façade jával, melynek pompás ablaka, mysticus rózsájával a középhajóba nyilik s az alkony pirjában égni látszik, nyulánk, feltörő, oszloptól oszlopig tartó magikus világosságot hintő ablakiveivel, égre nyuló s mind karcsubb tornyaival, keresztidomu alapzaton nyugodva nagyszerü symbolikus értelmet tartalmaz. Szemeink ivről-ivre, oszlopróloszlopra tévedeznek s a harmonikusan öszszevágó szerkezet vonalai közül a szentély nagyszerü távlatába merülve a végtelenség és a megfoghatatlan eszméjét költik fel keblünkben. A nyalábolt oszolopok hirtelen könnyüséggel nyulnak magasba, a szentek képei nyugodt és átszellemült komolysággal tekintenek a küzdő és szenvedő emberiség nyüzsgésére s mindez egybehat, hogy a lélek az örökkévalónak sejtelmével elteljék. *)

Alapjában véve még mindig a román egyház ez, csakhogy méreteiben nagyobbitva, pompásabbá, nyulánk, könnyed — majd légiessé alakitva. Ez a kereszténységnek épitészeti gondolatja.

Itáliában ugyan kevésbbé barátkozhattak meg a gothikával, hová azt német és franeia épitőmesterek vitték s csakis lényeges módositással használhatták, mert a déli nép szemeinek kedvesebb vala a vizszintes vonal a függőlegesnél, mint hihetőleg az antik műemlékek folytonos szemléletéből származó műizlés folyománya.

E nép mestereinek alakitásaihoz az ó-keresztény basilika styl közelebb állott, mely kupoláinak festői hatásával is ajánlatossá vált.

Igy ágazott el az olasz épitészet külön utakon járva a góth izléstől, hogy a renaissanee festőileg nagyszerü remekeiben egy Brunelleschi mester kezéből kikerült dombban, Florenzben és a római szt. Péter templomában müvészete magas fejlettségének ünnepét ülje.

Mi Olaszországban, jelesül Sieiliában a góth izlést képviseli az a Normannokra és dinastiájukra vezethető vissza, mely azonban ugy itt, mint Spanyolországban is, a mór

*) Kugler. Handbuch der Kunstgeschichte. 524. l.

izlés befolyását vette magába. A XVI. század azonban a monumentális művészet korszakát alkotta meg, ezt a plasztikai művészeteknek ez időszerint nagygyá növekedett fejlettsége, nemcsak a műtörténelem lapjairól, hanem fennmaradt műveivel is igazolja. Visszanyult ez az antik időkre, mint — a költészetet kivéve — egy sem a művészetek közül és mintául, előképül az ó-kor szobrászatának formáit tartotta meg. Szerencsés géniusza felismerte az antik mérsékletet a kifejezésben és mozdulatban, a szenvedély viharában pedig a nyugodt erőt, vagy Wineklmannként »a nyugodt nagyságot és nemes egyszerüséget«, és azt még szerencsésebbben alakba is öntette. Tagadhatatlan, hogy az ó-kor szobrászata felülmulhatatlanul, sőt egészben véve utólérhetlenül áll előttünk, más oldalról azonban meg kell engedni, mikép Michel Angelo Mózese a szt. Péter in vinculis egyházban és Pietája a vatikáni basilikában, az antik szobrászat legnagyobb remekével is kiállja a versenyt. Hogy a szobrászat magát szorosan az antikhoz, mint előképhez tartja, mig a művészetek egyéb nemei szabadabb forrásból indulnak, oka igen egyszerü. Az ó-kor bukásával a szobrászat terén minden élet megszűnt, midőn azonban a művészetek ujra lendületet nyertek, a régi szoborművek majdnem egyszerüen másoltattak, a másolat pedig rendszerint az eredeti mögött marad. Megforditott a viszony a festészetben. Ez teljesen a keresztény szellem származéka, az antik épitészet s ezzel a plasztika a keresztény eszmevilághoz oly viszonyban áll, mint a külső a benső höz. Az antik művészetben a természet ős erői legtökéletesebb alakjukban, az ember testi formáiban összhangzólag egybekötvék s egy teljes önálló egészszé tömöritvék. A keresztény művészet nem akarja a testet, az anyagot érvényesitni, hogy benne egy meghatározott képet, külsőleg körülirt s magában különváló jellemet képlegesitsen; a belső élet, a lélek és kedély világának kell szerinte a külső életben nyilatkozni, ezt pedig átszellemitő diesfénynek körülövezni, ennélfogva a lélek beléletéből, a kedélyből kelle ujabb formáit aknázni és életre varázsolni. E tekintetben a festészet kedvezőbb viszonynak örvendett, mert a szellemi élet nyilvánulásainak s az érzelmeknek kifejezésére a plasztikánál kedvezőbb eszközökkel bir, igaz ugyan, hogy alakitásaiban a test anyagát feláldozza, de sajátos utain mégis eléri látszatát. Schelling a szobrászatnak és festészetnek egymáshozi viszonyát birálva, szellemesen mondja: »A tökéletes szobrász, Winckelmannként, művéhez nem vesz több anyagot, mint épen a mennyi eszmei céljainak elérésére elégséges s megforditva, nem is helyez több erőt az eszmébe, mint épen a mennyit az anyag kifejezhet, mert művészete abban feneklik, hogy a szellemit anyagban kifejezze. A plastika tehát csak oly természetekben érheti el legmagasabb fokát, melyek fogalmilag is mindenben és mindenkor valósággal ugyanazok, mik eszmeileg és lelkileg valóban, ezek pedig isteni természetek. A festészet ellenben szín és világosság, tehát anyagtalan s némileg szellemi eszközökkel alakit, nem is akarja műveit tárgyaikkal azonosnak tartani, egyszerüen képeknek kivánja tekintetni s már ez okból nem fektet sulyt, mint a plasztika az anyagra, inkább a lélekben keresvén a túlsulyt. Ezen elveknek a keresztény művészetre való alkalmazása mellett folyik: hogy a keresztény isten-eszme a plasztikának feladatát, az eszmét érzéki alakba önteni, lehetlené tette. Azonban a keresztény művészet nem állapodhatott meg a kezdetleges symbolisálásnál, mint ezt a katakombákban észleltük, hanem előre törekvő fejleményeiben többet akart nyujtani tartalomban és alakitásaiban s az emberinek elégtelenségét öntudatosan emelte ki. Az antik isten szobrának szemei mindig csukvák, holtak azok s a lélek nem szól belőlük. E zárt szemek, melyek csak kevés számu szobroknál hiányoznak, az antik plasztikát egészben véve jellemzik. *)

A szép és nyugodt alakban mi sem létezik, mi lélekre, egy nemes, fensőbb szabadságra mutatna, mert maga az isten is a kérlelhetetlen sors változást nem türő átka alatt áll, lévén a görög mythosz ethikus és fizikai is egyszersmind. A régi szobrok legtöbbjének mélyen mélabús arcáról a halál gondolata olvasható, mely sötét felhőként vonul el még az örök ifju istenek alakjai felett is, s mint Hegel észleli, **) magukban hordották a halál csiráját. A szobrászatban tehát minden egyénités megszünt és inkább typikus alakokat termett.

*) Hegel, Werke III. 20.
**) Hegel, Aesthetik II 100.

Mindamellett tagadhatatlan ama jótékony befolyás, melyet az antik plasztikára való visszatekintés a keresztény szobrászatban előidézett.

A középkor egész tartamán át az épitészetben alárendelt szerep jutott ugyan számára, leginkább diszitésekre alkalmaztatván; midőn pedig a városok felvirágzásával az épitkezések mind nagyobb mérveket öltének, a plasztika számtalan alakitásai csodálatra méltóvá váltak és a müvészetek körében fontosságra jutottak.

Önállóságát Itália fiai közt vívta ki. A luccai dom előcsarnokának keresztlevételével (depositio) s a pisai baptistorium szószékével Niccolo Pisanotól (1210—1270) már egészen uj és nagyszerű alakban lép elő. A három királyok imádásában Mária, mint koronás királynője az égnek, lefolyó antik Peplossal, maguk a királyok, mint tógával ékesitett rómaiak, valamint lovaik, átalában antik előképekre utalnak, pedig ez a kezdet kezdetére esik; legpompásabb virágjai Sansovino (1479—1570) és Michel Angelo kezeiből kerültek ki, utóbbi Pietájában, Mózesében, Medici Julián és Lőrinc síremlékeiben fölülmulhatlan s mély értelmű müveket teremtett.

Európa más tartományaiban is ébredni kezdett e müvészet szelleme ez időben, jelesül Némethon volt az, hol Schönhofer Sebald, Stoss Vid (Veit), Kraft Ádám és Vischer Péter (XV—XVI. század) remek plasztikai müveikkel gazdagiták a képzőművészet világát. És e virágzás nem volt a régi, elhalt kultura ébredése, sőt inkább a keresztény szellemnek az antik müvészettel való érintkezéséből származott. A kereszténység volt élő kutforrása, melyből a nagy szellemek meritettek, s a melyből nagyszerü müveikhez mindig a legtermékenyebb képzeteket nyerték.

IRODALOM.

Balatoni ég alatt.

Jeles költőnk, Endrődi Sándor, »Balatoni ég alatt« cimen egy kötet rajzot, tárcát és beszélyt adott ki. A mű rendezésén, szellemén azonnal észrevesszük, hogy költő, még pedig lirikus költő munkája. Teljes öntudattal túlteszi magát minden sablónon s müvészi rendetlenségben tárja elénk bánatos, jókedvü, borongó és humoros költői hangulatait. Mintha csak Endrődinek egy kötet költeményét olvasnók, minden sora csupa kedély, csupa festés, csupa hangulat.

A mű irálya sem olyan, a milyent közönséges ember közönséges prózában használni szokott. Ez is tulnyomólag lirikus; leirásokban, képekben és hasonlatokban rendkivül gazdag. Minden sorából költői kedély árad elénk s az unalmas, egyforma hirlapi próza után szinte jól esik az olvasónak, ha végre-valahára oly könyvre akad, mely szivből fakadt, nemes egyszerüségével elbájolni tudja.

A kiváló figyelemre méltó kötet a következő fejezetekből áll: Hangulat. Madarak saisonja. Érzékeny utazás. Magány a viz felett. Vérkút. Éva. Emlékek. Holdfény. Feldúlt világ. Saison után. Bakos szomszéd. Hóvihar. A tündér. A Balaton jege.

Ezek közül csak az Éva. Emlékek. Feldúlt világ. Bakos szomszéd. A tündér. cimüek tartalmaznak némi kis mesét, a többiekben Endrődi csak lelki állapotát s a balatoni vidéket festi.

»Évá«-ban egy pár lapon egész kis tragoedia van elbeszélve. Fodor Évi szivtelen, csapodár női teremtés. Csak játszik a legények szivével. Csikos Jancsi egészen beléje bolondult, de Évi egyre hitegeti, bolonditja a szerelmes legényt: »Majd meggondolom magamat szivem Jancsi, de nekem selyem viganó, drága rokolya, bársony fejkötő meg rámás csizma kell. Gyöngyéletet akarok élni az urammal.« Jancsi mindent megigér, de a lány sehogysem akar határozott feleletet adni, elmegy-e hozzá, vagy sem. Végre egy vasárnap beállit Jancsi Éváékhez s ujra megkérdezi a lányt, hogy hát mire határozta el magát? »Semmire!« szólt a lány. »Ne haragits meg Évi — tört ki Jancsiból az indulat — mert olyat teszek, hogy megemlegeted.« Fenyegetését teljesiti is, kétségbeesésében egy csikónak fülébe tüzes taplót dug, odaköti magát a csikó hátsó lábához s tüskön-bokron keresztül igy viteti magát a megbokrosodott állattól — egész a kedvese házáig. De már a házig csak a lába jön meg. Teste az uton szét lett tépve, diridarabokra szaggatva. Évi természetesen megőrül.

E kis tragoediától egészen elütő a mindjárt utána következő »Emlékek« cimű kedélyes két rajz. Két lányt jellemez ezekben Endrődi: egy lustát, meg egy virgoncat. Emmi gyönyörü szép leány, de rendkivül

renyhe. Mást se szeret, csak ülni és enni. Ah! enni! ez az ő legnagyobb gyönyörü sége, naskálni, kóstolgatni s e mellett egész nap mit se dolgozni. Sohasem zúgolódik sorsa ellen, meg van elégedve. Dehogy erőltetné magát avval, hogy indulatba jőjjön. Az indulat felkavarja a vért, az idegeket remegteti s a testet gyors, heves mozgásra ingerli. — Emmike irtózik minden mozgástól. Neki nyugalom kell, végtelen, határt alan nyugalom.

Emmike ellentéte egy másik leány, a kis Milike. Ez meg egész nap ugrál, játszik, nevet. A költő, ha látja, mindig fél, hogy eltalál repülni, mint egy kis madár. És valóban mindig kétkedik a szép Milike felől, ha leány-e vagy madár. Ha szobájába lép, önkéntelenül arra gondol, hogy hátha a leányt most az ablakon találja énekelve. Mindig várja, hogy hirtelen kiterjeszti szárnyait és elrepül. S csakugyan elrepül. Férjhez megy a kedves kis Milike.

E két darabban nincs mese, de mégis a könyv legsikerültebb részletei. Oly egyszerük s annyira az életből meritvék, hogy az ujabb irodalom ilynemű termékeinek bármelyikével kiállják a versenyt.

A »Feldúlt világ« már komolyabb darab. Endrődi ebben néhány vonással ecsetel egy szerencsétlen elzüllött müvészi életet. — A balaton-füredi kávéházban feltünést kelt egy ütött-kopott külsejü fiatal hegedümüvész. — Ott ül szótlanul, gondokba merülve egy asztal mellett, végre felugrik. Endrődihez fordul s kérdezi, ha ért-e a játékhoz. »No, majd mindjárt játszom egyet — talán nem haragusznak meg érte a többi urak sem, aztán itélje meg: érek-e valamit?« Játszik és elragadja az egész kávéházi közönséget. Valami emberen felüli rajongás van játékában, melyből hiányzik a kellő higgadtság, a kellő nyugalom. Mialatt játszik, szenvedély, láz pusztitja lelkét. Valódi fanatikus müvész, kit felemészt a müvészet iránti szenvedély. — Játéka végén felkap az asztalról egy tányért s körüljárja a közönséget. Az összegyült pénzt odadobja a teremben lévő cigányoknak s elrohan.

»Bakos szomszéd« már kevésbé sikerült ennél. Az egész darab azt beszéli el, hogy paraszt-fiuk mint játszák ki Bakos szomszéd »vigyázatosságát« és szüretkor mint szedik meg az ő szőlő-tőkéit.

Utolsó beszélye a kötetnek: »A tündér.« Kelet Józsi nyomorult csavargó ember. Megbolondult szeretője miatt, a kit nem adtak hozzá, a ki aztán bánatjában meghalt és a kiből a Kelet Józsi hite szerint tündér lett, vizi tündér, balatoni lány és sokszor látja is, mikor a hullám fel felveti.

Elmondtuk a kötet tartalmát, de abból bizony nagyon homályos fogalmat kap a tisztelt közönség a mű valódi szépségeiről. Hja! az ily ismertetés csak akkor volna jó, ha mindjárt az egész kötetet hozzá lehetne csatolni!

Ujabb időben a kicsinyes miniatür-munka kapott lábra a müvészetekben. Alig mulik el nap, hogy valami uj, parányi műremekről ne hallanánk. Ma valaki körömnagyságu vászonra fest le egész várakat, holnap meg egész eposzt irnak egy levelező-lap szük keretébe. A modern rajz is ennek a beteges iránynak kifolyása. Nem akar senki nagyot és hatalmasat alakitani, megelégszik avval, ha apró dolgot talál el hiven. A költők elfecsérlik erejüket, a helyett, hogy azt minél jobban központositani iparkodnák.

Endrődi Sándor legujabb müve némileg szintén szenved e hibában. Mennyi szép gondolat, érzelem, hangulat és mégis aránylag mily kevés el nem avuló műbecs!

PALÁGYI LAJOS.

Jókai és Pálffy.

Jókai és Pálffy! Tudom csodálkozni fog a tisztelt közönség, hogy e két nevet egymás mellé irni merészkedem. Látom már az egyes tüzesebb vérü olvasók arcán a méltatlankodás setét fellegét és hallom már a kitörő félben levő zivatar távol dörgését: »Mi az? Csak nem akar ez a szerencsétlen cikkező a Himalaya és a vakandtúrás között párhuzamot vonni? Mióta szokásos egy Jókait Pálffyak társaságában emliteni?«

A dolog igen egyszerü. E sorok irója csak mintegy ellentétképen irta egymás mellé e két nevet. Mint a poéták mennyt és poklot, óriást és törpét, ugy hoztam én össze Jókai Mórt és Pálffy Albertet. Hisz mért ne csapna a prózairó is néha-néha egy merész anthitézist!

Igaz, hogy épen ez anthitézis nem uj, mert a Budapesti Szemlében látott először nap világot. E nagyhirü közlöny, mely mindent,

a mi merész vagy egyáltalán költői, nagy gonddal kerülgetni szokott, nem tudom, mily ördög által űzve, arra vetemedett, hogy e két nevet együtt említse. Merész költői fantázia, milyenre a Budapesti Szemle kritikusát nem tartottuk képesnek.

De ez nem elég! Gyulay Pál lapja még tovább megy. Felveti a kérdést, ki jelesebb regényiró, Jókai-e vagy Pálffy; sőt — uram bocsáss — egy kutya futtában el is dönti a vitát és Pálffynak nyujtja oda a babért. (Kérem, itt nem sajtó-hiba forog fenn; csakugyan Pálffynak.)

A Budapesti Szemle legujabb füzete ugyanis Pálffy »Esztike kisasszony professora« cimű regényéről ismertetést közöl, melyben többek közt ezeket mondja:

»Regényeket olvasó közönségünk ujabb időben leginkább Jókai ás Pálffy művei közt választhat és szeretnők hinni, hogy szivesebben olvassa Pálffyt. Választása nem szorulna mentségre az előtt, kiknek józan itéletét meg nem zavarták Jókai hiveinek nem mindig tapintatos magasztalásai. De végre is nem a birálók tömjénfüstje, vagy kárhoztatása döntő egy iró értékére nézve és hiába neveznek valakit legnagyobb magyar költőnek, ha regényeit, hogy Mirza Shaffy egy kifejezésével éljünk, meg nem érti józan ember-ész. Ellenben Pállffyt olvasva, mindig tudjuk hányadán vagyunk. Műveiben nincs semmi ragyogó, semmi mélyen meginditó, nem a nagy szenvedélyek boncolója és költője és távol van attól, hogy olyanba fogjon, a mi erejét túlhaladja; de a mit ir, az világos, elmés és kellemes.«

Ez a cikk veleje. A Budapesti Szemle tehát maga is elismeri, hogy Pálffy műveiben nincs semmi ragyogó, semmi mélyen meginditó s hogy nem a nagy szenvedélyeket boncolja. De nemcsak hogy elismeri, még büszkélkedik is evvel. Dicsérőleg emliti, hogy Pálffy józan és világos regényében nincs semmi, a mi fölemeljen, nincs semmi magasztos, fenséges, mi az olvasóval a prózai világ mindennapiasságát feledtetni engedje. Dicsérőleg emliti, hogy Pálffy ő filisztersége távol van attól, hogy valóban nagyba fogjon és megelégszik avval, ha egyszerü történetet egyszerüen, spiszburgeresen az olvasó elé tálalhat. A miben minden gondolkodni tudó ember szellemi ügyefogyottságot, józan kislelküséget lát csupán, abban Gyulay Pál lapja dicséretre méltó irói érdemeket vesz észre. A koldus büszkélkedik mezitlenségével, a helyett, hogy azt a világ elől elleplezni iparkodnék.

De értjük, értjük! A magyar irodalom koldus-korát éljük. Divatba jött azt a müvet a legjobbnak tartani, mely a leglaposabb és ürességében legvilágosabb és melyet irója sok éjszakán keresztül keservesen összenyögött. A fantáziát lelökték a költészet trónusáról és helyébe a kétszer kettőt tették. Meghamisitották a szépnek fogalmát és elrontották a közönség izlését. Az impotensek összeesküdtek a tehetségek ellen és sikerült nekik meghóditani a parnassust. Petőfit évek óta rendszeresen kisebbitik. Kezdetben Aranynyal egyenrangunak mondották. Majd felállitották a kérdést, ki nagyobb: Arany-e vagy Petőfi? Legutolsó emlékbeszédében Szász Károly pedig hivatalosan eldöntötte, hogy a magyar Parnassus első helye Aranyt illeti. Nemsokára meg azt is megérjük, hogy Gobi vagy hozzá hasonló minőségű poeták lesznek költészetünk első koszorusai. Csak az a remény vigasztal, hogy addig az egész akadémiai irói kör régen el lesz már felejtve.

P—

A trónörökös könyve. »Az osztrák-magyar monarchia irásban és képekben« cimű, Rudolf trónörökös védnöksége alat megjelenő népismei mű magyar részének szerkesztésére felügyelő bizottság alakuló gyülését tartotta a nemzeti muzeum igazgatósági helyiségeiben. A bizottság tagjaiul fölkérettek: Haynald Lajos bibornok-érsek (elnök), Pulszky Ferenc (alelnök), továbbá: Benczur Gyula, Hunfalvy János, Ipolyi Arnold püspök, Jókai Mór, Keglevich István gróf, Keleti Gusztáv, Miskatovics József, horvát képviselő, Nagy Miklós, Pulszky Károly, Szabó Károly, Torma Károly és Zichy Jenő gr. Az alakuló gyülésen, melyre a bizottság tagjai közül számosan jelentek meg, az elnöki széket Haynald bibornok foglalta el, a jegyzöi teendőkkel pedig Nagy Miklós bizatott meg. A bizottság megalakulván, Jókai Mór legelőbb is bejelentette, hogy Weilen József kormánytanácsos, a mű osztrák részének szerkesztője, Rudolf trónörökös megbizása folytán a magyar bizottság alakuló gyülése alkalmából a következő tartalmu levelet intézte a magyar rész szerkesztőjéhez, Jókai Mórhoz:

Tisztelt uram és barátom! Rudolf trónörökös ur ő felsége, korábbi megállapodás szerint, a király ő felsége kiséretében, f. hó 6-án Pólába utazik. A trónörökös élénken sajnálkozik a fölött hogy az Osztrák-magyar monarchia irásban és képekben cimű népismei mű magyar részének szerkesztésére felügyelő bizottság megalakulásában személyesen részt nem vehet;

és utasitott engem, hogy önt, tisztelt uram, felkérjem: fejezze ki ő fensége nevében a gyülésben résztvevő valamennyi tagnak szives üdvözletét s legmelegebb köszönetét azon szeretetreméltó készségeért, melylyel a hazafias irodalmi vállalat elömozditására vállalkozni sziveskedtek. Fogadja stb. Weilen József s. k.

A bizottság örömmel vette tudomásul ő fenségének eme üzenetét s Haynald bibornokérsek inditványára Jókai Mórt kérte fel, hogy Rudolf trónörökösnek hódoló készségét nyilvánitsa s ő fensége üdvözleteért a bizottság hálás köszönetének kifejezését közvetitse. Ezután a bizottság azonnal munkájához fogott s megkezdte tanácskozásait a munka programmjának végleges megállapitása fölött.

Az irók és müvészek máramarosi kirándulása fényesen sikerült. Lépten-nyomon lelkesedéssel fogadták a nemzeti ügy harcosait. Miskolc, Munkács, M.-Sziget s még több város hazafias lakosai kitettek magukért, megmutatták, hogy a magyar mindig tud lelkesedni a szépért, még ebben a prózai világban is. — Fáy Szeréna kisasszony a máramaros-szigeti hangversenyen Ábrányi Emilnek ez alkalomra irt prológját szavalta el. A hangulatteljes költeményből e két strófát tartjuk kiemelendőnek:

Nem méltat, mint te, senki szépet ugy,
A nagy leköt, megbűvöl a nemes,
De százszor jobban, hogyha magyar az,
Mit pártolnod s szeretned érdemes...!
Mert büszke bércid, mikhez alapot
Földet formáló ős idő vetett,
Nem állanak oly rendületlenül,
Mint kebledben a hazaszeretet!

Határodat bár hegylánc zárja el,
Gyászunk elől nem zártad el magad;
Küzdtél velünk s ha véred elfogyott:
Pótolni árját tenger köny szakadt!
A hófehér, könnyizü, csillogó
Kristályt, a melylyel mély aknád tele.
Talán az isten, mint egy szent csodát,
Hazádért omló könyből szürte le!

A nidecki Chamisso-ünnep. A vogéz-klub e hó 6-án leplezte le Chamisso Adalbert emléktábláját. Nideck elzászi vár romjain, melyeket e költő emelt ki a feledés homályából az óriás leánykáról szóló regéjével (»Burg Nideck ist im Elsass der Sage wohl bekannt.«) E hires vers nálunk is ösmerős; Gyulai Pál forditotta le, Toroczkó várára vonatkoztatva a nidecki óriások legendáját. A Chamisso-emléktábla Nideck vén tornyának kapuja fölött van; a leleplezés előtt Grün főtanitó tartott német szellemü beszédet. A táblát Chamisso dombormüvü mellképe disziti és alávésve az emlitett »Ricsenspielzeug« vers kezdő sorai olvashatók. Az ünnepen nagy közönség volt jelen, csaknem kizárólag elzászi németek.

Magyar-olasz szótárt állitottak össze Lengyel János igazgató-tanitó és Benkó K., Donáth J., Kavulyák Gy. és Szigyártó Z. tanitók a fiumei m. kir. állami fiu-iskolánál. Ára 1 frt 80 kr., kapható Budapesten Aignernél és Fiumében Dase Gusztávnál. A jövő év folyamán meg fog jelenni a szótárnak olasz-magyar része is.

MŰVÉSZET.

Shakespeare Vizkeresztje e napokban került először szinre a londoni Lyceum-szinházban, több évtizednyi szünet után. A nagy brit költő e vigjátékát, nem tudni miért, saját hazájában igen elhanyagolják és csakis Irwing buzgalmának köszönhető, hogy most ismét megjelent a szinpadon, még pedig káprázatos fényü kiállitással. — Malvolio szerepét Irwing játszotta mesterileg. Érdekes volt, hogy a Viola és Sebastiano testvérpár személyesitői: Ferry Ellen k. a. és Ferry Francis ur, kik csakugyan testvérek, annyira hasonlók az életben is, hogy a shakespearei bohó összetévesztés a szinpadon egész szemfényvesztéssé lett.

Sárossi (Schauer) Ferenc négy felvonásos nagy dalmüve »Abancerage« valószinüleg csak a jövő év őszén kerül szinre az operában. A női főszerepet Bartolucci Vittorina k. a. fogja énekelni.

Sarah Bernhardt a téli évadban az amerikai Barrymore »Nadjesdja« cimü darabjában fogja a főszerepet játszani, A drámát Richepin, az oly gyorsan hiressé és népszerüvé vált francia iró forditja franciára.

New-Yorkban, mint már emlitettük, a legközelebb emlékszobrot emelnek Beethovennek. A szobor létesitése az ottani férfi-dalegylet érdeme. Az egylet 664 tagból áll, a kik közt 280 működő. E hó 21—23. ünnepli főnnállásának huszonötödik évfordulóját és ez alkalommal fog a szobor is lelepleztetni.

Szobrász-müterem Pompejiban. Pompeji romjai között nemrég egy szobrász-műteremre bukkantak, melyben egy gipszszel öntött holttestet találtak. A falakon több értékes falfestmény van, ezek közül az egyik lakomázó ittas társaságot ábrázol. Egyik teremben olyan festményt találtak, mely álló helyzetben ábrázolja Ledát, ki a hattyut bal karján tartja. Egy harmadik szoba festményei között egy vizbe ugró Narciss alakja érdemel különös figyelmet.

Uj darabok. A párisi nagy opera ujdonságai a jövő saisonban: Tabarin, Salvayre Egmont-ja, A két galamb és Massenet Cid-je lesznek.

Nilsson Krisztina, hir szerint, visszavonul a szinpadtól és ezután mint ének-tanitónő akar müködni. Legutóbbi amerikai vendégjátéka alkalmával nagyban buzgólkodott egy amerikai nemzeti konzervatorium fölállitása mellett, melynek vezetésére késznek nyilatkozott. Az intézet New-Yorkban vagy Chicagoban lesz.

A szinkör igazgatósága Bártfai Paczona Antaltól »Az angyalcsinálók« cimű fővárosi életképet fogadott el előadásra; a darab a jövő hét folyamán kerül először szinre.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

30 szám. 1884 Julius 27.

A PÁVATOLLAK.

Irta KISTELEKY EDE.

Miért, miért nem? — tudó a megmondhatója, nagy feneket nem keritek neki, csak azt mondom, mégis csak furcsa az, hogy egy olyan asszony, mint már Bárkányi Borbála asszony is, egy pávának legyen a bolondja.

Egy valóságos élő, tarka, fényes tollu pávának a bolondja.

Persze, hogy furcsa. De talán mégsem olyan nagyon furcsa., Hm! ki tudja!

Bagi Agota selyemkendőkre, Zsák Mihályné piros sarku papucsokra, megint másik, megint másra költegeti költő pénzét. A Bárkányi Borbála meg egy pávára; igen bizony egy pávára, a mely az ő tanyájuknak a disze, fénye . . . koronája.

Hisz a szegedi határban egyetlenegy páva. Már azért is megérdemli, hogy megbillentsük fejünkön a kalapot, ha a nevét halljuk.

— Cifra! cifra! — hangzik a ház pitvarajtajából.

— Kujon! kujon! — felel a páva.

Kilibben a nemzeti szinre festett léces kalodából, az ő uri palotájából. Furcsa egy palota ez. Attila öreg uré, azé az isten ostoráé is ilyen anyagból készült; ha nem füllent Priscus rethor.

De hogy nagyobb ur volt-e nemzetes vitézlő Attila hún fejedelem az ő palotájában, mint »Cifra« páva a maga magáéban most, kinn a Bárkányiék szegedi tanyáján; nem merem eldönteni.

Mert még megtalálna rám méltatlankodni az akadémia, a sok nagyeszü ember, hogy a »róluk-nélkülök« ilyen fontos dologban itéletet mertem hozni.

Annyi azonban mégis csak tagadhatatlan, hogy a »Cifra«, bár alabárdosok nem őrzik palotája bejáratát, hires gyerek széles darab földön.

Az ő palotáján »nyeli« Thódor a kátai első asztalos mester három álló hétig, meg azonfelül egy huszonnégy óráig dolgozott.

Kérdezzék meg, a kik nem hiszik.

Valóságos mestermű! Szárnyas ajtó nyilik az egyetlen nagy terembe, mely Cifrának trón- és háló- terme. Hat arasz a hoszsza, négy a szélessége, a magassága? . . . felül ér a palánkon, hogy messzire ellátszék. Négy torony a négy sarkán, Kömpöcön a templom előtt sincs ekkora, mint ebből egy-egy.

Nem is palota ez; középkori lovagvár.

Oh! az a Thódor, de cifrán is tákolta össze. — Uram bocsá' — majd eljár a szájam, de hogy tákolta; nem vásári munka ez, hogy tákolták . . .

Ott áll a kis kert végén; hangabokor borul az oldalára, hódolva, bókolva. Körülötte nyáron pünkösdi rózsák nyilnak. Felülről három akác őrzi, tüskés ágaival. Jaj! annak, ki hivatlanul közeledik hozzá.

— Cifra, cifra! S kilibben a páva palotájából. Büszkén emeli föl a nyakát s hirt ad magáról, hogy: kujon, kujon!

Azután végig lépked az árnyas uton olyan büszkén, hogy valami fiók-király tőle tanulhatná meg, miként kell a királynak büszkén lépdelni.

Mikor a ház előtt álló nyírfa alá érkezik, fölnéz »Cifra« a napba, azután meg le a földre. Egyet fuj magán s tele szivja tüdejét az illatos léggel.

Azután kiterjed az az ernyő, melyen nem egy, hanem ötvenöt nap ragyog egy helyett.

Ötvenöt! Nem egyszer, se kétszer olvasta össze azokat Bárkányi Borbála. Mindegyik tollon egy fényes nap. Szebb, mint az égen ragyogó, tündöklőbbek, mint a hiuz szemei. Zöld a közepe, kékbe hajló szélein arany zománccal áttörve, szőke-sárga karimája.

Azután jönnek a bodor tolluk, lágy selyem-pihék alólról, felül meg egymásba forradt tündöklő dárdák.

A ki nem félti a szeme fényét, az csak nézzen rá!

— Cifra! cifra!

Cifra összecsukja aranyos ernyőjét s felrepül a tornác rostélyára. Szép, egyenesen megáll Bárkányi Borbála előtt s megint csak szól:

— Kujon, kujon.

Mintha »jó reggelt« kivánna.

Bárkányi Borbála pedig elébe tartja ráncos, kis tenyerét s onnan eteti az ő páváját.

— No te ékes, no te cifra Cifra! lakjál jól, estig nem kapsz, estig magad maradsz. Jól viseld magad. Magadat hagyunk a háznál, kimegyünk Kátára, olajat üttetünk. Magad maradsz itthon édesem, Cifrám.

S végig siklik az egyik keze a páva fényes hátán s az meggubbaszkodik előtte, mint egy szelid bárány.

— Anyjuk, be vagyon már fogva, ülhetünk, mehetünk, dörög az ő mély hangján Bárkányi Mátyás.

— Mindjárt apjukom, mindjárt, csak a Cifra lakjék jól, etetem az ékest, etetem.

— Délig se' lakik az jól anyám, szól mostan Bárkányi Rózsi.

S a Cifra mintha értené a rátarti leány szavait, megneheztel, leszáll a ketrecről, végig sétál az árnyas uton s bevonul palotájába s ott nagyot iszik a vályunak nevezett billikomból.

Mikor a kocsival kihajtanak a tanya udvaráról s megkerülik a kutat, mikor a Bódi székéhez érnek, a Cifra fönn van palotája tetején. Szétterjesztett farktollain csillognak a napok, tündöklik azokon a kék zománc, az aranyba játszó apró pihék pedig kápráztatón csillognak el messzire.

— Be szép is az a páva, be kedves jószág, ennyit szólt Bárkányi Borbála, az egész uton be Kátáig nem is volt neki több mondani valója.

Csak gondolkoztak, gondolkoztak. Legszebbek voltak a Rózsi gondolatjai. A nóták hősei jártak eszében; nem azok a hires legények, kik fölkarabélyozott tüszökkel, erdőről-erdőre barangolnak vagy a kik legénykedő markaikban rézfokost forgatnak táncielyeken. A nóták hőseiről álmodozott, kik babájukért élnek-halnak. Epedő furulya szaván beszélnek át a pusztai domb oldaláról a tanyaházakba. Széles pántlika a kalapjukon, mely mélyen a villogó szemekre van vágva; a kendőjük, az a! a kendőjük négy sarkába négy külön szín, mindegyik szinbe egy betű.

Ni, ni! mintha csak a Szemző Bálint volna. Nótába való legény.

Olyan szépek is azok a Rózsi gondolatjai.

De be is értek már Kátába. Épen csendítettek. Haldoklónak huzták a lélekváltságot. A kis cincellő búsan panaszkodott, mint valami nyelves gyerek, azután a mély szavu öreg harangok is belekondultak.

A piactéren gyorsan hajtottak át. A sánta Zakart majd leverték féllábáról. Amarról a másik félről Debrecen közelében verte már le negyvenkilencben egy ágyugolyóbis.

Emennek a féllábának a felével pedig már sirban van. Kár lett volna még egészen betaszitani. Csak sántikálj Zakar! . . .

A falu házától balra tértek. A »nyeli« Thodor ott állt épen a sarkon, rákiáltott Bárkányinéra, hogy — mit csinál a páva, Borbála nénémasszony?

— Búsul, mert maga maradt otthon.

Addig-addig, hogy elérkeztek a Virág Elek olajmalma elé. Vagy harminc tanyai kocsi közé álltak be. Ennyien voltak azok erről az oldalról. A tulsó oldalon pedig, az uri Pista olajmalmánál ötvenen felül. Haj! kell is a böjtben az olaj, mikor a zsirost csak a papnak lehet enni.

Bárkányi Mátyás, a gazda, leemelgeti a tányérrózsa magjával teli zsákokat a kocsiról s beviszi a »sajtoló«-ba.

Ugyancsak megvárakozik, mig rá kerül a sor.

Az öreg benn is marad a malomban, csak a fehérnép marad a kocsinál, hű életpárja, meg a Rózsi lánya. Nem unják magukat, körülöttük a sok ismerős.

Hidegen mosolyog rájuk a téli nap. De azért fényes a sugara, bár hüvös a melege.

A Kollárék két szürkéje is ott van mellettük kifogva. Kollár Erzsike egy szépen pirult kenyeret a friss olajba mártt bele s avval kinálja meg Bárkányi Rózsit. Előbb

azonban maga harap bele. Teli areára csordul az olaj — s ugy törölgeti a kendőjével onnan.

Túl a Kollárékon Sinka Mihály vastengelyes kocsija áll. A majsai vásáron vette, halasi kovácstól. Könnyü, jó szerszám; — két ló után igy szaladozni nagyon megjárja.

Már az olyan szerszám mellett is, mint a Kacska Czimer Lászlóé nagyon urias. Bizony ez a László, hej ez a László nem törődik ez már semmivel, csak az iszommal. De meg is látszik. Ilyen szerszámba csak befogni is olyan gazda embernek, mint ő kelme. Se kocsi, se szekér, a zópjai mind kihullottak, a rudja hat helyen megpántolva

Könnyü bizony Sinka Mihálynak ócsárolni a másét, mikor a magáé különb.

De mikor Kacska Czimer odalép, ugyancsak elhallgat. Ha kocsija kopott is, de nézzék meg őt magát. Tizenötirhás subája ugy tele van verve selyemtulipánokkal. A vállán két tulipán, ágait szépen hátra konyitja, a fekete gallér alatt összeérnek, azután lefolynak egy darabig.

Körül az alján apró tulipánok, halványpiros selyemből. Piros irhán, kék szattyán olyan tarka, mint a barka. Bodor fehér szőre a subának, mely alól kilátszik félarasz, mintha ollóval nyirták volna körül, egy szál szőre nem hosszabb a másiknál.

Hát a Sinka Mihály subája! Hogy nem restel a faluba jönni benne. Vedlett kék nadrágja térdein a foltokat se takarja el; — Térdeig sem ér. Talán mikor készitették, farkasok pusztitottak a juhokban, — drága lehetett a bőrük — hogy Sinka Mihály ily szűken szabatott belőlük . . . Nem tudom.

Pedig kisebb gazdáknak is, mint ő külömb a subájuk. Bakó Imrének, Hódi Ferencnek. — Amazé festetlen, vadonat uj suba. Iszpohánból a tulipánok rajta, — vállait a kettő egészen bepirositja, — alól piros szattyánból az ékesség. Emezé a Holló Ferencé meg olyan kupecos barna suba, fekete szőrrel.

Pedig ha Bakó Imre meg Hódi Ferenc egymás mellé toldaná a szántóját, aligha futná ki kettőjüké a nyolcvan zsákost, pedig Sinka Mihályé annyi, se több, se kevesebb, nyolcvan zsákos a földje.

Túl amonnan, az uri Pista malmánál is jeles szegedi gazdák üttetik az olajt. Hogy többet ne emlitsünk, ott vannak a Fogasok, a Csányiak, a Dudraiak meg az enyveskezű Meszesek!

No, ha ez utóbbi familia nem egy drága hajtása hervadt el Szeged várában, még a Ráday hires kertész gondozása alatt! De azért nagy familia. Egy kis csorba nem igen látszik meg bennük . . .

Hanem emitt, ideát a mieinknél, no a Bárkányiéknál egy se külömb. Hisz az öreg tanyai kapitány, meg virilis. Maga a szegedi polgármester is csak ugy szólitja: drága jó szomszédom, Mátyás bátyám. (A kaszálójuk a 30 esztendősön határos, onnan a szomszédság.)

De az öreg valami sokáig marad az olajmalomban. Lassan kerül rá a sor. Rózsi nem unatkozik. A pántlikáját igazgatja, babrál vele. Olykor feltekint s szétnéz a két kocsi táboron. — Hát ha ők is köztünk vannak. — Azután hirtelen lesüti ismét a fejét s néz a kocsi elé, mintha az a körül ugráló kis pipiskékkel beszélgetne. Kis biborfejü pipiskék szedegetik ott az elszóródott tányéricát. Majd fölrebbennek a fákra, majd ismét letelepednek onnan a földre.

Az olaj gőze ködgomolyagokban fordul ki az ablakokon a szabadba, s leülepedik a kocsik közé, mint valami felhő.

A fák árnyékai megtörnek benne. Ott is látszanak, még a földön is, kettősen.

De pattogó ostora van annak a valakinek, a ki most jő.

Jó két csikót kerget maga előtt. A Rózsi föltekint, azután elpirul s piros lesz az arca, piros, mint Bakó Imre subáján az a két tulipán.

A neszéről is ráismert Szemző Bálintra. Ő rajtuk felül laknak jóval a Szemzőék, ha egyidőben indultak is, nem csoda, ha később érkezett ide.

— Az a Bálint meg, hogy oda áll a másik malom elé, nem ide . . . Bizonyosan nem vett észre. De hát miért nem vett, mikor őt észrevettem.

Rózsi, Rózsi, ej ha!

— Azért is átköszönök neki. Aj! dehogy köszönök, isten mentsen. Igy ni! inkább háttal ülök nekik, ne is gondolja, hogy láttam.

De nem sok idő telt belé, hogy igy is észrevették. Át is ballag Szemző Bálint ide.

— Kukk! Leesel Rózsi a derékről.

— Jaj, jaj, hogy megijesztett kend.

— Adjon isten, hugom lelkem.

*

Rózsi susogva fogadja el a köszöntést, a foga között sziszegi el a »fogadj isten«-t. Akkor azután megbillenti pávatollas kalapját.

— Hozzátok is benéztem — mondja Szemző Bálint — láthatod is ott; a földön hevert ez a toll . . .

Tovább se mondhatta. Bárkányi Borbála lépett elé, ki épen a malomba nézett be, hogy mit csinál az apjuk.

— Ti is itt vagytok gyerek? Jaj, de mit látok, jaj, boldogságos szűz Mária . . . te utonálló, te fosztogató, te Szemző gyerek! Lássák kegyelmetek, nézzék kegyelmetek ezt a tolvajt, ki fényes nappal garázdálkodik, bemegy a házamba, megfogja a »Cifrám«-at, az én kedves jószágomat, ismerem, jaj, ismerem, a legszebbik tollát tépte ki. Jaj, az utonálló, jaj, a tolvaj, a gazember . . .

Összeverődött túlról is, meg innenről is jó rakás ember. Haj — nem is csekély dolog az, mikor Bárkányiné jajgat.

— Mi történt? Mi történt?

Ez igy mondja, az meg másképen. Zűrzavaros a szó, csak az hangzott ki belőle, hogy a Szemző Bálint tolvaj, gazember, utonálló. Ezt tovább is adják, meg is toldják.

De a Szemző Bálint sehol, sehol. Nem várta be magára a nagy csúfot; elhajtott, elvágtatott.

Rózsi szemei könyekbe lábadtak. Beszélt az édesanyjának édesnél-édesebb szavakat, hogy a Bálint ugy találta a tollat az udvaron.

— Nem lehet, nem, nem, nem! Fogjunk, menjünk, jaj, az én Cifrámat mi érte. Érzem, hogy valaminek kellett vele történni. Fogjunk apjuk! menjünk.

Bálint már ott nyargalt a Bódi székénél. Befordult a Bárkányiék kutjánál, azután leszállt a kocsiról.

— Hát legyen igaz, ha már igaznak állitja . . . s fenyegetőzik az öklével. A szeme vérgyürüket karikázik, csillagok táncolnak előtte.

— Jaj az a szégyen! — ne legyen hiába!

— — — — — — — — — — — — — —

— Kujon — kujon — kujon!

Mint valami ideges úri dáma Bárkányiné elájult. Ugy kellett őt fellocsolni.

Mikor szavát foghatta, nyögött.

— Ugy-e mondtam, úgy-e mondtam. De még igy én se gondoltam. Azt hittem azt az egyet, — jaj! s behunyta szemeit kezeit összecsapta, — jaj, mind az ötvenötöt tövében lenyirta. Egyetlen napos tolla sincs — Szegény Cifra! te ugyan megjártad.

Rózsinak jobban fájt, de keményebben állta. Csak az egygyel disputált még magában avval az egy szóval, a mit Bálint mondott, hogy ott hevert. Arra értette, nem hazudott.

Mikor Bárkányiné felépült, első szava az volt, hogy »menjünk apjuk!«

Az apjuk meg összeráncolta homlokát s azt kérdezte, hogy — hova?

— Hova! hova? A főkapitányhoz, nem a polgármesterhez, vagy a főispánhoz, vagy akár a király elé. A »Cifrát« nem hagyom, nem, hogy megcsufitották.

Bárkányi Mátyás szeliden nevetett.

— Te bamba! no te — te —

— Lassankint azután elállt attól Bárkányiné, hogy a király elé, vagy a főkapitány ur elé is menjen. Csillapodott szivbeli fájdalma. De a »Cifra« nem volt többé cifra, sem ékes. — Leáldoztak az ő fényes napjai. Különben ő maga kevés tudomást vett arról, hogy ékessége koronáját elrabolták. Csak olyan kevélyen járt, mint azelőtt.

Hanem Bárkányiné csák búsult egyre a Cifrán. Rózsinak is volt búja, de nem a Cifráért. Bár soha ne került volna hozzájuk. Édesanyja jobban szereti, mint egyetlen leányát. A szomszédok egymás között el is cimezték már páva bolondjának.

Ha tudna róla, még se tenne róla . . . Csak arról az egyről tudna tenni, hogy a Cifra megint a régi lenne. Az az ötvenöt kék szem . . . Az a szemvakitó pávafark. Szegény Cifra, hogy elcsufitottak. Átkozott legyen az a kéz, soha munkára nem alkalmas. »Miatyánk«-kal nyujtsa ki a tenyerét hogy kis krajcáronkint koldulja vele össze a kenyerét.

Csak tudna róla tenni . . . Mikor nő az ki!

Talán soha . . . soha.

— Cifra, Cifra!

Fölszáll a páva, a tornác rostélyára. Odavágja csőrét a gazdasszony tenyerébe. Háromszor vágja, háromszor kiáltja: — Kujun, kujon, kujon.

Arra is azt kiáltotta, a ki az ékességét elrablotta.

— Kujon is volt az; varju vágja ki a két szemét, a te fényes ötvenöt szemedért. Ötvenöt pokolvar . . .

— Anyám, édes anyám! a déli harangszó

kihallatszik Kátáról; ilyenkor imádkozni szokása kelmednek.

— Hadd el lányom, mindegy az. Mikor az ember a maga javára kér valamit az istentől, alattomban mindig a más káráért könyörög. Most a más káráért könyörgök, alattomban a magam javát kérem.

— Anyám, édes anyám, szorít engem nagyon ez a selyem melledző.

— Ereszd meg a fűzöt, édes leányom, majd nem szorit.

— Szorít az engem úgyis, édesanyám, szorit még akkor is, ha rajtam sincsen. Jaj édesanyám szorit ez engem mióta Kátán voltunk. Anyám én beteg vagyok.

— Eredj be leányom, feküdj föl az ágyra ha beteg vagy. Majd megetetem előbb a Cifrát, azután ápolás alá foglak. Főzök ánizsmagot, izzasztó fűvel — meggyógyitalak lányom, csak eredj be. — Te Cifra — én drága jószágocskám, hogy elcsufitottak. Még a lelke is elkárhozott legyen . . .

S ráborult gyengéden Bárkányi Borbála a páva fényes szárnyára. Végig síratta, zokogó panasszal, keservesen hullatott sós könnyekkel. Megeirógatta, lepergett könynyeit elsimitotta fényes tollazatán, a melyektől az még tündöklőbb lett. Azután gőgiesélve beszélt hozzá, mint a selypitő gyermekhez a szülője. Föl is tekintett, megint csak ráborult. Azután odaszoritotta homlokához tarka kendőjét, szemeit is kitörülte avval; lekönyökölt a tornácon álló húsvágó tőkére ugy csóválta a fejét.

A gém felrántotta a kútból az ostorfa végére kulcsolt vasas vedret. Az meg harangozott a levegőben, ide-oda billegett.

Bárkányiné odatekintett.

— Csak ugy lógnál a levegőben Szemző Bálint, mint az ostorfa . . . vernéd össze a bokáidat, hogy ne tudnál felőle.

A ház nyitott ablakánál is könyököl valaki, az meg azt suttogja: — isten áldja meg minden tapodtadat, minden lépésedet.

Nagyot csikordult a kapu. A füstös bika szabadult ki az akolból, az ment neki a fejével.

Bárkányiné beszaladt a Cifrával a pitvarba. Ott azután hirtelen valamit gondolt; valami nagyot.

— Cifra! Cifra! meg vagy mentve.

A páva erre is csak visszafelelt; hogy kujon! — Kiderül homloka Bárkányinénak farkasszemet néz a pávával, azután nevet kacag is, hogy meg vagy mentve.

— Jó lesz az ugy, már hogyne lenne jó. Akár úgy, akár így. Inkább így. Mindig szétterjesztve hordja. Ha három ürü árába is kerülne. Cifra, Cifra meg vagy mentve. Lesz megint tollad, fényes napos tollaid. Selyemmel köttetem együvé, szárnyad alá aranyszállal; összeszerzem, visszaszerzem; — nem a régit; legyen az azé, a ki megyirigyelte . . .

Kátán a tükrök alól, a feketerámás előre buktatott tükrök alól egyenkint tünnek a pávatollak. Valami kupecz-asszony, vagy miféle szedi őket össze, talán Taliánországba küldi, ahol annak nagy keletje van. Nem lehet tudni. De furcsa mégis, hogy némelyikért olyan nagy árt megad. Őz Andráséknak egy ezüst huszast adott egyért. Csaplár Illésénél meg fél kenyeret felejtett érte az asztalon.

De talán az a Bárkányiné lesz a' mégis.

Ni, hiszen ahol ballag. Fehér vászon kendőjébe gondosan rejteget valamit. A kendő egyik csücskénél kukucskált is ki valami. Valóságos pávatoll . . .

A kenderföldeken is jóval túlért már. Gyorsan megy, mint a zivatar; nem is a két lába, nagy öröme, szárnya viszi.

Libben-lobban utána árnyéka, mintha őt kergetné.

A hármas határnál, ott a Szőke csősz tanyaháza megett leül az árokpartra. Talán elfáradt, talán másért. Kioldja a fehér vászonkendőt, mintha valami a lelkét nyomná lázasan kap a pávatollak után s összeolvassa, — számolja azokat.

— . . . Ötven! nagyot sóhajtott: azután egy pillanatig szünetelt. — Ötvenegy, kettő, három, négy! Kifogyott belőlük. Azt hitte meg van már mind az ötvenöt. Egész Kátát bejárta, abban nincs már több pávatoll. Sajna! nincsen. De addig, mig kerül, majd csak vár. Vagyha elizenne annak. Dehogy izen. A nyelve nőjjön inkább le, mikor izenni akarna.

Bizony elfáradt, mire kiért. Be is alkonyodott már akkorra. Korábban alkonyodott, mint máskor. Az ég északi sarkáról, mint valami fekete tengernek öt nagy ujja nyult be az ég közepére öt hosszu fellegnyelv; sötét fellegnyelvek. Azután mintha ez az öt uj összecsukodott volna egymás mellé, egyszerre sötét lett.

Apró hópihék szitálóztak a levegőben. Fehérek lettek a háztetők. Minden fehér, még a Rózsi arca is, mint a fal. Pedig benn ül a meleg házban, a hol más izzad, ő fázik.

— Rózsi lányom! mi a bajod? — szól gyengéden az anya. Mintha nem is a páva bolondja szólt volna.

— Anyám, édes anyám, az a páva! az a páva! Valahányszor elkiáltja, hogy kujon, kujon, olyan nagyokat nyilallik itt, anyám itten . . .

— Bamba! tehet is a Cifra arról, ha neked ott nagyot nyilallik. Ezt már a páva bolondja mondja, rekedtes, szemrehányó hangon.

— Pedig a páva az, anyám, a páva! Leroskadt Bárkányi Rózsi a tulipános, szivalakra vágott hátu karosszzékre, leborult az asztalra, azt zokogta: páva! páva!

Bárkányiné pedig leült a rostélyos karu padra, vászonkendőjét kioldotta s ujra összeolvasta a pávatollakat.

— Rózsi, Rózsi te — ötvennégy — nézd, nézd! a Cifrának megint lesz farka· Egy toll hiányzik még hozzá, a középső hosszu toll; jaj, ha az is megvolna.

S lerakta félkarajban a napos tollakat az asztal közepére.

— Jaj, ha az is megvolna. Selyemmel k öttetném össze, aranyszállal a Cifra szárnya alá! Csak az egy megvolna, itt volna, ne annál, a kinél van. Rózsi, mit gondolsz, ne üzenjünk el érte?

A leány hirtelen fölkapta fejét, csillogó szemeivel nagyot nézett, mintha tekintetével elnyelni akart volna valakit.

— Jó lesz annyám! izenj el érte, izenj utána, majd elhozza.

Azután megint leborult az asztalra.

Bárkányiné pedig fölkelt, nagyott ütött a saját maga tenyerébe.

— Nem izenek, nem én. Csak azért sem. Akad még Kátában egy pávatoll. Majd meglátjuk, egy véka életért nem akad-e.

Olyat se publikáltak még Kátában, mintGyertya szentelő Boldog Asszony után való vasárnap. Azt hirdették, hogy egy pávatollért egy mérő buzát ad valaki, ha azt behozzák a helységházára.

Bárkányiné csipőjére vetett öklökkel hallgatta a publikálást.

— Ugy bizony, egy véka tisztát, tisztát nem rozsot annak a ki, pávatollat hoz a helységházára.

Hej! de mikor annyiért sem akad pávatoll egész Kátában. Nem bizony, ha még egy országot adnának is egyért, nincs ott, egyetlen egy sem. Árvalányhaj az kerülne egy szekrére való, de pávatoll egy körömfeketényi sem.

De kinek is fájhat a foga pávatollra? Nem tüzhet-e a kalapja mellé darutollat inkább, szebb az.

Nem is kalap mellé kellene a pávatoll.

Leverten ballagott ki Bárkányiné a tanyára. Egész uton azt beszélte, kell keriteni, meg kell ennek az ötvenötödiknek is kerülni valahonnan. Könnyes volt a két szeme, midőn kiért a tanyára. Alig ért a tornácra elkiáltotta magát:

— Cifra! Cifra!

Hadd panaszolja el neki azt, a mi szivét nyomja, ki is értené meg más, ha az nem.

— Cifra, Cifra! . . . Cifra! . . .

A galambok kirezzennek a dúcból, fölrepülnek; a purclik bukfencet hánynak a a levegőben, ezek a komédiás galambok. A nagy fehér gatyás, lerepül a tornác rostélyára.

— Hess te, hess! Kellesz is te! Cifra! Cifra!

A szokásos kujon, kujon, elmaradt. Odamegyen Bárkányi Borbála a páva fapalotájához, kinyitja szárnyas ajtajait, zokogva borul a küszöbre . . . kezeit tördeli . . . a páva bolondja!

Cifrának már nem kell az ötvenötödik toll, a többi ötvennégyre sincsen már szüksége. Itt hagyja azokat . . . testamentomot sem kellett neki róluk tenni, — meg ugy sem voltak az övéi.

Eltemették.

— Milyen ékes voltál, disze az udvarnak. Fölséges a járásod; — ide-oda szöktél, vállamra szálltál, tenyeremből ettél . . . Nem mondod már többé, hogy kujon, kujon. Szegény Cifra, téged az irigység földelt el!

Ez volt a gyászbeszéd. Nem pap betanult mondókája. Lélekből áradt dicséret, szivből eredt panasz, a hogy Bárkányiné értette.

Mikor mindennek vége volt, a Rózsi halvány arcán gyenge pirosság hajnalodott. Talán a reménynek hajnala. Izgatottan jártak szemei. Azután azt mondta:

— Anyám, én sajnálom a Cifrát, sajnálom nagyon . . . (Akkor minek fojtottad meg!)

— Lehet is azt sajnálni lányom! tördeltc kezcit Bárkányiné.

— Az fáj, hogy semmi emléket nem hagyott ránk, csak egy tollát is kitépte volna kelmed.

— Bizony kár volt nem tenni.

— Haj! ha elüzenne kelmed Szemzőékhez, hogy hozna Bálint a tollából, szegény Cifrának a tollából . . . ide az én kis tükröm alá.

— Nem izenek leányom; nem izenhetek annak . . .

— Pedig édes anyám! ha nekem nem hoz Bálint a Cifra tollából én meghalok!

— Nincs is már miért élnünk lányom, elmehetünk a Cifra után.

Le is fektették Bárkányi Rózsit magas, tornyos clejü ágyba. Ott hervad most is azon az ágyon . . . harmadik hete már, Hetvened vasárnaptól Hamvazó szerdáig. Ma éppen az van . . .

RÉGI IDÖK, RÉGI ERKÖLCSÖK.

(Lengyel elbeszélés.)

Irta SIEMIENSKY LUCIÁN.

(Folytatás.)

De Borbálára rá sem lehetett ismerni. Arca lángolt s szeme is csodálatos fényben ragyogott.

Szerencsére senki sem vette ezt észre, mert az ágyellenző által képződött árnyékban ült.

— Hogy én mit mondok hozzá? — szólt némi gondolkozás után. — Nekem, szegény árvának, nagy küzdelmembe kerülhetne, ha Gábor ur magas kegyét megnyerni iparkodnám.

— Ne forditsd a dolgot tréfára, gyermekem, — viszonzá komolyan a hercegnő. — Ő oly férfi, kinek szelleme, szép alakjával összhangban áll, a mellett jó családból való. Ha talán nem tetszhetik is annyira, mint a mi fodrozott-bodrozott gavalléraink, mindenesetre jó férj válik majd belőle . . .

— Férj! — susogta Borbála, lesütve a fejét s a többi hölgy is követte példáját; csak Gertruda kisasszony akart még egyetmást megjegyezni; de a hercegné elálmosodva, a szokott módon bocsátá őket el: »Menjetek aludni gyermekeim!« — s az érdemesebbeknek megengedte, hogy kezét megcsókolhassák.

*

Kevéssel a fővárosból való elutazás előtt történt az elébb leirt jelenet — mely csaknem bűvös változást idézett elő a Borbála kisasszony jellemében. Ő eddig büszke volt a hercegné gyámkodására. Anyja, ki negyvenczer forintot hagyott rá, halála előtt a hercegnő kegyeibe ajánlotta őt. A leányka megtisztelve érezte magát az udvaroncok finom bókjai, hizelgései által, a melyekkel oly pazarul bántak vele szemben. Ő eddig a tükrébe volt szerelmes, mely valódi darázsderekat láttatott, azonkivül átható, villogó két szemet, melyek fölött ivalakú, keskeny szemöldökök mozogtak, melyek még inkább feltüntek az illatos, hajporos á la marechalle frizura mellett. Ő eddig, mintha csak a Szczuka ur második felét képezte volna. Az udvaroncokra csak amugy félszemmel tekintett s a piperkőcöket tréfásan utasitgatta el magától.

A bálok hullámzásaiban s a folytonos látogatások közben még csak annyi ideje sem maradt, hogy megkérdezze a saját szivét, melyet eddig jelentéktelen izgalmak mozgattak s szerelemről alig álmodozott.

A fenhéjázó, hideg, csélcsap, hiu hölgy egyszerre kezdett szives, kedvkereső és bizalmas lenni az udvaroncokkal szemben: tapadt hozzájok, mint a lágy viasz, különösen ha alkalom nyilt a Gábor urral való találkozásra.

Valóban, keresni látszott őt, iparkodott ez ifjut megkülönböztetni, fölbátoritani s a sötét szemöldök alól oly nyilakat lövelni, melyek francia madrigálokkal voltak megmérgezve, de a melyek Gábor urnak zubbonyáról s övjéről, kipödrött bajuszáról és fürtös üstökéről, mint Achilles-vérttől pattantak vissza.

— Fájdalom! — sóhajtott föl a szegény leány, sirva mérgében s lábacskájával dühösen toppantva, — váltig kerülgetem őt váltig csevegek vele és hizelgek neki: ő szabadkozik, mint a medve a karmaival. Oly sokat hallottam beszélni különböző varázsitalokról, melyek a szerelmet fölébresztik — levestikon-fűről, denevér sarkantyúcsontjáról! — Oh, ha én ezt a madarat magamhoz csalhatnám! . . . . S aztán . . . . aztán , . . ha, ha, ha! — És kacagtában szinte oldalszúrást kapott. Majd tapsolt kezecskéivel.

Szczuka ur pedig védte magát várfalai mögül, rendithetetlen alapelveivel; komoly-

ságával nem hagyott föl, elháritgatta a vágást, de oly ügyetlenül, hogy Borbála kisasszonyé volt mindig az utolsó szó. Ez fölingerelte őt, mert látta, hogy az ő rovására mulattak s megesküdött, hogy soha többé a száját sem nyitja föl; de mint megtámadott fél, szégyenlette a hallgatást.

Végre, az örökös pörlekedés kezdett a fiatal emberre nézve érdekessé válni s az udvaroncok már kezdték suttogni, hogy »a szerelem incselkedni szokott.«

— Micsoda? — kiáltott föl Gábor ur, — én volnék szerelmes ebbe a fitos orrú leányba, ebbe a szépségtapasszal kipontozott arcu bábba? Eget és poklot bizonyságul akart hivni jogosult esküje mellett, de aztán csak konföderaskáját csapta félre a fején s összeszoritotta az ajkát. Szóval, szörnyű harcok keletkeztek a alkony óráiban, séták közben, a termekben, mindenütt, ahol Borbála kisasszony Gábor úrral találkozott.

A fiatal ember nem kerülte ki többé az aszszonyokat, mint azelőtt.

»Előbb-utóbb — gondolá — meg kell szoknom ezt a rosszat, Gáborka s egészséges fejedet az evangelium alá kell hajtanod. Jobban szeretek most, mint a tapasztalt lócsiszár a vásáron, a távolból szemlélődni s aztán hirtelen megkötni az alkut, mielőtt mások többet igérnének . . .

Ő pedig, mint szivvásárló, még nagyobb kerülőt tett, minden egyes árut figyelmesen szemügyre véve, noha az elárusitók azokat még látszólag jó drágán ajánlották.

A dévajkodó játék kezdett Gábor urnak innyére lenni, de annál kevésbbé tetszett a fiatal hölgynek, mert ép oly kevéssé lehetett Gábor urat vallomásra birni, mint a fösvénynek az erszényéből egy aranyat kicsalni.

Csak olykor-olykor volt egy-egy szives szava; de nagyon vigyázott a nyelvére, nehogy, mint a csuka, hálóba keveredjék.

A szegény leány annyira gyötörte magát, hogy egészen megfogyott; azonban megtudta ő magát vigasztalni: »Utazás közben a pihenő allomásokon és éji szálláson nincs az etiquettre figyelem; mindinkább közeledneek az emberek egymáshoz; hanem aztán a falun minden oly regényes; a madarak énekelnek a patakok morognak s ugy elfogódik a sziv!«

Valószinű, hogy a fiatal hölgy nem épen szóról-szóra gondolta ezt; ő nem tartozott a tapasztalt kacérok közé, kik már tulestek próbaévökön. Borbála többet sejtett, semmint elmélkedett; visszaemlékezett a szivhangulatra, Varsóból való minden elutazására s e visszeemlékezést kapcsolatba hozta a piócával, mely most egyre szívta a szivét — a boszuvágygyal.

Azonban, most a szegény leány gyötrelmére, mint ha minden ellene esküdött volna. Nem segitett most, sem a kisasszonyok terhe alatt letört kocsi, sem a Gábor ur bricskájába való átszállás, ki ép a legjobbkor érkezett oda, sem pedig a sok megállapodás, és éji megszállás. Nem használt a számos kedvező alkalom a bizalmas közlékenységre, nyilatkozatokra, szerelmi ömlengésekre; mindig egy ponton maradtak azok. Gábor urat nem lehetett a sodrából kizökkenteni.

A szegény Borbála kétségbe volt esve. Mikor lobbanthatja szerelemre ezt a fiatal embert, ha most nem? Máskép nem akar rajta bosszut állani. Hát, csakugyan annyira tapasztalt volna Gábor ur, hogy minden kisérlet hajótörést szenved nála? Avagy oly s i m p l e x s e r v u s d e i volna ő, a kinél a jezsuita atyák intései még nem párologtak el?

Borbála nem egyszer unta meg fölvett szerepét s már meg akart neki bocsátani, megjegyzéseit egyszerüen a hamisnyelvű Gertrud, üres pletykájának tulajdonitotta. Persze Gábor urra nem kevéssé haragudott Gertrud, mert csak packázott vele az ifju, midőn őt a leány, horgos orrával hatalmába ejteni igyekezett.

Az oly sok bizonytalanság miatt fölizgatott sziv, mint a Borbáláé, ugy ketyegett, mint az óra, midőn a friss szénán, — melyet az udvarhölgyek számára lehintettek egy nyomorult kis város zsidókorcsmájában, hol az egész udvari karaván megszállott — végig heveredett. Az ut fáradalma nem engedte, hogy az udvarhölgyek sokáig virraszszanak gondolataikkal; nemsokára ugy aludtak mindnyájan, mint a mogyorópele.

A városkában e közben nagy zaj keletkezett, akár csak a berdiceuri rabbi érkezett volna meg — de hát most a harangot is megkonditották, mint a föltámadás napján s a zsidók minden iránybol kirohannak, orditozva: »Segitség! tűz van!«

(Folyt köv.)

———

LAMBRO.

— Byron Don Juanjából. —

Forró napfényben csillogott a ház,
Kertjének fái dús árnyat vetettek,
Felhangzott hozzá távol csaholás,
Zsongó morajja omló csörgetegnek;
Az erdő szélén lassan bakaláz
Egy-egy alak; — virágok, fák rezegnek
Futó szellőben; — s tarkán keveredve
Lát ember-rajt, ragyogva mint a lepke.

A mint a rajhoz közelebb mene,
Csodálkozván, miért e henye gyűlés,
Egyszer csak hall — nem mennyei zene
Volt az, hanem pogány, vad hegedűlés;
Csak áll s nem birja elképzelni e
Rivaj okát . . . miért e víg vegyűlés?
Síp is visong, hallik dörejje dobnak,
S nők, férfiak botrányosan vihognak.

Sietve, kettős lépéssel halad,
S a lármás térhez hozzá férkezik,
Széthárit lopvást ingó ágakat,
Benéz és látja: ünnep van biz itt . .
Cseléde táncol, majd belé szakad,
Forog, mint dervis; majd büszkén feszit;
Sok nép kiáll, formálván hosszu láncot,
Roppják veszettül a pyrrhusi táncot.

Arrább, csomóban, lányok lejtenek,
(Elől, a legszebb, keszkenőjét rázza)
Sorjában, mint felfűzött gyöngyszemek
Hullámzanak; — mind jelesül bokázza;
Hattyú nyakon korom fürt ling-lebeg,
A legcsúfabb tiz költőt hozna lázba;
Dalolt az első és a többi lány
Karban topogva lejt a dal nyomán.

Amott keresztbe font lábakkal ült
Ételt pofázva egy szűkebb csoport;
Piláf előttük s több rendbéli sült,
Isznak Chiószi meg számószi bort;
Eléjük serbeth korsó szám került, —
S méz nedvü szöllő, mit roskadva hord
A dús gerezd, narancs, gránát, fige
Mintegy rázatlan hullt ölükbe le.

Kis gyermekek virággal ékitik
Hatalmas szarvát egy kevély bikának;
Komoly fejét meghajtja a kicsik
Előtt szeliden fejdelme a nyájnak;
A csepp kacsók forgatják és viszik
Mint gyenge bárányt; rossz kedve se támad
Csak féltréfásan homlokát leszegzi,
De nyomban hátrál s egyikét se' pedzi.

Szép jelmezük, az arcok antik bája,
A nagy szemek, a szende angyal-orcák,
A lengő fürtök, mozgásuk varázsa,
Tekintetük, mely maga a mennyország —
Művész sem alkot remekebbet! Látva
E szent csoportot s elgondolva sorsát,
A filozóf szemlélő szive sajdúl:
Nem lesznek védve ők sem földi bajtúl!

Amarrább ágált egy bohóka törpe,
Öreg pipások hallgató körében; —
Kincsről mesélt, — elátkozott gödörbe'
Nyugvó aranyról, mely kisétál szépen
Varázsigével zárát összetörve;
Boszorkányokról, kik ragasztják lépen
A jámbor embert s férjeikből gyakran
Barmot csinálnak (nem is oly hallatlan!)

Volt mindenféle rangos élvezet,
Miben szív s elme gyönyörét leli,
Bor, tánc, zene s több más szemen szedett
Mulatság, — mind szép és illemteli;
De Lambró zordon pillantást vetett
Minderre; — mérgét szótlanul nyeli;
Mily gaz pazarlás! . . mily merészen lopják!
Fél, hogy számláit mind a tűzbe dobták.

Szóban fukar, — nem ejtett soha még
Fölösleges szót; hogy meglepje lányát
(Meglepni mást karddal szok' a derék)
Futárt nem küldött, — s most sem bántja nyáját;
Nem ugrik egy sem, mint tán illenék,
Mert ismeretlen' lépi meg tanyáját;
Áll s néz soká, de persze nem mulat.
Töpreng: mi lappang e vigság alatt?

Nem tudta, hogy (mily undok hazudás!)
Holt hírét költték; (ilyen emberek
Sohsem halnak ki!); — elborult a ház,
Siratta híven asszony és gyerek;
De pár hét multán szünni kezd a gyász,
Szép Haidée könnye többé nem pereg;
Fájdalma színét rózsás arca veszti
S a háztartást saját számlára kezdi.

Ezért mulatnak táncolva, dalolva,
Ezért van ünnep völgyön és hegyen,
Duhajkodik, iszik, henyél a szolga,
S fohászkodik, hogy mindig igy legyen!
Korább' bizon kutyául ment a dolga,
Haydée alatt bezzeg máskép megyen . . .
Ő nem törődik semmiféle renddel
Mert minden órát kedvesének szentel.

*

Azt hinnéd, hogy veszett haragra gyúl
Ezek láttára — s felfortyanni volt ok
Valóban —; hogy szeges korbácsho' nyúl
S szétver közöttük; hogy bezárat boldog-
Boldogtalant . . . kinoztat, üt vadúl,
Mig megpuhulnak a pimasz rikoltók;
Hogy ráneba szedvén sok bitang legényét
Kitölti rajtuk fejedelmi kényét.

Ments isten! Oly finom volt, hogy soha
Müveltebb úr még torkot nem nyesett!
Tetőtűl talpig gentleman; — noha
Haragvó, rajta észre nem veszed;
Nincs udvaronc, sőt nincs asszony se', ha
Még oly csalárd is, a ki ügyesebb
A tettetésben; hogyha nem lett volna
Zsivány, a high life csak felőle szólna.

Lassan haladt az első asztalig,
S karon csipett egy hangos cimborát,
Mosolygott hozzá . . . jaj! de hogy! Alig
Jelenthetett jót . . . Megkérdezte: hát
E díszes kör mi oknál fogva víg?
A részeg fickó, mert tisztán se' lát,
S mert gyöngy a kedve, rá se néz, hanem
Tölt egy pohár finom bort iziben.

S a füle botját sem mozditva meg,
Bachans pofával, hetykén válaszol,
Kezébe nyomván a tölt serleget:
»Ha torkod száraz, kend meg véle jól!«
Szomszédja hergi: »Meghótt az öreg
S leánya most az úr itt!« — »»Ne te! hol?««
Rikkan belé a harmadik — »»biz' itt nem!
Az úrfi tán, mer' ő parancsol itten!««

Uj szolga volt mind, — hogy kivel beszélget,
Nem tudja egy se'; megnyúlt Lambró arca,
És pillantása hirtelen setét lett,
De jól vigyáz, hogy sebzett lelke harca
Ne törne ki; ölt ujra nyájas képet
Már el van fedve gondosan kudarca —
S nyugodtan kérdi, hogy ki és mi fajta
A házi úr, ki ily csufot tett rajta.

»Ki és miféle« — szólt a fickó — »abban
Ne hozzám fordulj . . . én nem ismerem,
Ördög vigye . .! csak azt t'om, hogy e kappan
Hatalmas s ennél jobb bor nem terem
Sehol; — de hogyha több kell, pontosabban
Megmondja majd — ajánlani merem —
Szomszédom itt; e' majd nyomra vezet,
Mer' karatyolni ennek élvezet!«

Mondtam, hogy Lambró féket tőn magára,
S valóban nincsen finom francia
— Pedig Frankhon az etiquette hazája —
Kiben több vón az eleganeia;
Bántották sarját, gúny véresre rágta
Szivét, hallotta meghurcolni a
Legszentebbet s eltűrte, hogy gyalázzák
E hunefutok, mig ürüjét pofázták.

Kinél minden szó százakat sodor
Tusába, vészbe, — int s rohanva száll
Kényét fogadni, bármilyen botor,
Egy falka népség, várja bár halál —:
Ily embereknél a szelid modor
Csodálatos és én nem értem; áll
Azonban, hogy ki mérsékelni tudja
Magát, annak való a kormány rudja.

Elvétve ő is fellobbant s kitört, —
De hogyha mérge ölni, zúzni kész:
Csöndes, nyugodt, fagyasztó arcot ölt, —
Mint a boa, gyűrűzve heverész;
Nem ütlegelt, ha egyszer szóra költ,
Ha mérge hangos, elmult már a vész,
De hallgatása rettentő volt; ökle
Nem sujt csak egyszer, ám elég örökre!

Többet nem kérdez és lopózva megy
Házába immár, titkos ajtaján;
Nem várta senki és nincs köztük egy,
Ki ráismerne, se fiú, se lány; —
Hogy volt-e még komor szivébe' kegy
Haidé iránt? én nem tudom; talán!
De tény, hogy ő, ki feltámadt, a gyász
E módján bámult, lévén új s csodás.

Ha a halott nép feltámadna mind
(Mitől isten ments!) vagy csak a fele,
Avagy csupán egy kisebb része, mint
Például egy férj vagy a férj neje:
Okoztak bár egymásnak szörnyü kínt,
Most jobban fájna mindegyik' feje,
S a köny, mely ráfolyt a kedves halottra,
Ömölne szintén a feltámadottra!

Házába lép . . . többé nem honja már,
E gondolatnál nincs keservesebb!
Sivárabb, mint fagyával a halál,
Nincs próba gyötrőbb, — fájóbb lelki seb!
A kedves tűzhely, mint sír dombja áll,
Parázsa elhült, — mindent hamu lep,
Reményünk üszkin vastag, néma por —
E kínt nem érzi a garçóni kor!

Házába lép . . . többé nem otthona;
Mert szívek nélkül nincs otthon; — belép
S szelid üdvözlet nem köszönti a
Holt küszöbön . . ! Itt élt! A béke szép
De ritka napját a harcok fia
Itt élte át . . . ! Gondját itt űzte szét
A bájos lány, ártatlanul csacsogva,
Az egyetlen, kihez nem bűn csatolta.

Sajátszerű volt a természete,
Külső szelid . . . a szív vad és heves,
Mértéket tartó, — vágya, étele,
Mulatkozása mérsékelt, keves;
Érezni: asszony; tűrni: szirt; tele
Öldöklő daccal s némelykor kegyes;
Igázott honját lázadón szerette,
S meddő dűh rabból rabtartóvá tette.

A hatalom s kincsszerzés rögzött szomja,
A zord pályán megkövesült kebel,
Mely csak szeszélyből hajlik irgalomra, —
A vészben vénült, bajsujtotta mell,
A tenger, — véres látványok halomja,
A bősz kalózok, kikkel utra kel:
Oly rémmé tették, kit sok ember átkoz, —
Barátnak jó, de ismerősnek átkos.

Megvillant benne egy-egy hős sugár
A régi Hellász bajnok szellemébűl,
Mely vitte ősit a végetlen ár
Hullámain Colchis felé; — nem épül
Biz ő a békén és kalandra jár,
Babért nem nyujthat rab hazája ékül;
Egész világra bőszen fente kését,
Hogy megboszulja honja sűlyedését.

A hellen égbolt anda kelleme,
A jón finomság mintegy öntudatlan'
Hatotta át; — volt élvező szeme
A szép iránt; volt szebb izlés a lakban
Mit épitett; — gyönyört lelt a zene
Lágy zengzetében s a kristály patakban
Mely háza táján vígan locsogott;
Virágot ápolt, ha nyugodhatott.

De mindaz, a mi benne szeretet,
Összpontosult imádott gyermekében;
A bősz tettek s látványok közepett
Nemesb érzésit ez tartotta ébren;
Az egyedűli, kit tisztán szeret:
Elvesztve őt, csak ez hiányzott épen
Hogy kiapadjon ember-indulatja,
S mint Polifémet, oly vak dűh ragadja.

A kölyke fosztott anyatigris láza
Pásztorra, nyájra irtózat-teli;
Szörnyű a tenger orkánnal tusázva,
A mint a gályát forgácscsá veri;
De a heves dűh önnön harsogása
Alatt enyész', lobban bágyadva ki;
Nem a harag, mely mélyen s szótlanúl
Sértett apák kemény szivébe' dúl.

ÁBRÁNYI EMIL.

A SZIMBOLIZMUSRÓL.

Reviczky Gyula úr a »Koszoru«-ban igen érdekes cikket közölt a jelképek használatáról és jelentőségéről. Számos hasonlatot idézett, sok metaforát, költői képet fűzött bokrétába, ugy hogy az olvasó e cikkben, mint egy kis virágos kertben andaloghat. (Kérjük Reviczky urat, bocsássa meg kegyesen e mondatban uralkodó képzavart, midőn az ő cikkét majd bokrétának, majd kertnek nevezzük.)

Költő alig választhat magának jobb tárgyat elmélkedésre, mint a szimbolizmust, hiszen képletek képezik mindennapi kenyerét. A metaforák és hasonlatok: a nektár és ambrózia, melyekkel a költői lelkek táplálkoznak és ha költő beszél a szimbolizmusról, azt ép oly áhitattal kell meghallgatni, mintha valamely olimpusbéli irna értekezést a nektár és ambrózia vegyi elemzéséről. A fiatal poéták köszönettel tartozhatnak Reviczky urnak, mert mindig üdvös dolog, ha a gyakoroltak és tapasztaltak az ő praktikáikat és fortélyaikat közlik a tudvágyó, serdülő nemzedékkel. A kiváncsi nagyközönség pedig hálás szivvel fogadja, ha bepillantást enged neki a költő kártyáiba.

Mint maga Reviczky mondja, a világos és setét képzetek, azaz, hogy a fogalmak és érzelmek ugyszólván ellentétben állanak egymással és egymást kizárják. A mathematikus például többnyire rideg, világos fogalmakkal operál és kevés érzékkel bir a képletek iránt. Ellenkezőleg a költő, kiben mert kevés az ismeret, könnyen érthető irtózattal fordul el a mathematikától, mely mindig a gondolkodás és logika jégsarki régióiban mozog. Ennélfogva nem is várhatjuk, hogy Reviczky ur szisztematikus, logikai rendben fogja előadni a szimbolizmus elméletét. S ép ez bátorit fel minket, némely megjegyzést fűzni elmélkedéseihez.

Nem áll, a mit Reviczky úr hisz, hogy a müvészet és tudomány emelkedésével karöltve jár az érzelmek elhülése és a fantáziának sorvadása. Nem áll, hogy csak a naiv embernek lelkében születnek képek és hasonlatok és hogy a kultura emelkedése fölöslegessé teszi a »képek mankáját.« Nem áll, hogy sivárabb lesz a világ a tudomány fejlődése által és hogy a bölcsesség életére tör a szépnek. A költészet forrása örökké fog buzogni és nem gondolható emberi tudásnak oly foka, hogy ezt a forrást megzavarhatná vagy kiapaszthatná. Sőt ha a tudományt a költészet árán kéne megvásárolni, a sivár igazért a gyönyörködtető szépet kéne cserébe adni, akkor meghökkennénk és lemondva tudományszomjunkról a naiv ősvilágba vágyakoznánk vissza. Hiszen valóban az a férfiu, a ki egy halhatatlan értekezésében kimutatta a tudományok káros voltát az emberiségre, legnagyobb apostola volt egyszersmind a természet ősi egyszerüségébe való visszatérésnek.

Az az alaphang, mely Reviczky úr cikkén keresztül vonul, egészben és részletekben nem egyéb, mint a költészet takarodó visszavonulása a tudomány előtt. Soha nem volt oly korszak, melyben ez a szó: tudomány, oly bénitó, sóbálvánnyá változtató hatást gyakorolt volna az emberekre, mint manap. Szent borzalom futja végig a szegény laikust, ha megcsendül az ujkor papjának, a tudós ajakán ez a szó: tudomány. Minden argumentum füstbe oszlik szét, minden jogos érzelem azonnal elnémul az auktoritás sulya alatt. Szóval a tudományos fanatizmus vagy a fanatikus tudomány korszakát éljük.

Már Verulami Baco mondotta, hogy a tüdomány hatalom; de hogy ilyen hatalommá válhassék, azt ő maga se hitte volna. Szegény Baco elirtóznék ha látná, hogy milyen szörnyen megvalósultak az ő álmai. Anynyira megvalósultak, hogy még költő sem átalja mondani, hogy a legfenségesebb poétai kép csak mankó s hogy mint a létért való küzdelem a civilizácziót, úgy szülte a kifejezésbiány a szóvirágokat.

A költészetnek ez a szerény meghátrálása nagyon jellemző a mi speciális hazai viszonyainkra nézve is. Mig az általános világszellemet a materialismus töltötte el, a mely sajnosan ide is el harapódzott; addig magán a magyar nemzeti szellemen is politikai ellankadás vett erőt. A világ-szellem általános és a magyar nemzeti szellem különös kórsága az, a mely Reviczky elmélkedéseiben karöltve kifejezésre jut. És itt meg kell jegyeznünk, hogy a mi különös bajunk sokkal veszélyesebb, mint az általános világ-baj, mert ez utóbbi elébb-utóbb mégis csak meggyógyul; de valjon ki fogja kiemelni a nemzetet közönyéből és kishitüségéből? Tán a mai költészet, és az Arany-iskolának tudományos tehetetlensége?

Rég kihült a 48-as éveknek lelkesedése és fiatal tüze. Marcona józanság hideglelése tört ki rajtunk, csak úgy ráz bennünket. Petőfit tudományosan fitymáljuk, mert mint Beöthy Zsolt mondja, nincs sem elég müveltsége, sem elég nyugalma. Aranynak pedig tudományos zsolozsmákat zengedeznek a költészet kiábrándult kintornásai.

De akármit mondjanak az elemző ész emberei, a költő alkotó erejének fensőbbségét elvitatni soha nem lesznek képesek: A tudomány csak csaholó kopó marad a költészet nyomában. Valamint a természetbúvár csak ha aláveti magát a természet követelményeinek, leshet el egy-egy ujabb igazságot, úgy a kritikus ész csak a morzsákból él, melyeket a költő elhullajtani kegyeskedik.

Wie der Sturmwind durch die Lüfte saust,
Man weiss nicht von wannen er kommt und braust,
Wie der Quell aus verborgenen Tiefen:
So des Sängers Lied aus dem Inneren schallt,
Und wecket der dunkeln Gefühle Gewalt,
Die im Herzen wundenbar schliefen.
(Schiller)

De nem akarunk igazságtalanok lenni Reviczky úr iránt. Hiszen ő költő és ő is érzi a múzsa csókjainak édességét. Ő is fájlalja, hogy a kornak tudományos szelleme időre-pillanatra elnyomni látszik a költészetet. »Ma már, sajnos — igy szól ő maga — az a jelszó kezd divatba jönni, hogy a poézis is tudomány, hogy a ki leirja a delirium tremenst, tegyen tul az orvosi szakkönyveken; hogy a költőnek nem szabad megelégedni az általános, örök emberi nagy vonásokkal, hanem értenie kell a törvény-paragrafusok magyarázatához is.« Szép ez a panaszos hang, és visszhangra talál minden költői kedélyben, de amit itt mond, azt cikkének egyéb állitásaiban és consequentiaiban többé kevésbé feledni látszik. Nem elégikus önmegadást várunk ma

már a kor-áramlattal szemben, hanem öntudatos, határozott küzdelmet. Jó, költői érzéke nem engedi Reviczkyt, hogy ő is már »kihült felső rétegnek tekintse a mai kultura legujabb lerakodását; ő maga is, bár a költészetet a népek gyermek- és ifju korába utasitja vissza, és az érettebb józan kornak a tudományt tartja fenn, hányszor gyönyörködtetett bennünket költői képeivel és hasonlataival; de mikor az ész fegyvereivel kellene harcolni a kor lankatag közönyössége ellen, ingadozik és határozott álláspontra vergődni nem tud.

Ugy látszik Schopenhauer egy mondata vezette őt tévutakra. Kiinduló pontul fogadta el a nagy világfájdalmas filozof abbeli nézetét, hogy az érzelmek homályos képzetek. »Az ember érzelemvilága, kedélye e szerint nem egyéb, mint a benne élő homályos képzetek összege.« Ebből természetesen az következik, hogy a mily mértékben a tiszta értelem nő, a kedély fogy és hogy a legtisztultabb elme végre a legsivárabb. Veszélyes egy gondolatmenet! Annál veszélyesebb, mert valami tetszetős van benne.

Schopenhauer mondata, hogy az érzelem homályos képzet, maga is homályos képzet. Ismeretes, hogy ez a filozóf a világ lényegét akaratra és képzetre vezette vissza. De bárhogy is gondolkodjunk alapnézeteiről, annyi világos, hogy az érzelmek mindig közelebb állanak az akarathoz, mint a képzethez. Az egyéniségnek magva mindig az akarat fog maradni és a tudománynak s bölcseségnek bármily magas foka tehetetlen ellenfél a lét gyökerével szemben. A mig ember ember marad, a mig az egyéniségnek lényege sarkaiból ki nem fordul, a mig be nem áll Hartmann hóbortja az egyetemes öngyilkosságról, mindaddig elevenen buzogni fog az érzelem az emberi kebelben és ismereteink gyarapodása, gondolatvilágunk tisztulása csak az érzelmek nagyobb változatosságát és finomságát fogják eszközölni.

A müveltség emelkedésével az érzelmek világa nem szenved károsulást, mert ha ugy volna, a müveltség nem volna kivánatos. A növekedő tudomány nem nyomja el a költészetet és képzelő-erőt, legfölebb csak az áltudomány és a hamis müveltség. Valamint tévedés az, hogy a legfőbb boldogságot az emberiség tudatlan, sötét napjaiban keressük, ép úgy helytelen felfogásból ered müveltebb korszakoktól a költészetet és képzeletet elvitatni. Az a sorrend, hogy előbb költészet és aztán tudomány, valóban nevetséges. Az emberi lélek különböző képességei nem egymás rovására növekednek. Minden haladás, ha valóban haladás, egyetemes és átöleli mindazt, a mi emberi elmét és szivet foglalkoztathat. Egyes korszakok ugyan egyoldaluságba eshetnek, de a következő időszak kipótolja a mulasztást és nagyban s egészben a teljes, tökéletes ember-ideál felé vezet.

A ki azt hiszi, hogy az idők méhe kiapadt és a képzeleterő hanyatlik a gondolkodás fejlődésével, az vessen pillantást az ujkor nagy költői alakjaira. Valjon Shakespearenek az ő nagy elméje akadály volt-e remekmüvek megirásában? és valjon ő öntudatos gondolkodása dacára nem használt-e annyi költői képet és hasonlatot, mint az ó-kor bármelyik költője. Valjon a Lala-Roukh szerzője a képzelet dolgában nem tesz-e túl bármily népköltészeti terméken.

Igen jól fejezi ki Vajda János a költészet örök voltát, mikor igy szól:

Regénye meg van minden kornak,
Minden tavaszszal nyil virág.
Az istenek polgárosodnak
És szállanak alább-alább.
Olymp szírtorma rég lakatlan;
Éj csöndjét zord lovagvárakban
Kisértetek föl-fölverik,
De már egymást se ismerik.

Csak más a név, a mód s a fegyver,
Csak más az eszköz, a divat:
Alatta mindig egy az ember,
A szenvedély s az indulat.
Diszitmény és jelmezben már ma,
Jelleg s alakban más a dráma;
A szakma mindig egyező:
Van hős, szerelmes, cselszövő.

Nem kell kétségbe esnünk; a szimbolizmus nemcsak »első virága az emberi szellemnek«, de egyszersmind az utolsó is Hiszen idézi maga Reviczky a hires mondatot · Alles Vergängliche ist nur ein Gleichniss. Hát ugyan mit jelent ez a mondat? Nem mást, minthogy minden a világon költészet. De itt is látni, hogy nem elég az igazat emlegetni, de meg is kell róla győződve lenni. Belátásainknak van egy bizonyos fajlagos sulya, ereje, hatalma, melynek foka dönt azoknak értéke fölött. Nem elég a szép szavakkal játszani, de teljesen át kell érezni jelentőségüket is. A lirikus

költők csak bajosan tudnak fogalmakkal operálni s ha megkisértik s nem ritkán ellenmondásba jutnak önmagukkal, ugy belebonyolulnak beszédükbe, mint a lepke a pókhálóba.

Nem áll, hogy a szimbolizmus még csak az álmoskönyvekben és virágnyelvekben tartja fenn magát; bármilyen tudományos legyen is a kor. Hiszen épp ez a tudományos kor mutatta ki, mily nagy jelentősége van a szimbolizmusnak az emberi ismeretekben és a társadalomban. A mai fiziológia tanai szerint a tér, az idő, a szin, a hang és egyáltalában minden érzéki benyomás, mintegy csak szimbolum: jelképe a külvilágnak a mi lelkünkben. Mikor Kant kimondta: Was die Dinge an sich sind, können wir nicht wissen, akkor ebben ki volt már fejezve, hogy minden ismeretünk és belátásunk szimbolikus természetü.

De ugyan mit szól Reviczky ur ahhoz, ha megemlékeztetjük, hogy a mathematika az a tudomány, mely legkevésbbé mellőzheti a szimbolumokat és hogy a mathematika haladása szoros kapcsolatban van jelképes nyelvezetének fejlődésével. A modern algebra hatalmának egyik kulcsa szimbolumainak rendkivüli finomsága és tökélye. Leibnitz csak más jelképeket hozott be Newton fluxióinak jelölésére; de hogy ez az eltérő jelölés minő jelentőséggel birt a tudomány fejlődésére, azt csak a mathemathikus tudhatja. Descartes elemző mértana, mely az egész ujabbkori mathezisnak egyik sarkköve, egyszerüen azon a belátáson alapult, hogy a görbe vonalak szimbolumai lehetnek a legbonyolultabb számbeli kapcsolatoknak. Szóval az egész elemző mértan alapgondolata egy hasonlat.

Az egész társadalmi élet lépten-nyomon jelvényes emberi cselekedeteket mutat fel. Jelvény a beszéd, jelvény a taglejtés. Minden közlekedés tele van szimbolumokkal és a technika haladásával nő a jelképes beszéd.

Ha jól tudjuk, Schäffle, a hires osztrák társadalmi bölcsész nagyon részletesen kifejtette a szimbolizmus jelentőségét az emberi társadalomban.

De ne is panaszkodjunk a szimbolumok kiveszése fölött. Állitunk most is szobrokat a kegyelet jeléül. Petőfinek is állitottunk. Nem is az a baj, hogy lélekemelő jelképek hiányában volnánk, de az, hogy e jelképek értelmét fel nem fogjuk. Mit használ a kegyelet jele, az a Petőfi-szobor, ha Petőfi lelke immár kiveszett belőlünk. Körülötte zsibong a kalmári zaj s a sivár önzés közönynyel halad el mellette. Éjjeli denevérek röpködnek fürtjei körül s a sötétség vakandjai rágódnak talapzatán.

PALÁGYI MENYHÉRT.

IRODALOM.

A Magyar Salon. A Hevesi József és Fekete József szerkesztésében megjelenő Magyar Salon negyedik (augusztusi) száma is megjelent. Tartalma, ép ugy mint az eddigieké, rendkivül érdekes és változatos. A szebbnél szebb cikkek, költemények és képek egész özöne árasztja el a számot. Találunk benne nevettetős, komoly, szépirodalmi és tudományos dolgozatokat. A mi leginkább tetszik a Magyar Salonban, az a változatosság s a minden pedantériától ment leleményes szerkesztés. Legkimagaslóbb müve a kötetnek koszorus költőnknek, Vajda Jánosnak »Utolsó dal Ginához« cimű költeménye, mely a hires »Gina«-ciklus egyik legremekebb részét képezí. E számban találjuk Vajda János arcképét is. Az ismertetést hozzá Koroda Pál irta. Koroda méltányolni iparkodik Vajda János érdemeit, bár nekünk ugy tetszik, hogy nem elég bátor s a szót nem mondja ki a leghatározottabban. Elismeri ugyan, hogy Vajda a nemzet egyik legnagyobb lirikusa; de ez nem elég! Vajda Petőfi után határozottan legnagyobb lirikusunk. »A találkozások« melyet Koroda gyenge műnek mond, epikai irodalmunk egyik legszebb gyöngye. »Abel és Aranka« pedig oly rendkivüli költői beszély, milyen a magyar irodalomban egyáltalán nem létezik. — Vajda költeményén kivül még két költeményt találunk e számban, »Levél Dóczi Lajosnak« irta Falusi; »Debrecenben« irta Szabó Endre. A levél Dóczihoz válasz akar lenni arra a hosszabb tankölteményre, melyet Dóczi »Epilógus Vojtinához« cimen a Nemzetben közzétett és mely annak idején élénk feltünést keltett. A szám több dolgozatai közül figyelemre méltók: Jókai Mór »Az apja fia« cimü regényének folytatása. »Századunk pesszimizmusa« irta Reviczky Gyula. Szerző ez értekezésben a világfájdalom s a pesszimizmus közti különbséget akarja kimutatni. Schopenhauer filozofiája szerinte

nem pesszimisztikus, mely egyértelmü a nihilisztikussal, hanem világfájdalmas. A pesszimista nem hisz a jóban és szépben, mig a világfájdalmas csak el van keseredve hogy a földön nem uralkodik a jó és a szép. — A szám többi dolgozatai közül kimagaslók: »Az első magyar király« irta Molnár Antal. — »Nőnevelésünk« irta György Aladár. — »A fekete loreley« irta Hevessi József. — »Szép asszony kocsisa« irta Hentaller Elma. »A téboly mint drámai motivum« irta Dr. Weisz I. — »Mai fiatalságunk« irta Gabányi Árpád. — »A nemzeti szinház és drámánk jövője« irta Jókuthy János stb. stb. — A szám képekben is rendkivül gazdag. Dörre Tivadar, Margittay Tihamér, Schéchy Gyula és Stetka Gyulától s még többektől találunk sok müvészi kivitelü illusztrációt. Igen szépek a szöveg közé illesztett apró rajzok, melyek az olvasást érdekesebbé teszik s a tenger betü után a szemnek kellemes pihenőül szolgálnak. Általában a Magyar Salon niveauja még a mult számhoz képest is emelkedést mutat s nem ajánlhatjuk eléggé az olvasó közönségnek.

Vallásos költészetünk. Dr. Kőrösy Lászlótól ily cimű értekezés jelent meg Esztergomban. Szerző a füzetet irodalomtörténeti forrás tanulmánynak nevezi, bár nekünk ugy tetszett, hogy inkább két-három tárcacikknek könyv alakban való kiadása. Hangja legalább nagyon futólagos s a dolgokat csak könnyedén és felületesen érinti; ugy látszik, minél tágabb köröknek akart élvezhető olvasmányt nyujtani. Eredeti irodalom-történeti értékkel nem bir, de némileg fölkelti az érdeklődést sajátságos irányánál fogva. Összhangba akarja hozni a vallásos érzelmeket a modern korszellemmel. Álláspontja — saját szavai szerint — nem vallási, sem egyházi, hanem irodalomtörténeti. És ez nagyon helyes. Mert a vallásos költemény is első sorban költemény és mint ilyen mindenekelőtt esztétikai és irodalomtörténeti szempontok alá esik. Az értekezés legnagyobb hibája, hogy szerző álláspontjában ingadozó és hogy nem tudja kimérni a vallás és költészet határait. Nézetünk szerint az ugynevezett vallási költészet egyáltalán nem is létezik, mert ha vannak is a katholikus és protestáns egyházaknak remek, soha el nem avuló himnusai, azok minden hitfelekezet szűk határain felülemelkednek s csak annyiban vallásosak, a mennyiben vallásos maga az idealizmus. Kétes álláspontja dacára is Kőrösy László dicséretet érdemel. Már magában véve az is, hogy nem elfogult, mint a vallásos irók lenni szoktak s hogy nem álmodozik folyton égi malasztról, megérdemli a közönség figyelmét és pártolását. A füzet ára? P— L—

Emléktábla Petőfinek. A derék Sár-Sz.-Lőrinczick (Tolnamegye) szintén vágyakoznak Petőfi babérjainak egy leveleeskéje után. Petőfi Sándor ugyanis az ottani algimnáziumban tanulván, a község lakossága ennek emlékét láthatólag is meg akarja örökiteni. E célból az iskolára, a melyben Petőfi tanult és a házra, a hol lakott, emléktáblát készittetett, melynek ünnepélyes leleplezését d. e. 10 órakor fogja megtartani.

Nemzetközi irodalmi kongresszus. Az idei nemzetközi irodalmi kongresszus Madridban lesz és szept. 29-én kezdődik. A kongresszuson résztvenni kivánók aug. 15-ig jelentkezhetnek Lerminanál, az Association Litteraire internationale vezértitkáránál. A kongresszus programmja a következő: Az ünnepi megnyitó ülésen felolvassák a társaság müködéséről szóló évi jelentést, azután az irói és müvészi jog megvédése ügyében a különböző országokban tett intézkedésekről felolvasásokat tartanak, továbbá lesz felolvasás az egyetemes nemzetközi konvenció ügyében folytatott tárgyalásokról s a társaság uj szervezetéről, továbbá a különböző országok irodalmi mozgalmairól, a müvészeti tulajdonjogról s végül a magánlevelek tulajdonjogáról. A kongresszus egyik ülésén kihirdetik a második nemzetközi irodalmi pályázat eredményét. A pályamü tárgya a következő: A becsületsértés és annak értelmezése a spanyol irodalomban és más nemzetek irodalmában. — A pályamüvek, melyek 1000—1200 sorra terjedhetnek, augusztus 31-éig küldendők be a társaság vezértitkárához. — A két legjobb müvet a kongresszus éremmel tünteti ki. A mult pályázaton érmet nyert müvek már megjelentek egy kötetben: »Németalföld és a lelkiismereti szabadság a 17-ik és 18-ik században« cimmel. A kongresszusi tagok tiszteletére a madridi irók lakomákat, népünnepélyeket (bikaviadalokkal) és kirándulásokat (Toledoba és az Escuriálba) rendeznek. A kongresszus alkalmából a spanyol irók és müvészek köre irodalmi és müvészeti kiállitást rendez, mely október elsején nyilik meg és két hétig tart.

MŰVÉSZET.

Benczur Gyula szülőházát Nyiregyházán márvány emléktáblával fogják megjelölni. A ház, melyben kitünő festőnk született, jelenleg Török Péter nyiregyházi polgár tulajdona. Ha az emléktábla-jelölgetés igy halad honunkban, legközelebb meg fogjuk érni, hogy nem lesz olyan vityilló széles e hazában, melynek falában fehér márványtábla nem fog ékeskedni. Magyarország derék helységei hasznosabb szolgálatot tennének a nemzetnek, ha

ahelyett hogy a nagyokon rágódnak, minél több nagy tehetséget szülnének a hazának.

A bécsi képzőművészeti akadémián a lefolyt tanév eredményekép folyó hó 19-edikén hirdették ki, hogy ki minő jutalmat nyert el; és sajátságosnak mondható, hogy amig az eddigi években a pályanyertesek legalább harmada mindig magyar volt, az idén egyetlen magyar nyert jutalmat: Lóránfi Antal kecskeméti születésü szobrász.

Egy névtelen poéta következő kis találó epigrammát küldte be szerkesztősegünknek:

P. B. képe előtt.

Bársony fűben bőgve legelnek marha-csoportok:
Bárány, birka, tinó s bús röfögésü malacz.
Mennyi müvészet! mennyi találó típikus arczok!
Üdv neked, üdv neked, óh, isteni marha-müvész!

A nagyváradi közönség Szigeti József, a kitünő művész iránt nem tanusitott vendégszeretetet. A nagy érdemü szinész már az első este félbeszakitá szereplését, mert üres ház előtt kellett játszania. Rögtön hazatért Budapestre, svábhegyi nyaralójába és nem is valószinü, hogy egyhamar Nagyváradra menjen, a hol az igazi és nagy müvészet számára, ugy látszik, nem terem babér.

* (**Magyar népszinmű külföldön**.) Lukácsy Sándor »Vöröshaju«-ja, mely Vécsei Leo forditásában a városligeti nyári szinkörben oly szép sikerrel adatott, a jövő téli évadban Drezdában is szinre fog kerülni. Bendl Lina kisasszony, a drezdai szinház tagja, a ki a cimszerepet az itteni szinkörben kitünően adta, Drezdában is bizonyára nagy sikert fog aratni ebben a háládatos szerepében.

* (**Elzüllött lángész**.) Egyik párisi elmegyógyintézetben a mult héten halt meg Coedés, a Belle Bourbonneise operette szerzője. Tehetséges és sokat tudó zenész volt, ki azonban odavetette magát a boulevard-élet idegrontó, emésztő élvezetei közé. Egyik mulatságból a másikba ment s mivel nagyon kedvelték végtelen mulatságos társalgásáért, nem volt dinomdánom, nem volt tivornya, a melyre ő ne lett volna hivatalos. A pezsgőmámor között született rögtönzései a zongora mellett mindenkit elragadtak, de a nagytehetségü embert még sem vette komolyan senki. Coedés végre elveszté önbecsülését, megutálta hivatását és zenei bohóccá aljasodott le. A walesi herceg egyszer Párisban járva, bemutattatta magának Coedést, a kit olyformán produkáltak neki, mint valami csodaállatot. Ebéd után, a kedélyek ismeretes »emelkedett hangulata« között hozzák be a zenészt, a ki a zongorához ülve, maga elé tette Paul de Cassagnac egy cikkét, aztán muzsikát rögtönzött hozzá: nyávogott, ugatott, vig változatokat játszott egy gyászinduló fölött és összehadart mindenféle bolondságot, ami a walesi hercegnek nagy mulatságára szolgált. Végül a herceg és a művész kölcsönösen emlékül adták egymásnak aláirásaikat A walesi herceg egy ezer frankos bankjegyre irta a magáét. Coedésen az őrület első jelei a Nouveautés szinházban Albert Wolf egy darabjának főpróbáján mutatkoztak. E bohósághoz Coedés irta a zenet, bizarrul, de bájosan és szellemesen. A főpróba alatt a szerencsétlen egyszerre minden ok nélkül bántalmazni kezdte Wolff Albertet és a zenekar tagjait. Nagyzási őrjöngés tört ki rajta.

* (**Pailleronnak**), az, »Ahol unatkoznak« ci 8 ü darab szerzőjének — egy uj darabját fogják szinrehozni Párisban a jövő szinházi évadban. — A darab, hir szerint, már kész.

A Piraeusban uj szinház alapkövét tették le. A szinház költségei 800,000 frankkal van előirányozva.

Az országos dalárszövetség elnökségének megbizásából a szövetség titkára, id. Ábrányi Kornél leutazott Miskolcra, hogy ott a helyi bizottsággal az ünnepély részleteit megállapitsa. Az indulás Budapestről augusztus 6-án reggel történik a magyar államvasutak pályaházából külön vonaton, melyhez a csatlakozás Hatvanban és Füzes-Abonyban lesz. Az ünnepélyek 7-től 11-ig fognak tartani s 11-én lesz a zárközgyülés és a pályadijak kiosztása.

Panem et circenses. A római császárság idejében e jelszó divott. Csak kenyér és cirkus kellett a népnek, hogy minden nemcs eszményt feledve, alávesse magát a caesaroknak. A francia nemzet julius 14-diki ünnepélye alkalmával szintén felkarolta az eszmét, azaz csak ennek második pontját, a szinházat. A nagy nemzeti ünnep legérdekesebb pontját képezték az ingyenes előadások; és itt kitünt, hogy Páris számos szinháza mind nem elég közönsége befogadására s ha az állandó ingyen-szinház eszméjét Párisban keresztül akarnák vinni, a szinházak számát legalább is megkétszerezni kellene. Az ünnepnapján a szinház előtti terek rendkivül élénk képét nyujtották. Sűrűn egymás mellett állott a várakozó, lelkes tömeg, mely már az ünnepély előtti nap éjjelén kezdett csoportosulni. Legtöbben állottak a Theatre Français és a nagy opera előtt. A nagy opera környékét egészen körülövezte az ácsorgó tömeg, melyben lovasrendőrök tartották fenn a rendet. A tömeg nyugodtan töltötte el az időt, borozott, népdalokat énekelt s a köztársaságot éltette. A hordárok és mesterlegények ujságokat olvastak, az öreg asszonyok pedig magukkal hozták párnáikat, odatámasztották az opera falához s elszundikáltak. Az opera aranyhimes nézőtere szorongásig megtelt s rendkivül érdekes látványt nyujtott, Azokon a helyeken, hogy fényes öltözetű uri hölgyek szoktak ülni, durva munkásokat, katonákat, lakatosinasokat és virágos orru kofákat lehetett látni. A Chatelet-szinházban oly nagy volt a forróság, hogy a férfiak levetették kabátjukat, sőt mellényüket is. Egy jóképű asszonyság hálóingben ült páholyában. Az asszonyok különben magukkal hozták csecsemőiket, kiknek az előadás nem tetszett, mert kórusban sirtak. A Theatre de Batignollesben egy Labisch-féle bohózatot adtak. A szinház egy hirhedt utca közelében fekszik s ennek lehet köszönni, hogy a ház főleg a bulevardok tévedt szépcivel s udvarias Alfonz uraival telt meg, s ennek következtében a közönség tisztességesebb elemei szökni voltak kénytelenek.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

31 szám. 1884 Augusztus 3.

A SORS SZESZÉLYE.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLORA.

I.

Szomoruan borultak össze a nagy park sötét fái; mintha kuszált leveleikkel akarnák eltörölni ama nyomokat vagy betüket, melyek az ősi lak multjáról vannak valahol a levegőbe irva.

S csakugyan, e sötét lombozat messziről tekintve oly egymásba folyó volt, mint a füst, vagy köd; s mintha susogása épen a mesebeli szavakat mondaná: »Köd előttem, köd utánam, hogy senki se lásson« . . .

A kavicsok úgy hevertek az utakon, mint a sorsnak mind megannyi eldobott, eljátszott kockái; mig a nagy medencékből csendesen folyt a viz, mint a könnyek; a recézett kő-oszlopokon, csonka szobrokon és repedezett óriás virág-edényeken pedig zöldelve bújt elő a moh; néma nyelven is ezt hirdetve: »Feledés, feledés!«

Maga az ősi, úri-lak pedig ugy állt ott az elhanyagolt park legközepén, mintha nem is tudná, hogy voltaképen mi történik vele.

Némely ablakának tágra nyilt szárnya kicsillogott a messzi országutra, mintha bámulva nézné és várná ama jövőt, mely fölötte nemsokára elvonul.

Más ablakának mélyen leeresztett redőnye pedig azt a benyomást idézte elő, mintha az ódon épület önmagába merült volna s behunyt szemmel gondolkoznék azon: hogy való-e mindez, avagy csak álom? S a nagy füst, mely kéményéből gomolygott elő, sötét gond gyanánt emelkedett a légbe.

De valójában e füst nem gondot, ámde szivesen látást, üdvözlést akart jelképezni.

A konyhában sütöttek, főztek; sürgött a cselédség, várták az »uj uraság«-ot.

A tenyeres-talpas kulcsárnő előhordotta legjobb tárgyait a kamrából, s nem győzte utasitani a kuktát:

— Aztán Pista, kitégy magadért, mert kitekerem a nyakadat! Ha már az öreg szakács elég bolond volt a »régi uraság«-gal menni, ugy legalább te mutasd meg, hogy milyen jól szoktak a házban tálalni; s hogy a kulcsárnő sem utolsó a zöldségek, husok, és gyümölcsök elrakásában.

Ez a fácán olyan fehér és porhanyós legyen, mit a hó; az irós tészta pedig olyan könnyü, hogy szinte röpüljön.

Ily modorban folytatta a kulcsárnő utasitásait, még jóbban lelkesitve a szegény fiut, ki most először működött önállóan, felügyelet nélkül; s fejét vesztve, nem a tüztől, de az ambitiótól kipirult arccal rohant ide s tova, mindent kihullajtva kezéből s viszont a szolgálót sürgetve, utasitva, és hajszolva egészen a könyhullatásig.

A huszár láblógatva ült a tüzhely szélén s körmével fényes parazsat igazgatva nehezen szelelő pipája tetejére, csak ennyit mondott okoskodó sóhajtozással:

— Hja! forgandó a világ sora!

A szobaleányok frissen vasalt függönyökkel szaladgáltak a lépesőkön; a kályhafütő pedig csendesen huzódott fel a tüzhely legrejtettebb oldalára, hogy a pecsenyét forgassa és legalább annak illatában gyönyörködjék.

Nemsokára csoszogó léptek hallatszottak s az ispán dugta be szőke, bozontos fejét a konyhaajtón. Bibircsós, piros arca kiváncsiságot árult el, s iparkodott papucsos, fájós lábaival a küszöböt átlépni.

— Jó napot kulcsárné asszony, hát mennyire vannak a rendezkedéssel?

— Minden rendén van s megy a saját medrében, mint a sebes folyó. Mire nagyságos Kőváry Salamon ur és családja nemsokára megérkezik: reménylem, hogy meg lesz elégedve nem csak az ebéddel, hanem

főleg a rend, csin és szives látással, a mely itt uralkodni fog.

— Hja, biz igy van az! — sóhajtott az ispán, mialatt csendesen ereszkedett egy székre, hogy fájós lábait kipihentesse, azután folytatta: — Ő nagysága is még csak nem rég Steinfeld Salamon volt! most pedig nagyságos Kőváry Salamon ur.

— Azért mondok, hogy forgandó az világ sora! — szólt bölcsességet fitogtatva a huszár.

— És nekünk e forgandóságba belé kell nyugodnunk — egészité ki az ispán. — Szegény ember nem járhat a saját esze után, de a körülmények szabják neki elő az utat.

— Biz ugy! — sóhajtott a kulcsárné s bólintott a huszár helybenhagyólag.

A kukta nem vett részt, őt elfoglalta saját ambitiója; a szolgáló sürgés-forgásában azt sem tudta, miről van szó, a kályhafütő pedig egykedvü butasággal meresztette szemeit a parázsba.

Az ispán folytatta:

— Engemet a kasznár meg az ellenőr megszóllottak azért, hogy megmaradtam az »uj szolgálat«-baan. De hát csak hadd menj nek ők! én megmaradok az én nyugodt existentiámban. Se mai gyerek nem vagyok, se kitünő egészséggel nem dicsekszem, hogy ujabb pálya után lássak. Aztán meg arról sem tehetek, hogy Szaláczy ur adósságokba keveredett és eladták a birtokát.

— De nem ám! — szólt a huszár meggyőződéssel — a mi engem illet, én is jobbnak láttam urat cserélni! Szaláczy jó ur, de kissé büszke volt s aztán ugysem voltam valami régi szógája!

— No csak nem kell ellenök beszélni! — pattant fel a kulcsárné — jó uraságok voltak biz ők mind: az ur is, az asszony is, a kisasszony is, az urfi is; de hát csak oda huzódik az ember, ahol több a kilátás; mert nem olyan jó bolond mindenki, mint a dajka, meg az öreg szakács, a ki velök ment a szegénységbe is. No de hisz ők nagyon régi cselédek is voltak; náluk csak szokás ez az ugynevezett »hűség.«

— No már azt ne mondja! — válaszolt az ispán — az öreg Mártha ugy szereti Gizella kisasszonyt, hogy bizonyosan meg halt volna a válásnál, aztán meg a szakácsnak is szivéből hangzott a midőn azt mondotta: »Ha már a nagyságos uram ezentul egyszerü ételt fog is enni, de legalább jól el legyen az készitve. Én nem hagyom el.« S erre az ur: »Hátha nem foglak fizethetni János?« »Nem tesz semmit, majd megélünk egy kenyéren.« — Bizony szép az ilyen hűség — folytatta az ispán — magamnak is tetszik, de hát a szegény ember még ezt sem teheti, a hogy akarja!

— Hagyja el! szólt a kulcsárné — megint lesz asszonyunk, urunk, kisasszonyunk urfink és lehetünk hűségesek a mennyire csak tetszik!

Az ispán fölkelt:

— No most ujra megyek, hogy az »uraság« szokott »post«-omon találjon. Higyje el, szinte fáj a szivem, ha a zsellérház mellett haladok el, melyben jelenleg a régi uraság lakik.

Pedig nincs oka rá — szólt a kulcsárné, ez is csak uj urunk jószivüségét bizonyitja, ki ingyen ajánlotta föl e házikót az egy évre, mig Szaláczy ur kis birtoka kikerül a zálogból.

— De ő büszke volt! — pattant föl a huszár — nem fogadta el ingyérbe a házat, hanem bért fizet érte. Látják, hogy igazam volt, ha azt mondtam, hogy büszke!

— Ha tehette, jól tette, hogy nem fogadta el ingyen, bár minő keveset fizet is érte — szólt az ispán.

— No már az én fejemben össze nem fér a büszkeség a szegénységgel — véleményezte a kulcsárnő.

— Mert nem érti, hogy milyen az, ha valakinek nemes, nemzetes és vitézlő sziv dobog a kebelében. Magam is afféle kurtanemes ember vagyok, azért fölfogom. S ha Kőváry ur nemességet nem vett volna, nem is szolgálnám.

— De igaz! mondja csak hogy is van az, — kiváncsiskodott a kulcsárné — hiszen azt mondják, hogy Kőváry ur Szaláczy urnak egykori házi zsidaja volt és most . . .

— Már ezt nem kell feszegetnünk! — válaszolt az ispán. — Különben igen rövid és egyszerü a történet. Az öreg Szaláczy ur (a jelenleginek apja) nagy önmegtagadással fizetett egy ősi terhet, mely birtokán volt. Nem fejezhette be a törlesztést, mert előbb meghalt; s meghagyta fiának, hogy még egy kis önfeláldozással fejezze be a kezdett munkát. Ámde hol van fiatalság, könnyelmüség nélkül?! Szaláczy ur alig várta nagykoruságát. azonnal kiutazott kül-

földre, ugyancsak szórta a pénzt és küldette maga után az összegeket, melyek fölhajszásában Steinfeld Salamonnak volt a legnagyobb része. Midőn a küldendő összegek megakadtak: Szalánczy urnak haza kellett jönnie és habár kisebb mértékben, folytatnia a kölcsönözgetést, hogy a folyó kamatokat is fizethesse.

Ezalatt Steinfeld annyira fölszedte magát, hogy a városba költözhetett valamely üzlet nyitása végett, s azóta nem hallatott magáról többé.

Szalánczy urnak pedig bonyolodtak ügyei s nem menthette meg egyéb egy gazdag házasságnál.

De mit ért ez is?! A szokott pompás élet, a jótállások és prolongatiók eláztatták végre a második vagyont is; s amaz ifjukori elhibázott lépés következménye az lett: hogy dobra került e gyönyörü birtok, melyet az ujra fölbukkant egykori Steinfeld Salamon a jelenlegi nagyságos Kőváry ur vett meg; kiről azt mondják, hogy e Szalánczy urra oly mostoha idő alatt a fővárosban spekulált és játszott a tőzsdén sok szerencsével, a mig a jelenlegi eredményre jutott!

— Adjon isten neki több szerencsét is — szólt a kulcsárné — hogy minket is boldogithasson! Mentül nagyobb az uraság, annál jobb azt szolgálni!

Erre mindnyájan helybenhagyólag bólintottak, azután eloszlott a cselédség congregatioja, mindenki a maga dolga után látva, hogy illendően fogadják az »uj uraságot«.

II.

A nagy uti-hintó régen begördült már az udvarra; le is csendesült az elfogadási zaj s a keleti arcvonásokkal biró család: az »uj uraság« minden tekintetben elfoglalta a réginek helyét.

Kőváryné ő nagysága a régi nagyságos asszony lakosztályát foglalta el; s az elfogadó szobában ott függöttek az ő és kedves élete párjának életnagyságu mellképei, fényes aranykeretben s átlátszó sárgás tüllel bevonottan, mely védő pajzsot képezett a nyári legyek ellen.

Az üveges kaszniban pedig ott volt ő nagyságának hozománya sokat mutató préselt ezüst művü tárgyakban; melyekből magasan emelkedtek elő a többkaru gyertyatartók és a cifra diszü »széder-tál« mely a husvéti ünnepek alkalmával használtatik.

Nagyságos Kőváry ur szobája a praktikusság, takarékosság és luxus keverékét árulta el; a mennyiben »másod kézből« jutányosan vásárolt butorai, habár kissé megkopottan is: az egykori kényelem és becsesség jellegét nem tagadhatták meg egészen.

A falon pedig ott diszelgett nemes családjának legujabb ősi-fája; melynek törzsét ő maga képezé, két gyermeke pedig a reményteljes virító két hajtást.

E hajtások egyikének — Regina kisasszonynak — parányi szobácskája a csin és legujabb divat paradicsoma volt.

Azt szokta mondani a nagyságos házaspár:

— Kire gazdálkodjunk és kinek tegyunk örömet, ha gyermekeinknek sem?! Hisz e kicsiny ha lékok berendezése nem oly igen sokat kóstál!

És csakugyan a Jakab, vagy bizalmasan nevezve őt, a Kóbi urfi szobája is mindazt magában foglalta, a mit az ifju szeszélye csak megkivánt.

Ez pedig a sport különféle nemeiben gyönyörködött legjobban; azért vadászati, lovaglási, halászati és vivási eszközök diszelegtek mindenfelé; habár az urfi maga inkább is csak műkedvelő volt valamenynyiben.

Régi kisasszony szobája mellett a franczia gouvernante foglalt helyet, ki csak azért is elkerülhetlen volt: hogy fölserdült növendékét a zongorajátékban is gyakorolta, mi a szülők bölcs véleménye szerint elkerülhetlen egy müvelt leány tudománytárában.

Midőn a család már tökéletesen el volt helyezkedve és ugyszólván meghonosult, a napirend pedig szokott medrébe tért: semmi sem volt természetesebb, minthogy a cselédség összehasonlitásokkal mulatta magát és párhuzamot vont az »uj« és »régi uraság« között.

Ez időtöltésében csak a szőke zsidó-sáfár hátráltatta legjobban, ha épen a konyhában ült; mert jól tudták, hogy ez uruknak bizalmas kedvence s már ismeretlenségénél és különböző vallásánál fogva is idegenkedtek tőle.

De ha kihuzta a lábát, akkor mint a megnyitott zsilipen át a viz: oly összevissza

*

ságban zuhogott a sokféle vélemény az ajkakról. Az ispánéról:

— Ez az »uj ur« nem fog soha tönkre menni Sokkal bizalmatlanabb a »régi urnál« és idegenkedik az idegen pénztől, inkább nélkülöz.

A kulcsárné igy szólt:

— A nagyságos asszony nem igen ért a főzéshez, mégis folyton nyomunkban van, hogy jól kiáztassuk a hust, és hogy minden csillogjon külsőleg a konyhában.

Pedig mondhatom én részemről nem szeretem a lábatlankodást; semmit sem tehet az ember ugy, a mint akarná, pedig hát ez baj!

A régi nagyságos asszony mégis csak jobb volt! Szépen ott ült a helyén a kanapén s azt sem tudta mi, meg mennyi fogy, nem hiába volt született grófnő!

A szobaleány is fölsóhajtott:

— Regina kisasszonyon jobban ég a ruha, mint a Gizella kisasszony karcsu derekán égett; ámde mi hasznom van, ha az elviselt ruhát a városba küldik holmi csereberelőnéhez.

— No már én az urfi ruháját föl nem vehetném, szólt a huszár – mert Kóbi urfi sokkal karcsúbb nálam; de az igazat megvallva, nem is vágynám én ezekre a furcsa sisakokra, rövidszárnyu anglius lovagló frakkokra s tudja az isten, hogy mikre nem! De mi tagadás benne, ő sem igen jól érezheti magát ezekben s alig várja, hogy esténként régi kopott slaffrockjába öltözzék s szintugy helyre roppannak benne a tagjai. Ő nem szól ugyan, de hisz ugy is látja az ember s nem is tudom, hogy minek erőlteti ezt a furcsa módit.

— Hja! nagyúri szokás! — válaszolt az ispán — szemfényvesztő komédiából áll az egész világ!

III.

Mig a cselédek igy birálgatták uraságukat a kastélyban, azalatt a parányi zsellérházban is éltek csendesen és észrevétlenül az emberek.

János szakács az udvaron vergődtetett egy épen leölt csirkét, melynek nyakából folyt még a vér, mig szárnyai hangos csapkodással vonaglottak a földön.

— Az istenért szakács úr — szólt suttogva az alacsony ajtón kilépő Márta — vigye odébb ezt a szegény állatot, hiszen tudja, hogy áldottszivü Gizella kisasszonyunk sirni képes az ilyen látványon; aztán meg a vergődő szárnycsapásokra föltalál ébredni délutáni álmából, szunnyadó urunk; pedig hát minek ébresszük őt a szomoru valóságra, ki tudja nem álmodik-e épen most az elveszett jólétről és boldogságról?!

— Igaza van, Márta asszony — válaszolt János fölszedve a csirkét — minderre nem gondoltam afeletti örömömben, hogy ma ilyen jó falatot készithetek el az uraságnak vacsorára. De hát megyek is vele a konyhába.

— Jól teszi szakács ur, de mondja csak, hogy szerezte ezt a szép kis példányt, hisz egy krajcár sem volt már a konyha pénztárában?!

— Hm! — fontoskodott János — ha Márta asszony tudná, hogy ugy az egyes háztartásokban, mint az összes országokban is milyen fontos szó a hitel, akkor ez egyetlen kis szóból megértené azt is, hogy miként szereztem én ma e csirkét.

De azért ne szóljon a nagyságos uréknak, hadd gondolják, hogy még nem fogyott ki a pénztár.

— S aztán hogy fizeti majd ki a hitelt? — fürkészé Márta szokott gondosságával.

— Hát . . . — gondolkozott a szakács — szép mondás az hogy: »Ha teremt az Isten nyulacskát, majd csak ád hozzá bokrocskát.« A mi különben annyit jelent, hogy a gondviselés nem hagyja el a jó embereket.

A mi gondviselésünket pedig mindennap láthatjuk a jó Gizella kisasszonyban, ki titkon gyakran segiti a konyhapénztárt.

— Már az igaz, hogy áldott jó lélek! — sopánkodott élérzékenyülten Márta — csakhogy szülei kevesebb hiányt érezzenek titkon varrogat s a városba küldi kész munkáját eladni; nem akarván, hogy büszke szülei talán resteljék, hogy ő pénzért dolgozik.

— A munka nem szégyen! s majd Aladár urfinak is dolgoznia kell, ha megkapja a megyei hivatalt, a melyért folyamodott.

— Csak az isten jó, gazdag házassággal áldaná meg, — vette ujra föl Márta a beszéd fonalát — ez rendbe hozhatná ujra az egész családot.

— A nagyságos ur azt mondja, hogy még sok jussa van, a melynek révén gazdagabb lesz, mint valaha. S azért is bujja

mindig azokat a régi irásokat; a mely cselekedetben igaza van, habár eléggé unalmas lehet — egészité ki János.

— No már én csak az ifjak révén hiszek a dolgok jóra fordultában. A ki egyszer a gyeplőt kiejtette a kezéből, igen bajos azt ujra fölemelnie! — sóhajtott Márta; s mig a cselédek óhajtásban, képzeletben intézték uraságuk sorsát: addig odabent a házban szokott módon töltötte idejét a megbukott uri család.

RÉGI IDŐK, RÉGI ERKÖLCSÖK.

(Lengyel elbeszélés.)

Irta SIEMIENSKY LUCIÁN.

(Folytatás.)

Nem akarjuk megkisérelni e tragikomikus jelenet rajzolását. Elég legyen, ha annyit mondunk el, hogy Gábor ur — kicsoda, ha nem ő? — csodát mivelt. Kivonta a kocsikat a tűzből, félrevezette a lovakat, kihordta a málhákat s egymaga többet vitt véghez, mint valamennyien együtt. Valóban, minden alkalommal derék fickónak mutatta ő magát...

A mint most igy futkosott ki s be, hogy a veriték is csurgott a homlokáról egy kiáltást hallott: »A kisasszonyoknál ég a tűz!«

— A kisasszonyoknál! — ismétlé Gábor s látta is, a mint a korcsmából lángok csapdostak ki.

— Kár volna e kisasszonyokért! — gondolá. — Mentsük meg, a kik közülök még életben maradtak!

S berohant a tűzbe. Lezuhanó gerendák nem tartották őt vissza; bezuzta az ajtókat, bezuzta az ablakokat. Mindenki alszik s nem ébred.

— Hölgyeim! ébredjenek, meneküljenek; ég a ház!

Mitsem használ a kiáltozás; a hölgyek aludtak minden lárma mellett is.

Mit csináljanak már most?

— Karoljatok föl annyit, a hányat csak tudtok! — kiáltá Gábor a menteni segitőknek. — A fris levegőre kell az elájultakat vinni!

Gábornak is a keze ügyébe esett egy hölgy. Kicsoda? Ki mondhatná ezt meg a szemmaró füstben?

— Elég az hozzá, e hölgy nem volt nehéz, meg volt ruganyossága is, de mozdulatlan maradt.

Midőn végre a gőzfürdőből kiszabadulhatott, egy pillantást vetett könnyü terhére; hiszen az uteán oly világos volt, hogy egy elejtett gombostüt is meg lehetett volna találni... Ime, egy bájos fejecske, akár csak egy fehér mákvirág! Karjára hanyatlik s vakitó fehér kebel csillámlik ki a csipkék alól s hosszu hajfonat érinti a férfi arcát...

Borbála kisasszony!.. Egy nő! — az ő karjai közt, az ő keblén! Mit tegyen már most vele? Nem tudjuk, az ördög szállta-e meg Gábor urat. Elég az hozzá, ugy cselekedett ő, mint a római az elrablott szabin nővel — elkezdett vele futni. Hová? Ő maga sem tudta azt. Ujjaiban, karjaiban, sőt a keblében is égető fájdalmat érzett s szorosan magához ölelte a hölgyet, mintha ez által a benne fölgyuladt tüzet akarná eloltani.

Részint a Gábor ur futása. részint az üde levegő, az ájult nőt magához téritette. Fölnyitotta a szemét, rátekintett megmentőjére s gyermekes sirással kiáltott föl:

— Meg ne fojtson Szczuka ur!... Ne öljön meg!... Isten a bizonyságom, nem állok önön boszút!... Ne fojtson meg!

— Micsoda? Én fojtanám meg Borbála kisasszonyt?... Ily angyalt?...

Letette a leánykát a pázsitra, letérdepelt előtte, megcsókolta a kezét s nem mert rá pillantani. Csak lopva nézett a bájos alakra s bámulta a szép alakot, mint Ádám, midőn mély álmából fölébredve, Evát megpillantotta.

Bajos lenne meghatározni meddig tartott volna e jelenet s Gábor urnak az elragadtatása, mivelhogy Borbála is, ösmerve megmentőjének a női nem iránt való ellenszenvét és ennek hatalmában látva magát, mint egy házi nyulacska ült ott s csak félénken méregette szemével a kút távolságát, mely tőlök nem messze volt.

Szerencsére, az udvaroncok és több nő észrevette Borbála elrablását; odafutottak, közbe fogták a megmentett hölgyet s tréfálkoztak Gábor ur fölött, ki mig a tűzvészből Borbálát megszabaditotta, csupa gyöngédségből majdnem agyon szorongatta. Másnap reggel volt elég beszédtárgy az éji eset után, melynél több volt az ijedtség semmint a veszély. mint Borbála magát kifejezte, ki Gábor urnak szemére hányta elragadtatását.

A fölött is sokat nevetgéltek, hogy Szczuka ur, a mentés alkalmával, félt, a

kisasszonyok valamelyikét karjaiba venni, épugy mint a zsidó, ki szombatnap pénzt érinteni nem akar s még végre majdnem a kútba fojtotta a megmentettet.

— Bizony tartottam is tőle, — jegyzé meg Borbála kisasszony, miközben hálás pillantást vetett Gáborra.

— Az csak akkor történhetett volna meg, — viszonzá Gábor pirulva — ha mindaketten a kutba fultunk volna.

A fiatal ember az egész uton, Janoverig, a hová délben érkeztek meg, levert és szórakozott volt, mi többeknek feltünt. Még akkor sem látták őt ily lehangoltnak, midőn egyik legkedvesebb paripája kimult.

Ama tüzvész óta, mint a szájhagyomány mondja, alapos változás történt Gábor urnak jellemében és kedélyében. Korábbi vidámságát, gondtalanságát örökre elvesztette.

Voltak, kik ezt az ördög incselkedésének tulajdonitották; mások meg azt jegyezték meg, hogy addig gunyolódott a szerelemmel, mig végre is teljesen rabja lett. A korsó is addig jár a vizre, mig egyszer eltörik.

A herceg magas állást igért Gábornak s nem csuda, ha nő után nézett. Borbála kisasszony csinos alak, ki már nem egy gavallért kosarazott ki; de megmentőjének hálával tartozik. Isten segélyével ujévre talán a lakodalmat is meg lehet tartani!

Nem is hiába beszélgettek arról. Mindenki csodálkozott azon, hogy Gábor ur egyszerre csak föllobbant s napról-napra Borbála kisasszony körül forgolódik, holott még nem rég oly viszonyban voltak, mint a minő a macska és egér közt szokott lenni.

Bezzeg, most már nem irtózott a női nemtől s ha egy kereskedő vagy házaló jelenkezett, megvásárolt tőle minden csecsebecsét s különféle nyalánkságot, melyeket néhány nyájas szóért cserébe adott.

Már a herceg is észrevette a változást kedvenc emberénél, mert gyakran boszúsan vonta redőbe homlokát s tizszer is kérdezte: »Hol van Szczuka? Szükségem van rá!«

Szczukát azonban nem könnyen lehetett előkeriteni. Ő a kincsét őrizte. Ha aztán valamely munkát vett kezébe, a mellett annyira elmélázott, mint a valódi szerelmes. Ha szóltak hozzá, visszás feleleteket adott; ha pedig a szobájába egy pillantást vetettek, hol azelőtt minden a rendes helyén állt, — a vadásztőr, a török puska, a szarvasbőr-terítő s a hercegtől ajándékba kapott lószerszám — most mind össze-vissza volt hányva?

Mily kár e szerencsétlen emberért. Mert hát ő valóban szerencsétlen volt, mint a szerelmes emberek egész raja, Daphne és Cloê kora óta. Örökké szenvednek a szerelmesek, mindjárt sóhajtoznak, epednek, a halált óhajtják, kesergő szerelmükbe szerelmesek, — a világ mindig ugyanaz marad; a szenvedély csak a régi képeket ifjitja föl, friss szineket kölcsönözve azoknak.

A szerelmes ember minden korban viszont szerelem után sóvárgott. Igy volt ezzel hősünk is, ki nap nyugta után ott sétálgatott a gesztenye- és hársfasorok közt, fölcicomázva az akkori divat szerint s elkezd beszélni — kivel? Korábbi énjével.

— Hagyd abba az ily gyermekes érzelgést! Te még nem töltötted be harmincadik évedet! szólalt meg Gáborban a régi én.

— Ki áll nekem jót azért, hogy én egy fél év alatt jobb választást tehetek — viszonzá a mostani én. — Itt nemcsak a szerelmi viszonyról van szó. Hja! a házasság komoly dolog.

— Addig kell a vasat verni, mig izzó.

— Hüm!... De vajjon a házassággal nem mosódik-e el a jövő képe? Ha ad is a herceg valamit, mindenesetre édes-kevés lesz az.

— A hol két emberi lény bensőleg szereti egymást, onnan isten nem forditja el arcát: Egyébiránt Borbálának szép arahozománya is van.

— Annál rosszabb. Akkor ő nem is megy férjhez bármelyik éhenkórászhoz.

— Micsoda? Hát, a szemjátékok, a sokatmondó megjegyzések s titkos kézszoritgatások?

— Mind csak női fogás, kacérkodás, egyébb semmi. Hát nem vetted észre ama gúnyos mosolyt, mely olykor ajka körül látható, midőn pillanattal elébb még édes vallomást tett neked?

— Vajjon csakugyan az orromnál fogva vezetne ő engem? Engem, a ki érte lelkemet akár az örök kárhozatnak is kitenném!

— Borbála, Borbála! Ne tréfálj Szczukával, mert...

S elkezdett a levegőben kezével hadonázni, mintha viadalra szállana valakivel; aztán fölkiáltott, látszólag szilárd elhatározással :

— Borbála, már két hó óta viselem a bilincseidet. Ki kell nyilatkoztatnod előttem: i g e n-e vagy n e m ? . . .És pedig rögtön ! . . .

Ezt mondva egy pillantást vetett a vár ablakaira s midőn a kisasszonyok társalgótermében világot látott, egyenesen, minden habozás nélkül, odairányzá lépteit.

Néhány hölgy volt ott, különféle női munkával foglalkozva; némelyik egyházi diszruhát himzett, némelyik függönyt valamely csodatévő szentkép elé, mig Borbála kisasszony egy góth betükkel nyomtatott vastag könyvbe mélyedt.

Gábor ur jó estét kivánt s dicsérte munkáikat, mindeniknek nehány hizelgő szót mondva.

Mióta ő szerelmes lett, nagy haladást tett az udvariaskodásban.

Végre közeledett nagy lassan imádottjához, ki legkisebb figyelmet sem látszott iránta mutatni, annyira el volt foglalva az olvasással.

— Talán gyónásra készül Borbála kisasszony, hogy oly buzgalommal olvassa a breviariumot ? — kérdé a fiatal ember tréfásan.

— Hát oly bűnös vagyok én, hogy minden héten gyónnom kell ? — viszonzá a leány, az érzékenyt negédelve.

— Avagy talán a lelkész ezt adta kegyednek vezeklésül, — folytatá Gábor ur s odahajolva, halkan utána tevé, — hogy a férfiakat ne gyötörje és ne ejtse kétségbe.

— Ugyan, kérem, ki az, a ki miattam oly szerencsétlennek érzi magát? — kérdé a leány csodálkozva.

— Most hallja kegyed először, Borbála kisasszony? . . . Hiszen tudod, mily forrón szeretlek, — folytatá susogva, kezét szivére téve, — és mégis . . .

— Igaz, hogy ön ezt előttem ismételve nyilvánitgatta ; de . . .

— De? . . .

— Sok mindent el lehet mondani, — viszonzá a leány, kacérul pillantva Gáborra.

— Hát esküim? . . .

— A szél elhordja azokat.

— És folytonos sóhajtozásaim?

— Rosz szokás, semmi egyébb.

— És epekedésem, ha tekintetével nem találkozhatom?

— Az sem gyógyithatatlan betegség.

— E szerint minden sóvárgásom, minden sóhajtozásom, esküdözésem csak pusztában elhangzó szó kegyed előtt, Borbála kisasszony? Attól is meg akar engem fosztani, a mi még a világhoz köt — a reménytől?

A fiatal ember láthatólag el volt érzékenyülve; nehezen vette a lélekzetet, pödörgette a bajuszát s lecsüggesztette a fejét. Némi szünet után, tompa hangon folytatá:

— Ne tréfáljon, kisasszony! A mily igaz, hogy isten szent előttem, oly igaz, hogy kegyed lesz az oka, ha én a zárdába megyek szerzetesnek . . . Szczuka megtartja egyszer kimondott szavát!

E komoly beszéd s a fiatal embernél oly szokatlan tekintet zavarba hozta Borbálát. Ugy látszott, meglágyult a szive. Az afféle fenyegetőzés amaz időben annyit jelentett, mint mai napság, midőn valaki ezt mondja: »Főbe lövöm magamat.« Már ajkán lebegett Borbálának a pajkos válasz: »A szent-bernátiak ott túl a Visztulán találhatók. Szerencsés utat!« De nem mondta ki, hanem igy szólt:

— Valóban nem tudom, mikor adjunk mi hitelt a férfiak szavainak. Ma ezerszer is megesküsznek s holnap már elárulnak minket . . . Nem csuda, ha óvatosak vagyunk s bizonyitékokat követelünk . . .

— Bizonyitékokat? — kiáltott föl Gábor ur, könnyebb lélekzettel; — nos, minő bizonyitékra van szükség? Hiszen a szerelem szemmel és ajkkal nyilatkozik s az arcnak minden kifejezése annyi ékesszólással beszél, hogy a ki azt viszonozza, annak a nyelvét is megérti.

— És mégis gyakran csalódunk a nyelvben! — mondá Borbála, fejecskéjét csóválva s kezével a könyvre mutatva. K o l e a n d e r szerette L e o n i l d á t — itt nagyon részletesen le van ez irva, — de mielőtt Koleander a sajátjának nevezhette imádottját, mennyi sárkányt, mennyi óriást kellett neki legyőznie!

— Előttem ismeretlen az a derék pár ember — viszonzá Gábor; — azonban bátorkodom alázatosan kérdezni, miképen tartsunk itt vadászatot sárkányokra meg óriásokra, mikor oly sok bajjal jár, egy medvét is kinyomozni? No, de a dolog komoly s az ily próbák a hűségről adnak bizony-

ságot. A mi őseink is, mielőtt egy-egy kisasszonynak a kezét elnyerhették, erős harcot küzdöttek s csatába szálltak a hitetlenek ellen. Oh, ha olyan idők volnának most, én már rég lóra ültem volna, s a törökök vagy mások ellen harcoltam volna . . . De, isten a bizonyságunk, a confoederatió szét van robbantva, a török meg sem mukkan. Miféle bizonyitékokat kiván kegyed tőlem, kisasszony? Tűzbe rohanjak-e kegyedért? Vagy a vizbe ugorjam? . . . Jól van, csak ne gyötörj engem!

S térdet hajtva, ajkához emelte a hölgy kezét.

— Mondd ki az utolsó szót: igen vagy nem?

— Hát oly sürgős? — kérdé hidegen a leány.

— Akár sürgős, akár nem, tudni akarom, hanyadán vagyok.

— Holnap . . . majd meglássuk . . .

— Holnap? . . . Jó, tehát holnap. Gondoljon erre, Borbála kisasszony! — mondá az ifju, miközben tekintete ilyesmit tolmácsolt: »Ne vidd tulságba tréfáidat! Én megtartom szavamat!«

— Ha-ha-ha! — nevetett a leány; de erőltetett volt a nevetés, mert arca elsápadt. — No ez ugyan szép eljárás, a sziveket ijesztés által kényszeriteni; még az övé sem vagyok és máris fenyeget. Ilyenek mai napság a mi gavallérjaink! . . .

Gábor ur már nem hallotta az utolsó szavakat; a herceghez hivták, ki egy csomó irat és levél közt keresgélt.

— Ugy látszik, örökké ostobaságokon jár az eszed édesem, — szólt a herceg nyersen a belépőhöz. — Ideje volna már, ha eszedet nem veszitenéd el egészen, kivált akkor, mikor épen rólad gondolkozunk . . .

Gábor urnak az arca ugy elvörösödött akár a tégla; lesütötte a szemét s mélyen meghajtotta magát.

— Hogy jutott eszedbe oly hirtelen beleszerelmesedni valakibe? — folytatta a herceg szelidebb hangon. — Én ugyan nem bánom, ha egy kiszáradt fűzfába szeretsz is; de a szolgálat a fődolog. Mit szólnál hozzá, ha én egyik vagy másik uradalmat biznám a vezetésedre? . . . No az ugyan szép gazdálkodás lenne! A te szerelmi ábrándaiddal ugyan a szántásnál, vetésnél nem sok sikert látnánk!

A fiatal ember önkénytelen fölsóhajtott.

— Csak sóhajts vagy hörögj tetszésed szerint; de végre is, határozd el magadat valamire; — akarod-e vagy nem, az én kenyeremet enni?

— Csak akkor távozom, ha fenséges uram elűz magától; különben . . .

— Ne félj, Szczuka, — szólt a herceg nyájasabban, — te nem feledkeztél meg anynyira magadról, hogy tőled kegyemet megvonjam, noha azt beszélik, hogy az könynyebb, mint a polyva, melyet a szél magával ragad. Koránt sem! A kapott jelentésekből és levelekből ugy látom, hogy a laneuti uradalomban nagyon furcsa gazdálkodás foly. Jakubovski uram már nagyon megvénült, mindenben szemet huny s nekem ugyancsak ürül a zsebem. Az öreg megkapja jól megérdemelt kegyelemkenyerét s a fiatalt járomba fogjuk. Most dolgozzál fiam, ha azt akarod, hogy öreg napjaidban nyugodtan ehesd valamely zugban a sörlevesedet.

Gábor ur elérzékenyült s egyre törölgette az arcán aláfolyó könyeit.

— Halálom órájáig fogom szolgálni fenségedet, — kiáltott fel, a herceg lábai elé borulva.

— Hagyd abba azt és kelj föl! . . . De hát aztán hogy is lesz ezentúl? . . .

A herceg félbeszakitá szavait s kémlelve nézett Szczukára, ki a kérdést félreértve, nyugodtan kérdé:

— Mire nézve fenség?

— No, lássa meg az ember ezt a ravasz rókát! . . . Nos, azt kérdem, hogy leszel imádottaddal? Te nem estél a fejed lágyára s egy csapásra két legyet szeretnél ütni: asszonyt is szeretnél haza vinni s a bérletet is szeretnéd örök időkre megkötni. Szólj, nem ugy van-e?

Gábor lesütötte a szemét s ujjait csavargatta, hogy szinte ropogtak.

— No, ne busulj, minden jóra fordul. Csak hozd rendbe a dolgot a kisasszonnyal; csikard ki tőle az »igen«-t s én majd ügyelek rá, hogy kunyhótok eléggé tágas és kényelmes legyen.

A boldog szerelmes ujra a herceg lábaihoz borult.

— Soha se vesztegessük most az időt; ülj csak ide, végy a kezedbe tollat s irj, a mint én akarom. Ird meg a téged illető utasitásaimat. Holnap összecsomagolod holmidat, holnapután elutazol s szent Antalhoz

felfohászkodva, átkelsz a határon, mert nagyon ideje már épitkezni; a tél már nemsokára a nyakunkon lesz.

A herceg, az uj jószágigazgatóval nagyon sokáig tanácskozhatott és irogathatott, mert midőn ez a hercegi lakot elhagyta, a nők osztályában már kialudtak a gyertyák, a mi Szezuka urnak sehogy sem volt inyére. Nagyon szeretett volna váratlan szerencséjéről imádottját értesiteni.

(Folyt köv.)

FLAUBERT GUSTÁV BARÁTAIRÓL.

II.

— Fabre Fernand és Zola Emil. —

Guy de Maupassant, Zolának és Flaubertnek leghivebb barátja és követője, bizonyos pietással emliti egy magánlevélben, hogy midőn Flaubert Gusztáv meghalt és ő a táviró hirére tüstént fölkerekedve Croissetbe sietett, már ott találta Zola Emilt és Fabre Fernandot, kik vállvetve igyekeztek a mester temetését minél méltóságosabbá tenni. De nemcsak ravatalánál, életében is sok derült órát szerzett neki e kettő, különösen Fabre, ki gyakran tört szinleg lándzsát a romanticizmus mellett és hagyta magát ugyancsak szinleg megverni, a mi Flaubertet mindig jó kedvre hangolta. Ilyenkor másnap a környékbeli parasztok — Croisset nem sokkal élénkebb a mi felvidéki tót falvainknál — órákig láthatták azt az örökösen gondolatokba merült, de azokból mosolylyal fölriadó urat, a ki még a kutyát sem bocsátotta el csöndes hizelgés nélkül és mint valami jó szellem járt kelt ezen emberek között, kik csak meseképen emlegették róla, hogy nagy költő Erről a kettőről akarunk egyet-mást elmondani, a mit eddig a journalistika motóllája még le nem bonyolitott.

*

F a b r e F e r n a n d, a párisi irók egyik legeredetibb jelleme. Azon emberek közé tartozik, a kiket nem lehet faragni, hanem a kik a körülmények által esztergályozódnak. Gyermekkorában korlátlan kóborló hajlama miatt mindenféle iskolából kicsapták és apjának szigora, mely őt minden áron meg akarta törni, bizonyára valami kétségbeesett lépésre űzi vala, ha nem akad egy nagybácsi, a ki pap volt Frankhon legszebb vidékeinek egyikében. Ez magához vette a tizenötéves vadonfit és igazán apai szelidséggel annyira vitte, hogy meglehetősen szorgalmas tanuló vált belőle. De a nyugalmas élethez ekkor sem vonzotta semmi, mint valami modern »Ahasver« bolyongott hegyen-völgyön, telve alaktalan vágyakkal, melyeknek tárgyát még nem is ismerte. És midőn tanulmányait befejezte, akkor ugyan mivé lett, ő, a kiben már akkor a realismus egyik bajnoka szunnyadt? pappá. Midőn határozatlanul révedezve, pálya után nézett, a véletlen egy oly szenvedélyt sodort utjába, mely a kolostorba űzte. Mystikus szenvedély, a melynek tárgya egy nőrokon, valamely párisi zárdának növendéke.

A kis cousine észrevétlenül lopkodta be magát unokabátyjának szivébe, de nem nyujtott neki egyebet annál a gyöngéd résztvevő meghallgatásnál, mely az ifju kedélyre oly jóltevően hat. Az érzéki szerelemnek piros rózsáját nem ismerték: kettejük között épen a lemondás költészete és az önmagukra kényszeritett lemondás komoly szenvedélye képezett összekötő kapcsot. — Fernand mindig buzgóbban hallgatta a prédikációkat, mindig behatóbban beszélgetett róluk cousinejával, s egyszerre csak fölcsapott — karthausinak Szerencsére a zárdafőnök okos és lelkiismeretes ember volt, a ki nem akarta egy ifjnak ábrándos csalódását arra kizsákmányolni, hogy a va lásos askesisnek szerencsétlen katonát teremtsen, ő maga világositotta föl a fiatal novitiust arról, hogy pályáját eltévesztette és azt a tanácsot adta neki, hogy menjen a világi papok közé. De itt várta még az igazi csalódás! Azzal a látnoki intuitióval, mely az igazi költőt jellemzi, sok mindent látott az ur leendő szolgáinak szivében, a mi elrémité. Nevetségig őszinte szivébe a keserü megvetés fulánkja furódott: hogyan gondolá, hát az egész tömegben csakis én volnék őszinte s más senki? Hát ezek a legfelsőbb lénynek hivatott szolgái, ezek a lelkiatyák? Végre egy erélyes elhatározással becsapta maga után a hazugság házának ajtaját és künn volt. szabadon mint a madár, a mely uj hazába akar repülni, de még nem tudja, hogy merre replüjön Homályos sejtelem vonzotta őt hazájába, hol a Cevennek természetes vadsága oly bámulatosan felel meg azoknak a borus történeti emlékeknek, melyek e zordon hegyekhez és szaggatott, redős arcu völgyekhez fűződnek. Itt termettek első irodalmi kisérletei:

*

versek, mint minden kezdő irónál, ki valamire vitte. Maig kiadatlanok!

A Cevennekben uj életerőt és életkedvet kapva, már mint megváltozott ember találkozott régi szerelmével, a kis apácával. Egy ideig beszéltek együtt, még pedig négyszem között, hogy mit? azt Fabre még legjobb barátainak sem árulta el soha, csakhogy a beszéd végeztével bosszút esküdött a hazug dogmáknak és megfogadta, hogy örökre — nőtlen marad. És ezt a fogadást jó darab ideig meg is tartotta. Sokat beszéltek liaisonjairól, hanem az csak közönséges boulevard-pletyka volt, az a »grand rien«, a mit a »Figaro« oly kitünően tud vezéreikké magasitani.

Fabrenak apja azonban sokkal praktikusabb ember volt (az irók apái mind praktikusak!), semhogy fiát parlagon hevertette volna. Ugyanoda utasitotta tehát a fiatal poetát, a hol Malot, Cladel és mások is nyelték az öreg aktákból emelkedő porfelleget: a jegyzői irodába. Két hétig kihuzta, de azután ellenállhatatlan vágy ragadta meg az irói pálya után. Apja elég okos ember lévén, végre beleegyezett és sok ajánlólevéllel felvitte fiát Párisba. A fiatal Fabre azt hitte, hogy már célnál van.

Bezzeg kiábrándult ebből Párisban. Két helyen kopogtatott pártfogásért: Viennet nél, az Academie française tagjánál és Flourens akadémikusnál. Mindakettő haragosan fogadta és mindakettő visszautasitó lag bánt vele, sőt mindent elkövettek, hogy az irói pályától eltántoritsák. — Ugyan az Isten szerelmére, mit gondol fiatal ember, mit keresne ön az irói pályán, sohasem járt még az irókra nézve olyan rosz világ, mint mostan!

S ezzel bocsátották el az álmélkodó ifjut, a ki fájdalommal látta a képzelt félisteneket hitvány földi emberekké általváltozni. Hát még mikor megkapta ennek a magaviseletnek a kulcsát! Az akadémikusok valamelyikét keresve az Institut kapusával ereszkedett jóformán barátságos szóbeszédbe. Ugy látszik, hogy az akadémiai kapusok mind nagy praxissal birnak a fiatal irókkal való bánásmódban, mert ez is a fiatal Fabrenak arcáról leolvasta annak keserveit. Midőn Fabre azokat őszintén elmondta, csak ennyit kérdezett a kapus:

— Megnagyságolta Viennet urat?

— Nem . . .

— Hát Flourens urat megkinálta költeményeinek ajánlásával?

— Nem én.

— És ön még csodálkozik! Szegény uram, önből bajosan lesz valami.

Bajosan is lett volna belőle nagy iró, ha »Abbé Tigrane«-ját az akadémia meg nem jutalmazza, a mi sokat, mindent tesz a francia közönség szemében.

Most már boldog, van pénze, neve és édes családi élete, melybe maholnap unokák is bele fognak vegyülni. S vajjon a »Koszoru« olvasói kit ismernek jobban, őt-e vagy azokat a gőgös akadémikusokat, a kik oly gyorsan akarták lerázni? Azt hiszem az »Anyóka« szerzőjét. És ez az örökigaz történelem igazságszolgáltatása.

*

Lehet-e Zoláról olyasmit elmondani, a mit a közönség — különösen a magyar közönség — nem ismer? Hiszen minden valamire való munkája le van forditva magyarra, életviszonyairól és szokásairól pedig bizonyos mohósággal regisztrálnak a lapok mindent, a mi a nagy romanciernek népszerüsége mellett bizonyit Azért megpróbálunk Zola életéből néhány olyan epizódot papirra vetni, melyek talán kevésbé ismeretesek, vagy ha igen, a magyar közönség körében el nem terjedtek.

Mindenekelőtt első irodalmi kisérleteiről akarunk megemlékezni, melyek mutatják, hogy Zola a szó teljes értelmében önmaga volt szerencséjének kovácsa, nem annyira parvenu, mint inkább »self made man.« Zola Emil a hires Hachette-féle könyvkereskedésben kezdette meg pályáját, hanem korántsem mint iró, ellenkezőleg — papirhajtogatói minőségben. Később a hirdetésekkel és könyvbirálatokkal foglalkozó osztályba került, a hol ugyancsak megszédithették fejét a reklámok. Ezenkivül az utóbbi helyen jutott öntudatára annak, hogy ő benne is rejlik valami poetikus ér és ezentul végehossza nem volt a titkos versirásnak. Végre is annyira meggyültek a versek fiókjában, hogy belátta, mikép itt valaminek történni kell és utoljára egyik költeményét szépen letisztázta és főnökének távollétében annak asztalára tette. A kisérlet izgalmaira Zola mai napig élénken emlékezik. Homályos sejtelmek kergették, egyik pillanatban félt a nevetségesség átkától, másik pillanatban a

legképtelenebb légvárakat rajzolta elébe vérmes képzelete.

A kéziratot szombati napon tette főnökének iró-asztalára, vasárnap néhány barátjával vidékre rándult, de azért folyton rágondolt »szerelmi komédiá«-jára, mely alexandrinokban volt irva és egészen à la Dante vezette az olvasót »minden poklokon keresztül.« Hétfőn reggel szorongó szivvel ült asztala mellett, midőn főnöke magához hivatta és sok hizelgő megjegyzés után fizetésének emelésével és előléptetéssel lepte meg. Most már tekintélye a házban meg volt állapitva, nem telt bele nagy idő és a biráló hivatalnak főnöke lett a Haehetteeégnél. Ez az állás döntött pályáját illetőleg. Egyfelől számos befolyásos egyénnel lépett összeköttetésbe, kiknek később hasznát vette, másfelől pedig bepillanthatott a hatalmas napi sajtónak titkaiba és maga is mindennapossá vált a szerkesztőségekben. Hogy ez által az alkotás ösztöne hatalmasabban fejlődött ki benne, mint valaha, nagyon természetes. Ezóta szabad óráiban szüntelenül dolgozott, egyetlen estét sem engedett fölhasználatlanul elröppenni, nap nap után pörgette a tollat és éjfélig fönntartotta az irói tökély után való göresös küzdelem. Lámpavilág mellett keletkeztek első sajtókész munkái és a pirosvilágu olajfény volt az, a mely körül lángeszének pillangói legelébb röpkedtek, a mi utóvégre annyira erőt vett rajta, hogy jó ideig máskép nem is tudott dolgozni és utóvégre nappal is besötétitette a szobát, mikor dolgozni akart. — Manap már forditva áll a dolog: Zola ma már nappal dolgozik és este hozzá sem nyúl a tollhoz. Eleinte sokat küzdött Zola a kifejezéssel, a nyelvkincs szegény volt nála, a mondatkötés nem eléggé átlátszó és kevéssé rugalmas, de annál nagyobb az önállósága és irálya épen ez által különbözik azokétól, a kik más nyelvekből eszközölt forditás által lopkodják össze a szókineset.

Haehette ugyan megalapitotta Zolának irói jövőjét, de kiadójául nem vállalkozott. Midőn ugyanis Zola különféle vidéki lapokban megjelent novellettejeit kötetbe gyüjtötte és fönökének fölajánlotta, az utóbbi vonakodott ezt kiadni, mert fiatal hivatalnokának társadalmi világnézletét már huzamosabb idő óta gyanus szemmel kisérte. »Vous êtes un revolté!« mondá neki több izben. (Ön lázadó!) A kötetkének kiadására utóvégre Lacroix vállalkozott és az »Contes à Ninon« (Elbeszélések Ninonhoz) eimmel látott napvilágot. *) Dacára annak, hogy Zola ezen müvéért tiszteletdijat nem kapott, mégis tény, hogy ennek a munkának köszönheti irói hirneve oroszlánrészét. A közönség mosolygottt ügyes politikai eélzásain, az államügyészség figyelmessé lett a fiatal titánra, de egyelőre még kimélte, mert nem akarta népszerüvé tenni. Haehette azonban nem jó szemmel nézte a dolgot, hogy az ő embere más kiadónak dolgozik, heves jelenet fordult elő és Zola — távozott.

Most már szabad volt és kibonthatta szárnyait. Ki is bontotta őket. Irt de Villemessantnak, a »Figaro« hatalmas urának, a ki akkor még az »Evénement«-nál uralkodott Páris irodalmi köreiben és fölajánlotta tollát. A válasz nem késett. Zola megkapta a kritikai rovat vezetését, de egyuttal havi 500 franknyi fizetést. S ezóta csillaga emelkedett, ám nem minden embernek sodor a sors ilyen kiadót az utjába, mint a milyen az övé, t. i. Charpentier. A hetvenes évek derekán oly szerződést kötöttek, melynek értelmében Zola tartozik évenkint két regényt irni, darabját 3000 frankjával számitva. Igy tehát Zola évenkint 6000 frankot kapott volna és ezt 500 frankos havi részletekben vehette föl. De miként gyakorta megtörténik, hogy a mun kakedv pillanatra szünetel, sőt hetekig is pihenésre szoritja a tehetséget: Zola három év alatt legnagyobb megerőltetéssel sem tudott többet nyujtani négy regénynél, minthogy pedig időközben a tiszteletdijat egyremásra fölvette volt, már-már 10,000 frankkal tartozott kiadójának. Finaneiális tekintetben tehát határozottan elborult a láthatár. Ekkor mint őrangyal jelent meg — maga a kiadó.

— »Valóban lopást követnék el, mondá az iróhoz fordulva, ki szorongva várt szemrehányásokat, ha szerződésünket továbbra is fönntartanám. Ezennel összetépem. Kinekkinek, a mi őt megilleti. Ennyi és ennyi példányt adtunk el müveiből, ennyi az osztalék . . .« Szóval, a helyett, hogy Zola tartozott volna Charpentiernek tizezer frankkal, megforditva az volt neki ugyanakkora ösz-

---

*) Magyarul is megjelent a Révai testvérek kiadásában. Forditója névtelen, tudtunkra Dominkovits Mária és Latkóczy Mihály forditották.

szeggel adósa, a mit tüstént az utolsó fillérig ki is fizetett neki. Ilyet csak a francia és angol kiadó tesz.

Zola Emilnek életmodjában szigoru és megdönthetetlen rendszer uralkodik. Egy nap sem mulik el munka nélkül »nulla dies sine linea.« Későn fekszik le és későn (nyolc órakor) kel föl. Mindenekelőtt reggelizik· reggelije egy darab kenyérből és száraz hideg húsételből áll, szeszes italt nem ereszt által ajkain, az »Emberirtó« szerzője követi azt, a mit másoknak prédikál. Ezen egyszerü reggeli után majdnem hihetetlen kitartással dolgozik 9—1. Ezen időben végzi fontosabb munkáit, különösen a regényeket. Közvetlenül az ebéd után a könnyebb munkákat veszi elő, a levelezéseket, korrekturákat stb. Régebben megesett, hogy tizennégy napig, sőt három hétig sem mozdult ki a házból, most az orvos rendeletére kénytelen napjában legalább egy órahosszat sétalni. Az estét rendesen családjának, vagy barátainak körében tölti, kivéve, ha a színházat látogatja meg A naturalizmus költője nagyon szereti a családi kört és a magányt. A Rue Saint-Georges kicsi kertes házában, melyet a Batignolles városrész lakói bizonyos pietással vesznek körül, ábrándos szeretettel ragaszkodik ifju nejéhez, kiben beavatott barátok Ninont vélik fölismerhetni. Kicsiny szalonja kivált képekben rendkivül gazdag és tulajdonosának bizarr, de rendkivül finom és mélyreható izléséről tanuskodik. Csak kevés barátja van, de ezek igazi jó barátok, koronájuk Daudet; Turgenyev csak az imént dőlt ki közülök. Talán ő az egyedüli párisi iró, ki kollegái közül senkit sem szokott tegezni. Külső megjelenése megnyerő: fesztelen magaviselete müvészre vall, szilárd homloka gondolkodó főről tanuskodik, zömök testalkata a teremtő kedélynek méltó hüvelye,

Mint regényiró Zola határozott irányt követ, mindazonáltal mégsem dolgozik chablonszerüen. Ha valamely eszme még csak homályosan lebeg előtte, akkor futólag csak annyit ir le, a mennyi épen eszébe jut. Lassankint azután világosság kerül az eredetileg homályos tervbe, a cselekmény fonala kuszáltságában is határozott irányt vesz: a regény alakul. Ismételten fölveszi az eszmét, a melyet most már fáradhatatlanul követ. Szokása az, hogy iräsközben keze alá egy darab papirt tesz, erre rögzi azokat a gondolatokat, melyek hirtelen villannak meg lelkében. Következik a személyek és körülményeknek tanulmányozása. Mindent pontosan megfigyel, minden egyes esetet és helyzetet gondossággal latol meg, ugy hogy őt joggal lehetne tudós regényirónak nevezni. Nincs olyan kézimunka, mely nem érdekelné, nincs oly magas állás, melynek titkaiba behatolni nem tudna. Ez magyarázza meg munkáinak alaposságát, melyet felületes olvasók és kritikusok nem átallanak unalmasnak nevezni. Apró papirdarabokra vet oda mindent, a mi némiképen lényegesnek látszik. Halomszámra gyülnek ezek a lapocskák, a mig végül együtt vagyon az egész váz. Ezt a vázat bőviti ki Zola részletes alaprajzzá és biztos kézzel dolgozza fel, alig törülve, ritkán változtatva valamit. Nagy gonddal dolgozik, gyorsan, ügyesen és könnyen: négy óránkint átlag három nyolcadrétű oldalra való szöveget. Munkaközben fel szokott kelni és hátára vetett kezekkel sétál fel és alá szobájában, melynek falán más képek közül rá mosolyog fényképe — Pálmay Ilkának is.

ALFIERI „FILIPPO"-JA.

A legjelesebb olasz drámairó egyik remek alkotásáról emlékezünk meg e helyen. Kevés ember fog még visszagondolni azon időre, midőn a világhirü Ristori diadallal járta be Európa szinpadait s a nézőket csodálatra ragadta nagy nemzeti költőjének lángelméje iránt a fenn nevezett tragédia egy szerepében. Alfierinek sohasem akadt congeniálisabb értelmezője ez asszonynál, kit sokan a világ legkitünőbb tragikai hősnőjének tartanak, s mióta ez nem tolmácsolhatja a szenvedély viharos erejét, melyet a költő oly mesterileg fejezett ki tragédiáiban, az Alfieri név is lassankint feledésbe megy. A költőnek is lehet végzete, mint a művésznőnek, a ki számára csak egy tavasz virágozik.

Az Alfieri nevet meg fogja őrizni az irodalom-történet, a mig a nemzet hálás lesz nagyjai iránt, kik korszakalkotó működéssel kulturáját előmozditották, de kevesen fognak sajátságos lényegének tanulmányozásába merülni s a nagy közönség talán sohasem fogja megérteni és méltányolni alkotásainak csodálatos erejét. Mert Alfieri nem olvasók, hanem nézők számára irt.

Csak az előadás hozza érvényre egy tragédiájának teljes hatását s erre egy uj Ristorinak kell születnie.

Minden szinműiró darabjáról mondhatjuk ezt. Az igazi dráma csak az előadás által az. De senkire oly joggal nem alkalmazhatjuk, mint Alfierire. Shakespeart drámáinak olvasása utján is csodálni tanulhatjuk. Corneille és Racine verseit műkedvelők szavalják és iskolákban tanittatják. A német elsőrangu drámairók müvei pedig olvasva szebbek talán, mint előadva. — A Fauszt-ot, Don Carlos-t, Böles Náthánt csak fáradtsággal lehet szinre hozni, s a ki előbb nem ismerte, első hallásra alig fogja élvezni a szinpadon. Alfieri hatástalan, hideg és tartalmatlan annak, a ki olvassa s bizonyos egyhanguság benyomását teszi reá, de ha a szinész lángesze társul az ő géniuszával, felhevit, velőt ráz és szivet remegtet, mint kivüle a világnak egy tragikusa sem.

Tragédiái kopár sziklahegyekhez hasonlitanak, hol egy bimbó, egy fűszál sem fakad; hatásuk is ilyen: lesujt, de nem emel föl, megdöbbent, vérünket fagyasztja meg s egy pillanatnyi enyhületet sem enged lelkünknek. Alfieri a stilust minden diszétől megfosztja, a képeket, hasonlitásokat kerüli, a fölösleges szólásokat kiveti s az érzelem áradozását is megfékezi. Inkább elidegeniti magától, nem hogy vonzaná az olvasót s mintegy önmaga tiltja sajátszerü lényébe hatolnia. Innen van, hogy a műértőre is a középszerűség benyomását teszi · s maga Schiller felületesen itéli meg Goethehez intézett levelében: »Egy érdemet nem tagadhatok meg tőle, irja, mely azonban egyszersmind cáfolatot tartalmaz. Jól tud egy tárgyat költői feldolgozásra alkalmassá tenni s vágyat ébreszt felhasználására, mi ugyan azt bizonyitja, hogy ő maga nem képes kielégiteni, mégis jele annak, hogy a prózából és történelemből szerencsésen kihalászta.« Megjegyzendő, hogy Schiller nem előadás után, sem az olasz eredetiből, hanem gyarló francia forditásból ismerte az akkor még élő drámairót s már irányánál fogva, melyet nagyszabásu s lirai helyekkel bővelkedő tragédiái megirásában követett, sem itélhetett kedvezőleg róla. A Filippo c. tragédia tárgyát ő is feldolgozta Don Carlos-ában s igy Alfieri némileg versenytársa volt. Ép e Filipporól szándékunk röviden megemlékezni.

A költő, a mint önéletrajzában irja, a tárgyat Saint-Réal ismeretes történeti munkájából meritette s épen, mint Schiller a spanyol királyné és mostoha fia, Carlo viszonyát ragadta meg a cselekmény főmozzanatául. Nem vizsgáljuk most Alfieri számos kortársának módja szerint, mi igaz a töténetben, hű maradt-e s mily joggal a költő a történeti valósághoz Érdekesebbnek tartjuk egy rövid cikk keretében összehasonlitani a két költő eljárását a tárgy felfogásában s ebben szellemük annyira találkozott, hogy a terjedelmes Don Carlos rövidre vont meséje képezi az Alfieri tragédiájának is tartalmát, mintha annak hatása alatt iratott volna. Pedig a két szindarab közt az Alfierié előbb keletű. Az olasz darabban még a Posának megfelelő alak is előfordul Don Jerez személyében. Alfieri ugyan nem tette ideális alakká, mint Schiller, a drámai egység rovására. Alba herceegnek Gomez felel meg, csak sötétebben szinezve. Igy a főalak. Fülöp király, melynél elzártabb kedélyü, szivtelenebb embert nem képzelhetünk. Annyi gyöngédség sincs benne, hogy féltékenység gyötörné felesége képzelt hűtlensége miatt. Gyülöli fiát, de nem mivel szeret és viszontszerettetik, hanem, hogy érző lélekkel van megáldva és az ő rideg lényétől idegenkedik. Kémkedve követi a két szeretőnek minden lépését, minden tekintetét, hiúz szemeivel csakhamar észreveszi a szivükben ébredt rokonszenvet. Tehát nem a véletlen játéka viszi rá, mint Schillernél. Hogy teljes bizonyságot szerezzen szerelmükről, szembesiti őket egymással s Gomez miniszterének meghagyja, hogy minden mozdulatukat megfigyelje. Erre következik az a többször idézett, néhány szóból álló leforditatatlan jelenet, melyet csak prózában merünk viszszaadni.

Fülöp: Hallottad-e?
Gomez: Hallottam.
Fülöp: Láttad-e?
Gomez: Láttam.
Fülöp: Oh düh! Gyanunk tehát . . .
Gomez: Immár bizonyság.
Fülöp: És Fülöp nincs megbosszulva még?
Gomez: Fontold csak . . .
Fülöp: Megfontolám. Kövess.

Azután elfogatja Carlost s minden alapot nélkülöző vádját előadja tanácsnokai előtt, hogy életére tört, miért halállal kell bünhődnie. Gomezt még egyszer a király-

néhoz küldi, hogy kitudja Carlo viselkedésének körülményeit. Ez magát a királynő legigazibb hivének vallja s a szánalom álarca alatt megközeliti szivének legszentebb rejtélyét — oly mesteri tettetéssel, hogy az olvasót is elámitja. Az utolsó jelenetben Fülöp mérget nyujt Carlonak, mire a királynő, hogy a kinzásokat, melyekkel Fülöp fenyegeti, elkerülje, megöli magát.

A Filippo, mint a költőnek legelső számbavehető tragédiája, még kiforratlan korszakából való. Zsarnokgyülölete, melyben ugyszólván gyermeksége óta nevelkedett, eleinte féktelen hatalommal tört elő. A zsarnokság elvont typusait alkotta meg élő egyének helyett s nincs az a rút vonás és erkölestelenség, melylyel be nem szenynyezte volna jellemüket. Mindenütt rémülés és pusztulás jár nyomukba. Néha-néha a jobb érzés egy szikrája felvillan keblükben s Fülöp két szerető halála után igy kiált föl:

Foly im a vérnek (s mely vérnek!) patakja;
Megkaptam a kivánt, szörnyü boszut. — Ám
Boldog vagyok-e én?

Szomoru sirgödör, a tévedések és gonoszság rémtanyája ez a világ. A jóság és erény megbotlik az első kőben és sirba hanyatlik, melyet ördögi ármány előre ásott számukra. Álmatlan emberi szörnyek virrasztanak e sirok felett éji kisértetek gyanánt, kik az erény letünt diesfényében keresik a boldogságot, mely elkerüli szivöket.

GAJÁRI LAJOS.

IRODALOM.

Diderot. A felvilágosodás nagy előharcosának, Diderot halálának százados évfordulóját ünnepelte julius 30-án Franciaország és vele az egész müvelt világ. Diderotban nemcsak a mult század uralkodó eszméinek egyik kiváló képviselőjét, hanem egy fölötte eredeti, sajátos, senkivel össze nem hasonlitható irói egyéniséget csodálunk. Erős kombinativ elmeél csapongó fantáziával, mély reflexió eleven érzékiséggel, mathematikai számitó ész rendkivül szeretetre méltó kedélylyel, metafizikai gondolkodás költői alkotó erővel egyesültek benne: szóval ő tudós, bölcsész, belletrista és költő volt egy személyben.

Egyike volt ama ritka embereknek, a kik egyetemességre törekednek és ez által igen előnyösen különböztetik meg magukat az egyoldalu tudósoktól. És bár sokszor könnyelmüen forgácsolta szét csodálatra méltó lelki képességeit, sőt egyáltalán elsőrangu nagy müvet, mely őt az emberiség legnagyobbjai közé emelné, nem alkotott, mégis, mint olyan ember, a ki a teljesség felé törekedett és magában annyi irányu tehetséget oly nagy mértékben tudott kifejleszteni, mint kivüle csak nagyon kevesen: mindig mintaképe fog maradni a szabad egyéniségnek, mely önmagában megközelitőleg tökéletes egészet alkot. E tekintetben csak Goethe multa őt felül.

Diderot tehát túlment korának szellemén, a mennyiben az általános legmagasabb emberi ideált magában megvalósitani igyekezett. Ez az, a mit az irodalom-történészek eddig nem eléggé méltattak benne és a mi Diderot egyéniségét előttünk oly vonzóvá teszi. Másrészt azonban egészen korának gyermeke maradt és mint ilyen irtóháborut viselt a keresztény vallás és egyház, mint egyáltalán minden vallás ellen.

Diderot lényének egyik sarkalatos pontját élénk erkölesi tudatában kell keresnünk. Becsületességről, erényről ábrándozott és elmélkedett egész életén keresztül. Határtalanul jóindulatu ember volt, de aránylag gyenge akaratu. A moralizálás szenvedélylyé vált nála, de azért sohasem lett unalmas erkölesprédikátor, mert ezt liberális világnézlete és szellemének sokoldalusága nem engedték. Shaftesbury, az angol deistán kezdette és Senecaval végezte. Irodalmi pályája elején még istenhivőnek vallotta magát, sőt a kereszténységgel is gyengéden bánt el. De fokozatosan áthaladva a kétkedés és természetes vallás stádiumain, atheistává lett. Minthogy azonban erkölesös meggyőződései legfölebb csak gyenge árnyalatokban változtak meg, atheizmusával ellentétben maradt a saját lelkülete. Rajongó idealista létére a materializmus tanait hirdette. A sensualismust ugy a mint Locketól átvette, végletes következetességgel materializmussá fejlesztette. Ez azonban az erkölesi fogalmakat magából kizárja. A materializmusnak nem lehet ethikája, mert a szükségképiség kizárja a szabadságot és szabadság nélkül erkölesről szó nem lehet.

Diderot nem próbálta meg atheizmusát, mely természettudományi szemlélődésből és erkölesös érzületét, mely saját lelkéből eredt, egymással összeegyeztetni és igy egész filo-

zófiai működése töredék maradt, melynek eleje és vége egymással ellenmondásban van. Egy fontos dolgozatában, a d'Alemberttel való párbeszédében, különben pantheisztikus eszméket is találunk kifejezve.

Nagy hirnevére Diderot az Enciklopédia által tett szert, melyet kezdetben d'Alemberttel, később egymaga szerkesztett. Hogy ez óriási vállalat közül, mely két milliónyi tőkére volt fektetve, mily tevékenységet fejtett ki annak jellemzésére elég emliteni, hogy egyedül a technologiába vágó cikkeinek száma meghaladja az ezret. Az ő kezében volt továbbá a filozófia és története. Ő irta a metszetekhez a magyarázatot. Szükség esetében ő mindent tudott, még pedig alaposan.

Az enciklopédiát a felvilágosodásért való küzdelem óriási irodalmi monumentumának kell tekinteni. Benne le vannak téve a még most is uralkodó liberalizmus alapjai. A mai liberalizmus azonban sok tekintetben megromlott. Ép ugy mint Diderot materializmusa még arany a mai sivár anyagelviséghez képest, mely a Darwinizmussal kereszteződve korunkra nézve olyan jellemző lett.

Diderot irt regényeket, elbeszéléseket és szinmüveket. Ezekről valamint aestheti kai és kritikai tevékenységéről még részletesebben kellend szólanunk.

PALÁGYI MENYHÉRT.

Jókai Mór megirta a magyar nemzet története cimü müvének második kötetét. Ez is, mint az első kötet, gyönyörü regényes rajzokban adja elő hazai történetünk fontosabb eseményeit. A diszesen kiállitott kötetet, melynek első lapján Wagner Sándor egy muzeumi képének metszete van, a Franklin-társulat adta ki.

Budapest monografiája megirását Budapest főváros ünnepély-bizottsága dr. Károlyi Árpádra, kiváló történészünkre bizta. A monografia Buda várának 1686-ban történt visszafoglalása alkalmából rendezendő 200 éves jubileum alatt fog megjelenni.

»A székely vagy régi magyar irás eredete« cim alatt egy kis füzetke jelent meg Hódoly László tanártól Pozsonyban. Érdekesen eleveniti föl a régi székelyirás kérdését, melyről Szabó Károly oly alapos tanulmányt irt a hatvanas években. A régi székelyirást a csik-szent-miklósi és az enlaki unitárius egyház föliratain kivül (1501-ből és 1658-ból eredők), még a Telegdi által közölt ábéce őrizte meg s a mint a kemény, szögletes betüket, melyeket jobbról balra kell olvasni, igy birjuk, az eddig ismert irásjegyekhez semmi hasonlatot nem tüntetnek fel. Mióta azonban Szabó Károly kimondta a székelyirásról az utolsó szót, történtek a babyloni és assyriai ásatások, és napfényre jöttek oly feliratok, melyek egy eddig még nevéről sem ismert népnek nyelvét mutatják föl. E nyelvet az asszyrolog legnagyobb része az uralaltai nyelv-csoporthoz számitja, ahoz, melyhez a magyar is tartozik. E nyelv az akkad vagy szumer. Hódoly László most összehasonlitást tesz e nyelv irásjegyei és a régi székely betük közt és sok hasonlatosságot mutat ki az alphabetban A szaktudomány döntheti el, hogy Hódoly (ki Ninive és Babylon mellett Árpád városát is emliti) helyes kiindulási pontokból jutott a felmutatott eredményhez.

Megjelentek Irodalomtörténetünk egy érdekes mozzanatát dolgozta föl Jakab Elek ismert irónk. »Aranka György és az erdélyi nyelvmüvelődés kéziratkiadó társaság« cim alatt. A »Figyelő« márciusi és áprilisi számaiban jelent meg először s onnan van lenyomatva. — Megjelent továbbá két történeti munka is: Nádasdy, Zrinyi és Frangepán a vérpadon, Lieszkovszky Józseftől, s Gelich Rikhárd tábornok nagy munkájának »Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben« tizenkettedik füzete Az utóbbi vállalatból havonként 2 füzet jelenik meg s egy füzet ára 40 kr.

Pailleron uj darabja. A »Monde ou l'on s'ennuie« szellemes szerzője Edouart Pailleron, mint azt már emlitők, uj darabot irt a Comédie Française számára, melynek előadhatását azonban egy föltételhez kötötte. Uj darabját ugyanis csak akkor engedi előadni, ha előbb betanulják és Delaunayvel az apaszerepben előadják »Faux Ménages« cimü darabját. A Comédie« tagjai valószinüleg alávetik magukat a föltételnek.

Füzetek. Egy tanári székfoglaló beszéd, melyet Váró Ferenc tartott a nagy-enyedi Bethlen-főiskolában, ily cim alatt jelent meg: »Irodalmunk legállandóbb jellemvonásáról«, s irodalmunknak nemzeties irányát és hatását emeli ki; ára 30 kr. — »A szép mint agyideg-tevékenység«, Hegel metaphysikai aesthetikájának alapjai a paneisthesis philosophiai álláspontjáról, irta dr. Simon József Sándor, zombori gymnasiumi tanár. Kilián Frigyes egyetemi könyvárus bizománya.

Az ötvösség remekei Magyarországon. Ő felsége a király a történelmi ötvösmükiállitás kiváló tárgyait képekben és leirásban magában foglaló, »Az ötvösség remekei Magyarországon« cimü münek egy magyar és egy francia diszpéldányára Grill Rikhárd kiadónál, a főudvarmesteri hivatal utján 1000 frttal előfizetett.

»Nana« Ausztriában. A »Wiener-Zeitung« jul. 27. számában a bécsi sajtótörvényszék egy végzése foglaltatik, mely szerint Zola Emil »Nana« cimü két kötetes regénye, melyet németre Schwarz Ármin forditott és mely Budapesten Grimm Gusztávnál jelent meg, egész tartalmával és rajzaival vét a BTK. 516. §-a ellen s igy terjesztése eltiltatik. A francia eredeti tudvalevőleg nem esik ily tilalom alá.

Könyvészeti ritkaságok. Lapunk szerkesztője, aki a legutóbbi két hónapot Olaszországban töltötte és ez alkalommal mind könyvtárát, mind pedig műgyüjteményét igen érdekes és becses dolgokkal gazdagitotta, Flórencben két nagyon értékes könyvet vásárolt. Az egyik Boccaccio novelláinak egy rendkivül ritka, amsterdami elzevir-kiadása 1665-ből, a második pedig Olaszország legnagyobb szatirikusának Giusti-nak egy verskötete, melyet kivált az tesz érdekessé, hogy a hirneves költőtől két autográf van benne. A kötetbe ugyanis két rész van egybekötve és mindegyikre Giusti sajátkezüleg irta rá a Marsucchinak szóló dedikációt. Marsucchi Celso ugyanis, aki szintén igen élénk részt vett a negyvenes évek heves küzdelmeiben, egy időben nagyon gyakran ki volt téve Giusti gunyja nyilainak. Később a költő azonban belátta, hogy Marsucchi elleni támadásai igazolatlanok voltak és bocsánatkéréseképen átküldte neki az emlitett két versgyüjteményt. Az egyiknek ajánlata erre nyiltan céloz is, amennyiben igy szól: »All' amico Celso Marsucchi in segno di pentimento per averlo macchiato coll' inchiostro. Giuseppe Giusti« (Marsucchi Celso barátomnak megbánás jeléül, amiért hogy téntámmal bepiszkitottam.) A másik rész dedikációja egyszerüen igy szól: »Al suo Celso Marsucchi, Giuseppe Giusti.«

Petőfi »Őrült«-je svéd forditásban. A stockholmi »Budkalfen Birger Schöldström-től közli svéd forditásban Petőfi »Őrült«-jét, »Don Vansinnige«, öfversätning fran magyariska originalet.« A költeményhez rövid bevezetés van csatolva, mely futólag szól a magyar szabadságharcról, Petőfiről, Jókairól. Az »Őrült« néhány sorát érdekesnek tartjuk közölni, már csak azért is, hogy hazánkfiainak svéd nyelvtudománya, mely eddig nagyrészt a »Säckerhets tändstickor után svafvel och fosfor«-ra szoritkozott, ezzel is gazdagodjék.

. . . . Hvarför far jag inte vara i fred? . . .
Pocken er bort härifran
Jag har sa mycket att göra . . . jag har sa bradtom:
Jag fiätar ett eldgissel af solstralar,
Och med det skall jag piska upp verlden!
Än sa skriken I: ack! och an sa skriken I: ve!
Jag skrattar bara at er!
Da I tjuten, skrattar jag:
Ha, ha, ha!

MŰVÉSZET.

Vidéki szinészet. Nagyváradon jelenleg Solymossy Elek vendégszerepel. — Fellépő darabjaiul »Favartné«, »Árva Zsuzska«, »Tót leány«, »Szenes legény, szenes leány« és »Szép Galathea« vannak kitüzve. A jövő héten a jelenleg ott időző Horváth Zoltán fog föllépni fiatal nejével, Márkus Etellel, kiket azután Vidor követ s egyik legjobb szerepét: Ripet is el fogja játszani. — Kun-Szent-Miklóson Báródi, Csiszér és Szabó társulatát a közönség élénken pártolja. E héten Egressy Ákos vendégszerepelt ott, ki »Hamlet«-ben, a »Velencei kalmár«-ban és a »Haramiák«-ban lépett fel. Egressyt a jövő héten Ujházy fogja fölváltani. — Gerőfy Andor társulata jelenleg Máramaros-Szigeten tart előadásokat. — Mándoky szeptembert Zomborban fogja tölteni, honnan aztán a téli idényre Szabadkára megy. — Bánfalvy Béla 26 tagból álló szintársulata augusztus hóban Léván fog müködni. — Szilágyi Béla szintársulatának Erzsébetvárosban rosszul megy a dolga; 4—5 napban játszanak egyszer s akkor is üres ház előtt. Azelőtt, mig a mükedvelők el nem foglalták a tért, e városka élénken pártolta a magyar szinészeket. Balogh Alajos, egyike a legrégibb és legjobb magyar szinigazgatóknak, egészségi szempontból visszalép a szinigazgatástól, melyen annyi éven át kitartó buzgalommal müködött. — Miklósi Gyula egy időre szintén felhagy a szinigazgatással s a jövő téli idényre Székesfehérvárra Tóth Béla társulatához szerződött művezetőnek.

A Deákszobor mellékalakjai már jobbára elkészültek. A Justitia alakjának öntéséhez a napokban fogtak hozzá. Teljesen készen áll Huszár Adolf müteremében az Állambölcsesség csoportozata is, a Honszeretet és a Kiegyezés csoportozatain pedig most végzik a simitási munkálatokat. Ennek befejezése után egyszerre megkezdik a többi három csoport öntését. Az aradi vértanuk szobrának nagy Pannónia alakja már szintén készen áll Huszár müteremében.

Broulik Ferencnek meggyült a baja a bécsi opera-szinház igazgatóságával. A müvész, a ki ősztől kezdve tudvalevőleg a m. kir. operának lesz tagja — augusztus végéig még a bécsi operához van kötve. Minthogy azonban látta, hogy a bécsi közönség és kritika milyen ellenséges magatartást tanusit iránta, a mióta Budapestre szerződött; kérte az ottani igazgatóságot, mentse fel őt julius 15-től kezdve szerződésétől. Az igazgatóság azonban kivánságát nem teljesitette, mire Broulik most ismételve néhány hét előtt előterjesztette kérelmét és egyuttal kijelentette, hogy nem lesz képes szerződésének további tartama alatt Bécsben énekelni. Az igazgatóság még nem döntött ez ügyben.

Főpap a szinügyért. Mihalovits József zágrábi bibornokérsek ezer forintot adományozott Torontálmegye szinügyi bizottságának. Bár minél számosabban követnék ezt a hazafias példát.

Beethoven és Schubert hamvait a waeringi temetőből közelebb átszállitják a bécsi központi sirkertbe.

Egyházi zene. Szandtner Zsiga, a budapesti zeneakadémia buzgó igazgatója, nagyszabásu misét irt magán szólamokra, vegyes ének- és zenekarra, mely az egylet elnökének, Nagy Ágostonnak van ajánlva. Ezen mise szombaton 2-án délelőtt 10 órakor a budai kapucinusok templomában a templom szentjének, »Portiunkulá«-nak ünnepélye alkalmával a szerző vezetése alatt és a budai zeneakadémia tagjainak szives közremüködése mellett először adatott elő.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

32 szám. 1884 Augusztus 10.

A SORS SZESZÉLYE.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folytatás.)

Szalánezy Dénes fölocsudván délutáni álmából, ott ült ujra a kisebbik szoba pamlagán, melyet egészen betakartak a megsárgult régi foliánsok és akták; mik ama nyitott láda szúette belsejéből kerültek elő.

Résztvevő neje is ott ült mellette; segitett neki ábrándozni, vagy talán esak elringatni őt szép reményeibe, hogy a mostoha jelent kevésbé érezze!

Mig férje le sem vette szemét a sárga papirokról, melyeken pompás kastélyokat s megmérhetlen pusztákat látott előtünedezni a halvány betükből: addig a nő gyakran jártatá körül fürkészőleg szemeit a megkopott egyszerü butorokon, a repedékes padlón, a füstös gerendákon, a friss meszelésü, de kopár falakon, hogy mit lehetne még ujitani, javitani, a mi kissé diszesebbé, lakályosabbá tenné a hajlékot?!

Neki elérhetetlen messzeségben látszottak lenni ama igért várak és puszták; azért változtatni szeretett volna addig is a jelenen.

Mig a szülők az ábránd világában jártak, addig a nagyobbik szoba ablakára szépen rávetette verőfénytől körzött árnyát a terebélyes diófa, s zöldes homályba rejté ama halvány ifju areot, mely a hófehér varrás fölé hajlott.

Szalánczy Gizella volt, ki apró kezeivel praktikusan foglalkozott bár, de mi tagadás benne, az ő tekintete is fölpillantott olykor a vándor felhőkre; s lelke szinte ott esapongott az ábránd megmérhetetlen s útvesztő országában, esakhogy egészen más irányt követve, mint azt szülei tették.

E pereben is esendesen emelte föl kerek, halavány areát s tágra nyilt nagy barna szemeivel kitekintett a bársonyosan zöldelő távoli mezőre, mialatt puha kis keze elejtve a tűt, mozdulatlanul, mintegy fáradtan pihent a hófehér patyolaton.

Azután sóhaj emelkedett kebléből s rózsapiros ajka önkénytelenül, öntudatlanul suttogta:

— Ma még nem láttam őt! Báresak erre menne — Gábor.

S ki volt Gábor?

A selmeei bányász-akadémia volt növendéke s Szalánezynak ifju ellenőre; ki (nem lévén többé szükség müködésére) szerényen vonult vissza a megbukott esaládtól, utoljára is azt mondván Szalánczinak:

— Nagyságos ur, habár nem is fog többé nagyrabeesült körében látni, de legyen meggyőződve, hogy tiszteletem és részvétem folyton közvetlen közelükben marad.

S Fényhegyi Gábor nem hazudott; mert egész lelke, szivének minden dobbanása ott élt ama esaládnál, melynek boldogitó közeléből számüzte a sors.

Régen, titkon szerette Gizellát, a nélkül, hogy ez érzésének legesekélyebb kifejezést mert, vagy akart volna adni; habár a szerető sziv sejtelmeivel érezte is, hogy a leányka talán épen oly mély rokonszenvet érez, és titkol iránta, mint ő.

De azért soha egy melegebb szó nem jött ajkára; esak egy-egy önfeledett mosoly vagy tekintet repült a leányka felé, mint a szunnyadó rózsaligethez a galamb, mely vidám szárnyütéssel hirdeti, hogy létezik egy fény és virágdús tavasz, — mely pedig közel van!

Igen, a leányka érezte, hogy az ifju szereti őt; de látta azt is, hogy nemesen büszke természeténél fogva legalább egyhamar nem fog hozzá közeledni. Hogy mily körülmények birandják majd erre, azt az ő tapasztalatlan elméje nem birta megfejteni; s a szeretett kép, mint egy igérkező, de

még elérhetetlen eszmény lebegett ábrándozó szemei előtt.

Gábor pedig az igéző tekintet elől jégpáncélba zárta szivét, nehogy mint a napsugárra a virág, az ő ajakán is ugy fakadjon a végzetes szó — a vallomás.

Mig a leányka gazdag úrnő volt: hogy szólhatott volna a szegény ifju?! S most a midőn ő is vagyontalan s jövője, sorsa, annál több gondot és gyöngédséget igényel: hogy kinálhatná saját bizonytalan, minden szilárd alapot nélkülöző sorsával?! Hogy mondhatná: »Oszd meg velem a nélkülözést, a gondot«. Nem, nem, azt ő nem teszi, de küzdeni fog egyedül s majd ha egyszer — talán hamar — biztositott jövőt, jólétet nyujthat neki, akkor majd — igen akkor — annál több üdvösséggel ölelendi keblére azt, a kit megérdemlett!

Gizella nem tudta az ifju gondolkozásmódját; de ah, a sziv gyakran megérzi azt a mit az elme nem tud!

Egy megfejthetetlen, megnevezhetetlen borongó sejtelem az, mely hasonlit ama dallam benyomásához, mely nem ismerős, de a melyet mégis hallottunk valaha, valahol; avagy talán csak álmodtuk!

Ilyet érzett Gizella is, midőn kitekintett a bársonyszerü, zöldelő mezőre s önkénytelenül, félig öntudatlanul susogta:

— Bár csak erre menne Gábor!

Ezalatt a szobává átalakitott szomszédkamrában nyugágyon heverészett Aladár, Gizella testvérbátyja.

A csinos, huszonnégy éves ifju finom szivart tartott ajkaiban, habár az már sem nem füstölt, sem nem égett; ámde ő ezt észre sem vette, más eszmék foglalván el tépelődő lelkét.

Sötétkék szemei, önfeledten nyugodtak a padozat egy repedékén; mig világos gesztenyeszin haja természetes hullámokban hanyagul körzé nőiesen finom és halvány arcát. Fehér kezét pedig ököllé szoritva tartá homlokán, mint a ki mélyen gondolkodik.

Ő is mélyen gondolkozott. Mérlegelte a lehetőség, sőt valószinüség és a balszerencse csélyeit!

Hisz ama hivatal, melyért ő folyamodott oly csekély! Elnyerhetné azt sokkal képzetlenebb ifju, mint ő s megis birhatna annak felelni s mégis!...

Őt a sors üldözi s nem lesz-e az várható következetessége a véletlennek, a végzetnek vagy bárminek is nevezhető: ha ő e hivatalt meg nem kapja?!

E tépelődő kérdésre nem lelt választ agyában az elmerült ifjus önkénytelen nyugtalan mozdulatot tett.

Ő nem vette észre, hogy odakünn a visszaköszönő nap verőfénye aranyozza meg a tájat s hogy a szomszédszobában testvérhuga szivecskéje örömteljesen, hevesen dobog; mert a föltekintő szemek végre megpillantották a vágyva keresett alakot, igen távol a mezőkön; de oly távol, hogy az őt észre nem vehette, nem köszönthette, a vadász-ruha szinei pedig elmosódtak s csak az alak jól ismert, aranyozott körvonalai tüntek föl az alkonyfényben; melyekre örömteljesen dobbant meg a kis sziv.

IV.

Mig a nádfödeles házikóban igy ábrándoztak: addig az ősi kastélyban sokkal praktikusabban foglalkozott az uj uraság.

Az ebédlőben, hol csillárszerű kargyertyatartó lógott le az asztal felett, mely azonban petroleumra volt igazitva, ült nagyságos Kőváry ur, csomó számadást vizsgálva át; mig gazdatisztjei, a fájos lábu ispán és szőke sáfár görnyedt állásban várták parancsait, vagy legalább a számadásra vonatkozó megjegyzéseit.

Mindketten fürkésző pillantással kisérték mozdulatait, habár az utóbbinak arckifejezésén egy-egy bizalmaskodó vonás is feltünt néha titkon.

Végre Kőváry ur letette a számadásokat.

— Jól van ispán, ön elmehet; maga pedig Mózes maradjon további parancsaimat meghallgatni.

Az ispán, mint a kalitból szabaduló madár örömteljesen csoszogott ki az ajtón; a sáfár pedig közelebb lépett az asztalhoz s miután egyedül volt urával, csendesen ereszkedett le egy székre.

Kőváry ur felvette a szót:

— A juhnyirásról akarok beszélni; de hát... nem is az most az első... Mit is akartam mondani?...

Szünet állott be, mely alatt a sáfár tekintete fürkésző pislogásba ment át.

— Mondja csak — folytatta Kőváry ur — mit csinálnak Szalánczyék az uj lakházban? — S hogy érzik magukat a szegénységben?

— Hát, nagyságos uram — dadogta a sáfár — ugy hallom, hogy mindenki a maga dolga után lát. Az öreg ur irásokból keresi a maga jussát, az ifju ur hivatalért folyamodott, a kisasszony pedig varr pénzért; de csak ugy, hogy büszke szülei meg ne tudják; s habár az egész falu beszél erről, ők mégsem hallják, mert nem érintkeznek senkivel.

— E leánynak van a legtöbb esze — jegyzé meg Kőváry, félig önmagához szólva. — Az öreg ur bottal ütheti már a veszett fejszének a nyelét, meg a nyomát is, a mi pedig a hivatalt illeti: biz az ifju ur is jobban tenné, ha a helyett egy életrevaló gazdag házasságon törné a fejét; annálinkább, hogy a csinos vagyonhoz ő meg előkelő, csinos nevet adhatna.

A sáfár alattomosan lesütötte szemeit, nehogy azokból az ő gondolatait is kitalálják; de egy ravasz, egyetértő mosolyt még sem nyomhatott el.

— Mit mosolyog kend? — tréfálkozott vele gazdája — kitalálta volna gondolataimat, hogy hová czélozok? No, de hisz igaz is, csinos egy pár lenne belőlük! Az én Régim jó nevelést kapott, finom leány, nagyságos asszonynak való, aztán meg Bécsben szabad is a polgári házasság. — No, Mózsi! Azt hiszem, hogy eleget mondtam, maga sem esett a feje lágyára, tehát járjon közbe. Majd fog jutni sáp is, habár itt könnyü lesz a játék.

Mózes egyetértőleg bólintott, azután meg vállat vont; mintha megbánta volna, hogy jutalmazandó fáradtságát kisebbitette s most azt akarná kifejezni: »Hm? kitudja, mégis olyan könnyen fog-e menni ez a dolog?«

Mindamellett nem szólt; csendesen emelkedett föl ülőhelyéből s elővéve zöld sipkáját, alázatos meghajlással fordult ki a szobából, csak annyit mondott:

— Megpróbáljuk.

Kőváry ur pedig egyedül maradván, ezt mormogta fogai között:

— Ravasz, gaz fickó! Borzasztó keveréke az alázatnak és szemtelen bizalmaskodásnak. Régen túladtam volna már rajta, ha oly hasznavehető, ügyes nem lenne. Ösmeri üzleteim összes csinját-binját, azért nem egykönnyen szabadulhatok meg tőle!

Azután fölvéve a számadásokat ujra elmerült Kőváry ur azok átnézésében; s mig ő ezekkel az ebédlőben csendesen foglalkozott, azalatt a másik szobában Kőváryné ő nagysága rakta el frissen szerzett fehérnemüit a szekrénybe, mely foglalkozásnál segitségére volt Náni, a Szalánczyék volt szobaleánya, ki az uj szolgálatban maradt.

— Hát azután, igazán grófné volt a nagyságos asszony? — kérdezte Kőváryné.

— Igen, született grónő volt.

— S neki is ilyen stikkolt volt a fehérruhája?

— Nem az, nagyságos asszonyom, csak egészen egyszerü, finoman varrott széles hajtásokkal.

— No majd ezután a mienk is olyan lesz! — Hát a fejkötője a nagyságos asszonynak, az is ilyen aranyos-bodros volt?

— Nem biz az — felelt a szobaleány, — csak egyszerü, de nagyon finom csipkéből.

— Najd ezután én is olyat csináltatok. De hát a ruhái. Az már csak ilyen tarka, nagyvirágu selyemdamaskból volt?!

— Már hogy lett volna?! — csodálkozott a szobaleány — Ilyet a grófnék talán föl sem vennének. A nagyságos asszony ruhája rendesen csak egyszinü selyemből volt.

— Hisz az nekünk is lehet — bigygyesztette föl a száját Kőváryné asszonyság.

Szóval mindent olyannak óhajtott a minőt a volt »nagyságos asszony« használt, mert meg volt győződve, hogy ez az igazán előkelő, s ezt kellett hát utánoznia.

Pénze volt elég, mért ne tenné hát?! Hisz most már ő is csak épen olyan »nemes asszony«. Sőt még olyanabb, mert gazdag!

Elégülten zárta be a rendezett fehérnemü-szekrényt s vitette maga után a kulcsot a szobaleánynyal a másik szobába.

Ezalatt Régi kisasszony himzése fölé volt hajolva, a franczia gouvernante társágában. Mindketten hallgattak s el voltak merülve saját gondolataikban. Mademoiselle Gertrude hazájában, valahol a svájci hegyek között járt, a hol ő egykor — a kecskéket őrizte.

Regina pedig csendesen azon gondolkozott: hogy a jövő farsangon ugyan elmennek-e bálozni a fővárosba s akkor fognak-e már most vele tánczolni a bárók és grófok, mint egy terjedelmes nemesi birtok tulajdonosának leányával?! Ugy lehet, hogy

*

még a cotilliont is vele táncolják, miután a birtokon adósság nincsen.

Hisz végre is az övé lesz egész, mert a leányok szoktak örökölni mindent; a fiuknak elég, ha életrevaló üzlet vagy tudomány van a kezükben, a többit a szerenese, meg a menyasszonynak hozománya egésziti ki.

Már pedig Kóbi esinos fiu, jó vadász, könnyen célba vehet valamely előkelő, gazdag szivet; ugy lehet, hogy egyenesen a Lewi-k vagy Kohn-ok leszármazásából; melyek tudvalevőleg a legelőkelőbbek, mert egyenesen a templomszolgák és főpapok maradékai, azért mai napig sok előjoggal birnak.

Igy okoskodott a gondolkozó Régi, s abban állapodott meg, hogy ő bizony a a legnyugodtabb lélekkel elfogadhatja apja egész birtokát, ha megkinálják vele.

Kóbi, a ki nem sejtette, hogy épen róla gondolkoznak, teljes lélekkel a lóidomitással volt elfoglalva a tágas udvaron. Egy önfejü sárga ágaskodott épen ostoresapásai alatt s vérzettek oldalai a minduntalan belevágódó sarkantyúk élétől, annál inkább, miután az összes lovászok ott állottak bámulva az izgalmas látványt. Az ifju hős nem engedhetett szigorából s csak akkor, midőn a felbőszült állat ragadva rohanni kezdett vele : akkor fordult vissza s kiáltott oda a lovásznak :

— Fogd meg, fogd meg!

Szerenesére nem történt baj ; a nemes állat egyenesen az istállónak tartott s az alaesony ajtón át eltünt lovagjával együtt, az abrakos vályu előtt foglalván nyugalmas helyet.

Mind e képet összevévc láthatjuk, hogy milyen ábrándokkal s foglalkozásokkal töltötte az »uj uraság« idejét; mióta benne lakott, mintha még a ház és kert is megváltoztatta volna külső jellegét, egészen más szellem uralkodott fölötte.

Viszont a kis házon is meglátszott, hogy nem a régi szegény zsellérnép lakik benne többé.

A virágok teljesebben nyilottak udvarán, a falombok dúsabban hajlottak ereszére s a nádfödeleket aranyosabbra festette esténként a verőfény. Minden rendezettebb volt.

V.

Azon estén, midőn a verőfény hosszu csókokban aranyozta meg a bársonyos zöld mezőt s Szalánczy Gizella vágyteli tekintett ki az ablakon, hogy Gábort megláthassa : ugyanez estén egy másik alak is ott barangolt és leskődött az ifju szokott utján, hogy vele találkozhassék ; s ez alak Mózes, a szőke sáfár volt.

Gyakran megtörténik az életben, hogy leghőbb vágyaink elérését épen a túlbuzgóság által rontjuk el.

Igy Mózsi is; egy szép, egy ragyogó terv kivételénél, mely neki annyi hasznot igért, elvesztette lélekjelenlétét és szokott ravaszságát.

Oly eszközhez nyult, mely neki a legjobbnak tetszett, ámde valójában egészen el volt tévesztve s egészen mást eredményezett, mint azt, a mit ő várt.

Mózsi igy gondolkozott:

— A két nagyságos uri család, — a gazdag meg a bukott — so ha nem érintkezhetik egymással, mert egyik sem akarhat meghunyászkodni.

Mindeniknek meg van a maga büszkesége : egyiknek a pénz, másiknak az ősi név ; azért egyik sem közeledhetik bizalommal, egyenrangulag a másikhoz, a nélkül, hogy bizonyos tekintetben ne sértené ugy önmagát is, mint a másikat.

Ehez még bizonyos neme a restelkedésnek is járul. Egyik szégyenli jelenlegi szegénységét, a másik pedig a multat, melyben ismerték őt s melyre nem szivesen emlékezik vissza.

A ki előtt ő egykor meghunyászkodva állt, ugyan az előtt, hogy lépjen ő fel jelenleg?! S hogy fogják fogadni?!

Azért egy közvetitő módon kell gongolkozni.

S erre nézve legcélszerübb oly egyént választani, a ki a Szalánczy család bizalmával dicsekedhetik; és pedig különösen az ifju uréval, kiben az arisztokratikus elvek még nincsenek annyira megszilárdulva s ki viszont bizonyosan a legnagyobb hatással s befolyással van szüleire, valamint ifju nővérére is.

Mózes azért Fényhegyi Gábort választotta küldetése eszközeül s tudván, hogy az alkonyatkor a réten szokott sétálgatni, ez utjában meglestc őt s nagy alázattal megemelve gyürött zöld sapkáját, hozzácsatlakozott a sétában.

(Folyt. köv.)

RÉGI IDŐK, RÉGI ERKÖLCSÖK.

(Lengyel elbeszélés.)

Irta SIEMIENSKY LUCIÁN.

(Folyt. és vége.)

Hiába, az már az emberi természetben rejlik, hogy valamely nem remélt szerencséje esetén, mindenütt szűknek találja a helyet s tágas területre van szüksége, hogy azon fölépithesse légvárait.

Gábor ur is, egy pillantást vetve a csillagos égre, bement a kertbe s szabad folyást engedett gondolatainak, habár ezek az éji tájképpel legkevésbbé sem álltak összhangzásban.

— Két uradalom! Nem megvetendő valami. Szezuka fog ott parancsolni s neki mindenki tartozik engedelmeskedni. Gazdatisztek, irnokok, erdészek, a szomszédos jószágbérlők, kerületi biztosok pedig mélyen hajlonganak előtte s kedvében járni igyekeznek.

— De én nem tartom orromat magasra, senkinek nem fogok ártani s az uraságot hiven szolgálom . . .

Magánbeszédét könnyü köd kisérte, mely a Visztulából emelkedett, melyben a hold és a csillagok tükrözték magokat.

— A templomban Szezukáné asszonyság foglalja el az első helyet — folytatta Gábor ur, — a bálban Szezukáné asszonyság táncolja elől a polonaise-t, szerelmes pillantást vetve felém, a boldog férjre, mig a tulsó parton a tele éléstárak és csürök felett az éjimadár kuvikolása s a falu ebeinek csaholásai képezik a vig zenét. Az én Borbálámmal való szövetségben gyarapodik majd a jólét, szaporodik a család; egyik névnap a másikat éri majd; de tágasabb csüröket kell épitenünk, növekszik a gulya és ménes is; a pince meg szépen megtelik — s a hű barátok . . .

Hűs szellő gomolyitotta össze a ködöt s kétfelé választotta a fellegeket, melyek közül a hold, mint angyalfő bukkant ki.

— De mi szükségem van nekem méltóságra, tiszteletre, tele pénztárra, csak téged a magaménak nevezhesselek Borbáláeskám, karcsu liliomom! . . .

Csak most pillantotta meg Gábor a holdat és a Visztulát, melyek egy óra óta lesték őt már, a nélkül, hogy rájok ügyelt volna; mert eddig csak anyagias dolgokon gondolkozott.

Most azonban szerelmi álmodozásba merült s fölébredt lelkében a költészet, a szent, vallásos, egyetlen költészet, melyet a valódi lengyel ismer s ez egyházi énekben nyilatkozott.

Jó éjt én rózsavirágom,
Jó éjt én drága Jézusom,
Jó éjt liliom illatja
Jó éjt Mária szüz anya,
Jó éjt . . .

A ki Gábort most látta volna, a mint a folyam partján sétált s tele torokkal énekelt, azt hitte volna, hogy kissé többet ivott kelleténél.

De hát ő oly boldognak érezte magát ama boldogitó tudatban, hogy Borbálájának a kezét elnyerheti, hogy e himnuszban, viharos szenvedélyének akart jó éjt kivánni, hogy nyugodtan várhassa be a szép, derült reggelt . . .

Ki ne ismerné ama bajlódásokat, a melyek a nagyobb utakra való előkészülődésekkel együtt járnak? Ilyenkor gond gondot ér, a minőkről azelőtt nem is álmodtak. Itt a kocsin lehet valamely törést észrevenni, ott a lónak lába rándult meg, avagy a hám szakadt el; amott a kocsis itta le magát; itt valamely kedves szomszédtól nem bucsuzott még el; ott meg nagy sietséggel bizonyos összeg pénzt kell még felvennünk s végre még hol egy, hol más akadály merül föl, akár a gomba, mely észrevétlen bukkan elő a földből. Igy volt ezzel Gábor ur is másnap reggel; annyira el volt foglalva minden perce, hogy ideje sem jutott, Borbálára gondolni. Az utolsó pillanatokban jutott eszébe, hogy ő egy közbirtokosnak, ott a Visztula tulsó partján, pár száz forintot kölcsönzött ki, melynek most jó hasznát veheti. Rögtön is fölnyergeltette török paripáját s átnyargalt a szomszédhoz. Már a harmadik palack bort üritették ki, a nélkül hogy Gábor ur észrevette volna, mily gyorsan mulik az idő. Csak a délutáni órákban lovagolt vissza a Visztula hidján pénzével. A mint igy lassan haladt tovább, Borbálájára gondolva, egyszerre megpillantotta az udvarhölgyet, ki az ősi verőfényben a hegyoldalban sétálva, zsebkendőjét lobogtatta felé üdvözletül.

— Még az én Borbálám is kijött üdvözlésemre? — kiáltott föl Gábor ur s örömében ugy megsarkantyuzta lovát, hogy ez

ágaskodni kezdett s csaknem ledobta őt hátáról. Mindamellett kissé fölügetett a hegylejtőre.

— Honnan jön ön? — kérdék egyszerre többen, — keresztelőből-e vagy lakodalomból? Mert, ugy látszik, rózsás kedvében van.

— Sem egyikből, sem másikból! — viszonzá Gábor, lováról leugorva, — csak épen bucsut vettem a barátaimtól, jó régi lengyel szokás szerint.

— Nos, hová utazik ön? — kérdezték kiváncsian.

— A világba, a meddig a szemem lát, — nagyon messze!

— Mondtam én ezt neked, Borbála, — kiáltott föl a leány egyik barátnője, — mondtam, hogy elhagy minket Szczuka ur.

— De, nem örökre! — szólt Borbála kissé aggódó arccal, mire Gábor legott válaszolt:

— Nem bizony, Borbála kisasszony, nem örökre — s közelebb lépett hozzá, hogy egy pillantását se veszitse el s vonásait lelkébe véshesse. — A kegyelmes herceg Lancutra küld engem, hol a galiciai uradalmak kormányzását veszem át... A szerencse mosolyog felém...

Ezt mondva, kémlelte a hatást, melyet Borbálának az arca elárul; azonban sem örömet, sem szomoruságot avagy meglepetést nem fedezhetett azon föl. Aztán halkan igy szólt a leányhoz:

— Most már szeretném látni bájos mosolyodat s hallani egy boldogitó szavadat. Akkor aztán az ég angyalait sem irigyelném meg...

— Ha az ön boldogságához nem kell egyéb, — viszonzá Borbála tréfásan — akkor egész nap nevetek, mint a szindarabban s ugy szónoklok, mint a hogy a törvényszék előtt szoktak...

— Ejh, kisszony! — kiálta föl Gábor ur, az elérzékenyüléstől remegő hangon; — valóban nem illik szivemből gunyt űzni, mely egészen a kegyedé... Tegnap szavadat adtad, hogy »i g e n«-t vagy »n e m«-et fogsz mondani.

— Önnek nagyon csekély emlékező tehetsége van, Gábor ur! — viszonzá a leány minden felindulás nélkül, — a kinyilatkoztatás a hüségéről adott bizonyiték után következik.

— Már ismét a K o l c a n d e r és L e o n i l d e gyermekes történetével áll elő! — kiáltott fel Gábor türelmetlenül. — Hála istennek, nincsenek többé sárkányok és megbüvölt várak! Ugyan kivel szálljak most küzdelemre, ha egyszer senki sem vetődik utamba? Vagy talán az tetszik neked, kedvesem, ha erőmnek próbáját adom? Ám, szólittass elő egy tucat paraszt fickót s valamennyivel megmérközöm, oly igaz, mint a mint lengyel nemes vagyok!... Vagy talán az ivásban mutassam be képességemet?... Asztal alá iszom Jan papot is, ki még a kaniowi kormányzót is túlhaladta az ivás müvészetében!... Leugorjam-e a hegyről a völgybe? Erre nézve sem hiányzik bátorságom. Vagy átusztassam paripámmal a Visztulát?...

— Jól van! Nagyon szép! — kiáltott föl Borbála ujjongva, — lássuk, hogy izlik önnek a hideg fürdő!...

— Rögtön megyek! — viszonzá Szczuka, paripájára fölpattanva. — Ha ugy megáradt is a Visztula, hogy rajta senki át nem kelhetne, én átusztatok rajta, noha nem tudom, jó uszó-e a lovam... Csak azért, hogy megmutassam, neked Borbála, mennyire szeretlek...

— Jobban-e, mint a papagályzöld zubbonyt és a sárga csizmát? — kérdezte pajzánul Borbála, egyre kacagva.

— Jobban, mint életemet! — kiáltott föl, szilárd, meggyőzni akaró hangon; aztán levágtatott a hegylejtőről s beugrott a vizbe.

Borbála és barátnői, kik a jelenetnek szemtanui voltak, elszörnyedtek, midőn látták, hogy a ló a Visztula hullámait szeldeli első lábaival s gazdája félrecsapott c o n f ö d e r a t k á j á v a l, *) csipőre tett kézzel biztatgatta lovát eme szavakkal:

— Csak bátran, Vezir! Megkapod nálam a kegyelemkenyeret, ha menyasszonyomat megnyerni segitesz!

— Borbála! — kiáltottak föl az elrémült kisasszonyok, — parancsold neki, hogy térjen vissza! Hiszen látod, mily komolyan veszi a dolgot! A viz elragadja őt; az isten szerelmeért! hivd vissza őt!... egyetlenegy sziget sem látható, ugy elboritotta a viz!... Oh, Borbála, te kegyetlen vagy!...

— Mily gyermekek vagytok — viszonzá Borbála nyugodtan. — Hát nem a

---

*) Négyszegletü sapka, minőt a lengyelek viselnek.

saját akaratából történik-e mindez? Ha gyáva volna, nem vállalkoznék ily merényre . . .

— De ő oly nagyon szeret téged . . . képes vagy-e ily roppant veszélynek tenni ki? . . . Oh, hivd vissza őt! . . . Parancsold hogy térjen vissza!

— Annál jobban megbecsül ő engem, mennél drágábban jutok a birtokába.

— De, hátha, a mitől isten mentsen, a vizbe ful!?

— Mitől se féljetek! különben is azt tartja a példabeszéd: a kinek az a rendeltetése, hogy a madarak csipkedjék a testét, a halaknak soha sem fog táplálékul szolgálni . . . Egyébiránt, — tevé utána rögtön: nincs ok többé félelemre, mert már a tulsó parton van.

— Borbála! Ne engedd neki meg, hogy ugyanazon az uton térjen vissza! — kiálták egyszerre barátnői.

Borbála maga is elérzékenyült s integetett zsebkendőjével Gábor urnak, hogy ne uszszék vissza; azonban a fiatal ember, némi pihenés után ujra beugrott a folyóba.

Ezuttal a vizi ut sokkal lassabb volt, mert Gábor csaknem megdermedt a hidegtől s a kifáradt ló csak nehezen dacolhatott az örvénynyel.

A folyó közepén a paripa alámerült; a hullámok kiemelték a lovast nyergéből, ki a kantárt szorosan tartva, kézzel-lábbal iparkodott lehetőleg a felszinen tartani magát.

A mint Vezir érezte, hogy terhétől megszabadult, nagyot lélekzett és horkolt. A lónak csak a füle s a lovasnak csak fehér sapkája látszott még ki a vizből.

A leányok ajkain elhalt a hang az ijedtségtől s kezeiket tördelve, egy Ave Mariát rebegtek, isten segélyeért esedezve.

Csak Borbála igyekezett közönyösséget szinlelni; de ajka sápadt volt s arcán a legcsekélyebb pirosságot sem lehetett észrevenni.

Több izben eltünt ugy a lovas, mint a ló a leányok szeme elől — s csak a partnál lehetett őket ujra megpillantani.

— Borbála, én nyertem! — kiáltá Gábor, ujra paripájának a hátára vetve magát.

— Éljen! éljen Gábor ur! — harsant föl a leányok ajkáról.

Midőn a fiatal ember közeledett feléjök, vidáman tapsoltak, körülvették őt és simogatták lovának a nyakát.

— E fürdő után már igazi Szczuka*) vált belőlem, — szólt Gábor, leugorva lováról.

Körültekintett s folytatá:

— Ne nevessenek önök ki azért, mert ugy csurog rólam a viz, akár az uszkárebről, mely épen aranyrécét hozott ki a vizből.

Ezt mondva, sokat jelentő pillantást vetett Borbálára.

— Majd kárpótolja önt Borbála mindenért! — kiáltának föl a leányok. — Ugy-e, Bora, nem leszel többé oly szigoru hozzá, miután a tűz- illetőleg vizpróbán átesett?

Borbála nem tudta visszafojtani kacagását, a mint a viztől csepegő emez ujkori Koleandert szemlélte.

— Egy tükröt ide, egy tükröt Gábor urnak, — kiáltá, — hadd bámulhassa meg saját szépségét. Oh, ha őt most a hercegnő láthatná, legalább is két órai derültséget szerezne ez neki . . . Ime, egy valóságos hajótörést szenvedett ember!

— Ejh, kisasszony! — szólt Szczuka, fölháborodva, redőbe vont homlokkal. — Lehet-e a fölött nevetni, ha én az ön szeszélyének hódolva, életemet kockáztattam? Lehet-e azon nevetni, ha én szerelmem nagyságáról csalhatatlan bizonyitékkal szolgáltam?! Fuj! . . . Én nem látok abban semmi nevetni valót! . . .

E szavak után kivett egy gyűrűt a mellényzsebéből.

— Megengedi-e kisasszony, hogy e gyűrűt az ujjára huzhassam? . . . Ugy hiszem, kisasszony, kezére immár érdemessé tettem magamat! . . .

Borbála azonban elkapta tőle a kezét, melyet Gábor széles kezével megfogott s fejét hátra csapva, igy szólt:

— Oh nem, egyátalában nem! Lovag ur! E kézből melyet ön egyszer oly kevésre becsült, alig illeti önt, kisujjamnak a hegye, — a c s u k a nekem nem épen inyemre való! . . .

E szavakra, mintha villám sujtotta volna Gábort.

Először ugy látszott, mintha szoborrá dermedt volna. Egyszerre azonban biborpirosság futotta el arcát; ajka remegett s kezével az oldalán levő kardhoz kapott.

*) S z c z u k a magyarul annyit jelent mint: csuka.

— Halj meg tehát, szirén! — orditott föl s egy hirtelen suhintással arcába vágott Borbálának, ki vértől boritva rogyott össze. — Halj meg, nehogy másokat megölj! — ismétlé. Aztán fölpattant a paripára s elvágtatott a messzeségbe, a nélkül, hogy csak egyetlenegyszer is visszapillantott volna.

A herceg rendkivül föl volt gerjedve s embereit küldte a gyilkos üldözésére, — de akár azért, mert az üldözést nem végezték kellő buzgalommal — sok jó embere lévén Gábornak, — akár azért, mert sikerült neki üldözői elől kitérni — elég az hozzá, ő eltünt, mint a vizbe dobott göröngy.

*

Nehány évvel ez esemény után, mely a sandomiri és lublini kerületekben oly nagy feltünést okozott, a hercegi pár fogadást tett, hogy Czenstochauba bucsujárást rendez. Természetesen nem gyalog, szőrcsuhában, tarisznyával a vállon, vastag litániás könyvet cepelve indultak a bucsura.

A herceg és hercegnő nagy pompával, udvari kiséretökkel indultak meg, hatos fogatu, kényelmes hintóban egész kis regénykönyvtárat vive magokkal, különösen a Crebillon fils, — egy kitünő francia szakács — regényeit. Csak a vadászebek hiányzottak . . .

A jámbor pálos szerzetesek, a zárdának egész szárnyát ajánlották föl a nagytekintélyü vendégeknek.

Nagyon kellemes szokás volt ez a szerzetesi vendéglátás! Az utas, a kinek nem illett a korcsmába szállani s a nyomorék és koldus, mindnyájan kényelmes hajlékra és ellátásra számithattak a zárdában.

De, térjünk vissza elbeszélésünkhöz.

A hercegi udvar megérkezése után, másnap, nehány udvarhölgy, természetesen a legáhitatosabbak, reggeli misére siettek.

A hölgyek, a szent beszéd után az Ur asztalához siettek. Ott, a templomban, a főoltár mellett levő kápolnában, egy lengyel nemes, — mint övjéről és kardjáról fölismerni lehetett — keresztalakban feküdt, a padolatot könyeivel nedvesitve.

— Ennek nagy bűnösnek kell lennie! — gondolták a hölgyek, a kereszt-alakban a vezeklőre pillantva, — vagy talán valamely szent s mi legvalóbbszinü — egy szerencsétlen ember!

Az utóbbi nézetnek leginkább megfelelt a vezeklő külseje, a magas, tekintélyes alak, a fekete camarában, a csaknem egészen kopasz fej; de leginkább sejteté azt az, hogy a hol feküdt, homlokával a padolatot, látszólag, kivölgyelni akarta. Mindez fölébresztette a kiváncsiságot s egyszersmind a részvétet a boldogtalan iránt.

Eközben a harang a jelenvoltakat fölhivta az Ur testének és vérének fogadására. A kisasszonyok, a gyónás után, letérdepeltek a főoltár lépcsőjére s bűnbánólag verték a mellöket.

Mikor a pap az utolsó hölgyhöz közeledett s ez, fekete fátyolát fölemelve, ajkát megnyitotta, egyszerre oldalt egy kiáltás hangzott:

— Ő az! Istenemre, ő él! Nem vagyok tehát gyilkos! . . . Borbála él! . . .

Mindenki a hang irányába tekintett. Az elébb még kereszt alakban fekvő nemes volt ez, ki vallásos nyugalommal és alázattal közeledett, az oltárnál letérdepelt s igy szólt:

— Főtisztelendő ur! Most már szabad az Ur testében részesülnöm, mert nem vagyok oly nagy gonosztevő, mint hittem.

— Gábor ur! — kiáltott föl Borbála, csaknem megdermedve.

— Testestől-lelkestől! — szólt a férfi, a nő előtt letérdelve. — Isten megbocsátott nekem! most rajtad van a sor.

Borbála még némi belső küdelmet árult el. Szemét az oltárra, a csodatevő szűzre emelte s aztán kezét a férfi fejére téve, rebegte: »És bocsásd meg vétkeinket, mint mi is megbocsátunk . . .«

— Amen, — zárta be a pap a főoltárnál.

Mindenki közeledett Gáborhoz s köszöntötték őt, mintha halottaiból támadt volna föl; ő azonban egy oldalpillantást vetett művére, azaz ama két jegyre, melyet a Borbála kisasszony arcán megörökitett, miközben azt gondolta:

— Kétszeresen jól ütött ki a dolog; először, én nem öltem őt meg, másodszor azért, hogy szép szemét megkiméltem.

A hercegi pár igen sokat nevetett ez esemény fölött s Szczukát ujra kegyelmökbe fogadták. Ez megujitotta Borbála kisasszonynál szerelmi nyitatkozatait s még Czenstochauban örök hűséget esküdtek egymásnak az oltár előtt.

Az egész vidékon ugy hivták aztán

őket, hogy »u j K o l e a n d e r é s L e o n i l d e« s alkalmat adtak némely példabeszéd fölmelegitésére, oly kisasszonyokra vonatkozólag, a kik kérőiket orruknál fogva hurcolják.

SZINÉSZEKRŐL SZINÉSZEKNEK. *)

Helyesen mondta, a ki mondta, hogy csak arról irhatunk igazán jól, a miért lelkesedünk. Az ellenség sokat emlegetett élesebb szeme csak hibáinkat látja meg, azért minden nem jóakarónk született kritikusunk, a kiben többé-kevésbbé mindig a tagadás szelleme működik. A rokonszenv ellenben meglát minden nemes vonást és előnyt s ezeknek a kifejtésére van legnagyobb szükség, ha valamely fölvett tárgyat produktive akarunk kifejteni. E föltételnek Rakodczay kelleténél jobban felel meg. Valódi rajongással csüng tárgyán, a szinészeten, azt önálló nagy müvészetnek tartja s tagadván azt a közelfekvő párhuzamot, melyet a szinész és zenevirtuóz közt szoktak vonni, merészen azt állitja, hogy a jó szinész k o r r i g á l j a a költőt. E fiatalos elfogultságában azonban nem mindig érvel helyesen, teszem, mikor azt mondja, hogy, ha a szinésznek csupán szolgailag át kellene éreznie a drámát, ép a legnehezebb müveket lehetne a legkönnyebben előadni. E bizonyiték épen Rakodczay ellen fordul. A nagy költői alkotásokat, Shakespearet, Goethét azért nehéz előadni, mert már megérteni, felfogni se könnyü. A nehézség itt, akár az olvasó, akár az előadó elé a költő részéről lesz görditve. A szinész százszor nehezebb helyzetbe jut, ha Coriolánt, mint ha Alfonz urat kell a közönséggel közvetitenie. Nagy dolog tőle, ha a nemes volszk jellemét felfogja, küzdelmeit átérzi, persze, nem annyira, mint maga a hős igazi teremtője, a költő, mert akkor ezzel egyenrangu ingénium volna. Igaza van tehát a mi Erdélyinknek, hogy Shakespeare bizony olvasva is hatásos, sőt részemről azt tapasztaltam, hogy nincs az a szinész, ki azt az ezerszinű hangulatot, az eszmék és érzelmek amaz áradatát birná bennem fölkelteni, mely például Hamlet olvasásakor egész valómat eltölti, a mint hogy olyan szavalót sem ismerek, a ki egy szép költeménynyel ugy meghasson, mintha azt magamnak olvasom. A szinész csak közvetitője, fotografja a költőnek; a ki igazán akarja élvezni, akár a drámairót, akár a lirikust: olvassa maga.

E magas hangból való kiindulás, mely a szinészetnek túlságos művészeti jelentőséget tulajdonit s mely a higgadtság rovására megy, készségesen betudható szerző fiatalságának, mely különben más vonásokban is nyilatkozik a nagyon hamar lelkesedni tudás alakjában. A nagyszerű, fenséges, remek jelzők Rakodczaynál mindig kéznél vannak s eszembe juttatják Göthe verseit:

Wer fertig ist, dem ist nichts recht zu machen,
Ein w e r d e n d e r wird immer dankbar sein.

Mint fiatal autodidakta sokat használja az első személyt, sokat beszél magáról: ezt én igy adnám, ezt én igy tanultam be stb. Egy helyütt pl. magyarázza olvasóinak, hogyan fogta fel Edgart, mikor Molnárral, mint Learrel játszotta. Ez megjárná, ha Rakodczay maga is Salvini vagy legalább Molnár volna; igy azonban bajos azt várnia, hogy a jövendő Edgár-előadók az ő játékát kövessék. Rakodczay kezdő volta meglátszik még azon is, hogy összeidéz mindent, a mit látott, olvasott s még nem tudja a jól idézni tudás titkát, müvészetét. Majd mindig ugyanazt az egypár szinészt (Salvini Rossi, Lewinszky) s ugyanazt az egypár szerepet (Othello, Rikárd, Lear, Shylock, Moor Ferenc, Harpagon, Hamlet) hozza fel. A német nagy szinészekről (Eckhof, Seydelmann, Anschütz, Schröder, Laroche) nem vesz tudomást s a Theatre français-ről említés se történik tömérdek példával és idézetekkel tarkitott könyvében. A Budapesten is megfordult müvészi egyéniségek közül nem emlékszik meg a hetvenes évek közepén nálunk járt felejthetetlen, utólérhetetlen Pezzana Gualtieri asszonyról. E helyett folyvást a mi apró embereinken függ a szeme, a mit a szini kritikus helyesen cselekszik, de nem az, a ki a szinészetről irván könyvet, kiváló példákat keres. A mellett szinészeinkkel nem mindig bánik igazságosan. Helyes kiindulási pontból helytelen következtetésekre jut. Senki se fogja tőle elvitatni, hogy a tragikus, a jellemszinész, mint müvészi fogalom előbbrevaló a bonvivantnál, mint a-hogy a tragédia magasabb műfaj a vigjátéknál; de nagyon helytelen ebből azt következtetni, hogy egy középszerű tragédia

---

*) A szinészet rendszere. Irta R a k o d c z a y Pál. Budapest. 1884.

*

iró több mint Moliére, hogy egy gyenge tragikus ér annyit, mint egy kitünő társalgó szinész. Pedig Rakodczay könyvének sok helyén nagyon kirí ez az irányzat. Nomina sunt odiosa, azért csak általánosságban legyen itt elmondva, hogy minduntalan a középszerüségen alul álló tragikusainkkal huzakodik elő s többször beszél róluk elragadtatással, mint megrovólag; viszont oly jeles tehetségekkel, mint Halmi, Helvei, Csillag (főleg a két utóbbival) igazságtalanul bánik. A naivákról majdnem lenézéssel szól, természetes tehát, hogy Csillag Terézt nem tartja kiváló szinésznőnek. Ép olyan az, mintha valaki azt az igazságot vitatván, hogy a rajz alacsony irodalmi műfaj, Bret Harte-ot nem tartaná jeles irónak.

Dicséretes az a buzgalma, melylyel a francia léhaságok divatja ellen kikel, de felejti, hogy a kor áramlatának is meg kell adni a magáét s csak a létezőt lehet megkritizálni, nem a lehetőt. Szomoru jelenség ugyan, hogy korunkban nem támad tragédia-költő, de az en vogue levő drámairodalom előtt azért nem lehet szemet hunyni, még kevésbbé azt mondani, hogy rosz tragédiák is többet érnek a mostani francia iskola bármely darabjánál. A hol nincs tragédia, ott nincs tragikus szinész sem. Ebből is látszik, hogy a szinészt a költő teremti meg s p. Kovács Gyula is modern középfaju drámákban találta meg legjobb szerepeit: Timót Pált, Tjäldét (Csőd), Rislert, a nábobot stb. Társalgó szinészeink ellenben kitünőek s ezt nem akarja Rakodczay beismerni, holott az egy Jászai Mari mellett ott vannak Prielle, Helvei, Csillag.

Sokkal több jót lehet mondani Rakodczay könyvének érdemleges eszmei oldaláról. A tehetséges szerző röviden és találóan difiniálja, hogy a szinészet rendszere a monológ és dialóg közti ellentéten alapszik s hogy a monológ minden szinészi alkotás magva. A monológról irt hosszu fejezete eredeti gondolkodás terméke s iróját dicséri. Csak egy pontban lesz Rakodczay itt is elfogulttá, mikor polemizál Freytaggal, a ki azt irta, hogy a modern drámában nem szükséges a monológ. Nemcsak, hogy nem szükséges, hanem egyenesen zavaró, müvészietlen s az uj drámairók nem is igen használják, mert Lear pusztája és d' Anges báróné szalonja nagyon különböző két dolog. Egyébiránt ezt Rakodczay is érzi, midőn azt mondja, hogy a monológ a tragédia sajátja, tehát, leginkább csak ott van helye. A modern társadalmi drámákban költőnek és szinésznek más módon kell jelezni a monológ lelki magányát. Okos beszéd, mikor ezt mondja Rakodczay: »A folyton társaságban élő egyén föllépése is megmutatja, hogy minden embernek külön világa, lelki magánya van, mely többé-kevésbbé a társas életben is érvényesül. Nagy szinészek a lelki önállóság és a külvilághoz simulás közti ellentét végtelen finom átmenetei által adják a jellemet.« E finom átmenetek megteremtése árulja el az igazi költőt, a jó szinészt.

Igen figyelemreméltó, helyes elve Rakodczaynak, mely a kritikustól megköveteli, hogy mozzanatok leirásával örökitse meg a szinészt. Egyik jeles szinbirálónk nemrég kiadott kritikáiban erről, nagyon helytelenül, kicsinylőleg nyilatkozott, pedig az olvasó csak igy szerezhet magának fogalmat a szinész játékáról. Garricket látni véljük, ha Lichtenberg ir róla. Ily szini kritikákra Rakodczayt is kiválóan képesiti nagy megfigyelő tehetsége, melynek müvében számos helyen frappáns bizonyitékait adja. Igazi Kolumbusz a szinészek mozgása, megszokott gesztusai, játékmodora fölfedezésében.

Zavaró a könyvben a tenger sajtóhiba, mely a gyönge magyarsága és ortografiája miatti bosszuságunkat még növeli. Egészben véve azonban a nagy előszeretettel irt, olvasottságról, komoly megfigyelésről tanuskodó szinészet rendszere derék munka, mely szerzőnek becsületére, irodalmunknak nyereségére, szinészeinknek épülésére válik. Üdvös dolog volna, ha Rakodczayt kineveznék tanárnak a szini oskolába; ott venné a leendő magyar szinészet legtöbb hasznát.

REVICZKY GYULA.

„ALKIBIADESZ.“

(Tragédia 5 felvonásban. Irta Koroda Pál. Budapest 1884. Ára 1 frt 50 kr.)

Ha valamely dráma nem is felel meg a tiszta műfaj szigorubb követelményeinek, azért lehet még mindig jóravaló alkotás. Koroda Pál müve nem tragédia. S vajjon egyáltalán szinpadra való munka-e? Erre a kérdésre is tagadó a válasz. Sőt »Alkibiadesz«-nek minden fogyatkozása közt legnagyobb az, hogy teljesen szinszerütlen-

Nem csodálkozhatom azért eléggé, hogy akadt kritikus, a ki helyesen rámutatva a »tragédia« ebbeli gyöngéire, különös következetlenséggel mégis reméli, hogy »a dramaturg kék plajbásza színszerűvé is tehetné.« Az a kék plajbász! Mintha azzal a dramaturgok irnának és nem csupán törülnének...

Törülni való ugyan nincs Koroda Pál darabjában, mert hosszunak épen nem hosszu, sőt egyik-másik felvonását szinte rövidnek, azaz nagyon is tartalmatlannak találjuk. Szinre alkalmazni csak ugy tudná az a kék plajbász, ha ujra megrajzolná Alkibiadeszt, a hőst; több életteljességet öntene bele, szeszélyeit erős, komoly szenvedélylyé változtatná, kapkodását célratörekvő akarattá emelné, s általában oly jellemmé varázsolná át, a kinek nagyratörekvését maga a néző vagy az olvasó érdekkel kisérné, kiváló tulajdonaiért rokonszenvvel is kitüntetné, sikerei mellett pártot fogna s a mikor a küzdelem végén elbukik a hős: megsiratná, mint kedvencét.

De még ez sem volna elég. Annak az ismételve idézett kék plajbásznak méltó ellenfelekről is kellene gondoskodnia Alkibiadesz számára, a kiknek ellenállása csakugyan valószinű akadályokat görditsen a hős elé; és végül igaz drámai életet, egységes cselekvényt, fokozódó érdekességet s mindenekfölött bonyodalmat és összeütközést kellene belevarázsolnia e műbe.

De hát várhatók-e ily csoda-dolgok egy dramaturgiai kék plajbásztól? Hisz nálunk már a hihetetlen is megtörtént, a mikor Paulay Ede szinpadra alkalmazta »Az ember tragédiájá«-t s ez épen nem reális, elvont munkát valóságos »kassza-darab«-bá tette! ... Igen ám, de nem is irt hozzá egyetlen prózai sort se, ellenben kitörült a drámai költeményből vagy ezer jambusos sort. Ime a határ, a melyen túl semmiféle plajbász (sem kék, sem vörös) nem mehet, akár Paulay Ede forgatja, akár Dingelstedt Ferenc, a ki tudvalevőleg Shakespearet modernizálta, de szintén csak nagyobb szabatosságra, rövidítésre és jelenetezésre törekedett.

Az »Alkibiadesz« tragédia semmit se nyerne, ha szerzője előadatná. Olvasva sok szépet találunk benne; végignézni azonban alig birná türelemmel tán maga a szerző sem. A mi jó és érdekes a műben: az nem a drámaiság, hanem oly költői elemek s az értelem oly distinguált nyilvánulásai, a melyek nélkülözhetetlen kellékek valamely élet-képes, azaz szinpadra való darabban, de a melyek távolról sem elégségesek, ha csupán és kizárólag ezek képezik a mű jóravaló tulajdonságait.

Koroda Pál minden művében, a »Tulvilági komédiá«-ban s a »Költői elbeszélések«-ben is, szerette a különcködéseket, a bizarrságokat. Most se lett hűtelen önmagához és »Alkibiadesz«-e csakugyan nagyon különbözik amaz alaktól, melyet az élvvágy és hősiesség, a bosszuállás és megadás, a könnyelmüség és ideális ragaszkodás e sajátságos ókori képviselőjéről alkottunk magunknak. A büszke, elbizakodott athéni ifju, ki hazája ellen fordul: született tragédia-hős. Psichologiai ellenmondásait azonban egy Skakespeare-nek kellene összhangzásba hozni, hogy egy szinházi est folyamán megértsük, valószinünek találjuk s jelleme változásainak szükségszerüségéről meggyőzzön bennünket.

A magyar Alkibiadesz valóságos ó-görög svihák. Önzése nem ismer határt s tettének minden rúgója érzékiség, Már beköszöntőjében kiáltja:

»Csak hajnalig lesz szép Athén a mienk,
De addig minden gyönyörét nekünk
Feltárja pazarul! Hosszu időkre
Veszszük ki részünk néhány röpke percben.
A legjobb bort a serlegekbe! Hajrá!
A legtüzesebb táncot, legvigabb dalt!«

S a mámor hajszolása mindvégig egyik fődolga. Nincs az az államügy, végzetes csata, a mely feledtetni birná vele, hogy élvvágyó. Büszkén mondja, hogy

»Az én hatalmam s Athén üdve egy«,

de nemsokára rá »sans gêne« igy szónokol a spártai vezérek előtt:

»Beh örülök, hogy Athént elhagyom
S tovább veszödnöm nem kell véletek.
Elég volt abból, a mit Athén adhat.
Erő forr bennem meghóditani,
Mi a világból meghódítható.
Dús kert ez a világ. Sok a virága,
Sokféle bájjal. Nekem semmi nyugtom,
Mig nem szivom ki mindnek illatát!«

És soha nincs hijával egy-egy virágnak. Athénben a szép Timandráért lelkesül, Spártában a büszke Timea hiába áll neki

ellent, csakhamar meghódol a hóditó előtt, nem törődve férje, Agisz király rettenetes bosszujával; Sardisban a csábos Mirha foglalkoztatja ismét Alkibiadeszt, de azért az ujra megjelenő Timandráról se mondhat le; s ez a Timandra hive marad Androsban is.

A szinhely e gyakori változása is szaggatottá teszi az egész mesét és cselekvényt. Minduntalan más érdekek forognak szőnyegen; de az eredmény mindig ugyanez. Alkibiadesz összetűz környezetével; megsérti szövetségeseit, ellenfeleit; ezek bosszut forralnak, cselt szőnek, de mielőtt tervüket valósithatnák: a célba vett hős nagy-ügyesen elillan. Az első felvonásban az irigykedő és hatalmukra féltékeny Tidios és Kriteos fölbérelt szerecsen-fiukkal megcsonkittatják az istenek szobrait, aztán ráfogják, hogy a bűnt Alkibiadesz követte el mámorában. Fel is lázitják a polgárokat ellene, a kik már-már száműzni akarják Szicilia hóditóját, de Theano, Apollo papnője segitségével megmenekül. A második felvonásban már Athén ellen izgat Alkibiadesz.

»Ki mondja azt, hogy nékem van hazám?
A férfi tépjen ki m i n d e n t szivéből,
Mi megalázni vagy b á n k ó d n i készti.
Kitépem Athént szivemből, a miért
Gyalázatosan életemre tört.«

Készül is hazája ellen, mig Theramén az athéni arisztokraták feje meg nem lágyitja szivét. Attól fogva már csak Timéa tartja őt Spártában. Ezt el akarja ragadni s midőn a királyné vonakodik, elhatározza Alkibiadesz, hogy hadat toborz, Spártára ront, hódolásra is készti, aztán boldogan uralkodik ott Timeával. Tervét még jókor megtudják s Alkibiadesz szökik, Timeát pedig férje leszúrja. S árulás, cselszövés a kenyere Alkibiadesnek a perzsáknál is. Szerencséje, hogy Spártát és Perzsiát csakugyan leveri; s diadallal mehet vissza Athenbe, a hol megbocsátanak a győzőnek; de egy spártai bosszut áll s a lángba borult hajón egy titkos nyillövés vet véget életének. Alkibiadesz a mikor már a szintén leszurt Timandrát megsiratta, e szavakkal hal meg:

»Tűz voltam! Tűzbe megyek vissza én;
És mint tűz élek mindörökre —«

Látni való, hogy a műnek sem technikája, sem jellemeinek rajzolása nem kölcsönöz értéket. Mint e g y s é g e s a l k o t á s távol marad a szerényebb igényektől is; de egyes részeiben viszont oly szerencsés munka mely méltó, hogy a kritika foglalkozzék vele s alkalmat adjon rá, hogy a fiatal költő nem mindennapi tehetségét elismerjék. A föladat merész volt, a mire Koroda Pál vállalkozott, nem is birta megoldani; de a mikor ezt kimutatjuk, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ennyi költői erő, ennyi nemes ambició s ennyi izlés és részleges siker, mint a mennyiről ez az elhibázott mű egész bőségben tanuskodik: akármely könnyebb tárgy feldolgozásánál bizonyosan megszerezte volna a szerencsét is társul.

A ki ugy eltalálja a görög szellemet s a görög élet hangulatát mint Koroda Pál az első felvonásban, s a ki megirta az Alkibiadesz és Timea közti szép párbeszédeket, továbbá a harmadik felvonás második szinében gyorsan váltakozó jeleneteket, valamint a hős eszes, lendületes, eszmékben gazdag mondásait: az oly poéta még sokkal adós az irodalomnak, mert mind e dicséretes részletek ugyanannyi igéretek is, a melyeknek beváltására méltán számithatunk. De nem szabad többet kivánni e műtől, mint a mennyit szerzője akart nyujtani. Ugyhiszem Koroda Pálnak, darabja irásakor sohasem lebegett szeme előtt a szinpad; különben lehetetlen lett volna, hogy oly naivan épitse föl egy-egy felvonását, oly gondtalanul konstruálja meg egy-egy jelenetét, oly önkényesen léptesse föl és léptesse el személyeit s oly véghetetlen pongyolán bánjék el a mese fonalával, melyet hol elvág, hol összekuszál, hol teljesen elrejt.

Tragédiája nem más, mint egy különcködő hős dramatizált élet- és jellemrajza, de sok oly vonással, mely a karrikaturákéira emlékeztet. Ez az Alkibiadesz nem tragikus, csak léha.

PRÉM JÓZSEF.

RENAN VALLOMÁSAI.

A nagynevü francia tudós e hó clején meglátogatta szülőföldjét, s honfitársai a tisztelet és szeretet fényes jeleivel fogadták. A lakosok nagy tömegben tódultak ki a quingampi vasuti állomáshoz fogadására s a bretagnei irodalmi világ nevében — mert Renan a Bretagne szülöttc — Luza és Quellien fogadták a vendéget.

Tréguierben nagy örömet okoztak neki azzal, hogy megnyitották előtte szülőházát. Délben a »Lion d'Or« vendéglő földiszitett kerti helyiségében bankettet rendeztek tiszteletére.

A polgármester felköszöntője után maga a hires tudós emelt szót s nemcsak multjára, de jelenére vonatkozólag is igen érdekes vallomásokat tett.

Lefestette az örömet, melyet neki szülővárosának viszontlátása nyujt. Negyven év hosszu idő, és ő mindazonáltal még az uteán heverő köveket is fölismerni véli. »Azt kérdeztem magamtól — ugymond — vajjon megváltoztam-e én magam e hosszu idő alatt és határozottan azt felelhetem: nem. Testileg igen, kétségkivül, bár ezt illetőleg is több mondani valóm volna. Gyermekkoromban sem szerettem a mozgást; sohasem játszottam, inkább akármeddig elüldögéltem. A házunktól az iskoláig vezető utat naponkint kétszer jártam meg a nélkül, hogy csak egy lépéssel is letértem volna róla jobbra vagy balra. Csúzom, mely annyira megneheziti most nekem a járás-kelést, már akkor is meg volt. A mi ellenben a lelkületemet illeti, ez mindig ugyanegy maradt. Abban a kis lelkiismeretes, szorgalmas tanulóban, kinek legfőbb vágya volt tanitóinak tetszését megnyerni, egész magamra ismerek; már akkor is meg volt mindenem, a mim most van; azóta semmit sem szereztem, hacsak ide nem számitom az eszmék értékesitésének kétes mesterségét. Jobb volna egyedül élni és magányban meghalni, de hát az ember nem ur maga fölött; a világ megragadja őt hajánál fogva és kénye kedve szerint bánik el vele. Mindig élt bennem az igazság szeretete. Azt óhajtom, hogy siromra majd e föliratot tegyék: Veritatem dilexi. Mennyire óhajtanám, hogy a trégnieri kolostorban temessenek el majdan, de hát a kolostor az egyházhoz tartozik, az egyház pedig, elég igazságtalanul, nem fogad be engem. . . Igen, én szerettem és kutattam az igazságot; követtem oda, a hová szólitott, semmibe sem véve a sulyos áldozatokat, melyeket gyakran követelt tőlem. Szétszakitottam a legkedvesebb kötelékeket, hogy neki engedelmeskedhessem. Meg vagyok győződve, hogy helyesen eselekedtem. Érzelmeim őszinteségét illetőleg valódi breton voltam. Naiv faj vagyunk mi, szeretünk hinni a jóban és igazban. A szükségesekkel ellátva és némi képzelőtehetséggel megáldva, már oly boldogok vagyunk, mint bármelyik király. Ez ugyan nem igen alkalmas módja a vagyonszerzésre, de igenis a boldogságra. Igen, a mi vidorságunk becsületességünkből fakad. Oly időben, mikor az általános baj megfosztja az embereket életkedvüktől, mi tovább is azt hisszük, hogy az élet megérdemli a fáradságot, melyet eszményi céljának elérése követel. A szomoru dolgokkal való foglalkozást nem szeretem. Minél tovább elmélkedem fölötte, annál inkább megerősödik abbeli hitem, hogy az egész bölcselet a jókedvben összpontosul. Mi kelták sohasem leszünk pesszimisták, nihilisták. Ez örvények szélén a természet vagy egy asszony mosolya meg fog minket menteni. Anyám, ki 87 éves korában halt meg hoszszas és borzasztó betegségtől gyötörtetve, még egy órával halála előtt tréfálózott. Hallgassanak reám és ne változzanak meg. Az önök tulajdonságai vissza fogják nyerni az egész világ előtt értéküket. Merjenek önök annyit érni, a mennyit valóban érnek. Hibáink vannak, az kétségtelen; első közöttük talán az, hogy nagyon kevéssé bizunk magunkban.« — Kijelentette még Renan azt is, hogy miután már gyermekkora emlékeit megirta, most majd hozzá fog öregsége élményeinek és tapasztalatainak kidolgozásához. E nyilatkozatát a lakomán jelenvoltak kitörő örömmel fogadták.

IRODALOM.

† **Laube Henrik**, az osztrákoknak talán legáltalánosabban ismert és kedvelt drámairója, e hó 1-én reggel meghalt Bécsben. Kiváló munkása volt az ausztriai német irodalomnak, melynek tudvalevőleg nagyon kevés kitünősége van. Régóta betegeskedett a 78 éves költő s legutóbb Karlsbadban volt, de baja ott még jobban elfajult. Mikor oda érkezett annyira gyönge volt, hogy az orvosok azt tanácsolták, ne kövesse a fürdő szigoru szabályait. De Laube, kinek sokszor adott már enyhülést a karlsbadi forrás, nem tudott lemondani szándékáról s használta a fürdőt, noha ereje napról-napra gyöngült. Három hetet töltött az agg költő a cseh fürdőben. Leginkább csak aludt tejjel táplálkozott, s csak néha-néha ivott bort, hogy megszabaduljon a hidegleléstől, mely sokat gyötörte. Az orvosok aggódva látták, hogy a beteg ereje mindin-

kább fogy s a mult hónap 23-dikán tudatta velük Laube, hogy visszatér Béesbe. Attól féltek, hogy nem birja ki az ut fáradalmait, de nem lehetett őt visszatartani. Másnap indulni készült s arra sem akart ráállani, hogy utközben pihenőket tartson. Mire eljutott Bécsbe, már teljesen ki volt merülve, de az első négy nap alatt meglehetősen jól érezte magát; ereje lassankint gyarapodott s szolgájára támaszkodva föl s alá járhatott szobájában. Nemsokára azonban visszaesett régi szomoru állapotába, mert az utolsó napokban mutatkozott javulás végső föllobbanása volt élete lángjának. Orvosai tanácskozást tartottak s állapotát fölöttébb válságosnak nyilvánitották, de azt talán maguk sem hitték, hogy halála olyan közel van. Az orvosok rendeletére egész éjszaka virrasztott egy ápoló a beteg ágya mellett. Laube néhány eseppnyi bort ivott éjféltájban s aludt is itt-ott néhány pillanatig. Eszméletét megőrizte s ráismert környezetének minden egyes tagjára. E hó 1-én reggel hat órakor ébredt föl utoljára s néhány pere multán örökre elszenderült. — Laube Henrik 1806. szeptember 18-án született Sprottauban, Porosz Sziléziában. Huszonkét éves korában irta »Gusztáv Adolf« cimű első tragédiáját, melyet nagy tetszéssel fogadott a boroszlói közönség. E darabjának sikere érlelte meg azt az elhatározását, hogy irodalmi munkásságát főkép a szinpadnak szenteli. Később azonban egyéb müveket is irt, kérlelhetetlenül ostorozva az akkori német társadalom ferdeségeit, a mivel nagyon sok ellenséget szerzett. Azzal vádolták, hogy föl akarja forgatni a meglevő intézményeket s 1834-ben ki is utasitották őt e miatt Szászországból. Előbb Graefenbergbe költözött s aztán Berlinbe, hol el is fogták, midőn a porosz kormány irtóháborut inditott az"ugynevezett» Burschenschaft« ellen. Fogságából 1835-ben szabadult ki; egy évvel később nőül vette Hänel lipcsei tanár fiatal özvegyét s épen házassága első esztendejében érte az a baleset, hogy egy régibb itélet alapján másfél évre várfogságra vitték. Az 1839-ik év elején odahagyta nejével együtt Németországot s körutat tett Franciaországban. 1848-ban tagjává lett Laube a német birodalmi parlamentnek s az maradt 1849 végeig. Néhány hónappal ezntán Bécsbe hivták s rábizták a Burg-szinház müvezetését. A nagyhirü szinházban ez időtől kezdve a francia irány lett uralkodóvá, a mit a német irodalom emberei nem is boesátottak meg Laubenak soha. De tizenöt éven át hiába volt minden recriminatio Laube ellen. Tagadhatatlan tény volt, hogy Laube e szinházat magasabb szinvonalra emelte, mint a milyenen Schreyvogel és Holbein igazgatása alatt állott. Mint költő elég képességgel birt arra, hogy a gondjaira bizott intézetet irodalmi diesfénynyel övezze; finom izlésével és biztos itélőtehetségével az előadás szavallati részét eddig nem sejtett tökélyre emelte; realistieus hajlamainál fogva pedig a külső kiállitást vitte fel egész a teljes illusiokeltés határáig. Becsületes, igazságos, tapintatos és udvarias volt mindenki irányában. Érdemeiért az udvar tisztelte, a sajtó beesülte, a közönség szerette és a művészek rajongtak érte. Csak a németországi irók voltak elégedetlenek. A Burgszinház az ötvenes és hatvanas években rendkivül nagy virágzásnak indult; és ennek érdeme főrészben Laubet illeti. Ő hozta ez intézethez Seebaeh Máriát, Rettich asszonyt, Gossmann Friderikát, Davison Bogumilt, Wagner Józsefet, kiknek nagy tehetsége nagy fényt kölesönzött a béesi müvészetnek; ő nevelte Sonnenthalt, Lewinskyt, a Gabillon-párt, Wolter asszonyt, Förstert, Bognár és Baudius kisasszonyokat, Hartmannt, Krastlt és Sehönét. Az egész Burg, — a milyennek még most is látjuk, — az ő alkotása, mert az uj tagok, kik a Stadttheaterből ez intézetbe átlépnek, szintén Laube neveléséből valók, valamint Németország első szinpadi »Sprachmeister«-je, Strakosch is. — Laube kiválóbb drámai müvei nyelvünkre is le vannak forditva. Köztük legtöbb sikert »Essex gróf« aratott.

Jókai Mór ragyogó phantaziával irt müvéből: A »m a g y a r n e m z e t t ö r t é n e t é«-ből közelébb már a második kötet is megjelent a Franlin-társulat kiadásában. Ez a kötet János király uralkodásával kezdődik s a szathmári békekötéssel ér véget. A Franklin-társulat ezuttal igen izléses kiállitásu kötetben mutatja be a iró regényes rajzait, cimképül Dugovics Titusz önfeláldozását szemelve ki Nándorfehervárnál.

»Vallásos költészetünk« cimmel 47 oldalra terjedő irodalomtörténeti tanulmányt bocsátott közre dr. K ő r ö s y László. Kapható Esztergomban szerzőnél. Ára?

Jókai Mór ujabb regényeinek illustrált kiadásából, melyhez a koszorus iró leánya: J ó k a i Róza k. a. késziti a rajzokat, a 2—12 füzetek jelentek meg a Révai testvérek kiadásában a »L ő c s e i f e h é r a s s z o n y« két kötetét tartalmazva. Jókai emez ujabb kiadását, a tartalom mel-

lett, az erős papir, könnyen olvasható betük és tiszta nyomás is ajánlják. Egy füzet ára csak 25 krajcár.

Vörösmarty összes munkáinak teljes kiadásából a 7-dik és 8-dik füzeteket bocsátotta közre Mehner Vilmos. Az elsőben az első kötet lesz teljessé, az utóbbiban pedig a második kezdődik »Zalán futásá«-val, melyből három teljes éneket kapunk. Egy-egy füzet ára 35 kr.

Az »Olcsó könyvtár« ujabb füzetei csaknem kizárólag forditásokat tartalmaznak, annak jeléül, hogy a vállalat szerkesztője első sorban a külföldi irodalmak kiválóbb termékeinek kivánutat törni a magyar olvasóközönség közé. E füzetek tartalma a következő: 175. »A nemzetgazdaság a klasszikai ó-korban.« Irta Roscher Vilmos. Németből forditotta L. Á. Ára 20 kr. — 176. »A hableány«. Beszély, irta Theuriet. Forditotta Sz. E. Ára 30 kr. — 177. »Cranford«, Regény, irta: Gaskellné, forditotta: Belényesi Gábor. Ára 60 kr. — 178. »Egy szó«. Regény, irta: Ebers György, forditotta: Kacziány Géza. Ára 80 kr. — 179. »A szépség vonzereje«. Irta: Malot Hector. Forditotta: Sz. E. Ára 60 kr. — 180. »Az Abderiták«. Irta: Wieland. Forditotta: Farkas Albert. Ára 1 frt. A vállalat 181-dik száma Gyöngyösi Istvánnak »Thököly Imre és Zrinyi Ilona házasságáról« szóló verses leirását tartalmazza. Egykoru kéziratból kiadta és jegyzetekkel kisérte Háhn Adolf. Ára 30 kr.

A **»Paedagogiai encyclopaedia«**-ból, melyet Verédy Károly több ismert nevü tanférfiu közremüködése mellett szerkeszt, közelébb az 5. és 6. füzetek jelentek meg az »Athenaeum« kiadásában. E füzetekben még csak az F betü végeig jut a szerkesztő; ezért azt hisszük, hogy a vállalat alkalmasint többre fog terjedni 20 füzetnél, mint előlegesen tervezve volt.

Magyarország függetlenségi harca 1848—1849-ben, Gelich Rikhárd tábornok ama terjedelmes müvéből, mely az 1848—49-iki eseményeket, főleg katonai szempontokból irja meg, a 12-ik füzetet bocsátotta közre Aigner Lajos. A Windischgrätz bevegnek Pestre vonulását követő katonai és egyéb intézkedésekről szól, számos és értékes adatokkal. Benne van Havas József és Barcezy proclamátiója, Dembinsky életrajza, a katonai intézetek berendezése Nagyváradon. Egy füzet ára 40 kr.

»A sziv világa« cimen Vészi József a »N. P. Journal« egyik dolgozótársa, ki három évvel ezelőtt egy kötet verssel jelent meg a könyvpiacon, ujabb költemény-kötetet ád ki. Előfizetési ára 1 frt 50 kr.

Jules Simonról, ki már régóta hallgat, a »Figaró«-ban Paul Bosq érdekes dolgokat közöl és többi közt elmondja, hogy Simon jelenleg két igen fontos müvön dolgozik. Az egyik a concordatumról, a második Thiersről szól. Ez utóbbi, a köztársaság első elnökét jellemző mű, igen érdekesnek igérkezik, mert Simon bizalmasa, tanácsadója, jobbkeze volt Thiersnek, ki vele szerkesztette a diplomatiai iratokat s ba Dufaure-ral tanácskozott, mindig Simon volt, kivel az ügyet előbb megbeszélte.

Lassale vigjátéka. A német szocialdemokracia megalapitója nagy kedvelője volt a szinpadnak. Maga is tett kisérleteket a drámairás terén, de eddig csak egy müve: »Franz von Sickingen« volt ismeretes. Most fölfedeztek egy, a Lassale tollából származó vigjátéktöredéket is. Csak két felvonást irt meg Lassale, de ez a fragmentum is olyan, mintha egész volna, mert igen drasztikusan csattan a végén. Egy drámairó, kivel a szerző elolvastatta a darabot, sok változtatást, javitást ajánlott, a mi felbosszantotta az ingerlékeny és nyakas Lassalet. »Kezdem unni!« ezt jegyzé a kézirat végére és többet nem nyult hozzá.

Nordau és Tissot. A berlini Börsen-Couriernak irják Párisból: »A párisi polgári törvényszéknél egy pört inditottak meg, mely a német irói világot különösen érinti, de tárgyánál fogva általánosabb érdekü. Nordau Miksa lép fel mint panaszos Tissot Victor ellen, mert az utóbbi, »a titkos porosz rendőrség« c. iratában megtámadta őt személyes becsületében. A Nordau ügyvéde által szerkesztett és a törvényszékbez intézett beadvány igy kezdődik: Nordau Miksa tudor ur, lakik rue Mosnier 37. sz. a., kinek ügyvéde Cortot ur, felhatalmazást kért, hogy Tissot Viktor urat rővid határidő alatt a »Tribunál Civil de la Seine« elé idézhesse, miután Tissot Viktor ur, Dentu E. kiadónál »La police secrète prussienne« c. alatt könyvet tett közé, mely a következő passust tartalmazza: »Egy vice-Beekmann, egy bizonyos Nordau, aki egy francia minisztertől az officier de l'Académia violaszinü szalagját kapta, kétkötetes munkát irt annak bebizonyitására, hogy a Szajnapart lakói jobban rászorultak a civilizáltatásra mint a Congó-parti lakók.« A beadvány kifejti, hogy Tissot e könyvben Beekmannt egy külhatalom kémjének mondta és igy a vice-Beekmann kifejezés olyan, hogy sérti dr. Nordau becsületét. Miután Tissot vonakodott e kifejezést jószántából kihagyni, dr. Nordau azt kivánja, hogy Tissot e kifejezést birói itélet folytán hagyja ki, mindennapi mulasztásáért 1000 frank kártéritést fizessen és az itéletet saját költségén tegye közzé Franciaország és a külföld husz lapjában. Az ügy a francia birákra nézve kényes és a per kimenetelét érdekkel várják,

---

MŰVÉSZET.

Az uj operaház, az udvar jelenlétében, minden esetre még szeptemberben talán 25-én meg fog nyilni. »Azt, hogy melyik operát választják a megnyitó előadás alkalmára — irja egyik félhivatalos kőnyomatu lap — még csak a legközelebbi napokban döntik el.« Eddig évek óta ugy volt, hogy az ősz zeneköltő Erkel Ferenc István király operájával nyitják meg az uj házat; sőt már legközelebb meg is kezdik a próbákat — igy mondta minden értesülés.

És ez most megint kérdésessé válik? Valószinü, hogy a félhivatalos kőnyomatu lap összetéveszti a budapesti operaházat valamelyik külföldön megnyitandó szinházzal. Az operaház befejezésén, mint a B—p irja háromszáz munkás keze dolgozik s az utolsó hetekben egész éjen át fog a munka folyni. A szinpadi vasgépezet, a melynél komplikáltabb nincs az egész világon, már egészen kész; a nagy előfüggöny szintén. Próbát a gépekkel e hó végén fognak tartani. E roppant gépezetet egyelőre az Asphaleiának megbizottai fogják vezetni. A mult napokban tettek kisérletet az akusztikát illetőleg, a többek közt Maleczky is énekelt s az eredmény felülhaladt minden várakozást. Arról azonban szó sincsen, hogy e hónapban a szinpadi próbák megkezdethessenek. István király dalmü főpróbája körülbelül szeptember 25-én lesz. Broulik már a jövő hónapban végleg Budapestre jön, mig Turolla Emma csak október 1-én. Az operaház magánénekesnői a következők: Turolla Emma, Bartolucci Viktoria, Maleckyné, Reich Irma, Szigetiné, Komáromi Mariska, Spányi Irma, Glózer Adel, Kordin Mariska, Saxlehner Emma, Ábrányiné, Doppler Ilka, Risley Lélia, Stoll Gizella és Rotter Gizella. Magánénekesek: Broulik Ferenc, Bignio Lajos, Gassi Ferenc, Hajós Zsigmond, Odry Lehel, Ney Dávid, Pauli Rikhárd, Fektér Ferenc, Kiss Dezső, Dalnoky Béni, Kőszegi Károly, Láng Fülöp, Tallián János, Maleczky Vilmos, Szendrői Lajos, Vass János, Zsitvay Péter, Szekeres Lajos. A karszemélyzet 35 nőből, és 40 férfiből áll; a zenekar pedig 80 zenészből, s a szükséghez képest még szaporittatni fog. A ballet marad egészen változatlanul a régi: Coppini Zsófia első ballerina, Pini Henrik magántáncos, Campilli Frigyes balletmester, Müller Katica, Ferenczy Paula, Kürti Hermina, Sarkadi Mariska magántáncosnők s azonkivül 35 kartáncosnő s 20 balletnövendék. E szerint a nemsokára megnyitandó operaház müvészi személyzete több, mint 250 személyből áll.

Külföldi zenészeti hirek. Flotow, a »Mártha« költője, életének utolsó éveiben tudvalevőleg megvakult Halála előtt egy dalt szerzett melynek cime »A vak zenész« s melyben hű képét adta lelki állapotának. E mű most megjelent Darmstadtban s özvegye tulajdonát képezi. — A »Philharmonic Society«, Anglia legrégibb zenetársasága Dvorak Antal cseh zeneszerzőt, kinek müveit Londonban az utóbbi időkben a szerző vezénylete alatt nagy sikerrel előadták, tiszteletbeli tagnak választotta meg. — Neumann Angelo, a brémai szinház igazgatója, lemond állásáról s átveszi Kreibigtől a prágai német szinház vezetését. — Lecocq uj operettet fejezett be, melynek cime Le Sage Diable boiteux-je után »A Sánta ördög.« Szövegét Monselet irta. — A bécsi lapok elismeréssel nyilatkoznak Nádayné asszonyról, ki közelebb az Álarcos bál-ban az apródot énekelte. December folyamán a bécsi operában Wagner zenedrámái kerülnek szinre. Ez alkalommal Longe szerepét a Rheingoldban Vogl, a kitünö müncheni müvész fogja adni, ki e szerepben az elsö bayreuthi előadások alkalmával nagy sikert aratott. — Saint-Saens, a hires francia zeneszerző, jövő télen Prágába megy, hogy »VIII. Henrik« cimü operája első előadását vezesse. Onnan Bécsbe utazik, hol jelen lesz »La Lyre et la Harpe« kantatéjának első előadásán. Ezenkivül a Börsendorfer teremben kamara-zeneestélyt fog rendezni. Valószinüleg lejön Budapestre is. — Osztrák operette társulat alakult közelebb, mely vándor körutra indul s előadásokat fog rendezni Genua, Nápoly, Bologna, Florenz, Palermo, Catania, Messina, Róma, Turin, Velence városokban. A társulat igazgatója Spanner Sarolta kisasszony. — Rubinstein családjával együtt Velencébe érkezett, használni a lidoi tengeri fürdőt.

George Sand szobrát ma, e hó 10-én leplezik le La Châtreban, nagy irodalmi ünnepélyességgel. A szobrot Aimé Millet jeles szobrász véste carrarai márványba. Ülve, ábrándozó helyzetben ábrázolja a költőnőt, kereszbe tett lábakkal. A modern női ruha prózaiságán azzal tette tul magát, hogy az alakot arab gandurába öltöztette. A gandura, melyet George Sand Nohantban időzve gyakran viselt, olyan festői, hogy kivánni sem lehet nála jobbat. Hosszu, bő ing, melyen a fej és karok számára nyilás van; szélein keleties diszitések. George Sand arányos testén gyönyörü redőket vet. Az alak ülve két méter magas; egyenesen állva csaknem harmadfél volna. Virágokkal, növényekkel körülvett gyepágyon foglal helyet; jobb kezében toll, baljában nyitott könyv. A fej mélyen gondolkozó, de mélaság nélkül és hasonlatossága meglepő. Millet negyvenéves korában, dicsősége delén ábrázolta a költőnőt. A márványt a francia állam adta, a költségeket aláirás utján födözték, melyet az Indre-megye kezdett meg. A Genuys által tervezett talapzat is igen csinos, homlokán e fölirat: George Sand, Amantine — Lucile — Aurore Dupin, Baronne Dudevant, Paris 1804 Nohant 1876. A jobb és bal oldalon a nagy irónő müveinek hosszu cimsorozata van aranyvésetü betükkel, hátul pedig e két szó: Nemzeti gyüjtésből. A leleplezés nagy irodalmi ünnep lesz, de az akadémia visszautasitotta a meghivást. — Páris községtanácsa e hó 1-én tartott gyülésén egy utcát nevezett el George Sand nevéről. Ugyanekkor kereszteltek el még 39 más uj utcát is, az uj nevek között van Darwin, Saint-Beuve, Henri Heine és Gustave Doré is.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

33 szám. 1884 Augusztus 17.

A SORS SZESZÉLYE.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA

(Folytatás.)

— Szerencsés jó estvét kivánok nemzetes uram. Hát csak egy kicsit sétálgatni tetszik ezen a szép verőfényen?!

Gábor fogadta ugyan a köszönést, de nem igen nagy kedvet mutatott a társalgást folytatni.

De Mózsi azért ujra kezdé:

— Bizony nincs is szebb a szép időnél, kivált ha az ember oly fiatal, mint a nemzetes ur, és örülni tud az életnek.

Szünet után Mózsi ismét mondott valami badarságot s midőn látta, hogy a társalgás nem akar sehogysem haladni: legjobbnak látta egyszerre kiugrasztani a bokorból a nyulat. Azért kissé habozva bár igy szólt:

— Véletlen szerencse, hogy találkoztunk, mert őszintén bevallva, mondani is akartam valamit a nemzetes urnak!

— S mi lenne az?

— Hol is kezdjem?! — Nagyságos Szaláncy uréknak egy kissé zokon eshetik most amaz egyszerü parasztházacskában lakni, midőn palotájukat más birja!

— A külszin gyakran csal s minden attól függ, hogy ki mint érzi magát! Ki tudja nem boldogabbak, nyugodtabbak-e ők ott, mint Kőváry ur palotájában?! Különben kinek mi gondja reá?! — válaszolta Fényhegyi Gábor, a pártoló nemes föllobbanás pirjával arcán.

— No, no — engesztelte Mózes — hisz engemet a legjobb szándék vezérel s isten ments, hogy kissebbiteni akarnám Szaláncy urékat. Jól tudom én, hogy nemzetes uramat hálás ragaszkodás füzi a családhoz s viszont az ő teljes bizalmukkal dicsekedhetik — azért is akartam figyelmeztetni, hogy a Szaláncy urék dolga nem jól van igy; s hogy egészen másként is lehetne . . .

Mózsi ez utolsó szavakat még habozóbban, még csendesebben mondotta ki, mintha félt volna az erre következő magyarázat hatásától.

Fényhegyi Gábor, a meglepetés, a bizalmatlanság és kiváncsiság tekintetével nézett a sáfárra; s elméjén, mint a villám, ellentétes gondolatok cikáztak át. Mit tudhatna emez egyszerü ember, a mi nekik hasznukra válhatnék?! Tőrbe akarja csalni? Vagy részvét szól belőle csakugyan?! Hisz lehet a sorsnak olyan különc szeszélye is, hogy néha a legtávolabb állónak, a legegyszerübbnek dobja lelkébe a mentő gondolatot. Csak egy kevés jó akarat, egy kis részvét kell hozzá!

E pillanatnyi megfontolás benyomása alatt Gábor szelidebb hangon kérdé a sáfártól:

— S mi lenne az, a mit mondani akar? mert eddigi szavait nem értem.

— Hát világosabban fogom előadni, mert tudom, hogy nemzetes uram képes lesz velük saját hasznukat beláttatni; s tessék elhinni, hogy a mit mondani akarok a legjobb szándékból ered . . .

— A dologra hát! — mondá Fényhegyi Gábor kissé türelmetlenül; s Mózes több lélekjelenlétet gyüjtve nehéz feladatához, megszokott ravasz pislogása kiséretében igy kezdé inditványát:

— Rég ismerem Kőváry urnak uri családját. Kóbi urfival nem egyszer játszottam, a midőn még siheder volt s Régi kisasszonyt, mint kis babát nem egyszer ringattam térdeimen. — Azért ismerem a gyermekek hajlamait, örömét és bánatát; szemeikből olvasva ki legrejtettebb gondolataikat, s biztossággal mondhatom, hogy Régi kisasszony a legmélyebb érdekkel viseltetik Szaláncy Aladár urfi iránt.

Gábor kővé meredten bámult a sáfárra, ki félremagyarázván a meglepett arckifejezést, fölbátorodva s majdnem örömteljesen folytatta:

— Nem látja nemzetes uram e körülményben a Szalánczy család mutatkozó nagy szerencséjét, ha ugyan Aladár urfi elég ügyes lenne azt hasznára forditani, a kisasszony gazdag hozományu kezének elnyerése által!

Fényhegyi megvető pillantással mérte végig a beszélőt. Ugy látszott, mintha ajakán valamely kifakadás lebegett volna; de elnyomva azt, hidegen kérdé:

— S mit kiván ön tőlem?

— Hogy tudassa Aladár urfival véletlen szerencséjét s fölhasználva befolyását a Szalánczy uraságnál, iparkodjék azoknak gőgjét a saját érdekükben megtörni.

Fényhegyi ujra magába fojtotta a szivcszerinti választ; s csak annyit mondva:

— Én az efféle dolgok előmozditásába nem avatkozom, — ott akarta Mózest hagyni a faképnél.

De a sáfár, miután az első jeget megtörte e közlemény által, most már nem egykönnyen engedte magát visszautasitani. Azért nyomon követve Fényhegyit, még e szavakkal toldotta meg az előbbeni mondást:

— Én viszont részemről iparkodni fogok a Régi kisasszony szüleit kedvezőleg hangolni. Mi nem egykönnyen fog menni ugyan, de azért nem lehetetlen, hogy szeretett gyermekük vonzalmának engednek.

Sőt később az is meglehet, hogy Szalánczy Gizella kisasszonyt is jól férjhez adjuk! — végzé a sáfár, ez igérettel különösen hizelegni akarván a család hű tisztelőjének.

S ez épen elég volt arra, kogy Fényhegyi Gábor ajakáig fölforrjon az epe.

— Nyomorult! — susogta fogai között, de a meggondolás azonnal hatalmába keritette az önuralmat, átvillanván elméjén, hogy a jelenlegi hatalmasabb könnyen boszszut állhat a sorsüldözötteken, azért hidegen végigmérve a beszédje hatását pislogva leső sáfárt, csak ennyit felelt:

— Megmondottam, hogy én e dolgok előmozditásába nem avatkozom.

— Pedig kár! — viszonzá amaz — tessék meggondolni nemzetes uram, hogy az ő saját javuk, saját érdekük, azért ujra figyelmébe ajánlom . . .

De látva, hogy Fényhegyi többé reá sem hallgat, de elmerül a saját gondolataiba: ezt a »meggondolás« első jelének vette, s nem akarván háborgatni őt benne, hajlongva vett bucsut a más irányt követő ifjutól.

Fényhegyinek pedig ugy tetszett, mintha egy óriás nagyságu ragadozó madárnak csattogó szárnya sötétitené el a levegőt s egy félénken repkedő hófehér galambra tűzte volna ki a célt. S hátha e madárnak, az ármánynak sikerülni fog az ő fehér galambját, álomképét, Gizellát kiragadni a lehetőségeknek még csak ábrándjából is?!

Ő, ki tudja, ki látja a kivetett hálót, nyitott szemmel, néma ajkkal nézze, a mint gyanutlan fehér galambja, beléröpül az arany sodronyba?!

Nem, nem! Az igéretek s az arany fénye vakitó. Figyelmeztető árnyat kell vetni e csalképekre.

Ezzel csendesen forditotta lépteit a falu felé s eltünt az utat szegélyző bokrok mentében.

VI.

Azalatt Mózes már ott loholt a juhaklok táján, mintha ezekben lenne megtekinteni s rendelkezni valója; de tulajdonképen csak azért mérte végig hosszu lábaival e kerülőt, hogy egészen észrevétlenül juthasson a kastélyba.

Itt pedig fölhasználta kizárólagos elődjogát, hogy t. i. bejelentetlenül nyitott be Kőváry ő nagysága szobájába.

Ez épen az ablaknál állott s holmi gabona- s gyapju-mustrákat vizsgálgatott.

A mint Mózsit észrevette, kiváncsian pillantott fel, néma kérdést fejezvén ki tekintete.

A sáfár megértette e kérdést, s azonnal válaszolt:

— Beszéltem.

— Szalánczyval magával?

— Nem, de egy igen bizalmas emberével.

— S igért neki?

— Nem lehetett.

— Ügyetlen ember! Mit ér hát a beszédje?! — szólt Kőváry ur elvörösödve haragjában. A sáfár felvilágositó vidám bizalmaskodással folytatta:

— Jaj, nagyságos uram, az n á l u n k nem ugy megy, az n á l u k egészen másként megy! A kik az uraság bizalmát igazán birják, azok ritkán fogadnak el valamit. Már pedig Fényhegyi Gábor ur . . .

— Azzal beszélt? — szakitotta félbe Kőváry.

— Igenis, nagyságos uram, s ennél jobbat nem tehettem. Eleinte megütközöttnek látszott, de végre nagy rábeszéléseimnak sikerült őt elnémitani s mély gondolatokba merülten haladt a falu felé, bizonyosan Szalánczyékkal beszélni.

— Hisz majd meglátjuk! s akkor majd meg lesz a jutalom; mert a mint szokásomat ismeri, anticipálni nem szoktam.

— Aztán meg Kóbi urfiról sem feledkeztem meg! Fölemlitettem Fényhegyi urnak, hogy Szalánczy Gizella kisasszonyt is férjhez adjuk, s ekkor Kóbi urfira gondoltam.

— Megbolondult kend?!

— S miért? — csodálkozott a sáfár — ha Régi kisasszonyt odaadjuk a Szalánczy urfinak, miért ne vétethetnők el testvérét a mi urfinkkal?

— Annyi belátása sincs kendnek, mint a tyuknak! — dühöngött Kőváry — hogy csak egyet is belátna ama sok ok közül, a mely ez ellen szól.

Csak egy párt mondok el hát: 1-ször is a Szalánczy kisasszonynak vagyona nincs, 2-or nevet sem adhat a fiamnak, de ő veszi fel az övét, igy tehát semmi fényt nem hoz a házhoz, 3-or azt kérdem tehát, miért vétessek el keresztényleányt az én igazhitü Kóbimmal s homályositsam be ezáltal familiánk régi jó hirnevét?! A leány az egészen más! Az nem számit, mert nem is a család képviselője, csak érdekeinek előmozditója. Azért ne okoskodjék kend, hanem csak abban járjon el, a miben megbiztam.

A sáfár azonban csóválta a fejét s nem birta sehogy sem felfogni az okoskodás velejét, hogy t. i. ha Régi kisasszonyra előny a Szalánczy családdali összeköttetés: miért ne lenne Kóbi urfira is?!

Azért nem szólva semmit, alázatos meghunyászkodással nyult ismét gyűrütt, zöld sapkája után, szedte, vette hosszu lábait s indult gyorsan ki az udvarból.

Mindig azokon töprengett, a miket Kőváry ur mondott neki s végre is abban állapodott meg, hogy ő nagyságának most rosz kedve volt, azért nem látta a dolgokat az ő saját tiszta szinükben; de majd ha a jó alkalom igazán kinálkozik, akkor földerül a boldog apa jó kedve is, és kétszerte jutalmazni fogja a hű sáfárt, ki meggondolatlan tilalmának dacára előmozditotta másik gyermekének boldogságát is.

E gondolatoknál aranyhegyeket kezdett magának igérni s mentül jobban elmerült, annál magasabbra nőttek ezek lelke előtt.

Észre sem vette, hogy a kert magas kőfala mentében jár ezalatt, s csak akkor pillantott föl, midőn egy kilógó fa-galy majd lekapta fejéről a sapkát.

Ideje is volt, hogy köszönjön, mert Régi kisasszony épen ott állt a mezőre nyiló vasrácskapun belül, finom kezével a rácsot fogta, sasszemei a zöldelő távolt mérték, mig keleti metszésü orra könnyedén hajlott mosolygó ajka fölé. Ugy tetszett, hogy ábrándozik.

A sáfár köszöntését bizalmas főbiccentéssel viszonozta s talán csak épen részvétét mutatandó kérdé:

— Hová megy sáfár bácsi?

Ennek föl sem tünt, hogy a gazdag urhölgy a régi hangon beszél hozzá; eszébe sem jutott azon gondolkozni, hogy az ifjuságban gőg alig van; s csak a saját gondolatai foglalták el nagyon, melyek tág keretébe igen beleillett az a csengő gyermekhang is, melyet ő oly rég ismert; s most ennek bizalmas megszólitása mintegy fölbátoritotta arra, hogy titkos tervüknek legelső alapkövét letegye.

— Csak erre jártam kedves Régi kisasszony s most a Szalánczyék udvarába iparkodom.

— Oda? — Hát minek? — csodálkozott a leány, mert tudta, hogy a két ház semminemü összeköttetésben nincs egymással.

A sáfár pedig alattamos szemhunyoritással válaszolta:

— Az ifju urral akadt egy kis dolgom.

Régi már oda sem figyelt volna, ha a ravasz ember nem folytatja:

— Igen fáin egy ur és valamivel bizott meg engemet.

De a leány akkor sem felelt; a sáfár pedig folytatta:

— De furcsa dolog is az, hogy a kisasszonykát nem érdekli, hogy mivel bizott meg az urfi!

— Hát mit érdekelhetne az engemet?! — vonta föl vállát ajkbigygyesztve Régi.

— Pedig ha tudná, hogy épen a kisasszonykát illeti.

— Engemet? — Hogy, hogy?

*

— Hát csak elmondom, pedig erősen meg van tiltva; azért kérem is, hogy ne áruljon el Régi kisasszony!

— Már hogy árulnám?! De ha el nem mondja se bánom, mert engemet nem érdekel! — S ugy tett, mintha el akarna fordulni.

Az élesszemü sáfár jól tudta, hogy a mozdulatban és beszédben egy kevés tettetés van, mert a kiváncsiságot már sikerült felköltenie; s hogy ezt fokozza, igy szólt:

— E szerént jobb is lesz, ha elhallgatom.

Régi gyorsan odafordult:

— Már micsoda játék ez?! Ha akarja mondja el; ha pedig nem, hát nem!

— Ha ugy sem érdekli a kisasszonykát, hát ajánlom magamat, — szólt a sáfár s indulni készült. Magában pedig azt gondolta:

— Ha meg nem hallgatod ma, annál nagyobb érdekkel fogod meghallgatni máskor! — s indulni készült. Régi pedig utána szólt:

— Ha már ennyit mondott, hát mondja el az egészet. Meghallgatom; de csak puszta női kiváncsiságból — tréfából. Tudja?!

Mózsi ravasz mosolylyal tért vissza a keritéshez; mintha azt mondotta volna: »Tudom!« s megfogózván a vasrácsba, lehetőleg közel tartotta arcát a kert belsejéhez, mintha attól félne, hogy a szellő elkapja hangját, midőn bizalmasan a következőket mondja:

— Hát bizony, Szalánczy Aladár urfi szerelmes a kisasszonykába . . .

— Ugyan, dehogy! . . . — szakitotta félbe a piruló Régi; a sáfár pegig megörülve szavai hatásának, gyorsan folytatta még csendesebb, még bizalmasabb hangon:

— De bizony! Engem pedig megkért, hogy tudnám ki valahogy a kisasszonykának rokonszenves lehetne-e ő s remélhetné-e, hogy valaha nőül kapja?

Régiben egy percre föllázadt a büszkeség:

— A pénzemet akarja! — szólt villámló szemekkel, mialatt szép keleti arcát sötét pir futotta el.

— Nem biz az! — sietett mentegetni a sáfár — ellenkezőleg azt mondotta, hogy ő semmi pénzt nem kiván, csak az ön becses személyét; cserébe pedig fölajánlja kezét, szivét, ősi nevét és rangját, mert köztudomásu dolog, hogy nagy protekcióinál fogva nemsokára igen magas hivatalt fog kapni!

Régi, mint egy álomképnek festését ugy hallgatta az elbeszélést. Oly szépnek, oly regényesnek tetszett neki az, hogy ő majd szegény leány fog lenni, a kit egy keresztény vesz el; egy fényes nevü, magas állása nagy ur, a ki a mellett fiatal és csinos is, a kit ő majd talán nagyon is fog tudni szeretni!

A ravasz sáfár azonnal észrevette e megdöbbent elmerülést, s hogy ne zavarja a leányt kezdődő ábrándjaiban, sietett befejezni közleményét, azért órájára tekintve igy szólt:

— Az idő halad, Szalánczy ur várni fog. Tessék utána gondolni mindannak, a mit mondottam; valamely más alkalommal pedig nekem a határozatot elmondani. Ajánlom magamat.

S választ sem várva egy pere mulva ott loholt már hosszu lábaival a kerités behajló végénél.

Régi pedig még sokáig ott állott a keritésnél; apró kezei egymásba voltak téve, nagy sötét szemei pedig majd céltalanul akadtak meg a távolban, majd viszont félig lesütötten merengtek a kert fövenyén. Hogy mit gondolt, miként állitotta össze álomképeit: ki tudná azt elmondani?!

Annyi bizonyos, hogy Aladár volt ez álomképek főtárgya, s az is tagadhatatlan, hogy megfordult elméjében az a gondolat is: hátha édes apja nem fogja házasságát a keresztény ifjuval megengedni?! a mely képzelt ellenkezés csak annál érdekesebbé, annál regényesebbé tette az egészet, ugy hogy végre a szökés bizarr lehetősége is fölmerült az élénk és fölhevült képzeletben.

A szökés eszméjének önkénytelen hatása lehetett, hogy Régi elhagyva helyét, visszaindult a kertbe s elvegyült a sötét fák tömkelegébe, melyek árnyával ugy összefolyt a keletkező titokzatos ábránd, mint az alaktalan füsttel a felhők szeszélyesen változó alakzatai.

S midőn a leányka egy bokornyiláson át véletlenül kitekintett a szabadba s meglátta a szinte véletlenül ott haladó Aladárt, egyszerre elakadni érezte szivverését s tükör nélkül is jól tudta, hogy mélyen elpirult.

Meg volt győződve, hogy az ifju most azért jár itt, hogy őt, habár csak egy pil-

lanatra is, megláthassa; ama körülményt pedig, hogy fejét lesütve, sem jobbra, sem balra nem tekint, oda magyarázta, hogy a véletlen kötekedő szeszélye akarja ugy, hogy épen abban a pillanatban merüljön el legjobban a róla való gondolkozásban, a midőn őt valóban megláthatná.

(Folyt. köv.)

A PLETYKA BÁNT?...

A pletyka bánt?... Elhagylak imhát,
(Az etikettet ki nem állhatom!)
És boldogtalan leszek inkább,
Mint betanitott, illemes majom.

Bár te vagy fényem, álmom, üdvöm,
Bár kivüled mást nem szerethetek:
A válás kinjait leküzdöm,
De báb, de gép én sohasem leszek!

Szivem taktusra nem szerethet;
Inkább szerelmem' is megtagadom!
Mert gyülölöm az etikettet;
Mert borzadok nevetni — magamon!

REVICZKY GYULA.

A HOGY ELŐSZÖR LÁTTA.

A »MOLLY BAUN« szerzöjétől.

— De kedvesem — jegyzé meg szeliden a grófnő, letéve regényének harmadik kötetét s ez azt jelenti, hogy hajlandó az engedély megadására, — igen unalmasnak, egyhangunak fogod találni. Irland mindenkor, minden körülmények között igen bizarr, hát még egy ir f a l u! Az igaz, hogy Windham asszony igen kedves, de mégis, kedves Giden, ha a te helyedben volnék, meggondolnám a dolgot.

— Miért? Minél különösebb, annál jobban fogok mulatni. Meguntam a társaságot és mindennapi életet. S aztán Georginánál leszek s ő, mint ép az előbb mondtad, igen kedves. Azonfelül igy megszököm Berlie türhetetlen udvarlása elől.

— Szeretném, ha épen ezt meggondolnád — szólt a grófnő halk sóhajjal. — Lord Berlie gazdag, régi családból származik, és — — —

— Csinos, öreg, ostoba és n a g y o n szives, különösen hozzám. Mindezt tudom már, kedves — felelt a leány vállát vonogatva.

— Nem, nem fogok hozzá menni mama, ha már erről van szó. — Biztosan tudom — mosolyogva tekintett saját szép képmására a szemben levő tükörben. — hogy jobbat érdemeltem a sorstól és valami azt sugja nekem, hogy azt meg is fogom nyerni.

Ő a legjobb p a r t i e Londonban. Hol akarsz jobbat találni? — kérdé anyja vontatott, türelmetlen hangon.

— Talán az én ir-falumban. — felel vigan Guendoline; mire Lady Rosemary kétségbeesetten abbahagyja az érvelést és összeráncolt homlokkal fog ujra regényéhez.

*

Mindennek Jane Jemima anyja volt az oka! Nincs kétség benne. Jane Jemima rosszul viselte magát, de anyja volt az inditó oka minden kellemetlenségnek. Mi indithatta arra ezt a szerencsétlen asszonyt, hogy megbetegedjék a Windham asszony papi ebédjének reggelén, hacsak nem az a bünös szándék, hogy óriási zavart csináljon. Odaizent, jó korán, mielőtt még a cselédek, felkeltek volna, a lelkészlakba, hogy s z u r á s a van és Jane Jemina rögtön kijelenté, hogy a s z u r á s csaknem mindig végzetes szokott lenni (ugy látszott, ő minden alakjában ismerte) és igy anyjához kell mennie.

Wyndham tiszteletesné vitatkozott, haragudott minden eredmény nélkül, megmondta Jemimának, a mit már az a nélkül is jól tudott, hogy nyolc lelkész jön ebédre, nyolc é h e s lelkész és hatásosan kérdezgette tőle, hogy ki fog felszolgálni az asztalnál az inassal, ki magában teljesen használhatatlan volt, mert ilyenkor rendesen pohártörésre és válogatott pecsenyés tálak elejtésére adta magát. Jane Jemima azt mondta, hogy nem segithet a dolgon; anyja bizonyosan az utolsókban van; s ha ezer helyet kellene is elveszteni miatta, mégis elmenne. Mire Wyndham asszony minden reményről lemondva, leült és sirva fakadt.

Ez tiz órakor reggel történt Guendoline megérkezése után egy héttel. Tizenegykor Wyndham asszony érezvén a vigasztalás szükségét és a szó szoros értelmében végére futván minden eszméinek, felállt és barátnőjének szobájába ment, hogy annak rokonszenvező szivébe öntse bánatát.

— Lehet-e valami megalázóbb, kedvesem? — mondá, ujra könyek tolulván szép barna szemeibe, a mint bevégezte elbeszélését.

— Nem bánnám a n n y i r a, ha Layton ur nem jönne; János ott volt náluk a mult

héten (János Wyndham ur volt) s ott minden olyan ügyesen volt elrendezve és a felszolgálat pompás volt. Biztosithatlak Guendoline, hogy egészen betegnek érzem magam, ha arra a fiura gondolok a szobában, segitség nélkül.

— Valóban borzasztó, — mondja Guendoline, ki oly részvéttel viseltetett, a milyent csak kivánhatott. Gondolkozónak látszott, mintha valami összeesküvésen törné a fejét, és egész homlokát apró kis ráncokba szedte. — Mondd csak, Georgina — mondá hirtelen, — bent leszel te?

— Nem, ilyen alkalmakkal nem. Azt mondják, hogy theologiáról beszélnek és én nem törődöm vele.

— Akkor légy nyugodt. Megoldom a nehézséget — igen é n m a g a m! — Bájos élénkséggel kelt fel. — Már gyakran emlitettem neked, hogy mükedvelői előadások alkalmával teljes tökéletességgel tudom a szobaleányokat adni. Most bebizonyitom, hogy ez nem volt üres dicsekedés. —

— Nem értem — felelt a papné megijedve — mit akarsz — — —

— Hogy elvégzem a haszontalan Jemima dolgát; majd felszolgálok! Halálra ijesztem az inasgyereket és majd aztán elmondom, hogy csakugyan theologiáról beszélgetnek-e, vagy (a hogy inkább hiszem) pletykázik mind a nyolc pap.

— Megőrültél — mondja Wyndham asszony, hangos nevetésben törve ki — határozottan elment az eszed, képzeld el János arckifejezését, mikor ezt kérded tőle: — Szárnyast parancsol uram? — Hogy megrémülne, ha megpillantana a rendes szobaleányöltözékben, főkötővel, köténynyel! Édes gyermekem, gondolj állásodra; nem szokás, hogy London szépségei szolgáljanak fel az uraknak.

— Épen azért — kiáltott fel a leány növekedő élvezettel. — Nincs nagyobb örömem, mintha kikerülhetem a mindennapiságot s határozottan jól nézek ki főkötőben. Pompásan áll nekem. Van egy vászonruhám, mely pompásan megteszi a szolgálatot, te pedig kerits egy kötényt. És most Georgina, ne is álmodozz arról, hogy visszatarthass. Nem tudod, hogy én mindig kiviszem akaratomat?

S igy kivitte most is, s mikor előjön a kitünően álló vászonruhában, fehér köténynyel, cicomás kis fejkötővel, olyan bájos, hogy Wyndham asszony kijelenti, hogy az ő ebédje felesleges lesz, mert mindnyájan a leány bámulásával lesznek elfoglalva az ebéd ideje alatt.

A vendégek mind megérkeztek; a társalgóban ülnek, honnan beszélgetésük tompa, egyhangu zugása elhallatszik az ebédlőbe, hol Wyndham asszony uj szobaleányának az utolsó oktatást nyujtja.

Az inas utnak indul, hogy bejelentse az ebédet s idáig minden vigan megy, mint az esküvői harangok zugása, mikor egyszerre az utcaajtón hangos kopogtatás zavarja meg az összeesküvőket.

— Kedvesem! — mondja Wyndham asszony apró csuklással — k i lehet ez?

— Csak nem a püspök, kérem alázatosan, — válaszol társa negélyzett rémülettel.

Pár perccel később hallják, hogy a csarnokban mint felel valaki Wyndham ur meleg üdvözleteire. Georgina elsápad.

— Ez Hilary — Sir Hilary Tremaine, — mondja kisérteties susogással, — az az iskolatársa Jánosnak, kiről beszéltem neked. Most már nem szolgálhatsz fel előtte. Épen most jött haza keletről és a jövő télen bizonyára Londonban lesz, esetleg találkoztok, ő felismer téged és — — —

— Semmi sem fog megakadályozni abban, hogy kötelességem teljesitsem — szakitja félbe ünnepélyesen Guendoline. — Te felfogadtál engem ma estére és én el fogom végezni dolgomat. Egy tucat Hilary ur sem vehet rá, hogy itt hagyjam szolgálatomat. Georgine menj el, hallom, hogy jönnek!

Az ebéd kétségen kivül pompásan sikerült. Az uj szobaleány valóságos kincsnek bizonyult be és à m e r v e i l l e teljesité kötelességét. Még a fiut is olyan üdvös rémületben tartja feljebbvalójának szépsége és folyton rajta tartott tekintete, hogy egyszerre meglehetősen viseli magát és a rövid idő alatt, mig felszolgál, csak egy-két tányért és egy üres üveget ejt el.

Guendoline egészen otthon találja magát szerepében és pompásán mulat; ezelőtt sohasem érezte magát ilyen kitünően és nyugodt könnyedséggel és kecsesel szolgálja fel a vendégeket. Csak egy körülmény okoz neki némi zavart, a vendégek közül egy okoz némi nyugtalanságot.

Ez Tremaine Hilary ur, ki véletlenül érkezett a paplakba ezen a nevezetes estén, hogy azt barátjával eltöltse, a fővá-

rosba menvén s igy utja a jelentéktelen kis falun, Ballykillruddereenen vivén keresztül. Rendes szokása, hogy figyelmeztetés nélkül látogatja meg Windhamékat — kiknek ő valóságos kedvence s kissé szerencsétlenül épen ezt az estét választotta ki véletlen látogatásai egyikének idejéül.

Igen csinos, igen müvelt, igen gazdag fiatal ember, teljesen c h i c; sötét szemeiben valami fájdalmas tekintet van, mely kitünően áll neki és e sötét szemek fáradhatatlan kitartással kisérik a bájos szobaleány minden mozdulatát. Kissé meglepettnek, bámulónak látszik, annyira, hogy néha valósággal elfelejtkezik arról, hogy szomszédjának nyájas megjegyzéseire feleljen, mig végre ez a jó ember teljesen lemond arról, hogy vele társalgást kezdjen és az est hátralevő részén át szánakozva tekintget reá, mint a ki reménytelenül süket. Időnként roszkedvü vállvonogatással rázza fel magát gondolataiból és folytatja elhanyagolt ebédjét, mig bensőleg szidja magát az ostobaságért, hogy barátjának szolgálójára bámuló pillantásokat vet. Bizonyosan kissé rosszul van; igazán az utolsó két-három nap alatt szédüléseket érzett. Nem, ezentul nem is gondol, se nem néz reá; se — — —

— Pezsgőt parancsol, uram, vagy rajnait? — mondja könyökénél egy megragadó hang és jó elhatározása egy perc alatt elolvad; ujra azon veszi észre magát, hogy azon töri fejét, hogy egy ilyen hibátlan, tökéletes fej miként viselhet szobaleányi főkötőt. Az igaz, hogy az bájos kis fejkötő — de mindazonáltal fejkötő! És! — — —

— Pezsgőt — mondja gépiesen és egy hófehér kezecske tölti azt poharába.

Később valami tésztával szolgál neki, mely iránt a férfi érdeklődést mutat és mikor a leány elébe leteszi, olyan gondolat lepi meg, hogy rendkivül illetlenül viseli magát. Csak a legnagyobb erőfeszitéssel tudja magát megtartóztatni, hogy fel ne keljen s ne segitsen neki s el ne kiáltsa magát, hogy ne fáradjon annyit miatta.

Guendoline, ki egy évadon át London elismert, vetélytársnő nélküli szépsége volt s igy természetesen a gyöngéd szenvedély minden első jelével ismeretségben van, észreveszi a férfi titkos bámulatát és zavarát s mig külsőleg nyugodt és illedelmes, bensőleg kacag a jókedvtől. Miután az ebéd szerencsésen bevégződik, a szükséges lassusággal vonul vissza, de mikor már a csarnokba ér, futva megy Georgiehoz és karjaiba veti magát.

— Gratulálj, kedves. Nagy hatást csináltam; legyőztem a házat — értve ez alatt Jánost. Szemei az egész idő alatt kimondhatatlan dicsérettel halmoztak el. És — folytatja titokteljesen, — a mi még több — h ó d i t o t t a m!

— N e m o n d d! — mondja Georgina, — csak nem Hyde ur? Azt mondják, hogy igen nagy vonzódást tanusit a csinos — —

— Nem az, kedvesem. Sir Hilary az én titkos imádóm! Azt mondtad, hogy a külföldön, Keleten volt egy ideig? Akkor légy rá elkészülve Georgina, hogy ott magába szedvén holmi idegen szokásokat, nemsokára idejön, hogy alkut kössön veled. Bizonyos vagyok benne, hogy meg akar v e n n i. Bele ne kezdj egy mázsa arany alatt.

— Azt mondod — — —

— Azt mondom, hogy a szemét le nem vette rólam és hogy, szegény, kétségtelenül éhen maradt, mert nem ebédelt, habár a legnagyobb gondot forditottam rá. És most, Georgina, valahogy el ne adj tulságos olcsón. Bizonyára megkezdi az alkudozást még ma este, mielőtt elmegy.

— Ma este, — hisz nem megy el ma este — mondja Wyndham asszony visszatarthatlan nevetéssel — mindig itt alszik; valószinüleg holnap is itt marad a Cahirmore felől jövő déli vonatra várva. Mit tegyünk kedves Guden?

— Adj két jó könyvet és elrejtem lealázott fejemet szobámban, mig ő eltávozik. Milyen kaland volt s milyen remekül mulattam! Ezt a kis fejkötőt és mocsoktalan kötényt megtartom örökké emlékül; csak egyszer voltam közel ahoz, hogy kitörjek, akkor, mikor János egészen hangosan elkiáltotta magát (szerencsére senki sem hallotta) — Köszönöm, k e d v e s.

— És ha Hilary ur a reggelinél megkérdi, hogy hová lett csinos szobaleányom, mit mondjak?

— Hogy meghalt, vagy beteg lett, vagy férjhez ment a mészáros legényéhez. Igen, ez lesz a leghelyesebb, ez hatásosan elfojt benne minden szenvedélyt. Georgina, most megyek; azt hiszem lépteket hallottam; igen az ellenség itt van, itt van! — Hozz egy csésze theát magányos kamrámba és — gyorsan beszél a küszöbről, készen a futásra

— csaknem elfelejtettem megmondani, drága, hogy vallásos vitatkozás nem volt; mindenről beszéltek inkább, csak tudományról nem — tisztán és nyilvánosan pletykáltak és a leggeniálisabb módon mulattatták egymást, a legkellemesebb és legszellemesebb adomákkal szomszédjaik gyöngeségeikről!

*

Hat hónappal későbben a londoni évad tetőpontján állott. Ma éjjel bál van Glenlivon hercegnőnél és mivel az öreg hölgy szenvedélyesen szereti a szépet, házának még előszobája és lépesőháza is telve van Anglia legszebb és legjobbjaival.

A legujabb keringő ábrándos hangjai sóhajtoznak és zokognak a termen keresztül; számtalan virág illata nehézzé teszi a levegőt; messzebbről egy szökőkút locsogása hangzik; legyezők mozognak, szemek ragyognak — tüzelnek; mindenütt mosolylyal és kellemes csevegéssel, kacér pillantásokkal és csengő nevetéssel találkozunk.

Itt van a bájos Leighton asszony kifogástalanul öltözve, mint mindig, itt a szép Mrs. Coppinger Hall, egy bámuló csapat közepén; amott Lady Ecks; még lejebb a csinos, pikáns Zaig hercegnő.

Itt van Lady Primrose Guendoline, sugáran, szépen s tökéletesen, a milyenné csak a természet és annak testvére a müvészet együtt müködve tehették. Nagy kék szemei sötétek és mélyek az óra felindulásától; piros, érett ajkai elbüvölő mosolyban nyilnak szét; gesztenyeszin haja hátra van simitva halántékára és lágy, gazdag csomóba kötve hátul. Hajlékony alakja fehér selyembe van burkolva tüll-lel beboritva, itt ott sugár liliomokkal összefogva; ruhája valóságos diadal, Eliz kezéből került.

Most a bálteremben áll, épen a főajtóval szemben, jóakaratulag hallgatva egy hangzatos bókra, melyet a kövér imádó, ki mellette áll, gyöngéd rózsaszin füleibe suttog; bizonyos kacérsággal lesütötte szemeit és komolyan látszik vizsgálni a legyezőjére rajzolt apró alakokat, ugy, hogy mikor Tremaine Hilary ur belép a terembe — a mi e percben történt meg — Guendoline nem veszi észre.

Tremaine hanyagul a falhoz támaszkodva, tekintetét lustán jártatja a teremben levők arcain. Könnyedén siklik az tovább, alig állapodva meg itt vagy ott; mig végre utjában eléri a szerelmes sárkányt szemben ő vele; ott mulattatva megpihen, aztán annak társára fordul — és akkor —

A szemüveg leesik Hilary ur szeméről. Csaknem megkövült a bámulattól. Egy árnyalattal halványabb lett és egy hivogató székbe hanyatlik a szögletben.

— Tisztára megőrültem, — mondja magában, tekintetét még mindig a fehér-ruhás tüneményre szegezve a szoba tulsó végén dühös bolond vagyok! — elment az eszem! Hat hónapig hiába akartam kiüzni ez arcot emlékemből és most — itt — látom meg ikertestvérét hus és vérből. Egy szobaleány Glenlivon hercegnő bálján! Lehetetlen! Igen, határozottan az őrültség határszélén állok és mégis, ez rendkivüli hasonlatosság!

Kinyujtván kezét, megérinti a mellette álló fiatal ember karját.

— Brandrum, — kérdi halkan, — mondd csak, ki az a — az a fiatal hölgy fehérben, szemben velünk?

— Milyen hang! felel a kérdezett a legmélyebb szánalommal tekintve reá. — Már épris vagy, barátom? Rendesen kissé hosszabb időt vesz igénybe. Te vagy a leghizelgőbb mindazok közt, kiket ismertem. — Ez Lady Prymrose Guendoline. Az, hogy őt nem ismered, bizonyitja, hogy te magad ismeretlen vagy. Ő a mi par excellence uralkodó szépségünk.

— Lady Primrose Guendoline!

— Igen. Ugy-e ilyet nem találtál a keleten — he? Ugy látszik, meg vagy hatva. Ilyen hamar legyőzettél? Ha a helyedben volnék, nem örülnék neki; csak lekötöd magad ez évadra — egy pár rettenetes rosz negyedórát szerzel magadnak — és semmit sem nyersz. Már egy féltucat pompás kérőt utasitott vissza ebben az évben és Lady Rosemaryt csaknem őrültté tette szeszélyeivel. Ne nézz reá Tremaine; ő egy sirén, egy Circe.

— Be kell mutattatnom magam — szól Tremaine, ki ezekből a jóakaratu tanácsokból egy szót sem hallott.

— Hát csakugyan ennyire vagy? — szólt könnyed, megvető mozdulattal. — Nos — hát legyen. Jelenleg Lady Guendoline és én a legjobb barátok vagyunk; igy hát megtehetem e szivességet.

(Vége köv.)

A TÁRCAIRÁS GYERMEKKORÁBÓL.

— Irodalomtörténeti csevegés. —

Mi az a tárcairó?

Erre a sokat hánytorgatott kérdésre sok ám a válasz. Hallgassuk meg, mit válaszol a csillagász:

»Az embereknek tarka seregében — mondja Du Prel — a kik az érdekszülte küzdelmek pókhálójában dongva röpkednek, létezik bizonyos osztály, melynek tagjai legalább annyiban hasonlók egymáshoz, hogy szellemi érdekeknek állanak szolgálatában és inkább szellemileg uralkodnak saját hatáskörükben, mintsem anyagi küzdelmek és győzelmek utján. Ide tartoznak a tudósok, a költők, a müvészek, a bölcselők és a tárcairók. Az igazi tárcairó épenséggel nem megvetendő tagja a szellemi munkások gárdájának. Ő csak egyik válfaja a bölcselőnek. A konkrét dolgoknak bölcseletét irja, egyes eseteket vesz szemügyre, mig a bölcselő az eseteknek összeségét. A tárcairó nem olyan komoly, mint a bölcselő, de nem is olyan unalmas. A bölcselet némiképen hasonlit valami keserü labdacshoz, azért a tárcairó az irgalmas Aeskulap, a ki megédesiti és igy a nagyközönségre nézve élvezhetővé teszi.«

Mindezt nem azért irtam, mert a tárcában is szokott csillagászat lenni (***), hanem azért, hogy lássák miképen gondolkodnak a tárcairásról a külföld tudósai, a kik elég okosak belátni, hogy a tudomány is kedvesebb, ha meg van mosdatva és fésülködve.

*

A tárcairás hazája és szülőföldje Franciaország, melynek pezsgőbora az irodalomban is forradalmi szellemet érlel. Az első tárcairó, bizonyos Geoffroy, kizárólag a szini kritikával töltötte meg a hirlapok földszintjét. Követőinek ruganyosságát és a kifejezés üdeségét hasztalan keressük nála, ellenben logikus fő, melynek eszméi helylyel-közzel valóban meglepően szikráznak. De Geoffroy csak fölhangolta a húrt, összefüggő darabokat, a csevegésnek ezercsöngetyüs crescendóját és futamait más valaki csalta ki belőle és ez a más valaki nem más, mint — Jules Janin, az első »lundista« (a mint a hétfői dramatikai tárcák iróit nevezik).

Ez a geniális kolléga épen most tarthatná nyolcvanadik évfordulóját — ha élne. Pályáját a »Figaro«-nál kezdette, de csakhamar átcsapott a »Journal de Debats«-hoz. Mindkét lapnál politikai cikkeket irt. De hogy ez a cikkirás milyen messzire esett tulajdonképeni pályájától és hivatásától, arról maga a következő humorisztikus modorban nyilatkozik: »Ki hinné azt, hogy volt olyan idő, mikor én még politikai cikkeket is irtam? Valósággal magam volnék az első, a ki Jules Janint megkacagnám, hogyha valaki elbeszélné, micsoda szemtelenséggel támadtam meg akkor Mangais és Cottu urakat, milyen nagylelküen bántam el Labourdonnayval és Polignac herceggel. Tehát vészes felhő voltam, mindenkor készen a villámlásra és beütésre? No, meghiszem azt, pedig mennyire! Uj képviselőházat épitettek, mire mindjárt kisütöttem, hogy a terv hibás. XIII. Lajosnak szobrot emeltek s én kegyesen elismertem, hogy ő felsége megérdemli ezt a kitüntetést. Nemsokára megelégedésemet fejeztem ki a fölött, hogy a nápolyi király és királyné szerény inkognitóban jöttek a Szajna partjaira, majd viszont megnyugtattam Franciaországot, hogy nem kell semmiféle államcsinytől tartania. »Nem uraim!« kiáltám 1829 november 11-iki vezércikkembem, »maga Caesar, ha Labourdonnaye ur volna, Caesar maga sem menne most által a Rubiconon.« Nemde ez aztán hatalmas politikai ékesszólás! Akkora volt az emberi dolgokban való tapasztalatom és olyan mély a bölcseségem! Milyen nehéz órákat hoztam én akkor de Guernon-Aurville és Monthel urakra és milyen csodálatos gunynyal epéskedtem ki a világtörténetből a legnagyobb forradalmakat! Mily jelentékenyen élceltem amaz összhang felett, a mely a nyilvános szabadság és királyság intézménye között fennáll!«

A ki igy tudta önmagát gunyolni, képzelhetjük, hogyan bánt el azután másokkal. Nem is nagyon igyekezett saját politikai ugrásait mentegetni, hanem midőn a »Figaro«-tól bucsut véve kifejtette, hogy most más irányban fogja tollát forgatni, igazi francia lakonismussal hozzátevé: »No most fiúk változatosság kedveért megint egy kicsit a trónnal és oltárral fogunk foglalkozni!«

*

Életében (nem mondhatnók, hogy életmódjában) fordulópontot képezett házassága. Otthonáról, melyet azonban kiállhatlan gunyával szintén alig kimélt (kifigurázta saját nászéjelét) egy kortársa tollából a következő rajzot igtatjuk ide:

Janin több éve már a Palais Louxenbourgnak tőszomszédságában lakik, a negyedik emeleten. Ezt a kényelmesen berendezett lakást nős korában sem akarta elhagyni; pompás kilátás nyilik ablakaiból a louxenbourgi kertnek utjaira és viztartóira, melyeket játszó gyermekek pajkos serege szokott körülrajzani. — Feleségemnek várat, kastélyt vásároltam, mondá egy kis lépcsőn lehaladva, mely dolgozószobájából elfogadószobájába vezet, mert tudja meg már hat hónapja nős vagyok. Adél, kedves, pszt, pszt!

Adél, a ki szép ifju párisi nő, lesuhogott a lépcsőn és hozzánk ült, hogy velünk reggelizzen. Ha nem lett volna Janinnak neje, bátran beillett volna kedvesének. Mint neje, feltünő gyorsan beletalálta magát férjének ismert nonchalant életmódjába, hálóköntösébe, papucsába, tréfáiba és ország-világ szeme láttára osztogatott hizelkedéseibe. Különben Janin csinos férfi. Jól táplált alakjával, élénk arcával emlékeztet a tréfa istenére; alig pár percig marad meg egy és ugyanazon helyen és csak azért ül az asztal mellé, hogy egyék vagy pedig irjon. Majd szakállát simogatja, majd nejének hizelkedik, de közbe-közbe folyton cseveg és a vendéget korántsem hanyagolja el. Megmutatta nekem szobáit, berendezését, könyveit és — »nászágyát.« — Most még régi lakásomon lakom, mondá, hanem angyalomnak .... mert csak hat hónapja, hogy öszszekeltünk .... angyalomnak palotát fogok vásárolni. Sok pénzt keresek és csupa rosz dolgokat irok. Ha jó dolgokat irnék, nem lenne pénzem.

A szép Adél pompásan segitett a házasság ezen idylljét játszani. — Nem a dicsőségemet szereti, mondá a gyöngéd férj, hanem szivemet. Rosz iró vagyok, hanem pompás gyerek. No, de most beszéljünk a szinházról. Beszéltünk is róla. Majd a szinésznőkről, oppositiójáról Rachel ellen, kit ő »fedezett fel«. Vége van, mondá, semmit se' tanul többet és egész éjjeleken által dorbézol. Grogot iszik, pipázik, nagyban szeret. Olyan szalont nyitott, a hol ingujjban szokás megjelenni. Mióta nagykoru lett, mindennek vége. Nemde borzasztó, kedves Adélom?

*

Barátai nem igen voltak, legalább nem olyanok, a kik tehetségéhez méltók lettek volna. Nem szeretett nálánál nagyobbakkal társalkodni, sőt ellenkezőleg sorra támadta meg azokat is, a kiket a közönség vele egy rangba helyezett. Csekély számu barátaival szemben ő volt a pajtáskodás mintaképe. Képtelen volt olyan embert lerántani, a kivel jó barátságban élt; még akkor sem, ha megérdemelte. Midőn valamelyik barátnője szalonjában egy csoport napi nagyságot mutatott be neki, ingerülten mondá: — Kegyed annyi jó barátot sóz rám, hogy keveske sütnivalóm is elfogy.

„A MI PARASZTJAINK."

(Öt tanyai történet. Irta Palotás Fausztin. Kiadja Burger Gusztáv. Szeged 1884. Ára 1 forint 20 kr.)

Maholnap alig lesz édes hazánknak vidéke, mely több-kevesebb büszkeséggel rá nem mutathatna a maga »saját, külön« novellistájára vagy még inkább — rajzirójára.

A mióta Mikszáth Kálmán — mint azt ismételve emlegették — ékes, költői prózájában megénekelte a maga kedvenc tót atyafiait s a még kedveltebb jó palócait, azóta a leendő irodalom-történészt mind biztosabban kecsegteti a jövő, a mikor ezt a lirában erős, drámában költőitlen, az elbeszélő prózában szegény, de a rajzban már-már túltengő korszakot nem annyira az aesthetika, mint az ethnográfia szempontjából fogja vizsgálni, birálni és ismertetni.

A népfaji specialitást különben még László Mihály és Moldován Gergely kezdték divatba hozni. Amaz a csángók életéből mondott el néhány érdekes történetet; emez az oláhok közül választotta elbeszélései alakjait. Utánuk aztán Kiss József se maradhatott adós az ő zsidó-történetével, a »Jokli«-val, a melynél szebbet alig ismerek, sem Tóth Sándor az ő jól komponált szászrajzaival, s ma már az ethnográfiai érdek oly tiszteletben áll, hogy immár a cigányregény se ritkaság.

Szinte csoda, hogy a göcseji népnek, a mely pedig csak oly eredeti és hálás, mint a palóc, mindezideig még nem akadt

modern Homér-ja vagy legalább is Mikszáth-ja. Ime, a szegedi nép és hozzá nem is a városi, hanem a tanyai lakosság sokkal szerencsésebb! Van a ki fölkeresi, tanulmányozza; hibáit, erényeit kilesi, föl is jegyzi, s a gazdag Báti Palit, meg az özvegy Bódinét csakugy megteszi irodalomképes alaknak, mint a szerencsétlen Kormányos Katicát, vagy az agyongunyolt, jószivü Peti suhancot.

Benne vagyunk a népiesben s ez az ár ragad. Iró, olvasó nem bir ellentállni; csak a kritikus elégelte meg isten igazában s aggodalommal tekint a jövő elé. Hisz ezek a paraszt-históriák mind oly hasonlók; ezek az egyszerü emberek mind oly rokon-gondolkodásuak. Olvass el tiz rajzot s a tizenegyedik után hajlandó vagy fölkiáltani: »Uram, tollforgató uram, hadd menjünk már most olyan emberek közé, a kiknél a civilizációnak a szenvedélylyel való összeütközése tán mégis érdekesebb, mint e jámbor vagy nem-jámbor atyafiak mindig egyforma öröme-búja!« ... Hiszen szeretem én a népet, s nemcsak a tiszta magyart, hanem azt is, melyet a földrajzi helyzet »testvér«-ül ajándékozott, de hát örökön-örökké a béresgazda meg a szolgáló-lány korlátolt ész- és szivvilága foglalkoztassa kedélyemet, elmémet? Hát elmaradhat-e az irodalmi csömör? Dehogy maradhat el, hisz már be is köszönt!

Palotás Fausztin kötete nem tarthat több igényt az elismerésre, mint a mennyit a szorgalmas, talentumos epigon munkálkodása érdemel. Szivesen olvassa el az ember egyik-másik rajzát, a mikor olyan hangulatban van, hogy valamely népszinmü egy-egy felvonását is készséggel végig hallgatná; az olvasó nem fukarkodhatik a méltánylással se, mert hisz nem egy lap arról tanuskodik, hogy a szerző szeretettel foglalkozik alakjaival; de valamennyi parasztrajz s ez az öt ujabb tanyai történet is alig mutat nagyobb jellemzési és egyénitő erőt s nem leheli azt az igaz költészetet sem, mely e genre-t fölül emelné ama szinvonalon, a melyet a tárca-novellettek általában elérnek.

Eredeti motivumot ritkábban találunk; a fordulatok is, melyek mintegy a point-jét képezik az egyszerü történeteknek, nem mindig szokatlanok; s a jellemzetességért legtöbbször a csin és kerekdedség nyujt kárpótlást. Ilyen kerekded, jól komponált elbeszélés »A napra-forgó« cimű. Szegény lányról szól a nóta, a ki azonban jobb a hirénél. Ez a rosz hire bátoritja föl Bodó Palit a rátarti, jómodú gazdát, hogy a leányt csalogassa, igéreteivel ámitsa. A »napraforgó« enged a szép szónak, igaznak veszi a mi kecsegtető s egy nap oly vakon követi a csábitót, mint a pille a lámpafényt. El is perzselné magát, oda is veszne, ha Misi, az önzetlen, jó fiú nem játszaná az őrző-angyal nem épen irigylendő szerepét. De hát játszsza s megmenti még jókor szive választottját, a kivel aztán egyenesen besétál a boldogság, ha nem is égi, de annál igazibb földi tanyájába.

Az ilyen történetnek meg kell lennie a maga józan moráljának s ez, mint látható, nem is hiányzik a Bodó Pali által kiszemelt áldozat sorsánál. Még szembeszökőbb a tanulság az »Utolsó tartozás«-ban. Kétszáz forintról van szó. Ezzel a summával tartozik az özvegy Bódiné hitelezőjének, Korom Ádám uramnak. Még boldogult férje maradt adós a székheti földekért, s most a gazdaságára ügyelő, javait gyarapitó özvegy rajta van, hogy ezt az utolsó tartozást is tisztességgel kiegyenlitse. Össze is számlálja a pénzt, be is köti a selyemkendőbe s elküldi Laci fiát Korom Ádámhoz. A pénzen kivül, jó tanácsokkal is ellátja s lelkére köti, hogy vigyázzon, nehogy a summát valamikép elveszitse. Legfőképen Baranyiéktól fél a szorgos, aggodalmas anya; azért el nem mulasztja rászólni Lacira: be ne tévedjen valamikép Julcsáék tanyájára, mert hát ő a Baranyi szép lánya, a ki már szemet is vetett Lacira. De hát az anyai tanácsok nem mindig arra valók, hogy a fiuk meg is tartsák. Bódi Laci is egyet gondol, a mint a pénzzel baktat. Mit neki a Baranyiék tanyája — nem fél ő oda betérni. Be is tér, ott is marad, mert furcsa dolgoknak lesz a tanuja csakhamar. Ott fosztogatnak az árverés emberei, dobra keritik a gazda házát, minden holmiját. Még a Julcsa selyemviganójának sincs kegyelem: áldozatul esik az is. Na már ezt nem nézheti a Laci gyerek. Mi a tartozás? Nem több kétszáz forintnál. Épen annyi pénz van nála. Hát ennek a pénznek ott kell maradnia. A kackiás legény nem is sokat habozik, hanem kifizeti a tartozást; s mielőtt még valaki meghálálná vagy a Julcsának k é t s z e r e s oka volna pirulni:

el is illan, látatlanul. De az uton eszébe jut, hogy bolondot tett; bántja a lelkiismeret, hogy hát miként számoljon be most már az anyjának? Nem marad egyéb hátra, mint hogy borban keressen vigaszt. Talál is benne s részeg fővel megy haza édes szüléjéhez. Otthon most már hozzákészül a hazudozáshoz, de a pénz igy-ugy, de eltünt. De nini: mi történt? Anyja egész szeliden fogadja, nem is haragszik, meg se pirongatja. Ugyan miért nem? Hát mi másért, mint hogy az öreg Baranyi már előbb betoppant, elmondott mindent s a kétszáz forintot, melyet azóta az igazi hitelező meghozott, szépen visszafizette az ámuló özvegy asszonynak. Hogy a Julcsa és Laci aztán egymáséi lesznek: az nem szenvedhet kétséget.

Jó falusi genre-alak »A csárdásné Petije«. Amolyan félkegyelmü legényke ez, ki azonban elég vakmerő, hogy a szép Béri Tamásnéra emeli szemét, bizván benne, hogy a fiatal özvegyasszonyka viszonozza érzelmeit. Efféle viszonyok azonban tudvalevőleg sem az életben, sem a népszinmüvekben sohasem szoktak igazán valósulni s azért a szegény Peti is csak annyiban birja az özvegy rokovszenvét, mert eléggé megbizható szerelmi póstás. A kinek az üzeneteket viszi, az senki más, mint Bálint, egykori jegyese, a ki iránt most, hogy immár özvegy is lett, hajlandóságot mutat, remélve, hogy a másodvirágzásnál is megtetszik. Igen ám, de Bálint megvárja, hogy az első lépést az asszony tegye meg. Nos, Béri Tamásné nem röstel üzenni a rátarti legénynek s Peti által elhivatja magához. A mint mennek: ingoványos helyre ér a szerelmes és szerelmi póstás. Bálint ünneplőjét veszedelem fenyegeti: hogyan menjen majd sárosan a jövendőbelije elé. Ráparancsol azért Petire, hogy vegye a hátára s vigye át. A bosszút lihegő Peti rászánja magát, a mocsár közepén már magával akarja rántani győzelmes vetélytársát a mélybe: a mikor hirtelen feltünik a parton a szép menyecske, kérelemmel fordul Petihez, hogy vigyázzon Bálintra. A félkegyelmü embernek több se kell: a mint imádottja szavát hallja, elfelejti a bosszut s kiviszi a partra vetélytársát. Aztán eltünik.

Nemes vonás jellemzi a »Tóbiás a pusztázó« cimű rajz hősét is, a ki megfizetteti magát, hogy a Cseri Julcsa »eset«-ét elhallgatja s a végén kisül, hogy a kapott pénzt semmi másra nem forditotta, mint hogy a »rejtett bűn« tanujelét, a Cseri Julcsa pólyás csecsemőjét ápoltassa. S e jószivűségét még azzal is tetézi, hogy a leányt, a kit maga döntött az ideiglenes veszededelembe — feleségül veszi. Az utolsó rajz, mely a kötet elején áll: »A fekete malom« tragikus végü. Kormányos Katica, kit szülei a gazdag Báti Palihoz erőszakolnak, a kézfogó napján nekirohan a szélmalomnak, a melynek szárnya fölkapja s össszetöri. A halál azonban jótétemény a menyasszonyra, mert nem Bátit, hanem a Csuri fiút szereti, a ki világnak ment bánatában.

Mind ez episodszerü történetkék simán, jóizűn folynak. Több gond is nyilvánul bennök, mint a szerző két előbbi kötetében, melyek »Az én édes otthonom« s a »Tanyai történetek« cim alatt az utolsó években jelentek meg. Áradozás nem szakitja meg az elbeszélés folyamát, de mélyebb hatást se igen tesznek. Egyszerű, magyaros stil, választékosság: ezek képezik jó tulajdonságaikat. Többet ne is keressünk bennök.

FANFARON.

A REDOUTE UJ SZOBRAI.

Nem épen jóakaratu, de szellemes volt egy bécsi műkritikus megjegyzése, hogy ha az épitészetet megfagyott zenének mondják, a redout-ot bizvást megfagyott csárdásnak tekinthetjük.

Sajátos stilü épület, az bizonyos. Abban az időben tervezte a közelebb elhunyt Feszl László épitész Henszlmann Imre társaságában, a mikor a magyar épitési modor fölelevenitése, illetőleg megteremtése élénken foglalkoztatta a hazafiakat. Az architektonikus arányok és detaile-ok azért román, bizanti és modern motivumokat különös váltakozásban mutatnak, de ezek egy és más ponton elég szerencsésen egyesülnek.

Ily minden más épülettől elütő modor nehezen is egyezik meg a plasztika más stiljével. Nem is volt közönyös a kérdés: milyen legyen ez a plasztikai disz, mely a főhomlokzatról évtizedeken át hiányzott? Aggódni lehetett, hogy az allegoriák nem fognak összhangzani az architekturai jelleggel; s hogy a müvészek nem a dekorativ hatást fogják szem előtt tartani, hanem alakjaikat önálló müvek gyanánt állitják oda, egyszerüen háttérnek tekintve az épületet.

De lássuk e szobrokat, melyek a főhomlokzatot néhány hét óta diszitik. Mert ékessé vált egyszerre a façade, hol nemrég még üresen meredeztek a talapzatok, fogyatékosnak tüntetve föl az egész épületet, mig végre a fővárosi tanács rászánta magát, hogy ez érzékeny müvészeti hiányon segit. Gerlóczy Károly, e műszerető és nemes buzgalmu polgármester szerzett magának ujabb érdemeket az által, hogy ez allegoriák megrendelését kieszközölte az illető bizottságnál.

A hat alak a különféle hangszerjátszókat tünteti föl. S ez az eszme egészen helyes, mert hisz a redoute a zene és táncmüvészet otthona.

A szobrok sorát Donáth Gyula »Syrinx«-e nyitja meg. Pásztorfiut ábrázol, ki élénk mozdulatban hangszerével játszik. — Meglepő eredetiség mutatkozik a felfogásban s a kivitel is teljesen megfelelő. — A müvész egyszerü, egészséges modora ez alakon szerencsésen érvényesül; s a technikai bevégzettség minden részletben elősegiti a hatást. Más előnyei vannak Vasady Ferenc »Kettős sip fuvó«-jának. A gondos, izléses szobrász-tanár minden müvében első sorban csinra törekszik s ezt könnyen el is éri. A jellemzési erő már ritkább jelenség nála. A redoute-on levő alak is inkább tetszetős, mint életteljes.

Jó mintákat követ Brestyánszky Béla is, a ki a »Lyrá«-t mintázta. A görög és római remekek tanulmányozása mellett a müvész még mindig meg tudja óvni eredetiségét s mithologiai alakjait is jóval felül emeli a közönséges utánzatok szinvonalán. A lirát tartó nőnek különösen feje érdekes s a draperia könnyedsége is egyik előnye. Szász Gyulának aránylag legkevesebb érzéke van a »kellem« iránt. Majdnem mindig jóravaló, igaz alakokat mintáz, de pongyolán állitja őket oda. Az életteljességre több sulyt fektet, mint a müvészi finomságra s a genrenak ott is meghódol, a hol a stilszerüség is követeli jogait. Iyen alak »Tamburás«-a, melynek eredetisége azonban dicséretet érdemel.

Strobl Alajos »Réztányérverő«-je és Mátrai Lajos »Triangulum-kezelő«-je szintoly sikerültek. — Amaz érett müvész alkotása distinguált felfogással, biztos technikai kivitellel; emez a kezdet nehézségeit mutatja, de azt is, hogy ezeket a törekvő fiatal plasztikus már-már kellő szerencsével legyőzi.

Ekkép az allegoriák egyenkint jól hatnak. Ott fehérlenek a simára csiszolt sóskúti kő-alakok s erősen elválnak az épület sötét hátterétől. A mióta ez elkésett müvek tervben voltak a redoute falai ugyancsak megbarnultak, és megbarnultak a sarkokon ékeskedő dombormüvek is, melyeket a boldogult Alexy Sándor szobrász mintázott s táncoló női alakokat ábrázolnak. Az uj müvek azért nagyon elütnek a régiektől; és hozzá nemcsak szinre nézve, hanem müvészeti becsre nézve is.

S a harmóniát más is zavarja némileg. A pályázat-hirdető bizottság a megrendelésnél a munka felosztás dicséretes elvét követte s a hány alakot kivánt, annyi müvésznek juttatott megbizatást és keresetet. Ezzel azt kockáztatta, hogy a szobrok e sora nélkülözni fogja az egyöntetüséget; másrészt azonban természetesnek tetszett, hogy a különféle tehetségek ez együttmüködése megakadályozza a hat szobor egyhanguságát ugy a felfogásban, mint a kivitelben. — S az eredmény azt mutatja, hogy nem is a munkafelosztás helytelen, hanem az, hogy az illető müvészeket nem szoritották nagyobb szerénységre s nem követelték tőlük, hogy szobraikat az architekturának rendeljék alá.

Mindig visszás, a mikor a dekoráció dominálja az alapot s a mi csak cifrázat, az önálló létjogot követel. De hát a redoute igy is sokat nyert e müvek által.

P. J.

IRODALOM.

Petőfi-ünnepélyt rendeztek e hó 10-dikén Sár-Szent-Lőrincen. Emléktáblával jelölték meg azt az iskolát, melyben Petőfi Sándor az 1832-3-iki tanévben a gymnasium első osztályát járta s azt a házat is, melyben akkor lakott. Ezt a házat akkor Hittig jegyző birta s ennek Amália nevü lányához irta később a költő »gyermekkori barátnőmhöz« cimű költeményét. A tolnamegyei kis község kegyelettel ülte meg a költő emlékezetét, miután a lakosság legfőbb büszkeségét képezi, hogy községük már nem egy derék fiat adott a hazának. Zsivora Györgyöt a jogtudóst és emberbarátot, dr. Balassa Jánost a nagyhirü orvost s a Lehr-testvéreket, kiknek egyike (az elhunyt Lő

rinci Lehr Zsigmond) a »Lalla Roukh«-ot fordítá nyelvünkre, másika: Albert, tanár, akadémikus s az Arany »Toldi«-jának magyarázója. — E Lehr testvérek atyja: Lehr András volt a Petőfi kedves tanára Sár Szent-Lőrincen. Dr. Sass István megyei fő-orvos, ki Petőfi életéből annyi jellemző adatot közölt, mint egykori tanulótárs s gyermekkori jó barát, az ünnepély létrehozásában sokat fáradozott; s megemlitendő még róla, hogy az ő birtoka ott közelben a Borjád puszta, hol Petőfi »A négy ökrös szekér« cimű költői életképét irta. — Maga az ünnepély kitünően sikerült. Már 10 órakor együtt volt a megye szine-java a meghivott vendégekkel a paplakban. Harangozás és mozsárlövések jelezték az indulás percét, a mikor a mintegy kétezer emberből álló menet a régi gymnasium épülete elé indult. Itt Madarász Elemér megyei aljegyző, mint az alispán helyettese megnyitá az ünnepelyt, mire Lehr Albert az akadémia küldötte mondott emelkedett hangu szónoklatot, Petőfit különösen mint népköltőt méltatva. Végül Sántha Károly olvasta föl alkalmi ódáját s a dalárda elénekelte a »Szózat«-ot. Innen a menet a régi jegyzői lakhoz vonült, hol dr. Sass István megyei főorvos szép beszédben vázolta Petőfi ifjukorát és Lőrinczen töltött éveit. Ezután Baksay Sándor szólt. Végül ismét Sántha Károly szavalt egy ódát és a dalárda elénekelte a »Hymnust«. Az ünnepélyen jelen volt Széchenyi Sándor gr., Apponyi Sándor gr. és sógora Esterházy Miklós gr.; továbbá Augusz Imre br., ki a banketten is résztvett. Délben a száz teritékü lakomán jelen volt a megye szinejava és a vidék intelligentiája. Az első felköszöntőt a megye képviselője mondta a királyra, majd Sántha Károly a vendégekre, Lehr Albert az ünnep szellemi megteremtőjére: dr. Sass Istvánra üríté poharát. Bergmann Lajos veterán lelkész Baksayt, dr. Sass István Lehr Albertet éltette. Szabó János községi biró a vendégeket, Baksai a megyei intelligentiát, Sántha pedig Baksayt köszöntötte föl. Mondtak még számos felköszöntőt és a társaság a legjobb hangulatban délután 4 óra felé oszlott szét.

Vörösmarty összes munkáinak teljes kiadásából ismét két füzetet (9. 10) bocsátott közre Méhner Vilmos. Az utóbbiban »Zalán futásá«-nak kilencedik éneke kezdődik. Egy füzet ára 35 kr.

A neveléstudomány szótára. Az Athenaeum kiadásában és Verédy Károly szerkesztésében megjelenő »Paedagogiai encyclopaediá«-ból, mely a tanitók, nevelők számára jóravaló segédkönyvül igérkezik, a 6-ik füzet hagyta el a sajtót. Ennek tartalma a »figyelem« szótól a »Fröbel« névig terjedő cikkekből áll. Az egész mű husz füzettel lesz befejezve. Egy füzet ára 30 krajcár.

Előfizetési felhivások. »Ilyen az élet« cimű 10—12 ives beszély-kötetre hirdet előfizetést Kosovits Rezső Esztergomban. Előfizetési ár 1 frt, mely legkésőbb augusztus hó végére Buzárovics Gusztáv nyomdájába küldendő be Esztergomba. — Mythológiai szótárt szándékozik kibocsátani Balázs G. Sándor Veszprémben. Célja az, »hogy a tanuló ifjuság részére egy oly hasznos és hazai irodalmunkban még nem létező müvet állitson össze, melynek segélyével a régi klasszikusok olvasása könnyittessék; másrészt, hogy a müvészek (festészek, szobrászok stb.) munkáinál kutfőül szolgálván, ujabb tanulmányokhoz is szolgáltasson anyagot. — De szükséges és nélkülözhetlen kézikönyve leend minden műbarátnak, szóval mindenkinek, ki a »müvelt« szóra igényt tart. A Mythológiai szótár nemcsak pusztán nevét foglalja magában az ó-kor minden isten, félisten és hősének, hanem származásukat, tetteiket, mellékneveiket, a helyek neveit, hol azok megtétettek, a nyilvános játékokat, melyeket tiszteletükre rendeztek, szóval mindent, a mi az ó-kor eme érdekes regéjére vonatkozik.« Igy a felhivás, melynek magyar stilusa épen nem látszik illőnek a klasszikai tárgyhoz. A 12 ivre terjedő munkát 1 frton lehet megrendelni augusztus hó végeig. — »Nagy-Károly és Vidéke« cimű társadalmi hetilapra hirdetnek előfizetést Litteczky Endre kiadó, Görbe Geyza felelős szerkesztő és Bródy Lajos főmunkatárs A lap célja a magyarosodás, hazafiasság és közmüvelődés terjesztése. A fővárosból rendes levelezői és munkatársai lesznek s általában mindent megszándékszik tenni a szerkesztőség, hogy müvelt közönségéhez méltó lapot adjon az olvasóknak. A lap e hó közepén vagy legkésőbb szeptember 1-én fog megjelenni. Előfizetési ára egész évre 3 frt, szeptembertől ez év végéig 1 frt. — »Pálmalombok« cim alatt Kárpáty Manó hirlapiró Szombathelyen diszes kiállitásu kis kötet apróságot szándékozik kibocsátani Pálmai Ilkáról, a népszinház kedvelt énekesnőjéről. A füzet a müvésznő arcképével diszitve előfizetési árban 60 kr, diszkötésben 1 frt lesz, mely összeg a szerzőhöz, Szombathelyre küldendő be.

MŰVÉSZET.

† **Haizinger Amália.** Hosszu, kinos szenvedés után e hó 11-én éjjel két órakor meghalt a bécsi Burgszinház egyik legrégibb tagja, Haizinger Amália udvari szinésznő. Vele a régi német szinészgárda egyik jelentékeny tagja szállt sirba. Haizinger Amália a Burgszinház legragyo-

góbb csillagai közé tartozott. Szerepköre nem volt tág és par excellence epizód-szinésznő volt, de kedves alakja mindig rokonszenvet költött a nézőkben. Főbb szerepei voltak Melita Grillparzer »Sappho«-jában, Beatrice a »Messinai ará«-ban. Zerlina »Don Juan«-ban, Lady Macbeth, »Donna Diana«, Preciosa, »Stuart Mária«, Julia »Romeo és Juliá«-ban, Gretchen »Faust«-ban, Desdemona, Donna Sol és még sok más szerep azóta rég elfelejtett darabokban. Morstadt badeni kamara-énekesnek volt leánya. Mind a két bátyja tanár és iró volt. Első izben tiz éves korában (1810-ben) lépett a szinpadra Wrainiczky operájában (»Oberon, a tündérek királya«) játszva Oberon szerepét. Első sikere volt elhatározó élete pályájára. Elkezdett tanulni s szerződtették a karlsruhei szinházhoz. 1816-ban férjhez ment Neumann szinészhez. 1818-ban müvészi körutra indult és Mannheimban, Münchenben, Bécsben és Berlinben nagy tetszés között játszott. 23 éves korában férje meghalt s ő három árvával maradt özvegyen. 1826-ban a karlsruhei szinházban vendégszereplő Haizinger Károly bécsi énekes megszerette és nőül vette. Ekkor járt második férjével Párisban és Londonban és Párisban ugy megszerették, hogy a »második Mars« névvel nevezték. Midőn leányai, Luiza és Adolphine felnőttek, azokkal járt vendégszerepelni. 1845 ben elhagyta a karlsruhei szinházat és a bécsi Burgszinház tagjai közé lépett, megváltoztatva szerepkörét és átvéve a comicus anyák s salonhölgyek szerepeit. Romeo kedves Juliájából nem kevésbbé müvészi alakitásu dajka és Faust Gretchenjéből — Márta lett. Egyik fia, Neumann, Amerikában kereskedő, legidősebb leánya, Neumann Luiza, a bécsi Burgszinház volt tagja, kit Schönfeld Károly gróf nőül vett, most Gráczban él. Ifjabb leánya, Adolphina meghalt és Haizinger nevü fia altábornagy az osztrák-magyar hadseregben. 1860. március 29-én ünnepelte Bécsben 50 éves jubileumát, a mikor kartársai és a bécsi irói és müvészi testületek igen sok és fényes ovatióban részesitették. Ő felsége akkor az arany érdemkereszttel, a porosz király pedig egy saját arcképével diszitett aranyéremmel tüntette ki. Haizinger asszony már a mult ősz óta betegeskedett és egész télen nem hagyta el lakását egyszer sem. Itt tudta meg, hogy hű barátja, Laroche meghalt és ez a hir lesujtó hatással volt rá. Mintegy négy héttel ezelőtt leányával, Schönfeld grófnéval, kikocsizott a práterbe, de ez nem jót tett neki. A kirándulás óta állapotában végzetes fordulat állott be, két hét óta pedig erői rohamosan hanyatlottak; nem volt semmi étvágya, sokszor elájult. Dr. Horváth, a ki gyógykezelte, nem titkolta a család előtt, hogy az agg müvésznő állapota reménytelen. Schönfeld grófné és Haizinger tábornok folyvást ott voltak a beteg müvésznő körül és őrködtek mellette, mikor a halállal küzdött.

A történelmi arcképcsarnok helyiségeiben (várkert-bazár) az előkészületek gyorsan haladnak. A favázak már mind a tiz teremben föl vannak állitva s az egyes termekben már hozzá is fogtak azok festéséhez. Két-három hét alatt az egész be lesz fejezve s akkor megkezdhetik a képek elhelyezését; ugy hogy szeptember hó elején a képcsarnok megnyitható lesz. A helyiségek igen diszesek, csupán az a hátrányuk van, hogy az amugy is kicsiny termek a favázak fölállitása által oly szükekké váltak, hogy a magasabban függő képeket aligha lehet majd akadály nélkül szemlélni. A képek elrendezése chronologikus sorrendben fog történni. Az első termekben a legrégibb arcképek lesznek elhelyezve s az egyes nagyobb korszakok hőseit lehetőleg egy teremben fogják csoportositani.

Az opera-szinház óriási Spinx-szobrai, melyek a főbejáratot fogják ékesiteni, Strobl Alajos szobrász müttermében már elkészültek s nemsokára helyeikre fognak állittatni. A Spinxek széles talpazaton fekszenek s a főalakok hófehér carrárai márványból készültek.

Munkácsy Mihály, mint Párisból irják, sulyosan beteg. A nagy müvész, hir szerint, már hetek óta komoly idegbajban szenved, mely olyan jellegü, hogy teljesen meggátolja munkálkodásában. A bajt az a tulságos erőmegfeszités idézte volna elő, melylyel a mester a Consummatum est! képet festette. Május hó közepén még elég jól érezte magát Munkácsy és csak akkor kezdett jelentkezni betegsége, midőn 15-ike táján elment egy délfranciaországi faluba.

Az iparmüvészi muzeumban az uj helyiségek berendezéséhez a napokban fogtak hozzá. A mostani termeken kivül egy olvasótermet, egy nagy rajztermet és a müesarnokban létező helyiségek kiegészitéséül egy nagy kiállitási termet fognak berendezni. Az összes munkálatok szeptember végéig be lesznek fejezve s az uj helyiségek október elején fognak megnyittatni a nagy közönség számára.

Attila a Pantheonban. A párisi Pantheon főbejáratának baloldalán a napokban fogják a falra illeszteni Delaunay festményét, mely Attilát ábrázolja, a mint hadseregével Páris felé vonul. E festmény kiegésziti Puvis de Chavannesnak frescóit, melyek St. Genovévának, Páris város védszentjének, életéből vett jeleneteket ábrázolnak.

A párisi szinházak közül, a eanicula idejében rendesen négy-öt szokott nyitva lenni. De az idén a cholera és a roppant hőség miatt, még a legkitartóbb igazgatók is kénytelenek voltak szinházaikat bezárni. Arra is volt eset, hogy a »Theatre Français« bevétele nem emelkedett felül az ezer frankon, a többi szinházak pedig absolute nem számithattak közönségre. Nem is maradt nyitva Párisban csak két szinház: az opera és a Theatre Français. Mult csütörtökön az operában sem volt előadás és igy azon a napon megesett, hogy Párisban csak egy szinházban játszottak. Az opera köréből egyébiránt azt jelentik, hogy Vaucorbeil igazgató, a ki csak Jules Ferry erős protectiójának köszönheti állását, le fog mondani. Kérdést intéztek Perrin urhoz, a Theatre Français igazgatójához, a ki az előtt az operát is vezette, nem volna-e hajlandó ez állást elvállalni. Perrin tagadólag válaszolt és most három jelöltet emlegetnek ez állásra: Armand Gouzient, ki 1879-ben Budapesten járt az Arrogante-ünnepély alkalmával és jelenleg az összes subvencionált szinházak felügyelője, Gailhard énekest és Leonce Dètroyat urat, a »Pedro de Zalamea« és »Aben Ahmet« cimű operák szerzőjét.

Beethoven szobra New-Yorkban. A newyorki Central-Parkban julius 22 én leplezték le a Beethoven-szobrot. A leleplezés csak egy része volt az ünnepélyességeknek, melyeket a new-yorki Beethoven-férfikar-egylet huszonöt éves jubileuma alkalmával rendeztek. A leleplezés napján körülbelöl tizezerre menő tömeg állta körül a szobrot, melyet Oheims, egyesületi elnök, ünnepi beszéd kiséretében a város gondozására bizott. A szobor Bärer müve.

Turolla Emma k. a. anyjával és Adelina nővérével Recoaro olasz fürdőben tartózkodik, honnan apjához fog utazni Brianzoba. Recoaroban gyakrabban együtt volt Bartolucci Viktóriával is, a ki a nyár egy részét szintén e kellemes helyen töltötte. A müvésznő kitünő egészségnek örvend; legutóbb azonban sokat bosszantotta egy róla szóló eljegyzési hir, mely szerint ő legközelebb menyegzőjét ülné Battistini olasz énekessel. E hirből egy szó sem igaz. Turolla kisasszony egy bécsi impresáriót vádol azzal, hogy róla bosszuból ilyen mende-mondákat költ. Ő sem Battistinival, sem senki mással jegyben nem jár. Turolla kisasszony szept. 29-én érkezik Budapestre és valószinüleg október 4-én fog legelőször föllépni.

Külföldi zenészeti hirek. A berlini Walhalla-szinházban előadják Genée »Nanon« cimű operettejét, mely eddig 300 előadást ért meg. Genée egy másik operetteje: »Rosine« szeptember hóban kerül szinre. — Naumann Ferenc három felvonásos operát nyujtott be a berlini dalműszinházhoz. A mű cime »Irmela«, szövegét Kartwig Richard irta. A bécsi opera a jövő télen kiváló figyelmet fog forditani a klasszikus darabokra. A Mozart-ciklus a jövő saisonban ismét előadásra kerül. Weber összes operáit felveszik a müsorba azonkivül Gluck »Alceste«, »Armida« s »Iphigenia in Tauris« dalmüvei is ki vannak tűzve előadásra Wagner összes müvei, a Parsifal kivételével szintén szinre kerülnek. — Tremelli kisasszony hat hónapra a párisi olasz staggionéhoz szerződött, hol Salvayre »III. Richardjában« s Dubois egy uj dalmüvében a főszerepet fogja énekelni. — Párisban Lohengrin, a mint tervben volt, jövő télen került volna szinre, Elza szerepében Hauck Minnie kisasszonynyal. Minthogy azonban alapos a félelem, hogy a németek ellen gyülölködő áramlat botrányt idézne elő az előadás alkalmával, a dalmüvet levették a műsorról.

Georges Sand emlékszobrát La Chatreban f. hó 10-én leplezték le nagy ünnepélyességgel, roppant közönség jelenlétében. Az ünnepélyen hét beszédet tartottak. Beszéltek elébb Décourteix polgármester s Perigois képviselő La Chatre város nevében és Kaempfen szépmüvészeti igazgató. Majd Arsene Houssaye mondott beszédet az »irók társasága« nevében, kikelve az Akadémia ellen, amiért nem vesz fel irónőket. Felszólalt aztán Paul Maurice és tudatta, hogy Viktor Hugo, ki a congressuson van elfoglva, nem jöhetett el, de levelet küldött. Viktor Hugo levele igy szól: »Huszonöt vagy harminc évvel ezelőtt a nagy és kitünő nő, a kit ma ünneplünk, a legélénkebb és legméltatlanabb támadások tárgya volt. Alkalmam volt egy közös barátunkhoz, Hetzel Gyulához levelet intézni, melyben ezt irtam: Minden erőmből tapsolok önnek és köszönöm amiért Georges Sandot épen most dicsőitette. Bizonyos rosz bajlam uralkodik most e szép hirnév, e kiváló szellem ellen küzdeni. Bizonyára nálamnál senki sem engedi meg jobban a magas, komoly birálatot, melynek Aeschylus, Ischaias, Dante és Sehakespeare is alá vannak vetve és melynek ép annyi joga van Homer hiányaihoz, mint a csillagásznak a napfoltokhoz, de az irodalmi gyülölködés vadságait, a férfiak elkeseredett támadásait egy nő ellen, a törvényszéki rhetorica alkalmazása egy nemes, fényesnevü iró ellen: ezeket visszataszitom, ezek ámulatba ejtenek és mélyen bántanak. Georges Sand fényes sziv, szép lélek, nemeslelkü harcosa a haladásnak, korunk egy lángja. Igazabb és hatalmasabb bölcselkedő mint bizonyos többé-kevésbbé hires atyafiai a jelen pillanatban. És ezen gondolkodó fő, ezen költő, ezen nő ellen valami vak, igazságtalan reactió tör ki. Én sohasem láttam szükségesebbnek Georges Sandot becsülni, mint most, a mikor sértegetik.« Ezt 1859-ben, 25 évvel ezelőtt irtam. Ugy tetszik nekem, hogy most, mikor dicsőitik őt, nem tehetek jobbat, mint ismételni a mit mondottam, amikor bántották.« — Viktor Hugo e levelét nagy lelkesedéssel fogadták. Végül Lesseps Ferdinánd mondott néhány szót; felemlitette, hogy tiz gyermeke közül az egyiket, Georges Sand tiszteletére, Solange névre keresztelte. »Arséne Houssaye — igy végzé Lesseps — azt mondja, hogy az akadémiának kötelessége lett volna Georges Saudot felvenni tagjai közé. Ha egy nő belépne az akadémiába, tiz év mulva csupa nők volnának benne; a férfiak senkinek sem kellenének.«

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

34 szám. 1884 Augusztus 24.

A SORS SZESZÉLYE.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folytatás.)

VII.

Azalatt mig Régi ily önámitásokkal foglalkozott, a sáfár pedig örült jól és ügyesen kivetett hálójának, Fényhegyi Gábor gyors léptekkel közeledett az egyszerü zsellérházacska udvarához, hol a cselédek tiszteletteljes örömmel fogadták a ritkán látott vendéget s kérdésére azt válaszolták, hogy Aladár ur nincs otthon, de valószinüleg nemsokára visszatér; ha pedig az öreg nagyságos urhoz akar addig betérni: azt ott fogja találni a kis szobában, mint rendesen, irásai között.

Fényhegyi gondolkozva dőlt az ajtófélhez, megfontolandó, célszerü lesz-e, ha egyenesen vele tudatja az idegenek által kovácsolt s gyermekeiket érdeklő terveket; s abban állapodott meg, hogy talán épen eként vonja majd közéjük a legerősebb, a legbüszkébb sáncot.

S a kis szoba felé indulva, elhaladt amaz ablak előtt, melyre a terebélyes nagy diófa vetette árnyát s melynek nyitott keretében Gizella teljes, halvány arca volt a hófehér varrás fölé hajoltan, mig sötét, vörösses-barna haját itt ott megcsillantá a lombozat nyilásain áttörő napsugár.

A közeledő léptek zajára fölemelkedett e halavány arc; s midőn Gizella megpillantá Fényhegyi Gábort, gyönge pir futotta el vonásait, s ez hasonlóvá tette őt az olyan fehér rózsához, melynek haván a piros szinnek csak egy lehellete van.

Fényhegyi köszöntve őt, nem állhatta meg, hogy ne lassitsa meg lépteit, hogy eként legalább egy másodpercig gyönyörködjék az őt annyira lekötő szépségben.

Gizella zavarát palástolandó, mintegy önkénytelenül mélyebben hajlott a varrásra. Fényhegyi pedig, mint egy varázslat hatása alatt s azt gondolva, hogy az álomképszerü tüneményt nemsokára talán elveszitheti, megállt az ablak alatt:

— Bocsánat kisasszony — szólt megindult csengő hangján — ugy hiszem ő nagyságáékat a kis szobában találom?

— Épen az előbb láttam, hogy a hátulsó kis rózsás kertbe mentek; s igy oda kell fáradnia, ha velük találkozni óhajt.

— S ön oly jó, ön mindig fárad akkor is, midőn a többiek már pihennek.

— Sürgős apróság, melyet el akarok végezni . . . De mily különös, ritka szerencse önt nálunk láthatni?!

— Kisasszony, a szerencse, mely engemet most az által ér, hogy Nagyságtokat fölkereshetem: a sors szeszélye által dobatott elém. Az az: valamely közlendőt bizott rám.

— Jót? — pillantott föl Gizella gyermekes kiváncsisággal, hisz a boldogtalanok mindig örülnek az ujságnak, mert változást remélnek.

— E közlemény egy része önt illeti, azért öntől függ meghatározni, hogy szivesen vett és jó-e?

— Engem is illet?

— Igen.

— Mondja kérem.

— A mily természetes egyszerüséggel kérdez ön, ép oly egyszerüen fogom én is elmondani, hogy odaát az »uj uraságnál« két házasságot terveznek, egyiket az Aladár ur, másikat pedig — az ön számára . . . s én figyelmeztetni akartam . . .

— Köszönöm — válaszolt Gizella büszkén, magasra emelve fejét — de részemről egyrészt fölösleges, mert elég bátorságot érzek arra nézve, hogy meggyőződésemet, érzésemet megvédjem a váratlan támadásnál is.

Fényhegyi boldog csodálkozással nézett a leánykára s kis szünet után halkan kérdé:

— Megsértettem? . . .

— Oh nem! — szólt Gizella szelid mosolylyal — ön engem soha nem akarhatna, nem tudhatna megsérteni!

— Engedje, hogy kezét megcsókoljam e boldogitó véleményért.

S Gizella átnyujtva kezét az ablak virágain, szeretettel nézett a csendesen lehajló főre, meglevén győződve, hogy eként már nem olvashat szemeiben.

De azt elfeledte, hogy e rokon lélek nemcsak a szemsugarakban, de a környező légkörben, az érintkező kéz delejében s a némaságban is olvas s ezt csak akkor vette észre, midőn ő is tudta, hogy a következő percben valamely elhatározó mondat fog az ifju ajkain elhangzani.

— Oly régen, oly ellenállhatatlanul óhajtanék önnek valamit mondani, — szólt Fényhegyi csendesen — de nem merem! Nem szabad!

Gizella elpirulva s szelid mosolylyal hajtotta le fejét, mialatt keze csendesen megrendült az ifju forró kezében.

— Sejtem, hogy ön mit mondana, — szólt azután — de ne tegye, hadd maradjon ez csak sejtelem, csak álom!

— S miért? Ugy-e, mert valóság nem lehetne belőle soha! Igaza van! Ön urnő, én szegény, névtelen ifju.

— Ne értsen félre — szólt Gizella engesztelőleg az elszomorodotthoz — ön képzett és tehetséges fiatal ember, önnek sorsa nyitva áll, s nem szabad lekötnie. Ha valóban gazdag »u r n ő« lennék — folytatta azután elszomorodva — akkor . . . igen akkor! . . .

Fényhegyi saját gondolataiba merülten s csak mintegy ezeken át hallotta az elmondott szavakat, mint buvár a viz tiszta hullámain át látja a csillagos eget. Azért mintegy folytatva saját gondolatait, mondá:

— Ha gazdag lennék, a menyországot hoznám le a földre annak, a kit szeretek!

— A végzet gyakran megoldhatlan talányokat dob az emberek életébe — szólt Gizella elmerülten — s ezek közé tartozik az is, hogy miért nem tehet mindenki ugy, a mint óhajtaná, de csak ugy, a mint azt sorsa elébe irja!

— E szerint ki tudja nem fog-e ön is férjhez menni akarata ellenére, ha kényszeriteni fognák reá? — jegyzé meg Fényhegyi, fürkészőleg tekintve a leányra.

— Biztositom önt, hogy sohasem megyek férjhez! — válaszolt ez csendesen, ünnepélyesen, mintha fogadást ejtett volna ki s azután lesütötte szempilláit, mint szokták leereszteni a kárpitot a régi imaházak szentélyein.

Fényhegyi pedig hálásan ragadta meg a kis kezet s mintegy önmagához, lelkesülten szólt:

— Ő, vagy senki más!

VIII.

Ezalatt a rózsás kert felől sétáló csendes léptek hallatszottak; s a mint Gábor visszatekintett, a Gizella szüleit látta közeledni, kik egy nagy bokréta illatos rózsát hoztak a kertből.

— Ah, Fényhegyi ur! — kiáltott Szalánczy az ifju elébe — valóban csoda sem lenne, ha meg nem ismernénk, oly rég nem láttuk önt.

Gábor mély meghajlással köszönte meg e szavakat.

— Igen boldoggá tesz, ha észrevették nagysádtok hiányomat.

— Hja, a szegény embert mindenki elfelejti — folytatta Szalánczy némi keserüséggel, ennek pedig annál jobban esik azután egy-egy arcot látni azokból, a kikhez rokonszenv füzte.

Az ifju szinte zavarba jött e sok szivességre; Gizella pedig atyja ömlengésein oly boldogan mosolygott, hogy ez észrevette a szokatlan fényt leánya szemeiben s igy szólt hozzá:

— Örülsz ugy-e az üde virágoknak?! Fogd hát s tedd azonnal vizbe, hogy el ne hervadjanak. Ön pedig Fényhegyi jőjjön velünk a kis szobába; épen jó, hogy eljött, egy bizalmas emberre van szükségünk s pedig olyanra, mint ön, a kinek szakértelmét, becsületességét és ragaszkodását ismerjük.

— Nagyságod minden szava jobban lekötelez; iparkodni fogok e jó véleményt meg is érdemelni s mindenek előtt azáltal is, hogy engedelmet kérek annak elmondására, a miért ma tulajdonképen idejöttem.

— Csak beszéljen nyiltan; érdekkel hallgatjuk.

Ezalatt a kis szobába értek, melynek pamlaga és asztala most is el volt halmozva

csomagokban és szétszórt lapokban heverő irományokkal.

Szalánczy helyet csinált, gondosan félretéve a rendetlennek látszó — de tárgy szerint mégis rendezett — irományok azon részét, melyek utban feküdtek. Azután a szemközt ülő Gáborhoz fordult:

— Nos, kérem, szóljon hát.

S az ifju elbeszélte az »uj uraság«-nak a Szalánczy-családra vonatkozó tervét, ugy a miként azt a sáfártól hallotta; s e szavakkal végzé:

— Kötelességemnek tartottam mindezt nagyságotokkal tudatni, hogy az esetleg más utakon is füzendő tervvel szemben magukat bölcs belátásuk szerint mihez tartani képesek legyenek.

— Nagyon köszönöm — viszonzá Szalánczy oly mozdulattal, mely kifejezte, hogy a dologra nem sokat ád, — aztán ezt megerősitendő szóval is folytatta: — Nem tartom érdemesnek, hogy erről csak szóljunk is, mert hasztalan lesz minden kisérletük! De beszéljünk most másról. Tudja e, hogy én ez iratokban igen becses dolgot fedeztem föl?!

— Valóban?! — kérdé Gábor őszinte részvéttel s tágra nyilt szemekkel tekintve a beszélőre.

— Igen. S ön ugy-e, azt hiszi, hogy valamely elfeledett régi jog, árverési forma hiba, vagy más efféle?! De korántsem!

— Kiváncsivá tesz nagyságod.

— Egy oly dolog, melyben az ön segitségére számitunk. Egy elásott kincs!

— Bocsánat nagyságod, ha kimondom, de ez ábrándnak látszik.

— Ne higyje! Nagyon is authentikusok ez adatok! Nézze, itt a sárga papiron egyik ősöm, Szalánczy Sámuel kezeirását látja. A jó öreg ott lakott a régi kastélyban s itt följegyezte az utódok számára, hogy kincsét arany-ezüst edényekben, ékszerekben, készpénzben, fegyverekben stb. stb. hová rejtette el, háboru idején!

— Igen az akkor volt; — csóválta fejét kétkedve Gábor — az akkor volt! De azóta! Ki tudja, ki vehette fel?!

— Senki. Az öreg nem érte a háboru végét; fiai a csatatéren jártak, ezeknek tehát nem mondhatta meg titkát, azért irta le. S valószinü, a többi iratcsomagokkal ez elsárgult lap is ott hevert az archivumban. — A csatából hazatérteknek bizony más megbeszélni valójuk és gondjuk volt, mint az archivumokat bujni, a mit jólétben a magyar ember ugy sem igen szokott cselekedni, legfeljebb a tudósok; no meg aztán az ilyen magamféle bukott nemesek, a kik még a kákán is szeretnének valami kis arany-csomócskát lelni.

— Félek nagyságos uram, hogy ama lelt csomó nem igen lesz aranyból!

— S mért ne lenne, — hevült neki Szalánczy — ha senki föl nem vette a pénzt?! S ha ez történt volna, bizonyosan hallottam volna hirét apámtól, vagy nagyapámtól a családban talált kincsnek, a mi azonban nem történt. Igy tehát nem marad egyéb hátra, minthogy én keressem azt A sors nekem tartotta föl; tudván, hogy nekem lesz arra legnagyobb szükségem. De bizalmas ember kell hozzá, a ki segédkezet nyujtson. Fiam praktikus irányt követ s ellensége az ilyen kissé regényes eszméknek. Ő hivatal után látott s most egész lélekkel e tervén függ; ő vele tehát nincs mit beszélni. Azt gondolja, hogy az ilyen szokatlan vállalat által elveszitené a megye jó véleményét. Ferde nézet; de hát hiába! Sokat gondolkoztam azután, hogy kit válasszak titkom részesének?! S a mint önt az előbb megpillantottam, egyszerre megütött egy sugallat, hogy ön az igazi hivatott e szerepre, ki a bányászatot alaposan tanulta, az ásatásnak tehát lehető legjobb csinját-binját ismeri s az aranynak még csak légkörét is megérzi! — végzé tréfásan Szalánczy.

— Igen lekötelez, nagyságod e jó vélemény által. Szivesen szolgálatára leszek mindabban, a mi lehetséges, habár őszintén megvallva — eredményt nem merek remenyleni; de véteknek tartanám nagyságodat kisérlet nélkül e reményétől megfosztani akarni. Kérdés már most, hogy hol fekszik az az állitólagos kincs? mert utmutatás nélkül bajos lesz annak nyomára akadni.

— Itt van! — vágott közbe Szalánczy hévvel, s ujjával az elsárgult okmány néhány sorára mutatva. — Itt van pontosan körülirva! A kastély kertjében van elásva a kincs!

— A kastély kertjében?! — De nagyságos uram, ez — most már a Kőváryé!

— A kert igen, de nem a kincs! Ezt nem vehette meg, nem is tudván a létezését.

— Egykor pedig a biróságok mégis ama zsibárusnak itélték oda a százas bankót, a

*

ki azt egy két forintért vett régi kabát zsebében találta!

— Meglehet! Ez különben jogi kérdés; de legalább harmadrésze a talált kincsnek mindenesetre az enyém lenne, habár itt nem talált kincsről, de az ősapa által deponált értéktárgyakról van szó!

— De Kőváry enged-e kertjében keresgélni?

— Engedelmére nincs szükségünk! Itt még az is meg van irva: hogy e földalatti pincének az erdőből is van bejárata; mely több földalatti helyiségeket összekötő, hosszu folyosón vezet végig. S ki áll jót, hogy nem e helyiségek egyikében vagy magában a folyosóban van-e a főkincs?!

A mint pedig ön tudja, e kis erdőrész a határos zálogos birtokhoz tartozik, igy tehát sajátom; s e szerint a deponált kincs is, minden tekintetben az.

Fényhegyi belátta, hogy itt az ellenkezés nem sokra vinne, mert Szalánczy már elringatta magát kedvenc ábrándjában; azért csak bővebb felvilágositást kért az erdőben keresendő hely pontos megjelölésére nézve, mit egy jól ismert szikla tövében álló nagy körtefa szomszédságában állitott az elsárgult okirat.

— Már most kedves nőm add ide azt a...

Szalánczyné megértette férjét, s némi zavarral huzta ki az asztalfiókot, hogy abból egy karperecet elővegyen, melyet majdnem félénken nyujtott oda Fényhegyinek; s az ifju kérdő tekintetére Szalánczy sietett válaszolni:

— Ezt ön pénzzé teszi s forditja az ásatási költségekre.

— De kérem fölösleges...

— Nem, nem! Határozottan igy kivánom! Csak a saját pénzünket szabad koczkáztatnunk; habár ugy reménylem, hogy ez nem lesz koczkáztatás!

— Fényhegyi nem mert ellenkezni a tárgy elfogadására nézve sem; habár a szive fájt, hogy ilyen családi ereklyét áldozzon föl egy üres ábrándnak. Mindamellett zsebre tette a karperecet, de azt is elhatározta egyuttal: hogy nem fogja eladni, de majd egykor, valamely adandó alkalommal, visszaszolgáltatja.

Miután igy rendbe jöttek, szinte látható volt Szalánczyn a nyugtalanság, mintha azt mondaná:

— Menjen most már tehát barátom és ne vesztegessük az időt! Hiszen csak az ásatás választ még el a dusgazdagságtól!

Fényhegyi pedig, habár nem is hallotta a néma gondolatot, mégis megértette, s kalapja után nyulva igy szólt:

— Még ma fölfogadom az embereket s holnap valamely alkalmas ürügy alatt megkezdetem az ásatást. Mihelyt pedig legkisebb eredmény mutatkozik, azonnal tudósitani fogom nagyságodat.

— Előre is köszönöm s mint a bányászoknál szokás: jó szerencsét kivánok.

A mint Fényhegyi kinyitotta az ajtót, szemben találkozott a belépő Gizellával. Elhaladtában némán köszönté őt csupán; de tekintetéből szokatlan boldogság és öröm sugárzott.

Nem mintha ő az ábrándos terv kivitelétől bármit is remélt volna; de örült annak, hogy a Szalánczy bizalmában ismét följebb szállt; s boldogitotta mindenek fölött az, hogy a Gizella rokonszenvéről meggyőződött, mi többet ért neki, bármely gyémánt-bányánál.

IX.

Hogy a Szalánczy-pár a következő napokban is folytatta a kedvenc tervéről való ábrándozást, annyi bizonyos; valamint az is, hogy Gábor a legnagyobb lelkiismeretességgel fogatott hozzá ama fárasztó munkához, melyben egy csepp hite sem volt; s majd megette a méreg, hogy midőn a legjobb munkában voltak, egyszerre csak a szőke sáfár toppan elébe, mintha csak a földből került volna elő.

— Alázatos szolgája uraságodnak. Mit méltóztatik csinálni? Mit méltóztatik ásatni?

— Hát csak ugy... Régiségeket keresünk.

— Talán a tatárok futottak erre?! Vagy a törökök?! Biz az meglehet! — viszonzá ravasz hunyoritással Mózsi; azután visszatért kedvenc thémájához:

— Méltóztatott a Szalánczy urasággal beszélni?

— Miről?

— Arról a bizonyos dologról...

Fényhegyiben fölforrott az epe s nyers hangon rivalt a sáfárra:

— Megmondottam, hogy tőlem semmit ne reméljen!...

(Vége köv.)

A HOGY ELŐSZÖR LÁTTA.

A »MOLLY BAUN« szerzőjétől.

(Folyt. és vége.)

Meg is teszi. Néhány perccel későbben Sir Hilary a Sirén előtt áll és a legjobban fogadják. A megrezzenés halvány árnyéka fut keresztül alakján, mikor szemébe néz, a leghalványabb pir festi meg arcát; de mindkettő olyan határozottan, hogy Tremaine, ki élesen vizsgálja, nem bizonyos benne, hogy egyáltalában megtörtént-e.

A leány maga a kedvesség irányában és bájosan mosolyog.

— Igen, még van egy táncom üresen, azt megkaphatja. — A mint ezt mondja, gyorsan kihuz táncrendjén egy nevet és fölébe irja »Sir Hilary«. — S épen a legközelebbi, nem különös? — teszi hozzá kecses, gyors felpillantással.

S aztán, mivel a keringő utolsó kedves hangjai elhaltak, kezét a férfi karjaira teszi, szép fejével szivesen int utolsó vigasztalhatatlan táncosának és Tremaine elvezeti egyik közeli társalgó-terembe.

Miután kötelességszerüen megvitatják a rendes eszméket, melyek minden uj ismeretség kezdetével felmerülnek, Tremaine — ki ez egész idő alatt meglehetős szórakozott — nagyon elhallgat.

Ép ugy Guendoline is Kis ideig tanulmányozza a férfi bámuló arcát s aztán ujra elmerül a hasznos legyező vizsgálatába, s csak nehezen tudja elfojtani a mosolyt, mely ajkai szögleteiben leskelődik. Szereti a szini jeleneteket s ez jobb akármilyen szindarabnál.

Hilary ur, a hosszas csendet kissé nyomasztónak találván, határozottan felemelkedik és reá néz. Aztán leküzdhetetlen kiváncsiságtól üzetve, kissé hirtelen kérdezi — —

— Volt valaha Irlandban!

— Igen — felel közönyösen — már többször.

— Volt — bizonyos habozás vehető észre hangjában — egy Ballykillruddereen nevü kis faluban?

— Ballykillruddereen? — kérdi a leány halk nevetéssel. — Milyen név! Nem fáradnak ki az írek, mig ilyen hosszu neveket kitalálnak? Van csakugyan hely, a mit Ballykillruddereennek neveznek?

— Van. Tehát ön sohasem volt ott? — A férfit magát is meglepte saját állhatatossága a kérdezősködésben.

— Milyen különös kérdés — mondja Lady Guendoline, legyezőjével játszva és kikerülve Tremaine komoly tekintetét. — Azt hiszi, hogy sok időt töltök kis paraszt falukban? Most, mondja meg őszintén, ugy nézek-e ki, mint a ki Ballykill— hogy is hivjákban szokott mulatozni?

— Nem, — nem ugy néz ki, — felelt Tremaine legyőzetve, aztán akaratlanul sóhajt és elhallgat.

— Milyen mély sóhajtás — mondja ő nagysága gunyolódva, ez az egy három kötetre terjedt. Talán ott hagyta szivét e különös, kimodhatatlan nevü ir városkában?

— Én? — Oh, nem! — kiáltja megrázkódva és elmosolyodva. — Azt épen nem. Hanem ott találkoztam valakivel, kiről egészen ma estig azt hittem, hogy a legbájolóbb nő mindazok közt, kiket valaha láttam. Nagyon — itt kifejezésteljes szünet — nagyon hasonlitott ö n h ö z!

— Igazán? Köszönöm, Sir Hilary, — felel gyöngéd mosolylyal. — Ha van valami, a mit bámulok, akkor az egy gyöngéden elburkolt bók, mint az öné volt. Hanem, hogy egy titkot eláruljak, már meguntam hallani, hogy milyen csinos vagyok. Igy hát az ön ir-szépsége hasonlitott hozzám?

— Nem tudom, hogy ir volt-e, vagy angol — hanem n a g y o n hasonlitott önhöz — folytatá állhatatosan rá nézve.

— Ki volt? — kérdi a leány könnyedén elpirulva.

— Nem tudom.

— Hogy hivták?

— Nem mondhatom meg; sohasem hallottam a nevét.

— Tényleg egy szép Incognita. Milyen kedves kaland. Érdekes, mint egy spanyol öszszeesküvés. Remélem, képmásom legalább is urihölgy volt?

Sir Hilary habozik és a padlóra tekint. Tagadhatatlan, hogy az igen szép padlózat, de aligha érdemli meg a hizelgő figyelmet, melyben Sir Hilary részesiti.

— Becsületemre, még ezt sem tudom, — mondja erőltetve.

— Milyen furcsa! — — kiáltja Guendoline vállat vonva. — Ha én férfi volnék és olyan teljesen elveszteném szivemet, mint ön egy ismeretlen szépség láttára, nem nyu-

godnám meg addig, mig mindent ki nem tudnék róla.

— Azt nem mondottam, hogy elvesztettem a szivemet.

— Nem? — mondja Guendoline kétkedőleg felvont szemöldökkel. Aztán másról kezdenek beszélni és nem elevenitik fel ujra a tárgyat.

Az est vége felé Tremaine egy másik táncot is kap tőle és nyomorultan boldognak kezdi magát érezni, ha ugyan használhatjuk e kifejezést. Guendoline igen kedves és szives s közvetve tudtára adja, hogy két embert kikosarazott a két tánc miatt.

— Tehetem holnap tiszteletem? — kérdi Tremaine.

— Igen, — felel Guden — ő tudja biztosan, hogy mama örülni fog. Ismeri mamám. Nem? Akkor engedje meg, hogy bemutassa. Ha mama meghallja, hogy a Keleten volt és ott találkozott a kedves Primrose-zal (Primrose e páratlan leány fivére) és hogy rémülettel viseltetik az oroszokkal szemben, bizonyosan a legjobb barátok lesznek. Mama ugy szereti azokat a kedves törököket! Mindezt a legbarátságosabb hangon mondja el.

Hilary jelenleg azon veszi magát észre, hogy a »mamá«-val beszélget, ki igen udvariasan fogadja és sokat foglalkozik vele. Ez időszerint a sokat szenvedett grófnő már, teljesen belejött leánya areának és modorának minden árnyalatába és változatába s valami van abban mikor Sir Hilaryhoz szól, valami halvány, leirhatatlan dolog, a mi anyai szivében boldog reményeket kelt. Tremaine bár ma még csak báró, leendő örököse egy öreg, távoli rokon grófságának s egykor Anglia leggazdagabb emberei közé fog tartozni. Igen, kétségtelenül jobb partie a szeretetreméltó, bár öreges Berlienél is; igy a grófnő igen nyájas hozzá, elmondja neki, hogy anyja egyike volt legkedvesebb barátnőinek s a nélkül, hogy mondaná, tudtára adja, hogy háza nyitva áll előtte, mig a városban maradnak.

Sir Hilary boldogan veszi tudomásul e hallgatag meghivást s a legközelebbi délután utját a szerencsés épület felé irányozza, mely magában rejti az ő szeretettjét; bebocsátják és határozottan kényeztetik.

A mindennapos látogatások két hétig tartanak, mely időszak alatt keresztül megy a remény és félelem, hit és kétkedés minden aggályán és mégis nem meri a nyerés vagy vesztés esélyének kitenni mindazt, mit a földön legdrágábbnak tart.

Lady Guendoline exigéante, difficile, nagyon szeszélyes s nagyon is udvarias Lord Millefleurs Györgyhöz. Rendesen, mikor Tremaine imádottjának lakhelyére érkezik, Lord Györgygyel a lépesőn találkozik elmenőben, vagy mikor elmegy, találkozik a kapuban vele, ki épen akkor jön. Néha a két fiatal ember összejön a társalgóban és képmutató örömmel ráznak kezet, aztán udvarias, tizenkilencedik századbeli modorban bámulnak egymásra, harapós makacssággal próbálgatván, hogy melyik böjtöli ki a másikat. Mindez benső örömet okoz az elkényeztetett szépségnek, ki a legfontosabban ki tudja számitni mindegyikök érzelmeinek változatait.

Ma Sir Hilary leverten felhaladván a lépesőkön, Guendolinet szerencséjére egyedül találja; és rögtön felvidámodva leül s elhatározza, hogy ma kedves lesz.

— Mamának borzasztó fejfájása van, — mondja Guendoline és reméli, hogy Tremaine meg fog bocsátani, de ő csaknem bizonyos — ezt panaszosan mondja és észrevehető habozással, mintha csakugyan azt hinné, hogy ezzel kellemetlenséget okoz vendégének — csaknem bizonyos abban, hogy Lady Rosemarry nem hagyhatja el ma szobáját. Ez igazán baj etc. etc. etc.

— Rendkivül sajnálom — mondja Tremaine távol az igazságtól s azzal a grófnőt és fejfájását száműzi gondolataiból. Ragyogó kedélyben van s ezt ki is fejti. Lord György, mint jelenleg felfedezi, nincs a városban s igy ez a nap az övé. Guendoline legszivesebb kedélyhangulatában van és a társalgás bizonyos ideig élénken folyik.

Aztán hirtelen változás áll be. Az ajtó megnyilik és az inas zaj nélkül megjelenik; egy gyönyörü virágbokrétát hoz a leghalványabb virágokból kötve és átadja Lady Guendoline-nak.

— Lord Milefleurs György üdvözletét küldi, mondja ünnepélyesen s aztán eltávozik.

— Sir Hilary ékesszóló csendbe merül; minden jó kedélye elhagyta s annak helyét komorság foglalta el az arcán.

Lady Guendoline bokrétájának élvezetébe merült.

— Milyen kedves! — mondja bájos mosolylyal. — Annyira szeretem a fehér virágokat — milyen szép volt Lord Györgytől, hogy erre visszaemlékezett; de ő olyan figyelmes. S milyen kedvesek, milyen üdék, mint valami falusi lehellet. Nem igaz? Nézze csak — — Előrehajolva, elbájoló kecsesel tartja a gyülölt bokrétát Tremaine orra alá.

— Nagyon, — felel az fagyos hangon, kissé hátrahökkenve.

— Nem szereti a virágokat? — kérdi a leány ártatlan meglepetéssel.

— Némelyiket nem, — jegyzé meg hangsulyozva.

— Valami baja van Sir Hilary? — kérdi a leány megható részvéttel. — Tudja, az utóbbi időben igen rosszul néz ki. Többször észrevettem, hogy milyen változékony a kedélye. Pár perccel ezelőtt egészen jókedvü volt és most. — Fogfájása van, vagy nevralgiája? Mondja meg, ha valamiképen segithetek baján.

— Segithet — kiált Tremaine felemelkedve. — Megint jókedvü leszek, ha kidobja ezeket a virágokat az ablakon!

— Kidobjam szép virágaimat a londoni gamin-oknak! kedves Sir Hilary, miért?

— Mert — felel kétségbeesetten a másik, olyan közel menve hozzá, a mennyire csak a körülmények megengedik, tekintetbe véve, hogy Guendoline el van torlaszolva egy fekete asztal, a kandalló-rács és egy zsámolyszék által, melyen lábai nyugodnak — mert — szeretem önt! És ha látom, hogy rajtam kivül másoktól is elfogad virágokat, akkor tökéletesen boldogtalannak érzem magamat. Guendoline — folytatja, kezét kinyujtva felé — hadd tegyem el a virágokat valahová.

— Jól van — felel gyöngéden, hallatlanná téve beszédje első részét. — Hozza ide azt a velencei vázát a mellékszobából s akkor megengedem, hogy velem elrendezze benne. Nem? Nem akar segiteni? Milyen udvariatlan. Nos, nem bánom hát, megcsinálom magam, és hogy megmutassam, hogy azért nem haragszom, magának adok egy egész virágot! — s feléje nyujt egyet.

— Köszönöm, nem kérek belőle — felel fagyosan.

— Még ha én adom sem? — teszi hozzá a leány mély csodálkozással.

— Nem, köszönöm, — növekedő hidegséggel.

— De mindazonáltal fel kell tűznie — mondja a szépség kedves, bosszuságnélküli hangon; s mivel mindig ő győz, Tremaine azon veszi észre magát, hogy gazdagabb egy ágacska megvetett stephanotissal.

— És most — nyilvánitja néhány perccel később, miután a virágokat kedve szerint elrendezte — üljön le ide, dugja zsebébe azt a csunya kis ráncot homlokáról és mulassunk. Beszéljen valamit arról a furcsa nevü, csodálatos ir faluról és az ön titokteljes szépségéről.

— Néhány perccel ezelőtt mondtam valamit, a mit ön figyelembe sem vett — mondja szemrehányóan.

— Igazán? — felel kissé elpirulva. — Bizonyos benne? Ugy találom, hogy ön ma egész nap szokatlanul egyhangu — az az szótlan volt. Talán nem figyeltem oda?

— Nem, — válaszol keserüen — nagyon is el volt foglalva Millefleurs küldeményével.

— Hát mondja még egyszer.

— Mondjam? — felel élénken — Guendoline, szeretem magát.

— Oh! Sir Hilary — felel a legmélyebb szemrehányás hangján a leány — mit beszél! Ön! ki szivének minden parányát arra a bájos ir leányra áldozta. Nem, mi haszna tagadná — ez nagyon is kézzelfogható.

— Bolondság; soha életemben nem beszéltem vele.

— Egyszer sem?

— Nem. Legalább nem emlékszem reá.

— Akkor neki kellett önhöz szólni, mi — megbocsásson — kis meggondolatlanságot bizonyit, s a lehető legrosszabb modor szerintem. Nem hihetem, hogy valami különösen csinos leány volt.. Mit mondott?

— Hogy szólhatott volna hozzám, ha én nem szóltam hozzá?

— Sir Hilary, ne csavargassa el a szavakat; ez nem egyenes felelet kérdésemre. Mondja meg, hogy mit mondott.

— Semmi nevezetest sem.

— De nevezetes, és én tudni akarom — felel a leány imádandó duzzogással.

— Meg kell mondanom?

— Kell — hangzik parancsolólag.

— Nos, hát — felel kétségbeesett nyugalommal — azt kérdezte: »Pezsgőt, uram?«

— Mit mondott? — kérdi lassan fölemelkedve.

— »Pezsgőt, uram?« felel makacsan.

— Mit? Akkor hát — ő — ő — egy — egy — — —

— Szobaleány volt — válaszol a férfi azon kétségbeesett elhatározással, hogy most kimondja a lehető legrosszabbat.

— S ön engem egy — szobaleányhoz mert hasonlitni! — mondja Guendoline; s aztán elfordulva tőle, lassan az ablakhoz megy, ott hagyva Tremainet, leirhatatlan kedélyhangulatban, a kandallónál. Szemeit boldogtalan tekintettel függeszti megsértett bálványára, és láthatja, hogy annak sugár alakját könnyed felindulás rázkódtatja meg. Talán bánat, talán harag, talán nevetés — ki tudná megmondani, hogy micsoda? Sir Hilary teljes szerencsétlenségében a másodikat hiszi.

— Guendoline, haragszik reám? — mondja tiszteletteljes távolban, de egész szive hangjában rezeg.

— Igen, — hangzik halkan — és — ne hivjon keresztnevemen engedelem nélkül, én nem vagyok — szobaleány!

Ez kegyetlen csapás. Tremaine meggörnyed alatta, de bölcsen mit sem szól.

— Nem hasonlitott hozzám — mondja aztán Guendoline, még mindig halk hangon. — Mondja, hogy nem hasonlitott.

— Nem mondhatom, — felel kétségbeesve, de hiven szineihez, miért a leány titokban megdicséri. — Nem tudom, hogy csakugyan cseléd volt-e, vagy valami átöltözött hercegnő. Csak azt tudom, hogy a legszebb nő, kit valaha láttam s hogy anynyira hasonlitott önhöz, hogy meg nem tudnám egyiket a másiktól különböztetni. Azonban mivel ön azt állitja, hogy sohasem volt — — —

— Nem akarok hasonlitani egy — olyan személyhez — szakitja félbe gyorsan társa.

— Ha látta volna, megbocsátana nekem — felel gyöngéden, — olyan szép, — olyan bájos — annyira hasonló volt magához!

Guendoline elmosolyodik. Felé fordul és megbocsátó kezet nyujt neki.

— Minthogy olyan szép volt megbocsátok — mondja kecsesen és Tremaine a fehér ujjak felé hajolva, hálásan csókolja meg azokat. Mielőtt kalapját veszi, Guendoline megszólal:

— Igaz, elmegy a jövő héten Mrs. Gore-Palliserékhez a műkedvelői előadásra?

— Elmegy maga? — kérdi elővigyázattal.

— Én játszani fogok. Csak kis szerepem van, de szeretném, ha eljönne s megtapsolna.

— Minden bizonynyal ott leszek, — felel növekedő melegséggel.

— És, Sir Hilary, — kiált utána csintalanul, mikor az az ajtóhoz ér, — hozhat egy bokrétát is, hogy feldobja nekem. Jusson eszébe, hogy mennyire szeretem a fehér virágokat!

Mikor elmegy, Guendoline fejét kezére támasztva, legmélyebb gondolkozásba merül.

— Vajjon, — mormolja aggályosan, — vajjon hova tehette Hamper azt a vászonruhát, emlékezetes fejkötőt s kötényt!

*

A függönyt felhuzták, a vendégek mind ülnek; mindenki lesi az első bukást. Mrs. Gore-Palliser mosolyra kényszeritett arccal, bensőleg növekedő félelemmel küzködik, arra gondolva, hogy hátha a legidősebb Gore kisasszony elfelejti szerepét. Gore kisasszony leánybarátnői hasonló félelemmel gondolnak arra, hogy hátha nem felejti el.

És csakugyan nem is felejti s a függöny egy társalgási vigjáték sikerrel játszott első felvonása után gördül le. Általános taps, bár a Sir Hilary-é, ki csalódottnak érzi magát, hogy Guendoline eddig nem jelent meg, alig hallható.

Öt perc telik el. A zene, mely a felvonásközt betölti, elhallgatott. A legyezők megcsendesednek, mert a második felvonás kezdődik. A hősnő (Gore kisasszony) öltözőszobájában van s csaknem csinos, a nagyértékü reggeli ruhában. — Ügyes magánbeszéd következik és aztán a szinfalak közül egy nyugodt, vászonruhába, csinos fejkötőbe s hibátlan köténykébe öltözött szobaleány közeledik a szinpad előrésze felé.

Sir Hilary szivdobogása megáll. Felemelkedik félig székéről, — Wyndham asszony szobaleánya ez, vagy Lady Primrose Guendoline? Elsápad, tekintetük találkozik s aztán — tudja.

Mikor a felvonásnak vége van és a függöny legördül, elhagyja a termet s egy csarnokon át bemegy a rögtönzött zöld-terembe. Itt találja Guendolinet bizonyos zavar kifejezésével rendesen mosolygó arcán, magával vonja egy szomszédos szobába és önkényüleg beteszi az ajtót.

— Hát mégis maga volt — arca sápadt az izgalomtól. — Irlandban volt, mikor én ott voltam. Oh, mennyit faggattam Windhamet maga miatt s csaknem megőrültem, hogy semmit sem tudhattam meg. Drágám, miért nem mondta meg hamarább?

— Megmondani? Mit? — kérdi Guendoline, idegesen nevetve s kezét visszavonva. — Hogy Irlandban voltam valaha? És kérem, Sir Hilary, ki engedte meg, hogy »drágá«-nak nevezzen, magának, egy fiatal ember, kinek grófságra van — — —

— Most ne tréfáljon — kérte Tremaine — Wyndhaméknél volt a mult őszszel, ugy-e? Nem tévedhetek. Nem ugy van?

— Ön olyan bizonyosan állitja, hogy nem merek ellentmondani.

— De miként történhetett? Ez a legbámulatosabb dolog a világon. Mi inditotta arra, hogy komolyan eljátszék egy ilyen szerepet.

— Nem fogok vallani, de felteszek egy esetet. Tegyük fel, hogy Georgina desperált, mert vendégei igérkeztek és cselédje cserben hagyta; tegyük fel, hogy ott volt nála egy jó barátnője, ki rászületett a mükedvelői előadásokra s ez magára vállalta, hogy megmenti őt a semmivéléteitől; tegyük fel, hogy ez a jó barátnő minden jóval ellátott egy bizonyos uriembert és — folytatja csintalanul — az jutalmul fáradságáért kegyetlenül rábámult! Oh, Sir Hilary, milyen roszul viselte magát.

Egy mellékasztalhoz fordulva, felvesz egy nyitott pezsgős palackot, asztalkendőt és poharat, s megtöltve az utóbbit, illendő módon szolgál vele.

— Pezsgőt, uram? — mondja alázatosan.

— Hogy visszaemlékszem mindenre — kiált a férfi. Aztán szintén olyan hivatalos módon elveszi a poharat és megszólal. — Köszönöm, kérek, — ha megengedi, hogy egészségére igyam.

— Mily alakban? — kérdi mosolyogva. — Mint Jane Jemina, vagy mint Lady Primrose Guendoline?

— Egyikben sem. — A férfi igen elkomolyodott s kissé sápadt és aggályos. Ajkaival a bort érintve megszólal: — Éljen a jövendőbeli Lady Tremaine!

Guendoline elpirul és akaratlanul huzódik tőle néhány lépésnyire; de dacára felindulásának, könnyed mosoly játszik ajkai körül.

— Bizonyosan tudja, hogy kit kért meg? — kérdi régi csipdeső modorának árnyával. — E fejkötő és kötény nélkül megszünök Ballykillruddereen hősnője lenni. Wyndham asszony szobaleányát szereti-e, vagy engem?

— Hogy tudhatnám azt? Mindkettő összeolvad fejemben. Ezentul (a maga kedvéért), minden szobaleányt nagyra fogok becsülni.

— Oh, nem, r e m é l e m nem, — mondja Guendoline. Aztán gyöngéden, elragadó mosolylyal folytatja: — Gondolja meg, milyen féltékenynyé, milyen b o l d o g t a l a n n á tenne ez engem.

— Igy hát hozzám jön — valóban szeret? — kiált élénken a férfi karjait Guendoline derekára fonva. És a leány félig félénk, félig gyöngéd pillantással kezeit az övébe teszi.

THAKERAY TÁRSASÁGÁBAN.

Egy koros hölgy emlékeiből.

A ki már ma a »Vanity fair«-t élvezettel olvassa és abban elmélyed, csodálva és bámulva szerzőjének alkotó és alakitó képességét, alig hinné, hogy volt oly idő, mikor e bámulatos könyvnek a szerzője komolyan hitte magáról, hogy hivatása a festészet és hogy ez utóbbit kell életfeladatává tennie.

1835-ben volt, midőn Firmin asszony, egy párisi ügyvéd özvegye, kihez engem és szüleimet valaki beajánlott, theaestélyre hivott meg és meghivását következő, kissé fontoskodva mondott megjegyzéssel toldotta meg: »Találkoznak majd nálam egy jó családból való ifjuval, a ki már két éve tartózkodik itten, hogy a Louvrenak remekeit tanulmányozza és a kiből mindenesetre derék festő lesz.«

Én akkor tizennyolc éves valék. Thakeray huszonnégy és igy azon fesztelenséggel közeledhettünk egymáshoz, melyre az ifjuság nemcsak hogy feljogosit, hanem egyszersmind képesit is. A nyolc tagból álló társaságban ketten jóformán csak egy-

mással beszélgettünk. Thakeraynak egész flölépéséből hiányzott az a formaszerüség és feszesség, mely az angolokat különben már ifjukorukban jellemzi. Sokat utazott, világlátott ember lévén, ismerte az embereket és természetöket és az igazi gentleman lfesztelen biztosságával engedte át magát az eszmecsere élvezetének. Tartózkodása semmivel sem volt nagyobb bármely szellemileg jelentékeny emberénél, ki a tolakodó jellegü közeledést távol akarja magától tartani. Első tárgya beszédünknek Weimar volt és Goethe, kit ő még látott volt és a kivel beszélgetett. Azután gyermekkori benyomásokra és azoknak hatására került a sor; ő akkor azt emelte ki, a melyet Napoleon gyakorlott rája. »Nem mint imperator áll előttem, — mondá — nem mint fejedelmek legyőzője és trónok megdöntője, hanem mint — emberevő.«

Egészen meglepve tekintettem Thakerayra.

— Ugy van pedig, mondá nevető arccal, s mindjárt meg is fejtem, hogy miért. Hat éves voltam akkor, midőn szüleim velem Indiából Angolországba visszautaztak. Egy magányos szigeten kötöttünk ki és öreg szolgánk karjain vitt egy hosszu út mentén, mezőkön keresztül egy bekeritett kertig, melyben kis férfi sétálgatott föl és alá. — Az ott Bonaparte, mondá hozzám fordulva, az a szörnyeteg, a ki napról napra három bárányt eszik meg és annyi gyermeket, a mennyihez hozzáférhet.

— Soha sem fogom elfeledni, milyen zavart érzelmek ébredtek e szavak hallatára kebelemben. Ugy hiszem a gyülöletnek első csirája ébredt föl kebelemben és vezetőm, a vén szolga, ellen fordult. Hogy is mert ő engem annak a veszélynek kitenni, hogy a rettenetes ember felfaljon? És mégis — annyi hamisság rejlik már a gyermeki szivben — karjaimat nyaka körül fontam és kértem, nem tán, hogy onnan eltávozzunk, most is oly élénken áll előttem minden, akár le is tudnám rajzolni a jelenetet. . . .

— Tegye meg, kérem. Firmin asszony amugy is megmondotta már, hogy kegyed nagyszerüen fest, hogy müvész.

Thakeray jegyzőkönyvet vőn elő, mely középuton járt az album és zsebkönyv között, irónhoz kapott és alig néhány vonással már feltüntette a kertet, benne a sétáló embert és az inast is karján a gyermekkel.

— Pompás, mondám, midőn az oly gyorsan keletkezett képet kezembe vettem; de miért adott az összes személyeknek olyan helyzetet, hogy a szemlélőhöz háttal vannak fordulva?

— Nem lehetett máskép. Ott a hol ön van, napsütés uralkodik, abba pedig bele nem nézethetem alakjaimat, különben káprázni fognak.

Mindezt oly hangon mondotta és oly finom mosolylyal és taglejtéssel kisérte, melyet leirni vagy elbeszélni alig lehet. Kecsesen és derülten látszott azt mondani. — Ne képzelj sokat erre a bókra, annak különösen azt a vallomást kell eltakarnia, hogy képtelen voltam egyszerre három jellemzetes fejet festeni.

Nemsokára ezután a mulatság kissé általánosabbá lett: szóba került az ujabb francia irodalom és különösen Hugo Viktor, kinek müvei közül már akkor nem egy járta meg kétszer a világot. A jelenlevő uraknak egyike oda nyilatkozott, hogy a költő, illetőleg iró sokkalta dicsőbb sorsot élvez, mint akár a festő, akár a képfaragó, akár a zeneszerző. A költő müvei előtt megnyilik a kunyhó és a palota, eszméi föllebbentik a trón függönyét és letépik az előitélet bilincseit, nincs szüksége előkészületre, zenekarra vagy mükiállitásra, hogy müveit a nagyközönség elé terjeszthesse.

Thakeray gyorsan válaszolt: — Csak a képfaragó, csak a festő az igazán szabad ember. Ha valamit alkotott, akkor kiállitja; ha annak hatását meg akarja figyelni, senkire sincsen szüksége többé. Senki sem vehet el belőle, de senki sem is tehet hozzá. Rosszabbul áll a zeneszerzőnek dolga, a kinek nagyszámu oly elemmel kell megalkudnia, melyekre semmi hatalmat vagy épenséggel erőszakot nem gyakorolhat. De a legrosszabb sors határozottan a költőnek jutott. Tegyük fel, hogy én költő vagyok és valami remekmüvet irtam. Azután találtam becsületes és értelmes kiadóra, kivel müvemet illetőleg a szerződést meg is kötöttük. A nemes kiadó azonban hirtelenül meghal és én — kézen-lábon megkötött rabszolga — uj urhoz kerülök. Uj uram fösvény és egészben véve felkölti legélénkebb ellenszenvemet Tagadásba vettem vele szemben munkám kiadásának jogát, de ezzel csak azt

érem el, hogy dühös gyülölettel fordul ellenem. És mi mindent tehet? Először is remek munkámat itatóspapirra nyomtatja, még pedig oly piciny betűkkel, hogy sólyomszem kell hozzá, hogy valaki ugy elolvassa, hogy a szeme bele ne fájduljon. Szenvedélyes vagy különösen megható helyeken sajtóhibák maradnak a szövegben, melyek szavaimnak értelmét nevetségesre forditják és még valami embergyülölőnek a sötét lelkét is kacajra fakasztják. Mi több: uram megszerzi valamelyik irodalmi napszámosnak féremunkáját, dicséretét világgá kürtölteti és azzal kapcsolatban mindjárt az enyémet ajánlja ilyenféleképen: »Különös örömünkre szolgál, hogy a közönségnek egy ép oly klasszikus müvet ajánlhatunk, nevezetesen X. Y. urnak regényét.« — Semmi mód nincs benne, hogy a reám nehezedő végzetet kikerüljem, dühömben párbajra hivom ki a beestelent, a ki megöl, ugy a mint müvemet megölte és egy lélek sem tudja meg, hogy mint élt és mit szenvedett egy lángész.

Mindnyájan el voltunk ragadtatva e szellemes pessimismustól és bármiről beszélt is Thakeray, kedves és okos fiatal ember benyomását gyakorolta reánk. Naplóm, melynek alapján ezt irtam, egész lelkesedéssel mondja ki ezen itéletet.

Tizenhárom évvel később megjelent a »Vanity fair«, mely Thakaryt egy csapással a század legnagyobb iróinak sorába emelte. Hogyan csodálkoztam akkor, midőn a férfiu, kinek nevét addig hasztalan lestem a hirre kapott festők között, egyszerre mint hirneves iró lépett elém! De minél gyakrabban emlékeztem vissza ama párisi estére, annál inkább fölismertem Thakeray akkori nyilatkozataiban ama szellemes humornak csiráit, mely őt később oly nagygyá és sok tekintetben utolérhetetlenné tette.

„VALLÁSOS KÖLTÉSZETÜNK."

(Irodalom-történeti forrástanulmány. Irta Dr. Kőrösy László. Esztergom, 1884.)

A monográfiák korszakát éljük. Nincs az az évad (tavasz, nyár, ősz és tél egyaránt) mely adós maradna a maga elmaradhatatlan irodalom-történeti essayivel, tanulmányaival, életrajzaival, kor-ismertetéseivel. Fiatal és öreg tudósok keresztül-kasul kutatják a régibb és ujabb literaturát, felhányják az elfelejtett reliquiákat, nem törődve azzal, hogy megérdemlik-e a fáradságot és nem sokat gondolva azzal, vajjon mind ez uj fölfedezéseknek nem volt-e már régebben is szerencsés Kolumbusa.

Hát hiszen nem épen baj ez; melyet fölpanaszolni kellene. A sok felületes munka közt akad jóravaló is, mely ha egyebet nem: de néhány helyreigazitást, uj adatot tartalmaz s koronkint egészségesebb nézetet és felfogást is tanusit. Toldyt ma már alig lehet erős kritika nélkül használni s a ki nem akarja vakon követni őt, ungon-berken keresztül, az a drámairodalom terén épp annyi önállóságot fejthet ki, mint a lyrra, s az epos fejlődési menetében, a mint az már Beöthy kézikönyvében is látható.

A lyrával, különösen a vallásos költészettel ujabban alig foglalkozott valaki behatóbban. Annál örvendetesebb, hogy dr. Kőrösy László, a szorgalmas iró e téren tesz buvárlatokat. Tanulmánya, »Vallásos költészetünk«: második munkája, melylyel az irodalom-történetnek használ; az első »Rumy élete és müködése«, cimmel néhány év előtt jelent meg s bár literaturánk egy nem épen kimagasló alakjával foglalkozik, de korrajza s az akkori viszonyok találó birálása által figyelmet keltett.

A fiatal szerző évek óta foglalkozik vallásos lyránk áttanulmányozásával. Mostani monográfiája csak vázlata egy nagyobb munkának, mely tulajdonkép anthologia lesz, életrajzokkal s kritikai méltatásokkal. Ily anthologia mai nap, a mikor lyránk teljesen elvilágiasodott s már csak az egyházi lapokban található néha-néha egy-egy gyönge hymnus s erőtlen ének (többnyire seminariumi kispapok s unatkozó dilettáns kanonokok tollából) valóságos ritkaság az igazi benső hang s a vallásos közvetlenség, mely régibb egyházi lyránkat jellemzi s mely már Mindszenty Gedeonnál se zavartalan.

Goethe hires és sokat taglalt mondását: »Die Menschen sind in der Poesie und Kunst nur so lange productiv, als sie noch religiös sind« — a mai épen nem vallásos, de nem is épen terméketlen korszak megcáfolja. A tizenkilencedik század a kutatás s egyuttal a tagadás kora, ép ugy, mint az előző század a kételkedésé volt. De vajjon megjósolható-e teljes biztonsággal, hogy a jövő század már a közöny, a cinizmus kora lesz, a mikor »egymásután meghülünk mindaz iránt, a mi a világtörténetben halhatatlanok

erénye volt« s veszendőbe indul mindaz, a mi az ember szellemi életének fönntartója: a vallásos idealizmus?

A kérdést nem veti föl s nem vizsgálja, hanem indokolás nélkül adja rá a választ a szerző. Bevezetésében összeveti a vallásos költészet gyöngyeinek, a »Stabat Mater«-nek, »Dies irae«-nek szellemét ama józansággal, mely Zola és Flaubert müveit áthatja. De hát uralkodik-e csakugyan oly kizárólagosan most a francia naturalizmus? s annak idejében Aquinói szent Tamáson kivül nem volt-e más iró, más műfaj, mint épen a hymnus-költők és poétai lementációk?

Csak bizonyos korokban volt meg az az egyoldaluság, hogy a müvészetben és irodalomban a vallás állt első helyen. De hisz az oly nagy szellemek is, mint Michel Angelo és Rafael, kik főmüveiket az egyház szolgálatában alkották: nem hódoltak-e ugyanoly szenvedélylyel és áhitattal a felekezetnélküli idealismusnak, a mikor az egyik megmintázta az »Éj« szobrát s a »Hajnal« alakját, a másik pedig megfesté »Galatheá«-ját s »Amor és Psyche« történetét?

A mai »modern pogányság« napjaiban is van érzék a vallásosság iránt, főkép a vészetben és az irodalomban. Ime, Muncsyt és vele az összes müvelt világot, ly őt bámulja, egy csöppet sem tántoa el Zola, sőt épen ott Párisban oly vals müveket alkot, melyeknek hősét, Krisztust, mind a két párt igen szivesen acceptálja, mert hisz megtörtént az a különös dolog, hogy Renan a »Krisztus Pilátus előtt« c. kép előtt fölkiáltott, ime ez az én Jézusom, a mint kutatásaim után vastag könyvekben leirtam és jellemeztem, és itthon, nálunk Ipolyi püspök ugyancz alakot ugy magasztalta, s annyi igaz, hamisitatlan vallásosságot talált benne, mintha Munkácsy kezét Ficsole vagy Perugino vezették volna, a mikor Krisztust festé.

Mi ebből a tanulság? Az, hogy a »vallástalan« korszakban is tetszik mindaz, a mi vallásos: csak igaz és költői legyen s hassa meg a kedélyt, mely mindig fogékony marad a müvészet és irodalom tökéletes alkotásai iránt. Klopstock »Messiás«-a már csak irodalomtörténeti kuriozum; mert fölösleges volt megirni, a mikor a Biblia mindazt sokkal egyszerübben és sokkal szebben mondja el s a Biblia ma is csak oly szellemi házikenyér, mint a kereszténység első századában.

Dr. Kőrösy László nemcsak a hitterjesztés, hanem a pogány vallás korszakához is visszanyul. Röviden emliti az utolsó táltosokat, az ősi vallásos énekeket. Ezeket csak a keresztény énekek szorithatták ki s igy változott át lassankint egész akkori költészetünk. Eredetére nézve ez három csoportra osztható. Vannak latinból átültetett vagy latin izű egyházi és vallási énekeink, — továbbá egyes vallásos költőinktől származott vallásos verseink, — s végül a népies vallásos költemények, melyek közül most is sokat énekel a nép a templomokban.

Az első egyházi latin irók közt találjuk Gellért csanádi püspököt, Escandelinust és Pált. Nagy fordulat állt be a Szent-István-kultuszszal, a mely szinte külön költészetet teremtett s mely a tizenegyedik század egyik főjellemvonása. Későbbi ereklyék a Königsbergi töredék, a Mária ima, Halotti beszéd s a Könyörgés. A bibliai tárgyu mysteriumok is szokásban voltak már. A tizenharmadik században éltek: az olasz származásu Bernát, Herbardus de Hungaria, Ágoston, Ragusai Gergely és Margit királyi hercegnő.

Mindez irók müveinek s az akkori ismeretlen szerzőktől eredt énekeknek méltatása után a reformáció idejében keletkezett vallásos dalokat ismerteti a szerző. Jól, bár röviden, jellemzi aztán Balassa Bálintot, kinek vallásos költeményei lyránk legszebb gyöngyei közé tartoznak s forma tekintetében is korszakos haladást jeleznek. Amaz ideig ugyanis az ősi tizenkéttagu, négysoru és négyrímű versek voltak elterjedve, közbe-közbe nyolc soruakból, de Balassa Bálint változatosságot hozott be uj formáival s élénkséget és elevenséget ojtott az egyhangu magyar verselésbe.

Majd a tizenhetedik század küzdelmeit rajzolja dr. Kőrösi László. Ismerteti Pázmány Péter müködését; kimutatja Zrinyi Miklós érdemeit s főleg a »Zrinyiás« hatását, aztán Rimai János, Beniczky Péter és gr. Koháry István müveiről szól.

A tizennyolcadik század már hanyatlást jelez. Csak később zengnek ismét szépen Faludi, Amade, Rádai és Baróthi Szabó Dávid, kiknek jellemzése után a mai század s a mostani kor jobb egyházi költőit veszi kritika alá a szerző. Fejtegeti a század

vezéreszméit, az uralkodó szellemet s ízlést; s kimutatja, hogy a felekezeti hangulat mily haszonnal s kárral járt a vallásos költészetre. Tárkányi Béla müveinek birálása után, főleg Mindszenti Gedeonnal foglalkozik. E kétségkivül jeles tehetségü költő magamagát ekkép jellemezte egyik barátjához irt levelében: »Neked tudnod kell, hogy a vallásos költészet azon faját, melyet a legujabb nemzedék müvel, én honositottam meg irodalmunkban. Addig volt egy pár hymnusz és legenda, de még az avatottak is azt hitték, hogy a vallás érzelmei csak a templomban szólalhatnak meg. H o g y a z é l e t b á r m e l y m o z z a n a t á t v a l l á s o s i h l e t t e l l e h e t m e g d a l l a n i, h o g y m a g á b a a z é l e t b e k e l l b e v i n n i a z o n n a n k i ű z ö t t h i t - é r z e l m e k e t s igy az életet mintegy összerokonitani s megszentelni a vallás által, sőt a hazafiság dicső szineit is a vallás spectrumában szemlélni: ilyen lyra nem volt s én erre példányképet nem találtam magam előtt.«

Ez ugyan nem nagyon szerény, de azért egészen igaz. Mindszenti Gedeon nem elégedett meg a szűk korlátu érzelmekkel s nem irt hivatalos egyházi verseket, hanem a vallásos hangulattal összeegyeztette a szabad eszméket s igy nemcsak a papoknak, hanem a közönségnek is irt. Mellette Sujánszky, Nyulassi, Pájer, Kuthen s Garai Alajos másod- és harmadrendüek. Az ujabb generátióban csak Várady Antal emelkedett föl hozzá, a kinek egész sor igen szerencsés vallásos költeménye tanusitja ez irányban való tehetségét s a kinek »Iskarioth«-ja, bár mint vélekedjenek róla ugy a protestans, mint a katholikus lelkészek: a vallásos szellemet a drámába is bevitte ismét, mely merészségét a siker nemcsak menti, de igazolja is.

Ime lyránk egyik nagyérdekü irányának fejlődési menete. A »forrástanulmány« nem hiábavaló munka s az irodalomtörténet barátjainak nem egy eszmét ad, a mikor a szép kiállitásu füzetet átlapozzák.

PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

»Az ő regénye.« Verses mű, irta Werner Gyula. Eger, 1884. Szerző előszavában azt mondja, hogy megelégszik a »Délibábok hőse« és »Anyegin Eugen« visszhangjának szerepével. És csakugyan sokkal inkább kiérzik müvén e minták hatása, hogysem megszünhetnénk az olvasás közben azokra gondolni. E mű tárgya egy ifju ember fejlődésének története: egy kiszakitott rész az életből. Cserényi már mint agg beszéli el fiatalságát, reményeit, törekvéseit, melyekkel mihamarább zsákutcába jut s kezd ujra másként. Szóval az ifjuság sovárgó vágya valami nagy után s az ifjuság csalódása. Bizonyos korban ez az állapot természetszerüleg bekövetkezik. — Goethe 21 éves korában kétségbe vonta, hogy valami nagyra egyáltalában hivatva van. — Cserényi fásult kedélylyel megy falura üdülés végett s megismerkedik öreg barátja ifju nejével: Helénnel. Az ismeretségből viszony lesz, tiltott viszony, melynél a szenvedélynek hatalma elnyomja a józan ész intő szavát, mig végre egy ártatlan leány, a nő rokona, mámorukból fölrázza és jó utra téríti a szeretőket. — Bizonyára nagyon csekély e műben az, mit cselekvénynek mondhatnánk, s ha a szerelmi történet gyorsan folyó mozzanatait külön veszszük, szerzőnek tág és alkalmas tér kinálkozik alanyiságának és reflexióinak bemutatására. Ezt a műfaj természete megkivánja ugyan; de kiván az egyszersmind egységes kompoziciót s jellemfestést is. Cserényi jelleme nem elégithet ki sem aesthetikai, sem morális szempontból, s Helént is a sok, előszeretettel rajzolt gyengéd vonás csak alig tartja fenn azon a magaslaton, melyen szánalmunkat kiérdemli. — Szerzőnek a subjektiv elem tulsulya miatt nem volt ideje arra gondolni, hogy verses müvének egységes cselekvényre s jellemekre van szüksége. Épen ezért könyve részleteiben inkább nyujt élvezetet, mint egészében. Tartalmas gondolatokat, szép eszméket találunk benne s elmondhatjuk, hogy szerző számbavehető tehetség, kinek fejlődését figyelemmel kisérni s őt további törekvésre buzditani kedves kötelessége az irodalomnak. Werner egy pár vonással élethiven fest, könnyedén versel s nyelvezete erőteljes. Lyrája a philosophálás felé hajló, de sok helyen ugy látszik, mintha a kor realizmusa megvesztegette volna költői idealizmusát. Költőisége kiválólag müve végén, a szerelem rajzában tünik elő. »Az ő regénye«, egy még kiforratlan tehetség müve, kitől azonban jövőre, ha nagyobb önálló-

ságra tesz szert, érdemes müveket is várhatunk. É.

Dumas, hir szerint, drámát ir az olaszok egyik legnagyobb szinésznője: Duse-Checchi Eleonora számára. A darab először olaszul, a római Teatro Valle-ban kerülne szinre, a szerző jelenlétében.

A trónörökös könyve. A Rudolf trónörökös aegise alatt megjelenő »A z o s z t r á k - m a g y a r m o n a r c h i a i r á s b a n é s k é p b e n« cimű munka első füzete 1885 szeptember elsején fog megjelenni Bécsben és Budapesten egyszerre, magyarul és németül s tartalma a trónörökös által irandó bevezetés lesz. A jövő év szeptember 15-én adják ki a második kötet első füzetét, mely Alsó-Ausztriával foglalkozik és a trónörökös a Duna vidékét fogja benne ismertetni. A többi rész irói Auer tanár, dr. Becker udvari tanácsos és Karrer F. lesznek. 1885. október elsején jelenik meg a második kötet első füzete magyar nyelven. A második kötet illusztrációit Rumpler Ferenc festő késziti.

Corneille halálának kétszázéves évfordulójára (megh. 1684. okt. 1-én) a párisiak ünnepélyt akarnak rendezni. Már bizottság is alakult, melynek diszelnöke Victor Hugo. A francia szinház atyjának emlékünnepére a »Théatre Français« tagjai Corneille szülővárosába, Rouenba utaznak, hogy ott két előadást rendezzenek. Első előadásul a »Cid« fog szinre kerülni, minden változtatás nélkül, ugy, ahogy azt ezelőtt száz évvel játszották. Második estén több részletet adnak elő Corneille müveiből, megelőzőleg azonban előadják a Corneille emlékezetére Hugo által irott apotheosist.

Zichy Géza gróf kitüntetése. A hivatalos lap a következő legfelsőbb kéziratot közli: Személyem körüli magyar miniszterem előterjesztése folytán gróf Zichy Gézának, a müvészet terén, valamint jótékonysága által szerzett érdemei elismeréseül, Lipót-rendem lovagkeresztjét dijmentesen adományozom. Kelt Ischlben, 1884. évi augusztus hó 12-én. Ferencz József s. k. B. Orczy Béla s. k.

Zola Emil mint felolvasó. A hetvenes évek vége felé — mint a »Nat. Ztg.« most fölemliti — Turgenyev Iván Madame Viardot párisi salonjában egy zenemüvészeti s irodalmi matinéet rendezett, melyre Zola Emilt is meghivták. Az előkelő társaság számos hölgy tagja még nem ismerte személyesen a hires regényirót, kit »Assomoirja« után meglehetősen distinguálatlan embernek tartottak, torzonborz hajjal, piszkos ruhában, szögletes modorral s nem a legválogatottabb kifejezésekkel ajkán. A hölgyek kiváncsisága annyira fokozódott, hogy nem csak látni, hanem hallani is akarták az eredeti irót s addig kérték a vendégszerető háziasszonyt, mig az Zolát felolvasás tartására föl nem kérte. Zola elfogadta a meghivást. A társaság már teljes számmal egybegyült — de a várvavárt Zola még mindig késett. Már türelmetlenkedni kezdtek a kiváncsi hölgyek, midőn a szolga végre jelenti: »Monsieur Zola« . . . minden szem az ajtóra tekint . . . Ah! ez lehetetlen! . . . egy egészen tisztességes férfi lép a terembe . . . ez nem lehet Zola! — sőt frakkban van s még keztyüt is hord! Az egész társaság meg volt lepetve, de a hölgyek abban bizakodtak, hogy majd ha a felolvasáshoz fog, mégis csak ki fog törni az »igazi Zola.« Kétségbe ejtően hosszunak tetszettek a zenei részek s alig várta mindenki, hogy Zola a felolvasó asztalhoz lépjen. Végre elérkezett a pillanat. Zola fellépett az emelvényre. Halotti csönd lett egyszerre a teremben, a nők visszafojtott lélekzettel hallgattak — és hallgattak sokáig, de mit sem hallottak. Zola ajkára nem jött szó, arca ezerféle szint váltott, ajkai hebegtek, kezében reszketett a könyv. — végre pár hang kijött az ajkán, de senki sem tudta megérteni, hogy mit mormog fogai között. A közönség óriási erőfeszitéssel küzdött az óriási kacaj kitörése ellen, — végre Zola becsapja a könyvet, kifut az ajtón, gyorsan magához veszi felöltőjét, kalapját és kétségbeesetten vágja magát a kocsiba, — hogy soha többé fel ne lépjen mint felolvasó.

MŰVÉSZET.

A lipótvárosi basilika, melyet tudvalevőleg a genialis Y b l Miklós tervei szerint fognak befejezni, egyetlen monumentalis temploma lesz a fővárosnak. Ybl, mint a »Nemzet« tárcairója értesül, a meglevő várnégyszög helyett uj tervet készitett s hatalmas arányokban induló 16-ik századbeli olasz renaissance-templomot fog épiteni. A templomnak nem lesz csak két tornya és egy óriási magasságu, közepéből kiemelkedő kupolája. A két torony a Zrinyi-utca felől eső főbejáró mellett lesz jobbról és balról, alapul szolgálván azoknak a most meglevő bástyatorony formáju tömegek. A kupola négy főpillére megfelelőn az óriási tehernek, melyet viselni fognak, olyan méretűek, hogy hozzájok foghatók eddigelé hazánkban nincsenek. E pillérek egyetlen rétegének betöltéséhez 2000 darab téglánál több volt szükséges. Igaz másrészt, hogy minden pillérnek egy-egy benső fülkéjében egy oltár foglalhat helyet. A váci-körut felé eső két tornyot lehordják, helyükbe két kis tornyocska jut nyitott oszlopokkal; ezek egyike már készen is van, s a mint mutatja, nem toronyul, csak külső diszül szolgál, mintegy jelezve, hogy a templom üre hol ér véget, s hol kezdődik a főoltár, mely mögött félkör-alakban huzódik el a — most templomul szolgáló — sekrestye. Ez apró tornyos disznek megfelelő, s attól csak arányban különböző épitmény jő az alul levő két toronyra, valamint a kupola tetejére is, ugynevezett lámpa gyanánt. — A templom főépülete szintén lényeges változást szenve-

dett. Mert mig az eredeti terv szerint a templom falai egy nagy négyszöget képeztek, addig a mostani terv szerint a templom épülete keresztalaku lesz, s ez ugy belül, mint tetőzetén is szépen érvényre jut. A templom kereszttengelyének négy csucsába mellékkápolnák jőnek, melyek kupolás födélzete azonban kivülről nem látható, nehogy a kereszt alakját megzavarják. — Nyugaton (a Zrinyi-utca felől), szabad oszlopokon fog állani az orgonás chorus, mig a kereszthajó két csucsába mellékoltárok jőnek. A krypta rendkivül magas boltozatu, s alapján olyan mélyen leásott, hogy a talajviz elnyomására 4 láb és 6 hüvelyk vastag betonréteg volt szükséges. A sirbolt üregéhez északról és délről kapuszerü bejáró vezet, mely már el is készült. — A templom körül mindenféle munkások hangyaszorgalommal dolgoznak, csakhogy nincsenek valami sokan, s ezért az épitkezés fölöttébb lassan halad. De ennek egyáltalán nem az Ybl Miklós betegeskedése az oka, mint azt egy kőnyomatu lap hirelte, hanem a szük budget. Az épitészek évenkint alig dolgozhatnak föl többet 70,000 forintnál, pedig ha meggondoljuk, hogy azok a gyönyörü, szinte áttetsző kőből faragott oszlopok, melyekből ez évben tizet állitottak föl a váci uti oldalon egyenkint négyezer forintba kerültek, hamarosan leszámolhatunk az egész budgettel. Ez állja utját a basilika haladásának, nem az Ybl betegeskedése, mely a helyes mederbe terelt munkát semmikép sem tartóztathatja föl, annyival kevésbé, minthogy az épitkezések élén a ferencvárosi templom épitésénél is kiválónak bizonyult Sturm áll. A kő egyáltalán tulsulyban van az egész épületben. A basilika alapját egy öl magas márvány képezi; oszlopai sóskuti és süttői kőből faragvák, mig a szobrok — s ilyen lesz a basilikán harmincnál több — valamennyien a könnyü munkáju, de azért szivós és hálás sóskuti kőből készültek. Két hatalmas szobor, — a sekrestye fölé jövő tizenkét apostolból — már készen is áll s legközelebb fölvonják őket talapzatukra. — Hogy az olyan régen épülő templom mikor lesz készen? azt határozottan megállapitani alig lehet. Annyi kétségtelen, hogy az épitkezés befejezése a belső berendezéssel még teljes két milliót fog igénybe venni; tehát ha ezentul is az eddigi arányokban haladnak, épen huszonnyolc esztendő kell hozzá, hogy egészen elkészüljön. Másfelől meg bizonyos, hogy a milleniumra, tehát 1894-re jó volna, ha a basilika fölépülne, de arra a jelenlegi évi részleteknek épen háromszorosa volna szükséges.

Strobl Alajos ismert szobrászunk a király mellszobrának márványból való kidolgozását a napokban befejezte s legközelebb be fogja mutatni ő felségének. A szobor agyagmintáját bronzba öntés végett már elküldték az öntö mühelybe.

A nemzeti szinházban az előadások szerdán, augusztus 20-án »Az ember tragediájá«-val kezdődtek meg. — Az első héten a fővárosba érkező vidékiek kedveért mindennap lesz előadás; azontul egész október 1-ig csak a rendes drámai bérlet napokon u. m. hétfőn, szerdán, pénteken és vasárnap. — A legközelebbi ujdonságok lesznek: »Egy asszony története« eredeti szinmü, szerzője ismeretlen; »Nóra«, eredeti dráma, irta Csiky Gergely; »Az arany ember«, regényes dráma irta Jókai Mór; »Első szerelem«, a Teleky-pályázaton 100 db. aranynyal jutalmazott eredeti vigjáték, irta Somló Sándor. — A külföldi drámairodalom köréből: »Maucroix gróf« Delpit drámája, mely tavasz óta várja G. Csillag Teréz ujból föllépését, »Stilton Timot«, John Polenak, a Pry Pál szerzőjének vigjátéka. Azonkivül mihelyt Nagy Imre megkezdheti müködését, szinre kerül Teleki: »Kegyencze« egész uj berendezéssel, továbbá Szigligeti »Fény árnyai« cimü drámája; Shakespeare »Antonius és Cleopatra«-ja Szász Károly és »IV. Henrik«-je Lévay József forditásában. — Ujdonság lesz még Göethe: »Faust«-ja Dóczi forditásában és Alarcon »Hazug«-ja Győry Vilmos forditásában. — Szeptember elején uj betanulással fog adatni: »III. Richard király«. Az eredeti drámák közül a föleleveniteudő darabok a körülmények szerint mindig az uj darabokkal váltakozva fognak szinre kerülni. Az igazgatóság körlevélben értesitette a nemzeti szinház tagjait, hogy jövőben nyilt jelenetek között a közönség hivására meg nem jelenhetnek és az igazgatóság a szinházi törvények idevágó pontjait módositotta. Augusztus és szeptemberben a nyári mérsékelt helyárak mellett tartatnak az előadások. De a rendes helyárak is mérsékeltebbek lesznek a nemzeti szinházban az eddigieknél.

A bécsi Burgszinház ez év folyamán nem kevesebb, mint három nagy nyugdijat töröl évi számlájáról s ezek: Haizingerné (7000 frt) Laroche (9000 frt) s Laube (2000 frt) nyugdija, a két előbbi teljes fizetését élvezte haláláig; s igy a Burgszinház összesen 18,000 frtot töröl.

Nevezetes mükincsek. Sabourov gróf, volt berlini orosz követ, eladta hires mükincseit. Terracotta gyüjteményéért a szt.-pétervári »eremitage« 800,000 frankot, a gyüjteményből való 49 vázáért és 60 szoborért a berlini muzeum 400,000 frankot, egyéb tárgyaiért pedig a brit muzeum egy millió frankot fizetett. — Azon kápolna számára, melyet II. Sándor meggyilkoltatásának szinhelyén épitettek, az orosz kormány 300,000 frankért megvette Veronese hires festményét: »A magusok imádásá«-t.

Párisi szinházi hirek. A közelgő téli évadra való készülődésekről a következőket jelentik: a

Theatre Français-ban szinre fog kerülni Deslandes Raymond 3 felv. szinmüve »Antoinette Rigaud«, Gondinet Edmond szindarabja: »Un Parisien«, Theuriet és Morand »Raymonde«-ja, Pailleron uj vigjátéka, melynek cime még nincs megállapitva, Théodore de Banvillenak 1 felvonásos verses darabja: »Socrates neje«, Vercontin és Morand egy-egy kis vigjátéka; régibb darabok közül szinre kerülnek: Dumas Sándor és Meurice Pál »Hamlet«-je, továbbá Corneille Polyeuct-je, a költő halálának 200-ik évforduló napján. — Az Operában szinre fog kerülni Ferrier Pál »Tabarin« cimü szinmüve (mely szép sikerrel adatott elő a Theatre Français-ban és amelyet a szerző 2 felv. dalmüvé alakitott át) Salvayre Gaston »Egmont«-ja (a szöveget Wolff Albert és Millaud Albert irták) és Messager André 2 felv. balletje. Igen gazdagnak igérkezik a Odeon repertoireja. E szinházban szinre kerül Nus Eugéne és Arnold Arthur »Férj« cimü drámája, Jules Lacroix »Macbeth«-je, Theuriet André »La maison des deux Barbeaux«-ja, a jeles szerzőnek első nagyobb szabásu drámája (a fentebb emlitett »Raymonde« a szerzőnek egy magyar forditásban is megjelent regényéből van átdolgozva) Jaunet Victornak 4 felvonásos szinmüve: »A buták« (Les Imbéciles), Davyl Lajos 4 felv. szindarabja »I Isaac«, melynek tárgya, mint hirlik, a bankárvilágból van véve és több kisebb vigjáték. A régi repertoireból előveszik Casimir Delavigne »XI. Lajos-át, a Concourt testvérek »Henriette Maréchal«-ját, Daudet Alfons »Aelesienn«-jét és végül Victor Hugo »Cromwell«jét, mely még nem került eddig szinpadra.

Egy mulatt tenorista vendégszerepel néhány nap óta Párisban. A nagy operában a legutóbbi »Tell Vilmos« előadáson egy Niva nevü fiatal mulatt sikerrel játszotta Ruodi halász kis szerepét. A szereplő oly ügyesen volt befestve, hogy arcbőrének barnaságát a legjobb nagyitó üveggel sem lehetett felismerni. Azelőtt az antwerpeni szinháznál játszott s itt többek közt »Faust«-ot is énekelte. Ő az egyetlen barnabőrü tenorista, ki európai szinpadon vendégszerepel.

Makartról, a genialis festőről szomoru hir érkezett Bécsbe. Egy bécsi lap ugyanis azt irja, hogy megőrült, mig egy másik azt állitja, hogy a festő csak nagyfoku idegbajba esett. Makartot, a ki eddig Reichenhallban időzött nejével, Bamberger tanár megvizsgálta, s oda nyilatkozott, hogy a müvésznek hosszabb időn át teljesen tartózkodnia kell minden tevékenységtől.

Cseh szinház Brünnben. A brünni cseh szinház-bizottság közgyülése elhatározta, hogy a megvásárolt egykori Marowsky-féle vendéglő helyiségét cseh szinházzá fogja átalakitani s az előadások már november 1-én megkezdődnek. A brünni bizottság a prágai nemzeti szinházi bizottság támogatására számit, mert ez kinyilatkoztatta, hogy feladatát addig nem tekinti befejezettnek, mig Brünnben is nem lesz cseh nemzeti szinház.

A drága diva. A londoni Conventgarden-szinház mintegy másfél millió forint passivával megbukott, s mint a lapok irják, ezt egyedül Albani asszonynak, a szinház divájának tulajdonithatja. E szinházat ugyanis sem az olasz opera, sem pedig adósságai meg nem buktatták volna, ha igazgatója Gye nőül nem veszi Albani asszonyt, ki aztán férjével olyan ügyetlenségeket követtetett el, melyeket nagyon drágán kellett megfizetniök. Albani asszony ugyanis minden áron arra törekedett, hogy legyen neki valami világra szóló »alkotása«, minő Nilsonnak »Margarétája«, Hauck Minnienek »Carmen«-je; ezért aztán folyton uj darabokat adtak elő, a melyek egyáltalán nem sikerültek. Egymásután tüntek el a »Velleda«, »Nero«, »Sigurd«. Az igazgatóné akart parádézni mindenikben, sőt Patti Adéltól is elvette legkiválóbb szerepét »Juliát«. A részvénytársulat pénzéből méregdrágán fizettek egész sereg énekesnőt, a kiknek azonban nem vették hasznukat, mert az igazgatóné elénekelt előlük mindent. A divák közül csakis a Patti följéptei fizették ki magukat, dacára az óriási följépti dijnak. — Patti Adél a jövő évadra Maplesonnal lépett szerződésre.

Külföldi zenészeti hirek. Rubinstein Antal, ki Marienbadban egyfelvonásos operát irt, Bécsbe érkezett, hogy Jahnnal Nero dalmüvének előadását megbeszélje. — Patti Adelina hangversenyt adott Swanseaban az ottani kórház javára, melyben a dirán kivül Nicolini, Bonetti énekesek, Mattei Titus zongoravirtuoz s Castellan kisasszony hegedümüvésznő vettek részt.. A tiszta jövedelem 800 font sterlinget tesz ki. — Adrezdai operaszinházban a saison első ujdonságai Gounod »Philemon és Baucis«-a, továbbá Delibes Leo »Lakmé«-ja lesznek. — Lucca Paulina, ki az utóbbi napokban Ischlben torokgyuladásba esett, már üdülőfélben van. A müvésznőnek ez év márc. 6-án kellett volna megünnepelnie 25 éves jubileumát, de ő szerényen kitért a tisztelgések és tüntetések elől, melyekben bizonyára részesült volna. A diva 1859. március 6-án lépett föl először a régi Kärntnerthor szinházban. mint második fiu Mozart »Varázsfuvola« operájában. Még ugyanabban az évben szeptember 2-án másodszor is föllépett a bécsi közönség előtt mint nyoszolyóleány a »Bűvös vadász«-ban. — A frankfurti operaházban közelebb került szinre Gluck »Iphigenia Aulisban« cimü dalmüve, melyet ott 1846-ban adtak elő utólszor még pedig eredeti alakjában. Most a darabot Wagner Richard egy átdolgozata alapján ujonnan betanulták. — Az utolsó Parsifal-előadásról, mely a mult pénteken ment végbe, a következő részleteket közlik: A harmadik felvonás végén a közönség teljességgel el volt ragadtatva. A függöny legördülése után viharos tetszészaj zugott át a házon, ugy, hogy az előadóknak még egyszer meg kellett jelenniök a szinen. Wagner Sigfrid, (a nagy zeneköltő fia) ezután köszönetet mondott anyja nevében az előadó müvészeknek, kiknek buzgalma tette csupán lehetővé azt, hogy az előadásokat a jövőben is folytathatják. Utána gyámja Grosz, a bayreuthi előadások gondnoka, szólalt föl, hangsulyozva az előadásoknak nem csupán szellemi, hanem anyagi sikerét is.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

35 szám. 1884 Augusztus 31.

A SORS SZESZÉLYE.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLORA.

(Folyt. és vége.)

Mózsi annyira megijedt az éles hangtól, hogy végét sem várva a mondatnak, sietett magát ajánlani s meg sem állt a kastélyig. Ott egyenesen bement urához s referálta :

— Kincset keresnek !

Mire a praktikus Kőváry csak egyet legyintett kezével s kedélyesen elmosolyogta magát :

— He ! he !

De e rövid nevetésben egyuttal egész sora volt a különböző érzéseknek. Gunyos szánalom, az önsorsávali megelégedés, remény : hogy ez ujabb hajótörés után annálinkább hajlandók lesznek az ő tervébe egyezni; s több efféle volt e rövid két hangban. Azután kérdezte sáfárját, hogy mi kilátás van hát arra nézve, a miben megbizta.

Mire Mózsi azt válaszolta: hogy a kilátások a legjobbak ugyan, de ő még bizonyosat nem tüd.

Kővárynak azonban több emberismerete volt, minthogy ne tudná, hogy ama percben, midőn kincsekről álmodoznak, aligha lesznek hajlandók az ő tervét elfogadni; de majd ha kiábrándulnak — a mi hamar lesz — akkor majd annálinkább ! Azért igy szólt Mózsihoz:

— Hagyjon most már abba minden utánjárást. Elég, hogy Szalánczyék tudják a kezeinkben levő mentőeszközt. Nemsokára ők fognak utánunk járni !

Ezzel elbocsátotta sáfárját.

Fényhegyi azalatt mélyen hatolt a földbe s a nagy körtefa árnyékából nézte a tornyosuló rögöket, a mind jobban tátongó üreget s azt gondolta :

— Mintha csak ama szegény család végreményeinek sirját ásatnám meg !

E percben hangzatosan koppant egy rög s az egyik munkás örömteljes meglepetéssel kiáltott föl :

— Vasláda, nagy ajtó ! Régiség helyett még kincsre bukkanunk !

Fényhegyi azonnal a gödör szélén termett s meggyőződött, hogy csakugyan gombokkal, pántokkal erősitett vas-lemez tünedezik elő a földből.

Kettőztetett erőfeszitéssel fogtak hát a munkához s nemsokára egészen kiszabaditották a bő vasajtót, mely rozsdás, nehéz lakatokkal volt elzárva.

Gábor most már e helyet elhagyni nem akarta; de irónnal vetett pár sort egy papirdarabra s elszalasztott vele Szalánczyhoz egy fiut.

Addig mindnyájan az árnyékban heveredtek le; a munkások pipára gyujtva, reménykedve beszélgettek a váratlan eredményről s találgatták a pince tartalmát, kiki a saját fantáziája szerint festve ki azt.

Gábor hallgatott, csak szive dobogott erősen. Elképzelte ő is a kincset; s hogy most már Szalánczyék talán gazdagabbak, mint valaha ! De mintha Gizella ujra meszszebb állt volna tőle ! Csak távol, igen távol égett egy kis mécs, egy pásztortűz, egy kis remény : hogy hiszen e szerencse föltalálásához ő is hozzájárult !

Az idő telt, a madarak hallgattak a fákon ; megzavarta őket e szokatlan emberi alakok munkálkodása. Csak a forrás zuhogott egyhanguan, szomorún, egy szikla tetejéről öntve le kristálytiszta vizét s ragyogtatva azt a déli napsugárban.

Végre megérkezett Szalánczy fiával együtt. Arca ragyogott az örömtől, izzadságtól; s mialatt homlokát törülgette igy szólt Aladárhoz :

— Látod, látod! Ugy-e nem akartad hinni?!

Különös az, hogy a leghitetlenebbek is mily hamar térnek meg a siker legkisebb mutatkozására!

Ezalatt hozzáfogtak az erős lakatok leveréséhez s a fáklyákul szolgáló fenyűhasábok meggyujtásához.

A lakatok igen könnyen engedtek a kőcsapásoknak, mert a rozsdától már egészen meg volt semmisülve szerkezetük; de a fáklyákra ezt jegyzé meg Fényhegyi:

— Nem fognak égni, mert odabent rosz lesz a lég; s aligha nem kell pár napig nyitva hagynunk az üreget, mielőtt magunk is bele mehetnénk.

Azonban csalódott. Imitt-amott gyenge fény derengett be felülről, a megmászhatatlen szikla tetejéről; mely nyilások egyuttal szelelőkül is szolgáltak.

A lég csak olyan volt, mint bármely pincében s igy akadálytalanul hatolhattak előre a nyirkos talajon.

A sikátor egyenesen vezetett lefelé, a nélkül, hogy bármit is megpillantottak volna egyebet a sziklafalaknál, melyeken ragyogott a nedvesség.

Utóbb a sikátor kiszélesedett s mintegy gömbölyü pinceüreget képezett. Ámde itt sem találtak semmi nevezetességre, csak az egyik munkás dobott félre lábával egy rozsdaette, értéktelen pléh-sisakot, mely csörömpölve ütődött a sziklafalhoz.

Mind lehangoltabban folytatták utjokat, mely egyhanguan változatos volt: a menynyiben sikátorok, pincealaku helyiségek, majd alantabb, majd magasabb boltivek, szelelő-lyukak s levált szikladarabok váltották föl egymást.

Jó soká haladtak már igy, azt sem tudva merre járnak, mennyire hatoltak, mert semmi jelt sem láthattak a külvilágból. Eltévedéstől azonban nem tarthattak, mert az út mindig egyenesen vitt.

A társaság mind hangtalanabb lett s az öreg Szaláncy mellére csüggesztette le fejét, mit az aggódva rátekintő Gábor a reménytelenség legbiztosabb jelének vett.

Elértek végre még egy gömbölyü helyiségbe, mely magasabb volt a többinél s melyből kőbe vágott lépcsők vezettek egy pántos nagy vasajtóhoz.

Gábor fölsietett a lépcsőkön s pálcájával megkopogtatta a vasajtót, mely tompán kongott, mintha kivülről be lenne földdel hányva; mit az is bizonyitott, hogy a gyönge rázkódásnál homok és por hullott be a kulcslyukon és az ajtó egyéb nyilásain.

— A leirás szerint most a kertben lennénk — mondotta Gábor — s ez az ajtó itt egyenesen a kis diófa-erdőbe vezet.

Szaláncy mintha csak most ébredne föl nehéz álmából, csendesen tekintett körül, ez egyetlen szót ejtve ki:

— Mindhiába!

— Ugy látszik édes atyám, hogy itt más gazdálkodott már előttünk — véleményezé Aladár; mire az öreg, mintha igazolni vagy mentegetni akarná e sikertelen kisérletét, fölsóhajtott:

— Ki tudhatta? Hisz alapja volt az egésznek; ősapánk igen jól és körülményesen leirt mindent épen ugy, a mint van.

A munkások tátott szájjal figyeltek s fölfogták, hogy itt alighanem kincsekről van szó.

Gábor pedig, a ki ezt észrevette, hogy elejét vegye mindenféle pletykának, csak ennyit mondott:

— Bizony! Csak azt az egyetlen rozsdaette pléh-sisakot hagyták itt a régiségekből; mert jól tudták, hogy ez ugy sem ér semmit!

Azután visszaindultak mindnyájan a merről jöttek; folyton változtatva és gyujtva a fenyőfa-szilánkokat, melyekből egy egész csomót hoztak magukkal s melyek piros fényt vetettek a nedvességtől csillogó sziklafalakra, melyeken imitt-amott egyes mohszálak is lézengtek.

S mig igy haladtak a földalatti üregben, mindnyájok reménye ugy elpárolgott, mint szokott a kristálytiszta harmat a nap fölszivó sugarain.

A mint a vasajtóhoz értek s haladtak a lejtős uton fölfelé, Gábor mintegy szórakozásból megtekinté a földet, mely e bejáratnak oldalfalát képezte. Aztán megállt s több figyelemmel kezdé kapargatni pálcájával s egyes törmeléket kezébe véve, elégült mosolylyal csatlakozott a többiekhez.

— Nagyságos uram, ujra betemessük az ajtót? — kérdék a parasztok Szalánczytól.

— Bánom is én! Tegyetek vele, a mit akartok.

— Ne még! — szólt Gábor — majd visszatérek én is; azért holnap reggel ujra legyenek itt.

Ezzel csomó pénzt adva a legöregebbnek, sietett a két Szalánczy után.

A parasztok alázatosan, kalaplevéve köszöntek, aztán pedig sürü csoportban állottak a nagy körtefa alá, hogy a megérdemlett munkabéren — egymást ellenőrizve — megosztozzanak.

Ezalatt hajótörést szenvedett kincsásóink is megérkeztek a kis zsellérházba.

Az öreg Szalánczy nem annyira a járástól, mint a lehangoltságtól fáradtan dobta magát szokott pamlagára, hol az okmányok most is halmazokban hevertek s ama sárgult régi okirat is ott volt, mely csak néhány órával ezelőtt is annyi reménynyel kecsegtette az egész családot.

Most, kedvetlenül háritotta el magától Szalánczy; s e mozdulatából itélve a nyerendő választ, jó neje kérdezni sem akarta már az eredmény felől, de csendesen elkészité magát a lemondásra.

Gizella a félig nyilt ajtón tekintett be s hogy csak az eredmény érdekelte-e vagy talán még egyéb is, azt csak az ő szivecskéje tudná megmondani.

Aladár, mint a ki befejezte föladatát mintegy menekülendő a nyomott kedélyü társaságtól — épen indulni akart kifelé, midőn az öreg ur fölsóhajtott:

— Bizony, csak mind hiába! Minden elveszett!

— Még nem! — felelt Gábor diadalmasan. — Hát nem vette észre nagyságod, hogy nem küldöttem el a munkásokat?

— Hát ön még tovább is fog keresni, ugyan hol?

— A földben, kincset! De nem aranyat, hanem kőszenet, a mi gyakran még ennél is többet ér.

— Hogyan? — kiáltottak föl mindnyájan s már ekkor Gizella is a szobában volt.

— A kiásott föld rétegéből fölismertem, hogy ott kőszénnek kell lenni s már most csak attól függ, hogy gazdag-e a bánya?

Nem mindegy-e a reménykedő ábrándnak ezen vagy amazon a szálon sietni föl egészen az égig?! Mint a kis pók, ha egyik fonala elszakadt, a másikból nem ép oly szépen köti-e meg a mesterséges hálót?!

S hol talál a remény termékenyebb földre, mint a boldogtalanok szivében?!

Mindnyájan körülvették Gábort. El kellett neki mondani fölfedezését, reményét és minden eszméjét!

S a beszéd végén Szalánczy megrázva az ifju kezét, a család megmentőjének nevezte őt, mi a sok boldog között a legboldogabbá tette Gizellát.

X.

Boritsunk fátyolt a boldog emberekre és csak egy év mulva lebbentsük föl, megnézendők, hogy most is olyan boldogok-e még?!

Oh igen! Még boldogabbak, mert a sok ábránd valósággá lett; s mindezt egy életteljes képben látjuk magunk előtt.

A nagy körtefa tájékán apró fa-házikók állanak; s talyigákon fekete emberek tolják a csillogó kőszenet mindenfelé.

A mélységbe erős bivalybőrökön ereszkednek le, mig egy alagutszerü nyilásból dübörögve szalad ki a »kutya« — e kis bányász-kocsi — mely nagyobb mennyiségben s nagyobb gyorsasággal szállitja a talált kincset.

Mindenütt csend, rend és eredmény látható. A munka oly könnyünek tetszik, mintha csak játék lenne; szinte öröm nézni!

S csakugyan, gyönyörködve nézi ama fiatal ember, kinek vállára szép ifju neje támaszkodik; s azt sem tudni, mulatságból vagy felügyeletből nézik-e a munkát.

Fényhegyi az, ifju nejével, Gizellával, kiknek az erdő föltárja minden kincsét, körülvéve őket madárdallal, eper-illattal.

Szóval a boldogság és jólét ismét viszszatért a Szalánczyék házába; s most csak egyet fájlalnak még: — hogy nem birják az ősi kastélyt, a régi jószágot!

— Könnyü lesz ezen segiteni! — mondotta Gábor s alig várta, hogy a szőke sáfárral esetleg találkozzék.

Ez alkalom nemsokára beállott s Fényhegyi megbizta Kővárynak a bizalmas emberét, hogy a jószág eladására gazdáját szólitaná föl, ajánlva neki a Szalánczy részéről többet annál, mint a mennyiért a birtokot az árverésen megvette.

— Jól van, jól van! Értem, értem! — hajlongott Mózsi nagy alázatossággal; s meg sem hallgatva az utolsó szót már loholni kezdett, előre is számitgatva magában, hogy

körülbelül mennyi lesz majd az a »sáp«, a mit ő kapni fog ebből a »Geschäft«-ből?!

— No, nagyságos uram! — rontott be Kőváryhoz — nagy ujságot hozok! Nagyságos Szalánezy urék ujra megakarják venni a jószágot és szép »rebach«-ot igérnek a nagyságos urnak!

— Megbolondult kend?

— Dehogy bolondultam! De ők meggazdagodtak ujra a kőszénbányából s most már visszaakarják venni az ősi birtokot, házastul, kertestül együtt. Hja, hiába, mégis csak urak az urak!

— Én is ur akarok maradni, — válaszolt Kőváry — azért a jószágot el nem adom. Elmehet kend és megviheti válaszomat, hogy a birtokot el nem adom.

— De nagyságos uram!...

— Elég! — Nem adom!

Mózsi fejcsóválva hagyta el a szobát és loholt visszafelé, ugy a mint jött, az egész uton azt számitgatva magában, hogy mennyi »sáp«-ot veszitett ő el e »Geschäft« nem sikerülte által; s midőn hadonázva a kert nagy vasrács-ajtajához ért, egy csendes hang szólitotta meg:

— Hová szalad sáfár bácsi?

Mintha álomból ébredne, tekintett Mózsi körül és megállt.

Régi volt, ki a rácsba fogózva szólitotta meg a sietőt.

— Ah, ön az kisasszonykám?! Biz' én; csak Szalánezy urékhoz iparkodom, a kikkel egy kis dolgom van.

— Talán megint ama bizonyos dologban jár. Magának mindig van Szalánczyéktól megbizása! — nevetett Régi.

— Most az egyszer pedig nagyon komoly.

— Hát akkor nem volt komoly? — folytatta Régi tréfásan.

— De nagyon is komoly volt, hanem hát — azóta Szalánezyék igen nagy urak lettek! Grófi kisasszony van most már kilátásban az urfi részére!

Régi önkénytelenül csüggesztette le fejét; mit a sáfár észre nem véve folytatta:

— Ide akarnák hozni az uj menyecskét az ősi kastélyba s épen azért szalasztottak a nagyságos papához, hogy szólitsam fel a jószág eladására. De nem adja.

— Nem adja?! — ismétlé gépiesen Régi s egy másodperc alatt egész sor gondolat villant át a fején.

— Megmutatom — gondolta magában — hogy a zsidólény eszményképét önfeláldozóbban tudja szeretni másnál! Kezére játszom a jószágot s egyuttal azt is elérem, hogy nem fogom látni a más boldogságát!

Azután Mózsihoz fordulva még egyszer kérdé:

— Nem adja? Majd rábirom én a papát!

— Igazán? — kiáltott a sáfár örömteljesen.

— Igen. Ő e jószágot ugyis nekem szánta, én pedig meguntam. Sokkal jobb szeretném a Vadkertiék eladó uradalmát.

— Elhiszem azt! De ez sokkal drágább is!

— Van a papának elég pénze, — szólt Régi vállvonva.

— Elég az hozzá: tegyen kisasszonykám, a hogy jónak látja! Beszéljen a pápápal, én pedig azt mondom Szalánczyéknak, hogy még nem tudok semmi bizonyosat!

— Jól van; s meglátja, hogy nemsokára kedvező hirt fog nekik vihetni!

Mózsi boldogan kezdett ismét szaladni s fejében azonnal megfordult a számadás kockája, mert ujra azt hányta-vetette, hogy mennyit fog neki ez a »Geschäft« behozni?!

Midőn Szalánczyékhoz ért: Aladárt a szoba közepén állva találta. Bosszusan ütött a kezében tartott okiratra, mialatt igy szólt a többiekhez:

— Ehol ni! Mig életkérdés volt reám nézve, nem is feleltek folyamodványomra, most pedig itt a kinevezés, még pedig sokkal jobb állásra, mint az volt, melyet én kértem!

— Hja, barátom! — nevetett Fényhegyi — a nemes vármegye megtudta, hogy azóta gazdag ember lettél; ezt pedig mindenki pártolja!

Mózsi odasompolygott Gáborhoz:

— Bocsánatot kérek: még semmi bizonyosat nem mondhatok; de a kilátások jók.

— Helyesen sáfár ur, majd tehát bevárjuk az eredményt.

Mózsi jól tudta, hogy a kis Régi mindenható a háznál s hogy a Vadkertiék uradalma is nagyon kecsegtető lesz Kőváryra, ha csak — bir vele! Azért merte — habár csak föltételesen — igérni azt, a mit később csakugyan meghozott: a jó eredményt.

Megkötötték hát az adás-vevési szerződést, bizonyos időhöz kötvén a részletfizetések utolsóját és — a birtokból való kihurcolkodást. Nem is tudta senki, hogy mily gyönge kis kéz intézte mind e nehéz dolgokat.

Szalánczyék tehát ujra ott voltak a régi ősi házban, épen ugy, mintha semmi sem történt volna, csak azzal a különbséggel, hogy még sokkal gazdagabbak voltak.

A nagy park összeboruló fái vidáman rezgették leveleiket a napsugárban, mintha még várnának több családtagot is.

A kavicsok oly ruganyosan vitték a boldogok lépteit, mintha elszórt virágszirmok lennének.

A nagy kőmedencéből pezsegve folyt a viz; gyöngyözve, habot verve, szivárványport hintve a diszesen álló szobrok márványtagjaira.

Az ősi lak csillogó ablakszemekkel nézett a messzeségbe, mintha kérkedne: »Itt vannak ujra!«

A kéményből ezüstösen gomolygott a füst, vendégszeretőleg hiva az arra menőket, hogy részt vegyenek az általános boldogságban.

Az öreg cselédek pedig nyugalomban ültek a tűzhely mellett, oktatva, utasitva az ifjabbakat, hogy mindent a »régi jó szokás« szerint végezzenek.

Hát Kőváryék?

Mindent pénzzé téve a városba költöztek s alkuba léptek az eladó vadkerti uradalom igazgatóságával.

Néhány ezer forint hiányzott még csak a vételárhoz s ezt nem lehetett sem lealkudni, sem pedig a Kőváry »segéd-forrásai« nem állitották elő. Az uradalom birásának eszméje azonban már annyira zaklatta, hogy ezt elérendő oly eszközhöz nyult, mely neki már egykor kedvezett. Ugyanis játszani kezdett a tőzsdén:

— Hiszen kis összeg kell mindössze is!

Eleinte nyert, nyert; pár ezer forint már együtt volt, de akkor megfordult a szerencse, vesztett, vesztett, rohamosan vesztett s mentül jobban erőltette — hogy legalább kárát visszanyerje — annál többet vesztett, mig végre nem maradt csak annyija, hogy egy kis, igen kis üzletet nyithasson.

S főbe lőtte magát ezért? Nem.

Örült, hogy legalább e kis töredéket megtakaritotta:

— Igy kezdtem s most ujra fogom kezdeni!

Ki volt adva tehát a jelszó:

»Nélkülözés, tevékenység!« S mint nyáron a diszes bundák szoktak: lomtárba került a büszkeség, henczegés, lenézés, hogy majd csak akkor kerüljön ujra elő, ha mindennek idénye — a jólét — beköszöntött.

Mert jól tudták ők, hogy az emberek nem egyebek, a sors kezében játékra szánt sakk-figuráknál, melyeket gyakran halomra dönt, hogy azután a legkedvezőbb helyzetben állitsa föl ujra, ha ezt épen — szeszélye ugy hozná magával.

AZ ESERNYŐ.

(Francia elbeszélés.)

Irta GUY DE MAUPASSANT.

Oreillené asszony takarékos nő volt. Ismerte a becsét minden fillérnek s a pénz megsokszorozásának szigoru elveiből egész raktárral rendelkezett. A szakácsnőjének bizonyára meggyült vele a baja, mig a konyhapénzt kicsikarhatta tőle; de Oreille urnak is sok vesződsége volt, mig a szokott zsebpénzét nejétől megkaphatta.

Pedig vagyonosak voltak s a mellett gyermektelenek is; ám Oreillené asszony valódi szivfájdalmat érzett, ha pénzt kellett kiadnia. Mindenkor elszorult a keble a legjelentéktelenebb költségre, habár nélkülözhetetlen volt is az s a következő éjjel nagyon rosszul aludt.

Oreille szüntelenül ismételgette a neje előtt:

— Bővebbkezü is lehetnél kissé; hiszen ugy sem költjük el a jövedelmünket.

— Soha sem tudhatjuk, mi érhet minket, — viszonzá a nő. — Inkább több legyen a pénzünk, mint kevesebb.

Mintegy negyven éves, kicsiny, szikár, tisztaságkedvelő, de olykor ingerlékeny nő volt ez.

Férje örökké panaszkodott rá, hogy miatta sok minden szükségest meg kell vonnia magától. Voltak különösen bizonyos tárgyak, a melyeknek hiányát a férj annál keservesebben érezte, mivelhogy azok közelről érintették a hiuságát.

Oreille irodafőnök volt a hadügyminiszteriumnál, de csupán azért viselte e hiva-

talát, hogy a nejének kedvét ne szegje, ki jövedelmöket ezáltal is szaporitani óhajtotta.

Azonban, két év óta mindig csak egy kopott, szörnyen megviselt esernyővel járt az irodába s ezáltal kartársainak nevetségtárgyul szolgált.

Végre is, megunva az izetlen tréfákat, furcsálkodásokat, azt követelte Oreillené asszonytól, hogy vegyen neki uj esernyőt.

A jó asszonyság vett is neki egyet nyolc és fél frankon, egy a hirlapokban hirdetett nagy raktárból.

A kartárs urak pedig, a mint megpillanták a már szinehagyot, szétmállani készülő esernyőt, ujra elől kezdték régi tréfáikat — s Oreille ur e miatt rendkivül szenvedett.

Az esernyő mit sem ért. Három hónap mulva már megtagadta a szolgálatot s a miniszterium irodájában átalános derültség keletkezett. Még dalt is csináltak az esernyőre, melyet reggeltől estig hallani lehetett a roppant épület földszintjén ugy, mint az emeletein.

Oreille, kétségbeesve, meghagyta nejének, hogy vegyen neki uj esernyőt, finom, selyem-esernyőt, amolyan husz frankosat, elhozva az igazoló árjegyzéket is.

Oreillené vett is egyet tizennyolc frankon s átadva azt, bosszuságtól kipirult arccal igy szólt a férjhez:

— No ezzel legalább öt évig megérheted.

Oreille diadalt aratott esernyőjével az irodában.

Mikor este hazatért, egy nyugtalan pillantást vetett neje az esernyőjére s igy szólt:

— Kár azt az esernyőt oly hanyagul csavarni össze. Ezáltal romlik a selyem; pedig ugy vigyázz erre, hogy nem egyhamar kapsz tőlem megint ujat.

Aztán kezébe vette, letolta róla a mézgagyűrűt, felvonta az esernyőt.

De egyszerre elképedt a szörnyü fölindulástól.

Az esernyő közepén egy fillérnagyságu kereklyuk volt látható. Mintha szivar égette volna ki!

— Hát ez mi? — förmedt férjére dadogva.

— Férje, a nélkül, hogy odatekintett volna nyugodtan válaszolt:

— Nos, micsoda? . . . Mit akarsz mondani?

A nőn annyira erőt vett a méreg, hogy alig tudott szólani.

— Te — te — ki — égetted — az esernyődet. — Hiszen — te — megbolondultál! Te — tönkre akarsz minket juttatni!

A férj sápadtan fordult a neje felé.

— Mit beszélsz te?

— Azt, hogy kiégetted az esernyődet. Ime, nézd! . . .

S fölemelve, mintha meg akarná azzal ütni, hevesen az orra alá tartotta a kerek lyukat.

Oreille észrevéve ezt, kétségbeesve dadogta:

— Ez . . . ez . . . ugyan mi is lehet ez? . . . Magam sem tudom! Én egyátalában nem csináltam semmit . . . esküszöm neked. Nem tudom, ki okozhatta nekem ezt a kárt . . .

A nő most még mérgesebben rivalt a jámbor férjre.

— Fogadni mernék, hogy fönt az irodában egész komédiát csináltál vele; kérkedtél, dicsekedtél, fölnyitottad, hogy fitogtathasd.

— Egyetlen egyszer nyitottam föl, hogy megmutassam, milyen szép, — mentegetőzött a férj. — Ennyiből állt az egész, esküszöm neked.

De a feleség tombolt dühében s ama házi jelenetek egyike fejlődött ki, melyek a családi tűzhelyet oly félelmessé szokták tenni a békeszerető férj előtt; sokkal félelmesebbé, mint a csatamező a golyók zápora alatt.

Oreillené asszony kivágott egy darabka selymet az ócska esernyőből, melynek szine egészen megfakult s nagyon elütött az uj esernyő szinétől s másnap Oreille, meghunyászkodva ment föl, kitatarozott esernyőjével, az irodába. Letette azt iróasztalára s nemis gondolt rá többé, mint a hogy nem szoktunk kellemetlen emlékeinkre visszaemlékezni.

De este, alighogy hazaérkezett, felesége kiragadta kezéből az esernyőt, hevesen fölnyitotta azt, hogy kémszemlét tartson annak állapota fölött s egy ujabb, jóvátehetetlen csapás tökéletesen kihozta a sodrából.

Apró lyukak, nyilván égéstől származottak tüntek elő az esernyőn, mintha arra

pipahamut vertek volna. Tönkre volt az téve, a kijavithatatlanságig.

Szótlan bámulta azt a derék feleség. Annyira elfogta a keserüség, hogy a szó is torkán akadt.

A férj is megvizsgálta a pusztulás nyomait s lomhán, kétségbeesve, keserüséggel telt szivvel meresztette szemét maga elé.

Aztán egymásra bámultak. Oreille lesütötte a szemét a nő átszuró tekintetére. Majd fölvette az esernyőt, melyet neje feléje dobott.

E közben a nő ujra visszanyerve hangját, dühösen kiáltott föl:

— Oh, nyomorult, nyomorult! Szántszándékkal cselekedted te ezt! . . . De meglakolsz te ezért! . . . Nem kapsz többé . . .

S a viharos jelenet ujra kezdődött. Egy órai zivatar után végre szóhoz juthatott a férj. Esküdözött, hogy ő mitsem tud az egész dologról s hogy ezt vagy roszakarat vagy bosszu követhette el.

Megkondult a csöngetyü s ez fölszabaditotta Oreillet egyelőre a szitkok alól.

Egyik barátjok érkezett, kit ebédre hivtak meg.

Oreillené elmondta az esetet. Arról, hogy uj esernyőt vásároljon, tudni sem akart. Járjon Oreille ezentul esernyő nélkül!

A jó barát okokkal iparkodott az asszonyságot engedékenyebbé tenni.

— Hiszen asszonyom, akkor a ruha megy tönkre s az még nagyobb kár lesz.

A kis, töpörödött asszony, még nem győzve le dühét, igy válaszolt:

— Jól van; akkor hát konyhai esernyőt kap; uj selyemesernyőt teljességgel nem veszek neki.

Erre aztán Oreille ur is föllázadt.

— Akkor én benyujtom a lemondásomat! De a miniszteriumba csakugyan nem járok konyhai esernyővel.

A jó barát ismét megszólalt:

— Huzassák be önök ezt; az nem fog sokba kerülni.

Oreillené asszony keserüen viszonzá:

— Legalább is nyolc frankot követelnek ennek a beboritásáért. Nyolc frank, meg tizennyolc frank egy esernyőért! . . . Hát nem képtelenség-e ez?

A jó barátnak egy eredeti ötlete támadt.

— Fizettessék ki önök a kárt a tűzkárbiztositó intézetöknél. Az intézet az égett tárgyakért kárpótlást fizet, föltéve, hogy a kár a saját lakásukon történt.

E tanácsra a vézna asszonyka megnyugodott; aztán némi gondolkozás után igy szólt férjéhez:

— Holnap, mielőtt a hivatalba mennél, fölkeresed a »Maternelle« irodáját, elbeszéled mi történt az esernyőddel s követeled a kárpótlást.

Oreille ur fölugrott a helyéről.

— Soha sem bátorkodom ilyesmire vetemedni! Tizennyolc frank elveszett, ennyi az egész. Nem halunk belé!

S másnap Oreille ur páleával sétált föl a hivatalba. Szerencsére szép idő volt.

Oreillené asszony, egyedül maradva otthon, sehogysem tudott megvigasztalódni a tizennyolc franknyi veszteség miatt. Ott hevert az esernyő az ebédlő asztalán s ő egyre forgatta azt, a nélkül, hogy valamire elhatározta volna magát.

Egyszerre, eszébe jutott a biztositó-intézet, de félt, hogy nevetség és gúny tárgyává válik amaz urak előtt, a kik ott az intézetben fogadnák, mert ő félénk volt s minden semmiség miatt pirult a világ előtt és zavarba jött, mihelyt valamely ismeretlen emberrel kellett beszélnie.

Azonban a tizennyolc frankot mégis nagyon sajnálta; ugy fájt az a veszteség neki, mint valamely seb. Már nem is akart többé arra gondolni; de mégis folyvást gyötörte a veszteség emléke. De, hát mit tegyen? Az órák csak multak s ő még semmire sem tökélte el magát. Majd, egyszerre, mint a gyávák, ha vérszemet kapnak, elhatározta magát.

— Mégis csak elmegyek; ki tudja, mi jót szül e vállalkozás!

De, először el kellett késziteni az esernyőt, hogy a szerencsétlenség nagyobb mérvünek lássék s ügyét könnyebben fontolóra vegyék. Elővett a kandalló párkányáról egy gyufát s az esernyő halhéj-bordái közt tenyérnyi széles lyukat égetett; aztán szépen összegöngyölve a selymet, leszoritotta azt a ruganyos szalaggal s elővéve nagy kendőjét, kalapját, gyors léptekben távozott a Rivoli-utca felé, a hol a biztositó-intézet volt.

Ámde, mennél inkább közeledett, annálinkább lassitotta lépteit. Mit fog ő majd mondani? Mit válaszolnak majd neki?

Szemügyre vette a házak számait. Még huszonnyolc ház előtt kellett elhaladnia. — Ujra gyorsabban-gyorsabban kezdett lépkedni. Egyszerre összerezzent. Ime, az ajtó, fölötte ragyogó aranyos betűkkel: »La Maternelle, tűzkár-biztositó intézet.«

Oreillené megállt egy pillanatig, félve, szégyenkezve. Tétovázott hol előre lépett, hol meg visszavonult. Végre igy gondolkozott magában.

— Mégis be kell mennem. Jobb hamarabb, mint később esni túl e dolgon.

De a mint a házba hatolt, azt vette észre, hogy a szive hevesen dobog.

Egy roppant terembe lépett, melynek egy része rácsozattal volt ellátva, melyen át egy férfit pillantott meg, ki az elválasztó fal mögött ült.

Ugyanakkor egy uri ember jött ki, papircsomaggal a kezében. Oreillené félénk hangon szólitotta meg.

— Bocsánat, uram, nem tudná-e nekem megmondani, merre kell fordulni, ha égett tárgyak kártérités eért folyamodunk?

A férfi erős hangon válaszolt:

— Első emelet, balra, a tűzkár-fölvételi irodában.

E kemény hang még inkább elbátortalanitotta az asszonyságot, ugyhogy már szeretett vonla menekülni s lemondani tizennyolc frankjáról. De ez összegre gondolva, kissé oszlott a félelme s fölment a lépcsőkön, minden lépten megállapodva.

Az első emeleten egy ajtót pillantott meg s kopogtatott. Egy csengő hang kiáltott:

— Szabad!

Oreillené belépett s egy nagy termet pillantott meg, hol három uri ember beszélgetett.

Egyikök megszólitotta:

— Mi tetszik önnek, asszonyom?

Oreillené nem talált alkalmas szavakat s csak dadogott:

— Én — azért jöttem — jöttem — egy — egy kis — kárpótlásért.

Az uri ember nyájasan kinálta meg székkel.

— Legyen szives leülni; egy perc mulva szolgálatára leszek, — visszafordulva a két másik férfihoz, folytatta beszédét:

— A társaság, uraim, nem hiszi, hogy önökkel szemben többre lenne kötelezve, mint négyszázezer frank kifizetésére. Mi nem teljesithetjük önöknek követelését a százezer franknyi többletre nézve. A becslés különben is...

A két ur egyike közbevágott:

— Elég, uraim; a törvényszék majd dönteni fog. Nekünk nincs itt egyéb teendőnk, tehát távozunk.

Aztán többszörös, udvarias hajlongás után visszavonultak.

Oh, ha ő is velök mehetne, minden kártéritésről lemondva! De már nem tehette ezt, mert az uri ember visszatért s meghajtotta magát előtte:

— Mivel szolgálhatok, asszonyom?

Kinosan nyögte ki:

— Én — ezért jöttem — ime!

Az igazgató furcsán bámult az eléje tartott tárgyra.

Oreillené megkisérelte remegő kezével fölnyitni az esernyőt. Némi erőködés után sikerült is ez neki; hirtelen föltolta az esernyő-vázat.

A férfi egykedvüen jegyezte meg:

— Ugy látszik, nagyon szenvedő állapotban van az.

A nő kissé habozva mondá:

— Husz frankomba került.

A férfi csodálkozó képet vágva kiáltott föl:

— Valóban? Lám, lám!

— Bizony, kitünő esernyő volt ez Meg akartam önnek mutatni, mily állapotba jutott.

— Nagyon jól van; látom. Csak azt nem tudom elgondolni, mennyiben érdekelhet ez engem?

A nőcskét nagy nyugtalanság lepte meg, hátha a társaság az efféle apróbb tárgyakat nem szokta kárpótolni. Aztán igy szólt:

— De — ez megégett.

Az uri ember nem tagadta.

— Jól látom.

Oreillené tátott szájjal bámult, nem tudta mit mondjon most már; azonban eszébe jutván, hogy elfeledte megnevezni magát, hirtelen megszólalt.

— Én Oreillené vagyok. Mi biztositva vagyunk a »Maternelle«-nél s eljöttem a kárvallás megtéritését kérni.

Aztán, nehogy elutasitó választ kapjon, sietett hozzátenni:

— Én csak azt kérem, legyenek szivesek önök ezt az esernyőt ujra beborittatni.

A meglepetett igazgató mentegetőzött

— De asszonyom, mi nem vagyunk

esernyőárusok. Mi nem foglalkozunk a kijavitás e nemével.

Az asszonyka erre visszanyerte lélekjelenlétét. Harcolnia kellett. Nos, ő harcolni fog! Nem félt többé, midőn igy szólt:

— Én csak a kijavitás árát kérem. Majd elintézem én a többit magam is.

Az uri ember zavarba kezdett jönni.

— Valóban, asszonyom, ez nagyon is csekély dolog. Minket sohasem szoktak ily apróbb, jelentéktelenebb tárgyak kárpótlásáért igénybe venni. Beláthatja kegyed, hogy minden egyes semmiséget, mint zsebkendőt, keztyűt, seprőt, ócska csizmát stb. nem kárpótolhatunk; hiszen az effélék minden pillanatban a tűz martalékává válhatnak.

Oreillené elpirult; a harag kezdett benne gerjedezni.

— De uram, nálunk a mult december hóban a kandalló kéménye kigyulladván, legalább is ötszáz franknyi kárunk lett; Oreille ur nem követelte ezt a társaságtól; ennélfogva nagyon méltányos dolog, hogy legalább esernyőmet fizesse meg a társaság!

Az igazgató, gyanitva, hogy ez hazugság, mosolyogva válaszolt:

— Kegyed is beláthatja, asszonyom, mily csudálatos az, hogy Oreille ur soha sem követelte ötszáz frankra rugó kárát s most kegyed egy öt-hat frankba kerülő esernyő-tatarozásért folyamodik hozzánk.

Oreillené nem jött zavarba.

— Bocsánat, uram, — viszonzá, — de az ötszáz franknyi kár az Oreille ur zsebének fáj, mig a tizennyolc franknyi kárt az Oreillené erszénye érzi meg; ez pedig nem mindegy.

Az igazgató, látva, hogy e nőt nem könnyen rázhatja le a nyakáról s a drága időt csak vesztegeti vele, önmegadással kérdezte:

— Hogy történt az a dolog? Legyen szives nekem elbeszélni.

Oreillené, a győzelem előérzetében, beszélni kezdett.

— Igy áll a dolog, uram: az előszobámban van egy bronz-mű, melybe az esernyőket és pálcákat szoktuk állitani. A napokban, belépve, ezt is oda tettem. Tudnia kell önnek, hogy a fölött egy deszka függ, melyre a gyertyákat és gyufákat szoktuk helyezni. Kinyujtom a karomat s leveszek onnan négy gyufát. Meg akarok egyet gyujtani, nem lobban föl, másikat gyujtok, meggyul, de mindjárt elalszik; megkisérlem a harmadikat, ép igy járok vele.

Az igazgató közbeszólt:

— Állami gyufák voltak azok?

Oreillené nem értette s folytatta:

— Az meglehet. Rendesen minden negyedik szál gyulad meg. Meggyujtottam tehát a gyertyát; aztán bementem a szobámba, lefeküdni. Azonban negyed óra mulva, ugy rémlett nekem, mintha füstszagot éreznék. Én mindig féltem a tűztől. Oh, ha nekünk valaha tűzkárunk lesz, nem az én hibámnak lehet tulajdonitani! Főleg ama kandalló-kémény kigyulladása óta, melyet az imént emlitettem önnek, örökké vigyázok. Nos, tehát, fölkelek, kimegyek, kutatok, fürkészek mindenfelé mint a vadászeb s végre észreveszem, hogy az esernyőm ég. Valószinüleg ama gyufa okozhatta, melynek lepattant a feje. Láthatja ön, mily állapotba jutott ez az esernyő . . .

Az igazgató tisztába lévén a dologgal, kérdé:

— S mennyire becsüli kegyed a kárt?

A nő hallgatott; nem mert határozott összeget mondani. Aztán igy szólt:

— Legyen szives megcsináltatni. Átadom ezt önnek.

— Nem, asszonyom, — szólt a hivatalnok — én ezt nem tehetem. Szóljon, mennyi a követelése?

— De . . . . nekem ugy tetszik . . . hogy . . . Lássa, uram, én nem akarok önökön nyerészkedni . . . Egyenlitsük ki a dolgot. Én elviszem esernyőmet valamelyik gyároshoz, ki beboritja azt jófele selyemmel, tartós selyemmel s én elhozom önnek a számlát. Nincs kifogása ellene?

— Épen nincs, asszonyom; tehát elintézettnek tekinthetjük az ügyet. Ime egy jegy a pénztárhoz, mely kifizeti kegyednek a kiadását.

S átadta a kártyát Oreillenének, ki hálálkodva kelt föl s nagy sietve távozott, nehogy a hivatalnok máskép,gondolja meg magát.

Most már vidáman lépdelt az utcán s keresett egy esernyőárust, kinek elegáns raktára van. Talált is egyet s belépve, bátran mondá:

— Ime egy esernyő, melyet be kell boritani selyemmel, nagyon jó selyemmel. A legjobbat vegye hozzá, a minővel csak rendelkezik. Az árával nem törődöm.

A MAGYAR OPERA HÁZA.

A sugáruti fényes palota megnyitásának küszöbén állunk. Már egy korábbi ismertetésben kimutattam, hogy ez épület méltón egyik büszkesége fővárosunknak; most még egy és más részeit, mind megannyi ékességeit kivánom bemutatni, melyeket az archi tektura, szobrászat és képirás kiváló müvészei alkottak s a melyek közül több azóta készült el.

Most, hogy a dalszinház környezete is tetszetősebb s az épület hatását sem az előtte állt ideiglenes bodé, sem a palánk nem zavarja: az összbenyomás is minden tekintetben szerenesés. Különösen a plasztika. ékitmények emelik a palota szépségét, Jó gondolat volt, hogy e nagyszámu müvek elkészitésénél majdnem az összes legjobb erőket vették számba. Pályázatot hirdettek, melynél, mint tudjuk, a hivatottak közül egy sem maradt vesztes. Hisz az eldöntésnél s megrendelésnél nagy bölesen a munkafelosztás dicséretes elvét követték.

Az alakokat felosztották az egyes müvészek közt s igy mindegyiknek juttattak megbizatást és keresetet. Igaz, hogy ezzel azt kockáztatta a tervező, hogy a szobrok sora talán nélkülözni fogja az egyöntetüséget, másrészt azonban természetesnek tetszett, hogy a különféle tehetségek ez együttműködése megakadályozza a szobrok egyhanguságát ugy a felfogásban, mint a kivitelben. Az eredmény azt mutatja, hogy a munkafelosztás helyesnek bizonyult.

Legtöbb alakot Feszler Leo, e Bécsből hozzánk költözött s nálunk megtelepedett szobrász készitett. Az épület főhomlokzatának oszlopos ivei közé tiz sarok-alakot mintázott. Ugyanazok a graeieus idomok nyujtanak becset a plasztikai ékitményeknek, melyek a müvésznek a kálvintéri szökőkuton levő alakjait tetszetősekké teszik. Ő tőle valók az Erato és Terpsychore allegoriái is, melyek a főhomlokzat egy-egy sarkán állanak.

Két más allegoriát Donáth Gyula és Brestyánszky Béla mintázott. Ezek a Thalia és Melpomene csoportjai, melyek az épület jobb- és baloldali homlokzatain ékeskednek. Mindkét müvész nagy sikerrel oldotta meg föladatát. Bresztyánszky Béla azonkivül három zeneköltő jeles képmásával gazdagitá a szobrok sorát. Ez alakok Weber, Rossini és Lulli. Mindhárom képmás, melynek mintázásánál a müvész a fényképek egész sorát használta, ugy jellemzés, mint felfogás tekintetében jóval felülemelkednek a közönséges portraikon. — Helyes dolog is volt, hogy e soká Béesben élt magyar müvészt hazahivták, hogy itthon foglalkoztassák. A mióta a Deák szoborpályázatán a harmadik dijat nyerte, neve mind ismertebbé vált s néhány év alatt a legismertebb szobrászok közé emelkedett.

Donáth három jeles alakja Arezzó-t. Pergolese-t és Orlando Lassó-t ábrázolja. E szobroknál a mozdulat lendületessége szerencsés; a müvész helyes érzékére mutat, hogy e magatartást a jellemzés egyik vonásául tudta fölhasználni.

Olasz zeneköltőket mintázott Kiss György is. Az ő Palestriná-ja és Jaeopo Peri-je igen tetszetősek. Kiváló ügyesség nyilvánul az alakok festői vonásokkal való felruházásában; de e pittoresque jelleg a müvésznél sohasem rontja a plasztika szigorubb formáit.

Más két olasz zeneirót Strobl Alajos mutat be. Közülök Spontini igen jellemzetes fej, Cherubini pedig életteljes felfogás által köti le a figyelmet. A német zeneköltőket öt nagy szellem képviseli. A két legnagyobbat: Beethovent és Haydnt Huszár Adolf mintázta. E két alak kétségkivül a legmarkansabb valamennyi társa közt s különösen hűség tekintetében kifogástalanok. Végül Gluek, Mozart és Meyerbeer portrait-it Szász Gyula készité. Ezekről is csak dicsérettel szólhatunk.

Nem is található egyhamar épület, melynek façade-ja ily müvészi dekorativ becset képviselne. Minden egyes szobrász a legjobbat nyujtá, a mely tőle telt. Innen a rendkivül szerencsés összhang és teljes hatás, melyekkel a palota a néző figyelmét lebilincseli.

*

De hát az uj muzsatemplom mennyezetképe! Egy év óta általános örömmel rebesgetik, hogy ez a mű oly alkotás, mely nemcsak párját ritkitja, hanem egyenesen korszakalkotó a hazai képirás terén.

Lotz Károly »Olympus«-a fönnen hirdeti a mester genialitását, kinek rajzónja, eesete semmi nehézséget nem ismert. Valóban csak ő vállalkozhatott arra, hogy

az Olympust valamennyi istenével, örökszép költészetével s mély jelentőségével oda varázsolja arra a nagy kerek falra, melynek ragyogó szineit, életteljes alakzatait a csillár sugárözöne csak annál ragyogóbban tünteti föl.

Volt, a ki megtámadta az operaház müvészi kompozicióit s a görög mithologiából vett képek helyett inkább a magyar zene- s a magyar müvelődéstörténetéből kivánt volna alakokat és jeleneteket; de hisz a dalszinház mégis inkább kozmopolita s az is lesz mindig: mi célja lenne azért a müvészeti chauvinismusnak hódolni benne?

A nézőtér mennyezetének festője a zene aesthetikájának allegoriáját találta legalkalmasabbnak, még pedig a régi mithologia főalakjainak személyesitése által. Mily tág tere nyilt itt, hogy a kérdést ugy eszmei, mint technikai beosztásra nézve teljes tökélylyel oldja meg. Különösen a térbeli elrendezésnél rendkivüli nehézségeket kellett legyőznie. De a mélyszellemü kompozició már akkor is általános elismerés, sőt csodálat tárgyát képezé, a mikor még csak szinvázlata volt kész. S a midőn a mester egymásután elkészité a kartonokat: ezeknek kolosszális arányai valósággal elragadták a müvész társakat, mert hisz mindeddig nálunk ily nagyhorderejü föladat megoldására senki se vállalkozott.

Technikailag rendkivüli akadályokat támasztott az, hogy a kompoziciót körben kellett megalkotni, még pedig ugy, hogy nemcsak alulról, hanem a nézőtér minden más oldaláról jól hasson s az alapeszmét, mely az egyes csoportokat áthatja, mindjárt első nézésre tisztán és világosan megértse a néző.

A kompozició ugyanis hat csoportra oszlik s ezek szerves összefüggésben vannak. Első helyen áll A p o l l o c s o p o r t j a, mely a szinpad fölött a nézőtérrel szemközt ékeskedik. A költészet és zene diadala ez; s mindkettőnek isteni képviselője, maga Apollo, ott lebeg egész fenségében. Bal kezében lirát tart, fejét dics-füzér disziti s ihletében elragadtatva tekint környezetére. A legszebb múzsák, mind megannyi bájos nő, képezik a környezetet, kik kettős sippal s más jelvényekkel vannak ellátva. A hová a szem néz, koszoruk és virágok ékeskednek s a szemet káprázat gyönyörködteti. Különösen az Apolloval levő három alak csoportositása rendkivül szerencsés. S a virágot szóró gyönyörü nő, valamint a kis gyermekgéniusok a fáklyákkal, a kellem, grácia és kecsesség ritka alkotásai. A zenét és költészetet alig fejezte ki valaki szebben, mint Lotz Károly ez allegoriában.

E csoporttól balra ismét egy bübájos világ tárul fel előttünk. V e n u s c s o p o r t j a köti le itt a figyelmet. A mit csak olvastunk valaha a női szépségről s a szépség istenasszonyának varázsáról, azt mind jelezve találjuk e képen. Az amorettek egész csoportja lebegi körül Venust, virág-guirlandot tartva, koszorukat szórva. Maga az istenasszony bűbája egész teljével néz ránk, s ha valamikor kételkedtek a kritikusok, hogy Lotz Károly izmos müvészete eléggé gyöngéd, könnyed és kecses tud lenni: most kénytelenek beismerni, hogy a mester a legkövetelőbb igényeknek is eleget tett.

A renaissance nagy mestereitől napjainkig a változatok végtelen sorában dicsőitették Venust; de azért Lotz Károly e tárgyat is önállóan dolgozta föl. A magyar müvész e képe minden alakján szinte meglepi az embert az anatómiai bevégzettség, s a kecsességet a nagy arányok mellett is ritka szerencsével érte el a festő. Ott vannak a női báj képviselői közt a gráciák is, valamint a régi regék legszebbjének hősei: Amor és Psyche, a kiknek typusát Rafael utólérhetetlenül megállapitá s a kiket Lotz Károly mindazáltal egész önállóan s szintén szépen ábrázol. Ekkép a Venus csoport hű és találó allegoriája az aesthetikai szépnek.

A vizi isten birodalma, melyet N e p t u n c s o p o r t j a képvisel, más szellemet, más hangulatot mutat. Hatalmas egy kompozició ez. Középütt maga a főisten látható, szokásos hosszu szakállával, kezében a háromágu szigonyt tartva. Előtte és körülte csoportosulnak a nayádok, tritonok s más alsóbbrendű mithologiai nép, kik kedvtelve uszkálnak a hullámokon, csodásalaku csigáikba fujva s pajzánkodva. Maga Neptun komoran nézi dévajkodó alattvalóit.

Jellemző, hogy ez ellentét dacára a csoport mégis melancholikus hatást tesz. S ezt nagyrészt a szerencsés kolorit idézi elő. Itt igazán a szinezet adja meg a kép hangulatát. Az alakok rajza s elhelyezése ismét néhány virtuóz-részletre adott alkalmat. Nem mindennapi jelenség, a mint a vizi istenek és istenkék a hullámok hátán evickélnek s idomaikat mutogatják. Sok müvész egyetlen

ily alak megfestését derekas feladatnak tekintheti, s ime, a mester egész csoportját varázsolta oda oly könnyedén és biztosan, mintha csak tollrajzokat készitett volna s nem kolosszális arányu képet, melyen a szomoruság hű kifejezést nyert.

A vidámság képe, melyet Bachus csoportja mutat, mindjárt szomszédságában van. A mámor istenét életvidám ifju gyanánt tünteti föl a müvész. Ott áll a daliás alak, kezében a virágbokrétás pálca, körülötte egész csoportban a mámor s az öröm ünnepének vendégei. A hová csak tekintünk, virág és csillogás tünik szemünkbe. Satyrok, faunok játszanak egymással s egy szép bachansnő centauron lovagol. A csapongó kedv s a féktelen dévajság hangulata minden részletben élethű kifejezést talált.

A sötét Pluto csoportja a tragikum allegoriáját képviseli. Itt maga a főisten ép most rabolja el Proserpirát; a három Párka egy csoportban fonja, vágja el az élet fonalát; az Erynniák is ott űzik szörnyü kedvtelésüket s a bagoly is emeli a kisérteties hangulatot. Ritka erő nyilvánul minden alakban s az összehatás mélyen megindító.

Legimpozánsabb azonban az utolsó kép: Jupiter csoportja. Ez a fenségest mutatja be gyönyörü allegoriában. Mindjárt jobbra az Apollo-kép mellett látható. Az istenek feje ékes trónon ül, melyet felhők környeznek. Félelmes és hatalmas az Olympus ura. Bal kezében jogarát tartja. Juno istenasszony hűséggel simul férjéhez. Mindketten az átelleni Apollóra látszanak figyelni s egy kis génius, tán ép az ő megbizásukból, virágkoszoruval a költészet istenéhez lebeg, hogy Jupiter üdvözletét átadja.

A trón körül ott vannak: Minerva, ki lándzsával, vérttel, sisakkal van fölfegyverkezve; Merkur, a ki minden percben kékészen van, hogy futár gyanánt induljon; Mars, kit rettenthetlen crélyével jói jellemzett a festő; Ganyméd a sassal és mások, mindez alakok épen nem chablonszerüek; s a csoport beosztása is merőben különbözik az előbbiekétől, a nélkül, hogy az öszszefüggést megzavarná.

Invenciókból sohasem fogy ki Lotz Károly. Nem ismétli magát, noha a mithologia főforrása az ő müvészetének; és ritkán találunk nála reminiscenciákat is. Sőt a mester ép az ily sokat megfestett tárgyaknál fejti ki rendkivüli komponáló és rajzoló erejét, egész sokoldaluságában és párját ritkító biztossággal. Alakok rövidítése s távlattani merészségek, a vonalmenetek hihetetlen helyessége: mind e technikai bravourok nála közönséges jelenségek, a melyeket már megszoktunk nála. És bármily nehézségeket támaszt ő maga: azokat oly könnyedén háritja el, hogy kompoziciójának egyetlen egy részlete sem látszik erőltetettnek s minden detaille a természetesség szépségével és erejével hat.

Az Olympus állandó főmüve lesz Lotz Károlynak.

*

Az operaház szinpadának berendezése mintaszerü. Oly kisérletet tett itt a bécsi nagy szinházi katasztrófa után alakult »Asphaleia«-társulat, a mely fordulatot jelez a szinpadi mechanika történetében. Mert a mai muzsatemplomok mindentüt ugyanazon épitészeti elvek szerint épültek, a melyeket a tizenhetedik században követtek. A mi ujitás történt: az csak arravaló volt, hogy a nagyobb igényeknek megfelelhessenek. A helyett, hogy egész uj rendszert léptettek volna életbe: inkabb a régit, elavultat javitgatták és tökéletesitették, már a mennyire ez lehetséges vala.

Az uj bécsi társulat az általa készitett minta-szinpadnál mindazt egyesité, a mit ugy a tűzbiztonság, mint az illuzió-keltés céljából évtizedek óta szükséges előnyöknek ismert el mindenki.

Itt a szép és hasznos kezet nyujtanak, hogy a hatást fokozzák. A dekorációknál azért nemcsak arra tekintenek, hogy azok ne legyenek veszélyhozók, hanem arra is, hogy az illuziót emeljék. A régi görögöknél a diszletet egyrészt maga a természet szolgáltatta. Athénben, a Dyonisos szinházának hátterét az Akropolis és a tenger képező egész valóságban s oly pompával, a minél ékesebben semmiféle müvész nem festhette volna. S ha Aeschylos »Agamemnon« jában az őr monologot mondott a csillagokhoz: az igazi csillagok ragyogtak rá; ép ugy, mint Sophokles »Electriá«-jában Orestes kisérője az igazi napról beszélt, a mikor a támadó nap felé fordult.

Mai nap, modern szinpadon persze az ilyen természetes hatás csak mesterséges uton érhető el, s épen azért fődolog a csalódásig hű illuzió-keltés. A dekoráció csak

akkor felel meg igazi céljának, ha a költőt egyuttal magyarázza s a mű hatását emeli.

A dalszinház mind e követelményeknek fényesen megfelel.

A szinpadnak mindenekelőtt két vasfüggönye van. Az egyik a nézőtért választja el, a másik a hátsó szinpadot. Ujitás továbbá első sorban a sülyesztők modern szerkezete. Maga a padozat ugyanis minden pontján felnyitható, még pedig előleges intézkedés nélkül. Csapdák vannak alkalmazva, melyek a szinpad egész hosszában jobbra-balra elnyulnak s ezek által lehetővé vált, hogy zárt termeket, szobákat nem oldal-kulisszák ide-oda helyezése által alakitsanak a szinpadon, hanem az által, hogy a csapda nyilásából fölvonják az illető diszletet.

A sülyesztők három részre osztják a szinpadot. E részek mindegyike, vagy külön vagy a többivel együtt minden előleges intézkedés nélkül lebocsátható s viszont felvonható. Ekkép a podium egy meghatározott helye vagy alább szállhat vagy viszont fölemelkedhetik. De a szinpad más részeit is tetszés szerint igazithatják.

A szinpad e mechanizmusát vizerő hajtja, mely tizennyolc hidraulikus hengerben müködik a podium alatt. E hengereken száll föl s alá az egész szinpad, a mint szükséges. A változást a gépmester a billentyűk nyomása által idézi elő a gépezettel, a mely billentyűknek oly regisztere van, mint az orgonának s meghatározott sistémát mutat.

A zsinórpadlás is egy-egy nyomás által kezelhető s ennek mechanizmusa összefügg a sülyesztőkével.

A dekoráció hatását rendkivül fogja emelni a nagyszerü távlat, melyet a rendező létesithet. Az illuzió-keltésnek egyik kitünő reformját ugyanis: a horizont-ot szintén alkalmazva találjuk a dalszinháznál. Eddigelé az volt szokásban, ugy zárt helyiségeknél, mint nyitott vidékeknél, hogy a szinpadot a háttér felé mind szükebbé alakitották. A kulisszák hátul szorosabban álltak, mint elől; a podium hátrafelé emelkedett, mig a suffiták ugyane mértékben hátrafelé alacsonyabban függtek. Most a horizont-vászon által egész pusztákat, sőt végtelennek látszó tengert is mutathat föl a diszletmester.

A horizont azonban a végtelenség illuzióját fölfelé is előidézi. Oly magasra nyulik, hogy a levegő-suffiták teljesen fölöslegesek. S lehetett e eddig zavaróbb, mint a más-másszinű és világitásu lebernyegek, melyeket a néző csak nehezen birt a kék ég része gyanánt elfogadni. Az uj rendszer szerint a láthatárt tetszés szerint változtathatja az ember. A diszitő könnyen varázsolhat elő derült olasz hangulatot, zivataros eget, felhőket, ködöt, a mint az kivánatos.

Ekkép müvészeti pompa és technikai célszerüség egyaránt nagy becset nyujtanak a magyar operaháznak. A palota külseje nemkelt olyan várakozást, melynek a belső meg nem felelne, sőt fölül is mulja azt. Ybl Miklós és báró Podmaniczky Frigyes nevéhez ez épület által dicsőség és érdem füződik. A király általok nyujtja ez ajándékát a nemzetnek.

PRÉM JÓZSEF.

HÁROM UJABB ÉLETRAJZ.

Az utóbbi időben alig keletkezett vállalat, mely oly gyorsan felvirágzott volna, mint a »Magyar Helikon«. Stampfel Károly, e buzgó pozsonyi kiadó áldozatkészséggel inditotta meg és folytatta a diszes füzetek kiadását s most már mintegy negyven biográfia forog a nagy közönség, a tanárok, az ifjuság kezeiben s az egyes kötetek szép kötésben a hölgyek asztalát is méltón diszitik, mert hisz egy-egy kötet becses illusztrált albumnak is beválik.

A »Magyar Helikon«, ugyszólván, uj olvasó-közönséget hóditott magának. Mindazok, kik eddig idegenkedtek az irodalomtörténeti essayktől, életrajzoktól: szivesen veszik kezükbe jelesebb költőink, tudósaink, politikusaink s hadvezéreink egy egy élettörténetét, melynek szerzője bizonyára teljesen elérte a célját, ha előadása oly vonzó s oly érdekes, hogy azzal mulattatva oktat.

Már egy izben örömmel jegyeztük meg, hogy a biografiák kidolgozása az utóbbi huszhuszonöt füzetben sokkal gondosabb, világosabb, helyesebb, mint az első füzetek egynémelyikében volt. A vállalat első szerkesztője dr. Zólyomi Ferenc, ki a megalapitás érdemét birja, távolról sem volt oly szerencsés, mint utódja dr. Badics Ferenc, e kitünő irodalomtörténész, kinek alapos ismereteit, helyes kritikai érzéket s vonzó stiljét nem egy élet- és jellemrajzban találjuk föl.

Dr. Badics Ferencnek köszönhető, hogy a vállalkozásra kész kiadó egy negyedik kötettel is megtoldja a gyorsan népszerüvé vált gyüjteményes munkát; s igy abba oly irók életrajzai is bejutnak, a kiknek nevét eddig sajnosan nélkülöztük. Helyes terv az is, hogy a »Magyar Helikon«-t németre is fordittatja Stampfel Károly. A külföld az ily munkából kap helyes nézeteket hazánk szellemi életéről a multban s a jelenben. Kivánatos volna azonban, hogy azt a néhány elhibázott vagy elnyujtott s érdektelen aprólékosságokkal tulterhelt biográfiát, mely korábban megjelent, ujakkal helyettesitsék.

Az utóbb megjelent füzetek közt kiválóan három érdekes; mert egy-egy kitünő férfiu életét és működését mutatja be.

Fiatal tudósunk Dr. Szalay József eddig megjelent müveiben bő forrástanulmányait kellően képes értékesiteni; azaz megis tudja irni mindazt, a mit közölni kiván az olvasóval. Bocskay István élet- és jellemrajzát nemcsak hiven, hanem ügyesen is állitá össze. Előadása oly vonzó, akár valamely történeti novella s az események rohamos fejlődését oly érdekesen követi, hogy leköti az olvasó figyelmét.

A későbbi vitéz és hóditásra késztő fejedelem származását, ifjuságát, továbbá politikai szereplésének első korszakát sok adattal illusztrálja, melyek nemcsak a kort, a viszonyokat, a ledöntendő akadályokat, az akkori szellemi áramlatokat, hanem magát Bocskayt is találón jellemzik s lelkületét, törekvéseit tisztán elénk állitják. Az olvasó azonnal pártjára szegődik, hősével érez és vele küzd: hát kell e ennél nagyobb dicséret életrajziróra, ha erre képes?

Különösen jó képet ád a szerző a Bocskay-féle fölkelés keletkezéséről s annak egész lefolyását számos detaile-lal, de azért világosan irja le. Dr. Szalay József érti azt a müvészetet, miként lehessen néhány száz sorban elmondani azt, a mit már mások néhány száz lapon elmondtak. A mint a fiatal szerző előadja a trónra magát felküzdött fejedelem haceát: abban kiviláglik az az erős kényszerüség, mely Bocskayt mintegy ragadta pályáján. A psychologiai motivumok kijelölése pedig nem utolsó feladata a historikusnak.

Bocskay meghalt akkor (még pedig mérgezés következtében), a mikor a helyes utat megtalálta, hazánk ügyét biztositotta; mikor nemzetünk vezetésére a legalkalmasabb, legképesebb lett volna. Az rendes szerencsétlensége nemzetünknek, hogy nagyjaink épen akkor halnak el, a mikor legtöbbet tehetnének.

Ime a fatum. Ezt a szerző szintén nem felejtette el megemliteni. Hisz ha valahol, ugy Erdély trónjához volt leghivebb a végzet.

Az utolsó választott erdélyi fejedelemnek, Kemény Jánosnak életrajzát dr. Márki Sándor irta meg. Itt az előbbi füzetre mondott elismeréseket csak ismételnünk kellene. Sőt a nagy közönség, mely szereti a történeti adomákat s a historiai genrevonásokat e füzetet még nagyobb érdekkel fogja átlapozni. — Kemény János egész élete gazdag az anekdotára alkalmas mozzanatokban; s a szerző igen helyesen eselekedett, hogy e momentumokat nem ignorálta, sőt a jellemzésre fölhasználta.

És nem olvassa e az ember szivesen, hogy a későbbi nagy fejedelem és iró mint küzködött fiatal katona korában? A tapasztalatlan ifju néha kifogyott a fehérneműből és sokszor nem volt, mit felöltenie magára. Költőpénzén egy izben vásznat vett, hogy megcsináltassa a hiányzó darabokat; Nemes Tamás a főkonyhamester megakarta venni tőle, de Kemény János ajándékba adta oda neki, mert, mint jó étvágyu ifju kereste a barátságát. Ujabb vásznat szerzett s azt Szakolczára küldte be megvarratás végett; ott azonban ugy kiszabták a német asszonyok, hogy lóra is alig ülhetett vele.

Tizennyolc éves korában, a mikor Nikolsburgból haza érkezett s hirül hozta, hogy Katalin hercegnő kezét nyujtja fejedelmének Bethlen Gábornak: ez jutalmul azonnal főpohárnokává nevezte ki.

Az 1626 iki hadjáratban ő vitte a fejedelem jelzászlaját. Ez utban sok apró tréfát engedett meg magának. A többi közt leakarta szoktatni a vizsláját, hogy az ne üljön Bethlen Gábor karosszékébe: azért tele tüzdelte a párnát gombostükkel. A vizsla megjárta, de megjárta maga a fejedelem is, a ki véletlenül szintén beleült a székbe. Krakkóban az árulgató zsidókat vizzel öntö nyakon s ugy kergette el, a mikor alkalmatlankodtak neki s még határozottabban nyilvánitá antisemitizmusát, mikor éjjel fölkelt s a sötétben néhány jólirányzott pofonütéssel probálta leszoktatni őket a horkolás-

ról, a mire persze a zsidók egymásnak estek s a sötétben egymást döngették.

De már huszonegy éves korában is nagy küldetéseket végzett. Sokszor járt Bécsbe Pázmány Péterhez, kivel egy izben arról kellett tanácskoznia, miként szövetkezhetnék az egymással imént még ellenséges király és fejedelem a török kiűzésére. A szerző általában életteljes rajzot ad Kemény Jánosról. Mindenütt látjuk nemcsak a katonát, a politikust, a fejedelmet, hanem az embert is. A közélet körül való érdemeit, irói müködését, a »Gilead balsamuma«, »Az erdélyi sereg romlása« és »A régi nagyemlékezetü Kemény-familia genealogiája« cimű munkáit s fejedelmi szereplését is ismerteti és méltatja.

A harmadik életrajz Tóth Kálmáné, melyet Szana Tamás irt. Ennek birálgatásába természetesen nem bocsátkozhatunk. A biográfia most épen alkalomszerü, mert három hét mulva lesz a bajai Tóth Kálmán-ünnepély, a mikor a felejthetetlen költő születési házát emléktáblával jelölik meg. De nemcsak Baja városára, hanem az egész országra nézve ünnepély lesz ez, hisz a »Lemondani, lemondani«, a »Halál« s a »Sápadt asszony« költője, valamint a »Király házasodik«, »Nők az alkotmányban« s »Dobó Katica« szerzője, Petőfi után a legnépszerübb költő volt, ha nem is ismerte el annak az akadémiai szűkkeblü clique.

Ez az akadémia most sem tartatott emlékbeszédet róla s ha mondat is: vajjon fogja-e akkor is ugy méltatni a költőt, mint megérdemelné. Hisz Beöthy Zsolt, a ki meg van bizva a megtisztelő feladattal, már az általa kiadott irodalom-történeti kézi könyvben, mely pedig már-már teljesen kiszoritja a Toldy Ferencét, oly fukar az elismerésben s még inkább a rokonszenvben, hogy mindenki megütközhetik rajta.

A költőt sokszor bántotta az a visszásság, mely a közönség szeretetében s a hangadó irói csoport külön véleményében nyilvánult. Egyik utolsó versében maga is gúnynyal kéri, irják a gyászjelentésére, hogy

»Az akadémia rendes,
Azaz — levelező tagja.«

S utolsó éveinek mélyen szomoru kedélybaját, meghasonlását s kétségbeesését némi tekintetben az a megdöbbentő jelenség is elősegitette és siettette (hisz ép e sorok irójának sokszor az egyedüli ok gyanánt emlitette), hogy túl kellett élnie dicsőségét.

Tóth Kálmán élete és jelleme a leghálásabb tárgy az irodalom-történész számára. Nagy szerepet vitt, nagy tehetség volt s nagyérdekü korban élt, melyet ő megértett, s mely őt megértette. Költői müködése sokszor összeesett politikai szereplésével; egymást egészitette ki. Nincs az a magyar költő, a ki a szerelmet annyi változatban énekelte volna meg s a ki az életben is annyi ideálnak hódolt volna, mint ő; a hazafiasság kevés lantos hangszeréből csalt ki, ha nem is oly erős, de oly mélyen átérzett hangokat, mint az övé.

Mindhárom életrajzot arcképek és más illusztrációk ékitik, jól sikerült fametszetekben.

·FANFARON.

IRODALOM.

A »Protestans theologiai könyvtár« 1884., 1885—6-iki három éves cyclusára hirdet előfizetést Kovács Albert szerkesztő. Ez a vállalat 1874-ben indult meg s már eddig több jeles munkát közölt. A jövő három éves cyclusban két, az előbbi folyamokban megkezdett munka fog befejeztetni, ezek: Zsilinszky Mihálytól: »Magyar (és erdélyi) országgyülések vallásügyi tárgyalásai« és Baur »Egyháztörténelmének« még hátralevő két kötete. A vállalat előfizetési ára évenként 4 frt. Az előfizetés vagy megrendelés folyó év október 1-jéig Kovács Albert budapesti theologiai tanárhoz (Üllői-ut 4. sz.) intézendő.

Magyarország családjainak cimerei. A nürnbergi Bauer és Raspe-féle kiadó cég (Küster Emil) a Siebmacherféle közép európai legnagyobb cimergyüjtemény kiegészitő részeül különálló kötetekben Magyarország nemzetségei cimereinek kiadását is felvette programmjába s ennek szerkesztésére Nagy Iván és egy kitünő heraldikus: Csergheö Géza személyében a legilletékesebb erőket nyerte meg. A bű rajzokkal, cimerleirásokkal a leghitelesebb adatok alapján szerkesztett érdekes munka 192 darab cimert tartalmazó füzetenként fog megjelenni és maga a magyar osztály mintegy 5—600 cimerrajzot fog közleni, a legeredetibb forrásokra való hivatkozással. A műnek első füzetei már sajtó alá adattak és az első füzet lehetőleg még ez évben közre fog bocsáttatni.

Dumas — mint Párisból irják — mióta a »Théatre Français« közönsége a »Bagdadi berceg-nőt« kissé hidegen fogadta, elidegenedett a szinpadtól. Annál érdekesebb tehát az a hir, hogy a »Kaméliás hölgy« szerzője uj drámán dolgozik jelenleg. E dráma egy kiváló olasz müvésznő: Signora Duse Cherehi számára készül s Rómában a »Theatre Balle«-ban fog szinre kerülni. Dumas az első előadásra Rómába fog utazni. E dráma-export Párisban kétségkivül rosz vért fog szülni. Az olasz

szinház számára szánt darab valószinüleg az lesz, melyet Dumas »Olympe de Cléres« cim alatt tavaly a Gaité-szinház számára megkezdett s aztán félbenhagyott.

MŰVÉSZET.

Mivel nyissák meg az uj operaházat? Ez a kérdés sok fejtörést okoz Podmaniczky Frigyes b. intendáns urnak és az opera igazgatóságának. Annyi már most — a lapok ellenkező hirei dacára — kétségtelennek látszik, hogy Erkel Ferenc »Szent István« cimü operájával nem fogják megnyithatni. Elég e tekintetben arra utalnunk, hogy ma még a szerepek sincsenek kiosztva az uj dalműből. Gondoltak Erkel Ferenc egyik régibb operájára; de sem »Hunyadi László«, sem »Bánk bán« nem látszott — szövege miatt alkalmasnak arra, hogy azzal a királyi operaházat megnyissák, hozzá még a király jelenlétében. Szóba jött Schauer Ferenc »Atalá«-ja is, azt azonban Erkel Ferenc iránti tekintetből nem akarták megtenni, hogy ha már nem nyithatták meg az uj házat az ősz mester müvével, egy fiatal zeneszerző első müvét érje ez a kitüntetés. Minthogy azonban mégis eredeti müvet szerettek volna a megnyitó előadásra választani, gondoltak a »Sába királynőjé«-re is, melynek tárgya ép oly kevéssé magyar ugyan, mint az »Atalá«-é, de szerzője, Goldmarck Károly, mégis »hazánkfia«. De ezt az eszmét is elejtették. Minthogy pedig az emlitetteken kivül — fájdalom — nincsen számbavehető eredeti dalmüvünk, nem fog egyéb fenmaradni, mint opera-egyveleget adni a megnyitás napján, a mikor aztán »Bánk-bán«-ból, »Hunyadi László«-ból is szinre kerülhetne egy felvonás, — hogy legalább képviselve legyen a megnyitásnál az eredeti dalmü-irodalom is. Az egyveleget mindenesetre ugy kellene összeállitani, hogy abban minél többen müködjenek közre operánk magánénekesei és énekesnői közül.

Munkácsy Mihály fővárosunkba érkezett s uj képe a »Beteljesedett« mától fogva látható a képzőmüvészeti társulat palotájában.

»Bukow« cimü történelmi szinmü volt a budai szinkör legközelebbi ujdonsága. Szerzője: Benkő Kálmán először Kolozsvárott adatta elő darabját, s csak miután ott tetszéssel fogadták, határozta el magát a szinkör igazgatója, hogy azt a másik főváros közönségének is bemutassa. A látványos szinmü egyszerüen folyó meséje Bukow báró tábornok kegyetlenségei körül fordul meg, ki a csikszeredai székelyeket kiváltságaik ellenére katonáskodásra és adófizetésre akarja kényszeriteni. A nép elkeseredik s fegyvert fog. Vezérei: Lázár Imre nemes s Zöld Péter plébános kijelentik Bukownak, hogy ha kell hát ellenállnak az igaztalan kényszernek. Bukow látván a nép hangulatát, felkelti hadait s egy véres csatában, mely a második felvonásban folyik le, a gyengébb idegzetü női közönség nagy félelmére, megsemmisiti a székelyeket, meggyilkoltatja Lázár Imre anyját, felgyujtatja a falut s agyonlövet asszonyokat és gyermekeket. Lázár Imrét és Zöld Pétert elfogja és bebörtönözteti, a kik azonban a börtönből megszöknek. Elmenekül Lázár Imre felesége is kis fiával s menhelyet talál Kaszás uram házában, a hova beáll kecskepásztornak. Itt találkozik férjével, ki koldusruhában kóborol a vidéken. Bukow elfogatásukra kiküldi katonáit s ezek egy pár ügyesen irt jelenet után, megtalálják Lázár nejét. Az asszonyt a törvényszék elé hurcolják, melynek elnöke maga Bukow. Lázár megtudván, hogy nejét elfogták, maga is megjelenik. A törvényszék halálra iteli őt. Az egész jelenetnek, a közönségen kivül, szemtanuja József császár is, ki szeret inkognitóban utazgatni s megváltoztatja az itéletet. Lázárt kinevezi király-birónak, Bukowot elcsapja, s mindent jóra fordit. A darab látványos szinmü, melyben tarka jelenetek váltogatják egymást elég ügyesen. Sikere általában kielégitő volt.

Liszt Ferencet a bayreuthi Parsifal-ünnepélyek alkalmával egyik zongoramüvészünk ismételten meglátogatta és beszélgetett vele hazai zenemüvészeti dolgokról. Egy alkalommal épen a magyar királyi operaház került szóba s midőn a müvész felemlitette, hogy a dalmüszinházat az udvar jelenlétében szeptember hó végén nyitják meg, a mester iróasztaláról egy irott hangjegy-csomagot ragadott fel s látható lelkesedéssel mondta vendégének, hogy szeretné ezt az uj müvét a királyi opera megnyitásakor az udvar jelenlétében előadatni. A mű pedig nem volt más, mint a »Magyar Király-himnusz«-nak magyar szövegre irt eredeti hangjegy-kézirata, melyet a mester weimari magányában késztett el. A király-himnusz oly rég vajudó ügyére örvendetesebb hir aligha érkezhetnék annál, hogy Liszt minden felszólitás nélkül saját müvészi inspirátiójából megirta a Király-himnuszt. Igen kivánatos volna — mert a mester ugy látszik, erre vár és joggal várhat — ha küldöttségileg vagy más uton felkéretnék müvének az operaház megnyitásakor leendő előadatására.

De Nittis, a nagynevü olasz képiró, meghalt Párisban. Nittis, Geróme és Meissonnier egyik legtehetségesebb növendéke volt és már 1869-ben magára vonta a közfigyelmet a párisi Salon-ban kiállitott két képével. Azóta egy Salonból sem hiányzott. Az 1878-iki nemzetközi kiállitáson tizenkét képet állitott ki és I. osztályu érmet nyert azonkivül megkapta a becsületrend keresztjét. Legsikerültebbek voltak »párisi képei« és a sportéletből vett vázlatai. De Nittis folyvást Franciaországban tartózkodott és hazájában ugyszólván mitsem állitott ki. Ezért nem csoda, ha a lapok, haláláról megemlékezve, francia festőt csináltak belőle.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

36 szám. 1884 Szeptember 7.

TISZTELENDŐ ÖNMAGAM.

Elbeszélés.

Irta ERDÉLYI GYULA.

— Ugy lészen . . . és nem másképen! — mondá Világitó Máté a kapdobágyi református hivek lelkipásztora. — Ugy lészen, abbahagyom a magános életet és felveszem a házasság igáját, a mely iga édes, a mely iga könnyü.

— Sokáig gondolkozott rajta szent atyám, — beszélte és félig köhögte egy vézna, idő előtt fonnyadt ember, a ki életében hangosan soha nem mondott ellent.

— Már édes ispán öcsém, akár inde, akár unde, akár sokáig, akár kevésig gondolkozott is e felett tisztelendő önmagam, elhatározám és ugy lészen.

— Nem volna baj, én is örülnék szent atyám elhatározásának, ha nem ringatná magát tévedésekben, ha fiatalabb lenne.

— Jegyezze meg magának ispán öcsém, hogy tisztelendő önmagam soha nem tévedett, minthogy erre nem volt időnk és életem ösvényének zsinórmértékeül huztam a bölcsességnek törvényeit, a melyeket irva hagytak ama titszteletreméltó egyházatyák, kik nemcsak az igazán, de a boldogul való élés mesterségéhez is értettek.

— Nem lehet ám az életet betűvel kicirkalmazni. Hiában állitunk tilalomfát a boldogtalanság utjába, a tévedések ellen hiába fecskendezzük be vérrel küszöbünket. Emberek vagyunk.

— Ejnye, ejnye, ispán öcsém, már ma ugy látszik vitatkozási kedvet reggelizett és elfeledi, hogy ember a juhászember, meg a harangozó ember is, de nem szedi mértékre vágyait, igényeit, mint ezt cselekszi vala, tisztelendő önmagam.

— De szent atyám, én is azt mondom, a mit sokszor tetszik mondani, hogy akár inde, akár unde, tanult légyen valaki a sárospataki kollegiumban, azután kanállal szivta is magába Heidelbergben, Göttingában a hitnek tudományát, 70 éves korában nem házasulandó fiatal ember az már. Ráért volna a tiszteletes ur erre negyven év óta . . .

— Ispán öcsém feledi azt, hogy a tisztelendő önmagam alá van rendelve az eklézsiának, azután egy leány-egyházra is elég számu rokont kellett kineveltetnem.

— Ezért kellett volna idejében megházasodni, mert az asszony távol tartotta volna az atyafiakat . . . Különben szent atyám dolga. Adjon Isten jó éjszakát.

Az ispán távozott. Világitó Máté egy darabig hosszu léptekkel mérte a muzeumot, — a hogy a kálomista papok tanulószobáját hivják — és gondolkozott azokon az ujitásokon, a miket negyven év alatt a traktuális gyüléseken keresztül vittek. Eszébe jutott, hogy az egész környék lelkipásztorai mind tiszteletes urnak hivatják magokat, egyedül ő hagyta meg a tisztelendő elnevezést, a melyben a tisztelet, Meliusz Juhász Péter reformátorunk distinguatiojakint sokkal jobban benne van, mint a tiszteletes szó-ban.

Eltörölnek mindent, a mi régi és jó, csak azt hagyják meg, a mi rosz. Szép beszédeket tartott ő — még a méltóságos segédgondnok urnak is tetszett — a lakmabor megváltása mellett, de nem tudta keresztülvinni. Csingért, lőrét, hordómosadékot öntöznek bele ma is a hordaiba, évről-évre rosszabb lesz, ide s tova nem is tud miatta harangozót tartani. Ellenben az »egy rázás és két toppintás« cimű párbér-gyümölcs-illeték eltöröltetett; pedig ebből is szép jövedelem volt, kivált ha a kurátornak kemény keze jól rázott és a rázás után lábával a fatörzsét jól megtudta toppintani. Fele jövedelemnek van vége.

Azután a káplántartásra érkeztek gondolatai, a mi minden este megtörtént, épen ugy, mintha breviariumot olvasott volna, a

melyben az áhitatosság óráinak kótára szedett programmja vagyon.

— Nem értem ezeket a mai káplánokat, kenik-fenik magokat, hasonlatosképen a borbélylegényekhez. Hosszu hajat, szakállt és keselyü-körmöket viselnek, különféle szinü nyakkendőket kötnek, kabátjok kármellesen rövid. Egyik nem szereti a káposztát, másik a birkahusnak az ellensége, a harmadik a rántott levestől lesz rosszul, sózzák az uborkát, hogy jobban csuszszék a borocska . . . Bálokba járnak, táncolnak. Tisztelendő önmagam erre soha nem ért rá. Mikor idekerültem rosz volt az iskola, templom, a paplaknak tetején verebek repdestek ki. Negyven évbe került, mig mindent rendbe hozattam, a magam papi földjeimmel is eleget kellett bajlódni. Még ma is abban a reverendában járok, a mibe idejöttem, a palástom nem selyemből van, hanem csak orleánsból. Már veresedni is kezd. Ej-haj . . . !

Ez a sóhaj határt képezett a mások ügyei és a maga szivbeli ügyei között, mire gondolatai breviáriumának erre a lapjára ért, el kellett hagyni a szük muzeumot. Negyven évig homiletikák, theologiák és más üdvösségre vezető tanulmányok rabláncon tartották ábrándjait. Fékeveszetten szaladtak el most és neki, az ábrándok porkolábjának, ki kellett menni a kertbe, őrizni őket, nehogy elhagyják.

A kertben domb emelkedett, a dombon fűzpálcákkal lugas. A lugas hátát komló, oldalait futóbab és hajnalka futotta be, a kijárás előtt vadsáfrány egy kis erkélyt képezett. Három lépésnyire terebélyes diófa terjesztette ki ágait. Lombjai között feleselt a szellő . . . A holdvilág teljes fényét vetette a kertre, melyben a virágágyak a szivárvány minden szinét képviselték. A tücsök csirpelt, más zenéje nem volt a természetnek.

Világitó Máté a lugas felé sietett. Óriás alakja árnyékát nem tudta befogadni a kert, árnyának egy része a keritésen megtörve a szomszéd udvarába esett. Hajadon fővel volt, ezüstszinü haját megaranyozta a holdsugár. Kiegyenesedett sokkal jobban, mint egyébkor. Nem az állására és hivatására büszke férfi sietett a lugasba, ki saját magát is tisztelendő önmagamnak cimezte, hanem egyszerüen Világitó Máté saját és most fékvesztett ábrándjainak porkolábja. Szép öreg ember volt, az utolsó reformátori kinézésü lelkész, kinek külseje hadvezérhez, arca apostolhoz hasonlit. Ma már képeken is ritkán lehet látni, legfeljebb grabsa (ósdi), vaskalaposnak gunyolt szegényebb református lelkészek tanuló-szobájában.

A természet csendes ölében elhagyta önérzete, hivatására való büszkesége és a mit más embertől, sőt más alkalommal magától sem tűrt volna: per tu szólitotta magát.

— Ej, ej Máté, nem vagy te Világitó Máté, hanem balga Máté. Ha korodban előhaladtál is, a vénség nyavalyáit nem érzed. Fütetlen szobában hálsz, eltöröd a patkódarabot, pihenés nélkül mégysz két mértföldet, ha hivataltársaidat látogatod. Máté! Máté! balga Máté! örülsz a gyermek mosolyának, virágot ápolsz, hallgatod a madarak énekét és szivedhez tud szólni ez a dal, Ha nem akartad a boldogul élés tudományát követni, kövesd a boldogan meghalás hivó szavát . . . Ej, Máté, Máté.

Mintha valaki szinte azt mondotta volna: Máté.

— Talán ez visszhang volt, mert engemet ki merne tisztelendő önmagamon kivül igy szólitani?

Körülnézett a kertben, senki nem tartózkodott ott kivüle. Igazak álmát aludják szomszédjai. Neki a kisértetekkel semmi köze. Manókban, tündérekben nem hisz. És azt a Máté megszólitást mégis folytonosan hallja. Felkél, a szobába megy, innen ki az udvarra, a templomig, még ott is hallja: Máté! Fel akarta költeni a rektort, hogy induljon vele együtt keresni a hang urát. Megdörzsölte szemeit, hátha alszik, álmodik. Édes anyján kivül senki nem nevezte keresztnevén. Nem álmodott, arról meggyőződött, hiszen a hangot hallotta, sőt most egy alakot is látott, az esperesék Évikéjét. — Hogy jön ez az alak ide négy mértföldről és pedig egymagában, hiszen nagytiszteletü esperes ur nem eresztené még a pitvarajtóig sem kiséret nélkül. Világitó Máté meg mert volna esküdni, hogy ő volt. Látta gyönyörü szőke haját szerény hajfonatban, szemeit, a nyájas mosolyt . . . Előtte lebegett és hivta maga után . . . A tiszteletes ur feléje tárta karjait és szép discant hangon, mint egykor cantor praeses korában elkezdette énekelni a »Tiltsa bár az ég szava« nótát és folytatta volna, ha a káplán-szobából valaki az énekébe nem vág, mire az

alak eltünt s Máté vele együtt, hogy helyet adjon tisztelendő önmagának.

Ideje is volt méltóságához folyamodni, mert a felszabadult rabok : ábránd, képzelet, vágy rabbá tették. Egy rab mohóságával epedett szabadságért, megváltásért. Az ő megváltója, hogy kicsoda, ki nem? miért árulná el a kócos káplánnak, ki haszontalan rímeket perget, a helyett, hogy az egyháziakkal foglalkoznék . . . A muzeumban ruhástól dőlt le a divánon és csatát folytatott szivével, eszével. Késő napsugár. Hideg fény. Illattallan virág. Hó és örökzöld. Ezek képezték álma hátterét . . . Néha Évike is végig futott egy aranyos mezőn . . .

Durva hang ébresztette fel álmaiból: a kis ablakon kocogtattak.

— Tisztelendő ur!

— No, ki légyen az?

— Én vagyok, követem alássan: a harangozó.

— Jól vagyon. Mit akar kend?

— Hát azért fordultam be, hogy megmondjam, nem kaptam fuvart sem kamatba, sem párbérbe.

— Fogadjon kend készpénzre akkor, ha nem jönnek sem kamatba, sem párbérbe, tisztelendő önmagam fizetendi, mert az esperes ur népnapjáról el nem maradhatok. Költse fel kend a káplánt és a rektor urat, kérje meg, végezze el a reggeli könyörgést.

A harangozó futott, szaladt és elbeszélte mindenkinek, hogy tisztelendő ur pénzért fogadott fuvarral utazik. Nem is hiszem, hogy sokáig él, tette hozzá.

Világitó Máté eleinte bosszankodott a pénzes fuvaron; később azonban megnyugodott.

— Ej, mit, akár inde, akár unde, a hársasi jegyző legalább nem csufol ki, miként a mult évben tevé, mikor megelőzött forspantos lovaival, mondván: urambátyám, kamatba huznak azok a lovak; hogy olyan mérsékelten cammognak.

Eközben lement a káplán-szobába és Sóhaj Nándorral, a káplánnal, kezdett beszélni és lelkére kötötte, hogy haját ne kenje be azzal az illatos pomádéval, mert a nagytiszteletü esperes ur nem ereszti az asztalához . . . A szavait be sem végezhette, már a harangozó a fuvarral berobogott az udvarra. Kihozták az extraülést, felraktak esernyőt, krispint, felleghajtó köpenyeget, és azután tisztelendő urékkal kirepült a kocsi.

Világitó Máté nagyon hosszunak tartotta az utat. Talán eltévedtünk, már régen ott kellene lenni, de lassan mennek a lovak. Pedig elég gyorsan haladtak, senki sem előzte meg őket. A káplán ur bosszankodott is. Sztárai Mihály cimü költői beszélyén repesgettek rimei, most volt annál a pontnál, mikor pater Beremendi szemben áll Sztáraival . . . Hó, hahó, kiált a kocsis, hogy lovai az esperes ur udvarába alázatos lépésben és ne hivalkodó ügetésben menjenek be. Befagyott a rím, a szó, elhalt a szivdobogás, a tornácon megjelent Évike. Káplán ur azt hitte, ismeretlen hatalmak kovácsolták a kocsihoz. Világitó tisztelendő ur ellenben könnyen ugrott le. A káplán még mindig a kocsin volt. Évike bekiáltott a muzeumszoba tornácába: Megjött a kapdobágyi atya. Erre a nagytiszteletü ur is kilépett, kezeit háta megé dugta és erősen mentegetődzött, hogy borokat rendez . . . A nagytiszteletü asszony csak a konyhából kiáltott ki. Bocsánatot kér, nem hagyhatja el a dolgát, a fánktésztát keveri. Évike odakiáltott mamájának, milyen lekvárt adjon ki a spaizból; meg sem hallotta a feleletet, mert a különféle ételek készitésével foglalkozóknak kellett utasitást adni.

Rektorné, leányok tanitójának az anyja, özvegy rektorné, harangozó Zsofka, mind el voltak foglalva, lénél, sültnél. Évike rendelkezett, utasitott, mutatott, mert a nagytiszteletü asszonynak elég gondot adott a saláta, befőtt, meg a sütemények rendezése . . . Ezzel is sietni kellett, mert egyre-másra érkeztek a vendégek, ki-ki a maga élete párjával, kisebb-nagyobb gyermekeivel. Esperest bácsi nevenapjáról nem maradt volna el a legkisebb papsüldő sem . . . A mi kocsis a parochián el nem fért, elszállásolták kostalakon, kurátornál, presbiternél, de mindegyiknek lelkére kötötték, hogy ebédre visszajőjjenek ám. Nem maradtak volna a világ összes kincseiért sem igérték ; ló és kocsi-takaritás közben a nagytudományu esperes érdemeit dicsérték, ki nem lakmabort ád a vendégkocsisnak, hanem a saját asztali borából, hadd fogyjon, hadd menjen hire. Ezért adta az Isten. Uj állja helyét. Nagytiszteletü uram ilyenekkel biztatta a vendégkocsisokat, kiknek mint a fajta székbeli presbiter embereknek az iskolába terit-

*

tetett és helylyel-közzel még az ebédtől is elment közibök . . . Ismerte őket tavaszi és téli egyházlátogatásokból.

Világitó Máté a konyha-ajtóval szemközött egy eperfa alatt állt meg és a helybeli tanitónak értekezést tartott az okszerü selyemtenyésztésről, a mit maga sohasem kisértett meg, de minek is, mikor ugy is fog telni a szép Évire, a kire annyit pislogott, hogy végre nagytiszteletü asszony is észrevette és kezét örvendetesen morzsolta. Nem volna utolsó parthie Évikének a kopdobágyi szent atya, igaz, hogy öreg, 70 éves, de nem néz ki 50-nek sem; van pénze, földje, az özvegye is megélhetne becsületesen, nemcsak a felesége, a kegyelemév alatt azután ott van az administrátor. Elég idő lesz különben ezt akkor elintézni; a fánktésztának kellni kell, letakarta a veidlingot tiszta abroszszal, dunnával, azután kiment a tisztelendő urhoz . . .

— Tessék csak jönni a kertbe megnézni, hogy Évike mennyire haladt a kertészetben.

Nagytiszteletü asszony kinyitotta a kis kertajtót és tisztendő önmagát előre bocsátotta.

— Szép, nagyon szép, — kiáltott elragadtatva, akár csak a Semirámis függő kertjei.

— Pedig lelkem, Évikémnek nem sok ideje van kertészkedni. Ő viszi a házat, a t á r s a m nem szereti csak az ő főztét. A ruhaszabást is megtanulta, neki kell mindnyájunkra varrni; nyolcan vagyunk, az apjának majd slafrokkot, majd nyári kabátot készit. Nem szégyenlem bevallani én, nadrágot is csinált a társamnak. Ha ezt a tenger dolgot elvégzi, zongorázni, rajzolni tanitja a kisebb testvéreit. Szűk a jövedelem; még egy nyári kalapot sem tudtunk a szegénynek venni. Különben a társam azt tartja, hogy papleánynak nem is illik olyan mostani divatu kalapban járni. Papleány ide, papleány oda, ha a Cérna szabó felesége kalapban jön a templomba, csak nem maradhat el az én Évikém. Az igaz, társam kiprédikálta volna ezt a pávát, de az apja igen buzgó ember, az urasztalára az idén is egy szép teritőt készitett.

Világitó Máté a nagytiszteletű asszony beszédje alatt szédülni kezdett és szivébe lopta magát az éden utolsó sugara. Szerencséje, hogy nem kellett beszélni, beszélt a nagytiszteletü asszony.

— Igaz, hogy mi a leányunknak megadtuk az uri nevelést; magam is csentem, csaltam a garast, igy lehetett pótolni a drága leckék árát; de azért nem szabad neki elfeledni, hogy mi egy papleány kötelessége. Se hallok, se látok, első az eklézsia, az eklézsiában az első a hitestárs. Ha a pap otthon nincsen, felesége a pap, neki kell a hivekkel bánni. Társam ezért nevez engemet külügyminiszternek. A kit egy jó apa, jó anya mutat a leányának, ez a férjed, azt kövesd, akár fiatal legény, akár javabeli, azt követni kell. Ábrándos bolondságokra, románokban leirt szerelmeskedésre nem érhet rá, a kinek dolga van. Az pedig van ujévtől végig.

Hymnusként hatott Világitó Máté lelkére a nagytiszteletü asszony beszéde és ha tisztelendő önmagának méltósága megengedi, átokba tör ki, mert a hymnust vendégek érkezése szakitá félbe. A nagytiszteletü asszony és Évike a fogadás után a kamarába mentek gyümölcsöt válogatni. A kamara szellőző ablaka a kertre nyilt és az itt ábrándozó Világitó Máténak alkalma volt a hymnust tovább hallgatni. A hymnusból kitünt, hogy nagytiszteletü asszony a legjobb falatokat a kapdobágyi szentatyának szánta. (Hallod ezt Máté) Mert a kapdobágyi szentatya olyan ember, hogy az Isten ne adja, de ha a nagytiszteletü esperes ur meghalna, özvegységét is képes volna érte elhagyni . . . — Persze, te nem hallottad még szónokolni. Olyan a beszéde, (ide hallgas te Évike, mit bámulod azt a kócos, versfoltozó káplánt), mint a tej, mint a méz, megigézi a siveket, balzsamcseppként hullnak titkos, sebeket vigasztaló, orvosló szavai, szónoklata könyeket csal a szembe, a hánykodó szivnek szünik lelkiharca. Hát mikor az énekbe vegyiti hangját, szivet, lelket elragad; ugy kiismerni erős hangját, mint a méhzugásból az anya sirását. Derék ember azt mondom. Valahogy azután azt a tortát más elé ne tedd, a mit te csináltál. Ha fiatal leány lennék, mindent elkövetnék, hogy a segitségére lehessek az eklézsiájában. Pap leány legyen az eklézsiába szerelmes . . .

Egy szolgáló szaladt lélekszakadva, hogy az egyik pulykát tulságosan megharagitotta a forró zsir, majd belefeketül . . . Hogy erre mit mondott a nagytiszteletü asszony, már Világitó Máté nem hallotta: a kertbe özönlöttek a vendégek. Tiszteletes urak egy csomóban, tiszteletes asszonyok és

kisasszonyok más csomóban, különféle beszélgetéssel készitették elő étvágyukat.

Évike jött el helyettesiteni az anyját és az asszonyságoknak megmutatta a konyhakertet, baromfiudvart. Mire visszajöttek a tiszteletes urak, elbeszélték kinek milyen legátusa volt a mult pünkösdkor? milyenek a convent határozatai? hogy folyik be a párbér? fizetnek-e magasabb stólát valahol?

(Vége köv.)

SZONETT.

Üzd messze el a csalfa álmokat!
Ha fáj ébredni a rideg valóra:
Ne hajts a csábitó csalóka szóra
Álmok hazája bármint hivogat.

Ma még ugyan kéjt, üdvöt osztogat,
Utaidat virágokkal beszórja,
Tündérberekbe vezet szunnyadóra,
Feledni ott a földi gondokat.

De oh! ha jő egy szélvész . . . összedúlja.
Az a világ nemis virul fel ujra.
S te állsz lesujtva, búsan, egyedül.

Az élveket már hasztalan sóvárgod,
Utolsó könnyed' sirod el utánok,
S zajgó fájdalmad még se csendesül.

PETRIKÁS MÓR.

FERI A HEGEDÜS.

Irta NERUDA JAN.

Máig is él emlékezetemben Feri, a hegedűs és bizonyára ugy van vele még több külvárosi is.

Jól tudom, hogy Feri nem veszi zokon, ha megjegyzem, hogy alakja körülbelől az okból vésődött emlékezetembe, melyből egy jól sikerült torzképet nem felejtünk el. Ha pedig az olvasó valaha az angol »Punch« cimlapját látta, ugy elenged nekem minden közelebbi leirást. Ugyanazon arc, ugyanazon szögletes, ép különösségök által beszédes vonások! Csakhogy Feri kicsiny, igen kicsiny volt. Piros1ó orrocskája vékony és átlátszó volt, szája guny helyett bágyadtságot fejezett ki és kék szeméből nem szikrázott sem éle, sem kedv, de igenis lehelt egy kérést — a legmeghatóbb kérést, melyet valaha egy bágyadt, öreg szemében olvastam. Ősz fején egy zöld, elviselt sapkácska billegett, melynek kemény, kis fedele ketté volt törve. A föveg e nemét mai nap csak a legkisebb falusi gyermekeknél láthatjuk. A kopott-gallérú, elviselt zöld kabátocskájára görbült rézgombok voltak illesztve. Nadrágja vékony és nagyon kopott, foltos volt. S mind e nyomoruságlhoz még a nyomorékság is szegődött — Feri pupos volt.

Ámbár külseje feltünő, sőt csodálatos volt, mégis mi gyermekek nem mertük őt gúnyolni, sőt bizonyos félelem fogott el minket látására. Ferinek rövid lélekzete volt és erősen köhögött. Ha az öblös uton magasan fekvő lakása felé tartván, lassu léptekkel a merev dombmagaslatra mászott, hátát a falhoz támasztva és ráncos kezeivel térdeit támogatva, majdnem minden tizenkettedik lépésnél megpihent. Ily alkalomnál inkább kerülő utat vettünk, csakhogy ne menjünk ő mellette tovább, és ha anyám alkalmilag küldött, hogy adjak Ferinek egy krajcárt, ugy reszkető kézzel és visszatartott lélekzettel teljesitém anyám parancsát. A felnőttek közül is csak kevesen gunyolódtak, vagy űztek csúfot Ferivel s csak a favágók az utcán szokták kiáltani: »Ime, mi izzadunk — és Feri egy korcsmából a másikba botlik!«

Akkori időben atyám is néha-néha a »Glaubitz«-féle vendéglőben egy-egy pohár sörre szokott ellátogatni. Ott főleg öreg tüzérek, egykori pajtásai szoktak összegyülni. Atyám engem is gyakran elvitt a vendéglőbe. Sós perecemet kezemben tartva, csendesen ültem mellette, figyelve az elbeszélésekre, melyeket legalább is huszszor már hallottam.

Egy napon Ferit is ott találtuk.

Egy pajkos, lármázó és ujjongató társaság közepette, közkivánatra elkopott hegedüjén játszott. Jól emlékszem még, hogy a szomoru Feri vig játékára könyekre fakadtam; hogy esett ez meg rajtam — nem tudom.

A korcsma telve volt gőzzel és dohányfüsttel, zajjal és lármával.

Egyszerre csak a legpajkosabbak megragadták Feri székét és a Ferit az asztalra emelték.

Általános kacaj üdvözlé az ide-tova inogó Ferit. De ő már tudta, hogy mi a tisztje. »Tus«-ot cincogott hegedüjén és egyet kurjantott. »Ejhajh«-a inkább bánatos felkiáltáshoz, mintsem a vidámság kitöréséhez hasonlitott. De az ily különbséget nem igen veszik észre az emberek.

— Ügyes kópé vagy Feri! mondá nevetve Strnád, a favágó. — Ép ugy néz ki

az asztalon, mint egy krajcáros zsemle a kirakat deszkáján!

Kacaj volt e rögtönzet jutalma. Feri ismét »tus«-ot cincogott hegedüjén és ismét egyet kurjantott. De a rettentő köhögés félbeszakitá »ejhajh«-ját.

— Csak rajta! ez ugyis megadja neked a végső takarodót! Majd egy özvegyasszonynyal több lesz a világon ... De mond csak, mi a manó furódott agyadba, midőn ezen óriás nőt feleségül vetted?

— No, hát — válaszolá Feri, folyvást köhögve, — gondoltam, no ... ha ő is dolgozik ... akkor ketten szerezünk ...

— Hányszor ver meg a feleséged?

Szüntelen köhögéstől gyötörve, Feri nem hallotta a kérdést.

— Mit mondasz?

— Hányszor ver meg a feleséged?

A sürü füst, mely a magasban még sürűbb volt, nem engedte Ferit, egyhuzamban beszélni. Lélekzete még rövidebb lett; néha, midőn beszélni készült, végkép kimaradt.

— Oh, igen — néha! Rendesen csütörtökön és pénteken, ha tőletek, gazfickók, nem kaphatok pénzt ... Csak huszonöt garassal szabad haza mennem ... Ha kevesebbet kerestem, ugy csak halkan kopogtatok az ajtón ... A nőm már tudja, hogy ez mit jelent és legalább is egy órahosszat megvárakoztat ... A rá következő nap csak kenyeret kapok és mivel száraz kenyér mellett zugolódom, megkeni a hátamat ... De ha kerestem huszonöt garast vagy ép egy forintot, akkor sarkammal döföm az ajtót s addig káromkodok, mig kinyitja. Akkor disznó-pecsenyét eszünk gombóccal és káposztával ... Ejha ...

Hegedülni készült, de a tartós köhögés elfogta lélekzetét, kezei megdermedtek, hegedüje a földre esett. Ha Strnád oda nem ugrik, ugy Feri is lebukik az asztalról.

— Rosszul lett, a kópé ... Korcsmáros uram, egy pohárka bozóka-pálinkát! ... És emeljétek fel a hegedüjét; szomszéd uram tegye régi helyére ... Feri, takarodj haza, kopogtas' sarkaddal az ajtón és feküdj le!

Feri tántorogva kifelé ballagott. A folyosón hideg téli levegő környezte. Megállot, kezeivel térdeit támogatva; Feri magához szól:

— És mindig ugy éreztem magam, mintha valami haza hivogatna ...

A szabadba kilépett. Az utcán végig söpörte a szél a havat, ugy hogy imittamott a kövezet is látható volt.

Meghunyászkodva és meggörnyedve, kezeivel térdeit támogatva, Feri lassan előre halad. Fél a zivatartól, mely hófellegeket kerget a Miklós-téren végig, mert ő csak kevéssel nehezebb és erősebb egy kis hópehelynél. De ez nem segit a baján.

— Még mindig ugy érzem magam, mintha valami, valami haza hivogatna ... No, semmi! derekasan haladok ám! ... Ezt suttogva tovább, tovább halad. Hogy hordja a szél a havat, arcát befujja a hó; ez elfojtja lélekzetét; valamire támaszkodni akar — ismét egy szélroham — és mint egy könnyü pihe, ugy esik a szerencsétlen a földre.

Sokáig tartott, mig ismét összeszedte magát.

— Csak haza ... haza ... meghalnék félelmemben, mondá halkan, mintegy önmagát buzditva.

Sokáig tántorgott a sarkantyu-utcán felfelé. Majdnem mindegyik ház előt és minden utcasarknál megállott és megpihent. Végre elérte szállását s alig volt még annyi ereje, hogy az ajtó kilincsét megrázza. A lába elcsuszott a küszöbön és ő ájultan a havas földre rogyott.

Nehány percig csend uralgott. Akkor léptek közeledtek és kinyilt az ajtó.

Egy erős, magas női alak jelent meg a küszöbön.

— Istenemre! ... Te vagy-e drága Ferim — mi a bajod?

Gyorsan odaugrik és felemeli az emberkét, mintha egy gyermek volna.

— Hogy van Mária?

— Jól ... jól! — mondá a nő és a szobába viszi Ferit.

— Csitt! ... ne hogy megijedjen, — susogá Feri.

A nő szótlanul az asztal mellett levő székre ülteti.

— Alszik? — És Feri visszafojtja köhögését.

— Igen. Igen. Alszik! — A nő halk, reszkető hangon válaszol és a földön fekvő szalmazsák mellé térdepel.

A kis olaj-lámpa homályos fénynyel megvilágitja a szegényes nyughelyet és a rajta fekvő, körülbelől tiz éves leányka silány alakját. A hollófekete haj rendetlenü

leesüggött, mint régóta ágybanfekvő, beteg embernél látható és árnyékkal boritá a szikár, elsoványodott, mintegy aszkór folytán elepesztett arcot. Kékes szempillái leesukva voltak. A leányka kezei mintegy imára valának összekulesolva.

— Hogy van a gyermek? Mindig ugy éreztem magam, mintha valami haza hivogatna... Amennyire lehetett, siettem is... Oh, szegényke! mint egy angyal, ugy fekszik ott? No, ne sirj feleség, hisz pénzt hozok orvosságra.

— Annak már nem kell többé orvosság!

A nő már többé nem tartóztathatja magát a sirástól és zokogva a leánykára borul.

— Meghalt?

Feri szivszaggató kiáltással a székről a földre rogyik. A rettentő igazságról meg akar győződni, — de már az első lépésnél ismét ájultan a földre esik.

Másnap mi gyermekek az öblös út felé tartottunk. Azt mondták, hogy Feri meghalt. Féltünk ugyan, de mégis oda indultunk.

A szoba telve volt résztvevőkkel és kivánesiakkal. A zokogó nő mellett ott állott Strnád, a favágó. Sokáig el nem forditá szemeit az egymás mellett kiteritett hullákról.

— Ugy fekszik ott, mint egy krajeáros zsemle a kirakat deszkáján! — rebegé végre is. — Nem marad egyéb hátra számomra, minthogy felveszem a gyermekeket és kiviszem egyszerre.

Megakadt a hangja, félre fordult és szemeit megtörülte.

A halvány angyalka hazahivogatta a fáradt Ferit, tovább és tovább... magához hivogatta...

HEGYEN-VÖLGYÖN LAKODALOM.

— Rajz. —

Irta DARVAS ALADÁR.

Szegény Julis!

Boldogsága sugarai elenyésztek, szive sötét, mint a esillagtalan éj, mint az ő örömtelen élete.

Milyen barázdákat szántott az a két esztendei búslakodás az ő homlokán!

Két esztendő előtt szive sziv volt, tele reménynyel, boldogsággal, most a szive már esak pokol, melynek árvaság az ördöge.

Sándor elmaradt, nem irt, nem üzent. Csak azok a verbungosok ne jöttek volna ebbe a faluba; de nem, azóta minden legény visszakerült, hazajött, esak ő nem, esak Sándor maradt el, azért áldja meg a jó teremtő.

A farsangnak a derekán vagyunk már, még egy hét és a kinek be nem kötik a a fejét, várhat megint egy esztendeig.

Julisnak, ugy látszik, már ez a farsang is hiába volt; ilyen nagyon nem is fájt a szive egész esztendőben, mint ahogy most fáj.

Kukorieafosztóba el-el járt a többi közé, velük nótázott, de mit ér?...

Minden leánynak meg volt a párja, minden leánynak meg volt, a ki adogassa a fejeket; ő ott ült egyedül, elszorult kebellel, szárnyaszegett kedvvel.

El-eljárt a fonóba is a többi közé. Erőltette azt a maszlagos kedvét, a vig dalok közé fájdalmas hangokat vegyitett és mikor javában folyt a munka, hiába ejtette ő le az orsóját; nem volt, a ki felvegye, nem volt, a kitől esók árán kiváltsa. — Sándor elmaradt, de azért áldja meg a teremtő.

Deres volt a fű, szalma, minden. Megesipte az első hideges éjszaka, elszomorodott az egész mindenség, a hogy reggel kilépett a pitvarra, de még jobban elszomorodott a lelke, mikor meglátta, hogy a kántor uram, ünnepi köntösében, másodmagával egyenest az ő házuk felé tartott, de bizony nem az ő küszöbüket lépték át, hanem a hátulsó szobába mentek, a vineellér Maresáját kérték meg.

Elmentek mellette, szóba se álltak vele.

Olyan nagyon károgtak a varjuk a kertek alatt, az udvaron se lehetett egy pár apró cinegemadárnál egyebet látni, azok is hiába ugráltak ágról-ágra, hiába keresgéltek, nem találtak semmit sem, mert beborult az égboltozat azok fölött is. Nines éltető a természetben, még a remény is kihalt, az élet esak egy álom, a melynek halál az ébredése.

Bokrétás bottal járnak a vőfélyek hivogatóba. Szép magas legények! Oreájukon az élet öröme viritott, lelkük tele volt büszkeséggel, a vidámság meg a szemükbe szökött és mikor Juliséknál elmondták azt a verset, hogy: »Nem jó dolog egyedül élni a világban, mert mikor az uristen Ádámot megteremtette, melléje Éva asszonyt is rendelte« — ekkor Julis szive vérzeni kezdett. Nagyon beleszurtak azok a szavak, mert hiába, őt nines, a ki megkérje. Sándor el-

maradt, nem irt, nem üzent, de azért áldja meg a jó teremtő.

Végig megy az utcán a lakodalmas nép. Sorba sütik a pisztolyokat egymás után, hat szál cigánylegény kiséri a menetet hegedü szóval. Eloszlottak azok a borus fellegek, meleg sugarakat bocsát az öreg nap erre a boldogságos népre, a fehér tetők, fehér fák is sirnak örömükben, nagy cseppeket hullatnak a földre; mindenki kiszalad a kapuba, hogy velük örülhessen, a verebek is a keritésre repültek, ott csiripeltek örömükben.

Julis is sir, egész kötényét tele sirja, nem is talál már rajta száraz helyet.

Miért, hogy őt nem eskethetik ma? . . . Miért azt az otthonfelejtett cédát? . . . Hiába! Sándor elmaradt, áldja meg a jó teremtő.

Viszik a menyasszony-ágyat; tulipántos ládát. Cifra kendők lobognak a lovaik fülein. Jól felöntöttek a garatra a kocsisok. Illik is, hogy jó kedvvel vigyék a menyasszonyágyat. Nagy csengőket akasztottak a lovak nyakára, olyan kinos hangokkal csörömpöltek utcahosszat, valamenynyi lánynak az elevenire lépnek vele, mindegyik lelkében megszólal egy fájdalmas panasz.

Julis épen a vacsorát készitette a tűzhelynél. Ugy bántották azok a hangok, hogy kiejtette a főzőkanalat a kezéből . . . egyenest a macska fejére, nagy nyávogva szaladt ki a macska az udvarra, aztán szétriasztotta az aprómarhát . . . Mennyi zenebonát csináltak azok a csengetyűk a lónak nyakán . . .

Elhamvadt a nap a tüzes felhőben; csak a hó világitott tovább mindenfelé. A szomszédék szobájában járják már a csárdást, jól aprózza a jókedvü fiatalság, az öregek meg el-elnézik őket, eszükbe jut az édes mult idő; két pajkos legény átszaladt Julisékhoz, hogy akarva, nem akarva, el kell neki jönni a táncba, — hiába huzalkodott Julis, hiába bizonygatta az anyjukom, hogy: »Lelkem, cselédcim, ne bántsátok, nincs kedve az istenadtának!«

Végre látta az a két csintalan, hogy nem mennek semmire — ill a berek — visszaszaladnak a többi közé.

Az anyjukom lefeküdt. Julis szemeit nagyon kerülgette az álom, sehogy se birt elaludni. A mécsest is eloltották már, az esteli imát is elmondták, de Julis nem birt elaludni; valami bántotta, valami ébren tartotta.

— Ej mit — gondolta magában — nem a világ és egy minuta alatt fel volt öltözködve és usgyi ki a szobából. Egy harapás kenyeret is vitt magával, odadobta a Bodrinak, hogy föl ne lármázza a házbelieket, meg az anyját, aztán egyenest a szomszédék ablakához sompolygott lesni, vajjon hogyan folyik a tánc.

Valami bagoly nagyon csunya hangon szólt ott a háztetőn. A hold épen most jött amonnan alulról, nagy tüzes fejét ép most dugta ki a hegyek mögül, aztán nagyokat lépegetett felfelé, utóbb hetykén megállt ott a hegy fölött s egyenest Julisra mosolygott, mert látta, hogy odagyökerezte Julist lelkének mardosó kinja. Látta, hogy fojtja vissza lélegzetét, fájdalmát . . . egyszerre aztán valami ajtót hallott Julis nyikorogni és szaladt egyenest be a szobájukba. Nehéz lett a feje, valami bizsergett benne, ledült a helyére és nyomban rá elaludt azon mód, ruhástul, mindenestül.

Soha ilyen éjszakája nem volt.

Soha ilyen álom nem zavarta.

Mikor felébredt, fekete sejtelem szállta meg lelkét s ugy érezte, hogy jó lesz neki egy kicsit a templomba menni.

A szomszéd faluban volt a templom.

Négy falura szólt, mind a négy falu, már mint Gödrös, Harmat, Szólád, Öszöd ugy van körülötte, akár egy gyürü, szinte bekeritették Hidast, a hová templomba szoktak járni.

Ahogy Julis elhagyta a gödrösi határt a harmati uton lakodalmasokat lát. Azon gondolkozott, ne forduljon-e vissza; ezek is Hidasra mennek a templomba. Egy tengerice madár röpködött előtte a mesgyén, szép énekkel hivogatta őt maga után; egész Hidasig Julis előtt röpködött.

Julis kábult fejjel ment utána, visszafordult volna már, de már egyre megy, ugyis be kell menni a boltoshoz festékért.

Végre elért a templomba, letérdelt, imádkozott.

A hogy kifelé indul, épen szembe jönnek vele a lakodalmasok. Elfordul, hogy ne lássa őket, de a hogy a vőlegény hangját meghallja, hirtelen felé fordul, önfeledten nyakába borul, hangos sirásra fakadva kiáltja:

— Sándor, Sándor!

Nagy zavarodás támad Sándor szivében, összenéz a lakodalmas nép, hogy mit jelentsen ez?

Sándor összehordja Tolnát, Baranyát zavarában, a menyasszonynak meg kapóra jött ez a dolog, mert ugyis ugy akarták erőltetni a főkötő alá A hogy ezt meglátja, mintha uj erőt kapott volna, egyenest apjához szalad és kijelenti, hogy most már tisztán áll az, a mit a világ beszélt, hogy szeretője van és azért nem ment haza Gödrösre, azért jött a sógorához Harmatra, azért titkolta mindenki előtt, hogy megjött a katonaságtól, azért siettette ugy a lakodalmat. Most világos minden, mint a nap fénye, ugysem szerette ő Sándort soha, nem is szereti, nem is lesz az övé, ha addig él is.

Az öreg olyanformán vakarta a fejét, hogy a leány okosabb, mit ő — a vén szamár fejével.

Julis erőtlenül, elcsüggedve rogyott oda a templom ajtajához és csak annyit mondott, hogy:

— Most már ver en meg az isten!

— De Julis . . .

— Hallgass! Eredj és tartsd meg a lakodalmadat! Az enyém már meg volt: elvett a boldogtalanság!

VALAMI A KÖNYVCIMEKRŐL.

A lapok a minapában ujságolták Zola és Daudet panaszkodását, milyen keserves az ő mesterségük, mennyi kinos vajudásba, izzasztó fejtörésbe, kimeritő erőlködésbe kerül minden munkájok megirása; hogy az alkotás gyönyöre csak addig tart, a mig a müvet tervezik, részleteit kigondolják s az abban kifejezendő hangulatokban ringatóznak, szóval, hogy náluk (s minden más valódi költőnél és irónál is) csak az i n v e n c i ó, a munkának fejben való kigondolása gyönyör s a mi azontul következik: a részletek összeillesztése, az árnyalatok megválogatása, kisimitása a szögletességeknek, legyalulása az érdességeknek, kiszinezése a hangulatoknak, kitalálása a legjellemzetesebb kifejezéseknek, szóval a munkának papiron való megirása keserves, kinos vajudás, az iró szellemi erejét legnagyobb mértékben megfeszitő munka, minőről a közönség, melynek nagy része azt képzeli, hogy az iró müve egyszerre születik meg, mint Minerva Jupiter fejéből, — nem is álmodik.

Hogy Horác apánk régi figyelmeztetését, a »nonum prematur in annum«-ot a lelkiösmeretes irók most is megfigyelik, akármennyi példával lehet kimutatni. Ismeretes dolog, hogy a pongyolának kikürtölt Heine egy nyolcsoros versikének a variánsaival sokszor egy egész iv papirt teleirt, mert nem nyugodott addig, mig a kifejezés leghelyesebb formáját meg nem találta; Tompa nagyon sok versét teljesen átdolgozta, Schiller nyiltan bevallotta, mily lelki kinokba kerül neki az irás, Balsac véget nem érő törléseivel, javitásaival réme volt a nyomdászoknak s Flaubert bámulatos türelme, melylyel egy találó jelzőn, egy kifejező fordulaton néha hetekig törte a fejét, Franciaországban ma már közmondásos. S mindez nagyon is érthető. Mentül több eszme tömörül az agyban, mentül gazdagabb érzelemvilág hullámzik a szivben, annál kinosabban és lassabban talál utat kifelé. Hogy hasonlattal éljek, egy zsufolt teremben is nehezebb mozogni, lassabban lehet belőle kijutni, mint az üresből, s a szüknyaku edény nehezebben ürül, ha tele van, mint ha csak a fenekén van egy kis folyadék. Vagy, hogy egy német költőt idézzek:

Das Wort geht hart einher,
Wo sich Gedanken drängen,
So sind die Aeste schwer,
An denen Früchte hängen.

Ellenkezőleg, a mit a laikus közönség meg szokott bámulni, a könnyen irás rendesen kevés gondolatot jelent, melyek közt nem nehéz válogatni, lankadt érzelmet, melyet kitörésében nem kell féken tartani. Épen az eszmegazdagság okozza azt a nagy szellemi erőfeszitéssel járó s a legkisebb apróságokig terjedő műgondot, mely az előkelő irókat jellemzi.

A fejtörésből lényeges rész jut ki a cim megválasztásának, a mennyiben egy jó cim lényegesen növelheti a mű iránti érdeklődést, ellenben az ügyetlen cim a legjobb munka hatását is csökkenti. Jó cim néha fél sikert, rossz cim fél bukást jelent. Mirza Schaffy dalai abból a száz és nem tudom hány kiadásból jókora részt cimüknek köszönhetnek. Az irók nagyon is jól tudják ezt s a kiválóbbak nem ritkán ép annyi ideig vajudnak a cim kitalálásával, mint a munka megirásával. Dickens, a ki különlönben nem dicsekedhetik szerencsés cimekkel, néha tovább törte a fejét egy uj

*

regénye cimén, mint tárgyán; más irók egy-egy munkájuk megjelenése után változtatták meg a cimet, ha nem tetszett nekik, például a cimek nagymestere, Turgenyev, a keveset mondó Milics Klára név-cimet jellemzően és a szép elbeszélés alapeszméjét kifejezőleg csak később, miután müve már látott volt nyomdafestéket, változtatta A halál után-ra.

Egy jó cimnek rövidnek, egyszerünek és mégis kifejezőnek, könnyen emlékezetben tarthatónak s a mű alapeszméjét sejtetőnek kell lennie. Tehát nem annak a német esztetikusnak van igaza, a ki azt állitja, hogy azok a legjobb cimek, a melyekből egyátalán nem lehet megsejteni, mi lesz a munka tartalma, főjellemvonása, hanem Schopenhauernek, a ki a jó cimtől megkivánja, hogy olyan legyen, mint a monogramm: lehetőleg foglalja magában a könyv eszmei tartalmát, tüntesse fel fizionomiáját, mint a monogramm kezdőbetűi a jelzett nevet. — Vegyük például Turgenyev minta-cimeit: Füst, Apák és fiaik, Uj föld, Tavaszi áramlatok, Boldogtalan. A diadalmas szerelem éneke. A ki ezeket a müveket életében egyszer, bármily régen, elolvasta, valahányszor cimüket ujra hallja, lelkében is ugyanannak a hangulatnak megrendülését, ugyanazoknak az eszméknek rajzását fogja érezni, melyek a nagy elbeszélő fentemlitett müveiben kifejezést nyertek. Mihelyt kiejti ezt a szót: Füst, előtte áll a csalódott, kiábrándult Litvinov, a mint hazafelé utazva, mélabusan nézi a vasuti kupé ablakához verődő füstöt. A tavaszi áramlatok eléje varázsolják az izgatott állapotban hazaérkezett Szanint, a a mint könnyelmüen elhagyott drága Gemmája leveleit, arcképét s a tőle maradt apró emlékeket mélázva nézegeti — és igy tovább. Ellenben ha azt hallom: Fromont és Risler, először gondolkoznom kell, ki is volt az a Fromont, ki volt Risler, micsoda viszonyban állottak egymással, mi történt velük stb. A regény alapeszméjére se következtethetek a cimből, szóval ennek a könyvnek nincs monogrammja. Jobban válogatta meg a cimeit Zola. Az emberirtó, Az élet öröme, Mouret abbé vétke mondanak valamit, monogrammjai a könyvben vezérfonalkép átvonuló eszmének. Az ujabb francia irók közül Zolán kivül talán csak Pailleron forditgond t a cimekre. A La monde, ou l'on s'ennuie, L'age ingrat, L'etincelle, Les faux ménages stb. szellemes iróján meglátszik, hogy nemcsak a közönség tapsai, hanem egyuttal eszmei célok lebegnek szemei előtt. A többiek egyszerüen valami nevet biggyesztenek könyvük elé s kész a cim. Vegyük sorra az ujkori francia termékeket, s e fajta cimeket fogunk találni: Alfonz ur A Rantzauk, Serge Panin, Odette, Jack, A bagdadi hercegnő, Ferréol, Fédora, Sappho, Chéne, Fourchambault család, Daniseffek s a többiek végtelen sora, ugy hogy egész névtárt lehetne belőlük összeállitani. Ez a gondatlanság a cimadásban, ugy látszik, más nemzetek irodalmába is átszármazik. Utánozzák, mert francia. Csiky Gergely első darabjaiban még törődött a cimekkel s talált is oly jókat, minők a Proletárok és a Cifra nyomoruság; legujabb darabjaiban azonban már a dolog könnyebb végét fogja és semmitmondó neveket használ cimekül. (Stomfay család, Bozóti Márta, Cecil házassága, Nóra.) A német Spielhagennel is igy vagyunk. Régebbi regényeiben kifogástalan cimeket találunk (Problematische Naturen, Hammer und Amboss,Ultimo stb.), legujabbban azonban ő is a boldog-boldogtalannak rendelkezésére álló, kimerithetetlen irodalmi gothai almanachból puskázza a névcimeket. Mennyi gondot fordithat az iró a belső, a lelki élet festésére, az egyetlen dologra, mely valamely munkának költői becset adhat, ha még annyi fáradságot se vesz magának, hogy müvének valami tűrhető cimet keressen! Mert az ilyen névcimeknél még a rémregényirók borzalmas titulusai, továbbá a vagy-os és avagy-os cimek is előbbrevalók: ezek is legalább jelzik a munka tartalmát, monogrammok, ha ügyetlenül rajzoltak is. Egy esetben jóvá teheti a névcimet az idő, ha a munka, mely viseli, világhirüvé lesz s hőse átmegy a köztudalomba. Teszem Don Quijote, Manon Lescaut, Werther jó cimek, mert a hősöket par renommée ismerjük, mielőtt történetüket elolvastuk. De meg másért is. E müveknél a cim egyszersmind az alapeszme és nem is találunk bennük egyebet, mint ennek a kifejtését. Don Quijote a lelkesedő nemes hóbortost, Manon a bukott nő angyal démonságát, Werther a betegesen érzelgő ifjut jelenti. Igy válik majd jó cim Nanából is, de például Twist Olivérből már nem. Nanáról tudom, kicsoda. Ennek az alakja dominál az egész regényben; nincs benne egyéb, mint Nana jellemzése, minden sor az ő megvilágitására törekszik. Ennek

a regénynek csak egy hőse van: Nana, csak az történik benne, a mi Nanát érdekli s Nana csak egy minőségében van bemutatva: a rimáéban. Twist Olivér egy szerencsétlen fiu, a kivel sok minden történik, a nélkül, hogy kidomborodnék egy határozott uralkodó jellemvonása, mely ezt a nevet bizonyos eszme monogrammjaként tüntethetné föl.

Van még egy másik eset is, melynél a név-cim nemcsak megengedhető, hanem szükséges is, értem azt az esetet, mikor az iró történelmi (vagy mondai) tárgyat választ. Ugyanaz az eset forog itt fen, mint fentebb: a hős neve átment a köztudalomba. Faust, Ahazvér, Prometeusz, Korjolán, Julius Caesar oly nevek, melyek ékesebben beszélnek magukért a cimlapon, mint bármely irói lelemény. Egyébiránt a tragédia koturnusa, patétikus méltósága szintén megköveteli, hogy egyszerü nevet tegyünk eléje cimül. Ez az egyszerü név rögtön sulyossá, fontossá lesz, mihelyt tragédia cimeül szolgál. A nagy tragédia-költők: az ókoriak, továbbá Shakespeare nem is adtak tragédiáiknak a névnél egyéb cimet. Calderon cimei (Az élet álom, Állhatatos fejedelem) már csak jelzik, hogy itt a fantastikum országába lépünk. Elhibázott cimű Grillparzer Hero és Leander történetét tárgyaló tragédiája: Des Meeres u. der Liebe Wellen; mert ez a szójátszás itt rikitó ellentétben áll a tragédia patétikus világával.

Vigjátékaiban eltért Shakespeare a névcimektől s talált oly szépet, hangulatgerjesztőt, minő a Szentivánéji álom. Komédiában már a történelmi személy sem oly fontos, hogy kizárólagos jogot formálhatna, hogy az előttünk lefolyó történetet az ő nevére kereszteljék. A tragédia hősei nem hiába többnyire fejedelmek, magas rangu, vagy más rendkivüli emberek; nevük uralkodik és keresztülvilágit minden más cimen; mihelyt azonban visszatérnek a köznapi életbe s vegyülnek a tömeggel, elevesztik nevüket s azt mondják nekik: Sakk a királynak, vagy az Utolsó szerelem lángjában égnek. A népdráma se viselhet név-cimet, mert hőse ismeretlen, egy a tömegből való és Anzengruber helyes költői érzékéről tanuskodnak az ily cimek: Der Meineidbauer, Das vierte Gebot, Der G'wissenswurm stb. Tóth Edénél, Csepreghynél is megvolt az az érzék, de az utánuk következett népszinműirói had, mely tehetség, izlés és ambició nélkül firkál, abba az aggodalomba ejt, hogy idővel minden paraszt név le lesz foglalva cimnek.

Még egy pár szót a lirikusok cimválasztó érzékéről. Kis lirai versnek, dalnak gyakran fölösleges cimet adni, vagy pedig az angol és a magyar lirikusoknál leginkább található mód szerint az első sor irható egyuttal cimül a vers fölé. Ügyelni kell azonban, hogy a vers hangulata már abban az első sorban megpendüljön. Például; Egy gondolat bánt engemet, Évek, ti még jövendő évek, Szeretnélek még egyszer látni, O, lieb' so lang' du lieben kannst stb. Heine apró dalait egyszerüen megszámozta, de akárhánynak a kezdő sora szolgálhatna cimül is. A refrén is szerencsés cimül szolgálhat. (Előre! Visszavárlak!) A nem szorosan vett lirai és hosszabb verseknek, továbbá azoknak, melyek nem fejezik ki mindjárt az első sorban az alaphangulatot, tanácsos önálló cimet adni, a mi a költő izlésére és műgondjára tartozik.

Köteteknek, hosszabb ciklusoknak külön cimre van szükségük. A mi lirikusaink, Aranyt és Petőfit utánozva, egyszerüen azt nyomatják versgyüjteményük boritékára: Költemények, a mi előttem szintén a gondatlanság és pongyolaság látszatát kelti, mint mikor egy modern franczia regény cimlapján nevet látok. Ovidius óta nem szabad kiadni Liber Amorum ot, Heine óta Buch der Lieder, Byron óta ours of idleness-t és Endrődi óta Tücsökdalok-at, de azért nem kell attól tartani, hogy ezzel ki vannak meritve a jó verskötet-cimek. Van ott még elég, csak el kell találni. Hugo Victor kissé bombasztikus cimei (Les quatres vents de l'esprit, Les ombres et les rayons), azonban nem ajálhatok mintaképül, mert ha valahol, a müvészetben a legszebb az egyszerüség.

REVICZKY GYULA.

„KRISZTUS A KÁLVÁRIÁN."

(Munkácsy Mihály festménye.)

Ujabb időben alig foglalkozott a nemzetközi műkritika oly sokszor és oly kimeritően nagyobb kompozicióval, mint Munkácsy legujabb remekével. Még mielőtt a mester hozzá fogott nagyban való kiviteléhez: bensőbb barátai ismertették a thémát, leirták a csoportositást, magyarázták az alapeszmét és magasztalták a fölfogás nagyszerüségét.

Aztán következett a hosszas, fárasztó munka ellenőrzése, melyet a kiváncsi hirlaptudósitók ép oly buzgalommal végeztek, mint a lelkesülő műbölcsészek, a kik hiven és készséggel számot adtak a mestermű készülésének minden stádiumáról, az egymásután befejezett részletekről, mindaddig, a mig a festményen az utolsó ecsetvonást is megtette a müvész.

De csak most kezdődött valójában a műkritika igaz feladata. A mely napon az óriási festett vásznat kiállitották a Sedelmayer salonjában: azonnal megindult a birálatok egész áradata s a szélrózsa minden irányából Párisba sereglett levelezők, birálók néhány hét alatt a Munkácsy-irodalmat ujabb egész kis zseb-könyvtárral gazdagitották; a föld minden civilizált nemzetének hirdetve a magyar mester dicsőségét, legujabb müve nagy hatását és elévülhetetlen értékét. Mert minden szem, mely vizsgálni kivánta a képet: önkénytelenül csodálni kezdé s minden toll, mely kritikára volt hegyezve: dicsérethez folyamodott. E tekintetben nem tett különbséget a biráló nemzetisége; francia és német, angol és belga, orosz és olasz, svéd és spanyol mind néma szövetséget kötött. Hisz Sedelmayer a figyelmes és gyakorlati impressario egész óriás gyüjteményét birja e kritikáknak, melyek piedesztálját képezik Munkácsy Mihály nagyságának.

Valóban, a mire mi hozzánk is elérkezett a világhirü kép (pedig nagy körutjában Páris után Budapest az első állomás): nekünk, hazai kritikusoknak alig marad már mit mondanunk, a mikor valóban ujat akarunk mondani. Mit is emeljünk ki a képen és mi fölött fejezzük ki nagy-habozva kételyünket: hogy vajjon megfelel-e a tökélynek? Ismételjük-e mindazt, a mit előttünk Európa minden nyelvén párszor ismételtek. De hát számit-e az az egy szavazat a dicsőités urnájában? Éppen annyit, a mennyit az esetleges külön vélemény érne!

Szerencsére az elkésett kritikának is meg van a maga jogosultsága; de csak akkor, ha egyenesen a subjektiv benyomáson alapul. S bizonyos tekintetben még érdekesebb az az itélet, mely a százszoros befolyás alól emancipálva magát, a mű hatása alatt egész közvetlenséggel keletkezik.

Nem habozom bevallani, hogy mindaddig, a mig az uj müvet nem láttam: ugy-hittem, hogy az előbbi kompoziciót, mely két év előtt ragadt el mindnyájunkat: nem igen mulhatja fölül. A »Krisztus Pilátus előtt« cimű képen a f ő a l a k é l. Ártatlansága, isteni fölénye egész tudatában áll ott az összegyült hatalmaskodók körében s noha a vádlott ő, noha meg van kötözve, a tömeg által kigunyolva, a birák által felelősségre vonva; mégis annyira kimagaslik az egész környezetből, ugy uralkodik a római helytartó, a zsidó irástudók s a halált követelő nép fölött, hogy Krisztus földöntuli nagysága, hóditó varázsa egész hatalmasságában nyilvánul.

De hát az ujabb képen? Hisz itt ugyanez az imponáló alak meztelenül oda van szögezve a keresztfára; az uralkodó istenember tétlenül ott függ; sujtoló tekintete kihalófélben; a kik a legszörnyübb itéletet követelték, azok immár gyönyörködhetnek ez itélet égbekiáltó végrehajtásában, csakugyan fölülkerekedtek, diadalmaskodtak . . . Látnivaló, hogy a sujet t amaz előbbi képen könnyebb volt megoldani. S kérdés a későbbi tárgy nehézségével: nőtt-e a mester ereje?

Ez a kérdés foglalkoztatja a nézőt, mikor először lép be a műcsarnok nagy termébe, a hol az uj remek grandiozus fényéhen, megdöbbentő nagyságában, ellenállhatatlan varázs-hatalmával tárul föl előttünk.

S a mint elmerülünk a kép szemléletébe: ime itt is egész fölénynyel emelkedik ki szemeink előtt a főcsoport, mely a festmény jobb részét foglalja el. A keresztfán függő Krisztus: ez i t t i s a f ő a l a k. Ha tétlenül, haldokolva néz is föl az égbe: mégis hatalmas központja az egész kompoziciónak.

Ime, a mű egyik fő erénye.

Munkácsy Mihály müvészete egész erejét érvényesité a fő-groupe megalkotásánál. Krisztus maga a legszebb akt-alak, melyet a müvész valaha festett. Itt egyenesen Rubens, Tizian és Rembrandt mellé emelkedett a magyar mester. Az idomok mintázása, szinezése rendkivül hű; látszik, mint szakad ki az élet a tagokból; s a fej, oly nemes, a tekintet oly magasztos, a milyen a régi müvészek csak kevés Krisztus-alakjánál található.

A kereszt lábánál térdre omolva, félig ájultan hever Mária. Testét gyász-ruha födi, fejét fehér kendő takarja. Kezeit összekul-

esolva dicső fia lábain nyugtatja, melyeken csókjaival halmozza el a szegek által ütött vérző sebeket. Mellette balról Magdolna térdel. Dus vörös haja szétzilálva, kezeit arcához szoritja s kétségbeesve jajong. Az odasiető Mártha döbbenve néz föl a keresztre; mintha nem akarna hinni szemeinek, hogy a ki ott függ csakugyan Krisztus. Jobb oldalt szent János áll. Ifju, deli alak, kinek tagjait sötét-vörös öltöny fedi. A fájdalom elszoritá szivét s némán, eltompult kedélylyel áll ott; de arcán visszatükröződik mindaz, a mi lelkét-szivét átjárja. Az ötödik alak e csoportban egy másik apostolé, a ki sirva borul hátul a keresztre s azt görcsösen megfogja.

A siratók e rendkivül mélyen átérzett groupe-ját külön is megfesté a mester s e kép az országos kiállitásnak kétségkivül főművét fogja képezni.

A két lator keresztjét (egyik Dismasszal, a másik Gestas-szal) oldalvást állitá Munkácsy Mihály. Amaz fél-profilban látható, emez szemközt néz a szemlélővel. Ők is vivják a haláltusát, noha az alattuk ülő katona a lándzsával még nem adta meg nekik a kegyelemdöfést. Rajz- és festési bravour müve ez a két gonosztevő. Az anatómia körül oly finom megfigyelések láthatók itt, melyek meglepik a nézőt. De azért e két alak egy pillanatig sem vonja el a figyelmet az előbbre helyezett Krisztustól.

Rendkivüli psychologiai tanulmány eredménye a hóhér, a ki létrával a jobb vállán, baljában fejszét tartva, közönyösen távozik, mint a ki megtette kötelességét, ugy a hogy számtalanszor megtette. Neki sejtelme sincs arról: ki volt Krisztus; s nem is kiváncsi rá. Az állatiasságot alig fejezte ki müvész oly találón, mint a mester e szinte torzult arcon. S a hóhér mögött és előtt a bámuló emberek egész tömege tolakodik. Egy római katona alig birja visszatartani őket s lándzsáját keresztbe tartva szoritja őket hátra.

Elől egy rajongó ifju vonja magára a figyelmet. A Megváltó haldoklása, vértanui fönsége annyira megdöbbenti, hogy e percben az uj hit hivének esküszik föl. A háttérben egy római lovas-katonát is meggyőzött Krisztus, hogy Isten fia. E percben megfeledkezett, hogy Pilatus fegyveres alattvalója s kezeit kitárva kiált feléje. Két irástudó vitát folytat az itélet jogossága fölött; az ifjabb erősen hadonáz és a kivégzést látszik helyeselni, m g öregebb társa nyugodtabban ugyan, de határozottan elitéli az erőszakot, melyet a törvény az imént elkövetett.

Pompás alak egy fehér öltözetű lovas, a ki Kaifás főpap is lehet. Diszesen fölszerszámozott paripáján halad előre, miközben még egyszer hátra néz. Előtte fut egy kék öltözetü, vörös szakállu férfi, a kit Judásnak mondanak, pedig az áruló tudvalevőleg nem volt jelen a Golgothán. Kezeit göresösen mellére szoritva, siet el a tömegből.

Ez a tömeg itt is oly élénk, változatos, minden szenvedélyt, kedélyállapotot feltüntető, mint az előbbi képen. Az emberek egy része helyesli az itélet végrehajtását, némelyek ököllel fenyegetnek, mások kárörvendve nézik az áldozatot; vannak, a kik szánalommal tekintenek föl a középső keresztre s ismét mások megdöbbenve érzik, hogy föllázitó igaztalanság történt. De mind a ki ott áll és ül egy-egy élő, gondolkodó alak; kitünően jellemzett egyén valamennyi!

Nagy virtuozitást fejtett ki Munkácsy Mihály különösen a csoportositásnál. A mint ez a sokadalom ott áll: az oly természetes, hogy a való látszatával csalja a nézőt. Csak a mikor közelebbről vizsgáljuk: látjuk, hogy e beosztás, elrendezés a legmüvészibb gond, számitás és megfontolás ritka eredménye. És a hangulat! Milyen mélyen megrenditő a borús táj; a homályos háttér, melyből római katonák fegyverei villannak elő s Jeruzsálem falai tünedeznek föl. Az ég nappal is beborult s a föld meghasadt: a természet e fenyegető tiltakozását elragadó, félelmes negyszerüségében fejezi ki a kép sötétes levegője és világitása.

Ez ellen a világitás ellen többnek kifogása volt. Wolff Albert is, a párisi sokat emlegetett kritikus nem találja helyesnek, hogy a képnek nincs igazi plaine aire-je. S valóban, mig e bámuló tömeg a festmény jobb oldala felől kapja a világitást, maga Krisztus, ugy tetszik, balfelől kapja. De hisz az Üdvözitőnek ruhátlan teste foszforizáló hatásu; ezt a vonást nem ignorálhatta a mester; aztán meg képzelhető-e egészen természetes világitás oly momentumban, a mikor a természet épen csodát mivel? Ime Max Gábor az ő »Golgotha«-képén vörös, vizszintes vonalakkal pirositja be a láthatárt s ugyanakkor fönn az égen fel-

tünteti a nepot, a mint kerek lapja elhomályosodik.

Ilyen aprólékos kifogásokat nem egyet tehet a kicsinyeskedő kritika. Fölfedezheti, hogy a kép jobb sarkában ülő római katona csak az ottani üres tért tölti ki; hogy a másik lelkesülő katona kissé szinpadiasan hadonáz, hogy Szent Jónosnak inkább rajongania kellene a Krisztus mártirsága láttára, hogy a Kaifás lova nagyon nyugodt s hogy Judásnak tán mégis távol kellett volna maradnia, a mikor tudhatta, hogy itt lelkifurdalást fog kapni.

De levonnak-e az ilyes fogyatkozások valamit e remekmű értékéből? Hisz oly csodás szimfoniája ez a szinek és formák által kifejezett emberi érzelmeknek s a történelem legnagyszerübb mozzanatának, a milyent alig nyujtott még más ember. Munkácsy Mihály elérte müvészete delelőjét. A dicsőség egész fényárban sugároz rá s egy-egy bátortalan kifogás árnyéka pillanatnyi homályt se vet nevére.

PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

A »**Magyar Salon**« szeptemberi füzete érdemes kötet ugy tartalomban, mint kiállitási csinban. Az uj számban az első képek és közlemények Tóth Kálmán emlékének szentelvék, kinek szülőházát e hóban jelöli meg táblával szülővárosa. Ez alkalomból Bajáról is találunk rajzokat, valamint a szülőház képét. A költőről Szana Tamás ir megemlékezést s Tóth K. »Sirjon, rijon a hegedü« kezdetü költeménye illusztráczióval van közölve. A szépirodalmi közlemények ezek: »Az apja fia« regény Jókaitól; »Az első pillangó« elbeszélés Tóth Józseftől; »Utazás a Dunán« regény Borostyáni Nándortól; »Rofai Klára« székely népballada, közli Benedek Elek; Leszáll a nap« költemény gróf Vay Sándortól, »Könnyü a madárnak« költemény Siposs Somától. Mind e közleményeket illustratiók is kisérik. Dr. Heltai Ferenc egy napirenden levő kérdésről, a magyar földbirtok megterheltetéséről ir, dr. Ötvös Adolf az elhunyt Laube Henrikről, Tábori Róbert a németországi Wagner-cultusról, Kodolányi Antal a Jäger-féle gyapju-ruháról, dr. Kőrösy László több képben mutatja be a garam-sz.-benedeki régi templomot és restaurálási munkálatait. A szinházi rovat mutatványt közöl Lukácsy Sándor »Az isten keze« népszinmüvéből. »Felsőmagyarországi képek« cim alatt csinos fénynyomatu és egyéb rajzok mutatják meg ama helyeket, hol az irók és müvészek társasága legközelebb látogatást tett. A füzet illustratióit Jókai Róza, Pataky László, Széchy Gyula, Popp Henrik, báró Mednyánszky László, Mayerhoffer és Fényes Adolf szolgáltatták. A »Salon« előfizetési ára évnegyedre 1 frt 75 kr, egyes szám ára 60 kr.

Csiky Gergely »Lydia« cimü drámát irt e nyáron visegrádi nyaralójában s már be is adta azt a nemzeti szinházhoz. Három felvonásos mű s hősnője egy fiatal szép leány, ki balvégzetes szerelemnek esik áldozatul, mert oly férfihoz ment nőül, kinek halálba űzött testvére ellen nagyot vétett.

Emlékbeszéd Darwin fölött. Margó Tivadar emlékbeszéde, melyet Darwin fölött ez év március havában tartott a tud. akadémiában, diszes kiállitásu füzetben is megjelent, a hires tudós arcképével. Az emlékbeszéd Darwin egész tudományos működését tárgyalja; minden nagyobb müvéről szól s kiemeli, hogy azok mily nézeteket döntöttek meg s mily hatást gyakoroltak a természettudományokra. Szóval egész képét kapjuk a természettudomány amaz állásának, melyben Darwin előtt állt és melybe az ő fölléptével jutott.

Ráth Mór kiadásában megjelent Arany összes munkáiból a huszonkettedik füzet, mely a nagy költő prózai dolgozátainak közlését folytatja. E füzetben végződik a Bánk-bánról irt tanulmány. Itt vannak az »Irói arcképek«, e becses irodalmi jellemzések Gyöngyösi Istvánról, Orczy Lőrincről, Gvadányi Józsefről, Szabó Dávidról, Ráday Gedeonról. Megkezdődik Arany egyik legnevezetesebb dolgozata is: »A magyar nemzeti vers-idom.« Az izléssel kiállitott füzet ára 60 kr. — B Eötvös összes munkáiból is ujabb füzetet kapunk s abban a »Magyarország 1514-ben« cimü történeti regény hatodik füzetét; ára 50 kr. — A »Magyar nemzet családi könytára« 54—55. kettős füzete befejezi Scott Walter »A lammermoori menyasszony« regényét, melyet Palóczy L. Lajos forditott le magyarra. Ára e kettős füzetnek 80 kr.

»**Gyermekeink érdekében.**« Utmutatás anyáinknak, miként kell gyermekeinket helyesen ápolni. Ez a cime egy Kilián Frigyes bizományában kapható könyvnek, melyet Tarnói Valovics Gyula, Torontálmegye tiszteletbeli főorvosa irt. A könyv mottója Széchenyinek ama szava: »oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni, hogy számunk ne apadjon.« Ama könyvek közé tartozik, melyek igen jók a háznál. A szerzőt saját szomoru tapasztalatai serkentették, hogy megirja a gyermekápolásra vonatkozó tudnivalókat, egybeállitsa az orvosi tanácsokat, mert sok esetben tapasztalta, hogy a

szülők a gyermekápolás legelemibb szabályait sem ismerik. Tizenegy fejezetre osztotta föl utasitásait, melyek kiterjednek minden körülményre. — Ára 1 forint.

Sardou Viktor uj darabját 200,000 frkért csak azon föltétel alatt engedte át a »Porte Saint-Martin« igazgatójának, hogy Sarah B e r n h a r d t e darab előadásáig semmi más uj szerepet játszani nem fog, Marais adja a darab főszerepét s a darabot november előtt szinre hozni nem szabad.

»Korszerü prédikációk« cimen hitbeszédeket adott ki dr. P e r l s Ármin kecskeméti főrabbi. Különböző alkalmakkor mondott hat beszéd van a 119 lapra terjedő kötetben, mely a kecskeméti izr. hitközség elnökének, dr. Kecskeméty Lajosnak van ajánlva. Örvendetes, hogy az izraelita vallásu magyar hitbeszédekből mind gyakrabban jelennek meg gyüjtemények, gyarapitva irodalmunknak oly ágát, mely eddigelé csak ritkán termett egy-egy magyar könyvet.

»Nagy-Károly és vidéke« cimmel uj társadalmi hetilap első száma jelent meg Nagy-Károlyban. Felelős szerkesztője G ö r b e Géza, főmunkatársa Bródi Lajos s kiadója Litteczky Endre. Előfizetési ára egy évre 3 frt.

»Az emlékezés betegsége« — e cimen R i b o t, a »Revue Philosophique« szerkesztője érdekes müvet adott ki. Ribot az emlékezés képességét inkább tekinti organicusnak, mint psychicusnak. Távol attól, hogy a többi szervektől függetlenül müködjék, ellenkezőleg azok alá van rendelve. Igy emlékezhetünk szemeink utján a látás képességével. Az élet eseményeire, cselekedeteire és személyeire való visszaemlékezés szerinte azon benyomás után marad meg bennünk, melyet azok idegrendszerünkre tőnek. Garnier e benyomást az idegesség benyomásának nevezi. Ribot a példák egész hosszu sorozatával bizonyitja — s nehéz tárgyu fejtegetései közben egy pillanatra sem veszitı el lábai alól a talajt — hogy az emlékezőtehetség közvetlenül az idegekkel áll összeköttetésben, tehát betegségei mindig az idegbajok következtében és azokkal együtt lépnek föl.

Az ó-testamentum uj szövege. A szent-pétervári tudományos akadémia emlékirataiuak legutolsó kötete dr. H a r k a v y jeles orientalista jelentését közli az ó-testamentumnak általa fölfedezett hébernyelvü uj szövegéről, mely pergamen tekercsekre van irva s a prófétákról és homographusokról szól. Dr. Harkavy egészben 51 kéziratot talált, melyek közül 31 már meg van fejtve. Vizsgálatainak alapján a tudós arra a következtetésre jutott, hogy a kéziratok a tizenkettedik századból valók s hogy Cyprus szigetéről egy zsidó sectától maradtak fenn. E secta abban tért el a többi zsidóságtól, hogy a szombatnap kezdetét nem péntek estétől számitotta, hanem szombat reggeltől a következő nap reggeléig. Több utazó, ezek között Tudela Benjamen, Iba-Efra Ábrahám s mások irtak e sectáról. Bár a felfedezett kéziratok több eltérést mutatnak az eddig ismert bibliaszövegtől s ezért érdekesek is, mindazáltal az eddig megállapitott szöveg megváltoztatására nem lesznek befolyással s értékök inkább csak a philologia szempontjából bir jelentőséggel, mint a vallás szempontjából.

Leopardi, a hires olasz költő, szülővárosában, Recanatiban egy bizottság alakult, mely azt a feladatot tüzte maga elé, hogy a költő hamvait szülővárosába szállittassa át. Leopardit ugyanis a nápolyi San-Vitale templomban temették el. A recanatiiak terve ellen a »Diritto«-ban Cappeletti tanár felszólalt s azt inditványozta, hogy ha már egyáltalán bolygatják a költő hamvait ugy Florencebe kellene szállitani, hol Alfieri, Ugo Foscolo és Niccolini mellett nyugodhatnék; de semmiesetre sem szabad egy a világtól teljesen távoleső helyen elrejteni. Leopardi földiei elégedjenek meg azzal, hogy az idegeneknek megmutathatják Leopardi szülőházát, lakó szobáit, könyvtárát és emlékszobrát.

MŰVÉSZET.

Körner »Zrinyi«-je Mannheimban. A mannheimi udvari szinház igazgatója, a magyarországi születésü S z á v i e s Jócza, mint értesülünk, e hó 23-án a badeni nagyherceg születésének ünnepére Körner »Zrinyi«-jét fogja előadatni s minthogy a szinháznak magyar és török jelmezei nincsenek, nemzeti szinházunk igazgatóságához fordult az ezek elkészittetéséhez szükséges rajzokért. A nemzeti szinház igazgatósága szivesen tőn eleget a kérésnek s V a s t a g h György által festett 15 aquarelle-képet küldött a korhű magyar és török jelmezekből.

Szobrászaink nem panaszkodhatnak munkahiány miatt. Mindnyájuknak van megrendelésük, sőt némelyiküknél a munkák egész sora várakozik a kivitelre. H u s z á r Adolf, például, kinek műtermében mindig láthatni ujabb vázlatokat, ujabban ismét kapott egy megbizatást és V o l k m a n n Róbert mellszobrát mintázza a zenekedvelők egylete számára. — A l p á r Ignác, a Herkulesfürdői uj fürdőház épitésze nemrég hat szoboralakot rendelt meg szobrászainknál: Hébét, Apollot, Hygeát, Aesculapot, Herculest és Psychet. Az elsőt Donáth Gyula, a másodikat Seftsik, a a harmadikat és negyediket Kiss György, a két utobbit pedig Brozorád Gyula vették munkába. Művészeink sóskuti kőből faragták ki az emlitett alakokat, melyek a Herkules-fürdői uj fürdő-épület homlokzatát fogják disziteni. Mint értesülünk mind a hat alak e héten készült el és már a legközelebbi napokban elindulnak rendeltetési helyükre.

Makartról. Ama hirekkel szemben, melyek a bécsiek hires festőjéről szárnyra keltek, azt irja a Fremdenbl. szerkesztőségének Makartné asszony, hogy a férje betegségéről közölt jelentések részben valótlanok. Igaz, hogy Makart idegbeteg, de a sok munkától lett azzá. »Vagy talán más valaki festette — kérdi Makartné asszony — a juniusban eladott Judithot, s a műteremben félig készen levő virágcsoportot? Vagy talán másnak köszönhetem én a juniusban megkezdett csendéletet, melyet jul. 4-én kaptam ajándékul? Vagy talán valami szeretetreméltó geniusz festi tovább

a legfelsőbb parancsra megkezdett vázlatokat ???
— —« Makartné asszony azt irja, hogy férje a nagy erőfeszités következtében betegedett meg s Bamberger orvos tanácsára költöztek Reichenhallból Bécsbe. Levelét igy végzi a müvész neje: »Munkácsyról is azt irták nemrég, hogy reménytelenül beteg s mégis meglátogatta nemrég műtermében Makartot s ott a két beteg nagyon egészségesen mulatott egymással. Makartnak mindenesetre nyugodnia és idegeit kimélnie kell, de hála istennek, nem olyan beteg, a milyennek hiresztelik.«

Wagner Richárd családja Bayreuthból Münchenbe utazott, hogy megnézze a »Niebelungenring« előadásainak második sorozatát, azután néhány hetet a bajor hegyek közt töltsön. Siegfried később Münchenbe megy, hogy elkészüljön akadémiai tanulmányaira.

Puskinnak, az »Anyégin« irójának egy kis szobrát leplezték le mult hó 19-én Szent-Pétervárott. Az orosz fővárosban van egy szép utca, melyet a költő nevéről »Puskinskaja«-nak nevezték el; ezen van egy kis tér s itt állitották fel a szobrot, mely ércbe öntve mintegy hat méter magas. A terv Opekusin szobrászé, ki a moszkvai nagy Puskin-szobrot is készitette. A költő a pétervári szobron egy könyvet tart kezében s szemeivel a magasba tekint. A talapzat piros finn-gránit s elején e fölirás van: Alexander Stergejewits Puskin«; ellenkező oldalán a költő születési s halálozási éve olvasható; a másik két oldalon pedig a költő verseiből vannak jellemző citatumok. Az egész mű igen egyszerü, de müvészi hatásu. A leleplezési ünnepély egész csendben folyt le minden szónoklat nélkül s az emlék 10,000 rubelbe került.

Patti Adél ez év november 24-én ünnepli meg 25 éves fordulóját annak, hogy legelőször föllépett a szinpadon. 1859 nov. 24-én szerepelt ugyanis először a new-yorki Academy of Music szinpadán, »Lammermoori Luciá«-ban s ugyanott fogja most énekelni ugyanezt a szerepet. Edgardo tenorista szerepét is ugyanaz a szinész, az ősz Brignoli fogja énekelni, a ki e szerepet akkor játszotta.

A párisi nagy operában erősen készülnek »Egmont« előadására. A négy uj dekoráció, melyet az operában alkalmaznak, közel áll a befejezéshez. Az első erdőt ábrázol Brüsszel közelében s a háttérben a város erőditései látszanak. A második felvonás egy müvész lakosztályában játszik. A harmadik felvonás dekorációja pompás báli termet ábrázol, Pármai Margit hercegnő palotájában. Az utolsó felvonás szinhelye egy börtön.

A nemzeti zenede Bartay Ede igazgató elnöklete alatt választmányi ülést tartott, melyen bemutatták ama nagyobb keretü tantervet, mely a zene oktatását szélesebb alapokra fekteti s melyet már ez iskolai évben életbeléptetni szándékoznak. A választmány a tantervet elfogadta s megbizta az igazgatóságot annak keresztülvitelével. Ezután elhatározta a választmány, hogy a megüresedett fuvolatanári állomás betöltése végett pályázatot hirdet. Czapf Antal és Puks Ferenc zenedei tanárok állásaikról lemondván, lemondásuk elfogadtatott és Czapf helyére Székely Imre tanárt, Puks helyére pedig Mendelné asszonyt választották meg. Végül elhatározták, hogy ének-kar-iskolát állitanak s annak vezetését Huber Károly karnagyra bizzák. A zenede növendékeinek beiratása már kezdetét vette a sarkantyus-utca 11. sz. a. helyiségben, hol a beiratások naponkint délután 3 órától 6 óráig történnek.

A magyar szinészegyesület központi igazgató-tanácsának legutóbb tartott ülésén Aradi Gerő igazgató fölhozta azt az esetet, hogy tőle egy igen régi szindarabért a jogdijat a szerző utódai most követelik. Kérdést tett tehát az iránt, nem lehetne-e valamit tenni, a mi az efféle kellemetlen zaklatásnak elejét venné. Az igazgatóság felhivta az egyesület jogügyi tanácsosát, dr. Vida Jenőt, hogy a szerzői jogról szóló törvény életbe lépése folytán az ilyes fölmerülhető ügyekre nézve véleményt adjon. Előfordult az ülésen egy másik hasonló ügy is. A deési mükedvelő-társulat fordult azzal a kérdéssel az igazgató-tanácshoz, hogy mily darabokat adhatnak elő jogdij nélkül. Az igazgató-tanács azt a választ fogja adni e kérdezősködésre, hogy régi forditott francia darabokat előadhatnak; ujabb darabok iránt pedig forduljanak a szerzőkhöz.

Opera a kolozsvári szinházban. Miut a »Kolozsvári Közlöny« irja, az ottani nemzeti szinház igazgatósága körében a legkomolyabban foglalkoznak azzal a tervvel, hogy az operát szervezzék. Néhány jobb magánénekest szerződtetnek a mostaniak mellé s a könnyebb faju operákhoz szükséges személyzet összeállitásán müködnek. A tárgyalások ez irányban már tovább mentek a kezdetnél, sőt egy-két kiválóbb magánénekesre nézve végleges megállapodásra jutottak.

Sarah Bernhardt hat évre szóló szerződését, mely szerint Európa és Amerika nagy városaiba körutra indul, ismét felbontotta és a Porte-Saint-Martin szinháznál marad, melynek igazgatását Duquesnel vette át.

Zenetanári pályázat. A nemzeti zenedében a fuvola-tanszak tanári állása megürült. A kik ezt a tanári állást elnyerni óhajtják, folyamodványaikat a nemzeti zenede igazgatójánál, Bartay Edénél (zöldfa-utca 7. sz. II. emelet) legkésőbb f. hó 7-ig nyujtsák be.

A történelmi arcképcsarnok helyisége a várbazár alsó termeiben már annyira elő van készitve, hogy legközelebb hozzá lehet kezdeni a képek rendezéséhez. A tiz egymásba nyiló teremnek faváza már teljesen elkészült, egyes termekben a vázakat már festik, sőt a tetőzet falainak festését is megkezdték. A képek rendezésére nézve azonban a miniszterium részéről még eddig semminemü utasitás nem érkezett az országos képtár igazgatóságához, s e szerint, az arcképcsarnok aligha fog október elején megnyittatni, a mint eleinte tervezve volt.

Liszt Ferenc — mint Münchenből távirják — jelenleg Wagner Richárd gyermekeivel együtt ott tartózkodik s a »Ring der Niebelungen« két előadásán (»Rheingold« és »Walküre«) jelen volt. Ez alkalommal Niemann, Lehmann Lilli, Vogl Henrik és Weckerlin Matild különösen kitüntették magukat.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

37 szám. 1884 Szeptember 14.

TISZTELENDŐ ÖNMAGAM.

Elbeszélés.

Irta ERDÉLYI GYULA.

(Folyt. és vége.)

Ennyi étvágygerjesztő dolog után jól esett a pompás ebéd, mely vetekedett egy kis vármegye főispáni beiktatójával. Minden a háztól került ki, mindenütt vakitó fehérség, mindenen a női egyszerüség és háziasság bája. Szeretet, természetesség, szóval egy kedves falusi ebéd, egy gastronomiai idyll . . . Felköszöntötték a jelenlevőket, a távollevőket, kinek-kinek csomagoltak be valamit a sültből, süteményből. A gyermekek jót nevettek, mikor az esperes bácsi a pörkölt tortát a kezével összezuzta és abból egy madár repült ki. Megemlegették ezt a tréfát husz év mulva is . . . Az asszonyok a vizitszobában helyezkedtek el, beszéltek irodalomról, női kötelességekről, szegényekről, betegekről, kiket ápolnak és nem szóltak meg mást, csak a rosz párbérfizetőket. Öt óra tájban elkezdettek indulni; a legtávolabb falu kezdette, a legközelebbi végezte. Világitó Máté egészen elfelejtette tisztelendő önmagát Évike mellett, ki mosolyogva és boldogan hallgatta a tisztelendő ur igéretét, hogy micsoda virágmagokat, micsoda palántákat szerez neki. Ritka galambfajokról, szerelmes tyukokról is tett igéreteket.

Egyszer csak azon vette magát észre, hogy a vendégek száma elapadt. Nézte a káplánját, azt sem látta. — Hazavitte a káplán urat, mondá a nagytiszteletü asszony, a szomszéd szent atya. Nagytiszteletü ur mosolygott, mint a ki tudja, miért tervelte társa igy a csatát. Együtt töltötték az estét, sokat tréfáltak. Évike ült mindig a kapdobágyi szent atya mellett és nem merte szemeit felemelni.

Mikor a holdvilág feljött, befogott a Világitó Máté kocsisa is és szállitotta haza a boldog vőlegényt.

Igen a boldog vőlegényt, a miről másnap az egyházi beszéd után az egész kapdobágyi eklézsia meggyőződött, hallván a következő hirdetést: »Tisztelendő önmagam eljegyezte magának hitestársul dédeki ref. lelkész és esperes nagytiszteletü és tudós Zsombár Dániel leányát, Évikét.«

Még délután erről jól ki sem beszélték magukat a hivek, szaladt az ispánék szolgálója a borbélyért, jöjjön hamar három köpüvel, mert a kisasszonyt, a mint meghallotta a tisztelendő ur eljegyzését, megütötte egy kiesit a guta.

II.

Az uj asszonyka végre, nagy nehezen hozzá szokott Máténak, tenek, társamnak nevezni a férjét. — Nagytiszteletü asszony eleinte minden héten két napot Kapdobágyon töltött. Segitett a házat berendezni, lakályossá tenni.

Itt függöny hiányzott; oda ágytakaró, ide szőnyeg kell. Egy szobát, a zongoraszobát egészen ujra butorozták. Az utolsó zugban is volt valami rendezni, helyrehozni való. Most vette hasznát Évike a sok leánykori horgolásnak, hálózásnak, himzésnek, csipkéknek . . . Remekelt, izlésének csalhatatlan tanubizonyságát adta, a paplak valóságos kis paradicsomhoz hasonlitott.

Az előszobában egy hálószőnyeget függesztett fel, melyre ez volt himezve: kérem a kalapot. Beszélt, nevetett az egész ház. — Hirdette, hogy mi boldogak vagyunk.

A tiszlelendő ur tiz évvel lett fiatalabb. Annyi gondot forditott öltözékére, hajára, mint egy fiatal káplán. A késő ősznek is van sugara, a havasoknak virága, jég alatt

flora, sivatagban oáz. Ezzel biztatta magát. Közötte és neje között, a dajka és gyermek viszonya fejlődött ki. Tisztelendő önmagam egyre meglepetéseken törte a fejét. A posta többnyire hozott ajándékot, maga virágok nélkül soha nem tért haza a mezőről.

A háznál legnagyobb változáson ment át Sohaj Nándor. Egyelőre abba hagyta »Sztárai Mihály« cimü költői beszélyének folytatását és nevéhez méltóan sóhajtozott, különösen mikor a nagytiszteletü anyós látogatásának örvendettek. Káplán ur nem tudott kibékülni a nagytiszteletü asszony nézeteivel; ha meri: cáfolni igyekszik, de igy hallgatnia kellett a törvényt, tudniilik: hogy papleány csak az eklézsiába, annak fejébe és kötelességébe lehet szerelmes. Szerinte nagytiszteletü asszony maga sem hitte ezt, hanem mesének találta fel, a gyermekeknek mese alakjában adják a tanácsot.

Sohaj Nándor hallgatagabb lett, haját lenyiratta és kanon-előirta hosszu, fekete kabátban járt kolláréval, mint a katholikus papok . . .

Tisztelendő Világitó ur megszünt ábrándjainak porkolábja lenni, miután tisztelendő asszonyom őt tartotta rabláncon. Életében, megis vallotta hitestársának, először boldog. Házi tüzhely soha nem melegité agglegénysége hosszu napjaiban.

Boldogságának prédikációiban adott kifejezést. Gyönyörü példázatokat mondott, igazi lyrai versek. Énekek-éneke prózában. A fiatal asszony elpirult. Szerelmi vallomás a szószékből olyan nőnek, ki előtt akár jön, akár megy, az egész gyülekezet feláll.

Nem messze a paplaktól egy kis erdőcske terül el. Erdő közepén terebélyes ágaival egy nagy cserfa vetett árnyékot, a fa odvában madárkák fészkeltek. Ezt a helyet szerette legjobban Évike; ide jött ki minden reggel jókor és egy papirlapot dobott be, melyre ez volt irva: boldog vagyok . . .

A tisztelendő urat egy ilyen reggel az ispán szólitotta meg és kérdezősködött boldogsága felől. — Szép neve van a feleségének szent atyám! — mondá.

— Tisztelendő önmagamra nézve kedves ispán öcsém legszebb név már ezért is, mert azt mondhatom enyém vagy. És a csók, ispán öcsém. Foglalkozott-e már a csók természetrajzával?

— Nem.

— Én igen és meggyőződtem, hogy a kis gyermekek csókja, akik semmit nem gondolnak keveset, a barátok hideg szép csókja semmit sem ér, a testvérek csókja más nőt juttat eszünkbe, de az én kis feleségem csókja már a galamb csókja.

— Ugy látszik szent atyám, most nem a könyveket forgatja?

— Nem, mert azt tartom: hagyj békét a porlepte könyvnek, holnap ugy is por leszesz . . .

— Nem is hittem, hogy még szerelmes lesz.

— Hát nem tudja kedves ispán öcsém, az avar könnyebben vet lángot mint, a lomb. Igy van vele tisztendő önmagam is. Isten áldja meg . . .

A lelkész sietett haza reggelire. Kis felesége ekkor jött meg a sétából Beszélgettek az egyház bajairól, a hivekről és magokról. A lelkész olyan melegen beszélt vele, ha egyedül voltak, mintha a teremtésnek kivülök nem volnának más lényei. Igyekezett pajzán, szeretetreméltó lenni, de ez a henye érzelgés nem vált előnyére. Olyan hatása volt, mintha egy nagyszakállu remete bordalt énekelt volna.

Egy kevés idő mulva Világitó Máté képzeletébe egy gondolat a bogáncs szivósságával kapaszkodott. Félt, hogy nem tart örökké. Elvesztheti. Bizalmatlan kezdett lenni önmagához . . . Nem igen bizott anyósa házassági parancsaiban, bár hizelegtek neki; különösen ez: A szép ember választása annyi, mint biztos támasztól fosztani meg a nőnek magát, arcot választani, fej helyett szerencsétlenség. Erő és méltósága vegyüléke legyen a férj . . .

Az édenkert utolsó sugarát felhő fenyegette; az ispán tesvére, az a vén kisasszony, ki titokban a parokhiáért epedett, meglátogatta Évikét. A fiatal asszony örült a látogatásnak; még alig volt alkalma asztali készletét, befőzöttjeit, butorait valakinek mutatni. Amália kisasszony hálás szemlélő, dicsérő, mint a legtöbb vén leány. Fajától csak abban különbözött, hogy kövér, gömbölyü és igen becsvágyó volt. Azóta kétszeresen bántotta a mellőzés, mióta látta, hogy a tiszteletes asszony előtt a templomban felállnak az asszonyok . . .

Ismerte Évike jellemét, tudta anyja szigorusága alatt van most is, de el akarta célját érni. E cél feldulni a pap házi boldogságát.

Céljához közeledni vélt, ha elégedetlenné teszi Évikét és feltár előtte egy ismeretlen világot, melynek egy ege, felhője, pokolja, csillaga, bűne erénye, a szerelem. Egy országot, melynek ura, jobbágya a szerelem, kormányon ül a szenvedély és a regényesség a kegyene . . .

Beszélt emésztő szerelmi bánatról, a melynek jeleit tudós doktorok nem értik meg, csak fiatal leányok . . .

A tűz el volt dobva; mikor távozott Amália, mint a ki valamivel elégedetlen, olyan érzés fogta el Évikét. Az éj felöltötte csillag-palástját . . . kiment a kertbe, felkereste a lugast, épen ugy, mint Máté tisztelendő önmaga ama bizonyos éjjelen. Eszébe jutott, hogy szinpadon milyen másként megy az élet. Sóhajtott és ez a sóhaj magával vitte anyja házassági parancsait. Érzelmek keltek keblében, azaz csak sejtelmek. Hogy is susogta a szinpadon a szerelmes szeretője nevét? Megkisérti a saját nevével: Éva, Évi, Évikém! susogá.

Megrezzent, mintha egy ismeretlen hang susogná vissza:

— Évikém . . .

Talán kisértet? Nem, attól megijedne és ez a hang olyan édes. Bokrot, virágot kutatott, nem találta meg, pedig szerette volna látni az alakot. Egész a kis erdőig ment vele, az odvas fáig; a hold odasütött teljes világával . . . Önkénytelen az oduba nyult, meg akarta olvasni, mennyi lapot dobott be, a melyre boldogságát irta. A lombok lehajoltak hozzá és mintha egy ismeretlen hang ujra susogná:

— Évikém! . . .

Egy, kettő, három, a papirt ijedten ejtette ki kezéből; kék papirosok is keveredtek közé. Egyet felbontott. Vers volt reá irva, olyan hangu vers, a mi ebben az órában fájdalmat okozott, pedig egy órai fájdalom hosszabb, mint egy egész boldog élet . . .

Lángoló szavak. Vajjon ki irhatta? Egyiken egy ismerős dal első sora, a végsor minden strófában. Évike visszarakta a papirt és a mint lefelé haladt a dombról, elkezdé énekelni a dalt. A paplakról egy hang olvadt a dalba, de ez nem a férje hangja volt. Már a karajtóhoz ér, a dal még mindig hallatszik. Ebben a pillanatban, midőn szive imádsággal volt tele, midőn utba volt az éden felé egy hang nevezé, egy hang mit ismert, a férje hangja.

— Hol vagy Éva? . . .

Jövök Ádám, akarta Máténak kiáltani Évike . . .

Ugyan gondolt e reá, hogy elvesztette a paradicsomot?

A nagytiszteletü asszony legutóbbi látogatásakor teljes próbát talált arra nézve, hogy leánya boldog, jó asszony, jó papné. — Kedves gyermekem engedd meg — mondá — hadd foglalkozzam a többi testvéreid boldogságával . . . te az vagy . . .

A végzetes estéig csakugyan boldognak érezé magát Évike, azaz nem gondolt helyzete boldogtalanságára. Madárként elbüvölte az aranykalit; de most már érezi, hogy ez nem az ő világa.

— Hol van az ő szabaditója?

Ebéd alatt véletlenül a káplánra nézett, szemeik találkoztak, azután mindaketten lesütötték. Elakarták kerülni a lelkész tekintetét. Jó is volt, mert villámokat szórt a tekintete. A féltékenység leiket romboló tekintet volt.

Nem volt többé az epedő Máté, hanem a méltóságos tisztelendő önmagam, ki az irás szavai szerint akar élni és anyósa házassági parancsaival boldogulni. Mi köze ide? mi köze ehez a szivnek? A féltékenység a bizalmatlanság bizonyitványa s az érzelem mulásának kezdete és a mit bizonyára átéreztek ama hires egyházatyák is, kiknek mintájára rendezbe be életét Világitó Máté is. Ingerülten szökött fel az asztaltól és kiment a kertbe, hogy feldöntse, megsemmisitse a lugast, melyben 70 éves szivéből elszabadult az ábránd. És Máté ezt megis cselekszi, ha a méltóságérzet tisztelendő önmagának vissza nem adja . . .

— Mindent tudok — ezzel a szavakkal rohant vissza, pedig nem tudott semmit sem ő, sem azok, mert a sejtelem még nem tudás . . .

— Mindent tudok, de jól van. Bünhödni fogtok. Itt éltek szemeim előtt, de a mint látom, hogy átlépitek a határt, megsemmisültök.

És ők még nem tudtak semmit, csak

*

azt, hogy az öreg lelkész fel van ingerülve és hogy nekik haragja ellen védekezniök kell.

Egy hang azt sugta belülről: Máté! Máté! — És mit Máté, kiáltott ingerülten, Máténak parancsol tisztelendő önmagam.

Ettől a naptól fogva Éva nem hányta a boldogságot hirdető papirlapokat a fa odujába, de annál több verset a szegény káplán, mit az ispán Amália testvére meglesett.

El is beszélte a féltékeny öregnek, de az, a ki tiz nap alatt tiz évvel lett vénebb, csak ennyit mondott: Tisztelendő önmagam az ilyent meg nem hallja, házam becsületének őre vagyok...

— Nincsen is ott a becsület veszélyben, csak két boldogtalan sziv semmisül naponkint. A szerelem boszulja meg magát azon, ki a bölcsességgel le akarta győzni. Szerelemhez az ifjuságon kivül másnak nincsen joga.

— Azt jobban megtudja birálni tisztelendő önmagam, szólt a haragos apostola Kapdobágynak, de maga sem hitte el. A féltékenység elsöpörte önuralmát. — Meg fogom magam bosszulni. Nem őket semmisitem meg, hanem a bűnjeleket. Ezzel az eszmével sietett haza.

Alig várta az éj vadjának közeledtét, egy dobozt vett magához, kiment a fához, melynek lombjai alatt eleinte örült, később zokogott Évike. Megtömte az odut a doboz tartalmával, alól likat vájt, egy hosszu póznára gyertyát erősitett és az oduba tette.

Egy óriási dörrenés rázta meg a levegőt; lángdarabokra törve, repült a fa ég felé. Világitó Máté felvetette tekintetét a repülő üszkök felé, ebben a pillanatban egy nagy zsarátnok hullt szemeibe. Elkiáltotta magát, mint a sebzett vad. Akarta látni a tűzijátékot, nem látott többé. Nem nézhette többé tisztelendő önmagát.

Szemevilágát vesztette el.

III.

A kapdobágyi parochia kertjében tökéletesen megtörött, világtalan agg ült a lugasban, mellette Évike, másik oldalán a káplán.

— Áldott hely a temető — mondja — itt pihen a boldog és a kit sorsa üldözött. Uramöcsém, folytatá, hozza ki a bibliát és az irószereket.

Néhány perc alatt a kivánság teljesitve lőn.

— Most irja, a mit mondok.

A káplán irásra készen tartá a tollat.

— Az önzés, bárgyu zsarnok, uralta életemet, ez az önzés fosztott meg egy kedves lényt szabadságától. Késő virág rosszat jelent. A szerelem ifju kebelbe való, öregnél beteges képzelődés. A kinél az őszi napsugár felébred, meneküljön előle az okosság árnyékába. Vagy idejében vagy soha... Most csukja be és feleljen kérdésemre:

— Szereti-e Évikét?

A káplán hallgatott.

— Feleljen bátran, férfiasan. Egy év óta, mióta vak vagyok, nem hallottam semmit, nem tudok semmit. Feleljen az isten nevére igazán.

— Szeretem! — mondá határozottan a káplán.

— És te szereted-e ezt az ifju embert? Felelj, ugy verjen, ugy áldjon az isten.

— Szeretem, — rebegte Évike.

Az öreg ember felemelkedett, kezét fölemelte, hogy ... imára kulcsolja össze és elhaló ajka susogá: »Legyetek boldogok.« — Aztán élettelenül hullt a földre.

*

Ki volt oka boldogtalanságának?

Tisztelendő önmaga.

Igy épül a rom felett virág, a boldogtalanságon boldogság, az anyák még sem tanulnak leányaik kárán.

A 15-IK SZAMU KANÁRI-MADÁR.

(Olasz elbeszélés.)

Irta VERGA.

Mivelhogy a kapus-család egérlyukszerü lakába sohasem sütött a nap s egy angol kórban szenvedő leánya volt, az ablakfülkébe helyezték s ott hagyták egész napon át; igy aztán a szomszédság elnevezte őt «15-dik számu kanári-madár»-nak.

Amália látta ott az embereket elhaladni; látta a mint este a lámpákat meggyujtogatták s ha épen valaki jött, valamelyik lakó után kérdezősködni, ő adott fölvilágositást, anyja Giuseppina helyett, ki vagy a konyhában motozott, vagy a ház lakóinak járó hirlapokat olvasgatta.

A meddig csak kissé látni lehetett, hosszu, halvány ujjaival csipkéket kötött a leány s egy fiatal ember, a szemközt levő könyvnyomtató intézetből, a ki e gyönge arcocskát a kék szemaljjal örökké az ablakban látta, mondhatni, szerelmes lett belé.

De aztán értesült a »kanári-madár« történetéről s nem pillantott többé föl az ablakra, mikor a nyomdába ment, vagy onnan kijött.

A leány is rá-rápillantgatott; oly ritkán nézett ő meg valakit azelőtt; s az a kis vér, mely még benne keringett, rózsássá festette a halvány arcot, mihelyt a kövezeten lépteket hallott.

A sötét, nyirkos utcácska világosnak látszott neki, ha látta ama satnyult növényzetet, mely az első emelet erkélyéről himbálózott alá, meg az áttelenben eső nyomdának nagy, homályos ablakait, hol örökké működésben voltak a hengerek s hosszu bőrszalagok keringtek szüntelenül a gépek kerekei körül. A falakra nagy nyomtatványok voltak fölragasztva, melyeket Amália át meg átolvasott, noha már könyv nélkül is tudta azoknak a tartalmát; s még éjjel is, a sötétben, jól látta a vörös- és kékbetűs nyomtatványokat, miközben apját hazaér kezni hallá, ki nyers hangján valamely nép dalt dalolt.

Amália is derültebb volt. ha az utcai gyermekek, a sürű ködben, dalolva, fapapucsaikkal a fagyos talajon kopogva haladtak el az ablak alatt.

A leányka figyelt, folyvást figyelt, állát mellére hajtva s megkisérlé a dalt halkan utánok dalolni; ép ugy, mint valamely kakanári-madár, mely a betanult dallamot ismétli.

Amália kacérkodni is kezdett. Reggel, mielőtt ablakába ültették, megsimogatta a haját és sovány ujjaival egy szegfűt tűzött fürtei közé, ha azzal rendelhezhetett.

Ha nővére, Gilda, kicsinositgatta magát, mielőtt a varrónőhöz indult s fátyolkendővel boritott csintalan fejecskéjével ide oda tipegett, édes, mélabús mosolylyal nézte őt s oda intette magához, hogy megcsókolhassa.

Egy nap, mikor Gilda neki egy elhasznált szalagot adott, egészen kipirult az örömtől. Néha elhalt ajkán ama kérdés, vajjon nem hirdetnek-e az ujságokban oly szert, mely őt megszabaditaná szenvedéseitől.

A szegény leány türelme sohasem lankadt a várakozásban, midőn leste, vajjon az a fiatal ember nem tekint-e föl ujra az ő ablakára. De aztán látta, a mint e fiatal ember Gildát lépten nyomon követi, zsebbe dugott kézzel s látta, a mint megállnak a kapu előtt, hogy cseveghessenek együtt.

Csupán a hátát lehetet látni az ifjunak, a mint hévvel beszélgetett s Gilda, napernyőjének a hegyével szurkálta, elgondolkozva, az utca kövezetét. Aztán igy szólt:

— Ne itt, mert Amália kémkedik és csak bosszuságot okoz.

Végre, egy szombat este, a fiatal ember is belépett Gildával a házba s elkezdtek csevegni Giuseppina asszonynyal ki épen gesztenyét rakott a parázshamuba.

A fiatal embernek Carlini volt a neve. Még nőtlen és betűszedő volt; hetenkint harminchat frankot keresett. Mielőtt távozott, Amáliának is, ki ott az ablak sötét fülkéjében állt, jó éjszakát kivánt.

Attól az időtől kezdve Carlini majdnem minden este ellátogatott hozzájok. Giuseppina asszonynak is megnyerte vonzalmát müvelt modorával s mert sohasem érkezett üres kézzel, hol befőttet, hol narancsot, olykor pedig egy-egy lepecsételt boros palackot hozva magával. Ilyenkor aztán a leányok apja, Battista ur is otthon maradt, hogy Carlinivel apai módon csevegjen s megigérte neki, hogy ő fogja az első uj kabátját varrni. Ott volt a lakásában szabóműhelye, az olló, vasaló, a varrószék s a tükör, a megrendelők számára. Most e tükör Gildának tett jó szolgálatot.

Mig a fiatal ember kedvesére várakozott, Amáliával eredt beszélgetésbe; csevegett vele Gildáról, s hogy mennyire szereti őt és hogy már kezdi is pénzét a takarékpénztárba rakosgatni.

Alig, hogy Gilda visszatért, elkezdett ezzel a szoba egyik szögletében suttogni s egymás kezét szorongatni, mikor a mama hátat forditt nekük.

Egy este a fiatal ember nagyot cuppantott ajkával a leány arcán, mig Giuseppina asszony a kandalló előtt ácsorgott s Carlini azt hitte, hogy őt senki sem vette észre, ugy hogy gyakran távozott ő el, a nélkül, hogy Amáliának a jelenléte eszébe jutott s neki jó éjszakát kivánt volna.

Egy vasárnap nagy elégültséggel tudatta Carlini, hogy ő egy kétszobás kis lakást talált a Porta-Saeránál, s hogy már alku-

dozásban van az onnan kiköltöző lakóval a butorok megvétele iránt. Carlini megelégedett azzal, hogy Amáliának ennyit mondjon:

— Kár, hogy nem jöhet velünk ön is, a lakást megtekinteni.

A leány elpirulva válaszolt:

— Gilda meg lesz elégedve.

Azonban Gilda nem igen látszott elégültnek. Gyakran hiába várta őt Carlini; ez pedig Amáliának panaszolgatta, hogy Gilda nem szereti őt, annyira, mint ő szereti Gildát. Ilyenkor nem győzött a fiatal ember eléggé jajveszékelni; elbeszélte nagy bőbeszédüséggel, mily örömet szerzett neki egyik másik szavával, mily kacérul mosolygott s mily nehezen engedte magát megcsókolni. Legalább vigaszt talált abban, ha Amália előtt kibeszélhette magát. Csaknem ugy tetszett neki, mintha magával Gildával beszélt volna, annyira hasonlitott a sötétben nővéréhez Amália, mikor az ő beszédét hallgatta s nagy szemével ránézett. Sőt, végre annyira ment, hogy megfogta a kezét, egészen elfeledve, hogy a leány félholtan a szokott székén ül.

— Lássa ön, — mondá — én azt szeretném, ha a szivével a Gilda helyét foglalná el.

Gyakran órákig üldögélt ott, mig Amália visszatért. Legalább hallotta sarkainak gyors kopogását s látta őt megérkezni hidegtől kipirult arccal, ragyogó szemével, melylyel kiváncsian tekintgetett szét, mielőtt belépett volna.

Gilda hiu és rátartó volt; megtiltotta a fiatal embernek, hogy őt kék dolgozó-ruhájában kisérgesse, midőn ő csinosan öltözve járt-kelt az utcán.

Egy este Carlini azt vette észre, hogy Gildát egy ragyogó selyemkalapu fiatal ur kisérte haza s megállott vele a kapuban, ép ugy, mint azelőtt Carlinivel szokott. De Gilda ezt nem emlitette előtte.

A szegény Carlini egészen kizökkent a rendes kerékvágásából; ugy elfoglalták őt a lakás kibérlése, a megvásárlandó butorok s leánynak vett apró ajándékok, hogy a nyomdai művezető is megkérdezte tőle, mi lehet annak az oka.

Carlini egész bizalommal fordult Amáliához, kérve őt: beszéljen a nővérével.

Gilda, vállatvonva, csupán ennyit válaszolt:

— Menj te férjhez hozzá!

Ujévkor Carlini szép vörös, csikos ruhát vitt ajándékba, oly vöröset, hogy Gilda élénk kacajra fakadt s azt mondta neki, hogy az ilyen ruha parasztleánynak való.

Az ifju bámulva állt ott, kezében a csomaggal; aztán szépen összehajtogatta s fölajánlotta Amáliának, fogadná el tőle.

Ez volt az első ajándék, a mit e leány kapott s nagyon jól esett az a lelkének. Giuseppina asszony Gildát azzal iparkodott mentegetni, hogy annak a leánynak nagyon is finom izlése van, mint akármelyik uri hölgynek s hogy neki már semmi sem eléggé finom.

S valóban, Gilda majd egy uj köpenykével, majd olyan piciny topánkákkal tért haza, melyek lábát egészen összeszoritották, majd pedig divatos, uj kalappal. Egyszer meg oly ezüst karperecet viselt, mely meg volt aranyozva s közepén diónagyságu amethiszt ragyogott, mely az egész szomszédságban kézről-kézre járt.

A mama tombolt örömében s dicsekedett, mennyi pénzt megtakaritgatott már az ő leánya a varrónőnél. Amália is látni akarta a karperecet, az apja pedig ki akarta azt kölcsönözni egy estére, hogy barátainak a szivaros boltban, meg a korcsmában megmutathassa. Gilda azonban tiltakozott ez ellen. E miatt aztán Battista ur mindig zsörtölni kezdett rá, valahányszor későn tért haza s értésére adta Carlininek is, hogy idejét és ajándékait egy háládatlan leányra pazarolja, kinek a szive még szülei iránt sem érez jól.

Gilda egy szép nap fölmentette őt ama kellemetlenségtől, hogy tovább is várakozzék reá.

A háznál nagy szomoruság uralkodott, hiába igyekezett ezt Battista ur palástolgatni.

Giuseppina asszony mindig zsémbelt, lármázott egész este a férjére. Battista ittasan feküdt le, Amália pedig reggelig hallotta, a mint Carlini az ablakok alatt föl s alá járkált.

Majd eljött Carolina asszony, ki az utcaszögleteken hirlapokat árulgatott s beszélte, hogy Gildát a képcsarnoknál látta ugy ki volt öltözve, mint akármely előkelő urhölgy.

Az apa fogadást tett, hogy Carlinival föl akarja keresni a leányát s oly állapot-

ban tért vissza, hogy alig tudott a lábán megállani.

*

Carlini szoros barátságot kötött Battista urral. Csak akkor dolgozott, ha épen a kényszerüség szoritotta rá, hol egyik, hol a másik kisebb nyomdában. Elkisérgette Battistát a korcsmába s karonfogva tértek együtt haza, ugy, hogy a megszokás által csaknem családtaggá vált.

Ő gyujtotta meg a konyhában a tüzet s a lépcsőházban a légszeszlámpát; ő meritett vizet s tartotta rendben a szabó-műszereket, sőt az udvart is fölseperte, Giuseppina asszonyt kimélni akarva, mivelhogy a férj vajmi ritkán tartózkodott otthon. Giuseppina ez iránt való hálából el akarta vele hitetni, hogy Gilda még mindig jól érez iránta s ma vagy holnap ujra visszatér hozzá.

A fiatal ember csak csóválta a fejét; de örömmel elcsevegett az öreg asszonynyal vagy Amáliával, ki nővéréhez nagyon hasonlitott. Ekkép egészen megkönnyebbülve érezte Carlini a szivét, valahányszor a szürkületben e leányt beszélni hallotta, a mint ez nagy szemével rátekintett. Egyszer pedig, mikor ő a korcsmában volt, e hasonlatosságban annyira megtévedt, hogy Amáliát meg is csókolta.

Amália nem sikoltott föl; de ugy remeget, mint a nyárfalevél. Ő nem volt ilyesmihez szokva s a mama rá sem ügyelt.

Másnap, midőn agya ismét rendben volt az ifjunak, ujra látogatást tett s a szokott módon elbeszélgetett, egykedvüen, köznapi dolgokról. De Amália még folyvást érezte azt a csókot az ajkán s egész éjjel arról gondolkozott. S mintha a csók tűzként égette volna, tavasz kezdetén elkezdett betegeskedni és sorvadozni. A mama azt állitotta Carolina asszony és a szomszédos házmesterné előtt, hogy a baj a lábról terjed ki az egész testre. Az orvos mondta neki.

A március hónap esős volt. Egész nap lehetett hallani, a mint a viz az ereszről a nyomdának üvegtetejére zuhogott. Minden pillanatban megállott egy-egy, esőtől csurgó kocsi a kapu előtt. Most is épen megállott egy. A kocsiajtót hevesen vágták be.

— Ez Gilda! — kiáltott fel a mama.

Amália sápadtan, meredt szemmel bámult az ajtóra s mit sem szólt. Kint azonban harsány hangon kiáltozá egy ujságkihordozó: »Il Secolo! Il Secolo!« De, Gilda csak nem jött.

Szent-György napján, mikor ujra szép idő lett, a hirlapáruló asszony egy kis vidéki kirándulást inditványozott. Carlini is, kit már szinte a családhoz tartozónak tekintettek, részt vett abban. Este mindanynyian bortól mámorosan, ibolyával s egyéb mezei virágokkal fölbokrétázva léptek ki a lóvonatu kocsiból.

Carlini, ki nagyon kedélyes hangulatban volt, minden virágát, mely neki különben is terhére volt, Amáliának ajándékozta.

A szegény beteg leány ugy örült ennek, mintha kincset kapott volna. Azt kivánta, hogy e virágokat földdel megtöltött cserépbe állitsák, hogy ne hervadjanak el oly hamar.

Egy haldokló leány szeszélye volt ez.

A körülte levők nevetve válaszolták, hogy ez egyértelmü azzal, mintha a halottól azt követelné valaki, hogy járjon.

Hogy azonban el ne rontsák a kedvét, egy pohár vizbe tették a bokrétát s hogy vidámabb hangulatba hozzák, a vörös-fekete csikos ruhára terelték a beszédet, mely még csak ki volt szabva, mert Amália akkor akarta azt megvarratni, ha kissé jobban érzi magát. Hiszen ott volt kézügyben apjának az ollója, cérnája s minden a szabósághoz való kellék.

A szegény leány csak hallgatta a beszélgetőket, hol egyikre, hol a másikra nézett, s mosolygott mint a gyermek.

Másnap már hervadásnak indultak a virágok. Az egészségtelen lakásban hiányzott az élethez szükséges levegő.

A nyár is jelentkezni kezdett. A nagy hőség miatt éjjel-nappal nyitva kellett az ablakokat tartani. A fal az átellenben levő oldalon megsárgult s repedéseket kapott. Ha a holdvilág az égen föltünt, halvány visszfényt vetett az, egész a bokrétáig. A mamák és a szomszédok a kapuk előtt ácsorogtak és csevegtek.

Augusztus első napján Battista, a kapott borravalókkal korcsmába menve, tökéletesen leitta magát s civakodást kezdett Giuseppina asszonynyal. Carlini, ki a békitő biró szerepére vállalkozott, olyan ökölcsapást kapott az arcába, hogy csaknem megvakult belé.

Amáliának az állapota ez este roszszabbra fordult, mihez még az ijedtség

is járult s az orvos, a ki épen az első emeleten volt látogatáson, határozottan kinyilatkoztatta, hogy az a szegény leány már nem sokáig fog szenvedni.

Ez értesülésre a szülők békét kötöttek egymás közt s Gilda is eljött, selyemruhájában, a nélkül hogy tudták volna, ki adta neki hirül a körülményeket.

Amália e közben jobban érezte magát s kérte környezetét, adják oda neki azt a ruhát, a melyet Carlini ajándékozott. — Kiteritette azt az ágyon, hogy gyönyörködhessék benne. Felült ágyában, a vánkosokra támaszkodva, s hogy könnyebben vehessen lélekzetet, ugy mozgatta sovány karjait, mint valamely madár a szárnyait.

Carolina asszony ugy vélekedett, jó lenne a lelkészt elhivatni; de Battista, ki a szertartásoknak soha sem volt barátja, azzal tüntetett, hogy a korcsmába látogatott el. Giuseppina asszony két gyertyát gyujtott meg s abroszt teritett az asztalra.

Amália ez előkészületeket látva, nagyon levert volt, azonban meggyónta a lelkésznek még azt a csókot is, melyet Carlinitől kapott s aztán azt óhajtotta, hogy anyja és nővére ne hagyják őt egyedül.

Battista, persze, nem nagyon sietett haza. Giuseppina asszony a kanapén elszenderedett; Gilda az ablaknál halkan beszélgetett Carlinivel, azt hivén, hogy Amália alszik. Igy szállt el lelke a szegény leánynak, a nélkül, hogy valaki észrevette volna s a szomszédok azt jegyezték meg, hogy Amália ép ugy halt meg, mint egy kanári-madár.

Az apja egész nap siratta. mint a gyermek; anyja pedig igy zokogott föl:

— »Szegény angyal! Vége szenvedéseinek. De mi ugy megszoktuk őt már ott az ablakban látni, mint egy kanári-madarat. Most már, nélküle, oly ridegnek tetszik nekünk ez a lakás!

Gilda megigérte, hogy gyakran meglátogatja szüleit s pénzt hagyott nekik hátra a temetési költségekre. Lassankint a Carlini látogatásai is ritkultak s midőn másik lakásba költözködött, végkép kimaradt.

Battista mester, az ablakba, csupa változatosság kedveért, egy táblát szegeztetett e fölirattal: »Szabó« s most e cimtábla foglalja el azt a helyet, a melyet egykor a 15-dik számu kanári-madár elfoglalt.

— —

PETŐFIRŐL ÉS AZ 1848 ELŐTTI IRODALMI TÉNYEZŐKRŐL.

Irta TELEGDI LÁSZLÓ.

Petőfi első feltünése.

A velem egykori irók és olvasók, — a kik a vége felé siető jelen század két első évtizedében előállott irókra és irodalmi termékekre visszaemlékezni képesek: három különböző irodalmi vállalatokkal müködő korszakát érték meg a magyar szép- és aesthetikai irodalomnak; névszerint:

a mindenes gyüjtemények,
a zsebkönyvek és a
divatlapok korszakait.

A mindenes gyüjtemények korszaka 1788-tól 1830 ig, a zsebkönyvek korszaka 1794-től 1844-ig, a divatlapok uralmi időszaka 1844-től 1848/9 — a sajtó-szabadság elkövetkeztéig terjed.

Ezen egyes irodalmi időszakok tartama alatt, hasonló irodalmi viszonyok és tényezők müködtek a német irodalomban és ennek fő termelési piacán, Lipcsében, Berlinben s Bécsben; mert hiszen a magyar irodalom uttörő munkásai rendesen a német irodalom tanulmányozása által képezték ki magokat; üzletemberei pedig leginkább német példaadások buzgó utánzói valának.

A hazai nyomdatulajdosok és könyvárusok számbavehető része e század négy első évtizedében magyarul nem tudott.

A legelső magyar irodalmi vállalkozók Bécsben »Kis Sámuel örökösei« és »Márton József« magyar nyelvtanár valának; és ott kuzdöttek meg az országos közönynyel: Görög Demeter, Kerekes Sámuel, Decsy Sámuel stb. Ezek nagyobbszerü irodalmi vállalataikat azáltal tudták keresztül vinni, hogy azokra nézve egyes magyar főurak s a megyék anyagi pártfogolását megnyerték.

E század elején a magyar főurak közt: gróf Festetics György, a georgicon alapitója, gróf Széchenyi Ferenc, a nemzeti muzeum megteremtője, Gróf Fekete tábornok, a fóthi uradalom akkori birtokosa, hg Eszterházy Miklós s több főur a valódi »Maecenas« szerepét gyakorolták a magyar irókkal szemben.

Magyar könyvek kiadásával legelőször két nyomdatulajdonos Petróczi-Trattner és Füskúti Landerer tettek kisérletet. Budapesten a magyar könyvárus-

ságot Vigand Ottó;*) vagyis tulajdonkép az ő veje Heckenast Gusztáv és a magyar tudós-társaság könyvkiadásai a 30-as években teremtették meg.

Az első évenkint elvétve csak egy-két magyar könyv látott napvilágot; és igy nagyon csekély volt folyvást az olyan magyar könyvek száma, melyekkel kereskedést lehetett volna folytatni, annál inkább, mert senki sem kapott a könyveken. Különösen a magyar uri osztály egyáltalában nem érezte azoknak hiányzását.

Vigand a »Közhasznu ismeretek tárát« inditotta meg; Heckenas tapósa üzletét átvevén, Jósika regényei és az »Árvizkönyv« kiadásával lepte meg a közönséget; Eggenberger pedig a magyar Akadémiától kiadott könyvek eladását kezelte; de nagyon lanyhán.

A magyar irodalom gyarapodását és térfoglalását tulajdonkép a magyar irók mindent koczkáztató elszántsága élesztette, fejlesztette ki; mert a magyar iró nemcsak megirta könyvét, hanem még annak kinyomatási költségeit is előszerezte, a nélkül, hogy annak megtérülésére nézve valami reménye lehetett volna.

Akkoriban az irók dijazása, a kézirat megvásárlása: még a mesék világába tartozott; a kinyomatott könyvek »bizományba adása« olyan ó-kút volt, melyből semmi sem került vissza.

Az első irodalmi korszakból, a mindenes gyüjtemények idejéből hozzánk átszármazott, vagy a mi időnkig lenyult időszaki olvasmányok valának: Kazinczy Ferencztől: Orpheus (8 füzet jelent meg) id. Péczely Józseftől: »Mindenes gyüjtemény« 1789–1792 (négy éven át) Verseghy-től: »Magyar Áglája«; Révay Miklóstól: »Magyar költeményes gyüjtemény« Thaisz Endrétől: Sas (15 kötet); »Magyar Muzeum«, »Erdélyi Muzeum«, Dulházy Mihálytól Kassán szerkesztett »Felsőmagyarországi Minerva« sat.

Hanem legolvasottabb mindenes gyüjtemények valának azon hirlapi melléklapok, a melyeket Márton József a »Magyar Kurir«, Kulcsár István a »Hazai és külföldi tudósitások« és Helmeczy a Jelenkor mellett kiadtak.

*) Erről az volt a hir, hogy Széchenyi »Stadium« cimü könyvének kiadása miatt itt kellett hagynia Pestet.

Az ujabb irodalmi korszaknak azonban leghatályosb aesthetikai irányzói valának: a két évtizeden által uralkodott: »Tudományos gyüjtemény« (Ebben jelentek meg azon nagyhatásu birálatok, melyeket Kölcsey Ferencz 1817-ben a Csokonai, Berzsenyi és Kis János verseire irt); a Szemere Páltól két izben meginditott: »Élet és literatura«, »Muzarion«, »Uj magyar Muzeum«, a »Szépliteraturai ajándék«. — Kölcseynek fentjelzett birálatai országos hullámokat verő, elkeseredetten szenvedélyes irodalmi feleselgetést és kiméletlen tollharczot idéztek elő; sőt egész életen át tartott pártoskodás engesztelhetetlen gyülölködéseit keltették föl az irók között.

Időközben beállott az »almanachok«, »zsebkönyvek« időszaka is. Berlinben, Lipcsében s Bécsben rendkivül szépen kiállitva és változatosan tartalmas zsebkönyvek jelentek meg minden év végén karácsonyi és ujévi ajándékul.

Magyar nyelven az első almanachokat Déesy Sámuel »Magyar Almanach« cimmel 3 éven át 1794–96-ra és Kármán József Pajor Gáspárral »Urania« cimmel 1794-ben adták ki; az utóbbiból három kötet jelent meg; Horváth István pedig 1810-ben »Magyar dámák kalendáriuma« cimmel adott ki almanachot.

Pár évtizeddel később sokkal nagyobb iró- és olvasó-kört gyüjtött a maga számára a »Hebe« cimű zsebkönyv, melyet Igaz Sámuel szerkesztett Bécsben. Ez négy évben 1821—4. évekre szólólag látott világot. Ezekben olvashatók azon versek is, melyeket Szoboszlai Pap István, utóbb nagynevü debreczeni prédikator, Körner Theodor után magyarra átdolgozott.

Igaz Sámuel, mint debreczeni esküdtdiák képzettségével nagyon kitüntetvén magát, — Tisza Lajos, — később hirneves bihari főur — nevelőjévé lett. Növendéke vel Bécsbe ment tanulni s itt lakott több évig. Igaz 1826-ban hunyt el váratlanul.

1784-től fogva, — azt mondhatni, — mintegy négy évtizeden át Bécs volt a magyar irodalomnak egyik fő tűzhelye. Az akkoriban legvállalkozóbb magyar iró: Márton József magyar nyelvtanár itt lakott s itt küzdött a magyar nyelv s irodalom érdekében messze kihatólag. Továbbá a magyar kir. testőrségnek sokféle képzettséggel biró tagjai közül, többen váltak ki, mint szen-

vedélyes müvelői s támogatói a magyar irodalomnak.

Ugyancsak ez időtájban több, — Debreczenből Bécsbe származott magkereskedő, ezek közt különösen Medgyaszai István és családja előkelő és befolyásos állást vivtak ki a bécsi társadalmi életben, Medgyaszayné (Pethe Ferenc hires magyar gazdászati iró leánya) nagyravágyó urhölgy volt, pazarfényü, nyilt háztartást vitt; háza és társas köre találkozó- és gyülhelyül szolgált az akkoriban Bécsben lakó, vagy ott tartózkodó magyar iróknak, egyetemi tanulóknak, vagy Bécset rövid időre meglátogató ifjaknak.

A magyar irodalom főhelyévé Budapest 1820. körül emelkedett az által, hogy Kisfaludy a magyar »almanach-irodalmat« itt teremtette s állandósitotta meg.

A Kazinczy Ferenc és Révai Miklós uttörő tanai szerint előre törekvő uj irodalmi iskola munkásai s pártolói ő körüle csoportosultak, annál inkább, mert Kisfaludy Károly a szépirodalomnak mindegyik válfaját kiváló szellemi sikerrel müvelte, kortársait tulszárnyalta és az »Aurora« cimü zsebkönyv szerkesztése és megalapitása által főszerepet vivott ki a magyar szépirodalmi irók közt.

Az Aurora első évi folyama 1821-ben jött ki 1822-ik évre szólólag, és Kisfaludy azt tiz éven át 1830-ig fokozatos irodalmi és anyagi sikerrel szerkesztette.

Ez időszak folyama alatt mindegyik tehetségesb magyar szépirodalmi iró arra törekedett, hogy dolgozatai az Aurora lapjain lássanak napvilágot.

Kisfaludy Károly 1830-ban azt is megnyerte a felsőbb hatóságoktól, hogy »Jelenkor« cimmel politikai hirlapot indithat meg.

Hanem kiapadhatatlan munkásságának, a hosszas, aszkóros betegeskedéstől előidézett kora halál, 1830-ik évi november 21-én véget vetett.

Ekkor tiz jó barátja egyesületet alakitott a végett, hogy ez számára márványemléket állitson és összes munkáit is kiadja.

E kegyeletes törekvés nagyszerüen sikerült, mert a jó barátok kezdeményezését országosan pártolták. Az emlékre és előfizetésre meginditott aláirás, gyüjtés annyira kedvezően haladt elő s annyi pénz jött be, hogy Ferenczy Istvánnak az emlék elkészitéseért 10,500 frtot fizettek. (Ezen emlék most a Muzeum kertjében van felállitva.) Az azon túl megmaradt tőkeösszeggel pedig 1836-ban a »Kisfaludy-társaság« nevü első magyar szépirodalmi intézetet alapitották meg. Kisfaludy irodalmi kettős hagyatékán akkép osztoztak meg, hogy az »Aurora« további szerkesztése Bajza Józsefre szállott át s azt egész 1837-ig folytatta; a Jelenkor és Társalkodó cimű melléklapját Helmeczy bocsátotta közre egész a forradalomnak szabadsági harczá történt átváltozásáig. Helmeczy e lapok jövedelméből nagy vagyont gyüjtött össze.

A 30-as és negyvenes évtizedekben évenkint 3—4—6 rendbeli évkönyv is jelent meg Budapesten, Kassán, Debreczenben és Kolozsvártt: Aurora, Emlény, Nefelejts, Őrangyal, Lant stb. cimek alatt. Ezek közül különösen kivált az Aurora mellett a »Nefelejts«, melyet Kovasóczy szerkesztett Kassán.

Kisfaludy Károly baráti köre a 30-as években a leghatályosabb és legmunkásabb irodalmi tényezővé emelkedett. E körnek pedig leglelemenyesebb s legpraktikusabb tagja Schedel Ferenc orvostudor volt. Bámulatra ragadta a megfigyelőt azon sokoldaluság, alapos ismeretbőség és munkálkodási könnyüség, a melylyel Schedel az irodalom és tudományosság különböző ágait, a magyar irodalom és tudomány küzdterén müvelni és előre vinni képes volt.

Ő, Toldy Ferenc név alatt (melyet később királyi engedélylyel állandóan is felvett) 1828-ban tünt fel*) mint a »Handbuch der ungarischen Poesie« cimű könyv irója s szerkesztője. E munka két kötetben látott napvilágot; elősorolvák benne korszakokra és költészeti iskolákra osztva az öszszes magyar költők az ősidőkön elkezdve. — Rövid életrajzaik s munkáik cime és az egyes költőknek jellemzőbb dolgozatai egész terjedelemben vannak közölve. Szerkesztőtársként Fenyéri Gyula (Stettner György pápai jogtanár) szerepelt.

E kézikönyv tulajdonképen azért lőn közre bocsátva, hogy abból a külföld ismerje meg az egész magyar költészetet, az összes magyar költőket és ezek kiválóbb verseit; hanem nem létezvén hasonló jól

*) Legelső magyar irodalmi kisérlete vala: a Schiller »Haramiáinak« sajátságos kifordítása. Ez valódi csuda-szülemény.

szerkesztett s kimeritő kézikönyve a magyar költészetnek, mi magyarok is ezen német könyvből ismerkedtünk meg a magyar költészet multjával és jelenével.

E felette célszerüen szerkesztett kézikönyv nagyon imponált az irodalmi tényezők körében és Schedel Ferenc általa, mint országos tekintély s irodalmi főszerepvivő emelkedett fel, annál inkább, mert a Kisfaludy Károly baráti körének tulajdonkép ő volt szóvivője és ezek, a mint 1830-ban a magyar tudós társaság megalakult, mind tagjaivá lettek. Schedelt rendes taggá választották, — a második évben segéd-jegyző, 1833-ban az Akadémiától kiadott »Tudománytár« szerkesztője, 1835-ben pedig a t. társaság titoknoka lett; s a mellett egyetemi tanárrá neveztetett ki.

Schedel, Bajza s Vörösmarty »szorosb szövetkezést« látszottak képezni, mert számos irodalmi vállalatot, pl. a»Kritikai lapok«-at, az »Athenaum s Figyelmező« társlapokat együtt szerkesztették; egy szóval a közvélemény azt tartotta: hogy ők ugynevezett »Triast« képeznek; és mint ilyenek: ugy az Akadémia intéző körében, mint az irodalom küzdterén, a 30. s 40. évtizedekben döntő, sőt épen diktatori szerepet játszottak. Ezen hatalmaskodás miatt a Pozsonyban megjelent »Századunkban« főleg Csathó Pál ostorozta őket éles megjegyzésekkel.

Kétségtelen, hogy e »párt« és »clique« uralgott az Akadémiában; s hogy Schedel, Bajza és Vörösmarty gyakorolták az akadémia belügyeire s választásaira, a fiatal irói nemzedék irányzására, a nemzeti szinház ügyeire az akadémiai dijazásokra stb. a leghatározottabb befolyást.

És az is igaz másfelől, hogy Schedel s Bajza a magyar irodalom fejlesztését minden egyes szakban megsokszorozott tevékenységgel inditották meg s vitték előre.

Különösen Schedel bámulatosan sokat és jól dolgozott; mint titoknok az akadémia lelke volt, tndományos, szépirodalmi s szakfolyóiratokat, magyar-német zsebszótárt szerkesztett, orvosi könyveket csinált, nyelvemlékeket, több magyar iró »összes munkáit« adta ki; mint egyetemi tanár, egyetemi s könyvtár-igazgató, Kisfaludy-társasági igazgató stb. müködött; egy szóval kiapadhatatlan tevékenysége s munkaképessége által bámulatosan értékesitette magát. Bajza és Vörösmarty hű bajtársaiként küzdöttek s dolgoztak vele s mellette.

*

Az 1840-ik év, — korszakot alkotó év: a magyar államnak irodalmi és politikai életében.

Eddig gróf Széchényi István hazaszeretete, irói tolla, hatalmas szelleme, akarata tettereje hatott, alkotott és gyarapitott minden irányban.

1840-ben a szellemi kormányzat nagyobb részét Kossuth Lajos ragadta el től s a mit Széchenyi és Vesselényi soha sem mertek szóba hozni vagy épen hangsulyozni: »a magyar önállóság« eszméjét, legelsőbb Kossuth merészelte az izgatás zászlójára feltűzni.

Mindez következőleg lőn bevezetve:

Az 1840-iki országgyülést, addig még soha sem sikerült kedvező eredménynyel rekesztették be. Gróf Pálffy Fidél főkancellár magas állásáról távozott s helyét gr. Majláth Antal foglalta el.

Ugy látszott, hogy a bécsi hatalomvivők az országgal kibékültek.

Ezen egész országra szóló kibékülés váratlan eredményeként egyszerre azon ámulatos hiresztelés lepte meg a magyar nemes megyék szenvedélyesen szónokló politikusait, hogy Landerer Lajos pesti nyomdatulajdonos engedélyt kapott, hogy Kossuth szerkesztése mellett egy olyan szabadon irt politikai magyar hirlapot adhat ki, a milyen addig még nem létezett.

Kossuth az 1832—36. országgyülés alatt »Országgyülési tudósitások«, annak bezárása után pedig: »Törvényhatósági tudósitások« cimmel — irnoki leirással sokszorozott — hirlapot szerkesztett; abban az országgyülésen, ebben a törvényhatósági gyüléseken elmondott beszédeket s előfordult tárgyakat közölte. Főleg ez utóbbi tartalmu irott lapjának kiadását szerette volna a bécsi hatalom megakadályozni; de mivel ezt nem találták lehetségesnek, tanácsosabbnak vélték inkább arra adni engedélyt, hogy az irott lap helyett nyomtatott ujság jelenjék meg, a »könyvcenzorok« előzetes vizsgálatának alárendelve.

1840-ben Landerer a »Pesti Hirlap«-ot Kossuth szerkesztése mellett csakugyan megindította, hetenkint négy számot bocsátva

közre. Minden egyes számban hatalmas »vezércikk« látott világot Kossuthtól. Ezek mellett legnagyobb, ugyszólva országosan izgató hatást csináltak: a törvényhatóságok beléletéről és közgyüléseik lefolyásáról közlött megyei tudósitások. E tudósitások legtöbbje bámulatos ügyességgel és tartalmassággal volt megirva s leginkább olyan fiatal emberek tollából származott, kik később a közéletben tekintélyes állásra emelkedtek.

A »rendes levelezők« közt legkitünőbb volt: Lukács György (most miniszteri tanácsos). Ő vele vetekedtek: Békésből Tormásy János (akkor főjegyző; meghalt), Győrből és Mosonyból: Lukács Sándor (György testvére, a hires »győri 10-ek« és Zichy Ottó gróf mozgató szelleme, forradalom alatt főfelszerelési kormánybiztos, meghalt Észak-Amerikában), Hevesből: Sche László, Pestből: Emődy Dániel, Nyitrából: Marchot János, Máramarosból: ifj. Jara György, Nógrádból: Plachy Tamás, Pozsonyból: Orosz József, Sárosból: Ujházi László, Somogyból: Zaborszky Alajos, Szatmárból: Kovács Lajos, Szabolcsból: Vidlicskay József, Szepesből: Raisz Szilárd stb.

A »Pesti Hirlap« hasábjain Kossuth azzal a törekvéssel repitette szét elveit és vezértanait, hogy azok minél mélyebben menő izgatásokat eredményezzenek. Tanai csakhamar túlszárnyalták a Széchenyi-Wesselényi-iskola ellenzéki követelődzéseit és reform-javaslatait. — Ezek az arisztokrata államszervezet alapzataira voltak basirozva, Kossuth pedig egyszerre demokrata államszervezetet és modern politikai tanokat hirdetett. Zaborszky Alajos, Kovács Lajos, a győri 10-ek és több más megyei szenvedélyes politikusok a modern alkotmányos élet apostolaiként emelkedtek ki; izgattak a megyékben, sorra tárgyalva a Kovács Lajostól elrepitett »szatmári 12 pontozat«-ot is.

Mind erősebben érvényesitették a megyék közgyülésein »a gatyás, a kéknadrágos nyers nemesség« tömeges beavatkozását, sőt az országra szóló tárgyakat elhatározó s a tisztujitásokat végrehajtó megyei gyülésekre a pártok beerőszakolták az akkori »ó-népet« is. Forintos Zalamegyében, Tisza s Reviczky Biharban, Uray, Gabányi a csengeri ólmosbotok által országra szóló tényezőkké váltak. Egyszóval a megyei paraszt-nemesség mindent eltipró kortes-eszközzé vált és a megyei fiatalság szilajkodása, »minden tekintélyt« lerántott, magához ragadva a vezető-szerepet. E tekintetben elöljártak Madarászék Fejérben.

A mindinkább nekiszilajodó mozgalmaknak forradalmat előkészitő horderejét Széchenyi látnoki szelleme azonnal belátta, átérezte s »Kelet népe« cimű hires könyvét nyomatta ki 1841-ben, hogy a bekövetkező nagy politikai forrongások eshetőségeitől való óvakodásra figyelmeztesse Magyarország értelmiségét.

(Vége köv.)

„APAI ÖRÖKSÉG."

(Irta Reviczky Gyula, Budapest, 1884 Ára 1 frt.)

Sajátságos egy munka! Regény? Novella? A szerző nagy óvatosan elfelejtette igaz néven nevezni a gyermekét. Annak a formának, a mely mai nap az elbeszélő műfajnál szokásos: az »Apai örökség« nem is felel meg. Hiányzik belőle az előadás ama gyorsan haladó, drámai elemekkel vegyitett módja, mely figyelmünket leköti, érdeklődésünket fokozza.

De mást is hiába keresnénk Reviczky Gyula e legujabb müvében. Lemondott ő a bonyolitott meséről is; s egy percig sem gondolt rá, hogy egyszerü, majdnem igénytelen történetét valami müvészibb kompozició tárgyává tegye s az eseményeket ugy csoportositsa, hogy azok leirása, elbeszélése vonzó legyen. Ennyi puritán ridegséget, mint a mennyi e könyvben nyilvánul: alig tételezhetünk föl fiatal irónál, a ki hozzá még hevülő, eszmény-kergető lirikus is.

Mintha csak önmagát tagadta volna meg, oly fukar minden melegebb szinnel, minden hevesebb érzelemmel. Előadása, kivált a munka első felében, fanyar, cinikus; mintha kedvetlenül, akarata ellen irta volna a szerző; s később is, a mikor fölmelegszik s kedélye mintegy közlékenyebb lesz: akkor is inkább a lélektani finom festések s a jellemzés néhány frappans fogása az, mely fölkelti érdeklődésünket, mig a helyzetek s fordulatok rajza ott is nélkülözi a hatásosságot s — a hol törekszik is rá — a humort.

Olyan benyomást tesz ránk ez az »Apai örökség«, mint valamely önéletrajz, a melynek irója előtt minden aprólékos, semmit

mondó emlék nagyfontosságu, kamaszéveinek egy-egy mosolyt keltő kalandja világraszóló esemény s azt hiszi, hogy mind ez ifjukori epizódocskák, leányismerősök, kis és nagy kalamitások akkor is érdeklik az olvasót, mikor a szerző oly szárazon referál róluk, mintha e részleteknek önmagukért kellene beszélniök s legalább is egy Napoleon vagy Goethe siváran kezdődő életpályájához, ifjukori jellemének rajzához szükséges adatok volnának.

Mert nem is olyan érdektelenek e vonások: de hát a szerző eleve lemondott mindenről, a mivel tetszetősen föltálalhatta volna azokat. Egy irodalmi szakács, a ki a mai elkényeztetett korban, a mikor (bizony-bizony ne ál-szégyenkedjünk) akár Don Quixotte egy-egy részletét is már nehézkesnek találjuk: minden fűszer nélkül kivánt főzni.

A nagy közönség nem is fogja megtalálni ez elbeszélésben azt, a mit talán a jeles lirikus költeményei után várt. Mindenek előtt nem kap olvasmányt benne. De azért vannak oly erényei a munkának, melyek Reviczky Gyula tehetségét egy és más tekintetben uj oldalról mutatják be. Egy jellemet a psychologia világitásában élethiven mutat be; eleitől végig ritka következetességgel rajzolja s e rajzában egy léha, elzüllődő, akaratnélküli, lét-jogosultsággal nem biró alakot müvészi biztonsággal vezet elénk. Igaz, hogy a kép csak »en grisaille« készült; inkább csak szénrajz, mint pittoresque mű; de van mélysége s a felfogás nem épen mindennapi.

Ez az alak: Kis- és nagyvámosi Fejérházy Tibor. A szerző mindjárt a legelején oly szituácioba keveri, a milyenbe az ember életében rendesen csak egyszer jut: fiatal hősünknek meg kell siratnia atyja elhunytát. Azaz csak meg kellene; de hát nem teszi meg, mert nem arra való kedély. Nem is csoda, a mikor olyan nevelésben részesült, a milyent atyja juttatott neki. E nevelési éveket s a családi bajokat sok aprólékossággal, nem egy helyütt igen unalmasan és koronkint visszataszitó naturalizmussal sorolja elő a szerző.

Az apa pazarló, jellemtelen; a mostoha anya hiú és hűtelen. Ily emberpár házában a családi botrány napirenden van. Tibor már gyermekkorában nem hall másról, mint pénz kölcsönzésekről, zálogházi ügyletekről. Nem lát mást, mint következetlenségeket a szülők részéről, a kik ma hajba kapnak, mert nincs miből megélniök, holnap kéjutazásra indulnak, mert ismét sikerült valami pört megnyerniök vagy Tibor elhunyt édes anyjának a hagyatékát eladniok. A fiu ezalatt magára van hagyatva, s szabadon nő, mint a »vad csikó«; senki se parancsol neki, senki se ad irányt szellemi fejlődésének.

Aztán meghal az apa, nem kórházban, a hová egy izben került, hanem otthon. Még betegsége alatt a mostoha anya kis leánygyermekkel ajándékozta meg, még pedig a háziorvos házi-baráti szivességéből, a mit persze a férj nem is sejt. Az apát eltemetik; Tibor elhagyja mostoha-anyját; magával viszi apai örökségét, mely egy csomó pöriratból s más családi papirokból áll; aztán nevelősködik, nyomorog a fővárosban s tudomásul veszi, hogy az egykori háziorvos rehabilitálta a hűtlen asszonyt és feleségül vette.

Ilyen családi körben, természetesen, nem fejlődhetik jóravaló jellem, főleg akkor nem, a mikor a fiu apjának a vérét is örökölte. Ennek okadatolására bocsátotta előre a szerző a szülők házi életének sajátságos rajzát. — Maga Tibor most már jobban érdekli az olvasót, ha ugyan eddig le nem tette a könyvet s meg nem unta kérdezni önmagától: de miféle nagyfontosságu személy ez a Tibor, hogy meg kell ismerkednem sok furcsa bajával? Mert sok furcsa történik vele: az igaz! Egész ullyssesi utat tesz a léhaság tengerén, a melyen ugyancsak nem hiányoznak sem a Scyllák, sem a Charibdisek.

A szivbeli kalamitások még csak hagyján. Tibor nagyon szerelmes természetü. Szive ajtaján egymásután kopogtatnak az ideálok s a kilincset egyik a másiknak adja a kezébe. Kezdi a sort Ilka, a csinos, szőke pozsonyi leány, a kit azonban csakhamar idétlennek és szeplősnek talál s a mindennapi szerelem csak oly rövid, »mint egy epigramm«, ha nem is oly csattanós végű. — Aztán jön Irma, ez tán jobban megérti fellengzéseit; s mert a leány egy izben »kis gavallér«-jának nevezte: bele is szeret. De ez a szivügy is hamar véget ér; a lovag egy gorombasága halomra dönt mindent. A harmadik állomást a szerelem utján Aranka jelzi. De hát ez is csak futólagos megállapodásra birhatja a hőst. Családi ka-

tasztrófája után nevelőnek megy s feledve Aranka is.

Mint nevelő megismerkedik Ágnessel. No, ha eddig csupán szerelmeskedett, most igazán szeret. E viszony keletkezése, váltakozása, megszakadása végre alkalmat ád a szerzőnek, hogy a naiv, szintelen előadást izesebbel cserélje fel. Az első félszáz lap után már több kedvvel követjük Tibor életének menetét. Itt-ott nagyon homályosak ugyan a dolgok. Nem tudjuk: miféle titka van Ágnesnek; s nem értjük Tibor egy és más különcségeit sem.

A leány szerette s ő is a leányt. Más okos, akaraterős, ambiciozus ifju elment volna a fővárosba s itt mindent elkövet, hogy állást szerezzen; aztán visszamegy Ágnesért, nőül veszi és boldog lesz vele. De mit tesz Tibor? Elmenni elmegy de itt tehetetlenkedik, bolond levelekkel gyötri a leányt, váratja, hitegeti, de szavának nem képes állni; frequentálja a zálogházat, eladogatja könyveit, ruháit, fehérneműjét, csakhogy betevő falatja legyen; értékesiti barátja ékszereit s a kiváltásra küldött pénznek is a nyakára hág. Megismerkedik egy kasszirnővel, Dolores-szel, a ki a félvilág körében sem becsült, alszik a kávéházakban s retteg a főpincérektől. Ágnest elfelejti s mikor évek mulva találkozhatnék vele s a leány hivatja: nincs erkölcsi bátorsága, hogy fölkeresse őt.

Az erkölcsi bátorság hiánya: ez Tibor életének megrontója. Egy meghasonlott kedély, a ki nyakig gázol a hinárban, melybe csupa cinizmusból lépett s most másokat okoz a saját hibájáért. Nem fogadja az életet ugy, a mint van, hanem reformálni akarja; de persze nem magánál kezdi. »Ugy vélekedik (mint a szerző mondja), hogy a világnak, ha jó volna, mindig el kellene fogadnia az adott helyzetet s kinek kinek a sorsát hajlamaihoz, körülményeihez, véralkatásához idomitania.« Neki a hajlama és véralkata megkivánná, hogy ezer holdja legyen; nos tehát igényt tart rá s követeli az élettől. Bánata és tévedései amaz aránytalanságból crednek, mely vágyai és élvezetei közt fennáll.

Már apjának is az volt az életfilozofiája, hogy az élet hazardjáték s hogy szerencsénk a véletlentől függ. Tibor aztán vádolta is az apját, őt tekintette meghasonlott belvilága okozójának! s ugy érezte, mintha őt csak a nemezis sujtaná apja bűneiért. Ily nézetek mellett nem is volt ereje, hogy a saját szerencséjének kovácsa legyen. Kényelmesebbnek találta a budhista világnézetet, mely az embert a tétlenségre, dologtalan szemlélődésre kárhoztatja. S Ágnesnek igaza volt, a mikor azt mondta róla, hogy »az alma nem messze esett a fájától«, hogy az apjára ütött, azzal a különbséggel, hogy az legalább a külszint megtudta őrizni ... Az imádott kedvesnek egy ily nyilatkozata sokszor üdvhozó, ritkábban veszedelmes. Más embert ép e megvetés fölráz letargiájából s megigyekszik cáfolni a kegyetlen itéletet. Tiborra veszedelmessé válik ez üzenet. Élet-akarata most már rohamosan gyöngülni kezd s nem ezer baja, veszélye, hanem imádottjának e szigorusága okozza pusztulását. Az utolsó csepp az élet keserü poharában.

Az öngyilkosság az egyedüli mód, mely még hátra marad számára. Ez az a hátsó ajtó, a melyen kiosonhat az életből, mely már elviselhetetlen számára. Pisztolylyal akarja magát kivégezni s egy nap ki is sétál a városligetbe; de a legalkalmasabb helyen a »Fuit« rejtélyes sirkőnél Dolores-szel találkozik, szerelmi kalandot rögtönöz vele, utána jót vacsorál s még egy napot megment az életből. Másnap aztán teljesen meghasonolva, lakást-adó barátjának erkölcsi prédikációja után, ollóval sziven szurja magát. Nem volt más menekülés, mert hisz a gyávából Hannibál, a pazarlóból Harpagon, a bujálkodóból Szent Imre herceg s a lustából Briaréus sohasem válhat.

Apjáról rászállt minden nyomora; ez az ő apai öröksége.

És meghalt ugy, a hogy élt: nyomorultan, megsiratatlanul.

De hát a szerző — annak sincs csak egy könyje se hőse számára? Hogyan kivánja akkor, hogy az olvasó legyen részvéttel iránta! Hisz rokonszenvet se igyekszik kelteni e sivár, szerencsétlen, haszontalan ember iránt ... Csak legalább rajongna valamiért ez a Tibor! Lenne egy különös életcélja, hajszolna valami ideált, a mely lelkét, szivét elfoglalja; lenne költő, müvész vagy akár kormányozható léghajó bolondos tervezgetője, csak vágyak, eszmék foglalkoztatnák: akkor mindaz érdekes volna, a mi vele történik és érdemes lett volna az olvasót meghurcolni a zálogház termeiben, a kapualjakban, a hol a

hős kabátot cserél, hogy egy forintocskára szert tehessen, az éjeli kávéházakban, a hol a pincér rárivall a hajléktalan szundikálókra s a többi örömtelen helyen, melynek levegőjéből oly nagyon szivesen elmenekül az ember.

Visszás dolog, hogy ekkora szellemi szegénység s ennyi léhaság együtt véve: van e hősben. Meg se érdemlé, hogy a szerző oly mély lélektani festésekbe bocsátkozott; hogy bemutatta nekünk különös helyzeteiben; hogy egész belvilágát ritka éleslátással s meggyőző erővel kutatta s nekünk feltárta. Mert Reviczky Gyula itt is gondolkodó fő és mélyen érző költő; de vannak szeszélyei, melyekről nem akar lemondani. Sokszor oly cinikus, mint maga Tibor és oly fanyar is, mint az Ágnes gyámoltalan imádója. Csupa negligenciából a stil és rajz pongyolaságaiban tetszeleg s oly naturalisztikus, mint maga Zola, a kit pedig teljességgel kárhoztat s a kinek egész irányát jogosulatlannak tartja. Ime egy párbeszéd férj és feleség közt:

— Te bestia! Kiruglak a házamból. Menj vissza a piszokba, a honnan fölszedtelek.

— No, csak üss meg! Nagy virtus is az. Hát visszamegyek! Ott legalább senki se bánik velem ugy, mint a lába kapcájával.

A beteg minden tartózkodás nélkül szidja »a kórház büdös levegőjé«-t; a fiu ugy veszi észre, hogy nincsen »halotti bűz« atyja ravatala körül; az anya orrához tartott zsebkendővel áll a koporsó aljánál; a halottnéző asszonyok is betartják orrukat a zsebkendőjükkel, mint a pisai Campo Santo naiv felfogásu nagy végitélet-képén a nyitott koporsók mellett elhaladó lovagok; s az orvos a másik szobába küldi a gyászoló nőket, mert »nem jó sokáig ezt a levegőt szivni«. Nem olvastam még könyvet, mely kevesebb kegyelettel szólt volna halottról és temetésről!

S a realisztikus vonások a stilben is mindvégig éktelenkednek, a mi költő prózájánál valóban meglepő. A »szalag« ily nem-népies munkában mégis csak tetszetősebb, mint a »pántlika«, a »kézelő« inkább, mint a »mansetta«, a »málha«, mint a »pakk«, a »félelem«, mint a »tréma«, a »csizmadia-inas«, mint a »suszter-gyerek«, a »korhely«, mint a »lump« s az »udvarlás«, mint a »kurizálás«. — A természetesnek e hajszolása itt egészen helyén kivül van; mert a szerző maga beszél s nem kiván különösebben jellemezni vele semmit; de hát okvetlenül kell, hogy az iró a szokott kávéházi nyelvén diskuráljon az olvasónak?

Mindezek aprólékosságok; de szeretném, ha Reviczky Gyula következő művében ne találnám azokat viszont. Mert a szerző (s ez akár irodalmi hir is lehet) már uj művön dolgozik s abban is társadalmi problemákkal foglalkozik. Neki hivatása van az ilyenek illusztrálására s a már ellaposodott, közönségesen mulattató elbeszélő irodalmunkban az ily tartalmas, sulylyal biró könyv akkor is számot tesz, a mikor irója (egyéniségének erős tudatában) oly dacosan bánik el thémájával s az olvasóval, mintha nem is regényt, hanem hadüzenetet irt volna minden chablon ellen.

FANFARON.

IRODALOM.

Arany és Eötvös összes müveinek kiadásából Ráth Mórnál uj füzetek jelentek meg. »Arany összes munkáiból« a huszonharmadik füzet hagyta el a sajtót s a nagy költő becses prózai dolgozatainak közlését folytatja. Benne vannak a magyar vers-idomról és naiv eposunkról irt nevezetes tanulmányai, továbbá a »Figyelő«-be irt kisebb széptani dolgozatai. A füzet ára 60 kr. Aranynak a magyar versidomról és naiv eposunkról irt tanulmányait külön is kiadta Ráth »A magyar nemzet családi könyvtára« 74-ik füzete gyanánt. Ára 40 kr. — Eötvös összes munkáiból a 12-ik füzet jelent meg, folytatva a »Magyarország 1514-ben« cimü történeti regény közlését. Ára 50 kr.

»A jegyesek«, Manzoni regénye, uj kiadásban indult meg a Ráth-féle »Magyar nemzet családi könyvtárában.« Manzoni regényének szinhelye tudvalevőleg Milano s kora a XVII. század. Eddig egy füzet jelent meg belőle, melynek ára 60 kr.

»Az erdei lak« cimmel két kötetes társadalmi regény jelent meg Beniczkyné Bajza Lenkétől a Révai testvérek kiadásában. Tárgya romantikus szerelmi történet; szereplő személyei jobbára a főrangu körök tagjai. Később részletesen fogjuk ismertetni a kiváló irónő folytonos haladásról tanuskodó érdekes müvét s ezuttal csakis annyit jegyzünk meg, hogy a diszes kiállitásu két kötet ára 3 frt 50 kr.

Amerikai iró Magyarországban. A New-Yorkban megjelenő »The Manhattan« c. illustrált havi folyóirat szeptemberi számában Davis J. W. hosszabb leirást közöl Magyarországban tett utazásáról. Davis ur kellemetlenül csalódott Budapesten. A Hunyor és Magyorról szóló mondát ismerte és azt remélte, hogy a Nimród fiait fogja találni és látott »egy várost, mely lebetett volna

New-York vagy Boston, csakhogy ezeknél ujabb.« Elég csinosan irja le a mit látott és nem győzi magasztalni a magyar hazafiasságot. Bőven szól az akadémia palotájáról, Deákról, Jókairól, kinek müveiből sokat idéz, a magyar festmények általános jellegéről és természetesen a főváros fekvéséről is. A leirásba igen csinos rajzok vannak beszőve, melyek a pozsonyi kastélyt, Deák Ferencet, az obligát népies typusokat, Jókai Mórt, a nemzeti muzeumot és a koronázási dombon álló királyt ábrázolják.

A francia akadémiában gróf Haussonville, Mignet és a vegyész Dumas elhalálozása folytán három szék megüresedett s ezek betöltésére már megindult a mozgalom. Az első székre Bocher senator aspirál s mint a »Gaulois« irja körülbelől huszonhét szavazatra számithat, ezek között Simon, Caro, Sardou és Pailleron szavazataira. Kétségkivül a bonapartisták is mind reá szavaznak, Augier Emil szintén Bocherre szavaz, mig Dumas Sándor és Legouvé kétesek. Duruy historikus, kinek egy nagyobb munkáját magyarra is leforditották, Mignet székére törekszik, Dumas J. B. helyére pedig Bertrandot akarnák juttatni. Ha e jelölteket sikerül bevinni a francia akadémiába, a monarchikus elemek ujra szaporodnak.

A népszinház által népszinmüvekre hirdetett pályázat f. évi október hó 1-én déli 12 órakor jár le. A pályázati hirdetés 7. pontja szerint a pályázó müvek idegen kézzel, tisztán lemásolva, bekötve, lapszámozva és jeligés levélkével ellátva a népszinházi bizottmány jegyzőjéhez Márkus József urhoz (régi városháza) küldendők be. Ugyanez áll a nyitány-zenére hirdetett pályázatra is.

Mme Adam »A magyarok hazája« cimü s ránk nézve kiváló érdekességü müvének magyar kiadását e napokban bocsátják ki a kizárólagos kiadási joggal felruházott Révai-testvérek. A rokonszenv, melylyel a kitünő irónő hazánkat, közéletünket, irodalmunkat és müvészetünket ismerteti, kétségkivül megérdemli, hogy a könyv számos pártolóra találjon. A magyar kiadás kevéssel a francia után fog megjelenni s mindakettő megrendelhető a nevezett kiadóknál előre is. A franciának 3 frt 60 kr, a magyarnak 1 frt 50 kr. lesz az ára. Az utóbbiból a kiválóan érdeklettek számára diszes emlékkiadás is készül, annyi példányban, a hány megrendelő lesz. Ennek ára 2 frt 50 kr. A megirás sietségében becsuszott hibákat, tévedésehet az irónő e kiadás számára helyreigazitotta.

Az oroszok olvasó-asztala. Oroszország kölcsön-könyvtáraitól az irodalmi müvek és folyóiratok egész sorát elvonták. Az erre vonatkozó cári ukáz 1884. jan. 5-én kelt és 125 műre és orosz folyóiratra terjed ki. Az orosz közönségtől eltiltott müvek között vannak Agassiz geologiai tanulmányai, Spencer müvei, Stuart Mill munkái, Lyellnek az Emberi nem kora, Lubbocknak a Kultura kezdete cimű müve, számos népszerü természettudományi könyv, minők Vogt állattani levelei s egyéb munkái, stb. Mind e müveknek csak a forditása van eltiltva, mert az azok eredetijét értőkről fölteszik, hogy a kifejtett eszméket meg is értik s azok reájuk káros hatást gyakorolni nem fognak. Az eltiltott müvek legnagyobb része azonban az orosz eredeti irodalom termékeihez tartozik, s ezek leginkább nemzetgazdászati, socialis vagy birálati müvek, minők Dobroljubow irodalomtörténész iratai, Pomjelowszky novellái, Bibikow sociolog tanulmányai, Piszarew irodalmi és müvészeti birálatai stb., melyek legnagyobbrészt kikelnek a 60-as években uralkodó rend ellen, s mint ellenzékiek és ellenzéki hangulatot ébresztők, üldöztetnek, nem annyira a kormány, mint inkább a mindinkább urrá váló Katkow által.

MŰVÉSZET.

Liszt Ferenc király-hymnusza. A lapoknak ama hire folytán, hogy Liszt Ferenc megirta a »Magyar király-hymnus«-t és azt szeretné az operaház megnyitásakor a király előtt előadatni, Siposs Antal zongoramüvész érintkezésbe lépett Podmaniczky Frigyes báróval, hogy vele Liszt király-hymnusának az uj dalmüszinház megnyitó estéjén való előadását megbeszélje. Az intendans azt válaszolta, hogy a hymnus előadását a megnyitáskor nem tartja elég alkalmasnak, annyival kevésbbé, mert ő Lisztet egy külön alkalmi nyitány megirására kérte fel.

Szigligeti arcképének megfestésére az Irók és müvészek körének megbizásából Siposs Antal alelnök, Vastagh György festőmüvészünket kérte fel, ki a megbizást készséggel el is vállalta. Az arckép, életnagyságu térdkép lesz s Szigligetinek legutolsó és legsikerültebb arcképe után fog készülni, melynek átengedése iránt a társaság alelnöke a családot már megkereste. Az arckép a kör diszterme számára készül.

Az uj operaház ruhatára mintaszerü lesz. Egymásba nyiló széles termei egyaránt hatnak az összehalmozott óriási uj készlet rendszeres elhelyezésével és az anyag fényüző pompájával. A repertoire minden darabja számára feliratos, külön szekrényekben van összerakosgatva a jelmezek és diszruhák tarka sokasága. Ragyogó magyar diszöltönyök; selyem és bársony, arany és ezüst himzéssel átszőve és áttörve. Minden faju korhű jelmezek fényes kiállitással dus változatosságban. Feltünően gazdag a fegyvertár és a diszjelvények csoportja. A magyar diszkardok válogatott izléssel kiállitva ép oly meglepő látványt nyujtanak, mint a karcsu német spádék gazdag ékitményü kosaraikkal. Egész halmaza a kardkötőknek megfelelő (rococo, renaissance stb.) stilben; alabárdok, szekercék, buzogányok, koronák, jogarok és clenodiumok: minden ujdonat uj fényes kiállitásban. Nem kevébbé változatos a butortár, melyben a kor és styl szerint rendezett, nagyobbára müvészi faragványokkal ékitett butordarabok sorozata külön-külön felemlitésre volna méltó. E fényes ruha- és butortár láttára fokozódik az öröm annak tudatában, hogy a dalmüszinház dús uj készletét majdnem kizárólag a magyar ipar szolgáltatta.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

38 szám. 1884 Szeptember 21.

A BOTRÁNYKŐ.

(Rajz.)

Irta BALÁZS SÁNDOR.

Ez a történet Hársvároson történt, de épen ugy megtörténhetett volna, a minthogy meg is történik minden nap Ó-Aradon, Pécsen, sőt tán még Budapesten is.

Egy fiatal nőről van szó, a kit a világ nem tud felfogni és kitanulni.

De hát csak Amália az egyetlen fiatal nő, a kit az emberek nem tudnak kitanulni és megérteni?

Általában van-e a világon nő, a kit ki lehet tanulni és ki lehetne ismerni?

Miért lett volna épen Amália kivétel?

Azért, mert leggazdagabb, legszebb, legszellemdusabb volt a városban?

Ha mindezen tulajdonságoknak az ellenkezőivel lett volna megverve, azt hiszem, senki sem törődött volna vele, senki sem vette volna magának a fáradságot jellemét tanulmányozni és viselete szeszélyes változásai és ellenmondásai talányának megfejtésén törni a fejét.

Igy azonban ez a talány nyugtalanitotta és ingerelte mindazon naplopók fejét, a kiknek elég idejük van arra, hogy mások ügyeivel foglalkozzanak. Ilyenek pedig, a mint mindnyájan tudjuk, nemcsak Hársvároson, hanem a világ minden más városában feles számmal vannak.

Ezeket nem hagyta aludni a fiatal nő talányszerüsége.

Bosszantotta őket a látszólag meg nem fejthető rejtély s izgatottságuk az idők folyamán annyira növekedett, hogy utoljára gyülölni kezdték a fiatal nőt, a ki pedig épen azoknak, kik vele legmakacsabbul foglalkoztak, arra legcsekélyebb okot sem adott.

Utoljára valóságos botránykőnek keresztelték el, mely folyton zavarja és bosszantja a jó hársvárosi középszerüség erkölcsösségét.

Amália, de mondjuk meg vezetéknevét is: Szentrévy Amália fiatal özvegy volt.

Annyi különben tény, hogy nehéz is volt kiokosodni tulajdonképeni jellemére nézve, különösen a mindennapiság légkörén felülemelkedni képtelen hársvárosi hirhordozóknak.

Igaz, hogy lénye időközönkint, mint modani szokás, egy éjen át alapjában megváltozottnak látszott.

A mig például Hajnal Aurél a költő — fényét véka alá rejtve — Hársvároson lakott, addig Amália rajongó irodalombarátnő volt; reggeltől késő éjfélig nem csinált egyebet, csak verseket szavalt és regényeket olvasott. Igaz, hogy ezért meg is lelte jutalmát. Hajnal Aurél, Hársváros büszkesége, minden nap kitüntette őt látogatásaival.

Mikor azonban Hajnal Budapestre költözött s a gondviselés ezért a jó hársvárosiakat egy szép fiatal orvossal kárpótolta, ki a világon a legjobb csárdástáncos és cotillon rendező volt, akkor Amália azonnal nagyvilági divathölgygyé vált s öltözékeivel és táncestélyeivel egész Hársvárost homályba boritotta.

Midőn pedig a szép orvos megházasodott s a jó öreg plébános a mindenek utjára térvén, helyét egy igazi angyalarcu és aranyos száju fiatal káplán foglalta el, ki hangjának zenéjével és ékesenszólásának ellenállhatatlanságával a szószékről minden szivet elbájolt és az isteni vallás számára meghóditott, akkor Amáliából a legbuzgóbb hivő vált s sutba dobva divatfoszlányait, szürke ruhát öltött s nem csak a reggeli miséknek vált buzgó látogatójává, hanem ugyan csak rosz időnek kellett lenni, hogy a litániáról is csak egy nap is elmaradjon.

Amália e szinváltozásai felől a hárs-

városi lélekbuvárok között különböző vélemények uralkodtak.

A lelkészek, ugy az aranyos száju, mint a többi hitfelekezetüek következőleg igyekeztek megfejteni e jellem talányát: Amália kezdetben világi nő volt, a ki elitélendő munkák olvasásával eleinte csak titokban vétkezett, akkor azonban a romlás lejtőjén mindig alább szállva egész a nyilvános bálok örvényébe jutott s ott ugrálásával és táncával botránkoztatott, mig végre az isteni kegyelem által megszállva, beismerte világi életének bünös voltát, — és őszintén megtért.

A »Hársvárosi figyelő« szerkesztőjének véleménye egyszerüen az volt, hogy Amáliának nincs határozott jelleme s igy a költők által sem regény- sem szinmű hősnőül fel nem dolgozható. E szerint tehát beszédre is alig érdemes. Hanem azért ő beszélt róla legtöbbet.

Az orvosok, ugy a cottilion-táncos, mint a többiek, mit sem törődve a szép özvegy lélekvilágával, sem vallomási, sem lélektani tekintetben, csak testét vették elméleti vegyelemzés alá. Ez a nő — mondák — eleinte az olvasás alatti sok üléssel s később a sok éjszakai virasztással, bálokkal és tánccal elrontotta egészségét, — a vére megsűrűsödött. Pár érvágás s tavaszszal nehány palack szelti viz jó hasznára válnék. Egész csapodársága rosz véréből származik.

A város lakosai pedig vakon követték e vélemények valamelyikét és sehogy sem akartak békét hagyni a szegény asszonynak, a ki nem is sejtette, hogy mennyire tárgyává vált a közfigyelemnek és közmegbotránykozásnak.

És ez az izgatottság és láz nem szoritkozott csupán a honoratior-osztályra, hanem alább is leszállt s lassanként a mesteremberek között is elterjedt. De — és ez mutatja, hogy ez az osztály okosabb volt Hársvároson a honoratior-osztálynál — a tisztes mesterek közül csak azok foglalkoztak a fiatal özvegygyel, kik üzleti összeköttetésben állottak vele s igy érdekeltségük gyakorlati forrásból származott s igy bizonyos tekintetben jogosult is volt.

Mert ugyan ki vehette volna rosz néven a könyvkötőtől, a ki valaha fő jövedelmi forrását Amália könyvtárából meritette, hogy szomorkodott és bosszankodott szépirodalmi mániájának elpárolgása felett s annak előbb vagy utóbb való visszatérését nem csak óhajtotta, hanem meg is jövendőlte.

Vagy a szabónak és a cipésznek, a kik a bálok, az estélyek szeszélyének visszatérése után sóvárogtak.

Ők természetesen csak bálványozással beszéltek a fiatal hölgyről, s csak nagy titokban és egymás közt panaszkodtak a szép asszony szinváltozásai felett, a minek kárát ők érezték legjobban.

Csak egyetlen ember volt az egész városban, ki helyes szemüvegen tekintve vizsgálgatta a fiatal nőt s minthogy semmit sem várt tőle és semmi érdek nem homályositotta el itéletét, — helyesen is itélt felőle.

Ez csak kacagott, miko a fiatal nő megtéréséről és vallásos buzgalmáról beszéltek előtte, hasonló módon szemébe nevetett az orvosoknak, ha vére megsürűsödését emlegették.

Ez a nő -- mondá határozottan — se nem bolond, se nem beteg, hanem csak egyszerüen asszony, a ki jól tudja, hogy mit cselekszik. Nem üres szeszélyből változtatja oly gyakran és feltünően viseletét. Ő mindig a mai nap divatának hódol, s mindig az uralkodó király kegyéért eseng. Olyan, mint a napraforgó, arca mindig a nap felé van forditva.

Mikor Hajnal uralkodott, akkor a regényekbe volt belebolondulva; mikor a cotillon-doktor ült a trónuson, akkor bálokba járt, s most, hogy az aranyos száju pap van a felszinen, szürke ruhát öltött s litániákra jár. Tegyék csak el innen a szép papot s jőjjön valami ripacsos a helyébe, majd visszatér a bálokba vagy a regényekhez.

Ez szerencsére nem történt ugyan meg, mert az aranyos száju plébános még most is él és bájolja a hársvárosi delnők szivét, de történt valami egyéb, a mi azonban szintén uj idényt idézett elő a szép asszony életében.

Huszárszázad érkezett a városba.

Ez nagy esemény volt az egész városra nézve, de Amáliára nézve különösen. Mert a századosnak felesége is volt és pedig oly kitünő és merész lovagnő és oly jól állott neki a szép amazon lovagló-öltöny, hogy midőn Hársváros utcáin végig vágtatott, minden ablak megtelt s mindenki el volt ámulva és bámulva a szép lovarnő ügyessége és vakmerősége felett.

Amália csak egyszer látta őt ablaka előtt ellovagolni s azonnal hivatta a szabót, amazon-ruhát rendelt magának s néhány napra estélyt adott a tiszti kar tiszteletére.

A kapitány, mint már emlitettük, házas volt, s a főhadnagy egy pikkauf avanzsirozott goromba és morozus katona; de bezeg nem volt morozus és goromba a hadnagy, hanem egy csinos és udvarias fiatal gróf, a ki mihelyest tudomást vett felőle, hogy Amália nagysága kedvet érezne a lovaglásra, önkényt ajánlkozott tanitómesteréül.

A szép özvegy két kézzel fogadta ajánlatát s néhány nap mulva versenyt ügetett a kapitány feleségével.

Ez természetesen uj botránykő volt a hársvárosiakra nézve.

Ismét az ördög keritette hatalmába, sóhajtották kiforditott areeal a papok!

S a szerkesztő és a doktorok és az irástudók bosszankodtak csalódásaik felett, mert titokban mindegyik azt remélte, hogy a szép özvegy ahoz a szokásához fog előbb-utóbb visszatérni, a melyikhez ők szerették volna.

Csak a nyugalmazott kapitány nevetett és diadalmaskodott s egyre azt állitotta, hogy még ez sem az utolsó, hogy ennek a regénynek még két-három kötet folytatása is lesz.

A mint hogy télire, a mikor szinészek érkeztek Hársvárosra s a mikor az első szerelmes »épen olyan szépen játszott, mint valaha Lendvay« — volt is.

— De hát mikor lesz már a botrányoknak vége? — kérdé haragosan a város érdemes polgármestere, ki már megsokalta a dolgot.

— Majd tiz tizenöt esztendő mulva! — felelte gunyosan nevetve a nyugalmazott kapitány. — Majd ha Amália nagysága ötven éves születésnapját megünnepeltük.

— Hm! — mondá a polgármester — de hát mi lesz akkor?

— Az, hogy Amália nagysága visszatér a misékre és az egyház kebelébe.

És ugy is történt.

Az aranyos száju plébános uralkodását most már nem fenyegeti többé földingás . . . ha ugyan valahogy . . .

NATURALIA . . .

I.

Itt fekszem egyre lábaidnál,
Mámor dagasztja keblem.
Valami tüz gyönyörbe himbál,
Mely gyújt, lobog szünetlen.

Mely kéjesen ölel, az ódon
Karszék remeg az üdvtől.
S mig véredet felgyujtja csókom,
Te is gyönyörbe fürdöl.

... Karomba szédülsz, átölellek,
Láz futja át a testem . . .
Eh oltsuk, oltsuk a szerelmet,
Ne hagyd, hogy igy epeszszen.

Egy tüz, mely szédületbe ringat
Engem, leányka s téged.
... Bolond világ. .. kábit az illat . . .
— Virág vagy s én — letéplek!

II.

Őrült vagyok ... A forditott
Világot, azt óhajtom.
Örömje nincs, de üdve sok,
S forró vágy ég az ajkon.

... Világod, boldog szerelem
Oly megkapó, beszédes.
... Erény ? ... hideg szó, idegen ...
S a bün, a bün az édes.

III.

Fonnyadt pofáju ideálnak,
Erénynek udvaroltok.
Hitvány sereg! ... Nevesd ki, szánjad!
Van-e közötte boldog?

Nyavalygva ottan bandukolnak
Virágos ablakodnál
S te az ilyen veszett csoportnak
Még hinni tudnál?

. . Eh dőreség! Csak hadd nyavalygjon
A kivánt, messzi üdvön . . .
— Kezed kezemben, ajk az ajkon —
Én addig benne fürdöm...

KABOS EDE.

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

I.

A törvényszék nem tréfál.

Pioux János és Mazuelard Máriusz a hadi tanács előtt való megjelenésökkel nagy feltünést keltettek.

Pioux János herkulesi termetü férfiu volt s őt látva, rögtön ki lehetett találni

*

hivatását, nem annyira az izmok és hus idomtalan tömegéből, — mi többi bajtársánál is föltalálható — mint inkább sajátságos mozdulataiból. Széles vállainak szabályos rengése, lépteinek ütemszerüsége, roppant mellének lassu lélekzetvétele bámulatos egyensulyban álló gépre emlékeztetett. Megszokásból bal csipejére támaszkodott. Roppant karja egészen elállott a testtől s a hatalmas izmok átlátszottak ruhájának az ujján is.

Mind a mellett ez állása Jánosnak nem volt mesterkélt. Hogy erről bárki is meggyőződhessék, csak derült, jámbor arcára kellett tekintenie. Noha durva, kondor sörtehaja és szakálla volt, sem vadállatiasságot, sem kihivó hetykeséget nem tanusitott. Azt lehetett volna mondani, hogy egy szelid gyermekfej bikanyakon áll, melyet fekete oroszlánsörény foglal keretbe.

Máriusz és János közt szembeszökő különbség volt. Csaknem ugy látszott, mintha minden íze ki lenne ficamitva s mintha valamely lyukon akarna keresztül siklani, avagy a kezefején járni. Véznának látszott, pedig csak szikár volt; kicsinynek lehetett tartani, mert összezsugorodott. Idomtalan magatartása után nyomoréknak lehetett volna gondolni. Voltaképen pedig eléggé magas, szikár s eleven volt, akár az angolna, szivós, akár a szamár s fürge, mint a majom.

Soha furcsább fejet! Minden oly jelleg meg volt nála, a mit őt rúttá tette s még sem volt az. Hosszu, szőke haja a tésztalaskához hasonlitott. Sápadt arca, melyen több volt a redő, mint egy aszalt körtén, egészen összetöpörödött az örökös torzitás miatt. Ezen az ábrázaton hosszu orr ékeskedett, melynek vége cinobervörös volt. Szóval, Mazuclardnak az arca nagyon hasonlitott afféle tejfölös crême-hez, a melynek a közepébe málnabogyó van illesztve. Pedig, mint mondtuk, mind a mellett sem volt ő csunya! Sárgás szeme oly élénken, tisztán ragyogott s annyi értelmességet árult el, hogy a lámpa alakját könnyen el lehetett feledni a láng végett, mely abban égett.

Beléptek a terembe. János ámulatot keltett, mig Máriusz nevetésre ingerelte a nézőt.

A derültség uralkodott is a teremben az egész kihallgatás alatt. Folyvást Máriusz felelgetett a kérdésekre, mig János megelégedett azzal, hogy erélyes fejcsóválással hagyta helyben társának a beszédét.

Az elnöknek a nevet, kort és foglalkozást illető kérdésére mind a ketten fölegyenesedtek s megszólalt Máriusz, kinek különös hangja a kelepce csörgéséhez hasonlitott. Mig ajka fölnyilt és félre rándult, orra mozgott, homloka és arca oly redőkbe vonult, mint a tó, ha szellő suhan át rajta, egy szuszra a következő szavakat hadarta el:

— Pioux János, az ugynevezett B i k a n y a k és Mazuclard Máriusz az ugynevezett T ü c s ö k harmincas és negyvenes bankisták.

Csak a torzképét látták, de az egész beszédből mit sem értettek. Máriusz beszélt a bikanyakról meg a tücsökről, a harmincas és negyvenesről, bankról; mit akart ezzel mondani?

— Ismételje, — mondá az elnök.

Máriusz kétséggel ismételte mindig ugyanazt. Kacagtak, de ép oly keveset értettek az egészből, mint elébb.

— Magyarázza ki magát, — szólt ismét az ezredes, ki nem mert az átalános derültségben részt venni.

— Nos, azt mondom, hogy a pajtásomat Pioux Jánosnak hivják, hogy a mellékneve Bikanyak, mivel rendkivül erős. Azt mondom, hogy engem meg Mazuclard Máriusznak hivnak, más néven Tücsöknek, mert olyan a lábom, akár az orsó. Azt mondom, hogy ő a harmincas, én meg a negyvenes korban vagyok. Végre azt mondom, hogy bankisták vagyunk. De ne tessék a bankárokat összetéveszteni!

— Vádlott, — szólt a biró, bajuszát rágva, hogy el ne nevesse magát, — mellőzze a mennyire lehet a torzképvágást; azt gondolhatnák, ön szándékosan teszi ezt, hogy derültséget ébreszszen.

— Hüm! . . . Hiába, ez már nekem szokásom! Lássa ön, ez az én mesterségemhez tartozik.

— A mesterségéhez?

— Igenis elnök ur. Mert hát én, hivatásom szerint akrobata, tagficamitó, szemfényvesztő, hasbeszélő és torzképmüvész vagyok. Ez a Pioux pedig erőmüvész, birkózó és ökölvivó. Én a majmot utánzó ember vagyok, ő a zubbonyos szobor. Mi ketten mindenféle testgyakorlatot végrehajtunk, értünk az angol és francia ökölviváshoz, a görög és római mód szerint való birkozáshoz, ugy ahogy azt Görögországban és Rómában gyakorolták. Bum!

— Ezt mind nem kérdeztük öntől. Hagyjon föl e szóáramlattal s térjünk át az önök ügyére, melyet ily magatartás által csak sulyosbit. Ön részt vett, ugy e a lázadók bandájában, ön és a társa?

— Bocsánat, bocsánat! Nem Párisban voltak a lázadók!

Ezzel a kihallgatás véget ért Nem volt szükség több vallomásra, sem több bizonyitékra, hogy elitélhessék ezt a két szegény ördögöt. De hát miért is vesztegették volna rájok a szót? Hiszen ők a Commune csapatai közt harcoltak s e tényt nem tagadhatták. A helyet, hogy tagadhatták volna, még dicsekedtek vele. Az ő ügyök nagyon világos volt.

És mégis, ezek a boldogtalanok sem gazemberek, sem lázadók nem voltak. Párisiak voltak, annyi az egész! A nélkül, hogy a politikával foglalkoztak volna, követték azokat a kikkel együtt éltek; ugy cselekedtek, mint a hogy mindenki. Hát, tudták ők, merre mennek?

Azonban az efféle okoskodásokat egy hadi törvényszék nem fogadhatja el. Pioux Jánost és Mazuclard Máriuszt számüzetésre itélték.

II.

Port-de-France és Montparnasse.

— Port-de-France!!... több évi fogság!... A számüzetésre itélt utasok kocsit változtatnak!

Ezek az ironikus szavak voltak azok, a melyekkel Mazuclard Máriusz Uj Caledoniát üdvözölte. Aztán Pioux János felé fordulva:

— Mi jutott az embereknek eszökbe, mikor ezt Port-de-France-nak nevezték el? Egyenesen kegyetlenség. Sokkal szelidebben hangzanék, ha azt mondanák: Hors-de-France.

S midőn e szavakra Pioux János amúgy savanyúan mosolygott, Máriusz torzképet vágott felé.

Aztán könybe lábbadt szemmel néztek egymásra, jól érezve, hogy minden kedélyeskedésök csak szinlelt, erőltetett. De hát mégis csak a legjobb óvszer volt ez a szomorúság ellen. Igy, mig Pioux János végig simitotta tenyerével az arcát, Máriusz hirtelen ugy forditotta a fejét, hogy könyje az orrlapján végig, az orrahegyéről peregjen alá. Majd egy pirouette-et csinálva, szilárd léptekkel, karonfogva indultak a kikötő felé, egy párisi dalt fütyörészve.

Másnap belebeztették s anyakönyvi szám gyanánt a 377-et és 378-at kapták.

Felesleges volna, számkivetésök első éveiről beszélni. Képzeljenek önök egyszerüen gályarabságot, hol a munka, a tápszer ki van szabva, a fegyelem a kegyetlenségig szigorú s fogalmuk lehet mily sors érte ott a távolban az elitélteket.

Hja, a politikai foglyokra ily sors vár. Bizonyos ideig példás magaviseletet s szorgalmas munkásságot kell tanusitaniok, hogy fokozatosan, a negyedik osztályból a harmadikba s aztán a következőkbe léphessenek át.

A negyedik osztály kopár, sziklás körerőditmény, hol a megszökés reményéről le kell tenni; Toulon egy koráll-telepen, tenger közepett.

A harmadik osztály már sokkal egészségesebb, kellemesebb s a szárazföldön van, hol a fogoly hozzá hasonlók közt lakik s nem az oceán közepén.

A második osztály ama gályarabokból alakul, kik a szabadban dolgoznak s életök csupán a napi felügyeletnek van alávetve.

Végre, az első osztálybeliek azok, a kik valódi gyarmaton élnek. Azonban ebbe az osztályba politikai vétségért elitéltek csak ritkán kerülnek.

Nehéz csapás volt a két bajtársra nézve a rájok szabott kegyetlen fogság. Megvonták tőlük ama szabadságot. melyet egész életökben élveztek. Elszakitották őket Páristól, melyet édes anyaként szerettek s melynek még azt a sarát is megsiratták, melyet ott lábok tapodott.

Az első negyedév borzasztó volt. János meghalt volna Máriusz nélkül. Az ő erős természetét megtörte a bánat és az emlékek sulya.

De a torzkép-müvész értett hozzá, miképen kell a bánatot tova kergetni s az emlékeket elaltatni.

— Lásd, — mondá — a szomorkodás csak a boldog embereknek való; az nekik szórakozást nyujt. Ám, nekünk egyéb bajunk van s nem érünk rá az effélére.

Legjobb vigasztalójuk egyébiránt a munka volt. Tudták ők azt, hogy a munka mellett megőrzik egészségöket s némi szabadságot is nyernek. E gondolat, a tevékeny élet, a barátság, mely őket egyesité, a megosztott öröm és bánat, sokkal türhetőbbé

tette nekik számüzetésök második évnegyedét.

Észrevették jó magokviseletét, alkalmazkodásukat, leleményes eszöket a legnehezebb esetekben, az egyiknek erélyét s a másiknak kedélyességét. Vidámságukat javukra számitották be nekik, mert az biztató hatással volt mindenkire.

Szóval, az első év végén, a 377 és 378. szám, noha politikai vétségért volt elitélve, a második osztályba jutott.

Egy darabka földet kaptak müvelés végett, nem messze Port-de-France-tól, egy külvárosforma helyen, mely Barbellez segédőr-parancsnok felügyelete alatt állt.

Ez egy hajdani tengerész volt, mogorva, durva ember, ki baromilag bánt az emberekkel, de a ki maga is, leányának, Jeannenak a kormányzása alatt állt.

A kicsike, a mint őt nevezték, Párisban, egy nagynénjénél nevelkedett; az öreg akkor hozatta vissza magához, mikor a ro konuk meghalt. Az öregnek szilárd állása volt itt s remélte, hogy rövid idő alatt megkapja az arany vállrojtot az eddigi vörös vállrojt helyett. Miután nem voltak többé Franciaországban rokonai, végkép Port-de-Franceban akart megtelepülni, hogy majdan itt élvezhesse nyugdiját.

A mi a leánykát illeti, ugy vélte az öreg, hogy kétségkivül el fogják feledni apjának porkoláb voltát s majd csak férjhez megy valamely utazó ügynökhöz, vagy meggazdagodott gyarmatoshoz.

A közben e leányka a számüzötteknek valóságos védangyala volt, ki enyhiteni iparkodott, a mennyire csak lehetett, apjának szigoru bánásmódját. Szerette is őt mindenki. E leány egyébiránt már fölserdült hajadon volt, korára nézve kifejlett nő, körülbelől huszonöt éves, de ártatlan kedé lyességét tekintve, még valóságos gyermek. Szőke, karcsu, eléggé csinos, de közönséges arcu, ám a számüzöttek eme kis világában szépnek tartották.

Egy reggel Barbellez apó igy szólt hozzá:

— Kicsikém, egy pár uj madár érkezett a kalitkádba. Előkészitheted nekik a kendermagot, de ne légy hozzájuk nagyon jó! Ezek afféle semmiháziak, a kik fölött őrködni kell.

— Mit vétettek ők?

— Oh, ezek amolyan gonosz communardok, kik megbántották a hadi törvényszéket is. Ők mindig veszélyesek, habár jó magokviselete a második osztályba juttatta is őket.

— Mindamellett is, ugy-e atyuskám, te nem fogsz nagyon szigoruan bánni velök? Mi?

Barbellez összevonta szemöldökét, egyet pödöritett nagy bajuszán s a lehető legmogorvább arcot öltve, imigy válaszolt:

— Ugy fogadom őket, mint a hogy fogadnom kell a társadalom ellenségeit. Ugy bizony!

— És hogy hivják őket?

— Nem tudom.

E pillanatban érkezett meg Pioux János és Mazuclard Máriusz egy fegyenc-őr kiséretében.

A mint őket Jeanne megpillantotta, a meglepetés és kétkedés kifejezése látszott az arcán. Ugy tetszett neki, minha már ismerte volna őket s iparkodott visszaidézni emlékeit.

Bárhonnan is, de ismerte őket Jeanne egykor, noha nagyon megváltozhattak. János, az a sima arcával s Máriusz, szőke, hosszu hajától megfosztva, fölismerhetlenekké váltak.

Aztán a munka, mely őket fentartotta, soványitotta is, ép ugy, mint a tengeri lég, mely a mennyire erősiti, ép annyira fogyasztja is a testet.

János csupa izommá, Máriusz pedig csupa ideggé vált. Amannak nem volt többé az a hustól duzzadó teste, melyben az erőmüvészet kedvelői bámulva gyönyörködtek s megsoványodott karjain látni lehetett a kötélvastagságu izmokat. A másiknak meg, kinek derekát egy zsebkendővel át lehetett kötni, most e célból egy fél zsebkendő is elég lett volna.

Az érkezettek levették kalapjokat, a mint Barbellez és Jeanne felé közeledtek.

— Nos, drága madaraim, hát megérkeztek! — szólt a segédőr-parancsnok. — Önök azok a hires semmirekellők, ugy-e? Azok, a kik egy ezredest fölmetszettek, ugy-e? Azt mondják, most már jól is viselik önök magukat; no, majd meglássuk. Azt azonban ne képzeljék, hogy mivel már a második osztályba lettek előléptetve, öszszedughatják a kezöket, teringettét! Barbellez apóval nem lehet tréfálni!

S annyira fölgerjedt, mintha valaki vi tatkozott vagy ellene mondott volna.

Azonban sem János, sem Máriusz nem szólt semmit. Már be voltak tanitva. Tudták, hogy az öreg mindig ingerelni szokta kezdetben a foglyokat. Legokosabb volt, válasz nélkül hagyni a beszédet.

— Ugy bizony! — folytatá a segédparancsnok. — Barbellez pedig én vagyok ... Tisztelegjenek! ... Ez meg a leányom, a kit ugy meg kell becsülniök, mint a szemök fényét, teringettét! Most már értik önök ... Tehát jobbra fordulj, balra nézz, indulj!

Abban a pillanatban, midőn e parancsnak engedelmeskedtek, Jeanne megállitotta őket, hogy megkérdezze a nevöket. Mennél többet beszélt velök, annál inkább emlékezett rájok. De nem jutott eszébe honnan ismeri őket.

— Nos, feleljenek, — szólt az öreg, Máriushoz fordulva. — Hogy hivják önöket?

Egyszerre, tisztulni kezdett Jeannenak az emlékezete s fölkiáltott: — Ez a T ü c s ö k, ez meg a B i k a n y a k!

Az őrparancsnok, Máriusz és János csak bámultak e váratlan fölkiáltásra, melynek azonban Jeanne csakhamar magyarázatát adta.

Öreg nagynénje, Dersonné, a kinél ő Párisban nevelkedett husz éves koráig, a Montparnast-boulevardon lakott, nem messze a csillagvizsgálótól. Ott mosó-intézete volt, hol Jeanne fiatal éveit töltötte s egyéb szórakozása sem volt, mint az, hogy vasárnaponkint elsétált a C l o s e r i e d e s L i l a s előtt, a Ney tábornok szobrához, megnézni az erőművészeket s hallgatni az énekeseket.

Tud is valamennyi ott hallott dalt könyv nélkül s ismert valamennyi látványosságot és testgyakorlatot, a melyet ott látni lehetett. Az erőművészek közül különösen a B i k a n y a k meg a T ü c s ö k tetszett neki. A Bikanyak egyébiránt inkább csak bámulatot, szörnyüködést ébresztett benne; de legjobban szerette nézni és hallgatni a Tücsköt. Az a kimondhatatlan fürgeség és a dalok, a melyeket egy három húru hegedű kisérete mellett adott elő; továbbá szemfényvesztései, hasbeszélése, mindez oly mélyen véste magát emlékébe s oly drága, oly kedves volt ez az emlék! Roppant változáson kellett Máriusznak átmennie, mind termetben, mind öltözetben és alakban, hogy oly soká habozott fölismerésénél.

Jeanne mindent elbeszélt álmélkodó apjának; örömmel, lelkesültséggel, csaknem elérzékenyülve ecsetelte ama látványokat. Ugy tetszett, mintha régi barátját találta volna föl. Egész gyermekkora merült föl előtte.

— Lásd, atyus, — szólt a leány hévvel, — kissé lágyabban kellene ezekkel az emberekkel bánni. Ha tudnád, mennyi boldog percet okoztak ezek nekem kiskoromban! Lásd, nekem akkor egyéb mulatságom sem volt ... De, én nem is hiszem, hogy ők bünt követhettek volna el. Legfölebb valamely vétséget jegyeztek a rovásukra. Hidd meg, ezek derék, jó emberek. Noha csak erőmüvészek, csepűrágók voltak s a mellett szegények, mégis sokszor tettek jót szomszédaikkal. Emlékszem még, mikor egyszer egy öreg énekes ütötte föl a sátorát mellettök, de senki sem ment oda, hogy őt meghallgassa. A T ü c s ö k akkor azt mondta, ez igy nincs rendén s hogy az emberek hálátlanságot követnek el, mikor az öregről megfeledkeznek s előadást tartott ama szegény ember javára. Máskor meg a B i k a n y a k tartott előadást egy elhalt komédiás árváinak segélyezésére. Gyakran nem volt közönségük, vagy a rosz idő miatt, vagy azért, mert nem volt pénzök a rendes látogatóknak. Csak mi, gyermekek néztük őket, kiknek egy fillér sem volt a zsebünkben s csakis tapssal fizethettünk. Ezzel azonban ők nem törődtek! Minden bohóságot elkövettek, csak hogy mulattassanak minket. Oh, én szeretem őket, mert megérdemlik.

A leány oly folyékonysággal beszélt, hogy Barbelleznek ideje sem volt feleletet adni. Alig hitt a fülének.

A mi pedig Jánost és Máriuszt illeti, ők nagyon elérzékenyültek s nem tudták, miképen köszönjék meg a fiatal leánynak irántok mutatott jóindulatát.

János zavartan forgatta kalapját roppant ujjai közt, Máriusz pedig öntudatlanul oly jámbor, együgyű arcot vágott, mely legjobban sikerült torzképeire emlékeztetett.

Barbelleznek a csodálkozása s a két komédiás hálálkodása nem ismert határt, mikor Jeanne, élénk beszélgetés közben hirtelen odanyujtotta mind a két kezét a foglyoknak, s atyja felé fordulva igy szólt:

— Ime, be is bizonyitom, hogy szeretem őket. Megakarom a kezöket szoritani.

— Mit cselekszel, te boldogtalan? — rivallt rá az öreg.

Barbellez nem tudta magát tovább mérsékelni. Arca egészen elvörösödött. Apró szürke szeme vérbe borult, mig pillái ugy rezegtek, mint a haldokló légynek a szárnya. Magánkivül volt. Azonban, nem mervén leányán tölteni bosszúságát, kardjának a lapjával Máriusznak a hátán húzott volna végig, ki épen mellette volt, — ha ez ügyes félreugrással ki nem kerüli az ütleget.

— Menjenek, menjenek, — szólt a leány a szegény emberekhez. — Apám most nagyon haragos. No, de majd kibékitem én. Menjenek, kövessék az őrt, ki önöket a mezőre vezeti. Majd fölkeresem ott önöket.

Ezt mondva, oda sietett az öreg Barbelezhez, ki egy padra roskadt le, kikelt, szederjes arccal, s elkezdte apjának nyakcsigáját dörzsölni, ki érthetetlen szavakat dadogva, merev állapotban ült ott.

III.

Hogy keletkezik a szerelem a számüzötteknél.

Két nap mulva a 377. és 378. számu számüzöttek tökéletesen berendezkedtek egy kis földkunyhóban s elkezdtek dolgozni kis ültetvényükön, midőn Jeanne csakhamar fölkereste őket. Vitt nekik egy kevés pénzt, két pipát és dohányt s megigérte, hogy ismét meglátogatja a számüzötteket.

A mi az öreg Barbellezt illeti, ez mindig mérges és haragos volt. Azonban Jeanne megértette vele, hogy ha ezeknek a szegény embereknek, érdemetlenül keserüséget okoz, meg fog rá neheztelni és soha sem szól hozzá.

Az öreg habozott. Annyira dühös volt, hogy szerette volna bosszuságát tölteni a szegény számüzötteken; de Jeannet gyöngéden szerette s félt, vele ellenkezni.

Igy aztán a semleges álláspontot választotta, nem mervén sem cselekedni, sem beszélni. Azon törte a fejét, miképen árthasson azoknak a boldogtalanoknak, a nélkül, hogy leányát megbántaná. El is határozta magában szilárdul, hogy komolyan megbünteti őket, mihelyt valami hibát követnek el s lassankint azt akarta Jeanne-val elhitetni, hogy ezek az állitólagos ártatlan emberek közönséges gazemberek. Hogy meggyőzhesse őt erről, szivesen megengedte, hogy ezeket meglátogathassa.

— Mennél több jóságot fog irántok tanusitani, — gondolta — annál inkább azt hiszik majd, hogy a szabályokat lábbal tapodhatják; eszöket vesztik s Jeanne csakhamar belátja, hogy kegyét méltatlanokra pazarolta. Akkor aztán majd én kerekedem ismét felül.

Barbelleznek ilyetén okoskodása következtében Jeanne gyakran meglátogatta két uj barátját.

Csaknem minden este, midőn a többi telepen már megtette irgalmassági körjáratát, nálok töltött egy órát, nyomorúságos kunyhójok ajtaja előtt állva.

Beszéltek aztán ilyenkor Párisról, a kedves feledhetetlen Párisról, az ismert városnegyedről, a csillagvizsgáló-térről, hol oly sokszor látták egymást, a nélkül, hogy ismerték volna; »Oroszlán« Lajosról, ki Jánossal akart versenyezni; Bourguetről, a kályhásról, a ki a Máriusz mesterségébe akart minden áron belékontárkodni; a Montparnasse-boulevardról, ennek szép nagy fáiról, korcsmáiról, fa-és növényiskoláiról, hol egész csapatokban munkálkodnak a szürkeruhás kis növendékek.

Ilyenkor fölmerült lelkükben minden apró emlék s édesdeden elcsevegtek azokról.

Máriusz mindig fel tudta villanyozni, deriteni a társaságot tréfás ötleteivel.

Mindenre és mindenkire tudott valamely mulatságos történetet mondani; igy a vavin-utcai sütőről, Eugenia anyó korcsmájáról, sőt magától Dersonnéról, a Jeanne nagynénjéről is. Olyan szavakat használt s olyan képet vágott hozzá, hogy lehetetlenség volt kacagás nélkül ránézni és hallgatni a beszédét. Egyiknek a beszédmodorát, a másiknak a különösségeit utánozta. Egy egész kis világot idézett elő némajátékában.

János már abban is különbözött bajtársaitól, hogy nem tudta magát oly hirtelen kifejezni szavaiban. Időnkint azonban ő is vetett oda egy két szót a társalgásba, melyek mésterkéletlenek, de őszinték és szivhezszólók voltak. Noha természetére nézve komoly volt, nagyon hirtelen fölvidult és sugárzott, mint a nap, ha a fellegek mögül előbukkan.

Jeanne szivesen hallgatta beszédöket s örömmel válaszolgatott a kérdéseikre.

(Folyt. köv.)

PETŐFIRŐL ÉS AZ 1848 ELŐTTI IRODALMI TÉNYEZŐKRŐL.

Irta TELEGDI LÁSZLÓ.

(Folyt.)

Széchenyi Kossuthnak nem államtani, eszmei, nem politikai elvei ellen szállott sikra, hanem a »modort« kárhoztatta, a melylyel azokat Kossuth hirdette s azoknak propagandát csinált.

Hatalmas szózata azonban elhangzott a pusztában. Kossuth tollával és szónoklatával nemcsak ura maradt a helyzetnek, de sőt feltartózhatatlanul haladt előre a maga elé tűzött ösvényen.

Az országban fokról-fokra elhatalmasodtak a törvényhatóságok önkormányzati tér- s jogfoglalásai s a féktelen pártoskodások.

Ezek megbénitása végett a bécsi államférfiak kétféle eszközről gondolkoztak: elvették Kossuthtól a »Pesti Hirlap«-ot és a megyék kormányzásánál az »adminisztratori rendszer« t léptették életbe.

Kossuth a »Pesti Hirlap«-tól megfosztatván, olyanná lett, mint a szárazra kidobott hal. Hirlapi cikkei a »Hetilap«-ban, az országos ipar-egyesület nagyon parányi körben forgó hetilapjában jelentek meg s hatásuk vajmi csekély volt.

A politikai izgatások eszközeit később a társadalmi élet küzdterére, mondhatni: a családi élet körébe vitték át, a »honi védegylet« megalakitásával. Ezen egyletnek gróf Battyáni Kázmér volt az elnöke és Kossuth az igazgatója. Kossuth behálózta az egyes törvényhatóságokat s a nagyobb városokat fiók-védegyletetekkel; melyek a központtal szorosan összeforrva működtek.

A közben az olvasó közönségnek folytonosan izgató »pikáns izü« irodalmi táplálékra volt szüksége. A zsebkönyvirodalom és a túl doctrinaire tartalmu hirlapok a közszükségletben mindinkább élvezhetetlenekké váltak.

Az évenként csupán egyszer kiadott zsebkönyvek s a Josikától s Eötvöstől nagy időközökben megjelent regények parányi adagok voltak a közszükséglet fedezésére. »Almanach-társaság« is alakult, de az általa közrebocsátott »Nemzeti Almanach« nem hóditott közönséget.

A politika tehát a divattal szövetkezett; s igy jött létre rövid idő alatt három »különböző politikai szinezetű divatlap«, melyek hetenként 40—60 lapra terjedő füzetekben repkedték be az egész országot.

A legelső divatlapot Mátray (előbbi néven Rothkrepf) Gábor pesti ügyvéd inditotta meg 1833-ban »Regélő s Honmüvész« cim alatt.

A 40-es évek elején Mátray a nemzeti muzeumnál nyervén alkalmaztatást, kettős lapját Garaynak adta át; Garay pedig nemsokára Erdélyi Jánosra ruházta azokat.

Mátray Regélője csak kis olvasó-kört tudott hóditani, mert ő nem volt iró, hanem csak zeneértő.

1836-ban Kolozsvárról egy Petricsevits Horváth Lázár nevü, formátlan, ott irodalommal foglalkozó uri ember költözött föl Pestre. A hosszu kezü, rövid derekú kis ember születésére nézve »fertály-mágnás« volt s ezért a magasabb körökben igyekezett magát értékesiteni, noha a nem épen főrendü urhölgyek és fiatal szépek társaságát is teljes önhittséggel kereste. Pesten egyike volt azoknak, kik legelőször hordoztak kezökben napernyőt, hogy magukat a nyári nap sugarainak hőségétől megvédjék, s hogy arszlánságuk annál inkább szembeszökő legyen.

Általánosan »Horváth Lazinak« hivták; s mindenfelé ellenszenves, hivalkodó egyénnek tekintették. — Különben mint sokat olvasott, sokat utazott, sok nyelvet tudó emberke többféle irodalmi vállalatba fogott; de azok közül egyik sem sikerült, noha Lazit, Jósika Miklós pártfogoló barátságába fogadta, Széchenyi pedig jóindulatával némi irói nimbuszt óhajtott neki kölcsönözni.

Azon időben az aristokrata körök, főleg pedig az elegantiát negélyező főurnők szintén kizárólag a német, francia és angol irodalom termékeivel táplálkoztak; a magyar irodalom merőben ismeretlen volt szellemi láthatárokon.

Lazinak az volt a legjobb ötlete, hogy a főúri körök számára olyan magyar divatlapot teremt, a mely által azok olvasmányai közé a magyar szépirodalom termékei is bejuthatnak.

»Honderü« cimmel 1843-ban csakugyan megindította divatlapját és ez heti füzetekben, izléssel kiállitva, jókora olvasó-kört hóditott magának.

Én abban az időben az ország külön-

*

bözö videkein sokat utazván, a »Honderü«-vel számos uri lakban találkoztam.

A lapnak az volt az eredendő bűne, hogy a nagyuri körök tányérnyalójává alázta le magát; mig ellenkező irányban lenéző, daróc-modort alkalmazott.

Erdélyi János 1844 közepén a Garaytól átvett »Regélő«-t — »Pesti Divatlap«-pá változtatta át. Ő volt a lap kiadója; sógora Vachotfalvi Vachot Imre pedig a szerkesztője.

A Vachot-család mind egy szálig költő- s iró-nemzetségként foglalt helyet az irodalomban. Vachot Sándor, Imre, Vachot Sándorné, Vachot Cornélia Erdélyi Jánosné s Erdélyi János mindannyian szenvedélyesen forgatták az irói tollat.

Vahot Imre (maga kihirdette a lapban hogy nevét a könnyebb kimondás kedveért igy irja) a »Pesti Divatlap«-ot a középnemesi rend és a nemes tanuló-ifjúság szellemében, világnézete és lelki izlése szerint igyekezett szerkeszteni. Neki a zsinóros ruha, sarkantyus csizma, árvaleányhajjal felbokrétázott perge kalap és az eldülésig járt csárdás tánc: volt az eszményképe és szenvedélye. Ezek élvezésére tüzelte lapjában a fiatal birtokos urakat, a falusi nemes urfikat és a bálozni s faluzni járó nemes tanuló fiatalságot. Vahot, ha a vidéken utazott, valósággal megtestesitette az általa hirdetett igéket.

A harmadik »divatlap« — »Életkép«-ek cimmel ugyancsak 1844 kezdetén lépett a magyar közönség elé. Frankenburg Adolf 1843-ban »Magyar Életképek« cimmel füzetes vállalatot inditott meg; s ezt változtatta át a következő év kezdetén »divatlappá«.

Frankenburg, mint rendkivül változatos életfolyással megküzdött ifju érkezett és telepedett meg Pesten. A vidéken volt jurista, gazdatiszt, katona; megis nősült, de mivel kurta idő alatt semmivel sem tudott elég jó jövedelemre szert tenni, Pestre költözött. Elébb az akadémiánál irnok, aztán Budán a kir. kamaránál »ingrossista« lett. E mellett mint sok lap munkatársa, a »Pesti Hirlap«-nak pedig kedvelt »ujdonság-irója«, több jótékony-egylet titkára, felolvasások rendezője, humoros elmefuttatások irója tett szert országos névre és ismeretségre.

Kiváló szenvedélye volt a Saphir-izű humoros cikkek gyártása s a minden áron való élcvadászat; egy jól sikerült élcért kész volt még az elvi következetességet is feláldozni.

Az akkori magyar lapszerkesztők közt ő volt a legszivélyesb, leghálásabb; ő hozta divatba először az irók dijazását; Vörösmartyt, Petőfit mindig aranyakkal honorálta.

Frankenburg divatlapját, az európai müveltség terjesztésére, meghonositására törekvő müvelt középosztály kivánalmai szerint szerkesztette.

Egyébiránt mind a három divatlap Párisból hozatta »eredeti párisi divatképeit«; s Vahot dacára bendeguzi magyarságának, tudatni volt kénytelen olvasóival, hogy a lapjához mellékelt képeket kénytelen Bécsben csináltatni, mert Pesten nincs ember azok elkészitésére.

A három »divatlap« mindinkább elfoglalta és fokozatosan erősödő sikerrel kultiválta a »politizáló társadalmi küzdtért«; hanem mindegyik lap másféle társadalmi élet politikai és társadalmi mozgalmait élesztette, sugalmazta és szitotta.

Az olvasó közönség kapva kapott a pikans izű, politikai izgatással saturált szellemi táplálékon; s e divatlapok a politikai eszméket az egyes társadalmi körök szája izéhez és szenvedélyéhez alkalmazkodva repitették szét.

A pártszenvedély s kenyéririgység a divatlapok hasábjain mindinkább neki vadult; a három szerkesztő durván bánt el egymással, ugy hogy utóvégre ők maguk is megsokalták és fegyvernyugvást kötöttek. Rendesen Frankenburg volt köztük a legügyesebb, mert a kollegiális civodást az élcelés mezébe bujtatva vitte olvasói elé. Különösen jól sikerült ama humoros cikke, melyben Vahot Imrét arra hivta fel, hogy »egymás képét kölcsönösen adják ki«.

E divatlapok mindegyike jókora tért hóditott, a közönség azonban főként mégis a »Életkép« ek körül csoportosult, mert Kossuth, Vörösmarty és a többi kedveltebb magyar irók ezt pártolták dolgozataikkal.

E korszak megnépesedése előtt már letüntek az irodalom láthatáráról: Földi János, Csokonai, Kazinczy Ferenc, Kiss János, Berzsenyi, Szentjobi Szabó Lászó, Vitkovits Mihály, Döbrentei, Szemere Pál stb., hanem annál tömegesebben lépett helyükre a nagyratörő ifju sereg; s ebben az elsők sorában legelsőkként ragyogtak:

Vörösmarty, Kölesey, b Eötvös, Tompa, Czuczor Arany, Petőfi, Garai és Bajza.

E nagyok mellett folyvást több és több ifju tünedezett fel, kik szenvedélyes versenyzéssel gazdagiták a »három divatlap« hasábjait.

Olvasóink némi tájékoztatása végett ide irjuk az akkori kedveltebb költők névsorát, mely a következő:

Adorján Boldizsár, Benőfi (Brujmann) Beöthy Zsiga, Bérczy Károly, Berecz Károly, Bángó Péter, Bulcsú Károly, Császár Ferencz, Erdélyi János, Garai Alajos, Jámbor Pál (Hiador), Kerényi Frigyes (Vidor Emil), Kriza, Kunoss, Lauka, Lackner Sándor, Lévay József, Lisznyai Kálmán, Losonczy László, Medgyes Lajos, Mentovich Ferenc, Nagy Imre, Pajor Antal, Pajor István (Káldor), Pongráez Lajos, Riskó Ignác, Samarjai Károly, Spetykó Gáspár (Avar), Sujánszky, Sükei, Sárosy Gyula, Székács József, Szenvey József, Szemere Miklós, Szilágyi István, Szakáll Lajos, Szelestei László, Talabér Lajos, Tárkányi Béla, Vajda Péter, Zalár, (Hizli József), Vahot Sándor, Urházy György.

Verseik, — ha jól emlékezem — önálló kötetekben egybegyüjtve is megjelentek.

Az elősoroltakon kivül időnként még mások is fel-feltüntek verses müveikkel, de később vagy abban hagyták a versirást, vagy más téren maradtak munkásai irodalmunknak.

A fent elősorolt költők mindnyáján dolgozótársai voltak az akkori zsebkönyveknek és a három divatlapnak.

Most lássuk miként jutott fel Petőfi a Magyar Helikonra.

Az ut számára sem volt rózsákkal hintett. Első müvei a hatalmas »Trias« által szerkesztett »Athenaeum«-ban láttak világot; de nagyobb figyelmet nem keltettek, minthogy versei saját ismeretlen egyéniségével, tünődéseivel foglalkoztak.

Petőfi bekóborolta az ország különböző részeit; de alakja, megjelenése, modora nem olyan volt, hogy azokkal rokonszenvet tudott volna kelteni; volt benne valami a mesék »Garaboneiás diák«-jából.

Az 1843/4. évi téli szinidényt, mintsemmi jelentőséggel nem biró szinész, — Debrecenben betegeskedve nyomorogta át. Itt egyedül Pákh Alberttel, a ki a szinházhoz második házban (Schwartz Sámuel ügyvédnél) lakott, mint nevelő — kötött ismeretséget; hanem valami csekélységen ezzel is ugy összeveszett, hogy egy mennydörgős tartalmu, kiméletlen hangu verssel mondott neki »vale«-t nemsokára. A vers igy kezdődik:

Isten veled te elpártolt barát,
Veszett ebként ki szivem megmarád!

A nekivaduló szinész-pathos vérében feküdt. Szilajon felcsattant igen gyakran, de a szép szóra épen olyan hamar megbékült.

Betegeskedése alatt összeirta verseit és azokkal télviz idején Pestnek indult. Utazását következőleg beszélte el: Debrecenből 1844-ben febriáriusban utaztam Pestre, kopott ruhában, gyalog, egy huszassal és egy kötet verssel. E kötet versben volt minden reményem; gondoltam: ha eladom jó, — ha el nem adhatom az is jó! — mert akkor vagy éhen halok, vagy megfagyok s akkor vége lesz minden szenvedésnek.

Egyesegyedül mentem . . . mendegéltem a Hegyalján; egy lélekkel, egy élő lénynyel sem találkoztam. Minden ember fedelet keresett, mert iszonyu idő volt. A süvöltő szél havas esőt vert reám. Épen szemközt csapott a havas eső; arcomon megfagytak a könyek, melyeket a zivatar hidege és a nyomoruság fakasztott.

(Ő szerencsésebb volt, mint Kerényi; ezt Északamerikában az éhség ölte meg.)

A Tisza kiáradása miatt Petőfi Miskolc s Eger felé vette az utját. Egerben Tárkányi Bélát kereste fel s ennél s a kispapoknál jól kipihente magát.

Erről s az azután történtekről Dunavecséről 1844-iki, ápril 28-ról kelt levelében a következőket irta Tárkányinak: »Oh Béla barátom! be szép napok voltak, melyeket körötökben tölték; istenemre, sohasem feledem. Tőletek eljövén . . . mikor, mikor nem!! azt már nem tudom! de akármikor . . . csakhogy Pestre értem. Verseimet sokat hurcoltam ide-oda; s nem boldogultam velök, mert egy könyvárus sem akarta megvenni, minthogy a verseknek egyáltalábau nincs kelendőségök. — Ügyem végre egészen reménytelen s a mennyire reménytelen, épen annyira kedvező, nemkülönben meglepő fordulatot vőn. Vörösmarty tudniillik a »Nemzeti kör választmányának« verseimet előterjesztette s ez elhatározá verseimet kiadni; *) a mi megtörténik oly for-

*) Ez eredményt főleg az idézte elő, hogy Tóth Gáspár hires magyar szabó, — mint a választmány tagja, — 50 frtot ajánlott költségre előlegül.

mán, hogy a verseket előfizetés utján kiadja 1000 példányban s az egész jövedelem, a költségeket levonva, enyém lesz. A példány egy pengő lesz: Vörösmarty, Vachot Sándor és Szigligeti voltak megbizva verseim átnézésére, s ezek barátom vagy tizenötöt kivetettek belőle s nagyrészint bordalokat. Csak nézd: a »Szomjas ember tünődés«-ét is ki akarták küszöbölni; de ezt már nem hagytam. Ilyen formán állok verseimmel. A mi a szinészpályát illeti ... annak vége van. Igen barátom! lemondtam a szinészetről s julius elsőjétől a Regélő (Julius 1-sejével »Pesti Divatlap« névvel látott világot) szerkesztője leszek Vahot Imre mellett. Ezentúl tehát kirekesztőleg az irodaturnak vagy is literadalomnak élendek.«

Abban ismét Vörösmarty volt az eszköz, hogy Vahot Petőfit maga mellé segédszerkesztőül felvette.

Itt veszi kezdetét Petőfinek irodalmi és nyilvános pályafutása.

*

Én 1843 nyarától elkezdve a forradalomig, minden év nyarát, julius és augusztus hónapokat, Székesfehérvárt Detrich Zsigmond nevü barátom családi körében töltöttem el.

Detrich Szabolcsból való s ajaki születésü volt; Debreczenben s Pesten együtt juratuskodtunk. — Barkóczi László báró királyi táblai praelatus mellett volt juratus; s a mikor a bárót Sz.-Fehérvárra kinevezték püspöknek, magával vitte Detrichet ügyvédeül.

Detrichhel minden évben beutaztam egy pár dunántuli megyét s ezen utazások leirása évenként megjelent az »Életképek«-ben. Detrich mint Székesfehérvár város országos képviselője halt meg hirtelen Budapesten a hetvenes években.

1844-ben, Sz.-Fehérvárra érkezésemkor, Detrich püspökével Pesten időzött. Midőn hazajött egy lazán összefűzött, boritéktalan könyvet lökött utitáskájából elébem.

Versek, irta Petőfi Sándor 1842—1844. Első kötet. Ez volt a könyv cime.

Azon kérdésemre, hogy kicsoda ez a Petőfi? — elbeszélte D. — a mit róla a »Nemzeti kör«-ben hallott. Valami megbukott kóborló szinész; Debreczenből gyalog jött Pestre, hogy verseit kiadhassa. Nem vállalkozott arra senki. Végre Vörösmartyhoz vitte verseit; Vörösmarty a Nemzeti kör választmányának ajánlotta azok kiadását, hanem a versáradat országos veszélylyel fenyegetőzvén, tulajdonkép a Tóth Gáspár pártolása birta arra a választmányt, hogy Vörösmarty elnöksége alatt egy háromtagu bizottság eszközölje az előfizetésgyüjtést s a könyv kinyomatását.

A könyv julius elsejére megjelent elég szegényes kiadásban, s egy pengő forintért a Nemzeti körben minden látogatónak kezébe nyomták.

Petőfi csakugyan megkezdte irói és segédszerkesztői pályáját 1844. julius 1-én, Vahot Imre oldala mellett.

Én augusztus elején, hazafelé utazásomkor ellátogattam Vahot Imréhez s nála egy oldalszoba nagy üvegajtaján át láttam Petőfit, a mint a segédszerkesztők mechanicus teendőivel foglalkozott. Mint kezdő poéta, hir- és névnélküli egyszerü irodalmi munkásként dolgozott; s vele a közvélemény ekkor még épen nem foglalkozott. Csupán az ocsárló birálatok irói csipkedték őt időnként, kicsinyelve tehetségét s még azt sem akarva elismerni, hogy Petőfi versei valósággal költemények volnának.

Petőfit e kicsinylő birálatok leirhatatlanul sértették. Különösen gyülölte Császár Ferencet, mivel ez irta az első tüzetesebb birálatot verseiről.

Versben felelt a birálatokra s többek közt »A természet vadvirága« cimmel eként tört ki birálói ellen:

Mit ugattok, mit haraptok
Engemet hitvány ebek!
Torkotokba, hogy megfultok
Oly kemény koncot vetek.
Nyirbáljatok üvegházak
Satyna sarjadékain:
A korláttalan természet
Vadvirága vagyok én ...

Petőfinél a versirás természettől nyert ösztön lévén, özönlöttek tollából a különféle tartalmu versek és pedig minden héten legalább is egy-kettő. A »P. Divatlap« számára minden héten köteles volt verset irni; s a lapot ezenfelül német és francia nyelvből forditott elbeszélésekkel is ellátta. Többek közt mindjárt az 1844-iki juliusi számokban Paul de Kock-nak akkor nagyon kedvelt »Jenny« cimű szép novelláját olvashattuk forditásában.

Petőfit végtelenül sértette az, hogy az

akkori fővárosi irodalmi körök nagyon kiesibe vették s csak lassankint tudott tért foglalni az irói respublikában. Ennek az oka leginkább sajátságos egyéniségében rejlett. Minden áron eredeti, semmi által nem korlátolt, mindenre jogositott független nagyság óhajtott lenni s nem akarta alávetni magát a társas élet korlátainak. Jelszava volt: »nincs többé tekintély!« — »le a tekintélyekkel! — s ő mégis tekintély akart lenni.

Az 1844-ik év második felét türelemmel huzta ki a »Pesti Divatlap« irodájában.

Az uj helyzet, a körüle mindent »kivicceló« fiatal irók társasága, őt lassankint megszeliditették; irói izlését, temperamentumát s érintkezési modorát, egyénisége előnyére, sok tekintetben simitották.

Midőn »Bucsu 1884-től« cimű versében, a sirbaszálló évvel elszámolást tartott, abban magára vonatkozólag következőleg irta le a helyzetet:

Magas tervektől izzadó fejembe
 Te oly sok eszme magvát vetéd,
S én a gyümölcsöt bőven megteremve
 Láthatván, rajta büszkén nézek szét,
Jutalmul nem rest munkálatomnak
 A hir csillagja rám sugárt vetett,
S én mégsem irlak oda tégedet
 Hol boldog éveim feljegyezve vannak!
Szivem sokáig a sors balkezében
 A fájdalom meggyúlt világa volt;
Te megvénült év, szóltál hogy ne égjen,
 És szózatodra a vadláng kiholt stb. stb.

*

1845 tavaszán több vidéki iró látogatta meg Pestet; névszerint Tompa Gömörből, Kerényi Eperjesről; hanem Petőfire nézve az volt a legfontosabb ismeretség, hogy Kazinczy Gábor hetekig benlakott Pesten a »Vadászkürt« szállodában s itt lakása gyülhelyül szolgált a korosabb és a fiatal irók számára.

Kazinczy Gábor, Tompa, Kerényi, Pákh tele beszélték a Petőfi fejét, hogy menjen velök beutazni a felföldi megyéket.

Vahot Imre eléggé eszélyes főnök volt s a tervet nem ellenezte, mert látta, hogy Petőfi már rendkivül erősen sovárgott a szabadabb élet és kalandok után. A költő ugyan nem tért vissza többé a segédszerkesztői kalodába, hanem azért hű dolgozótársa maradt a »Pesti Divatlap«-nak 1846 közepéig. Irt a többi divatlapnak is, de legtöbbet az »Életképek« számára, mert Frankenburg aranyozta meg legrokonszenvesebben munkálatait.

1845 nyarán, jelenlévén Gömörmegye közgyülésén, a főispán őt »táblabiróvá« nevezte ki; e megtiszteltetés neki akkor rendkivüli örömöt szerzett, s több aláirásánál használta is a »táblabiró« cimet.

Petőfit gömöri, szepességi, sárosi utján Pákh Albert kisérte. Egyénisége leginkább az irodalommal foglalkozó férfiakra volt hatással; a hölgyek rokonszenvét ellenben nem tudta megnyerni. E tekintetben magáról a következőket irta »Egy szép hölgy emléke« cimű versében:

Hölgyek körül én szégyelős vagyok.
 Előbb tehát némán bámulám.
Elszántam végre magamat, mivel
 Oly nyájasan pillantgatott reám.

A nők körében bátortalan volt s csakis azok előzékeny szivélyessége egyengette ki előtte a közeledés ösvényét.

Én azt hiszem, hogy Petőfi egy nőbe sem volt igazán szerelmes, hanem azok iránt, kik neki megtetszettek, költői rajongásra gyuladt s ez a lelkesülés nem egyszer egész versfüzéreknek szolgált forrásául. Igy történt Csapó Etelkával (Vahot Sándorné nővérével), kinek váratlan halálát a »Cipruslombok« cimü versfüzérben gyászolja; 1845-ben Gödöllőn Mednyánszky Berta tünt fel ismeretsége láthatárán s ez az ismeretség a »Szerelem gyöngyei« cimű versfüzérnek gyönyörü darabjait sugallta tollába.

TÓTH KÁLMÁN.

(A bajai ünnepély alkalmából.)

Baja városa ünnepet ül. Nagy fiának, Tóth Kálmánnak szülőházát emléktáblával jelöli meg e hó 21-én; s ez alkalommal a halhatatlan költő érdemeit, sikereit s hatását ujból föleleveniti mindazok szivében, a kik a felejthetetlen lirikust, a nagytehetségü drámairót s a szerencsés politikust hosszu és diadalokban gazdag müködése alatt, mint hazánk egyik legkiválóbb szellemi előharcosát, tisztelni és szeretni tanulták.

Ez ünnep nemcsak Bajáé, hanem az egész országé. Hisz alig támadt népszerübb költő és hazafi a Petőfi utáni korszakban, mint Tóth Kálmán volt. Föllépés oétől fgva

haláláig — a kritikának néhány számba nem vett bizalmatlansági szavazatát leszámitva — minden müve, akár rövid dal volt, akár humorisztikus vers, akár dráma vagy országgyülési beszéd: egy-egy sikerét képviseli. Ez a siker sohasem hagyta cserbe s hirét, nevét évről-évre emelte.

S ha a költői dicsőség elég volna arra, hogy boldoggá tegyen valakit: akkor Tóth Kálmán valóban irigyelt embernek tarthatta volna magát. De fájdalom, a külső körülmények csak látszólag egyesültek nála, hogy megadják neki a megelégedést; bensőleg sohasem élvezte azt, sőt alig van magyar lantos, ki életét annyi szenvedéssel, oly gyászosan fejezte volna be, mint a »Halál« és a »Lemondani, lemondani« költője.

A szerelem, a melynek fölkent, hivatott dalnoka volt: az ő túlérzékeny melancholiára hajló szivére végzetessé vált. E szenvedély az egyedüli hatalom volt, a melynek nem tudott ellenállni; s összes szerelmi dalköltőink közt tán egy sincs, a ki a szivviharokat oly sokoldalún, annyi változatossággal s oly mély lélektani megfigyelésekkel énekelte volna meg, mint ő; de hát volt-e előtte magyar lirikus, a ki ugy kereste volna az életben is a romantikát, a kivételességet, mint ő? Neki a szerelem nem volt »út a boldogság, a célt-érés felé«, hanem a »költői érvényesülés egyedüli módja«.

A női szivet, annak szeszélyeit, magasztosságát és bűneit egész alapjában megtanulta ismerni s tanulmányaiért magas tandijat fizetett. Ideáljai, a kiknek szépségét, varázsát, erényeit és hibáit dicsérte, sajátságos női társaságot képeznek, melynek tagjai közt angyalok és ördögök egyaránt vannak.

Életirói, kik rendkivül érdekes pályafutását valamikor bátran és szabadon megirhatják: az adatok nagy tömegét fogják találni, szerelmeinek és szenvedéseinek hű és megindító rajzához. Mert mint minden jeles költőnél nála is minden vers »alkalmi« volt, a szó nemes értelmében, mert csak akkor énekelt, a mikor volt mit mondania és volt a kinek mondja.

Maga a költő a »Szerelmeim« cimű költeményben, mint egy dióhéjban mutatja be szive történetét. Négy eszményképét nevezi meg. Az első Ninácska volt, e szelid, kedves bajai leány, a későbbi »sápadt asszony«, a ki férjhez ment s korán elhalt, s a kiről éneklé:

»E hang is, mely ajkamra jő most,
Nem az ifju, a régi, a tiszta,
Csak, mint mikor nagy rázkódástól
A néma nyeri hangját vissza:

Egy percre olykor — rövid percre,
És ezt is oly nehezen fájón,
De elég nekem ez egy hang is:
Mig drága sirodat megáldom.

S feltűzöm e kis dalvirágot,
A sirjel mellé emlékképen . . .
Első dalom is a tied volt,
Az utolsó is tied legyen!«

Más hang, más érzelem szól hozzánk ama ciklusból, melyet második eszményképéhez, későbbi nejéhez irt. Róla szól legismertebb dala is, melyet azóta minden asszony s mindan hajadon könyvnélkül tud.

»Lemondani, lemondani
Könnyü nektek azt mondani!
De a mikhez nevét kötém:
A rózsa, a csillag, a nap —
Oh egészen mást mondanak,
Ők szeretni tanitanak!«

A frigy, melyet Majthényi Flórával kötött, nem volt szerencsés. A hitvestársak belátták, hogy szokásaik, természetük eltérők s elváltak, a nélkül, hogy egymással valaha viszályban éltek volna. S ettől fogva a költő meghasonlásra hajló szive folyvást kereste a boldogságot, melyet azonban sohasem ért el teljesen. Két nő volt később nagy befolyással rá. Az egyikről irta az »Elegiák« cimű ciklust, az önvád, a megbánás s az öngyötrődés e ritka szép zsolozsmáit. Ime az első:

»A miért te oly jó voltál,
Én fájdalmat adtam neked,
Piros sebet rózsák helyett.

Lelked, ezt a szent galambot,
Mely sebezve repült felém,
Még mélyebben általvertém.

S mindezt azért, hogy megmentsem
Hiuságom, büszkeségem!
Oh szégyen rám, örök szégyen!

A női szendeség, önfeláldozó nemesség ideáljaként festi e nőt s azért annál rejtélyesebb, hogy utolsó szerelmének tárgya, mégis oly nő volt, a ki hitét romba döntő, s a ki a legjobb szivet (mélyen érző költő szivét) meg nem értve s nem méltányolva:

siettette a végzetet, melynek a kitünő embernek áldozatául kellett esnie. Maga is a »vér részegségé«-nek nevezte szenvedélyét ama nő iránt, a ki eleinte a költő több versét németre fordítá, s később internationális regényes kalandok hősnőjévé lett.

De nemcsak a szerelem, hanem a hazafiságnak is ép oly nagy dalnokát birta és birja örökké Tóth Kálmánban a nemzet. Már a »Losonci özvegye« cimü balladájában, melylyel Deák Ferenc barátságát nyerte meg, a hazaszeretetet s honfiúi büszkeséget dicsőiti. Az 1859 ben irt »Ki volt nagyobb?« kezdetű költeménye minden fajgőgje mellett, mely abból hozzánk szól: leglendületesebb hazafias költeményeink egyike, mely minden időben ujra meg ujra hü kifejezése nemzeti önérzetünknek. Az »Előre« cimű költeménye szinte lázitó hatást keltett s az ország minden részében állandóan szavalták. S ki ne emlékeznék a »Damjanichné arcképe előtt« cimű ódájára, mely a vértanu özvegyét csodálva magasztalja? Aztán a honvédeknek volt e lelkesebb, mélyebben érző költője, mint Tóth Kálmán? Egész sorsát irta meg a szabadságharc bajnokait dicsérő költeményeknek; legszebbek a »Mikor az akasztófákat faragták«, továbbá »Október 6-ikán« és »Kik voltak a honvédek« cimüek. S a »Deák Ferenc halálára« cimű ódája, melylyel az akadémia száz aranyára pályázott: nem-e hasonlithatlanul tömörebb gondolatokban, tisztább érzésben, művészibb a formában, szerencsésebb a jellemzésben, mint Szász Károly nyertes verselménye?

Mint publicista és drámairó még zajosabb sikereket aratott; noha e sikerek nem is oly tartósak. Baja városát három izben képviselte az országgyülésen, hol szónoklataival pártja legtekintélyesebb tagjai közé sorakozott, s a »Bolond Miska« élclapban s politikai verseiben a közérzületnek mindenkor hű kifejezést vagy annak helyes irányt adott. Volt idő, a mikor népszerűségre nézve senki se vetélkedhetett vele az országban.

Szerencséje és tehetsége sohasem álltak ellenségek gyanánt szemközt s ha egy-egy kisebb vereséget szenvedett, mint első drámájával, az elhamarkodva készült »Utolsó Zách«-csal; csakhamar »megkorrigálta önmagát« s jelesebb alkotással feledtette a kudarcot. Igy második darabja, az »Egy királynő« cimű már az akadémia száz aranyát nyerte el, még pedig Szigligeti ellenében. A »Harmadik magyar király«, mely Aba Sámuel tragikus sorsát tárja elénk, továbbá a mulattató, hazafias »Dobó Katica« s »A király házasodik« mind kiváló szinházi sikerek jelzői, s »A nők az alkotmányban« cimű vigjátéka mindenkor a legjobb társadalmi darabjaink között foglaland helyet.

S a mi siker, dicsőség osztályrészeül jutott: azt ő viszont mind hazájának és szülővárosának juttatta; ő csak a szenvedést tartá meg, melyből ugyannyi részt osztott neki az élet. Szülőföldjének jövője képezte utolsó ábrándjának tárgyát és élete katasztrófáját semmi más nem siettette, mint az, hogy a mikor egészsége s végül konokul hozzá ragaszkodó szerencséje cserben hagyta: Baja városa is megtagadta tőle az oly sokszor megadott közbizalmat s nem választotta meg negyedszer is képviselőjének. Utolszor történt volna ugy is — de hát a bajaiak nem akartak ez egyszer különbek lenni, mint a fülöpszállásiak, a kik a mandátumot kereső Petőfit, népszerüsége tetőpontján, kiüzték falaik közül. De hát Fülöp-Szállás nem volt — szülővárosa Petőfinek!

Valóban Baja városa ezuttal s a jövőben nemcsak kegyeletet tanusit, hanem egy nagy tartozását rójja le a halott iránt. Legyen ez első ünnepély az engesztelés ünnepe!

PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

»A lőcsei fehér asszony«-ból, Jókai történeti regényéből, melyet a Révai testvérek illustrált füzetekben (Jókai Róza k. a rajzaival) adnak ki, ismét két füzet hagyta el a sajtót, a 13—14-ik. Ezekkel a harmadik kötet iveit kapja már a közönség, diszes kiállitásban.

A Petőfi-társaság e havi felolvasó ülését az akadémia épületében jelenleg folyamatban lévő restaurálási munkálatok miatt nem tarthatja meg a rendes időben. Az ülés napját később hirlapi értesitések fogják tudatni a közönséggel.

»Uj nemzedék« cimmel uj heti lap mutatványszáma jelent meg. A lapot dr. Szilay János szerkeszti és adja ki s társszerkesztő dr. Váli Béla. Az uj lap a középiskolai tanulók közlönye lesz s közölni fog a tanuló-életet, tanügyet érdeklő cikkeket; jelesebb irók, müvészek, állam- és tanférfiak élet- s jellemrajzait; tudományos ismertetéseket; táj- és népleirásokat; tanintézetek helyrajzi és történeti ismertetéseit; rendes közleményeket a nevezetesebb heti eseményekről; tájékoztató birálatokat a megjelent irodalmi és müvészeti termékekről; mulattató tárcákat, elbeszéléseket, adomákat, főleg a tanuló-életből stb. A tanulók serkentése végett időről-időre pályadijakat fog kitüzni kisebb tudományos és szépirodalmi müvekre. Elő-

fizetési ára negyedévre 1 frt 50 kr, mely granátos-utca 6. sz. alá küldendő. A mutatványszám tartalma a következő: Az olvasóhoz. (Programmcikk.) — Trefort Ágoston. Dr. Váli Bélától. — A felekezeti középiskolák érettségi vizsgálatai. — Tóth Kálmán. — A székely-udvarhelyi ev. ref. collégium. Fülöp Árontól. — Kriesch János jubileuma. Paál Árpádtól. — Nagyvilág. — Iskolai élet. — Irodalom és művészet. — Krisztus a Kálvárián (Munkácsy uj festménye). — Mi ujság? — A kormányozható léghajó. — Vegyesek. — Történeti naptár. — A tárcában: Venite, adoremus! (Költemény.) Váradi Antaltól. — Johanka néni, Francka néni és keresztapám. Mikszáth Kálmántól.

Francia nyelvtant adott ki Mártonffy Frigyes, kinek neve regényforditásairól eléggé ismeretes az irodalomban. A tankönyv a legujabb rendszer szerint készült s tanitó segélye nélkül is használható. Ára 1 forint. A nyelvtanhoz »Kulcs« is kapható 50 krért.

Dr. Bihari Péter tudatja helybeli s vidéki előfizetőivel, hogy mintán »Müvelődéstörténet«-e megjelent, a postai szétküldés kezdetét vette s e héten befejeztetik. Azokat pedig, akiknél gyüjtő ivek vannak vagy előfizetni akarnak, értesiti, hogy miután a mü az igért 60 iv helyett 82 ivre bővült (2 kötet, bolti ár 8 frt) az előfizetési áron könyvét nem adhatja, hanem megrendelhetik bizományosánál: Pfeifer Ferdinánd urnál. Kivételt kepeznek a tanintézetek s tanitó-egyesületek, melyeknek, ha egyenesen s hivatalosan hozzá (Kinizsy-utca 6. sz.) fordulnak, 6 frt kedvezményi áron adja.

A nemzetközi irodalmi kongresszust ez idén Brüsszelben tartják meg. Az értekezletet, mely e hó 27-én nyilik meg, eredetileg Madridba hivták egybe, de a délen pusztitó járványra való tekintettel Brüsszelbe tették át annak szinhelyét. Az értekezlet tiszteletbeli elnöke Hugó Viktor, tárgya: az irói és müvészi tulajdonjog szabályozása. Az értekezleten résztvevők tiszteletére Anversbe és Brügesbe kirándulásokat is fognak rendezni. Lesz ezenkivül diszelőadás és bankett. — Jövő évre, mint halljuk, a kongresszust Budapesten akarják megtartani. Az illetékes köröknek ez ügyben már jó eleve meg kellene tenniök a szükséges lépéseket és meghivást intézni a kongresszushoz, mely ép az országos kiállitás alatt tartaná üléseit Budapesten.

MŰVÉSZET.

Liszt Ferenc király-hymnusát tudvalevőleg nem adják elő a m. kir. opera megnyitó estéjén. A mióta köztudomásra jutott, hogy a nagy mester szerzeményét nem találták alkalmasnak, megindultak a kombinációk és találgatta ki-ki az okot: miért nem adhatják elő a Liszt hymnusát. Most azután kiderült, hogy sem családi érdekek, sem klikk-intrigák nem szerepeltek, hanem egyedül loyalis szempontból nem mutatják be a Liszt hymnusát. Maga a mester bevallotta, hogy szerzeményét egy régi magyar dal után csinálta. Ez még nem lett volna baj, hiszen Liszt más szerzeményeit is régi magyar dalokból dolgozta ki, ámde ennek a király-hymnusnak az ősе nem más, mint a »Hej Rákóczi, hej Bercsényi . . .« kezdetü hires nóta, a melyet énekeljenek bár az Ábrányi Kornél szövegével — annak hallása különös reminiscenciákat ébreszt a hallgatóban. Az első próba után, mikor megtudták a két dal közt való szoros connexiót, Podmaniczky báró kimondta, hogy a Liszt hymnusát nem lehet fölvenni a megnyitó előadás műsorába. Erről az intendatura értesiteni fogja a mestert s elküldi neki a »Hej Bercsényi . . .« féle nóta szövegének szószerinti német forditását, mivel tudvalevőleg Liszt nem tud magyarul. Podmaniczky br. hivatkozni fog a mester finom érzékére, a melynél fogva felesleges bővebb magyarázata annak, hogy a király által épitett m. kir. operának, a király jelenlétében való megnyitásakor nem lehet olyan rebellis nótát előadni. Ez az indokolás bizonyosan meg fogja nyugtatni Liszt Ferencet is.

Makartot meglátogatta Payerbachban a párisi Figaro levelezője és most azt irja róla, hogy a müvész nagyfoku idegbajban szenved, mely jórészt megfosztá őt müvészi és szellemi tehetségeitől. A megbizatás, hogy a királyné egyik vadászkastélyát kifesse, annyira elfoglalta, hogy egész rögeszmévé vált nála e dolog. Makart különben igen rosszul van. Nehezen beszél, mint miudig, de eszméi nem kuszáltak. Külseje nagy szenvedésre vall, hanem a lelki állapotáról szóló hirek mégis tulzottaknak látszanak. Mióta Bécsbe költözött, lényegesen javulóban van.

Szondy György szobra, melyet a bibornok-hercegprimás Kiss Györgynél megrendelt, már elkészült s Drégely-Palánkra érkezett. A szobor egyik kezében kivont kardot tart. Minthogy a tervezett átellenes szobor (Várdai érseké) elmarad, a hercegprimás egy másik megfelelő történeti alakot fog a Szondy-kápolnában elhelyeztetni. E hir kapcsában fölemlitjük, hogy a pécsi székesegyház uj apostolszobrai közül Kiss György szobrász, ki e végett Pécsett időz, eddig már hat apostolt mintázott s ezek mindegyike igen megnyerte Schmidt, a székesegyház restauráló épitészének tetszését. A már eddig elkészitett szobrok a következők: Péter, Pál, Jakab, János, András, Bertalan. Az alakok sóskúti homokkőből faragva, harmadfél méter nagyságuak.

A festészeti mesteriskola akadémiai mütermében a napokban kezdődött meg a munkaév. A tanitványok már valamennyien visszatértek és szorgalmasan dolgoznak.

A székesfehérvári szinház október 4-én nyilik meg Dobsa »IV. László« cimű müvével. A Tóth Béla igazgatása alatt álló társulat kiválóbb tagjai Fodor Fruzina, az orsz. szinészeti tanoda szép tehetségü végzett növendéke, továbbá Fekete Róza, Dombay Mihály, Miklósy Gyula (a volt igazgató), Bárdy Lajos, Szt. Németh József, Reiner Antónia, Peterdy-Oroszy Georgette, Kantay Teréz és Rácz Gyula. A társulat iránt nagy az érdeklődés.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

39 szám. 1884 Szeptember 28.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI.

I.

Ambrus gazda reggel hat óra után befogta a két szürkét a brieskába s kihajtatott a pályaudvarhoz, hogy hazahozza az uj nevelőnőt, kinek a gyorsvonattal kellett megérkeznie Budapestről.

Bertókot, a mindeneslegényt is maga mellé ültette a bakra, hogy majd legyen, a ki segit fölrakni a »kisztni«-ket, kuffereket és iskátulákat, meg összes cók-mókját annak a »mádám«-nak, kit csak azért hoznak a házhoz, hogy legyen egy személylyel több, ki a szegény embereknek parancsolgat.

Ambrus gazda még a rendesnél is roszszabb kedvében volt, de hogy is ne? mikor egész éjjel le nem zárhatta a szemét, mert a nagyságos urnak nevenapja volt s azt szokás szerint nagy derendóciával ünnepelik, még pedig ugy, hogy eltart másnap hajnalig.

— Mintha valamennyien meg lettek volna bomolva! — dörmögé Ambrus gazda, de mennyivel mérgesebb lett még, midőn a pályaudvarba érve, eszébe jutott, hogy elfelejtette megkérdezni a nagyságos urtól, hogy kinek hivják azt a nevelőnőt, a kit neki be kell hozni és hogy miről fog majd ráismerni? Arra, hogy visszaforduljon gondolni sem lehet, mert már hallatszik messziről a masina fütyülése. Aztán meg a nagyságos ur most ugy is alszik s ha valaki föl merné kelteni, — no hiszen lenne vagy egy hétig ne mulass!

Bosszuságábam Ambrus gazda az ostornyéllel jó nagyot sózott szegény Bertók hátára, ki bambán mereszté szemeit egy mozdonyra, melyből épen akkor eresztették ki a gőzt, nagy pöfögéssel. Ugy látszik, Berók már megszokta az ütleget, mert egy csöppet sem volt meglepetve; szótlanul elfordult s a ló farára ütött egy jó nagyot tenyerével. A szürke is tovább adta az ütést s egy ott lábatlankodó kutyába ugy belerugott, hogy az vonitva neki iramodott a töltésnek.

A vonat már berobogott a pályaudvarba s Ambrus gazda még mindig azon tanakodott, hogy miről ismerje föl azt a bizonyos »mádám«-ot? Neki általában különös fogalmai voltak a nevelőnőkről. Azt hitte, hogy valamennyi afféle csúf, kiaszott vénség, megtestesült vasorru bába, ki kalucsni nélkül még a kapu elé sem megy s a kávépörkölő masinát mindenüvé magával viszi. Arra készült tehát, hogy majd szemügyre veszi az érkező utasokat s ha egy ilyen vén teremtést lát kiszállni a kocsiból, — majd megszólitja.

Ambrus gazda csalódott. A vonattal nem érkezett egyetlenegy öreg asszony vagy vén leányféle sem. Senki, a ki bármi jellel is elárulta volna, hogy a kis Micike mellé nevelőnőnek van kiszemelve. Az utasok legnagyobb része már elhelyezkedett. Többnyire vártak reájuk. Mindenkinek volt valakije, a ki fogadta. Ölelkezés, csókolózás mindenfelé.

Ambrus gazda kezdett kétségbeesni. De hátha nem is érkezett meg a »mádám«?

Az öreg már épen fel akart ülni a bakra, hogy haza hajtasson, midőn eszébe jutott, hogy néhány nőt és férfit látott bemenni a váróterembe.

Nem volna-e jó szétnézni azok között és kérdezősködni?

Ambrus benyitott a váróterembe és széttekintett. Nem volt ott semmi gyanus egyén. Néhány utazó ügynök rendezgette a málháját, egy kövér zsidóasszony civódott a pincérrel; »friss vizet tessék!« kiabált a mezitlábos gyerek s egy alig husz éves fiatal leány állt az ablak mellett.

— Engedelmet instálok, — szólt ka-

lapját megbökve Ambrus gazda. Nincs az uraságok között egy nevelőnő?

A férfiak mosolyogva összenéztek.

— Én az vagyok, — mondá, szerényen lesütve szemeit az a bús arcu, szőke fiatal leány s a kocsishoz közeledett.

Ambrus gazda tetőtől-talpig méregette szemével az előtte állót s néhány percnyi szünet után tagadólag rázta a fejét.

— Nem lehet az. Maga még nagyon ifju arra. — Aztán rövid hallgatás után megint hozzá veté:

— De hát izé . . . csakugyan, a kisasszony afféle tanitónő »mádám«.

A bús arcocska kissé elmosolyodott s igent intett fejével.

— Nem addig van az, — okoskodék Ambrus gazda s kémlő tekintetét le nem vette a leányról. Hanem hát honnan jön a kisasszony és hová igyekszik?

— A budai állami tanitónőképezde növendéke vagyok. A fővárosból jövök. De hiszen én megirtam a tanácsos ur ő nagyságának, hogy ma fogok ide érkezni.

— Miféle tanácsosnak? Hogy hivják?

— Az én nevem Tési Margit.

— Nem a kisasszonyét kérdem, hanem . . .

— Pentelényi Domokos ur ő nagysága . . .

— Jól vagyunk már! — kiáltott fel Ambrus, a gazdája nevét hallván emliteni. — Hát csakugyan? . . . Sohse hittem, hogy ilyen ifju és máris »m á d á m g u b e r n á n t«. No hát csak hamar, tessék felülni, itt a szekér.

A leányka kezébe vett egy kis kézi-ládát, egy csíkos nagy kendőt s elhaladva a tükör előtt, beletekintett s megigazgatta egyszerü, kis fekete kalapját. Aztán kitörlé zsebkendőjével szemeit, melyek — ugy látszik, — sokat harmatoztak a mult éjjel.

— Hát a kufferek meg az iskátulák hol vannak? — kérdé Ambrus, az ajtóban megállitva a leányt.

— Itt van, bácsi, viszonzá ez, a kezében lévő kis kézíládát mutatva.

— Több nincs? — kiáltott szemeit meresztve, szájtátva a vén cseléd.

— Nincs. Mehetünk, — felelt a nevelőnő és sietett a bricskába ülni.

Ambrus gazda az egész uton rázta a fejét, elégületlenül morogva bodros bajuszába:

— Már ez még se lehet! Ki látott valaha ilyen gyerek »mádám«-ot, a kinek még magának is mester kellene? Aztán kuffere sincs! . . . Ebből ugyan senki se nézné ki, hogy tanitani tudjon. És az öreg cseléd minduntalan visszafordult a bakon, hogy szeme közé nézzen ennek a gyereknek, ki azt meri mondani magáról, hogy ő »m á d á m g u b e r n á n t«!

Bertók is folyvást hátra-hátra tekintgetett a kocsisülésből s vigyorogva nézte a szelid, ifju arcot, melyben valósággal gyönyörüsége telt. Ambrus gazda pedig mindannyiszor akkora dúcokat teremtett öklével a fiu hátára, hogy szinte porzott bele.

A kis nevelőnő pedig széttegintgetett a bricska hátsó üléséről s igyekezett megbarátkozni *N*-nel, Magyarország egyik nagyobb városával, mely szép vidékéről nevezetes s rendes lakóhelye a mágnástól a közönséges munkásparasztig, mindenféle rendü és rangu embereknek.

Margit nézett; hol jobbra, hol balra forditá fejét s gondolatai oly sebesen váltakoztak, mint a képek, melyek szemei előtt átvonultak; mint a kerekek küllői, melyek körben kergetődznek, a nélkül, hogy egyik a másikat utólérné.

Mindenféle apró épület állott széthányva két oldalt. Törpe viskók, vedlett falusi házacskák elszórva, rendetlenül, utcahosszat, csak itt ott tarkázva egy emeletes házzal. Mint ha valami ó-divatu dolmányt látna az ember, itt befércelve, ott befoltozva, melyen a sok elszórt apró pityke között egy-egy nagy gomb hetvenkedik.

A főváros diszes épületei után ez a látvány némileg szomoritó benyomást tett a kis nevelőnőre. Ugy érezte magát, mintha hirtelen leesett volna valami magasságból valami mélységbe. Ismeretlen alakokat látott ácsorogni a házak kapuiban, kik nagyokat ásitva néztek az elrobogó szekér után. Mások lomhán baktatva haladtak végig a házsorok előtt, mintha épen semmi dolguk sem volna. Bozontos házőrző kuvaszok ugrándoztak csaholva a lovak előtt, majd mögöttük. Némely kerités alól nyilsebesen iramodott feléjök egy dühös komondor s észrevehetően haragudni látszott, hogy a szekér épen az ő portájuk előtt halad, mig Ambrus gazda az ostor hegyével végig nem vágott rajta, mikor aztán egy hosszan elnyujtott mordintással és sértett önérzettel

orrot eresztve, visszakullogott a kapuhoz és küszöbén keresztbe feküdt Más helyen meg élénken terecselő kacsák és ludak karavánja himbálózott az esőmosta pocsolyákhoz és az ut mentében kigyózó árokhoz. Aztán jött a belváros, rendezettebb utcáival, nagyobb épületekkel és szomorubb falakkal. Mindig több és több boltajtó, különféle cégtáblákkal, melyek föliratait a kis nevelőnő sebtében leolvasni igyekezett. Menynyi ismeretlen név és furcsa ákombákom!... De hát hol maradt a zaj és lárma, mely még néhány óra előtt környezé? Az a nagy sürgés-forgás; a lótó-futó emberek, kik valamennyien ugy sietnek, mintha a házuk égne, vagy orvos után futnának, nagy beteghez. Mindennek semmi nyoma. Tompa csönd előtte, mögötte, mely mint az őszi köd nehezedik az egész városra. Csak a bricska siketitő dübörgése hiteti el véle, hogy nem álmodik, de készül valahová, viszik valahová, a hol pénzért gyermekeket kell majd tanitania.

Bertók megint visszatekintett rá és leirhatatlan jósággal a szeme közé vigyorgott, mig Ambrus gazda hátbaütése figyelmét ujra a lovak felé nem terelte.

— Mit nézed mindig a mádámot? — rivallt rá az öreg, — tán szerelmes lettél bele?

Bertók elpirult, mosolyogva megvakarta fületövét, valamit dünnyögött, de aztán többé nem nézett vissza Margitra.

Végre egy nagy, emeletes ház kapuján, — melynek mindkét szárnya nyitva volt, — befordult a bricska s megállt a kövezetlen udvaron. Az egész ház, mintha ki lett volna halva, sehol élő lény nem moccant. Ambrus lekászolódott a bakról s odadobta a gyeplőt Bertók kezébe:

— Maradj a lovaknál meg a mádámnál, mig bejelentem, hogy itt vagyunk. — szólt kedvetlenül s eltünt a lépcsőn, mely az emeletre visz.

A kis madám meg sem mert mozdulni a szekéren. Szive nagyon sebesen dobogott, hát rászoritotta az egyik kezét, a másikkal pedig összes vagyonát, a kis ládát fogta az ölébe.

Bertók most bátrabb lett s egészen visszafordulva a bakon, szemeit a leánykára meresztė. Aztán, a nélkül hogy le vette volna róla tekintetét, egy ugrással a ló mellelt termett, cirógatta és vigyorgott.

Tolakodó természete daeára, valami rendkivül megnyerő és részvétgerjesztő kifejezés volt a pórsuhanc arcában. Csinos, fiatal vonásai, szemének mélabus tekintete szenvedést árult el. Csak folyvást mosolygó ajkain ült némi bambaság, a mi első pillanatra bántón hatott az emberre.

Néhány percnyi szünet után a leányka is elmosolyodott, a mi — ugy látszik, — fölbátoritotta Bertókot, mert most már hangosan kezdett kacagni s nem simogatta, de a szó szoros értelmében, csapdosta a lovat, nagy vörös kezeivel.

— Be szép maga, istenem! — szólt a fickó, szivéből kacagva.

Margit is elnevette magát s félrefordult, hogy kikerülje a rá irányzott bamba tekintetet.

— Én beviszem ezt magának, — szólt Bertók és a kis láda után nyult, de a mint keze a leány puha kezéhez ért, egyszerre visszaugrott, mintha csalányba nyult volna. Arca pillanatra elkomolyodott s fogait összeszoritá. Ez azonban csak néhány percig tartott s midőn a nevelőnő tekintete véletlenül ismét a suhanc felé esett, az ujból vigyorgott felé, mint az előtt. Pödörgette serkedező bajuszának a helyét; hol lekapta a sapkáját, hol megint a fejére nyomta. szóval: ugy látszik, mindenféleképen kedveskedni igyekezett a leánykának, de nem tudta miként kezdje.

Végre bátorságot meritett egy nagy sóhajtással s merészen kérdé:

— Ugyan hogy is hivják a kisasszonyt?

A leány elcinte ugy tett, mintha nem hallotta volna, de miután Bertók kétszer is ismételte a kérdést, vállvonitva felelé:

— Margit.

— Margit — — dünnyögé a suhanc, — Margit... s ugy tett a szemeivel, mintha azokkal e név minden betüjét az agyvelejébe akarná tolni. Aztán megjegyzé mosolyogva:

— Szép név ... nagyon szép. Engem ugy hivnak, hogy Bertók. Nem olyan szép név, mint a kisasszonyé, de azért engem mégis csak Bertóknak hivnak ... mert az a nevem.

Ismét szünet állt be a furcsa társalgásban, mely alatt a fiu rábámult Margitra, ez pedig mintegy öntudatlan, néhányszor ismétlé halkan e szót: »Bertók«, aztán gon-

dolatokba merülve, az ég boltjára meresztė tekintetét, arra a fölöttünk hullámzó kék tengerre, melynek mélysége láthatatlan, mint a távol jövendő.

A suhanc megint beszédbe ereszkedett:

— Ha szüksége lesz valamire a kisasszonynak, ugy csak álljon ki a tornácra és kiáltsa el, hogy Bertók! Aztán én mindjárt ott termek, és akármit parancsol is, megteszem. Akarja hogy beleugorjam most oda abba a messzes gödörbe? Akarja?...

Ambrus gazda káromdása hallatszott, s épen idején, mert Bertók csupa lelkesedésből az ujonnan érkezett nevelőnő iránt, bizonyosan beleugrott volna a frissen oltott mészbe, mely mint egy nagy tejfeles pocsolya állt az udvar tulsó sarkában. Az ismerős rikácsoló hang hirtelen elkomoritottta Bertók mosolygó arcát, s hamarosan oda sugta a kis lánynak:

— Jön az öreg!... ő az én apám... de csak mostoha apám. Rám nagyon mérges,..... mindig üt. Csúf beste lélek! Ne szóljon neki semmit, meghálálom! Ezeket suttogva, megint tevékenyedni kezdett a ló körül.

— No hát csak tessék a kisasszonynak utánam jönni, — szólt Ambrus, s kivéve a kocsiból előbb a kis ládát, majd annak tulajdonosát, vezette Margitott fel a széles, bolthajtásos lépcsőn. A leányka ment utána, szótlanul, szorongatott kebellel.

Hová is jutott ő most tulajdonképen?...

II.

Nem hiszem hogy lett volna valaha ember, kire ez elnevezés: p a r v e n u jobban illenék, mint az öreg és kényelembe belehizott P e n t e l é n y i D o m o k o s r a.

A szerencse még bölcsejében kezdte el üldözni, s azóta nem hagyta el soha.

Szülei egyszerü nemes emberek voltak. Az öreg maga azt szokta mondani, hogy apja főrangú hivatalnok volt Pesten, de ez nem igaz. Korcsmáros volt ő és mérte a bort a csöntésben, az alatt mig felesége a konyhán forgolódott, vagy nyiszálta a csirke nyakát, mert »a ténsur rántott csirkét bestellált.« — Domokos urfit, a mai D o m i c i t, — a hogy főrangú barátai nevezni szokták, — mikor rá került a sor, elküldték az iskolába; csakhogy a fiú mulatságosabb dolognak tartotta nem menni tovább az utca sarkánál, hol a hozzá hasonló ifjú csemetékkel óra számra gombozott. Vagy ki sem ment hazulról, de az ivóban valamelyik vendég háta mögé huzódva elnézdegélte, hogy melyik a tök alsó, a filykó, az »ász« meg a »sláger.« Már akkor többet érték előtte ezek a figurák minden ostoba könyvnél a világon. Professzor uram pedig azt üzente haza minden héten a »sédátorral« hogy: a »fiuval nem lehet birni.«

— No ha nem lehet vele birni, — gondolta magában az apja, — ugy nem fizetjük érte tovább az iskolát, de majd munkába veszem én magam, s egy szép napon kivette a fiú hóna alól a könyveket, markába nyomta az itcést meg a messzelyest, s levitte magával a pincébe, a hol rögtön meg is magyarázta neki, hogy melyik hordóból adjon, mikor a vendég józan, s melyikből mikor látja, hogy már kapatos. Domokos ur ifjukori életében aztán egyéb nevezetes nem történt mint az, hogy megtanult kártyázni, s meghizott mint egy tulok, s ki tudja hová hizott volna, ha az apja egy kánikulai napon elébe nem áll, s néhány nagy bankót nyomva a markába, imigyen nem szól hozzá:

— Édes fiam, eddig hizlaltalak, tovább nem teszem. Pincért nem tarthatok, mert szegény ember vagyok magam is; herére pedig semmi szükségem. A katonaság alól kiváltottalak, — elég bolond voltam. Nesze most itt az apai, anyai, eredj a világba, nézd meg, hogy esik másutt, s próbálj szerencsét.

Az ifiur aztán elindult a merre az orra vezette, és néhány havi barangolás után letelepedett N*-ben, mely város — a hogy mondani szokás, — akkor volt emelkedőben. Még akkor arra felé nem járt vasut. A mennyi bagázsiás szekér, delizsánc, uri fogat, posta-, paraszt szekér s egyéb jármü megfordult N*-ben, annak mind a főuton kellett bejutni a városba. Ezen a főuton nyitott korcsmát Domokos ur, olyan csapszéket, melyben biztosra lehetett venni hogy tiz vásáros közül kilenc ott hagyja keresménye felét, csak ugy hazamenőben.

Pentelényi Domokos rövid időn »módos« ember lett, s akkor első dolga volt megvenni azt a telket, melyen a korcsmája állott.

A 48 és 49-iki év lezajlott, még pedig Domokos urra, mint afféle »gútgezinnt« polgárra nagyon előnyösen. Mit törődött ő azzal hogy ki jön a korcsmájába, csak igyék? Mit gondolt ő arra, hogy kit éljeneztetnek

a nagy piacon, ha az éljenezők nála ünnepelték meg az eseményt?

Mikor a nagy napok elmultak, akkor már Pentelényi Domokost mindenki megsüvegelte a városban, mire ő nagyon sokat tartott, lévén már akkor is annyira hiu és nagyzoló, hogy némelykor csak azért trüszentett, mert jól esett hallania mint kiván-ják neki »kedves egészségére!«

(Folyt. köv.)

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

(Folytatás.)

Ő is közölte velök gyermekkori örömeit és fájdalmait. Sok oly dolgot elmondott nekik, a melyeket senkivel sem közölt, soha: zsenge korának keserü éveit az öreg, zsugori nagynénje gyámsága alatt, ki nem értette meg és nem szerette a gyermekeket; rideg magányban töltött fiatalságát, melyet a szakadatlan munkásság tett elviselhetővé. Nem volt sem barátja, sem udvarlója — s később, midőn hosszu utra kelt, hogy fölkeresse apját, a ki őt nem ismerte, csak fokozódott lelki szenvedése az által, hogy atyjában nemeslelküséget nem fedezhetett föl. A fegyelem, meg a szeszes italok egészen eltompitottak benne minden gyöngédebb érzést.

A leánynak minden buját, vágyát, keserüségét átérezte lassankint János és Máriusz. Együtt örültek, együtt szomorkodtak.

— Tudod-e — szólt egy nap János Máriuszhoz, — hogy én ezt a kis Jeannet tiszta szivemből szeretem?

— Ejh, — viszonzá Máriusz — hiszen én is ép ugy vagyok azzal. Lám, mennyire találkoznak érzelmeink!

IV.

Viszály után jön a béke.

Másnap éjjel keveset aludtak. Mind a ketten Jeannera gondoltak. Mind a ketten iparkodtak magokat meggyőzni, hogy valóban szerelmesek s mindenik azt képzelte, hogy őt szereti igazán, tiszta szivéből a leány.

— Lehetetlenség az, — gondolta magában Máriusz, — hogy Pioux János is oly hévvel tudjon szeretni, mint én. Hiszen Jeanne alig nyom többet husz kilónál! ... Aztán mit tud vele beszélni? S mit érne vele Jeanne? Hiszen ő csak Bikanyak! Ha ő szerelemről beszél, megijed tőle a leány. Beh bohó is vagyok én, hogy ilyesmi miatt nyugtalankodom s gyötröm magamat.

— Máriusz nevetséges fickó, — motyogta magában Pioux János. — Mily bolondság! Ugyan hogy képzelheti ő azt, hogy oly orral, mint az övé, valakit megszerethessenek, kivált egy fiatal leány! ... Már előre is látom azt a jelenetet, midőn Jeanne szemébe nevet a torzkép-müvésznek. Különben, kérdés, szerelmes-e ő szivéből? Szereti-e őt ugy, mint én szeretem? Hiszen ő nem is tud komolyan szeretni, csupán enyelegni. Az ő szerelme hamar elmulik. Bolond vagyok, hogy e miatt csak egy pillanatig is emésztem magamat.

Lelkök izgatottsága azonban egyre jobban fokozódott. Nyugtalanok lettek, nem tudtak aludni s nem jól érezték magokat az ágyban. János egyre forgolódott, jobbra-balra, mint egy tuskó, vagy mint az eb, mely változtatja fekvését. Máriusz pedig ugy vergődött, mint az egér a csapdában.

De mind a ketten hallgattak, nehogy elárulják egymás előtt gyötrelmeiket.

Máriusz volt az, a ki először észrevette rosz kedvét.

— Ugyan, mit forgolódol olyan sokat? Nem lehet miattad aludni. Olyanokat nyögsz, mikor egyet fordulsz, mintha valamely fóka lenne közelünkben.

— Se baj, ez a fóka nagy gondot ád a páviánnak, a ki hozzám beszél.

— Pávián?

— Ugy van, pávián!

Dühösen keltek föl fekhelyökről. Most először versengtek egymással életökben. Kezök idegesen hadarázott a sötétben. Máriusz vállát egy vaskar ragadta meg; ez meg körmeit mélyeszté Jánosnak a nyakába.

— Ejh! — szólt a vasgyuró — hagyjuk e civakodást. Mily bohók vagyunk mi!

S mind a ketten megszégyenülve feküdtek vissza.

— Hallod-e, — szólt Máriusz némi szünet után, — én bocsánatot kérek tőled, édes öreg Jánosom. Olyan szivtelen is vagyok én, hogy téged egyre bosszantalak.

— De, én kérek tőled bocsánatot. Én voltam az, a ki okot adtam a civakodásra.

Hiszen, te nem akartál engem megbántani, ugy-e öreg Máriuszom?

— Hagyjuk ezt; ne is beszéljünk erről többet. Vagyis inkább, beszéljünk biz erről. Tegnap este óta mindig titkolózunk egymás előtt, mint a gyermekek, a helyett hogy férfiasan, nyiltan szemébe néznénk egymásnak. Okoskodjunk csak kissé! Ugy-e, te szereted Jeannet?

— Bizonynyal!

— Én is. Ime a megfejtésre váró földadat. Nos, mielőtt Jeannet ismertük volna, ugy szerettük mi egymást, mint senkit a világon. Gyakran hoztál érttem áldozatot s én is viszonoztam azt veled szemben. Soha sem vitáztunk egymással. Most egy harmadik, szeretett lény ékelte be magát közénk. Nos, hadd döntsön ő! Holnap mondjuk meg neki őszintén, hogy áll a dolog. Ha ő mind a kettőnket visszautasit, annál jobb! Én vigasztalni foglak s te is engem. Ha pedig választ közülünk, ez nagy baj, a mellőzöttre nézve. De legalább ha feleséget nem nyer is, nem veszti el a jó barátot. Mit szólsz ehhez?

— Igazad van. Én, esküszöm, megnyugszom az ő határozatában.

— Én is eszküszöm neked erre! Most pedig adjunk kezet egymásnak tiszta szivből — s aludjunk. Szent a béke!

V.

A kölcsönös nyilatkozás.

Mikor Jeanne másnap a két bajtársat meglátogatta, egészen megváltozottaknak találta őket.

János, bambán maga elé bámulva, ülve maradt s nem merte fölvetni szemét. Könyökét térdére támasztva, gépileg verte ki pipájának a hamvát s töltötte ujra meg. Máriusz ütemszerüleg sétált, orra hegyén indulót verve ujjaival; különben, gondolatokba merülni látszott.

— Hüm, hüm! — gondolta a fiatal leány; — vajjon nem az atyám tört-e megint borsot az orruk alá, avagy talán én okoztam nekik keserüséget?

— Kisasszony, — szólitotta meg János a leányt határozottan, — valamit meg kell mondanom . . .

A mint e szavakat eldadogta, ugy elpirult, mint egy növendék leányka s elhallgatott.

— Mit akar ön nekem mondani, jó Jánosom?

— Valamit — mondá Máriusz, olyasmit a mi . . . végre is, János nem meri megmondani; azonban én majd elmondom, miben áll a dolog. Mi tegnap azt vettük észre . . . Oh, hitemre mondom, kisasszony én sem merem bavallani . . .

— Ejh, hát miért nem mernek önök beszélni? Én sehogy sem értem ezt. Valami szemrehányást tesznek ellenem?

— Oh, kisasszony! — kiáltott föl a két férfi egyszerre.

— Akkor hát valami kérdést akarnak hozzám intézni?

— Ugy van, ugy van! Csakhogy attól félünk, megharagszik kegyed.

— Akkor nagyon helytelen dolgot kellene önöknek beszélni! Honnan gondolják azt, hogy én megneheztelek azért, mert önök valamely szolgálatra kérnek föl?

— Oh, — szólalt meg János, — mi oly ostobáknak tartjuk magunkat.

— Ön nagyon nevetséges embereknek fog minket tartani, — tevé utána Máriusz.

Aztán egyszerre mindaketten dadogták:

— Kegyed nem fog többé meglátogatni minket.

— Magyarázzák ki magokat! Most igazán nevetségesek önök. Beszéljenek már! Előre is megigérem, hogy kérelmöket, a mennyiben tehetségemben áll, teljesitem; de, ha mitsem tudok is tenni, mi azért ép oly jó barárok leszünk, mint eddig. Beszéljenek, — akarom!

S a leány, közelebb lépve, mindegyiknek odanyujtotta a kezét.

A száműzöttek megragadták a feléjök nyujtott kezet s könybe lábadt szemmel csókolták azt meg, miközben letérdepeltek s elfogódott hangon rebegték:

— Kisasszony, én szeretem kegyedet!

Ez nagyon nevetséges látvány lett volna, ha nem lett volna annyira megható. Jeannenak nem volt nevető kedve, mert sirni látta e férfiakat.

A szerelem bevallásánál csak az első szó kerül nagy fáradságba. Ha egyszer az első szó ellebbent az ajkról, a szavak egész özöne követi azt. Bezzeg, hirtelenében el is mondták most Jeannek, a mi a szivöket nyomta: szenvedélyöket, mult esti versengésöket s kiegyezésöket.

— Az, a mit önök most előttem kinyilatkoztattak, nagyon meglepő, — viszonzá a leány. — Válaszszak! Válaszszam vagy az egyiket, vagy a másikat! De, hátha egyiköket sem szeretem?

Jánosnak az ajka görcsösen rándult meg; Máriusznak az orra kezdett mozogni.

— Nyugodjanak meg önök, — folytatta a leány, szelid, vigasztaló hangon; — én mind a kettőjöket szeretem. Szeretem baráti érzülettel, ez bizonyos; egyiket ugy, mint a másikat. De, szerelemre még nem gondoltam. Gondolkozzanak önök kissé a dolgon! Föltéve, hogy valamelyiköket szeretem, hiszik-e önök, hogy én ezt bevallhatnám? Hát nem gondolnak önök atyámra is? Jusson eszökbe az a dühös harag, ama nap, mikor észrevette, hogy önök iránt nyájasságot, jó akaratot tanusitok? A mi engem illet, önöket becsületes embereknek tartom s jól tudják önök, hogy nem tétovázom kezemet az önébe tenni, édes Jánosom, vagy az önébe édes Máriuszom, oly végből, hogy egyiköket vagy másikukat férjemül válaszszam. De, atyámnak a szemében önök bünösek, gonosztevők, kiket megverhet, ha neki ugy tetszik, bezárathat, ha vele ellenkeznek s megölhet, ha támadólag lépnek föl ellene. Oh, ugyan miképen vallhatnék én neki be ily szerelmet? Elszörnyed a lelkem, ha még csak rá is gondolok. Az a fájdalom, a melyet én érzek, arról győz engem meg, hogy szeretek.

— Oh, köszönöm, köszöm! — kiáltottak föl a férfiak egyszerre.

— Csak arra kérem önöket, — folytatá a leány, — ne zaklassanak. Engedjenek időt nekem a meggondolásra. Először is tudnom kell, mit remélhetek atyámtól. Ez az első akadály, melyen győzelmeskednem kell. Ha őt megengesztelnem sikerül, választani fogok önök közül. Addig azonban mind a kettejöket szeretni fogom. Halaszszuk későbbre a választást. Egyszersmind igérjék meg nekem, hogy bármi történjék, mi mindenkor föntartjuk egymás közt a barátságot. Ha egyszer majd a választás megtörtént s ha atyám ellenségemmé válik, mind a hármunknak harcolni kell ellene.

Már beállt az esti szürkület, mikor a lény a számüzötteket oda hagyta, mondván, hogy még egy szegény beteg asszonyt kell meglátogatnia, ki távol lakik onnan.

VI.

Hová lett a leány?

Pár nappal később az egész kis telepen hire futamodott, hogy Jeanne eltünt.

Eltünésének első reggelén Barbellez apó nem igen nyugtalankodott.

Jeanne gyakran tért későn haza s mindig a hajnallal kelt föl. Igy aztán megtörtént néha, hogy a vacsora után odahagyva atyját másnap az ebéd idejeig nem is látták egymást.

Azonban midőn az ebéd ideje eljött, az öreg elkezdett töprenkedni; rosz kedvvel étkezett, de mindamellett igen jó étvágygyal.

— Ejh no! — dörmögte önvigasztalásul, miközben poharának tartalmát felhajtotta, — majd teszek egy kis körutat a telepen s tudni fogom, miben áll a dolog.

De körutjában mit sem fedezhetett föl. Senkisem látta aznap leányát.

Most már aggodalom szállta meg az öreget. Komolyan nyugtalankodott. Mérges volt és egyre mormogott, mint a dühös eb. Aznap délután nem egy szegény számüzöttnek a hátára mért érdemetlen csapásokat a botjával.

János és Máriusz, kik a mezőn dolgoztak, mit sem tudtak még, mikor kunyhójokba este haza tértek. Nyugodtan is feküdtek le, gondolva, hogy Jeanne azért nem látogatta őket ma este meg, mert nagyon el volt foglalva, vagy talán azért, mert mult este tett vallomásuk nagyon meghatotta a szivét.

Csak másnap reggel, mikor fölkelve munkára siettek, hallották az eltünés hirét, mi őket még inkább megdöbbentette, mint bárkit a telepen.

Rögtön Barbellezhez siettek.

Ez, az egész éjet álmatlanúl töltötte; ivott folyvást, hogy erőt meríthessen. Mikor a számüzöttek őt fölkeresték, rajtuk töltötte bosszúját, melyet a szeszes ital mértéktelen élvezete még inkább fölingerelt.

— Mit akar ez a két semmibázi itt? Hol van önöknek a meghatalmazása arra nézve, hogy egy segédőrparancsnokkal beszélhessenek? Még be mernek ide lépni, a nélkül hogy az őrmestertől egy pár sor irást kaptak volna! Ugyan, miféle marha hozta önöket minden engedély kikérése nélkül ide?

Bezáratom azt egy hétre! Önökre is békót veretek, teringettét!

A boldogtalanoknak idejök sem volt e szóáramlat miatt a beszédre. Szerencsére az öreg lélekzetet vett s midőn aztán fölkelt, hogy előkeresse a botját, Máriusz és János ennyit mégis szólhattak:

— Hiszen önnek a leánya ügyében jöttünk!

— Micsoda?... Az én leányom!... Mi köze az én leányomnak önökhöz? Pusztuljanak innen, gézengúzok!

— Fölvilágositással akarunk szolgálni, a mely mellett őt föl lehetne találni.

— Felvilágositással? Hát látták önök őt?... Ők akarnak fölvilágositással szolgálni mikor magam sem vagyok a dologgal tisztában. Nos, beszéljetek, fülesek, hadd halljam azt a felvilágositást!

— Önnek a leánya...

— Önnek kisasszony leánya, teringettét!

— Önnek kisasszony leánya, ugy-e, tegnapelőtt este veszett el?

— Nos, hát mit következtetnek ebből?... Ugy van, tegnapelőtt; utoljára tegnapelőtt délután négy óra tájban láttam őt.

— Mi pedig még este is láttuk őt. Tőlünk kilenc óra tájban ment el.

— Üm! Hát önök látták őt, önök! szeretném tudni, vajjon, miért látogatott ő meg ily söpredék népet!... És aztán?...

— Aztán a földek mellett haladt végig. Mikor tőlünk távozott, azt mondta, hogy Louisont látogatja meg.

-- Kicsoda az a Louison?

— Az 518. számnak a beteg felesége.

— És aztán?

— Aztán?... De hiszen mi nem tudunk többet. Mi azonnal jöttünk, hogy tudassuk ezt önnel, gondolva, hogy ezzel némi szivességet tehetünk. Ez a sietség gátolt minket abban, hogy az őrmestertől engedélyt kérjünk. Azt véltük, mennél elébb, annál jobb, és mi...

— Hagyjanak nekem békét!... Mily fecsegés! Az önök fölvilágositása engem épen nem tett okosabbá. Azért, hogy Jeanne nem négy órakor, hanem tizkor tünt el, semmivel sem lehet őt könnyebben föltalálni. Micsoda?... Most, takarodjanak; ezt drágán fogják megfizetni!...

— De hiszen az nem a mi hibánk!

— De bizony csak az önök hibája. Önöknek el kellett volna őt kisérniök.

— De, ön jól tudja azt, uram, hogy este nem szabad távoznunk engedelem nélkül.

— No jól van!... A mi az engedményeket illeti, önöknek eddig elég részök volt azokból, nemde? No, majd gondoskodom felőle még ma, hogy holnap reggeltől kezdve ne legyenek önök mezei munkával terhelve. Ezentul nem fognak önök a szabad levegőn dolgozni. Végezzék be még ma, félben hagyott munkájokat!

Aztán az őrt magához intve, igy szólt halkan:

— Tartsa szemmel ezt a két naplopót egész napon át. Még ma estig szabadon hagyom őket. Azonban, tartok tőlök, hogy valami bolondot fognak elkövetni. A legesekélyebb ellenállásra vagy szökési kisérletre bátran egy-egy golyót röpithet a fejökbe...

Ez az alkalom könnyen előfordulhatott volna, ha János most egyedül van.

— Oh, be nagy kedvem volna ezt az őrt jól felpofozni, hogy golyót röpitsen a fejembe, — susogá Máriusznak.

— Nem hallgatsz el? — viszonzá Máriusz. — Jeannet még ma estig megtalálhatják s ha ő visszatér, meg leszünk mentve. Várjuk be ezt az estét! Addig csak dolgozzunk, ahogy rendesen szoktunk. Épen most nem szabad valamely esztelenséget elkövetnünk.

Ugy cselekedtek, a mint Máriusz akarta.

A napi munka nagyon unalmas és gyötrelmes volt. Az őrnek kémlő szeme előtt még csak bosszús arcot sem mertek mutatni, noha ezerféle gondolat zavarta agyukat s gyötörte szivöket. Lesütött fővel, komoran, szótlanul dolgoztak tehát.

E számüzötteket minden szerencsétlenség egyszerre érte. Elvesztették Jeannet, azt a Jeannet, ki egyedül emlékeztethette őket az imádott Párisra, melyet soha többé nem láthatnak; azt a Jeanne-t, a kit szerettek, mert fölelevenitette multjokat s a jövőre nézve is reménynyel töltötte el a lelköket. És ugyanakkor vesztették el szabadságokat is, melyet oly kinosan vivtak ki, a túlfeszitett szorgalom által, egy évi szakadatlan munkásság után. János ugy érzé, hogy nem viselheti el azt a gyötrelmes állapotot s Máriusz is ugy tekintette immár magát, mint a szárnyaszegett madár!

Az est is eljött s a szegény számüzötteknek a szive egészen elfogódott, midőn utoljára voltak ama kis pad előtt, melyen

üldögélve, annyi kellemes estét töltöttek Jeanne-val.

— Szegény Jeanne! — zokogta Máriusz. — Vajjon hol lehet ő most?

— Oh, — felelte János, — ha én azt tudnám, már ott volnék mellette. Egyébiránt egy óra mulva már ott leszek közelében, mert én tudom, hol van ő! Bizonynyal meghalt!

— Ugyan, ki mondta ezt neked? Én inkább azt hiszem, hogy a vademberek rabolták el.

János kételkedve vont vállat s láthatólag megtörve rogyott a padra.

Egy negyedóra mulva töprengéséből Máriusz verte őt föl, ezt sugva fülébe:

— Mulhatatlanul föl kell Jeanne-t keresnünk. (Folyt köv.)

PETŐFIRŐL ÉS AZ 1848 ELŐTTI IRODALMI TÉNYEZŐKRŐL.

Irta TELEGDI LÁSZLÓ.

II.

Petőfi Nagy-Károlyban 1846 ban.

Petőfi felföldi utazásából visszajövén Pestre, nem állott vissza segédszerkesztőnek, sőt 1846 elején Vahot Imrével valami elszámolásnál meghasonlott s hirlapilag kihirdette, hogy a »Divatlap« ba többé nem dolgozik.

Ez időben, 1846-iki ápril 8-ról keltezve nyilatkozatot adtak ki a hirlapban: Bérczy, Degré, Jókai, Kaján Ábel, Lisznyai, Obernyik, Pálfy Albert, Tompa, Kerényi és Petőfi, — melyben a közönséggel tudatják, miszerint »ők elhatározták, hogy julius 1-sőtől kezdve munkálkodásukat a szépirodalmi lapoktól megvonják s erejöket nagyobb dolgozatok, s különösen pedig majdan egy általok közös erővel megindítandó irodalmi vállalat kiállitására forditják, kijelentvén, miszerint alulirtakat ezen irodalmi vállalat célján kivül semminemü mellékes, vagy talán szenvedélyszülte cél nem vezeté.

E nyilatkozatnak csak annyi eredménye mutatkozott, hogy a nevezett fiatal iróktól három hónapig a divatlapokban nem jelent meg vers és egyéb szépirodalmi dolgozat.

Ezen időben két országos intézmény miatt folytatott küzdelmek foglalkoztatták, — magas hullámokat verve, az ország lakosait. A törvényhatóságokat az administratori rendszer keresztülvitele; a társadalmat pedig a »honi védegylet« minél szélesebb téren való érvényesitése.

Az administratori rendszer abból állott, hogy a kancellária a megyékbe olyan hatáskörü főispánokat, vagy főispáni helyetteseket nevezett ki, kik állandóan a megyében lakjanak és a megyei kormányzat minden ágába betolakodván, a vezetést személyesen gyakorolják.

E gyülöletes rendszernek foganatositására gróf Apponyi György — akkor még másod-kancellár — vállalkozott.

Akkoriban Szatmármegyében több éven keresztül Uray Bálint és Kende Zsigmond uralkodtak, a hatalmas csengeri ólmos botokra támaszkodva. Fedezetük alatt az 1844-iki országgyülésre Uray Bálintot és Gabányi Sándort választották meg követekül; számukra azonban Pozsonyba érkezésükkor, oly hatalmas macskazenét rendeztek, mely történelmi ténynyé nőtte ki magát.

Szatmármegye beléletét a pártküzdelmek annyira összetépték, hogy annak rendbehozása végett: elébb a honti hires Luka Sándort, azután pedig a pesti Földvári Gábort nevezték ki királyi biztossá.

Több évi hiábavaló kisérlet után utó végre is az által ütötték nyélbe a megye dolgát, hogy a ritka tapintatu első alispánt: Szerdahelyi Pált nevezték ki a megye helyettes főispánjává

Szerdahelyi igen tisztafejü, ceremonia nélküli ember volt s rövid idő alatt megtarthatta a főispáni beigtatást.

1846. szept. 7-ike volt a nap, melyen a beigtatásnak meg kellett történnie.

Én a debreceni augusztusi vásár után levelet kaptam Riskó Ignáctól, — a ki Szatmármegyénél mint első aljegyző vitte a tollat, — azzal a meghivással, hogy szept. 6-án legyek N.-Károlyban; akkorra Petőfi, Pap Endre s több ilyen más iróféle emberek is ott lesznek.

Az előbbi években már több szép napot éltem át N.-Károlyban: az idősb Serly orvos családja körében, Horváth Ferdivel, Horváth Jóskával (gróf Károlyi Györgyné kitünő csárdás-táncosával), Mosony Gyurival s e kedves jóemlékek erősen ösztönöztek, hogy a meghivásnak eleget tegyek.

*

Szeptember 6 án délután pontosan ott voltam Károlyban, s beállítottam Riskóhoz; ő azonban mint jegyző a másnap tartandó közgyülésre készülvén, sebtében esak annyit tudatott velem hol találhatom föl: Petőfit.

A főispáni helyettes beigtatására, hogy minél nagyobbb hűhóval történjék meg, leutazott gróf Károlyi Lajos – Apponyi intim barátja is — beesőditve saját vezérlete alá a köznemesség jelentékeny részét.

Nagy Károly a gróf Károlyi György tulajdona volt ugyan, de azért Lajos gróf ott gazdaként szerepelt s a főkortes-tanyát — a főhelyen — a Szarvas-fogadóban ütötték fel emberei. Két évvel az előtt gróf Károlyi Györgyné nővérével Károlyban töltötte a nyarat; s minthogy mint szenvedélyes csárdástáncos a fogadó tánchelyiségeit nagyon disztelenebnek találta, — az ő kedveért esinosabbá épitették fel a bálozó helyiséget.

Hanem a vendégszobák a régi ódon állapotban maradtak.

Petőfinek az emeleten, a templom felőli sarokszobában adtak szállást. Szobájából végig lehetett látni az uradalmi inspektor F l e e h l Gábor (utóbb Térey) lakásának uteára nyiló ablakait. Akkoriban az inspektor leánya, — T é r e i M a r i, — volt Szatmármegye egyik legszellemesebb, ünnepelt szépsége. Az inspektor nyilt házat tartott és a kellemes élénk társalgásu leány miatt sokan megfordultak házánál. (T. Marit Kováes Ede vette el s már elhunyt.)

Riskó Petőfit mindjárt Károlyba érkezése után bemutatta a Térey-esaládnak. A sokaktól látogatott uri körben élő leány, nyájas szivélyességgel fogadta ugyan a költőt, mint a ki iránt már előzetesen rokonszenvet érzett, azonban bizonyos társadalmis kegyosztó fensőbbséget látszott vele éreztetni.

Az erdődi uradalomnak Szendrey Ignác volt az inspektora; ő azonban nem élt olyan nagy uri lábon s nem vitt olyan nyilt házat, mint a Károlyi inspektor; Szendrey tehát Juliska leányát Térey házához vitte, hogy lássa és szokjék hozzá a nagy-károlyi uri látványosságokhoz. A félreeső erdődi várban legfeljebb az irodalmi irnokok közül kerülhetett volna ki számára valami troubadour.

Petőfi Téreyéknél naponként találkozván Juliskával, az ismeretség köztük esakhamar bizalmassá vált, már csak azért is, mert azt a T. Mari jóakaró gyöngédsége is pártfogolta.

Midőn a Petőfi szobájába léptem, a költő azzal mulatta magát, hogy egy ezüst emlékérmet (melyet Jászberényben kapott a nádor 50 éves ünnepélye alkalmával) hajigált fel a levegőbe s azt esés közben megkapta. Csakhamar észrevettem, hogy e közben a templom és Fleehl lakására néző sarokablakon át gyakran kitekintgetett. Láttam azt is, hogy a Flechl-ház ablakában több leány-fő mutatkozik koronkint. Másnap felfedeztem aztán, hogy azon leányfők egyike a Térey Marié, másika a Szendrey Juliskáé volt.

Minthogy a »Szarvas«-fogadó vendéglői helyiségeiben zajosan dőzsöltek a Lajos gróftól beszállitott kortesek, Petőfitől némi meglepetéssel kérdeztem, hogy miért szállott épen ide, a hol annyi sok ittas ember tanyázik egész napon át s éjjel sok minden történhetik.

— Szeretném én azt látni! mormogá Petőfi dacosan.

Sok mindenféléről esevegtünk s körül néztem: miesoda könyvek vannak vele. Csupán két könyvet láttam nála: Beranger verseit és Rákóczy Ferenc memoire-ját, mindkettőt francia nyelven, 16-rét kiadásban. A pamlagon egy vastag nádpálea feküdt, melynek a fogóját egy termetes fejér billiard golyó képezte *)

A mint az idő sötétedett, a teremben szaporodtak a dőzsölők és nőtt a lárma.

Hivtam Petőfit, hogy menjünk a kaszinóba: ott várnak ránk Risko, Pap Endre s több ismerőseink.

— Én nem megyek, mert azt gondolnák, hogy félek tőlük — vala a daeos vá-

Endre aztán elbeszélte, hogy az nap délben az ebédnél mi történt a költővel.

Petőfi a közös ebédlőben étkezett egylasz.

magában. Az őt környező nemes urak és kortesek közül nem ismerte senki, s ő sem beszélt senkivel.

A bortól neki hevült nemes urak Lajost grófot éltették s lelkesülten magasztalták, hogy milyen népszerü és leereszkedő

*) A mult évben közlötték a hirlapok, hogy ez a nádpálca a Pap Endre családjánál van most; 1846-ban ott hagyta azt Petőfi.

nagy ur, mert nem restelt velük karonfogva járkálni a városban fel s alá. (Ily alkalommal egy izben a girbegurba utcai járda pallón ugy megbotlott, hogy hasra esett s jól megütötte magát.)

Jó ideig némán hallgatta Petőfi a magasztalásokat, mig elvégre türelmét veszitve felugrott székéről s odakiáltott a magasztaló uraknak: Ugyan mit tudnak az urak az ilyen . . . emberen magasztalni, . . . hiszen apja, nagyapja, szépapja hazaárúló volt.«

E szavak hallatára az asztalt környező nemes urak Petőfihez rohantak s rárivalkodtak: Kicsoda az az ur, hogy . . . . igy mer beszélni?

— Petőfi Sándor az urak szolgálatára! kiáltott oda Petőfi és billiard-gombos nádpáleája épen kezénél lévén, annak gombos végével nagyot ütött az asztalra.

A nemes urak a »Petőfi« név hallattára hátat forditottak neki; csak azt motyogta nehány ur, hogy sértő szavait tudtára adják Lajos grófnak.

Petőfit az nap nem tudtuk rá beszélni, hogy ott hagyja a kortes-tanyát »Majd bizony! azt higyjék felőlem, hogy félek tőlök;« vala a Petőfi makacs replikája.

Másnap aztán rávettük az elköltözésre.

Az instellaeió, a megyeházánál szept. 7-én délelőtt 9 óra után vette kezdetét.

Szerdahelyi, mint alispán már több év óta állt a megye élén, s népszerüséget tudott kivívni, mert valódi administrativ kapacitás volt. Hatalmával pontos hivatalnokként járt el. az ügyes-bajos emberekkel okosan bánt s részrehajlatlanul végezte a teendőket. Kineveztetését a megyei pártok annál inkább megnyugvással fogadták, mivel már három év óta kellett várakozni a tisztujitás után.

Az uj megyeház akkor még nem volt készen s a közgyüléseket az udvar belső részén lévő földszinti épületben, ideiglenesen alkalmazott terem-forma helyiségben tartották. Ez a hely az előtt istálló volt.

Én és Petőfi a jegyzők mögött foglaltunk helyet.

Az instelláeió, — a feladat hagyományaiból kifolyólag, — beköszöntő, üdvözlő, kölcsönösen bókoló és nagyitott dicsőitgetéseket özönlő szónoklatváltásból állván, Petőfi türelmetlen hallgatója volt azoknak; s elfojtott méreggel megragadván kezemet, csakhamar rám mordult: »Jer, menjünk innen!«

Egy ülőhelyemben ennyi butaságot még nem hallottam! szólt hozzám, mikor az udvar közepére kiértünk . . . Ekkor felrajzott viharos gondolatait és érzéseit örökité meg azon versében, melynek cime:

Nagy-Károlyban.

Szept. 7. 1846

Hát e falak közt hangozának,
Nagy szavaid óh Kölcsey!
Ti emberek, nem féltek épen
E helyet ily nagy mértékben
Megszentségtelenitení?

Mily szolgaság, milyen hizelgés!
Mindig tovább mennek, tovább,
S ki legszebben hizelg, az boldog!
Ha már kutyákká aljasodtok:
Miért nem jártok négykézláb!

Isten, küld e helota-népre
Földed legszörnyübb zsarnokát,
Hadd kapjon érdeme dijába.
Kezére bilincset, nyakába
Jármot, hátára kancsukát! . . .

Petőfi egészen megkönnyebedett, midőn a megyeháza mögöttünk maradt. Minthogy minden ismerősünk a gyülésben volt, tétovázva azt kérdezte tőlem: »Hova menjünk?«

— Menjünk a várkertbe. Ott igen szépek az óriási üvegház délszaki növényei!...

— Én oda nem megyek! — viszonzá Petőfi.

— Két évvel ezelőtt Károlyi Györgyné és Batthyányi Lajosné laktak ott egész nyáron át. Hozzájuk te szép verset irtál.

— Az akkor volt! . . . most nem tenném meg! — szólt Petőfi.

— Te irtad akkor rólok:

»Mit tetteik rég fenszóval beszélnek:
Hogy ők a honnak hű leányai!«

(E sorok »Batthyány és Károlyi grófnék« eimű verséből valók, melyet 1844-ben irt.)

Csakugyan a várkertben sétáltunk s itt sorra néztük a melegházi növényeket. Azután a park árnyas fái közt bolyongtunk sok ideig; majd leülvén, Petőfi nógatásomra elszavalta »Az őrült« s »A bilincs« eimű költeményeit.

Petőfi szavalása nem volt szinészies,

eeni szintársulatnál szereplő Prielle Cornélia annyira megigézte, hogy késő este berontott. K. Tóth Mihályhoz: eskesse össze őt Corneliával. Az egyházi férfinak esak erélyes föllépés után sikerült a költőt lebeszélni különc tervéről. A lelkésznek igaza volt: Petőfi másnap már nem szorgalmazta az összeesketést.

Petőfi, mint egy átfutó zivatar tünt el Debrecenből.

Minthogy ama nyilatkozatnak, hogy Petőfi és társai a »Divatlapok« számára nem dolgoznak, hanem erejöket nagyobb dolgozatok, különösen pedig egy közös erővel meginditandó irodalmi vállalat kiállitására forditják, nem lett semmi eredménye: az irók többsége Frankenburgnak adta dolgozatait s az »Életképek« közönsége fokozatosan gyarapodott. A Petőfi versei is ettől kezdve az »Életképek«-ben s a győri »Hazánk«-ban láttak napvilágot.

BAJA VÁROS ÜNNEPE.

(Szept. 21)

Baja város a mult vasárnap kegyeletes ünnepet ült, emléktáblával jelölve meg a házat, hol 1831 máreius havában kiváló fia: Tóth Kálmán született. Az ünnepély országossá emelkedett az által, hogy irodalmi társaságok és törvényhatóságok küldték el képviselőiket osztakozni a város lelkesedésében s ünnepelésében a költőnek, ki sokoldalu munkásság és tartós sikerek által tette magát érdemessé honfitársainak hálás elismerésére.

Az ünnepély reggel 9 óra után kezdődött. A városház közgyülési terme ritka, érdekes képet nyujtott. Baja legszebb hölgyei, köztük a költő sok rokona gyültek itt össze. Ott voltak: Tóth Kálmán legidősebb nővére Szües Sándorné született Tóth Etelka, továbbá unokahuga özv. Manhold Antalné szül. Tóth Jolán urhölgyek. A fővárosból Vadnai Károlyné urnő és leánya Margit k. a.; továbbá Grill Riehardné szül. Csillag Teréz urnő, a nemzeti szinház müvésznője foglaltak helyet az első széksorban. A küldöttségi tagok s a város és megye előkelő közönsége a két főispánnal élükön, zsufolásig megtölték a termet.

Az emelvénynyel szemközt Tóth Kálmánnak olajfestésü arcképe ékeskedett, mely a költőt diszmagyarban tünteti föl, a mint kardjához nyul. Székely Bertalan müve ez s most babérfüzérekkel és koszorukkal övezték. A megnyitó beszédet Drescher Ede polgármester mondá, kiemelve az ünnepély nagy fontosságát s hangsulyozva, hogy az a férfiu, kinek emlékét ma ünneplik, Baja városának legnagyobb fia, kinek diessége szülővárosának jut örökségül. Beszéde mélyen átgondolt, s rövidsége daeára is tartalmas beszéd volt. A szünni nem akaró éljenzés leesillapodtával dr. Ferenezy József lépett az emelvényre s felolvasta hatásos emlékbeszédét, melyben Tóth Kálmánt mint lyrai költőt, dráma-irót, politikust és hazafit diesőitette.

Ferenezy emlékbeszéde után Drescher Ede polgármester felhivta a jelenvoltakat, hogy a szülőház elé vonuljanak. A városház előtti téren alakult meg a menet s a Rákóezi-induló hangjai mellett haladt a báró Eötvös uteán át a zöldfa-uteába. Itt áll az a hosszu, földszintes épület, udvarán terebélyes, árnyatvető fákkal, mely ezelőtt ötvenhárom évvel Tóth György uradalmi tiszttartó lakhelye volt s a melynek egy szobájában született a szebbnél szebb lirai versek és hatásos drámák költője. E ház jelenleg ifjabb Pereel Miklós (Pereel Mór tábornak fia) tulajdona. A táblát már néhány nap előtt beillesztették a falba. Előtte diszes emelvényen foglalt helyet a közönség. A dalárda eléneklé Kölesey »Hymnus«-át s ez után Vadnai Károly, mint az elhunytnak legrégibb s legbensőbb barátja mondott megható beszédet. E beszéd folyamában vonták le az emléktáblát takaró leplet. A koszoruk, guirlandok s ékes draperia közül fölragyogott az izléssel készült, kerettel ellátott márványlap aranybetüs felirata:

ITT SZÜLETETT

TÓTH KÁLMÁN

A KÖLTŐ

1831. március hó 30-án.

Az emléktábla mellé tüzték fel a nemzeti szinház, az irók és müvészek körének, valamint Szabadka városának gyönyörü babérkoszoruját.

Vadnai Károly nagyhatásu, eszmékben gazdag emlékbeszéde után Komóesy József szavalta el ünnepi odáját. A magas

hanem egyszerü és természetes. Hanghordozása csak akkor vált érccssé, ha mély érzést, vagy fellángolást tolmácsoltak a versszakok.

Délig a várkertben nagyon kellemesen repült el tőlünk az idő. A kaszinóban ebédeltünk; délután pedig szabadjára hagytam Petőfit, hogy szerelmével foglalkozzék . . .

Azt sejtettem, hogy az intéző hatalmat a szerelmes pár jövője felett Térey Mari gyakorolta. Az ő finom gyöngédsége s társadalmi fensőbbsége egyengette az ösvényt az ábrándos szivek számára.

Ezért irta Petőfi a következő sorokat:

Emlékvers T. M. kisasszonyhoz.

1846.

A szerelmesek asztaláról
Nem ittunk mi közös pohárból;
Mégis ha egy hosszu öröm lesz életem,
Azt én, leányka, neked köszönhetem;
S ha meg fogom siratni a napot,
A melyben életem fogantatott,
Ha nem lesz a világon többé örömem:
Azt is, leányka, csak neked köszönhetem!

Este felé ismét a kaszinóban jöttünk össze; a mint pedig besötétedett, a »Szarvas«-ba mentünk vacsorálni.

Itt Petőfi gróf Teleki Sándorral akart találkozni s az ismerettségkötés csakugyan meg is történt.

Vacsora után ott hagytam Petőfit Telekivel s én az éji zenét mentem hallgatni.

A beigtatási ünnepélyt s Lajos gróf üdvözlését a párt éji zenével fejezte be. — Ez alkalommal a következő mulatságos tévedés történt:

A megyeházánál a főjegyző lakása az emeleten, — a másodalispán lakása felett volt. Az éji zenét-adók a főjegyzőt szándékozták megtisztelni, hanem a megtiszteltetést, ugy a főjegyző, mint az alispán magára vette s igy a főjegyző az emeleten, az alispán földszint egyszerre jelentek meg és egyszerre kezdették meg a köszönetmondást.

Ez a jelenet erősen zavarba hozta a tisztelgők kis seregét s másnap sokféle élcelésre szolgáltatott alkalmat.

A szeptember 7-iki közgyülést annak elhatározásával rekesztették be, hogy már október 21-én megtartják a tisztujitást, melynek még 1843 ban véghez kellett volna mennie. A liberális párt Eötvös Mihályt, a pecsovics-párt pedig Korda Lőrincet kiáltotta ki alispáni jelöltnek.

*

Petőfi Juliska miatt nem volt tisztában az iránt: mit tegyen . . merre induljon.

Előbb velem akart jönni Debrecenbe, azután azt mondotta, hogy Pap Endréékhez megy s utóbb Koltóra Telekihez látogat el.

Én megértettem habozását: Juliskához való viszonyát törekedett minden módon tisztába hozni . . .

E végett hosszabb ideig tartózkodott s járkált ide s tova Szatmárban Pap Endrénél, Térey Marinál. Ellátogatott a közben Erdődre is; felkereste Telekit Koltón s elvégre november folytán Debrecenbe érkezett.

A hir azt repitette szét, hogy megkérte a Juliska kezét Erdődön. Szendrey nem adott tagadó választ, de halasztani igyekezett a végelhatározást, hogy leányának ideje legyen a kiábrándulásra.

Károlyi barátaim kedveért Nagy-Károlyban ott voltam a tisztujitáson is október 21-én. — Lefolyásánál a nők nagy szerepet játszottak. Szendrey Juliska Térey Marival a régi megyeház folyosóján várta végig a szavazás eredményét.

A szavazás naplementig tartott s a pecsovics jelölt Korda Lőrinc győzelmével végződött. Gabányi Sándort ekkor egyszerüen kikiáltották másodalispánnak.

A választók pártcsoportozatokkénti bevonulása érdekes látvány volt. A liberális pártiak fehér tollat, a pecsovicsok zöld ágat tüztek föl.

Különösen feltünt az a pártcsoport, melynek élén Teleki Sándor lovagolt Teleki az Eötvös-pártján müködött.

A tisztujitás után Kolozsvárra utaztam s ott maradtam több héten át. Petőfi távollétem alatt érkezett Debrecenbe; s legelőször is engemet keresett. Helyettem Lajos öcsém (a könyvárus) fogadta s házánál Petőfi kedélyesen mulatott a gyermekekkel.

Debrecenben időzése alatt több társaskörben megfordult. Legotthoniasabban találta magát Könyves Tóth Mihály lelkésznél, kinek mostohaleánya Király Janka s a szomszédban lakó Erdélyi József főiskolai tanár két leánya közbe fogták és emlékverseket irattak vele albumaikba.

Ekkor történt vele az is, hogy a debre-

szárnyalásu költemény végső versszakai ezek :

... midőn meghalt a szabadság,
Kinos volt élni mineknük :
Kik kalodáinkat faragták,
Mi azokon csak nevetünk . . .
Honnét van ez ? . . a rém fejére
Csörgő-sipkát huzott kezed ;
S bár szivárog még szivünk vére,
De jó jel : — ajkunk már nevet !

Ébresztő hajnal madarának
Szava volt akkor hü szavad ;
Hol ránk uj napok virradának,
Már sejteted a sugarat :
És láttuk lelked játszi fényét
Cikázni komor éj felett,
Mint olthatatlan tüzes kévét,
Mely lelkünkbe szikrát vetett !

E szikra gyult ma fényes lángra,
Hogy ünnepeljünk tégedet :
Szülő-városod fia, lánya —
Koszoruzza emlékedet ;
Kartársaid, — barátid serge
Tisztességedre megjelen,
Hogy városoddal együtt zengje
Dicsőséged ez ünnepen !

Dalnok valál ! . . . Im koszoruid
Halhatlanságod hirdetik !
Az idő vénül — s mindent ujit :
A kövektől — a szivekig !
De e márvány arany betüi
Örökre hirdessék neved, —
Mondván : szived nem tud kihülni,
Az most is ég . . . dalol . . . szeret ! . . .

A közönség szünni nem akaró tapssal jutalmazta kedves költőjét.

A leleplezési ünnepély a »Szózat« eléneklésével ért véget.

Az ünnep folytatását 1 órakor a diszebéd képezte. A lövészkertben mintegy tiz asztal mellet részint a teremben, részint a szabadban foglalt helyet a diszes társaság. Vegyesen ültek a ékes toillette-ü hölgyek s a férfiak.

A hivatalos felköszöntők sorát Jankovich Aurél főispán kezdte meg, éltetve a királyt és az uralkodóházat. Drescher Ede polgármester az összes vendégekre üríté poharát; Szenczy Győző főgymnáziumi igazgató az akadémia, a Kisfaludy- s a Petőfi-társaságok küldötteit élteté, kiknek nevében Vadnay Károly, Beőthy Zsolt és Komócsy József válaszoltak. Dr. Ladányi Mór szellemes pohárköszöntőben az ünnepély három szónokának : dr. Ferenczy Józsefnek, Vadnay Károlynak és Komócsy Józsefnek fejezte ki elismerését; dr. Ivánovics Pál pedig a hangverseny közremüködőit, G.-né Csillag Teréz, Spitzer Anna urhölgyeket, továbbá Hoffer Károly, Bene Gyula, Matuschek Antal, Péterffy Sándor és Vendel Aladár zongora- és hegedümüvészeket éltette. Majd Szutrély Lipót a két főispánra és Latinovics Gábor országgyülési képviselőre mondott felköszöntőt, Berényi Dániel pedig az irók és müvészek körének s a sajtónak képviselőiért ivott.

Nagy lelkesedést keltett Grillné Csillag Teréz urhölgynek, a nemzeti szinház kedvelt müvésznőjének felköszöntője, ki az ország első szinháza nevében Tóth Kálmán emlékére emelte poharát.

Szász Károly és Simonffy Kálmán az ünnepély alkalmából üdvözlő táviratokat küldöttek.

Baja ünnepe érdekes müsoru hangverseny, táncvigalom és kivilágitás rendezésével ért véget, mintegy nyitányát képezve egy nagyobb ünnepélyességnek, melyet pár év mulva, Tóth Kálmán életnagyságu szobrának leleplezésekor terveznek. Erre a szoborra már közel tizezer forintot gyüjtöttek a bajaiak, s hogy a még hiányzó összeg rövid idő mulva össze fog gyülni, arról biztositékot nyujt a város lakosságának buzgalma és müveltsége.

IRODALOM.

Petőfi-ünnep. Marosvásárhelyen e hó 28-án délután megy végbe a Görög-féle ház előtt Petőfi emléktáblájának leleplezése. Az ünnepélyességek sorrendje a következő : 1. Indulás a Bem-szobortól a tüzoltó egylet zenekarával. 2. Szózat, a helyi dalegyletek által előadva. 3. Megnyitó beszéd, tartja Lázár Ádám orsz. képviselő. Az emléktábla leleplezése és megkoszoruzása. 4. Szavalat, Kőpataky Gyula ev. ref. főtanodai osztálytanitó által· (»A magyarok istene« Petőfitől.) 5. Ünnepi-beszéd, tartja Lénárt József ev. ref. főtanodai tanár. 6. Szavalat, Puskás István r. kath. nagygymn. VI. oszt. tanuló által. (»Egy gondolat bánt engemet«). Petőfitől. 7. Hymnus a helyi dalegyletek által. 8. Induló a helyi tüzoltó-egylet zenekarával a Bemszoborhoz vissza és ennek megkoszoruzása. 9. Társas-vacsora este 8 órakor. — Az emléktábla a marosvásárhelyi főpiacon fekvő Görög-féle, jelenleg takarékpénztári kétemeletes sarokház erkélye fölébe van állitva. Az emléktábla porosz szürke gránit, hosszu négyszögalakban csiszolva, következő felirattal : »Petőfi Sándor. a szabadság dalnoka, Marosvásárhelytt 1849 julius 30-án ezen Görög-féle sarokház főtéri erkélyes termében Egressy Gáborral együtt Görög Károly és neje Ziegler

Vilma vendégszerető házigazdák körében megreggelizvén, — innét indult Bem József altábornagy kiséretében a Fehéregyházi (Segesvár) melletti csatába, hol 1849. julius 31-én eltünt.« Ez alatt a középen egy lant, ágyukra, kardokra, nemzeti lobogókra fektetve, babér- és cserfüzérektől környezve. Ez után a következő két sor olvasható: »Itt még ember volt, innét indult ki nagy utra, Hogy csillag legyen Ő. Fénye örökre ragyog!

Emelte a kegyelet 1884.«

Két uj regény jelent meg közelebb a Révai testvérek kiadásában, azt bizonyitva, hogy e tevékeny cég az általánosnak mondható közöny dacára is folyvást ujabb és ujabb munkákkal igyekszik gazdagitani szépirodalmi kiadványainak sorozatát. Az egyik regény »Egy pesti Don Juan« cimet visel és szerzője a széptani munkásságáról jól ismert Ötvös Adolf; a másikat »A regényes feleség« cimmel Gyarmathy Zsigánétól kapjuk, ki évek óta szorgalmas munkása a szépirodalmi lapoknak s a női olvasók körében bizonyos foku népszerüséget szerzett munkáinak. Az első regény ára 1 frt 20 kr, az utóbbié 1 frt 80 krajcár.

A Pálmai Ilka által hirdetett 50 aranyas pályázat eredményét rövid idő mulva közzé teszik. A müvésznő birálókul dr. Váradi Antal, Mihály József, Evva Lajos, Lukácsy Sándor és Vidor Pál urakat kérte fel, kik e tisztet el is fogadták.

Michelet »A francia forradalom története« cimű müvéből immár a második kötet jelent meg magyar forditásban. A kiváló müvet de Gerando Antonia ülteti át nyelvünkre. A forditó tudatja, hogy szorgalmas, törekvő ifjaknak vagy ifjusági köröknek, ha hozzáfordulnak és 30 krajcárt beküldenek, kész bérmentve küldeni el a megjelent kötetet.

Egy angol tudós a magyar népmeséről. »A Notes and queries« (Jegyzetek és kérdések) cimű Londonban megjelenő, tudományos fejtegetésekre és vitatásokra szánt lapban Jones W. Henrik Hullban lakó angol tudós hosszu cikksorozatot közöl a magyar népmesékről. Bevezetésül előadja dió héjba foglalva a magyar nemzet mibenvoltát, névszerint eredetének kérdését, melyről azt mondja, hogy ezt bizony könnyebb kérdezni, mint rá megfelelni, s röviden érintve a Hunfalvy Pál és Vámbéry közt letolyt vitát, az angol iró arra utal hogy miután honfitársai Kossuth Lajos országával (the land of Louis Kossuth) ma már kellően megismerkedtek, áttérhet az általa kitüzött kérdésre. Ezután kezdve Henszlmanntól, ki 1847-ben legelőször tartott felolvasást a magy. tud. akadémián a magyar népmeséről, egészen a »Nyelvőr« legujabb adatáig, végig megy az egész idevágó magyar szakirodalmon és ennek nyomán elég kimeritő rajzot ád a magyar népmeséről és ennek irodalmáról. Az illető cikksorozat, mely a Notes and queries 224 számától annak 243. számáig terjed, hazai iróink kiváló figyelmére érdemes. Először azzal tartozunk az idegen tudósnak, hogy ne ignoráljuk munkáját; másodszor érdekes megtudnunk, hogyan vélekedik népünkről olyan iró, ki hazánkat csakis theoriából ismeri.

Zola legujabb regényéről a következőket irja a »Figaro«: »Germinal«, ez lesz a cime az Assomoir szerzője által irt legujabb regénynek. Mit jelenthet e cim? Egy tavaszi tanulmány várható-e Zolától, avagy pedig a köztársasági naptár hetedik havában játszódik le a regény. A 93-ik év egy nevezetes episodját tárja e elénk? Megannyi kérdések, melyekre tagadólag kell válaszolnunk. Zola szerint a Germinal az első csíra, melyet a magvak nyujtanak. Itt a magvakat a szabadság, az egyenlőség eszméi képviselik, melyeket elhintettek a nép közé. A szerző keretül az Észak sötét városainak egyikét választá. Tanulmányozni fogja a bányászok világát, a melynek követelésére és szükségleteire rá fog mutatni. »Ön tehát — kérdezték Zolától — a bányászok mellett ir könyvet?« — »Ép oly annyira mellettük, mint ellenük. A naturalismus nem nyilatkozik. Vizsgál. Leir. Azt mondja: Igy van. A közönségen áll, hogy levonja a következtetéseket. — A szerző lassan dolgozik e munkán, melyre különös gondot fordit. Csaknem minden egyéb foglalatosságtól tartózkodik, többet nem ir lapokban; sőt megszünt dolgozni abba az orosz szemlébe is, melynek havonként tizennégy oldalos cikket küldött. Munkáinak ujabb kiadásai és reproduktiói elég szabad időt engednek neki. Médanban kis házat vett kilenc ezer frankon és lassankint átalakitotta kastélylyá, melyre elköltött mintegy háromszázezer frankot. Ott dolgozik most az uj regényen. Szokása szerint a regényt csak akkor viszi laphoz, mikor meg lesz irva egészen. A regény körülbelül 18.000 sorra fog terjedni (!) Ecsetelve lesz benne a bányamunkások élete és le lesz irva egy nagy strike. A regény befejezése után Zola szinmüvet fog irni. Sőt már arról is beszél, hogy nyolc év mulva ismét közöl valamely hirlapban irodalmi tárcacikkeket és essayket, milyeneket 1880-ban irt a »Figaro«-ban; el fogja mondani reményeit és csalódásait és az egész gyüjteményt »Végrendeletem« cim alatt fogja közzétenni.

Marczali Henrik nagy elismeréssel fogadott történeti munkája: »Magyarország története II. József korában« abban a ritka szerencsében részesült, hogy első kötetének második kiadása csaknem egyidejüleg jelenik meg a második kötettel, mely pár nap előtt látott napvilágot. Az első kötet uj kiadása, melynek kinyomatására Pfeiffer Ferdinánd vállalkozott, helyre igazitja az első kiadás némely tévedéseit s magában foglalja a tudós szerző e tárgyra vonatkozó kutatásainak ujabb eredményeit.

MÜVÉSZET.

A mütermekből. Spányi Béla, kiváló tájképfestőnk, kinek ecsetjét e nyár folytán Festetich Tasziló gróf megrendelései vették igénybe, az őszi kiállitásra egy nagyobb méretü és komor hangulaton tájképet fest. A kép szántóföldet ábrázol, koronájokat vesztett ákácfákkal, borus éggel és szállingózó varjakkal. A festmény egyik leghangulatosabb müve lesz a jónevü fiatal müvésznek. — Vastagh György festőművészünk egy uj arc-

kép festéséhez fogott legközelebb. A nemrég elhunyt Paczolay János hontmegyei képviselő arcképe ez, melyet a megye rendelt meg díszterme számára. Az életnagyságu kép álló helyzetben tünteti fel Paczolayt, amint balkezét a »corpus juris«-on nyugtatja, jobbjában pedig iratcsomót tart. Leleplezése alkalmasint Hontmegye jövő hónapi közgyülésén lesz. — B a d i t z O t t ó, Münchenben élő müvészünk ez ősz folytán a magyar fővárosba helyezi át műtermét. Jelenleg készülő müvei közt különösen leköti a nézők érdeklődését a szegedi árviz idejéből választott részlet számos jellegzetes alakjával. — M o l n á r J ó z s e f festőművész műtermében az őszi valamint az országos kiállitásra több festmény készül. A legkiválóbb ezek közül a »Templomi jelenet« cimü, melyet a művész Münchenben festett, s már egy izben Bécsben kiállitott. Egy másik: »A somogyi parton« cimü, azt az idyllikus jelenctet ábrázolja, midőn egy parasztkaraván, a csolnakból partra száll. Még két más tájképet is kiállit a művész, mind a kettő egy-egy megkapó részletet mutat be a regényes szépségü Balaton vidékéről Egy teljesen kész genre-képe »Közelgő zivatar« cimen, érdekes családi jelenetet tüntet fel.

A krisztinavárosi szinkör társulata a bevonulás napjától idáig 116 előadást tartott. Szinrekerült 71 eredeti magyar és 45 forditott szinmű. Az eredeti müvekből 48 este jutott népszinmüvekre. 8 este operettekre és 15 este vegyes faju darabokra. A legtöbb előadást a »Bukow« érte meg, melyet 15-ször adtak; »Puzavirág« 8-szor, »Eleven ördög« 8-szor, s a »Koldusdiák« 5-ször. Vendégképen felléptek a szinkörben: Pálmai Ilka, Rónaszéki Gusztáv, Csiszér Kálmán, Kissné-Konti Mari, Réthy Fánni, Sz. Németh József, Benedek Gyula, Szikszayné Boczkó Dóra s az »Apolló« férfinégyes. A 116 előadás alatt csak egy szünnapot tartottak.

Magyar művészek külföldön. — P e r o t t i a magy. kir. dalmüszinház tenoristája a legnagyobb tetszés közt vendégszerepel Frankfurtban A mult héten a »Portici némá«-ban lépett fel zsufolásig telt ház előtt; egyáltalában valahányszor fellép, mindig telt ház van. Jövő héten Verdi »Aida« cimű dalmüvében Radamest énekeli. — S p i e g e l A r a b e l l a k. a., ki egy időben a nemzeti szinház operájának a tagja volt, szeptember 17-én Boroszlóban Gounod »Faust«-jában Margarétha szerepét énekelte. Az odavaló sajtó a legnagyobb elismeréssel szól a fiatal hölgy kitünő alakitásáról, mely költői felfogás s müvészi kivitel dolgában minden jogos igényt kielégitett. A fiatal müvésznő hangja terjedelemben s erősségben nyert, s egészen elvesztė azt a kis élességet, melylyel előbb birt. A szépszámu közönség sok tapssal tüntetle ki.

A Deák-mauzoleum sarcophagjának kidolgozását Strobl Alajos szobrászunk mütermében a napokban kezdették meg. A sarcophag nyitott felületén Deák Ferenc holt-szobra nyugszik, mely leomló lepellel van letakarva. A nagy hazafi feje az eredeti után fölvett gypsminta szerint készült s igy élethűen mutatja be azt. A sarkophag fejénél női genius alak ül kiterjesztett szárnyakkal s kezét védőleg emeli a nyugvó fölé. A sarcophag lábánál pedig óriási babérkoszoru nyugszik. A genius alakja, Deák holt szobra és a koszoru fehér carrarái márványból, maga a sarcophag pedig kékesszürke, erezett márványból lesz készitve, diszitései pedig bronzból lesznek ráverve. A sarcophag még a télen elkészül.

»A nagy mogul.« Ez a cime amaz ujdonságnak, mely az uj idény első operetteje gyanánt került szinree közelébb a párisi Gaité-szinházban. Szövegét C h i v o t és D u r u irták, a zenét pedig A u d r a n Edmond. »A nagy-mogul« meséje elég érdekes. Joquelet és nővére Irma hogy nem, Párisból Delhibe kerülnek; Joquelet a piacon fogakat huz, nővére pedig a kigyóbüvülés nemes mesterségét gyakorolja. Irma csinos leány és Mignapour, az utolsó nagy-mogul naiv fiatal örököse azonnal beleszeret, palotájába viszi és megigéri neki, hogy nőül veszi. Az udvar a meglepő hirt látszólag közömbösen veszi, de Bengaline hercegnő, a trónörökös unokanővére elhatározza, hogy küzdelem nélkül nem engedi oda az idegen nőnek a férfit, akit ő már régen szeret és a koronát, melyre nagyon vágyódik. A herceg elérte a törvényes kort, hogy másnap megkoronáztathassék. A koronázás csak egy feltételhez van kötve: az ünnepélyes óráig a hercegnek meg kell őriznie ártatlauságát. Az ellenőrzés igen egyszerü. A herceg nagy gyöngyökből füzött nyakláncot visel, mely feketévé válik, mihelyt a herceg beleharap a tiltott gyümölcsbe. Bengaline hercegnő gonosz ármányt eszel ki. Irma meghamisitott aláirásával levelet ir a herceguek és meghivja éjfélre találkára. Másnap reggel a herceg megjelenik az udvar és a nép előtt, hogy megkoronáztassa magát. Általános elszörnyüködés: a nyaklánc sötétfekete. A herceg hasztalan esküdözik, hogy ő ártatlan; a nép megátkozza és számüzi Kasmirba. A trónt az ármányos Bengaline foglalja el. Az utolsó felvonásban a számüzött herceg, fakirnaköltözve, Delhibe jön, hogy viszontlássa Irmát. Ekkor kiderül a való. A nyakéknek nincs semmi büvös tulajdonsága, az egész mesét egy régi király gondolta ki, hogy utódai a nagykoruságig tartózkodó életet éljenek. A herceg ártatlan, mert Bengaline hercegnő levele Craksonn angol kapitány kezébe került s a kapitány opiummal elaltatta a herceget, hogy helyette ő mehessen a találkára. A várt Irma helyett Bengaline hercegnőt találta ott és most, hogy minden kiderül, a herceg elfoglalja a trónt és nőül veszi Irmát, Bengaline hercegnő pedig a kapitányhoz kénytelen nőül menni. Audran zenéjének kiválóbb részei a »nyakék hatásos legendája«, a »kis kigyó« mulatságos románca, egy gyönyörü duett, mely ép oly sikert aratott, mint az »Üdvöske« hires duettje, a káposzta és a rózsa coupletje, a bajaderek szép éneke, a turesnei borról szóló dal, a nép átka a »romlott« Mignapour felett stb. A zenét általában igen kellemesnek és fölötte leleményesnek mondják.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

40 szám. 1884 Október 5.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI.

(Folyt.)

Az utszéli csapszéket leromboltatta porig, s épittetett a helyébe egy nagy, emeletes házat, melynek homlokzatára ölnyi betükkel iratta ki, hogy:

»H o t e l P e n t e l é n y i.«

Rosz nyelvek beszélik, hogy mikorra ez a »hôtel« fölépült s mint a városnak egyetlen szálló helye ugyancsak nagy látogatottságnak örvendett, — Domokos ur minden déli harangozáskor, az aranyosra himzett hálósipkával fején — kiállt az utca tulsó felére, s szemeivel végesvégig legelve az egész épületet, ilyesmit dünnyögött magában, eltelve a gyönyörtől:

— Ördög vigye el ezt a Pentelényit, de szép háza van! . . .

Anno 55-öt irtak a kalendáriomban, mikor a mi nagy emberünk egy más, merész vállalatba bocsátkozott, tudniillik: megnősült. Elvett egy gazdag örmény leányt, kinek apja minden áron n e m e s i t e n i akarta a vért, a mi különben nem sikerült neki, mert rövid időn meghalt a vén örmény, s egy évvel később követte őt leánya is a nélkül, hogy férjét, Domokos urat, megajándékozta volna egy nemesitett örökössel. Tömérdek birtok és jószág maradt utánuk a mi szálloda-tulajdonosunkra, ki azonban most már csak névleg volt vendéglős, a mennyiben a »hôtel Pentelényi«-t dupla áron eladta, maga pedig visszavonulva házába s birtokaira, nagy szerepet kezdett játszani a pénzarosztokrácia körében. Jelszava volt: mindig fölebb! mindig fölebb! — Körülvette magát egy sereg bukott mágnással, léha fiatal uracsokkal, kik arról nevezetesek, hogy ötféle nyelvet is beszélnek, de egyet sem jól; ismerik a félvilágot, kivált annak női részét; harminc éves korukban már öreg emberek; az atyai vagyont elfecsérelték s most annak romjain tengődnek, abból élve, mit a kártya, kutya, ló, váltó jövedelmez mindaddig, mig a koldus-arisztokracia e pénzforrásai is kiapadnak s a zajos életnek egy pisztoly durranása vet véget, épen mint mikor a gyermek az üres hólyagot a falon szétpuffantja. E fiatal emberek között Pentelényi Domokos maga is egészen megfiatalodott. Eljárt velük a klubbokba, kártyázott velük, pénzt kölcsönzött nekik — váltóra, szóval: élt mint egy magyar nemes és ur. Ez időben ismerkedett meg az öreg Darlakeöy Sámuel gróffal, ki özvegy ember volt és valamikor nagyon gazdag. Az a kevés vagyon, melylyel még rendelkezett, lassanként váltó és kártyadósság utján bevándorolt a Domokos ur zsebébe, ki azután — hogy a lelkifurdalások ne zavarják álmait, — nagylelkü határozatra szánta el magát, és feleségül vette az öreg Sámuel gróf tizenkilenc éves leányát. Igy Domokos ur a kilencágu korona révén még jobban beletenyerelt az uri világ kellő közepébe, s mi lassanként eljutottunk oda, hol történetem kezdődik. Ma már Pentelényi Domokos, *N** város egyik legkimagaslóbb alakja, saját palotájában lakik, mely minden szerdán és szombaton találkozó helye a környék fertály és telivér mágnásainak és könnyen élő ifjuságának, melynek egy részét a gazda jó bora és zöld asztala, másik részét pedig a bájos Pentelényiné szül. Gr. D a r l a k e ö y A r a n k a szép szeme csalogatja a diszes körbe. Domokos ur családfáját azonkivül két ifju sarjadék is diszesiti, A d o r j á n, a kilenc éves, elkényeztetett, hosszu szőke haju, meztelen lábszáru fiucska, kinek nevelője van otthon a háznál, mint valami kis hercegi szülöttnek, s a nyolc éves M i c i k e, ki szépségben és gyermekes kacérkodásban ugy látszik a mamára ütött, s ki most lép azon korba, mikor a gyer

mekleánykák mellé olyan félig bonne, félig gouvernante számba menő szegény teremtést szoktak fogadni, ki a sorstól arra van kárhoztalva, hogy helyrehozza azt, mit a hiányos anyai nevelés elrontott, és fölfegyverezze a gyermek lelkét ama nagy harcra, melyet »élet«-nek neveznek. A véletlen Micike mellé e tisztre Tési Margitot szánta, kivel e történet folyamában nagyon is közelről meg fogunk ismerkedni. Most csak annyit jegyzünk meg róla, hogy mint árva gyermek a pesti »Erzsébet árvaházban« növekedett, honnan tizenhat éves korában a budai tanitónő-képezdébe vitték. Ott megtanulta mindazt, sőt többet is talán, mit egy gouvernantenak tudni kell, s alkalmasnak találtatott arra, hogy elküldjék *N**-be Pentelényi Domokos királyi kereskedelmi tanácsos urhoz (apósa révén jutott e tisztességhez, melyre határtalanul büszke) ki leánya mellé nevelőnőt keres.

És Margit megérkezett rendeltetése helyére, oda, hol egy uj élet fog előtte feltárulni, mely egészen különbözik az eddigitől, s melynek titkos rejtélyei lassan tünedeznek elő, mint bujdosó vándor előtt, ha a fölkelő nap sugara elüzi a ködöt, s láthatóvá teszi a messze fekvő, ismeretlen falu tornyát, majd az utszéli temetőt, végre egy sirhalmot, melyen a vándor megpihen.

Ah! csak annyi délibábot ne látnánk!...

*

Ambrus gazda keresztül vezette Margitot a hosszu, bolthajtásos folyosón, s megállt annak végén egy ajtó előtt, melyet a lábával taszitott be. Mindketten beléptek a szobába, melynek közepére, a földre letette Ambrus a ládát s félvállról oda szólt Margitnak:

— Tessék itt maradni, a mig az uraság fölkel. Még alusznak mindnyájan. Majd beküldöm a Ribiszkét, hogy hozzon vizet a kisasszonynak.

— Ez lesz az én szobám? — kérdé Margit.

— Ez, — viszonzá Ambrus és kiment, becsapva maga mögött az ajtót.

Néhány perc mulva élénk civakodás hallatszott a folyosóról. Ambrus pörölt valami leányzóval, kinek éles, sipitó hangja elfojtá az öreg dörmögő káromkodását. Majd egy ürge-arcu, hegyes orru leány surrant nagy sebbel lobbal a szobába s egy tenyérnyi nagyságu kendőt igyekezett a fején helyreigazgatni; a kendő azonban hol előre, hol hátra csuszott s majd a kontyba kötött haj, majd az arc tünt elé. Ez arc sajátságos vegyüléke volt a kellemesnek s a visszataszitónak, s nagyon emlékeztetett az egérre. Hegyes orr, fürge tekintetü szemek s a felső ajk alól két kifehérlő foggal. Vannak arcok, melyek után a kort igen nehéz meghatározni; a huszadik évben bizonyos maradandó jelleget öltenek s az aztán harminc esztendőn át nem változik. E leány arca ilyen volt. Ha beszélt, az ember hamar észrevehetett nála valami nagyon kellemetlen selypitést; a szó szoros értelmében fütyülte az *S* betűt, mi bizonyosan ama két, kiálló fogtól eredt, mely a szájat sípalakuvá idomitotta.

A leány egy kémlelő tekintetet vetett Margitra és sürgölődni kezdett a szobában. Mindent megérintett, kapkodott, a nélkül, hogy tett volna valamit s ez alatt folytonosan pergett a nyelve, füttyentve a sok *s* betűt:

— Én Riza vagyok, a szobaleány, kérem alássan. Bossánatot kérek... épen most szidtam össze azt a lólábu parasztot, ki engem folyvást Trézsinek nevez s ha megszólitom érte, akkor meg Ribiszke kisasszonynak csufol. Sehogysem tudja megszokni... pedig a nagyságos asszony is Rizának szólit. Nem méltóztatott aludni a vasuton, ugy-e? az a csúf kocsi ugy öszszerázza az embert. Én is sokat utaztam, én miskolci születésü vagyok. Csak tessék magát egészen kényelembe tenni, a szoba ki van seperve. Sajnálom, hogy reggelivel nem szolgálhatok, mig az uraság föl nem kell. Pedig a kisasszonynak bizonyosan éhesnek tetszik lenni. Ha nem veszi rosz néven, majd én átengedem a saját kávémat. Bőrrel szereti a kisasszony, vagy bőr nélkül?... Majd hozok azonnal vizet is. Tehát igen? vagy nem?

Margitot szédülés fogta el e darálásra s alig értve az egészből valamit, bambán kérdé:

— Mit?

— Meg tetszik inni a kávémat? Szivesen átengedem.

Margit hamarjában azt sem tudta mit válaszoljon; feje kábult volt az utazástól, de mert éhes is volt s az elindulás óta mit sem evett, jónak látta igennel válaszolni,

mit Riza leereszkedő vigyorgással fogadott, kisietve a szobából. Nemsokára aztán visszajött egyik kezében tálcán, pohárban hozva valami kávészinü levet a másikban pedig csípőjéhez szoritva a mosdó vizet s mialatt Margit reggelizett, elkezdte a podgyászt rendezgetni. Fölnyitotta a kis ládát, kirakta belőle a ruhákat, nem tartózkodva különféle megjegyzéseket tenni, melyek a szövetre, a fehérnemü finomságára, a cipők kicsiny voltára s más egyébre vonatkoztak. Általában a komorna igen bizalmasnak kezdte magát mutatni Margittal szemben, kit ugy szólván kolléga-számba vett, kivált miután a kis nevelőnő hajlandónak mutatkozott meginni az ő kávéját.

Margit nem látszott őt számba venni. Gondolatai máshol kalandoztak, hagyta a tolakodó komornát füttyentgetni s csak röviden felelgetett kérdéseire. Végre, mikor már megunta, a rosz kávét is kiszörpölte, jelenté Rizának, hogy óhajtana magára maradni, mit a szobaleány mosolyogva, fejbiccentéssel fogadott s kisurrant a szobából azzal a megjegyzéssel, hogy nem is fog addig alkalmatlankodni, mig az uraság föl nem kell s látni óhajtja a kisasszony-nevelőnőt.

A mi fiatal barátnénk hamar elkészült toilettejével. Egyszerü barna ruhácskát öltött, leomló szép szőke fürteit rendbe hozta. A láda tartalmát, fehérnemüjét, ruháit, néhány eskerülhetetlen női apróságot, ezt az ő egész vagyonát egy álló-szekrénybe rakta; könyveit elrendezte az asztalon, aztán körültekintett kissé uj otthonában. A szoba meglehetős nagy volt, csinosan berendezve, bár a fényüzés legcsekélyebb jelét sem lehetett volna fölfedezni. Egy nagy tükör lógott a falon, két oldalt képekkel, melyek az év négy szakát ábrázolták, meglehetősen kezdetleges kivitelben. A két ablak épen szemközt esett egymással. Az egyik az udvarra nyilt s az épület tulsó szárnyára, mely előtt szintén oszlopos tornác huzódot végig, a szobákba nyiló ajtókkal, ablakokkal. Innen majdnem az egész épületet be lehetett látni, valamint a tágas udvart is, mely itt-ott fűvel volt tarkázva s melyben elszórtan hevertek különféle gazdasági szerszámok; jobbra hátul földszintes cselédház, kocsiszin és tágas istállók. Ezen kissé rideg és unalmas kilátást kárpótolta a másik ablak, mely gyönyörü kertre nyilott, a nyár üde zöldjében pompázó fákkal, sürü folyondárral, mely egész a tetőig felkuszott, tarka virágágyakkal, melyekből teljes violák, rezeda-csomók, szegfü és számtalan rózsatő terjeszté illatát, felfrissitve az egész környéket.

Margit unatkozni kezdett. A szobából nem mert kimozdulni, a várakozás pedig nagyon nehezére esett. Egymásután ráült minden székre, majd kitekintett az ablakon. Alant az udvaron Bertók szénát dobált le a padlásról. Ambrus gazda az istálló küszöbén ült: otromba nagy csizmáit huzta föl. Egy nagy fehér macska mosakodott a kocsiszin tetején, nyalogatva a talpát s keresztbe dörgölve sima, pelyhes nyakát.

Margitnak eszébe jutott, hogy mindent »Istennel« kell kezdenie. Ő áhitatos volt. Előbb az árvaházban, majd a nevelőintézetben oltották szivébe a hit fogalmát. Hiszen az árvának ugy sincsen egyebe, mint istene és saját nyomorusága.

Keresgélni kezdett könyvei között, végre elő vett egyet s fölnyitotta. Tévedés volt, nem az imakönyvet találta, de egy másik hasonló kötésüt, egy mythologiát. Ez Margit kedvenc olvasmánya volt. A régi vallás az ő számtalan isteneivel, csodás meséivel nem egyszer ábrándokba ringatta különben is álmodozásra könnyen hajló lelkületét. Fölnyitotta a könyvet, lapozott benne néhány percig és szemlélgette a csinos fametszeteket, melyek a régi, letünt idők isteneit, vagy azok müvészi szobrait ábrázolják. Látva azokat a szép, erőtől duzzadozó férfi testeket, mindenféle állásu, helyzetü meztelen alakokat, s kecses idomokat, melyekről azt szokták mondani, hogy a klasszikusan szépek . . . ő a szegény s bizonyos tudatlanságban felnőtt nagy leány, kinek alig volt alkalma férfiuval csak beszélni is, nem egyszer elgondolkozott a felett, hogy mit is ábrázolnak ezek a képek? . . . mi lehet az tulajdonképen? . . .

Margit bizonyos kedvetlenséggel lökte félre a könyvet, s előkeresve a másikat, imádságos könyvét, leült vele az udvarra nyiló ablak mellé, egy kis zsölyére. De hiába igyekezett gondolatait összeszedni, szivében áhitatot kelteni, ajkai susogták ugyan a »miatyánk«-ot, a »hiszek egy«-et s az a napra kiirt imádság igéit, de gondolatai másutt kalandoztak, szemei a könyv lapjai közé csusztatott, csipkés szegélyü szentképeken tapadtak, s majdnem önkénytelenül eszébe

*

jutott, hogy vajjon ez a mi vallásunk sokban különbözik-e ama letünt idők, elporladt emberek vallásától? Itt is, ott is mesék, melyeket hiszünk, bizonyitás nélkül. Alakok, szentek, csak névben különbözők. S vajjon nem jövend-e kor, melyben a mi szentirásunk is csak olyan mesemondó könyv lesz mint a mythologia, egy nagy álom . . . az emberiség egy magasztos költeménye? . . .

Épen szt. Leopold képét tartotta kezében. Ezt szerette legjobban valamennyi szentképecskéje között; oda is tette a szüz anya mellé, az első helyre. Ez a szép, sugár termetü ifju martyr, szemében tulvilági boldogság kéjérzetével, mennyei fönséggel, arcán annyi lemondás, oly igazi szeretet, mint a Krisztusén . . . Margit sokáig nézte a képet, midőn egyszerre, fölvetvén szemeit látja, hogy az udvar tulsó felén, épen átellenben megnyilik egy ablak s egy férfi hajlik ki rajta . . . . tökéletes hasonmása a szent képnek, melyet kezében tartott. Margit egy percre megdöbbent ez ifju láttára, s visszafojtott lélekzettel nézte. Kissé az ablak sarkába huzódott.

Ki lehet az? . . . Csak nem a házigazda, ... hiszen neki azt mondták, hogy Pentelényi Domokos idős ember . . . Vagy talán a fia volna? . . . — Dehogy! hiszen neki nincs ilyen nagy fia.

A ifju ember ott a tulsó ablakban hátrasimitá félhosszu szőke haját, s a párkányra könyökölve, letekintett az udvarra. Ez arc első tekintetre elárulta a szemlélőnek, hogy szenvedéssel gazdag élet tárult föl eddig előtte. Kék szemeiben az akarat szikrája mellett, ott volt egyszersmind a gyöngeség halavány fénye is. Ajakán — melyet szőke bajusz és gyér körszakáll takart el némileg, — az a félreismerhetlen bús mosoly, mely jellemvonása mindazoknak, kik sokat csalódtak az életben.

Néhány másodperc mulva találkozott a férfi tekintete a Margitéval, s ő oly meglepettnek látszott, mint a leány.

Igy nézték egymást rövid ideig, mint mikor az őz megpillantja saját képmását a patak tükrében. Végre az ifju föltekintett az égre, majd le a földre, még egyszer és hosszan a leányra, aztán gyorsan betette az ablakot, mely mögött eltünt.

Margit még mindig szt. Leopold megtestesült képmását vélte maga előtt látni, midőn egy harsány és metsző hang fölrezzenté merengéséből.

Egy öreg ur állt a tornácon hálóköntösben, lábain papucscsal, fején himzett házisapkával s lekiáltott az udvarra.

— Te Ambrus! Voltatok-e a vasutnál?

— Igen is, voltunk nagyságos uram! viszonzá amaz, még mindig nagy csizmáival foglalkozva, s félig fölegyenesedve az istálló ajtajában.

— Megjött az az . . . i z é . . .?

— Megjött igen is.

— Hát hová tettétek?

— Bevittük a szobába, ott várja a jelentést.

— Sok podgyászt hozott-e?

Erre már az ott lebzselő Bertók kiáltotta fel hogy:

— Csak egy parányi »kiszni« volt nála nagy jó uram!

Ambrus haragosan intett a fiu felé, kijavitva őt hogy:

— Nem »kisszni« az te szamár, hanem »ferslóg«, beszélj magyarul!

Az öreg ur összehuzta magán a hálóköntöst s végigcsoszogva a tornácon, eltünt annak a bal szárnyán.

Margit e rövid párbeszédből megtudta, hogy az az öreg ur jövendőbeli kenyéradója s hogy az »izé« nevezet alatt őt értette. Még nyugtalanabb lett, mint eddig volt, félretette könyveit s izgatottan járt fel s alá a szobácskájában, hol az ismeretlen ifjura gondolva, hol pedig a szólásmódokat rendezve elméjében, miket majd az első bemutatásnál alkalmazni fog. Végre egy órai izgatott várakozás után megjelent Riza, most már megfésülködve, csinosan felöltözve s egészen föltárva az ajtót, szólt Margithoz:

— Ha ugy tetszik, kérem . . . a nagyságáék várják a kisasszonyt a vizitszobában!

III.

Margit naplót irt. Többnyire minden este följegyezte egy keménykötésü füzetbe a nap nevezetesebb eseményeit, saját érzelmeit. Magamagának irta, tehát őszinte lehetett; bár néha megtörtént, hogy másnap kitörölte azt, mit előtteváló napon irt. Mi volt ennek az oka? . . . Nem tudom. A női kedély változékony, hát még egy fiatal leány érzelmei!

A helyett, hogy én folytatnám az elbeszélést, vessünk egy tekintetet Margit naplójába; lássuk mit irt az első estén, mely a

Pentelényi háznál érte őt. Hagyjuk az elejét, mely az utazásról, a megérkezésről szól, s olyas dolgokról, melyekhez semmi közünk vagy melyeket már ismerünk.

Ime fölnyitom a naplót:

»...... déltájban történt a kölcsönös bemutatás. Nagyon szépen és gazdagon butorozott szobában fogadott engem az egész család. A háziasszony nagyon, de nagyon szép nő!... Könnyü neki, ő comtesse. A férje mindig csak ugy emlegeti: »Hitvesem a grófnő.« Magas, karcsu és olyan barna, mint a szén. Azt hiszem, hogy festi a szemöldjeit; csak azt nem tudom még, mivel. Mikor engem meglátott, majd elnyelt a tekintetével; alkalmasint idősebbnek... és talán rutabbnak is... gondolt. Igen kacérnak látszik s a nyakát... csinos nyaka van... mindig hátra szegi, kivált mikor beszél. Engem eleinte »kisasszonynak« szólitott, este felé már azt mondta hogy: »gyermekem!« Nem lehet neki rosz néven venni, mert jóságnak látszik.

(Folyt. köv.)

LÉGY BÜSZKE RÁ...

Légy büszke rá, ha egy költő szeret,
A költő szive dús kincscsel fölér;
És nem mutat mást, csak értékedet,
Ha szivét adná gyermek-szivedér'.

Rózsán a harmat, bércetetőn a hó,
Mit még nem ért a föld egy porszeme, —
Ezer magasztos eszményt hordozó,
Határtalan sziv a költő szive.

Legyen bohó, legyen bár gyermeteg,
S erőtelen a lét csatáiban:
Légy büszke rá!... Ha egy költő szeret
S dalt zeng feléd: az nem hiába van!

Tán szép vagy, nő!... s isten remekművét
Üdvözli benned hódolva, a dal;
Vagy kellem és báj árad rólad szét
S szavad lelkednek fenségére vall...

Akárhogyan!... De, mint az ő szive
Magasan áll ah, ezreké felett:
Te is különb vagy bizton leányka, te,
Ezernél is, ha egy költő szeret.

Ne bántsd szegényt, hogy ő rólad dalol, —
Azért maradhatsz büszke és hideg!
Kevés kell néki: egy szó, egy mosoly,
Egy kézfogás, vagy egy tekinteted...

CSÁKTORNYAI LAJOS.

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Franczia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

(Folytatás.)

VII.

Mazuelard tájképfestő.

Mazuelard, mielőtt a fentebi szavakat mondta Jánosnak, sokáig vesztegelt mozdulatlan helyzetben. Szoborként állt az ajtófélnek dőlve s meredten bámult a szürkületi tájképre.

Előtte, alig néhány lépésnyire, sással szegélyzett mocsár terült, melynek vizfelületén a békalencse uszott, meg a széles, lapos levelü vizi liliom.

E mocsár tulsó oldalán egy sötét tömeg emelkedett. Sürü bokrok képeztek ott lombsátort, honnan patak suhant ki, melynek sajátos moraja az esti csöndben oly különösnek tetszett, mintha valamely lágy, zümmögő dal lett volna az.

A sürü bokrokat a kuszó növények szőtték be, ugy hogy távolról meganynyi kúpfödeles lugasnak látszottak, melyek a sziget belseje felé vonultak tova. Ezt az erdőséget, mint lombhullámzatot, a távoli hegyekig kisérhette a szem.

Minden ugy látszott az esti szürkület ködfátyolában, mintha a sötéten kiemelkedő tárgyak alakjai megnagyobbodtak volna, a mint körvonalaikat rezgő párázat boritotta.

Mig az éj leszállt s a tenger fuvalma a sáson és nádon sivitva suhant végig; mig a békák a mocsári lencse közt vidáman brekegtek, Máriusz mindent meggondolt s tisztábajőve a teendőkkel, igy szólt Jánoshoz:

— Nekünk föl kell Jeanne-t keresnünk.

János e kedves név hallatára fölemelte a fejét. De mivel minden reményét elvesztette, az inditványt nem fogadta a szokott lelkesültséggel.

Rámereszté a szemét Máriuszra, oly kifejezéssel, mint a minőt az szokott ölteni, a kivel incselkednek, vagy a ki valamely elmebetegnek a megrögzött eszméjén csodálkozik. Halkan, csüggedten válaszolt tehát.

— Jól tudod te azt, hogy az lehetetlenség!

S vajjon lehetséges volt-e megszökni?

Megszökni nappal, erre gondolni sem lehetett; az éjjel való megszökés pedig ha

tározottan esztelenségnek látszott. Bárki kóborogjon is éjjel a kijelölt határvonalon túl, előre bizonyos lehetett abban, hogy száz lépést sem tehet, már golyót küldenek utána. Mindenfelé őrállomások voltak s a legfontosabbak egyike épen a mocsár szélén volt, ügyelve ama kunyhókra, a melyek közt volt a Jánosé és Máriuszé.

János egy pillanat alatt számot vetett e körülményekkel s az előbbi csüggedés ujra megszállta.

— Figyelj rám, — folytatá Máriusz. — Én nem vagyok bolond s nincs kedvem tréfálni veled, a mint te azt hinni látszol. Nézz csak amarra, jó messze, a tengerről ellenkező oldalra. Mit látsz ott?

— Nos, hát hegységet. Napvilágnál még jobban látom én azt, — viszonzá János leverten.

— És emitt, közelben, mi az, a mit a mocsár fölött látsz?

— Barna sáv, mely nappal mozdulatlanul áll, mig este a békák nyüzsögnek közte.

— No jól van! Hát azt látod e, merről jön az ér, mielőtt a sás közt veszne el?

— Amonnan a fák alól. De, mit tartozik az ahhoz, a mit te nekem az imént mondtál. Te ugy beszélsz, mint a ki eszét vesztette. Menjünk, keressük föl Jeanne-t, ez egyjelentőségü azzal, mintha azt mondanád, mozditsuk ki helyéből a holdat — s aztán bámultatod velem a sást, meg a vizet. Végre is, az efféle engem nagyon untat! Tekints szét, erre meg amarra! Azt lehetne mondani, hogy tréfát űzöl velem. Figyeljenek, uraim! látják önök ezt a szerecsendiót, ezt a poharat, meg ezt a zacskót! Nos, én ezt ime eltüntetem .... Efféle lével akarsz engem mulattatni?

— Hüm! Lásd én is eltüntetésen gondolkozom, érted-e? Saját magunkat akarom eltüntetni. A pohár, mely minket majd elrejt, édes öregem, a sás, a viz meg a fák. S a zacskó, a melyben majd találhatók leszünk, a hegység. Érted-e már? Lásd ez nagyon egyszerü dolog. Nem kell egyebet tennünk, mint innen észrevétlenül a mocsárba hatolni, aztán a mocsárból az érbe. Csak épen bátorság szükséges, hogy e nagy pocsolyát, ha ajkig ér is, átgázoljuk, hínáron és békákon keresztül. Ez hosszantartó, fáradságos munka, de meg kell kisérelnünk.

— Ám legyen! Történjék bármi, én követlek. Az érig, hogy eljuthatunk, azt értem; de ha egyszer ott leszünk, mit cselekszel akkor?

— Az érben gázolok, a fák alatt; mert valószinü, hogy az a fák mentén vonul tova. Igy van ez a világnak valamennyi vidékén. Különben, e vidék folyóvizeit d i a o t-nak nevezik s d i a o t annyit jelent, mint viz és árnyék. E szerint a viz mindig árnyékban foly itt, ezt okoskodtam az egészből ki. Egy másik bizonyság arra nézve, hogy ez igaz, az, hogy a viz mindig jéghideg. Ha egyszer oda érhetünk, a lombok alatt haladhatunk odább. Ez az út bizonynyal keservesebb lesz, mint a mocsárban gázolás. Először is, a viz nagyon hideg, másodszor az ágak némely helyeken egész a viz felszinéig hajolnak alá s azok alatt kell átbujkálnunk; végre, azt sem tudom, minő vadakkal gyülhet ott meg a bajunk. Nos, érted már a tervemet? Négynapi eleséggel, melyet tegnap kaptunk meg, utnak indulhatunk. Ennyi időnél nem lesz szükségünk többre, hogy a hegységig juthassunk, mely csak nyolc mértföldnyire van innen. Ha aztán a hegységig jutottunk, kedves öregem, megszabadultunk. És ha egyszer szabadok leszünk, Jeanne-t is megtaláljuk.

— Máriusz, jer, hadd öleljelek meg!

— A mi pedig a vadembereket illeti, — folytatá Máriusz, — ha ezeknek a hatalmába kerülnénk, néma átékot rendezünk a számokra s az őket mulattatni fogja.

— Kivéve, ha nyársra nem huznak minket.

— Hüm! Hát mit akarsz? Vajjon a háboruban nem voltunk-e veszélynek kitéve? A ki mit sem mer, semmit sem nyer! Ha fölfalnak, se baj! legalább meg lesz az a vigasztalásunk, hogy nem kerültünk szuronyhegyre.

Igy beszélgetve, megtették az előkészületet.

Tizet ütött az óra. Tüzek kioltása!

A Port de-France erődjében megharsant a kürt, mire a révpartról hasonlóan válaszoltak. Egyetlen világosság nem látszott többé a városban, kivéve az őrtanyát, melynek vöröslő ablakai ugy tüntek föl, mint megannyi leselkedő szem.

A 377. és 378. szám kunyhójában mély csönd uralgott.

Pedig ott nem aludtak, hanem folyvást

mozogtak, csakhogy zaj nélkül. Máriusz épen egy eléggé hosszu, kétszersülttel, rizszsel és babbal megtömött zsákot csatolt Pioux Jánosnak a hátára. Ő egy kisebb tarisznyát akasztott a vállára, melyben szintén élelmi szerek voltak. E fölött, közvetlen a tarkójához viaszosvászonban göngyölt csomag volt erősitve: a nélkülözhetetlen dohány. Végre vászonsapkájának a tetején egy kis bádogszelencét helyezett el, melybe a gyufát rejtette. Igy aztán biztositotta az oly tárgyakat, a melyeket a megnedvesedéstől meg kellett óvnia.

Volt még mindenikőknek egy-egy szeszes kulacsa, oldalukra akasztva, egy-egy pár csizmája összecsatolva s egy-egy jó nagy kése a jobb zsebben, mig a pipájok a bal zsebben volt elhelyezve.

Néhány perccel tizenegy óra után, az ajtó félig megnyilt; vékony, csenevész árnyék suhant azon ki, hason csuszva; ezt egy nagyobb árnyék nyomban követte. Ez a két különös állat igy ment a mocsárig, félreháritotta a békalencsét minden legkisebb nesz nélkül s besiklottak a sás közé. Két fej mozgott a tömör zsombikok közt. Ez a két fej fülig lehuzódott a vizbe s csak az orrán át lélekzett. A 377. és 378. számu számüzöttek tettek itt menekülési kisérletet.

VIII.

Mily befolyással lehet az emberek sorsára a békák mulatsága, meg a bádog-gyufatartó.

Iszapba süppedt lábbal, a nyakig vizben haladtak tovább a menekülők. Arcuk közeléből minduntalan egy-egy béka ugrott odább. A hinár minden lépten a lábukba bonyolódott s rendkivül megnehezitette haladásukat.

Máriusz, ki sokkal gyöngébb és idegesebb volt, rendkivül szenvedett e miatt s egész lelki erejére szüksége volt, hogy föl ne kiáltson, a mint egy-egy ocsmány béka az ő közvetlen közeléből menekült. János, ki sokkal erősebb idegzettel volt megáldva, nem sokat törődött e hüllőkkel. Egy pillanatra azonban, ha undort és borzalmat nem is, de meglepetést érzett. A mocsárban ugyanis egy lyuk-félébe lépett, melyből midőn lábát kirántotta, egyszerre a békák egész tömege vette körül nagy brekegéssel, vizből kiálló fejét. Ugy rémlett neki, mintha béka-fürdőbe jutott volna.

Jánosnak e meglepetése azonban nem tartott sokáig. Csakhamar visszanyerte hidegvérét s ujjaival szétriasztotta a békacsoportot. Aztán bátran lépdelt tovább s Máriusz követte őt.

E pillanatban a holdnak egy része kibukkant a felhők mögül s megvilágitotta kissé a sötét mocsarat. Ennek a világánál ugy rémlett Máriusznak, mintha mozgás keletkezett volna a part mellett tanyázó őrök közt. A viz alatt megérintette Jánosnak a karját s halkan susogta, hogy figyeljen.

Valóban, a lámpa vörös pontja, mely az őrtanyát megvilágitotta, mozogni kezdett; egy pillanatra eltünt az s a másik pillanatban az ajtó előtt látszott ismét.

Barbellez segéd-őrparancsnok tartotta azt s mutatni látszott valamit társainak a mocsár felé.

János és Máriusz nem lehettek távolabb e csoporttól, mint legfölebb kétszáz lépésnyire.

Az őrség figyelmét magokra vonták. Az egész igy történt: János nem minden nesz nélkül üzte el közeléből a mocsár fürge lakóit s a közben egyik kezével egy vizi liliom széles levelére is csapott, mi eléggé csattanós hangot adott. Barbelleznek nagyon finom füle volt s a nyitott ablakon át meghallva a neszt, fölkelt és szétnézett.

— Azt a neszt béka nem okozhatta — mondá. — Olyan volt az, mint mikor valakit arcul csapnak, vagy mint mikor a a puska csütörtököt mond. Hüm, hüm! Ez valóban különös!

S kiment két alárendeltjével ama célból, hátha hárman talán fedezhetnének föl valamit.

Azonban a sár és békasereg közt lehetetlen volt két emberfejet látni, kiváltképen oly sötét vászon-sapkában, a minőt a számüzöttek viselnek. Egybeolvadt e szin a mocsár barna szinével tökéletesen. Hiába meresztgették az őrök a szemöket a mocsár felé, mit sem láthattak. A két szökevény egyébiránt meg sem moccant többé.

Barbellez épen be akart menni, midőn végre észre vett valamit. Egy fehér tárgy csillámlott meg, mintha ezüst lap lett volna, valamely levélre tűzve.

— Mi az ördög lehet az? — szólt embereihez. Amott lent, az ujjam irányában. Megcsillámlik a holdvilágban. Látják önök? Ugy tetszik, mintha mozogna is. Vajjon mi lehet az?

Nos, ez az a bádog-szelence volt, melyet

Máriusz a sapkája tetejére erősitett. Mindamellett, hogy szilárdul elhatározta, mikép mozdulatlan marad, meg nem állhatta, hogy a fejét el ne forditsa, midőn közelében egy békát pillantott meg; de e mozdulata által a bádog ujra megcsillant a holdvilágtól.

— Vajjon látnak-e minket azok a semmirekellők? — kérdé suttogva Pioux János.

— Ugy látszik, mintha épen a mi irányunkban kémkednének. Annak az ördöngös Barbelleznek, tudod-e, hogy kitünő szeme van?

— Hallgass és óvakodjál a legcsekélyebb neszt okozni, — viszonzá Máriusz. Hidd meg nekem, ők nem láthatnak minket.

Pedig Barbellez nagyon is jól látta a bádog csillogását. Azonban sem ő, sem a többi, nem tudták elgondolni, mi lehet az. Nem törődtek többé az imént hallott nesszel; de nagyon kiváncsiak voltak, mitől eredhet az a fény ott a mocsár közepén?

— Tisztába akarok jönni ezzel a dologgal, — szólt Barbellez. — Meg kell tudnom, mi lehet az. Őrvezető, ide a puskámat. Hadd kössön ismeretséget a golyóm azzal a tárgygyal. Nem lehet az távolabb kétszáz méternél s az ördög vigyen el engem, ha valaha kétszáz méternyiről a célpontot el nem találtam! Majd meglátják önök, hogy golyóm azt a fényt találni fogja.

Midőn az öreg kezébe kapta fegyverét, arcához emelte azt s a fényes fehér pont felé irányozta.

— Teringettét! — susogta János; — most már láthatod, hogy észrevettek minket azok a gazemberek s az a vén gonosz egy golyót küld hozzánk. Le kell a vizbe merülnünk.

— Nem hallgatsz el, te boldogtalan! Megtébolyodtál? Hiszen épen akkor okozhatnánk neszt s fölkeltenők a gyanujokat. Csak maradj nyugton.

— De, ujra azt mondom, az az ördögös ember lát minket. Ime, már vállhoz is emelte a fegyverét. Épen ránk akar lőni. Ne bukjunk le a viz alá?

— Meg ne moccanj az isten szerelmeért! Az az öreg porkoláb soha sem szokott célt téveszteni! Annyi bizonyos, hogy nem ránk irányozta fegyverét; hiszen minket ő egyátalában nem láthat.

Még alig végezte beszédét Máriusz, midőn fején olyasmit érzett, mintha valamely madár szárnya csapta volna meg. Ugyanakkor érckongáshoz hasonló neszt hallott. Ugy vélte, hogy sebet kapott, de egy szót sem szólt, sem meg nem mozdult. János szintén merev mozdulatlanságban vesztegelt, de alig hallhatólag susogta:

— Ez a gyufatartó volt.

— Mily ostoba is voltam, én! No de se baj, hogy lelőtte a bádogszelencét. Most már csakugyan mit sem lát többé.

— Mit gondolsz, lő-e még egyszer? — kérdé János.

— Csitt! Nyugalom!... Szerencse, hogy nem szolgálunk már neki célpont gyanánt.

Barbellez megelégedett ez egyszeri lövéssel. Elégülten mosolygott s aztán nevetett embereinek a csodálkozásán, kik mindig álmélkodtak lövésben való ügyessége fölött. Aztán igy szólt:

— Mily bohó vagyok én! Ellövöm a golyót, mint a gyermek, a nélkül, hogy tudnók, hogy mire!

— Annyi bizonyos, hogy az a fényes tárgy nem embernek a szeme volt, mert akkor valami hangot hallottunk volna. Menjünk be, Barbellez apó, van még a palack fenekén egy pár korty tafia.

— Jól van; menjünk be! Majd reggel csónakba ülök s megnézem, mi lehetett az, ha ugyan lesz valami nyoma.

Ezt mondva az öreg, bement az őrökkel.

Mikor minden ujra elcsöndesült s az őrtanya ajtaját is betették, csak akkor mert ujra megmozdulni Máriusz.

— Menjünk édesem, — mondá, — a legnagyobb bajon már átestünk. Előre! Indulj!

Egy fél órával később eljutottak az ér torkolatához s folyvást nyakig a vizben, a fák lombsátra alá jutottak.

IX.

A kapu nélkül való sirbolt.

Mint Máriusz előre sejtette, az érben már rosszabb volt lenni, mint a mocsárban, ha nem is félelem és veszély tekintetében, de a felmerült gátló körülmény miatt.

A viz jéghideg volt. Hogy kissé fölmelegedhessenek, időről-időre, a fejök fölött lehajló ágakban kapaszkodva, kiemelkedtek a vizből, hogy a vérkeringés rendes működését visszanyerhesse. Különben oly helyek is voltak, a hol lábuk nem érte a meder fenekét s uszniok kellett, mi által vérük

ujra, gyorsabb keringésbe jött. Ám, ha valaki hideg vizben sokáig uszik, a tagok végre is megnehezülnek, ellankadnak, az izmok összezsugorodnak s görcsök lepik azokat meg, melyek megbénitják az erőt s gátolják a mozgást.

János elébb kezdte ezt érezni; Máriusznak ideges természete a hideget jobban kiállta. (Folyt. köv.)

POE EDGÁR LAKÓHÁZA FORDHAMBAN.

— Amerikai levél. —

Valahányszor hivatásom Fordhamba, New-Yorknak egyik csöndeske külvárosába vezetett, mindig elhatároztam, hogy fölkerem szegény Poe Edgár lakását, de a válaszok, melyeket kérdéseimre kaptam, olyanok voltak, hogy utoljára már senkitől sem tudakozódtam utána.

Egy izben azonban megesett, hogy irodalmi dolgokban nagyon jártas kereskedőre bukkantam, ki Melroseból való volt és sokat foglalkozott Poe Edgár multjával, nagyban érdeklődvén a »Holló« szerencsétlen költője iránt. Ez az uri ember azt állitotta, hogy ő képes volna Poe Edgár lakását Fordhamban kikutatni, mi több, emlékszik is egy cottage-ra, mely mindannyiszor szemébe ötlött, valahányszor Fordhamon keresztül utazott és mely amugy Isten igazában ugy néz ki, mintha költő lakott volna benne. Már most csak arra kiváncsi, — ugymond — vajjon az ösztöne csalta-e meg, nem vezette-e tévutra.

Pár nap mulva elegáns kocsijával házam előtt termett és sétakocsizásra hivott meg Fordhamba, azt mondván, hogy hitelt érdemlő helyen tudakozódott és most már bizonyosan ráakad Poe Edgárnak lakására.

Kihajtottunk a gazdag járdataposók által látogatott Central-Avenuen végig, balra tértünk Tremont felé és csakhamar a keskeny Kingsbridge-Road-on voltunk, melynek legmagasabb pontján kell vala a szóban forgó házikónak állania.

— Ez az! — mondá szives utitársam és egy kicsiny, másfélemeletes faházra mutatott, az utnak jobb oldalán, nagy szabad tér közepén. De mivel nem akartunk csak amugy találomra a házba ajtóstul berontani, néhány percig várakoztunk, mig majd valaki jön, a kitől felvilágositást kérhetünk. Igaz, hogy néhány munkás ott dolgozott közelünkben, de hát mit gondol holmi irlandi szeméthordó és utkaparó az amerikai költők viszonyaival. Utoljára aztán valami reménytelјes ifju jött, a ki veszedelmesen hasonlitott a szomszéd St.-Johns-College növendékeihez. Ehhez fordultunk a következő bizalmas kérdéssel:

— Is this Poés cottage?

— Jes, Gentlemen, this is Edgar Allen Poe's Cottage.

Mielőtt a nyitott sövényajtón által a kertbe léptünk, jól megnéztük azt a teret, mely a házat mindenfelül körülveszi.

A szomszéd épületekkel összehasonlitva Poe lakása bizony meglehetős szegényen és kopottan nézett ki, akár csak évek hoszszu során által nem gondozták volna. A házat környékező körülbelül négy holdnyi telek is parlagon hevert, gaz verte föl nagyját és fala düledezett. A házikó mellett három cseresznyefa állott, egyikök az az öreg fa, melyről Poe Edgár ifjukori cikkeiben oly gyakorta emlékezik meg. A házikónak zöld, redős ablakai rendkivül kicsinyek voltak, a padásszobák ablakai alig másfél lábnyiak.

Mihelyt beléptünk, mindjárt egy rendkivül beszédes hölgy akadt utunkba, a ki félig-meddig eltalálta már jövetelünk célját és a legnagyobb szivességgel kalauzolt bennünket a Cottage helyiségein keresztül. Láthatólag örült annak, hogy akadtak oly emberek, a kik Peo Edgár iránt érdeklődnek. A házikó belseje nagyon izlésesen van berendezve, de semmiből sem lehetett lakóinak esetleges jólétére következtetni. Még a kicsiny és alacsony fedelű pádlásszobákba is fel kellett mennünk és azon alkalommal ama helylyel megismerkednünk, a hol Poe Edgár »Holló«-ját irta. Az illető szobácska a házikó hátulsó homlokzatához tartozik és egy kicsiny ablak által nagyon korlátolt kilátást nyujt a szemközt álló, valóban bájos tájképre. Az ezen helyiségen keresztülnyuló kémény oly masszív, akár csak az örökkévalóság számára épitették volna.

Beszélgetésünk további fonalán Déchert asszony — mert igy hivják a cottage özvegy bérlőjét — tudtunkra adta, hogy e kedves helytől, melyen immár tiz esztendeje hogy lakik, el kell válnia, mert az a körülfekvő telekkel együtt eladó.

*

— S ugyan mennyire tartják ?

— Tizezer dollárra.

— De hiszen az valósággal szemtelen ár! mondám bosszusan.

— A házikó, igaz, talán háromszáz dollárt sem ér, volt a felelet, de négy hold földet nem lehet a mondott árnál olcsóbban kapni. Ha lehetséges lesz, magam is megveszem, mert nem szivesen válok meg tőle. Fiamnak akkor szép lakóházat kell ezen a telken épitenie, de a cottage-t akkor is meghagynók, emlékül szegény Poera, a meddig egyáltalán képes arra, hogy fennálljon.

Futólag megtekintettük az egész környéket és ez alkalommal eljutottunk egy sziklához a déli oldalon, melyről cédrusfák integettek a szélben és mely egykor Poe Edgárnak legkedvesebb tartózkodási helye volt. Azután bucsut vettünk a ház asszonyától és eltávoztunk.

Tehát ebben a házikóban, melyet a müveletlen fordhamiak ajka egyszerűen »Poor's Cottage«-nek nevez, nem is sejtve, kinek nevéhez füződik ez a parasztetymologia, lakott Poe Edgár 1846-tól egészen 1849-ig, mely időben Fordham még Westchester Countyhoz tartozott.

1844-ben költözött fiatal nejével és nagynénjével, a ki egyszersmind anyósa volt, New-Yorkba, a hol mint a »Northern Monthly« dolgozótársa kapott egy rosszul fizetett irodalmi állást. Később ott hagyta ezt az állást és elszegődött a Willis és Mortis által kiadott »Mirior«-hoz. Poe akkor Bloomingdale-ban lakott, még pedig egy ódon házban, mely a 84. számu utca és a Szent-Miklós-boulevard sarkán feküdt és melyről azt beszélték, hogy valamikor egy ideig főhadiszállása volt Washingtonnak és tisztjeinek. Neje Virginia — kit azonban maga csak »Diddy«-nek nevezett — már akkor sorvadásban szenvedett és lassankint teljes feloszlásnak nézett elébe. Egyszer, rémes hideg decemberi éjjel, mozdulatlanul és látszólag lélekzetvétel nélkül feküdt ott, ugy hogy férje azt gondolta, hogy a halál megszabadította gyógyithatatlan kinjaitól. Később azonban ismét magához tért és Poe ezt a jelenetet »Holló«-jában meg is örökitette. Ez utóbbi költeményt azonban Poe — dacára szives kalauzunk állitásainak — nem Fordhamban irta, hanem Bloomingdale-ban, mely lakásáról Gill Vilmos mintaszerü életrajzában részletesen megemlékezik, sőt a »holló«-szobát képen is bemutatja.

Ugyanazon kutfő szerint a »Holló« legelőször is az »American Rewiew« 1846. évi februárisi füzetében jelent meg Quarles álnév alatt és pedig (hogyha hihetünk Stoddardnak, ki ezt a »Harpers Monthly« 1872. évi folyamában följegyzi) tiz dollárnyi tiszletdijat kapott érte.

Minthogy a fiatal asszony egészségi állapotának határozottan kárára volt a zajos nagyvilági környezet, Poe Edgár Fordhamba költözött, a falusi levegőtől várván javulást arra a bajra, melyre e földön orvosság nem terem. A költő akkor nagyon, de nagyon szegény volt; ám nagyot hibáznánk, hogyha nem neki magának tulajdonitanók ezt a szegénységet. Még legszenvedélyesebb tisztelői és védői sem tudták róla az iszákosság vádját elháritani. Természetes dolog, hogy voltak benne jeles tulajdonságok is, csakhogy a legjobb szándék és tanács sem fogott rajta huzamosabb ideig. Nincs ember, a kin a ferde nevelés keservesebb gyümölcsöket termett volna, mint épen Poe Edgárnál.

Fordhamban, a hol a nejének betegágya mellett átvirasztott éjek alig engedték, hogy a nyugodt, zavartalan alkotás áldásait élvezhesse, sokszor a legszükségesebbnek is hijjával volt; házikója szomorúan nézett ki, beteg nejének kemény szalmazsákon kellett hevernie és férjének kabátjával takaróznia. Sőt még örült a boldogtalan, hogyha Poenak kedves macskája reáfeküdt és melegen tartotta. Egy jótékony hölgy (Lewis Estella asszony New-Yorkban) már nem nézhetvén tovább ezt a nyomort, aláirás utján csinos kis összeget szerzett össze Poe Edgár és családja részére és ennek köszönhették, hogy mindahárman éhen nem haltak. 1847 január havában meghalt a beteg és el is temették Fordhamban.

Milyen bensőleg ragaszkodott Poe Edgár hozzája, kitünik azon körülményből, hogy néha éjjel hirtelen felugrott és nejének sirjához sietett, a hol órákig elsirt, forró, nehéz búbánatában.

Halála után jóformán egy esztendeig alig adott ki valamit. De nem is volt akkor könnyü dolog cikkeit elhelyezni. Vékony, pókhálós nyári kabátkában futkosott az egyik szerkesztőségi helyiségből a másikba, de csak halvány arcszinének, hidegtől éktelen arcvonásainak köszönhette, hogy cik-

keit elfogadták és neki azokért némi csekélységet fizettek.

De mindezen külső nyomornak dacára a legmagasabb problemák megoldásával foglalkozott, megirván a világegyetemről szóló álmát, a melynek az »Eureka« (Megvan!) büszke cimet adta és melytől sok mindent várt. Midőn ezt a sajátságos prózában irt költeményt befejezte, tüstént elment Putnamhoz, a new-yorkiak Ráth Mórjához s ez utóbbi előtt kijelentette, hogy amannak minden más kiadványát félre kell tennie és kizárólag ezzel a munkával foglalkoznia, melyhez képest Newton törvényei gyermekjátékot képviselnek. — Nyomasson, ugymond, mindjárt 50,000 példányt, ez tán elég lesz a pillanatnyi kereslet kielégitésére. De a kevébbé vérmes kiadó egyelőre csak 500 példányt nyomatott, melyek szintén jó sokára keltek el.

Miután egy felolvasás, melyet Poe azon célból tartott, hogy pénzt szerezzen egy önálló ujság alapitására, szintén eredménytelenül maradt, a szerencsétlen költő 1849-ben elhagyta Fordhamot és Virginia felé vette utját. De a szerencse itt is kerülte, vagyis inkább Poe kergette el azt magától. Gyászos vége ismeretes. Napa, Clemm asszony, teljes 22 évvel élte őt tul és halála előtt ugy rendelkezett, hogy hamvait kedves »Eddie«-je mellett tegyék örök nyugalomra. A mi meg is történt.

———

POMPÉRY JÁNOS.

(1819—1884.)

Az irodalomnak és a közéletnek ujra vesztesége van.

Pompéry János nincs többé!

Az elhunytban, kinek koporsóját e hó 30 dikán a jó barátok és tisztelők egész serege állta körül, egy tevékenységben gazdag s a közbecsülésben mindig az elsők közt álló jelesünknek elvesztését gyászoljuk.

Pompéry János nem annyira egyes müvek és alkotások, mint inkább ritka tevékenysége által tette a nevét ismeretessé ugy a közéletben, mint az irodalomban.

Az irodalomnak majdnem minden műfajában megpróbálkozott; irt elbeszélő, drámai és tudományos dolgozatokat s hogy egyik nemben sem küzdötte föl magát az elsőranguak közé, annak legelső oka kétségkivül erejének ilyetén elforgácsolása volt. Pozsonyi levelei a társas életről, irodalmi és müvészeti mozzanatokról Frankenburg Adolf »Életképek« cimű heti közleményében tüntek föl először. E levelek ugy szólván a társaséleti tárca élénk kezdeményei voltak irodalmunkban. Ezeket Yole név alatt irta, valamint eleintén beszélyeit is, melyeket később, az ötvenes években két vastag kötetben adott ki. Novellái közt nem egy (például a »Tátray család«, »Clarissa«, »Két hölgy szerelme«) elbeszélő irodalmunk akkori legjobb, izlésesb termékei közé tartoztak. Egy párt közülök Falk Miksa forditott le németre.

Buzgó és hasznos müködést fejtett ki később a hirlapirodalom terén. Mint journalista, ő inditotta meg a Garay árvái érdekében kifejlett országos mozgalmat s számos más közügyben is mozgalmat keltett. Szinmüve, a »Telivér«, az akadémia Teleki-diját megnyerte, de a szinpadon nem ért el hatást. Volt szerkesztő is s utóbb az Első magyar általános biztositó társaságnál foglalt el előkelő állást.

Világlátott ember volt, beutazta Francia-, Angol-, Német-, Olasz-, Svéd-, Olaszországot, Svájcot, Hollandiát, Németalföldet stb. s ez ugy irodalmi munkásságán, mint modorán meglátszott. Mindkettő finom, előkelő, választékos, de sokszor melegség nélkül való volt.

Pompéry életrajzát röviden a következőkben adjuk:

Pompéry 1819. junius 21-én született Miskolcon. Iskosáit itt kezdte, majd Pesten végezte s végre 1838-ban Eperjesre ment a jogi pályára. Itt 1839 ben a magyar nyelvmivelő társaság ülésében egy kisebb müve tetszésben részesült s önbizalmat nyerve, 1841-ben az Athenaeumban »Laura« cimű müvével lépett föl Áldor név alatt. 1843-ban Pozsonyba ment s ekkor irta az Életképek-be »Yole pozsonyi leveleit«, számra 80-at, melyek nagy figyelmet ébresztettek.

1845 ben nevelő lett gr. Eszterházy Károly győri főispán házánál, mely hivatalában 3-adfél évet töltött. 1845 ben az »Életképek«-ben az »Élet« cimű beszélye pályadijat nyert. 1848 ban a belügyminiszteriumnál lett alkalmazva mint titkár, 1849-ben pedig a jászkunok turkevei kerületéből képviselőnek választották. 1850-ben a »Pesti Napló«-ba több beszélyt és cikket irt, 1852-ben a természettudományokat, különösen pe-

dig a vegytant tanulmányozta, s nehány ide vonatkozó cikket bocsátott közre »Közlemények az iparról« cím alatt. 1853-ban kiadta beszélyeit (Beszélyek, Pest 1853. 2 köt.), melyek közül a »Clarissa« és a »Két hölgy szerelme« a »Belletristisches Lesekabinet«-ben német forditásban is megjelentek. 1855-ben a »Pesti Napló« ujdonsági rovatát kezelte, s e téren komoly nemzeti irányban nagy erélyt fejtett ki.

Ő penditette meg először a Garay-árvák ügyét, fényes eredménynyel. A magyar irók segélypénztára ügyében is hasonló buzgósággal járt el, azonkivül számos egyleti és szinházi ügyekben, mignem végre a »Magyarország« szerkesztését vette át. Ennek szerkesztésétől azonban októberben visszalépve, az »Ország« cimű nagy politikai lapot inditotta meg, Greguss Ágost vezetése mellett.

E lapot sem türte az akkori hatalom, s mind a szerkesztőt, mind Pompéryt börtönre vetette a katonai törvény. Ezután Pompéry sok ideig nem foglalkozott politikával, mignem 1867-ben a magyar minisztérium felhivására ujra félesztette a »Magyarországot«, melynek szerkesztését később egészségi állapota miatt volt kénytelen abbahagyni. Legutóbb Pompéry az Első magyar általános biztositó-társaság igazgatósági és választmányi jegyzője s központi főügynöke volt. 1883-ban két kis mű jelent meg tőle: az egyik gróf Széchen az 1839–40. országgyülésről irt tanulmányának birálata, melyben Széchenyi Istvánt védelmezi; a másik az Első magy. ált. biztositó-társaság fennállásának negyedszázados évfordulójára irt müve a társaság történetéről.

Az emlitett lapokon kivül nagyobb dolgozatok jelentek meg tőle a »Honderü«-ben, »Délibáb«-ban, »Magyar Hirlap«-ban, 1853-ban kiadott elbeszélés-kötete 1864-ben második kiadást ért, s az elbeszélések közül többet dr. Falk Miksa forditott 1857-ben német nyelvre. Egy időben históriai tanulmányokkal is foglalkozott s a tizennyolcadik század történetéről sok adatot gyüjtött össze.

*

Pompéry neve az utóbbi egy pár év alatt nem sokat forgott az irodalomban. Elvonulva családjának élt, s főtörekvése az volt, hogy ennek jövőjéről gondoskodjék. Halála előtt pár héttel a resignatió férfias hangján mondta egyik barátjának: »Családomról gondoskodtam, mehetek.«

El is ment. Hiányát azonban sokan fogják érezni, mert Pompéry mindvégig a szabadelvü mozgalmak s erős nemzeti irányzatok hive volt.

AZ OPERAHÁZ MEGNYITÁSA.

(szept. 27)

A sugáruti operaház megnyitását országos ünneppé emelte az uralkodó-ház részvétele s az általános érdeklődés, mely a haza legtávolabb vidékeiről is csábitott ez estére közönséget. A jelenvoltak a bámulat és büszkélkedés egy nemével függesztették tekintetüket a nagyszabásu épület büszke, szép arányaira, melyekben Ybl geniejét ujolag tündököltette; a nézőtér, a szinpad szintén mindenkit megleptek célszerü és izléses berendezésükkel, szóval az ünnepi előadás közönsége azzal a tudattal távozhatott, hogy a fővárosnak ismét egy olyan középülete emelkedett, mely hatalmas tényezőjévé válhatik a közmüvelődésnek.

Sajnos azonban, hogy az öröm poharába ürümecseppeket is ejtett az intézők tapintatlansága. Az első előadás, valljuk be minden leplezgetés nélkül, távolról sem volt olyan, a minőt ilyen alkalmakkor bátran követelhetünk. A mi operaházunk megnyitásakor ugyan mi sem mutatta, hogy müvészettörténetünkben korszakalkotó ténynek megünneplésére gyülekeztünk. A régi dalmüvekből terv nélkül összeállitott programm, s a közepes előadás, nem igen voltak alkalmasak arra, hogy emelkedetté tegyék a közönség hangulatát. Erkel Ferenc »Szent István«-jának elmaradása már eleinte sokakat lehangolt, a Liszt Ferenc által felajánlott »király-dal« visszautasitása pedig épenséggel elegendő volt arra, hogy az intendans intézkedésével szemben erős és jogosult ellenzéket támaszszon. Podmaniczky Frigyes ugyanis nagy loyalitásával összeférhetetlennek találta azt, hogy a megnyitó előadáson olyan király dalt adjanak elő, melynek »dal-motivumai egy általánosan ismert és a legmagasabb uralkodó-ház ellen irányult forradalmi dalból vannak kölcsönözve.«

Liszt Ferenc megnyugodott a nemes báró elhatározásban, de, — igen okosan

— el nem hallgathatta, hogy válaszlevelében kellő értékére ne szállitsa alá ezt a loyalitást, s a müvészet történetéből olyan leckét ne adjon Podmaniczkynak, mely megérdemli, hogy minden felületes gondolkozónak mélyen az elméjébe vésődjék.

A mester levelének ide vonatkozó passusa igy hangzik: »Hogy a »Hajh! Rákóczy, Bercsényi«-féle dal nem volt előttem ismeretlen: igazolja »Magyar királydalom«-nak Táborszky és Parsch kiadásában megjelent zongorakivonata, melynek cimlapján e szavak olvashatók: »egy régi magyar dallam után.« E dallal legelőször Bartalus István antologiájában ismerkedtem meg s meghatott határozott, kifejező s mesterkéletlen jellegével; azonnal elláttam egy győzelmi végzet-részszel s mit sem törődve tovább egykori forradalmi szövegének jellemével, fölkértem ifj. Ábrányi Kornélt egy uj, kiválóan loyalis szöveg irására, »Éljen a király« végsorral, hogy aztán magyar »király-dalom« ugy szövegileg, mint zeneileg teljes kifejezést nyerjen. Az átváltozások, az átmódosulások ugy a müvészetben, mint a közéletben nem épen ritkaságok. Számtalan pogány templomból lett katholikus szentegyház. Az egyházi zene klasszikus korszakában — a 16-dik században — sok világi dallam nyert fölvételt az egyházi énekek közé. Majd későbben a katholikus antifoniák, mint protestáns chorálok hangzottak fel. S igy ment ez tovább és tovább.«

De kérdjük: minden müvészi szempont-tól eltekintve, sérthette volna-e az uralkodóházat az, ha a magyar király-dalban, az uralkodónak tiszteletére, olyan hangok, csendülnek meg, melyekkel a nemzet egykor legnépszerübb hőseit dicsőitette?

A nemes báró azonban másként gondolkozott s hogy loyalitása valamiképen csorbát ne szenvedjen, föláldozta a mester király-dalát, melynek előadása e g y e t l e n maradandó emléke lett volna a sovány ünnepélyességnek.

S minő emlékek füződnek mostan diszes operaházunk megnyitásához? A nagy mester oktalan visszautasitásának vádja s egy ünnepélyesen unalmas est, melynek vézna programmját, a vidéki truppok példájára, töredékekből állitotta össze a szinház igazgatósága.

Beszélik, hogy a nagytehetségü Schauer uj dalmüvét meg lehetett volna nyerni a megnyitó előadásra, de az intéző körök a még egészen fiatal zeneszerzőt nem akarták részesiteni abban a kiváló kitüntetésben, hogy az ő müvével avassák föl az operaházat. Hinni szeretjük, hogy nincsen komolyabb alapja ennek a vádnak. Nagyon szomoru dolog volna, ha a magyar dalszinház jövője egy család kezeibe volna letéve, s ez a család saját önző érdekei szerint, saját szakállára, intézkednék a müvészet fontos kérdéseiben.

Egyelőre nyugodjunk meg abban, hogy kapkodás volt az oka minden bajnak s reméljük, hogy a későbbi esték sikerei csakhamar ki fogják köszörülni az első előadásnak csorbáját.

IRODALOM.

A Petőfi-társaság a szünidők után először e hó 28-dikán gyült össze felolvasó-ülés tartására. Az akadémia első emeleti terme egészen megtelt hallgató-közönséggel s mint rendesen, ugy ezuttal is a szép nem és az ifjuság volt legnagyobb számmal képviselve. A társaság tagjai közül Komócsy József alelnök, Ábrányi Emil, Abafi Lajos, Balázs Sándor, Margitay Dezső, Kiss József, Torkos László, gr. Teleki Sándor és Szana Tamás voltak jelen. Az ülést Komócsy József nyitotta meg, jelentve, hogy a társaság nagyérdemü t. tagja: Frankenburg Adolf az irodalom gyászára elhunyt; hogy a társaság képviselve volt Tóth Kálmán bajai ünnepén és hogy Ege Miklós végrendeletileg 200 frtos részvénynyel gazdagitotta az alapitványokat. Az elnök jelentései után Szana Tamás olvasta föl Telegdi László (vendég) »Petőfi Nagy-Károlyban 1846«-ban cimű dolgozatát, melyben néhány érdekes uj adattal járul a nagy költő jellemzéséhez s mely a »Koszoru« multheti számából már ismeretes olvasóink előtt. E felolvasás után K o m ó c s y József adta elő Á b r á n y i Emilnek »Otthon« cimű hangulatteljes versét, mely erőteljesen ecseteli a világ zaját és megkapó ellentétbe állitja az otthon csendes örömeivel.

»Mit nekem a körszin, hol küzdő vadak
Vagy bohócok koncért s hirért játszanak?
... Láttam zsebmetszőknél fejedelmi fényt,
Láttam hencegő bűnt és kolduló erényt...
... Bár varázsa kábit, bűvösen ragyog,
Benne én csak vándor, idegen vagyok,

A szép költeményt zajosan tapsolták. — Balázs Sándor humoreszket olvasott fel, melyben Száraz Péternek, a 41 éves pénzügyi tanácsosnak apró-cseprő házi bajait ecseteli kedves humorával. A programm utolsó pontját Kiss Józsefnek verscyklusa »Noémi« képezte, melyben a kiváló költő elmondja, hogy:

»Nem járok társtalan már, idegen
A nyüzsgő nép közt ugy mint hajdanán;
Egy édes árny karöltve jár velem.
A gondolat fönsége homlokán,
Szeme szememmel egy irányt követ:
Ugy járunk egymás oldalán.
Amerre járunk az ut felragyog,
Mintha arany hajával söpréné
S az ut porába szórna csillagot!«

A cyklusnak gyönyörü részlete az, melynek cime »Az erdő parancsol« és a mely ragyogó szinekben gazdag ecsettel, szenvedélyes kedélyből fakadt lyrikus áradozással irja le andalgásait az erdőben Noémivel. A nagyhatásu költeményt zajos tetszésnyilvánitásokkal fogadták. Az ülés 11 óra után ért véget.

»Ilyen az élet!« cimmel elbeszélések gyüjteménye jelent meg Esztergomban, Buzárovics Gusztáv kiadásában. A kötet irója: Kosovitz Rezsö egészen uj név az irodalomban. Ha időnk engedi: átolvassuk az elbeszéléseket s behatóbban nyilatkozunk a fiatal elbeszélő tehetsége felől. Egyelőre csak annyit jegyzünk meg, hogy a kötet izléses kiállitása dicséretére válik Buzárovics nyomdájának. Vidékről csak elvétve kapunk ily kifogástalan szép nyomtatványt. Ára 1 frt 20 krajcár.

— **A népszinház pályázata.** A népszinházi bizottság által a folyó 1884. évre kitüzött népszinmüi pályázat határideje okt. 1-jén déli 12 órakor járt le. Márkus József tanácsjegyzőhöz, mint a népszinházi bizottság jegyzőjéhez e határidőig összesen 55 népszinmü (tavaly 124) érkezett be. — A népszinmüvek a kövezők: 1. Borura derü. 2. A fekete ruháju menyasszony. 3. Mamuka. 4. A mostoha. 5. A csirkefogó. 6. Az édes mostoha. 7. A pincérnő. 8. A csárdás leány. 9. A szerelem bolondja. 10. Esti kézfogó. 11. A fekete angyal. 12. Senki leánya. 13. A szeretők prókátora. 14. A nyugta. 15. A kivándorlók. 16. Tudósok Libarétcn. 17. Galambos Pista. 18. A szoba-ur. 19. Panna asszony leánya. 20. Munkácsi rab. 21. A kodolányi harangozó. 22. A falusi kis leány Pesten. 23. A testvérgyilkos. 24. Az iparlovag. 25. A paraszt gróf 26. A falu esze 27. A szobacicus. 28. A zsidó leány. 29. A schonnai. 30. Egy jogász kalandja. 31. Duli Mari. 32. A kérők. 33. A két rossz. 34. A senki fia. 35. A szökés. 36. Csiriznyókék. 37. Borura Derü. 38. A komédiás leánya. 39. Cigány Marci. 40. Az antiszemiták. 41. Piros szemü kukorica. 42. Munkások. 43. A kovács család. 44. Szülők vétke. 45. Az asztalos mühelyben. 46. A pesti fin. 47. Átkos szomszédság. 48. A kis gazda. 49. A királyhalmi kovács. 50. Béni házassága. 51. Felhő Klára. 52. Janka és Aranka. 53. A vasparipa. 54. Az üldözött. 55. A dohánycsempész.

A várszinházi pályázatra mely, népszinmüi, bohózati és látványos történeti müvekre hirdettetett, beérkezett összesen tiz mű. 1. Enyingi Török Bálint fogsága, látványos és énekes történelmi szinmü 3 felvonásban, 7 képben. Jelige: »Docere et delectare«. 2, Cili és Mili. Énekes szinmü, 3 felvonásban. Jelige: »Borura derü«. 3. Elza vagy hogy szeretünk. Szinmü 4 felv. Jelige: »Minden mű, bár nagyobb-kisebb plágium, de annál érdemesebb, ha attól elütődik s a tiszta kifejlettség ezt vonzóbbá teszi és hazafiságra felszól.« 4. »Monsieur Csutora«. Eredeti énekes bohózat 3 felv. Jelige: All right. — 5. A szabadkőmives. Bohózat 3 felv. Jelige: Facit indignatio versum. 6. »Urhatnámság.« Bohózat 3 felv. Jelige: »Ha nagyitó üvegen át látnók hibáinkat, tán kevesebbet botlanánk.« — 7. »Konkurrencia.« Eredeti bohózat 3 felv. dalokkal, zenével. Jelige: Blaha Luiza. 8. »Huszár komaság.« Jelige: Subordination. 9. »A jogász otthon« népies bohózat dalokkal 3 felv. Jelige: Nem ütik a jogászt. (Népdal.) 10. »A szerelmes rokonok.« Bohózat 3 felv. Jelige nélkül. — A jeligés levelek lepecsételtettek s megőrzés végett elzárattak.

MÜVÉSZET.

Munkácsy uj képe. A »Nemzet«-ben olvassuk: »Általános a kivánság, hogy Munkácsy Mihály valamely nagy alkotása a magyar fővárosban állandón megörökitse e nagy festőművész nevét. Már első ittléte alkalmából indult meg e részben mozgalom, mely azonban nem vezetett sikerre. Mostani itt tartózkodása alkalmából illetékes körökben ujra szóba jött ez ügy és pedig oly alakban, mely a legbiztosb kilátást nyujtja arra, hogy Munkácsy egy nagyszabásu remeke Budapest állandó ékessége legyen. Arról van szó, hogy az állam az épülő uj országház belső diszitésére egy nagy, magyar történeti tárgyu képet rendel a mesternél, a ki, mint halljuk, e kép elkészitésére késznek is nyilatkozott. Részletei e nagyjelentőségü müvészeti ügynek még nincsenek megállapitva; nincs megválasztva a megörökitendő történelmi mozzanat sem, mely valószinüleg a keresztény magyar állam megalapitásának idejéből lesz véve; de mi nem vélünk indiscretiot elkövetni, ha e szülemlőben levő kezdeményezésről, melyet bizonyára lelkesen fogad minden magyar ember, már most hirt adunk olvasóinknak.

»Munkácsy, mint mi értesülünk, a honfoglalás nagyjelentőségü tényét szándékozik megörökiteni s a szükséges források beszerzésére már föl is kérte Ipolyi Arnold püspököt. Beszélt e tárgyra vonatkozólag Jókai Mórral is, kinek tetszését nagyon megnyerte a terv. Nagy regényirónk, a mester egyik estélyén, a tárgy földolgozására vonatkozólag már hosszabb eszmecserébe bocsátkozott Munkácsyval.

Gounod, a ki vallásos rajongásában a szinpadi zenétől teljesen vissza látszott vonulni, hogy csupán az egyházi zenét ápolja, uj dalmüvön dolgozik. A mester jelenleg családjával együtt Arcachonban időz. Az arcachoni szt. Cecília-egyházban előadták szt. Cecilia-miséjét számos müked velő közremüködésével, kik a zene és énekkarok tagjaival együtt mintegy százhusz főre menő tömeget alkottak. Gounod a mise előadását maga vezényelte. — Gounod a nap legnagyobb részét azzal tölti el, hogy dalmüvén dolgozik, melynek szövege Lamartine »Jocelyn«-je után készült. — Dalmüve a nagy operaházban fog szinre kerülni, melynek apró hirei közül fölemlithetjük, hogy Lasalle a hires baritonista nemrég adta el egyik birtokát egy angol társaságnak egy fél millió frankért, a mi azért nem lepett meg senkit, mert Lasalle már régen — millicmos.

Az operaház megnyitása alkalmából a bécsi lapok is mind hosszabb-rövidebb tért szentelnek az ünnepély leirésának, az operaház ismertetésének és a magyar dalmüház nagy culturalis missiója megbeszélésének. Egyhangu az a dicséret, melylyel az operaház tervezőinek, az intendásnak s a dalmüház-bizottságuak adóznak és nagy elismeréssel emlékeznek meg arról a nagy fejlődésről, melylyel hazánk a müvelődés terén dicsekedhetik. Természetes, hogy az összes lapok saját szinházukkal hasonlitják össze uj operaházunkat. — Igy a »Neue Freie Presse«, mely operánk leirásának nagy tárcát szentel, megemliti, hogy az uj házon első pillanatra felismerni a bécsi operával való rokou vonást, de mig a bécsi opera nehézkeseu szélesre terjed, addig a budapesti merészen emelkedik a magasba, mi által az épület nem nyomott, hanem könnyü s légies. — A »Wiener Allgemeine Zeitung« szerint meglepő a renaissanceépület pompája; a foyer architectonica tekintetében nem hágy kivánni valót és csak azt sajnálja, hogy a térben takarékoskodtak s hogy jóllehet az épület decorativ fény tekintetébeu majdnem felülmulja a becsi operát, a területre nézve csak a Stadttheater nagyságának felel meg. — Az »Extrablatt« szintén megemlékszik a magyar testvérváros ünnepeiről. »De nemcsak a város, ugymond, hanem az egész ország részt vesz a pompás épület felszentelésének ünnepében. Egészben Ybl müve festőin érdekes és nagyszerü látványt képez.« Ugy a külső, mint az épület belseje müvészi és practicus tekintetben kitünően sikerült. — A »Neues Wiener Tagblatt« vezérczikkben ünnepli az operaház megnyitását. Felemliti, hogy a magyarok által a müvészetnek emelt palota európai cultura, európai szellem terméke; és megjegyezvén, hogy az operaházat »Bánk-Bán« és »Lohengrin« előadásával nyitották meg, végzi cikkét: »Bánk-Bán« talán symbolumul szolgálhat nekünk arra, hogy Magyarország a monarchia jövöjére nézve a legnagyobbat teheti, de csakis akkor, ha a német elemre is támaszkodik.

Liszt Ferenc október hó 8-ikán érkezik Budapestre s néhány napig a fővárosban időzvén, Tetétlenre utazik Zichy Géza gróffal s ott az ő vendége lesz a hó végeig. A koszorus müvészről, irja a »Pesti Hirlap« közelebb oly téves hirek keringtek az alkalomból, hogy királyhymnuszát az az opera megnyitásán az igazgatóság mellőzte, mintha Liszt e miatt jövőre hazáját is kerülné s nem keresné fel többé a fővárost. Alaptalan s meggondolatlan gyanu, melyet percig sem tehettek föl Lisztről, kik a világhirü müvész és zeneköltő lelkületét ismerik. Liszt nem csak ezen időt tölti Magyarországon, hanem egy régi szándékát is foganatositani fogja, Tetétlenről ugyanis mint egy levelében irja, a hó végén le fog utazni Szatmármegyébe, hogy ott Koltón és Nagybányán meglátogassa Teleki Sándor grófot, régi barátját, kivel a külföldön is hosszu időn át voltak együtt. E kiváló alkalomból Liszt benső barátaiból s müvész tisztelőiből többen fogják kisérni őt, s fogadtatása bizonyuyal a leglelkesebb és legszivélyesebb lesz. Teleki Sándor gróf, ki több napot Budapesten töltött Munkácsy látogatása végett, már haza utazott Nagybányára, hol a telet tölti.

Siposs Antal nagyobb szabásu zenemüvet fejezett be »Apotheosis« cim alatt A mű a jövő évi orsz. kiállitás alkalmával a ministerium által kiadandó zene-albumba jő, melyet Bartalus István szerkeszt s a melybe Liszt és Erkel Ferenc is irni fognak. Siposs e müvet Madame Adam-nak ajánlja.

Vidéki szinészet. A debreceui szinházban e téli saison folytán Krecsányi Ignác jól szervezett társulata fog müködui. A tagok névsorában látjuk Szabó Antalt, Abonyit, Kiss Mihályt, Foltényi Vilmost, Sajó Endrét, Németh Józsefet, továbbá Örley Flórát, Halmaynét, Kiss Mihálynét, Kükemezey Vilmát, Erdélyi Mariettát stb. A zenekar élén Delin Henrik áll, a társulat rendezője maga az igazgató — A kolozsvári sziuházban október 11-én kezdődnek meg az előadások és lesz opera is. Az előadandó első opera már ki van szemelve s a szerepek betanulása megkezdődött. Az első operai előadás az »Álarcosbál« lesz. A katonai zenekar kiegészitésére a lépések megtétettek. Brath Frigyes első hegedüsnek lett szerződtetve s keresnek még egy cellóst, egy fagottistat és primakürtöst. Operai koloratur énekesnőnek Dévai Janka, a bécsi opera volt tagja, a budapesti zene-konservatorium végzett növendéke van szerződtetve, a tenorista Kápolnai János lesz. Bariton énekesnek Kovács Endre van kiszemelve, egy fiatal szinész — eddig győri ügyvéd — ki magát több éven át képezte s eddig mint müked velő müködött. Opera- és operette-énekesnőnek van szerződtetve továbbá ifj. Prielle Kornélia, Prielle Kornélia unokahuga, ki eddig Kassán, Szé-

kesfehérvártt és Komáromban müködött. Fel lesz használva továbbá Hegedüs Ferenc ur, distinguált operai buffó. Koronként felkérik működésre Balázsné Bognár Vilmát, Schillingné-Neszveda Annát s esetleg egy-egy operai vendéget.

Lotz Károly operaházi falfestményeinek diadalát ünnepi lakomával akarják a napokban megülni müvésztársai és tisztelői. A lakomán Munkácsy Mihály is meg akart jelenni, de körülményei Párisba szólitották.

Rubinstein »Démon«-a érdekesen tanuskodhatik a különböző nagyvárosokban uralkodó különböző zenei izlésről. A dalmü októberben éri meg századik előadását a pétervári udvari operában. Ez alkalomból diszelőadást rendeznek s a zeneszerzö maga fogja müvét vezényelni. S mialatt e dalmű aránylag rövid idő alatt százszor kerülhetett szinre Pétervártt, más szinpadon nem tudott sikert aratni. Egy-két szinházban előadták ugyan, de félre is tették nemsokára. Egyes számai csak a zenekari hangversenyek műsorán maradtak fenn.

A bécsi Stadttheater igazgatósága benyujtotta a községtanácsnak a szinház ujjáépitési terveit. E tervek szerint uj kijáratok és uj lépesők készülnek. A földszinten 346 hely, a félemeleten s az első emeleten 25 páholy 129 személyre, a második emeleten 18 páholy és 128 zártszék (220 személyre), a harmadik emeleten két páholy és 346 hely (360 személyre), az amphitheatrumban 186 hely van tervezve. A szinházba tehát 1370 ember fér. Az utcára 17 kijárás szolgál, mindenikre 85 személy jutván.

Üvegfestészet Kratzmann Ede üvegfestészeti müterméb en a napokban készült el a vörös kereszt-egyesület budai kórházának kápolnája számára egy igen disze üvegfestésü ablak, valamint 10 darab müvészi diszitményekkel ellátott üvegedzésü ablak a nemzeti kaszinó számára. Ezenkivül munkában vannak szép üvegfestésü ablakok a sugáruti Wahrmann-palota, valamint egy helybeli szálloda és egy theakereskedés számára, mely utóbbiakra khinai tájképek és khinai alakok jönnek.

Érdekes műrégészeti térképen dolgozik jelenleg Myskovszky Viktor tanár s akadémiai tag a jövő évi országos kiállitás számára. Ezen a térképen — mint nekünk jelentik — a felső-magyarországi középkori és renaissancestilü műemlékek lesznek az egyes stilnek megfelelő szinezéssel előtüntetve. — Igy a román — piros; az átmeneti — viola; a gót — kék; a renaissance stilü műemlékek zöld, a fatemplomok sárga szinnel lesznek jelölve. A várak, romok szintén megfelelő jegyek által lesznek képviselve. — Ezen térkép magában foglalja: Liptó, Szepes, Gömör, Abauj-Torna, Sáros és Zemplén megyéket.

A várbeli iparrajziskola, a mely a fővárosi iparrajziskola igazgatója, Vidéky János felügyelete alatt áll, e napokban nyilt meg. A növendékek sokkal nagyobb számban jelentkeztek, mint a mult évben s különösen az épitészeti és rajzolási osztályokra iratkoztak be tömegesen, ugy hogy a növendékek száma, mely tavaly alig haladta meg a százat, most már a kétszáz körül jár.

Az országos képzőmüvészeti társaság választmánya Ipolyi püspök elnöklete alatt ülést tartott. Keleti Gusztáv a társulat igazgatója részletes jelentésben vázolta a nyári szünet folyamán fölmerült és a társulatot érdeklő eseményeket. Kiemeljük e jelentésből, hogy az igazgató s a titkár augusztus hó első felében Krakkóban jártak, hogy a lengyel történeti festészet képviselőivel, első sorban Matejkóval, állandó összeköttetést hozzanak létre. Az utazásnak kedvező eredménye volt, mert a legkiválóbb müvészek biztató igéretet tettek s már az őszi kiállitáson több jeles festménynyel fognak részt venni A jövő év elején pedig Matejkonak »Brandenburgi Albert meghódolása I. Zsigmond lengyel király előtt« cimü nagyszabásu festménye minden valószinüség szerint ki lesz állitható a mücsarnokban. Keleti igazgató Münchenben is járt, hol felhivása az ottani müvészeknél kedvező fogadtatásra talált. Előadásának további részében az igazgató közölte a társulat érdekeinek képviseletére Párisban alakult bizottság névsorát, mely Du Sommerard E. a párisi müvészegylet elnökének közbenjárása folytán jött létre s a nagynevü Gerome elnöklete alattt a modern franeia müvészetnek legelőkelőbb képviselőit foglalja magában. Ez uton jövőre Párisból kiállitásaink számára valódi mübecsesel biró küldeményre számithatunk. Érdekes továbbá az igazgató által felhozott azon adat, hogy szept. hó 1-től 29-ig a »Krisztus a Kálvárián« cimü remekmüvet összesen 64.360 fizető egyén tekintette meg. Az európai fővárosokban szerzett azon tapasztalattal szemben, mely szerint a legnagyobb érdeket keltett képkiállitást rendszerint a lakosságnak 10%-a szokta csak meglátogatni, fényes eredménynek mondható s arra mutat, hogy Munkácsy remek festménye iránt nemcsak a fővárosi közönség, hanem az ország többi része is élénken érdeklődik.

Az operaház belépti dijai nem mindig lesznek ugyanazok. A szabályszerü árak a következők: földszinti páholy 11 frt, zsöllye az első sorban 3 frt. Számos előadásra azonban, nevezetesen oly premiére-kre s egyéb előadásokra, a melyekben kiváló vendégek lépnek fel, magasabb helyárak fognak megállapittatni. A bérlőknek ennélfogva nemcsak azon előnyük van, hogy nem kell előjegyzési dijat fizetniök, hanem hogy ők a felemelt helyáru előadásokat is hallgathatják. A repertoir megállapitásánál lehetőleg tekintettel lesznek mindig a páros és páratlan bérleti estékre.

A »Théatre italien« a cholera által sujtott olaszországiak javára e hó 15-dikén matineet rendez, melyben Sarah Bernhardt és Ristori Adél is részt vesznek. Ristori »Macbeth«-ből fogja a kézmosás jelenetét eljátszani.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

41 szám. 1884 Október 12.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI ÁRPÁD.

(Folyt.)

A házigazda kissé furcsa ember. Kövér és szürke szakállu. A szemei akkorák, mint egy négykrajcáros, s oly élénk tekintet szökdel belőlük mindenfelé; mint ha sohasem akarnának lecsukódni. Rettenetesen sipitó hangja van, és a mellett olyan sokat beszél, pedig ha ő beszél kénytelen mindenki hallgatni, mert hangja vág, mint a borotva, s elmetszi másnak a beszéde fonalát. Különben nem nagyon sok müveltsége van; so kat fogdosta a kezemet, mikor a felesége kiment a szobából. És furcsa! ! ! . . azt kérdezte tőlem, tudok e kártyázni? . . . Bolond. Valamikor szép lehetett, de olyan aludttej-szépség.

Van itt a háznál még valaki. Egy csinos fiatalember, nagyon hasonlit Szent Leopoldhoz. Nem tudom, hogy kicsoda és micsoda, pedig szörnyen kiváncsi vagyok rá. Kérdezősködni nem merek, mert feltünő volna. Az ablaka épen szemben van az enyémmel. Most is látom; még világosság ég szobájában ! !

Olyan nehéz a szivem, mintha üres volna ! Nem tudom elfelejteni az intézetet és néhány jó barátnőmet, különösen Karolint, ki egy kiflit adott nekem az utra és sok, sok csókot ! Ah ! — — —

A tintásujju Bertát örülök, hogy nem látom többé. A neveletlen nem fog mindig szekirozni azzal, hogy nem ismertem sem apámat, sem anyámat és hogy »enfante illégitime« vagyok, pedig nem igaz, bár még most sem tudom, hogy tulajdonképen mit akart azzal mondani.

Tanitványomat Mici-nek hivják. Szörnyen el van kényeztetve és ugy látszik, nem nagyon szeret engem. Bánom is én ! ! A házigazdának vendégei vannak. Csupa grófok és bárók. Ez a nagy ház ! ! — —

Egy csúf kutya is van, de csak éjszaka ugat.

Nagyon álmos vagyok.

A fiatalembernél most oltották ki a világot ! ! . . .«

Eddig az első nap jegyzetei. A mint látjuk, Margit nem szükölködött a felkiáltó- és gondolatjelekben. Oh ! ezek a gondolatjelek ! . . . Ha valaki e szőke fejecske gondolatait ki tudná találni !

Különben a naplótöredék eléggé hű s nekünk kevés megjegyezni valónk van rá.

Az első bemutatásnál Pentelényiné valóban feltünő tekintetekkel vizsgálta az uj nevelőnőt, s Margitnak igaza van, midőn azt mondja róla, hogy alkalmasint nem hitte őt ilyen szépnek. Két gyönyörü teremtés állt szemben egymással. amaz barna, oly sötét szemekkel, mint mikor éjjel villámlik; ez szőke, a tavaszi ég szinét viseli szemeiben; az kacér s egész megjelenése valami delejes vonzalmat kelt az emberben; duzzadt, sima karjait szinte szeretnők megfogni, mint a gyermek a fölvágott, dagadó kalácsot; ez szemérmes, arcán rizspor helyett az üde ifjuság himpora. Az éjszaka és hajnal, a tavasz és a tüzes nyár szemben egymással.

Arankának nem nagyon nyerte meg tetszését a nevelőnő, s midőn másnap reggel Domokos ur belépett nejéhez a kis boudoirba s kérdé tőle:

— Nos, édes, mint mond a gouvernante-hoz?

Aranka a tükörbe bigyeszté piros, eperajkát s röviden viszonzá:

— Lehetne idősebb is.

— Tán csak nem lesz féltékeny, édes grófnő?

— Én? . . . kérdé most nagy szemeket meresztve a szép asszony, és tekintetének egész éjszakáját rávetette Domokos urra.

— Maga, maga, dadogá a férj, de már forgolódni kezdett s kereste nagy gömbölyü fejével a kijáratot.

— De hát kit féltenék? kérdé Aranka még nagyobb bámulással, ugy hogy lesujtó tekintete alatt a gömbölyü Domokos ur egészen összelapult. Dünnyögött még valamit mosolyogva, aztán kisompolygott a szobából. Aranka ismé: elővette kis kézi tükörét, megnedvesité hüvelyk- és mutató-ujját s meghuzogatta hosszu szempilláit, megvetően susogva:

— Ostoba!

Hadd tünjék le ismét huszonnégy óra s lássuk a kis leány naplóját:

»Tudom már ki az a fiatal ember, ki velem szemben lakik: a **nevelő**. — Van itt a háznál egy benfentes szobaleány, az fecsegte ki előttem a dolgot, a nélkül, hogy tudokozódtam volna. Ma már együtt ebédeltünk mind a közös asztalnál. Z o l t á n G e r ő is, igy hivják a nevelő urat. Jó fiunak látszik, csak azt hiszem ábrándozó. Szánom őt állásáért, mert ennél a háznál bizony sokat kell tűrnie. Tanitványa egy kilenc éves kölyök, a bosszantásig pajkos és konfidens s ugy beszél mesterével, mint ha kocsisa volna. Zoltán ur is sajnál engem, legalább ugy vettem észre, mert az egész ebéd alatt lopva mindig rám nézett, — nem láttam, de éreztem, — s néhányszor részvétteljes mosoly vonult el ajkán. Egy szót sem szólt, csak sóhajtani hallottam. Szépen sóhajt!!!

De »hitvesem a grófnő« nekem sehogy sem tetszik. Ez egy irigy nő és még talán több is! Nehányszor olyan pillantást vetett rám, mintha keresztül akart volna döfni a szemével.

Micike nagyon csintalan s néha olyan kérdéseket intéz hozzám, hogy kétségbe ejt s nem tudok neki felelni. Ma is, midőn a bibliából magyaráztam neki, hogy Ádámot és Évát az ur kiüzte a paradicsomból és egy arkangyalt állitott annak bejáratához, kezében lángoló pallossal, Micike kacagva kiáltott fel:

— Jaj néni! de ostoba volt az az Ádám és Éva!

— Miért? — kérdém meglepetve.

— Azért, mert nem volt annyi eszük, hogy bemásszanak a keritésen!

Eleinte bosszankodtam, de később magam is nevettem.

Nagyon kellemetlen szokás van a háznál: itt csokoládét reggeliznek; csak a cselédség kap kávét, vagy tejet. Én a csokoládét ki nem állhatom!

A házőrző kutyát Bors-nak hivják, már volt huszonnégy kölyke. Szeretnék egy szép kis kutyát, fölnevelném.

Ma délután megint nagy vendégjárás volt. Ugy vettem észre, hogy a házigazda szereti fitogtatni: hogy annyi előkelő ember jár hozzá. »Barátom a »Rucsi«, »Pajtásom az Arthur báró«, »Gida cimborám!« »Feri gróf!« »Kornél szivem!« »Angyalom Zdenkó!« stb. stb., ez folyvást igy megy. Aztán miféle emberek ezek!!!. Egyik soványabb, mint a másik. Ugy néznek ki, mintha sohasem aludnának s egy csepp vér sem volna ereikben. Aztán mindenik köhög. Mialatt én leckét adok Micikének, a szomszédszobából, hol az urak kártyáznak és társalognak, szünet nélküli köhögés hallatszik. Sorban megy; előbb kezdi az öreg kapitány vastag hangon, aztán a »Kornél szivem« baritonból, a többi utánuk mindig vékonyabban. Egész skála! Nem tudok tanitani. Aztán némelykor olyan furcsa dolgokat mondanak, hogy még! Mindnyájan kacagnak rajta, de én nem tudom, hogy mi az, a min kacagnak. Ha hallom sem értem, pedig nem illik hallgatódzni, nem is teszem. Mi közöm hozzá?

Valami báró K e n g y e l G i d a mond legtöbb afféle ostobaságot, a min a többiek nevetnek. Pedig ez az ember ér legtöbbet az egész társaságban. Csinos ember, csak kár, hogy kezd kissé kopaszodni. Gyönyörü barna bajusza van. Hallottam, a mint mondta kártyázás közben:

— Ördöngös kópé vagy te Domici! — ez a házigazdám, — te ugyan kiválasztottad.

— Mit? — szólt rá az én gazdám, — talán a kártyát? Hiszen te osztottál.

— Nem a kártyát értem, de őt. Gyönyörü kedves kis f r a c!

A szemtelen per f r a c beszél rólam! Mert rólam volt szó, mindjárt észrevettem! Dicsérte, hogy gyönyörü hajam van és csinos, pici lábam.

Jézusom, de nagy lába van a háziasszonyomnak!

— — — — — — — — — — — — —

Holnap kirándulást teszünk a szomszéd várromokhoz. Megy az egész család. Én is.

A zöldben fogunk ebédelni. Rendkivül örvendek rajta! — — —

Azt mondja Riza, a szobaleány, Zoltán Gerőről: hogy az atyja pap volt, de minden vagyonát elitta s mikor meghalt a fiu segély és támasz nélkül maradt az anyjával s kénytelen volt abbahagyni az iskoláit s nevelői állást keresni. Ő tartja fenn öreg anyját. Szegény fiu!! — — —

Holnap a világos-kék ruhámat veszem föl; az nagyon jót áll a szőke hajamhoz. — —«

Mielőtt tovább olvasnók a naplót, némi mondani valóm van, mindenek felett pedig, akár akarom, akár nem, kénytelen vagyok bemutatni Kengyel Gidát.

Ez az ur egy báró; csinos barna ember, kopaszodó homlokkal, melyet még meglevő fürteivel takargat. Látszik, hogy fodrászt tart. Még alig mult harminc éves, de ugy néz ki, mintha már jó negyvenes volna. Kissé előreszökelő horgas orra nem rutitja el arcát, sőt, némelyek az ilyen orrokat nemzeti jellegnek tekintik s különös előszeretettel viseltetnek irántuk. Szemében értelem lakik, ajkán — melyet barna bajuszka takar, — örökös gunymosoly honol. Az előkelő és nem előkelő körökben, hol a báró meg szokott fordulni, hires élcelőnek tartják. Oda üt a hová néz és mindig talál, akár pisztoly, kártya vagy lovagostor van kezében. S kezével épen ugy talál, mint szellemdus megjegyzéseivel, melyek azonban ritkán valók női társaságba, mint pongyolán öltöztetett gyermekek az előkelő szalonba. Gazdagságával csak könnyelmüsége mérkőzhetik s azt beszélik róla, hogy dacára számos és nagy kiterjedésü birtokainak, már régen koldusbotra jutott volna, ha nem tudná oly kitünően kezelni a kártyát.

Báró Kengyel Gida évek óta rendes vendége a Pentelényi háznak, sőt rosz nyelvek beszélik, hogy egy időben szenvedélyesen udvarolt a szép Arankának, s a bájos comtesse örömmel hallgatta a báró szellemdús bókjait, Domokos ur pedig süket és vak volt, mint minden férj, kinek sokkal fiatalabb felesége van. De hát ezt csak a rosz nyelvek beszélik, s e fecsegéseknek nem szükség hitelt adnunk.

*

Augusztus végén szokatlanul enyhe, verőfényes reggel két jármü robogott ki a Pentelényi-kastély kapuján. Az első nagy, nyitott hintóban maga a házi ur foglalt helyet nejével s a báróval, ki örömmel ajánlkozott részt venni a kirándulásban. A másik már előttünk ismert brieskában ült a két gyermek s azok őrizői: Zoltán Gerő és Margit. A saroglyában volt elhelyezve az egész napra való élelem; evőeszközök; néhány palack finom bor; azonkivül kendők és felöltők nagy halmaza, melyeknek a visszatéréskor kell majd jó szolgálatot tenniök. A bakon megint az öreg Ambrus dörmögött, ki semmi finom érzékkel sem bir az isteni természet iránt, mert ugymond: »az efféle ződbe rándulások csak a lovat rontják, mert kigyünnek a rendbül!« Szegény Ambrus gazdának ez alkalommal még az a hátránya is volt, hogy — mint rendesen, — nem tölthette bosszuját a mihaszna Bertókon, mert annak helyét, mellette a bakon, Riza kisasszony foglalta el, e gyöngéd hölgy hátát pedig csak nem püfölhette lépten-nyomon, megelégedett tehát azzal, hogy egyszer-kétszer Ribiszke kisasszonynak nevezte a selypegő komornát, s a rendesnél nagyobbakat csapott a lovak fültövére.

Margit gyönyörü volt; ugy nézett ki egyszerü, de csinos kék ruhácskájában, mint egy kis nefelejts. Szőke fürtein szint játsztak a nap sugarai, mint valami leomló patak hullámain. Arca egészen ki volt pirulva a boldogságtól, szive ujongott örömében, kiröppent madárhoz hasonlóan, mely kalitban raboskodott eddig. A merev, szigoru zárdai élet, melyben fölnevekedett, nem igen nyujtott alkalmat az ilyen élvezetes mulatságokra, midőn az ember gondtalanul az anyatermészet keblére borulhat. Zoltán Gerő szemközt ült vele, s az ő rendesen komoly arca is fölvidult valahányszor tekintete a mosolygó leánykáéval találkozott, ki nem mint fontos hivatását fitogtató nevelőnő foglalt helyet növendéke mellett, de oly pajzánul csevegett, oly vidáman nevetgélt, mint ha ő lett volna a harmadik növendék. Eddig még nem igen volt alkalmuk egymással érintkezni, most tehát annál bizalmasabbak és őszintébbek voltak, mint két hasonló sorsu, hasonló körülmények között élő lény, kiket a végzet arra szemelt ki, hogy saját érzelmeik s gondolkozásuk közlésével, mintegy másba oltásával hasznos egyéneket neveljenek s társadalomnak. Nehéz feladat olyan lény számára, ki még

*

maga sem szilárdult meg, kinek szive olyan, mint a most kicsattant virág-kehely, melyet még harmat csöppje nem érintett, oda föcscsent sár be nem szennyezett. Ifju hajtást, hajlékony vesszőt növény mellé tüzni, hogy azt támogassa, — nem lehet; a legkisebb szellő porba dönti a zsenge ágat karójával együtt.

Zoltán az első pilanattól kezdve élénk részvétet érzett a kis nevelőnő iránt, mely részvét majdnem szánalommá fejlődött, midőn látta, hogy e fiatal gyermekded leány mint zuhan bele egyszerre az élet zavargó árjába, a nélkül, hogy alkalma lett volna megtanulni, miként kelljen ez árral usznia, hogy el ne merüljön; a nélkül, hogy tanácsadója, támasza lett volna, a ki megvédi vészben, viharban; a nélkül, hogy valaki szeretné. Ő ismerte a környezetet, melyben élt; a ház, a család mindenik tagját ismerte jól, s tudta, hogy e fiatal leánynak itt csak ellenségei lesznek, s ha akad talán olyan is a ki szereti, annak szeretetétől jobban kell majd óvakodnia, mint a legbőszebb ellenségtől.

Ama hely, hová a kirándulók igyekeztek, történeti nevezetességü rom volt, magas és meredek hegy tetején, melyről mértföldekig be lehetett látni a vidéket, mely regényes hegységeivel, erdők, völgyek természeti pompájával köröskörül mint egy óriási cirkusz terült el. Maga a nevezetes hegycsucs a fehérlő szekéruttal, mely a völgyből kerengve, mindig kisebbedő körökben futott fel a tetőig, ugy nézett ki távolról, mint egy fölforditott csavar, melynek hegyét a karcsu, mohával belepett váromladék képezi. A bricska csak nagyon lassan haladva érkezett a tetőre. Lent a völgyben az ut kanyarulatánál elmaradt tőlük a hintó, mert Pentelényiék utközben elhatározták, hogy be fognak tekinteni gróf Migléczyékhez s rábirják Arthur grófot, hogy szegődjék hozzájuk s tartson velük a rögtönzött kirándulásban.

Zoltán kezét nyujtá Margitnak, hogy leemelje őt a bricskáról. Ambrus gazda kipányvázta lovait s Riza kisasszonynyal hozzáfogott a teritéshez, hogy mire az uraság feljön, mindent készen találjon. A két gyerek, Adorján és Micike, lepkét kergetett, vagy üldözőbe vettek valami eltévedt bogarat, mely egyik fától a másikhoz, bokortól bokorhoz vezette őket, mig végre megunva a szokatlan kiséretet, szárnyait kibontá s zümmögve nekirontott a kéklő láthatárnak.

— Oh mily szép! Mily isteni! Nézze, tanitó ur! — kiáltott Margit a romok tulsó oldalán egy kis tisztásra érve, hol két fának ölelkező lombjai szétnyilnak s a meredek alján látni engedik a gyönyörü vidéket, itt-ott tarkázó sikokkal, kifehérlő falvakkal.

— Szép, nagyon szép! — suttogta Zoltán, közelebb lépve s nem a vidéket nézve, de a leányt.

Az pedig valódi mohósággal legeltette szemeit a tájon; még lélegzete is gyorsabbá vált, karjait kiterjeszté.

— Mért nincs az embernek szárnya? Mily jó volna lerepülni innen, a hová a szem lát.

— Le u g r a n i innen, — szól az ifju — s mire le érne az ember, meg volna halva.

Margit halkan felsikoltott s önkéntelenül hátrált egy lépést a meredektől.

— Meghalni? ah nem! ah nem! Élni, élni! Hisz oly szép az élet!

— Oly édes a nyugalom! — folytatá Zoltán.

— S ön tudna öngyilkossá lenni? — kérdé Margit csodálkozással.

— Oh! a legnagyobb nyugalommal, — szólt a fiatal ember s kicsinylő mosoly vonult el ajkán. — Ha nem volna anyám, ugy már régen . . . Különben is megjósolta egy cigányasszony, hogy nem fogok természetes halállal kimulni.

Margit eltakarta arcát kezeivel és mint valami csodát szemlélte Zoltánt, ki hanyagul csapdosta vesszejével a bokor lombjait s leült egy alacsony fatörzsre.

— Ha nincs k i é r t élni, nincs m i é r t élni, — szólt ismét rövid szünet után s a komor szavaknak mintegy ellentétetül Margitra mosolygott.

— Hát nem szeret ön senkit? — kérdé a leány.

— Anyám az egyetlen, — viszonzá a fiatal ember.

Margit felsóhajtott s mintegy nem adva hitelt Zoltán szavainak, rázta fejét.

— Hát barátai? — kérdé.

— Nincsenek.

— Lássa, nekem sincs senkim sem, nem is volt soha, azért mégis élni akarok . . .

Oh a halál borzasztó lehet! Irtózom a haláltól.

— Ön . . . az egészen más. Önnek lesz kiért és miért élni. Lesznek barátai, még pedig sokan.

— Gondolja? kiáltott Margit egészen felvidulva.

— Minden bizonynyal.

— S miből következteti?

Zoltán hallgatott néhány percig, mintha azon töprengett volna, hogy szóljon-e vagy sem? Végre hosszasan szemlélve Margitot, merészen mondá:

— Ön n a g y o n s z é p! . . .

Margit arca lángvörös lett, hirtelen elkomolyodott, aztán szótlanul közeledett a romok felé, egyik kőről a másikra kapaszkodott s fölért a csúcsra.

Zoltán merő tekintettel nézett utána.

— Jőjjön csak ide tanitó ur! Jőjjön ide! Innen még gyönyörűbb a kilátás . . . . kiáltott Margit, a beszédnek más fordulatot adva. (Folyt. köv.)

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

— Tudod-e, öregem, hogy én már nem birom tovább? — szólt János. Körülbelől hat óra óta járunk ebben a hideg fürdőben. Ez tönkre tesz engem. Már lehet egy negyedórája, mióta a görcs kinozza a jobb lábikrámat s mégis folyvást mentem. De, most már végem van. Hagyj engem itt, öregem s eredj magad tovább a hegység felé. Nem lehet az már nagyon messze. Nemsokára már virrad; már kezd is világosabb lenni a táj. Ha mi mindaketten itt maradunk, mind a kettőnket elfognak. Jobb szeretem, ha csupán engem fognak el. Neked Jeannet kell fölkeresned. Ha majd az őrök rám találnak, azt mondom nekik, hogy te a vizbe fultál. Érted-e, Máriusz? Hallod-e?

— Hallom, de nem értem. Eléggé balga vagy, ha azt képzeled, hogy én gyáva módon menekülni tudnék. Oh, abból ugyan semmi sem lesz s ne is halljak tőled ily bohóságot többé. Csak folytassuk utunkat s találunk majd alkalmat, hogy valamely fán elrejtőzzünk, mig az éj ismét beáll . . .

— Ha addig valamely szerencsétlenség nem ér minket, — vágott közbe János.

Mintha valamely jóslatot mondott volna, egyszerre látta, hogy Máriusz, ki öt-hat lépéssel járt előtte, sülyedni kezd a vizben, mintha valamely mélység nyelné el.

A hol Máriusz lemerült, a viz bugyborékolt, a mint ezt János a hajnal kétes világánál észre vehette. De azt is észrevette, hogy ott örvény kavarog, mely őt is alásodorja, ha gyorsan ki nem kerüli. Ez az örvény nyelte a barátját el. No, de se baj! Neki kötelessége volt Máriuszt követni, hogy megmenthesse, ha lehetséges, vagy hogy együtt haljon meg vele a mélységben.

Alig hogy alámerülni látta Máriuszt s fölbugyogni utána a vizet, minden tétovázás nélkül rögtön ott termett, a hol barátja eltünt. Azonban egyszerre megragadni érzé egyik lábát s azt is érezte, hogy valamely ellenállhatatlan erő vonja lefelé. A mint leért, egy lépést tett a meder alján, de egyszerre ugy érzé, hogy egy erős vizroham taszitja őt vissza, mely kevésbbé hideg, mint az ér vize, sőt langyos melegnek mondható.

Mindez egy pillanat müve volt. Aztán ujra kiemelte fejét a vizből, kellemes, csöndes medencébe uszva, de oly sötétségben, hogy mit sem láthatott; azt azonban észrevette, hogy a viz dagálya belebb belebb vonja. Nem tudta elképzelni, hová jutott. Nem látott ugyan semmit; de hallott távoli határozatlan morajt, mely alkalmasint ama viztölcsértől eredhetett, mely őt megragadta, aztán kitaszitotta.

— Hol vagyok én? — töprenkedett. — Hol lehet Máriusz? Vajjon ő is oly szerencsés volt-e mint én, avagy talán elsodorta őt az ár? Szegény Máriusz! . . . De hát mit tegyek most?

A mint igy gondolkozott, folyvást uszott az ár ellenében, a nélkül, hogy számot adhatott volna magának arról, minő csodálatos helyzetbe jutott.

Érezte, hogy egész lélekjelenlétére szüksége van. Kinyujtotta karjait, gépiesen tapogatózott ujjaival s egyszerre valamely nyirkos, de egyszersmind selymes csomagot érintett. Hirtelen visszavonta a kezét, de aztán ösztönszerüleg nyujtá ki azt ujra. Haj volt az.

Maga mellett kezdte vonni e tárgyat, minden nagyobb erőlködés nélkül, de aztán érzé, hogy e hajcsomó nehezebb tárgygyal van egybekötve. Test volt ez.

Folyvást uszva, hátára vetette a testet, ugy, hogy a fej kiálljon a vizből. Kétségkivül

Máriusznak a teste volt ez, de vagy meghalt, vagy elájult.

— Mily szerencsétlenség! sóhajtott Pioux János. — Ha legalább talpra állhatnék, megkisérleném, életre hozni ismét. Megfulladt, szegény! Magam is érzem már, a mint a göres ujra kinozza a lábamat... És ennek a földalatti folyónak, ugy rémlik, vége sem lesz már ... Vajjon hol végződhetik ez? Ez nem folyó, hanem tó! ... De hát még sem tarthat ez igy örökké! Nem bánom, küzdök, a meddig lehet; engedem magamat az árral tova vonni; de nem engedem ki a kezemből Máriuszt.

És János folyvást haladt tovább, kimerülten, de nem csüggedve. Megkisérelte az ár folyását oldalvást metszeni át, gondolva, hogy ugy talán hamarabb véget ér. Azt hitte, majd vagy partra, vagy sziklatömbre, avagy fövényzátonyra fog jutni. Máriusz fejére azonban gondja volt, nehogy a vizzel ujra érintkezésbe jőjjön. Bal kezével tartotta azt, mig jobb kezével teljes erővel uszott tovább.

Azonban ez az erőfeszités már nagyon is sokáig tartott, főleg az előbbi fáradalmak után a hideg vizben. Tagjai mindinkább zsibbadni kezdtek, lélekzete nehezbedett s midőn lábával tapogatódzni kezdett, nem ért az még szilárd talajt.

Veszve érezte magát. Kettő közt kellett választania: vagy elbocsátani Máriuszt s megkisérleni egyedül a menekülést. vagy pedig bajtársával merülni el. Nem habozott.

— Mi nem vagyunk hüllők! — mondá hangosan. — Itt kell meghalnunk. Lemeritem magamat.

— Micsoda? — kérdé egyszerre Máriusz gyönge hangon.

Ugyanekkor, midőn János már ajkig volt a vizben, lába sziklatalajt ért. Egy lépést tett előre. Megmenekültek.

Még tovább haladt. A viz sekélyebb lett. Már csak a válláig ért Jánosnak. Még három lépés s a viz a derekáig ért már. Egy pillanat alatt fokozódott ereje az örömtől. Négy-öt lépést szökött előre a sötétben, esztelenül, kitéve magát ama veszélynek, hogy homlokát összezuzza valamely szirtfalban. De nem! Nem volt ott semmiféle szirtfal. Szilárd talajra jutott Máriuszszal, a ki már magához tért.

— Máriusz, öreg Máriuszom, most már megszabadultunk. Nem vagyunk többé a vizben. Tekints szét csak!

S az ujra életre ébredt Máriusz mit sem látott, mert még mindig éji sötétségben voltak.

— Oh, mily bohó vagyok én! — kiáltott föl János. — Egészen elfeledtem, hogy itt nincs világosság. De, végre is, talajt érzel a lábad alatt, ugy-e? Mi megmenekültünk, mi?

— Mondd csak, hol vagyunk most? Nekem oly kábult a fejem s a szivem is ugy el van fogódva.

— Hüm! A vizbe fultál.

— De hiszen már virradt, mikor mi egymástól megváltunk.

— Mi bizony valamely barlangban vagyunk, édes barátom; de nem tudom, hol. Csak most jutott az eszembe! És én azt hittem, már megszabadultunk! Ám, az most a kérdés, miképen jutunk ki innen?

— Majd meglátjuk később. Egyelőre együnk és aludjunk kissé. Itt bent ugy sem fognak minket keresni.

Csak ugy tapogatódzva a sötétben, kivettek a tarisznyájokból egy darab kenyeret. Habár meg volt az puhulva, némi borszeszszel locsolták meg; aztán, mitsem törődve a kemény talajjal és nedves ruhájokkal, lefeküdtek s csakhamar elaludtak, legnagyobb lelki nyugalommal horkolva versenyt.

Midőn fölébredtek, természetesen azt vették észre, hogy kissé jobban érzik magokat. Még egyszer nekifogtak az étkezésnek s ekkor már ugy tetszett nekik, hogy tökéletesen visszanyerték erejöket

— Még nem értünk célt, — mondá ekkor Máriusz; — most, miután aludtunk, ettünk s kissé a ruhánk is megszikkadt, az a fődolog, hogy az utat megtaláljuk s ez nem könnyü föladat. Alkalmasint valamely kijárat nélkül való barlangba jutottunk, mert sehol sem látok világosságot. Visszatérni arra, a merről jöttünk, lehetetlenség. Különben sincs több fürdőre szükségünk. Eléggé kiszapulódhattunk tegnap óta. Nem marad hátra egyéb, mint hátat forditani a tónak. Menjünk!

Kezökkel tapogatódzva néhány lépést haladtak előre; igy értek a vizig, mely megnedvesitette a lábokat.

— Kellett-e ez nekünk, öregem? — dörmögött János röhögve. — Köszönöm!

Nem kérünk belőle többet! Mondjunk bucsuüdvözletet e viznek!

— A soha viszont nem látásra — tevé utána Máriusz.

S megfordulva, merészen mélyedtek a sötétségbe. A lég hüvös volt a tó felől, de mind a mellett is nehéz és fullasztó. Oly melegnek, a mellett nyirkosnak tünt föl az ellenkező oldalon, mikép azt lehetett volna mondani, hagy valamely sütőkemencéét öntöttek le Lábaik alatt recsegett a kaviccsal vegyes fövény. Fölöttük magas boltozat emelkedhetett; mert lépteik és beszédök visz hangja erős volt. Hol végződik ez a barlang? Több mint fél óra óta lépdeltek igy előre, az igaz, lassan, mint sötétben lehet, de azért csak haladtak ők, a nélkül, hogy utjok véget ért volna. Azonban még folyvást reméltek.

— Hogy az ördög pusztitsa el azt a Barbellezt! — szólt Máriusz. — Ha az a gazember az én gyufatartómat a d p a t r e s nem küldi, legalább látnánk most valamit!

Ej, ej! — viszonzá János, épen most éreztem, mintha valami ág horzsolta volna a homlokomat. Bizonyosan a barlang boltozatáról aláesüggő növényzet ez. Bizonynyal kijutunk innen valahára.

Valóban, nem sokára amolyan falféléhez jutottak, melyből hegyes, kőkemény részek nyultak ki.

— Vigyázzunk! — mondá Máriusz. — Itt tapogatódzva kell tovább mennünk.

Még egy fél órát botorkáltak igy odább. Most már gyorsabban mehettek, a fal támaszul és kalauzul szolgált nekik. János ment elől s egyre gyorsitotta lépteit, midőn egyszerre fölkiáltott:

— Ördög hordja el ezt a falat! Már megint a tóhoz jutottunk. No, ez mulatságos utazás!

— Hát, forduljunk más felé! — viszonzá Máriusz, egykedvüleg. — Kövessük folyvást ugyanezt a rendszert Legalább bejárjuk a börtönünket s minden falát megtapogatjuk.

Ismét egy órát haladtak igy. kézzel tatapogatózva az áthatolhatlan sötétségben, reménynyel és aggálylyal szivökben. Vajjon találnak-e végre valamely nyilást?

Megint vizre bukkantak. Bejárták már a rejtélyes barlangnak minden száraz részét. Szemközt velök a sötét viz volt és csak ezen át lehetett tovább hatolni, hogy kijárásra találhassanak. Hátok mögött az éjszaka, a börtön, az éhhalál, a nélkül, hogy segélyt remélhetnének. Melyiket válaszszák? Kétségbeesve ültek le. Még étkezni sem mertek többé. Egyszerre támadt lelkökben ugyanaz az egy gondolat:

— Jobb lenne véget vetni életünknek.

Mily végzet! Ők, a kik Párisnak verőfényes kövezetén születtek, a verőfénynél növekedtek s a szabad légen váltak emberekké, e sötétségben lesznek kénytelenek kimulni, elevenen eltemetve e dohos barlangban!

Máriusz zokogva vetette magát Jánosnak a karjai közé.

Azonban a csüggedés csak pillanatig tartott, mert aztán rögtön nevetve mondta:

— Ejh! hát voltaképen mit is akarsz te?

— Mit akarok?... Teringettét! Mit akarnék én egyebet, mint azt, hogy most mindjárt véget vetek életemnek.

— Ejh no! Ne mondd azt legalább oly mogorva hangon! Hiszen én is szakitani akarok az élettel s szintén nem akarom azt sokáig nyujtogatni. De azért kár volna szomorkodnunk. Mi haszna van annak, ha ugy könyezünk, mint a szivacs s ugy harsogunk is, akár a kürt? Hiszen mi mosolygó arccal születtünk, vigan éltünk, tehát nevetve kell meghalnunk. Én egyébiránt, ugy hiszem, még egy kis élvezetet is szerezhetünk magunknak.

— Élvezetet?

— Természetesen. Hiszen ehetünk egy kevés piritott kétszersültet, nemde?

— Hátha inkább csak közönséges kétszersültet ennénk?

— Nos, én azt is szeretem... Egyébiránt, kinek-kinek inye szerint!... Csupán egy dolog az, a mi engem vigasztal. Odább költöztünk azért, hogy szabadok legyünk. Nos, hát nem vagyunk-e azok? Éljen a szabadság!

Mind e derült hangulat mellett is egy ideig hallgatásba merültek.

Egyszerre, roppant lárma keletkezett a barlangban.

X.

A vulkanikus és csillagburány szigetek.

Uj Caledonia oly sajátságos természeti tünemény, hogy egy vulkanikus és egyszersmind csillag-korál-szigetből áll.

Mindenki tudhatja, mi a korál sziget. A korálpad, ez óriási épitmény, melyet csak nagyitó üvegen át látható parányi munkások épitenek, lassankint emelkedik észrevétlenül, ellenállhatatlan erővel, föltartva mélyedéseiben mindent, a mi uszik, mozog, a hosszú, fürtös tengeri mohot, a sötét zöld szinü szijhoz hasonló puhányt, a hullámok által örökösen csiszolt kovaport, az üres kagylókat, melyek lassankint szétmállanak, mint omlatag házak, az ezer meg ezer hulladékot s tömérdek mindenféle névtelen tárgyat, mely a tengernek feneketlen katlanában terem, iszapot és fövenyt, melyet olykor a vihar roppant tömegekben kavar föl s szállit tova a hullámok hátán. Ép ugy hömpölyög az a vizforgatagban, mint a forgószél által fölkapott por a légben. S mind e sokféle anyagokat a burány pad föltartóztatja, magába szedi, betöltve azokkal minden hézagát. S igy alakul egy-egy sziget, melynek csillagburányok képezik a vázát, mig testét ama sürü üledékek, melyeket a tenger hullámai szállitanak oda.

A vulkanikus sziget ellenben nem ily lassan képződött. A tüz eme gyermeke egyszerre született. A föld méhében forrongó láva szüknek találta helyét, gőzével áttörte a kemény kérget, mely fedelcül szolgált amaz üstnek, a melyben forrt. És e födél, mely a tenger feneke, hegygyé alakult, mely a fölszinre emelkedett ki. Ott vulkánná vált, vagyis az egész tüzanyag gránittá szilárdult. S ime kész volt a sziget.

Nos, az nagyon gyakran megtörtént, hogy az igy kiemelkedett vulkanikus földkéreg fölött egész burányvilág épitkezett, megalakult a korálpad s mint egy halomvidék emelkedett ki a szabad légbe. A zátonyok szirtekké váltak.

Ekkép keletkezett a különös természeti tünemény. Helylyel-közzel, a tengerből kiemelkedett hegységben belső beomlások történtek. A lágy anyagok omlottak össze s csak a váz tartotta magát szilárdul. Igy jöttek létre a korál-szigetek barlangjai.

Némelyek ezek közül egészen el vannak zárva a világosságtól; csupán a viz folyásának engednek nyilást, mely a sötétben rohan végig, hogy aztán másutt, nagy messzeségben ujra napvilágra bukkanjon.

Ilyen barlangba jutott János és Máriusz.

Csakhogy ők hiába tapogatóztak a falzaton, nem tudtak semmiféle nyilásra akadni. A száraz talajról a barlangnak sehol sem volt kijárata. Azonban a falon, jó magasan egy nagy, kerek lyuk tátongott, melyhez fölkapaszkodva, egy barlangüregbe lehetett jutni. Annak ki a sötétség feiől oda benézett, a tulsó nyilás ugy tünt föl, mint egy tátongó torok.

Ez a torok a vadembereknek templomajtó gyanánt szolgált. A rejtélyes barlang, sötét tavával, az ő babonás hitök szerint, őseik borzalmas és megszentelt lakása. Minden évben fölkeresik e helyet a varázslók és a főnökök, hogy ott vallási szertartást végezzenek.

Lemennek e földalatti helyiségbe s fél mértföldnyire zaj nélkül, világosság nélkül, hason csuszva haladnak előre, mint azt régi szertartásuk követeli.

A legvénebb varázsló a vezető, ki egyszersmind az egész bucsujárást rendezi.

Midőn ama torkolathoz jutnak, mely a barlanghoz vezet s ujjaik alatt köves részeket éreznek a talajon, megállapodnak. Aztán valamennyien hirtelen fölegyenesednek s egyszerre vad orditással törnek ki.

Ily lárma volt az, a melyet János és Máriusz hallott.

Aztán ujabb orditás hangzott föl, mely háromszor ismétlődött, gyakori, ütemszerü dübörgés kiséretében.

A varázslók és a törzsfőnökök hatoltak a barlangba. A három legfiatalabb főnök ereszkedett le először a mélybe s egymás vállára emelkedve, a lépcső egy nemét képezték, melyen alákusztak s varázslók s utánok a vén főnökök, kiket az ily lépcsőzeten való alászállás szintén megillet. A többi aztán leugrált egymás után s a fal mellett sorban, szótlanul foglalt helyet.

Az öreg pap, a ki az ünnepélyt rendezte, utoljára ereszkedett alá.

A szertartást ájtatos hajlongással és könyörgéssel kezdte meg. A szokott ördögidézés után, az ő rendeletére, fáklyákat gyujtottak meg s mindegyik bemártotta amuletjét a titokszerü tó vizébe.

Mielőtt a szertartást megkezdték volna, mindenki lent volt s halkan mormogta az ősökért való imát.

A csönd e pillanatában János és Máriusz nesztelenül vonultak egy szikla mögé kezeikkel tapogatózva:

Első meglepetésök multával a fölött kezdtek tanakodni, mit tegyenek az ismeretlen veszély ellenében.

— Vajjon mi lehet ez? — susogta János a Máriusz fülébe.

— Valóban, magam sem tudom. Annyi bizonyos, hogy ezek nem állatok. Az állatok több zajt okoznak s nem ugy egyszerre orditanának föl, mint ezek. Ily lárma csak emberi ajkaktól származhatik s hasonlit valamely harci fölkiáltáshoz. Alkalmasint vademberek ezek. Hallottam is valaha beszélni ezeknek a vallási szertartásaikról. Ez is afféle szertartás lehet. Egyébiránt mindjárt meglátjuk.

(Folyt. köv.)

A TÁRCAIRÁS KÖZÉPKORÁBÓL.

— Irodalomtörténeti csevegés. —

Utolsó alkalomkor Jules Janinról emlékeztünk meg, a kit joggal lehet a tárcairás atyjának nevezni, most egy pár más alakot akarunk méltatni, kik hazánkban nem annyira ismeretesek, de irodalmunkra mégis hatással voltak, a mennyiben tárcairóinkat erősen befolyásolták. Ilyenek különösen Nestor Roqueplan és Karr Alfonz.

Roqueplannak virágzása ideje a második császárság korára esik. Joggal mondhatjuk, hogy a francia tárcairás alaki tökélyére döntő befolyással volt. Ám a nyelvkincs dolgában sem lehet az ő roppant jelentőségét kétségbe vonni. A mai boulevardok gaminjai százával használnak oly kifejezéseket, melyekről ki lehetne mutatni, hogy azokat ő hozta használatba. Szeret mindent egyetlen csapással megvilágitani, akár csak villamos fénynyel. E mellett pedig minden cikkében bizonyos jótékony erkölcsi fuvalom, egészséges társadalmi szellem uralkodik. A nélkül, hogy sokat moralizálna, sikra lép az ugynevezett »előkelő világ« és az ennek utánzását képező félvilág ellen, melynek aligha volt veszedelmesebb ellensége, mint épen maga Roqueplan. Egyetlen cikkecskével, melyet a »gerlicékről« (Pigeons) irt, többet ártott a cavalieri serventi-k intézményének, mint mások száz meg száz bőjti prédikációval, mert az egész cikk maró gunynyal öntötte végig a házasságtörő párisi asszonyokat és ugyancsak nevetségessé tette őket.

Különös tehetsége van arra, hogy a legkényesebb dolgokról is egészen kényelmesen, mi több, kedélyesen tud beszélni és irni; sima területen mozogni neki ép oly élvezet, mint a gyakorlott korcsolyásnak a jeget hasitani. Mig Jules Janin kényelmes házi köntösben mozog, addig Roqueplan a szalonok testhez feszülő elegáns öltönyét, a frakkot kultiválja. S mégis oly kedvvel bocsátkozik bele a legkényesebb kérdésekbe, hogy szinte méltányoljuk Wolfnak kissé rajongó épithetonját, a ki Roqueplannak »isteni vakmerőség«-et tulajdonit.

A mesterfogások, melyeket Roqueplan azon célból használ, hogy célját, a föltétlen érdeket elérje, oly nagy számuak, hogy azokat nem is lehet fölsorolni: számuk egyszerüen légió. A legjobbat és szeretetre legméltóbbat még hozzá elemezni sem lehet, egyszerüen be kell érni a hatással. Mint minden francia, nagy hajlandósággal viseltetik az ellentét iránt és azt nagy geniálitással, de egyszersmind paradoxonokkal telten kezeli. Igy például azt irja:

A mai asszonyok nem vénülnek, hanem elmállanak, mint a sziklák.

Régente a megöregedés müvészet volt, ma már csak szerencsétlenség.

Roqueplan irómüvészetének egyik specialitása a merész osztályozás. Tudományos felosztás módjára bocsátkozik bele a legkülönbözőbb, legheterogénebb elemek összehányásába, a mi által azonban nem ritkán valóságos diadalt ül a gyanutlan olvasó fölött.

Ilyen például az alább következő töredék, mely a loretteknek szentelt szatirikus tanulmányból van kiszakitva:

— A lorettek estéje korántsem folyik el talán tétlenségben, ellenkezőleg nekik nagyon sok a foglalkozásuk:

1. Kis sipkákat készitenek, vagy almát esznek.

2. »Nénikéjük«-kel a tüz mellé ülnek és gesztenyét sütögetnek.

3. Néha levelet ir a lorette.

4. Állitólag harisnyát köt vagy nadrágtartókat horgol Arthur-jainak.

5. Terveket kovácsol komornájával, a jövőt illetőleg.

6. Elhatározza, hogy Londonba utazik, hisz minden lorette elmegy Londonba, hogy ott bosszankodjék az angolok felett, a miért azok sohasem engedik magukat teljesen behálózni.

*

Roppant furcsa hatással van Roqueplan akkor, mikor egészen méltóságteljes komolysággal beszél a legfurcsább dolgokról.

Igy például a kulturtörténetiró objektivitásával mondja el a következő történetet:

— A lorette-vel bizonyos családi érzék mindenkor veleszületik. Egy úr, a ki multkor Fifine kisasszonyt meglátogatta, panaszkodott a kapus gorombasága felett — Azt a fickót el kellene csapni, mondá Erre a lorette igy válaszolt:

— Én is gondoltam már erre, de hiába, nem megy, mert a portás: apám!

Néha-néha az ócskaságokat is fölveszi Roqueplan abba a tárcairói boszorkánykonyhába, a melyről Mikszáth Kálmán egyszer azt irta egy süldő-tárcairónak, hogy több fűszer van benne, mint a perzsa sahnak szakácskönyvében. Igy például ilyenféléket kockáztat: une sienne amie. Főmondatot képes »Lequel«-lel megkezdeni, a mi körülbelül olyan benyomást tesz ránk, mint magyarban a régi krónikásoknak sujtásos bekezdései, melyeket olyan participiumok előznek meg, hogy »lévén«, »vágyván«.

Nestor Roqueplan sokkal bensőbben van a francia szellemi élettel egyesülve, mint Jules Janin. Az irodalmi tárcának mindig van valami kosmopolitikus jelentősége, még legnemzetibb kifejezésében is; ellenben a csevegés összefor a nemzeti, mi több a lokális érdekkel és ez az oka annak is, a miért Roqueplan neve — tagadhatatlan szellemességének dacára — alig hatolt által Franciaország határain. Roqueplan képviseli a modern francia társaság philosophiai esprit-jét. Magyarországon aligha találhatunk valami hozzája foghatót, még Jókait is bajosan lehetne vele párhuzamba állitani.

*

Sajátságos irodalmi alak a középkori tárcagárda másik káplárja, a »Normandiai Penelope« szerzője, Karr Alfonz. Ezt már nálunk is jobban ismerik, ugyanazért kevesebbet is fogok róla irni, mint Roqueplanról, nehogy unalmassá váljak. Karr határozottan költői tehetség, regényei páratlanul magasabban állanak Janinnak amugy vastag krétavonásokkal odatüzködött történeteinél. Hanem legsajátosabb tere azért mégis csak a szatira. »Darazsak« cimű vázlataiban (Guépes) némiképen korának mentora: védelmébe fogadja az üldözött ártatlanságot, pártolja az uj találmányokat, megmenti a félreismert lángészt. E mellett azonban a tárcától amúgy is elválaszthatatlan alanyiságot annyira viszi, hogy minden esemény és minden tárgy, a melyről ir, saját egyéniségére veti sajátlagos vagy kölcsönzött fényét. Mindez azután, természetesen, majdnem hihetetlen személyes kultuszra vezetett. Majd azt mondja el olvasóinak, hogy Etretat mellett meglepte a tengerár, majd ismét merényletről ujságol, melyet valami kék harisnyás akart ellene elkövetni. Később azon csodálkozik a publikum, hogy mentett ki a Szajnából egy veszni indult dragonyost, utoljára pedig valami csalfa szirénnek találkáját is segit a sorok közül kibetüzni. Karr Alfonz különben határozott hajlandóságot mutat Alkibiadesnek utánzására, a ki tudvalevőleg nem sajnálta kutyájának farkát levágatni, csakhogy az athénieknek alkalmat szolgáltasson a pletykára. Azon könnyelmü és bohó tréfáknak és élceknek száma — melyet akár joggal, akár alaptalanul Karr Alfonznak tulajdonitanak, — jóformán megmondhatatlan. Mesteri módon értett ahhoz, hogyan kell a párisiak kiváncsiságát mindig ujból és ujból fölébreszteni és foglalkoztatni. Semmi eszköz sem volt erre nézve elég bizarr, ha csak célhoz vezetett. Magára vette valamelyik lovásznak ruháját és örömben uszott, mikor a járókelők azt sugdosták: — Ime Karr ur! milyen pompásan illik neki a bőrnadrág! Egy hyénát szabadon engedett a házban szerte futkosni és majd megpukkadt nevettében, mikor a szedőgyerekek, a kik Karrnak korrekturákat hordottak, az afrikai bestia elől menekültek. Máskor vett egy óriási ujfoundlandi kutyát, azt elnevezte »Bűvös vadász«-nak és egy fehérre meszelt arcú szerecsen által maga után vezettette fél Párison keresztül. Észrevevén, hogy a közönség már nem igen vásárolja a »Darazsak«-at, azt hireszteltette, hogy meghalt: oly füllentés, mely természetesen megtermette a kivánt gyümölcsöket. Az embernek ezen féktelensége és kiszámithatatlan szeszélye azután visszatükröződik a tárcairóban is. Karrnak iró módja is nagyon egyenlőtlen, néha erőltetett, de akadnak oly müvei is, melyekben valódi poézis uralkodik és melyek maradandó értéküek.

Fejezzük be a tárcairás középkorát, mely a világtörténeti középkortól főleg ab-

ban különbözik, hogy nincs és nem volt Kanosszája. De nem is lehetett! Nyomdafesték és tömjénfüst! Hogyan férhetne össze e kettő! ?

MAKART JÁNOS.

(1840–1884.)

Makart Jánossal, kinek halálhirét pár nap előtt hozta meg a távirat, Ausztria egyik büszkesége szállt sirba.

Mit vesztett benne a német müvészet? annak fejtegetésébe bocsátkozni e pillanatban még időelőtti volna. A csak imént bezárult sir nem alkalmas arra, hogy szélénél kritikát gyakoroljunk a müvész értéke felől, ki két évtizeden át csaknem korlátlanul uralkodott hazájában s megszokta azt, hogy csak az elismerés, csak a hódolat szavait hangoztassák ujabb és ujabb alkotásairól.

Egyet-mást azonban már ma is elmondhatunk — a kegyelet megsértése nélkül.

Alig van müvész, ki oly gyorsan és oly könnyen emelkedett volna a dicsőség szédítő magaslatára, mint Makart János. Már első müve: a »Modern amorettek« szokatlan elismerést szerzett számára s ujabb müvei csak arra szolgáltak, hogy nevét még népszerübbé, még hangzatossabbá tegyék. Mindjárt pályája kezdetén a velencei iskola egykori nagy mestereivel kezdték összehasonlitgatni, sőt voltak buzgó jóakarók, kik tulzott hevökben, minden idők legnagyobb müvészei közt jelöltek ki helyet a fiatal osztrák festőnek.

Tagadhatatlan, hogy Makart első müvei, főleg pedig a »F l o r e n c i d ö g v é s z« nagy jelentőségü mozzanatok a modern német festészet történetében. Ezek tették meg az első, hatalmas lépést az egészséges realizmus felé, melynek hiányát már régen érezte a conventionalismus nyügeiben sinlődő német müvészet. Nem kis erő és bátorság kellett ahoz, hogy Makart, ki előtt Piloty iskolájában csak a tradiciók tiszteletét hirdették mindjárt első alkotásaiban szakitson az iskola hagyományaival s egészen uj ösvényt törjön tehetségének. Makart ezt tette meg. Pezsgő, lüktető életet vitt alkotásaiba s csaknem megdöbbentő bátorsággal hirdette a természet kultusát szemben társainak elbetegesedett, vézna idealizmusával.

A helyes irány korai kiérezése s a bátorság, melylyel munkájához fogott, képezik rendkivüli sikereinek magyarázatát. Mindezekhez járult az égnek különös adományaképen a termelés könnyedsége s a szinek ama bámulatos gazdagsága, minőre csakis a legnagyobb koloristáknál találhatunk. Makart csodás gyorsasággal festette tele a legnagyobb vásznakat s paletteje valóságos tárháza volt a káprázatos szinek kifogyhatatlan változatainak.

E ritka előnyök azonban nagy gyöngeségekkel egyesültek Makart Jánosnál. A kéz gyorsasága felületes munkára csábitotta, szineinek bősége, változatossága pedig egyik lényeges oka volt annak, hogy a hatást hovatovább a külsőségekben kereste, pályájának utolsó éveiben pedig már csaknem egészen a dekorativ irány szolgálatába állt. S a mint ez a hajlam időről-időre mind jobban kezdett mutatkozni müvészetében, akép vesztettek a képei benső tartalmasság tekintetében. A komoly kritika már »C o r n a r o K a t a l i n«-jánál szemére vetette, hogy ritka bravourral készitett képét a helyszin ismerete nélkül festette meg; ekkor azonban még az actió élénksége s a cyprusi királynő arcáról visszasugárzó báj eleven kifejezése elnémitották az ócsárlókat. »K l e o p a t r á«-ja, e rendkivüli terjedelmü kép, már ugyszólván, csak a kelmék vakitó fényével büvölte meg a szemeket, s müvészi körökben később nyilt titok gyanánt emlegették, hogy a medaille d'honneur, melyet a legutóbbi párisi világkiállitáson kapott »V. K á r o l y«-aért, csak az udvariasság ténye, sőt diplomaciai érintkezés eredménye volt. A külföld kezdett meghidegülni Makart iránt, s nem találta föl benne azt a nagymestert, kit első és egyetlen gyanánt tiszteltek honfitársai.

A bécsi kritikának azonban még mindig csak föltétlenül magasztaló szavai voltak Makart számára. Elnézték neki, hogy az »Ö t é r z é k«-ben az élő hus melegségét az ingerlő tónusok változatossága helyettesitette, s »D i a n a v a d á s z a t á«-ban nem akarták észrevenni, hogy a gyorsan, de könnyelmüen dolgozó mester káprázatos fényü ruházat alá rejti a rajz gyakori hiányosságát s az anatomia ellen elkövetett vétségeket.

Makart az érzékiség nagy festője volt. Mint ilyen specialis müvészete számára kitünő talajra lelt a császárvárosban, mely hosszu idők óta élveteg irányáról ismeretes.

Párisban és másutt inkább pikánsnak, mint jogosultnak találták ezt a müvészetet, mely nem annyira a lélekre, mint inkább a szemre hat káprázatos eszközeivel, s ugy magánkörökben, mint a sajtóban nem egyszer adtak kifejezést annak a nézetnek, hogy az osztrák festő ragyogó szinei mögött kevés a lélek.

Beszélik, hogy Makartot nagyon bántotta ez az itélet, s betegségének ha nem is forrása, de egyik oka a megsértett ambició volt. Hogy kedélye meghasonlásban szenvedett, az a kapkodás is mutatja, mely egy idő óta müvészetének gyakorlásában nyilatkozott, s melynek legszomorubb bizonyságát a párisi Salon számára küldött bizarr palota-tervben látták tisztelői.

Most már megpihent a zaklatott lélek s nem bántja többé megsértett ambició. Az utókor felőle is kimondja részrehajlatlan itéletét, s ekkor majd kellő értékére szállitják azt a tömjénezést, melyben pályája alatt részesitette a local patriotizmus. De bármily szigoru legyen is ez az itélet, azt senki sem fogja elvitatni, hogy Makart egyike volt a nagyoknak s müködése fényes lapjait tölti be az osztrák müvészetnek. S ennyi dicsőséggel, azt hiszem, bárki megelégedhetik.

*

A müvész temetése hétfőn délután a bécsiek nagy részvéte mellett ment véghez.

Délelőtt 9 órakor a közönséget ismét odabocsátották a ravatalhoz és a bécsiek, kik százával várakoztak már kora reggel a kapu előtt, sürü csoportokban mentek a gyászos házba. A család számos részvétiratot kapott. Koszorukat küldtek Bécs városa, a berlini müvészek társulata, a budapesti képzőművészeti társulat, az osztrák Kunstverein, Munkácsy Mihály, Török-Buska grófné, Benczur Gyula, Feecskay László, Salzburg városa, a beyreuthi tanulók, a drezdai művészek egyesülete és még igen számosan. A művész műtermét teljesen ellepték a beküldött koszoruk, bokréták és pálmalombok. Az uteákat, a merre a gyászmenet elhaladt, sürü néptömeg lepte el.

Háromnegyed kettőkor a művészek egyletének (Künstler-Genossenschaft) 200 tagja égő fáklyákkal jelent meg a halottas ház előtt, hol a család tagjai és meghitt barátai már előbb összegyültek volt.

A beszentelés után a virágokkal diszitett koporsót nyolcfogatu gyászkocsira helyezték, melyet koszorukkal boritott három kocsi és a gyászolók követtek.

A halottas kocsi előtt a képzőművészeti akadémia növendékei mentek, a kocsi mellett kétoldalt a művészek egyletének tagjai.

A menet a Karlstrassén át a Károly-templom elé ment.

A templom előtti téren óriási néptömeg gyült össze. A rendet 200 rendőr tartotta fenn. A gyászolók közt jelen volt a templomban Hofmann főintendans, Teschenberg, Westermayer udv. tanácsos, továbbá a polgármesterek, a községtanács tagjai, számos tanár és a férfi-dalegyesület tagjai.

Az egyházi szertartás bevégzése után Papier és Kaulich asszonyok s Winkelmann és Skaria, az udvari dalmüszinház tagjai az »Es ist bestimmt in Gottes Rath« kezdetü dalt énekelték, mire a férfi-dalegyesület a »Wanderers Nachtlied« cimü dalt adta elő.

Az imposans menet ezután a Landstrassén át az Erzsébethidig, majd a Lothringerstrassén a »Künstlerhaus«-hoz ment, melynek bejárata és ablakai feketével voltak bevonva, s mely előtt három óriási gyászlobogó lengett. Itt Streit épitész, az egyesület elnöke, Tilgner szobrász mintázása után készült óriási koszorut helyezett a koporsóra és ez elhunyt fölött meleg érzelemtől áthatott beszédet tartott.

Ezután a gyászmenet a központi temetőbe vonult, hol a sirnál Gräse festő tartott beszédet.

Az elhunyt müvész tetemét ideiglenes sirban helyezték el addig is, mig Bécs városa határozni fog és Makart részére, a hires férfiak részére fenntartott sorban fog helyet kijelölni.

IRODALOM.

Egy pesti Don Juan. (Regény, irta: Ötvös Adolf. Budapest, 1885, a Révai testvérek kiadása. 199 l. Ára 1 frt. 20 kr.)

Az alapos képzettségéről s helyes itéleteiről széles körökben jól ismert kritikus első szépirodalmi kisérletét kapjuk a csinos kiállitású kötetben, mely »Egy pesti Don Juan« tetszetős cime alatt pár hét előtt jelent meg a könyvárusi kirakatokban.

A tetszetős cim azonban ezuttal inkább hátrányára, mint előnyére vált a regénynek.

A kik ismerik Byron halhatatlan költeményét s ez után itélték meg a pesti Don Juant, vajmi kevés characteristicus vonást találtak Ötvös hősében s mert nem találták meg azt, a mit kerestek, elégedetlenül tették le magát a regényt is. Pedig bármily jelentőséget tulajdonitsunk is a találó jó cimnek, pusztán ezután irányozni itéletünket, mindig bizonyos mérvti elfogultság. Ötvös könyve sokkal jobban tetszik, ha cimlapjára más elnevezést gondolunk s a követelő cim lidérenyomása alól felszabadulunk.

Én még tovább megyek. Ha szerző vagyok »regény« elnevezést sem adok a kötetnek. Hogy miért nem? könnyen kitünik »Don Juan« meséjének elmondásából.

A mese pedig, lényegtelen járulékaitól megfosztva, következő:

Szerelmi Aurél előkelő család sarjadéka, de jólétét nem öröklött vagyonának, hanem zsiros pereinek köszönheti, melyek után gondtalanul, sőt, mondhatni, nagy lábon él a fővárosban. Tekintélyes állása, családi összeköttetései a legelőkelőbb salonok ajtóit nyitják meg előtte s bár a csapodárság hirében áll, jó szivvel fogadják minden körben. Aurel azonban esak egy angyaltisztaságu fiatal leány: Somogyi Eveline iránt érdeklődik. Oltárhoz is vezetné, de a leány szülői gazdag parthie-t keresnek és Evelinet a parlagias modoru, de dusgazdag Sörössihez erőltetik. A leányban nincs erő, hogy ellene szegüljön szülői akaratának, Aurél pedig esak sopánkodik, de mitsem tesz, hogy megakadályozza az áldástalan frigyet, mely reá nézve később végzetessé válik.

Evelinenek tökéletesen igaza van, midőn a regény egyik lapján igy sóhajt fel

— Én gyönge leány vagyok. Miért bocsájtott el ő, az erős?

Aurél szerelmi viszonyának megszakitása után egy ünnepelt művésznő: Aradi Paulina karjai között keres kárpótlást. Nem vagyok tisztában e nő erkölesi értéke felől, mert szerző állitása szerint, nagy háztartást visz, kényelemben él s olyan ruhatára van, mely összes fizetését fölemésztheti; de anynyit látok, hogy Aurélt bálványozásig szereti s miatta mellőz olyanokat, kiktől nagy igényeinek kielégitését jobban remélhetné. Hinnem kell tehát, hogy ezuttal őszintén, érdek nélkül szeret, s talán boldogitani is tudná Aurélt.

A fiatal ügyvéd azonban nemsokára föleszmél mámorából. Eveline alakja jelenik meg előtte s ő ujra szerelmessé lesz belé egész az őrjöngésig, megfeledkezve mindenről, még arról is, hogy Eveline már anya s időközközben neki is született gyermeke Paulinától. A szerelem mámorától ittasulva veti magát lábai elé; de a fiatal asszony érzi kötelességeit s hű marad férjéhez, bár a durva Sörössi éppen nem érdemel meg ilyen odaadó vonzalmat.

Aurélnak esak egy vigasztalása marad: hogy barátja lehet a tartózkodásában még fenségesebb, még ingerlőbb asszonynak.

Ilyeténképen állanak Aurél szerelmi ügyei, midőn egész váratlanul megkezdődik a boszniai hadjárat. Az általános hadkötelezettség kiüriti a magyar ember házát, udvarát s távoznia kell Sörössinek is, a ki tartalékos tiszt a hadseregben. Eveline-nek életében először, ez uttal esik nehezére az elválás. Most már nem csupán férjét, hanem egyuttal gyermekeinek atyját is elveszti a távozó Sörössiben. Érzékeny bucsut vesznek egymástól s napokba kerül, mig Aurél, kit Sörössi távozásakor egész bizalmával ruházott föl, mosolyt tud idézni a szép szalmaözvegy ajkaira. De az ostrommal — és ez csakugyan don juani vonás benne — még most sem hagy föl. Az érzelmek minden hurját megpenditi, hogy végre valahára vallomásra birja Evelinet. Szenvedélyes jelenetben vesz bucsut tőle, hogy ellenállását végre megtörje; de Eveline hajthatatlan marad s kiejti e végzetes szavakat: Mig férjem él, másé nem leszek.

Aurélban gyorsan megfogamzik az elhatározás: ő is a küzdők sorába veti magát.

»—Sörössi golyózáporban van. Nem becsületes dolog tőlem, hogy egyedül hagyom ott. Hozzá sietek. Egyikünket eltalál a golyó. Isten fog dönteni. A ki elesik, az szép hősi halállal mul ki. A tulélőé léssz te.«

És csakugyan elindul. De Paulina mindenüvé követi őt; mint tiszti szolga, férfi ruhában ott van oldala mellett; kiáll ezer nélkülözést és szembeszáll a halállal, esakhogy Aurélját láthassa, kinek szerelmeért föláldozza becsületét, jövőjét, mindenét. Később éjeleket tölt ágya mellett, hogy megmentse a sebesültet.

Aurélt nagy betegen szállitották vissza hazájába. Midőn annyira magához tért, hogy először elhagyhatta szobáját, Evelinet ke-

reste föl. A háziasszony gyászruhájában fogadta őt. Abban a csatában, melyben Aurél sebeket kapott, Sörössit nem találták sem az élők, sem a halottak között. Végre valamely zugban egy Sörössi névvel ellátott csattra bukkantak. Azt gondolták: hősi halállal mult ki s tábori misét szolgáltattak lelke üdveért.

A hirlapi jelentések után Eveline is halottnak hitte férjét; megsiratta kötelességszerüleg, de örömet érzett, hogy boldogságának utjában mi sem áll többé s szerelmében kárpótlást nyujthat Aurél szenvedéseiért.

A somogyfalvi park volt találkozási helye a két szerelmesnek. A patak partját, a füzes árnyát keresték föl, hol Eveline oly kegyetlezül utasitotta el Aurélt s hol később Eveline erénye először diadalmaskodott. A késői boldogság mámorában még csak nem is sejtették, hogy a midőn először gondoltak az egyesülésre, Sörössi már utban volt haza felé. Nem esett el a csatatéren, hanem fogságba került s Zwornikba vonuló csapataink szerezték vissza szabadságát.

A fogságából megtérő Sörössi, Aurél karjai közt találta feleségét. A férj, kit a természet különben sem ruházott fel nagy gyöngédséggel, e pillanatban tigrissé vadul.

— Haljatok meg nyomorultak! kiáltá s a halálos lövést nem lehetett többé visszatartani.

A következő lövés azonban többet talált, mint Sörössi akarta. Aurél s a lövés közé egy női alak vetette magát. Paulina volt, ki féltékenységtől gyötörve követte Aurélt s még utolsó perceiben is védangyalául szolgált. De nem sokáig! mert Sörössi őrjöngő dühében elkapta az erdőkerülő puskáját, célzott és Aurél már abban a pillanatban halott volt.

Látjuk e meséből, hogy Ötvös Adolf nem Aurél egész fejlődésének rajzolását tűzte ki föladatául, mint ezt a regény elnevezés után várhatnók, hanem hősének életéből csak egy jelentősebb mozzanatot választ ki s ezt akként igyekszik megvilágitani, hogy általa — habár csupán főbb vonásaiban — modern társadalmi életünket is jellemezze. Müvének szerkezete lehetőleg egyszerü; a cselekvény folyását epizódok nem szakitják félbe s az inventió szegényesnek is beillenék, ha a külföldi irodalmak hatásos termékei után akarnók mérlegelni. Az elbeszélés helyzeteit olvashattuk akárhányszor s a boszniai hadjárat belevonása — az egyetlen uj mozzanat — még csak arra sem szolgál, hogy mozgalmas képek által élénkitse az események hátterét. Legfölebb csak arra nyujt alkalmat szerzőnek, hogy politikai nézeteit elmondhassa az okkupátió kérdésében El is mondja alkalomadtán elég terjedelmesen. De azt hiszem: Ötvös Adolfnak nem is volt szándékában az, hogy a szerelmi történetek ismert alakjainak és helyzeteinek uj vegyülékével versenyezzen az olvasók érdeklődéseért. Ha valaki figyelmesen végig olvassa elbeszélését s nem forgatja át ama lapokat, melyeken a cselekvény szünetelni látszik s Ötvös Adolf szellemes reflexióinak egész készletét alkalmazza: könnyen meggyőződhetik, hogy az elbeszélő, Aurél jellemrajzában egy mélyebben fekvő psichologiai kérdés megoldására törekedett s az elbeszélői formát jóformán csak azért használta, hogy nagyobb közönség előtt mondhassa el nézeteit.

A regény vége felé ezt az állitást olvasom: »Nem! a szenvedély nem bocsátja el többé a gyeplőt, a melyet egyszer megmarkolt. Eleinte ugyan tévedésbe ejti az embert higgadtsága és szelidsége által, de elébb utóbb őrjöngő dühvel ragadja az élet kocsiját az örvény szélére.« Ez a pár sor az iró egész intentióját magában foglalja. Eveline ép ugy, mint Aurél e tételnek szolgálnak illustrálására. Mindketten a féket nem ismerő s ép azért tragikus végü szenvedély képviselői.

Ötvös Adolf finom megfigyeléssel rajzolja szerelmi szenvedélyük különböző phasisait s a lélektani fejtegetések, szellemes következtetések egész hosszu láncolát értékesiti; de a bölcselkedő nála nem egyszer annyira háttérbe szoritja az elbeszélőt, hogy kedélyünk, a leggondosabban irt lapok olvasása közben is érintetlen marad s csakis elménkkel kisérjük fejtegetéseit. A lélektani kérdés tárgyalása annyira igénybe vette érdeklődését, hogy a mellék-alakok jellemzésére ugyszólván nem is gondolt. Ezek egytől-egyig halaványak, érdektelenek s még maga Sörössi is csak körvonalaiban jelenik meg előttünk, holott ő Evelinnel és Auréllal egyenrangu szerepre tarthatna igényt a történetben, mert neki van legnagyobb befolyása elhatározásaikra. Igy a mint van, csak a szerző megjegyzései után szerezhe-

tünk magunknak némi fogalmat egyénisége felől.

Örömest szemet hunyok e hiány előtt, mert kárpótlást találok érette a könyv más jó tulajdonságaiban: az eszményileg nemes világnézletben s a tartalmas gondolatokban, melyekkel. ugyszólván, pazar kézzel vannak behintve az elbeszélés egyes lapjai.

Egyet azonban nem bocsáthatok meg a szerzőnek. Müvét, az első magyarul irott könyvet, mely tolla alól kikerül, átnézés nélkül adta sajtó alá. Elbeszélése ez okból telve van magyartalanságokkal s teljesen nélkülözi az elbeszélői styl ama finomságait, melyek szint, élénkséget és kelleinet kölcsönöznek az előadásnak. Azt hiszem: az érdemes szerző magyar barátai közül bárki is örömest magára vállalta volna azt a munkát, hogy a »Don Juan« t megtisztitsa eme foltoktól.

SZ. T.

Az akadémia közel három havi munkaszünet után hétfőn ujból megkezdte munkálkodását. Az uj munkaszak összes üléssel nyilt meg, melyen dr. Pauler Tivadar elnökölt, s Gyulai Pál tett jelentést az 1882—83 évi Péczely drámai pályázat eredményéről. Az ügyrend szerint csak szinmüvek pályázhattak a Péczely jutalomra. Pályázónak tekintendő minden olyan szinmű, mely az emlitett időközben akár nyomtatványban megjelent, akár pedig valamely szinpadon előadatottt s a pályázati határidőn belül kézirata az akadémiához beküldetett. Jutalom 1000 arany forint A birálók voltak: Gyulay Pál, Szász Károly és Csiky Gergely. A pályázati határidő leteltéig kézirat nem küldetvén be, a biráló bizottság csak a nyomtatásban megjelent történeti szinmüveket vehette tekintetbe. Ilyent kettőt talált: Dóczy Lajos »Utolsó szerelem« cimű vigjátékát és Bartók Lajosnak a »Kendi Margit« cimű szinművét. A bizottság többsége ugy találta, hogy e müvek sem történeti hűség, sem költői becsérték tekintetében nem olyanok, hogy jutalomra érdemesek volnának s azért azt a javaslatot terjeszti az akadémia elé, hogy a jutalom ki ne adassék. A biráló bizottság egyik tagja »Kendi Margit«-nak akarta kiadni a jutalmat, de a többség a jutalom ki nem adását határozta el. Az elnök határozatilag kimondja, hogy a Péczely jutalom a biráló bizottság veleménye alapján (ezuttal már másodizben) ki nem adatik, s a dij, a nemzeti szinház pénzalapjához fog csatoltatni. — Következett az I. osztály ülése, melyen Zichy Antal t. tag elnökölt s dr Szász Béla l. t. tartott székfoglalót, melynek cime: »A reflektiv és valláserkölcsi elem a költészetben és Longfellow.« Szász Béla Longfellow több szép költeményeinek bemutatásával illustrálta fölolvasását.

— **Kossuth Lajos Irataiból** az »Athenaeum« részvénytársaság a tél folyamán olcsóbb népies kiadást fog rendezni. Szerkesztését Helfy Ignác vállalta el.

Emlékkönyvet bocsátott közre a délmagyarországi természettudományi társulat, tizéves fennállása alkalmából. Szerkesztette Dorogi Ignác társulati titkár. Magában foglalja a tevékeny társulat folyóiratának a »Természettudományi füzeteknek« uj folyamából (nyolcadik évi folyam) az első füzetet. Dorogi Ignác titkár terjedelmes jelentése feltünteti az alakulástól kezdve egész a legutóbbi időkig a társulat müködését. Alakuló gyülése 1873. dec. 14-én volt, első közgyülése pedig 1874 márc. 25-én. A társulat élén Ormós Zsigmond temesi főispán áll A társulat gyarapszik s felolvasásokkal, közlöny kiadásával terjeszti a természettudományok iránti érdeklődést. Állitott muzeumot, mely madártojás, rovar, növény, fa, ásvány- és kagylógyüjteményeket foglal magában. Könyvtárában 241 mü van, 408 kötettel. Bevétele az utolsó évben 912 frtot tett, kiadása pedig 496 frtot. Tiz év alatt tagdijakból bejött 8125 frt, adományokból 715 frt, összesen 8840 frt, a kiadás pedig 6625 frt volt. A tagok száma 400. Az »Emlékkönyv« a közgyülési jelentéseken kivül még két értekezést közöl: »Temesmegye közegészségügyi viszonyai«, dr. Bräuer Ármintól és »A hasadó gombák (bacteriák) s azok befolyása a gyakorlati életre«, Gerger Edétől.

Uj népszinmű. Almási Tihamér, a »Tót leány« s több más darab szerzője, nyári szünidejét az idén is uj népszinmű irására használta föl. Uj darabját, melynek cime „Sári néni« már be is nyujtotta a népszinház igazgatójának, a ki azt elfogadta előadásra.

»Magyarország adomákban.« Szabó Endre (Józsefkörut 48.) összegyüjti és kiadja azon adomákat, melyek jellemzően tüntetik fel a magyar ember eszejárását, szokásait. Felkéri ez okból az érdeklődöket, hogy sziveskedjenek az egyes vidékeken divó ilyen adomákat hozzá beküldeni.

A Corneille-ünnepélyen, melyet e hó 12-én tartanak meg Rouenban, fölolvasásokat Sully-Prudhomme, Boissier és Henri de La Pommeraye tartanak.

MÜVÉSZET.

— **A Deák-mauzoleum freskóinak** vázlatait e napokban fejezte be Székely Bertalan. Négy allegoricus alakot, illetőleg jelenetet tüntetnek fel ezek, melyek közül a »Justitia« a bejárással szemben a koporsó fejéhez jőn. Ezzel átellen-

ben lesz a »Sapientia«. A másik két oldalfalra a »Temperantia« és »Fortitudo« alakjai jönnek. Ezenkivül egy nagyobb szabásu történelmi festményen is dolgozik jelenleg, mely »Zrinyi hősi kirohanását Szigetvárból« ábrázolja. Egy nagyobb terjedelmü »Éji tájkép«-en most teszi az utolsó vonásokat s a »Busuló anya« cimü genreképét már befejezte.

Az iparmüvészeti iskola decorativ festészeti és rézmetszészeti szakosztálya a napokban nyilt meg a Teréz-Körut egyik bérházában. Az intézet céljaira hat terem szolgál, melyeknek berendezésén most dolgoznak Feichtinger József tanár tervei szerint, ki a nyáron az iparmüvészeti iskolák tanulmányozása céljából hosszabb utat tett külföldön. Az uj intézet iránt meleg érdeklődés mutatkozik, a mit bizonyit az is, hogy rövid pár nap alatt 60 növendék jelentkezett. Az intézet Keleti Gusztáv igazgatása alatt áll s a dekorativ festészeti szakosztály tanára Feichtinger József, a rézmetszészeti osztályé pedig Dobi Jenő.

Ybl Miklós, mint az »Épitési Ipar« irja, visszautasitotta két első rangu külföldi cég ajánlatát, melyek az operaház teljes monografiáját diszes kiállitásban kiadni kivánták és elhatározta, hogy az operaház monografiáját magyar szöveggel, belföldi erők felhasználásával maga fogja kiadni.

Müvészeti ösztöndijak adományozása. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium a mintarajztanoda és rajztanárképezde növendékei közül 300 frtos rajztanárjelölti ösztöndijat adományozott: Bence Zsigmond, Kovách Géza, Schmidt Antal, Rottmund Radó és Csolnay Károly rajztanárjelölteknek. Cserna Károly, Bodor Ferenc, Fischer József és Löw Gyula egyenkint 150 frtnyi államsegélyt kaptak. Müvészetei ösztöndij és segély gyanánt Ujváry Ignác 200, Háry Gyula 300, Vörös Erzsi 200, Vannay Ferenc 150, Zemplényi Tivadar 150, Szalay Károly 150, Schramek Jakab 150, Horváth István 100 és Kleinberger Náthán 100 frtnyi évdijban részesültek.

Achard Elek, egyike a jobbnevü francia tájképfestőknek, meghalt Grenobleban 77 éves korában. Achard többször kapott érmet a Salonban kiállitott festményeiért, s 1885-ben a világkiállitáson is nyert diszérmet.

Festők köréből. Benczur Gyula, a festészeti mesteriskola igazgatója Münchenből Budapestre érkezett. — Mészöly Géza kiváló tájképfestőnk november elején a fővárosba teszi át lakását. — Vágó Pál Párisból, hol közel egy évig tartózkodott, visszaérkezett szülőföldjére Jász-Apátiba, hol most, az őszi kiállitásra, megkezdett képein dolgozik. — Roskovits Ignác Ungvárról pályamunkát készit az őszi kiállitás egyházi pályázatára, magyarországi szent Erzsébetet ábrázolva. — Manuheimer Ágost apróbb genreképeket fest.

A philharmonikusok egyesületének legutóbbi választmányi ülésén Erkel Sándor elnök bejelentette, hogy az operaház főintendánsa, báró Podmaniczky Frigyes, a választmány kérelmére megengedte, hogy az egyesület ezentul hangversenyeit az operaházban tarthassa. Az egyesület választmánya Podmaniczky intendánsnak e szivességeért köszönetet szavazott s elhatározta, hogy ez évadban 7 hangversenyt fog rendezni és pedig: hatot a pénztár, a hetediket pedig a philharmonikusok özvegyeinek és árváinak nyugdijalapja javára. Az első hangverseny novemben hó 5-én, a második 21-dikén, a harmadik dec. 8-án fog megtartatni, a többi négyet a tavaszszal március és áprilisban rendezik.

Broulik Ferenc, a magyar kir. operaház tenoristája, vasárnap fog először fellépni »Tell Vilmos«-ban. A jeles müvész a szünidők alatt nagy buzgalommal tanulta a magyar nyelvet s mint halljuk, már legközelebb egy szerepét magyarul fogja énekelni.

Bánffy György b. megirta a zenét Vedress Gyula »Kuruc Pali« cimü népszinmüvéhez és a partiturát már be is nyujtotta a kolozsvári nemzeti szinházhoz, a hol a mű a téli idény alatt szinre kerül.

Feleky Miklós, a fővárosi jobbparti szinházak igazgatója, az 1885-diki kiállitás országos bizottságához ajánlatot terjesztett be, melyben kijelenti, hogy hajlandó a kiállitás tartama alatt jelesebb magyar népszinmüveket erre alkalmas helyiségben a kiállitás területén szinre hozni. A bizottság legközelebb fogja ez ügyet tárgyalni.

»Egy kis vihar« cimü vigjáték premièrejére is készülnek a nemzeti szinháznál Csiky Gergely »Nórá«-ján kivül. Az egyfelvonásos vigjátékot a »Maucroix gróf« és »A miniszterelnök előszobájában« cimü darabokkal adják egy este. »Liliomfi«, »Petronella« és »Villemers marquis« szintén müsorra kerülnek közelebb.

A brüsszeli zene-konzervatorium igazgatósága felszólitást intézett Bartay Edéhez, a nemzeti zenede igazgatójához, hogy a konzervatorium által a téli évad alatt rendezni szokott nagy hangversenyekre előadatás végett engedje át két nagyobb zenekarra irt szimfoniai költeményét. Bartay a felhivásnak készséggel tesz eleget s müveinek partituráit e hét folyamán elküldi Brüszszelbe.

A népszinház legközelebbi ujdonsága: Lecoq operettje »A két galamb« lesz, mely folyó hó 17-én fog először szinre kerülni Hegyi Arankával.

Sarah Bernhardt mint Romeo. Párisi lapok jelentik, hogy Richepin, ki Macbethet már átültette a francia szinpad számára, most »Romeo és Juliá«-t forditotta le. Ez utóbbiban Romeo szerepét Sarah Bernhardt fogja játszani.

Erkel Ferenc »Szent István« cimű operája még a téli saisonban szinre fog kerülni az operaházban. A szerepeket tudvalevőleg már korábban kiosztották s a magán énekesek be is tanulták szerepeiket, de a próbák megkezdését a megnyitó előadás előkészületei miatt el kellett halasztani.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

42 szám. 1884 Október 19.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI ÁRPÁD.

(Folyt.)

Zoltán felugrott helyéről s egy perc alatt ott állt a leány mellett. Nézte a vidéket oly érdeklődéssel, mint ha még sohasem látta volna, pedig már hányszor járt itt! De alig álltak ismét rövid ideig egymás mellett, a leány elfordult s kedvetlenül mondá:

— Ejh! menjünk le. Szédülök. Mily kár, hogy a hol legszebb, ott legveszélyesebb.

— Az életben is igy van, — jegyzé meg Zoltán s követte Margitot.

Megint leértek oda, hol az imént voltak. Margit egyszerre a zsebéhez nyult s ijedten összecsucsoritá pici száját.

— A zsebkendőm! — kiáltá, — bizonyosan a romok tetején feledtem!

Zoltán nem felelt, de mint egy uszkár, ura szavára, fölsietett a csúcsra és mohón keresgélt. Margit pedig nézte; sajátságos boldogság ömlött el az egész arcán, még a szeme is mosolygott.

A tanitó ur jó darab ideig forgolódott mindenfelé s kereste a kendőt, de hasztalanul. Végre intett a leánykának s leszólt neki:

— Nincs itt! Sehol sem találom!

Margit felkacagott, mint egy gyermek.

— Oh! istenem, ... hát még mindig azt keresi? Hiszen rég megtaláltam. Itt volt a másik zsebemben.

Lobogtatta Zoltán felé a kis kendőcskét, majd nevetve eltakarta vele az arcát.

A fiatalember rá bámult, mint ha mit sem értett volna az egészből, aztán kedvetlenül hátat forditva a leánynak, elhaladt mellette s az ut ellenkező irányába indult.

Margit utána szólott:

— Zoltán ur! (először szólitá nevén.) Zoltán! ..

Az visszafordult, Margit hozzá közeledett, bátran szemeibe tekintve.

— Az imént mondá ön, hogy nekem sok, nagyon sok barátaim lesznek. Mért nem akar ön az lenni?

Erre a másik nem volt elkészülve.

— Én? ... kiáltott fel egész zavartan s önkénytelenül feléje nyujtotta jobbját.

— Hát elfogadna?

— Barátomnak? — suttogá Margit.

— Örömmel, a mig élek! — viszonzá Zoltán lelkesedéssel s megszoritá a parányi kezecskét, mely az övében pihent.

— De mondja őszintén, — szólt ismét a leány, nagy kék szemeit az ifjura szegezve — ön is csak azért lesz barátommá, mert szép vagyok?

Zoltán egyik zavarból a másikba esett; elpirult, a mélységbe nézett, majd ismét a sziklacsucsra, végre hebegni kezdett:

— Nem, ... nem azért, ... nem csak egyedül azért, de, mert látom, hogy ön is olyan elhagyatott, mostoha gyermeke az istennek, mint én vagyok. Mert látom, hogy oly ifju s nem ismeri az életet s annak veszélyeit, melyek, mint a tenger ezer meg ezer hulláma, összecsapnak a tapaszlatlanok s egyedül állók felett, ha nincs egy baráti kéz, mely feltartsa az árt s megóvja a szivet az elsülyedéstől. Igen, Margit, én barátja leszek!

— S én az öné, — viszonzá a leányka ujból oda nyujtva kezét Zoltánnak, mint ha csak azt akarta volna mondani: »vezessen!«

Darabig szótlanul haladtak arra felé, hol a kocsi állott. A leány ismét megszólalt:

— És most, miután már van önnek barátja, akar-e még öngyilkos lenni?

Zoltán mosolygott s tagadólag rázta a fejét.

Leértek ama tisztásra, hol az öreg Ambrus sürgölődött a teritéssel.

— Nem tetszettek látni azt a Ribiszke kisasszonyt valahol? — kérdé dörmögve a vén cseléd.

— Nem, — viszonzá Zoltán. — Hát hova lett?

— Hiszen az urfiék után lopódzott oda a sziklásra, mihelyt innen elmentek.

És csakugyan e pillanatban tünt fel a romok mellett Riza fürge alakja, a mint mosolyogva csucsoritotta össze ajkait, épen mint ha egy S betűt füttyentene.

— Ott jön! — szólt Margit, kissé meglepetve, s mintha valami bántaná, ajkába harapott.

A kis Adorján szökött most Zoltánhoz s részint csodálkozva, részint szemrehányólag mondá:

— Ah! itt van tanitó ur? Már azt gondoltuk, hogy eltévedt.

Zoltán halkan suttogta, inkább csak magának:

— Még nem! — s homlokát végig simitotta remegő kezével.

Nemsokára aztán megérkezett a másik hintó is a házi urral, bájos nejével és gróf Migléczy Arthurral. Ez az ur egy huszonnyolc éves fiatal ember volt, ki egész kurtára nyirt hajat és monoklit viselt s arról volt hires, hogy dacára viruló egészségének, mindig haldokló betegnek vélte magát. Majd a gyomra volt megtámadva, majd szive, vagy legalább is vértolulásokban szenvedett. Azonkivül minden mozdulata, szava járása, olyannyira kimért és negédes volt, hogy báró Kengyel Gida méltán tette rá azt a kissé bizarr, de nagyon találó megjegyzést, hogy a grófot otthon mindig fölhuzzák, mint az órát, s aztán egész éjfélig »ketyeg.« A hol lejár, — onnan haza siet, bárhol érje is ez a megakadás, ismét fölhuzatja magát s ketyeg ismét huszonnégy órát.

Igy került össze az egész társaság. Lakmároztak, nevetgéltek, csevegtek, leütötték néhány pezsgős palacknak a nyakát, sétákat tettek, szóval kiki a maga módja szerint élvezte a gyönyörű nyári napot.

Sajátságos dolog volt az, hogy Margit a romok melletti találkozás után, az egész idő alatt nem nézett többé Zoltán Gerőre. Az ebédnél báró Kengyel Gida mellé ültették, kivel aztán ugy elbeszélgetett, hogy nem is látott többé senkit, nem is hallgatott senkire, csak a báróra, ki viszont rendkivül nyájasnak mutatta magát a kis nevelőnő iránt. Élcelődött vele, tömérdek adomát mondott el neki s ugy kiforgatta Margitot egész valójából, hogy senki sem tételezte volna fel róla, hogy csak néhány nap előtt került ki egy nevelőintézetből, hol ez ifju teremtések élete, gondolkozása s társalgási módja tökéletesen hasonlit azokhoz az unalmas, merev és kiszabott tankönyvekhez, melyekből tudományos ismereteket lehet ugyan meriteni, de élctapasztalatot vajmi keveset.

Vajjon mi baja lehet a hitvesem a »grófnő«-nek, hogy minden percben magához inti Riza kisasszonyt és annyit suttog vele?... Szavukat nem lehet hallani, csak olykorolykor röppen el egy éles fütty a kis komorna ajkairól, mint mikor az ember véletlenül rá lép egy gyiknak a farkára, mely aztán gyorsan eltünik a haraszt és bozót között.

Haza jövet, midőn az urak félrevonultak a kártyázó-szobába, a többiek pedig nyugalomra tértek, Zoltán találkozott a folyosón Margittal.

Kezet nyujtott s jó éjszakát kivánt neki.

— Isten önnel, kis barátnőm! — szólt, erősen hangsulyozva az utolsó szót, aztán közelebb hajolva felé, megjegyezte:

— A bárót ne avassa barátai sorába. Nem méltó rá, . . . vigyázzon!

Margit gunyosan csettintett nyelvével s kivonta kezét a Zoltánéból.

— Ejh! ugyan ki gondol vele? — — szólt s gyorsan szobájába szökött.

Gerő mintha utána akart volna menni, de hirtelen megváltoztatta szándékát, mert egy oszlop mellől, a setétben Riza kisasszony alakja bukkant fel.

IV.

És most olvassuk megint Margit naplóját, melyben egy idő óta nagyon sok a törlés, javitás és kihuzás.

Az erdei kirándulás után ezeket irta:

»Nagyszerüen mulattam! de ki is vagyok fáradva ugy, hogy no! . . . Az én szent Leopoldom, a tanitó, nagyon becsületes fiu. Megbarátkoztunk! Felszólitott, hogy legyek barátnője, különben öngyilkossá lesz. Borzasztó! Hogyne fogadtam volna el?... Milyen kár lenne ilyen szép fiatal ember-

ért! Ugy veszem észre, hogy fülig szerelmes belém. Okaim vannak rá, ezt hinni! — — — Ah! ő egyedül áll a világon, mint én. Azt mondja, hogy még sohasem szeretett senkit és barátai nincsenek. Senkije! . . . Miért ne lennék én az ő barátnője?... Az leszek, esküszöm neked édes Zoltán Gerő barátom!! — — —«

Egy nappal később, midőn Margit este az iráshoz ült, átolvasta a fenntirt sorokat, és nagyon kedvetlenül fintoritotta el az ajkát. Mélyen a tintába mártotta tollát s nagyon erősen kihuzta e sorokat:

»Azt mondja, hogy még sohasem szeretett senkit és barátai nincsenek« . . . stb.

Tovább betüzve kihuzta ezt:

»Az leszek, esküszöm neked stb. . . .«

Végre megmérgelődött és kitépte az egész lapot a könyvből, s összegyürve a kályhába dobta. A következő lapra pedig ezeket jegyezte fel:

»Ma ugy vettem észre, hogy a háziasszony és a nevelő ur között van valami! — — — Ez a nő folyton szemmel kiséri Zoltánt. Ma a leckén is jelen volt, abban a szobában, hol Gerő a kis Adorjánt oktatta. Egy franczia regényt tartott kezében, de esküdni mernék, hogy szót sem olvasott belőle.

Különben Zoltánnal a multkori kiránduláson barátságot kötöttem. Még nem tudom, hogy méltó-e rá?

Bemutattak báró Kengyelnek is, ki ritka szellemdús ember. Annyit kaczagtam az élcein, mint még soha! Szüntelenül csak velem foglalkozott. Istenem! Egy báró, ilyen szegény leánynyal, mint én vagyok!! — El van ragadtatva szépségemtől, ezt ő nyiltan bevallotta nekem s mikor én elpirultam, azt mondta, hogy szeretne nekem mindig afféle dolgokat mondani, miken elpirulok, mert az nekem nagyon jól áll. Ügyes és csinos ember, a szó szoros értelmében úr!

Zoltán intett engem, hogy őt ne fogadjam barátaim sorába. No bizony! És miért ne tenném??...

Különben, ez a tanitó ur, ugy látszik, belém szerelmes és igy természetes dolog, hogy féltékeny!...

Csalódnék, a ki azt hiszi, hogy e sorok változatlanul maradtak Margit naplójában; nem telt bele két nap már is kitörölte mindazt, a mit Zoltánról kedvezőtlent följegyezett, s egy tiszta, egészen külön lapra, melyen még a dátumot is kétszer aláhuzta, s fölkiáltó jelet tett mellé, a következőket irta:

»Édes Gerőm! kedves barátom!... Bocsáss meg, hogy kételkedtem benned! Ma láttam, hogy te nemeslelkü, tiszta szivü ember vagy! . . . Ha én egykor férjhez mennék, csak olyan férfit tudnék választani, minő az én barátom!

Oh! mennyire becsülöm és tisztelem én őt! . . .

Erre a lapra nem irok többet, mert nem akarom azt bárki másnak a nevével beszennyezni. — —«

E följegyzés után Margit vagy három hétig nem irt semmit naplójába s a könyv érintetlenül hevert a szekrény alján, melybe mindig gondosan elzárta.

A dolgok rendes kerékvágásban folytak a Pentelényi-háznál, melyben a kis nevelőnő már teljesen honn érezte magát. Arankát kivéve — ki tudja isten minő ok miatt, idegenkedett Margittól s a kölcsönös üdvözléseken kivül alig szólt hozzá, — mindenki kedvelte a csinos »mádám gubernántot«, a hogy őt az öreg Ambrus nevezni szokta. Még az együgyü Bertók is — ah, ő különösen bomlott érte s magánkivül volt örömében, ha neki bármily csekély szolgálatot tehetett.

A gyermekek nem haladtak ugyan semmit sem a tanulásban, de hát azért mégis meg volt a neve, hogy gouvernante és tanitó van a háznál; aztán a szülők maguk is rajta voltak, hogy a kedves kicsinyeket nem kell nagyon megerőltetni.

A rendes kártyakompánia is összeült majdnem minden este s báró Kengyel Gida sohasem hiányzott a társaságból, melynek sikamlós élceivel kutyás lovas hivalkodásával ő volt a lelke.

A forró nyarat szokatlanul esős ősz követte. A természet mintegy sietni látszott, hogy visszavegye azt a többet, mit nyáron át elpazarolt. A város megint élénkülni kezdett. A főrangu egyének visszaszállingóztak a fürdőkről, falusi birtokaikról, hol már az édes semmittevést is unalmasnak kezdték találni. A haut-volée tömörült, hogy ujult erővel megrohanja a telet, annak minden élvezetét kizsákmányolandó. Klubbok, kaszinók megnépesültek, divatba jöttek az estélyek.

A Pentelényi-háznál táncvigalom volt, melyen az aristokrátia szine, java megjelent.

*

Margitnak nem volt ruhája s azért köszönettel utasitotta vissza a meghivást, de az öreg Pentelényi hallani sem akart az elmaradásról s a kis nevelőnő legnagyobb csodálkozására, báli öltönyt varratott neki »hitvesem a grófnő« varrónéjával. Ah! Aranka oly szép volt, oly üde és elragadó, hogy a nőket mind elhomályositá. »Olyan mint egy teljesen kinyilt rózsa!« jegyezték meg róla a férfiak, kivéve Kengyel bárót, ki egész este csak Margittal foglalkozott, csak őt látta, csak vele táncolt s a comtesse-ek és baronesse-ek közül nem egy akadt, ki fitos orrocskáját magasra emelve, oda szólt társnőjéhez, hogy: »C'est une honte sans exemple! . . . .« De Kengyel Gida nem az az ember volt, a ki az effélét számba veszi; ellenkezőleg, mulatott a negédes hölgyikék boszankodásán s annál tüzesebben udvarolt Margitnak.

Zoltán Gerő kénytelen volt illendőségből részt venni az estélyen, de szótlanabb és mogorvább volt, mint valaha.

Éjfél után volt, midőn Margit egy keringő után nagyon kifáradva s egészen nekiveresedve Zoltán felé közeledett s karjába fogódzva lihegé:

— Jőjjön! vezessen barátom . . . sétáljunk kissé!

Ezt a néhány percet engedte csak a báró szünetül Margitnak. Néhányszor körbe járta Gerő karján a termet.

— A barátság kötelességekkel jár, kisasszony, — jegyzé meg a tanitó, hosszas hallgatás után.

— S melyek azok? — kérdé Margit legyezőjével erősen csattogtatva.

— Első a bizalom, — viszonzá Gerő, aztán kissé halkabban veté utána:

— Ön felhivott arra, hogy vezetője legyek az élet utján. Ehez engedelmesség is kivántatik.

— No, és? . . . kérdé Margit egészen elcsodálkozva s arcáról eltünt a vidámság.

— És ön nem fogadta meg az én tanácsomat.

— Melyiket?

— Figyelmeztettem, hogy őrizkedjék a bárótól.

Margit vállat vont, s kellemetlen gunymosolylyal viszonzá:

— Maga azt hiszi, hogy én gyermek vagyok!

E pillanatban a háziasszony surrant el melettük, tüzes szemeinek egy villámával sujtva Margitot.

— Önök egész este együtt vannak! Ez kissé feltünő és nagyon illetlen! . . . e szavakat sziszegte inkább, mint mondta, s mielőtt Zoltán és Margit a meglepetéstől magukhoz térve mentegetőzhettek volna, eltünt szemeik elől.

— Látja! látja! ezt magának köszönhetem! szólt Margit, majdnem zokogva s egy karszékbe veté magát. Zoltán néhány percig még szemlélte a leányt, aztán mérgesen ajkába harapva, kirohant a teremből, s nem is tért vissza többé.

Margit, midőn reggel felé szobájába érkezett, kimerülten dobálta le magáról a táncolásban összerongyolt ruhát, aztán elővette naplóját s kitépte belőle az utolsó lapot, azt a d i s z l a p o t, melyet nemrég kizárólag Zoltán dicséretének szentelt. Kitépte, összemorzsolta s a kályhába lökte, aztán előrántotta a tollat, s oly tüzesen irt vele, hogy csak ugy percegett belé, csupa apró malacot vetve a papirosra:

». . . . A tanitó ur kiálthatatlan és szeszélyes ember! . . . Végeztem vele! . . . I n k á b b B e r t ó k o t v á l a s z t o m m e g h i t t e m m é, a ki minden bárgyusága dacára is csinos paraszt fickó s ugy kedvemben jár, mint ha tengeri nyulacska volnék! . . .

Ah! a báró! — — — Egész este csak velem táncolt. — — Tartotta nekem a fagylaltot, mig én ettem! Pezsgővel is ő szolgált és dicsérte termetemet.

Mért mondaná, ha nem volna igaz? . . .

Formális szerelmi vallomást tett nekem, s kétszer is megcsókolta a karomat, ott a hol be vagyok ótva! — — —

Istenem! ha én bárónő lehetnék!!!«

A következő nap kissé zavarosan vonult el a Pentelényi ház felett. Domokos ur csak dél felé ébredt föl, borzasztó rossz kedélylyel, s rémitően szidta Ambrus gazdát, hogy mindent fonákul végzett. Aztán befogatott, s kiment a szőlőbe, hogy a szüretre előkészületeket tegyen.

Margit is csak akkor ébredt fel, mikor Riza kisasszony már a kályhát takaritotta szobájában, aztán sepert, olyan porfelleget csapva sietségében, mint a londoni köd.

Ebéd után »hitvesem a grófnő« magához hivatta Zoltán Gerőt.

(Folyt. köv.)

UJJÁ SZÜLETÉS.

(1883.)

Legyen a mai nap,
Múltam határköve!
Tünjék el mind a búm,
Bűnöm, bajom vele!
Felejtés tengerébe
Vetem be multamat
S mintha ujjá születném,
Ugy érzem magamat.

Nem én valék, nem én,
Ki annyit vétkezett,
Nem én taszitám el
A vezető kezet,
Nem én roskadtam össze
Nehéz önvád alatt; —
Mintha ujjá születném,
Ugy érzem magamat.

El emlékembül, el,
Te bűnös szerelem!
Hej, nem uralkodol,
Tovább már szivemen!
Helyedben sokkal tisztább,
Szebb érzelem fakadt; —
Mintha ujjá születném,
Ugy érzem magamat.

Ti elvek, rossz tanok,
Istentelen beszéd,
Elvetlek mint tavasz,
A hó s jég rétegét,
Helyében tarka vidám
Viráglepel fakadt; —
Mintha ujjá születném
Ugy érzem magamat.

Kitombolt már szivem
És e vulkán felett
Zöld szőnyeget terít
Az ifju kikelet.
Ki hinné, hogy tüz égett
Az üde zöld alatt!
Mintha ujjá születném
Ugy érzem magamat.

Emlék, te csábitó,
Hiába jösz velem,
Számodra nem fakaszt
Virágot kebelem!
Bizalmatlanság magvát
Csak hintsd, csak hintsd belém,
Én már ujjá születtem,
Ujjá születtem én!

UTÓSZÓ

(1884.)

Hiába volt, hiába volt
Az elhatározás,
Hogy más leszek, a mint vagyok; —
Nem tudtam lenni más!
Vívtam magammal eleget,
Vívtam, amig csak lehetett,
És sok-sok hosszu éjjelen
Mindegyre folyt a küzdelem.

S no hát a vége mi vala?
Győzött a szenvedély!
És ujra, ujra rám borúlt
A rémmel népes éj!
Itt állok most az éjjelen
És megalázva van szivem;
Saját maga alázta meg — ·
Oh mit tegyek? Oh mit tegyek?

PALÁGYI LAJOS.

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

XI.

A csodabarlang.

A két bajtársnak csakugyan alkalma nyilt bővebb tapasztalást is szerezhetni.

Az öreg lelkész éles kiáltással törte meg a csöndet s rögrön, csaknem ugyanabban a pillanatban egész szikratömeg látszott a barlangban, mintha tömérdek szem egyszerre villant volna meg.

A vademberek tűzköve idézte e látványt elő, kik szurokfáklyáikat gyujtották meg.

Midőn a fáklyák meggyultak, Jánosnak és Máriusznak egészen megkáprázott a szeme.

E barlang körülbelől ezer méter átméretű s huszonöt-harminc méter magas lehetett. Falazata egyenesen emelkedett mintegy tiz méternyi magasságig s aztán kupolaszerű görbületet nyert.

De a mi e falazatot oly bámulatossá, nagyszerűvé tette, nem egyéb volt, mint az, hogy korálból volt alkotva.

Az egyenesen emelkedő rész, mely kétségkivül a csillagburány alkotása volt, rendkivül tömör és szilárd rétegből állt. A boltozat ellenben csupa kivágásokból, csipkézetekből, mindenféle alaku vörös korálágakból volt alkotva, messze kinyúlva, itt-ott egymásba fonódva, mindenféle bizarr alakokat mutatva. Minden egyes korálágon apró fekete pontok látszottak, melyeket az azokra tapadt fővenyszemek képeztek. Ezek a vörös alapon végig tüntek föl, mint megannyi finomul himzett virág.

A fáklyák fakó világa azonban csak nagyon csekély területet világitott be; de a lángok lobogása, a fantaszitikus alakzatu korálrengeteget még zordabb nagyszerűségben láttatá.

Itt-ott növényféle csüngött alá. Régi, kiszáradt, tengeri növény volt ez; s olyannak látszott mint egy-egy lebegő kard, mely e burányágakat akarja leszabdalni.

Itt-ott borostyánfüzér látszott hosszan végignyulni csipkézett leveleivel, melyek rezegtek a fáklyának lobogó lángjánál. És minden mozogni, vonaglani, hajlongani, keringeni látszott itt e kétes világitás mellett. S e látomány oly élénk volt, hogy a barlangban időnkint uralgott mély csöndben is ugy tetszett, mintha hallani lehetett volna egy ott fönt, a boltozaton vivott szörnyű harc moraját, egy-egy elfojtott nyögést, harsány üvöltést, fegyverek csörgését.

Lent a látvány kevésbbé volt fantasztikus, de talán még fényesebb, mint a boltozat.

Itt szétszórtan, összevissza vegyülve lehetett szemlélni valamennyi érczet és követ, a melyből a hegység alkotva volt. A márványnak minden szinét föl lehetett itt lelni a fehértől a feketéig, s a vörös kőtömbök megkövült virágoknak látszottak. Voltak aztán oly tömbök is, melyek a kora tavasz zöld szinét kölcsönözték s a jaspis barna árnyalatába mentek át. Imitt amott a hegyi kristály villant meg, vagy a kőszén meg a szikla, mely utóbbinak ezüstös lapjai ugy tüntek föl, mint egy-egy óriási halnak a pikkelyei.

Még a talaj sem olyan volt, mint más közönséges talaj, barna és fénytelen, hanem tömör, fénylő agyag, mely vaséleggel volt áthatva, mit a vörös mállából kapott.

Azt lehetett volna gondolni, hogy valamely óriási mozaik terül a szem előtt, melynek minden darabja csillogó drágakő lenne, vörös korálba vagy porrá vált vérbe foglalva.

A mozaik a barlang közepe táján egyszerre megszünt, mintha elmetszették volna. A viz vágta azt el, mely nyugodtan vonult végig a barlang partján, egy leboruló szalag egyhanguságával, egyik oldalán meg megcsillanva, mig a másikon a sötétségbe veszve, honnan olykor egy-egy gyönge fuvalat szállt, mintha valamely nagy madár lomha szárnyai okozták volna azt.

XII.

A Máriusz leleményessége.

Máriusz és János, a mint ott a szikla mögött vesztegeltek, nem győztek eleget bámulni e szokatlanul szép látványon.

Mihelyt a vad emberek meggyujtották a fáklyáikat, ujra, csöndesen elfoglalták a helyöket.

Fülsértő, gyors zümmögés keletkezett egyszerre, mely a két bajtársat kiragadta ámulatából s a természet szépségei fölött való gyönyörködéséből.

A vén lelkész megkezdte lélekidézését.

Máriusz kissé kihajlott a rejtek mögül s láthatta az egész sajátságos szertartást.

Körülbelől harminc vadember állt sorban, jobb kezökben egy-egy füstölgő fáklyát tartva. A mint ők ott álltak merev mozdulatlanságban sárga és barna testökkel, azt lehetett volna gondolni, hogy mindmegannyi bronz kandeláber, sorjában fölállitva.

Mindnyájan a nagy ünnepi szertartáshoz illő fejdiszt viseltek. Hajok, koponyájuk tetején csomóba volt csavarva s tarka tollakkal földiszitve. Oly látványt nyujtott ez, mint egy fantasztikus alaku sisak.

Öltözet gyanánt amuletteket, szerpentinnyakékeket, csigákból füzött karperecet, bőr deréköveт és térdszalagot viseltek. A tulajdonképen való ruhát a tetovált test képviselte. Nem olyan tetoválás volt ez, mint például az amerikai rézbőrüeké, hanem valóságos dombormü-tetoválás, mely abból áll, hogy szurkos fűszálakat dugdosnak a bőr alá, melyet aztán leégetnek. Persze, az ily tetoválás apró göböket teremt a bőrön s varangyhoz hasonlóvá teszi a testeket.

A varázslók azonban még több nyakéket, karperecet s főleg amulettet viseltek s testök is jobban el volt éktelenitve a tetoválás által. Csaknem valamennyi roskatag, sánta vagy félkezü volt, sőt pupos is akadt köztük. Egyetlen megkülönböztető ékességök a fekete nemez-kalap volt, hoszszu, hegyes alaku, mint a hogy meséink varázslóinak a föveget festeni szokták. A haj be volt fonva és vége csomóba kötve.

A varázslók nem tartottak fáklyát a kezökben s nem álltak a sorba, mint a főnökök. Leguggoltak mind egy csoportba ama fülke előtt, a hol a főpap foglalt helyet.

Ez sokkal magasabb föveget viselt, mint a többi. Hosszu, ősz szakálla, mely

egészen a derekáig leért, be volt fonva. Föltartotta két karját a légbe; két karját, melynek egyike csonka volt, a másiknak a kézfején pedig hat, egymástól távol álló ujjat lehetett látni.

Egyhangu szavakat mondott rikácsoló hangon, rendkívüli folyékonysággal. Koronkint, mikor a fáklyák füstjében eltünt, azt vélte Máriusz, hogy már vége a szertartásnak; de folyvást hallatszott az öreg hangja, csupán addig némulva el, mig lélekzetet vett.

Az ima sokáig tartott.

Máriusznak elég ideje volt a látottak fölött gondolkozni. Nyilván látszott, hogy e szertartás vallási jellegü.

— Elmélkedjünk csak kissé, János barátom, mit cselekedjünk mi?

— Hüm! erre nagyon bajos megfelelni. Először azt kellene tudnunk, mit fognak ezek cselekedni! Ha mi előttök jelentkezünk, el vagyunk veszve; ugy széttagolnak minket, mint a csibét!

— Az meglehet. De ha nem jelentkezünk előttök, bizonyos, hogy itt elevenen leszünk eltemetve. Innen nem menekülhetünk. Azt remélni, hogy ama lyukhoz fölkuszhatunk, bármily erős légy te s bármily ügyes vagyok én, képtelenség. Jobb szereted-e, ha itt enyészünk el?

— Nem én! De hát mitévők legyünk?

— Figyelj rám. Egy gondolatom támadt. Annyi bizonyos, hogy ezek imádkoznak ugy-e? Hogy kik ók, azzal én nem törődöm. Tény, hogy e barlang szentély nekik, hová vallásos félelemmel jőnek s nem igen csodálkoznának, ha valami természetfölöttit látnának. Tudod-e már, mit akarok?

— Tudom; meg akarsz előttök jelenni. Azt akarod, hogy ők minket jótékony isteneknek tartsanak s azt hiszed, bolondokká tehetjük őket. Jótékony istenek ruhában! Jótékony istenek sapkában! Azt mondom, az nem fog sikerülni!

— Fődolog az, hogy a dolgot ügyesen intézzük. Aztán, ki mondta azt, neked hogy én teljes öltözékemben akarok előttök megjelenni? Hiszen ők is mez nélkül állnak előttünk. Nem látom át, miért huznék én keztyüt a tiszteletökre s miért ragaszkodnám makacsul a pantalonomhoz, mikor ők még csak szőllőlevelet sem viselnek öltözékül?

— Ejh! Végre még meg is nevettetsz!

— Azt akarod, hogy itt vesztegeljünk e sziklatömb mögött, mint a szú a fakérgében? Vagy elszánod-e magadat, hogy velem egy kisérletet megkockáztass?

— Ha komolyan meggondoljuk a dolgot, a te terved kevésbbé rossz az itt rekedésnél. Aztán ez kissé vidám jelenet is lesz. Legalább mulatunk kissé.

— No, jól van! kezdjük tehát! Vetkezzünk le minden nesz nélkül — a többit aztán csak bizd rám.

Néhány perc alatt lehányták felesleges öltönyeiket Jánosnak hatalmas válla és domború, széles melle nem mindennapi látványt nyujtott, mig Máriusz tulságos szikárságával s vállából kiemelkedő hosszu nyakával tünt föl.

A vén lelkész még folyvást pergette gyorsan folyó imáját.

— Az ördög vigye el ezt a vén vadembert! Vajjon mikor hagyja már el a kelepelését? . . .

A vén pap ép ekkor zárta be a bevezető imát fülhasitó éles hangon, hogy aztán a »t a b u«-t mondja föl.

T a b u-nak mondják átalában valamely tárgynak vagy személynek beszentelését, vagy megáldását. Minden, a mi t a b u vagy is be van szentelve, sérthetetlen s a ki azt megsérti, megszentségtelenitést követ el.

Az öreg pap most vontatva, énekhangon a következő himnuszt mondta:

Tabu, tabu, tabu!

Tabu legyen a hosszu-haju, lyukgatott fülü, tetovált mellü ősök szelleme!

Tabuk legyenek azok, kik ide hagyták az éhség völgyét s elutaztak a kék hazába, hol a levegő dohányfüstből s a talaj csupa yam-virágból áll.

Ők a napot hizlalt foglyok öldösésével töltik, kiknek a husát megsütik.

Ők az éjet sima, fehérre festett hajú, domboru mellü nők társaságában sétálva töltik, illatos bokrok közt.

Tabu, tabu, tabu!

Tabuk legyenek azok, a kik amulettjöket bemártották a fekete tóba, melyben az ősök megfürödtek, mielőtt a nagy utra indultak!

Tabuk legyenek ők; pipájok legyen örökké megtömve s tálok tele! Drágán adják el leányaikat a fiatal embereknek, a kik ezeket megszeretik. A legyőzöttek vérével és husával éljenek!

S ha eljő a nagy zivatar napja, legyen

számokra a hegytetőn egészen kész s biztos hajlék!

Oly hajlék, hogy ha hó esik, az ne áztassa át, hanem gyapot fedélül szolgáljon.

Oly hajlék, hogy ha a jég esik, ugy vonja az be a tetőt, mintha gyémánt boritaná el s hasonlitson fénye az ég csillagaihoz.

Tabu, tabu, tabu!

Tabuk legyenek azok, a kik e barlangban nyugosznak, és a kik e vizben usznak, állatok avagy tárgyak, ősök lelkei és élők testei.

Tabu, tabu, tabu!

Erős hangon végezte a vén pap s a viszhang mélyen, buskomoran válaszolt, mintha a tó mélyéből jöttek volna a hangok.

De, alighogy a viszhang elnémult, midőn a távolból tompán hangzott, háromszor egymás után:

Tabu, tabu, tabu!

A vén pap csodálkozott; a főnökök elfeledve, megfeledkezve a szertartás sorrendjéről, közeledtek a varázslók csoportjához, kik egyszerre fölemelkedtek.

Senki sem mert egy szót sem kiejteni. Mindenki reszketett. Várták mit fog cselekedni és parancsolni az, a ki a szellemekkel beszélt.

Ez, hasra feküdt s nehány szót mormogott ima gyanánt. Ősz szakálla e közben remegett s hasonlitott valamely fehér halhoz, mely idegesen vergődik, mielőtt kimúlna.

Minden szem feléje irányult. De, a helyett, hogy bátorságot meritettek volna, még nagyobb félelem szállta meg őket, a mint ennek kimeredt szemeit látták.

Végre az öreg pap visszanyerte lélekjelenlétét s térdre emelkedve, ujra kiterjesztette karjait a barlang felé s következőleg szólt:

»Tabu légy te, szellem, a ki hozzánk beszélsz! Mit akarsz te, ősök emléke, ki itt maradtál e barlangban, mint a hullámok zaja a csigák belsejében?«

Ujabb hang szólalt meg, ezuttal már közelebbről, ismét háromszor kiáltva a »t a b u«-t. Aztán szakgatott kurjongatások következtek.

A vademberek, mint a juhok, ha megriasztják, bujtak együvé. A gyávábbak már a fal mellé huzódtak, menekülésre készen, mit sem gondolva többé az öreg pappal, ki szájtátva bámult, sem a szertartással. Egyszerre megszünt a kurjongatás.

A vén varázsló félénken tekintgetett körül. A főnökök, a kik szökni készültek, visszatértek s hasra feküdtek. Minden fő figyelt, mint a vizsla, mikor vadat szimatol. A sötétség felé bámultak.

Borzasztó látvány! Egy szikla mögül különös lény tünt elő, mely mindig nőtt, mig nem oly emberi alakot lehetett látni mely két testből áll, egymás fölébe nőve, ugy hogy e szörnyetegnek két lába volt a járásra, középen két torzkép, négy, egymásba fonódott kar s fönt a magasban még két láb, mely mindenfelé fenyegetőleg himbálózott a légben.

Pioux János volt ez, a herkulesi erőmüvész, ki Mazuclard Mariuszt, a hasbeszélőt vitte a fején.

XIII.

M i k é p t e s z n e k c s o d á k a t a p a p o k ?

A varázslók és a papok csaknem mindenütt hasonlitanak egymáshoz, a mennyiben annyira vakbuzgók, mint politikusok.

A vén ceremonia-mester is, kit eleinte félelem szállt meg, csakhamar fölfedezte az igazságot. Meg volt róla győződve, hogy az a szörnyeteg nem egyéb, mint két embernek mesterségesen egybefonódása; azt sem volt nehéz kitalálnia, hogy ez a két ember a foglyok telepéről szökhetett meg. Az öregnek csak egy szavába került volna tudatlan társait fölvilágositani s akkor, a vallásos borzadályt legyőzte volna nálok az ő tekintélye, és az ugynevezett szörnyeteget darabokra, izekre tépdesik vala.

Ám a vén ravasz ki akarta aknázni a csodát. Már is nagy befolyása volt neki számos törzsre, mert azt hitték róla, hogy a szellemekkel l e l k i l e g értekezik. Nos hát akkor még mennyire növekednék a tekintélye, ha látnák, hogy ő még társalog is azokkal? Többnek tartanák őt, mint egyszerüen lelkésznek, kétségkivül természet fölötti lénynek. Akkor aztán a törzsek akaratának mindig ő adhatna irányt, megszilárdithatná a szellemidézés tanát ez emberek segélyével, megalapitva egyszersmind a theokratikus kormányzatot, melynek ő lenne papi fejedelme.

(Folyt. köv.)

GIOVANNI VERGA.

— Egy olasz regényiró. —

A modern olasz irodalomnak a külföldön nem nagy most a becsülete. A dráma müvelői közül Ferrari és Cossa nevét ismerik ugyan, de sem »A párbaj«, sem a »Nero« szerzője nem aratott tartós sikereket az idegen szinpadokon. A lirikusok közül Carducci Józsué az, a kit kezdenek már forditani; de a klasszikus mértékü »Barbár ódák« költője igen merész dologra vállalkozott, midőn fölujitotta a Chloek és Daphnisok, az Anadyomenek és citerás Apollók világát, midőn teletömte sapphikus és alcaicus sorait gyakran kommentárra szoruló mythologiai vonatkozásokkal, midőn untalan visszaszáll a régi Róma és Athén ege alá, mintha a költészetnek nem is lehetne más kerete, csak a klasszikus ó-kor, midőn erőszakot téve a kor izlésén, alig zeng egyebet a »bellezza antica«-nál s nyelvben, hangban, metrumban kétes sikerü ujitásokra vállalkozik. Stecchetti Lőrinc, Olaszországnak Carducci mellett legnépszerűbb lyrikusa, még eddig csak hazájában van elismerve, és nem is valószinü, hogy a »rímes verismus« ez apostola valamikor európai elismerésre tegyen szert. Neki és iskolájának a »vers«, az igaz, csak »az érzékek isteni lázá«-ban nyilvánul, költészetük sujet-it pedig jól jellemezte Cavallotti e szókkal: »Il letto, il cataletto, la latrina, la cantina!«

Carducci épugy mint Stecchetti, igazi és bizonyos szempontból kiváló liricusok is, de mindakettő rosz utra tévedt; Ferrari és Cossa megtalálták a jó utat, de ezen nem birtak annyira előrejutni, hogy a franczia drámai irodalom nagyjai mellett nekik is helyet biztositson a külföld; és bizvást lehet állitani, hogy a modern olasz irók közül eddigelé csak egyetlenegy van, kinek neve Francia-és kivált Németországban majdnem ép oly jól hangzik, mint hazájában — és ez Salvatore Farina, az »olasz Dickens«. Ő mellette van azonban az olasz epikának egy másik nagyja is, aki Farinával majdnem egészen ellentétes irányt követ, s a ki csak abban az egyben egyezik meg a »Mio figlio« irójával, hogy neki is, mint ennek, a legélesebben kifejezésre jutó individualitása van, hogy ő is, mint Farina, az olasz irodalomban járatlan utakra lépett, szóval, hogy ő is minden izében e r e d e t i tehetség. Ez Giovanni Verga. De Verga mögötte áll Farinának abban, hogy mig ez már kiforrotta magát, már ugyszólván, »megállapodott«, addig ő még folyton küzd, még gyakran habozik, még sokszor »próbálgat.« Erejének most van teljében és még sokat, nagyon sokat várhatni tőle. De már az is, a mit egész idáig alkotott, elegendő arra, hogy érdemessé tegye a külföld elismerésére is, melyből kijutott már sokaknak, akik kevésbbé méltók rá ő nála.

Verga későn, harminchárom éves korában, adta csak ki legelső munkáját. A »Storia di una Capinera«-ból (Egy szonáta története) vajmi nehéz lett volna megjósolni, hogy abból a túlérzelmes, könyárban úszó cataniai iróból, ki akkor aratta legelső nagyobb munkájával legelső irodalmi sikerét, valamikor a realismus egyik leghatalmasabb igéjü apostola válik. Egy apácává lett leánynak nagyon is közönséges regénye van elmondva e műben. Mária, a hősnő, szülei egy fogadalma miatt kolostorba kénytelen menni, de pár héttel fölszentelése előtt szerelmessé lesz és hasztalan sóvárgása lassanlassan előrli életét. A leány szenvedéseit maga irja le, mert Verga az akkortájt még nagyon divatos és Olaszországban még most is kultivált levélformában mondja el a »Storia di una Capinera«-t.

A könyvnek az érzelgős iránt nagyon is fogékony olasz közönségben számos barátja akadt, sőt az a finom psychologia, melylyel a szerző az ifju leány érzelmét boncolgatta, egy németet a regény átültetésére is rábirt. De bárhogy is tömjénezett a fiatal irónak a dicséretben nem ép fukar honi sajtó: Verga érezte, hogy eseménytelen regénye megirása alkalmával igen is nagy fába vágta volt fejszéjét és hogy nem az igazi ösvény az, melyre rálépett. Érezte, hogy müve hosszadalmas analysisei sokszor untatókká válnak, hogy nagyon is modoros, hogy nincs benne még semmi, a mi kizárólag az ö v é volna. És elégedetlenségében ott hagyta a bús gerleként nyögdelő apácaalakokat, ott hagyta a sirással táplálkozó, sóhajjal élő plátói szerelmet, ott hagyta a sötét zárda falait: és elvitte olvasóit a kulisszák tarka-barka világába, egy ballerina és egy festő kéjes szavaktól viszhangzó szobácskájába; elvitte őket édes varázsu légkörébe, a mámoritó, az őrjöngő szerelemnek

Mig azonban a »Storia di una Capi-

*

nera« határozott irodalmi sikert aratott: az »Eva« — ez cime Verga második regényének — csak zajt csapott. A közönség meglepetve látta, mint tért át Verga egészen uj ösvényre és a kritika, mely eleinte csupa jóakarattal fogadta a szicilíai iró föllépését, már most párját ritkitó disszonanciával szólott az »Eva«-ról, felékesitve azt a »silány«-tól fogva egész a »remek«-ig a birálat minden egyes diszjelzőjével. És én mégis csak az »Eva«-ban ismerem fel azokat az »oroszlánkarmok«-at, melyeket sokan már a »Storia di una Capinera«-ban véltek láthatni. Ebben látom először a chablontól megvetéssel elforduló eredeti tehetséget, ebben a leirások mesterét, ebben azt a reformátori szellemet, mely késôbb Verga müködésének minden egyes léptét irányzá. Itt mutatkozik legelőször az a nagy hatás, melyet kivált Flaubert gyakorolt irónkra; mutatkozik a mesében, a jellemek festésében, a stilusban; itt látom először azt a Vergát, a ki — mint egy olasz birálója megjegyezte — tud merni és mer merni.

Harmadik regényében, az »Eros«-ban, Verga már a megkezdett uton haladt tovább. Csakhogy mig psychologia tekintetében nagy haladás vehető benne észre, meséje gyöngébb, mint az »Évá« é Inkább lélektani tanulmánynak mondanám a müvet, mint regénynek. Egy beteg ember photographiáját mutatja be olvasóinak, egy beteg emberét, a ki szerelemből szerelembe rohan és mégsem szeret sohsem igazán és a ki végül unott életét öngyilkossággal fejezi be. Bizonyos fárasztó monotonia jellemzi e regényt; az alakok fojtott légkörben élnek és mozognak s a szerző különös előszeretettel foglalkozik csupán csak sötét oldalaival az életnek és a jellemeknek, háttérbe tolva mindazt, a mi a nyomasztó félhomályt derüs napsugárral oszlatná el Rövid, szaggatott epizódokban halad a cselekvény előre; egy-egy fejezet: egy-egy sóhaj. S a kritika most még élesebben kikelt Verga ellen; Flaubert, Feydeau és Zola neveit egymásután vagdosták fejéhez, utánzónak, demoralizálónak mondva az »Eva« megalkotóját.

Már ekkor az egész olasz közönség nagy figyelemmel várta Verga harmadik müvét. A realismus iskolája lassan lassan mind nagyobb tért hóditott az irodalomban és a »verismo« (igazság költészete) jeligéjét tüzve zászlójára, meginditotta azt a rendkivül heves irodalmi harcot, melyet az idealistákkal még mai nap is egyenlő erővel és szüntelen váltakozó hadi szerencsével folytat. »Csak előre!« szólt oda a realismus tábora Vergának; »vissza!« harsogtatták az idealismus papjai és a publikum kiváncsian várta, melyik vezényszóra hallgat majd az iró

Megjelent a »Királyi tigris« (Tigre reale) és egyik tábor sem volt vele megelégedve. A realisták kevesellték, az idealisták sokallották, amit Verga nyujtott. A »Királyi tigris« nem egyéb, mint egy mellbajban pusztuló orosz hercegnő, aki szeret egy La Ferlita nevü olasz birtokost. Nata — ez a hősnő neve — »kacér, büszke, önző; carrarai márvány kivülről és belülről.« Megvan benne minden szeszélye, minden ideges nyugtalansága egy vad természetnek és raffinált müveltségnek. Cigány, kozák és párisi nő volt egy személyben.« Ezzel szemben La Ferlita neje áll; egy asszony, a ki csupa szerelem, egy illatos mezei virág, egy szerü és elevenszinü. A regény e két ellentétes természet harcát mondja el egy férfi birtokáért, a ki végre is osztatlanul nejéé lesz. Vergának nem igen sikerült a »Királyi tigris« jellemét jól keresztülvinnie; inkább az iró szavai, mint saját tettei charakterizálják. De itt viszont olyan kitünő jelenetekkel találkozunk, melyekhez foghatót keveset mutathat fel az olasz regényirodalom. Az a fejezet például, melyben a mellbeteg, már-már haldokló nő, visszatérve Siciliába, magához hivatja La Ferlitát, a ki aztán egy egész kinos éjszakát tölt ágya mellett: egyike a legmegkapóbb dolgoknak, melyeket Verga valaha irt.

De mind a »Storia«, mind az »Eva« és »Eros« csak kisérletek. Még nyilvánul bennük a habozó, bizonytalan tollu kezdő, a ki nincs még egészen tisztában önmagával, a ki mindig öntudatosan alkot ugyan, de még nagyon is kiforratlan, még próbálgat.

Verga igazi irányát csak a »Nedda« cimű »bozzetto siciliano«-ban találta meg. Ebben áll előttünk a valódi Verga, az, akiért ma lelkesül egész Olaszország, A cataniai iró belátta, hogy az »elegáns világ«-ot, melynek festésével addig foglalkozott, nem ismeri ugy, hogy azt hiven festhetné. Nem forgott ő abban a körben, nem szitta ő az orosz hercegnők illatos boudoirjainak legét: csak messziről látta, csak könyvekből ismerte e

világot. És most odafordult az ő kedves Siciliája nyomorgó parasztságához, a 40 centisimiért hasadó hajnaltól szakadó estig munkában görnyedő nyomorultakhoz; odafordult a néphez, melynek ismerte átkát, melynek körében fölnevelkedett, melynek szenvedéseitől az ő szive is vérzett. És e nép közül választotta hősét, a szegény Janut és hősnőjét, Neddát.

Ezt az elbeszélést tartom legalkalmasabbnak arra, hogy Verga elbeszélő modorára nézve mutatót adjak belőle. Ide igtatom hát azt a jelenetet, midőn a két szerelmes aratáson van és pihenőre int a déli harangszó

»Dél felé leültek az árnyékba, hogy megegyék fekete kenyeröket és fehér hagymáikat. Janunak bora is volt, jó mascali bora, melyből bőven adott Neddának is. A szegény leány, a ki nem volt az ilyenekhez hozzá szokva, lassan-lassan nehezedni érezte nyelvét, meg a fejét is.

Közbe-közbe egymásra néztek és nevettek, a nélkül, hogy tudták volna, miért?

— Ha férj meg feleség volnánk, mindennap együtt ehetnők a kenyeret és ihatnók a bort, — szólt Janu tele szájjal.

Nedda lesütötte szemeit, mert Janu olyan furcsán nézett rá.

Dél volt és mély csend uralkodott. Még a legpicibb levelek se mozogtak. Árnyékot ritka helyen lehetett látni. A levegőben valami olyan némaság, olyan ólmos meleg volt, mely kéjesen ránehezedett az ember pilláira.

Egyszer csak egy fris légáram, mely a tenger felől jött, megsusogtatta a gesztenyefa koronáit.

— Jó esztendő lesz szegényre és gazdagra, — szólt Janu — és ha az isten is ugy akarja, majd félreteszek egy pár garast ... S ha te is szenvedhetnél ...

És odaunyujtotta neki a palackot.

— Nem, nem iszom többet, — szólt nekivörösödött arccal Nedda.

— Hát mért vörösödöl el? — kérdezte Janu nevetve.

— Nem mondom meg.

— Azért mert ittál?

— Nem.

— Mert szenvedhetsz?

A leány meglökte a vállát és elnevette magát.

Messziről egy szamár bőgése hallatszott, a ki megkivánta a fris füvet.

— Tudod, mért orditanak a szamarak? — kérdezte Janu.

— Hát mondd meg te, ha tudod!

— Tudom bizony, mert szerelmesek.

És elröhögte magát, aztán szerelmesen rátekintett.

Nedda lesütötte szemeit, mintha lángba nézett volna. Ugy tetszett neki, mintha az a bor, melyet megivott, mind a fejébe szállna és annak az érc-menyországnak minden forrósága ereibe ömlenék által.

— Menjünk! — kiáltott bosszusan rázva sulyos fejét.

— Mi bajod?

— Nem tudom, csak menjünk!

— Hát mondd: szenvedhetsz?

Nedda lehajtotta fejét.

— Hát akarsz feleségem lenni?

A leány derülten ránézett és fekete kezével erősen megszoritotta a Janu kérges markát. Aztán föl akart emelkedni, de egy ideig térdelő helyzetben kellett maradnia, mert nagyon remegett a lába

Janu, egészen kikelve magából, megfogta ruhájánál és összefüggéstelen szavakat mormogott, mint a ki nem tudja, mit csinál ...

Mikor a közeli majorból odahallatszott a kakas kukorikolása, Nedda hirtelen felugrott és elrémülve körültekintett.

— Menjünk el! menjünk el! — szólt sietve és egészen vérvörös arccal.

Mikor az utcasaroknál befordult kunyhójuk felé, megállt egy percig reszketve, mintha félne, hogy ott találja holt anyját a küszöbön?«

Janut az ama vidék munkásai közt pusztitó láz megöli és Nedda egyedül nyomorog gyermekével. Később ez is meghal, Nedda magához szoritja a kis tetemet, aztán leteszi ugyanarra az ágyra, melyen meghalt az édes atyja, ledérdel előtte száraz szemmel és fölkiált, merően rászegezve szemeit:

— Oh boldogok ti, a kik meghaltatok! Áldott légy szent szűz, a ki elvetted gyermekemet, hogy ne kelljen velem szenvednie!

A kétségbeesés ily hangjai vonulnak át Verga legtöbb népies beszélyén. Ezeket szereti legjobban megütni ama novelláiban is, melyeknek tárgyát az ugynevezett »szegény inteligencia« köreiből meriti s a melyeknek valóságos mintája a »Primavera« (»Tavasz«). Ez is ugyanabban a beszélykötetben látott napvilágot, melyben a »Nedda«. Hősnője egy szegény milanói »sartina«, egy szerencsétlen divatárus-leány, a ki már egyszer csalódott szerelmében és a ki most szeret másodszor is, — bár érzi, hogy másodszor is csak csalódni fog. Megismerkedése azzal a szegény ábrándozó zongora-mesterrel, a ki imádja, a viszony fejlődése, folyása és vége oly megrázó hűséggel vannak elmondva, hogy sokan helyezték a »Primavera«-t még a Nedda fölé is.

Mindakettőben meglepi az embert az a rendkivüli objektivitás, melylyel Verga elbeszél. Már ugy látszik, ekkor is meg voltak érve benne amaz eszméi, melyeknek ké-

sőbb a »Malavoglia« c. regény bevezetésében adott kifejezést, »Én azt hiszem — szól e helyütt — hogy a regénynek, a müvészeti termékek e legteljesbikének és legbecsesbikének diadala csak akkor lesz elérve, midőn minden részének egymással való rokonsága és összefüggése oly tökéletes lesz, hogy magának az alkotásnak menete titok marad, mint az emberi szenvedélyek fejlődése; mikor formáinak oly teljes lesz a harmóniája, realitásának őszintesége pedig oly szembetünő, modora és létoka oly szükséges, hogy a müvész keze láthatatlan marad; mikor a regény teljesen való esemény jellegével bir, és majd ugy látszik, hogy szinte magától lett, hogy megérett és aztán önkényt kelt ki, mint valami természetes tény, anélkül, hogy a szerzővel bármi vonatkozást is fentartana, anélkül, hogy megőrizné nyomát annak az észnek, a melyben kicsirázott, árnyékát annak a szemnek, mely azt az eseményt először meglátta, nyomát annak az ajknak, mely első szavait mormogta, mint az Alkotó a maga »Legyen«-jét; midőn ugy látszik majd, hogy önoknál fogva létezik, csak annál a ténynél fogva, hogy olyan, a milyennek lennie kellett, hogy élet reszket benne, mint egy broncszoborban, melynek müvésze birt annyi isteni bátorsággal, hogy elhomályosodott, fölolvadt halhatatlan müvében.«

Verga az igazságot vallja a költészet istennőjének. A ki szemléli a világ szinjátékát, szól, annak nincs joga, azt megitélni; már nagyon sok az is, ha sikerül neki egy perere félrevonulni a harc szinteréről, hogy tanulmányozza azt szenvedély nélkül és visszaadja az igazat tisztán, alkalmas szinekkel, hogy visszatükrözze a valót, amint volt, vagy amint kellett volna lennie.

Ez a Verga ideális regénye. S én szerencséjének tartom, hogy ez ideált még eddig el nem érte. Mert ha semmikép sem vagyok is barátja a túlmérvben reflexiós regényeknek, másrészt szükségesnek tartom, hogy az iró egyénisége ott rezegjen a sorok közt; legyen ott világnézlete, legyen valamije, ami speciálisan az övé és senki másé. Hisz ha mindenki ugy irna regényt, mint Verga kivánná, a napihir-stilusig kellene sülyednünk, és az irói individualitás jogosulatlan fogalommá válnék.

Csakhogy Verga jobb regényiró, mint aestheticus.

Nem jelenik ugyan meg közvetlenül az olvasó szemei előtt, de abból, hogy mint beszéli el meséit, kiérzik mindjárt az ő egész lelkülete. Mikor olyan szivrázkódtató vonásokkal festi hőse szenvedéseit, tudja az olvasó mindjárt, hogy azokat a sorokat felindult szivvel, könyes szemekkel vethették csak papirra. A délolaszországi tartományok közgazdasági viszonyait szereti leginkább rajzai keretéül használni. Nem akarja e viszonyokat reformálni, nem emelkedik, nem böleselkedik fölöttük, csak bemutatja magát a kérdést ugy, a mint az a valóságban megjelenik. Festi azt az igazi elállatiasodást, melyre a Catania tájából való parasztot a nyomor juttatta, festi azt a kétségbeesett küzdelmet egy falat kenyérért, egy ital borért, melyet ott ezer meg ezer embernek kell végigharcolnia.

A »Vita dei Campi« (Mezei élet) és a »Novelle Rusticane« (Paraszt beszélyek) többnyire ilyen sötét tárgyu dolgok. Sehol egy mosoly, sehol egy derült napsugár. Mindenütt köny, mindenütt gyász. A két kötet legmegkapóbb darabjai közül hadd emlitem kivált a »Jeli il pastore«-t, melynek hőse egy elbutult, tompa elméjü pásztor, a kinek lelkében végre a féltékenység ébreszt világosságot. Vagy ott van a szegény Pentolaccia, a kinek a földesur, Don Liborro elcsábitja a feleségét és a ki aztán megöli a csábitót, ott a szerencsétlen Rosso Malpelo, a kit mindig a legveszedelmesb helyekre küldenek dolgozni s a kit végre be is temet egy homokgödör, ott a »L'Amanta di Gramigna«, melyben oly gyönyörüen van festve a délolaszországi bandita-élet, ott a »La lupa« (Nőstény farkas), mely már magyar forditásban is napvilágot látott és mely, mikor ezelőtt két évvel kiadta az »Auf der Höhe«, olyan nagy feltünést keltett a német literátusok között.

(Vége köv.)

„AZ ERDEI LAK."

(Regény két kötetben. Irta Beniczkyné Bajza Lenke. Budapest, 1885, Révai testvérek kiadása. Ára 3 frt. 50 kr.)

Megszoktuk azt, hogy a női irók müveiben hiába keresünk erősebb egyéni vonásokat. Az olyan regényköltő-nők, mint George Sand és Ouida a kivételek közzé tartoznak. És ritkább dolog az, különösen minálunk, hol ujabban annyi az iró nő, hogy a szépnem egy-egy tollforgató képviselője

világosan kifejlett alapeszmével, helyesen megkoncipiált mesével lepje meg a birálót. A legtöbb szerzőnő megelégszik közönséges szerelmi történettel, naiv bonyodalommal s néhány felületesen rajzolt alakkal. Még szerencse, ha ilyen »olvasmány«-ban a leány vagy asszony kedély-világának hű és vonzó nyilvánulásait találjuk.

Beniczkyné B a j z a Lenke sokkal komolyabb törekvésü tehetség. Néhány év alatt sokat is emelkedett. A mi már első müveit megkülönböztette az olcsóbb hatásu regényektől, elbeszélésektől: a társadalmi tendencia, vagy lélektani problema-fejtés: azt utóbbi munkáiban még több szerencsével tűzte ki céljául. Nála a becsvágy karöltve jár a talentummal s ehhez harmadik társul a szorgalom szegődik.

Legujabb regénye »Az erdei lak« ismét alkalmat ad neki, hogy az előkelő osztályt, annak árny- és fényoldalait bemutassa. Hőse a fiatal gróf Béldy Olivér rokon a Feuillet Oktáv »szegény ifjá«-val. Mint az elszegényedett francia főur, ugy a magyar gróf is lemond ciméről s álnév alatt szolgálatot keres egy előkelő családnál.

A Feuillet Oktáv hőse beleszeret a házi kisasszonyba, a kit hosszas küzdelem után meg is nyer; a Bajza Lenkéé pedig magát a házi asszonyt hóditja meg, szintén nagy szenvedések árán. Ott is, itt is: kisül, hogy az alakoskodó szerelmes álcája igazi mágnást rejteget, ki végül a jogos cimhez megfelelő vagyont kap kitartása, szerénysége, szorgalma és becsületessége jutalmául.

A hirneves francia irónak ez alapeszme illusztrálására nem kellett több, mint egy kötet; magyar tanitványa már szűknek találta e keretet s két kötetet vett igénybe. S ezzel elhibázta a dolgot. Meglátjuk azonnal.

Éva, a gazdag gróf Szentkuty özvegye tiz keserves évet töltött férje oldalán. Tűrte durvaságait, szeszélyeit s midőn e szenvedésektől megszabaditá őt férje halála: ráadásul még az a csapás éri, hogy soha több frigyre nem szabad lépnie, ha csak vagyonáról nem akar lemondani. Mert a mely napon ujolag oltár elé lép: összes birtokait az ifju gróf Szentkuty Alfréd örökli.

De Éva egyelőre nem is gondol uj házasságra. Örül szabadságának s most mulatozással akarja magát kárpótolni a sok bánatért, mely férje oldalán osztályrészéül jutott. Erősen bizik benne, hogy szive nem fogja jogait követelni s vidámságát nem semmisiti meg ujabb kötelék. E számitásában azonban csakhamar csalódik. Egy nap megismerkedik uj uradalmi ügyvédjével Micsinyei Olivérrel. Ez senki más, mint gróf Béldy Olivér, a kinek családja elvesztette vagyonát s most atyja óhajához hiven, mint egyszerü polgár munkálkodik, hogy őseinek nevét a szorgalom által szerzett vagyonnal majd ismét fényessé tegye.

Olivér és Éva egymásba szeretnek. Ezt a processust az irónő sok leleménynyel, számos finom megfigyeléssel, lélektanilag érdekesen rajzolja. Az ügyvéd jól tudja, hogy urnője nem mehet férjhez, mert hisz elveszti vagyonát s azért tartózkodó érzelmeinek nyilvánitásában. A grófné szintén titkol mindent, már csak büszkeségből is. Igy élnek egymás közelében; Olivér az erdei lakban, Éva a kastélyban és mindkét küzködő, szenvedő sziv egy-egy mély és édes titkot rejteget.

A gyöngébb fél az ügyvéd, a ki nem birja tovább a tettetést és elakarja hagyni szolgálatát. A mikor szándokát elmondja imádottjának: ez többé nem uralkodhatik magán s a marasztalás csakhamar szenvedélyes szerelmi vallomásba csap át. Erre aztán Olivér is megvallja mindazt, a mit titkolt s hogy az első perctől fogva lángolt a bájos, sokat szenvedő nőért. A jelenet vége ölelés, csók, örök hűségeskűvés.

A szerény gróf ennélfogva mint derék ügyvéd kivivta boldogságát s ügyes spekulációk által maga is gazdag lett. Az alapeszme ezzel ki is volna meritve. De Bajza Lenke ennyivel nem elégedett meg. A mit az első kötetben elmondott azt (ugy vélekedett), mások is elmondták már; habár (s ezt mi mondjuk) ritkán ily vonzón, sőt elragadón, mint ő. De uj vonásokat is alkot s e célból uj bonyadalmat gondolt ki. Azzal, hogy a szerelmesek megtalálták egymást egyszerüen nem elégszik meg; még meg is akarja gyötörni őket, s azért a szerelem tüzpróbáján is át kell menniök.

Nézzük csak, mint rendezi ezt az irónő.

A szomszédban lakó Valmenicz hercegné leánya, Dagmár beleszeret Parladé spanyol festőbe. A messalliance-nak nem szabad létrejönnie; s ebbe bele is nyugszik a leány, de utólag szeretne még egyszer találkozni a festővel, hogy elbucsuzzék tőle.

A találka rendezését Éva vállalja magára s a szinhely az ő saját parkja. Miesinyei itt meglátja imádottját, még pedig a spanyol paletta-hőssel s kész a baj, mert az ügyvéd-gróf, a regény bonyodalma kedvéért, a fejébe veszi, hogy a rendezvous-rendező grófné szerelmes a festőbe. Nosza hirtelen átváltozik Miesinyei s Éva iránt meghidegül. A féltés és csalódás megsoványitja s ágyba dönti: már meghalni is készül, a mikor aztán Éva ráveszi a betegnek egy kanonok rokonát, hogy eskesse meg őt Olivérrel. Ez később felgyógyul s csak nagy sokára tudja meg, hogy Éva ártatlan, mert Parladé nem őt, hanem Dagmárt várta a parkban és Olivér ekkép józan állapotában is nőül vallhatja azt, a kivel lázas állapotában oly hyperromantikusan összeeskették.

Mert tulzottan romantikus elemek Bajza Lenke ez uj regényében is vannak. Szereti az efféle vonásokat s ezek keresése csábitja őt tévutakra. Ime, »Az erdei lak« kompoziciójának is ez a romantikus fordulat ártott. Mennyivel korrektebb, kerekdedebb lenne e munka a második kötetben előforduló kusza jelenetek, természetellenes helyzetek, erőszakolt lélekállapotok egész csoportja nélkül. Hisz valamennyinek egy kis valószinütlen félreértés az alapja. Hát lehet-e ilyen kis véletlent erős alapnak elfogadni s arra oly sok mindent épiteni? Az ilyen nagyon is keresett bonyodalom inkább kifáraszt, mint érdekel.

Előnyei a műnek a társadalom hű, életteljes rajza. Ezek a pazarló, léha mágnások s a szorgalmas, józan főurak; ezek a a hiú, kacér asszonyok és viszont igazán érezők, mindmegannyi jó ismerőseinknek tetszenek. Az előadásban is van hév, szin, de sok olyan vonás is, mely az előkelőbb dilettánsok irmodorára emlékeztet. Nem elég művészi öntudatosságra mutat az sem, hogy a helyszint minduntalan változtatja az irónő, sokszor önkényesen s ezzel müve veszit komolyságából. »Szabatosabb szerkezet!« ez legyen legközelebbi munkájánál a jelszó.

PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

A Petőfi-társaság mult vasárnapi ülésének nagy közönsége volt. Első felolvasó gyanánt György Aladár ült az olvasó-asztalhoz s Radó Antal (vendég) érdekes irodalomtörténeti jellemrajzát mutatta be Giovanni Veigáról, az olaszok ujabb időkben sokszor emlegetett elbeszélőjéről. A tetszéssel fogadott tanulmány közlését lapunk mai számában kezdjük meg. Ez után Komócsy József elnök adta elő Temérdek-nek az »Utósó szó« cimű politikai költeményét, mely az oroszok 1849-diki invazióját veszi kiindulási pontul. Margitay Dezső »Karola« cimű hosszabb elbeszélését, az idő rövidsége miatt nem lehetvén bemutatni, a felolvasások sorát Szabó Endre r. tag rekesztette be az »Égben« cimű satiricus irányu hosszabb költeményével, melyet zajosan megtapsolt a nagyszámu hallgatóság. A felolvasásokat zárt ülés követte s ebben hosszabb megbeszélés után, azt a határozatot hozta a társaság, hogy október hóra tervezett szegedi kirándulását elhalasztja, valamint az idén már nem fogadhatja el Hód-Mező Vásárhely város meghivását sem.

Gr. Teleki Sándor, társaságunk tagja »Emlékeim bokrétája« cim alatt ujabb kötetet ád sajtó alá. A kedvelt iró könyvét régi barátjának: Liszt Ferencnek ajánlja, kinek társaságában feledhetetlen napokat töltött.

Történelmi életrajz-gyüjtemény. Az akadémia és a történelmi társulat közremüködése mellett megindulandó történelmi vállalat mindinkább közeledik a megvalósuláshoz. Szilágyi Sándor, a vállalat szerkesztője, az egész nyáron át buzgón folytatta az előkészületeket, melyek már nagyobbára befejezvék, ugy hogy az előfizetési felhivást még e hó folyamán kiadhatják. Az első cyclus négy kiváló történeti nevezetességü hazai egyéniség életrajzát fogja közölni. Midegyik munka önálló lesz. A két tudományos intézet a legnagyobb sulyt fekteti a müvek külső kiállitására is. Nemcsak tanulságos és érdekes olvasmányt akar adni, hanem jelentékeny anyagi áldozatokat hoz, hogy minden egyes munka gazdagon illusztrálva legyen korhű és hiteles képekkel. Arcképek, régi várak és városok, műemlékek hiteles rajzai, melyek elkészitésével több jeles fiatal festőnk az egész nyáron át foglalkozott, iráshasonmások nagy számmal fogják az egyes köteteket ékesiteni. A képek, melyek közt számos gyönyörü szines kép lesz, a legjobb mütermekben készülnek s a vállalat külső kiállitás tekintetében a legszebb hasonló külföldi kiadványok szinvonalán fog állani.

Endrődi Sándor, ismert költőnk közelébb össze fogja gyüjteni a lapokban elszórva már megjelent irói jellemrajzait és széptani tanulmányait. Az alaposan és vonzón irt cikkek legnagyobb része a hazai irodalommal foglalkozik; köztük lesz »A szerelem Petőfi költészetében« cimű hosszabb tanulmány is, mely annak idején nagy feltünést keltett.

MŰVÉSZET.

»Egy kis vihar.« Ez a cime D r e y f u s drámai tréfájának, melyet hétfőn este mutattak be először a nemzeti szinpadon. Csak két személye van: a férj és feleség; mind a kettő névtelen, s az előbbi hozzá még szótalan is. Rövid tartalma ez: — A fiatal menyecske türelmetlenül várja férjét; már a tizenegyet is elütötte. és férj uram még se jő, pedig tizre itthon kellett volna lennie, ugy igérte. Végre megérkezik a férj s mielőtt szóhoz juthatna, menthetné késedelmét, kitör a zivatar. Az indulatok egész skálája, a sérelmek végtelen sorozata csak ugy omlik a kis menyecskének — nem a szivéből, csupán ajkairól. Első pillanatban látjuk, hogy a férjnek csak egyetlen szót kellene szólania, s mindjárt kiderülne az égbolt; de nem szólhat; az asszony nem engedi szóhoz jutni, mikor pedig megengedné, férj uram lesz esökönössé és hallgat mint a hal. Az asszonyka végre mintegy boldogsága romjain kesergi, hogy ime ilyen névnapot kellett megérnie, mert ma épen szent Felicia napja van, a miről a szerető férj tudomást se vesz. Ekkor a férj kiveszi kabátja zsebéből a névnapi emléket, az értékes karperecet s átadja nejének, ki megérti, hogy férjét épen a vásárlás tartotta vissza. Károly és Felicia. férj és feleség egymás nyakába borulnak s a függöny legördül. A gondolat pikáns, de feldolgozásában nem nyilvánul annyi szellem és komikum, mint a Kukliné prédikációi-ban. A közönség azonban mindvégig jól mulatott az apróságon és zajosan megtapsolta az ékesen perlekedő kis menyecskét: M á r k u s Emiliát.

Munkácsy Mihály legutóbbi ittléte alkalmával egy gyönyörü albumot adott át Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszternek — amelyben 12 sajátkezüleg készitett szép karca van — azzal a kéréssel, hogy azt a miniszter, a müvész hódolata jeléül juttassa ő felsége a király kezeibe. A miniszter átvette a gyönyörü munkát, s azt a királynak mostani ittléte alkalmával át is fogja nyujtani. Az album valószinüleg a budai királyi palotában kap állandó helyet, hol már is oly sok szép magyar festmény és mü látható. Jelenleg Tretortnak a miniszteriumban lévő dolgozó szobájában áll, hol azt már többen megnézték.

A festészeti mesteriskola, mely B e n c z u r Béla müépitész tervei szerint épült, immár teljesen kész. Az egyemeletes villaszerü épület földszintjén hat kitünő világitásu nagy terem van a növendékek számára berendezve, közülök egy esteli munkára. E termeket, melyeknek falai zöldes szürkére és pompéji vörösre festvék, tizenkét növendék számára rendezték be, de szükség esetén megfér bennök több is. Az első emeleten két kisebb szoba és egy nagyobb terem van, mely Benczur Gyulának, a mesteriskola igazgatójának, fog mütermül szolgálni. Minthogy már az egyes termekbe jövő szekrények és festészeti állványok is mind készen vannak, legközelebb megkezdik az akademiából, a mesteriskola eddigi ideiglenes helyiségéből az átköltöztetést. Az uj iskola ünnelyes megnyitása november elsején lesz.

A népszinház téli évadját a következő eredeti darabok fogják érdekessé tenni: L u k á c s y Sándortól »Isten keze«, A l m á s i Tihamértól »Sári néni«, G e r ő Károlytól »Vadgalamb«, M a k r ó c z y Lászlótól »Fehér Judit«, továbbá B e r c i k Árpád, V i d o r Pál és S z i g e t i József uj darabjai, mely utóbbiaknak még nincs cimök s melyeket részben most irnak a szerzők. A Pálmai Ilka és a népszinházi bizottság által hirdetett pályázatok remélhetőleg szintén fognak egy-egy jó darabot felszinre hozni. Eredeti operette kettő fog első előadásra kerülni és pedig »A cigánybáró«, melynek szövegét J ó k a i Mór, zenéjét S t r a u s s János irta és »Világ szép asszonya«, egy a régi római életből vett operette R á k o s i Jenőtől, melyhez Serly Lajos irja a zenét. Irodalmi kisérletképen megpróbálja a népszinház A n z e n g r u b e r-nek, a legjelesebb német népszinmüirónak legjobb darabjait magyar nyelvre átültetni. Eddig a »Kirchfeldi pap«, a »Keresztvonásosok«, »A hamisan esküvő paraszt« és »A lelkiismeret« vannak tervbe véve. Uj francia operette három van készen, u. m. L e c o c q t ó l a »Kék galamb«, mely október végén kerül szinre, A u d r a n t ó l »Az ébren álmodó« és L a j a s t e t ó l a »Tökfilkó«. Ez évadban azonban Párisból és Bécsből több ujdonság várható, mint más években s bizonyosan fog még akadni két-három sikerült operette ezuttal is. Ezeknek előadási joga előre is biztositva van a népszinház számára. A müsor változatosságát több régi darab felelevenitésével s látványos darabok kiállitásával szándékoznak emelni. Irodalmi és szinházi ünnep lesz ez évadban a két legnépszerübb magyar népszinmünek a »Falu roszsza« és »Sárga csikó«-nak 100-ik előadása A »Cornevillei harangok« szerzője megigérte, hogy a kiállitás alatt ellátogat Budapestre és személyesen fogja vezetni operettjének 150-dik előadását. Planquettnek másik operettje, a »Rip van Winkle« nemsokára szintén jubilálni fog, a menynyiben rövid idő alatt eléri az 50 dik előadást. Eddig 48-szor került szinre. — A népszinház néhány jelentékenyebb uj tagot is szerződtetett, a kik közül Tarnai Sarolta énekesnő, Gergely József tenorista, Szilágyi Béla komikus, Tóth Antal apaszinész és Cserny Károly karmester emlitendők

A Deák-szobor »Justitia« bronz-alakját már átvette a szobor nagy bizottsága a Schlick-gyártól. A bizottságot a Schlick-gyár igazgatósága fogadta és az öntő szerelő termébe vezette, hol a szobor felállitva van. A bizottság itt megtekintette a szobor-alakot és annak kivitelét egyhangulag minden tekintetben kifogástalannak jelentette ki, különösen kiemelve a szobor idomainak lágyságát és a tiszta szabatos kivitelt. Az öntő a napokban átveszi az »Állambölcsesség« szoborcsoportozatának főszöntvényét is Huszár Adolf szobrásztól és azonnal hozzáfog a bronzöntéshez, hogy azt a jövő évi kiállitásig befejezze.

Mütermekből. P a c z k a Ferenc kiváló müvészünk Rómából haza érkezett, magával hozva »A t t i l a n á s z é j e« cimü nagyszabásu festményét, mely minden bizonynyal egyik kiváló darabja lesz az őszi kiállitásnak. — G y á r f á s

Jenő festőművészünk a napokban fejezett be ismét egy képet. A kép »Bál előtt« cimmel egy fiatal leányt ábrázol, ki báli öltözékével már teljesen elkészült; a varrónő épen az utolsó öltést teszi a csipkefodor felaggatásához. Az anya műértő szemmel vizsgálja az öltözéket, mig a háttérben a kis testvér sovár pillantást vet a ruhára. — Ébner Lajos Párisban lakó festőművész hazánkfia, tanulmányutjából a fővárosba visszaérkezett. Számos magyar népéleti vázlatot hozott magával, s egy nagyobb genre képét az őszi kiállításra is beküldi. — Benczur Gyula a festészeti mesteriskola igazgatója több nagyszabásu arcképen dolgozik jelenleg. Ezek közül gr. Károlyi Gyula életnagyságu arcképe már teljesen kész, gr. Andrássy Gyula és báró Eötvös József arcképein pedig most teszi a utolsó ecsetvonásokat. Ezenkivül egy nagyobb csoportképet is fest, melyen Forster Gyula miniszteri tanácsos van családjával együtt megörökitve. E festményeit az őszi kiállitásra küldi be a müvész. — Bródszky Sándor több tájképet fejezett be a napokban, melyeket az ősz árlaton fog kiállitani.

Szinházi hirek Broulik Ferenc, a m kir. opera ujonnan szerződött tenoristája, roncsoló toroklobban fekszik. A betegség veszedelmes volta miatt Brouliknál orvosi tanácskozmányt tartottak. — Aradi Gerő szintársulata f. hó 11-én kezdte meg téli saisonját Pécsett »Hunyadi László halálá«-val. A darab kezdete előtt az összes személyzet a »Himnusz«-t énekelte. A társulat kiválóbb erői: Széki Emma, Bodrogi Lina, a Somogyi pár és Veszprémi Jenő. — A bécsi uj burgszinház megnyitása végleges megállapodás szerint 1886. okt. 4-én, ő felsége nevenapján, lesz. — A párisi »Palais-Royal szinház, mely a finomabb bohózatok müfajának ápolásában az első helyet foglalja el, f. hó 23-ikán jubileumot ünnepel. E napon lesz ugyanis száz éve hogy megnyilt ugyanazon a helyen, ahol most áll. Azóta nem változtatta helyét; több mint ezer szindarabot, a francia irodalom legmulattatóbb termékeit, hozott szinre mintaszerü előadásokban. Ez alkalomból Hugot Jenő monographiát fog közzétenni e szinházról, mely a francia »esprit« egyik legkedvesebb hajléka. — A bécsi Stadttheatert mégis csak felépitik régi helyén. Az országos szinházbizottság egy szavazat ellenében összes tagjainak szavazatával kimondta, hogy az épitést csak reconstructiónak tekinti.

A népszinházi bizottság által hirdetett pályázatra, mint már közöltük, 57 népszinmü és 15 nyitányzene érkezett be. A biráló bizottságot a népszinházi bizottság már megalakitotta és pedig a népszinmüvekre: Királyi Pál elnöklete alatt: Berczik Árpád, Szana Tamás, Evva Lajos és Vidor Pál urakból; a nyitányzenei pályamunkákra pedig: Királyi Pál elnöklete alatt Huber Károly, Allagi Géza, Erkel Elek és Evva Lajos urakból. E biráló bizottságok hétfőn délután 5 órakor ülést tartottak, melyen Márkus József, a népszinházi bizottság jegyzője, bemutatta a beérkezett pályaműveket. A népszinmüi pályamunkák közül a 2. szám alatt beérkezett »A fekete ruháju menyasszony« cimű pályamunka, minthogy azt a szerző nem jeligés levélkével ellátva, hanem saját neve alatt adta be, a pályázatból kizáratott. Szerző tehát müvét a népszinházi bizottmány jegyzőjénél visszavcheti. A többi pályázati müvek a jeligés levelekkel együtt teljesen rendben találtattak. A bizottság egyuttal megállapitotta a birálatnál követendő eljárás módozatait, minek folytán a pályamunkák az egyes birálók között azonnal fel is osztattak.

Strauss János jubilaeuma. Bécsben e hó 15-dikén ünnepelték meg Strauss Jánosnak a »keringő királyá«-nak negyvenéves jubilaeumát Strauss ugyanis 1844. október 15-én lépett a nyilvánosság elé s azóta nemcsak zeneszerzeményeivel, hanem karnagyi müködésével is az egész müvelt világban nagy hirnévre tett szert. Már jubilaeumát megelőzőleg egy nappal az üdvözlő iratok és ajándékok egész halmazával lepték el tisztelői, az ünnepély napján pedig Bécs város polgármestere, Uhl, a bécsi közönség nevében fejezte ki gratulatióját s a bécsi férfidalegylet üdvözlő feliratot intézett az ünnepelthez. A »Theater an der Wien«-ben Strauss tiszteletére diszelőadást rendeztek. Az akadémiai dalegylet küldöttségileg tisztelgett nála s üdvözlő föliratot nyujtott át neki.

Munkácsy is képviselve lesz az orsz. magyar képzőművészeti társulat ezidei őszi kiállitásán. Haynald Lajos kalocsai bibornokérsek kitünően sikerült életnagyságu arcképét fogja kiállitani, melyet csak nemrég fejezett be. — Munkácsy festményének kiállitását sikerült az orsz. m. képzőművészeti társulat igazgatóságának f. hó 23-án tul még egy héttel meghosszabbitani. Ez utolsó héten, tekintettel a még mindig növekedő érdeklődésre, csak a rendes 50 kros és 1 frtos belépti dij mellett lesz a kiállitás látogatható. Az egyes intézeteknek és egyleteknek kiadott kedvezményjegyek bezárólag f. hó 23-ig birnak csak érvénynyel, mely körülményről azok külön értesitést is vettek.

John Mc. Cullough, a hires amerikai tragicus szinész, Chicagóban a szinpadon megőrült. Szept. 29-én játszotta a »Spartacus« cimszerepét, s már az előadás elején többször akadozott, dadogott, emlékezete cserben hagyta. Az egyik jelenetben egy tiszt igy szól hozzá: »Vezér, te nem vagy alkalmas a küzdésre!« — mire a közönség harsogó kaczajba tört ki, — már előbb is azt hive, hogy Cullough azért botlik annyit beszédében, mert ittas. Midőn a függöny legördült, szánalomból zajosan kihivták, s a szerencsétlen müvész elboruló lelkébe most behatolhatott egy világosságsugár, mert reszketve, pirulva kért bocsánatot, de az imént »nagyon rosszul érezte magát.« Lelki zavarának egyes tüneteit már a megelőző héten is észlelhették rajta, mindazáltal remélik, hogy ki fogják gyógyithatni.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

43 szám. 1884 Október 26.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI ÁRPÁD.

(Folyt.)

Aranka rendkivül izgatottnak látszott. Járt-kelt a szobában, egy zsebkendőt morzsolt kezében, mintha sirt volna, végre megállt Gerő előtt, ki lehajtott fővel, mint egy dorgálásra váró iskolás gyermek vonta meg magát az ajtó mellett.

— Érdemeltem én ezt öntől? kezdé Aranka halk, de bennsőségtől rezgő hangon, bűbájos tekintetét, mint egy varázslónő, az ifjura szegezve. Érdemeltem én ezt öntől? Emlékszik midőn hónapok előtt, nem birva már elviselni az emésztő kínt, mely szivemet gyötörte, bevallottam önnek, hogy szeretem, hogy az első pillanattal, mikor házunkba lépett, megölte boldogságomat, megzavarta nyugalmamat? Én az urnő, átléptem a korlátot, mit a sors szeszélye kettőnk közé emelt, s a rangnélkül született ifjut szövetségesemmé tettem; én, a nő, megaláztam magamat a férfiu előtt s bevallottam neki szerelmemet. Emlékszik mit mondott ön nekem akkor? . . . »Asszonyom én nem szeretek, s érzelem nélkül nem tudok szerelmet hazudni, nem tudok vonzalmat szinlelni!« Hivatkozott aztán a becsületességre, mely a szegénynek egyetlen r a n g j a; a házi tüzhely szentélyére, . . . a szerelem kufárkodására . . . s mit tudom még minő nagy szavakat használt, melyek valamennyien csak azt fejezték ki, hogy ön engem gyülöl! . . . Midőn én aztán mint egy eltaszitott, megvetett szánalomraméltó teremtés összeroskadtam ön előtt és kértem, hogy várjon, hogy talán jövend idő, mikor megismeri sorsomat s szeretni fog, de becsülni is, hogy ne forditsa el tőlem szivét, mely most még hideg irántam, de várjon, ajándékozzon meg bizalmával és ismerjen meg — mit fogadott? . . . »Asszonyom! a mely percben szeretni fogom önt vagy bárki mást — azon percben távozom köréből s mi nem találkozunk többé soha! . . .«

A szép asszony még folytatni akarta, de Zoltán a megszokott gúnymosolylyal s fájdalmat eláruló arckifejezéssel szavába vágott:

— Urnőm! azt hiszi ön, hogy szerelmest is ugy lehet fogadni, mint egy nevelőt gyermekeink mellé, ki, ha nagyobb b é r t ajánlanak neki más helyen — felmond és elhagyja a s z o l g á l a t o t? — — Csalódik; a szivet megvásárolni nem lehet, az nem hagy árvereztetni magára. A sziv csak viszentszerelmet kiván és szeret önzetlenül!

— Mint most az öné? ugye? kérdé Aranka, rózsás ajkait összeszoritva.

Zoltán a meglepetés egy mozdulatával visszahökkent, mit Aranka észrevéve, hevesen folytatá:

— Oh, ne játszék bujósdit! Ha már megalázott engem, legalább ne hazudjék!

— Sohasem hazudtam! kiáltott Gerő egészen elhalványodva.

Ugy ez az első eset, viszonzá az urnő s a felindultságtól remegő kézzel két összegyürt, korommal be szennyezett papirlapot tartott Gerő elé.

— Itt a bizonyság! olvassa!

Margit naplójának két lapja volt ez, melyen a kis nevelőnő leirja Zoltánnal kötött baráti szövetkezését a romok mellett, és az, melyen esküdözik, hogy csak olyan férfit választana férjeül, mint Zoltán. Tudjuk, hogy e lapokat ő maga tépte ki a könyvből s a kályhába lökte. És Riza kisasszouy nem hiába szemfüles gyermek! . . .

Zoltán arca az elpirulás és halványodás minden szineit változtatá. mialatt olvasott s Aranka nem szünt meg beszélni.

— Ez az igért őszinteség . . . Ez a viszonzása leereszkedésemnek . . . saját házam-

ban, szemeim előtt szövetkezni egy teremtéssel, kinek én adok kenyeret! ...

Gerő visszalökte az irást, valamit hebegett kémkedésről, ... besugásról, végre ismét uralkodni tudott érzelmein s nyugodt hangon mondá:

— A barátság még nem szerelem asszonyom, de megengedi, hogy ezèket tudva, még ma beadjam felmondásomat.

— Nem! — szólt Aranka szigoruan s méltóságteljesen egy karszékbe veté magát. — Akarom, hogy itt maradjon. Jegyezze meg, hogy a mely pereben elhagyja nevelői állását, vagy e jelenetről, mely kettőnk között itt lefolyt, bárki előtt emlitést tesz, — azon pillanatban pelengérre állitom s mint egy romlott nőt kikergetem házamból azt, a ki önt szereti s a kit ön szeret! — Ha tetszik vádaskodjék férjemmel s foszsza meg kenyerétől azt a szegény leányt.

Zoltán lecsüggeszté fejét s egy mély, fájdalomteljes sóhaj lebbent el ajkáról.

E pereben a kandalló feletti kis antikóra négyet ütött. Zoltán meghajtá magát.

— Méltóságod megengedi, hogy távozzam, ez a lecke ideje. Növendékem vár.

Az ajtó nesztelenül becsukódott utána. Aranka parányi csipkezsebkendőjét össze-vissza tépte dühében s a foszlányokkal fölszáritá könnyes szemeit.

*

Közvetlenül a szüretek után egy ép oly sajátságos, mint történetünk keretéből kirivó esemény fordult elő az urasági kastélyban.

Mindenki emlékezhetik még arra a csöndes. butaságban sinlődő paraszt fickóra, a jószivű, de bamba Bertókra, kit még az első napon bemutattam olvasóimnak, de kiről még nem volt alkalmam elmodani, hogy tulajdonképen kicsoda? micsoda? s hogy került ide? ...

Abban az időben, mikor az öreg Pentelényi még csak vendéglőtulajdonos volt, a fő-utca sarkán, egy igen csinos és »szemre való« paraszt szolgálót tartott házánál. V i s k ó K l á r i — igy nevezték a leányt, — méltó feltünést keltett karcsu termetével, sarkig érő hosszu hajával és csalfán kacsintgató szemeivel. Bizony, még az uraságok is körülvették volna, ha Domokos barátunk, mint afféle nőtlen legény-ember be nem teszi orruk előtt az ajtót. Akkoriban sokat fecsegtek a dologról, kivált a mindent szemmel kisérő cselédség, — de bizonyossá csak az lett, hogy a szép Klári néhány hét mulva kiköltözött a Pentelényi majorjába s mikor félesztendő után megint visszakerült a vendéglőbe, mely akkor már »Szálloda« cimet viselt, — egy csecsemő kis fiucskát is hozott magával, kinek épen olyan szép fekete szemei voltak, mint Klárinak, kit Domokos ur ezután a cselédség fő-kormányzójává nevezett ki s a Klári rendes bérén és ellátásán kivül havonként öt forintot fizetett a gyermekért, ki különben a lehető legrosszabb bánásmódban részesült, születése első percétől kezdve. Az anyja benne látta saját szégyenének élő tanubizonyságát; örökös szemrehányás volt ez a kis poronty, ki a keresztségben B e r t ó k nevet kapott s a kályha mellett egy rongyos pokrócon, később a sáros udvaron a meszes gödrök és malactúrta pocsolyák közt nőtt fel. Kicsiny görbe háta, boglyas feje, szemealja mindig teli volt kék foltokkal, megannyi keze vonásával a szerető anyának, kit csak az öt forint tartóztatott, hogy agyon ne üsse gyermekét. Később, midőn Domokos ur megnősült s már csak a leendő háziasszony iránt való tekintetből sem lehetett ilyen gyanus teremtést tartani a közös fedél alatt, — férjet szerzett neki Kaszás Ambrus uram személyében, kit a házigazda a kocsiskodás életfogytig tartó hivatalával ruházott fel s ki nem volt olyan bolond, hogy biztos kenyérért, egy szép asszonyért és havonkinti mellékes fizetésért szemet ne hunyjon a kölyökre, mely végre is csendesen viseli magát, nem marakodik a szomszéd sihederekkel s olyan keveset eszik, hogy számba sem jöhet. Most már ketten ütlegelték a kis Bertókot. Ha a macska fölnyalta a tejet a künnfelejtett sajtárból, — Bertók adta meg az árát. Ha Ambrus gazda az ő nagy csizmáival rálépett egy kis kacsának a fejére, — azt bizonyosan Bertók dobta meg kővel, ő kapott ki érte. Ha a tyúk kevesebbet tojt a rendesnél — Bertók lopta el a tojását, »ördög essék a gyomrába a veresszemü kölykének!« ... pedig ez a szegény fölösleges jószág egész buta volt a sok ütlegtől, feje napról-napra dagadt, szemei pedig kidülledtek, mint egy bagolynak; a legyet sem tudta elkergetni, csak tátotta a száját, hogy az belerepüljön. Körülbelől nyolc éves lehetett ez a kis hülye, mikor egyszer

széna-szállitáskor leesett a padlásról. Elájult; szemei kifordultak, szája habos lett Ekkor megijedtek a kinzói s ápolni kezdték, de midőn a gyerek nagynehezen eszméletre tért — egészen ki volt cserélve. Rugdalózott maga körül, tépett és harapott mindent, a mi kezeügyébe esett, olyan volt, mint a megdühödött. A baromorvos azt mondta, hogy el fog mulni, csak öntözzék hideg vizzel s ez a gyógymód okozta-e, vagy a kiengesztelődött természet, de a fiu csakugyan megjuhászodott Néhány nap mulva már megint ott ült kedvenc helyén az itató válú mellett, sütkérezett a napon és nagyokat pislogott a szemtelen Indakra, melyek szokásuk szerint körülte csoportosultak, piros csőreikkel egyet-egyet csipve rajta. E naptól kezdve valami sajátságos kifejezést öltött a Bertók arca. Mintha szépült volna s a cretin lassankint visszanyerte emberi vonásait. Motyogni kezdett összefüggéstelen szavakat s ha nagyritkán valaki szóba állott vele, — kérdőleg rá mosolygott, de a mely mosolyban valami rendkivül megható és egyszersmint szánalomteljes kifejezés volt. Pár év mulva meghalt az anyja kolerában s Bertók egészen a mostoha apja kezére került, ki — miután végleg a Pentelényi-család szolgálatában maradt, — a fiut saját szolgálatára használta fel. Éveivel lassanként az értelme is fejlődni kezdett; meg tudta különböztetni a lovat a tehéntől, a zabot a szénától; ostoros gyerek lett s mikor a Pentelényi-család mostani kastélyába költözött, már akkor Bertók a »mindenes« szerepét játszta s többnyire az öreg Ambrus dolgait végezte, kivált mikor a vén paraszt feje kissé gőzös volt a »tegnapi«-tól. Most, midőn megismerkedtünk vele már tizenkilenc éves legény, a bajusza is serkedez s van mit kacagni rajta a paraszleányoknak, mikor valamelyiknek udvarolási szándékkal a szeme közé vigyorog. De jaj annak, a ki »hülye Bertók« nak meri gunyolni! Legyen az férfi vagy nő, addig dobálja kövekkel, mig biztos helyre nem huzódik s káromkodásával leszedi a csillagokat az égről.

A szüretek után történt. A munkás nép, mely igazán arca veritékével keresi kenyerét, — mulatni akart egy nagyot. Összegyülekeztek egy külvárosi korcsma udvarán s a klárinét sipitó hangja mellett rugták a port lélekszakadtáig. Ott volt Bertók is, a ki ez ünnepélyre ugy neki öltözködött a világnak, hogy csodájára jártak a leányok. Még csinos is volt Négy, öt leánynyal fogódzott össze egyszerre és sétált velük a tisztára sepert, nagy szérüskertben. Egy hosszu, sovány leány tetszett meg neki különösen; csiklandozta, faggatta, és vitte a táncba kigyuladt arccal, neki tüzesedett mozdulatokkal. A többiek nézték és mulattak rajta. Vagy egy félóráig szünet nélkül forgatta, rázta Bertók a leányt, ki már majd összeroskadt és könyörgött, hogy békét hagyjon neki. »Elég! Elég!« kiabálták a legények. »Megszakadsz Bertók!« »Nem kell hagyni!« »Fogjátok meg!« kiabálták a leányok, de hasztalan volt minden, hasonlóan a neki vadult csikóhoz szökdösött, tombolt és forgolódott a fiu, magával ráncigálva a kétségbeesett leányt. A vidámságot egyszerre rémület váltotta fel, midőn látták, hogy Bertók szemei vérben usznak, harapdálja a leány vállait s járja az eszeveszett, őrült táncot. Végre a legerősebb legény oda lépett s megfogta Bertókot, de az egy hatalmas ökölcsapással messze lóditá magától, a félig ájult leányt pedig ölébe fogta, s ugrált vele tovább. Ekkor nekiestek mindnyájan, leteperték, mellére térdepeltek, még igy sem birták megfékezni a dühöngőt, orditott, mint egy sakál, az arca elkékült, kezei görcsösen rángatództak. Meg kellett kötözni s ugy hurcolták haza, lefektették a csűrbe, hol két napig hevert eszméleten kivül.

Ez az eset meghatotta mindenkit a háznál. Sajnálták a szerencsétlen teremtést. Különösen Margitot hatotta meg nagyon, mert Bertók volt az egyetlen, ki nem változott irányában, s az első perctől kezdve, mikor a vasuttól bejöttek, — egész az utolsó időkig, a rajongással határos tisztelettel közeledett feléje s lehozta volna érte a napot is az égről.

Legkellemetlenebbül hatott a dolog Domokos urra. Egy részt bántotta a lelkifurdalás, ez a botrányos emlék a multból, más részt tartott tőle, hogy ez eset ismétlődni talál, a mi csak zavarná a ház megszokott csendjét és nyugalmát. Aztán egy idő óta az öreg Ambrussal sem volt megelégedve; már nagyon bizalmas kezdett lenni, a mi nála gorombaságban nyilvánult s tett olyan dolgokat is, mint például a multkor, hogy a szőlőbe hajtattak s az egyik ló megbotolván térdre esett, Ambrus pedig a piac kellő közepén, a templom előtt, szidni kezdte

*

a lónak »azt a katholikus mindenét, a ki térden állva imádkozik!«

Domokos ur nagylelkü akart lenni törvénytelen fia iránt s a vén szolgáról sem akart megfeledkezni. Magához hivatta tehát Ambrust s kijelenté neki, hogy a nagy erdő szélén, azt a kis majorházat, melyben Bertók született, a hozzá tartozó kis földdel együtt holtuk napjáig átengedi neki, sőt havonként az öt forint ezután is ki fog járni, de tartozik két nap alatt Bertókkal oda költözni.

Meginditó dolog volt nézni, hogy másnap a két távozó hogyan kötögette szegényes motyóját s hogyan búcsuztak különkülön minden tárgytól, megszokott helyektől, állattól, embertől.

Bertók — ki ezalatt visszanyerte előbbi csendes és szelid természetét s nem emlékezett semmire, a mi a mult napokban vele történt, — még Riza kisasszonynak is kezet csókolt, ki egy füttyös »isten hozzád«-ot röpitett utána.

Margit éppen a kertből jött, midőn Bertók bottal kezében, egy nehéz tarisznyával a vállán már indulóban volt, s ide-oda futkosva az udvaron, mint egy szimatoló eb — keresni látszott valakit. Sirt és harapdálta a tarisznya szijját. Egyszerre megpillantá Margitot s örömteli jaj kiáltással rohant feléje. Nem merte megérinteni, nem birta megszólitani. A zokogás összeszoritotta a torkát. A leány is elkezdett könyezni s Bertóknak nyujtá kezét, melyet az remegve, áhitatos kegyelettel, — mint a pap a szent ostyát — érintett ajkához, aztán leborult és mohón csókolta a földet, melyen Margit állt.

Ambrus keltette föl onnan egy hátbaütéssel.

V.

Minden magárahagyatott leány örvény szélén áll; csak egy parányi lökés kell, s beleszédül az örvénybe, növekedő gyorsasággal bukva mindig lejebb és lejebb, mig csak oly mélyen nem sülyed a posványba, hogy megmentése lehetetlen.

Ily örvény szélén állott Margit is.

Zoltán Gerőt, ki iránt eleinte vonzalommal viseltetett — most nem vette semmibe sem. Önző ellenfélnek tekinté, a ki féltékeny minden hóditására, minden élvezetére, mely mástól ered. Mert, hogy ez a fiatalember mélyebb érzelemmel viseltetik iránta, sőt tán szereti is, arról ő már az erdei jelenet alkalmával meggyőződött. És sajátságos az a nőknél, hogy mihelyt rájönnek, hogy egy férfi által szerettetnek, — a nélkül hogy viszonoznák ez érzelmet, imádtatják magukat, de egyszersmind más férfi felé fordulnak, ki még nem lángol értük s arra pazarolják szerelmüket. A nők mindenben kezdők akarnak lenni, még a szerelemben is.

Margit szemében ez a más valaki a báró volt, ki az ő tapasztalatlan és könnyelmü fejecskéjét tökéletesen elbóditá. Ez az ideál azonkivül báró is volt, ki már rangja és születésénél fogva is, a négy fal közt növekedett gyermek szemeiben ugy tünt fel, mint valami felsőbb lény, ki még hozzá szép férfi is. Hogy ez arany serlegben minő méreg van, azt ő nem is sejthette; nem, sőt kész lett volna ajkaihoz emelni tiszta nektár gyanánt. Üldözte tekintetével és gondolataival, leste minden mozdulatát, s készpénznek vette szavait, igéreteit, hazudozásait. Az egyetlen lényt, ki őrködött felette, rideg közönnyel taszitotta el magától, s igy helyzete mindig veszélyesebbé vált. Az a bizonyos lökés mind jobban környékezte, az örvény pedig feltárult előtte egész kárhozatával.

Szegény Zoltán! Azon naptól fogva, melyen akaratlanul elolvasott néhány sort Margit naplójából — nem volt egy nyugodt pillanata sem. Imádta azt a lányt, és féltette még a szellőtől is, mert tudta, mennyi veszély fenyegeti a Kengyel báró-féle emberek társaságában. Azt hitte, — még pedig méltán, ha eszébe jutott az a néhány sornyi vallomás, — hogy viszontszerettetik, s épp ezért nem tudta felfogni, hogy Margit mért oly hideg, oly kimért iránta. Később aztán kezdett belenyugodni, azt vélve, hogy ez Margitnál nem egyéb, mint az első szerelem szüzi szemérme, álszégyene, mely az oly leánykák tulajdonsága, kik nem a nagyvilágban nőttek fel, hol mai napság a szerelem nem egyéb kölcsönös alkudozásnál, mi előtt az üzlet — a házasság — megköttetnék. Zoltán boldog volt, ha Margit este, elválás előtt megszoritotta a kezét s nyájasan »jó éjszakát« kivánt neki, vagy ha reggelenként — mikor kihajolt az ablakon, hogy pici papucsait kiporozza — mosolyogva bólintgatott neki fejecskéjével.

(Folyt. köv.)

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

E gondolat villámként vonult át a vén pap lelkén, mint egy látomány.

Rögtön odahagyta helyét, a neki lépesőzetül szolgáló három legifjabb törzsfőnök segélyével. Mihelyt lába szilárd talajt ért éles hangon sivitott föl; aztán fölemelte karjait a légbe, csöndességre intett mindenkit s egyedül közeledett a tünemény felé.

Valamennyi vadembert remegés fogott el. Foguk ugy vacogott, mintha hideg lelte volna őket. Csak nehány varázsló, az öreg pap régi hivei sejtették, hogy itt egy kis csalás megy végbe, csupa kegyes, vallásos érzületből. Azonban ők is ép oly félelmet mutattak, hogy fokozzák ama hatást, m.-lyet az öreg előidézni akar.

E közben János és Máriusz lassan lépdeltek előre, csodálatos jelenségök által fokozva a vadak képzelőtehetségét.

Minthogy a két cirkuszi hősnek a feje egymás mellé jutott, halkan folyvást beszélhettek.

— Mily együgyü barmok ezek! — susogta Máriusz. — Mindnyája remegve kucorog a földön!

— Valóban! Nem is hittem volna, hogy ily könnyen hasznunkra fordithatjuk a babonásságot. Lásd, ez onnan van, mert hisznek a jó istenekben!

— Ez arról tesz tanuságot, hogy ők jóféle ördögök.

Midőn az öreg feléjök közeledett, egyszerre elmult a jó kedvök. Oly szilárd léptekkel közeledett ez feléjök, hogy rosszat kezdtek sejteni.

— Nézd csak, — suttogta János, — ugy látszik, mintha ez már fölocsúdott volna félelméből.

— Nekem is ugy rémlik. De mikép történhetett ez? Hiszen az imént még ő is félt!

— Hüm! Ez onnan van, mert ő tisztán lát. Az imént megijedt a hasbeszédtől, mert a hasbeszéd csodálatos müvészet. Azt azonban jól látja, hogy a mi látományunk tökéletlen.

— Ejh! ne fecsegjünk annyit, hanem gondolkozzunk kissé a fölött, mitévők legyünk?

— Hogy mit tegyünk? Én azt gondolom, legjobb lesz, ha az öreg egyenesen félénk jő, te elbocsátod egyik kezemet, biztositod egyensulyodat, mig én egy ökölcsapással agyonütöm ezt a tisztelt férfiut. Nos, nem jó terv ez?

— Bizony, én sem tudok okosabbat javasolni. Sőt oly pompás terv ez, hogy a többi ostoba még inkább elrémül s azt tehetjük velök, a mit akarunk, készülj tehát, az ökölcsapásra!

De az öreg nem ment egyenesen hozzájok. Nagyon okos ember volt ez. Megállt körülbelül tiz lépésnyire, s a mint ők mindinkább közeledtek, halkan, törve a francia nyelvet igy szólt hozzájok:

— Én jó barátjok vagyok. Jó, öreg pap. Nem bántom önöket.

— Mi is jó barátaid vagyunk, — viszonzá Máriusz s János megállt.

Az öreg ekkor a földön csúszva közeledett, hogy a vadak ama hiedelemben legyenek, mikép ő a szellemet imádja.

Mikor egészen közelökben volt, intett, a két barátnak, menjenek vele a szikla mögé s hol könnyebben értekezhetnek.

Igy, az öreg folyvást hason csuszva, Máriuszék pedig mindenféle torzképet vágva, tüntek el a szikla mögött.

Ott, mind a két részről kölcsönösen fölvilágositást nyertek. Mit sem titkoltak el egymástól. Az öreg előadta terveit. János és Máriusz pedig bevallották, hogy ők Port-de-Franceból szöktek meg. Az öreg meg tudatta velök, hogy ő varázsló, pap és orvos. Az erőmüvészek szintén elősorolták, mit mindent tudnak ők. Megegyeztek. Látták, hogy ők hárman igen hatalmas szövetséget köthetnek, ha kölcsönösen egyetértenek.

A mi e triumvirátust még inkább erősbité: érdekeik nem ellenkeztek egymással.

A két francia kinyilatkoztatta, hogy ők nem óhajtják a hatalmat, csak egyetlenegy kivánságok van: megtalálni egy fiatal leányt, kit kétségkivül a vademberek raboltak el.

Az öreg tudatta velök, hogy Jeannet csakugyan a benszülöttek rabolták el s tették foglyukká s megigérte, hogy visszavezeti őt hozzájuk. Ők pedig azt igérték meg, hogy közremüködnek az ő szemfényvesztéseinél.

Csupán egyetlenegy kérdés képezte köztök a vitatárgyát, az t. i., melyikök tegye meg az első szolgálatot.

— Adja vissza nekünk a fogolynőt, — szólt Máriusz s mi mindent megteszünk aztán, a mit csak kiván tőlünk.

— Nem, — viszonzá a lelkész, — először önök teljesitsék óhajomat s én ezt azzal hálálom meg, hogy a foglyot kiszolgáltatom önöknek.

Ő, nagyon helyesen, ugy okoskodott, hogy ha nagyobb lesz a befolyása, könynyebben teljesitheti szövetségeseinek az óhaját is. A leány, ugyanis, egyik tekintélyes főnöknek a hatalmába került, ki őt nejévé akarta tenni. Nos, hogy az öreggel megküzdhessen, növelni kellett a tekintélyét. E szerint, a midőn a két, komédiás neki szolgálatot tesz, egyszersmind a saját érdekükben teszik azt.

Azonban, Máriusz nem akart engedni, attól tartva, hogy e különös szövetséges meg találja őket csalni. Abba beleegyezett, hogy az öregnek egy szép csodatételben segélyére lesznek rögtön, de csak ugy, ha a fiatal leányt másnap oda vezeti hozzájok. A két barát aztán megtette előkészületeit, hogy teljesitse mindazt, amit az öreg pap kivánt. Ha a csiny sikerül s az öreg varázsló diadalt arat, ő alkalmat fog nekik nyujtani, hogy egy, az európaiak által lakott legközelebbi szigetre eljuthassanak.

Már nagyon is soká tartott ez az értekezlet; de az öreg nem félt, hogy hivei türelmetlenkedni fognak. Koronkint egy-egy imát dörmögött el, hogy tudassa velök, miként ő még mindig ott van.

Még tovább nyujtotta távolléte idejét, hogy a csodára előkészülhessen. Valóban, János és Máriusz nagyon európaias külsővel birtak arra, hogy szellemet képviselhessenek. Az öreg tudatta ezt velök. Azonban több család bizta rá amulettjeit, hogy azt ő maga mártsa be a szent tóba. Két segédjének tehát tele rakta ezekkel a nyakát, lábát, kézcsuklóját; aztán némi sárga földdel bemázolta testüket és arcukat.

Midőn készen voltak, mind a hárman kiléptek rejtekhelyök mögül nagy orditozással s hozzá kezdtek a csodához.

Máriusz ott állt a János vállán, ő pedig a vén papot tartotta két kezével magasra emelve.

A mint a vadak e jelenetet távolabbról megpillantották, először elhámültek s meglapultak, mint az eb, a melyet verni akarnak.

Azt képzelték, hogy a szörny hatalmába ejté az öreget s most megakarja őt ölni, vagy előttök elkinozni. Összebujtak és sem segélyt nyujtani nem mertek, sem menekülni nem bátorkodtak. A nagyobb rész imát mormogott. Némelyek áldozatul ajánlották a szellemnek az öreget, csak hogy megengesztelhessék. Voltak olyanok is, a kik behunyták a szemöket, abban a hiedelemben, hogy akkor elhárithatják magoktól a veszélyt.

Az öreg pap érezte helyzetének egész előnyét. Az elrémült vadak tökéletesen hatalmában voltak; csupán beszélni kellett hozzájok emez izgatottságukban. A János és Máriusz által képződött sajátságos szószékről egy rövid imába kezdett s csöndre intette őket. Aztán a következő himnuszt rögtönözte, vallásos ihlettel mondva el:

»Megszeliditettem a szellemet. Erejét vettem. Megfékeztem gonoszságát. Lábaimat a hátán vetem meg.

»A mocsár vizében, a vörös nap és kék hold alatt, a déli és északi szél által forrásba hoztam a szent növényeket, a füveket és illatos virágokat.

»Összevegyitettem a zöld nedveket, melyek sárga fémmel vonják be a bőrt; a kék nedveket, melyek meglyukgatják a hust; a fekete nedveket, melyek szétroncsolják a csontot.

»Számba tettem egy gecko-gyiknak a fejét s szétvágva megettem azt.

»Bedörzsöltem a testemet a manzanillo-fa kérgének mérges nedvével, mely ellenmérgül is szolgál.

»Megmostam arcomat a molucca-fának a nedvével, mely megvakit.

»Ittam a mérges italból, mely bűbájjal készül, füvekből, növényekből és virágokból, a zöld, kék és fekete nedvből; abból az italból, mely öl és a mely éltet.

»Aludtam és fölébredtem.

»Meghaltam és ime életben vagyok!

»Megszeliditettem a szellemet, megtörtem erejét. Megfékeztem gonoszságát. Lábaimat a hátán vetem meg!«

*

A vademberek fölemelték a fejöket. A rettegést a kiváncsiság meg a csodálkozás váltotta föl.

— Hogy bámulnak az emberek! — szólt a varázsló.

E pillanatban Máriusz leszállt Jánosnak aválláról s letette a szónokot a földre.

— Ime, — kiáltott az öreg, a szellem kétfelé vált Az egyik az E r ő, a másik a G o n o s z s á g.

S Jánosra és Máriuszra mutatott.

— A pap szent! — folytatá az öreg. — A varázsló szent! A tudomány mindenható! A szellem az én hatalmamban van s azt tehetem vele, a mit akarok.

S elkezdték az előre megállapitott látványos mutatványokat. Az öreg engedte magát mozgatni, fölemelni, földobni; miben sem ellenkezett, semmi fölött sem csodálkozott. Mivelhogy az öreg nagyon sovány volt, könnyen labdázhattak is vele, oly csekély volt a sulya. János és Máriusz ugy bántak vele, mint valami műszerrel s rendkivüli dolgokat hajtottak vele végre.

Először is, János megragadta őt szakállánál fogva s egy karral emelte föl a légbe. S a büvész ily helyzetben volt egy pillanatig.

Ugyanakkor Máriusz, mint a kigyó tekergőzött Jánosnak a derekára s lassankint fölkúszott egészen a varázsló fejéig.

Ily helyzetben aztán elkezdtek mind a hárman énekelni, mindenki más-más dallam szerint. A varázsló énekelt a maga módja szerint. János egyhanguan, alig két-három hanglépcsőt alkalmazva. Máriusz pedig egyszerüen egy tiroli dalra gyujtott.

Oly borzasztó macska-zene kerekedett igy, hogy ha nem ily vademberekből álló közönség a hallgatójuk, okvetlen be fogja a fülét. Valóban, kacajra fakasztó volt ez a sok hamis hangból álló vegyülék!

— Mondd csak, — szólt Pioux János Máriuszhoz, a mint torokhangja elnémult, — nem lenne e ebből elég? Ha ez sokáig igy tart, megpattan torkomnak az ere. Kiséreljünk meg valamely más mutatványt!

Mig Marisz lesiklott az erőmüvész válláról, ez az öreg varázslót gyöngéden lebocsátotta a földre.

— Szegény öreg, mily pompásan beutazhatnám én a világot, a te csontvázadat mutogatva!

Máriusz e pillanatban ugy röhögött, a mint csak a torkán kifért, midőn a vadakat figyelmesebben szemügyre vette.

— Nézd csak, János, hogy forgatják a szemük fehérjét. Azt lehetne hinni, hogy azok a szemek ki akarnak pattanni a koponyákból, hogy még közelebbről szemlélhessenek minket. Most jön pedig még a java. Olyasmit mutassunk közönségünknek, a minőt sem nem hallottak, sem nem láttak még . . .

— Ejh, ne fecsegj annyit! — vágta közbe János türelmetlenül.

— Nos, hadd szóljon hát a zene! — folytatta Máriusz.

Ugyanekkor oda támaszkodott Jánoshoz, négy-kéz-láb állásba helyezte magát, az orgonát ábrázolva. János meg az öreget emelte föl s a vállán helyezte el.

János megnyomta kezével az orgonát s rögtön megzendült az.

A vademberek csodálkozása tetőpontját érte. Eddig a varázslónak a hatalma fölött álmélkodtak; most főleg a szellemen csodálkoztak.

Valóban volt is valami titokzatos, természet fölöttinek látszó e látványban.

Egy emberi alakot öltő lény, mely hol kinyult, hol pedig összezsugorodott, elanynyira hogy felényinek látszott; majd annyira elgörbitette testét, hogy egy összetöpörödött z betüt mutatott. Es e mindenfelé hajló testből szállt ki a zene. Ugy rémlett, mintha borzasztó kiabálás, szörnyü zaj hallatszanék a távolból, majd fogak csikorgatása, csontok ropogása, üvegcsörömpölés. Aztán lehetett hallani kellemes dallomot, melyet egy mélyhang kisért. A mély hangot János adta a zenéhez, melyben Máriusz igazi mester volt. Különösen a kintorna hangját tudta kitünően utánozni.

A vadak meg voltak hatva, mint minden együgyü ember az egyszerü zenehangra. Félelmük lassankint elérzékenyüléssé változott át; de nem keltek föl; ott guggoltak folyvást, gyönyörködve e különös dallamokban. Csak akkor rezzentek kissé meg, mikor a zene élesen sivitott föl. Szinte delejes hatásu volt ez rájok nézve.

Az öreg varázsló ugy vélekedett, hogy egyelőre elég lesz ebből ennyi. Máriusz elhallgatott, János pedig a sziklák mögé cepelte kettős terhét.

A kézi orgona ismét emberré alakult át. Az öreg varázsló, ugy a hogy tudta, kifejezte előttük hálájét.

Abban állapodtak meg, hogy a két bajtárs ne hagyja oda a barlangot, a hol ők tökéletesen biztosságban lehettek. Az öreg hagyott a számokra hátra tüzkövet és fák-

lyákat s megigérte, hogy nehány óra mulva enni valót is majd szállit. Ugyanakkor Jeanneról is bizonyos hirt vélt hozhatni, egyszersmind fogadást tett, hogy kerüljön bármily fáradságába, ő egy nap leforgása alatt Jeannet oda vezeti.

Aztán, végre, fölkérte az öreg pap Máriuszt, hadarjon el még néhány szót, mint az imént, nagyon gyorsan és különös hangon. Ez azt jelentené, hogy a szellem megáldja őt, mikor szentélyét odahagyja.

Mindent elintézvén ekkép az öreg, visszaballagott hiveihez, mialatt János és Máriusz dalra gyujtottak, egy régi, bohókás francia dalra.

Ama pillanatban, midőn az utolsó vadember is eltávozott, ama badar verset dalolva még el, melyet egykor, hegedüje kiséretében, nagy derültség közben adott elő:

Mistiko!
Dare, dare, lire lire!
Clic! clac! clac!
Laruri, larura!
Tantaruri, tantarurére!
Saperlipopo!
Ricambo!
Saperlipipopiperlipopiperlipopette!
Ha ez utolsó sort szépen elmondjátok
Akkor már az ördög lesz a cimborátok!

XIV.

Az eljegyzés.

Másnap, az öreg pap, igéretéhez hiven oda vezette Jeannet, ki, mint a tébolyult, veté magát barátainak a karjai közé.

S a két barát, minden öröme mellett is, nem kis zavarba jött, a mint a leányt meglátta.

Jeanne csaknem egészen paradicsomi öltözetben volt.

A leánynak csak akkor látszott ez eszébe jutni, midőn első fölindulása elmult. Fölpirult s szégyenkezve sütötte le a szemét. Nem tudta, mitévő legyen. János és Máriusz sem mertek rá tekinteni. Mulatságos jelenet volt ez.

Végre, mind a két férfinak ugyanegy ötlete támadt. Oda nyujtották zubbonyaikat s a leány, ugy a hogy lehetett, felöltözködött

Az öreg pap, ki ez előtte megfejthetetlen jelenetet látta, egészen közömbös maradt. Ő valóban beváltotta igéretét s most ő kérte szövetségeseit, hogy ők is váltsák be azt, a mit nekik igértek. Megigértették velök, hogy most már itt az ideje, midőn künnt is el kell játszniok szellemszerepüket, ha szövetségesüknek a hatalmát növelni akarják s egyszersmind alkalmat szerezni magoknak a szigetről való eltávozásra.

De mikép intézzék ők a dolgot? Jeannenak a szent barlangban kellett maradnia, hogy a vademberek nyomozásaitól szabadulhasson. Másrészt pedig szükséges volt, hogy a szellem mutassa magát. Jeannet azonban egyedül nem hagyhatták.

— Egyikünk majd itt marad önnél, — mondák a bajtársak.

De melyikök maradjon és melyikök menjen?

Az öreg pap maga is habozott a választásban. Töprenkedett magában, melyikkel kezdje meg a kiállitást, az erősebbel-e, vagy a gyöngébbel?

— Jeanne, — szólt nekibátorodva Máriusz, — önnek kell döntenie sorsunk fölött. Az, a ki innen távozik, meglehet, soha sem tér többé ide vissza. Az, a ki itt marad, habár a barlangban lelheti a halálát, legalább meglesz az a legfőbb gyönyörüsége, hogy ön mellett végzi életét. Jeanne, egy este azt mondta nekünk, hogy majd kettőnk közül fog választani. Én soha sem mertem volna önt emez igéretére emlékeztetni. De, ma, a körülmények azt kivánják, hogy váltsa be azt. János és én, imádjuk önt; de mind a ketten készen vagyunk minden áldozatra. Ön tudja, mit fogadtunk mi egymásnak s bizonyos lehet benne, hogy azért nem válunk egy másnak ellenéivé. Annak, a ki nem részesülhet ama szerencsében, hogy ön vőlegényeül választja, mégis meglesz az az édes vigasza, hogy a másiknak a boldogságáért áldozta föl magát. Válaszszon, Jeanne, mert malhatatlanul szükséges ez.

— Persze, szükséges! — erősitette János is.

Jeanne nagy zavarban volt. Egyrészt a szégyen egy nemét érezte, midőn az egyiknek szerelmét kell kinyilatkoztatnia, másrészt meg lelkifurdalást érzett ama gondolatra, hogy a másiknak bánatot fog okozni. Nem is merte ezt a leány szavakban kinyilatkoztatni, hogy melyiket választja. De a választás mégis megtörtént s Máriusz keservesen vette észre, midőn a leány szégyenkezve, szótlanul szoritotta meg Pioux Jánosnak a kezét.

(Folyt. köv.)

GIOVANNI VERGA.

— Egy olasz regényiró. —

(Folyt. és vége.)

Mindenkit meglepett az a rendkivüli biztosság, melylyel a szerző szülőföldje népét rajzolta, az az erő, melylyel a nép nyelvét mintegy irodalmi nyelvvé emelte, az a drámaias előadás, melyet azóta oly nagy mértékben tökélyesitett és melyet legujabban a szinpadon is oly kitünően tudott érvényre juttatni. Már most Salvatore Farinával kezdték összemérni Vergát és sokan voltak, a kik a két iró jellemzési módja közül a mi szerzőnkének adtak elsőséget. Farina ugyszólván »filigrám«-munkát végez, rendkivül finom, apró ecsetvonásokkal fest; alakjai ugy hatnak, mint egy-egy miniaturarckép, melyen csodáljuk, hogy oly csekély téren milyen hűséggel van föltüntetve minden egyes ránc, minden gödröcske. Ezzel ellentétben Verga nagy vonásokkal jellemez, a minthogy nagy vonásokkal mondja el az eseményt is. Alakjai emlékeztetnek a »Journal Amusant« Grévin-képeire, melyek olyan kevés, mintegy hanyagul odavetett vonással vannak megrajzolva és mégis oly rendkivül jellemzetesek. És a mit Verga elmond, azt is egész másképen mondja el, mint Farina. Ez a legapróbb idegrezzenésig beszéli el, a mi emberei bensejében történik, Verga csak jelez, csak vázol.

Mikor megjelent Verga harmadik rajzkötete, a »Per le vie«, (Uton-utfélen), már az olasz sajtó csak a legőszintébb tisztelet hangján szólott az oly hamar fölkapott iróról. A közönség, mely Olaszországban kevesebb ujságot olvas, mint nálunk, hanem annál több könyvet, pár hét alatt elhordta az első kiadást és a kiadók Itáliában egészen szokatlan honoráriumokat kezdtek ajánlgatni a »Nedda« költőjének.

Mióta Verga az utóbb emlitett munkával uj irányba csapott át, nem irt több regényt, hanem csak rajzot, meg elbeszélést. De neki többre volt ambiciója: nemcsak a kisebb elbeszélő műfajokban akart reformálni, hanem ujjá akarta alkotni az olasz népies regényt is. Nem is tartott sokáig, már meg is jelent első népies regénye, az »I Malavoglia«.

»Ez elbeszélés — igy szól Verga a vaskos kötet bevezetésében — őszinte és szenvedélytelen tanulmányozása annak, miként kell születnie és fejlődnie a legalacsonyabb társadalmi helyzetben a jólét hiányától szült első nyugtalanságoknak s annak, minő zavart idéz elő egy épen addig aránylag boldogul élt családban az ismeretlen utáni vágy, annak észrevétele, hogy nincsenek elég jó helyzetben és hogy jobban is lehetnének. Az emberi tevékenység inditó oka, mely a haladás árját idézi elő, itt forrásában van szemügyre véve, legszerényebb és leganyagiasabb irányaiban. A szenvedélyek mechanismusa itt még kevésbbé komplikált és ezért nagyobb praecisióval szemlélhető. De a jobbnak e keresése, mely az embert előre ösztökéli, lassan-lassan elhatalmasodik és a társadalmi osztályok sorában emelkedő mozgást követ. A »Malavogliá«-ban még csak anyagi szükségletekért folyik a harc, mikor ezek ki vannak elégitve, a keresés kincsvágygyá lesz és egy polgári tipusban fog megérzékittetni: a »Mastro Don Gemaldo« ban, a ki egy vidéki városka szűk körében él ugyan, de e szűk körben annál elevenebbek lesznek a szinek, annál nagyobb terjedelmüek a rajzok. A »keresés« aztán aristocraticus hiusággá lesz a »Duchessa di Leyra«-ban, ambicióvá az »Onorevole Scipione« ben, hogy végre eljusson az »Uomo di lusso«-hoz, a ki mind e vágyakat egyesiti magában, hogy megértse őket és szenvedjen alattok.«

E regény-ciklus érdekes tervét természetesen a Les Rougon-Macquart hatására kell visszavezetnünk. Zola Olaszországban nagyon népszerü és itt is akadt legalább annyi utánzója, mint magában Franciaországban. Verga nem utánozza, a minthogy az igazi tehetség nem szokott utánozni senkit sem. Stilje egészen más, tárgyai általában is egészen mások, aztán meséit is másképp bonyolitja. A mi pedig specialiter a két regény-ciklust illeti, itt a legszembetünőbb különbség az, hogy mig Zolánál pathologicus kapocs köti össze a ciklus egyes darabjait, Vergánál egy psychologiai tünet van bemutatva ama különböző fázisaiban, melyekben az egyes társadalmi osztályokban jelentkezni szokott.

A »Malavogliá«-ban a szerző Acitrezza-ba visz el bennünket, legtöbb sziciliai rajza szinhelyére, melynek népességét Verga annyi előszeretettel tanulmányozta. Egy tönkrejutott póresalád története van elmondva a regényben, melynek akciójába majdnem a falu valamennyi lakosa belejátszik. S itt

*

mindjárt megemlitem, hogy ép az a mű egyik sarkalatos hibája, hogy nagyon sok emberrel kell megismerkednünk. Az a sok uj alak, melyre lépten-nyomon akadunk, eleinte összezavarja az olvasót; az az eleven járás kelés, sürgés-forgás, az a sok uj arc és név megneheziti kezdetben a regénybe való teljes elmélyedést. Lassan-lassan azonban megjegyezzük neveiket és mennél tovább forgatjuk a regény lapjait, annál tisztábban állnak előttünk Acitrezza gazdagjai és szegényei, kezdve az öreg Atoni-tól don Micheleig, a Vergaderosig.

A Malavogliak családja — igy indul a regény — elég jó helyzetben volt annakelőtte; de most, hogy megnőttek a gyerekek, javitani akarnának sorsukon. Valami üzletbe kapnak, mely azonban a csapások egész sorát zuditja rájok. Vesznek egy rakománv zöld babot, melyet Bastianazzo, az öreg Atoni fia, elvisz Ripostiba, a hol ép akkor egy osztrák kereskedő hajó vesztegelt. De odavész a csónak is, melyben vitték a drága terhet és a vihar tengerbe fullasztja Bastianazzót is. A babot persze, melyet hitelbe vettek, mégis megkellett fizetni és igy a Padron Atoni háza egyszerre nagy munkaerőt is vesztett és egy csomó adóssággal is megterhelődött. Hiába dolgozott a család apraja nagyja, hogy kigázoljanak az adósságból; hasztalan volt minden. Végre is el kellett adni a Malavogliák régi fészkét, a naspolyafás házat.

Ez azonban csak eleje volt a bajoknak. Luca, a ki a legderekabb volt Bastianazzo árvái között, odaveszett a lissai csatában, comare Marazzát, a Bastianazzo feleségét, kolera ragadta el, Atoni pedig, Bastianazzo másik árvája, mikor visszatárt a katonaságtól, nem akart többé dolgozni, ivásnak adta magát, csempész lett; egyszer éjjel rajtakapták és aztán elitélték vagy tiz esztendei fogságra; Liát végül, a család legifjabb leánytagját, don Michele, a »brigadéros« csábitja el. Egy szép napon a leány eltünik hazulról és aztán hirét sem hallják.

Mint e röviden elmondott meséből kilátszik, a regény cselekvénye nem ép valami kerekded, egységes, befejezett egész. Nem felel meg amaz intenciónak sem, melylyel Verga e müvét megirta. Ő azt akarta a »Malavoglia«-ban feltüntetni, hogy a birvágy, csak legszerényebb nyilvánulásában is, menynyi bajt hoz az embernek. Pedig a regény meséje épen nem kelti bennünk e nézetet. Igaz, hogy azt a bab-szállitmányt, melylyel Padron Atoni javitani akart a család sorsán, a tenger nyelte el, de ez csak puszta véletlen; ha akkor ép nincs fergeteg, az üzletet megkötik és a családi pénzesládába belekerül egy pár zecchino. A birvágy kifolyása-e, hogy Luca ottvész Lissánál? Hogy comare Marazzát elpusztitja a kolera? Hogy a fiatal Atoni a katonaságnál nagyon elszokik a mezei munkától és nagyon megszereti a bort? Hogy Lia el engedte magát csábittatni a nyalka don Michele által?

Ugy tapasztaltam, hogy az irányregények közül azok a legkevésbbé sikerültek, a hol a szerző mindjárt az előszóban maga mutat rá, hogy: figyeljetek, én e müvemben ezt meg ezt fogom demonstrálni. Verga is igy tesz a Malavoglában, és mint irányregény az ő müve is elhibázott. De annál többet nyer előttünk becsben e munka, ha nézzük j e l l e m e i t. Olyan élesen van körvonalozva mindegyik, mintha granitból vágta volna ki megteremtője! Ilyen parasztjellemeket csak egyetlen modern irónál láttam Björnstern Björnsonnál. Ennél jelennek meg a characterek olyan rendkivül tisztán, átlátszóan, mint a kristályüveg. Csakhogy a »Synnove Solbakken« irója változatosság dolgában meg sem közeliti Vergánkat, a ki szinte kifogyhatatlan ujabb meg ujabb alakok teremtésében, és jellem-alkotásaiban sohasem ismétli magát.

A »Malavoglia« vaskos kötetét nagy örömmel üdvözölte az olasz sajtó. A kritika örült, hogy Verga végre a regényben is megtalálta az ő igazi terrenumát, épugy mint megtalálta volt a rajzban és elbeszélésben, és ha csak kevésnek jutott is eszébe, a mű hiányai előtt teljesen szemet hunyni és a Malavoglia-t tökéletes remeknek hirdetni: a regény fogadtatása mégis olyan volt, hogy Verga a legnagyobb mérvben sarkalva érezhette magát a megkezdett munka minélelőbbi folytatására.

A kik azonban azt hitték, hogy az »I Vinti« regénysorozat első részét gyors egymásutánban fogja követni a többi is, csalódtak. Már három éve, hogy a »Malavoglia« elhagyta a sajtót, és a »Mastro Don Gesnaldo« még most is várat magára. Hanem e helyett megjelent Vergától egy másik regény: a »Marito di Elena«, melynek terve ugy látszik már régebben készen

volt; inkább Verga régi irányu müveire emlékeztet és a »Malavoglia«-val szemben inkább visszaesés, mint haladás vehető benne észre. Nem is elemzem bővebben, bár természetes, hogy a »Novelle rusticana« alkotója itt sem tagadja meg magát, és van a műben sok olyan lap, mely becsületére válnék a világirodalom legnagyobb regényiróinak is. De sietnem kell, hogy szólhassak pár szót Vergáról a szinmüiróról is, illetőleg egyetlen darabjáról, a tavaly megjelent »Cavalleria Rusticana«-ról.

Már magok azok a dolgok is, melyek a darab szinrekerülését megelőzték, nagy mértékben fölkeltették a közönség érdeklődését. Vagy három hónappal azelőtt közölték az olasz lapok, hogy Giovanni Verga a szinpadon is szerencsét akar próbálni, és hogy a »Cavalleria Rusticana« cimű rajzát egyfelvonásos népszinmüvé alakitotta át. Az időtájt kezdett müködni a Ferrari igazgatása alatt álló »Nemzeti szintársaság«, mely a kormánytól jókora subvenciót kap, és arra van hivatva, hogy a közelebb Rómában épitendő állandó szinházban telepedjék meg. Verga hát a darabot elküldte Ferrarinak, a ki azonban a »Cavalleria Rusticana«-t előadásra nem fogadta el. E hir az olasz sajtóban igen kinos benyomást keltett; a lapok általánosan ugy vélekedtek, hogy igy Vergától nem szabad visszautasitani darabot, különösen, ha az csak egyfelvonásos apróság, melyet egy pár nap alatt be lehet tanulni, és melynek kiállitása ugy szólván semmi költséggel sincs összekötve. De hát Ferrari határozott és Verga Milanoban nyujtotta be darabját. Itt aratta a »Cavalleria Rusticana« azt az óriási sikert, melytől sokáig viszhangzott az olasz sajtó. A mű hatása oly nagy volt, a minőt még Verga sem mert remélni, és egy nappal az előadás után már versenyeztek Itália összes »capocomico«-i, hogy melyik birja előbb megszerezni e darab előadási jogát.

E sikerben kétségkivül igen nagy része volt annak, hogy Verga annyiban ujitott a népszinmü terén, a mennyiben számüzte onnan a dialektust. Eddig az olaszok mellőzhetetlennek hitték a »dramma popolare«-ban a tájszólást, a minek aztán az lett a következménye, hogy ha pl. a velencei darabot elő akarták adni Rómában, azt előbb le kellett forditani vagy római dialektusra vagy az olasz irodalmi nyelvre. Verga belátta, hogy a tájnyelvi irodalom e túltengése nagy gátja az olasz drámairodalom fejlődésének és e gát elháritását tüzte ki feladatául.

Ez egy körülmény azonban természetesen nem lett volna elég arra, hogy a müvet repertoir-darabbá tegye. Ezt csak erős cselekvényének köszönheti, mely rövid kilenc jelenetben a hatásos jelenetek egész sorozatát foglalja magában; köszönheti nagy vonásokban, de mégis élesen festett jellemeinek és köszönheti végül rendkivül drámaias nyelvének. Majdnem mindegyik jelenet egy-egy »coup«, mely hatásosságban versenyez a francia iskola nem egy műremekével. Olyan erősek az egymás után következő scénák, hogy ha a darab csak valamivel hosszabb volna: kérdés, nem fárasztaná-e a nézőt? Annyi igaz, hogy cselekvényéből nagyon könnyen telnék egy egész estét betöltő darabra is, annyira kondenzálva van benne minden. Van ugyan a mesében pár olyan dolog, a melynek mélyebb indokolásával adós maradt a szerző: de az esemény olyan rohamosan folyik le, hogy az embernek, mig a darabot nézi, efféle kérdések bizony nem juthatnak eszébe. A néző elejétől végig feszült idegekkel ül székén, és teljesen abszorbeálva van azáltal, a mi a szinpadon történik. Csak az hat kissé zavarólag, hogy a rövid darabba négy felesleges személy is bele van hozva, melyek bizvást elmaradhatnának; bár keveset szólnak és kevésszer lépnek is szinre, de ily rövid darabban még az is rontja némileg a hatást, ha csak egy féltucat, nem a meséhez tartozó kérdést és feleletet kell az embernek véghallgatnia.

De bárhány ily apróbb fogyatkozást lehetne is kimutatni a »Cavalleria Rusticana«-ban, annyi kétségtelen, hogy Verga e müvével uj korszakot nyitott az olasz népszinmü történetében. Ha Verga folytatja drámairói tevékenységét, e müfaj történetének legfényesb napjain kétségkivül ott fog ragyogni az ő neve is. Dr. RADÓ ANTAL.

„HULLÁMOK."

(Vegyes müvek. Irta Csupor Gyula. Ó-Becse, 1884. A szerző sajátja.)

A vidéki irodalom termékeit rendesen nem igen méltatja figyelemre a fővárosi kritika. Igaz, hogy kevés munka is érdemli meg, hogy a sajtó foglalkozzék vele. Alig

van város és megye, melynek meg ne volna a maga kedvenc lokális poétája, elbeszélője, szónoka, -- sőt drámairója is, a ki — ha alkalom kerül — a mükedvelő társaság számára megirja a tőle várt és tőle telhető kisebb-nagyobb vigjátékot s ez a mű aztán csak oly hatást ér, főleg, ha a szerepek hálásak, mint akár Molière vagy Sardou.

Ezek a helyi nagyságok azonban nagy-ritkán állják meg helyöket, ha a főváros irodalmi areopágja elé idézik őket Ilyen ritka szerző Csupor Gyula, a ki nem is kivánja, hogy professzionátus iró számba vegyék, mindazáltal oly talentum, a mely megérdemli a méltatást. Nemrég megjent kötete, a »Hullámok« cimű, verseket, novellákat s egy ügyes, jóizű vigjátékot tartalmaz; s mindegyik genre-ban jóravalót nyujt az iró, kinek tehetségét egykor jó barátja Tóth Kálmán is többszörösen méltatta.

Csupor Gyula igazi költői kedély. Kötetének első verse is már megkapja az olvasót. A hang természetessége, melegsége, mely az »Anyám emléke« cimű elégiát áthatja: különösen az utolsó strófában nyilvánul szépen:

»Csak, ha évek mulnak, sebei újulnak,
Szive belsejében szenvedések dulnak
Látja anyja sirját:
Jól esik lelkének lerogyni a kőre,
A mely alatt nyugszik a családnak őre
S ott felejti kinját.«

A technikai ügyesség, mely majdnem valamennyi költeményét megkülönbözteti a vidéki lant-pengetők nagy táborától: Arany János tanulmányozására vall. Szereti mesterének strófa-szerkezeteit s ezeket szerencsésen utánozza. Különösen a családias hangu költeményekben jól eltalálja a szükséges hangot; s legjobban a »Kis fiam sirjánál« cimüben. Avagy nem-e igaz és egyszerü ez a néhány sor:

»Ott a napvilágban, még sirni sem merek,
Hisz kikacagnának az erős emberek,
Hogy oly gyönge lettem:
Itt, a temetőben sirhantodra omlok,
S ha porba hull is az ismert, büszke homlok —
Nincs senki mellettem.«

Valamennyi költeményen borongó, melancholikus hangulat vonul át. Egy mélyen érző s nagyon csalódott szivnek majd csöndes panaszai, majd erősebb feljajdulásai szólnak hozzánk e dalokból, elégiákból Az »Álmodom« cimű versben az ábrándnak néhány találó sor ad kifejezést, ugy szintén az »Emlékeztek-e még cimborák« feliratuban is. A jobbak közé tartozik a »Hogyha nem birok magammal« kezdetü, mely a sirva vigadásnak sikerült illustrálása.

»Ráhuzatom a cigánynyal
Csöndesen a régi nótád,
Mintha szivdobogva, lesve,
Ablakod mögött hallgatnád.«

Ime, mily közvetlen hatásu kép! . . . . Ez a közvetlenség ad becset a »Kóragyon« cimű versnek is. A négy strófán végig egész tisztán megmarad az alaphangulat s a helyzet-festés is költői:

»Árnyas diófám rázza lombját,
Ő is busong gyász-sorsomon:
Részvéteül egy-egy levelkét
Beküld a nyitott ablakon.«

Nyert ügye van minden poétának, mihelyt az olvasóban érdeket tud kelteni bánata iránt. Alig néhány vers az, melyben Csupor Gyula életének nagy csalódását elpanaszolja, de hangjának, előadásának igazsága által fölkelti rokonszenvünket. Kesereg az elmult szép napok fölött, midőn csalfa ábrándok fátyolán át oly szépnek látta a világot; s a bűn, szégyen és csalfaság rózsás álarc alá volt takarva. Ébren álmodozva fényesnek látta a jövőt, a dicsőség is feléje sugárzott s azt, a ki hitét szegte, őrangyalnak hitte. Most többé nem lehet tiszta az ajk, a mely hamisan esküdött s a sok eltépedt köteléket se forraszthatja többé össze semmiféle szent érzés.

»Nincs mit megénekelni többé,
A mi volt, mind elveszett . . .
Oh, s nem adhatja senki vissza
Az elpazarlott életet.«

Igy énekel a szerző »Hattyudal«-ában. De ez a költeménye nem utolsó a ciklusban: mert a »Tavaszkor« cimű, mely a gyüjtemény befejező darabja, azzal biztat, hogy ez a dilettáns lant még meg fog szólalni. Az ébredő természet az ő kedélyét is uj életre serkenti s a mint a képek egymásután váltakoznak, föl-föl zeng a remény-keltő refraine: »Oh én fogok dalolni még.«

Vidéki poétánál ritka dolog, hogy az alkalmi lirát nem miveli. Csupor Gyula csak két óda féle verset s egy humoros házavatást vett föl gyüjteményébe. A »Petőfi emlékezete« cimüben van lendület és hév; a

jellemzés is — minden egyszerűsége mellett — találóbb, mint egynémely nagyhangu ódában, melylyel fővárosi ismert lant-pengetők vétettek a nagy költő emléke ellen. Petőfi jelentőségét, hatását igy irja körül nyolc sorban a mi szerény nevű vidéki verselőnk:

»Elhallgatott lantod, e bűbájos hangszer,
Olykor tépett lelked zokogó hárfája,
Olykor a megtámadt nemzet haragjának
Csatára szólító harci trombitája.
Olykor Lehel kürtje, dédapáink kobza,
Régi dicsőségnek régi hegedője;
Olykor lágy fuvola, majd zengő cimbalom,
Majd mulató legény sárkantyú-pengője.«

A jellemzés dolgában ép oly elismerés illeti a »Tóth Kálmán halálára« cimüt is. Pedig ez a vers, valamint a másik is, csak a lokális irodalmi gyász- vagy emlék-ülés kifejezése kivánt lenni a bajai lapokban. Jól irja a szerző Baja halhatatlan költőjéről:

»Az ifju ajkáról tanult szeretni,
Dalával várta kedvesét a lány;
A »nép«, melyet büszkén ölelt magához,
Titokban véle érezett csupán.
Bús fellegét a férfi homlokának
Az ő dévajkodása üzte el;
Reszkettek ostorától elnyomóink,
Mert hogyha sujtott — ott maradt a jel.«

De valamennyi költemény közt legcsinosabb az »Uton« cimű. Mind a hat strófát ide kellene irnom, hogy szabatos kompozicióját, tiszta, megható hangulatát méltassam. A költő hintója párnáin ringatódzik s ábrándjaiba mélyedve halad illatos mezőkön. S a mint megy: egymásután tünnek eléje a változatos képek. A nyugvó természet, a pásztortüzek, majd a házi tűzhely körül ülő család, aztán a legény, a ki egymaga a furulyáz az éjben s várja kedvesét. A költő is oda vágyik a tűzhelyhez, mert nincs számára sehol család; s hirtelen a keserü valóra ébredve, megadással sóhajt föl:

»Én hűtlen kedvesemmel többé
Nem is találkozom soha;
Ábrándokért ne lelkesüljünk,
Ha sorsunk már oly mostoha:
Vegyük kezébél a mit ád...
Hintóm! robogj, robogj tovább.«

A lira után az elbeszélő genre, melyet két novella féle képvisel, kevésbbé nyeri meg tetszésünket. A »Három egymásután« cimű humoros beszélyben kicsinyes dolgokkal libelődik a szerző, melyek csak a történet közepe felé kötik le némileg érdeklődésünket, a nélkül, hogy végül egészen kielégitene. Az előadás hangja ma már elavultnak tetszik. Csató Pál s később Pákh Albert éleelt és fontoskodott ilyen modorban. Az elbeszélés hőse, Vendel, egymásután beleszeret Amália kisasszonyba, a ki trafikás lány; majd Budapesten, mint jogász Eulália kisasszonyba, a ki azonban megszökik egy jóbarátjával; végül megszereti Olga kisasszonyt, későbbi principálisa leányát, a kit el is akar venni. Igen ám, de a két első ideálja ellene esküszik; a mult nemezise rá támad s a három kedves közül egy se lesz övé A vége felé jóizűvé válik e burleszk történet; de azért jelentéktelen marad.

Több gond nyilvánul a »Kántor Pali« cimű elbeszélésben, melynek tárgya egészen komoly, sőt tragikus. De nem tragikus fordulat, hanem a népélet találó rajza az, a mi dicséretes elemét képezi. Hőse egy talált gyermek, a ki kántor szeretne lenni Botrafalván. És szeretné, ha megválasztanák Juliska is, a ki együtt nőtt fel Palival. Nem is kell egyéb a fiatal szerelmesek boldogságára, mint hogy a választás szerencsés legyen rájuk nézve. De hát nem lesz az, Palit megbuktatja a másik jelölt: Sutka Mihály, még pedig egyetlen egy szavazattal.

Biz ez nagy szerencsétlenség. De vajjon akkora-e, hogy egy fiatal embernek s egy fiatal lánynak egyenesen a vesztét okozhatja? Pedig azt okozza irgalmatlanul. Juliska ugyanis, kedvesének bukása miatt, leveti magát a torony ablakából; Pali pedig meghal kedvese sirja fölött bánatában. Ez a sentimentális vég nem illik a történethez. A két szerelmes nem érdemelte meg ezt a katastrófát, aztán meg Pali is, Juliska is sokkal életrevalóbb, élni szeretőbb, semhogy a bukás nagy szerencsétlenségét ki ne heverhetnék.

Bő kárpótlást nyujt a két gyönge elbeszélésért »Az öngyilkosok« cimű vigjáték. Csak egy felvonás: de ebben sok mulattató, vidám dolog történik. A théma nem uj: az anyós zsarnokságáról van szó. Özv. Szegfűné látogatóba jött leányához dr. Pemeteynéhez. Nem szereti ezt a vő s azért igyekszik minél kevesebbet otthon lenni s ezért elhanyagolja szép feleségét, Ilkát is. Az anyós e távolmaradások miatt szemrehányásokat

tesz lányának, s gyanusitani kezdi vejét, hogy hűtelenkedik. Egy válópör, s annak bájos felperese, Kollárdi Rózália annál több vizet hajt a »mama« malmára s a gyanusitá sok csakhamar nyilt vádakká válnak. Guci, az irnok és Evelin a szobalány részint ügyetlenségükkel, részint furfangjukkal szintén elősegitik a zavart s egy nap a férj arra ébred, hogy házában kész a pokol.

Gyors segélyre van szükség, azért furcsa, bohózatos tervet főz ki barátjával dr. Csallán orvossal. Ráveszi, hogy öngyilkossági jelenetet improvizáljon vele, majd ezzel ráijeszt özv. Szegfűnére. Meg is teszik az előkészületeket s nem tudják, hogy Guci és Evelin a tervet elárulják az anyósnak és a feleségnek. Ezek szinre szint adnak s a midőn dr. Pemetey az öngyilkost játsza: hirtelen megjelenik nála Ilka és szintén játsza az öngyilkost, még pedig oly ügyesen, hogy a férj komolyan megijed. Ez a fordulat ügyes s a vigjáték hatása főleg ebben van. A vége persze az, hogy a házas felek kibékülnek; az anyós pedig nagy haragjában haza utazik; hisz a férjet alaptalanul vádolta hűtlenséggel.

A vigjáték dialogja eleven s a jelenetezés sok helyütt ügyes. Műkedvelők sikert is arattak vele, a mikor előadták. Ez a siker arra birhatná a szerzőt, hogy ő maga ne csak mint műkedvelő forgassa tollát. Mert könyvének nem egy lapja nemcsak kedvről, hanem hivatásról is tanuskodik.

FANFARON.

IRODALOM.

A magyar szinészet történetéhez érdekes adalékokkal járul id. Szinnyei József ama közleményekben, melyek a komáromi szinészet multját ismertetve, egy idő óta a »Komáromi Lapok«-ban látnak napvilágot. E közleményeket külön önálló füzetekben is közrebocsátja az érdemes szerző. Most ismét elhagyta a sajtót egy ily füzet, a műből már a negyedik, s ezzel terjedelmes kötet van készen, mely a komáromi szinészet történetét 1835-ig foglalja magában. Kétségtelenül becses adatok gyüjteménye, melynek jó hasznát fogja venni, a ki a magyar szinészet történetét megirja. Szinnyei a szintársulatok igazgatóiról, a tagokról életrajzot nyujt, terjedelmesebbet, rövidebbet, a mint érdemök hozza magával, vagy a mennyire a szorgosan nyomozott adatok engedik. A játékrenden volt szinmüveket értékes irodalomtörténeti jegyzetekkel kiséri. Munkája tehát nemcsak szorosan a komáromi szinészetre vonatkozik, hanem átalános érdekü. Az uj füzet az 1833—35-iki szinészetről szól s abban először is Komlóssy igazgató érdemes müködéséről, mely az irodalomra is kiterjedt. E társulat (a dunántuli szinész társaság) 1833. őszén Pesten is játszott s nem csekély hatással volt a fővárosi magyar szinügyre. Komlóssy személyes érdekeit mellőzve, társasága bármely tagját felajánlotta a budai szinháznak s legjobb tagjait szerződtették is. A társulatnak ma is él két tagja: Lendvay-Latkóczyné, mint a nemzeti szinház nyugdijazott érdemes müvésznője és Horváth György, ki a budai várszinháznál van alkalmazva, de többé nem müködő tag. Az irodalomtörténeti adatokat gyarapitja az, hogy Czuczor Gergely Komlóssyné jutalomjátékára egy bucsuversezetet irt, mely a fiatal pap nevének csak kezdőbetüivel jelölve nyomatott ki s a »Honmüvész« egyik száma őrizte meg. Garay János pedig ugyane lapban egy izben hosszabb kritikát irt a komáromi szinészekről, névtelenül. 1834. év elejéről Szinnyei 15 magyar szinész-társaság fennállását mutatja ki. Ez évben Komáromban Balog István szintársulata müködött, ismét oly igazgatóé, ki jelentékeny szerepet vitt a magyar szinészet történetében, de a kinek ez időben csak gyönge, mindössze hét személyből álló társulata volt Komáromban. Majd Fekete Gábor társulata követte. Szinnyei részletesb életrajzot át Balogról, ki több szinmüvet irt vagy forditott s 1873-ban 83 éves korában, mint a nemzeti szinház pénztárnoka hunyt el, továbbá Munkácsi Pálról, a ki Felekiné-Munkácsi Flóra édes atyja volt, Hubenayról, Hubenaynéról (Magda Lujza), kinek korai halálát Vörösmarty is megénekelte stb. A szinészet kedvelői érdeklődéssel várják a becses monographia folytatását.

A »Paedagogiai encyclopedia« cimű neveléstudományi szótárból (szerkeszti Vérédi Károly, kiadja az Athenaeum-társulat) a 8-ik füzet hagyta el a sajtót. Tartalmát a »gyakorlati bölcseletről« szóló fejtegetéstől a »hülyeség«-ig terjedő cikkek teszik. A nevelésügyi dolgokról röviden, de kellőleg tájékoztatón irt cikkek ezek is Egy füzet ára 30 kr.

»Hagyatékom flaimnak.« A tapasztalati életbölcsészetből meritett könyv cime ez, melyet néhai Vertán Endre, volt képviselő irt, s kés-

iratban hagyott hátra fiainak. Az iró a publicistai téren is müködött, s egy pár politikai fejtegetése Kunágotai név alatt jelent meg. Szóban levő munkája nemes gondolkozás tükre, és szép lélek tanusága. Harminchat fejezetben, gyermekeinek adott tanács alakjában adja elő nézeteit az életről, a kötelességekről Most már a második kiadást érte meg e munka, s tiszta jövedelme felerészben a Budapesten fölállitandó »tanitók árvaházára«, felerészben az arad-vidéki tanitó-egylet segélyalapjára van szánva Aradon, Gyulai István nyomdájában rendelhető meg s ára 1 frt, vagy diszkötésben 2 frt.

Gr. Andrássy Géza tavalyi amerikai utjában szerzett tapasztalatait egy terjedelmesebb kötetben szándékozik közrebocsátani. Behatóan foglalkozik a fiatal gróf az agrar-kérdéssel s érdekesen ismerteti az amerikai gazdasági s társadalmi viszonyokat is. A munka igen diszes kiállitásu lesz, az illusztrációkat a legjelesebb müvészek készitik hozzá.

A »Jeles irók iskolai tára« cimü vállalat legujabb kötete Schiller »Wallenstein hálálá«-t adja, számos, a mü széptani, történeti és nyelvészeti méltatását illető jegyzetekkel. Alexander Bernát gondoskodott e jegyzetekről. A bevezetés a trilógia első részeivel ismertet meg; a bő jegyzetekkel ellátott dráma szövege után pedig terjedelmes magyarázat következik, a drámáról magáról, annak tárgyáról, keletkezéséről, cselekményéről, a jellemekről, szerkezetéről stb., Kiadta a Franklin-társulat; s ára 80 kr.

A francia Akademiában három hely van most üresedésben J B. Dumas, Mignet és Haussonville academikusoknak egy hó lefolyta alatt történt elhunyta folytán. Mind a három helyet deeember 4-én fogja az akademia betölteni. Eddig három jelölt mutatta be magát: Bertrand József a tudományos akademia egyik állandó titkára és kiváló mathematicus, Duruy Viktor, volt közoktatási miniszter, és Soulary József, ismert költő. Ezeken kivül Leconte de Lisle, Bardoux, Bornier, Ludovic Halévy és Daudet Alfonz urakat emlegetik mint jelölteket. Az uj tagok közül Coppée Ferenc dec. 18-án tartja székfoglaló beszédét és Cherbuliez fogja fogadni. Ugyancsak Cherbuliez fogja, később meghatározandó napon fogadni Lessepset, mig About-t Rousse vezeti be.

»Az utolsó kenet«, — ez a cime annak az uj népszinmünek, mely a Pálmay Ilka asszony által hirdetett népszinmüi pályázat 50 arany diját megnyerte. Szerzője Monostori Károly. A pályázat eredményét közelebb hirdették ki: beérkezett 30 pályamü, köztük 22 népszinmü, 1 népies szinmü, énekes szimü, 1 népdráma, 1 életkép és 4 operette. Figyelemreméltó darab egészben véve csak hat akadt a pályázaton, még pedig a bizottság osztályozása szerint ily sorban: »A hódosi biró lánya«, »Ilka leneséje«, »A dajka«, »Senki fia«, »Az aranyláne« és »Az utolsó kenet«. Ez utolsó népszinmünek itélte oda a bizottság a pályadijat. Ügyes meséje, gyors cselekvénye, eleven dialogja, jóizü humora, gördülékeny nyelve és csinos dalai számos hiányai dacára minden versenytársa fölé emelik: némileg irodalmi értéke is van. Füzi Eszter költői alakja a darabnak, s ha nem is kiváló szerep, de elég alkalmas arra, hogy a pályázatot hirdető müvésznő sikerrel játszhassa.

Az »Ezeregy éjszaka« cimü világszerte ismert arab regék magyar forditásából most jelent meg az első 416 oldalra terjedő kötet Nádor Kálmán kiadásában. Nádor Gyula rendezte sajtó alá a kötetet, fölhasználva Gallande, Habicht, Vörösmarty és mások kiadásait. Az »Ezeregy éjszaka« első sorban ifjusági olvasmány, de phantastikus szép leirásait a felnőttek is nagy élvezettel olvashatják. A magyar kiadást szövegbe nyomott metszetek diszitik, s tiszta, könnyen olvasható nyomás teszi ajánlatossá. Az első kötet ára 2 frt 20 kr.

Vértesi Arnold ismert elbeszélőnk ez idő szerint szinmüvek irásával foglalkozik. »A kecskésvölgyi molnárné« cimü nép zinmüve a budai várszinházban fog szinrekerülni, egy másik szinmüvét (bohózatos életkép) a népszinházban adják elő.

»Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben.« Gelich Rikhárd tábornok nagyterjedelmü munkájából, mely szabadságharcunk történetét főleg katonai szempontból tárgyalja, a 13-dik füzet hagyta el a sajtót, Aigner Lajos kiadásában. Az 1849-iki hadügyminiszteriumról, a honvédcsapatok szervezéséről, a nagyváradi katonaképző intézetről szól; majd a harctérről 1849. elején történt események általános áttekintését nyujtja, aztán Görgey visszavonulását a Vág völgye felé, Perczel visszavonulását a Közép-Tisza mögé, Windischgrätz intézkedéseit, a bácsbánsági hadtest visszavonulását a Közép-Tiszához, stb. A füzet ára 40 kr.

MÜVÉSZET.

Lotz Károly kitüntetéséről gondolkoznak jelenleg a fővárosban élő müvészek s értékes emléktárgygyal akarják meglepni abból az alkalomból, hogy az operaház mennyezetét oly mesteri szépen megfestette. E célból a napokban értekezletet is tartottak Keleti Gusztáv elnöklete alatt. Az emléktárgyra nézve concrét inditványt adtak be, melyet az értekezlet magáévá tett. Az emléktárgy ezüstből készült papirgyüret lesz, melyet ugyancsak ezüstből készitett babérág övez s az egészről arany emlékérem fog csüngeni. Az ezüst papirgyüret belsejébe pergamenre irt üdvözlő diploma jön az összes gratuláló müvészek sajátkezü aláirásával. Az emléktárgyra vonatkozólag Spányi Béla már tervezetet is nyujtott be, minthogy azonban többen is ajánlkoztak erre, a mütárgy elkészitésével várnak, hogy a tervezetek legszebb motivumait lehetőleg összeolvaszszák. E mütárgyat aztán egy tisztán müvészek által rendezendő — s a képzőmüvészeti társulat hivatalos bankett-

jétől különálló — lakomán fogják a müvésznek átadni. Ezenkivül elhatározták azt is, hogy a jövő hó folyamán külön kiállitást rendeznek a müesarnokban Lotznak összegyüjtött müveiből. A részletek megállapitására a jelenvoltak bizottsággá alakultak össze, melynek tagjai eddig a következők: Keleti Gusztáv elnök, Telepy Károly alelnök, Paczka Ferenc jegyző, Vastagh György, Aggházy Gyula, Spányi Béla, Feszty Árpád, Bruck Lajos, Ebner Lajos és Tölgyessy Arthur festőművészek, Szász Gyula, Strobl Alajos és Donáth Gyula szobrászok, Pártos Gyula és Gerster Kálmán müépitészek. — A müvész kitüntetése a képzőmüvészeti társulatban is szóba jött s a választmány beható eszmecsere után a következőkben állapodott meg. Az orsz. m. képzőmüvészeti társulat Lotz tiszteletére legközelebb diszlakomát rendez, el fogja továbbá készittetni az ünnepelt müvésznek bronz-mellszobrát, melyet a Munkácsyéhoz hasolónan a müesarnokban helyeznek el. Tekintettel pedig arra, hogy a m. kir. operaházban levő falfestmények több kiváló hazai müvészünknek oly jeles alkotásai, hogy azoknak minél szélesebb körü ismertetése és minden esélylyel szemben való megőrzése felette kivánatos, a társulat rajta lesz, hogy azoknak, és pedig első sorban Lotz menyezeti kör képének sokszorositását rézmetszetben vagy szinnyomatban biztositsa s e célból a kormányhoz is felterjesztést fog intézni. Végül a társulat a kedvezményezést arra nézve is meg fogja ragadni, hogy Lotz monumentális müvészeti tevékenységének megfelelő müteremhez jusson. E programm-pontok részletes kidolgozásával és foganatositásával az igazgatóságot bizták meg. Érdekes volna pontosan kiszámitani: hány év kivántatott meg arra, hogy a nagyérdemü mestert hazájában észrevegyék?

Baditz Ottó kiváló festőmüvészünk müncheni tanulmányutjából a napokban a fővárosba érkezett s három képet hozott magával, melyeket az őszi tárlaton állit ki. Ezek egyike Krisztust a Madonnával tünteti fel, a másik a szegedi árviz egy jelenetét mutatja be, mig a harmadik kisebb genre-kép. A müvész pár nap előtt Mácsára utazott gr. Károlyi Tiborhoz, hogy a gróf családját lefesse.

Az őszi mütárlatra Szatmárról Bartók Lajos fiatal festő, kit pár év előtt Munkácsy is elismerő figyelmével tüntetett ki, három eredeti olajfestményt fog küldeni. Az első kisebbitett alakja ama münek, melyet a közönség »A faluháza előtt« cimen ismer, a második »Merinói juhok delelője« néven a eserháti pusztán e nyáron természet után készült. A harmadik »Az első pipázás« cimmel komikus genret ábrázol.

Budapest látképei. A főváros tanácsa ez évben pályázatot hirdetett Budapest legszebb pontjainak látképeire. A pályázatnál öt, három és 200 frtnyi jutalomdijak vannak kitüzve, a város ezenkivül a nyerteseknél egyenként 1200 frtjával megrendeli a képek festését. E pályázat határideje december 1-én jár le s az eredmény nagyon érdekesnek igérkezik, a mennyiben festőmüvészeink legnagyobb része részt vesz a pályázatban. Számosan közülök nemcsak két vázlattal, mint a pályázatban kikötve van, de mind a tizenkettővel.

»Mária és Magdolna« cimü szoborcsoport lesz kiállitva az őszi mütárlatban. A müvet Zala György fiatal szobrász készitette, ki most végzi tanulmányait a müncheni müvészakadémiában s e müvével az év végén rendeztetni szokott pályázaton legnagyobb kitüntetést: ezüstérmet nyert. A szobor az őszi tárlat nagy dijáért is pályázik.

»Ballada-estély«. Ney Dávid, a m. királyi operaház bassistája, közkivánatra az idén folytatja a tavaly nagy sikerrel megkezdett ballada-estélyeket. Rendkivüli elfoglaltsága miatt azonban csak egyet rendezhet november havában, melyen ismét kizárólag »Loewe«-féle balladákat fog énekelni.

Rousseaunak az 1789-iki nemzetgyülés határozata értelmében most szobrot akarnak emelni Párisban és e célra bizottság alakult, mely azt kérte Páris város hatóságától, hogy a szobrot engedje felállitani a Rousseau-utca végén levő uj téren, mely aztán elneveztetnék Rousseau-térnek. Páris városa a szobor költségeire 7000 frankot szavazott meg; a bronzot és a márványt az állam adja.

Rubinstein Antal e hó 13-án Pétervárott nagy ováció részese volt. Azon a napon a nagy operában századszor adták elő »A Démon« cimű, az orosz fővárosban nagyon népszerü operáját, mely alkalommal a zeneköltő maga dirigálta a zenekart. A szinház legutolsó zugában is megtelt a legelőkelőbb közönséggel. A cár és cárné is eljöttek Peterhofból, hogy jelenlétükkel megtiszteljék a szerzőt. Rubinstein, kit számtalanszor a lámpák elé hivtak, az orosz opera személyzetétől ezüst babérkoszorut kapott. Sándor cár maga is élénken tapsolt; azután páholyába hivatta Rubinsteint s jó ideig a legszivesebben társalgott vele.

A **»szigetvári mükedvelő-társulat«** már megkezdte müködését. Programmszerüleg szinielőadásokat, felolvasásokat, hangversonyeket és táncestélyeket rendeznek. Első előadásul Berczik Árpád »Közügyek« vigjátéka került szinre kifogástalan eredménynyel. Oly ügybuzgalmat fejtettek ki a szereplők, hogy sugóra nem is volt szükségük.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest, Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

44 szám. 1884 November 2.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI ÁRPÁD.

(Folyt.)

Aranka viselete meglepte őt; nemesak hogy iránta nem mutatott semmi haragot amaz utolsó összezördülés után, de Margit iránt határozottan barátságosabb lett. Ha nagyobb társaság, estély vagy egyéb mulatság volt a háznál, Margitnak mindenben részt kellett venni s ilyenkor Aranka észrevehetőleg igyekezett a kis nevelőnőt Kengyel Gidával összehozni. Épen ebből következtette Zoltán, hogy ez a szép vipera harapásra készül; hogy esinos fejecskéjében forral valamit, de a mi Margitra csak veszedelmes lehet.

A tél szokatlan hamar beköszöntött. November közepén hó esett s uraságaink csak a fagyot várták, hogy a fehér lepellel takart országutakon és sikságokon szánversenyeket rendezzenek. Végre ez a kivánságuk is teljesült. Szegény, inséges családok kénytelenek voltak egy-egy fölöslegesnek vélt butort feldarabolni, hogy legyen mivel tüzet rakni a kemencében. A börtönök megnépesültek éjeli hajléktalanokkal. A város határán egy öreg koldusasszonyt találtak megfagyva. Isteni szép idő volt! ... a gazdagok mulathattak .... a korcsolyapálya megnyilt ... szőnyegekkel cifrázott uri-szánok szökdöstek, egymást keresztezve, vidáman csilingelve uteákon, tereken.

Domokos ur szobájában vidáman pattogott a tűz. A kis, zöld posztóval bevont asztal mellett, finom, metszett pohárkákból szürcsölve a bordeaux-it ültek ők ketten, a rózsásarcu háziur s a báró, kinek beesett szemeiben ma szokatlan élénk fény lobogott. Előttük hevert a csomó franeia kártya.

— Egy propositiom van, — mondá a báró, az asztalon át megveregetve Domokos ur puffadt, vörös kezét.

— Hallom, — viszonzá az, keverve a kártyát.

— Neked megtetszett az én szánom legujabb fölszerelésével.

— Gyönyörü, barátom! Gyönyörü! olyan, mint egy velencei bárka. — Megjegyzendő, hogy Domokos ur soha sem látott veleneei bárkát még panorámában sem.

— Játszunk rá egyet. Én fölteszem a szánt a két szürkével, lószerszámmal és minden hozzátartozó fölszereléssel.

— Áll! S én mit tegyek ellenében?

Kengyel Gida orrán nagy füstfelhőt fujt az asztalra, nehányat köhintett, aztán hátraveté magát a széken s mosolyogva mondá:

— A kis nevelőnőt. Margitot.

Domokos ur szemei a csodálkozástól akkorát dagadtak, mint egy-egy forintos tallér.

— Ne légy bolond! — jegyezte meg. — Már azt hittem, komolyan akarsz játszani a velencei bárkára.

— A mit mondtam, a legkomolyabban ismétlem.

— Eredj a pokolba! .... Azzal a kis leánynyal ...

— Azzal a kis leánynyal a menyországba jutnék! — — No hát játszunk rá, vagy sem?

— De én nem értelek, Gida. Mit akarsz te azzal a gyerekkel?

— Elvinni a háztól.

— Hova?

— Az az én dolgom.

— Hja! el akarod szöktetni ...? No persze! Mit mondana a világ? Nekem kötelezettségeim vannak az intézettel szemben, melyből ide hozattam.

— Hát tehetsz te arról, ha a te gouvernante-od megszökik egy mágnással?

— No igen ... igen ... De hát mégis

az ördögbe... Mit szólna ehez hitvesem, a grófnő?

— Hitvesed, a grófnő mindent tud. Ő szemet huny és mit sem fog tenni.

— Igazán?

— Beszéltem vele.

— Nagy kópé vagy Gida!... Azt a szegény gyermeket...

— Azt a szegény gyermeket ne féltsd... Kapsz te helyébe más nevelőnőt eleget. No hát játszunk?

Domokos ur megvakarta a fejét a nyakacsigolyájától kezdve egész az orra töveig, aztán: »Nem bánom!« veté utána, de oly hangon és olyan mozdulattal, mintha arról lett volna szó, hogy egy ócska cipőt megtalpaljanak-e, vagy csak foltot tegyenek rá?

És játsztak.

Előbb Domokos ur »gusztált«:

— Alsó... és... és... hetes!

Gida kicsinylően csettintett ajkával s lassan vonta le tenyerét előbb az egyik kártyáról, majd a másikról.

— Káró.... káró.... káró kilenc! És... föllélegzett s tovább nézte... és coeur-dame!... Szivem hölgye, enyém vagy! — — —

Hátuk megett becsapódott az ajtó, mintha eddig valaki leskelődött volna rajta s ha játékosaink meggyőződtek volna róla, a sötétben Arankára találnak, ki bájos pongyolában, apró, himzett papucsaival végig csoszog a termeken s hálószobájába érve, örömkacajjal rejti fejecskéjét a selyemtakaró alá.

*

— Ugy megfagyott, mint a csont!... — szólt másnap vidáman Kengyel Gida, a mint ostorral kezében felszökött a bakra, hogy maga hajtsa a lovait, melyek trüszkölve, kapálódzva röpitették tova a könnyü szánt. Bent a »velencei bárkában« ült Domokos ur és Margit; mert ő nagysága a háziasszony két vendégével foglalt helyet a másik nagyobb jármüben. Itt ült ő boldogan gróf Migléczy oldalán, szemközt egy tudálékos fiatal emberrel, ki azzal mulattatá a szép asszonyt, hogy a »fagy és a forrpont«-ról tudományos értekezést tartott neki. Aranka ugy tett, mintha figyelt volna rá s folyvást integetett fejecskéjével. Ajkain megelégedett mosoly játszadozott. Vajjon miért volt megelégedve?... Miért volt boldog?...

Elől repült Kengyel Gida bárkája, jóval utánuk a családi fogat. Elhagyták egymást, mert Aranka maga mondogatta többször a kocsisnak, hogy ne hajtson oly sebesen, mert az erős légáramlat köhögésre ingerli.

Domokos ur nem köhögött, ők vágtattak sebesen, mint a nyil, mint a bünös gondolatok Kengyel Gida agyában, ha le-letekintett a bakról Margitra, ki semmi roszszat nem gyanitva, hidegtől pirosló arccal, kicsi prémes karmantyuját ajkai elé tartva ült gazdája, kenyéradója mellett. Oh, ha sejtette volna a szerencsétlen, hogy ez a derék ur vásárra vitte őt s eladta, elcsereberélte, mint valami rabszolganőt!

Sima hóréteg boritotta mindenfelé a láthatárt. Nem hallatszott semmi nesz, csak az ostor pattogása s a lovak csengetyüinek zavaros, tarka zenéje. A másik szánka elmaradt megettük oly messze, hogy csak fekete pontnak látszott egy fehér lapon.

Az ut kanyarulatánál, a nagy kő-kereszt mellett Domokos ur egyszerre felkiáltott, mert a szél lekapta fejéről a kalapot. A báró ugyancsak belemarkolt a gyeplőbe, hogy megállithassa a lovakat. Mindhárman kacagtak, mialatt a gömbölyü hazafi, óriási bundájának gallérját kopasz fejére rángatta s lekászalódott a szánból. Mihelyt azonban Domokos ur kivül volt s biztosan állt széttterpesztett, kurta lábain — azon pillanatban az egyik ló éles nyeritéssel fölágaskodott s egy rettenetes szökéssel magával rántotta a szánt, aztán mindkét ló nekibokrosodva vágtatott végig az uton, majd letértek a mezőre, az ároknak iramodtak, vissza az utra őrült sebességgel. A báró rémült arccal rángatta a gyeplőt, ütötte, szidta az átkozott dögöket s nem győzte csendesiteni a halálra ijedt Margitot, ki mindkét karjával belekapaszkodott a kocsiülésbe és sikoltozni kezdett.

— Maradjon kisasszony nyugodtan!... Az istenért! kiesik... A lovak megijedtek valamitől, de nem lesz semmi baj!... Igy nem birok velük!... Maradjon ülve!

A báró kiáltozott, de hiába, a megrémült leányka sikoltozott, összeroskadt s már kevésbe mult, hogy ki nem esik, ha Kengyel Gida a lovak leggyorsabb vágtatása közben — át nem veti magát a kocsiülés támláján, egyik kezében a gyeplőt tartva, másikkal az alélt leányt szoritva magához.

Egy negyedóránál tovább tartott ez

az őrült hajsza. Domokos ur ott maradt az országuton, isten tudja milyen messze tőlük. Végre a lovak lassabban kezdtek haladni. A báró ügyessége elérte tetőpontját; még évek mulva is dicsekedve emlegeté baráti körben, hogy: »Az egy olyan tour volt, melylyel a római cirkuszban is dijat nyert volna! ...«

Midőn Margit eszméletre tért, a báró gyöngéd karjai emelték le a szánkáról. Vasrácscsal keritett, kis nyárilak udvarán voltak. Közepén a kastély állott, csinos tornyocskával, mely mint valami erkély kiszögellett az épületből s palakővel volt tetőzve. Köröskörül kert vonult végig, de a hóval boritott virágágyakból most csak egy-egy száraz kóró vagy szalmával körül kötözött gyümölcsfa magaslott ki. A ház falai folyondárral voltak befuttatva, melynek zöldje s némi üdesége még megmaradt. Hátul istálló és majorsági épületek látszottak. A kapuval szemben pedig messze kinyuló erdő terült el, buján tenyésző, lombtalan ágabogas fáival.

Ez Kengyel Gida nyárilaka volt Aszupatak falu határában. Bár meglehetősen rendben tartotta, kellő számu cselédség volt benne s oly berendezés, hogy télen-nyáron ellakhattak volna ott, mégis csak olyankor jött ide, ha valami rövid ideig tartó kalandot akart átélni, vagy kissé pihenni a város fáradalmai után.

Margit körültekintett s megdöbbenve tapasztalá, hogy idegen helyen van. A báró igyekezett őt megnyugtatni.

— Mitől se tartson, kisasszony. Itt nálam van, az én házamban. Lovaim megbokrosodtak ... szerencse, hogy nagyobb baj nem történt. Átkozott két csikó ... itt nőttek fel ... nagyon ide vannak szoktatva, és semmire sem tudok velük menni.

— De hát hol vannak a többiek? kérdé Margit nagy szorongatottsággal, látva, hogy egyedül van a báróval.

— Azok bizony már alighanem otthon lesznek, tekintve az idő előhaladottságát... szólt nem eléggé palástolt mosolylyal a báró. Reménylem, hogy Domokos barátomat fölvették a másik szánra. Hogy állt ott szegény kopasz fejével az ut közepén ...

Gida nem folytathatta élces megjegyzéseit, mert a leány kérdőleg veté rá nagy kék szemeit, és szavába vágott:

— De hát mi mért nem megyünk utánuk?

— Teljes lehetetlen. A város ide jó három óra. Aztán sötétedni is kezd s a mi a legnagyobb baj: a szán baloldali sik-fája letört s az egyik lónak is vérzik a lába.

Ha valaki megvizsgálta volna a szánt és a lovakat, észrevette volna, hogy sem a sik-fának, sem a ló térdének nincs semmi baja. Általában minden a legjobb rendben volt, előre megbeszélve, kitervezve mint valami hadi csel, s a szöktetés pompásan sikerült.

Margit egész testében reszketett. Ha szép szemeivel halált oszthatott volna, ugy e percben bizonyosan megöli ezt a nyájasan rá mosolygó embert.

— Bocsásson el! Küldjön el! el, el akarok menni! kiáltott határozott, szigoru hangon.

Kengyel Gida megérteté vele, hogy lovai betegek, kocsija nincs, gyalog pedig nem kelhetnek ily nagy utra.

A boldogtalan lány sirva fakadt s futott a rácskapuhoz, melyet az ilyen jelenetekhez már hozzászokott cseléd ép e pillanatban zárt be.

Végre is mihez fogjon? Egyedül, gyalog, fogcsikorgató hidegben, késő este csak el nem indulhatott olyan utra, melyet nem ismer. Aztán a báró oly végtelenül gyöngéden viselte magát iránta. Azt mondá, hogy ugy tekinti mint tulajdon édes testvérét, hogy bezárkozhatik egy egészen különeső szobába, hogy nőcselédet ad mellé, szóval, hogy ugy meg lesz őrizve, mint tündérkastélyában az aranyhaju királylány. Szegény báró! Margit szemrehányást tett magának, hogy tán nagyon is igaztalan volt iránta. Megkisérelte nevetni az egész baleset fölött s elfogadva a báró karját. Mindketten a kastélyba léptek. Istenem! milyen szép volt itt minden. A nagy teremben keleti növények, üvegházi virágok. Melyek mámoritó illatot árasztottak, mintha nyár derekán volnának s a természet minden pompáját föltárná előttük. Jobbra, balra a tetőig érő tükrök, melyek fénye egymásban törik meg és sokszorozva adja vissza alakjukat. A padlaton pehely lágyságu, drága szőnyegek, hogy Margit, ki ilyesmihez nem volt szokva, alig mert rájuk lépni. A butorok széle aranyozott volt. Nagy hirü mesterek festményei lógtak a falon; aranyozott üveges csillár a tetőn. A kicsiny toronyszo-

*

bában — melyet a báró éjszakára ajánlt fel Margitnak, — nehéz függönyökkel ékesitett menyezetes ágy, s az ablak mellett remek faragványu kalickában két kedves kanári madár. Az ágynémü tiszta ragyogó selyem. (Sokkal szebb, mint az Arankáé!) Vad bőrök a földön, a tetőről éjjeli lámpa csüngött alá homályos, metszett üveggel. A legnagyobb kényelem, disz és csalogató vendégszeretet mindenfelé. Persze azt nem tudta Margit, hogy itt egész nap micsoda tisztogatás és takaritás folyt. Miként hordtak össze a padlásról, kamarákból minden bármi keveset mutató butordarabot, a kertész hogyan halmozta fel a szobákban üvegháza legszebb virágait; a falubeli uraságtól kölcsön kérték a kanári madarakat, a főerdésztől a vadbőröket; a selyem ágynémüt maga Aranka küldte ki, — — és mindezt csak arra, hogy elvakitsák, megcsalják a tapasztalatlan, hiszék:ny kis leányt. Egy nagyon mély hangu, kövér parasztasszony állt szolgálatára; ez hozta be neki a theát és süteményt, midőn bezárkózott szobájába. A bárót nem is látta egész este, csak midőn már lefeküdni készült, üzent be a kövér szolgálóval, »jó éjszakát kedves vendégének!« . . . Ugy határozták, hogy másnap jókor reggel indulnak, de mikor Margit fölébredt s maga vonta félre az ablak elől a drága függönyöket, már akkor a nap magasan ragyogott a tiszta ég boltján, a faágakon fennakadt hó kristályain milliószor megtörve sugarait. A báró hogyléte felől tudakozódott, egyszersmind jelenté neki, hogy mindkét lovat az állatorvoshoz kellett küldenie, de kocsisát bekergette a városba hintójáért. Csakhogy a semmire kellő kocsis nem érkezett meg délig, nem estig sem. Ujból kénytelenek lesznek egy éjszakát a nyári kastélyban tölteni, hol azonban Margit — a rövid idő daczára, — már egészen otthonosan érezte magát. Etette kanári madarait, megtekintette a majorságot, a virágházat, a nagy kertet — mely nyáron gyönyörü szép lehet. Szóval az .események és látnivalók gyors változatában egészen megfeledkezett állapotáról; ha föl is eszmélt egyszer-egyszer s dacoskodott a báróval, sirt vagy szemrehányást tett neki, csak ugy járt, mint a hálóba került madár, mely mentől hevesebben csapkod szárnyaival, annál jobban magára hurkolja a fonalakat. Harmad napra végre megérkezett a kocsis hintó nélkül ugyan, de egy levéllel Pentelényi Domokostól, mely a »nevelőnő kisasszony«-nak volt cimezve, s csupán ennyit tartalmazott: »Édes kisasszony! Nem igényeljük többé szolgálatait; tekintse magát minden kötelezettség alól felmentettnek. Podgyászát bármely percben elvitetheti. Tisztelettel: P. D.« Margitot ez a levél majdnem őrültté tette. A báró is heves szidalmakkal illette az olyan uraságot, mely gyermekei nevelőnőjét cselédnek tekinti, kit minden alapos ok nélkül, a nélkül, hogy tetteit okadatolná, elbocsát, nem, e l k e r g e t a háztól. Vigasztalta Margitot, dédelgette mint egy siró kis bubát és a legnagyobb előzékenységgel fölajánlotta neki szolgálatait.

— Kenyeremet vesztettem el! — panaszkodott a szerencsétlen . . . kenyeremet! támaszomat! Hová forduljak most? Hová mehetek? . . . .

— Elmenni? — szólt a báró s tekintetében, hangjában valami fájó szemrehányás lappangott. On el akar menni, kisasszony? Tehát itt oly roszul bántak önnel?

Margit oly szemeket meresztett a báróra, mintha nem értette volna annak szavait. Könyező szemei, ábrándos, bús tekintete, fájdalomtól reszkető ajkai s az utolsó napok átélt izgalma szebbé varázsolták ez arcot, mint valaha.

— Itt? . . . — szólt alig hallható hangon, aztán némán hordozta körül tekintetét, mintha minden élettelen tárgytól, a diszes falaktól, a szőnyegektől, a fényes csillártól, egy szóval mindentől, a mi körülveszi. ugyanezt az egy, halkan kiejtett szócskát kérdezte volna.

A báró fölállt s tisztettel meghajlott előtte.

— Parancsoljon édes Margit s ez minden az öné. Legyen e ház urnője, parancsolója . . . angyala!

A leány szó nélkül felugrott helyéről, szobájába zárkózott és sirt keservesen egész éjjel.

Egy sötét, nyomorusággal, küszködéssel telt élet feküdt mögötte. Eddig csak szenvedett. És a jövő . . . .?

Midőn a reggel ujra beköszöntött és az enyhe napsugár fölolvasztá a havat az ablak előtt elterülő virágos kertben, az ő sötét gondolatai is lassan, lassan eloszlottak. Meghalni nem tudott, nem akart többé, s az élet számára . . . e l v o l t v e s z v e! — —

(Folyt. köv.)

A TEMETŐ...

A temető ködös honába
Vándorútam gyakran betér.
Hallgatom a fejfák beszédét,
Mind-mind olyan sokat beszél.
Kik itt feküsznek, lenn a földben,
Ezek csupán a boldogok.
A sors kemény szavára többé
Szivük nem reszket, nem dobog.

Megkérdek minden sirkeresztet,
Szomorún, gyászlón mind felel:
— Itt tört virágszál, élte teljén,
Ott bánattól agg hű kebel!
Itt, tengerözön kín temetve;
Átok, panasz, könyek amott!
Lássátok a holtak honában
Hány seb talált már balzsamot?

A temető ködös honában
Gyakran szoktam merengeni.
A titkos lég itt tört sziveknek
Bús sóhajával van teli.
A fejfák némán integetnek;
Rajtuk fel-felzokog a szél.
Mindenik egy-egy nagy sötét vád...
Mind-mind olyan sokat beszél!

PETRIKÁS MÓR.

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

Szegény Máriusz! Egyszerre, mintha villám sujtotta volna, leesüggesztette a fejét. Keserűen tapasztalta, hogy minden reménye csak hiu álom volt, mely hirtelen szétfoszlott. Föl-fölmerültek lelkében a boldogságnak édes ábrándjai, melyek mint megannyi elhalásnak indult virág, mint megannyi szárnyaszegett madár, hulltak alá.

Pedig ő oly vidám, oly boldog lett volna Jeanne-nal! Ő, a vándor-komédiás, kinek sem tüzhelye, sem állandó helye nemvolt; ő, a kit a kalandos élet napja barnitott, eleget ázott-fázott nyomoruságos bujdosásaiban: már eleve pompás életről tervezgetett. Képzeletében már le is tette boldogitó tüzhelyének alapkövét. Nyugodtnak, elégültnek látta magát az imádott feleség közelében s régi erőművészeti s egyéb bohó mutatványaira csak azért emlékezett vissza, hogy mulattassa majd azokkal az apró Máriuszokat. Ő egész paradicsomot teremtett magának, az őszi szerelem enyhe paradicsomát, egy mélabúra késztő, hervadó virágokkal és sárguló lombokkal ékeskedő kertet, szelid égaljjal.

És neki most mindez örömről, mind e békés tüzhelyről, hol végre, sok hányattatása után megelégedhetnék — s főleg az imádott feleségről a kedves gyermekről, az álmodott paradicsom kertről, le kellett mondania!

Ujra a céltalan, reménytelen, bolygó életet kellett folytatnia. A boldogságtól, melylyel mint utközben való baráttal találkozott, meg kellett válnia az első kanyarulatnál.

Máriusz nem tudott érzelmei fölött uralkodni. Zokogásba tört ki.

Oh! ha most neki Jeanne azt mondta volna: »szeretlek!« mily mámoros örömmé változott volna át e keserüség! Oh, akkor ő imigy szólt volna:

— Jer, velem! Találni fogok én módot, téged eltartani, védelmezni és boldoggá tenni. Én senkitől sem félek! Le fogom győzni az egész világot! Táncolok, ha kell, a napnak, énekelek a holdnak s akár a fellegekig ugrom! Akarod-e, hogy egy pár csillagot leakaszszak az égről, hogy azokból neked fülbevalókat csináltassak? avagy a Szaturnus-gyűrűt, hogy abból neked gyűrűt készittessek? Szólj, parancsolj, én tébolyult vagyok!

Azonban Jeanne mit sem szólt neki. Csak folyvást az óriásnak a kezét szorongatta, ki lesütötte a szemét, csaknem szégyenkezve Máriusznak a fájdalmán.

Valóban érezte ő, hogy az kissé mégis gyalázatosság, hogy ennyire szenvedni hagyja bajtársát. Ő fölfogta amaz áldozat nagyságát, a melyet Máriusztól kivánnak s melyet talán ő sem lett volna képes teljesiteni

Azonban másfelől azt is látta János, hogy Jeanne teljességgel nem tétovázott választásában s titkos örömet érzett lelke mélyében, mi őt akadályozta abban, hogy valamit tegyen.

A mi Jeannet illeti, ő e nem keresett körülményben titkos vágyának a teljesülését látta.

A leány jobb szerette Jánost, mint Máriuszt. Oly végzetszerűség volt ez, melyről Jeanne nem tehetett. Ha Máriusznak a vidám kedélye eszébe jutott s szolgálatkészségére, ragaszkodására gondolt, szinte szemrehányást tett magának a miatt, hogy őt elhagyja. De hát, ő egykor megigérte, hogy valamelyiköket fogja választani! E szerint mindeniköknek előre készen kellett lenni e csapásra!

Mindezt ekkép elgondolva, megnyugtatta lelkiösmeretét.

Máriusz folyvást rajtok pihentette a

szemeit. Látta, hogy nincs többé mit reménie. Érezte, hogy Jeanne-nak a hallgatása szerelmi nyilatkozat s hódolat a János részére.

Csak azzal vigasztalhatta magát némileg, hogy barátjának a helyzetében ő is kétségkivül hasonlóan eselekedett volna. Viszszaemlékezett arra, a mit ők a leánynak igértek. Letörölte a könyeit, megszilárditá a szivét s közeledett a szerető párhoz :

— Nos, — mondá, — jól látom, hogy ti sokkal jobban szeretitek egymást, semhogy . . .

Itt, a zokogás elfojtotta szavát.

— Máriusz, — esengett Jeanne, — édes jó Máriusz, ne sirjon!

— Szegény öregem! — szólt János, megölelve barátját. — Ugy-e, rossz ember vagyok én?

— Nem! — viszonzá a derék bajtárs, — te boldog vagy, ennyi az egész?

S minden keserűség nélkül követte a vén varázslót, ki már nagyon kezdett türelmetlenkedni.

— Nem, — kiáltott rá hirtelen az öreg. — A szellem nem visel ruhát; a szellem tetoválva van!

Máriusz hirtelenében átalakitá magát szellemnek s csak annyi mezt hagyott magán még, hogy a búcsuzás alkalmával Jeannenak a szeméremérzetét meg ne sértse.

— Isten veletek! — szólt aztán, a viszszamaradt párhoz. — Abban keresek vigasztalást, ha érdeketekben valamit tehetek.

— Máriusz! — kiáltott utána a leány. — Ön a világon a legjobb ember. Ugy-e megbocsát nekünk?

— Önöknek bocsássak én meg? Ugyan miért? Hiszen én nem neheztelek önökre.

Ezt mondva, könnyes szemmel ballagott el a varázslóval.

XV.

A hátramaradtak.

János és Jeanne egymásra bámultak, midőn egyedül maradtak s immár tanúk nélkül, nyiltan beszélhettek egymással.

Ez a szabadság azonban feszélyezte őket s egyelőre egyikök sem tudott mit szólni.

Különösen János, ki ügyetlenebb volt a szerelemben, mint minden másban, hallgatag s csaknem hideg maradt, nem tudva a társalgást megkezdeni, holott nagyon szerette volna Jeanne-val közölni, mily rendkivül boldog ő.

Jeanne ellenben ugy gondolkozott, hogy ő máris eléggé világos jeleit adta szerelmének s most Jánoson van a sor, hogy valamit szóljon. Mind a ketten meglehetős zavarban voltak.

Ama bámulatos tapintattal, a melylyel a nők birnak, föltalálva magokat a legnehezebb körülmények közt is, Jeanne talált módot a társalgás megkezdésére.

— Én félek, — szólalt meg hirtelen.

— Ugyan mitől? — kérdé az erőművész.

— Mindentől, a mi csak körültünk látható. Ugy rémlik nekem, mintha vademberek vigyorognának felénk. Hát te nem látod őket?

S a korál-ágakra mutatott, melyek meg-megcsillantak a fáklya fényénél.

János azonban mit sem látott. Gondolt is ő most a barlangra s a korálok csodálatos alakzataira! A miket Jeanne neki beszélt, azokból csupán egy vonta magára figyelmét, t. i. az, hogy Jeanne tegezte őt. A szerelemnek emez ujabb jelzése arcába szöktette a vért.

Ugyanekkor érezte, hogy Jeanne közvetlen közelében van. Karjaik összefonódtak, kebel kebelhez simult.

János érezte kedvese szivének minden dobbanását.

— Miért nem felelsz te nekem? — kérdezte Jeanne a folytonos némaságban veszteglő Jánost.

— Hiszen felelek, én . . .

S ujra karjai közé szoritotta a leányt. E néma felelet oly erélyes, oly szenvedélyes volt, hegy Jeanne, minden bizalmassága mellett is kissé félni kezdett.

Kibontakozott karjaiból s visszahuzódva kérdé:

— János, mit cselekszik ön?

— Oh, — kiáltott föl a férfi, — ne haragudjék rám Jeanne kisasszony. Miért nem tegez kegyed engem többé? Én oly boldog voltam s oly büszkeség szállt meg! Ama pillanattól kezdve, midőn nekem kinyilatkoztatta, hogy szeret, a mámor e pillanata óta, kifejezhettem-e, halámat négyszem közt? És most, midőn egyedül vagyunk; most, mikor mindent elmondhatnék kegyednek, most midőn szivem tele van az ön iránt

való szerelemtől — s most midőn e sziv meg akar nyilni, most...

— Ej, ej! édes Jánosom, — vágott közbe a fiatal leány, — mily csevegő lett ön egyszerre!

— No, mert oly nagyon szeretem kegyedet!

— Nos, nagy bohó, hát én vajjon nem szeretem-e önt?

S ezzel nevetve cirógatta meg a szakállát.

— Oh, köszönöm, köszönöm, kisasszony!...

— Micsoda? Kisasszony? No, ez szép!.. Én tegezlek, te pedig önnek szólitasz!

— Jeanne, édes Jeanneom! szeretlek, nagyon szeretlek!

S ajkuk egy csókban forrt össze.

De Jeanne ujra ijedten hökkent vissza. A leány szemérme felülkerekedett benne, midőn a férfi forró ajkát ajkán érezte. Remegés szállta meg. A szerelem borzongása volt ez. Félt attól, a mit remélt.

— Legyünk okosak! — mondá a leány.

Valóban okosak lettek ők, mert egyszerre mély csönd állt be. Miről is beszélhettek volna egyébről, mint szerelmökről? Ám ez a csönd nem szolgált egyébre, mint ama tűznek a szitására, melyet eloltani törekedtek. Ha mitsem szóltak is, annál többet gondolkoztak.

Nehány pillanat mulva, minden jó szándék s ama szilárd elhatározás mellett, hogy okosak lesznek, ujra közeledtek egymáshoz. Ismét megfogták egymásnak a kezét, a nélkül, hogy erre valakitől engedelmet kértek volna. A leány természetesen ujra kedvesének a keblére hajtotta a fejét.

Azonban János, a mig a csönd tartott, szomoru elmélkedésbe merült.

— Szegény Jeanneom, — mondá átölelve a leányt; — mi lesz belőlünk? Istenem! én félek...

— Félsz?! Oh, most történik először, édes Jánosom, hogy e szót »félelem« ajkaidról hallom!

— Nem is félnék én, ha csupán magamról lenne szó; de remegek, ha arra gondolok, mily veszélyek fenyegethetnek téged. És én nem tudom, de ugy tetszik nekem, mintha nem tudnálak most megvédeni. Itt, e barlangban éhen veszhetünk el. Mit tegyek? Az éhség ellen nem lehet küzdeni!

— Ez nem ok a félelemre!

— De, nagyon is ok, kicsikém. Attól félek, hogy te, ki oly fiatal és oly szép vagy, sok minden viszontagságnak lehetsz kitéve.

— Ejh! majd csak kigázolunk valahogy a bajból. Te vésztjósló madár vagy, mig nekem előérzetem boldog jövőt jósol. Máriusz majd hoz nekünk tápszereket. Itt maradunk egy hétig. Aztán egy szép éjjel elutazunk. Majd csak találunk módot e sziget elhagyására. Sidneybe megyünk. Akarod-e ezt?

— Sidneybe? S minő uton, édesem? Miféle hajón?... Gyermek!

— Mondom neked, hogy eltávozunk innen; arról meg vagyok győződve. A szigettenger környéke hemzseg a parti-hajóktól, melyek kereskedést űznek Ausztráliával. Majd felvesz minket valamelyik. Máriusz és te kitünő matrózok lesztek. Én meg, ha a szükség kivánja, szakácsné leszek a hajón. Csak egyszer elutazhassunk bizonynyal biztos révpartra jutunk. Mily öröm! mily boldogság! Már is ugy tetszik nekem, mintha már ott volnánk!

— Oh, ha az ugy lenne, igazi öröm lenne! Mily boldogok leszünk mi akkor! Hogy fogok én dolgozni teljes erőmből, a legszivesebben! Mert azt gondolhatod, hogy nem maradok vásári komédiás. Nem akarom, hogy te afféle kóborló erőművész felesége légy. Majd megtanulok valamely foglalkozást. Én mit sem tudok voltaképen, de sok mindent kezdtem tanulni. Lehetnék kovács, kerékgyártó, ács. Nagyon erős vagyok. Van bátorságom is. Nem ott leszel-e te is, hogy buzdits, támogass és szeress? Oh, mily pompás életet folytatunk majd! Ha esténkint a munkából hazatérek, ott találom majd a lakban az én kedves Jeanneomat s az én kis Jeanettemet és Jánoskámat s kedvemre megölelgetem őket.

— Mint a hogy e pillanatban téged Jeanneod megölel, — viszonzá a fiatal leány, egy csókkal akadályozva meg Jánost a feleletben.

— Oh, Jeanne! imádottam, ne ölelj engem igy! Ez az ölelés megtébolyit engem. De meg, lásd ez ujra fölébreszti félelmemet. Ha elgondolom mind ama boldogságot, melyet te neken igérsz és melyről én álmodozom, ugy tetszik nekem, mintha az nagyon sok volna; hogy ez nem lehetséges s hogy az álom szétfoszlik és én a legiszonyubb valót látom! Oh, ennyi boldogságot elvesziteni, az még gondolatnak is borzasztó! Meg-

nyilva látni az eget s visszaesni ez éjszakába, e sirba!

— Egészen elrémitesz e beszéddel! Ha igaz lenne, a mit te mondasz! Ha mi itt halnánk meg! Oh, én nem akarom, hogy te meghalj! Én sem akarok meghalni! Elni akarok veled! Szeretlek, szeretlek!

A leány, ezt mondva, még szorosabban tapadt Jánoshoz.

— Én félek a haláltól! — susogta Jeanne. — De legalább megvigasztal a tudat, hogy halálom órájában is a tied vagyok!

János hévvel ölelte meg a hozzá simult lányt s feledte a helyzetet, a bizonytalan jövőt. A szerelem mámora mindent feledtetett vele.

Az idő e közben mult s a hátrahagyott fáklya már csaknem egészen elégett. A füstölő maradvány már csak pislogott s a barlang lassankint elsötétült.

— Oh, — kiálta föl Jeanne, — mily zordon lesz e hely világitás nélkül. Ha Máriusz nem tér vissza rögtön, tökéletes éjszaka vesz minket körül.

— Mindjárt keresek még egy fáklyát a szikla mögött, ha találok, — viszonzá János.

— És egyedül hagysz engem?

— Jer velem, édesem, jer! Egyébiránt csak pár lépésnyire van az.

— Nos, eredj hát, én nem vagyok félénk. Aztán nagyon is bágyadt vagyok. Inkább itt maradok s leheveredem addig a földre. Kipihenem magamat. Csak épen beszélj a közben hozzám.

Aztán egész kényelemmel leheveredett a porondra, mig János a fáklya keresésére indult.

— Mit sem látok, — mondá néhány perc mulva János. — Talán majd a másik oldalon találok! Ott fogok tapogatózni. Ugy-e nem félsz, édes Jeanneom?

Midőn a leány mit sem válaszolt, visszatért János és látta, hogy Jeanne elszunynyadt. Csókot hintett felé s a szikla másik oldalán kezdett keresgélni, lábujjhegyen járva, nehogy fölébreszsze kedvesét.

A barlang csöndjét mi sem zavarta, csak a tó távoli moraja, meg a fiatal leány halk lélekzetvétele.

Koronkint ugy tetszett Jánosnak, mintha valamely határozatlan lármát hallana; de nem igen ügyelt arra. Bizonyosan valamely zizegő rovar, vagy gyik okozhatta azt, avagy talán a viz locsesanása, — gondolá.

János korántsem gyanitott semmiféle veszélyt. Ő csak kellemes dolgokra gondolt, ama boldogságra, melyben őt Jeanne részesiti; a jövőre, melyet a jelen öröme reménynyel aranyozott meg. A zaj ugy tetszett neki, mint csóknak a csattanása.

Hajh! Pedig Barbellez volt az, ki megérkezett! Huszonöt emberrel indult ki a szökevények keresésére. A vadakban a kis csapat rémületet idézett elő s midőn ajándékot is kaptak, értesitették Barbellezt, először is Jeannenak elraboltatásáról, aztán arról, hogy az öreg varázsló vitte őt magával. Maga az öreg fedezte föl a rejteket, midőn halállal fenyegették.

Máriusz szerencséjére, ő már elhagyta a vén pap kunyhóját, még mielőtt Barbellez oda érkezett volna. Azonban kiváncsi természetü lévén s használni akarván szabadságát, tanulmányozni kezdte a szerepet ama célból, hogy talán a vén varázsló veszélyes közvetitése nélkül is megmenekülhetnek. Igy aztán nem is tért vissza egyenesen a barlanghoz. Különben már el volt látva élelmiszerrel, fáklyákkal, kötelekkel és fegyverekkel, melyek meglassitották a haladását.

Barbellez ő előtte érkezett a barlanghoz. Azonban a segéd-őrparancsnok, miután az áruló által megtudta, hogy a két szökevény hatalmába került a leány, cselről gondolkozott, hogy egyszerre, észrevétlenül lephesse meg őket.

Azt nem is gondolta, hogy Jeanne saját jó szántából van a két szökevény társaságában. Azt képzelte, hogy Jeannet csak túszul tartják magoknál, az őket fenyegető veszély esetében. Nem is akarta tehát a barlangot embereivel meglepni.

— Teringettét! — gondolta az öreg, — ha ez a két semmirevaló észreveszi, hogy körül van fogva, megölik a leányomat, csupa bosszuból. Képesek ezek a gonosztevők arra is.

Hátra hagyva tehát embereit, csak a vén varázsló társaságában ment a barlang bejáratához. Ugy vélekedett, hogy kétcsövü fegyverével leteritheti a két szökevényt, még mielőtt ezek a veszedelmet észrevehetnék.

— Ugy-e van ott lent világosság? — kérdezte vezetőjét.

— Van ám. Ön látni fogja őket, a nélkül, hogy ők önt észrevehetnék.

— Nagyon jól van! Hát csak csöndesen! Majd lelövöldözöm én őket, mint a patkányokat. Tudom, ugy találja őket a golyóm, hogy még egy jajkiáltást sem hallunk tőlök.

(Vége köv.)

TOLDY ISTVÁN DRÁMÁI.

A költészet három neme közül a dráma még mindig mostoha gyermeke a magyar szellemnek. Mig lyránk és epikánk fokozatos fejlődése Petőfi dalaiban s Arany balladáiban a legfőbb fokot elérte, drámaköltésünk cserjéhez hasonlit, melyből magányos fenyüként emelkedik ki Katona »Bánkbán«-ja. Körötte csak kisebb-nagyobb csemeték tenyésznek, vágyó pillantást vetve a sudar ágra, a nélkül, hogy elérhetnék.

A fenyü nyulánk oszlopa messze határra ellátszik s szembeötlik távolról is. Ismeri is mindenki, mig a körötte levő cserjéket figyelemre is alig méltatják. Alig-alig vesz valaki fáradságot, hogy a ligetet, mely a magas fenyüt megtermé, közelebbről megtekintse. Pedig ki tudja, hogy nem érdemelné-e meg? A talaj, mely a fenyüt meghozta, ez egy productumával is bebizonyitotta termőképességét. Igaz, hogy a productióban magának a csirázó magnak is legalább annyi része van. Csak nemes magból fejlődhet nemes növény. De jöhetnek külső csapások is közbe, melyek megakadályozzák, hogy a növény elérje végkifejlődését. Lehet a mag igen nemes, a talaj igen termékeny, fejlődésnek is indulhat a növény szépen, de ha ép erősödésében bolygatja meg a vihar, nagygyá nem növekedhetik.

Toldy István is azon csemeték közé tartozik, melyeknek törzsét ép akkor tépte ki a vihar gyökerestől, midőn már virágzásnak indultak. Mig élt a fa, szines, illatos virágaiban sokan gyönyörködtek, midőn kiszáradt, félredobták s kezdi belepni a gaz. Pedig jobb sorsot érdemel. Ugy teszünk, mint a dusgazdag, ki megfeledkezik apró-cseprő birtokairól. Pedig nem vagyunk dusgazdagok, csak könnyelmüek.

E sorok a rövid pályát akarják ábrázolni, melyet megfutott, s az eredményt, melyet e rövid pályán is, különösan egy irányban, kivivott.

Az alig 18 éves joghallgató 1862-ben verseivel, forditásaival történt föllépte épen élénk irodalmi s politikai mozgalmak kezdetével esik össze. A nemzet megelégelni látszott a passiv ellenállást s az activitás terére kezdett lépni; a bécsi kormánynak a nemzeti szabadságot vérbe fullasztó rendszere is inogni érzé lábai alatt a talajt s szelidebb húrokat kezde pengetni; a horizonon ama bizonyos fekete pontok tüntek föl, melyek rózsásabb jövőt voltak hintendők a nemzet életére; sőt a hitetlenek, bizalmatlanok szivébe is reményt csepegtetett az októberi diploma békülékeny hangja, melyet a józanabbak már is annak tekintettek, a mi csakugyan volt is: a királynak nyiltszivüen s őszintén a nemzet elé nyujtott békülő jobbja. Nem csoda, ha politikai reményeinkkel együtt irodalmi életünk is, mely oly szorosan össze volt füzve amavval mindig, szintén pezsdülni kezdett.

Remélni kezdtek még azok is, kik már kétségbeestek a nemzet jövője felett, s benne a szerencsétlen Lengyelország szánalmas sorsát látták megujulni. Jelige lett ujra a Széchenyi nagy mondata s az irodalom, mely már egyszer megtanitá ezen lelkesülni a nemzetet, most még hozzáadta a nagy nemzeti szerencsétlenség által zsoltárrá szentelt hymnus szavait:

> Áldjon vagy verjen sors keze
> Itt élned, halnod kell!

A röpke szó, mely egy nemzetnek lett örök jeligéje, nem téveszté el hatását most se. Irók és közönség, mintha érezték volna, hogy itt az idő ujra, melyben feszitett munkaerővel, vállvetett munkával kell dolgozniok a haza felvirágoztatásán, s mintha az érzet tudattá emelkedett volna, hogy csak virágzó irodalom tarthatja fenn a nyelvet s ezzel a nemzetet, kezet fogva munkálkodtak ennek felvirágozásán, egyik teremtve, a másik elfogadva. Mintha hosszu évek közönyét akarta volna egyszerre helyrehozni, oly élénk lett egyszerre az érdeklődés az irodalom iránt a közönségben. Mintha a Kazinczy korszaka tünt volna fel ujra, mely csábitó öleléssel zárta keblére nemcsak a tehetséget, de még a puszta jóakaratot is, oly élénk örömmel, irigységtől ment szeretettel fogadott ez az irodalom is mindenkit, a kiben a tehetségnek csak gyönge sugarát is látta fölcsillámlani.

*

Csoda-e, ha Toldy István, kinek lelkében az irói tehetségnek oly széles ere buzogott, csakhamar oly közkedveltségü lett, hogy nevével nemcsak a hirlapok hasábjain, de önálló köteteken is találkoztunk.

Első ifjuságával verselési kedve is eltünt, mihez ugy sem igen volt hangolva kedélye s mig egy részről jogi tanulmányait befejezve, komoly történelmi s társadalmi értekezéseivel az akkor oly mozgalmas politikai élet harcában vett részt, másfelől a verselés kicirkalmazott s határok közé vont teréről a több szabadságot, nagyobb kényelmet engedő próza müveléséhez látott.

Amannak a Régi Magyarország, Ötév története, Választások előtt, Megyerendezés s még egynehány többé-kevésbé fontos röpiratot köszönhetünk; az utóbbiakból A nőkről a nőknek, Adél asztalára, Tarkaképek novellagyüjteményeket s Anatole regényét emlitjük föl.

Politikai téren a szabad eszmék képviselője, a haladás harcosa volt. Éles szem, mely a bajokat mindenütt felismerte, kérlelhetlenség, melylyel ezt, bárhol lelte is, ostorozta, jellemzik őt e téren. Szabadelvü volt a szó szoros értelmében, radicalismus nélkül, s a lassu, de folytonos haladásban látta nemzete jövőjét biztositva. Örököse volt mintegy azoknak a politikai eszméknek, melyekért az 1843-iki, akkor még hét tagból álló, hét bölcsnek gúnyolt ellenzék küzdött, az úgynevezett central-parlamentarismusnak, melyet azok kivivni nem tudtak ugyan, de a kiknek csekély soraiban egy Eötvöst, egy Szalayt, egy Kemény Zsigmondot találunk,kik a hét bölcsből tekintélyes párttá növekedve, politikai elveiknek ha nem is egész, legalább felerészben a 47—48-diki országgyülésen már érvényt is tudtak szerezni. Avult intézményeknek tekintették ők a megyéket, melyek csak utjában állanak a korszerü haladásnak s központositó, felelős parlamentre alapitott kormányt kivántak. Ez utóbbit, tudjuk el is érték, de a megyéket, melyek mindmegannyian külön-külön védőbástyái voltak alkotmányunknak, s melyeken épen ezért mint tisztes ereklyéken, melyek azonban még mindig nyujtanak végső, biztos menedéket, óva csüngött a nemzet, nem tudták más politikai félosztással érvényen kivül helyezni. Politikájuk e részének volt örököse Toldy István. Őt, mint a főváros szülöttét, neveltjét, nem kötötték emlékek a megyéhez. Ifjukorából nem maradt rá boldog emlékül valamely tisztujitás zajos vására, vagy egy főispán diszes, nagy környékre szóló beiktatásának ünnepélye. A megyén kivül nőtt fel, a fővárosnak, hogy ugy mondjam, kozmopolitikus, európai levegőjén, mely szemét éleslátóvá, itéletét elfogulatlanná, sőt inkább a másik részre hajlóvá tehette. Ő csak hiányait látta a megyének, a részekre bomlást az egésznek rovására, benne a kisszerü embereket, kik csak saját érdeküket követik, mig az összessel mit sem törődnek; a táblabiró-alakokat, kik a modern szellembe beletörődni nem tudnak s nem akarnak; a maradiakat, kik a korral nem haladnak, s kiknek egy elvük van, a kormánynak, azért mert kormány, eo ipso opponálni. S ez szülte Megyerendezés cimü munkáját, de ez szülte egyuttal első drámáját — a Jó hazafiakat is, melyhez ime, csak e kerülő uton juthattunk el.

A Jó hazafiak, melyet szerzője a nemzeti szinházhoz névtelenül nyujtott be, sőt a mely még a nemzeti szinház könyvtárában is névtelenül jelent meg, négy felvonásos vigjáték. Szintere Magyarország egyik megyéje, tárgya pedig a közjónak a maguk kicsinyes érdekeit elébe tevő megyei auctoritások felsülése.

A kormány ugyanis vasutat szándékozik a megyén keresztül vezetni, csak abban haboz még, hogy mely úton, a bordavölgyin-e, vagy a tarcavölgyin. Mindkét vonal mellett s ellen körülbelül egyforma okok szólnak; a kormány nem tud határozni, s egy mérnököt küld ki, a fiatal Kovács Aladárt, hogy a szintért tanulmányozza s tanulmányairól, végleges határozathozatal céljából, fölterjesztést tegyen. A fiatal mérnök körül, kit mindegyik párt magának szeretne megnyerni, forog a vigjáték meséje. Meg se érkezett még s a két párt nagyságos, méltóságos vezérférfiai már keresve keresik az egyszerü mérnököt a vendéglős méltó csudálkozására.

De fölkeresi egy érdekeletlen látogató is, az öreg Sólyom, a ki gyülöli ezeket a kicsinyes, érdekhajhászó embereket, kerüli társaságukat, nem is hisz a hon jövőjében sem már s épen ezért közügytől, mindentől félrevonulva vegyészi mühelyének él. Csak látni akarta Aladárt, Amerikába bujdosott

öreg barátja egyetlen fiát, ezért kereste föl. Első pillanatra visszatetszik neki a magyar táblabiró fiának amerikai módra borotvált szakálla, de az ifju egyenes, őszinte jelleme mégis csakhamar megnyeri szivét. Szolgálatot akarna tenni barátja fiának, megismerteti a megye viszonyaival, melyet a vasútügy most egészen két részre osztott s lerajzolja előtte a megye vezérférfiait, ugyanazokat, kik a szinmü szereplői is lesznek. Bogossy, a bordavölgyi párt vezére, »egy verestollas, antediluviánus táblabiró, előtte mindenki, a ki hivatalt vállal. hazaáruló — volt, legalább mostanig. Ő a medve; nehézkes, de álnok.« Farkas Márton, a ki helyett a felesége gondolkozik s azt teszi, a mit ez akar. A másik párttól »Dombi, nyugalmazott udvari tanácsos, ki minden rendszert végig szolgált s jó orrával megérezvén a fenyegető fordulatot idejekorán nyugalomba lépett. Utána jő Fehér, hajdan Weiss, megyefőnök a Bachrendszer alatt, kit 1861-ben elcsaptak hivatalából.« Az öreg Sólyom azt is megmondja előre, hogy a két párt valószinüleg egy-egy pár szép szemet is visz magával az ütközetbe, t. i. abba, a melyben Aladár lesz meggyőzendő. »A Tarcavölgynek például van egy pávája, Dombi huga, harminc éves, szép, de a leghiúbb, legelbizakodottabb asszony.« »Farkasnak pedig egy leánya van, Aranka, szép és kedves gyermek. Csak egy hibája van, hogy nem tudott külömb apát s anyát választani magának. Kedves és ártatlan, mint egy galamb, az egyetlen romlatlan kedély e kompániában.«

Ez az expositió első fele, mely Aladár vendéglői szobájában folyik le előttünk. A másik fele már a főispán termeiben játszik, ki bált rendez Aladár tiszteletére. Itt aztán már személyesen megismerkedünk a szereplőkkel s ugy találjuk, hogy az öreg Solyom általában elég jól jellemezte őket, legfölebb jellemüknek egy egy-egy finomabb árnyalatát hagyva el, melyekkel mi is csak később ismerkedünk meg, no meg azt, hogy valamennyien meglehetős korlátolt észtehetségü emberek lehetnek, a kik a még ismeretlen Aladártól egészen dupiroztatják magukat, s csak nagy későn veszik észre, hogy ez tulajdonkép gunyolódott velük. Kezdenek orrfintoritva távozni tőle, midőn a főispán bemutatja nekik — Kovács Aladár, a mérnök! Hogy hizelegnek, hogy bókolnak neki! majd összevesznek rajta, s hogy kiri minden szavukból az önzés! Aladár megismerkedik csakugyan a nőkkel is, a páva Gabriellával, ki már is biztosnak hiszi a győzelmet s Arankával, kinek anyja megparancsolta, hogy kacérkodjék, de a ki kacérkodni nem tud, »vele nem.«

Ezzel gördül le a függöny. Bizon még első felvonásnak is elég sovány, sőt kissé ügyetlen is. Látszik rajta, hogy fiatal iró kezdő munkája, ki még nem ismeri a szinpad fogásait, nem ismerős a hatáskeltő cselekkel s ki a szinpadot egyátalán még nem tanulmányozta. Mert különben nem osztotta volna ép az első felvonást két részre, melyben az előjátékszerű első rész korántsem képes a néző figyelmét s hajlandóságát a következők iránt felkölteni. Az előjátékoknak, akkor, a mikor is, csak az volt az értelmük, hogy hangulatat keltsenek a nézőkben. De még ekkor is fölöslegesek voltak; az expositio két első szavának kell már a hangulatot felébreszteni, külömben céltévesztett az égész dráma. Ugy tünnek föl nekem ezek az előjátékos drámák, mint a fecsegő emberek, a kiknek van valami érdemes mondandójuk, de nem várhatják el sorát, a mikor hatást érhetnének el vele, hanem előre kibökkentik a pointet, aztán csodálkoznak, hogy az egész előadásuk nem érdekelt senkit. S ilyen, mindent kifecsegő előjáték az I. felvonás első fele is. Mi ugyan elismeréssel adózunk az öreg Sólyom jellemfelismerő tehetségének, de nem sokkal jobban, ügyesebben tette volna-e a szerző, ha a helyett, hogy mindezt Sólyommal beszélteti el, magukat a szereplőket mutatja mindjárt be, hogy a néző maga ismerkedhessék meg jellemükkel saját tetteikből? Nem jobb volna-e az első részt egészen elhagyni. vagy legalább a másodikkal egybeolvasztani? Igaz, az öreg Sólyom Benedek nem jár társaságokba, pedig ő később lényeges szolgálatot tesz Aladárnak a csomó megoldására nézve, tehát meg kellett ismerkedniök; de mi azt hisszük, hogy az iró sokkal jobban tesz vala, ha nem adja az öreg jellemébe ezt a társaséggyülölő vonást vagy legalább kényszeriti, hogy ez egyszer tegyen le róla s igy legalább egy valamirevaló, tisztességes, becsületes embert ád e léha társaságba. De van a Sólyom hosszu beszédjének egy oldala, melyet nem ugyan a dráma, de a költő érdeméül róhatunk föl,

s ez, hogy szembetünően bizonyitja, hogy öntudatosan dolgozta fel tárgyát, hogy ő uralkodott jellemein s nem ezek uralkodtak ő rajta.

A második felvonásban kezdődik a bonyodalom. Ha ugyan annak nevezhetjük a két párt igyekezetét, melylyel Aladárt mindegyik a maga részére szeretné hóditani. A Tareavölgy részéről a szempár lép actióba s a kacér Gabriella csalfa beszéde, fejszédítő kacérsága csaknem megingatja az asszonyi társaságban, ugy látszik, kissé járatlan Aladárt. De az csak addig tart, mig vele van, mert távoztával rögtön — Arankára gondol. Ennek az ifju lánynak szép, gyermetegen ártatlan bája komolyan megragadta Aladár szivét. De még gondolni se ér rá s már jön a Bondavölgy, ellensulyozandó Gabriella kacérkodását. Képviselőséget s — Arankára célozva — szép leányt ajánlanak neki, mit azonban Aladár visszautasit s igy folyik a verseny tovább, az egyik igyekszik a másikat tullicitálni, Dombi észreveszi Aladár hajlandóságát Aranka iránt s ezt is a maga javára akarva felhasználni, elhiteti Aladárral, hogy ha a Bondavölgy kapja meg a vasutat, Aranka Szeley báróé lesz, mit azonban szintén meghiusit Katalin, az anya, ki, bár szeretné Szeleyt vejéül, még kilátást is nyit Aladárnak Aranka kezére. Közben egy lovas-legény levelet hoz Aladárnak, melyben tudósitják, hogy van a két vonal közt egy középút is, mely egy állitólagos kőszénbányán vezetne keresztül s ez lenne a leghelyesebb. Aladár kap az alkalmon, hogy a határozatlanságból ő is kimeneküljön s rögtön tanulmányutra indul. Csakhogy tudomást nyernek a levél tartalmáról »a jó hazafiak« is, a kik rögtön lovaslegényt küldenek Cseresnyésre, hogy még korábban odaérkezve Aladárnál, a kutatást meghiusitsa.

Ezzel gördül le a függöny másodszor. Valóban, a cselekvény alig haladt valamit. Mindössze is az az egy uj momentum jött hozzá, hogy kilátás nyilik rá, a mit óhajtunk is, hogy egyik se kapja meg a vasutat. S uj bizonyságot is kaptunk, a miről különben is meg voltunk már győződve, a jó hazafiak aljasságáról, kik a »szent közügygyel, a haza érdekével« szájukban még egymással is képesek szövetkezni, csakhogy annak ártsanak.

A III. felvonásban megtudjuk, hogy Aladár csakugyan hiába járt; utmutatója, ki felvilágositásokat adott volna neki, nem volt s kőszenet nem talált. Másnap lesz a konferencia s még maga se tudja, melyik részre döntse el az ügyet. De tudják ezt az érdekeltek is s ütik is a vasat, a hogy csak birják. Dombi egy levélben huga által rendezvoust adat Aladárnak, hogy Gabriella »holdvilágnál, a tó partján« csikarja ki a tareavölgyi vasutat. Katalin pedig azt a cselt szövi, hogy egy barátnéjának megirja Aranka Aladár iránti szerelmét, a nyitott levelet Aladár asztalán hagyja, ki azt bizonyára el fogja olvasni s hogy reménye lehessen Aranka kezéhez, a Bondavölgynek fogja a vasutat adni. Biztosnak hiszi a győzelmet mind a két párt s ezzel végződik a felvonás.

A mi hiányzott a két első, hiányzik a III. felvonásban is, a dráma leglényegesebb kelléke — a cselekmény. Vagy legalább oly csekély ez, hogy az irónak valóban nagy szüksége volt arra a surrogatumra, melylyel azt némileg pótolni akarja. A cselekményt pótolni a drámában? ha ugyanez egyátalán lehetséges, akkor sikerült is Toldynak.

Valóban, e folvonásnak csak Aranka és Gabriella bujósdija tud némi érdeket adni. Sötét van, a bálnak vége. Gabriella a légyott helyére akar szökni, de minduntalan megakadályozza valaki. Arankának tudomása van anyja cseléről s a levelet viszsza akarja lopni s beigyekszik Aladár szobájába. Igaz, ezek mulatságos helyzetekre adnak alkalmat, de igazi jellemvigjátékba illő komikum lesz-e ez?

Egy másik, a mi a cselekvénynek uj lökést ad, a Solyom s Aladár közti jelenet. Aladár ugyanis ép a nagy buzgóságból, melylyel vele el akarták hitetni, hogy az egész megyében egy fikarenyi kőszén sincs, gyanut merit, hogy mégis lesz. Fölkéri tehát az öreget, hogy legyen segitségére. Ez vonakodik ugyan eleinte, de megtudva, hogy akkor egyik se kap vasutat, rááll a kutatásra.

Végre a IV. felvonásban felvirrad a konferencia nagy napja. Nem tudják, hányadán állanak. Aladár nem ment el a légyottra, mert Aranka a nagy sietségben Gabriella levelét kapta fel az asztalról, de nem olvasta el Katalin levelét se; Sólyom nem jön, a konferenciát megkezdik s ugy tetszik, hogy Aladár mégis a Bondavölgy javára döntene,

noha igy elesik a reménytől, hogy Aranka kezét megkaphassa, midőn lelkendezve fut be Sólyom, kezében egy darab kőszénnel, melyet Cseresnyés mellett egy tiz mértföldnyi óriási kőszénrétegben talált. Igy aztán Aladár a cseresnyési vonal mellett dönt. Ugyanakkor jön a hir, hogy Aladárnak a királyi kegy visszaadta az apjától elkobzott fél milliónyi vagyont s ez hozzájuttatja Aranka kezéhez is.

(Folyt. köv.)

„NÓRA" ÉS AZ AKADÉMIA.

Csiky Gergely négy felvonásos drámája »Nóra«, mely a mult héten került szinre a nemzeti szinházban, ujon alkalmat adott a hirlapi kritikának, hogy az akadémiát megtámadja. E mű ugyanis tavaly a Karátsonyi-pályázat kétszáz aranyáért versenyzett, de csak két szavazatot kapott, mert a többi három biráló közül az egyik a »Bajamonte« tragédiának óhajtotta kiadni a diját, a többi két szavazat pedig sem az egyik, sem a másik műnek nem itélte oda az akadémia aranyait.

Már a pályázat eldöntésénél nagy port vert föl ez az eredmény, s a kik méltánytalanságot és tulszigort láttak az akadémia eljárásában, azok ugy hitték, hogy a »Nóra« előadása elégtételt fog nekik szolgáltatni. A bemutató sikert biztositott a kiváló nevü szerzőnek. Egyik-másik kritikus ezt az alkalmat is fölhasználta ugyan, hogy a népszerü drámairó babérjait megtépje; de a közönség s szinirodalmunk igaz barátjai melegen tapsoltak Csiky Gergelynek s üdvözölték, hogy ismét ambiciozusabb irányt követ.

Mert »Nóra« teljes joggal megérdemelte volna az akadémia koszoruját. Nyelve költői, jellemzése gondos, drámaisága jeles, s általában oly mű, mely a mi szegényes irodalmunk évi termékei közt magasan kiválik. Valóban, ha ezt a »kisebbségben maradt« drámát összehasonlitjuk egyik-másik müvel, mely a Karátsonyi-dij kétszáz aranyát elvitte, nem csodálkozhatunk eléggé: mennyire emelkedett az irodalmunk szinvonala s mennyire emelkedtek igényeink is az abszolut-becsü darabok iránt. Szinte nevetségesek ama követelések, melyeket a Karátsonyi-pályázat szabályzatai körül irnak. Alig tiz év előtt oly müveknek adták ki, minden feltünés nélkül a kétszáz aranyat, melyek ma már (minden abszolut és »örök« becsük dacára) meg sem állhatnak a szinpadon. Hisz csak nem rég történt, hogy a nemzeti szinház drámabiráló bizottsága visszautasitotta Dobsa Lajos egy ily kitüntetett szinmüvét, s ha valamikor, mint önbecsü darabot az akadémia koszorujára méltatták, most még a közönséges szinpadi sikert sem merték megjósolni neki.

Érdekes tanulságokat vonhatnánk le az akadémia eljárásaiból. Ime néhány különös példa. Valamelyik Karátsonyi pályázaton két verses vigjáték áll egymással szemközt. Az egyik az »Ellenállhatatlan« mintaszerü technikával, mely méltán meglepte a birálókat. Ki is adták neki négy szavazattal egy ellenében az összegyült négyszáz aranyat. A másik mü, mely a mellett feltünt »Trisztán és Izolde« vagy a »Csalhatatlan« volt. Ez utóbbi münek szerzője bizott darabjában s azért a rákövetkező évben beadta a kisebb igényű Teleki-pályázatra. S mi történt itt? A dijat egészen föltételesen, vagy is a hirhedt paragrafus alkalmazása mellett oda itélték a »Bizalmatlan« cimű vigjátéknak, melynek sikerében az azóta ünnepeltté vált szerző nem bizott s azért be se nyujtotta a nemzeti szinházhoz. Mellette az »Aranyország« cimű tendenciozus, gyarló vigjátékot tüntették ki a birálók, mig a már korábban eléggé méltányolt »Csalhatatlan«, egy igaz költő munkája, a szégyenteljes harmadik helyre szorult. Ugy-e különös?

Nem is telt bele két-három év és a »Csalhatatlan« szinre került s oly sikert aratott, hogy most a második saisonban is még a repetoiron van, mig az eléje sorozott »Aranyország« fölött rég napirendre tért ugy a kritika, mint a szinház, mely a legerélyesebben visszautasitá.

Nevetséges dolog azért felelősségre vonni az akadémiát, hogy az egyik évben szigorúbban, a másikban enyhébben jár el. Hisz minden pályázat alkalmával más-más birálók képviselik az akadémiát s minden alkalommal más elvek, más aesthetikai meggyőződések jutnak érvényre. Volt esztendő, a mikor a »Jóslat«, e minden izében eredeti, igaz költői és mindvégig nagy érdekü vigjáték alkalmat szolgaltatott rá, hogy az akadémia referense holmi huszonöt botot em-

legessen, s ime a legutóbbi évben ugyane nagy sikert aratott görögtárgyu darab szerzője, mint akadémiai referens nagy kegyesen bemutatja az »Első szerelem« szintén görög tárgyu vigjátékot, mint a mely a hirhedt paragrafus nélkül kapta a száz aranyat, holott az akadémia egy pár referense szerint ez a szindarab nem más, mint »rimes ballet-szöveg«.

Hát hol itt a következetesség? De még több példa is van. A »Két apa« vigjáték szerzője kudarcot vall a nemzeti szinháznál; darabját nem fogadják el előadásra. Az iró tulzottnak találja a drámabirálók itéletét, (mint a kik kész Dumas-kat, Sardou-kat, Augier-kat és Pailleron-okat várnak és követelnek, kivált, ha a szerző anonym adja be müvét) és »föllebez« az akadémiához akkép, hogy vigjátékát benyujtja a Teleki-pályázatra. Itt három akadémikus és két szinész áll egymással szemközt, mint birálók s a szinház által visszautasitott darab, három szóval, kettő ellen elnyeri az akadémia koszoruját. S mit tett már most a szinház? Elfogadta előadásra az ekkép rehabilitált darabot? Felszólitotta-e a szerzőt, hogy adja be ujra? Dehogy! A mikor ez beadta, ujra visszautasitá, mert hisz fő a következetesség!

Az akadémia és a nemzeti szinház ekkép nem igen támogatják egymást. Nem egy darab, melynek a dunaparti palota termében sikert jósoltak, tisztességesen megbukott a kerepesi-uti muzsa-templomban s viszont nem egy vigjátéknak, szomorujátéknak tapsoltak itt, a mely amott nem nyerte meg a magas areopág tetszését.

Ritka is az olyan mű, mely a két különböző igénynek eleget tegyen. Csiky Gergely »Nórá«-ja ilyen ritka mű. Szerzője eleget kivánt tenni az akedémia követeléseinek, versekben, még pedig szép, jellemzetes versekben irta müvét, kiváló sulyt fektetett a jellemrajzra és lélektani festésekre, hiven, érdekesen tüntette föl a történeti háttért is; s a mellett nem téveszté el szem elől a szinpad követeléseit sem, mert hatásos jelenetekben mutatja be hősnője és hősei erős küzdelmét s azok történetével megrázza a nézőt s ennek rokonszenvét kelti föl irántuk.

Csiky Gergely, a költő, egész erejével szólalt meg a »Nóra« drámában. E szenvedélyes, büszke, bosszura hajló nőt minden jelenetben meglepő igazsággal mutatja be — s bár mint vélekedjék egyik-másik kritikus magáról a műről: azt egyik sem tagadhatja, hogy a hősnő, Csiky Gergely legkiválóbb alakjai közé tartozik. Nóra szereti Rolandot; ez elutazik hirtelen, a nélkül, hogy fölvilágositó és megnyugtató levele imádottjához jutna. A büszkeségében sértett, elesigázott lelkű Nóra azt hiszi, meg van csalva; bosszúért sóvárog s önfeledten kezét adja Szeréminek. A nászéjen visszajön Roland, számon kéri kedvese hütlenségét; ez mentegetődzik, a mire aztán mindketten rájönnek, hogy ármány áldozatai. Most föltámad bennök a boldogság utáni vágy; szökni akarnak, de a férj közbelép s megöli párbajban Rolandot. A büntető maga is bünhödni kész, mert inkább mint gyilkos akar meghalni, semhogy megtudja a világ, hogy hitvese gyalázatot hozott az ő és családja nevére. De e szörnyü áldozatot nem engedheti meg a nő; bevallja a párbaj igaz okát; megmenti férjét a halál-itélettől s ő maga, ki két derék férfi megrontója, méreggel vet véget életének.

Ime ez egy helyesen, érdekesen koncipiált tragédiának a meséje. S ezt a mesét a szerző ritka szinpadi ismerettel, költői hatással, sok leleménynyel érzékité. Nem muló értékü, hanem ambicióval irt, magasabb stilű müvet alkotott melynek értéke mindenkorra megmarad. Alig érthetjük, hogy a közönség egy része s egyik-másik kritikus nem birta felfogni e mű kétségtelen értékét. Mintha elszoktak volna attól, hogy Csiky Gergely, a legünnepeltebb drámairó, Szigligeti Ede méltó utódja, a ki a modern igényeknek megfelelőleg tovább vitte szinirodalmunkat: ilyen magasabb irányu művel lepje meg a szinház látogatóit.

De ha a közönségnek és a kritikusoknak ez az akadékoskodó része ezuttal inkább az akadémia, mint a szerző pártján volt is: »Nórá«-nak igaz és kétségtelen becsét ez a visszás itélet nem dönti meg s lesz idő, a mikor Csiky e müveért ép ugy elégtételt fog kapni, mint Grillparzer »Weh dem der lügt« cimű darabjáért, melyet első előadatása alkalmával ignoráltak s negyven évre rá fényes diadallal hoztak szinre ugyanama deszkákon, a bécsi Burgszinházban.

PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

»Magyar történeti életrajzok« cimén nagyérdekü vállalatot indit meg a »Magyar Történelmi Társulat« és a »Magyar Tudományos Akadémia« történelmi bizottsága. A rendkivül érdekes vállalatot legjobban ismerteti a müvészi kivitelü mutatványképekkel biró előfizetési felhivás, melyből átveszszük a következőket: »Ha azt akarjuk, hogy történetirásunk nemcsak a diplomatiai és hadi események váltakozó leirásából álljon, súlyt kell fektetnünk a miveltségi viszonyok ecsetelésére is — s a kép ezeknél épen elkerülhetetlen. Csakhogy ha a szöveg gondos tanulmányok eredménye, legyen az a bemutatott kép is. Majd minden időből, még a középkorból is, maradt fenn annyi egykoru vagy közelkoru tárgy és rajz, hogy nem szükség a müvészek fantasiáját igénybe venni (mely lehet szép, de ritkán igaz), ha valamely fontos dolgot illustratióban akarunk bemutatni. — A meginditandó vállalat e részben is a históriai hűségét fogja szem előtt tartani, az levén fő célja, hogy ez által a szöveget az olvasóra nézve szemlélhetővé tegye, s épen ezért az illustratiókat mindig a tárgyhoz mérten fogja fametszetekben, photographiákban, rézkarcokban vagy szinnyomatokban bemutatni: szóval a sokszorositásnak olyan nemében, mely azt leghivebben visszaadja. — A »Magyar történeti életrajzok« első kötete 40—42 iven számos, részint a szövegbe nyomott, részint önálló melléklettel, négy életrajzot fog magába foglalni. Ez a 40—42 ivre terjedő szöveg öt füzetben fog kiadatni, melyek december, február, ápril, junius és október elején fognak a Franklin-társulat által szétküldetni. Egy kötetnek, azaz öt füzetnek előfizetési ára 5 forint. Lehet e vállalatra alapitványt is tenni. Ugyanis az Alapszabályok 39. §-a szerint a 200 forintos alapitó a Társulat minden kiadványát kapja. A ki tehát vagy a 200 frtos alapitók sorába lép, vagy eddigi alapitványát 100 frttal fölemeli, az a Századokon s a Történelmi Táron kivül a Magyar Történeti Életrajzokat is fogja kapni. Egyelőre csak az első évfolyamnak, tehát az öt első füzetnek kiadására kötelezik magokat a kiadók.

Az »Arany ember«, Jókai Mór drámája jövő hó 18-án kerül szinre a nemzeti szinházban. A darab, mely a hason cimű regénytől legnagyobb részében különbözik, nyomtatásban is meg fog jelenni a Révai testvérek kiadásában.

»XVI. századi codex históriás énekei« cim alatt kis füzet jelent meg Széll Farkastól, melynek bő tartalmat és kiváló becset ad hat verses elbeszélés, melyek részben eddig elfogadott énekeknek adják helyes szövegét, részben teljesen ujak s ezáltal épen irodalomtörténeti érdeküek. A füzet ára 40 kr.

»Első álmok«. Lévay Sándor »Első álmok« cimű verskötetre hirdetett előfizetést s kéri gyüjtőit, hogy az előfizetési iveket hozzá, az »Egyetértés«-hez e hó végeig küldjek be.

Darwin fia édes atyjának életrajzán dolgozik. A mű a jövő év folyamán jelenik meg.

MÜVÉSZET.

A Lotz Károly megünneplésére alakult müvészbizottság közelébb Keleti Gusztáv, a képzőmüvészeti társulat igazgatójának elnöklete alatt ülést tartott, melyen véglegesen döntöttek az átadandó emléktárgy ügyében. A megállapodás szerint az emlék egy stilszerü szekrényke lesz, mely az ünnepi esemény emlékére vert, eizellált ezüst érmen kivül egy üdvözlő pergament-diplomát fog tartalmazni, melyet az összes müvészek aláirnak. A szekrényke födelére ezüstből készült, ugyanesak ezüst borostyán-ággal körülfont papirtekercs jön, melynek tervrajzát Spányi Béla már a gyülésen be is mutatta. A szekrénykét Schikedanz Albert müépitész tervei szerint készitik. Minthogy ez emléktárgy több száz forintba kerül, készitési költségeire ivet bocsátottak ki, melyre eddig is tekintélyes előjegyzés történt.

Erkel Ferenc »Szent István«-jából javában folynak a magánpróbák. A szép uj diszletek már elkészültek. Ez operában nagy tere van a látványosságnak s ugy a régi pogány magyar, mint a keresztény vallási ünnepélyek nagy pompával lesznek kiállitva. Az igazgatóság terve szerint, az opera — ha akadály közbe nem jő — november végén vagy december elején kerül szinre.

Liszt Ferenc a nyugoti vasut gyorsvonatával Németországból Béesbe érkezett. A pályaháznál Bösendorfer Lajos ur várta a zongorakirályt és lakására kisérte, hol barátságos családi körben nehány napot időzött. Bécsből Magyarországra jött a maestro és huzamosb ideig fog Zichy gróf birtokán tartózkodni.

Festészeti tanfolyam nők számára. Napról-napra szembetünőbb — irja a közoktatásügyi miniszter költségvetésének indokolásában — a nők jogosultsága a müvészet terén is. Hivatott müvésznők nem képeznek többé ritka jelenséget, és ezt méltó örömmel is kell üdvözölni, mert a mint egyrészt a képzőmüvészetek hathatós rugói a lélek nemesbitésének, ugy másrészt épen a nők a szép és gyengéd iránt való finom érzéküknél fogva, ha nem is a nagy indulatok vagy hősies érzelmeknek esettel való megörökösitésére, de bizonyára a szép, kedves és szivhez szóló thémák felfogására első sorban hivatvák. Nagy nehézséget képezett mindenkor s mindenütt a müvész isko-

lákban a serdülő ifjuság korában álló két nembeli müvész növendékeknek teljes elkülönitése; régóta érzett szükségnek bizonyult be ez a budapesti mintarajztanodánál is, söt a festészeti mesteriskolában, dacára több jelentkezőnek, egy női osztály egyáltalán nem volt életbe léptethető. Ezen körülményekre való tekintettel mutatkozott szükségesnek egy festészeti tanfolyam szervezése nők számára, az orsz. képtár mellett, hol legjobb és leggazdagabb másolási anyag s legalább az első kezdetre elegendő helyiség állván rendelkezésre, csupán egy tanár s egy szolga fizetése, továbbá egyszer s mindenkori kiadásképen főszminták s a felszereléshez elkerülhetlen tárgyak beszerzése válik szükségessé, mely célokra összesen eredetileg ugyan 4000 frt irányoztatott elő; tekintettel azonban a szükség követelte szigoru takarékosságra, csak a tanfolyam megindítására elkerülhetetlenül megkivántató 1000 frt vétetett fel.«

Feszty Árpád fiatal festőmüvészünk az őszi kiállitásra szánt müveit már befejezte. Ezek egyike egy nagyobb szabásu mythologiai tárgyu kép, melynek cime: »O d y s s e u s é s K a l i p s o.« A másik kisebb s egy hangulatos esti tájképet ábrázol. Ezenkivül érdekes képet készitett az ó-budai kiásott római fürdőről.

Üvegfestmények kiállitása. Kratzmann Ede üvegfestészeti müteremében a füvészkert mellett szerdán és csütörtökön ki volt állitva az a renaissance-stylben készült üvegfestmény, mely Szent Hubertust, a vadászok védszentjét ábrázolja s melyet Erdődy gróf rendelt meg. A jó izlés fejlődésének egyik jele, hogy az üvegfestészeti müteremben ujabb és ujabb müvek folyvást láthatók.

Kamara-zene-estély. Sok oldalról hangoztatott kivánatra a Krancsevics, Pinkus, Sabathiel és Rosé urakból álló quartett az első kamarazeneestélyére megállapitott müsorba a Schumann Ötöse helyébe Volkmann F-dur trioját vette fel.

A philharmonikusok egyesülete a napokban tartotta első nagy próbáját a magyar királyi operaház szinpadán, s ez alkalommal azt tapasztalta, hogy a rendkivül magas és szeles szinpad ugy felfelé, mint oldalt, a hangokat nagy mértékben elnyeli s az egyes hangszerek a müvészi összhang és hatás által megkivánt mérvben nem érvényesülhetnek. Ennek következtében abban állapodtak meg, hogy a szinpadra fából diszes termet készittetnek, mely a szinpadot körülburkolja s azt csak a nézőtér felé hagyja szabadon. A hangversenyek alkalmával ezt a termet fogják tehát használni a szinpadon.

A népszinházból. K a s s a i Vidor megvált a népszinháztól, melynek éveken át egyik kiváló müvésze volt; Serly Lajos karmester azonban, a ki szintén távozóban volt, továbbra is a népszinház tagja marad. Kassai távozásának hirét sajnálattal registráljuk, mert benne a szinház egyhamar alig pótolható erőt veszitett.

Sembrich Marcellának nevezik a legujabb csillagot a párisi zenevilág terén. A Théatre des Italiens egy matinéján egyszerre meghóditotta az egész közönséget, mely a legnagyobb érdeklődéssel tekint az Italiens szinpadjára. Szerény viszonyokból emelkedett ily magasra a fiatal müvésznő. 1858-ban született egy galiciai városkában; atyja szegény zenész, maga tákolt össze egy primitiv zongorát, hogy a kis Marcellának leckéket adhasson. Látván a leánya előmenetelét, lázas vágy fogta el, hogy a gyermeket hires müvésznővé tehesse. A gyermek egyik csodálója Janovicz, egy vén cigány, megtanitotta Marcellát mindenféle csárdás és Mazurka nótára s még ma is oly elragadóan játsza azokat, hogy a hallgatók szemei könyekkel telnek meg.

Alapitvány a hirlapirói nyugdijintézet javára. A magyar kir. dalmüszinház évenkint három jótékonycélu előadást rendez. Ezen előadások jövedelmének egy része a dalmüszinház igazgatóságát illetvén, ez utóbbi — Podmaniczky Frigyes báró intendáns kezdeményezése folytán — elhatározta, hogy e forrásból eredő számlája terhére 2000 frttal a hirlapirói nyugdijintézet alapitói sorába lép. A dalmüszinház igazgatóságának ezen elhatározása folytán az egész 2000 frtnyi összeg már a napokban kifizettetett az intézetnek. A hirlapirói nyugdijintézet igazgatósága nevében ez alkalomból Falk Miksa levelet intézett Podmaniczkyhoz, melyben az adományt megköszönvén, egyszersmind felkéri őt, hogy lépjen be a nyugdijintézet igazgatóságába, a mihez mindazoknak, kik 2000 frtos alapitványt tettek, joguk van. Podmaniczky erre válaszolván, kijelenti, hogy nagy örömmel lép be s főtörekvése lesz az egyesület felvirágzását minden tekintetben előmozditani.

A nemzeti szinház jövő heti müsorára következő darabok vannak kitüzve: »Villemers marquis«, »Iskarióth«, »Borura derü«, »Poitier ur veje« és »A szikra«, »Nóra«, »Maucroix gróf«, »Egy kis vihar«, »Egyetlen leány«, »Nézd meg az anyját«, »Bánk bán«, »Egy asszony története« először.

Wilhelmj Ágost, a hirneves hegedümüvész, kinek budapesti hangversenye november hó 10-ére volt hirdetve, hirtelen megbetegedett, miért is orvosainak tanácsa folytán tervezett körutját csak január havában fogja megkezdeni.

Temple János, Bécsben lakó fiatal festőmüvészünk, a fővárosba érkezett s itt Jókai Mór arcképét fogja elkésziteni. Különben a müvész két genre-képpel, az »Ebéd után« s »Az ő nótája« cimüekkel és egy női arcképpel részt vesz az őszi kiállitásban is.

Magyar diva. A párisi olasz operában mult szombaton lépett fel először Sembrich Marcella asszony, ki — mint Podhorszky Lajos, a kitünő nyelvtudós Párisból irja — magyar származásu nő. A müvésznő az athéni dalmüszinházban 1879-ben aratta első sikereit és azóta az olasz szinházakban mind nagyobb hirnevet szerzett. Párisi debut-jéről szólva, Vitu, az ismert kritikus azt mondja róla, hogy bátran irhatja nevét Patti és Nilsson nevei után; hangjának ritka terjedelme van; könnyen megy a »fa«-ig és épp oly kifejezésteliséggel cseng valamennyi registerben.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

45 szám. 1884 November 9.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI ÁRPÁD.

(Folyt.)

VI.

»Mennyivel szebb lehetek én, mint nem csak az a kevély, kacér és gunyolódó Pentelényiné, de mint sok, sok más nő a világon, ha meggondolom: hogy ez a gazdag főur, ki oly sokat látott, oly sok nővel érintkezett az életben, engem választott ki valamennyi közül, — hogy lábaimhoz boruljon s felajánlja vagyonát és szerelmét!...« Igy gondolkozott egy reggel Margit a nagy tükör előtt állva, kacér pongyolájában, mit a báró hozatott neki Budapestről. Aranyos fürtei rendetlenül omlottak alá meztelen vállaira, kissé beesett arcának gödröcskéi ismét feltüntek a mint önmaga bájait szemlélve, a tükörbe mosolygott. Aztán hátra veté magát a bársony karosszékben s billegette apró lábain a kis himzett papucsokat, melyek minduntalan játszi könnyedséggel siklottak le a puha szőnyegre. Egy kandi napsugár az ablakból — épen oda vetődött. Margit leült a szőnyegre, s mint egy kis gyermek a homokban, ugy játszott ő a reszkető sugárral, megsuhintotta kezeivel s a milliard porrészecskék tova hullámoztak; majd oda tartotta hajának néhány fürtjét s gyönyörködött a vakitó szinvegyületben. A kalitban vigan csicseregtek a kanárik, pajzánul meg-megcibálva egymás tollait; — — játsztak és szerelmeskedtek gondtalanul. Margit mostani élete is csak ilyen játék volt. Nem gondolt semmire csak magára; a jövő nem aggasztotta, mert a könnyelmü gyermek azt hitte, hogy ez mindvégig igy lesz. Öltözködött napjában tizszer is, (a báró ellátta ruhával, mely olcsó volt, de sokat mutatott), berendezte fürdőszobáját keletiesen. Nagy gyönyörüséget talált az apró majorságban. A báró két tengeri nyulat keritett valahol — azokkal kergetődzött óraszámra. Majd belefogott valami olvasmányba, melyet soha be nem végzett. A zongora mellé ült s egy ujjal kalimpált rajta holmi gyerekes nótákat. Parancsolgatott a cselédekkel; nagyokat nevetett a báró élcein, s egész odaadással fogadta öleléseit, csókjait. Néha aztán — csak hogy unalmát elüzze, — összekoccant a báróval, s azzal fenyegetődzött, hogy tüstént elmegy, de mihelyt a báró nanyagul oda veté neki, hogy: »Tessék, elmehet!« azonnal a nyakába ugrott, kiengesztelte s megint csak a régi volt.

Igy mult el egy hó. Margit lassanként unalmasnak kezdte találni ezt az életet. A báró is sokszor el-eltünt, s olyankor nem látta őt napokig. Féltékenykedett, szemrehányást tett neki s a civódások mind gyakoriabbakká lettek, a báró pedig szeszélyes, sőt néha goromba volt s ugy csapdosta az ajtókat, hogy Margitban megfagyott a vér.

Egy ilyen heves összekoccanás után, midőn Margitnak csak nagynehezen sikerült a bárócskáját ismét kiengesztelni, s ők ebéd után vigan enyelegve ültek egymás mellett a nagy teremben, — erősen kopogtak az ajtón s egy férfi lépett be. Margit összerázkódott s halk sikoly lebbent el ajkáról. Zoltán Gerő állt előtte.

Alig üdvözölte a bárót, csak állt a terem közepén, szemlélte a jelenetet, s az ő megszokott sértő gunymosolyával végig nézte Margitot.

— Mit mondtam? szólt s hangja remegett a felindulástól.

A báró meglepetve közeledett Zoltánhoz.

— Szolgálhatok önnek valamivel? kérdé.

Zoltán nem felelt, de tekintetét se vette le Margitról.

— Pentelényi ur küldte? kérdé ismét

a báró kissé gunyosan. Mire Gerő zordonan veté oda:

— Engem nem szoktak küldözni! én nem vagyok azon ur eselédje.

— De ha szabad kérdeznem mit keres nálam?

— Semmit. Csak meg akartam valamiről győződni, s e szavakkal senkit sem üdvözölve indult kifelé.

A báró felkaeagott s fogai közt mormogta:

— Hóbortos!

Mint a villám fordult most feléje Zoltán, és rá kiáltott sokat jelentő kifejezéssel:

— De beesületes!

Kengyel Gida area fehér lett, mint az a esépe, melyet kezében tartott.

— Mit akar ezzel mondani? kérdé egészen közel állva Zoltánhoz.

— Azt, hogy nem hasonlitunk egymáshoz. Én lehetek érzelmeimben túlzó, sőt hóbortos is, de nőszöktető, esábitó, soha!

— És kiesoda hát ön, hogy igy merészel velem beszélni tulajdon házamban? Lánya ez a nő?... Nem! Testvére?... Nem! Felesége?... Nem! Szeretője?... ha az, ugy én esak ü g y e s e b b vagyok, mint ön, ez az egész s most takarodjék ki innen! különben...

Margit kezeit tördelte s kétségbeesetten sikoltozott, látva, hogy a báró korbáes után nyul.

— Nem ugy uram! — kiáltott Zoltán, összefont karokkal várva a esapást. Ha ön nemes embernek tartja magát, ugy méltó fegyvert fog kezébe venni és...

— Semmi szükség rá, egy ilyen rakoneátlan instructor gyerek megfenyitésére jó a nádpálca is.

— Ugy istenemre mondom, gyávának kiáltom ki az egész világ előtt! — veté közbe Zoltán fenyegető mozdulattal s kirohant a szobából.

Margit mindkét kezével eltakarta arcát, leborult a pamlagra s hangosan zokogott. Most tünt fel előtte saját gyalázata egész borzasztóságában. A báró izgatottan, ökölbeszoritott kezekkel járt fel s alá a szobában, egy-egy mérges pillantást vetve a boldogtalan leányra, végre hozzálépett, ingerülten megragadta a kezét.

— Margit — kiáltá indulatosan. — Szeretője volt ez az ember? Szóljon igazat, tudni akarom!

A leány nem birt szólni, esak rázta a fejét tagadólag. A báró tovább faggatta:

— Mi jogositotta hát fel arra, hogy mint egy őrült házamba rontson s kérdőre vonjon tetteimért?

— Nem tudom, — dadogta Margit.

— Rokona?

— Nem!... Barátom volt esak, barátom és semmi más, esküszöm!

A báró hevesen taszitá el magától s végtelen megvetéssel mondá:

— Női eskü!... Bolondság!... Ezt hamarább is megmondhatta volna. Most pedig, ha tetszik — menjen barátja után. Nem tartóztatom! — Aztán vette felöltőjét, kalapját mélyen a szemére huzta s e szavakkal:

— Sajnálnám, ha az ostoba fiekót kénytelen lennék lelőni, mint egy verebet!... kisietett a szobából.

Néhány pere mulva koesirobogás hallatszott az udvaron. A báró elment.

Margit egyedül maradt. Könnyei egyszerre fölszáradtak. Az ablakhoz rohant s nézte soká, mint robog a kocsi a hosszu — kanyargó országuton a város felé. Aztán elhomályosult szemei előtt minden. Kénytelen volt az ablakfájába fogódzni, hogy ki ne essék. Csak most látta, hova sülyedt. Megfosztva lánysága diszétől, beesületétől, kenyerétől, mint egy elvetemült nő kitaszitva az ut sarába, egyszerre ama gyalázatos életmód karjai közt találta magát, mely főuri palotákban kezdődik s undok, lebujok piszkos gőzében, vagy a kórház megfertőztetett nyoszolyáin végződik. Eszébe jutottak Gerő szavai az öngyilkosságról... örömujjongva ragadta meg e mentő gondolatot, de a másik pereben már visszaborzadt, a szabadulás ezen ajtaja is beesapódott előtte... a n y a v o l t! — Aléltan rogyott össze a lágy szőnyegen, a pamlag előtt, ott, azon a helyen, hol hetekkel ezelőtt először veté magát vakon, behunyt szemmel a bűn karjaiba. — — —

Sötét éj volt, midőn magához tért. A kövér szolgáló lámpát hozott a szobába s meg sem látszott lepetve, midőn Margitot megpillantá félig eszméletlenül; esak némi gúnynyal jegyzé meg:

— Mit esinál asszonyság? Egészen öszszegyüri a szép ruháját.

Kiment. Margit az ablakhoz vánszorgott s kitekintett a sötét éjbe. Nem is esz-

mélt rá, hogy az ablak nyitva van s a hideg levegő, mely betódult, dermeszté tagjait. Az égen egy csillag sem tündökölt, sehol egy fénysugár a végtelen sötétségben, csak a szemközt levő erdőből hallatszott kisérteties zugása a szélnek, mely megrázta a fák száraz galyait. Ilyen az ő jövője is! — — Minden, minden eszébe jutott. Egyike volt ez azon perceknek, mikor a szerencsétlenség borzasztó csapása után a sziv egyszerre könnyüvé, sokkal fogékonyabbá lesz, mintha minden érzés kirepült volna belőle, az ember belátja egész multját, az emlékezet fölidézi annak kisérteties alakjait; eszünkbe jutnak oly egyének, kikkel csak egyszer találkoztunk az életben, oly események, melyekre semmi sulyt nem fektetve, vissza sem gondoltunk soha. Látta magát mint kis gyermeket az árvaházban egyszerü, tiszta ruhácskájában többi szegény, pici társaival párosan sétálni a lombos fasorokban. Aztán a nevelőintézetet, hol a nagyobb leányokkal mindig tudott valami kedves titok felől elcsevegni. Egyszerre, csak előtte állt Aranka, a gőgös és irigy uri hölgy .... ki tudja, mily édesen kacag most az ő bukása, az ő gyalázata felett! ... És Gerő az ő nemesen érző szivével, jóakaratu intelmeivel. Oh csak ezt a képet ne látná! .... Egész életen át szerencsétlen volt, kivéve ezt ez utolsó néhány hetet s ezt a rövid boldogságot mily nagy áron kellett megvásárolnia! Oh, mily nagy áron! — — — —

*

Másnap reggel, alig, hogy a nap fölkelt, két zárt kocsi közeledett az országuton a kastély felé, de vagy ötszáz lépésre az előtt — letért az utról balra, s az erdő felé hajtatott. Margit látta az ablakból ezt a két kocsit, és szivét valami rendkivüli balsejtelem szállta meg. Különben is törődött s kábult volt; a mult nap eseményei s a gyötrelmek közt átvirrasztott éjszaka beteggé tette lelkét, testét. Ez a látvány azonban megint fölrázta dermedtségéből. Sejtette hogy ott valami vész keletkezik, mely az ő szerencsétlenségével szoros összeköttetésben áll. Egyszerre mint a villámcsapás szállta meg agyát ez a gondolat: »Párbaj!« Hallotta ő többször s olvasta is könyvekben, hogy minő előkészületekkel szokott lefolyni az efféle lovagias elégtétel.« — — Majdnem kétségtelennek látszott előtte, hogy ott az erdőben, alig néhány lépés távolságra véres küzdelem fog lefolyni. De kik között? ... Az egyik kocsiban mintha fölismerte volna a báró fogatát. Tehát ő verekszik; de kivel? ..... Gondolni sem mert arra, a mi legvalószinübbnek tünt fel előtte. Zoltán Gerő! ... nem, nem! Azt az isten nem engedheti, hiszen Gerő csak ő érette tenné kockára életét, ő pedig oly hitvány, oly nyomorult, hogy a legalávalóbb ember élete is drágább, becsesebb az övénél! ..... Leirhatlan izgatottság vett rajta erőt. Lélegzetét elfojtá, szemeit az erdőre meresztette, hogy valamit lásson, de hasztalan; a reggeli köd, a sürü s messze nyuló fák csoportozata mindent eltakart szemei előtt. Ekkor azt gondolta, hogy legjobb lesz, ha a faluba rohan, segitségért kiált s megakadályozza a párbajt; de aztán belátta, hogy a legnagyobb gyorsaság mellett is csak későre érkezhetnék oda. Agyában kergetődztek az eszmék, ide-oda kapkodott zavartan s izgatottan. Majd ismét a cselédséget akarta föllármázni, s ép azon pillanatban midőn kezét az ajtó kilincsére tette, — egy lövés dördült el az erdőben; zaja soká visszhangzott s messze csendült a végfelen némaságban ... Vége tehát! Megtörtént! ...

Margit lábai gyökeret vertek a küszöbön. Hallgatódzott s várta a második lövést.

Irtóztató lassan multak a percek. Egy-egy óra mindenik.

Második lövés nem következett. Az egyik fél tehát halva maradt — — vagy legalább is sulyosan megsebesitve. De melyik? ..... A báró-e? vagy Zoltán? ..... E percben mind a kettő drága volt előtte. Mentette az elsőt, ... féltette a másikat ... és talán szerette is.

Semmi nesz, semmi zaj .... minden csöndes volt, mint azelőtt. Margit azt képzelte, hogy már dél felé jár az idő, pedig alig mult el két rövid óra. Ekkor a kövér szolgáló sietett be nagy robajjal s jelenté, hogy egy idegen ur kiván vele beszélni haladék nélkül. Margit kisietett, az idegen már ott állt a másik szoba küszöbén. Előtte egészen ismeretlen férfi volt ez s nagyon fölindultnak látszott. Tiszteletteljesen üdvözölte Margitot s egy levelet nyujtott át neki.

— A báró? .... kiáltott fel Margit s alig volt ereje kibontani a levelet.

— Nem, viszonzá az idegen, komoran. A báró elutazott külföldre.

*

Ekkor Margit már megpillantotta az aláirást, s remegő hangon ejté ki a nevet:

— Zoltán . . .

— Meghalt, ezelőtt két órával párbajban. A báró golyója sziven találta. Szó nélkül összerogyott. Engem bizott meg, hogy e levelet önnek át adjam kisasszony. Mélyen bokolt és kisietett.

Margit nem birta a levelet elolvasni, majdnem kihullt kezeiből. Könnyek tolultak szemeibe s elhomályositották az irást. Végre erőt vett magán s olvasott.

»Kedves Margit!

Midőn e sorok kezeidbe kerülnek, én már megszüntem élni. Párbajbam estem el a báróval szemben. Elrablott becsületedért akartam boszut állni. Mert most, a halál pillanatában, midőn nemsokára talán egy ismeretlen világ tárul föl előttem, hol nincs sem hazugság, sem szinlelés, melynek küszöbét csak az igazak léphetik át, — bevallom neked, hogy szerettelek szivem egész hevével, lelkem minden erejével. Margit! te voltál az egyetlen, a kit valaha szerettem, s e tiszta szerelemmel lépek az örök biró zsámolyához! . . . . . Emlékszel akkor, ama szép napon, midőn a romoknál barátságot fogadtunk egymásnak, akkor azt mondtam neked, hogy szivem üres . . . Nem volt igaz! A te képed betöltötte már akkor egészen.

Intettelek azon embertől, ki megrontotta életedet. Nem hittél nekem. Pedig ők nagyon gonosz játékot űztek veled. Csak most tudtam meg, hogy az egész előre tervelt és kiszámitott dolog volt a báró s azon ördögi lény között, ki vetélytársát látta benned. Ugy hiszem, kitalálod, hogy Pentelényinét értem.

Isten veled! Könyörögni fogok hozzá, hogy bocsássa meg tévedésedet!

Gondolj reám . . . én szerettelek.

Zoltán Gerő.«

VII.

Tudja is ő hová megy! csak ment cél és irány nélkül, mint egy félőrült. Ott, a bűn tanyáján, az eleven pokol közepén nem maradhatott. Kergette az önvád, a gyalázat és a kétségbecsés. Aztán a báró lakából különben is távoznia kellett. Ama borzasztó náp után való reggelen nagy sürgés-forgás támadt az egész házban. A cselédek jöttekmentek, csapdosták az ajtókat, hangosan beszéltek egymás közt, Margitot számba sem vették, mintha ott sem lett volna. Még enni sem adtak neki. Jöttek idegen szolgák is s elmozditgatták helyeikről a butorokat, legnagyobb részét kihurcolták a házból s elvitték másfelé. Margit mit sem értett az egészből s ez tetszeni látszott nekik, mert összedugták fejüket s nagyokat röhögtek rajta. Különösen a kövér szolgáló még a többieket is ingerelte; mutogatott rá, gunyos megjegyzéseket tett róla s a tükörben ráfintorgatta nagy zsiros arcát. Ez a megaláztatás netovábbja volt. Látván igy magát kitaszitva az erkölcsös nők társaságából, megbélyegezve, a posványba sülyesztve s mindezekhez még ronda istálló-cafatok által kikigunyoltatva, — elkeseredett düh szállta meg a szerencsétlen teremtést. Szerette volna törni, zuzni maga körül e cifra tárgyakat, melyeket csak azért hordtak össze, hogy megvesztegessék velük bizalmát, megvásárolják hitét. Tépni kezdte magán a ruhát, e hitvány rongyokat, melyek nem voltak elegendők elpalástolni gyalázatát. Összetörte a cifra madárkalickát s a két kanári rémült csiripeléssel repült ki az ablakon. Egy nehéz bronz-gyertyatartót belevágott a nagy álló-tükörbe, hogy darabjai csörömpölve hulltak a padozatra. Széthasogatta a bárótól kapott ruháit mind, mind, és darabjait elszórta. Ingerült fájdalma s a harag közepett alig tudta magára rángatni azt a szegényes öltönyt, melyben a Pentelényiházhoz jött; aztán egy nagy kendőt vetett vállaira, beleburkolta fejét, majdnem egészen eltakarta szemeit, s őrült szaladással, átkokkal ajkán elhagyta a házat.

Már jó darabot ment: a hó ropogott lábai alatt, a hideg szél összeborzolta haját, a könyek lepergve majdnem ráfagytak a kezeire. Ekkor észrevette, hogy a faluba ért; egy mérges kuvasz nagy ugatással rontott feléje; nem ijedt meg tőle, ... most csak az emberektől félt; azt hitte, hogy bárki is leolvashatja arcáról az ő egész történetét. Nem mert tovább menni a faluba, visszafordult s az erdőnek vette utját.

Valami földig süppedt csősz-kunyhó előtt haladt el, mely teli volt szalmával s oly meleg, mintha fütötték volna. Itt megpihent kissé. Arra gondolt, hogy nem volna-e legjobb, ha az erdő mélyébe menne, ott egy fa alatt lefeküdnék a földre, álomra hunyná le szemeit s nem ébredne fel többé soha?

Hiszen azt mondják, hogy a megfagyás a legédesebb halál; az ember álmában hal meg; ... legszebb álom, melynek ébredése az örök éj! — — — Nem! ő még nem bünhödött eléggé, hogy a megváltás e menynyei gyönyörét élvezhesse. Neki előbb életet kell adni egy hozzá hasonló szerencsétlen teremtménynek, azután különös kedvezményképen szabad meghalnia.

(Vége köv.)

EGY TÖRTÉNET A MÁS VILÁGBÓL.

(Francia elbeszélés.)

Irta JEAN RICHEPIN.

(Folyt. és vége.)

Barbellez nem csalódott sejtelmében.

A mint a nyiláshoz közeledve a barlangba lenézett, a fáklya pislogó világa mellett észrevette, hogy valaki a fal mellett hever.

— Ráismerek erre az öltözetre, — gondolta; — ez bizonyosan Máriusz! De, hol az ördögben lehet az a János? Szeretném mind a kettőt egymás közelében látni, hogy annál bizonyosabban leterithessem őket két, gyorsan egymás után következő lövéssel. Ez alszik! ... Nagyon jól van! ... De, hát a másik?

Barbellez elég zajt okozott arra nézve, hogy magára vonja annak a figyelmét, a ki szeme előtt rejtve volt; de nem elég zajt arra nézve, hogy az alvót fölébreszsze.

Most már tisztán hallotta János a hangokat, sőt azt is meghatározhatta, hogy azok a barlang bejárata felől hatolnak le hozzá. Máriusz? — szólt, — te vagy?

S kilépve a sziklának az árnyából, a világosságba lépett ki!

Egyszerre eldördült a barlangnyilásból a fegyver.

Jeanne iszonyu sivitással egyenesedett föl s aztán hátra dőlt. János, a ki a leány fölsivitására odaugrott, ugy érzé, mintha valaki ököllel mellbe vágta volna s térdre rogyott. Őt is egy golyó érte.

Ugyanakkor észrevette, hogy valaki leugrik a barlang nyilásán:

— Jeanne, Jeanne! leányom! Merre vagy? Agyonlőttem már ezeket a nyomorultakat! Hol vagy, leányom?

János fölemelkedett s szembe állt Barbellez-zel.

— Leányod? ... Ime, ide nézz, hóhér! ... Ő rajta vannak a Máriusz ruhái! Ő az, a kit te most megöltél!

— Kicsoda?... Hol van az én leányom?

— Ott, ott! ... A földön ... Az ott Jeanne!

Midőn Barbellez a leány fölé hajlott, János, fájdalmában csaknem megtébolyulva, összeszedte minden erejét s noha vér omlott ki az ajkán, megragadta Barbelezt lábainál fogva s dühösen emelte föl a légbe. Aztán óriási erővel vágta a sziklához, ugy, hogy midőn Barbellez alázuhant szétzuzott koponyával, már nem volt többé élő ember.

János ugyanakkor ingadozva hátrált néhány lépést.

Hideg veriték gyöngyözött a homlokán. Melléből omlott a vér. Szeme homályosulni kezdett, mintha egyszerre fátyollal vonták volna be.

A fáklya épen kialudt.

— Jeanne! Jeanne! — dadogta János — hol vagy te?

S a sötétben tapogotózva kereste kedvesét.

— János! — nyögte a leány gyönge hangon. — segitség! .... Mindjárt meghalok! Jer! ...

Oda sietett a hang felé előre nyujtott karral s lerogyott Jeanne mellé.

— Édes, szeretett Jánosom, — szólt elhaló hangon a leány — hol vagy? Ölelj meg! ... Szegény, jó Jánosom! Mennyire szerettelek! ... Oh, én isszonyuan szenvedek! Ugy érzem, mintha megfuladnék! ... Ölelj meg hát!

János gyöngéden szoritotta őt kebléhez, melynek dobogása mindinkább halkabb lett. Érezte, hogy az élet elszáll belőle.

— Tedd keblemre a fejedet, — folytatá a leány. — Igy, pihenj kissé! ..... Ugy-e te is nagyon szenvedsz? ... De, te nem szólsz semmit! ... Ugy szeretném látni arcodat, szemedet! ... Oh, mennyire szeretlek!

János, kit már halálos bágyadtság lepett meg, ujra magához tért, a mint Jeannenak göresös rángatózását érezte. Beszélni nem tudott már; azonban sejtette, hogy ez ideges rángatózás már a haldoklás jele.

Fölakarta emelni a fejét, mely a leány keblén pihent. Kiáltani akart. De nem tudott. Hasztalan volt minden erőködése. A szájából patakzó vér elfojtotta a hangját.

János ott halt meg, Jeanne holtteste mellett.

XVI.

Mazuclard Máriusz halála.

Midőn az öreg varázsló Barbellezt megölve látta, rögtön tova futott.

— Meneküljetek! meneküljetek! — kiáltá a katonáknak. — A két foglyot fönökötök golyói leteritették; de ő azonnal lemenvén a barlangba, a nagyobbik ugy vágta őt a sziklához, hogy mindjárt meghalt. Most mind a három meg van halva!

— Barbellez meghalt! — dörmögte az őrmester. — No, hitemre mondom, megtalálta, a mit érdemelt. Nagy gazember volt.

— Bizony, nem volt kár a vén gonoszért, — jegyzé meg a másik. Ő mindig okosabb akart lenni, mint a többi. Most is egyedül ment le a barlangba. Szegény bolond! Ugy kellett neki!

Fél órával később, midőn Máriusz a barlanghoz érkezett, senkit sem látott a barlang bejáratánál, sem azt nem árulta el semmi, hogy onnan valaki kijött volna.

Lement a sötét helyiségbe. Hozott magával sózott halat, s egyéb sovány élelmiszert s fáklyát. Volt tehát egy hétre való eleség és ugyanannyi időre világitó szer. Hozott magával két lándzsát is meg három nagy kést. Volt tehát mivel védelmezniök magokat!

— Meg lesztek velem elégedve! — motyogta.

Aztán, a mint tovább ment igy folytatta beszédét:

— Különös, hogy semmi világitást nem látok. Ejh no, bizonyosan elégett a fályájok! De, minden oly csöndes; semmiféle hangot sem hallok ..... Alkalmasint, csak ugy suttogva beszélnek.

Máriusz igy magyarázgatta meg magának e nyugtalanitó körülményeket. Szivében azonban valami határozatlan aggodalom kezdett mindinkább gyökeret verni és sietve haladt előre a sötétségben.

Halálos csönd uralkodott e barlangban.

— Talán alusznak ők, — gondolta magában Máriusz. — Mert, lehetetlenség, hogy valamely szerencsétlenség érte volna őket!

Aztán harsány hangon kiáltá:

— Hé! János! Pioux János! ..... Jeanne kisasszony! ...

Csak a viszhang válaszolt kiáltására. S e válasz is oly gunyosnak tetszett.

— Elutaztak ők? ... Oh, ez lehetetlen. De, ha csakugyan nem utaztak el, akkor meghalhattak ... Oh, nem! Ők nem halnak meg nélkülem! ... Ha ők meghaltak, akkor én is megölöm magamat.

Igy motyogva magában, meggyujtotta a fáklyát, mely megvilágitotta a barlangot.

A fáklya vöröses világitása mellett Máriusz három testet látott a fal mellett elterülve.

— Oh, — orditott föl, — ezek meghaltak! ... De ki halt meg velök? Itt kétségkivül csata volt — s én, nyomorult, nem voltam itt védelmökre! Oh, én gyáva! Meg kell halnom! Velök akarok lenni!

Az első holttest, mely Máriuszhoz legközelebb esett, borzalommal töltötte el a lelkét.

A Barbellez porhüvelye volt ez, mely összezuzott agyával isszonyu látványt nyujtott.

Máriusz legott fölismerte őt egyenruhájáról s azt is elgondolta, mi történhetett itt.

Odább János és Jeanne feküdtek, átölelve egymást. Jánosnak a feje a Jeanne keblére volt hajtva.

Máriusz letérdepelt melléjök.

Testök nem volt még hideg; de már a halottakat fölismerhető merevséget tapasztalhatta rajtok Máriusz. Tudta, hogy nincs többé remény fölélesztésökre nézve.

Lehajlott Jeannehoz s megcsókolta a homlokát. Megfogta barátjának a kezét. Aztán, nem tudva többé fájdalmán uralkodni, zokogásba tört ki.

Sokáig sirt, fejét a Jánosé mellé hajtva Jeannenak a keblére.

Ott, egyszerre ezerféle gondolat vonult át lelkén, ezernyi emlék, ezernyi terv.

Elgondolta magában e szerető pár halálának részleteit. Visszaidézte emlékébe a barátjával töltött éveket, fiatalságuk boldog, gondtalan korát, majd számüzetésök keserü napjait s eszébe jutottak ama boldog órák, a melyeket Jeanne, eme védangyaluk és vigasztalójuk körében töltöttek!

És most már a halál lehének áldozataivá váltak; szemök örök álomra csukódott be. Nem hallják ébresztő szavait s fájdalmas zokogását!

Mitévő legyen ő már most?

Oh, neki többé semmihez sincs kedve. Élhet-e ő egyedül? Hiszen már csalódott szerelme is eléggé lesujtotta, megtörte őt! De hát szerelmi csalódásaért némi kárpótlást talált volna! Hiszen, ha Jeanne nem

őt, hanem Jánost választotta is jövendőbeli férjeül, egy kis vigasztalást nyujtott neki az a gondolat, hogy Jeanne érdekében áldozatot hozott, a mennyiben az ő boldogságára munkált, mikor barátja előtt tért nyitott, lemondva Jeannenak a kezéről.

Máriusznak önzetlen szerelme némi elégtételt talált abban, hogy a boldog pár legközelebbi vonzalma őt illeti.

De, most már mind a kettő meghalt és senkije nem maradt a szegény Máriusznak! Nincs, a ki őt biztassa, bátoritsa, ösztönt és életkedvet nyujtson neki.

Mindezt elgondolva, nagyon elkomorodott Máriusz s ujra ama gondolat kerekedett nála felül, hogy neki nincs többé a földön mit keresnie; hogy neki meg kell halnia.

Egy eszméje támadt, egy bohó eszméje, melyet először tovaüzött agyából; de csakhamar ujra visszatért az s immár szilárdabban fészkelte meg magát s rögzött eszmévé kezdett válni.

Azon töprenkedett: vajjon nem a legjobb lenne-e, ha ő elevenen eltemeti magát eme két lénynyel, a kiket az életben leginkább szeretett.

De mikép hajtsa ő ezt a szándékát végre?

Idáig jutott a boldogtalan Máriusz, a kétségbeesés eme fokáig, midőn a józan ész mindinkább enged uralmából s a legképtelenebb ötleteknek ad helyet.

Ama különféle módokról gondolkozott most Máriusz, a melyek szerint tervét végrehajthatja.

Egyszerre egy esztelen gondolat villant meg agyában.

Fölvette ama fáklyát, melyet elébb eldobott s oda tűzte a korál-ágak közé.

Aztán Jánosnak és Jeannak a testét együvé kötve, feltámasztotta azokat a sziklához s ekkor odakötötte magát hozzájok, ugy hogy most egy tömeget képezett a halottakkal.

Kezébe véve a fáklyát, terhével nagy nehezen bár, közeledett a tó felé.

Hogy a fáklya mire való volt, azt Máriusz maga sem tudta. Igy ért ő a tó széléhez. Nem az ész vezérelte őt többé, hanem egy titokszerü, csábitó látomány, mely ellenállhatatlanul vonta őt, buzditva, bátoritva a tett véghezvitelére.

Belépett a sötét tóba, mely megesillant a fáklya fényétől, mindig belebb-belebb haladt Máriusz terhével s mindinkább sülyedni kezdett, lépésről-lépésre.

Midőn a viz már a nyakáig ért, messze eldobta magától a fályát, mely sisteregve aludt ki a tó vizében.

Aztán megállt kissé, kimeresztve szemét a sötétségben, mig ajka mosolygott a halál gondolatára. Egy daltöredék jutott most eszébe s gépiesen elkezdett dalolni, mig végkép el nem merült:

A matrózom vizbe fult,
A matrózom vizbe fult;
Viz elhordta a csónakját,
Őt nem lelték, csak kalapját,
Traderi-tra-tra-la-la-la,
Őt nem lelték, csak kalapját,
Traderi-tra-tra-la-la-la,
Traderi-tra-tra la lére!

A kalapja megmaradt,
A kalapja megmaradt,
Ő maga vizbe fulladt,
Traderi-tra-tra-la-la-la,
Ő maga a vizbe fuladt,
Traderi-tra-tra-la-la-la,
Traderi tra-tra la lére.

TOLDY ISTVÁN DRÁMÁI.

(Folyt.)

Ime, itt az egész vigjáték. Magán hordja nyilván a kezdet nehézségének minden jelét; de magán hordja irója határozott tehetségének is minden jelét.

Az elsőt szembetünően bizonyitja a mi már eddigi fejtegetéseinkből is kiviláglott, a eselekvény hija. Egy négy felvonásos szinmü eselekményének sokkal kompaktabb sokkal egységesebb, sokkal vaskosabbnak kell lenni. De a szerző ugy látszik, figyelmen kivül is hagyta ezt vagy legalább nem fektetett sulyt reá. Ő jellemeket akart rajzolni, egy darabot akart a magyar társadalomból bemutatni; élő, husból és vérből való emberek képében akarta bemutatni, a miről a papiroson értekezett. És ez jóformán sikerült is neki. A hatvanas évek szedett-vedett népeinek meglehetős hű képe ez. A mindent jókorán megszagoló Dombi, a nyugalmazott méltóságos ur, ki persze hangadó tekintély a megyén s ki a diplomatia sikamlós utait járva, egy kis aljasságtól sem riad vissza; a Bach-korszakból hátramaradt s most persze véresszáju hazafivá vergődött Fehér; a folyton ujságokat buvó s a felesége fejével gondolkozó Farkas; a minden hivatalviselőben haza-

árulót látó, de azért valami jó zsirosat esetleg maga is elfogadó Bogossy, a catói Sólyom jól megismertetik velünk a hatvanasbeli utolsó évek vidéki embereit. Ez utolsónál azonban, kit az önzetlen hazafiság, feddhetetlen jellemszigor példaképeül akart felállitani a szerző, egy kis gyöngeséget hagyott meg, melyet pedig a legkönnyebben kikerülhetett volna s a mely csaknem kétkedni kényszerit bennünket, különösen e társaságban, hogy csakugyan oly tiszta, maeula nélküli-e az öreg Sólyom jelleme, mint a minőnek fel szeretné tüntetni. Mikor Sólyom a III. felvonásban megtudja, hogy Aladár a vasuti ügyben hivatta, azt feleli, hogy kár volt hivatnia, mert nem teszi. Csak midőn tudomására jut, hogy siker esetén elesnének az emberek a vasutjuktól, áll reá. Tehát gyülöli őket? Hát összefér a cátói jellemmel embereket s nem ügyet tekinteni valaha?

Aladár jelleme szintén igen jól van gondolva, de nincs eléggé marquirozva. Nagyon is sok részlettel akarta szinezni jelleme fővonását, melyeket nem tudott az egészbe beleolvasztani. Aladár egész életét tanulmányai közt élte le, de ez nem látszik meg rajta, nem balog, nem ügyetlen, sőt salonias, comme il faut megjelenése a lehető legbiztosabb. De hát ez könnyen érthető egy sokat utazott, világlátott embernél, de sokkal kevésbbé már, hogy oly bizonytalan nőkkel szemben, minőnek a szerző feltüntetni szeretné. Meg is hazudtolja önmaga is ezt, mert egy pár jelenete a kacérkodó Gizellával ép az ellenkezőt bizonyitja.

Sikerültek nőalakjai is. Az egyszerü, kedves Aranka valódi mintaképe a jólelkü, romlatlan kedélyü vidéki lányoknak, a kik épen egyszerüségükkel, öntudatlan bájukkal oly hamar lekötik a fiatal embereket. Ki ne ismerné Katalint, a jobbmódu középnemesség nagyravágyó, férjükön hatalmaskodni szerető asszonyait, kik mindannyian báróférjről álmodoznak leányaik számára, de némi vonogatódzás után előbb-utóbb belenyugodnak, ha egy jóravaló ügyvéd vagy mérnök veszi el őket. Nem ritka alak a hiú, szépségében elbizott fiatal özvegy se, Gabriella, ki csekélynek érzi a kisvárosi társaságot magához, parasztoknak tagjait finomságához, több, nagyobb, magasabb után vágyik s e többnyire el nem ért vágyban öregszik is meg.

Érdekesek mellékalakjai is. A kisvárosi vendéglős, ki excellentiát vár a három szobás lakásba s immegve fogadja az »indzsellirt«, a fiatal, csinos vendéget váró szobalány s a néhány szavával is kitünően alakitott magyar prototyp alak, a mindig opponáló kolompos.

Hogy a vigjáték tetszett a maga idejében, nem csodálhatjuk. A közönség nem látta még ez alakokat a szinpadon. Szigligeti, ki jóformán az egyedüli volt még, ki a napi társadalomból vett alakokkal lépett a szinpadra, inkább a családi körből vette alakjait, a közügyek teréről alig. De másfelől ismerte jól, regényekből, Jókai regényeiből. Első pillanatra tán furcsának tetszik, de ugy van, hogy Toldy István, a drámairó, egy regényiró: Jókai hatása alatt lépett föl. Ez alakokat, különösen a főbb alakokat majd mind megtaláljuk Jókai egyikmásik regényében. Igaz is, hogy senki az ötvenes-hatvanas évek rajzát annyiszor s oly igazul fel nem használta, mint épen Jókai, ugy, hogy némileg természetes is, hogy azon ki ő utána e téren próbálkozni akart, okvetetlen meg kell hatását éreznünk.

S igy végeztünk volna is e vigjátékkal, ha éppen e vigjáték szó meg nem akasztaná még egy pillanatra utunkat. Vajjon vigjáték-e a Jó hazafiak igazán? Igaz, hogy személyei felsülnek szándokukkal, de vajjon elég-e ez arra, hogy valamely szinmüvet vigjátéknak nevezzünk? Elég-e ez különösen oly vigjátéknál, melynél a fősuly ép a jellemekre van fektetve? Ugy sülnek-e fel e szereplők, hogy többet bele se mernek effélébe vágni? Vagy oly csekélységen törték-e fejüket, melylyel ha esetleg sikerül is, sem sokat törődünk. Gondolkozzunk csak kissé rajta. Hisz ezek rossz emberek. S lehetnek-e rossz emberek vigjáték hősei?

Nem azért hoztuk pedig ezt föl, mintha a mű érdemeiből ezáltal a legcsekélyebbet is le akarnók vonni. A név utóvégre nem teszi s tudjuk s valljuk is, hogy a hol a pedanteria kezdődik, ott megszünik az aesthetika; de felhoztuk, mert ép a napokban is tapasztaltuk egy müvével nagy port vert irónk »vigjátékán,« mily kevéssé gondosak e tekintetben iróink.

Csak, hogy némileg magánéletét is vázoljuk, emlitjük föl, hogy még e müve előtt, mindjárt az alkotmányos élet beköszönte után, hivatalt is vállalt Toldy István.

A minisztériumnak előbb elnöki, majd pénzügyi osztályában volt titkár, míg ismét a belügyibe ment át, hol a sajtó osztályának lett vezetője. A hivataloskodás, mint e gyakori helyváltozásból is gondolhatjuk, nem igen conveniált neki. Sokkal jobban beleizelt már az irodalmi életbe, semhogy azt bármily carriérért is abbahagyta volna. Pedig a kettőt együtt nem igen folytathatta. Nem mintha a kettőt nem lehetett volna összeegyeztetni, de Toldy, egészen őszintén szólva, nem az az ember volt, ki sokat szeretett volna szobában ülni. Ő mindenek előtt világfi volt s szeretett jól élni. Tán jobban mondom ugy, hogy szeretett szellemesen élni. Társaságokba járni, okos nőkkel csevegni, ott lenni mindenütt, hol az a kis világ együtt van, melyet egész világ-nak neveznek. Eleme volt ez, honnan irói hangulatát meríté. Habár, mint müvei mutatják, sokat olvasott, még sem volt a könyv embere. A világ fia volt, ki azt tartotta, hogy egy kis kaland, melyen ő maga átesett, többet ér, mint Dumasnak, Scottnak valamennyi lovagregénye. S mennyin esett keresztül!

Önök hölgyeim, kik e sorokat tán olvassák, s kiknek ma-holnap, valószinüleg ép oly kedves eladó leányaik lesznek, a minők maguk voltak, midőn még a boldog emlékezetü császárfürdői Annabáloknak (szjah, a császárfürdői bálok!) voltak királynői vagy a pesti jogászbálban (mik azokhoz képest a mostaniak!) tették le világbalépésük első dieső próbáját, még bizonyára emlékeznek arra a magas, széles vállu, érdekes arcu, dús hajzatu barna fiatal emberre, a ki a legügyesebb táncosuk, legszellemesb udvarlójuk, legkedvesebb mulattatójuk volt, s a ki önöket mindannyijukat olyannyira szerette, s a kit — istenem, hisz oly édes visszaemlékezni a multra — Önök is mindannyian — olyannyira szerettek! Önök, a magyar vidékeknek tüzről pattant menyecskéi vagy a Lipótvárosnak most már Nagyságos asszonyai, kik akkor még nem vágyakoztak Ischlbe, Carlsbadba, de Füreden, a Császárfürdőben oly igen jól mulattak, tudják legjobban, ki volt Toldy István. A kinek mindig volt egy finom ötlete, egy szellemes bókja, egy pikáns megjegyzése (melyért oly jól esett durcás arcot vághatni!) készletben, a kinek ha volt keserü órája, önök miatt volt, de a ki minden édes percét is csak önöknek köszönhette.

De nem tagadhatják, nem is volt hálátlan Önök iránt; nemcsak az emlékezést hagyta meg Önöknek eltünt szép napok után, de meghagyta Önön magukat is, hogy valamennyi fiatal leány Önökön tanuljon szép, kedves, bájos, kacér, csábító lenni. Ép azért én nem is csodálom, hogy Toldy müveit, ha kedvvel olvassák még maig is, oly nagy hatást még se tudnak már kelteni a világban, mint megjelenésükkor. Hogy is! Hisz akkor a nővilág minden egyes tagja érdekelve volt külön-külön a megjelenendő müvel szemben. Mily lázas izgatottsággal vágta föl a recsegő iveket, melyekről biztosan tudta, hogy valamelyik lapjukon bizonyosan az ő külön használatára irt csevegést, rajzot vagy novellettet tartalmaznak; mikor biztosan tudta, hogy az ő kedves Olga barátnőjének esete, mely oly nagy zajt csapott a saisonban, bizonyosan benne lesz s hogyan benne! Azzal a sajátos könnyed szellemmel elbeszélve, a mi már nem is szellem, hanem — esprit, azzal a kizárólagosan monopolizált pikanteriával, mely igazán pikáns, mint a kaviár.

Valóban, Toldy István egyedül álló alak irodalmunkban, ki egy uj iránynak tört utat, mely még hiányzott belőle. Mikor a nagy Kazinczy föllépett, méltán panaszkodék, hogy a legfőbb, a mi iróinkból hiányzik az izlés. Igaza volt, minden volt, csak izlés nem. Egy félszázad meghozta azt is. Kisfaludy K., Vörösmarty, Petőfi, Arany hoztak izlést irodalmunkba. Igaz, tiszta izlést, mely nem mulik el a mával s nem temeti el a holnap. A szép (s mi egyéb az izlés, mint a szép) örök s nincs változandóságnak alávetve. Azért örökök ők maguk is.

Toldy István egyébnek látta hiját; engedjék meg, hogy ez egyebet azok szavával nevezzem, a kiknél termett s a kiktől mindenüvé, a hol van, importáltatott — az esprit-nek. A »szellem« nem fejezi azt ki, vagy legalább egyebet is fejez ki, mint a mit az esprit magában foglal. Ha nehéz az izlést megmagyarázni, még sokkal nehezebb az esprit-t. Mint minden philosophiai fogalmat, ugy az esprit-t is legkönnyebb még negativ adatokkal körülirni, azzal, a mi nem. Mert az esprit, s itt ne gondoljanak, kérem, tubákszelencés philisophusra, szintén philosophiai fogalom. Hogy szellemes legyen valami, nem szabad minden előtt unalmasnak

*

lennie. De ez még nem elég. Mert a mi nem unalmas, az még csak érdekes s érdekes pedig minden, még a legunalmasabb is, annak, a kinek. De hogy szellemes is legyen, könnyünek is kell lennie, mint a folyón ringó sajkának; röpülni kell tudnia, mint a pacsirtának, játszinak kell lennie, mint az evetnek s aranyhimes szárnyakkal birnia, melyeket ragyogtatni tudjon a napsugáron, mint a pillangónak. Mind e tulajdonok persze nagyon elősegitik, hogy könnyü legyen, mint a felfujt hólyag, repüljön, mint a papirsárkány, játékos legyen, mint a macskakölyök s tarka, mint egy hatvan éves szűz ruhája, csakhogy ekkor már nem is esprit ám. Valami utánzat, mely ugy hasonlit eredetijéhez, mint a talmi az aranyhoz. — Izlés van ugyan az espritben, de nem egészen az, sőt egymástól igen különböznek is. Mig az izlés örök ugyanis, az esprit nagyon is mulandó. Minden kornak, sőt majd minden embernek más a szelleme s ezek között vajmi sok a talmi s vajmi kevés az arany.

Toldy István szinarany volt. Tudta nagyon jól, hogy nem időnek, csak kornak dolgozik, de azért dolgozott; látta a hiányt, érezte, hogy ő tudni fogja pótolni.

Vegyék elő Toldy István bármelyik novelláját, s találni fognak benne, ha egyebet nem, szellemet. S még valamit.

Pikánsat. Sokkal kevesebb a bátorság bennem, semhogy itt mindjárt alig emésztve el az elsőt, már egy második distinctióba is fogjak. Hogy mi a pikáns? Ki tudná azt megmondani? Együttjár többnyire a szellemmel, de nem egy vele. A mi a levesnek a só, a boeufnek a mustár, a sültnek a saláta, az a szellemnek a pikáns. Nem lehet meghatározni, jó a nélkül is, de valódi ízt csak az ád neki. Szörpöljenek ki egy pár Ostendéből frissen érkezett osztrigát, igyanak rá egy pohár Roederert vagy vve. Cliquot-t, s megtudják mi a pikáns; olvassák el Toldy István valamely csevegését, akár a melyiket *Adél asztalára* irt, akár a mit a *Nőkről a nőknek* szánt, vagy a mit a *Tarka képekben* rajzolt, sőt ha érzékük kissé tompult lenne, bár a szerzőjétől ugyan megtagadott, de azért nem roszszabb, legfölebb kissé erősebb — *Menyecskék könyvét*, s bizonyosan meg fogják tudni, hogy mi a pikáns.

És e kettő, a szellem és pikáns, jellemzik kiválóan Toldy Istvánt s adnak neki külön helyet irodalomtörténetünkben, s ezeket, noha többé-kevésbé minden munkáját átfonják, legjobban mégis novelláiban találjuk meg s ezért tartottuk ezt legjobb helyen itt elmondandónak, hogy innen aztán minden további bevezetés nélkül áttérjünk második drámájára: az *Uj emberek*-re.

Ha az összefüggést keressük az Uj emberek s szerzője egyéb munkássága között s a mint láttuk, Toldynál ezt lehet, sőt kell is keresnünk, akkor legjobban novellái folytatása gyanánt tekinthetjük, noha mint Toldy minden szinmüve, ugy ez sem szükölködik tendencia nélkül. De összefüzi novelláival e müvét különösen a légkör, melyben a cselekmény mozog; a szellem, mely az egészen átvonul, s a társaság, melyet első pillantásra azonosnak ismerünk fel azzal, melyet novelláiban szeret rajzolni. Mert Toldynak megvan a maga társasága, melylyel kiválóan szeret foglalkozni; az, melyben ő is forog, melynek ő is tagja; a jobbmódu középosztály. Nem kalandozott olyan után, a mit csak futólag, felületesen ismer, midőn előtte volt egy gazdag bánya, melyet egész mélyeig felkutatott. Toldy értett iró lenni s tudta, hogy az ilyesmi már félig biztositja a mű sikerültét.

A maga uj emberei tulajdonkép minden kornak megvannak. Az ifjuság halad s az öregek többnyire elmaradnak mellőlük. Ha a nemzet élete normális körülmények között folyik, ugy ezek az uj emberek nem igen vehetők észre. De élesebben tünnek ki, ha a nemzet válságokon megy keresztül, ha menete kizökken a rendes, mindennapi kerékvágásból s gyorsabb haladásnak indul. Néha nem is az egész nemzet kezd ily gyorsabban haladni s ilyenkor a két fél véres harcokat vív egymással, de ha keresztül megy az egész is e processuson, egyesek, kisebb nagyobb bajok mindig ellene szegülnek, részint önérdekről, részint lomhaságból a haladásnak.

Toldy éles szemét nem kerülhette ki, hogy a szabadságharc fenséges eszméi, az ezt követett gyászos bukásból, keserü elnyomatásból meritett okulás uj eszméket s ezekkel együtt uj embereket hozott a magyar társadalomba, melyek a beköszöntött alkotmányos aerával kezdtek kényszeredett pihenésükből tettre ébredni. A conservativ eszmék helyére liberálisak léptek; a nemesi

henyélés helyét a polgári munkakedv váltotta fel; a születés aristokratiáját az ész s a pénz aristokratiája kezdte pótolni. Ez utóbbiak küzdelmét az elsőkkel rajzolja e vigjáték. Nem viszi bele az egész társadalmat, nem rajzolja az eszmék küzdelmét egész nagyságukban; kicsinyben tükrözteti vissza az egészet, a mennyire egy vigjáték keretébe illik. De mint a jól talált tájfestményen megismerjük a hasonlithatatlanul nagyobb vidék képét: ugy ismerünk itt is a kicsinyben a nagyra.

A nyugalomba vonult rentier, most már nemes és földbirtokos Csipkey Kelemennek gyönyörü s szellemes özvegyasszony lánya van, Metella, kinek az egész fürdői közönség ifjusága udvarol: Tarczal Ábris és Darlay Viktor, a gentryk s Csetneky, a már nem épen fiatal gróf leghevesebben. De Metella okult a maga kárán, melyet első házasságában szenvedett, s noha atyja szeretné ha a Krauthuber nevet valamely hangzatosb magyarral cserélné föl, nem szándékozik addig, mig szive nem sugallja ezt. Különben e szivsugallat nem sokáig késik, s hangzani kezd, mihelyt Metella Kövesdy Ervinnel találkozik, a ki azért jött a fürdőbe, hogy Csipkeynek egy választókerületet ajánljon fel. Ervin nagyon hasonlit a szerző jelleméhez. Szabad gondolkozásu, egyenes jellemü férfi, a ki szeret komolyan gondolkozni s dolgozni is, de a ki képviselősége mellett sem veti meg az ifjuság mulatozásait. Metella ismeri már Ervint s nem is a legkellemesb oldaláról. Olyan ismeretség, minőt Pesten s általán nagy városokban lehet szerezni. Maga Metella igy beszéli el:« — Alig lépünk az utcára, azt vesszük észre, hogy nyomunkban van egyike azon gavalléroknak, kik szinte az utcán laknak, — egyszerre csak elénk kerül, — megáll, — passirozni hágy, — monoclijával vagy binoclijával megnéz — oly mustráló, oly sértő tekintettel, mely a vért arcunkba hajtja, — majd eltünik, azt hisszük már megszabadultunk tőle, midőn egyszerre ismét előttünk terem. És ez ismétlődik minden utcasarkon.« Ilyen ismeretség Ervin s Metella bosszankodik is rá, soha nem annyira, hogy magáról megfeledkezve, igen érdekes párbeszédbe ne ereszkedjék vele s csak későn ne vegye észre, hogy hisz ez emberrel szóba se akart állni. Igaz, hogy olyan e párbeszéd, mely vetekedik Sardou és Augier legszellemesb dialogjaival. A legjobb uton vannak, hogy egymásba szerelmesek legyenek s Metella megköveteli Ervintől, hogy büntetésül eddigi üldözéseért ezentul kerülje, mit Ervin meg is igér, mig Metella az ellenkezőre engedélyt nem ád. E közben elterjed a hire, hogy Csipkey követjelöltnek lép fel s e »tolakodás« persze nagy izgalmat okoz a gentryk között, ugy hogy Csetneky gróf elhatározza, csak hogy ezt a szégyent meg ne érje, ő maga lép fel. S harc és háboru az I. felvonás vége, az uj emberek harca a régi emberek ellen!

S folyik ez a másodikban is. Az ellenpárt fenyegetéssel. ijesztéssel akarja rábirni Csipkeyt, hogy mondjon le s ez már-már gyöngül is, midőn Ervin közbejötte ismét felbátoritja. S folyik tovább a szerelmi viszony is. Metella és Ervin már tudják, hogy szeretik egymást — külön-külön, de meg nem vallják egymásnak. Ervin célzott egy izben erre s Metella a szeme közé nevetett. Metella egyátalán kissé komplicált jellem. Egészben véve olyan, mintha Toldy novellahősnőiből lenne kivéve; itt a drámában persze jobban kiszinezve, élesebb világitásba helyezve s ekkor azt látjuk, hogy ezeknek a jellemeknek nincs mindig biztos alapjuk. Már a novellákban észre veszünk némi idegen ízt rajtuk s ezt annak a franciás szellemnek tulajdonitjuk, mely Toldy munkásságát átfonja s csak itt látjuk, hogy többnyire magában a jellemben van a hiba. Metella szellemes és chic asszony, nagyvárosi minden izében. Bosszantja némileg, hogy az utcán üldözik, komolyan azért még se teszi, mert tudja, hogy mit jelent, s mert tudja, hogy nemcsak vele, de bárkin is megeshetik. Ervint is azon léha emberek egyikének tartja, kiknek ez az egyetlen foglalkozásuk, de meggyőződik az ellenkezőről. Metella megszereti Ervint s Ervin megvallja neki, hogy szereti. Metella a szemébe kacag. Elhinnők ezt, ha Metella nem szeretné csakugyan az ifjut. Akkor gondolhatná, hogy csak időtöltésből udvarol neki s rövid liaisont akar vele kötni. Igen, de akkor el kellene esni annak a csomónak, melyet a szerző ebből a kis akadályból tagadhatatlanul szellemesen kötött s mely a harmadik felvonás jó részét betölti. De kellett ez a jellembeli ellenmondás a szerzőnek azért is, mert ez a kacaj a szerelmesek egyetlen akadálya. E nélkül már a II. felvonás elején

szépen egymáséi lehetnének. Mert Irma, Ervin nővérének ellenkezését, a mint maga Ervin, ugy mi sem vehetjük komolyan. Irmának nem tetszik Metella s ő más nőt választott ki számára. Hogy bátyjától elejtse Metellát, beleugratja a három udvarlót, Tarczalt, Darlayt s Csetnekyt, hogy kérjék meg az öregtől Metella kezét. Az öreg bizonyosan lemond a vő javára a képviselőjelöltségről s igy a kerület is megmenekül a szégyentől. Igy aztán sikerül a szerzőnek mégis némi bonyodalmat összehozni, mely egy kevéssé, de csak nagyon kevéssé veszélyezteti Ervin szerelmét is s az uj emberek győzedelmét is. Darlay nyomban meg is kéri Metella kezét, de biz az öregtől kosarat kap. Ezen felfortyan s gorombáskodni kezd Csipkeyvel, midőn végre, bizonyára kissé elkésve, közbelép egy valódi uj ember, Csipkey fia, Lajos, ki párbajra hivja az apján elkövetett sértésért Darlayt.

Ily csekély bonyodalom mellett csoda, ha ez a III. felvonásba is átnyulik. A vevérszerepet Lajos veszi át. Lajos igen derék fiatal ember. — Fölleljük benne az ó-nemesek jó tulajdonait azok hátrányai nélkül s az ujak tetterejét azok nevetséges oldalai hiján. Már előbb kérte atyját, hogy ne vállalja el a jelöltséget. Tolakodóknak fogják őket tekinteni s talán méltán, mert szereztek-e már érdemeket maguk rá, de az öreg nem hallgat rá. A párbaj megtörténik s mig az öreg jajveszékelve futkos körül, hogy a fiát megölik, addig Lajos derekasan megvagdalta heneegő ellenfelét s ezzel az ó emberek rokonszenvét is kinyerte. Másfelől Metella Irma rokonszenvét nyeri meg jószivűsége s jogosan büszke önérzete által, ugy hogy ő maga kéri meg kezét Ervin számára. A képviselő-jelöltségről mind Csetneky mind Csipkey lemondanak a derék Lajos javára s kilátás van, hogy a kerület egyhangulag fogja megválasztani. (Folyt. köv.)

CSOKONAI KIADATLAN IRATAIBÓL.

Mi a csók?

Szép szüz! bámul bennem a csuda bálványa,
Hogy tőlem a csókot irásba kivánja.
Oly néma játéka az a szeretetnek,
Melyben a személyek csak cselekedhetnek.
Csekély elmém szerént tehát azt itélem,
— Kivált ha megyez a szépséged vélem —
Hogy jobb e tudományt szájról szájra adni,
Mint leirásával hiába fáradni.
Mivel az is érzés édesbb a hallásnál,
És nincs igaz mondóbb a tapasztalásnál.
Részeltessen engem azok közül egybe,
Melyeket két jó sziv ád egymásnak jegybe.
S akkor kérdezze meg maga indulatját
Majd érzi a csóknak bőv magyarázatját.
Mely szerelmes szikrák pattannak a tüztől,
Mikor lángot vetnek a meggyuladt szüztől.
Érzéketlen látná az érzékenységet,
Hol emésztés nélkül e csudatüz éget.
De mivel szépséged annak mesterségét
Érti és titkának tudja kezdő végét:
Cselekedet által jobb szivvel felelnék,
Mert az az irásnál kevesebbe telnék;
Inkább szép orcáján nyomnám a pirosra
A csókot, melyet most festett papirosra;
Mindazáltal attól függvén boldogságom,
Ha parancsolatit keresztül nem hágom,
Erőszak által is kedvét teljesítem,
Ajkain tisztére pennám kényszeritem.
Az erőltetésig mindent elkövetek,
Valamit egy ilyen dologba tehetek,
Melynek jobb formáját vennénk két ajakkal,
Mint száz betüfestő s képiró tollakkal.
De e szolgálatot szegődve igérem,
Ha fáradtságomért megfizeti bérem.
Nagy terhü kérdését ingyen nem vállalom,
Legalább egy pár csók légyen a jutalom,
Hogy megitélhessem magam is belőle,
Jól irt-é a pennám, vagy rosszul felőle.

A csók jelent belső szives indulatot,
Szeretetre méltó titkos akaratot;
Az a kedvességnek bélyegző betüje,
Az ajánlásoknak pecsétlő gyürüje;
Oly áldozat neme, melyet bémutatnak
Bálványimádói a szép ábrázatnak.
A páros hivségre szentelt sziv bélyege,
Melyet a friss vérnek tüzesit melege.
Oly néma szó, melyen beszélnek a hivek,
Két egymás lángjától egybeolvadt szivek;
Hallgatással eső titkos beszélgetés,
Egy leghirtelenebb kérdés s felelgetés;
Két testnek egymáshoz ütődött tüzköve,
Lassacskán csattanó szikrányi menyköve;
A szeretet izét kóstoló száj nyoma,
A beteg kivánság sebkötö flastroma;
A test nélkül való indulatnak képe,
A szüz nyájasságnak embert fogó lépe;
Egy igen édesen tett ajak harapás,
Egy orcát pirító kedves pofon csapás;
Oly nádmézzel készült manna, melyet noha
Szüntelen ennél is, nem elégit soha;
Oly gyümölcs, a melynek szedheted almáját,
Mely szempillantásba elültetted fáját;
S a kit már az ilyen csókig szeretgetnek,
Negyedik fokára hág a szeretetnek.
Háromféle nemét esmérem a csóknak:
Első az, a melylyel a feljebb valóknak
Hálát szokás adni, avagy tiszteletet,
Másodikkal pedig csókol a szeretet,
Már akár a búja, akár az ártatlan,
Mert e tudományban egyik sem tudatlan.
Harmadik és végső a szinmutatásé,

A mely fábrikából volt hajdan Judásé,
De ez az utolsó nincsen ott szokásban,
Hol két különböző nem szeret egymásban.

Mivel leirása a második csóknak
Hibázhat, ugy tartom, ne higyünk a szóknak;
Inkább ajakinkra egy nehány párt vegyünk
S itéletet aztán a dologból tegyünk.
A tapasztalás lesz legigazabb birám,
Hogy a dolgot jól e vagy hibásan irám.
Meghallásból tudtam, de ha megpróbálom,
Más parancsolatra jobban eltalálom;
Vagy ha voltaképen nem értem a csókot,
Megkérdek még egy szép strimflikötő pókot:
S vajha arra kérni szépségedet merném!
Bezzeg akkor lenne angyali mesternén;
Tanitó vesszején első próbát adnék,
Aztán kezére is majd reá akadnék.
Mely sokkal lenne szebb, mint az az előbbi.
A harmadik pedig annál is — s a többi.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY.

Cs. V. M. e költeményét egy Ágoston János által (Debrecen 1829.) másolt mintegy 500 lapos kéziratgyüjteményből közlöm. Valószinüleg még a collégiumban irta Cs. s szokása szerint odaadta valamely ismerősének. Midőn aztán költeményeit kiadni óhajtván összeszedte barátaitól és ismerőseitől, tudjuk, hogy ő maga panaszkodik, mennyi veszett el. Az általam közölt költemény is bizonynyal ezek közül való, mert Toldy a »Nemzeti könyvtár«-féle kiadásban megemlékszik róla s oly megjegyzéssel kiséri, hogy elveszett. E kéziratgyüjteményben egyébiránt van még Cs.-nak több kiadatlan müve (egy szindarab is,) valamint a »debreceni kör« több tagjának is, de ezeket majd később ismertetem egy nagyobb cikkben.

Megjegyzem, hogy a költeményt a mai helyesirás szerint másoltam le.

KABOS EDE.

A BALLADA-JÁRVÁNY.

Sajátságos szatirája az életnek, hogy kiváló tehetségek zajos sikereit a kevésbbé tehetséges utánzók hadának gyönge viszhangja megcsufolja, hogy a mester tanait az apostolok addig magyarázgatják, bővitgetik, variálják, mig sikerül azokat ellenszenvesekké tenniök, lejáratniok. Minden irodalomból, a mienkből is, fölösszámú példát idézhetnék ez állitás igazolására. Eltekintve az idegen költők utánzóitól a mult század végén s ennek az elején, felhozhatnám Petőfi majmolóit az ötvenes években, a hazafias nyikordulatok özönét a hatvanas évek közepéig vagy, hogy a jelenben maradjak, a Mikszáth sikerein felbuzdult rajzirók hadát. S hány féremüvet visel a lelkén boldogult Tóth Edénk! Csikynek is van már iskolája, melynek első és egyedüli kategórikus imperativusa: realizmus a drámában, (értvén ezalatt prózai nyelvet, közönséges alakokat és külső élethűséget, a minő teszem, a villamos csöngetyü, a Jaeger-féle gyapju-ing sat.) sőt Ágai Adolf is egész kis udvart teremtett maga köré. Egyidőben az Ezópus-Csók-féle iránynak is voltak hivei, de e költői müvek aránylag nem nagy külső sikere más, nagyobb népszerüséget hozó genre felé terelte őket.

A legujabb veszedelmes irodalmi járvány a ballada terén kezd dühöngeni. Legujabban egyszerre két kezdő egész kötet balladával szaporitotta a könyvpiac selejtes termékeit s akadt lap, a mely még meg is dicsérte őket, hogy nem holmi »egyéni« ömlengésekkel versenyeznek a költő koszorujáért; mintha a lirikusban lehetne más valami is érdekes egyéniségén kivül s mintha nagy részben nem attól függne kiválósága, mennyire egyéni, közvetlen és őszinte! Igaz, hogy a ballada nem tisztán lira, de azért a ballada-költőt a tankönyvek minden osztályozása dacára se vehetjük másnak, mint lirikusnak, a minthogy kitünő ballada-irók mindenkor kitüntek az egyéni lirában is, mely a balladánál hasonlithatatlanul jobb utlevél a halhatatlanság birodalmába. A ballada szerintem irodalmi korcs, nem tiszta értékü műfaj, melyet nem képes igazolni teljesen sem az, hogy Arany János remekelt benne, sem az, hogy kiválóan alkalmas a szavalásra, sem az a balvélemény, hogy jó balladát irni nagyon nehéz, mert ez az irói temperamentumnak, a hivatottság minémüségének a kérdése. A ki nem termett rajzirásra, annak adomázó rajzot megirni sokkal nehezebb, mint — ha dráma-irói véna van benne — egy jó tragédiát.

Hogy a ballada csakugyan korcs műfaj, bizonyitja az is, hogy csaknem lehetetlen difiniálni. Lirának nem lira, mert hijával van az egyéniségnek, éposznak pedig jelentéktelen. Nem is született még olyan költő, a ki semmi egyebet nem irt, csak balladákat s az első e nemben furcsa unikum volna. Mindnyája a lirát is pengeti s rangját a Parnasszuson az határozza meg, mekkora lirikus. Ezért mondtam, hogy a

ballada-költőt nolens-volens a lirikusok közé kell számitani.

De maradjunk a ballada difiniciójánál. Greguss meghatározása, hogy a ballada »tragédia dalban elbeszélve«, inkább elmés, mint találó. Szerintem a ballada nem egyéb, mint a nép tragédiája, (vagy ha vig, a mi ritka, vigjátéka) épugy mint a népdal az ő lirája, a népmese pedig regénye. A mit az öntudatos költő formába önt, feldolgoz, a nép csak megpenditi, jelzi, nem lévén neki sem érkezése, se müvészi nyugalma, sem öntudatos képessége nagyobb és bevégzett müvek alkotására. A lirát csak megpenditi s abbahagyja, a mikor neki tetszik, nem mikor a vers kivánja; a tragikus eseményt csak tapogatódzva jelzi (a hires balladai homály!) s népmeséiben csak vázlatát adja a müvelt világ értelmében vett regénynek. Az a költő tehát, a ki balladákon töri a fejét, épugy leszáll a nép szinvonalára, mintha valaki maga-alkotta népmesékkel lépne föl az irodalomban. A költők költője, Shakespeare ellenben népballadákból alkotta nem egy halhatatlan tragédiáját; a két legnagyobb balladairó pedig: Arany János és Bürger népköltő volt. Persze azok, a kik a népet a bölcsesség netovábbjának, költészetét az énekek énekének tartják és hirdetik s a kiknek szemében a Szeretnék számtani Byron összes világbánatos nyávékolásánál, egy fölfedezett uj népmese Turgenyev valamennyi alkotásánál többet ér, a balladának is föltétlen magasztalói az »egyéni ömlengésekkel« szemben. Részemről a ballada kultiválását a lira hanyatlásának, az individualitás kiveszésének tartom s szeretnék mentül kevesebb balladászt látni.

Nálunk, mint e cikk elején emlitettem, legujabban, fájdalom, valóságos irodalmi betegség a balladairás. Arany János remek balladái hozták divatba abban az időben, midőn a népies költészet müvelése volt az egyedül üdvözitő irány s midőn ez is hirdetendő volt a nép szellemének diadalát az eszmélkedő, reflektáló müveltség felett. Hogy mennyire divatban volt a ballada, mutatja az is, hogy elméletére pályadij volt kitüzve s hogy szépirodalmi lapjainkban hosszu időn át alig lehetett mást olvasni, mint vagy népies szerelmi verseket és hazafias rugaszkodásokat (a Petőfi apró tanitványaitól) vagy balladákat (az Arany iskolájából.) — Akadt azután Arany Jánosnak egy oly kiváló tehetségü tanitványa, (Tolnai Lajos) mint Petőfié Tóth Kálmán, a ki némileg osztozott sikereiben s egy uj tanitványt csábitott a ballada terére, Kiss Józsefet, a ki a mai nemzedék divatos lirikusává lett s a tehetségtelen és névtelen balladászok egész raját hesegette föl az ország minden zugában, ugy hogy Apollo istensége dacára kitört a ballada járvány s az isteni lira versbe szedett törvényszéki csarnokká sülyedt.

A mi a balladát megmenteni képes, hogy költemény az ihlettség terméke maradjon: az a benne nyilatkozó lirai elem. Tolnai balladáit, eltekintve, hogy közelebb állnak a népies felfogáshoz és modorhoz, én azért is többre becsülöm a Kiss József jól kigondolt ügyesen megszerkesztett uton utfélen nagy hatással szavalt »tragédiái«-nál, (a költő helyes érzéke itt eltalálta hogy a ballada, mint népköltési termék csakugyan nem egyéb a nép tragédiájánál) mert több bennük a lirai elem. A Mostoha lány, e bájos, gyönyörü kis költemény vagy a Vándorló legény csupa énekelhető lira. S Kiss Józsefnek is ama balladái érnek legtöbbet, melyekből bizonyos egyéni melegség sugárzik reánk, mint az Ágota kisasszonyból, a Kincses Lázár leányából és a Simon Juditból. Hanem egy ügyes történet, jól kigondolt szakadozottsággal, ügyesen kiszámitott fordulatokkal megirva, bárhogyan tapsolják is a hangversenytermekben, még nem költemény. Fogadni mernék, hogy Ponson akármelyik rémregénye kivonatban, (à la Liebig féle huskivonatok) kellő »balladai homálylyal« megszerkesztve falrengető tapsokat aratna. Mindazonáltal a lirába eddig — hál' isten! — nem tudott befurakodni ennek az urnak a szelleme. A szinpadon már elégszer láttuk kisérteni a házasságtörési drámákban s a Negyvenhetedik cikk-féle torzszülöttekben s ha a ballada-járvány tovább terjed, félő, hogy Ponson du Terrail ellenállhatatlan varázsa a lirát is megejti, főleg, ha a közönség és a sajtó is az eddigi módon bátoritja a balladászokat tapsaival és elismerésével.

Nem mondom én, hogy a lirikus örökösen per én beszéljen, hanem, hogy a balladában is ne a cifra mesére és bonyodalomra, hanem a hangulatra és egyéni szinezetre fektesse a fősulyt. Az Arany balladái, a mi tartalmukat illeti, milyen egyszerüek! S a Szondy két apródja talán azért

legszebb közöttük, mert nem egyéb, mint dramatizált lirai ének. Göthe hires Mignonja, melyet nem tudom mi jogon kereszteltek el balladának, merő lirai sóvárgás; Schiller elbeszélő költeményei, melyeket az ujabb ballada-elmélet rosz balladáknak bélyegez, azért becsesek, mert sok bennök a festői, lirai elem; Heine, Tennyson balladáikban is annyira egyéniek, szubjektivek, hogy rögtön felismerhetők, ellenben a Ludvig August Frankel-féle iskola termékeinek költői becse nagyon kétes s a mester, bármenynyire nyerte meg Arany János tetszését, épen nem ajánlható mintaképül s nem más ballada-költő sem, a kinél a fő dolog az, hogy tetszetős történetet eszeljen ki, nem pedig hogy költeményt irjon, a mely egyéniségével harmoniál.

Egyéniségével, ha őszinte és rokonszenves, kisebb költő is hathat, a hogy azt Longfellow szépen megirta; balladát azonban csak nagy költőtől veszünk szivesen, olyantól, a ki gazdag egyéniségének néha szimbolumokat keres. Elég volt tehát már a balladákból, zendüljön meg ujra a maga közvetlenségében a lira, minden költészetnek csirája és nélkülözhetetlen alkatrésze s a mai nem őszinte kornak mostoha, mellőzött gyermeke! REVICZKY GYULA.

IRODALOM.

A »Magyar Történeti Életrajzok« első füzetéhez a mümellékletek nagyobb része már teljesen elkészült, ugy hogy a füzet már december 1-én a közönség kezében lesz. Chromolithographiában fogja hozni Mária királyné (Nagy Lajos leánya) három nyelvü zsoltáros könyvének egy diszlapját; számos egykoru kép másolatát s a brünni szerződés (1375.) facsimiléjét. Ezenkivül a Froissard-chronicáának két páratlan szépségü nagy miniatur lapja hasonlag chromolitographiában készül. Ha a közönséget az életrajzok szövege kielégiti, a mümellékletek szépsége bizonynyal kellemes meglepetésben fogja részesitni. A vállalatnak könyvkereskedés és colportage utján való terjesztését Mehner Vilmos vállalta el.

»A magyar nemzet családi könyvtára.« Ráth Mór ily cimü vállalatában »Ajegyesek«, Manzoni regénye, be van fejezve. A sok nyelvre leforditott jeles regény összesen három füzetet foglal el. A harmadik füzet, mely most jut a közönség kezébe, 60 krajcáron kapható. Ugyane vállalatban jelent meg: »Római világ«, mivelődéstörténeti rajzok a császárság fénykorából: Friedlaender, Jung. Bender és mások müvei nyomán átdolgozta dr. Bozóky Alajos, a nagyváradi jogakadémia igazgatója. Második füzet. A Római birodalom legnagyobb hatalmának korszakából mutatja be a világot uraló imperium belső életét alkotó elemeivel, szokásaival együtt. Tanulságos kiegészitője, megvilágositója a történelemnek s a mellett vonzó olvasmány. A füzet ára 60 kr.

Eötvös József összes munkáiból két ujabb füzet hagyta el a sajtót Ráth Mórnál. Hires történeti regénye »Magyarország 1514-ben«, be van fejezve a most megjelent kilencedik füzettel. A másik füzettel pedig megkezdi »A nővérek« cimü regényt, irodalmunk e kitünő müvét, mely azonban még csak most éri meg harmadik kiadását. Egy-egy füzet ára 50 kr.

»A csillagok lakói.« Camille Flammarion-nak, a hires csillagásznak ujabb müve jelent meg Charpentiernél Párisban, mely általános feltünést kelteni mindenben alkalmas. Flammarion a legnagyobb határozottsággal jelenti ki, hogy földünkön kivül több csillagnak is vannak lakói, de tudományunk jelenlegi állásánál fogva lehetetlen e lakók alakjáról fogalmakat alkotnunk »Az éltető erő, — mondja Flammarion, — mindenütt müködik e világok külömböző elemeinél fogva. — Szervezetünknek nincs meg a legparányibb olyan tulajdonsága sem, mely azokon létjogosultsággal ne birna.« Flammarion ugyan nincs Wolff Keresztélylyel egy véleményben abban, hogy ha a föld lakójának átlagos nagyságát öt láb négy hüvelykre tesszük, a Jupiter lakóinak átlagos magasságát 14¾ lábra kell tennünk, más uton mégis ahoz közel járó eredményre jut, midőn azt mondja: »A többi bolygók lakói benső szervezetükben ép ugy különböznek tőlünk, mint külső kinézésükben.«

A paedagogiai encyclopedia (a neveléstudomány szótára) cimü vállalatból a 9-ik füzetet kaptuk. Az »idegen ajku iskolák« cikkel kezdődik, s az »iskola« cikkel végződik. Szerkeszti Verédy Károly. Kiadja az Athenaeum-társulat. Ára egy füzetnek 30 kr

Csiky Gergely szir.müveiből a kilencedik kötetet adta ki az Athenaeum-társaság. A nemzeti szinházban legközelébb előadott »Nóra« négyfelvonásos dráma tölti be a kötetet. Ára 70 kr.

MÜVÉSZET.

Sarah Bernhardt ujra beszéltet magáról. Mint tudjuk, Sardou legujabb szinmüvéből, »Theodorá«-ból, már megkezdődtek a próbák és Sarah Bernhardt, kinek a cimszerep volt szánva, megbetegedett. Egy párisi hirlapiró meglátogatta Sardout és kérdezte tőle, hogy a müvésznő csakugyan beteg-e. Sardou erre következőleg felelt: »Bizonyos, hogy beteg. A szegény nő, reménylem, hogy ismét egészséges lesz, de nagyon el van csüggedve, meg van semmisitve. Müvésznői teendőihez képzelje hozzá pénzbajait, melyeket borzasztó hanyagsága okoz, és egy egészen magánjellegü bánatot, azután, hogy vidéki körutja alkalmával Richepin ur »Macbeth«-je nem adta meg neki az elégtételt, melyre igényt tarthatott és érteni fogja állapotát. Mindent tuloz, a bánatot és az örömet is; pénzügyeit szeleburdi módra vezeti; meglopják jobbra, balra; oly kötelezettségeket vállal el

melyeket nem tarthat meg; e miatt rettenetesen felbőszül és gyülöletet érez, mely annál jobban elkeseriti, mert heveskedő jelleme dacára nem szerezhet mindig kellő érvényt gyülöletének. A »Theodora« olvasó próbája péntekre október 17-re volt kitüzve; Sarah, a ki istentagadónak mondja magát, mindazonáltal nagyon babonás; fél a péntektől. Az első próbát tehát elbalasztottam szombatra, folyó hó 18-ikára, noha az ő jelenléte nem is volt szükséges, miután ő már tudja a szerepet Csütörtök este Duquesnel urtól levelet kaptam, hogy a müvésznő nagyon beteg. Elmentem hozzá. Roppantul izgatott állapothan volt, kezeit tördelte, a szőnyegen hánykolódott, harapta a szőnyeget, sirt, kétségbe volt esve. Világos volt, hogy egy belső dráma itt brutális befejezést talált; mintha ütések történtek volna. Könyörgött, hogy a felolvasást halaszszam el még egyszer; igérte, hogy bátor lesz és hogy nemsokára fel fog gyógyulni. Megjegyeztem neki, hogy hétfőn a »Pattes de mouche« főpróbája lesz, hogy a »premiére« napján el leszek foglalva; erre megigérte, hogy másnap eljön a szinházba. De másnap Sarah Bernbardt Sainte-Adresebe utazott.« A müvésznő nagy zajt csapott betegségén nagyot leudıtett az, hogy a P. St. Martin-szinház igazgatója közelebb meglátogatta. A nagy Sarah kijelenté e látogás következtében, hogy három nap alatt meg fog jelenni a »Théodora« próbáira. Az igazgató azt a határozatot adta tudtára Sarahnak, hogy szerepét eljátszsza — más, Teissandier k. a., vagy Diea-Petit k. a., mert Sardou elhatározta, hogy darabja sorsát nem teszi függővé a Sarah »betegségeitől«, de előadatja decemberben minden körülmények között.

Érdekes régi kép látható most Pósa Gusztáv festő üllői-uti (15. sz. a.) műtermében. A kép Fejérvári Miklós XVII. századbeli naszádos fővajdát, a jelenlegi honvédelmi miniszter egy ősét ábrázolja életnagyságban, családi cimerével és a hajdani királynaszádosok gazdag aranyzású festői öltözetében. A nagybecsü régiséget, mely a karlóeai levéltárból igen megrongált állapotban s elhomályosult szinekkel került elő, sikerrel restaurálta Pósa. A kép értékét emeli az a körülmény, hogy benne egyedüli emlékét birjuk az egykori magyar dunai hajóhadi katonaság costümejének. Felirata ez: »Effigies generosi ae perillustris domini Nicolai Fejirváry, militiae nationalis csajkistarum emeriti obervajvodae.« Közelébb meglátogatta Pósa műtermét Angyelics patriarcha-érsek is dr. Szentkláray Jenő egyetemi tanar kiséretében, elismerését fejezvén ki a festőnek a restaurálás sikeres kivételeért.

Liszt Ferenc királyhimnusza népszerü kiadásban jelenik meg legközelebb. Egy pár barátja ugyanis reá birta az ősz mestert, hogy himnuszát egyszerüsitve és énekhangra átirva dolgozza ki, hogy az az elemi és felsőbb iskolákban tanitható legyen s egyáltalán minél szélesebb körben elterjedést nyerjen. Liszt ez átiratával már elkészült s igy a király-himnusz népszerü kiadása már a közeli napokban elhagyja a sajtót.

A párisi operaház igazgatója: Vaucorbeil Ágost Manó meghalt. Vaucorbeil Rouenban 1821. decemberben született és egy Ferville név alatt ismert kiválóbb sziuész fia volt. Anyja 1863-ban vonult vissza a Gymnase szinháztól és 1864-ben meghalt. Vaucorbeil a zenére adta magát, a párisi conservatoriumba lépett és Cherubini tanitványa lett. Később ugyanez intézetben helyettes tanárrá lett, de ez állását csakhamar elhagyta, hogy teljesen a zeneszerzésnek éljen. Nehány dalgyüjteményt tett közzé, igen sok symphoniát, quatuort és triot irt. 1863. ápril havában az Opéra-Comique-ban »Bataille d'amour« cimen adtak tőle három felvonásos operát, melynek szövegét Sardou és Daclin irták, később egy lyricus magánjelenetet irt »Diaua halála« cimen, melyet Krauss k. a. adott elő 1870 ben a conservatoriumban s mely a hangversenyek egyik kedvelt darabja lett. Egy uagy operát is irt »Mahomet« cimen Henri de Lacraselle librettojára, de ez soha sem került szinre. 1872-ben közigazgatási tisztviselő lett s a subventionált szinházaknál a kormány képviselőjévé neveztetvén ki, hat évre rá a szépmüvészetek főfelügyelője cimét nyerte. 1879. május havában hét évre az operaház igazgatójává nevezték ki. Igazgatóságának első idejét jellemzi az, hogy igen kiterjeszkedett az előadások zenei, zenekari részleteire. Az első nagy opera, melyet ő hozott szinre, Verdi »Aida«-ja volt. Ennek próbáit és első előadásait maga a mester vezette. Vaucorbeil több izben volt a zeneszerzők egyesületének elnöke és a becsületrend szalagjával is kitüntették.

Margitay Dezső »Ezer forintos bankó« cimű népszinmüvét szombaton hozták szinre először a várszinházban. A darab főszerepét Blaha Luiza asszony játszotta.

Bülow János a meiningeni zenekarral már megindult hangverseny-körutjára. Összesen husz városban fog föllépni, a többi közt Frankfurtban, Karlsruheban, Strassburgban, Stuttgartban, Münchenben, Augsburgban, Bécsben, Budapesten, Grácban, Brünnben és Prágában. Minden városban két-három hangversenyt szándékozik rendezni. Berlinben e zenekar tavaly olyan rendkivüli tetszést aratott, hogy a tervezett három hangverseny helyett kilencet kellett adnia.

Rubinstein Antal, a ki jelenleg Berlinben időz, több apró zene-szerzeményt fejezett be és azokat ismert zongoraművészeknek, mint Menter Zsófinak, Essipoffnénak, d'Albert Jenőnek, Plantenak stb. ajánlotta. Legközelebb uj opera irását fogja megkezdeni, a melynek tárgya a byzanci korból van meritve.

Petykó Imre fiatal hegedümüvészt, a ki a nemzeti zenedében és a brüsszeli zeneakadémiában kitüntetéssel végezte zenetanulmányait, utóbb pedig a brüsszeli D'Alcazar szinház zenekarának tagja volt, a magyar kir. opera zenekarához szerződtették.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

46 szám. 1884 November 16.

COEUR-DAME.

Regény.

Irta GABÁNYI ÁRPÁD.

(Folyt. és vége.)

Az erdő szélét érintve, eszébe jutott a párbaj, a melynek itt valahol kellett lefolynia. Egy pillanatig megdöbbenve állott, azt hitte ugyan is, hogy a párbajban elesetteket ott szokták hagyni a viadal szinhelyén, s megborzadt a gondolattól, hogy valahol ráakad Zoltán holttestére. Később azonban bátorságot meritett . . . hiszen az lehetetlen, hogy a halottat el ne temessék! — — Tovább ment. Az ut kanyarulatánál, hol előtte való nap a két koesi befordult az erdőbe, lábnyomokat vett észre a hóban Tehát itt jártak. Két felől látszottak jönni, mert a nyomok egy helyen kereszteződtek. Aztán észrevett bizonyos távolságban két helyet, hol mintha egy kis csoport állott volna; kivált az egyiken nagyon el volt taposva a hó, szétszórva, mintha valami nagyobb tárgyat helyeztek volna ott a földre. Félénken tekintett körül, megnézve minden fatörzset, minden bokrot. Egyszerre halk sikoly lebbent el ajkáról, lélekzetét is elfojtva meredt maga elé a földre. Ott, a hol állt, vérnyomat vett észre a hóban . . . Apró, piros esöppeket, mintha kláris-gyöngyöt szórtak volna szét. Ez vér! . . . . itt némitotta meg ajkát a halál, itt furta át egy nyomorult golyó azt az egyetlen szivet, mely iránta nemesen érzett, mely szerette. S ő ezt a szivet is eltaszitá magától . . . a halálba kergette! Mert hiszen esak ő, egyedül ő az oka mindennek! — — — — Letérdelt a szent helyen és imádkozni akart, de egy áhitatos szó sem jött ajkára; feje aláhanyatlott keblére, tompa zsibongás tette egészen kábulttá, félt, hogy eszméletét veszti, azért gyorsan fölállt s odébb sietett. Oly gyöngének érezte magát, a hideg egész testét elzsibbasztotta már, eipői átáztak a hóban; ugy érezte, mintha mezitláb járna. Kereste az utat, mely kivezet az erdőből, de de alig látott tiz lépésre. Szemei előtt minden tánera kerekedett, szédülés fogta el. Az volt a szándéka, hogy — ha félholtan is, de valahogy a városba igyekszik jutni, s ott fölvéteti magát a kórházba. Irtózott e gondolattól, de végre a láz, mely kinozni kezdé, diadalmaskodott szégyenérzetén. — Már több óra hosszán át ment s még mindig az erdőben volt. Rémülettel vette észre, hogy eltévedt. Szaladni kezdett néhány lépést, aztán segitségért kiáltozott . . . szavát viszhangozta az erdő, de felelet nem jött rá sehonnan. Azt tudta, hogy, ha itt éri az éj — ugy el van veszve; meg fog fagyni vagy martalékul esik valami vadállatnak. Neki élni kell! . . . Az egyetlen mód, melylyel szörnyü vétkét némileg jóvá teheti, ha él, küzd, fárad nem magáért, de ama lényért, kit szive alatt hord. Ez a gondolat uj erőt öntött belé, s rettenetes kimerültsége daeára is űzte tovább. De hiába, az erdő mindig sürűbb, mindig homályosabb lett; térdig gázolt a hóban némely helyen, s többször elesett. Belsejében tűz égett és pokoli szomjuság kezdte gyötörni; egy kis tiszta havat vett ujjai közé s azzal nedvesitette lázas ajkait. Végre ismét valami nyomokra talált, melyek álattól származtak, de nem tudta megkülönböztetni, hogy eb, vagy pedig farkas nyomai-e? Néhány pereig habozott, irtózva hogy fenevadak közé jut . . . de aztán elszánttan indult a nyomok után, gondolva, hogy történjék isten akarata! — Egészen ellenkező irányba jutott. Csak az vigasztalta, hogy utjában a fák ritkulni kezdtek, lassanként világosabb lett körülötte s a hó már több helyen el volt taposva. Egyszerre esak harangszó ütötte meg fülét. Hallgatódzott. Távolból egy kis harang tiszta, ezüst esengését hajtotta felé a szél.

Kimondhatlan öröm szállta meg szivét, sirt és kacagott egyszerre s futni kezdett a hang után; de midőn megállt, hogy erőt meritsen s lélekzetet vegyen, már nem hallatszott semmi nesz; némaság volt körülötte, mint azelőtt. Ismét csüggedés vett rajta erőt, azt hitte, hogy az imént is csalódott, s kétségbeesetten roskadt le egy kidőlt fa törzsökére, hogy néhány percig pihenjen. Rövid vártatva valami neszre lett figyelmes, mely a háta mögött hallatszott. Tompa moraj . . . emberi hangok. Margit fölugrott s ekkor látta, hogy az erdő szélén van, s csak keskeny ut választja el egy kis falusi temetőtől. Meg volt mentve! Átkúszott az ösvényen, és a bokrok száraz galyaiba kapaszkodva a temető oldaláig ért. Most már tisztán hallatszott a harangszó, s az emberek beszéde is, s hogy az egész nem volt csalódás, azt tapasztalhatta Margit, mert vagy száz lépésre ama bokortól, mely mögött megvonta magát, embereket látott egy sötét üreg körül állani. Temettek. Több paraszt, néhány urias külsejü egyén, bizonyosan az egyházi szertartás emberei, s egy nő volt ott. De milyen nő! Magas termetü, szikár és méltóságos, mint egy bibliai alak. Haja hófehér, s némi ellentétet képez arcának bár nem fiatal de erőtőljes vonásaival. Egészen gyászba volt öltözve; ruhájának fekete szine összhangzott az előtte nyitott sir komor sötétségével. Kezei összekulcsolva omlottak alá. Arcán az a mély és igaz fájdalom honolt, melynek nincs hangja, nincs könyc, mely néma mint az éj és végtelen mint a tenger. Tekintetét merően szegezte a koporsóra, melyet a lelkész beszéde közben éppen most sülyesztenek a föld ölébe. Ugy állt ott, mint egy ébenfa-szobor, meg sem moccant. De midőn az első lehulló göröngy tompa zaja fölhangzott a gödörből, egy fuldokló jajkiáltás tört ki ajkain; könyei megeredtek, a sir felé hajlott, mint ha a kedves halott után akarná vetni magát, s szaggatott hangon kiáltott utána:

— Fiam! Édes fiam! Egyetlen fiam! Gyermekem! Adjátok vissza fiamat! . . . Oh mért hagytál itt engemet? Mért nem vittél magaddal?

A körülállók megragadták, hogy a sirba ne ugorjék.

Margit sohasem találkozott e nővel, s mégis oly ismerősnek tetszett előtte. Arcvonásai, mintha egy régi emléket eleveni-tettek volna fel szivében. Meg sem mozdult helyéről s feszült figyelemmel nézte a szomoru jelenetet, mely szemei előtt lefolyt.

Mikor a sirt behantolták, egy kis paraszt gyerek durván faragott fejfát állitott a fris, fekete földbe. Mindnyájan imára kulcsolták kezeiket. A lelkész még egy utolsó áldást mondott az elköltözöttre. Aztán lassan eltávoztak a sirkertből.

A kápolna kis harangja is elnémult. Csöndes lett a tájék, az est szürke homálya lassan veté fátyolát a földre.

Ekkor Margit előlépett rejtekéből. Óvatosan közeledett az uj sirhalomhoz, rá hajolt a fejfára, hogy leolvassa róla a belevésett nevet.

Olvasta s szivetrázó kiáltással borult a sirra.

VIII.

Mikor Margit ismét visszanyerte eszméletét, egy nagyon alacsony, füstös szobácskában látta magát. Rozzant, szegényes nyoszolyán feküdt, csak félig levetkőztetve. A részben papirossal leragasztott, kicsinyke ablakon lövelt be annyi világosság, hogy megtudta egymástól különböztetni a tárgyakat. Valaki ült az ágy előtt, ki midőn Margit fölnyitotta szemeit, gyönyörüségtől eltelve rá vigyorgott.

— Nem aluszik már a drága kisasszony? mondá ez a valaki s egészen a nyakára tolta a durva takarót.

— De nagy bolondság volt, a mit a kisasszony csinált! folytatta az ismeretlen. Lefeküdni a temetőben, mikor ilyen hideg van. Megfagyott volna, ha véletlenül rá nem akadunk.

Margit meglepetve látta maga előtt a derék Bertókot, ki egy törött szalmaszéken gubbasztott mellette s valamit morzsolt a kezei közt. Egyszerre eszébe jutott minden; a báró kastélya, az erdőben való bolyongás, a temetés s az a név, melynek olvasása közben elveszté eszméletét s egy rettenetes álomba merült, telve rémekkel és kisérteties árnyakkal. Hogy miként került Ambrus gazda házába, arról már nem tudott semmit.

Bertók ismét megszólalt:

— Én hoztam ám a kisasszonyt haza a két karomon. De jól esett! . . . Elvittem volna akár a világ végeig is! Apámmal éppen az erdő felé jártunk, a mint a berek-

nél lefordulunk a temető utjára, aszongya az öreg: »Nézzed te ökör, ott valami ember fekszik a hanton!« Oda mentünk, hát a kisasszony heveredett végig az uj sirra. Tudja ki sirja volt az? . . . . Jajaj! . . . . A Zoltán ténsuré, a ki a nagyságoséknál nevelő volt. Meglötték ám és ugy hozták halva ide az édes anyjához, a ki már ötven esztendő óta itt lakik.

Margit haragosan intett Bertóknak, hogy ne beszéljen, mire a hülye elkezdett röhögni s csókolgatta a pokrócot, mely Margit hófehér vállait takarta; aztán rendkivül nagy nyájaskodással s jószivüségtől sugárzó arccal, átnyujtotta neki azt, mit eddig szemlesütve morzsolt kezei közt. Egy kis szalmavirág bokréta volt az, rég elfonnyadt, mezei kórókból összeállitva Margitnak könyek tolultak szemébe, látva a gyöngédségnek ilyen különös nyilatkozatát, de ugyanazon pillanatban Bertók:

— Ne sirjon!! — — kiáltá rá, de oly rettentő hangon, hogy visszhangzott tőle a szoba s oly szörnyü arckifejezéssel, hogy Margitban meghült a vér. Aztán egyszerre megint megváltozott a fickó s mint egy macska oda simult Margithoz. Letérdepelt az ágya mellett s a gyöngédségtől remegő hangon mondá:

— Nem nézhetem ha rí! Nagyon fáj nekem . . . én nem akartam megbántani

Margit oda nyujtotta kezét, mely forró volt a láztól, mint a tűz s a fal felé forditva fejét suttogá:

— Te jó fiu vagy, Bertók! . . .

*

Ambrus gazda ezalatt a városba sietett bejelenteni nagyságos urának, hogy a madám gubernántot félig megfagyva találták a falu határán.

El lehet képzelni Domokos ur meglepetését, ki épen egy nagy levelet pecsételt, melyet Margitnak akart küldeni Aszupatakra. Két darab ezeres volt a levélben. Ezt az összeget hagyta báró Kengyel Gida végkielégitésül az általa elcsábitott, szegény leány számára, mielőtt külföldre utazott volna.

Domokos ur azonnal hiresztelni ment az ujságot Arankának, ki Zoltán Gerő halála óta egyik ájulásból a másikba esett, annyira, hogy ez még az együgyü férjnek is feltünt, ki aztán komolyan intette »hitvesét a grófnőt«, hogy: legyen esze és ne kompromittálja őt is és maga-magát is a cselédek előtt.

— Hát maguk mit csináltak vele? — kérdé Domokos ur, Ambrus gazdához visszatérve.

— Lefektettük az én nyoszolyámra, kérem alássan, aztán jól befüzeltünk, mert az egész teste ugy meg volt fagyva, mint az acél. A Bertókot pedig melléje parancsoltam, hogy vigyázzon rá.

— Nagyon beteg? Doktort vajjon ne vigyünk ki?

— Hát hiszen az ártani nem fog, ámbár, hogy más ott a baj, kérem tisztelettel.

— Mi?

Ambrus megvakarta a bal fülét a jobb kezével.

— Majd meg tetszik látni kérem alázatosan.

— Jó! Én most a doktort keresem fel, maga pedig pihenjen egy nagyot. Holnap jókor indulunk.

*

Egyike volt a legzordonabb téli éjszakáknak. A szél seperte a havat a sik mezőkön és pusztákon.

Margit kábultan feküdt az ágyon; nehéz, lázas álom gyötörte. Bertók már jó eleve meggyujtotta a napraforgó-olajos mécset s ugy állitotta fel a szoba tulsó sarkában, hogy fénye egészen megvilágitotta a beteget. Azt hitte, helyesen cselekszik s hogy a szegény nő a világosságban nem szenved annyit, mintha sötétség környékezné.

Több órája mult már, hogy ez a hülye fiu mozdulatlanul áll az ágy lábánál, le nem véve tekintetét a leányról. Vigyorgó ajkai egész a füléig nyultak, annál jobban feltüntetve fényes fogsorát. Szemei egészen kidüledtek, mintha azokon keresztül vett volna lélegzetet. Ugy nézett ki, mint egy vadak bálványa; mint azok a torzképü istenszobrocskák, miket az utazók ritkaság-gyüjteményük számára hoznak Hindostánból.

Végtelen gyönyörüsége telt Margitban Azt persze föl nem foghatta zavaros agyával, hogy ez a szerencsétlen nő beteg, hogy szenved. Ő csak azt látta, hogy alszik, hogy szép és hogy leány.

Majdnem oly nehéz lélegzetet vett mint maga a lázban vivódó. Az ő arca is lángvörös volt s ennek daczára borzongatás

*

futott végig egész testén; ajka széle rángatódzott, ujjainak még a hegye is reszketett.

Margit megmozdult, lábával kissé lehuzta magáról a takarót s látható lett pihegő szép kebele.

Bertók néhány lépést hátrált s mindkét kezét — tenyereit kifelé forditva, — az arca elé tartá. Aztán kacagott, de e kacajban nem lehetett emberi hangra ismerni; egy sakálnak kisebbszerü vonitása volt az.

Ismét csönd lett. Egy-egy nehéz sóhaj tört magának rést a beteg leány kebléből, Bertók pedig háttal egészen a falhoz lapulva szemlélte Margitot.

Rövid idő mulva megint kacaj reszketteté meg a levegőt, de sokkal erősebb és hosszabb, mint az előtt. Bertók — mint a kis gyermekek teszik, — dörgölni kezdte az arcát, aztán mind a tiz ujját a szájába fogta s folyton röhögött, de mintha fájt volna neki ez a kacaj. Szeme fehére egészen kicsattant, de azért nem forditotta el tekintetét az alélt leányról. Lesben állt, mint egy tigris. Térdei összeverődtek, lábai rángatództak, mintha táncolt volna.

E percben Margit meztelen karja lesiklott az ágyról. A hülye vérfagylaló üvöltést hallatott, egy ugrással az ágy mellett termett s tüzesen megcsókolta a szép, sima kart, aztán, mintha megégette volna az ajkait, összerázkódott, lassan hátrált vissza a falhoz s kiesúcsoritotta a száját, mint egy tölcsért. Kacagott és verte a mellét; egészen összekuporodott, hogy álla a térdeihez ütődött, majd ismét kiegyenesedett, hátával a falat surolva. Sürü, fehér hab tolult szájába s a kezére föcsesent. Irtóztató betegsége most harmadizben érte utól, de sokkal nagyobb mérvben, mint ezelőtt.

Borzasztó biráskodása a vak véletlennek!

Margit nem ébredt föl, láza sokkal erősebb volt. Nem annyira álom volt ez, mint inkább ájulás, mikor lélek és test perbe szállnak egymással és szakitani akarnak.

Szegény Margitot nem rázta fel lázas öntudatlanságából a hülye borzasztó kacagása, a mint vérben uszó szemekkel, előre terpesztett kezekkel — mint egy delejező — szökdösött az ágy felé, majd a falhoz. A jajgató nevetés mindig erősebb lett s most már szünet nélkül tartott. A mint ujjai hegyét oda érinté a leány meztelen testéhez, kéjgyönyörtől elragadtatva orditott fel, táncolt, ugrált, verdeste öklével a nyakszirtjét s megint az ágyhoz rohant, meg vissza; előre, hátra, folytonosan.

Órákig tartott ez iszonyu tombolás, s minden perccel fokozódott. Künn zugott a vihar, meg-megrázva a szalma-kunyhó tetejét, csak ugy ropogtak a gerendák; bent pedig pokoli táncát járta a satyr, nymphájával, a szép aranyhaju tündérrel.

*

Midőn reggel az öreg Ambrus és Pentelényi az orvossal benyitottak a kis kunyhóba, irtóztató látvány tárult szemeik elé. A földön egy vérben uszó holttest hevert és körülötte ugrált az emberi formájából egészen kivetkőzött hülye. Ugy kellett lelőni, mint egy ebet, mert senki sem mert hozzá közeliteni.

A bernátfalvi kis temetőben most is áll még egy virágokkal gondosan ékitett sirhalom. Fekete táblás vaskereszt disziti e különös felirattal:

»Coeur-dame.«

AZ UTOLSÓ SZÓ.

Ezernyolcszáznegyvenkilenc évet midőn irtak,
Szabadságért a magyarok véres harcot vivtak.
Tárog a kürt s rá föltámad a nemzeti nagyság,
Még egy nyert harc, — és kiküzdve a szent nép-
[szabadság.
Hallja e hirt, ő a minden oroszoknak cárja,
S hadseregét küldi rögtön a magyar hazára.
Vezérének parancsolja: »Menj a magyar ellen,
A mit el kell ott tipornod, az: a szabad szellem.«
Az orosz had másnap reggel, a mint a nap feljő,
Utnak indul dübörögve, mint viharos felhő.
Megy — s a merre jár, az égen a nap elsötétlik,
Nap helyett a fegyvereknek villogása fénylik.
Egyszer a mint a vezér rálép a magyar földre,
Lova horkant, s visszaugrik három hoszu ölre.
»Mért riadsz ugy édes lovam? Mért ugrasz te
[hátra?
Szent a cár, s szent a parancsa, — csak előre
[bátran.«
Végre eljut táborával a szilaj Tiszához,
Ott megszáll, és parancsolja: »Állj meg! és »imád-
[kozz!«

Tisza partján álmélkodva áll egy öreg ember,
Áll — mint a ki sem elmenni, sem maradni nem mer.
És kilép az orosz hadból három ifju bajnok,
Könnyen, bátran, mint versenyre, hogyha száll a
[dalnok.
Mind a három hős levente hogy nemes faj látszik,
Arcuk hajnal, szemök égő csillagfényben játszik.
Szomjuk- üzi, vizet inni mennek a Tiszára;
S megszólal az öreg ember, a mint ottan álla:

»Tisza vizét nem jó inni orosz katonának,
Annak szomját el nem oltja habja a Tiszának «
De a három orosz bajnok, elmegy inni még is;
Iszik, — iszik, s egyre szomjas: söt már végre ég [is. —

Muszka vezér a mint más nap korán reggel felkel,
Kürtöt fuvat, s az orosz had, villámgyorsan nyergel.
Rajta ütött a magyarság, s összecsap a két had,
És életre, és halálra áll a csata éj, s nap.
Fogy a vivó hősök száma, nőnek a testhalmok,
Ott lobog a magyar zászló, — ott hull legtöbb [bajnok.
Végre ütött az eldöntő, a siralmas óra.
Még egy lövés, — s porba hull a magyarok zászlója.
Beborul az ég, — s hogy gyászol, egy felhővel [hirt ád,
És a felhő megsiratja a szabadság sirját

Moszkovában trónusán ül az oroszok cárja;
És belép a hadvezérje, — éppen őtet várja.
»Felség! megvan birodalmad a gonosztól óva,
»Eltiporva a szabadság — itt van a zászlója «
S cár lábához hull a zászló, s hullva egyet lebben.
És elsápad a fehér cár, — a szive megretten.
S rákiált a hadvezérre: »Mért hoztad el eztet?
»Megfertőzve birodalmam, — Kegyemet elvesztedt.«

Jár termében a fehér cár, — a fehér cár zsarnok,
S lelkesülten lép be hozzá három ifju bajnok.
Mind a három hős levente, hogy nemes faj látszik
Arcuk hajnal, szemők égő csillagfényben játszik.
»Felséges cár! hadakoztunk a magyarok ellen;
»S a mi megszállt minket ottan, az a szabad szellem,
Uradalmad, birodalmad, félvilágra terjed,
Néped mégis lánczot hordoz, azt a szolgaterhet.
És kik vivjuk jogarodnak vérengző csatáit,
Szabad nép is vágyunk lenni, nem csak katonáid.
Zászlóid, kik divadalról divadalra hordják,
Hősei a félvilágnak legyenek-e szolgák!
Adj népednek szabadságot, a szabadság áldás;
Neved nagy lesz mind örökre, és a néped hálás.«
Int a cár — s a három bajnok alighogy ajtót ér,
Már ott várja mind a hármat három veres hóhér.

Moszkovában siralomház könyörület nélkül,
Benne három ifju bajnok a halálra készül.
Mind a három hős levente, hogy nemes faj látszik.
Arcuk alkony, szemök hulló csillagfényben játszik.
S mond az egyik: »Igaza volt az öreg szavának.
Tisza vizét nem jó inni orosz katonának.«
S mond a másik: »Oh barátim! mi a cárért éltünk,
És még is a szabadságért kell meghalni nékünk.«
A harmadik igy szólt végre: »Ugy kell ennek lenni,
A hol nincs jog, s népszabadság, — ott az élet [semmi «
És e szóra a hóhérok keze nyit a záron;
Három fojtás, — egy sóhajtás! — s halva mind a [három.

Ámde azt az utolsó szót felfogta a sóhaj;
S folyamában az időnek él mint titkos óhaj.
A sóhajból végre szélvész támad hegyek ormán,
S a szélvészből felbömböl a romboló vad orkán.
S zúg az orkán a fehér cár széles birodalmán,
Birodalma minden sikján, minden völgyén, halmán;
Birodalmán nem szokott a nap soha lemenni,
S azon végig, egyre zúg hogy: »semmi, semmi, [semmi.«

TEMÉRDEK.

HUSZ FRANK EGY RÓZSA!

Elbeszélés.

Irta RICHEBOURG EMIL.

I.

Az 1837. év szeptember hava első napjában, egy szombaton, délután négy óra tájban, két utas várakozott Chaumontban, a Párisba vivő gyorskocsira.

Az első üléseken nem kaptak helyet s a felügyelő nem igen bizott benne, hogy tovább utazhatnak. A dolog nagyon boszszantotta az utasokat, mert az a kilátás, hogy az éjet egy korcsmaszobában kellend tölteniök, egyátalán nem volt rájuk nézve kecsegtető — nem is szólva az egy napi késedelemről, mit Párisba érkezésük szenvedni fog.

Ezek az utasok, kik még nem tartották szükségesnek, hogy neveiket az állomás névjegyzékébe beirják, anya és leánya voltak. Bourbonne-les-Bainsből érkeztek, hol barátjaiknál töltöttek nehány napot.

Az anya lehetett 40—50 éves, a leány körülbelül 23.

A gyorskocsi megérkezett — négy erős ló volt eléje fogva — s nagy zajjal csörtetett végig az országut kövezetén.

Ugy volt, a hogy a felügyelő gyanitotta, minden hely el volt foglalva; csupán egy hátsó ülést bocsáthatott volna az egyik nő rendelkezésére. De minthogy egymás nélkül nem akartak utazni, belenyugodtak sorsukba s elhatározták, hogy Chaumontban töltik az éjet.

— Ez ugyan kellemetlen dolog; erre nem számitottunk, — mondá a fiatal leány; — de már nem lehet rajta segiteni; máskor majd jó előre fogunk gondoskodni.

— Holnap, 10 órakor bizonyosan szerencsésebbek lesznek kegyetek, — mondá a felügyelő vigasztalólag; — két első helyet, vagy bizonyosan két jó hátsó ülést fognak kapni.

Másnapra aztán kaptak két helyet Duplessisné asszony s leánya nevére.

— Most pedig, kezdé az anya, induljunk valami vendégfogadót keresni; nem kellene egyéb, mint hogy ne kapjunk szobát.

— Oh! attól nem kell tartaniok, hölgyeim, mondá a felügyelő mosolyogva; de mivel ugy látszik nekem, kegyetek nem szivesen töltenék az éjet a korcsmában, ha ugy tetszik, elvezetem kegyeteket egy asszonysághoz — egészen közel lakik ide — a ki egy, vagy akár két szépen butorozott szobát is szivesen rendelkezésükre bocsát kegyeteknek. Ott mindjárt megrendelhetik ebédjüket is s előre tudom, hogy nem lesz okuk panaszkodni a fogadtatás és ellátás miatt.

— Örömmel fogadjuk lekötelező ajánlatát, uram.

A felügyelő beszólitott egy szolgát.

— Ezeket a hölgyeket Jacquet asszonyhoz fogja vezetni, mondá neki.

Aztán az utasokhoz fordulva kérdé:

— Kivánják, hogy málháikat is odavitessem?

— Igen, uram, ha lenne oly szives! felelé a fiatal leány.

— Egy negyedóra mulva ott lesznek.

Pár perc mulva már Jacquet asszony fogadta az utasokat a legnagyobb udvariasság s előzékenységgel s beszállásolta őket a felügyelő által igért két szobába, mely valóban, sokkal szebb, kényelmesebb volt, mint milyeneket általában kis városban találni remél az ember.

— Honn ebédelnek a hölgyek? — kérdé a háziasszony.

— Ha lehetséges nagyon kellemes lenne reánk nézve, válaszolá az anya; — de ne fáraszsza nagyon magát, asszonyom, nem vagyunk válogatósak, megelégszünk azzal, a mije van.

— Ha megengedik a hölgyek, egy szép pisztránggal és sült fogolylyal fogok szolgálni,: csemegéül lesz: szilva, körte, szöllő.

— Pompás! kiáltá, a fiatal leány vigan.

A háziasszony kifutott a konyhába s ugyancsak neki adta a fejét, hogy jó legyen az igért ebéd, melyet félóra mulva saját maga szolgált fel vendégeinek.

Épen az asztalra tette Jacquet asszony a csemegét, mikor egyik szomszéd szobában zongora szólalt meg.

— Önnek a házában zenész van? — mondá a fiatal lány.

— A fiam, kisasszony; felelé Jacquet asszony, látható büszkeséggel.

— Ah! az ön fia ura?

És az ifju leány figyelemmel kezdte hallgatni a zene hangjait.

Egy pillanat mulva folytatá:

— Fia urának szép tehetsége van, asszonyom; ezt a nehéz darabot tökéletesen játsza.

Jacquet asszony másodszor is elpirult s szemei örömtől ragyogtak.

— Mindig kedve volt a zenéhez. Sokat is tanult, de inkább magától, mint a mestertől, kit számára tarthattunk. Párisba nem küldhettük, arra nem telt, itt meg nem igen vannak olyan képzett mesterek. Inkább saját erejéből vitte odáig, hogy zenetanár lett s mondhatom bőven kárpótol bennünket az áldozatokért, miket kiképeztetésére hoztunk. Négy évvel azelőtt mintegy 20 fiatal emberből dalkört alakitott, s hála az égnek! most városkánknak van egy tisztességes dalköre, s fiam a karnagya.

— Oh! nagyon szép. Igy, az ön fia ura ma kiérdemelte földieinek háláját.

— Igen, kisasszony. És aztán dalkörünknek már nem egyszer volt alkalma a szerencsétleneknek segélyükre lenni; mindig is kész jó cselekedetre. Igy, ma este énekelni fog egy hangversenyen, melyet fiam s néhány barátja rendeznek egy szegény, beteges asszony javára, ki öt árva gyermekkel maradt el férjétől s a gyermekek legöregebbike, alig hét éves.

— Borzasztó!

— Oh! igen, kisasszony, borzasztó! A szerencsétlen árvák atyja kőmüves volt. Az egész város ismerte. Jó apa, jó férj, szorgalmas, becsületes munkás; becsülték, tisztelték. Ezelőtt egy hóval a Szt.-János egyház tornyán dolgozott . . . Hogy, hogy nem történt? maig sem tudtak rájönni; elég az hozzá, az állvány összeomlott s a szegény kőmüves lezuhant az utca kövezetére. Vérrel boritottan, törött tagokkal szedték fel az utcáról, feje szétrepedt; meg volt halva.

A két utas eliszonyodva kiáltott fel.

— Most, — folytatta Jacquet asszony, hogy az özvegy s az árvák élete biztositva legyen, fiamnak az az eszméje támadt, hogy hangversenyt rendez a városházán, melyet Chaumont mairje azonnal készségesen rendelkezésére bocsátott. Szerencsétlenségre s csak sok fáradsággal sikerült 60 jegyet eladni, abból is többet három, mint öt frankjával. Ah! kisasszony, ha merném . . . de nem merem.

— Ön bizonyosan arra gondolt, hogy megkinálna bennünket arra a hangversenyre jegyekkel; nemde? — kérdé az ifju leány.

— Nos, igen, kisasszony.

— És ön nem mer vele megkinálni. Nem helyesen cselekszi. Magam jó szántából veszek hát két darab öt frankosat.

— Hát komolyan szándékoznál te elmenni arra a hangversenyre! — kérdé az anya.

— Teljességgel nem, anyám, — válaszolá az ifju leány dallamos hangon, — de mi a nélkül is járulhatunk a jótékony cél előmozditásához.

Aztán Jaquet asszonyhoz fordulva mondá:

— Kedves háziasszonyom, legyen szives, hozzon nekem két jegyet.

Jaquet asszony már az ajtó küszöbén volt. Az ifju leány visszaszólitotta:

— Kedves asszonyom; — mondá neki, — látni óhajtanám fiát; kérje meg, hogy maga hozza el a jegyeket. Mondja neki azt is, hogy szeretném megolvasni a hangverseny programmját.

Jaquet asszony tulboldogan sietett ki a szobából.

II.

Egy pillanat mulva a zongora elnémult, csaknem nyomban két halk kopogás hallatszott a hölgyek ajtaján.

— Szabad! — mondá az ifju leány.

Az ajtó kinyilt s az ifju zenetanár ur belépett. A 20 éves fiatalember megkövülten állott meg a hölgyek láttára.

— Anyám mondotta . . . hebegé.

— Hogy én két jegyet kivánok venni arra a hangversenyre, melyet ön rendez, — fejezé be a fiatal leány; — ez való. Ön szép és jó cselekedetet visz véghez. Ön nemeslelkü; erről ismerünk az igazi müvészre.

A fiatal ember kissé megzavarodva lesüté szemét.

A ifju leány előhuzta zsebéből kék selyem erszényét, melyet két arany karika tartott össze; kivett belőle egy husz frankos aranyat s az ifju tanár kezébe tette, mondván:

— Ezt a kis összeget csatolja ön a bevételhez, mit sajnálatraméltó védencei számára fog gyüjteni.

— Köszönöm az ő nevükben, kisasszony; ime négy jegy.

— Oh! kettő elégséges anyámnak s a magam számára, — mondá a leány mosolyogva.

— Nagyságtok tehát szerencséltetni fogják megjelenésükkel hangversenyünket?

— Nem merjük megigérni, uram; kissé fáradtak vagyunk. Nem kaptunk helyet a gyorskocsiban s igy kénytelenek vagyunk az éjet Chaumontban tölteni s a holnap reggeli menetet itt bevárni.

— És aztán, zeneestély egy kis, igénytelen városkában nem nagyon vonzó dolog . . .

— Teljességgel nem arra gondoltam, — tiltakozék a fiatal leány. — Párisnak nincs egyedül szabadalma jó müvészekre, minek ön a bizonyitéka, uram.

— Oh! kisasszony . . .

— Épen most hallottam önt, uram, s én eléggé értek a zenéhez, hogy megtudjam itélni az ön értékét.

— Csekély, nagyon csekély. Főleg, ha az ember sokat dolgozott s tanulmányozta a zene müvészetét s mind jobban fölismeri saját hiányait. Ah! én nem osztozom a kegyed nézetében, kisasszony; egyedül Párisban vannak igazi müvészek! Még nem láttam Párist s azt hiszem, odaadnék életemből tiz évet, hogy nehány napig láthassam. Mennyire szeretném hallani Nourrit Adolfot, Falcon kisasszonyt, azt a két tökéletes müvészt, isteni énekeseket!

Anya és leány tekintetet váltott s mosolygott.

— Jaquet ur, — mondá a fiatal leány, pillanatnyi hallgatás után, nem közölhetné ön velünk hangversenyük programmját?

— Bocsánat, asszonyom, magammal hoztam; tessék!

A fiatal leány átvette s végigfutotta tekintetével.

— Hogyan? — mondá meglepetve, — hát csak egyetlen énekesnőjük van?

— Kegyed feledi, kisasszony, hogy Chaumont kicsike város s a távolság nem engedi meg, hogy Párisból hozassunk müvészeket. Azt teszi az ember, a mit tehet s nem azt, a mit tenni szeretne. Van néhány hölgy a városban, a ki énekel, de csak honn s barátai előtt. Sully asszonynak, ki ma este énekel, szép hangja van s elég jól ért a zenéhez. Kérésemre beleegyezett, a körülményekre való tekintettel, hogy a nyilvánosság elé lépjen. Nagy küzdelmébe került; valóságos áldozatot hoz.

A fiatal leány elgondolkozott; feje könynyedén mellére hajlott.

— Jaquet ur, — mondá pillanat mulva, — anyám s én elmegyünk a hangversenybe. A kik ismernek s hallottak, azt mondják, kellemes hangom van. Ha akarja ön, ma este a másik énekesnője leszek.

Az öröm szikrája villant fel a fiatal ember szemében.

— Oh! — kisasszony, válaszolá meghatottan, — nem tudom, hogyan köszönjem meg jóságát; nagyon boldog vagyok . . .

— Nos, beleegyezik! — mondá. — Ön csak akkor fogja a közönséget értesiteni, mikor rám kerül a sor. Azt fogja mondani, hogy egy átutazó hölgy szintén részt kiván venni jótékonyságukban. És most, mit énekeljek?

Fölállott, felnyitott egy ládát s egy jó nagy csomó hangjegy közül kiválasztotta a »Zsidőnő« románcát, »Ő jönni fog« és »Ördög Róbert« teljes partituráját, Meyerbeer mestermüvét.

— Nézze, — kezdé aztán visszatérve az ifjuhoz, — Rachel románcát és Ördög Róbertből az Aliceét »Menj, mondá, gyermekem« fogom énekelni.

— Épen az a két darab, melylyel Falcon kisasszony legtöbb tapsot szokott aratni — elmélkedik fennhangon a fiatal zenész.

— Nem gondolja ön, hogy jó lenne együtt ismételnünk, legalább egyszer, ezt a két darabot?

— Bizonyára, kisasszony; ez az ismétlés szükséges, hogy egész biztossággal tudjam kegyedet kisérni.

— Abban nem kétkedem, válaszolá kecsesen a fiatal leány; különben, az ön részlete, melyet ön jól ismer, jóformán csak annyiból áll, hogy az én énekrészemet követi . . .

— Hány óra?

— A hangverseny nyolckor kezdődik; most hat és fél óra, tehát legalább fél órával rendelkezünk.

Bementek a fiatal tanár szobájába, s ő zongorához ült. Az ismétlés Alice románcával kezdődött.

Az utolsó versszak végén, abban a pillanatban, mikor az énekesnő harmadszor ismétlé e szavakat:

»Anyja könyörög érte . . .

A zenész szeme elhomályosult s ujjai megállottak a zongora billentyüin.

Hirtelen felegyenesedett. Arcát köny árasztotta el.

— A! kisasszony! kiáltá, kegyed nem mondta nékem a valót; a benyomás mi rajtam erőt vett, nem csalhat, kegyed nagy müvésznő!

— Szerény énekesnő, uram, kinek némi értéket akarnak tulajdonitani az emberek — egyéb semmi. De folytassuk kérem. Végre is most már nyugodt vagyok, hogy nagyon jól fog menni.

Mindkét darab kétszeri ismétlése után a fiatal énekesnő kijelenté, hogy meg van elégedve. A kisérő meg levén győződve, hogy rendkivüli zenemüvésznővel áll szemben, összeszedte minden figyelmét, hogy az énekesnő intentióját teljesen megértse s énekének legcsekélyebb árnyalatát is felfogja.

-- Duplessis kisasszony! mondogatta magában a fiatal ember, mikor egyedül maradt, felöltvén estélyi öltözetét; ez a név teljesen ismeretlen előttem, ez az ifju nő meg valóságos lángeszü müvésznő . . .

III.

Hét és negyed órakor, mikor már a hangverseny megkezdődött a városi dalkör által előadott darabbal, a kétszáznegyven hely közül még csak egyszáz volt elfoglalva a teremben. De ott volt a prefectus családjával s a chaumonti társaság szine-java. Nem igen lehetett már remélyleni, hogy jobban megteljék a terem.

A második darab után a fiatal zenetanár felállott s a közönséghez fordulva, megindult hangon jelenté, hogy az utolsó órában szerencsés volt egészen váratlanul egy másik énekesnőt találni s az az ifju hölgy, ki egészen idegen a városban, hozzá akarván járulni a jótékony célhoz, fog most énekelni.

A termet egyszerre a helyeslés moraja töltötte be, mit mély csönd követett. E közben egy magas, szép ifju nő emelkedett fel helyéről, megindult s meghatottan, elpirulva a zenészek emelvénye felé tartott, melyre öt-hat lépesőn kellett fölmennie.

Üdvözölte a közönséget, aztán könnyed főhajtással figyelmeztette a zongoránál ülő kisérőt, hogy kezdheti.

(Vége köv.)

TOLDY ISTVÁN DRÁMÁI.

(Folyt.)

A nélkül, hogy külön rámutatnánk, a mese rajzából is szembetünik, hogy az Uj emberek ugyanazon hibában szenved, melyet a Jó hazafiaknál kimutattunk: kevés a cselekmény. De meg kell dicsérnünk ismét itt is, a mit ott kiemeltünk: a jellemrajzok kitünő voltát s a feldolgozás szellemességét s itt már fokozott arányban. Főbb szereplőinek jellemét a mesemondás közben igyekeztünk taglalni s láttuk, hogy azon a kis gixeren kivül, melyet Metella alkalmatlan időben jött kacaja közben ád ki, mind igen jó énekesek. Mellékszemélyei között valóságos gyémánt-alakokra találunk. A vén Csetneky gróf, a ki szerelmes Metellába, hogy pórias szerelmét kimentse, kitalálja, hogy Metella nem lehet a Csetneky leánya, hanem annak idején bizonyára valami tiszta kékvér udvarolt Spitzerné asszonyomnak s tovább viszi ezt a felállitott tételét akkor, midőn Lajos is annyira kierőszakolja rokonszenvét, hogy javára a jelöltségről is lemond, ugy, hogy annyira megy e hóbortjával, hogy végül még Csipkeytől is megkérdi, hogy nem volt-e ugy 26—27 év előtt valami jó ismerőse egy előkelő családból. Kitünő alak Oszkár is, Ervin öcsese, ez a 16 éves gyerek, a ki szerelmes Metellába, folyton körüle settenkedik. »Oh nagysád«-dal udvarol neki, a kezét olyan mohón csókolja, mig egyetlen ábrándja, hogy bárcsak arcát megcsókolhatná s midőn megtudja, hogy Metella ángya, a nyakába ugrik s ugy csókolja össze: »Végre megcsókolhatom!« Soha nő szépsége jobban rajzolva nem volt, mint a hogy Toldy rajzolta Metelláét Oszkár által.

Nem hiába vette föl a Nemzeti szinház ujból repertoirjába az Uj embereket; minden hibája mellett is sokáig fogja az a publikumot csalogatni, mert önmagát látja benne visszatükrözve, még pedig nemcsak hiven, de igen-igen sok szellemmel is.

Még egy eszme volt, mely Toldyt kiválóan foglalkoztatta: az egyházi kérdés eszméje. Jelleme fővonását megtaláljuk itt is, mely a szabad eszmékért való küzdelemben, a haladás elvére alapitott folytonos fejlődés sürgetésében lelt kifejezésre. A Szt.-Péter egyházában kimondott s oly következetesen keresztülvitt állandósági elvet, a koreszmékkel ellenkezőnek találta, avult s avuló intézményeit károsnak ismerte föl s egyháza jól felfogott érdekében reformokat, a korral, emberekkel s szellemmel megegyező reformokat követelt. Nem illik e kisebb tanulmány keretébe Toldy politikai munkáival is behatóbban foglalkozni; csak rá akarunk mutatni, hogy mily nagy zajt keltettek, nagy port vertek Toldy e szakba vágó munkái: A kath. autonomia és veszélyei, Az egyházreformról. Nem sok hija, hogy egyházi átok nem érte miattuk szerzőjüket.

S ezzel kapcsolatban még egy gonosz rákfenéjét ismerte föl az egyháznak s ezzel együtt az egész társadalomnak, a jezsuitákat. A ki róluk irt könyvében lapozgatott (A jezsuiták Magyarországon és egyebütt) emlékezni fog a gyülöletes szenvedély hangjára, mely e mű minden sorát eltölti. Érthető s könnyen magyarázható e gyülölet, hisz e két név: Toldy és jezsuiták két teljesen ellenkező polust jelölnek. De kérdés, hogy a szenvedély nem tette-e Toldyt elfogulttá. A nélkül, hogy itéletbe bocsátkoznánk, vagy a jezsuitákat Toldyval szemben védelmezni akarnánk, el kell ismernünk, hogy épen nálunk kevesebb vád érheti őket, mint egyebütt. Sok nagy emberünk került ki rendjükből s még több kezükből, nevelésükből. De tény ezzel szemben az is, hogy dacára a nagy gyülöletnek, melylyel még katholikus részről is fogadtattak, a mult század közepe óta mind nagyobb s nagyobb befolyásra tudtak szert tenni, mig végre tőlünk is kitiltattak.

Mint szeretett volna a rend napjainkban uj fészket verni Magyarországon, ezt tárgyalja Toldy harmadik szinmüve, Livia, mely szinpadra sohasem került s csak a Kisfaludy-Társaság évlapjainak IX. kötetében, 1874 ben jelent meg.

Gróf Turay, ez a dráma tartalma, szereti nejét, Liviát s házassága mégis boldogtalan. A gróf régi, nagyhirü, de csaknem egészen tönkrejutott család sarja, ki élete jó részét annak szentelte, hogy anyagi viszonyait rendbehozza. Ez sikerült is neki, de hiába tette, mert végső célját, hogy családja ujra felvirágozzék, még sem érheti el, minthogy házassága magtalan. Nejét elhanyagolja, hetekig magát otthon sem mutatja. Szenved alatta, de még jobban neje, ki lángolón szereti férjét s kénytelen tapasztalni,

*

hogy férje önhibáján kivül gyülölni kezdi. Ily körülmények közt lépi át a grófi ház küszöbét Ramiac père, ki azért jött Magyarországra, hogy a gróftól kieszközölje egy jezsuita-collegium épitését ennek valamelyik birtokán. Viszontszolgálattal egy kecsegtető ajánlatot terjeszt a gróf elé, hogy kieszközli Rómában az elválhatást nejétől. A gróf, noha első pillanatban visszariad ettől, de csak családja jövője lebegvén szeme előtt, megegyez. De az elválhatáshoz persze a nő beleegyezése is szükséges s a père vállalkozik, hogy ezt is keresztül viszi.

A II. felvonásban kezdi a pap cselszövényét. Lakik a házban a grófnak két fiatal rokona Irma meg Béla. A gyerekek szeretik egymást, de — titokban. Béla olyan »jó fiu«, ki felől a puskapor ugyan még most sem lenne feltalálva, csunyának, ügyetlennek képzeli magát, kit nem szerethet senki s nem mer Irmához közeledni. Irma pedig — nos,Irma csak nem kötheti magát Béla nyakába. A pap ugy okoskodik, hogy Livia boldogtalan, elhagyatott, nem lesz tehát nehéz hajlamot kelteni benne Béla iránt s igy a válásba beleegyeztetni. Mint papnak, kibe mindenki bizik, könnyü elhihetnie Irmával, hogy Béla nem szereti, viszont Bélával Irma közönyét; másfelől Bélával, hogy Livia halálosan szerelmes bele s Liviával, hogy Béla kétségbeesik miatta. Pedig minderre nem volt szükség. Livia oly annyira szereti férjét, hogy midőn ez a válás inditványával eléje lép, ha vérző szivvel is, de érette ebbe is beleegyez. A katholika egyházban tudvalevőleg elválásnak a szó törvényes értelmében helye nem lehet. Az egyház elválasztja ugyan a feleket egymástól, de a házasságot fel nem bontja azért; ugy hogy a felek nem házasodhatnak ujra. Hogy ezt tehessék ki kell az egyház kötelékéből lépniök. Rendkivüli esetekben, a mik különben szintén szabályozva vannak egy pápai breveben, a pápa megsemmisitheti ugyan a házasságot, de ekkor a nő férje ágyasának tekintetik. Livia azt hiszi, hogy ki fognak térni s igy válni el egymástól, de midőn megtudja, hogy férje az utóbbi esetet gondolja, női szemérme, asszonyi büszkesége egészen fellázad e méltatlan terv ellen s kijelenti, hogy most már semmi esetre sem egyez bele. Igy tehát nem ért célt Ramiac. Hogy tehát sikerüljön terve, kényszeritenie kell Liviát, hogy compromittálja magát Bélával. Bélát könnyü rávennie, hogy Irmában a féltékenység felköltése végett udvaroljon Liviának, sőt szerelmi vallomást irjon neki s rendez-voust kérjen téle. Livia kedélye, hangulata pedig Ramiac sophistikus okoskodása által is puhitva, ép a kellő talaj, melyben a lelketlenül elhintett bukás eme magva megfogamzhassék, annyival inkább, mert meghallotta, hogy Béla érette párbajt vív. Megadja neki a kért rendez-voust s Ramiac siet tudatni Turayval, hogy holnap bizonyságot szerezhet neje hütlenségéről, sőt, hogy a botrány annál nagyobb legyen, Irmával is.

Eljön a végzetes másnap, melyre Irma már végrendeletét is megirta, mert — öngyilkosságot akar elkövetni s csak a légyott szinhelyére megy, hogy ott a hütlenek előtt végezze ki magát. De e közben egy szerencsés fordulat állott be. Livia — anyának érzi magát s ez érzet megmenti őt a végzetes lépéstől. Béla eljön a légyottra, de nagyon hidegen fogadja s midőn ez a párbaj után elköltött champagnei hatása alatt merész kezdene lenni, kiviláglik, hogy őket tulajdonkép Ramiac tüzelte egymásra. Erre természetesen kiviláglik az is, hogy Béla tulajdonkép Irmát szereti. Ramiac Turayt is elvezeti a légyotthoz s ez ott is találja Bélát, de ép mikor Irmával a házassági tervet beszélik meg. Bocsánatot kér nejétől s édes boldogsággal öleli keblére, midőn ez az édes titkot neki megsugja, mig Ramiac teljesen megalázva kénytelen a házat odahagyni.

Megszakitás nélkül adtuk e dráma meséjét, hogy annál jobban kitünjék, hogy mily erővel tudta Toldy e szinmüvében az egyszerü házi viszálkodást drámai cselekménynyé emelni s mily erős conceptióval tudta az egészet drámává alakitani. Valóban nagyon csekély az, mit e dráma ellen felhoztatnánk, de annál több, a mit érdemétül mondhatunk el. Kevés olyan drámánk van, nemcsak nekünk, de az ebben mester franciáknak is, melyben a tragikum és komikum különféle fajai egymással oly harmonikusan olvadnának egybe, mint épen e drámában. Hisz ez az a disharmonia épen, mit a középfaju szinmü ellen s többnyire méltán felhoznak. Különösen a francia szinmüvekben tapasztalhatjuk, hogy majd mindenikben van valami, a mi nem elégit ki bennünket. Magunkra ismerünk

személyeikben, vétségeikben a mi vétségeinkre, megérdemeltnek találjuk bünhödésüket is, és mégis! veres fonálként huzódik végig az egészen egy dissonans-hang, mely keblünkben elégedetlenséget költ.

És épen ezért nem lehet kicsinyelnünk Toldy abbeli érdemét, hogy drámája cselekményeül oly biztos alapot tudott teremteni, melyre ily összhangzatos müvet épithetett. Pedig hogy ezt kivihesse, sok veszélyt kelle kikerülnie s még többet leküzdenie.

A kettős cselekményt, mely az egésznek látszólagos alapja, s mely könnyen végzetessé válhatott volna a drámára, kellett először kikerülnie. S mily egységesen olvad a kettő, Béla és Irma — Turay és Livia cselekménye egy szerves egésszé, a drámának megbonthatatlan egészséges cselekményét képezve. Mily könnyen adhatott volna Irma, Béla, sőt a mellékszemélyek közül Gyuszi, Gyertyásiné nagyon is humoros szint az egésznek, de mily méltóságos ellentétet képeznek ezzel Turay és Livia, mig Ramiac intriguái az összekötő hidat képezik közöttük.

Még több jót kell a drámáról elmondanunk, ha jellemeit tekintjük. Nincs közöttük egy se, melynek kivitelében habozást vagy tétovát vehetnénk észre. Az emberek, a társaság pontos ismeretéről, megalkotójuk éles széméről tesz bizonyságot mindenik. Nem több, de nem is kevesebb, mint ember.

Gróf Turay élte legszebb éveit feláldozta, hogy a családja felvirágozásához szükséges anyagi tőkét megszerezze s csak azután nősül. S most látni kénytelen, hogy hiába dolgozott, fáradozásait hiába koszoruzta siker; nincs a ki élvezze, nincs örököse. Vajjon nem föláldozza-e a nőt, ki ezt tüzte ki magának célul, bármint szeresse is?

S Livia, ki annyira szereti férjét s látni kénytelen, mint kezdi ez őt nemcsak elhanyagolni, de meggyülölni is? Nem szivesen kész-e az önzetlenül szerető női sziv még a saját boldogságát felduló áldozatra is a férfiért, kit boldognak látni vágy? De nem kell e minden-csepp vérének fellázadnia, midőn látja, hogy férje, mint gyerek a nem tetsző játékszert, nemcsak el akarja dobni, de, ép gyerekes hiuságból, még szét is akarja zúzni, abban, a mi nőnek legdrágább, legféltettebb, becsületében. De nem tudjuk-e, ha méltányolni nem is, de mindenesetre érteni Turayban is azt a gyarló emberi vonást, hogy nem ugyan meggyőződésből, de a családi traditiókhoz való consequentiából nem akarja hitét változtatni. Nehezebb dolga volt az irónak, midőn elfogadtatá Liviával a szerelmi vallomást. De Livia már előbb észrevette, hogy Bélának fáj látni az ő elhanyagoltatását, Livia halálos sebet kapott férjétől, melyet meg akar boszulni, Béla kockára tette életét érte s mindehhez még Ramiac megnyugtató hamis tétele, hogy: »Isten a maga kegyességében a testet elválasztja a lélektől s ha ennek szándéka tiszta volt, nagylelküen megbocsátja annak tévedéseit« mind közrehatnak, hogy Liviát közelvigyék a bukás sikamlós lejtőjéhez; s hogy e lejtőre rá is nem lép, többé nem lelki erejének, becsületességének, csak egy szerencsétlen véletlennek köszönheti.

Père Ramiacról nincs mit szólnunk. Ha az életből tán kevésbé, de regényekből, leirásokból annál jobban ismert alakja annak, mit a jezsuita szó alatt képzelni szoktunk magunknak. Egy ember, ki eszköze az elvnek: A társaság érdeke a legszentebb cél, ez a cél pedig az eszközöket is szentesiti. Nem riad vissza semmitől, hogy társasága érdekeit előmozditsa.

Kedves alakja a szinmünek Irma, ez a valódi mintaképe a bakfislányoknak, a kik többek már a gyermeknél, de kevesebbek még a nőknél, vagy olyan nők, a kik gyermekek maradnak még esketőjük után is sokáig.

Méltó párja neki Béla, a tapasztalatlan ifju, ki azt hiszi, hogy vétkezett, mert egyszer az Uj világban volt, vagy hogy nem szerethetik, mert görbe orra van.

Bezzeg ellentéte Gyuszi, ez az elbizakodott hetvenkedő, ki azt hiszi, hogy minden asszony gyarló.

Egyátalán mellékszemélyei is annyira kidomborodnak, hogy megannyi élő, jellemzetes alakjai lesznek a darabnak. A léha Coralie, ki utolsó hódolójába vaskarmokkal csimpeszkedik, a pietista gazdasszony Gyertyásiné, ki álmokat lát s az imádságos könyvet bujja, a hetyke Pista inas, ki nem igen tartózkodó a pappal szemben se, mind csupa eleven, húsból és vérből való alakok.

(Vége köv.)

———

AZ ŐSZI MŰ-KIÁLLITÁS.

I.

Munkácsy Mihály remeke után, mely közel két hónapig vonzotta a közönséget a sugáruti műcsarnokba: csak kiválóan gazdag tárlat kelthet ujabb figyelmet fővárosunk műszerető közönségében. Tudta ezt a képzőmüvészeti társulat igazgatója s mindent elkövetett, hogy az idei őszi kiállitás, melyet ugy is elkésve nyitottak meg, a legkényesebb igényeknek is eleget tegyen.

Alig volt tárlat, melyben a hazai s a külföldi müvészek ily derekas számmal s ennyi jeles alkotással köszöntöttek volna be, s a fiatal, sőt az egészen uj tehetségek is nemcsak buzgalommal, hanem meglepő erővel vesznek részt a versenyben.

A kiállitás főmüve jelenleg egy szoborcsoport, Zala György »Mária Magdolná«-ja. Két alakot mutat be a müvész, ki Münchenből maga is hazaérkezett, hogy a groupe fölállitásánál jelen legyen. Ott áll a kiváló plasztikai alkotás az előcsarnokban, ama helyen, melyet néhány év óta Kiss György »Irgalmas szamaritanus«-a foglalt el. Ez a szoborcsoport is Münchenben készült, mint a Zala Györgyé, s az azóta hiressé vált, egykori csikós-fiu is dijat nyert művével, ugyanama kitüntetést kapta, mint most a Mária Magdolna jeles mintázója. Szép is ez a mű. A plasztikai nyugalom mindkét nőn monumentális hatással érvényesül s az előzetes jó hireket, melyek e csoportról hozzánk érkeztek mind igazolva látjuk. Ugyancsak Zala György egy »Keresztény vértanu«-t is állitott ki. Fiatal lány-alak ez, melyen az idomok bája megkapó. Hajával a szégyenfához van kötve; a szép mártir kezeit elől kötél szoritja össze s kötél vág be derekára is, a mint oda van erősitve a bitóhoz. Különösen az akt megfigyelése s részenkinti utánképzése kiváló mintázót árul el. A felfogás is előkelő.

Ez őszi tárlaton a társulat nagy dija esedékes. Pályázhat rá mindenféle mű. Azt hiszem ezuttal szobornak itélik oda.

S most lássuk a képeket.

A historiai irány hivatott müvelője Paczka Ferenc ismét nagy ambicióval és kiváló szorgalommal alkotott kompozicióval vesz részt a versenyben. Szereti az őskori thémákat s ha tavaly »Emese álmá«-val a magyar mondavilágba vitt bennünket; most a hun történet legtragikusabb mozzanatát »Attila és Ildikó nászéjé«-t mutatja be. Az »isten ostora« fejedelmi sátorában, vadállatok bőrével födött ágyon halva fekszik. A vér ellepte arcát, száját s lefolyt a padlóra is. Ildikót megdermeszté e szörnyü látvány s karjaival arcát elfödve áll ott. Ez a tárgy. Látni való, hogy a müvész nem komplikálta müvészi feladatát, egyszerü kivánt maradni; csak két főalakból szerkeszté a kompoziciót, de ezek jellemzésére, rajzára, mintázására egész erejét érvényesité. Attila félig meztelen idomai, melyek a halál hideg leheletétől megmerevedtek, csak oly természethivek, mint a kecses Ildikó gyönyörü tagjai, melyekben élet lüktet, s melyeken a női báj minden csábja ékeskedik. A részletek is, a földön heverő billikom, az a mellett álló arany kancsó. a szőnyegek, a drapéria: mind megannyi bravourral festett részletek, melyek e kép értékét csak emelik.

Baditz Ottó is jól van képviselve, főleg »Madonná«-ja és »Szeged 1879« cimű müvével. A vallásos képen a leendő megváltó könyvön áll s Mária tartja őt. A kis keresztelő szent János harmadik társ az idylli szövetségben. A kompositió minden vonásában nemes, distinguált, a nélkül, hogy az egyházi jelleg zavarólag hatna. A szegedi árvizkép, egy megható epizódot tüntet föl a katastrófa idejéből. A vészes elem már belepte az egész utcát s a házak tetejét is elérte. Egy anya kicsiny gyermekével ide a tetőre menekült, gólyafészekkel megrakott kémény mellé. Ez az anya a legrokonszenvesebb női alakok egyike. A rajz és mintázás befejezettsége, melyet Baditz Ottónál már megszoktunk, itt sem hiányzik.

A tárlat fő müvei közé tartoznak Benczur Gyula portrait-képei. Három arcképet állitott ki; három remeket. Grf. Károlyi Gyula képmása oly alkotás, melyben még a tavaszi, hiressé vált Szapáry-portraitját is fölülmulta. A gróf egyszerü sötét vadászruhát visel, jobbjában botját, s széles karimáju kalapját tartja. Puskája bal vállán függ s kezével a csövet fogja. A fej jellemzetessége, hűsége, az arc szinezése, tökélye a festésnek és rajznak. Az ember egész bensejé, gondolkodása, kedélyvilága ott tükröződnek a vonásokon. Gróf Andrássy Gyulát is aligha örökitették meg hivebben és érdekesebben. Itt már nehezebb feladattal állt szemközt a müvész.

A rikító vörös egyenruha, az arany sujtás, a csillogó érdemjelek, a vakitó fehér mente: mind megannyi hatásos részletek gyanánt kinálkoznak. De ez a sok élénk szin és csillogás nehezen engedi érvényre jutni a kolorisztikus harmóniát. S mégis mily bámulatosan oldotta meg e feladatát Benczur Gyula. Hogy összeegyeztette az ellentétes szinárnyalatokat, s mily érdekesen jellemezte a volt külügyminisztert! Méltó társa e két portraitnak báró Eötvös Józsefé, kit fekete öltözetben, elől összekulcsolt karokkal, mutat be. Csak fotografia s kép után festette az elhunyt költőt és államférfit; de e vásznon élni látszik.

Egy-egy Benczur-féle portrait valóságos iskola a fiatal generació számára.

Munkácsy Mihály tanitványa, R é v é s z Imre terjedelmesebb műben bemutatja »Petőfi Sándor«-t, a mint egy falusi csárdában verseit olvassa föl a népnek és (a festő magyarázata szerint) előkésziti a szabadságharcot. Az alakok, különösen a parasztok jellemzésében sok az individualis vonás; a szinek is természetesek, kár azonban, hogy maga a költő nem központja a képnek.

Feszty Árpád nagy képe »Odysseus Kalypso szigetén« szintén megállitja a nézőt. A tiz évi bolyongásra kárhoztatott király a tenger partján rögtönzött sátor előtt ül a sziklán s bánatos, sovár vágygyal tekint a távolba nem jön-e hajó, mely tovább vigye. Alig figyel gyönyörü társára, ki hosszu fekete fürtjeibe illatos, üde rózsákat font, meztelen, kéjes idomait elnyujtja, jobbjával a busuló Odysseust karolja át, mig balkezével mámorittasan tartja az arany csészét s kinálja a gyöngyöző piros bort. De hasztalan minden, nem birja megvigasztalni s marasztalni a hőst. Feszty Árpád mint tájképfestő kezdte pályáját s lassankint a históriai műfaj magaslatára emelkedik. Nagy lépést tett fölfelé az operaházi freskókkal. Mostani müvén a két alak még gondosabb. Szorgalmas studiumról tanuskodik, mind a férfi, mind a nő.

Kiváló ambicióval készült mü J a n k ó János terjedelmes genreja »A lókupec és a mókázók.« Gazdag kompozició, melyben a kitünő rajzoló s nem kevésbbé jeles humorista szebbnél szebb részleteket nyujt. Alig van festőnk, ki a népéletet oly jól ismerné, mint Jankó; s tán egy sincs, ki a nép humorát oly találón, minden torzitás nélkül tudná feltüntetni mint ő. E legujabb képén mely hosszas szorgalom érett gyümölcse, nagy vásárt ábrázol. A legjobb alkalom, hogy a müvész az alakok egész tömegével érvényesitse sokoldaluságát. Valóságos panoráma tárul elénk. A háttérben sátorok fehérlenek, azok mögött a marhavásár látható, tömérdek ökrével, lovaival. Itt egy csapat juh halad, melyet a jó módu, önérzetes gazda megvásárolt s most hazaterel. Jobbra az előtérben néhány hizott disznó tart pihenőt s ugyancsak jól érzik magukat a pocsolyában. A középtért két lovas szekér foglalja el. Vagyonos gazda ül benne életepárjával, egy szép kackiás menyecskével. Csak egy-két percre álltak meg a korcsma előtt, mig a Gyurka gyerek ott benn megtölteti a nagy csutorát, hogy legyen miből húzni egyet-egyet az uton. Ezt a kis megállapodást siet felhasználni a cigány lókupec s nosza nagy buzgón ajánlgatja lovait, egy görhes, kimustrált fehér táltost, meg egy sárga anyakancát csikajával. A gazdát és feleségét mulattatja a lónak szerfölött való magasztalása s nevetnek a cigányon, a ki a jámbor, engedékeny állatnak szétnyitja a száját s annak fogaira apellál. De buzgalma aligha vezet eredményre, mert ime a korcsmaajtóban állók csoportjából már kibontakozott a Gyurka s hozza a ménykű nagy csutorát. De »áldomást«, ugy látszik, nem igen isznak belőle, sem a kupec sem a mókázók. Ez alakok, s a lovak valamint a kép többi részlete, a rajz bevégzettségét mutatják. Jankó János nem tér ki a nehézségek elől, melyek egy-egy ily kompoziciójában felmerülnek, hanem legyőzi őket. E tekintetben most is haladt. Csak a szinezésben nem tart lépést. De hát csoda-e az oly művésznél, ki a hét négy napján ephemerbecsü karrikaturákat rajzol élclapoknak, egy napig pihen s csak két napon szolgálhatja a múzsát, a kivel aztán minden alkalommal ujra ki kell békülnie. Már pedig a múzsa is csak asszony s nehezen engesztelődik, ha elhanyagolják.

A g g h á z y Gyula és T e m p l e János két-két ellentétes hangulatu s tárgyu művel lepik meg ismerőseiket. A »Bűnös asszony« bibliai történetét Aggházy élénk, mozgalmas jelenetben illusztrálta. A tömeg üldözőbe vette a vétkes nőt, ki leborul az eléje siető Krisztus előtt. A megváltó néhány szavával lecsöndesiti a fanatikus embereket. A com-

pozició érdekes, de még vázlatosan hat. Későbbb mű az »Édes delelő« cimű genre, mely igen kedves idyll. Temple »Ebéd után«-ján előkelő társaságot találunk, csevegve, koccintva a pezsgős poharakkal és enyelegve. Minden egyes alak képmás, élethű és életteljes. Ugyanez az itélet szól a paraszt-genreről is, melynek cime »Az ő nótája«. A mulató legény széles jókedvében rácsapott az asztalra, hogy a poharak, palackok csakugy potyognak szanaszét. Jóizű humor hatja át a jelenetet. PRÉM JÓZSEF.

„AZ EZRES BANKÓ."

(Eredeti népszinmü 3 felvonásban. Irta Margitay Dezső; zenéjét szerzette Konti József. A várszinházban először novemb. 8-án adatott.)

Mulattató, jóizű, sok derült jelenetben bővelkedő s néhány jó alakkal ellátott darab, mai nap, mikor a népszinmű erősen hanyatlik, valósággal örvendetes jelenség. Ha akad ilyen mű: a kritika szivesen behunyja fél szemét s nem akadékoskodik, azzal a kérdéssel: vajjon az elősorolt előnyök elégségesek-e a darab üdvösségére.

Margitay Dezső népszinmüve, mely néhány év előtt valamelyik vidéki pályázaton egy summa aranyat nyert, ilyen nem nagy igényü, de szinpadképes munka, melynek csak valamire való előadás is sikert biztosit. A szerkezet ellen erős kifogásokat emelhet a biráló; megtámadhatja egyik-másik alak közvetlenségét is; de e fogyatkozások ellenében annyi jóravaló tulajdonság s annyi egészséges vonás áll, hogy a mérleg némi ingadozás után mégis a szerző javára billen.

Mindig szivesen nézzük meg az olyan müvet, melynek szerzője igaz jókedvvel, természetes humorral próbálja megvesztegetni a hallgatót és nézőt. A közönség jól mulat az egyes jelenteken s a kritikusokra hagyja, hogy azok ellenőrizzék: vajjon logikusan összefüggenek-e mindezek a szellemes, jóizű mókával fűszerezett scénák?

Én Margitay Dezső e darabját megkedveltem, mert látom benne az iró egyéniségét, meleg kedélyét, mely bőségesen árad szét a három felvonás több mozzanatában.

Adomaszerü, játszi mese az egész, melyet a szerző nyujt. Hadd mondjam el csak ugy röviden. Faragó Pista jókedvében megcsókolja Katicát, Sas Ferke menyasszonyát, bár néki is van már mátkája, a kit azonban nem szeret, mert Évit imádja. A csóknak a következménye az, hogy a jegygyűrűt visszakapja Pista s ráadásul a nevelőanyja a falu népe előtt nyakon teremti. Ezt a szégyent nem viselheti el a legény s világgá megy, azaz, csak a szomszéd faluba s onnan áhitozik Évike után. Baj rá nézve, hogy a zsugori Kelemen uram is szemet vetett a leányra, azaz inkább a leány leendő vagyonára, mely száz hold. Kelemen uram cselt gondol. Tudja, hogy az Évike anyja kétezer forintért zálogba adta a birtokot Faragónénak s azt is tudja, hogy pénzre van szükség a háznál; azért ezer forintot ad kölcsönkép Évi anyjának. Ezt a summát később a jó asszony nem fizetheti vissza; s most Évike kénytelen a kezét adni az öreg embernek. Dá hát Pista? Mi lesz abból? És mi lesz Évikéből, hisz szereti az elbujdosott legényt? E kérdésekre megfelel Katica, a Sas Ferke felesége. a ki miatt tragikus pofont kapott Pista. Nem hiába, hogy Blaha Lujza asszonynak van szánva ez a szerep: ki képviselhetné szeretetreméltóbban a szivek gondviselőjét, mint ő? Az ő rábeszélésének, édes ármánykodásának nem is állhat ellen senki, s Kelemen uramat viszont csel által bosszulja meg s csellel szabaditja meg Évikét és csellel békiti össze Pistával. Kelemen ugyanis nem anynyira Évikét, mint inkább annak elzálogositott vagyonát szereti, ellenben sokért nem adná, ha Katica csak egy kicsikét viszonozná az ő nem épen jámbor érzelmeit. Egy izben csókot kér a menyecskétől s az hajlandó is adni egy ezres bankóért. A vén Kelemen, ki már az eszét veszté, hozza a bankót, de csókot nem kap; sőt kénytelen a kemencébe bujni. Most a cselbe beavatott Sas Ferke hirtelen haza toppan. De hát az ezres meg van. Katica odaadja Évike anyjának s ez aztán az adósság fejében ismét Kelemennek kézbesiti. Végül Katica kibékiti a Pistát a nevelőanyjával és kedvesével is.

Hát bizony ennek a cselekvénynek nem egy sarkalatos hibája van. Nem helyes dolog az, mikor a darab egyik alakja majd szegény, majd gazdag; a másik pedig majd szerelmes, majd nem szerelmes. A közönség tisztán akar látni s kérlelhetetlen, a mikor következetességet vár. Ez az ingadozás s a laza szerkezet sok helyütt kirí a Margitay Dezső népszinmüvéből; s ezek az

okai annak, hogy a kritika rokonszenve nem áll arányban a közönségével. Mert a hallgatóság az jól mulatott és élvezett is. A mű zamatos nyelve, élénk dialogja, szinszerüsége mind fokozták az élvezetet, s igy »Az ezres bankó« mint a várszinház első népszinmüi ujdonsága, derekas sikert képvisel.

FANFARON.

IRODALOM.

A Petőfi-társaság mult vasárnapi ülésének ujra nagy és diszes közönsége volt. Komócsy József elnökölt, s az ülés megnyitása után bejelentette, hogy a társaság Lónyai Menyhért gróf temetésén küldöttséggel képviseltette magát. Lónyai nagy pártfogója volt a társaságnak s a többek közt ő volt az, ki az akadémia termeit megnyitotta a Petőfi-társaságnak. Kegyelettel emlékezett meg a társaság Petőfi szüleiről is s halottak napján diszes koszorut tett le sirjukra. Aigner Lajos r. tagnak is volt jelenteni valója. A társaság elhunyt tiszteleti tagjának, Frankenburg Adolfnak özvegye, a társaság részére egy albumot küldött be, melyet az elhunytnak hagyatéka közt talált. Az album tulajdonképen kéziratgyüjtemény. Frankenburg nagy gonddal gyüjtötte a hirneves barátaitól kapott leveleket s azokat egy albummá foglalta össze. Vannak itt levelek Jókaitól, Tóth Kálmántól, Kemény Zsigmondtól, Kecskeméthy Auréltól, Falk Miksától, Xantustól, Vámbérytől, br. Eötvös Józseftől, Horváth Boldizsártól s számos másoktól. Vannak ezenkivül az albumban beirott lapok is. Igy az első lapon van Petőfi Sándornak »Olvastad-e a bibliában« cimü sajátkezüleg irt verse. Az albumba irtak továbbá Egressy Gábor, Szigligeti, Irinyi József, Pompéry János s többen. Jókaitól a következő sorok olvashatók benne 1847-ből: »Egyszer meg kell halni, egyszernél többször pedig ugy sem kell. Ez az én philosofiám. Jobb a születés órájánal a halál órája.« — Ezt szintigy folytatja Pákh a következő sorokkal: »Fővárosi ujdonság. (Cim, mely alatt mindenfélét lehet elmondani, főkép, ha a censura hozzá nem fér.) — Egyébiránt halál a vége mindennek. S azért nevetem a nagy képeket, s hosszu pofákat. Igazi hosszu képnek, csak az örökkévalóság illik be, — s nem nevetni való bolond-e, a ki az örökkévalóság képzelhetlen nagyságu rőfjét illeszti parányi porhüvelyéhez? — — Vanitatum vanitas! — Kölcsey sirdombján épen oly pietástalan cigánykereket hány az utókor, mint a két szomszédén, Nagy Péter és Kis Pál uramén. — S ért-e már nagy kép valaha célhoz a világon? Dicsőség nincs, mely eléggé fényes lett volna s Napoleoné is Szt.-Ilonában végződék. Szabadság?! Harminc francia revolutió után is ábrándos bolondnak fogják kikiáltani Rousseaut. Elégültség csak a szótárban van az E. betü alatt. Állandóság még a szerelemben sincs. Nyugalom talán valahol egy más világon. Vagyon és gazdagság . . . nem mondom meg kinél. Hatalom a gazdagoknál. Bölcsesség istennél. Kényelem a püspöknél. A becsület elbujt még Diogenes lámpája elől is. A boldogságot agyonverte Kain még a paradicsomban. A nagyság, jellem és szépség igazi fogalmát még mindig keresi a philosófia . . . . Denique quid reliqui habemus praeter miseram animam? kérdem Sallustius Catilinájával. — — Nevetem a nagy képeket s kinevetem magamat is, midőn itt oly szörnyü hosszura van szerencsém kinyujtani ábrázatomat.« — A társaság külön levélben fogja megköszönni az özvegynek a becses ajándékot, melyet ereklyegyüjteményében fog elhelyezni. Ezután dr. Prém József olvasott aesthetikai s műtörténelmi tanulmányt »Az arcképről.« Az arcképfestés hanyatlását előre bocsátva, szemlét tart Rafael, Lionardo da Vinci, Palma Vecchio, Tizian, Rubens, Van Dyck, Rembrandt, Velazquez s más kitünő mesterek arcképei fölött, kimutatva, hogy e műfaj akkor virágzott, a mikor a nagy styl s történeti irány aranykorát élte. Dürer és Holbein müveit is méltatva, két magyar müvészről, Kupeczky Jánosról és Mándoky Ödönről, mondott el uj adatokat s végül az orsz. m. arcképcsarnok felállitásáról emlékezett meg. Ezután a közönség tapsai közt Tolnai Lajos ült a felolvasó asztalhoz s »Mi az ára egy gyermeknek« cim alatt rajzot olvasott fel. Komócsi József Horatius »Maecenhez« irt ódáját mutatta be Tóth Endre sikerült rímes forditásában. — Sok derültségre adott alkalmat Balázs Sándor »Anyós« cimű elbeszélése. A felolvasó ebben az elbeszélésben humoros keretben a kisebb hivatalnokok nyomoruságát festi. Ilyen nyomoruságos helyzetben volt Tóth

Péter III-ad osztályu számtiszt. Egy ujonnan kinevezett osztálytanácsos üdvözlésére testületileg kellett kivonulnia a hivatalnoki karnak. A kisebb fizetésü hivatalnokoknak is ott kellett lenni, Tóth Péter sem maradhatott el a tisztelgéstől. Ám de egyetlen fekete kabátja zálogban volt s kilátása sem volt, hogy kiválthatja. A zavarból anyósa mentette ki, a ki addig zálogban maradt a zálogházban, mig a tisztelgésnek vége volt, s veje a kabátot visszaadta a zálogintézet tulajdonosának. S mert ilyen tisztelgés gyakran fordult elő, az anyósnak is többször kellett a zálogházba vándorolnia. Addig-addig, mig a zálogintézettulajdonosa beleszeretett a még fiatal anyósba, vagy inkább a 12,000 reménybeli forintjába s nőül vette. Az elbeszélés zajos tapsokat aratott s ezzel az ülés véget ért.

Csokonai »Georgicon« forditását Ponori Thewrewk Emil szombaton mutatta be az akadémia philologiai bizottságában. E forditás elveszett volt, s csakis másolatban maradt meg, igy is csonkán. A kézirat Illésházy János bölcsészethallgató birtoka, de hogy Csokonaitól való, nemcsak a kézirat története, hanem a forditás egész mivolta kézzelfoghatólag bizonyitja. Kétségtelen azonban, hogy Csokonai forditása, s Ponori Thewrewk Emil, mint értesülünk, legközelebb az akadémia nyilt ülésén fogja részletesen ismertetni.

Georg Ebers legközelebb két esztendei munkásság után befejezett egy regényt, mely a pogányság utolsó küzdelmét és a kereszténység uralomra jutását tárgyalja, Egyptomban, Ebers müveinek a kedvenc talaján. Az uj regény még a jövő hó folyamán meg fog jelenni.

Kossuth Lajos legközelebbi irodalmi munkálkodásáról a következőket irja a »Pesti Napló« szerkesztőjéhez intézett levelében: »Rendkivüli magánkörülmények, melyekre nem szükség kiterjeszkednem, s különösen egészségem hanyatlása mely ellen sem az Alpesekben, sem a felső-olaszországi gyönyörü tavaknál nem találtam üdülést, akadályoztak a munkában. El-elkezdtem dolgozni, de a munkát abban kellett hagynom, s ha, mingyakran megkisérlém, fel-fel akartam venni a megszakitott fonalat, nem tagadhatom, háboritólag hatott munkakedvemre a gondolat, hogy az én szavam a mai Osztrák-Magyarországban a pusztában kiáltó szó. — Igy történt, hogy visszaemlékezéseim folytatása, mely Széchenyi István cimet visel, mai napig is bevégzésre vár ámbár négy ötödrészben már jóformán egy év óta készen van. — »Tarda senectus mutat vigorem.« De ha csak három négy napig is dolgozhatom megszakitás nélkül, be fogom végezni. — — Mellékelve lesz hozzá Wesselényi Miklósnak és Deák Ferencnek egy-egy hozzám, — a fogságomból kiszabadulásom után intézett magán kedélyes levele, melyek ekkorig ismeretlenek — — Ezt bevégezve, szándékomban van a közös vámterület kérdését tüzetesen taglalás alá venni s az e kérdés felől hangoztatott általnokat megvitatni és némely más napi érdekü kérdésekre is reá vetni véleményem mécsvilágát. Ha élek, s lelki testi erőm akaratomnak megfelel, meg fogom tenni.«

Az »Athenaeum« nagy képes naptára, melyet Concha Károly igazi ambicióval szerkeszt, az 1885-dik évre már megjelent. Szépirodalmi tartalmát ezuttal is elsőrendü irók irták, képei nagy gonddal készültek, cimtára pedig a legteljesebb valamennyi évkönyvé között. Az izmos, több száz lapra terjedő naptár ára csak egy forint.

MÜVÉSZET.

A nemzeti szinháznak szerdán ujdonsága volt: Mérai Horváth Károly négy felvonásos szomorujátéka az »Egy nő története.« A darab, noha befejezéséhez sok szó fér, szép sikert aratott s a közönség ép oly élénk érdeklődéssel kisérte a mese fejlődését, mint a mennyire megnyerte tetszését az egészen átvonuló distinguált hang. A darab bővebb méltatását, térszüke miatt, jövő heti számunkra kell halasztanunk.

»Magdolna«, Rákosi Jenő uj népszinmüve e hó 1.-dikén került szinre először a népszinházban. — A szerző paraszt tragédiának nevezi a 6 képből álló, részben a falusi, részben a fővárosi életből vett szinmüvet. Rákosi a »Ripacsos Pista« óta, mely még a nemzeti szinházban adatott elő, nem irt népszinmüvet ezen kivül. Ez uj darab főszerepeit Pálmai Ilka, Klárné, Rákosi Szidi, Tóth Ilonka, Aranyossyné, Vidorné, Ligeti Irma, Tihanyi, Tóth Antal, Eőri, Szilágyi, Szabó, Ujváry, Komáromi és V. Kovács játszották A darab zenéjét Serly Lajos irta

Sardou pályája elején. Raoul Toché könyve a »Premieres illustrées« érdekes ismeretlen adatokat tartalmaz Sardou kezdő drámairó korából. A »Gymnase« igazgatója, Montigny ugyanis két darabját visszautasitotta Sardounak, mig a harmadikra végre azt mondta: »Kedves fiam, most jól eltaláltа, ez az igazi!« Ez a darab pedig az »Utolsó levél« volt, melyet fiatal szerzője először is a »Vaudeville« igazgatójához vitt, de ez visszautasitotta. Az »Utolsó levél« megirására a véletlen szolgáltatott alkalmat; a Baumarchais-szinház közvetlen közelében lévő dohányos boltban ugyanis szivarra gyujtott egyszer Sardou s a fidibusban Laurent Marie szinésznőnek fiához irt levelére bukkant s ez szolgáltatta az eszmét az »Utolsó levél«-hez. E darab előadását lázas izgatottsággal várta Sardou. De a döntő első előadásra nem mert elmenni a szinházba, hanem a boulevard egyik padján várta meg a szinházból felvonásközökben kijövő barátait, kik az eredményről értesitették. A második felvonás után látott egy embert a szinházból távozni s már kétségbeesve gondolt arra, milyen rossz lehet az ő darabja, hogy a vége előtt ott hagyja valaki? de a kijövő férfi — Berton volt — megszólitotta Sardout: »Nagy siker! gratulálok!« Erre felbátorodott Sardou, berohant a szinfalak közé s még tanuja lehetett első nagyobb sikerének.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

47 szám. 1884 November 23.

KAROLA.

(Rajz.)

Irta MARGITAY DEZSŐ.

I.

A »kicsike.«

Karcsa mama — a saját állitása szerint — a dunántúli megyék egyikéből, a hol a férje nagybirtokos volt s váltógirók miatt tönkre ment és főbelőtte magát, — mások állitása szerint pedig Miskolcról, a hol a férje tudakozó intézet tulajdonosa volt, de tönkre ment és felakasztotta magát — ezelőtt hat évvel a fővárosba jött föl, hogy az akkor tizenöt éves »kicsikéjét«, Karolát, a szinikėpezdében müvésznővé képeztesse.

— Igaz, lelkem, hogy nem nagy a termete; de nézzék meg csak a szemeit! — Hogy ki tud az — eszem a szentjét — mindenkit majmolni? — Forog, mint az orsó. — Az esze meg ... Tyühü, az ám egyszer csak valami!

A Százháznál laktak, a hol három forintot fizettek egy butorozott szobáért s ráadásul megengedték a mamának, hogy naponként megsüthessen a konyhában egy kevés rántottát, vagy egy fontocska sertéspörköltet.

A kicsike szorgalmasan járogatott a szini képezdébe; megtanult szavalni, ájulni; megtanulta, hogy: hogy tesznek a parasztlányok, mikor a szép urfiak incselkednek velük:

— Ejnye már, ténsurfi! — Bizonyisten, ha valaki látná!

Lesüti a szemét; duzzog, de közbeközbe el-elkacagantja magát s a két karját a kötényе alá rejti.

Mikor meg változás áll be a dologban, vagy hirtelen fordulat következik, hogy tud oldalt egyet vágni a szemével, hogy figyelmeztesse a benne gyönyörködő publikumot!

— Csupa Blaha Lujza; — vagy még tán több lesz annál is, galambom.

Hanem Karola azért lenézi a népszinmüvet! — Oh, ő Odette-t akarja játszani, vagy a feleséget a »Váljunk el«-ben.

Milyen chic-kel tudja mutogatni lábát a spanyol fal alatt! S mikor a szeretője nem ösmer rá, milyen csókolni való módon tud mulatni fölötte! — Csinálhat a mellett a két szinész, a mit akar! — az ember nem lát senki mást, csak a némán kacagó asszonykát.

Örök kár, hogy ezt a szerepet el nem játszatták vagy egyszer! — De hát a féltékenység! — A kinek nincsen protektora!

Egyszer csak megjelent a protektor egy méltóságos miniszteri tanácsos személyében.

Kövér, vöröses orcái voltak a tisztelt urnak; szemei előtt elegáns, aranyfoglalatu szemüveget viselt — mikor eszébe jutott.

De nem mindig jutott eszébe. Például, ha valamelyik kirakat előtt állott s közvetlen közelében elegáns hölgyek vonultak el, a szemüveg ott villogott a tulajdonos orrán s mint egy duplacsövü töltött pisztoly gyürüi, reámeredtek a hölgyek közül arra, a ki legkellemesebben tudta szemeit lesütni s leginkább mutatta, hogy siet tovaillanni.

Öltönyei — mindig a legujabb divat szerintiek — kifogástalanul simultak kissé elhizott termetére. Haja s angolosan kivágott pofaszakála vörhenyeges szinü volt; de oly keresett fénynyel és szinjátékkal, hogy az ember önkénytelen az illatszer-kereskedésekre gondolt.

Ezt a méltóságos urat hozta a jó szerencse Karolának protektorul.

Már ekkor nem a Százháznál laktak Karcsa mamáék, hanem a Zerge-uteában, egy első emeleti három szobás lakásban.

A méltóságos ur, a kit egyik ösmerőse vezetett be Karcsa mamához, végig gyönyör-

ködve Karola néhány produkcióján, megragyogtatta brilliántos gyürüit s fölcsapva orrára az aranyfoglalatu szemüveget, azt mondta a kis leánynak, a ki már ekkor hatodéves növendék volt, hogy: pompás! — Igazán művészi. Lesz gondja rá, hogy mentől előbb följéphessen azokban a szerepekben, melyekben — meggyőződése szerint — excellálni fog.

— Hát mi maga? — kérdezte a »kicsike«, kis lányos bámészkodással elibe állva s kerekre nyitott szemeivel rábámulva a méltósságos urra. — Szinházi direktor?

— Nem, én miniszteri tanácsos vagyok. Valentin Alfréd, miniszteri tanácsos.

— Ugy?! — A közoktatásügyi minisztériumnál?

— Nem. A kereskedelminél.

— Tudom. — Hát aztán hogy akarja maga kieszközölni, hogy mentől előbb fölléphessek a szerepeimben? — Szinházat épittet a számomra?

— Na — nem épen.

— Vagy kibérli a német szinházat a kedvemért?

— Hehe! — nevetett a méltóságos ur. — Az kissé — izé ... Hanem beszélni fogok az intendáns urral; a nemzeti szinház intendánsával, a ki nekem igen jó barátom.

Karola elnevette magát s ott hagyta a méltóságos urat a faképnél.

Bosszankodva távozott el a miniszteri tanácsos, de pár nap mulva ismét visszatért.

— A Liliom-utcában van egy kis házam; pár hó előtt butoroztattam be, mert ott akartam lakni, de most már megváltoztattam szándékomat, — mondta Karcsa mamának. — Bérbe nem szándékozom adni, mert a gyönyörü butorokat, melyeket egyenesen a lakáshoz csináltattam, ugy sem tudnám hová tenni. — Ha talán kedvük volna ezt a lakást fölcserélni azzal ...

A méltóságos ur tudja, hogy ez némi áldozatba kerülne: az odaköltözés, meg aztán — minthogy a ház egészen üres a felügyelés, meg a többi. — Hanem ő kész minden kiadást megtériteni s azonfelül egy bizonyos évi dijat fizetni Karcsa mamának, mig a házban fognak lakni.

Hogy megörült a jó asszony az ajánlatnak.

— Az isten áldja meg önt, méltóságos uram. — Valóságos jótétemény lesz reánk nézve. Mindjárt is előhivom Karolát, hogy ő is megköszönje. — Karola! — Karola! — He, a kis süket! Nem hallja. — Bocsánatot kérek, rögtön behozom.

Eltipegett Karoláért.

Mikor a »kicsi« belépett, már látszott rajta, hogy mindent tud.

— Ösmerem ajánlatát, miniszteri tanácsos ur.

Itt elhallgatott s merőn nézve a széles, vöröses arcba, mely nem tudta, hogy tulajdonkép minő kifejezést öltsön? néhány pillanatnyi szünet után tette hozzá:

— Ösmerem ajánlatát és — nem fogadom el.

— Karola! — susogta Karcsa mama, mert a nagy meglepetéstől nem tudott hangosan kiáltani.

— De kérem ... Megvallom: nem értem, hogy mi indoka lehet. — Mondta a méltóságos ur.

Karola hideg pillantással némitotta el anyját s még fenségesebb arccal fordult vissza Valentinhoz:

— Minő cimet akarna nekünk adni abban a lakásban?

A méltóságos ur mosolyogni akart, de attól a két, hidegen ránéző szemtől nem tudott.

Tudja Isten: néha a legvakmerőbb cinikusnak is a lábaszárába szalad a bátorsága, ha ilyen két, nagyon szép, de ha akarja, kegyetlenül józan szem mered rá.

— Házmester cimet reménylem, nem! — folytatta Karola. — És miféle cimen fizetné anyámnak azt a bizonyos összeget? — Hiszen anyám még csak nem is készülő müvésznő!

A miniszteri tanácsos ur ismét csatát veszitve távozott el.

Mikor az ajtó bezáródott utána, Karcsa mama két kezét összecsapva kiáltott föl:

— Uram teremtőm! .... Megőrült! Meg! Megőrült a sok deklamációtól.

Karola ránézett; elnevette magát, aztán dudolva trillázott ki a szobából.

Valószinü, hogy már akkor bizonyos volt a méltóságos ur harmadszori visszatérésében — nem csalódott, mert Valentin alig negyednapra csakugyan visszatért.

Anélkül, hogy szólt volna, benyult a zsebébe, kihuzta onnan a »Politikai sürgönyök« legutóbbi számát s rámutatva a »kis hirdetőre« átadta azt a leánynak.

»Hölgyeknek és uraknak! — olvassa

Karola fennhangon. — Melyik nemes sziv lenne kegyes egy csinos leánykát örökbefogadás által a müvészi pályára segiteni? — Bővebb felvilágitást a Zerge-utcában özvegy Karcsánénál.«

Nevetve nyujtotta vissza a hirlapot.

— Lehetetlen! — Ön akarna lenni az a »nemes sziv«?

— Siettem, hogy első lehessek! — mondta a tanácsos, kalapját levéve és homlokát törölgetve, hogy ezáltal is bebizonyitsa, mennyire sietett?

Karola a folyosó falához dőlt, ugy kacagott; élveteg, piros ajkai közül csak ugy villogtak elő apró, fehér fogai.

— És el, el van-e határozva az örökbefogadásra? — Tudja-e, hogy nagy dolog az: egy lányt örökbe fogadni, hogy a művészi pályára segitse? - El van határozva? — Igazán el van határozva? — No, akkor bemutatom hát, a kit örökbe fogad.

Megfogta a kis lány kezét, a kivel játszott s odavezette a méltóságos ur elé.

— Hajtsd meg magad Ferike szépen a tanácsos ur előtt. — Ez a bácsi lesz neked jövőre a »kis apa«.

Valentin szemeit lehetőleg tágra meresztve nézett Karolára.

A lány kacagott.

— Igen! — Ez a kis szép szőke lány az, a kinek a számára »kegyes sziv« kerestetik.

Hohó! — A méltóságos ur nem engedi magát harmadszor is lefőzetni.

Micsoda? — Hisz ez az apróság még csak kölönc. Ki tudja még, hogy mire lesz majd hajlama, tehetsége? Hogy lehetne ilyen csombókat a művészi pályára segiteni?

A méltóságos ur Karolát értette s azért sietett, mert ő a legkomolyabban hajlandó a leendő művésznőt leányává fogadni.

— Ne nevessen a kisasszony! — komoly dologról van itt szó. Azt az árva kis lányt be lehet adni az árvaházba, de ha egy ilyen tehetség, mint Karola kisasszony pártfogó és anyagi eszközök hiánya miatt el talál veszni .... Itt van Karcsa mama is; mondja meg, hogy nem komoly dolog-e ez?

Igen; valósággal: Karcsa mama is kilépett ekkorára a folyosóra; hálálkodva üdvözölte a méltóságos urat s kérte, hogy tessék belépni a szobába.

Bementek mindannyian a lakásba, a hol Karcsa mama csaknem sirva panaszolta el a tanácsos urnak, hogy milyen makacs, önfejü lány ez az ő »szerencsétlensége«!

Ha legalább csak egy jó szót adott volna a szinháznál befolyásos uraknak, mint mások! — Az ő tehetségével .... hm! — Meg aztán szerencséje is akadt volna már; még pedig minő szerencséje! — Hanem hát; ki vagyok — mi vagyok! — Majd ő iszsza meg a levét!

Karola kissé megkomolyodva ült az egyik karosszékben; nyilván gondolkodóba ejtette anyja panaszolkodása, de nem akarta azt elárulni. Magához vonta a kis, árva leányt s a két ujjával annak a szájacskájából csinált tölcsért, néha-néha maga is utánozva, a hogy a kis lány szája állt.

— No, mama! — Elég lesz már mama! — Szép ajánlót ad rólam a tanácsos urnak, a ki most már, tudom: nem fogadna leányának egy világért.

— Kisértse meg. — Csapjon föl, édes Karola! — nyujtotta oda a kezét a tanácsos ur.

Karola nevetett.

— Hát még most is elfogadna? — Pedig mama még nem mondott el mindent felőlem. — Hogy szeretem én a táncot! — Két huszonnégy óráig nem tudnék a király palotájában sem lakni, ha ki volna kötve, hogy ne menjek sehová s hozzénk se jőjjön senki.

— Na már ki is kivánhatná azt egy fiatal leánytól?

— Férjhez is azért nem mentem, mert hátha félteni találna a férjem? — Megtenném, — a szemébe nevetnék! Mert én nem vagyok rossz, de, ha kedvem van mulatni, nem hagyom magamat korlátoztatni...

— Hisz a kora is ugy hozza magával.

— Aztán szeszélyes is vagyok; olyan művészi vérmérséklet! — Szeretem a szép ruhákat; az elegáns butorokat .... Lássa, már azért sem fogadhatnám el magát kis apának, mert akkor a liliom-utcai házba kellene költözködnünk — s mivel? — Ezzel a mi rongyos butorainkkal?

— Az én liliom-utcai házam elegánsan van butorozva.

— Mit?! — Hogy az ön butorait használnók?

— Az az..... Ha én önt leányommá fogadom...

— Eh; szó sem lehet róla! — Maga még nem ösmer engemet. — Nagyon büszke

vagyok! — Nem tudnék nyugodtan aludni abban a házban, melyből akkor löknek ki, mikor akarnak, melyben nekem egy butordarabom sincs. Igy tudom, hogy szegény lány vagyok; nincsenek vágyaim; de ha kényelmet látnék magam körül ... ösmerem a természetemet! — Nekem kétezer forint kellene egy esztendőre s ha mindig attól kellene félnem, hogy nem találok kapni, mikor szükségem lesz pénzre .... Minden inkább, mint a bizonytalanság nem.

— Karola! — Hát nem hisz az én nemesi szavamban?

Karola kelletlenül rántotta föl a vállát, mint a ki sehogy sem tud kibékülni a beszéd tárgyával s megfogva a kis árvalány kezét, szó nélkül hagyta el a szobát.

Valentin most már nem kinevetve és nem bosszankodva, hanem nyugtalankodva távozott el, hogy a következő nap — ez ügyben remélhetőleg utolszor — még egyszer megjelenjék.

Mikor másnap délután belépett a szobába, egyedül találta Karolát. Néma főhajtással üdvözölte, aztán zsebéből egy hivatalos alakba hajlitott, bélyeges papirost vonva ki, szótlanul nyujtotta azt át a leánynak.

Karola kibontotta s figyelmesen keresztül olvasta; némely sort — a melyet nem értett — kétszer is.

Közjegyző előtt szabályosan kiállitott okmány volt az, melyben Valentin Alfréd miniszteri tanácss kijelenti, hogy Karesa Karola szinésznövendéket — müvészi pályáján leendő elősegités végett — gyámleányává fogadja. Mindaddig, mig tehetségéhez mért állás nem mutatkozik számára, liliomutcai lakását szabad rendelkezésére bocsátja s az abban levő összes butorokat tulajdonába átadja.

»Hogy pedig anyagi gondok ne gátolják müvészi fejlődésében a nagyreményü kisasszonyt, évenkénti kétezer forint segélypénz biztosittatik részére, mindaz ideig, mig valamely szinházhoz, mint fizetéses szinésznőt nem szerződtetik.«

Olvasás után összehajlitotta az iratot; kezeit keble fölött összetéve, meghatottan nézett Valentinre.

— Ah, ön mégis, mégis nemesszivü ember.

Hozzá ment; rátette a két kezét a két vállára:

— Hogy köszönjem meg önnek ezt a jóságát édes-kedves kis apa?

Valentin csaknem elsirta magát örömében. Magához ölelte a leányt, a ki szeliden simult széles kebelére.

— Karola.

— Az ön szerető kis leánya ... A te szerető kis leányod kis apa.

II.

A »kis apa.«

Meg kell különben emlitenem, hogy a miniszteri tanácsos ur nem azért volt miniszteri tanácsos, hogy irodában dolgozzék; nem is a hivatallal járó fizetésért, bár azt mindig igen szorgalmatosan föl szokta szedni, nem is a méltóságért, mely azzal járt.

Korotnai Valentin Alfréd nem csak hivatalos állásánál, hanem születesénél fogva is a magasabb társadalomhoz tartozott. — Gazdag és nagy rokoni összeköttetésekkel biró szülők gyermeke levén, négy fiu gyermek között a legifjabb testvér volt.

A forradalom a három idősebbiket az iskola padjairól kavarta a harctérre. A forradalom leveretése után szülei elhaltak s ő bátyjai gyámkodása alá került.

Bátyjai — az abszolut kormány elleni tüntetésből — akkor aprófürtü gubákat, összevissza gyürmölt kalapot s nehéz ólomgyürűket viseltek; minden héten más, más fogaton nyargalásztak egyik megyéből a másikba; a nyolcezer holdas birtok termett, a mit termett; a gazdatiszt beadott, a mit beadott; az őszi kastélyban a bolthajtások sárga foltokat kaptak a becsurgó esőtől.

Alfréd tanulmányai után elment utazni. — Mikorára hazajött, nagy ribilliót talált idehaza, az országban is, meg a kastélyban is.

Az országban a kétfejü sasok, meg a magastetejü kalapok ellen tartottak irtóháborut.

Az idősebb Valentinek tetőtől talpig zsinóros magyar ruhában kocsikáztak erre, arra, hogy közvetlenül intézhessék a kétfejü sasok elleni hajszát.

A külföldről hazatért fiatalember sietett a maga részére a magyar ruhákat megrendelni.

A nemzet gondolkozni kezdett s ehhez internacionális öltönyök kellettek; a mi meg-

maradt a nemzetiből, az vagy szürkévé, vagy feketévé változott.

Alfréd bátyjai kezdtek odahaza maradni; ha eltávoztak is, minden hűhó nélkül távoztak el. Néha nem is várták meg, hogy a kocsi elé álljon: a gazdasági udvaron ültek föl s ugy mentek el, mintha szöktek volna.

Ilyenkor bizonyosra lehetett venni, hogy nemsokára hivatalos urak jelennek meg a kastélyban, a kik hosszu leveleket akarnak kézbesiteni, de minthogy nincs otthon, a kinek kézbesiteni kellene — kénytelenek azo kat kiszegezni.

Tűrte egy darabig Alfréd a dolgot; de azután bezáratta a park kapuját s kijelentette a bebocsátást kérő hivatalos urak előtt, hogy nem engedi ajtóit kiluggatni; (a kastély ugyanis neki jutott osztályrészül) keressenek maguknak más ajtót, ha okvetlen szegezgetni akarnak.

Nem kerestek. A három bátya nagyhamarosan rendezte anyagi viszonyait. Az egyik főispánságot fogadott el az ideiglenes kormánytól s kiborotváltatta az állát, hogy csak két oldalt maradt meg a pofaszakálla. A másik egy sertéskereskedőnek a leányát vette el és megvásárolta neje hozományából a harmadik testvér illetőségét.

Alfréd egyedül maradt; föltette magában, hogy nem fogad hivatalt; bár bátyja erősen intette, hogy legalább gyakorlat végett menjen a megyéhez. — Szürke vadászruhát csináltatott magának, zöld hajtókával s erősen elhatározta, hogy gazdálkodni fog.

Négy álló esztendeig ki se ment a birtokáról. Kiszámitotta, hogy husz év alatt milliomosnak kell lennie. Sáros bagariacsizmákban járkált ide-oda: a mezőségen, az istállókban; a keze mindig tele volt zabbal, buzakalászszal s ha ismerőseivel találkozott, sietősen mondta nekik:

— Szervusz! — Bocsáss meg . . . Az eke a kenyerem, pajtás.

Hanem a teher egyre nőtt a birtokán; a nagyobb tételek kamatait nem birta fizetni: kölcsönből törlesztgette; de utóbb ezek a csip-csup összegek kezdtek a nyakára csavarodni.

Egyet gondolt.

A Valentin-féle birtokkal szomszédos uradalmat: A Nádoryakét, a kiknek a címerökben egy ágaskodó vaddisznó van, (látható ez még most is a kastély bejáratának a homlokzatán) bizonyos Kepps nevezetű bankár vásárolta meg, a ki nyaranta egy pár hetet szokott tölteni uradalmában.

Alfréd elhatározta, hogy ezzel a bankárral teszi magát érintkezésbe s rábirja összes adósságainak konvertálására.

Egy délelőtt — ugy mint otthon szokott járni: zöldhajtókás vadászruhában, bagariacsizmában — lóra vetette magát s átvágtatott a szomszéd uradalomba.

— Hé! — kiáltott egy, a kastély bejárata előtt ácsorgó cselédre. — Itt van-e a gazda?

— Tetszik látni! — felelte ez. — Mikor a zászló föl van huzva, az azt jelenti, hogy itt van az udvar.

Az ágaskodó vaddisznó fölött csakugyan ott lebegett a zászló, melyet az uj gazda rendeletéből föl szoktak huzni, ha itt tölti az időt a család.

Alfréd leugrott paripájáról s fölsietett a nyitott verendára, a hol egy csinos, fényesszemü hölgy száritott lepkéket ragatott egy nagy papirlapra.

— Kepps bankárt keresem.

A fényes szemü hölgy meglepetve tekintett föl.

— Férjemet? Kepps bárót. — Talán a vidékről?

— Valentin Alfréd vagyok.

A Valentin név nagyon jóhangzásu volt, a legmagasabb állásu arisztokratákéval együtt szokták azt e megyében emlegetni.

A fényes szemü hölgy nyájasan mosolygott a vendég felé; nem sértette többé annak szokatlan megjelenése, mert hiszen Valentin! — Nem báró; de a név kellemes, régi zamatu. — Az ilyen nevü gavallérok sokszor ép akkor érdekesebbek, ha egy kicsit mutatják, hogy nem üzletben elpetyhüdt arcu emberek.

Aztán Alfréd csinos férfi volt s a fent lengő zászló dacára ugy gondolkozott, hogy . . . hát egy tőzsér feleségével áll szemben- a kinek csinos fekete szemei vannak; a férfi bátorság pedig imponálni szokott!

Kepps báró épen távol volt, de nemsokára haza kellett jönnie. — Mikor este felé megérkezett, — örömmel fogadta az ajánlott ügyletet s megigérte, hogy tanulmányozni fogja azt.

(Folyt. köv.)

———

HUSZ FRANK EGY RÓZSA!

Elbeszélés.

Irta RICHEBOURG EMIL.

(Folyt. és vége.)

A fiatal tanár eljátszá az Alice romänee bevezetését. A dal első verssora után könnyed remegés futott végig a hallgatókon. Mindazáltal vallásos áhitattal hallgatták tovább. De alig hangzott el a refrain utolsó hangja a müvésznő ajkán, midőn a lelkesedés egyszerre frenetikus tapsban tört ki. Az egész közönség felállott. Az alacsonyabbak a székekre állottak s egy kéz sem maradt tétlenül Tovább, mint öt percig tartott ez a félbeszakitás. Végre helyreállott a csend s az énekesnő befejezte a romanceot.

Ekkor ujra kezdődött a taps. A lelkesedésnek nem volt határa. Sokan sirtak. A csodálatnak is van könye!

Az énekesnőt, mikor leszállt az állványról körülsereglették s a prefektus melegen üdvözölve őt, köszönetet mondott neki, mit a város előkelői élénken visszhangoztattak.

— Az özvegyre s az öt árvára gondoltam, válaszolá ő szerényen s minden tőlem telhetőt megtettem, hogy önök tetszését megnyerjem s megháláljam, a miért azok iránt érdeklődnek.

De senki sem tudta az imádandó énekesnő nevét. Kérdezősködtek. Senki sem tudott felvilágositást adni. A város mükedvelői maguk is a legnagyobb zavarban voltak. Kétségkivül elsőrangu müvésznőt hallottak, igazi énekesnőt, kinek szopran-hangja páratlannak tetszék előttük.

— Nem lehet más, mint Malibran, — mondák némelyek.

— Malibran asszony meghalt a mult évben, nem tudná azt ön. Ez hamarább Falcon kisasszony; — kezdé egy harmadik.

— Vagy Damoureau-Cinti, — tevé hozzá egy negyedik.

— Vagy Dorus-Gras kisasszony.

— Nem; ez Nau kisasszony.

Igy aztán sorban megnevezték a század nagy énekesnőit, a mi eléggé bizonyitotta, hogy egyikük sem ismerte a bájos, ifju müvésznőt

Megkérdezték Jacquet urat.

— Duplessis kisasszonynak nevezi magát, — volt a válasz.

Ez a válasz valóságos elégedetlenséget szült.

Hogyan, hát léteznék Duplessis néven egy csodálatra méltó énekesnő s ők soha sem hallottak volna róla?! Milyen kemény vágás volt ezzel adva egy mükedvelő önszeretetének!...

A hangverseny első részének befejezése után, csaknem mindenki elhagyta a termet, élénken vitatkozva.

Nem telt bele tiz perc s már a város mind a négy táján tudták, hogy egy csodástehetségü, fiatal énekesnő érkezett a városházán adott hangversenyre s még egyszer fog énekelni a hangverseny második részében.

Valóságos esemény volt Chaumontban.

Mindenfelül futva tódultak az emberek a városháza elé, melynek homlokzata velencei lámpákkal volt kivilágitva.

Egy pillanat alatt kiürültek a kávéházak.

A lakosság ugy megrohanta a városházát, mintha ellenség tartotta volna megszállva. Vitatkoztak, tolongtak, lökdösték egymást a terem ajtajánál, hogy azokhoz a jegyekhez jussanak, melyeket az estély rendezői nem tudtak eladni. A bevétel megháromszorozódott.

Azok lelkesedése, kik a hangverseny első részén jelen voltak, csakhamar elragadt az ujonnan érkezettekre is.

Egész negyedórával el kellett halasztani a hangverseny folytatását, s hogy azok is kilegyenek elégitve, kik a teremből kiszorultak, hol már egyetlen-egy hely sem volt s a bejáratoknál tolongtak, minden ajtót kitártak.

Végre, a rend helyreállván, megkezdhették a második részt.

Az első számokat szórakozottan hallgatta a közönség s alig hallatszott egy-egy gyönge taps. Sully asszonynak mégis meg volt az az elégtétele, hogy kihivták. A közönség érezte, hogy tartozik neki az elismerés ezen bizonyitékával s megérdemelte a hálát szives készségeért. Különben is mezzosopran hangja nagyon rokonszenves volt s sok izléssel énekelt.

De mikor a türelmetlenül várt müvésznő megjelent az emelvényen, rögtön megujult a tüntetés. Háromszoros tapssal fogadták.

A »Zsidónő« második felvonásából énekelte a megható dallamot: »Ő jönni fog« s előadásában kimondhatatlan báj, utánozhatatlan bánat kifejezése szólott.

Diadala teljes lett. De mialatt a taps és éljenzés dörgése kitört a teremben, egyuttal száznál több hang kivánta az Alice romanceát.

Mint már mondottuk, a terem megtelt a hangverseny első és második része közt s kétszázan nem hallották Meyerbeer e gyönyörü dallamát.

Az énekesnő érezte, hogy tartozik ezzel a kegygyel hallgatóinak, kiknél a lelkesedés szinte az őrülésig fokozódott s kik egyedül az ő kedveért vannak ott.

Már leszállott, de visszatért az emelvényre s eléneklé a romanecot talán még több kedvvel s még bájosabban, mint első izben.

IV.

A prefektus neje pompás rózsabokrétát tartott kezében; parancsára egyik szolgája hozta előadás közben. A bokréta mint egy harminc negyven rózsából volt kötve. Szeptemberben, keleten, nagyon ritka már a rózsa. Itt is volt mind egy szálig, mit csak a prefectura kertjében össze lehetett szedni.

Mindenki kitalálta a prefectusné szándékát s tudta, hogy a gyönyörü bokréta az énekesnőnek van szánva.

Valóban, mikor az ifju müvésznő taps és éljenzés közt elhagyta az emelvényt, a prefektus neje felemelkedett, hozzálépett s kecsesen átnyujtotta neki a rózsabokrétát.

Az ifju leány átvette s meghatott hangon nehány köszönő szót rebegett.

Erre a taps megkétszereződött.

Midőn a művésznő helyére indult, egy fiatal ember oly hangosan, hogy mindenki meghallotta, igy szólott:

— Adnék egy Lajos-aranyat egy rózsáért.

Az énekesnő megállott a fiatal ember előtt.

Egy eszme, milyen csak nemes lelkekben születhetik, fogamzott meg belsejében.

Visszatért az emelvényre, fogta az érc tálcát, melyen az énekeseknek cukros vizet hoztak volt, ráhelyezett a bokrétából vett egy rózsát, aztán visszament a fiatal emberhez s igy szólt hozzá édes hangján, utólérhetlen bájjal:

— Uram, ime a rózsa!

A fiatal ember felállott, elvette a rózsát s helyére tett egy huszfrankos aranyat.

Az imént oly lármás teremben egyszerre ünnepélyes csönd állott be.

— Uraim, — mondá az énekesnő remegő hangon, — mi mindnyájan egy jó cél érdekében vagyunk itt. Cserébe a bokréta egy-egy virágjáért, a kinek tetszik, husz frankot tesz e tálcára a szegény özvegy s apró gyermekei számára, kiknek a télen meleg ruhára, fára s kenyérre lesz szükségük! . . .

Egy rózsán kivül, melyet ezen estély s a kellemes meglepetés emlékére meg akarok tartani magamnak, felajánlom valamenynyit azon az áron, melyért az elsőt adtam. Ez által bizonyára több hóra biztositva lesz az özvegy és árváinak élete.

E szavakat a helyeslés moraja követte.

És ötven kéz nyult egyszerre a rózsák után.

Az első rózsa birtokosa sietett a tálcát tartani, mely csakhamar megtelt huszfrankosokkal, sőt nehány bankót is lehetett rajta látni, mig az énekesnő örömtől ragyogó arccal osztotta a rózsákat.

A hangversenyt kar zárta be.

Mindenki sietett kijutni a teremből, hogy a városház terén megvárja az énekesnőt.

Mikor a prefectus karján megjelent, ötszáz hang kiáltott lelkesült éljent s a tömeg tiszteletteljesen utat nyitott előtte.

E közt a lelkesült, csodálattal eltelt sokaság között ott lehetett látni a rózsák boldog tulajdonosait. Büszkén viselték gomblyukaikban az énekesnő virágait.

Másnap reggel, mikor az utasok elvégezték reggelijüket, mielőtt a gyorskocsi állomásra mentek volna, a zenetanár engedelmet kéretett anyja által, hogy tiszteletét tehesse náluk.

— Semmi esetre sem utaztunk volna el a nélkül, hogy fia urát ne lássuk, — mondá az ifju leány; — sziveskedjék neki megmondani, hogy várjuk s örömmel fogadjuk.

Pillanat mulva a fiatal zenész lépett a szobába.

— Kisasszony, mondá, eljöttem, hogy köszönetet mondjak kegyednek. Már tegnap kellett volna azt tennem, de nem voltam képes egyetlen szót is találni, melylyel hálámat s az élvezett gyönyört kellőleg kifejezhettem volna. Tegnap este, hála kegyednek, életem legnagyobb és legtisz-

tább örömét élveztem. Valószinüleg sohasem lesz életemnek hasonló napja.

Fogadja a hálát, melyet kegyednek hozok kisasszony, az özvegy és a szegény árvák részéről, kik soha sem fogják kegyedet elfeledni, fogadja barátaim nevében, s fogadja az egész város nevében.

— Jacquet ur, — válaszolá az ifju leány, — mondja meg barátainak, hogy nagyon meghatottak a szavak, melyeket ön nevükben hozzám intézett s nagyon boldognak érzem magamat, hogy önnel s velük egyesülhettem egy felebaráti szeretet tényére.

A fogadtatás, melyben tegnap városuk részesitett, bizonyitéka a rokonszenvnek, minek tárgya egy ismeretlen énekesnő volt, oly kellemes benyomást tett reám, mely soha sem fog emlékemből elenyészni.

— Barátaim és én, kisasszony, — válaszolá az ifju, — s legnagyobb része azoknak, kik szerencsések voltak kegyedet hallani, osztoznak ezen véleményben — meg vagyunk győződve nemcsak a felől, hogy kegyed épen nem ismeretlen énekesnő, hanem hogy a zeneakadémia egyik legnagyobb énekesnője. Kegyed nem akarja magát megismertetni, tiszteletteljesen meghajlunk akarata előtt.

E pillanatban a gyorskocsi-állomásról egy ember érkezett a hölgyek málhájáért s a fiatal embernek bucsut kellett vennie a két utastól, ki késedelem nélkül az állomásra sietett.

Egy óra mulva már távol voltak Chaumontól.

Jacquet asszony délután a szobában foglalatoskodván, melyben a két Duplessis nő volt szállva, Ördög Róbert egy hangosztadékára akadt, melyet mintha az egyik butordarabon feledtek volna.

Sietett vele fiához.

A tanár gépiesen felnyitván a hangjegyfüzetet, egyszerre örömteljes meglepetéssel kiáltott fel:

Az első lapon a következő szavakat olvasta:

Jacquet Gyula, zenetanár urnak ajánlva.

Az 1837. szeptember 8. zeneestély emlékeül. Falcon Cornelia.

— Ó! kiáltá a fiatal ember, ragyogó arccal, igen ő, Falcon kisasszony.... óh! én sejtettem!...

TOLDY ISTVÁN DRÁMÁI.

(Folyt.)

S valóban, mindez előnyöket egybefoglalva, méltán emelkedhetik a kérdés föl, hogy mikép lehetséges, hogy nem igen gazdag drámairodalmunk mellett is, nem került szinre Toldy István e darabja?

Akkoriban szemére hányták a Nemzeti Szinháznak, hogy nem merte, mivel egy papot rossz szinben tüntet föl. Nem vagyunk szenteskedők, de elismerjük, hogy nem lehet oly könnyen pellengérre állitani egy osztályt, melyhez a jezsuita-atya is tartozik, mely iránt a nagy rész tiszteletet érez s a kit évezredek által szivébe plántált hit szerint megszokott, hogy ugy mondjam, az ez és a tulvilág közti képviselőjének tekinteni.

De van egy másik, legalább is ily fontos ok, mely miatt Livia nem szinszerü. Ha nem is frivol t. i, de igen-igen kényes maga a tárgy, melyen az egész megfordul, a mi nem egyéb, mint hogy Liviának nincs gyermeke. Hisz utóvégre nagyon közönséges és emberi valami, hogy valakinek van-e, nincs-e, gyermeke s regényben, novellában fel lehet dolgozni, hogy a legártatlanabb kedély is elolvashatja, de szinpadon tárgyalni mégis nagyon merész. Nagyon szép mondás a naturalia non sunt turpia, de azért látni még se kell mindent, s némely dolgok csak ugy nem rútak, ha nem látjuk őket, tekintetbe sem véve, hogy a nem rút és a szép közt még mindig nagy a köz.

S e kettőt tekintetbe véve, nem roszszalni, csak fájlalni lehet, hogy Livia a szinpadon nem látható Ha majd az első iránt nem leszünk oly érzékenyek, az utóbbinak élét egy két simitással megtompithatjuk, ugy tán valamikor még a szinpad is meglátbatja Liviát, melynek akkor bizonyára sokáig fog repertoir darabja maradni.

Eddigi fejtegetéseink után szemünkre hányhatná tán valaki, hogy mily kevéssé mutattunk a forrásra, melyből Toldy István inspirácíóit meríté s mely forrás nyilvánvaló, hogy a francia irodalom. Valóban, ha Toldy István munkásságára csak egy futó pillantást vetünk is, lehetetlen észre nem vennünk a francia hatást rajta. Azonfelül, hogy már korán kezdett franciául olvasni s forditani, hogy hosszasabban tartózkodott Párisban, hol tere s alkalma nyilt a francia irodalommal megismerkedni s azt tanulmá-

nyozni, ezek közé vonzotta őt tetszése, tehetsége s izlése is. Egy pillantás Toldy István müveibe s meggyőződtünk erről. Nem lehet tagadni, francia hatás alatt áll s első pillanatra tán hajlandók is lennénk őt egyszerüen utánzónak tekinteni. De ha mélyebben vizsgáljuk, hogy e hatás miben nyilatkozik, meglepetve fogunk Toldy önálló tehetségéről meggyőződést szerezni. Lássuk magukat a müveket s ezek beszélnek. Jellemei, egyénei, a mi hát mégis csak minden műben a fődolog, magyarok testestől-lelkestől, a magyar társadalom képét adják vissza, annak tükörei s annak másolatai. A ki pedig ezeket irja meg, az idegen irodalom utánzója nem lehet. Van, igen is van gallicismus Toldy müködésében, csakhogy ez a feldolgozás, vagy hogy sokat megengedjünk, némileg a felfogás franciásságában nyilatkozik A felfogás franciásságát különösen egy irányban láthatjuk; megmondjuk azonnal melyikben.

Nálunk átalán el van terjedve, hogy nekünk nincsenek ledér, könnyelmü asszonyaink. Hölgyeink hálásak lehetnek ezért iróinknak, nekik köszönhetik e jó hitet. Igaz, hogy némelyikök mindent elkövetnek, hogy e hit meg ne erősödjék. A mi erényes irodalmunk nem ismer csak becsületes nőket. Hisz igaz is, a nők, no de különösen a mi nőink mind becsületesek, csakhogy — s ezt már Toldy István mondja — »a mint mondják, vannak köztük kikapók is.« A nélkül, hogy védelmezni akarnók némely francia iró amaz irányát, mely oly kiváló előszeretettel foglalkozik a bukott nőkkel, megjegyezve, hogy bukott s könnyelmü nő között még nagy a külömbség, sőt annak némely ferde s furcsa felfogásu árnyalatát határozottan el is itélve, el kell ismernünk, hogy nincs az irótól a jog megtagadva, hogy az életet néha annak könnyebb oldaláról is ne tekinthesse. Utóvégre a philosophiát nem szabad mindig vaskalapos német professzornak képzelnünk s Demokritosnak, a kacagó bölcsésznek, is helyet adnak a philosophusok között. Ebben nyilatkozik Toldy franciássága s ilyen kissé »kikapó« asszonyokat eleget találhatunk rajzában. De ezeket nem vihette be drámáiba. Ott mint egy-egy különálló rajz vagy adoma hősnői megjárhatták, de itt ferde társadalmi rajz alakjai lettek volna. Hanem talált Toldy egy közepes fajt még a kikapó s szörnyen erényes asszonyok között is, a milyen igazán a legtöbb fiatal nő. Olyanokat, a melyek nem pirulnak el minden merészebb szóra, mint egy 16 éves falusi leány s nem is csapják szenteskedő kezüket össze, mint egy hatvanesztendős templomjáró szüz.

A kidolgozást illetőleg egészen franciás Toldy. Az a könnyed, szellemes, itt-ott sikamlós, pikáns styl, mely a franciát mindig jellemzi. A mi pedig ezt illeti, csak sajnálni lehet, hogy Toldy csaknem egyedül álló e tekintetben. Társa alig van egykettő, követője még kevesebb. Pedig sok nálunk az unalmas.

El kellett ezt mondanunk, még pedig itt mondanunk, mielőtt Toldy utolsó szinmüvére, Korneliára átérnénk. Kornélia Toldy István drámairásának egy uj fázisát jelenti, minő fázisát, alább fogjuk meglátni.

De előbb meg kel emlékeznünk Toldy regényirói kisérletéről, Anatoleról is. A ki egyszer elolvasta, nem fogja rosznak mondani, legfölebb kissé excentrikusnak. Toldy maga is érezte ezt s meg is kisérlette már jóeleve mentegetőzni a kritika támadásai ellenében. De csak gyöngéjét mutatta ezzel jobban meg, kimenteni magát nem tudta, Anatole nem sikerülhetett, mert szerzője lehetetlenséget próbált meg benne. Hősnek akart rajzolni egy gyávát, részvétünket akarta kierőszakolni egy ember iránt, ki még szánalmunkat sem birja megnyerni. Anatole szeret egy nőt s aza nemeslelkü, nem mindennapi nő, viszontszereti őt. Anatole látta egyszer, hogy egy nőt a kényelem hija (nem a nyomor!) gyalázatba hajtott. Fél, hogy leendő neje is ugy járhat s inkább főbe lővi magát. Lehetetlen.

Szemmel látható a haladás, melylyel Toldy István drámairói utját követi. Első két darabjában a Jó hazafiakban s Uj emberekben a jellemeket teszi drámái alapjául, azokat igyekszik megvilágitani, általuk kort akar rajzolni, társadalmat bemutatni. Ezek alatt természetesen a cselekmény sínylik, melynek másodrendü szerepet jelöl ki müveiben s ez által természetesen megsérti a dramaturgia legsarkalatosabb törvényét, mely első sorban cselekményt követel a drámától. Liviá-ban, mint kat'exochen jellemet, már csak egyet, père Ramiacot, kivánja bemutatni, s itt már kompaktabb, egységesebb is a cselekmény; a kettő, jellem és cselek-

*

mény, harmonikusabban folyik egybe s igy már eleve is inkább biztositják a dráma sikerültét. Igaz, hogy Livia meg egyébben szenved, a mivel az előbbiek dicsekedhetnek, t. i. nem lehell oly magyaros szellemet, mint amazok, de ez már némileg a tárgy természetében is rejlik. Magyar társadalmunk nekünk csak a vidéken van, a pesti már sokkal kozmopolitikusabb, sem hogy tisztán magyar lehetne. A civilizáció nivelláló hatása letörli a nemzeti sajátságokat s nemcsak nálunk, másutt is igy van ez s ezen nem kell kétségbeesnünk.

K o r n é l i á-ban már határozottan előtérbe lép a cselekmény a jellem fölött, nem ugyan ezek hátrányára, de az egész előnyére. Ime a lépcső, melyen fokozatosan haladt Toldy fölfelé. Első két darabjában jellemet rajzol s elhanyagolja a cselekményt; a harmadikban egy jellemet rajzol s igyekszik egyensulyba hozni a cselekménynyel; a negyedikben cselekményt alkot s igyekszik egyensulyba hozni a jellemekkel. S ez az igazi. Német filozófusok mennyit vitatkoztak, hogy melyik a fő a drámában, jellem e vagy cselekmény. A kettő együtt alkotja a drámát, de maga a név már mutatja jól, hogy ha lehet fensőbb az egyik, ugy melyik lehet az a másik felett.

Tán meglepőbb, ha azt állitjuk, hogy Toldyt haladása vezette idegen járom alá. Csak az előbb mondottuk, hogy csak a m i k é n t e t s nem a m i t tanulta el a franciáktól. Kornéliában már nemcsak a m i k é n t hanem a m i is francia.

Nem is csoda talán. Olyan térre lépett, melyre a francia irók kizárólagos szabadalmat vettek s a mely térre követve őket, akarva, nem akarva hatásuk alatt kell állnunk: K o r n é l i a tárgya a házasságtörés. A házasságtörés! mennyit prédikáltak már ellene, hányszor exkommunikálták már s mi haszna! Menjetek a szinház elé, mikor Odettet adják s menjetek, mikor Romeo és Juliát s meg fogjátok tudni, mi haszna. Hiába, az ár ellen nem lehet uszni s a ki úszik ellene vagy elbukik vagy kinevetik; s még jobb, ha az előbbi következik be. Az izlés aberratiója? vagy uj fordulata? vagy végkép kiveszése? Dehogy, egyik se, csak divat, a kor jelszava, a milyen jelszava minden emberöltőnek megvan. A milyen jelszava volt a mult század végének a beteges érzelgés, a jelen elejének a kitett vagy elrabolt gyermek, a közepének az örökségvadászat, a végének, a mainak pedig a házasságtörés. Mi marad ránk az érzelgésből? frivol kacaj; az elrabolt s ujra feltalált gyerekektől? ifjusági olvasmány; az örökségvadászattól? lenéző mosoly; s mi marad a jövő századra a házasságtörésektől? Cigarettám füstje kékes libegéssel emelkedik a mennyezetnek, megadja rá a választ. Vagy ma már nincsenek sentimentalisok, nincsenek örökségvadászok? vagy akkor nem voltak házasságtörők? Megmételyezi az erkölcsöt? hisz akkor minden harmadik embernek öngyilkosnak kellett volna lennie sentimentalismusból, minden második gyereket el kellett volna lopni s minden egyes örökségnek csalárd kezekre jutni s a hány nő van, valamennyinek házasságtörővé lenni? Pedig ép ez utóbbinak ellenkezőjére van épen Toldy Istvánnak, ha kissé tán frivol, de mindenesetre igen szellemes bizonyitéka:

»A statistika szerint férfi mindig kevesebb van a világon, mint nő. Teljes lehetetlen tehát, hogy minden nő megcsalja férjét. Ehez ugyan is kettő kell: egy férj, a ki megcsalatik s egy kedves, a ki segit csalni. Két férfinak kellene tehát egy nőre jutnia, hogy ez lehetséges legyen.«

Divat, tehát hiába küzdünk ellene, mig magától el nem mulik, mint a krinolin. Küzdeni nem lehet ellene, mert ugy járhatunk vele, mint Don Quixote a szélmalmokkal. Orvosság is csak egy van ellene, specialis magyar épen, mit azonban beadni nem lehet, — a csömör. Csak irják a házasságtörő drámákat, majd annál hamarább bekövetkezik a gyógyulás, — az undor.

Az idealizmus s realizmus csodálatos vegyüléke a K o r n é l i a. Sok benne a realizmus, mely próbára teszi a néző szemérmét, de még több az idealizmus, mely még jobban kipróbálja a néző idegeit. Toldy már ismerte a mikéntet, midőn a mit eltanulta s azok a külső eszközök, melyekkel a francia realisták oly nagy hatást tudnak előidézni, mind hatalmában vannak. Egyik idegrázó jelenet követi a másikat, némelyike a vért is megfagyasztja az ember ereiben.

Kornélia olyan gyöngédlelkü, ábrándozó, ideális leány, a milyen csak lehet egy a szülei kényszer elől szerelmesével megszökött nő leánya, kit egy jólelkü rokona nevelt föl s kivel haldokló anyja megfogadtatta, hogy a leánynak szivvilágában szabad tért fog

engedni. Korněliát egy izben az őt megtámadó csőcseléktől két fiatal ember menti meg: Temesy Géza s Dunay Zoltán, két léha, könnyelmü fiatal ember, kik idejüket és pénzüket rossz társaságokban s ledér nők között pazarolják s egyéb gondok nincs, mint tisztességes vagy nem tisztességes kalandok után szaladgálni. Fölkeresik s megtalálják Korněliát lakásán, hova oly célból mentek, hogy a leányt Pestre csábitják. Vitázva, hogy melyiké legyen a még el sem ért szőlőgerezd, a sors Temesynek juttatja. De a nevelőanya, kivel először találkoznak, átlátja szándékukat s méltatlankodva utasitja el őket. Temesy, kiben csak a leány gyönyörü teste ébresztett vágyakat, már lehangoltan akar továbbállani, midőn Dunay, kinek ugy látszik szivében is nyomot hagyott Kornélia szép szeme, közli vele elhatározását, hogy ő nőül veszi. Temesy nem engedi előjogát s igénybe veszi itt is. Nemcsak a sors, még egyéb is kedvez neki, mert Kornélia is ő iránta gyuladt szerelemre. Megkéri az anyától a leány kezét, ki bár nem szivesen, de Kornélia szerelmétől kényszeritve, kénytelen megegyezni. Hogy mily ideális, szüzies érzelmü Kornélia, mutatja az, hogy midőn Temesy állatias vágyától ösztönözve, össze-vissza csókolja s ajkával egyszer mellét is megérinti Kornéliának, ez undorodva löki el magától az oly hőn szeretett férfit, ugy hogy alig lehetséges megnyugtatni.

Ime, a drámai expositió. Két, egymással teljesen ellentétes természet egymáshoz kötve. Mert természete mindkettőnek. Kornéliát születése, neveltetése, környezete, gondolkozásmódja, idealistává tették; Temesybe évek hosszu sora — mert már nem épen fiatal — belerögzitették az állatiasságot. Vajjon melyik fog engedni? Kornélia fog-e Temesy materialismusához leszállani, vagy ez fog Kornélia idealizmusához emelkedni? Vagy ha egyik sem fog merev s kissé széles álláspontjából engedni? Mi lesz akkor? ki lesz-e kerülhető az összeütközés akkor? Nem.

A II. felvonásban már Pesten vagyunk, a vigadó egyik éttermében, hol az elegáns világ szokott összegyülni. Temesyn csakugyan mit sem változtatott házas élete. Kedveseket tart még mindig s éjjeleit tivornyákban tölti még mindig. Kornélia ezt nem tudja ugyan, de azt igen, hogy csalatkozott férjében s ez fáj neki, minthogy még mindig ugy szereti, mint mikor először meglátta. Hanem annál inkább megváltozott Dunay, kit a Kornélia iránti el nem mult szerelem egészen megnemesitett. Kornélia is meleg barátságot érez Dunay iránt, kinek vigasza egyetlen enyhülete. Éjfél után távoznak a vendégek s menni akar Kornélia is; férje le akarja kisérni a kocsiig, mert ő még időzni óhajt. Kornélia nem fogadja el karját, hanem a Dunayét kéri. Midőn a férj távozott, Kornélia azt mondja Dunaynak: — Akar nekem egy szivességet tenni? — Parancsoljon nekem! — Álarcot öltünk és itt maradunk? — Mit akar? — Bizonyosságot!

Vissza is térnek. A férfimulatságok vad orgiája tárul eléjök. A férfiak — köztük Temesy — isznak, az asszonyok versenyeznek velük. Temesy ittasodik s midőn valaki a legszebb asszonyt hozza fel, vitára kel, hogy ez az ő felesége. Ez már Kornéliának is sok s már távozni akar, midőn Temesy észreveszi s megállitja. Csak midőn Zoltán megismerteti, engedi őket a részeg távozni, utánuk kiáltva: »Szép álmokat, kis gerlepár! Barátim, igyunk a Zoltán boldogságára!«

Csoda-e, ha a függöny harmadik felgördülésekor Kornélia gyülöli s utálja férjét s kiveszett szivéből a szerelem utolsó nyoma is. Kornélia távozni akar, haza, anyjához. Annyival inkább, mert az épen fennidőző falusi lelkész tudatja vele, hogy anyja beteg, megnyugtatásul azonban megmondja, hogy ha baja komolyabb fordulatot vett volna, értesitette volna leányát. Hogy Kornélia nem kapott levelet, jele, hogy nincs semmi baj. De a szobaleány épen hozza a leveleket s közte — az anyjáét. Felbontja, a levél csütörtökön kelt, ma hétfő van:

Kornélia: (Rózához hevesen.) E levélnek pénteken a háznál kellett lennie.

Róza: (Vállát vonva.) Elfeledtem átadni.

Kornélia: Elfeledte s ezt ily hangon meri mondani?

Róza: (Hetykén.) Oly hangon, a milyen nekem tetszik.

Kornélia: (Elfojtott haraggal.) Szemtelen!

Róza: (Nyersen.) Kikérek magamnak minden gorombaságot.

Kornélia: Mit mond? (Fékezett dühvel.) Rögtön elhagyja a házat.

Róza. Majd meglátjuk. (Indul.)

Kornélia: Vissza! (Méltósággal.) Mi volt ez?

Róza: Majd előbb megkérdezem a nagyságos urat, ha ereszt-e? (El jobbra.)

Kornélia: (Megdöbbenve.) Szemtelen... (egyszerre) de ez jelent valamit... Csak nem?... még ez is! saját házamban, saját cselédeimmel...

(Vége köv.)

AZ ŐSZI MÜ-KIÁLLITÁS.

II.

Az arcképfestés ujabb időben a jobban gondozott műfajok közé emelkedett. Oly mester ad erre impulzust, mint Benczur Gyula, s követői mindnyájan kellő sulyt fektetnek a jellemzésre is. Mintha Vastagh György, a régibb müvész ujabb portrait-in is több életet és individuális vonásokat találnánk. Különös egy arcképe, mely Strassert, a börze igazgatóját ábrázolja ugy életteljes szinei, mint meglepő hűség által válik ki. De főereje a müvésznek a gyermek portrait-kban van. Most is látható tőle egy kis leány képmása. Ez ugy rajza, mint kolorisztikus hatása miatt a müvész legsikerültebb müvei közé tartozik.

Hálás feladatot választott Roskovits Ignác, kit tudvalevőleg dr. Haynald Lajos érsek-bibornok ő eminenciája pártfogol. Egy ungvári szép leány térdképmását festé. Fekete haj, kék szem, cseresnye-piros ajk, a fehér rózsára emlékeztető arcszin s karcsu termet: mindezt a müvész találón adta vissza vásznán s képe a tárlat legvonzóbb darabjai közé tartozik. Vajda Zsigmond egész mágnás-familiát örökitett meg. Báró Radvánszky Gézára és nejére, továbbá báró Radvánszky Ellára és Bélára mindmegannyi szerencsés szinezetü képekben ismerünk. Tavalyi portrait-i után ezek haladásra mutatnak. Figyelmet érdemel a báró Bánffy Györgyöt ábrázoló kép is.

S most térjünk át a tájképekre.

Mindenekelőtt leköti a figyelmet Bruck Lajos nagy müve: A »Petőfi-tér és a Dunapart«. A magyar főváros e nagyérdekü pontját, a háttérben a királyi várpalotával, továbbá a lánchiddal, a folyón ide oda szállingózó propellerekkel, továbbá a parton levő gőzhajókkal s a hajóállomás hidjával: ép oly élethiven, mint festői hatással örökité meg a müvész, ki Párisban a legkeresettebb képirók közé tartozik, mindazáltal alig mulik év, hogy haza ne jöjjön s itt motivumokat ne keressen egy-egy nagyobb szabásu alkotásához. Különösen gazdag mostani képének előtere, a széles lépesővel s a rajta sürgő-forgó sok staffage-alakkal. A hová a szem néz: életteljesség és festői hatás szól hozzánk.

Mint minden alkalommal ezuttal is jelesen van képviselve Mészöly Géza. Különösen a »Kalászok közt« cimü aprósága nyeri meg a látogatók tetszését. Az ilyen kabinet-darabokban a müvész akármely franeia képiróval fölveheti a keztyüt. A csibék s a vén tyúk oly élethü s a rajz és szinezés oly mesterileg bevégzett, hogy méltán irigyelhető az, ki e müvet magához váltja. Elénk és találó hangulat lengi át a »Velencei halászbárka« cimü képet is, mely egy kis tengeri idyll a lagunák világából, a »Balatoni táj« cimü pedig poétikus szinárnyalatával hat. Ligeti Antal két képe közül a »Velencei tó« a tetszetősebb, Gárdonytól tekintve festé meg a müvész s meglepő, hogy e motivumnál kerülte a túlédes szineket.

Sok látogató tetszését fogják megnyerni Somogyi Dániel képei. E jeles müvész, ki Münchenből visszatérve, a magyar fővárosban telepedett le, a nyáron a Csorba-tó vidékén tartózkodva, onnan igazán csinos képeket hozott. Kevés tájfestő látja oly tisztán a természetet, mint ő s nem mindegyik tudja azt annyi eredetiséggel, oly jellemzetesen feltüntetni. Münchenben, a hol a müvelt világ műbarátai nagy számmal tartózkodnak, Somogyi Dániel egyik kedvelt festő volt. A bajor hegyek romantikus pontjait ritka szerencsével örökitette meg s e képei kapósak voltak ugy a németek, mint az angolok előtt. Örvendetes dolog, hogy a müvész most már magyar tájakat fest. Hisz regényesség tekintetében a mi Kárpátjaink semmivel sem állnak hátrább. Mostani képei a »Poprádi tó«, a »Csorbai tó« ugy hisszük csakhamar vevőkre fognak találni s »Rákospalota«, »Obersee« és »Königsee« cimüek is a tárlat legjobb tájfestvényei közé tartoznak.

A fiatal Szirmay Antal, »Budafoki részlet« ével meglepi ismerőseit. Szinei megjavultak s az igaz hatás iránti érzéke is kifejlődött. Sok jó részlet teszi érdekessé Nadler Róbert »Fürészmalom a Salzkammergutban« cimü képét. Az elrendezés is szerencsés s a technikai kivitel oly biztosságra mutat, mely fiatal müvésznél meglep. — Telepy Károly a régi és uj irányt össze szereti egyeztetni. Mint az id. Markó Károly tanitványa mindig kiváló gondot fordit a rajzra és szereti a gondos kivitelt; de ezt sohasem viszi oly tulságba, hogy természetellenessé és keresetté váljék; sőt van érzéke a hangulatkeltés iránt, a mire az ujabb irány hivei, akár csak az impressionisták legtöbb sulyt fektetnek. A »Hermanetzi papirgyár« cimü képe változatos, érdekes motivuma különben is hálás tárgyul kinálkozott. Brodszky Sándor és Molnár József képei azt mutatják, hogy e két veterán müvész se nem felejtett, se nem tanult ujat. Régies felfogás, chablonszerü kivitel: ez jellemzi mindkettőjük tájképeit. Izmos tehetség a fiatal generáció különcködő tagja báró Mednyánszky László. »Az erdőben« cimü képén, mely a rengeteg egy forrás-zuhatagát tünteti fel, a haragos-zöld szinek egész skáláját találjuk a legvonzóbb variációban. Csak a zuhatag fölött álló lány kissé élettelen. Találó hangulat szól hozzánk az »Esőben« cimü tájképből, néhány staffage-alakkal.

Aggházy Gyula szereti az experimentumokat, s azokat legtöbbször szerencsével oldja meg. A műcsarnok látogatói emlékezhetnek »Holdas éj«-ére, melynek sajátságos világitásában rendkivüli megfigyelő képesség nyilvánult. Ugyanc szemlélődéssel találkozunk az »Esthangulat« cimü képén, mely egy darab természetet csalódásig hiven tüntet föl. A mint a fák lerajzolódnak a levegőben: az a rajz és festés bevégzettsége.

Tölgyessy Artur »Alkony«-a első sorban a szerencsés hangulat által kapja meg a nézőt. Mocsaras mezőségen keresztül széles ut vezet. s ez uton néhány parasztalak s egy tehén jő szemközt a nézővel. A levegőben hosszu veres folt huzódik végig. A motivum mint látható egyszerü s a terjedelmes vászon akár üresnek is tetszhetik; de a mi rajta van: az mind befejezett részlet s az egész mű egy gondolkodó, ambiciózus, szorgalmas festő derekas munkája, kiben erős érzék van a poetikus hatások iránt s e hatást választékos, de nem keresett eszközökkel éri el. Ez a buzgalom s a siker ad értéket a müvészek néhány kisebb képének is.

Spányi Béla szintannyi darabbal van képviselve. Az alföldi mocsaras, mezős motivumokat oly sokat variálta, hogy már maga is beleunt s most uj tárgyak után lát. Nagy meglepetésre hegyi részleteket nyujt, sziklás talajjal, égbe nyuló sudar fákkal, majd fenyőtörzsekkel, szóval átlép Somogyi Dániel, rayonjába. Mi szivesebben időzünk az »Őszi alkony«, e nagyszabásu, malancholikus hangulatu, igazi ihlettel festett képe előtt, mely a gyorshirnévre jutott művész egyik legérdekesebb, mert legmélyebben átérzett müve. Rendkivül hatásos a felhős ég, mely szürkén, hidegen, bánatosan tekint alá a sárguló fákra, a fakuló mezőre, melyen egész csorda tehén áll. Tán egy képén se mutatta be magát Spányi Béla oly kész művésznek, mint ezen

A csöndéletet Ujházy Ferencen, az első magyar dinnye-barack és szőlő-festőn kivül (ki most is egy pompás művet állitott ki) különösen néhány női képiró mutatja be. Üde szinek s izléses elrendezés által kelt érdeket Parlagi Vilma, kiről Münchenből, hol a tehetséges fiatal művésznő tartózkodik. jó hirek érkeztek. De különösen sok haladásra mutat saját »Arckép«-e, mely pallettával kezében, teljes életnagyságban, atlasz-ruhában ábrázolja. Jó csendélet képek láthatók Konek Idától, továbbá Komlóssy Irmától. Ez utóbbi különösen a vad szárnyasokat csinosan festi.

A külföldi művek nagy számából csak néhánynak méltatásával is átlépjük a rendelkezésünkre álló tért. Hisz egyhamar le se tehetnők a tollat, ha számot akarnánk adni arról: miben áll Marsili Emil e kitünő szobrász ereje oly művében, mint a »Didergő gyermek;« mi teszi oly hatásossá Grandjean E. G. »Chateau Madrid«-ját, mely a boulognei erdő egy szép pontját ábrázolja; s mi ad értéket Laugée F. D. »Máktörés«-ének. Aztán Kossak Albert »Ellenséges kartács«-a, Munier Emile »Forrása«, Abry Leon utólérhetetlen kabinetképei, Styka János »Mater Benedicta« cimű egyházi festménye, valamint Weber Tódor tengeri képei és Mali Keresztély birka-portrait-i mind megannyi főművei a tárlatnak.

Gazdag ez a kiállitás szobrokban is s a bronz csakugy van képviselve, mint a terracotta s gipsz. Plasztikus művészeink most már a kiállitások számára is dolgoznak s ezzel a szobrászat iránti érzéket is mind jobban nevelik a közönségben, melyet általában a szinek jobban vonzanak, mint a formák.

PRÉM JÓZSEF.

KÉT SZINHÁZI PREMIÈRE.

(»Egy asszony története.« Dráma négy felvonásban. Irta Méray Horváth Károly. — »Magdolna«, népszinmű hat képben. Irta Rákosi Jenő.)

Érdekesebb, tanulságosabb két est rég nem kinálkozottt a nemzeti és népszinház közönségének, mint az utóbbi napokban. A kerepesi ut mind két muzsatemplomában egy egy uj irányu, szokatlan felfogásu darab küzdött a hallgatóság elismeréseért. Ezt a célba vett diadalát mindkét mű ki is vivta; de a kritika nem volt oly hevülékeny, sőt mintha zavarba jött volna e nem mindennapi két mű láttára: azok szerzőjét nem értették meg egészen.

Fiatal, kezdő iró s egy gyakorlott drámaköltő, ki évek előtt az idealizmus légkörében mozgott, egy és ugyanazon a téren, a társadalmi realizmus terén találkoznak. Tartalmára, styljére, formájára nézve alig képzelhető két elütőbb mű, mint a Horváth Károlyé és a Rákosi Jenőé: s mégis sok vonása van az »Egy asszony történeténck« és a »Magdolná«-nak, melyek az ujabb irány karakterére vallanak.

Nálunk eddigelé senki se mert oly bátran rámutatni a társadalom viszásságaira, az élet-viszonyok kegyetlen jelenségeire, mint e két uj mű irója; s elveik, nézeteik hirdetésére ritkán rajzolt más szerző oly reális alakokat, mint ők. Az a merészség, melyet az élet és társadalom sajátszerű s mégis igaz felfogásában tanusitanak, szinte példátlan mi nálunk, a hol megszokták a chablont s az uj tanokat csak forditások utján szeretik elfogadni.

Az »Egy asszony története«-t már bőven ismertette lapunk egy dolgozótársa még akkor, midőn e dráma »Nő« cimmel a könyvpiacon jelent meg s azonnal általános figyelmet keltett. A mű nagy erényei annál is inkább meglepték az olvasót, mert azokat a nemzeti szinház drámabiráló-bizottsága nem találta elégségeseknek arra, hogy a fogyatkozásokat feledtessék; s azért ez a mű melyet most oly zajos sikerrel hoztak szinre, egyhangulag számüzve lőn a világjelentő deszkákról.

A Horváth Károly darabja elfogadásának tehát meg van a maga története s ez igen tanulságos. Mi által vált mégis szinpadképessé? Azáltal, hogy a szerző kénytelen-kelletlen elrontotta. Uj befejezést kivántak, mely látszólag megnyugtatóbb, az előbbinél: de alapjában sokkal erkölcstelenebb. Lássuk csak néhány szóval a mese e fordulatát. Az első kidolgozásban Dorács gróf, ki nejét Leontinet szerencsétlenné tette, az által bünhödik, hogy föltámad ellene a nemezis, a miért Lambert báró nejével tiltott viszonyt szőtt. Ezt a nemezist a megcsalt férj: Lambert báró képviseli, s megbosszulva magát lelövi a grófot. Diodor és Leontine boldogsága ekkép kilátásba van helyezve; s ez igy is van jól.

Ez a vég azonban nem tetszett a drá-ma biráló uraknak, kiknek aesthetikai elve ugy látszik abban kulminál, hogy miként irták volna ők ezt vagy azt a darabot. Uj véget kivántak s most Diodor »halálra itéli« Dorács grófot, aztán magamagát is meglövi. Hát ez a megoldás egyenesen rossz és lélektanilag lehetetlen. Ugy van-e rajzolva a nemes, föllengző Diodor, hogy aljas gyilkosságot követhet el, kikerülve a párbajt melyet a gróf fölajánl neki? Ellenben nem rajzolta-e a szerző kezdettől fogva olyannak Lambert bárót, hogy e féltékeny, gyanakodó ember vészt hozhat mindenkire, a ki az alvó oroszlánt fölkelti benne? És miféle megoldás az, hogy Leontine is, Helén is szerencsétlenné legyenek! Lám, az első koncepcióban nem tetszett a birálóknak, hogy a szegény Helén, ki szintén szereti Diodort, ne kapjon szivet és kezet. No bizony, mintha ez az első csalódás katastrófával járna egy ábrándos, hiszékeny-leánynál. Hisz maga készséggel lemondott Diodorral. Néhány köny, egy kis feledés: és uj ideálra gondol.

A kritikának, ha volna nálunk sulya és befolyása: követelnie kellene, hogy az előbbi befejezést visszaállitsák s ugy adják elő a darabot.

Általában drámairodalmunk lassu fejlődésének jó részt a mi fogyatékos kritikánk az oka. Az már a botrányossal határos, a milyen magatartást tanusitott Rákosi Jenő

»Magdolnájá«-val szemközt. A hány lap, annyiféle vélemény hangzott föl s ha volt iró, ki »ritka ünnep«-nek nevezte a népszinházi első előadást: viszont akadt tollforgató, a ki »zagyvalék«-nak és »illemsértő gallimathias«-nak csufolta e müvet. A kárhoztató itélet jogtalanságát és helytelenségét legfényesebben megcáfolta maga a közönség, mely a harmadik estén is megtöltötte a szinházat s a szerző személyes ellenségeit megcáfolták az igazszavu kritikusok is, kik elismerik, hogy Rákosi Jenő drámairói tehetsége egyik darabjában sem nyilvánul oly hatalmasan, mint e rém-drámában.

Mert irója nem kerülte a rémességet, az tagadhatatlan. Egy falusi leány élettörténetét mutatja be, kezdve onnan, a mikor a szép Magdolna vidáman dalolva haza jön a rétről, egész addig, a mig mint koldusasszony nyomorultan meghal. A hat képben egy-egy rendkivül hatásos drámai tableaut mutat be a szerző. Az elsőben apagyilkolással rázza meg a nézőt, a másodikban ékszerelcsenés s a gyilkos fölfedezése nyujt izgalmat; aztán jön a halálra itélt megkegyelmezése, majd egy pompás bűn barlang képe tárul föl, mig a két utolsó tableauban a nyomor és sülyedés határos jeleneteit látjuk. Mindebben a jelenetezés mesteri, az alakok jellemzése (főleg a Magdaléné, aztán egy zsarnok apáé, ennek gyilkos fiáé s egy dadogó jegyzőé, ki később hordár lesz) egytől-egyig élethű és életteljes. Rákosi Jenő e furcsán fogadott müvel ad uj irányt népszinmü-irodalmunknak.

FANFARON.

IRODALOM.

Jókai Mór »Arany ember« cimű uj drámája a jövő hét elején jelenik meg igen diszes amateur kiadásban, velinpapiron a Révai testvérek kiadásában. A könyv ára füzve 1 frt 80 kr. lesz. A kiadók diszes és stylszerü bekötési táblákat is készittettek a karácsonyi ajándéknak igen beváló munkához.

»**Azok a lányok**« cim alatt egy kötet rajzot bocsátott közre Thewrewk István fiatal iró. Kezdődik a kötet egy kis csevegéssel, melyet szerző a kislányokról és »azokról a lányokról« irandó kötetéről tart. Erre következik hét rajz: »Jön a kérő«. A »kék kukorica«. »Ablaka mellett«. »Tavaszi napok«. »Táncleckék«. »Modern leányok egymásközt«. »Majális«. »A tanár ur«. — Valamennyi csak kis darab, egy-egy leány rövid történetével; némelyik aféle tárcaszerü cikk. A könyv igen diszesen van kiállitva, és Jankó János több csinos rajza illustrálja. A Révai testvérek bizományában kapható. A kötetre, mihelyt terünk és időnk engedi, visszatérünk

Palágyi Lajos, kitől már lapunk is közölt nehány csinos költeményt, előfizetést nyitott verseire A kötet ez év végén jelenik meg s előfizetési ára (1 frt 50 kr.) Gallé Danielhez (Budapest, Lipót-utca 46) küldendő.

»**Zobor vezér**« cimmel 39 oldalra terjedő költői elbeszélés jelent meg Petrovits Lászlótól igen diszes kiállitásban. Eddig csak arról győződtünk meg, hogy a kötet szerzője gyakorlott verselő; a költői elbeszélés értéke felől valamelyik közelebbi számunkban szólunk. A füzet árát nem találtuk a cimlapon.

Német könyv Magyarországról. Frankfurtban »Ungarn und seine Bodenschätze« cimű könyv látott napvilágot, Wirth Miksa hirneves német nemzetgazdasági tudóstól. A könyvek közt, melyeket külföldiek hazánkról irtak, e mü kiváló helyet foglal el s ama ritka müvek egyike, melyekről nem kell sajnálkozva följegyezni, hogy rokonszenvvel, de tájékoztatlanul van irva. A jeles német iró elfogultság nélkül, alapos tájékozottsággal irta meg müvét, mely alkalmas lesz arra, hogy a Magyarországról még most is széltében elterjedt fonák nézeteket a német közönségnél helyreigazitsa. Wirth Miksa a mai Magyarországot rajzolta olvasóinak, mindama nagy átalakulásokkal, haladással, reformokkal, melyek főkép az alkotmány helyreállitása óta hazánk gazdasági terén történtek. Ismerteti a mezőgazdaság, erdészet, borászat, állattenyésztés viszonyait, a törvényhozás és a kormány intézkedéseit s világos előadásával még a magyar olvasóra nézve is tanulságossá teszi müvét. Viszonyainkat általában kedvezőbbeknek látja, mint itthon nem egy sötét szemüvegü hazánkfia. A könyv kivált most, az országos kiállitás előtt, már szerzője nagy nevénél fogva is, kétszeres értékü reánk nézve s a jeles tudóst méltó elismerés illeti meg érette.

MUVÉSZET.

A műcsarnok őszi kiállitásának folyvást sok látogatója van s a termek rendesen zsufolásig megtelnek. Uj és kiváló érdeket kölcsönöz a kiállitásnak Haynald Lajos bibornok-érsek arcképe Munkácsy Mihálytól, mely a brüsszeli nemzetközi kiállitáson szerepeit okt. 31-ig s pár nap előtt gyorsszállitmányképen érkezett meg. Jelenleg a műcsarnok utcai középtermében van külön állványon elhelyezve. Ujabban Spányi Bélának »Esti szürkület« cimű festményét gróf Zichy Nep János vette meg.

Szinész-congressus. A magyar szinészegyesület központi igazgató-tanácsa a legközelebbi szinészkongressust december hó 10, 11. és 12-ére tüzte ki. Az ismerkedő estély 9-én lesz. A közgyülésen első sorban elintézésre vár Breznainak a szini törvények pótlása és javitására még a mult évben benyujtott javaslata. Ezenkivül a fegyelmi szabályok módositása oly módon, hogy a szerződésszegésre való csábitás, továbbá a közönség előtt

az egyik igazgatónak a másik által való kisebbitése s egymásról rosz vélemény terjesztése szigoruan büntetendő; a külválasztmányok feladatának szigoru körülirása; határozatilag kimondása annak, hogy egy igazgató egy idényre két oly várost, melynek rendes szinháza és téli saisonja van, az igazgatótanács beleegyezése nélkül ki ne vehessen; továbbá egy jótékony sorsjáték kérése, az igazgatóknak a hatóságok által a szegényalapra való megadóztatása elleni kérvény, a jövő évi költsegvetés és segélyezések megállapitása. Ez alkalommal elhatározta az igazgatótanács, hogy a jövő évi kiállitás alkalmával nemzetközi szinészkongressust rendez, mert ettől a külföldi pályatársakkal való érintkezés folytán a szinügyre csakis üdvös eredmény remélhető. A decemberi közgyülés tárgyában a központi iroda felhivta az összes vidéki szinigazgatókat, hogy ugy maguk, mint a társulataik képviselőit minél előbb megválaszszák s erről a központi irodát haladéktalanul, legkésőbb azonban november 29 ig okvetlen értesitsék. — A központi igazgató tanács közelébb azt is elhatározta, hogy hivatalosan felkéri Podmaniczky Frigyes bárót a m. kir. operaház intendánsát, hogy az opera tagjai a szinészegyesületbe belépjenek és tagdijat fizessenek.

Az őszi kiállitás illusztrált katalógusa Stettka Gyula által rajzolt csinos cimképpel s a salon legtöbb képének rajzával, megjelent. Ára 50 kr. A megelőző évek katalógusainak ára 1 frt. volt.

A bécsi operaszinházban Bötel, a berkocsisból lett tenorista, mint Raoul fényes sikert aratott. A többi szereplők közül a bécsi kritika csak Nádayné asszonyt emeli ki dicsérettel, a ki az apródot kecsesen adta és énekelte. Kapott is érte sok tapsot. Egyebekben azonban a lapok egyhangulag sürgetik a szereposztás gyökeres revizióját és az opera gondosabb betanulását.

A főváros képzőművészeti bizottsága közelébb tartott gyülésén elhatározta, hogy Budavár visszafoglalásáról, az esemény 1886-iki évfordulójára, nagy történelmi festményt rendelnek meg Benczur Gyulánál, ki a tervbe már bele is egyezett. E képre már 6000 frt van félretéve, de ez alig ha lesz elég reá. Ezután a polgármesteri szoba számára megvették ő felsége arcképét, melyet Boross Gyula festett. A közgyülés nagy termének hét ablakára pedig az eddigi három üvegfestmény mellé, uj üvegfestményeket rendelnek meg Kratzmann Ede müteremében. A nagy közgyülésterem számára elfogadták a két bronz kandellaber, cizellirozott tentatartó s az ennek feldelét képező elnöki csengő tervezetét, melyet Vasady Ferenc, a felső-iparrajziskola tanára készitett. Végül elhatározták, hogy a redoute belsejében elhelyezendő szobrok karton-rajzait az arány megállapitása végett, egy időre felfüggesztik a vigadó nagy termében.

»Le Cupidon« cim alatt a Palais Royalban uj, három felvonásos vigjátékot adtak elő Alexander Brissontól. A vigjátéknak nem sikerült a közönség tetszését megnyerni, mert tárgya, hogy a botrányhajhászó »Cupidon« lap köré mint csoportosulnak bizonyos félreértések, sem nem uj, sem nem eléggé régi. Az első felvonás még csak ment valahogy, de a többi — párisi lapok szerint — nagyrészt unalmas volt és a teljes bukástól csakis a kitünő előadás mentette meg a darabot. Brisson egyik régibb darabja. a »Député Bombignac« a »Théatre Français«-ban került szinre.

Vaucorbeil özvegyének a francia kormány 1500 frank évi nyugdijat szavazott meg. Ezenkivül a pénzügyminiszter fölajánlott neki egy — trafikot.

A király képvásárlásai. A király cabinetirodájából a képzőművészeti társulathoz érkezett tudósitás szerint ő felsége magánpénztárából a következő müveket találta megvásárlandóknak az őszi kiállitásból: »Ebéd után.« Bécsi életkép Temple Jánostól; »A mezőn«. Böhm Pállól; »Fürészmalom a Salzkammergutban« Nadler Róberttől; »Szamos éle« erdélyi táj, Telepi Károlytól; »Próba után«, Jendrassik Jenőtől; »A két naplopó« Kéméndy Jenőtől; »Ebéd előtt« Roskovits Ignáctól és »Egy ellenséges kartács« Kossák Alberttől, s ezen olajfestményeken kivül még a »Kigyóval küzdő férfi« cimü szobormüvet Loránfi Antaltól. E müvek az őszi kiállitás bezárásaig a mücsarnokban maradnak. Magán mübarátok részéről ujabban Rákosi Jenő, Claus Emilnek »Az uzsonna« cimü festményét és özvegy gróf Batthyány Lajosné Jendrassik Jenőnek »Gondolatokban« cimü életképét vásárolta meg.

Liszt Ferenc Tetétlenről Zichy Géza gróf és Vécsey Sándor báró társaságában érkezett vissza a fővárosba, főleg azért, hogy veje Bülow hangversein részt vegyen. A fővárosban e hó 26-ig marad s ekkor két hónapi tartózkodásra Rómába utazik.

A nemzeti szinháznak legközelebbi ujdonsága Jókai Mórtól »Az arany ember« december 3-án kerül szinre. Addig két, huzamosb ideje nem adott darabot elevenitenek fel; ugyanis november 28-án szinre kerül, uj szereposztással a »Keztyü és legyező«; s ugyanakkor előadják »Tüz a zárdában« cimü kedvelt kis vigjátékot is.

A zenekedvelők egyesületének ez idei első hangversenye, végleges megállapodás szerint, december 10-én lesz, mely alkalommal Mendelsohn »Paulus« cimü oratoriuma kerül előadásra. E nagyszabásu zeneműből a karok ugy el vannak készülve, hogy már a második hangverseny próbáit is megkezdették. A második hangversenyen Massenet »Evá«-ját adják elő.

Judicné asszony a jövő évben vissza szándékozik vonulni a szinpadtól. Utolsó uj szerepét jövő januárban fogja játszani a párisi Palais-Royal-szinházban. Azután Amerikába megy nagy művészi körutra s haza térve a magán-életbe vonul vissza. A művésznő jelenleg Turinban vendégszerepel, bár gyengélkedése miatt az orvosok szigoruan megtiltották neki, hogy egy ideig szinpadra lépjen. De minden elmulasztott estéért 20,000 frank birságot kell fizetnie az impresszáriónak. Schürmannt, Budapesten is ismert impresszárióját, kit szerződésszegés miatt Barcelonában elfogtak, csak 20,000 frank lefizetése után bocsátották szabadon.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

48 szám. 1884 November 30.

KAROLA.

(Rajz.)

Irta MARGITAY DEZSŐ.

(Folyt.)

Addig is azonban, mig tudathatná elhatározását, remélte, hogy Valentin ur többször szerencséltetni fogja őt szerény lakásán.

Szerencséltette, gyakran szerencséltette! Nagyon sürüvé vált közöttük az érintkezés. Kepps ur is átlátogatott a Valentin kastélyba . . . sőt némelyek azt állitják, hogy maga a báróné is nem egyszer lett volna a legénylakásban, a mi természetesen, nem bebizonyitható dolog.

Hanem egyszer hirtelen megszünt a két szomszéd közt minden viszony.

Kepps báró levonatta a zászlót a kastély bejárata fölül s még az aznapi vonattal nejével együtt a fővárosba utazott.

Alfrédet nemsokára megtámadták a hitelezők; nap-nap mellett jöttek a törvényszék küldöttei. Alfréd védte magát, a hogy lehetett; csak ugy röpkedtek a levegőben a semmiségi panaszok, a nemesség ez időbeli fegyvere, melylyel birtokait védte, de végül mégis kénytelen volt megadni magát.

Lehányta magáról a gazdálkodót: a szürke kabátot, hosszuszáru csizmákat s otthagyva a kastélyt és birtokot — mely két-harmadrész árban Kepps báró birtokába ment át — fölment a fővárosba urnak.

Kezei megfinomodtak, ujjai drága gyürükkel teltek meg. Megjelent a magas társaságokban; vadászatot tartott az uteákon a feltünőbb szépségekre — szóval: megtartotta azt a magaslatot, mely születésénél fogva megillette.

Miből? — Ez mindenesetre nagy kérdés, de olyan, melyet a »társaságok«-ban egy gentlemannel szemben nem szokás föltenni.

A gondviselés, mely néha a szegény nemes embereket pártfogolni szokta, nem hagyott a találgatásra sem sok időt. Alig egy fél esztendő mulva a hivatalos lap egyszer csak hozta, hogy Korotnai Valentin Alfrédot a korona miniszteri tanácsossá nevezte ki.

Most már, ha kérdezték volna is, hogy miből él? meg volt rá a felelet. Hanem a kik életmódját közelebbről ösmerték, távolról se hitték, hogy kiadásait tanácsosi fizetéséből fedezze.

S ezeknek a kétkedőknek igazuk volt A tanácsos ur ugyan igaz, hogy minden alkalommal szorgalmatosan föl szokta szedni fizetését, hanem ebből a »szivarra valóból« nem födözött semmi kiadást. Kontói, számlái, a kereskedők által összeállitott tartozási kimutatások nem is hozzá nyujtattak be kiegyenlités végett, hanem egy más bizonyos uri emberhez, a ki bizalmas magán ügyek lebonyolitásával szokott foglalkozni.

Ennek a bizalmas urnak egy idő óta gyakran akadt mosolyogni valója, mikor a Valentin-féle számlákat szerbe-számba szedte.

»Valentin Alfréd ur ő méltósága liliom-utcai házához száz butellia champagner, nyolcvan üveg anisette, százhatvan csomag piskóta a szombati kis estélyhez.«

— Teringette! — üt elbámulva az előtte fekvő számlára. — Micsoda nyalánk kompánia lehetett ott?

III.

Palacsinta-sütés.

— Teringette! — üt a bizalmas ur elbámulva az előtte fekvő számlára. — Micsoda nyalánk kompánia lehetett ott?

Hát hölgyek, a kik szeretik az édest, a könnyü, mámoritó italt, a minek a szinében, gyöngyözésében gyönyörködhetni, mig tölti az ember.

Klikó, klikó! — drága klikó . . .

Aztán összecsengetheti a poharat minden öt percben, a nélkül, hogy képtelenné váljék a továbbmulatásra.

Karcsa mama mindenütt ott van, a hol szükség van rá, hogy a »fiatal náció« dévajkodását kellő korlátok között tartsa.

— Ejnye, nem pusztul innen, maga kakadu. — Mért nem megy inkább táncolni a másik szobába?

Igen, mert tánc is van a tanácsos ur liliomutcai házikójában.

És még minő tánc!

Karcsa Karola vezeti a négyest, mely dobogó, rohanó, sikongó, nőszólókkal van gazdagon kicifrázva; melyben a hölgyek — ruháikat mind a két kezükkel fogva, hogy könnyebben mozoghassanak — lángoló arccal s gyönyörtől ragyogó szemekkel tombolnak egymással szemben.

Karcsa mama kövér termetével nem mer belebocsátkozni ebbe a lihegő, halkan mormoló, de azért szünni nem akaró szenvedélylyel tovarohanó tengerbe.

A szomszédterem benyiló ajtajában áll meg s mindkét kövér karját előre nyujtva, fogja ki leányát az áradatból, mikor az közelébe ér.

Karola szédülve esik anyja kebelére.

— Még! Még! — lihegi, azt vélve, hogy még mindig táncosa karjai közt van, a kit pedig már az ellenkező oldalon ragad az áradat.

— Csitt!

— Maga az? — Minek fogott ki a táncból?

— Vágtatsz mint a bolond azzal a fiuval, holott tudod, hogy kis apa . . .

Karola nevetve rázza hátra az arcába hullott hajfürtöket.

— Talán megint beleütött a féltés mi? — Hiszen annál jobb; a ki félt, az bent van a zsákban. — Na ugy-e kis apa? — teszi utána, megpillantva a tanácsos urat a a nyitott ajtóban.

— Gyere csak; gyere ide; nyujtsd a karodat, hogy rádőlhessek. — Hogy kifárasztott az a pulyka! — Vigy el innen, mert ha itt talál, megint elragad.

A tanácsos ur nem akarná elárulni hogy »zsákban« van. Hetykén emeli föl a fejét; széles, vörhenyes arca méltóságosan fitymáló akar lenni, miközben szól:

— Hiszen ha még tovább is táncolni óhajt a pulykával . . .

— Viszel, vagy nem viszel? — kérdi Karola, — a táncolók felé fordulva.

Valentin hirtelen utána kap a lánynak; karját karjaiba füzi, s hizelkedő, kibékitni akaró susogással kérdezősködik tőle:

— Aztán csakugyan elmentél volna vele, Karola?

— Oh, hogy ne? — nyögdécseli ez, utána sántikálva a tanácsosnak. — Oh hogyne, kis apa, mikor látod, hogy olyan nagyon szeretek táncolni.

— Igen, de leginkább csak a pulykával?

— Leg — Leginkább, kis apa. — Mit tehetek én róla, ha olyan jól táncol? — Hát szoktass le róla, hogy ne szeressek vele táncolni.

Mindkét kezével belekapaszkodik a tanácsos karjába.

— Minek is fogadtál lányodnak, kis apa, mikor látod, hogy nem birok ellenállni a táncnak; aztán, mikor kifáradok, olyan nehéz vagyok neked? — Nem tehetek róla, hogy csak a teher a tied.

A tanácsos ur gyöngéden tapogatja a kimerült kicsike arcocskáját s elvezeti, hogy kipihenje magát.

A liliom utcai kis házban külömben csak szombat estéken szokott ilyen tánccal összekötött időtöltés tartatni; ez azonban nem gátolja a kicsikét abban, hogy nehány barátnőjét — a »müvészi világból« — s nehány barátját meghiva, vig estét ne csináljon magának másszor is.

— Nem azért, kis apa, mintha veled egyedül nem szeretnék lenni! — De hát mikor olyan a természetem, hogy szeretem a vig társaságot. — Szeretem, ha dévajkodnak körülöttem, mert külömben olyan sirhatnékom van ebben az őszi, szomoru világban!

Ott ülnek mind a nagy teremben, a hol szombatonként táncolni szoktak. Szerteszét összevissza forgatott támlányok, taburettek, gömbölyü, kis karatlan székek.

A méltóságos tanácsos ur karját, mely a Karola széktámláján nyugszik, lassan lebocsátja a lány derekára.

Karola majdnem elpityeredve néz hátra.

— Kis apa — milyen éhes vagyok!

A tanácsos ur elkacagja magát.

— Oh, te bolondos kis jószág! — Karcsa mama! hát meg hagy bennünket éhen halni?

Dehogyse!

Karcsa mama tiz perc alatt uzsonáló asztalt rögtönöz.

Durrognak a pezsgős palackok; fogy a malaga, chartreuse, meg a többi édes ital; emelkedik a céda jókedv.

A tanácsos ur egészséges két vöröses arca csak ugy ragyog az örömtől, meg a mindenféle italtól, a mit Karola töltögetett a poharába.

— Hát te, kiesi — baba — mokús nem iszol? — Hiszen még nem is ettél! — Pedig meg akartál halni az éhség miatt ... Hé, Karcsa mama, kétszersültet ide.

Karola félrehuzza a száját s duzzogva felel:

— Nem akarom!

Aztán lekönyököl az asztalra s unatkozva támasztja arcát tenyerébe.

Egyszerre fölugrik, szemei ragyogni kezdenek.

— Csend, gyerekek! — kiáltja és csakugyan csend lesz.

Egyet csettent az ujjaival.

— Palacsintát fogunk sütni. — Mama, lisztet elő!

Az egész társaság fölriad. Nagy a lárma, kacagás, tolongás; mindenki segiteni akar valamit.

Öblös tálakat hoznak elő, tele égő borszeszszel; minden tál mellett egy-egy csupor folyós, palacsinta tészta. A nők és férfiak palacsintasütővel fegyverzik föl magukat s Karola vezetése alatt hozzákezdenek a sütéshez.

Karola sütötte meg a legelsőt — Megforgatja sütőjét a levegőben, aztán földobja magasra a süteményt.

— Hop, kapjátok el.

Utána repül a többi. — Azoknak, a kik sütik, az a joguk, hogy dobhatják a süteményt akárhová; azok, a kik körülállanak, dulakodva tolakodnak a repülő tészta után; igyekeznek azt a levegőben megkapni.

A ki elkapja, joga van csókot követelni a sütőtől az alatt a cim alatt, hogy cukor kell rá.

A Karola tésztái után valahány fiatal ember van, mind utána kap; még a sütögetők is de nem kaphatja el azokat senki; legtöbbnyire leesnek a szőnyegre, az asztal közepére, egy meg épen a tanácsos ur kövér fejére pottyan le.

Óriási kacaj származik belőle; maga a tanácsos ur is kacag. A palacsinta rongyos széleivel ott libeg homloka előtt; épen olyan zsiros, épen olyan vörhenyeges, mint széles, kihevült arca

Hátradőlve zsölyéjében kacag, hogy arca majd kicsattan a vértől.

Később leveszi fejéről a sajátságos ékességet.

— Hohó, mókus, cukrot reá! — nyul egyik karjával Karola felé.

Karola ledobja a sütőt a kezéből; mind a két tenyerét ajka elé szoritva susogja:

— Nem!

A tanácsos ur nem engedi magát ilyen könnyen kielégittetni; föláll, hogy behajtsa Karolától, a mi őt illeti.

Karola tudja jól, hogy a kis apának joga van követelését behajtani s hogy azt tenni is fogja, de azért készen van arra, hogy opponálni fog, mielőtt engedne, — mikor Karcsa mama, mintha csak véletlenül volna arra utja, elsuhan Karola mellett s valamit sug a fülébe.

A »kicsike« szemei megvillannak, még egy vizsgálódó tekintetet vet anyja arcára, mintha nem hinné egy szóra, a mit az mondott, aztán gyorsan a kis apához fordul.

— Megadom! —

Oda tartja kicsike száját, elcsattan a csók, mire kislányos szégyenkezéssel elfordul, mig a méltóságos kis apával Karcsa mama kezd enyelegni.

A palacsintasütés folyik tovább nagy elevenséggel; a méltóságos kis apának van elég nevetni valója s nem érkezik rá; észrevenni, hogy Karola eltünt a teremből.

IV.

A pont.

Mindenek előtt öltöző szobájába siklott be. Nagy álló tükre előtt megállva, gyors pillantással végig fürkészte öltözékét, aztán ajkain megnedvesitve két ujját, szemöldeit simogatta egyenes vonalba.

Még egy futó tekintet s lábujjhegyen fut annak a szobának az ajtajához, mely az öltöző és hálószoba között van! — Halkan kinyitja s a nyiladékon át bedugja fejét.

— Kricsák ur! — Igazán? — belép egészen s szemlesütve állapodik meg a fiatal ember előtt, a ki hosszu, fekete kabátja szárnyait felhajtva, egy szék szögletén ült volt s most fölugrott, hogy a belépő Karola előtt meghajoljon. (Vége köv.)

MECÉNHEZ.

(Horác. 3 dik könyv. 29-dik dal.)

Tyrhéni királyvér! téged immár régen
Vár az érintetlen ó bor az edényben,
Rózsakoszoruval, Mecénem, és üde
Baláni kenettel a te hajfürtidre.

Ragadd ki magadat kedvteléseidből,
Nézve: hol Ezula hímes völgye zöldül;
Ne szemléld örökké a sok vizü Tiburt,
És az ormokat, hol Ulysses vére folyt.

Hagyd el undoritó bőségeiteket
S palotádat, mely a felhőkhöz közeleg;
Szünj meg csodálni mit a boldog Róma ád:
Gözölgő füstjeit, kincseit és zaját.

Dúsaknak többnyire kedves a változat;
S szegény tiszta asztal, kis házfedél alatt,
Melynek mennyezetén se' bibor, se' szőnyeg —
Gyakran felderíti a gondütött főket.

Már mutatja rejtett lángfényét Coepheus,
Immár Procion is dühöngő tüzet hoz;
S a nap az Oroszlány bősz csillagzatába',
Fordítja az időt perzselő aszályra.

Már a lankadt pásztor csörgő patak mellett,
Selymes nyájaival, árnyékot keresget,
S bozótos cserjéket, mert a hallgató domb
Oldalán egy vándor szellőcske sem bolyong.

S te a közügy sorsán gonddal tekintve szét,
Töprenkedve látod városunkon a vészt.
A mit ellenünkbe Széres s Baktra készit
S Tanaisz, mely belől viszálkodva vérzik.

A jövendő idő, titokzatos vége,
Bölcs Isten által van fedve sötét éjbe . . .
S mosolyog felette, hogy ha a halandó
Miatta végtelen rettegni hajlandó.

Ne feledd a jelent nyugton berendezni!
A többi a folyók szerint fog evezni:
Most félig telt medrén egész békességbe',
Csendesen hömpölyög Etruszk tengerébe . . .

Majd nehéz köveket s fatörzset szaggatva,
A barmot s házakat ragadva forgatja;
Zugása az erdők s hegyeket átjárja,
Nyugodt folyókat is felzaklat vad árja.

Az fog elégülten és vidáman élni,
Kinek nap-nap után igy lehet beszélni:
»Éltem! a holnapot bármint forditja rám —
Setét fellegekben, vagy napfényben, Atyám,

»De a mi már egyszer mögöttünk van — bármi —
Jelentéktelenné soha se' fog válni;
Sem hatástalanná nem alakul átal,
Mit egyszer az óra tova vitt magával.«

Kacag a Szerencse kegyetlen bajokba';
Gonosz játékait űzi makacskodva.
Kétes méltóságok kezén változnak át;
Most nekem, majd másnak nyujtja földi javát.

Dicsérem ha marad, De ha röppen szárnya:
Legyen övé ismét minden adománya!
Én erényeimbe burkolózva, sorsom'
A szegénységben is igénytelen' hordom. —

Nem az én gondom, ha nyög-recseg az árboc:
Fogadalmat téve nyulni imádsághoz
A tomboló vihar engesztelésére — —
Hogy kincsét a sovár tengertől megvédje.

Engemet akkor a zugó tenger árján,
Két evezőjü kis ladikomon járván,
Veszedelem nélkül, egy szelid fuvalom
Fog átal segitni, és Iker-csillagom. *)

TÓTH ENDRE.

CANIS.

Irta EMIL MARRIOT.

I.

Olyan szomorú volt a háboritott puszta, hogy az ember szinte szeretett volna leheverni a földre, meghalni. Legalább azt gondolta Korvin Boliszláv, midőn elhagyatott udvarházából a hóval takart sikra lépett s szemét hol a földre sütötte, hol szomorúan a szürke égre emelte. Mily terhesen, mily szennyesen lógott fölötte ez az ég! És mily hideg volt a hó, a melybe lába süppedt. Senki nem követte őt, még egy kutya sem. Igy, egymagában, gyakran órákig barangolt Galicia havas mezőin, nem tért be egyik szomszédjához sem, s még attól is tartózkodott, hogy valamely rongyos parasztkunyhó küszöbét átlépje. Emberkerülő lett »szerencsétlensége« óta — igy nevezvén szolgái azt a csapást, mely őt félévvel az előtt érte — s ettől fogva sem az ismerősökben, sem a munkában, sem más egyébben nem találta kedvét. Szerencsétlenségét, — ha ugyan annak szabad neveznünk — nemsokára elmondjuk. Udvarházának közelében egy fiatal földesasszony háza feküdt. Ennek a hölgynek halála óta az volt a nyavalyája, hogy magát eljegyezze s néhány hét mulva az eljegyzést ismét felbontsa. Egy esztendő alatt négyszer jegyezte el magát, s épen annyiszor talált módot magát kiszabaditani. A sor Boliszlávra is rákerült. Persze azt hitte, hogy ő az »igazi«, mit valamennyi hitt; s ezt addig hitte, mig a szép állhatatlan nő egy szép reggelen sirva vallá meg neki, hogy csalódott önszivében, hogy nem szereti őt — s igy lehetetlen hozzá férjhez mennie. S hogy könnyebben feledje

---

*) Kasztor és Pollux.

őt — mert e nő nagyon is észrevette, hogy szavai borzasztó hatást gyakoroltak reá — elhatározta, hogy Párisba költözik s néhány évet ott fog tölteni. Miután a nő a szegénynek megigérte, hogy mint mondá »vigasztalásul« hébe-hóba irni fog neki, (mit azonban egyetlen egyszer se teljesitett), becsomagolt a bőrládáiba s elutazott. Távollétének első hónapjaiban Boliszlávon ideges nyugtalanságot vettek észre, a pósta megérkezésekor, sietve nézte át a számára érkezett leveleket, s kiábrándult, csaknem csüggeteg arccal bontotta fel aztán őket. — Ma már ennek is vége volt. A levelek érkezése nem okozott többé szivdobogást .... megszünt remélni, s igy a szorongást, aggódást is szélnek eresztė. Alig vetett az ablakokra egy futó pillantást, midőn Olga háza előtt elment, a mi egyebiránt elég ritkán esett meg.

Ma is igy barangolt nagy lassan a fehér sikon. Elgondolta, mily magánosan áll rokon és barát nélkül; számára minden kihalt. Kimondhatatlanul elhagyatottnak érzé magát, midőn a hóboritott sikon lassu léptekkel ballagott . . . bolygása közben megállt s a hóra nézett. Összeborzadt. Vörös cseppek a fehér leplen — vér. Rámereszté szemét. Egy lény adta itt ki páráját magányosan? Vagy gyilkosság történt? Lábnyomokra sehol se lehetett akadni; a frissen esett hó eltakarta; de a vércseppek kilátszottak a fehérségből. A magános vándort aggodalom-féle szállotta meg; aggodalom az ismeretlen lény miatt, melynek vére a hóra csepegett, mely talán az éghez és emberekhez kiáltozott segitségért s kiáltása meghallgatatlanul elhangozék. Boliszlávot iszonyat fogta el. E vérnek látása kimondhatatlanul gyötörte őt. A hóban fürkészett s a vérnyomok után ment. Kis távolságban egy sötét tömeg vált ki a fehér földből. Boliszláv reákiáltott.

A tömeg ügygyel-bajjal mozgott előre s összerogyott. Boliszláv néhány ugrással mellette termett. Most tudta meg. hogy az a tömeg egy nőstény farkas volt, mely testével kölykét takarta.

II.

Az állat fejéről vér csorgott. Éhségtől hajtva az emberek közelébe merészkedett, s az emberek megsebesiték őt. Erre vissza menekült az erdőbe, kicsinyéért; halálosan aggódva vonszolta magát a vérző anya tovább és tovább, hogy kölykét a biztos odúba vigye, hogy az emberek ádáz üldözése elől megmentse. De az út nagyon hoszszu volt. A farkas végvonaglásban feküdt a havon, nyöszörögve s nyögve nyaldosta kölykét, mely reszketve simult hozzá, mintha sejtette volna, hogy azt az egyetlen lényt veszti el, mely szeretet és ótalomban részesitette őt. Mi sem lehetett szomorubb, mint e haldokló, félig éhenhaló állat látása s fölötte a szürke ég s körülötte a végtelen hólepel. Boliszláv hozzá lépett. Az állat kialvót ekintetét az emberébe szegezé . . . hoszszu, siralmas egy tekintet volt az, minőt csak az állat szeme tud vetni, mely tekintet jobban megindít, mint a legmeghatóbb emberi szó, mely tekintet a férfi szivének gyökerébe hatott. Még egyet lélegzett; aztán kiadta páráját. Boliszláv karjára vette a kis farkast s köpenyébe takarta. Midőn most gyors léptekkel haza felé indult; midőn a kis állat bizalmasan hozzá simult s keblén fölmelegedni kezdett; midőn végre keblén elaludt; olyan érzelem támadt a magános férfi szivében, mely félig szeretet s félig szánalom vala. Csaknem oly érzés fogta el, hogy ezt a különös gyermeket ugy fogja szeretni, a hogyan egyetlen lényt sem szeretett régóta.

A cselédség persze nagyon elcsodálkozott, midőn urának a köpenyéből egy farkas-orrt látott kikandikálni; de csodálkozásuk méginkább fokozódott, midőn az úr kijelenté, hogy a kicsiny, a helyett, hogy mint ők vélték, agyonüssék, vagy valamely állatseregletnek eladják, ezentul a házban fog lakni. De Boliszláv keveset törődött embereinek hüledező arcával, hanem hálószobájában sajátkezüleg készitett a fiatal farkasnak fekvő helyet, tejjel itatta meg őt s a számára készült vacokban jó melegen lefekteté, hol a farkas nemsokára el is aludt. Az állat, melyet, hogy mintegy tudtára adják kit válasszon példaképül, Canis-nak (kutyának) nevezett, csakhamar hozzászokott az uj élethez. Gazdájának egy intésre engedelmeskedett, hizelegve ugrált reá s az állatok módja szerint fejezte ki iránta a mikor csak lehetett, szeretetét és ragaszkodását. Szépen is növekedett s erősödött; sárgás-barna, fényes bőre, villogó szemei s nagy vakitó fehérségü fogai voltak. A vadságnak semmi nyomát se lehetett rajta észrevenni, szeliditő étkekkel tartották s a kutyák közé

tették; ha az ebekkel játszott vagy a földön hempergett s magamagával veszekedett, morgott, farkába vagy talpába harapott, ez a furcsa magaviselete még gazdájának komoly ajkaira is mosolyt birt csalni Néha napján ugyan egy vagy más illetlensége miatt a korbácsot is megkóstoltatták vele — de hamar lerázta magáról az ütleget s csak a fenyités okát véste okos farkas fejébe. De oly alázatosan, oly hizelgően is tudott bocsánatot kérni, hogy az nem is soká maradt el s ilyenkor ki volt virgoncabb, mint ő! Midőn még kicsiny és gyámoltalan volt, Boliszláv valóban anyai gyöngédséggel őrködött »fogadott fia« fölött, mint a hogy a kis kölyköt tréfásan nevezé. Jó pajtás volt ez a kettő. Ha Canis sehol se tudta megtalálni, nyugtalanul futkosott a házban és udvaron, vagy szomoruan egy sarokba feküdt. Ha Boliszláv néha kénytelen volt néhány órát borzas barátja nélkül tölteni, mindig örvendett a viszontlátásnak. Ily őszinte örömmel igazán csak egy állat üdvözli hazajövetelünket. Canis üdvözölve rohant gazdája elé, reá ugrott, kezét és lábát nyaldosta s ide s tova táncolt előtte, ugy, hogy Boliszláv attól tartott, hegy minden lépésben megbotlik a farkasban. Ha Boliszláv dolgozott, Canis lábainál feküdt; ha aludt, a farkas hű őr gyanánt őrizte hálószobája küszöbét. Ura sétáin Canis volt folytonos kisérője.

Igy telt az idő. A kis, ostoba állatból szép, nyulánk, nagy farkas lett.

III.

Egy unalmas, rut decemberi este Boliszláv átázva, rossz kedvüen és rendkivül izgatottan jött haza.

— Vidd Canist a kutya ólba, parancsolá egyik szolgájának, mig ő sapkájáról az esőcseppeket rázta le. »Sokkal piszkosabb, hogysem a szobába jöhetne velem.« A vizes, sáros és átfázott farkas készségesen vezettetė magát az ólba, mig gazdája a lépcsőkön az olvasó-szobába sietett s ott a nélkül, hogy a csepegő ruhákat fölváltaná, hátul összefogott kezekkel s komoran összehuzott szemöldökkel föl s alá járt a szobában.

Egyik szomszédjával találkozott s a következő párbeszéd folyt kettejök között.

— Jó estét, testvér. Hová?

— Sétálni. Hát te?

— A vásárról jövök haza. Kutya egy idő ez! De hallottad-e már a nagy ujságot? A mi örökös mennyasszonyunk megint itt van!

Boliszláv olyasmit érezett, mintha valaki megütötte volna.

— Kiről beszélsz?

— Hát... Olgánkról. Tegnap óta ismét itt van. Ugy látszik Párisban kifogyott a pénzből és a szeretőkből. Mit gondolsz?

— Nagyon meglehet.

— Igen kopottnak látszik.

— Ugy-e? Boliszláv a farkas nyakában motozott kezével.

— Hideg van és esik, testvér, mondá lehangolva. Én haza megyek. Isten áldjon.

Pedig nem ment haza. Órákig bolyongott a szél és eső dacára; a viz lefolyt ruháin, s mégis ugy égett belseje, mintha forró láza volna. Egyszer csak háza előtt állt, mire csakhamar szobájában járt föl s alá. Csak most kezdett fázni. De nem gondolt arra, hogy vizes ruháit szárazakkal váltsa föl. Gépiesen lépett a kandallóhoz s annak tüzénél melegedett. Ruhái gőzölögtek.

Tehát ismét itt — tizennyolc hónapi távollét után. Nem szerette a nőt többé — ó nem, nem! de miért jött vissza? Mit keres itt e hóval boritott, szomorú Lengyelországban, komor házában, e vigasztalan táj közepett? Szerette volna tudni, miért jött vissza? Tehát nem feledte el a szép vidám Párisban, hogy Lengyelország is van a föld kerekén? Boliszláv persze csakhamar jóllakott Páris városával, de leghamarabb a párisi nőkkel, kik örökös szeretetre méltóságukkal, örökös mosolyukkal és örökös kacérságukkal eleintén elbüvölnek, de aztán bosszantanak, mert épen minden férfi iránt hasonló szeretetreméltóságot, mosolyt és kacérságot tanusitanak, melyeket az ember végre megun, mert tulságos nagy és tulságos nyilt imádással viseltetnek minden férfi iránt... de Olga ki maga is kacér, és könnyelmü volt, okvetlen Eldorádóra lelt Párisban!

Boliszláv nem szerette őt többé. Annyiszor mondá ezt a szót magában, hogy ez állitás helyessége gyanussá válhatott előtte ... vajjon oly szorgos és ismételt bizonyitásra szorul e az, a minek igazságán nem kételkedhetünk? Tehát nem szerette őt többé, de jobb szerette volna Párisban, Pétervárott, ah! bárhol másutt, mint itt tudni őt. Bizonynyal folytatni fogja régi életét, szeretkezni,

kacérkodni fog, s ezt vagy azt vonja házához. Néha idegen férfi kisérctében fog vele találkozni —

Nem füzte tovább a gondolatokat, hanem a kandalló lángjába bámult. Hisz utóvégre mindegy volt, mert ugy sem szereti őt többé ... és mégis ... miért tölti el oly kinzó, csaknem elviselhetetlen komorsággal annak lehetősége, hogy Olga mást fog szeretni?

Nem akart többé a gondolatokba mélyedni. Másra akart gondolni, olvasni, enni, aludni, valamit tenni. Épen egyik szolgáját szándékozott behivni, midőn halk kopogtatás hallatszék az ajtón. Annyira megrettent a kopogtatás miatt, mintha gonosztevő volna, ki azt hiszi, hogy üldözői nyomában járnak. A vér tovatünt arcából s szivébe tolult. »De bolond vagyok!« gondolta s az ajtóhoz ment, hogy kinyissa.

Csaknem szédítő illat ömlött a szobába. Egy elegáns, egészen bundába burkolt női alak lőn látható. Boliszláv egy lépést hátra tántorodék. A szó torkán akadt.

— Olyan szomoru e rút időben egyedül lenni, — kezdé a látogató, — mondhatnám, erőltetett fesztelenséggel. Ki nem állhatom a magányt. Igy hát összeszedtem minden bátorságomat s most itt vagyok. Megengedi, hogy egy kevéssé önnel időzzem? — Boliszláv szótlan meghajtá magát. Levéteté vele bundáját, lekapta fejéről a lengyel sapkát s aztán a kandalló közelében helyet foglalt.

— Csak tegnap érkezett ide? — kérdé Boliszláv a nélkül, hogy helyéről mozdulna, mig a nő kényelmesen a lángok felé nyujtá lábait, melyek ködmen csizmába voltak bujtatva, s pislogva a tűzbe nézett.

— Igen, csak tegnap. Miért nem ül le? Nem is tudok rendesen beszélni, ha ön oly nagy velem szemben. Ilyenkor mindig azt gondolom, hogy nem hall engemet.

A férfi engedett óhajtásának s némán nézett reá. Neki nem látszék a nő »kopottnak«; a hidegtől kipirult arca s a nagy, élénken tekintgető szemek oly ifjak és szépek voltak, mint valaha.

— Ön nem is üdvözöl engemet, Korvin ur, — mondá némi szünet mulva. — Az nem szép öntől.

— Bocsásson meg, — viszonzá keserüen mosolyogva. — De nem is foghatom meg, hogyan látogathatott meg épen engem.

— De legalább köszönje hát meg — legyen elismeréssel — legyen szeretetreméltó, jó, udvarias — mint egykor volt, — fejezé be halkan, csaknem alig hallhatóan, s a földre süté szemét.

— Nem bocsátott meg nekem? — kérdé Olga esdőleg s felé nyujtá kis, fehér kezét. — Kössünk hát békét! Hiszen azért jöttem.

— Ne játszék velem, asszonyom, — viszonzá Boliszláv komoly rosszalással, — kegyed nem sértett meg engem, azt ugy is tudja ... legalább oly módon, a melyet bocsánatkéréssel jóvá lehetne tenni. Hogy akkor fájdalmat okozott, megvallom ... De kegyed felejti azt, hogy azóta sok idő elmult s hogy az idő minden bajt meg tud orvosolni ... hogy tehát én is feledtem és meggyógyultam s igy nincs szükségünk békekötésre. Örülök, hogy ismét láthatom s hálás leszek érte, ha megengedi, hogy néha meglátogathatom ... De csak egy feltétel alatt fogom átlépni a küszöböt: hogy arról, a mi egykor köztünk történt, soha nem tesz említést.

Olga lejebb hajtá szőke fejét s gondolkozólag tette össze kezét.

— De csak eljön hozzám? — suttogá aztán.

— Mihelyt kegyed óhajtja ... addig, mig jobbat nem talált.

— Jobbat? — ismétlé lassan. — Az lehetetlen.

— Kérem, — mondá Boliszláv lassan fokozódó türelmetlenséggel — ne beszéljen velem ily hangon. Nem vagyok oly hiu, hogy a hizelgésben kedvemet találnám. Beszéljen inkább egyet mást párisi tartózkodásáról. Hogyan tetszett ott önnek?

— Jól, igen jól, — felelé Olga, — addig az ideig, mig meg nem szállt a honvágy.

Nem mondott teljesen igazat. A nagy, ragyogó Párisban a kis lengyel nő egészen elenyésző szerepet játszott; a szalonok arszlánai nem az ő, hanem más nők lábainál hevertek: akadtak ugyan imádói, de a hideg szivü, blazirt franciák többnyire hütlenek lettek hozzá, mielőtt betelt volna velök. Sokszor nagyon élhetetlen lovagokkal kellett megelégednie, ha nem akart teljesen kisérő nélkül maradni, öltözékeit mások elhomályositották s mindez mélyen sebzé kis, hiu szivét. Otthon hangadó személyiség volt, szerették, szivből szerették — Párisban mel-

lőzve, megvetve, elhanyagolva érzé magát. Gyakran olvasta a könyvekben, hogy egy lengyel nőnek csak Párisba kell mennie, ha imádtatni és ünnepeltetni akar. A valóság másra tanitotta. A legnagyobb elhagyatottság érzete fogta el őt, s azt honvágynak magyarázta. Igy hát ismét szegény, szomoru Lengyelországába tért vissza, kissé korosabban, kissé komolyabban és kissé szerényebben is, mint távozásakor.

Boliszlávnak mosolyognia kellett, midőn Olga a — honvágy szót kimondá, s igy szólt: — Nagyon csöndesnek és egyhangunak fogja helyünket tartani.

— Bizonynyal, — viszonzá. — Már megint elkivánkozom. Könyek szöktek szemébe s hevesen simitgatta ki ruhájának ráncait. Mindenki elfeledett engem, — folytatá fojtott hangon. — Senkisem kivánkozott utánam vagy várt reám. Senkisem szeret itt... s balkezének ujjai ideges nyugtalansággal doboltak dacosan felbigyesztett ajkán.

Boliszlávnak ismét mosolyognia kellett. Miért csodálkozik azon? — kérdé. — Hiszen nem épen jó emléket hagyott maga után.

Olga nem ügyelt szavaira.

— Öntől ezt legkevésbbé se hittem volna, — mondá duzzogva és sértődve.

— Mindenesetre nincs igazam, — viszonzá Boliszláv kissé élesen. — Üveg alatt kellett volna ön iránti szerelmemet megőriznem, mig kegyednek végre vissza tetszett jönni, hogy aztán tüstént szivembe tegyem s magamat ujra gyötörni és tiporni hagyjam, mint egykoron.

Olga először merően reá nézett, aztán könnyekre fakadt.

— Oh! Én határtalanul boldogtalan vagyok! — zokogá.

Boliszláv kissé kijött a sodrából.

— Én nem értem önt, asszonyom, — mondá bosszusan. — Mit akar tőlem? Hogy egész komolyan udvaroljak kegyednek? És miért gondolja egyszerre, hogy határtalanul boldogtalan?

— Az vagyok, és pedig ön által vagyok, — mondá majdnem haraggal s kipirult arccal, s könnyes, égő szemekkel nézett reá.

— Általam? — ismétlé Boliszláv kételkedve.

— Ön által! — mondá még egyszer.

— Gyakran gondoltam önre Párisban s ön után vágyakoztam...

— Olga! — szakitá őt félbe haragosan — oly haragosan, hogy a nő megrettent. — Én türelmes ember vagyok. De gunyt nem tűrök — és öntől legkevésbbé.

Boliszláv az ablakhoz ment s a táblához nyomta homlokát, hogy összeszedje magát.

— Hisz nem csufolódom, — mondá Olga egészen megfélemülve. — Én esküszöm, hogy ön kedves nekem, hogy akkor nem tudtam, mit akartam és óhajtottam s hogy ezerszer megbántam balgaságomat s hogy ma azért jöttem önhöz, mert ide vont valami, mert végre meg kellett volna önnek mondanom, hányadán vagyok... és most tudja... és most ismét megyek... mivel... mivel engem többé nem szeret.

Izgatottan nyult köpenye után s távozni akart.

— Olga! — kiáltá Boliszláv magán kivül s elállta utját. — Kényszeritem önt, — folytatá majdnem durván, — legyen őszinte! Másodszor nem bocsátanám meg a gúnyt. Még szeretem kegyedet. Ki sem tudom mondani mit érezek. Igazán szeret?

Olga félt ugyan tőle: arca, hangja inkább gyülöletet és szenvedélyt árult el, mint szerelmet, de még egyszer összeszedte »minden bátorságát«, karjait nyaka köré fűzte, sirt s mellére hajtá szőke fejét.

Pár nap mulva nevetve mondták a vidéken, hogy Korvin Boliszláv és Racovszka Olga másodszor jegyezték el egymást.

IV.

— Ma fogsz először tisztelegni a jövendő urnődnél, — igy szólt Boliszláv Canishoz három nap mulva az imént elbeszélt jelenet után, mely időközben Canist nagyon elhanyagolták. — Aztán jól viseld magad, fickó, hallod-e?

Canis fülét hegyezte s okos képpel figyelt ura szavaira. Azt mondhatnánk, hogy mindent megértett. Boliszláv még néhányszor végig simitá a kefével, aztán mind a ketten Olga háza felé indultak. Mig a lépcsőn fölmentek, Boliszláv még néhány jó tanitást adott az állatnak, s Canis virgoncon táncolt előtte, mintha azt akarná mondani: — Tudom már... tudom már. De ez egyszer csalódott a szegény Canis.

— Itt hozok valakit, — mondá Bolisz

láv az Olga szobájába vezető ajtót kinyitva, beereszté Canist, mely nagy ugrásokkal a szobában termett s aztán farkát esóválva Olgához közel megállt.

Olga hangosan felsikoltott.

(Vége köv.)

TOLDY ISTVÁN DRÁMÁI.

(Folyt. és vége.)

Jön férje s tudatja vele, hogy távozik s nem tér vissza soha, mert gyülöli, megveti. Egyedül marad a szerencsétlen nő, gondolkozik sorsán s tudatára jő, mire barátnői már könyörtelen kézzel rámutattak, hogy szereti Zoltánt. A lovagvárak termeiben. hol tiszta a nő szive, s nemes a férfi lelke, bucsúznak ugy egymástól, a hogy Kornélia válik az őt a válás hirére fölkereső Dunaytól. »Menjen. menjen .... hadd legyen utolsó emlékem e boldog pillanat!« Lerakja ékszereit. »Igy ... ismét a régi vagyok .... vissza a régi házba .. anyámhoz!« Indul, midőn az inas sürgönyt hoz; anyja meghalt, meghalt a nélkül, hogy láthatta, szemeit lezárhatta volna s kitörő gyülölettel kiáltja, hogy ezt is annak az embernek, az ő aljasságának köszönheti. Térdre borulva imádkozik, a besütő hold világa megaranyozza fejét s igy találja Temesy, ki vágyától elragadtatva, hátulról átkarolja. A nő ijedten ugrik fel s midőn a férfi vad üldözésével nem hagy fel, az ablakra szökik, felszakitja, a férfi ijedten hátrál s e pillanatban belép Dunay. Kornélia a székről leugorva, karjaiba veti magát: Mentsen meg ez embertől! ...

Igaz, sok e felvonásban a lyrai elem, de sok benne a drámai, habár a hatásvadászó, az idegrázó is. Az események rohamosan követik egymást s a sivár helyeket még jól is esik egy-egy lyrai jelenettel felváltanunk. S melyik dráma ment teljesen a lyrától? A legkomorabb, legsivárabb tárgyakban is meg-megpendül a lyra hangja. Érzelmek szülik a cselekményeket s az érzelmek mind subjectivek. Hiába, nem jöhetett egyéb, mint a mi jött. Ha elfogadjuk alapul Kornélia jellemét, s el lehet fogadnunk, a eselekmények összefüggő lánea ide kellett, hogy hajtsa a szerencsétlen nőt. Már elbukott, midőn Dunay karjába dobta magát, de a közönség nyilt bátorsággal tapsolhat neki, mert kénytelen érezni, hogy abban a helyzetben maga se tett volna másképp. S itt tarthatunk most prédikációt a tiszta női erkölcs, a női kötelességérzet mellett, emberileg gyarló érzelmeink ellenünk bizonyitanak s meghazudtolják szavainkat. Képzeljenek önök egy minden gyarlóság nélküli nőt, ki képes magát annyira megtagadni, hogy a belépő Dunaynak azt mondja, hogy: Távozzék, még utolsó emlékül se maradt a boldog pillanat, hadd legyen hát vigasztalan magányomnak társa ez utálatos és átkos pere emléke, mindegy, távozzék! Képzeljék el, s meglátják, nem fog e, ha a szinházból haza mentek, puha ágyukon két ártatlanul megtört sziv szenvedése kisérteni, melyeken keresztül átvigyorog a harmadiknak tivornyákon áthangzó kaeagása?!

Hanem a végjelenetben egy kis technikai hibát mégis követett el a szerző, melynek kikerülése pedig a hatást is fokozta volna s a bukást is, ha annak nevezzük, enyhébb szinben tünteti elő. Temesi, midőn nejét az ablakpárkányon látja, rémülten hátrál s »megyek ... megyek« szavakkal távozik. E pillanatban lép be Dunay s ekkor dobja magát karjaiba Kornélia. Hisz akkor már félig-meddig mentve volt! Nem hatásosabb s Kornéliára nézve igazolóbb lett volna-e, ha Kornélia Temesy jelenlétében mondja e szókat s Dunay elhajitva az útból Temesit, viszi magával Kornéliát?!

A II. felvonás Sorrentóban játszik a tenger partján. Kornélia Zoltánt várja, ki Nápolyba hajózott át. Egy idegent jelent be a szobaleány s belép Temesi. Büntetni jött és bosszulni, mondja. A nő méltatlankodva utasitja vissza. Bosszulni tán igen, de büntetni nem! Sivár, riasztó jelenet következik, melyben a nő szemébe dobja a férfinak mindazt, a mit szenvedett s vádolja keserüen tönkrement eletéért. De megtörik minden vádja s elhagyja minden önérzete a férfi egy szavára: a bűntárs életéért jött. A nő előbb könyörgésre fogja a dolgot, kegyelmezzen meg Zoltánnak, majd midőn látja, hogy ő, (a nő) nem a esábitott, hanem a csábitó, ő esalta már régóta férjét, házasságuk első hetében már, kedvese volt már, midőn a férj még imádta. Temesi kétszer is feléje szúr a tőrrel, hogy ledöfje, de esak megáll s eltolja magától: Eh, hazudsz! S midőn Kornélia látja, hogy nincs menekvése Zoltánnak, pisztolyt ragad. »Ha vérnek kell folyni, ugy folyjék a tied! ... Megmentem

*

őt... megmentem tőled a világot... én voltam utolsó áldozatod, gonosztevő... időd lejárt... megöllek!« s lelövi. Temesi »gyilkos!« kiáltására összerezzen, őrülten rohan a terrassera s miután a belépő Zoltánnak egy »Isten hozzádot« kiáltott, a tengerbe ugrik.

S ezzel véget ér a tragikus kimenetelü szinmű. Van egy homályos rész e felvonásban, hogy miért teszi mindezt Zoltánért Kornélia. A néző érzi, hogy igy kellett tennie, de tisztában az okkal még sincs. Kapaszkodott-e beléje, mint egyetlen s utolsó támaszába, szánta-e az ifju éltet, mely miatta és végette megsemmisül, vagy féltette benne a hőn szeretett férfi életét? Bármelyik ez okok, különösen a két utóbbi közül elegendő, hogy mindazt véghez vigye s igen valószinű, hogy Kornélia tetterejét tán mind a három egybefolyása tüzelte, de ezt tisztába kellett volna hozni. Maga az igazságszolgáltatás ellen, bármily véres legyen is, nem lehet kifogásokat emelni. Ilyen ellentételeket nem lehet másképp kiegyenliteni.

Mellékszemélyei a műnek sokkal csekélyebbek, semhogy, tán az egy anyát kivéve, kidomborodhatnának, de téveszett nincs közöttük egy se. Nyelve, mint e pár rövid mutatványból láttuk, velős, drámai, kifejező. De nem hagyhatjuk emlitetlenül, hogy az első felvonást két epizód terheli, melyek nélkül, noha Kornélia jellemének megvilágitásául szolgálnak, nagyon szépen ellehetett volna.

De mindez alig von le valamit Toldy István e kiválóan sikerült müvének érdemeiből s ha a francia idegrázó, házasságtörő darabokat naponkint a repertoiron látjuk, méltán kérdezhetjük, miért nem ezt is?

S ezzel végére jutottunk Toldy István drámairó pályájának. E darabja után conflictusba jött a Nemzeti Szinházzal, s több darabot nem adott neki. Halála után két szinmű kéziratát találták papirjai között. Akkoriban sokan várták, hogy a Nemzeti Szinház elő fogja adni őket. A Nemzeti Szinház nem adta elő.

Alig harmincöt éves korában halt meg. Igen korán magának s igen korán az irodalomnak. Harmincöt éves korunkban még ritkán irunk remekmüveket.

Lehet, hogy ő sohsem irt volna. Korának gyermeke volt a szó szoros értelmében. Azé a koré, melyből hiányzik az eszmény utáni törekvés, az ideál utáni szárnyalás; mely boncolni szeret inkább, mint alkotni, fényképezni inkább, mint festeni, önteni a szobrot, inkább, mint faragni. Idők jele ez s nem épen kisebbitésül mondjuk. Csakhogy tény, hogy a fényképek nem érnek századokat s az öntvények nem szülnek Canovákat. De hisz — a ki saját korának élt, minden kornak élt.

Nekünk illik őt siratnunk, illik róla megemlékeznünk. SZÁNTÓ KÁLMÁN.

EGY KÉZIRATGYŰJTEMÉNY E SZÁZAD ELEJÉRŐL.

Deák Ferenc szinészbarátom a nyáron Biharban barangolván, egy érdekes kéziratgyüjteményre akadt s ismervén szenvedélyemet, melylyel az ilyesfélét kutatom, elküldötte nekem.

Egy bihari kéziratgyüjtemény e század elejéről. Aligha téves uton botorkálok, ha azt hiszem, hogy képviselve lesz benne a debreceni kör nem egy tagja s igy talán Csokonai is, főleg fiatal éveiben, még a collegiumban irt munkáival. Ha már most tekintetbe vettem, hogy Csokonainak épen e korban irt munkái közül veszett el a legtöbb — ismeretes, hogy kéziratait olvasás végett barátai és ismerősei közt szokta volt kiosztani, hisz igy lett belőle, mielőtt még a nyilvánosságra lépett volna, a hires debreceni poéta — kétszeres mohósággal fogtam az elsárgult levelek olvasásához. S várakozásomban nem csalatkoztam. Afajta debreceni apró szentek elavult munkái között ott van Csokonainak is mintegy tizenhat — részben kiadatlan — munkája, Fáy Andrásnak két költeménye s egynehány kisebb meséje, Péczeli Józsefnek egy hazafias verse és gróf Mikes Sándornak egy terjedelmes elégiája. A munkák nagy része azonban az iró megnevezése nélkül van lemásolva. Nincs-e közte Csokonainak vagy más nevesebb irónak még valami kiadatlan müve — különösen egy »Bachus házasságát a Lympha vizi nymphával« elbeszélő, négyénekes és a »Békaegérharc«-hoz külforma és verselés tekintetében teljesen hasonló kisebb eposzra nagy a gyanum, hogy Csokonai tollából került — azt további kutatásom fogja igazolni.

Az 556 lapos, vaskos kötetet Ágoston János másolta Debrecenben 1829-ben s ci-

meül ezt irta: Mindenes Gyüjtemény, melyet üres óráinak elfeсsérlésére összeszedett… A K. O. előtt rövid bevezetésben igazolja munkáját, majd következnek ezután a részben verses, részben prózai dolgozatok.

Nem akarom ez alkalommal mindezeket ismételni, csak Csokonainak belemásolt müveit, ezek közül is csak egy kiadatlan szindarabját óhajtanám részletesb ismertetés tárgyává tenni.

*

A sorrend, melyben Csokonai V. Mihály munkái e kötetbe másolva vannak a következő:

1. Militat omnis amans et habet sua castra Cupido. E költeményt Abafi Figyelője mint kiadatlant közölte egy pár év előtt, holott ez már a Toldy kiadásába is föl van véve egész terjedelmében. Egyébiránt régi Zrinyi-stróphákban a szerelem mystériumait zengi. (48. l.)

2. Curreus de lepore anno 1795 diebus Februarii, mely által tudtára adatık a Fekete vármegyének (collégium) egy hallatlan és példa nélkül való történet. Egy ellopott nyúl pezsgő humorral megirt históriája. Kiadatlan. Abban a korban a másolók előtt igen kedvelt darab, meg is van több akkori kéziratmásolatban. Értesülésem szerint Szél Farkas kir. táblai itélő birónak is meg van. (76 l.)

3. Konstantinápoly leirása. Összes munkái közt is meg van, de ez némely tekintetben elüt tőle. Egyáltalában jelen másolat az első feldolgozás benyomását teszi. (103 l.)

4. Üstökös elequentia. Vőfény. Ki van adva. (150 l.)

5. A fösvény. A »Zsugori uram« első, még pedig hexameteres feldolgozása. Tartalom és jellemzésben ugyanaz s ilykép végződik:

Most is azon búsúl, hogy tudja javát szaporítni
Dúl-fúl, hogy szörnyü sokat ád ki potomra naponkint
Kérded, hogy ki lehet? Neve nincs, mert ezt is eladta;
Azt is irígyli talán, hogy róla potomra beszélünk. (161. l.)

6. A cigány. Ki van adva. (175 l.)

7. Garson du Malheureux vagy stb. (szinmű). Ki van adva. (213 l.)

8. Mi a csók? E költeményről Toldi Ferenc megemlékezik a »Nemzeti Könyvtár«-féle kiadásban, mikor Csokonainak összes müveit felsorolja, de utána jegyzé, hogy »elveszett«. Az ügyes verselés, a szikrázó elmésség és eleven kedély, mely az egész költeményt áthatja, különben is a Csokonai tollára vall. Közöltem a Petőfi-társaság lapjában, a »Koszoru«-ban. (241 l.)

9. Lakadalmi játék. (Alkalmi szindarab). Kiadatlan. Erről bővebben alább. (244 lap)

10. A rágalmazókhoz. Kiadatlan, de roppant trágár volta ezutáni közlésének is utjában áll. (302 l.)

11. Vinum aeuit ingenium. Ki van adva. (307 l.)

12. Barátságos bucsúvétel. Ki van adva (314 l.)

13. Cs. V. M. levele az ő Lilla név alatt rejtett szeretőjéhez, Vajda Juliannához. (418 l.) Ki van adva, de bővitve.

14. Anacreon és Ovidius halálára. A megivott Amor. A palatinusné halálára. A hajókázó Amor. Mind a négy kiadva. (488. 489. l.)

15. Somogyi Casus. (Tegnap Csököl és Hedrahely csaknem üstökbe kapott …) Később adatott ki. (489 l.)

16. Bachus házassága a Lymphavizinymphaval. Kisebb elbeszélő költemény négy énekben. Ugyanaz a stróphaszerkezet, ugyanaz a verselés, melyet a »Béka-egérharc«-nál látunk s ez vezet engem arra a gondolatra, hogy e költemény a Csokonai munkája. Mennyiben járok helyes nyomon, további kutatásom fogja igazolni.

Ennyi az, a mi a Csokonai munkája e kéziratgyüjteményben. Minthogy azonban a legtöbb munka néválaírás nélkül van másolva, föltehető, hogy még több munkája van közte s ezek aztán bizonyára kiadatlanok. Ezt is a kutatás fogja majd kideriteni.

*

Mind e munkák között, természetesen, Csokonainak kiadatlan szindarabja, a »Lakodalmi játék« a legérdekesebb s reánk nézve — főleg irodalom és kortörténeti szempontból a legfontosabb.

»Hogy milyen alkalomra irta

a darabot Csokonai, arról Phőbus számol be, a ki e darabban szintén szerepel. Ő mondja Gyöngyösinek: »Vége van Gyöngyösi mostani mulatságunknak és tiszteletünknek! Örülök, ha valami gyönyörüséget vehettél magadnak belőle. Már most visszaadlak tégedet előbbeni boldogságodnak — de minekelőtte a lenne, imé tudtodra adom, kik légyenek azok, a kiknek ezt a tiszteletet kivánta tétetni Pallás; ezek az ő kedves tanitványi: a tiszteletre méltó **»Sárvári Pál«** és **»Földvári József«**. A kikért pedig Venus és Cupido méltán reám haragudott, az ő szerelmetes nymphái **»Dömsödi Sófia«** és **»Marjai Erzsébet«**. Ezeket igy értésedre advän visszaeresztlek már most elébbeni helyedre, a boldog lelkek seregébe.

Világot vet a kor irodalmi és műveltségi állapotaira s e szempontból rendkivüli figyelmet érdemel. Éles satyrával gúnyolja a kor ama ferdeségét — mely különben a mi korunknak is jellemzője, — hogy boldog, boldogtalan neki adta magát a versgyártásnak. Könnyen kimagyarázható ez azon korban, midőn Kazinczy minden ujabb versirót szinte hozsannával fogadott, mintha csak — előlegezve Széchenyinek amaz ismeretes mondását — azt tartotta volna, hogy »oly kevesen vagyunk, kik a magyar nyelv és irodalom gyarapitásán és müvelésén fáradozunk, hogy még a fűzfapoétát is örömmel kell üdvözölnünk.«

Rögtönzött darab ez — mondom — s actiót vagy bonyodalmat hiába is keresnénk benne. Mindössze is csak az akkori debreceni irodalmi életből ad egy képet, de ez a maga éles satyrájával kitünően sikerült.

Phoebus Apollónak poéta-iskolája van Debrecenben. A kik költői tehetséget éreznek magukban, Debrecenbe jönnek és tanitványai lesznek a mesternek. De épen az a baj, hogy a ki csak irni tud s holmi rossz kadenciákat faragott, már hivatottnak érzi magát s a tanitványok csak ugy dőlnek. Ez bántja a Játék elején fellépő Gál poétát is. »No Poéták, bezzeg örülhettek! szépen szaporodtok: hozának közitekbe két derék körmönfont legényt, kik a mint látszanak — nem egyebek, hanem valami Nyul Históriát, Cigányok romlását (Nagyidai), vagy Argirust dudáló, öreg hangu bőrharangok. Oh csak az a lelkemnek nehéz, hogy az olyanokat közinkbe veszik, a kiknél hamarébb megtanul a szajkó beszélni, a varju χαιρε, χαιρας-t kiabálni. Azt gondolják, hogy ha már nagy orra van, mindjárt Ovidius lesz belőle, ha fortély pillant s bámész száját eltátja, Vergiliust felülmúlja, vagy ha markos fülü, Horatiust megelőzi; pedig, ha faágakkal behánynák s veszélyt jelentő hanggal onnan lármázná idétlen verseit, szinte olyan prédát csinálhatna az Aesopus oroszlánja a szaladó vadakból, mint régen« ... Majd meg: »Nem! nékem nem kell, én megmondom a Praeceptor urnak, hogy be ne vegye a classis gyalázatára.«

Mig igy panaszkodik, kacagva jön egy másik poéta: Kúti. Ő már látta és hallotta az ajánlkozó tanitványokat s nem tudja hová legyen nevettében. »Hahaha! Sohase láttál még olyan derék versifex poétákat: Nem tudnak azok egy peskét is. Olyan verseket irnak, hogy hamarább meg lehetne érteni a zsidó veszekedést, mint azokat ... Azt mondja az egyik ... ejnye, de nem jut eszembe, mert olyan bolond, hogy inkább megtanulnám a Kalendáriumot könyv nélkül, mint azok közül a versek közül egyet... azt mondja:

> Négy lábu asztalnak bombirozott hevi,
> Kis-Ujszállásától nem messze Turkevi.

Itt nagy gőggel feljebb üti fejét s elkezdi

> Arad a vinkó,
> Lehull a sinkó,
> Kereszt anyókám
> Itt a tatár kán.

Ezen aztán mind a ketten nevetnek és Gál ugyancsak kiváncsi, valjon beveszi-e ezeket is a preceptor. Kúti nevetve feleli: »hogyne! bizon be azokat, hiszen jobb is az ilyeneket bevenni, mintsem az olyan félvágásu diákos embereket, a kiknél szenvedhetetlenebbek nincsenek.«

Bizon beveszi, mert ha másként nem, tyúkkal, kalácscsal reá veszik. De elhatározzák, hogy legalább az egyet kiviszik, hogy ők censeálhassák, hadd »tessék ki az ő bolondságuk a felelésben, mint a Mándi lova rosszasága a hámban.«

(Vége köv.)

AZ ÁRENDÁS ZSIDÓ.

(Eredeti népszinmű 3 felvonásban. Irta Klárné Angyal Ilka. Először adatott a népszinházban november 21-én.)

A népszinmű hanyatlik. Ez a panasz, akár csak valami vészhang, ujra meg ujra bejárja az irodalom köreit, valahányszor a »parlagi drámai múzsá«-nak régibb és fiatalabb iró áldozni próbál. A közönség s a szerzők egyaránt elégedetlenek. Mindketten uj és szokatlan tárgy után áhitoznak, mert Szigligeti, Szigeti, Rákosi, Tóth Ede, Csepregi, Lukácsy, Berczik és Almási már jóformán minden lehető viszonyokat szinpadra hoztak s ember legyen a gáton, a ki ujat találjon a népszinműirodalom napja alatt.

Az eddig föl nem dolgozott tárgyak hajszolása késztető Almásit, hogy a nemzetiségi kérdést vesse föl. Ha eddig a tót és a cigány csak mint episodalak szerepelt a népszinműben, hadd léptessük elé az istenadtákat s legyenek fő-alakokká. Egyenlőség — ez a legujabb drámairói jelszó. Igy kapta aztán a tót Hanka azt a jogot, hogy három felvonáson át árvamegyei magyarsággal beszéljen és igy a cigány Panna, hogy a saját dialektusában téveszsze össze az sz-et az s-sel.

A kritika tiltakozott ez uj irány ellen, mely a német példájára keletkezett nálunk; de a közönség kapva kapott e szokatlanságon, a külsőségek által megengedte magát vesztegetni; s ha nem is élvezett, de legalább szórakozott s néha mulatott is. A nemzetiségi irány még több ily tárgyat is kinál; s megérjük, hogy a népszinház egymásután csángó, szerb, sváb, oláh s ruthen népszinműveket is bemutat; melyek mindegyike ugyanegy kaptafára készülnek s mindegyiknek az a morálja, hogy: »valamiségesen a magyarok közt is vannak jók és gonoszak, azonképen a nem-magyarok közt is találkoznak derék és hitvány emberek; de a jóravalók végre is összekelhetnek, mert a nemzetiségi különbség nem lehet akadály.«

Ezt az alapeszmét s ezt a morált hirdeti a legujabb népszinmű: »Az árendás zsidó« is, melyet a mult héten mutattak be a világot jelentő deszkákon. A mai antiszemita világban s a zsidó-keresztény polgári házasság törvényjavaslatának megbukása után nem is érdektelen ama kérdés drámai megoldása: vajjon mint vehet el keresztény ifju zsidó leányt? A választ egy asszony próbálta megadni: Klárné asszony, kit a népszinház közönsége, mint tehetséges szinésznőt s a pedans komikum derék képviselőjét ismer.

Darabjának fogyatkozásai ugyanazok, melyeket általában a női irók drámáiban találunk. A cselekvény menete mindenekelőtt novella szerü, az alakok rajza vázlatos, több az idylli, mint a szenvedélyes vonás; s az összeütközésekben több az izlés, mint az erő.

Meséje im ez. Blum Dávid és neje Száli boldog házaspár volna, ha gyerek is volna a háznál. Mit ér a vagyon, melyet a balatoni halászat bérlete is gyarapit, ha nincs kire hagyják majd. Száli már-már hajlandó egy javasasszony »ráolvasás«-ában reménykedni, a mikor a véletlen segit a sopánkodó szüléken A hózivatar egy szerencsétlen anyát űz a Blum Dávid házába; az anya meghal, de a gyermeke élve marad Ezt a kis porontyot, a kiről megtudjuk, hogy keresztény, a zsidó házaspár fölneveli s a magáénak vallja.

A világ mit sem tud erről, mert másnap már a Tisza partjára költözik az árendás. Itt játszik a darab második felvonása tizenkét évvel később. A talált gyermek azóta, mint Betti nagy lány lőn. Van is a ki szereti: László, a biró fia. Erről a leendő frigyről azonban sem Blum, sem a biró nem akar tudni. Már hogyan is, a mikor a zsidó egy hitrokonát, Schmüle lengyel zsidót szánta nejéül; a biró pedig más hiten lévőt nem hajlandó házába befogadni. A zavar fokozódik, midőn megjelenik Schmüle, s hozzá mindkét apa erőszakkal szétválasztja a szerelmeseket.

De az igaz szerelemnek diadalra kell jutnia, főkép ha az érdekeltek magok is akarják. László és Betti nem sokat haboznak, hanem megszöknek; el nem felejtvén magukkal vinni Száli mama arcképét egy aranykeretben. Erre t. i. szükség van, hogy a csomó megoldassék. A szökevények egy korcsmába térnek be, a hol a korcsmáros Bettiben a saját, rég elvesztett feleségét véli viszontlátni. Ebből már sejti a néző, hogy a jó korcsmáros senki más, mint Betti igazi atyja. De hogyan tudja ezt meg az apa is, a lány is! Erre való az arckép. Ebben ugyanis Száli az előtt tizenkét évvel egy irást rejtett el, ugyanazt a melyet a pólyás,

gyereknél talált. Betti a képet elejti, az üveg eltörik s kihull belőle az irás, mely azt bizonyitja, hogy Betti keresztény lány. A zsidó apa és a biró ez alatt már utolérték a szökevényeket; de hát kisül a titok s most már meg van oldva a kérdés. A szerelmesek, minthogy egy hiten vannak, egymáséi lehetnek; s azok is lesznek.

Tehát egy véletlen eset oldja meg az egész bonyodalmat. Ez persze hiba. Van még több is; el se birnók mondani mind. De e fogyatkozások dacára »Az árendás zsidó« sokkal jobb egynémely népszinmünél, melyet csak Blaha Lujza asszony játéka tartott fönn a játékrenden. A komoly drámai terméknek sok vonását találjuk benne s különösen dicséretes e műben az a meleg kedély, mely legtöbb jelenetét áthatja. Igy az első felvonásnak ama része, mikor Blumné örül a kis porontynak, majd a mikor Blum átveszi a csecsemőt és játszik vele: ép oly költői, mint igaz. A második felvonásnak ama jelenete, midőn Betti a zsidó apát produkálja, a legjobban megjátszható szinpadi mozzanatok közé tartozik. Ügyes és hatásos a szökés is; s a lengyel-zsidó vőlegény megjelenése pedig, ha drasztikus is, de mulattató. Az alakok közt legjobban sikerült Betti, az elkényeztetett lány. Már a többi alak inkább konvencionális, alig egy-két eredeti vonással.

Néhány estén át szórakozást nyujthat »Az árendás zsidó«; s ez mai nap, a mikor minden hétre egy-egy ujdonság esikszinte derekas sikernek is beválik. A népszinház nem egy drámairója kalapot emelhet e veszélyes női kolléga és vetélytárs előtt.

IRODALOM.

Petőfi Sándor összes költeményei. Az Athenaeum részvénytársulatnak kiadásában megjelent Petőfi költeményeinek hazai művészek rajzaival diszitett második népies kiadása a költő arcképével. A legnagyobb magyar költő összes verses müveit veszi e kötetben az olvasó. Hogy e költemények a nép körében minő nagy tért hóditottak, tanusitja az a körülmény, hogy a jelen kötethez hasonló, de kevesebb illusztrációval ellátott első népies kiadás megjelenése óta, rövid időközökben, három más kiadás került a könyvpiacra. Az előttünk fekvő diszes kötetet a költő arcképe s 85 sikerült illusztráció ékesiti, melyek közül 53, a nagy diszkiadás válogatott képei után, kizárólag e kiadás számára készült. A mű nyomdai kiállitása, az anyag terjedelme dacára, nem tultömött; apró, de tiszta betűi könnyen olvashatók, külseje pedig oly diszes, hogy »népies« elnevezése mellett a szalon asztalán is helyet foglalhat. Azoknak, kik a nagy költő összes költeményeit, illetőleg ily alaku teljes kiadását még nem birják, melegen ajánljuk e szép s a mellett jutányos kötetet. Ára vászonkötésben 2 frt 50 kr. Szintén az »Athenaeum« kiadásában jelentek meg: »Paedagogiai encyclopaedia«, segédkönyv tanitók, nevelők, szülők és iskolai elöljárók számára, ábrákkal, — szerkesztette Verédy Károly, 10-ik füzet, egy füzet ára 30 kr. — »Dániel pap lesz.« Regény. Irta Tolnai Lajos. Ára 70 kr. Ez utóbbi kötetről később bővebben is megemlékezünk.

Jókai Mór »Az arany ember« cimű drámája a Révai testvérek kiadásában remek elzevir-kiállitásban megjelent. A könyv vetekedik a Jouaust és Lemerre-cégek legszebb kiadványaival. Ára 2 forint.

Carmen Sylva beszélyei, »Rajzok« cimmel, még ez évben magyar nyelven is napvilágot látnak. A koronás irónő, Erzsébet román királynő legujabb rajzkötetének leforditására, az engedély megnyerése után, Harmath Lujza irónőnk vállalkozott s a tizenöt ivnyi kötet Aigner Lajos kiadásában fog megjelenni. Előfizetési ára: fűzve másfél forint, félvászonkötésben 2 frt 20 kr., félbőrkötésben 2 frt 80 kr. Az előfizetési pénz Aigner Lajos könyvkiadó hivatalába küldendő s a gyüjtők hat előfizető után fűzött, tiz után diszpéldányt kapnak.

»Hubicka« — e cimen adták elő e hó 21-én Prágában Dóczy Lajos »Csók«-ját a cseh nemzeti szinházban, s az, mint a »Politik« irja, nagyon tetszett. A szinháznak igen kellemes, derült estéje volt. A »Politik« áradozva dicséri a »Csók« költői szépségeit, s megjegyzi, hogy a kiállitás rendkivül diszes, az előadás kitünő volt, s Brábek és Vechlicky gyönyörűen forditották le a vigjátékot.

»Székely Tündérország.« Benedek Elektől e hó végén körülbelől 40 székely népmesét és balladát tartalmazó könyv jelenik meg a »Pallas« irod. és nyomdai részvénytársulatnál rendkivül diszes kiadásban. A »Székely Tündérlak« elé Rákosi Jenő irt tanulmányszerü előszót s 20 müvészi illusztráció Gyulay László és Pataky László jeles festőinktől, emeli a különben is diszes kiállitásu könyv diszét és értékét. A »Székely Tündérország«, mint már emlitők, e hó végén jelen meg, a legfinomabb papiron nagy nyolcadrét alakban. A 18 ives, müvészi cimképpel ellátott kötet ára füzve 3 frt, diszes kötésben 4 frt s decembertől kezdve a »Pallas«-nál (Budapest, gránátos-utca 6. szám) s Magyarországon minden könyvkereskedőnél kapható e könyv, melynél szebb karácsonyi ajándékot alig ajánlhatnánk olvasóinknak.

»Magyarország története.« A magy. tud. akadémia kebelében már ez év elején mozgalom indult meg az iránt, hogy az akadémia irassa meg és adja ki Magyarország egy oly nagyszabású történetét, a minő a trónörökösnek az ország jelenlegi viszonyait feltüntető könyve lesz, hogy igy a müvelt magyar osztály egyszerre ismerhesse meg hazánk multját és jelenét. A tervezet elkészitésére

kiküldött bizottság befejezte munkálatait, de mielőttt az az intéző forumok elé kerülne szükséges volt a mű technikai kiállitása iránt tájékozást szerezni. E végből az akadémia felkérésére jelenleg beható tárgyalások folynak a közoktatásügyi és pénzügyminiszterium között, hogy az államnyomda jelenlegi felszerelése mellett, mennyiben volna képes e nagy mű előállitására, illetve e célból minő beruházások volnának szükségesek. A nagyszabásu tervezet csak e kérdés elintézése után fog az akadémia plénuma elé kerülni.

Páristól Samarkandig, egy párisi nő uti élményei, Irta: Ujalvyné Bourdon Mária. Kiadták a Révai testvérek. Ujfalvy Károly a francia kormány megbizásából tett 1876—77 ben nagyobb utazást Oroszországban, Ferganakban, Kuldzsában és Szibéria nyugati részein. A fárasztó utat megosztotta vele szellemes felesége is s ő irta meg az egész ut teljes képét eleven tollal, éber megfigyelő tehetséggel és az utazás jelentőségének egész tudatával. Ar utleirás szövegét metszetek diszitik s a számos illustrátió nemcsak kiállitási dísz, hanem a mű szemléltető része, városok, vidékek, népviseletek, typusok, archaelogiai tárgyak rajzával. Jeles művészek járultak a képek előállitásához: Verescságin, a hires orosz festő, ki Közép-Ázsiában nagy utazásokat tett, aztán kiváló francia illustrátorok: Lancelot, Taylor, Clerget, Bayard, Ronjat stb. A magyar kiadás a francia kiadás 177 művészi kivitelü képét szintén közli, Ujfalvy és Ujfalviné arcképével együtt. Érezzük azonban a térkép hiányát. Ismeretlen vidékbeli utazásokhoz ez mulhatatlanul szükséges az utazónak ép ugy, mint a ki utjokban figyelemmel kiséri őket. A könyv ára füzve 6. diszkötésben 8 frt.

Jókai Mór »Lőcsei fehér asszony« cimü regényének füzetes kiadásából megjelentek a 11—21. füzetek. Az utolsóban az ötödik kötet kezdődik

»A tekintetes vármegye.« Ily cimen elbeszélések gyüjteménye jelent meg Mikszáth Kálmántól a Révai testvérek kiadásában. A kötet darabjaihoz tárgyat — mint a cim is elárulja — a megyei élet szolgáltatott, melyet Mikszáthnál jobban kevés elbeszélő ismer, nagyobb szeretettel pedig még egy sem dolgozott fel. A gyüjteményben a következő elbeszélések olvashatók: História egy házasságról. Aranyos felhők. Lábnyomok a homokban. A Tisza Mikor a sirkövet hoztuk. A rossz matéria. Az én első principálisom. Rózsaszinü rozsda. A becsületbirák előtt. Az elveszett nyáj s Az alispán kisasszonyok. A fényes kiállitásu kötethez tehetséges fiatal képirónk Mannheimer Ágost készitette az illustrációkat. Ára 3 frt.

Madách Imre összes müvei legközelebb uj kiadásban fognak megjelenni az »Athenaeum« kiadásában. Mint a »Pesti Napló« irja, az »Athenaeum« Madách fiával szerződést kötött, mely szerint a társulat egész e század végeig egyedül van feljogositva Madách müveit kiadni.

MŰVÉSZET.

A Deák-szobor szükebb körü bizottsága e napokban mondta ki végleges birálatát a nagy szobormü fősz-mintája felett. Huszár Adolf, a szobor tervezője, e célból a Deák-szobor 18 láb magas főalakjának gipszmintáját, cpreskerti mütermének husz láb magas szabadon álló terraszára helyezte ki, honnan a bizottság tagjai minden oldalról s minden távlatból megtekinthették A megjelentek minden tekintetben sikerültnek találták a hatalmas főszmintát s egyhangulag abban állapodtak meg hogy az végleges kivitelre elfogadtassék s ércbe öntése is minél előbb elrendeltessék. A főalakot környező négy allegorikus alak: »Justitia«, »Állambölcsesség«, »Honszeretet« és »Kiegyezés« nagy 10 és 13 láb magas főszmintái nagyrészt szintén be vannak fejezve, sőt a »Justitia« bronzba öntése már meg is történt.

Székely Bertalan nagyobb historiai festményen dolgozik, mely Zrinyinek Szigetvárából történt hősi kirohanását tünteti fel. A mozgalmas kép egyik disze lesz az országos kiállitás mütárlatának. E kép szinvázlata, mint tudjuk, tavaly dijat is nyert a képzőmüvészeti társulat őszi kiállitásán.

Antokolyszkij az orosz müvészetről. Az oroszok leghiresebb szobrászát, az európai hirü különben héber származásu Antokolyszkijt, a napokban felkereste egy szentpétervári lap tudósitója, és az orosz müvészetre vonatkozó nézetét a következőkben ismerteti. »A müvészet ujjászületésre szorul és okvetetlenül ujjá is fog születni, de hogy honnét fog eredni ez a megujitás és mikor, bajos megmondani. Nagyon sok adat szól a mellett, hogy az orosz nemzetnek van fentartva ki mondani a müvészetben az uj, megfrissitő szót. A mi az irodalmat illeti, Oroszország már is az őt megillető helyet foglalja el Európában. Az uj irány élén gróf Tolsztoj Leo áll, a ki oly relif módon fejezte ki magát a »Vojná i Mir« (Háboru és Béke) cimü regényében. Zene tekintetben még mindig a tapogatódzás terén vagyunk, és valószinü, hogy zenénkre még sok megujulás vár, opera zenénknek pedig nem leszen tartós jövője, mert az opera nem is képezi tárgyát az orosz müvészetnek. Különösen bántólag hat reám, ha az opera reális tárgyat választ. A lyrismust meg a prózát csak oly nehéz összeegyeztetni, akár az álmot meg a valóságot A képzőmüvészetek körében a tartalmasság jellemez bennünket; a technikus oldal, vagyis a kivitel, nálunk mindig háttérbe szorul. Pedig a müvészetnek kettős a szépsége, az alaki és a tartalmi; e kettőt egyenlő fontosság illeti meg, mert nem könnyü eldönteni, melyiket illeti meg közülök az elsőség. És mégis mi oroszok a tartalmi szépnek adjuk a pálmát és ügyet se vetünk a kivitelre. Ebben a tekintetben teljesen ellenlábasai vagyunk a franciáknak: náluk az a fő, hogyan van készitve és nem mi van elkészitve. Nálunk pedig a »hogyant« teljesen elhanyagolják.«

Mannheimer Ágost fiatal magyar festő, a ki tanulmányait Münchenben végezte s hosszabb ideig mint Makart segéde dolgozott az elhunyt müvész mütermében, jelenleg idehaza van és tanulmányokat tesz egy nagyszabásu egyháztörténelmi műhöz, mely magyarországi szent Erzsébet menekülését fogja ábrázolni. E mellett illusztrációkat is készit; még pedig legujabban a Légrády

testvérek megbizásából Mikszáth Kálmán egy ujabb kötetéhez.

Dürer festményét: Holzschuher Jeromosnak hirneves képét, a Holzschuher család egy millió márkáért eladta a berlini muzeumnak. A renaissance ez egyik leggyönyörübb arcképe eddig a család birtokában volt s legutóbb a germán muzeum őrizetére volt bizva. A képet már elküldték rendeltetése uj helyére.

Anglia szobrai. Angliában legközelebb két uj szobrot fognak emelni: egyet egy holt, egyet egy élő államférfiu tiszteletére. Az utóbbi — természetesen — Gladstone, a kinek a rajongó tisztelői Glasgowban óriási szobrot készülnek állitani, a holt államférfiu pedig Fawcet, Anglia főpostamestere, a kinek a westminsteri apátságban állitanak emlékszobrot.

Gróf Zichy Géza Augsburgban adott közelebb hangversenyt, még pedig szokása szerint jótékony célra. Az előleges hirdetésekre vonatkozólag a gróf következő nyilatkozatot tett közzé ottani lapokban: »Alig érkeztem a tisztes Augsburg városába, legnagyobb bosszuságomra nevemet minden cimeimmel együtt kellett a falragaszok élén olvasnom. Büszke vagyok arra, hogy cim nélkül is van tisztességes müvészi nevem, mely a nyilvánosságé. De mert az udvari cimeknek semmi közük sincs a müvészethez, ünnepélyesen tiltakozom a hangverseny-ügynökök e méltatlan reklámja ellen. Tisztelettel gr. Zichy Géza.«

A Gymnase-szinházban közelébb 300-adszor adták elő a »Vasgyárost« Ez alkalomból Ohnet 3000 frankot osztott szét a Gymnase kis tisztviselői, a drámai müvészek egylete és a müvész-árvák háza között.

A nemzeti szinház a vidéki szinészet érdekében azt az üdvös intézkedést tette, hogy a forditott külföldi szindarabokat jövőre teljes jogdijjal ugy szerzi meg, hogy azokat a vidéki szinigazgatók minden dij nélkül adhassák. A vidéki szinigazgatókra nézve ez nagy előny, mert mindazon uj darabokat, melyeket a nemzeti szinház megvásárol, egyidejüleg és akkor adhatják, a midőn a fővárosi lapok beszélnek róluk s igy az ujdonságok nagyobb jövedelmeket hoznak.

A királyhimnusz. Az országos dalárszövetség miskolci közgyülésének határozatából B a r t a y Ede szövetségi elnök 100 darab 10 frankos aranyat küldött át a magyar tudományos akadémiának azzal a kérelemmel, hogy azt egy »Magyar Király-himnusz« szövegére pályadijul tüzze ki s egyuttal vállalja el a beérkező pályamüvek megbirálását. A dalárszövetség — határozata szerint — az 1886-ban Pécsett tartandó dalárünnepélynek a »Király-himnusz« bemutatása lenne egyik tárgya. A jutalmat nyert szöveg zenére tételéről maga a daláregyesület fog gondoskodni. — Az akadémia pályázati hirdetése igy szól: A magyar tudományos akadémia az országos magyar daláregyesület adományából pályázatot hirdet a magyar király-hymnusnak zenére tehető szövegére. A pályázat feltételei a következők: Szükséges, hogy a költemény nemzeti magyar versidomban és versszakos alakban legyen irva. Három-négy versszaknál kevesebbet, hatnál többet ne tartalmazzon. Az egyes versszakok nyolcnál több verssort ne foglaljanak magukban. A versszakok 6—12 szótagu verssorok között váltakozhatnak. A szöveg zenére tételéről a daláregyesület fog gondoskodni A jutalom ezer frank aranyban, mely csak önálló becsü münek itéltetik oda. A pályamunkák idegen kézzel irva, névtelenül, a szerző nevét rejtő zárt jeligés levéllel ellátva a magyar tudományos akadémia főtitkári hivatalához 1885. május 31-ig küldendők be. A magyar tudományos akadémia általános pályázati szabályai e pályázatnál is érvényesek.

A müesarnok őszi kiállitása iránt a közönség mindegyre fokozódó érdeklődést tanusit. A képes tárgymutatóból — mely dacára annak, hogy sokkal több illustrátióval van ellátva mint a mult években, mégis leszállitott áron kapható — megjelenése után mindjárt az első napokban 180 példány kelt el. Ujabban gróf Wilczek Henrik megvette Weber Theodornak »Elinduló halászbárka Trouvillenál« cimü festményét; gróf Zichy Nep. János az »Erdőrészlet«-et báró Mednyánszky Lászlótól, dr. Királyffy Ármin a »Jobbra vagy balra« cimü festményt Feledi Tivadartól, végül dr. Darázsy Albert »A mama névnapjá«-t Margittay Tihamértől vásárolta meg.

Liszt Ferenc a meiningeni zenekarról. Liszt Ferenc, mint a »P. Napló« irja, a következő levelet intézte Végh Jánoshoz: Tisztelt barátom! Miért kritizálgatják a meiningeni udvari zenekart? Hja, ez a sorsa minden kiválónak a mi kicsinyes zenei világunkban. Intendánsa s igazgatója, Bülow által az ötven főnyi meiningeni udvari zenekar egyetlen virtuoznak és pedig a legelső rangu virtuoznak bizonyult. Felfogás, értelem, szellemileg élénk előadása a müveknek, s tökéletessége a legfinomabb rhythmicus és dynamicus árnyalásnak, e zenekar sajátosságává lett Bülow géniusa és lángbuzgalma által. Csodáltuk a zenekart tegnap is s óhajtjuk, hogy e fényes müvészeti példa itt és másutt is gyakori utánzásra találjon. Budapest, 1884. nov. 23. Liszt Ferenc.«

Szobrásztanfolyam. A vallás- és közoktatásügyi miniszter azon tapasztalásból indulva ki, hogy szobrászaink mütermeiben, ugyszintén egyházi és világi monumentális épitkezéseink körül a szobrászmunkák kifaragására, kellő müvészi képzettségü hazai erők hiányában, tulnyomó számmal idegen, nevezetesen külföldi egyének alkalmaztatnak, — jövő évre egy szobrász-kőfaragó tanfolyamot szándékozik felállitani, melyben a mintázás és kőfaragás ugy figurális, mint decorativ irányban gyakorlatilag adatnék elő. E tanfolyam előreláthatólag az iparmüvészeti iskolának kiegészitő részét képezendi s hivatva lesz hazai erők számára megnyitni müvészeti iparunk egy ujabb, ép oly elterjedt, mint jövedelmező ágát.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

49 szám. 1884 December 6.

KAROLA.

(Rajz.)

Irta MARGITAY DEZSŐ.

(Folyt. és vége.)

Huszonnégy éves lehet, rövidre nyirt fekete hajjal, kiülő barna szemekkel; nagyon egyszerüen, de tisztán van öltözve.

— Igen, Karola kisasszony, én; — válaszol, tekintetét mindenfelé forgatva, csak Karolára nem. — A méltóságos ur dolgozatait hoztam elő.

— Az az a saját dolgozatait! — vette át a Kricsák által nyujtott iratokat Karola. — Milyen szépen vannak irva s a mellé milyen gyorsan elkészültek. — Csak nem éjjel irta?

— De igen. Sietnem kellett, hogy munkát kapjak. Nappali óráim tanitással és tanulással vannak elfoglalva.

— Azért nem jöhet hát hozzám soha sem! — szólt Karola, féloldalt nézve rá. — Nagyon sok pénzt akar keresni?

— Anyámat s nővéremet kell tartanom.

— Tudom! Hiszen mondta már. — S akkor is tartani fogja őket, ha pap lesz? — Oh, ön nagyon jó fiu, Kricsák ur... ugy-e, hogy haragszik rám valamiért?

— Én? Oh, dehogy.

— Valaminek kell lenni a tekintetemben, a mi ellenszenves ön előtt. — No, csak nézzen a szemembe és legyen őszinte.

A fiatal ember szemei megvillantak; egy pár pillanatig félénken révedeztek széjjel a szobában, hanem aztán komolyan fordultak Karolára.

— Nem, kisasszony; nincs benne semmi ellenszenves, de rosz tulajdonságaim közé tartozik, hogy nem szeretek szembe nézni.

Karola mosolygósan nézett egy darabig a fiatal ember arcába, hanem aztán kedvetlenül fordult el és kedvetlenül dobta a kezében tartott iratokat egy asztalra.

— Tudja-e, hogy most maga engem megsértett? — Nem tudom megmondani, hogy mivel? De érzem. — Igazán jobban teszi, ha nem néz az ember szeme közé... No, de béküljünk ki! — mosolyodott el ujra s hizelkedve közeledett hozzá. — Tudja mit? — Egy nagyon jó ötletem van. — Leül ide mellém a divánra, mig elmondom. — Igen?

Kricsák, mintha egy pillanatig habozott volna, hanem aztán leült Karola mellé.

— Tudja, hogy én müvésznövendék vagyok ugy-e?

– Tudom.

— Szükségem van, hogy az európai divatosabb nyelveket ösmerjem. — Ön tanitja a francia nyelvet. — Mondjon föl egy pár délutáni órát a kedvemért s töltse azt nálam.

— Nem, Karola kisasszony. — Nem tehetem.

Karola elpirult.

— Nem?

— A délutáni órákból nem mondhatok föl egyetlen egyet sem.

— Na látja! — nevetett Karola, zsebkendőjét morzsólgatva kezei között. — Sejtettem ezt a választ, azért nem mertem eddig megkérni. — Sejtettem, hanem azért nem voltam rá elkészülve — és...

Elhallgatott az összegyűrt zsebkendőt nézegetve; majd hirtelen fölkapta a fejét és gunyosan nézett szomszédjára.

— Én nem is tudom, hogy mért eshetik tulajdonkép rosszul öntől az udvariatlanság? — Talán azért, mert nem voltam eddig ahoz szokva, hogy megtagadjanak tőlem valamit? — Mindegy!

Fölállt és méltóságosan nézett végig a komor hallgatásba merült fiatal emberen.

— Attól fél talán, hogy nem fizetem

meg fáradságát? — Többet akartam tenni: — ki akartam emelni mostani helyzetéből; jövedelmező állást akartam szerezni befolyásommal számára.

Kricsák, a kinek orcái külömben halványak szoktak lenni, elpirulva emelte föl fejét; szemei megvillantak.

— Befolyásával?

Fölállt a divánról s a nélkül, hogy ránézett volna, meghajtotta magát Karola előtt.

A leány szorongó tekintettel várta, hogy mit fog tenni?

Szó nélkül elindult az ajtó felé, hogy távozzék. — Karola elébe futott.

— Nem! Nem engedem. — Megsértettem? — Két kezét összekulcsolva tördelte s ugy nézegetett maga mellett jobbra-balra, mintha nem tudná: mit mondjon? — Nem engedhetem meg, hogy két hónapi ösmeretség után igy menjen el... Ön nem szándékozik vissza jönni többé, mert megsértettem?

— Vissza, mert szegény vagyok, munkát kell hoznom.

— Megsértettem?

— Mindegy, Karola kisasszony; nem fáj.

— Jóvá akarom tenni. — Mondja: hogy tegyem jóvá?... Kérjen tőlem bármit.

— Kérem, hogy engedjen mennem.

Karola arcái hirtelen kigyultak.

— Nem akar megérteni? — mondta. — Pedig lehetetlen, hogy már rég észre ne vette volna... Mindegy! — elhatároztam, hogy ma meg kell lenni...

Mind a két karját kitárva lépett egészen közel a fiatal emberhez.

— Szeretem!

Kricsák hozzá kapott, aztán ellökte magától és eltávozott.

Karola mindkét kezét homlokához szoritva tántorgott a divánhoz s arccal a diván vánkosára borult.

Nem sirt, de mikor később fölemelte fejét, arcái halványak voltak, szemei alatt széles, barna karikák látszottak.

Alsó ajakát apró, fényes fogaival megharapta s mindkét kezét ökölre szoritva ugrott föl.

— Ellökött!

Erre a szóra aztán megint rögtön lángpirossá lett az arca.

— Ellökött!

Öntudatlanul tett néhány lépést az ajtó felé, melyen jött, de aztán határozatlanul állapodott meg. Visszatért ujolag a divánhoz s mint előbb: arccal ismét leborult a vánkosra.

Tiz percig fekhetett ott mozdulatlanul, mikor az öltöző ajtaja lassan, óvatosan ujra fölnyilt s a méltóságos ur settenkedett be rajta, kihevült, vörös arccal s bambán mosolygó tekintettel.

Inggombjai mind föl voltak pattanva; nyakkendőjét megoldozta s kabátja meglehetősen rendetlen állapotban volt.

— Pszt! — sugta mikor belépett, mintha még valaki jönne mellette s annak beszélne. — Pszt! — lepjük meg... Hohó! lepjük meg!

Néhány lépést tett előre, lábujjhegyen.

Karola fölütötte a fejét és összevont szemöldökkel tekintett a méltóságos urra.

— Oh pardon! pardon! — nevetett ez. — Nem jól sikerült. Hanem azért mégis csak itt vagyok. Kicsi, mókus — ugy-e, mégis csak itt vagyok?

Karola ismét bemélyesztette arcát a diván vánkosába.

A tanácsos ur közelebb ment hozzá s megállott a diván előtt.

— Mi? — Hát nincsen szava se hozzám, kicsi, mókus?

— Nincs.

— Egyetlen egy se, he?

— Távozzék, rosszul vagyok.

Valentin hozzá hajolt.

— Rosszul? — oh te pintyőke, te!

Karola fölugrott; arca és szemei lángoltak.

— Tanácsos ur, kell-e még egyszer mondanom, hogy távozzék.

— La, la!

— Vagy azt akarja, hogy én hagyjam el a házat, most, rögtön?

A tanácsos ur bámulva vonta ki fehér zsebkendőjét s hallgatva, Karolát szemlélgetve, kezdte magát azzal legyezni.

— Ön igen jól tudja, hogy mikor valamit akarok, nem türök ellenvetést; — folyatta Karola olyan parancsoló testtartással, mely bizonyitotta, hogy csakugyan nem szokta megtűrni az ellenvetést.

— De kicsi! — Hiszen olyan aranyos jókedvvel hagytad oda a mulatozást. — Ugy szerettél...

— És most gyülölöm; érti? — gyülölöm.

— Ohó! — csak nem... Gyanakodó

tekintettel nézett körül. Szemei még inkább fényleni kezdettek, de most öntudatosabb volt nézése, mint előbb s arcán a bamba, mosolygós kifejezés valami vad gyanakodásnak engedett helyet. Nyugtalan lett s szemeit még egyszer kutatva hordta körül a szobában.

Karola kerekre nyitott szemekkel bámult rá, de ugy tetszett, hogy habár nézi, nem látja a tanácsos urat; mintha valamely gondolat kapta volna meg, a mely elfeledtetett vele mindent.

— Karola! — lépett hozzá a tanácsos. — Mért jöttél ki a teremből s pedig — ha jól emlékszem, ugy jöttél ki, hogy észre ne vegyem.

Karola szemei fölragyogtak. Ugy tett, mintha ki akarná kezét szabaditani a méltóságos uréból és szemlesütve hallgatott.

— Karola! — ismételte a tanácsos, még szilajabban tekintve a leányra. — Te az mondtad, hogy nem fogsz hazudni soha. Hogy büszkeséged nem engedni meg a hazugságot.

A lány lassan fölemelte lángoló tekintetét a tanácsos urra.

— Mondtam! — susogta fojtott hangon

— S emlékszel-e arra, a mit én mondtam arra az esetre, ha egyszer megfeledkeznél arról, hogy én fogadtalak örökbe?

— Hogy vérnek kellene folyni! — válaszolta félénkké váló hangon.

A tanácsos zsebébe nyult s egy forgópisztolyt vont onnan elő.

Karola egy lépést tett eléje s szétvonva keble fölött a fodrokat, komoly, de azért szelid hangon szólt:

— Lőjj meg, kis apa. — De arra kérlek, hogy jól lőjj; hogy ne engedj soká kinlódnom.

— Tehát csakugyan . . .

— Lőjj meg; én megmondtam, hogy nem fogok hazudni; be váltom szavamat. Te azt mondtad, hogy vért fogsz ontani s ha igazán szerettél, kell is azt tenned.

— Tehát csakugyan volt itt valaki?

— Volt.

— S te?

— Nem tehetek róla! — Csodálatos, ellenállhatatlan indulat vonzott hozzá. — Ah! — most éget itt belől a tudat; szemeimet nem merem reád emelni s ha volna elég bátorságom hozzá, hogy egy tőrrel keresztül verjem e szivet . . .

— Nevét.

— Oh ne kérdezd; szégyenlem kimondani.

Valentin merőn nézett Karola arcába, aztán gyöngédeden magához vonta s lágy, rábeszélő hangon susogta:

— Mindent tudni akarok, Karola. — Jer, dőlj le a divánra, és beszélj el nekem mindent.

Szelid erőszakkal odavezette a divánhoz. A lány engedelmesen dőlt a divánra; könyökét a vánkosra s kis fejét tenyerébe támasztva, kérdő tekintettel nézett a méltóságos ur arcába.

Valentin egy támlásszéket görditett közel a diván mellé, a székhez odahuzott egy kis asztalt; leült a székre s a forgópisztolyt ugy tette a kis asztalra, hogy egy mozdulattal kezébe kerithesse.

— Most kezd el elölről, Karola! — szólt, mikor elhelyezkedett zsölyéjében. — Mindent tudni akarok, mielőtt tenném. — Mert, hogy tenni fogok, azt tudod.

— Ha nem tennél, nem is érdemelnéd meg, hogy férfinak tekintselek, kis apa! — susogta Karola ujra kigyulladó tekintettel. — Nem hinném el, hogy valaha szerettél. — Hozzá simult, megragadta karját s beszédes szemeivel rátekintve, egyszerü, de komoly hangon folytatta:

— Férfiasan kell viselned magadat, kis apa; tudod, hogy rám az igazi férfiasság hat legjobban. Azt akarom, hogy szemeid ragyogjanak, hogy orcádról a szenvedély beszéljen: hogy megtestesülve lássam benned a férfierélyt, midőn eltiprod azokat, a kik szégyent hoztak reád. — Azt akarom, hogy fenségesen lássalak magam előtt állani, mikor a füst eloszlott; hogy utolsó pillantásommal azt mondhassam, neked: — Ujra szeretlek, kis apa.

Szemei villogtak, arca kipirult a beszéde alatt s lelkesülése elragadt a tanácsos urra is.

— Hogy volt? — kérdezte ez tompa hangon, szemeit behunyva, valószinüleg azért, hogy a csodálatos láz még inkább el ne kapja.

— Megállj, előbb intézkedni akarok. Szólitsd be anyámat.

— Mit akarsz?

— Intézkedni, hogy teljes elégtételt vehess magadnak.

A tanácsos ur kezéhez vette a forgó-

*

pisztolyt; nehéz lépésekkel ment a kijárathoz. Kiszólt, hogy küldjék be Karcsáné aszszonyt, aztán ismét visszatért Karolához.

Karcsa mama nehány másodperc mulva bent volt a szobában.

— Jer közelebb, mama. — Még közelebb. Hajolj hozzám.

Valamit sugott a fülébe, mire ez megütődve nézett leányára.

— Hogy bizonyosabb legyen, inkább magad menj érte. Akarom, érted? akarom, hogy megtörténjék! — tette hozzá fényes, villogó tekintettel. Aztán ujból bágyadtan hanyatlott vissza a divánra s szempilláit fáradtan zárva le, susogta:

— Mindenkit bocsáss el. Beteg vagyok; mond nekik, hogy beteg vegyok. — A cselédek is feküdjenek le.

Karcsa mama fejcsóválva távozott; a tanácsos ur pedig ismét hozzá hajolt Karolához.

— Hogy kezdődött? — kérdé.

— Nem tudom — nem tudom. — Mindenki szives, nyájas volt hozzám, csak egy ember nem. Mindig olyan tartózkodónak tapasztaltam, ha ide jött. Ez ingerelt. Föltettem magamban, hogy győzelmeskedni fogok fölötte s mindent elkövettem, hogy meghóditsam. Meg voltam róla győződve, hogy ez sikerülni fog nekem.

— És sikerült is! — mondta a méltóságos ur hidegen.

Karola behunyta a szemét s csak a fogai közül susogta:

— Nem.

Hirtelen fölült s kigyuladt arccal ismételte még egyszer:

— Nem sikerült! — Nem tehetek róla, de nem birtam ezt elviselni. Eleintén azt hittem, hogy gyáva és megvetettem, de mindenesetre meg akartam hóditani; azt akartam, hogy lábaim előtt lássam s nevetve azt mondhassam neki: Csak ennyit akartam barátom, most feledjen el mindent. Csupán szeszély volt az egész. — De nem voltam képes két hónap alatt egy bizalmasabb szót kivenni belőle. Ez napról napra fokozta bennem a dacot; kezdtem azt hinni, hogy talán nem gyávaság tartja vissza, hanem egy megmagyarázhatlan büszkeség — és — nem tudom, hogy történt? — azon vettem magamat észre, hogy érdeklődésem több a szeszélynél.

— Hisz épen azt akarta elérni a nyomorult!

— Lehet. — Neked nem mertem szólni kis apa; de föltettem magamban, hogy ma...

— Tehát ma el kellett jönnie?

— Igen; hiszen minden második nap el kell jönnie, hogy a dolgozatokat, melyeket nála megrendeltél, elhozza.

A méltóságos ur fölszökkent helyéről.

— Kricsák?! — kiáltotta, hitetlenül nézve a vallomást tevőre.

Karola elforditotta az arcát.

— Igen.

— Az én napdijasom, a ki pár forintért dolgozik, hogy legyen kenyere? Ez az esetlen fickó, a kinek se neve, se formája?

— Igen. — Minek parancsoltad neki, hogy ide hozza a kéziratot? — Először nem méltattam arra sem, hogy a szobába kérjem; az ajtóban vettem át tőle a dolgozatot s végre . . .

A tanácsos ur nem hallgatott rá; nehány lépést tett föl s alá a szobában, aztán hirtelen megállott Karola előtt.

— Azt mondtad: föltetted magadban, hogy ma. — Mit tettél föl magadban?

— Föltettem, hogy ma mindenesetre nyilatkozatra birom.

— Tovább.

— Nem, nem! — Oh miért is rendelted, hogy ide hozza a kéziratokat? — De meg lesz érte az elégtétel. — Akarom, hogy meglegyen. — Érte küldtem; el fog jönni.

— A nyomorult! — kiáltott a tanácsos ur a legmélyebb megvetéssel. — A nyomorult; egy semmiházi, a kinek alamizsnakint adtam hetenkint néhány forintot; egy forma nélküli esetlen fickó, a ki most valószinüleg azzal kérkedik cimborái között...

— Nem, még nem; — ugrott föl Karola izgatottan. — De ha holnap emberek közé mehet . . .

— Nem! A regénynek vége lesz ma; erre esküszöm. A ponttal be van fejezve a mondat s én e pontot oda fogom tenni még ma az utolsó betü után.

Szemei vérben forogtak, s egy mámoros ember semmivel nem törödő elhatározottságával lépett a kis asztalhoz, melyen a forgó-pisztoly hevert.

Karola hozzá szaladt és villogó, bosszut szomjazó tekintettel susogta:

— Igy, igy! Oh csak, mint férfihoz

illik! — Ide, be az öltözőbe; meghallod, mikor nyilni fog az ajtó s akkor...

— Pont! — vágott közbe a méltóságos ur; fölemelve a forgó-pisztolyt s engedte magát az öltöző szoba felé vezettetni Karola által, a ki valóságos lázban látszott lenni.

Karola néhány perc mulva ismét viszszatért az öltöző melletti szobába.

— Ellökött! — susogta magához, szikrázó tekintettel. A lefüggönyözött ablakhoz szaladt s aggódva, visszafojtott lélegzettel hallgatózott.

Mintha távoli léptek zaja hallatszott volna kivülről. — Mintha rettegés szállotta volna meg; néhány lépést tett az ajtó felé, aztán megállott.

— Ha ismét emberek közé mehetne! — Nem! A kocka el van vetve! — s a divánhoz sietve, harmadszor is leborult arra, ismét arccal a vánkos felé.

A lépések zaja az uteán erősödött; már az ablak alatt hallatszott, aztán mindinkább távolodott s végre elenyészett a másik oldalon.

Karola izgatottan pillantott föl; arca halavány volt; látszott rajta, hogy nagy belső küzdelem vett rajta erőt. Mint egy lázas beteg forgolódott a divánon, nem törődve öltönyeinek összegyürődésével. Haja lebomolva hullott arcára; ruhájának ujjai föltürődtek fehér karjain s a csipkék leváltak kebeléről.

Szive erőszakosan lüktetett, ugy, hogy minden pillanatban azt vélte: valami szaladó ember lábdobogását hallja az uteán.

Még lett volna idő, hogy fölkeljen s kirohanjon az udvarra, megelőzni a veszedelmet, melyet előidézett; néhányszor föl is ült s homlokáról viszszasimogatta haját, gondolkozva nézett a kijárat ajtaja felé, de mindannyiszor eszébe jutott, hogy:

— Ellökött! — Ha ismét emberek közé mehetne!

Visszadőlt s tenyereivel befogta füleit, de ezzel nem akadályozhatta meg, hogy szive dobogását ne hallja s hogy ne érezze: mily emésztő melegség önti el az egész valóját?

Egyszerre érezte, hogy reáborult valaki Midőn föltekintett, Kriesák halvány orcáira és fénylő szemeire esett tekintete.

— Itt vagyok; visszajöttem, mert nem birok ellenállni szemeidnek.

Egy forró csókot érzett ajkán égni.

Rettenve ugrott föl; ellökte magától a diván előtt térdelő ifjut s vérehagyott arccal futott az öltöző felé.

Az ajtó félig nyitva volt s Karola látta a méltóságos urat az ajtóval szemben egy divánon ülni; kezében a forgópisztoly, melyben ama bizonyos »pont« volt; feje hátra szegülve, a h á t t á m l á n nyugodott.

Aludt.

CANIS.

Irta EMIL MARRIOT.

(Folyt.)

— De kedvesem, — kiáltá Boliszláv, megijedve s hozzásietvén — karjaiba fogta a sápadt, reszketőt, — hisz nem csinál semmit ... bizonyosan nem csinál semmit; egészen szelid.

Canis maga nagyon elképedve állt s mindennek látszott csak vadnak nem.

— Olga még teljesen magán kivül volt. — Mit keres ez az állat? — kérdé zavartan s izgatottan. — Igy megijeszteni! Én még a nagy kutyákat se szenvedhetem, mert félek tőlük. Hát még a farkastól! Ereszd ki ... még rá se tudok nézni, olyan gyalázatos.

Boliszlávnak, ki Canist annyira megszokta s ismerte, nem férhetett a fejébe, mint ijesztbet meg az az állat valakit, s erre az eshetőségre nem is gondolt. Haragjában, hogy terve kedvesének a szeliditett farkassal kellemes meglepetést szerezni — oly csúf kudarcot vallott, Canishoz rohant bőrénél fogva durván megfogta s lábával kirugta a szobából. Midőn Olgához visszatért, könyező arccal találta azt.

Megnyugtatni iparkodott őt, maga mellé, a szófára vonta s kezét megcsókolta.

— Te nem is tudod, mi minden nem jutott eszembe, midőn azt a bestiát megláttam, — mondá Olga. — A nélkül is félek kissé tőled. Ha valamikor pörlekednénk — azt gondoltam — s a heveskednél. ez a farkas reám ugranék s engem széttépne. Lásd, ez a gondolat villant meg agyamban, midőn az a nagy állat beugrott s rút, sárga szemével oly vadul reám nézett.

— Majd hozzá szokol, — mondá Boliszláv. — Jó, hű szemei vannak s szelid egy állat. Bizonynyal soha sem fog bántani.

— De én nem akarom, hogy körülöttem legyen — felelé Olga. — Én gyülölöm

őt, küld Bécsbe az állatkertbe, vagy üsd agyon. Nem akarom többé látni.

— Ez gyerekség tőled, — mondá Boliszláv, homlokát összehuzva.

— Nevezd annak, a minek akarod, — viszonzá Olga dacosan — Csak lesz annyi szived, hogy nem tagadod meg első óhajtásomat.

Boliszláv erre mit sem felelt; más dolgokról beszélt. Olga egész este kedvetlen volt s nem kérte fel őt, hogy maradjon vele theára. Boliszláv roszkedvüen távozott. Hazatérőben néhányszor Canis szemébe nézett, s azt valóban sárgának és gyanusan villogónak találta.

— Canis! — mondá szigoruan. Canis bátortalanul lapult hozzá s szomoru félénkséggel nézett reá. Ez a tekintet lefegyverezte. Kezét a farkas nagy fejére tette s halkan kérdé: — Mindig jó, szelid és szófogadó maradsz-e, Canis? Nem leszesz soha se vad?

Canis farkát csóválta és kérdően nézett gazdájára.

— Majd hozzád szokik ő is, — gondolta Boliszláv. — Ez az asszonyi szeszély majd elmulik.

De azért ezentul egyedül ment Olgához.

Egyszer elbeszélte neki, hogyan jutott Canishoz.

Olga hidegen és kétkedőleg hallgatta őt.

— Csak nem akarsz komolyan ahhoz a bestiához ragaszkodni? kérdé végre őt.

— De egész komolyan.

— Annyira, hogy kedvemért lehetetlen őt feláldoznod?

— Csaknem.

— Szép. — Olga mintegy magába vonult. Szava keményen hangzék s homlokát sötéten összeráncolá. Nem tűrte, hogy Boliszláv megcsókolja őt, vagy hogy magának alegcsekélyebb nyájaskodást is megengedjen. A férfi kedvetlenül állt a kandallónál, mig Olga egy chaise longue-ra feküdt s keresztbe font karjaival, visszahajtott fejével s dacosan felbiggyesztett ajkával rendkivül csinosnak, pikánsnak és csókolni valónak látszott.

— Olga, — kérdé végre Boliszláv, s szava lágy volt, — nem volnál képes kedvemért egy kis áldozatra? — Hozzá ment s letérdelt előtte. — Próbáld meg őt szeretni. Hiszen csak előitéletedet kell legyőzni.

— De ha félek tőle. — duzzogá Olga majdnem sirva. — Ha az a rögeszmém van, hogy egyszer szét fog engem tépni.

— Bizonynyal nem teszi, — veté közbe Boliszláv kezet csókolva. — Különben követelném-e tőled ezt az áldozatot? Esküszöm reá s szelidségére. Légy jó s engedékeny, kedves! Ugy hozzá szoktam már ahhoz az állathoz.

— Először is nem vagyok jó és engedékeny még kevésbbé, — viszonzá Olga szeszélyesen, — és másodszor, ki nem állhatom az oly férfit, a ki egy farkashoz szokott. Az oly embernek, ki a vadállatok iránt előszeretettel tud viseltetni, okvetlenül kegyetlennek kell lennie s az oly embert, mint mondám . . .

— Nos, mit? — kérdé Boliszláv oly fagyosan, hogy Olga attól tartván, hogy túl ment a mértéken, könyekre fakadt s zokogva kiáltá, hogy ő a legboldogtalanabb teremtés a föld kerekségén.

Boliszláv vállat vonva állt föl.

— Látom, hogy tőled nem szabad áldozatot kérni, — mondá bosszusan.

— Bizonyára nem, — viszonzá Olga. — Én mindig azt teszem, a mit én akarok

Boliszláv szótlan rá nézett. Csak olyan szép ne volna?

Ismét eltávozott a nélkül, hogy e pontra nézve megegyeztek volna. De Canisról sokáig nem beszéltek.

Más dolgokban is ritkán értették meg egymást.

Egyszer Boliszláv Lengyelországról beszélt; egészen ugy beszélt, a hogy a szive érezett, Lengyelországnak, az ő hazájának a szerencsétlenségéről.

— Kedves barátom, — mondá Olga, miután amaz kibeszélte magát, — én őszintén megvallom, hogy nekem teljesen mindegy, a mi Lengyelországgal jövőben történhetik vagy történik. A nagy forradalmakat már azért se szeretem, mert ily korszakokban a nők igen jelentéktelen szerepet játszanak s ez nekem épenséggel nem tetszik. Én gyülölöm a politikát. — Engemet ruháim, butoraim és azok az emberek érdekelnek, a kik épen tetszenek . . . más semmi a világon . . . legfölebb még a vig városok és kellemetes utazások.

— Akkor bocsánatot kell kérnem tőled, hogy ily sokáig beszéltem oly dologról, mely téged épenséggel nem érdekel, — vi-

szonzá Boliszláv kissé érzékenyen. — Bizonyosan nem történik többé.

— Megharagitottalak? — kérdé Olga bájos mosolyával. — Már csak olyan vagyok, a milyen vagyok. Azért nem szabad reám haragudnod. Adj egy csókot és légy jó.

Boliszláv nem haragudott — ó nem, de mintegy csalódás érzete járta át szivét. Vajjon csakugyan az a nő-e, a kiről álmodozott, a hű, gyöngéd hitves, ki mindenért lángol, mi a férjet lelkesiti, ki szükségben és halálban is követi őt s a ki semmi áldozatot se tart nagynak, ha a férje iránti szeretet követeli? Nem, nem az. Olga senkit sem szeretett. csak önmagát, és — nem is titkolta.

— Igazán szeretsz-e? — kérdé őt Boliszláv néha.

— Ó igen, — mondá mosolyogva, — de csak addig, mig mindent megteszesz, a mit óhajtok. Én elkényeztetett. elkapatott egy teremtés vagyok. Én el akarom magamat kényeztetni.

— Vajjon nem teszem-e meg? — kérdé amaz.

Olga ismét sirt.

— Nem, — duzzogá. — Még mindig nem határoztad el magad, hogy rút farkasodat elföldeld.

Boliszláv csaknem durcásan nézett rá.

A nő erre már egészen komolyan sirt.

— Mily kemény, rossz ember vagy te! Ugyan ne nézz oly rettentően reám! Istenem! Milyen leszesz még akkor, ha majd nőd leszek! Kinzani és verni fogsz engem s reám uszitod a farkasodat.

— Olga! — kiáltá Boliszláv haraggal és szigoruan.

— Ugy is lesz, — folytatá. — Nem tudsz lemondani rólam, azért veszesz nőül. De te nem szeretsz engem, csak azért tartod azt a vad állatot, hogy engem ijesztgess s én nyomorult leszek közöttetek...

— Elég! — szakitá félbe Boliszláv ezt az oktalan beszédet. — Te nem tudod, mit beszélsz. Ha csakugyan oly brutális, durva embernek tartasz, a milyennek festettél... akkor azt tanácsolom, hogy mondj le rólam.

Olga megijedt s karjaiba rohant

— De hiszen szeretlek, — zokogá.

A szerencsétlen véletlen azt akarta, hogy Canisnak sikerült ezen az estén házikójából megszökni, s gazdája nyomát követni. Felrohant a lépcsőn s a szolga mit sem gondolva beboesátá a szobába.

Ebben a pillanatban Canis csakugyan nyomoruságosan vadúl nézett ki. A vágyakozás ura után, a sebes futás, a keresés s megtalálás izgalma felborzolta szőrét, s szemei, mint sárga gyertyák villogtak. Szája tajtékot turt. Üvöltve rohant Boliszláv felé, a szép Olgát fellökte s gazdájára ágaskodván, vad örömmel nyaldosta arcát.

De mit érezhetett, midőn a helyett, hogy szivesen látták volna, azt vette észre, hogy durván torkon ragadják s földhöz vágják? midőn gazdája dühösen felkapta, az ajtóhoz cipelte s kirugta?

— Korbácsolja ki a házból, — kiáltá Boliszláv a haragtól rekedten egy szolgának. - Mit keres itt?

Aztán visszasietett Olgához s aggódva vizsgálta meg, vajjon Canis nem sértette-e meg őt.

— Ó, nem csinált semmit, — mondá s különös tekintettel mérte végig vőlegényét. — Csak a mellemet lökte meg úgy, hogy eltántorodtam s elvesztettem lélekzetemet... de hát ez szót sem érdemel.

Boliszláv alsó ajakát harapdálta.

— Fáj-e még? — kérdé bizonytalanul.

— Ó igen... itt... — Szép mellére mutatott. — De csak nem haragszol meg e csekélységért arra a drága állatra?

— Olga! — kiáltá Boliszláv haragosan... Igen halvány volt... — Olga! pihegé nyugtalanul s sóváran csókolta össze száját, haját, — ne beszélj igy... te nem tudod... — csaknem dühösen szoritá meg szép kezeit — te nem tudod, mennyire szeretlek... Ha valaki oly szerencsétlen lenne, hogy az én kedves, szép feleségemet csak legkevésbbé s akarata ellenére is megsértené.... én földhöz vágnám s birkóznám vele... De ha ezt egy állat teszi... akkor agyonütöm...

Olga meglepve s boldogan nézett rá.

— Bolondság volt tőlem, — mondá Boliszláv sebesen. — Azt gondoltam, hogy Canis iránti vonakodásodban az egykedvüség jelét kell látnom... de tévedtem. Te attól tartasz, hogy durva tudnék lenni! Ó bocsáss meg! Csak ez egyszer bocsáss meg, Olga, és én többé soha meg nem bántalak.

Olga természetesen — megbocsátott! Miért ne tette volna? Hiszen a nők a legnagyobb igaztalanságokat, a legbalgább gyönge-

ségeket is megbocsátják, föltéve, hogy ők és az ő szeszélyeik birnak reá bennünket, hogy ez igaztalanságokat és gyöngeségeket elkövessük.

Midőn Boliszláv haza felé tartott, valami meleg nedvesség érinté kezét. Canis nyalta kezét. Az állat a ház előtt várakozott gazdájára s félénken utána lopózott; s most reszketve s halkan nyöszörögve feküdt a földre s a megálló férfi lábait nyaldosta.

— Canis! — mondá Boliszláv. — Szava hidegen hangzék. Az állat lassan fölkelt s szomoruan, mintegy szemrehányólag nézett reá.

Boliszláv egy darabig nézegette őt s valamin gondolkozni látszék. Canis még mindig reá nézett s lassan csóválta farkát.

Boliszláv visszament Olga házába.

— Adhat-e hamarosan egy töltött fegyvert vagy forgó pisztolyt? — kérdé a szolgát, ki eléje jött.

— Egy forgó pisztolyt?

— Adja ide, szükségem van reá.

A szolga előhozta a fegyvert. Boliszláv magához vette.

— Jó éjszakát, — mondá, sipkáját könynyedén érintve, s távozott a házból.

— Gyere! — mondá Canisnak.

Boliszláv a lombja vesztett erdőnek tartott. Canis lehorgasztott fejjel s behuzott farkkal ment utána.

V.

Lassan mentek. Sötét, nedves és hideg éjszaka volt. Egyetlen csillag se volt látható. A hó részben felolvadt, szennyes-fehéren tapadt a ballagók talpaihoz s csikorgott lépteik alatt. Kellemetlen járás esett benne.

Boliszláv végre megállt.

— Gyere ide, — mondá s nyakon fogva a farkast, felhuzta a forgó pisztoly kakasát.

Önkénytelenül megállt. Ugy tetszék neki, mintha egy láthatatlan kéz megragadná az övét. És egy hasonló éjszaka is eszébe jutott, mely ép oly csillagtalan, ép oly rút volt, mint ez . . . de nem tudta, mi történt akkor éjjel. Vajjon az az éjszaka volt e, mely arra a napra következett, melyen Olga uti füvet kötött a talpa alá, s melyen álomtalanul bolyongott szanaszét s legjobban szerette volna magát a legelső fára felkötni?

Egy perc mult. Bolondnak mondá magamagát, elhitette magával, hogy oktalanság egy állathoz ennyire ragaszkodni, hogy az ő helyében ezt a bestiát mindenki tüstént agyonlőné, s hogy kötelessége azt tenni, mert ha nem tenné, megbántaná kedvesét s nevetségessé tenné magát előtte . . . és mégis lankadtan lógott keze, mely a felhúzott forgó pisztolyt tartá s nem tudta elhatározni magát, hogy a halálos lövést megtegye.

Hátha itt hagyná az állatot az erdőben, ha egy kötéllel valamely fához kötné s ő eltávoznék? Mig az állatnak sikerülne kettérágni a kötelet, már messze volna s a farkas nem találhatná meg nyomát. — Nem! ez az eszköz csütörtököt mondhatna. Az állat okos — bizonyosan megtalálná az utat haza felé. — Talán el kellene adni a farkast? Valamely állatkereskedőnek ajándékozni? Canis szép és nagy példány s bárhol kétkézzel kapnának rajta. — Kisérőjére nézett, mely nyugodtan a földön nyujtózkodott; merően és huzamosan nézett reá. Az ő szép, elkényeztetett állatja, mely megszokta, hogy szerteszét nyargalászszon, az életnek és szabadságnak örvendjen, hitvány kalitkába legyen zárva, örökös fogságra itélve, melyből minden áldott nap szökni iparkodik, midőn szünet nélküli, szédítő keringéssel kibúvót keres, a rácsozatot rágja, a vasláncokat rázza s ugy üvölt . . .

— Nem! — mondá Boliszláv csaknem haragosan. Ezt a nyomort ne ismerd meg. Inkább halj meg.

Szavának hallatára a farkas fölkelt s térdeihez simult. Boliszláv a farkas nagy fejére tette kezét. — Ugy-e jó voltam hozzád? — mormogá. — Most nem tehetek máskép . . . meg kell történni.

A farkas szeme még mindig rajta fügött.

— Ne nézz reám hű szemeddel! — kiáltá Boliszláv. — Fuss inkább! Fuss az erdőbe! Hát nem tudod, hogy agyon akartak lőni!?

A farkas nem mozdult.

Boliszláv a forgó pisztolyt a farkas homlokának bal felére tette. A fegyver elsült. A farkas hangosan üvöltve rogyott a földre s görcsös rángatózások közt hempergett ide s tova.

(Vége köv.)

PETŐFI SÁNDOR ÉLETÉBŐL.

III.

Petőfi és Szendrey Juliska.

Az 1846—47-ik években a védegyleti és törvényhatósági agitációk mindinkább lázassá mérgesedtek el.

Kivált az adminisztratori rendszernek erőszakolt keresztülvitele és mindenbe betolakodó erőszakos pártos müködtetése egyes megyékben bámulatra méltó féktelenséggé fajult el. Biharmegye közgyülésén például a főispáni helyettes a »renitens« tekintetes karokat és rendeket hajdukkal és pandurokkal páholtatta el és kergettette ki a közgyülési teremből.

Kossuthot az Apponyi kormány igen ügyesen teljesen leszoritotta a hirlapirás teréről; tehát ő csupán mint a védegylet igazgatója és a Pestmegyei közgyülés egyik főszónoka vett, — még mindig elég messze kiható részt, — az országos küzdelmekben s izgatásokban.

A Kossuthtól szerkesztett P. Hirlap eltüntetése után megjelent politikai hirlapokon, az állandó polémizálás és azok tartalmának nagyon is doctrinaire, — theorizáló ridegsége és száraz lapossága miatt, a nagy közönség nem kapott; hanem azok helyett a három divatlapot karolta fel az ország értelmisége; ezek közül is az »Életképek« hóditottak legtekintélyesb és számbavételre méltó olvasókört.

Frankenburg igen értelmesen és tapintatosan bele tudta lapját alkalmazni az akkori hirlapirói viszonyok követeléseibe; s Kossuthot is megnyerte lapja támogatására.

Ez alkalommal Kossuth midőn az »Életképek« dolgozótársai névsorában az ő neve a Petőfi nevével együvé sorakoztatva vala olvasható: neheztelve mondotta, hogy nem örömest látja nevét egy sorban, — minden obsitos katona és vándorszinész-féle ember nevével!.... E megjegyzés Petőfire célzott.

A magyar liberalis párt főemberei akkor még erősen aristocrata szellemü légkörben éltek és a magán élet viszonyaihoz képest mérlegelték a szerepelni előtérbe tolakodók egyéni értékét és sulyát.

Ez időben azonban az egyes megyékben a »fiatal óriások száma« már mindinkább szaporodott, és ezek »le a tekintélyekkel« jelszó által ösztönöztetve, tüntető vehementiával és mindennek neki rontó vállalkozó vakmerőséggel igyekeztek »kikezdeni«, s ezáltal elnémitani és tulszárnyalni a megyei életnek addigi »emberségtudó« s a tekintélyeket respectáló nemes tényezőit. Sőt a jogtanuló ifjuság már az országgyülésen, — a követek háza falain kivül s belől — itélő s döntő hatalommá és rettegést előidéző liberalis eszközzé tudta magát feltolni, és azon minőségben a terrorizmust minél kimélytelenebbül és féktelenebbül iparkodott érvényesiteni, minthogy az ellenzék vezetőinek más eszköz nem állott rendelkezésükre arra, hogy a hatalomvivőkkel megbirjanak küzdeni.

Biharmegye közgyülése valóságos kis országgyüléssé nőtte ki magát a sok kitünő szónok együvé csoportosulása által. E szónok-csoport vezetői: Beöthy Ödön és László, kiválóbb tagjai pedig Szacsvay Imre, Toperczer Ödön, Jakab Mihály, Lukács György, Nagy József, Ambrus I., Komlósy Antal sat. valának.

Kovács Lajos testvérei s rokonai segitségével Szatmármegyében vivott ki vezető szerepet.

Záborszky Alajos hasonló modorban több megyében szerepelt; ugyszinte Somogyi Antal. Ezeket megyei commis voyaseur-öknek nevezték el.

Babarczy Antal hasonló minőséggel Csongrádmegye felett uralkodott.

A két Madarász Fehérmegyében, — a leggazdagabb aristokrata tekintélyek hazájában, — azzal a vakmerőséggel lepte meg az országot, hogy e megye főispánja, az országos tekintélyü gr. Cziráky Antal országbiró nagy hatalmát s »auctoritását« minél kiméletlenebb fellépéssel és támadásokkal igyekezett megtörni.

Hanem legeredetibb kezdeményezés volt a »győri 10-ek« vállalata, és a győri fiatalok megyei hadjáratai.

Széchényi egy szép és szellemdús özvegy nőt: Zichy grófnőt, — született gr. Seilern Crescentiát vette el nőül. E nő után egyszerre nyolc felnőtt mostoha gyermeke lett. Ez aztán igazi »Crescentia« volt.

Ezek közül akkoriban gr. Zichy Ottó vált ki leginkább. Ő mint hadnagy akkor már a katonai pályát bevégezte és arra vállalkozott, hogy a győri és mosonyi ellenzék vezetőjeként foglaljon küzdtért; ezt pedig az által vitte ki, hogy a Biharmegyéből oda

*

származott Lukács Sándort (a L. György testvérét) maga mellé vette és ennek közremüködésével egy — 10 főből álló fiatal jogtudós sereget alakitott; és ekkor közös egyetértéssel érvényesitették az ellenzéki müveleteket Győr- és Mosony-megyék közgyülésein.

Nevezetesen azt eszelték ki, hogy mivel Mosonymegye területe legnagyobb részben főhercegi birtok, s ott nem találkozott köznemesség, melyet az ellenzéki szereplés eszközévé szervezni lehetett volna; a »győri 10 fiatal« átjárt Mosonymegyébe szerepelni, minthogy pedig a mosonyi közgyülésen tiltakoztak ezen vendégszereplés ellen, mert a fiatal urak nem birtokosok Mosonymegyében, — kapta magát Zichy Ottó megvett Mosonyban egy birtokot és szétosztotta azt kilenc bajtársa közt. Ily módon mindegyik birtokossá vált Mosonymegyében s jogot nyert ott szerepelni; — s a pecsovics megyét — ellenzékivé alakitaui.

A Zichy-Lukács áramlat magával sodorta Győrmegyét és Győr városát is. Az addig erősen német ajkú Győr város elkezdett erősen magyarosodni. Az ott megjelenő, »Vaterland« német lap »Hazánk«-ká változott át s Kovács Pál lett szerkesztőjévé.

Zichy Ottóék Győrben szakadatlanul ujitottak valamit. »Ipar-kiállitást« rendeztek; gazdagon egyenruházott lovas polgári őrséget szerveztek s ennek zászlóját az angolszületésü szép gróf Zichy Manóné keresztanyasága mellett, — fényes ünnepélylyel és országra szóló diszlakomával szentelték fel.

Én Győrben Lukács Sándorrsl megismerkedvén, ezuton Zichy Ottóval és a győri fiatalokkal oly jó barátságra léptem, hogy meghivtak: hogy az 1847-ki farsangot Győrben, nálok töltsem. Akkori időben a »farsangok« még nagyon jó hirben állottak ... különösen Győrben, hol nagyon sok szép és gazdag nő sóvárgott a táncmulatságok után.

Odautaztomban, 1847 ki január hó végén, Pesten megpihentem, hogy többek közt Petőfivel találkozzam; és az ő mult őszi szatmári és debreceni éleményeit s ezek magyarázatát saját szájából halljam.

Szokása szerint nem volt lakásán, mivel ő nem tudott huzamos ideig egy helyen időzni. A hatvani-uteán csakhamar találkoztunk.

Már külseje feltünő volt. Uj öltözéke meglepően emelte alakját.

— Hát te miben jársz, hogy igy kicsipted magadat? — kérdém mosolyogva Petőfitől.

— Megyek vidékre s talán Szathmárba is... Végezni szándékom minél előbb — válaszolá komolyan. Elbeszélte, hogy Károlyból való eljövetelem után mit mindent végezett Szathmárban, a Juliska keze iránti kérését hogyan fogadta ennek apja. — Végül azt tudakolta, hogy a Prielle Cornéliával rögtönzött »stante pede« végzendő összeeskelés követelését Debreczenben miként értelmezték.

— Az egészet poétai láznak tekintették.

— Majd elmondom magyarázatát, ha több időnk lesz! — felelte Petőfi mogorván. És saját állapotát s a világ folyását kezdette erősen szidni.

— Szeretném ezt a világot összemorzsolni! — mondá szinész-páthossal.

— És az összemorzsolt világban és világgal ugyan mit csinálnál?

— A magam esze szerint ujjá alkotnám!

— Az lenne aztán egy bolondos alakzatu és beosztásu világ! — jegyzém meg nevetve.

Csengeri Antal, — a »Pesti Hirlap« akkori szerkesztője, — a Horváth-házban lakott, a hol a Landerer nyomdája volt. Ide érvén Petőfivel, én felmentem Csengerihez, Petőfi pedig tovább haladt a »Nemzeti kör« felé.

Én másnap a Nyergesujfalui hires gyorsparasztokkal Győrbe repültem.

Az 1847-iki farsangot a lehető legkedélyesebben töltöttem el a győri tiz fiatallal. Alispán Balog Kornél volt; ennél minden pénteken társasestély várt reánk; a farsang utolsó öt napja pedig szakadatlan vigalommá füződött össze. Húshagyókedd éjelét Kovács Pál házánál vigadtuk át a farsang kedélyes eltemetése végett.

A győri tiz fiatal közül — tudtomra — jelenleg csak Gyapai Dénes él. Ő közelebb az uj korszak alatt egy ideig Győrmegye alispánja, utóbb államjószág-igazgató volt; most ellenzéki képviselővé választatta magát.

Akkoriban Győr, mint kiválóan gazdag gabona-kereskedő város kebelében közpon

tositotta Bécs irányában a »magyar gabonakereskedést« Ausztria és Nyugoti Európa felé.

A győri táncvigalmak nagyon szépek és látogatottak valának; s a polgári kasinói vigalmak táncosnői közt e farsangon szépségével s kedvességével Legény Katica tünt föl, a kit 1848-iki évben Vas Gereben irótársunk vett nőül. Már mindketten régóta aluszszák az örök éj álmát.

Legszebb napjainkat és estéinkét a Zichy Ottó győr-szabadhegyi lakásán éltük át. Fel vala itt minden olyas élvezet található, a mi a szikrázó szellemű ifjuság mulatozását lelkesitővé fokozhatja és elbájolóvá hevitheti fel. Zene, dal, szavalás, szónoklat, élces és mélyenható eszmecserék s alapos vitatkozások váltakoztak. Kovács Pál, — dacára annak, hogy homeopatha orvos, legkeresettebb orvosa vala a győri uri világnak. Társalgása épen olyan kedélyes volt, mint a milyen jóizűek vig elbeszélései. A győri szinügynek és szintársulatoknak, emberemlékezete óta, mindig ő volt a legfőbb gyámola, valódi őrszelleme, éltető lelke. Sokoldalu elfoglaltatása közepett akkori időben még arra is tudott vállalkozni hogy a »Hazánk« cimű vállalatot magyarajkuvá változtassa át és tartalmas lappá nevelje fel.

Lapja számára Irinyi Józsival hetenként egy-egy pesti levelet iratott — egy db. aranyért; de azok lehütően érdektelenné lapultak el. A Petőfi verseit is ara nyakkal csalogatta a »Hazánk« lapjaira.

Történt pedig 1847. évi februar hónapban, hogy Petőfi három verset küldött egyszerre Kovács Pálnak, t. i. a »Nagy-Károlyban«, »Egy gondolat bánt«, »A kutyakaparó« cimüeket. Petőfi megszámozta verseit, hogy milyen sorban jelenjenek meg a »Hazánk«-ban.

Akkor az irók és szerkesztők akaratának a könyvcensorok valának árkangyali hatalmat bitorló intézői. Különösen vidéken, a censorok nagyon félénk papi emberek lévén, — tulzó óvatosságból mennél kevesebb szabadon szárnyaló eszmét s pikánsabb kifejezést engedtek kinyomatni.

Az iró egyfelől az eszmék talányszerü elburkolása által kisérelgette meg a censor veres irónját kijátszani; másfelől előre megalkudott a censorral azon módozatokra nézve, melyek közt müve napvilágot láthat. Én nekem akkor nagy gyakorlatom volt abban, hogy a censor vörös plajbászát miként lehet kijátszani.

A »Hazánk« censora kurtán tudatta itéletét, hogy a »Nagy-Károly« és »Egy gondolat« cimű verseket semmiféle alakzatban, a »Kutyakaparó«-t pedig csak abban az alakban, a mint ő átdolgozta, — bocsátja keresztül.

Elképzelhető, hogy a censor Petőfi versét milyenné dolgozta át.

> A csárdától vagy száz lépésnyire
> Kopár dombtetőn fent,
> Senki által meg nem látogatva,
> Áll egy régi kőszent.

E versszakot a kőszent miatt irta át a censor.

A lapszerkesztés napjain én Kovács Pált rendesen meglátogattam. Ez történt a »Kutyakaparó« átdolgozása napján is. Kovács Pált, a Petőfi verseinek nehéz sorsa miatt nagyon kedvetlennek találtam; elmondta a bajt.

Én egyszerüen azt javasoltam Kovács Pálnak menjen a censorhoz s tudassa vele készségét, miszerint a kőszent szó az e betü hijával (kősz—nt) fog megjelenni.

A tanácsot Kovács elfogadta s a censor a kérdéses versszakot eredeti állapotában, az e betü hihagyásával — esakugyan sajtó alá bocsátotta. Hanem bezzeg érkezett aztán harmadnapra Petőfitől egy dörgedelmes levél, melyben lehordta K. Palit, a miért verse nem a megszámozás sorrendje szerint került világra. »Ha tehát önök ilyesmit tesznek verseimmel, kénytelen leszek többé a »Hazánk«-ba nem irni.« Eként rekesztette be Petőfi a levelét.

Erre azt válaszolta Kovács a költőnek, hogy az irók árkangyala az 1-ső és 2-dik számmal jelzett verseket eltiltotta a világra juthatástól, a 3-dik számu is csak eszélyes alkudozások után kerülhetett a világ elé.

Másnap szivélyes hangu levél érkezett Petőfitől, melyben sajnálkozását fejezte ki, hogy olyan goromba volt. »Bárcsak elveszett volna azon levél a postán! De eszembe sem jutott, — hogy egyéb akadályok is léteznek a magyar hazában. — A mit a censor kitörölt, a helyett mindig küldök más verset.« Eként irt Petőfi Kovács Pál kiengesztelése végett.

Hushagyó kedd utáni csütörtökön Zichy

Ottóval Budára érkeztem; de már akkor nem találkozhattam Petőfivel. Ő olyan volt, mint a bolygó tűz: hol itt, hol ott lobbant fel. Előbb Szt.-Fejérvárra rándult, azután Szathmármegyében vette sorra ismerőseit; utóbb Szalontára szaladt Aranyhoz, megénekelni Arany Lacit, a »fürge pajkos ürgét« és elmondani Arany János és Jánosné előtt »nagy boldogságát«.

Ekkor termettek: »Birom végre Juliskámat« és »Te az enyém, én a tied« cimű versei.

»Birom végre Juliskámat,
Mindörökre birom öt,
Az enyémnek vallhatom már
Isten és világ előtt.«

Eként kezdé az egyik versét; a másikat pedig következőleg fejezte be:

Király vagyok én mióta
Birom Juliskámat;
Nem fejemen, de szivemen
Hordom koronámat;
Eszemadta Juliskája,
Szivem arany koronája!

Szendrey felhagyott az egybekelés további ellenzésével s a házasság annyira biztosnak mutatkozott, hogy 1847. május végén ezt irta Petőfi Pestre barátainak: »Szeptemberben lakodalom lesz.«

A jegyváltás augusztus 5-én történt meg; s Petőfi e nagy eseményt agusztus 5-én cimű versében énekelte meg. Versét eként kezdi:

»Itt a gyűrü, itt a gyűrü,
Itt van végre ujjamon!
Itt van ajka, itt van ajka,
Itt van végre ajkamon!«

Az eljegyzés után épen olyan kevéssé volt nyugta Petőfinek, mint a gyürűváltás előtt. Felment Pestre, azután csakhamar viszakerült Szatmárba; s innen repité verseit a fővárosba, lelke és szive háborgásainak megkönnyitése végett.

Köztudomásu dolog, hogy Petőfi a mézes heteket Koltón, a Teleki Sándor kastélyában élte le az egész világtól elzárkózva. Ezen tündéries álmodozások közt átélt napok érzelmeit és gondolatait legalább is husz versében adta át az utókornak Petőfi.

Mig ők Koltón laktak, én Kolozsvártt időztem; s barátaim kedveért ott maradtam a szüretekre is.

A Biasini-szállodában volt állandó lakásom. Október hónap valamelyik napján ebéd felett azt ujságolták, hogy aznap délután Koltóról Petőfi feleségével ideérkezik itt lesz szállva s a fiatalság este fáklyászenével tiszteli meg.

A hir beteljesedett. Petőfiék a Biasini-fogadóban szállottak meg, az éji zene véghezment a szokásos szónoklatok elmondásával.

Én a fáklyák világánál szivből gyönyörködtem az uj párban és a Petőfi ünnepélyes komolysággal elmondott szónoklatában.

Másnap Nagyváradra, innen Szalontára utazott, feleségét Arany családi körébe beavatni.

»Csendes magányból a mézes hetek után,
Ujra belépek a nagy világ zajába,
Hol annyi sáros láb gonoszul vagy bután
Kedélyemnek fehér köntösére hága
Mielőtt ott lennék a nagy kőhalomban,
A fővárosban, hol oly hüsen fuj a szél.
Egyet pihenek még kiesiny hajlékodban,
Leülök barátom meleg tüzhelyednél.

Eként irta le »Arany Jánosnál« cimü versében látogatásának vezető okát.

Aranytól Pestre sietett, hogy sokszor megénekelt és felmagasztalt »kis feleségét« Pesten, a régóta nélkülözött irodalmi és baráti körnek bemutassa és annak szellemessége által dicsőséget arasson.

A Szatmárból szétszárnyaló hirek azt beszélték, hogy midőn Szendrey odaadta leányát Petőfinek, határozottan tudatta velök, hogy ő végkép leveszi leányáról atyai gondját; ám legyenek egymáséi, de Juliskának nem ad semmit, s éljenek, a hogy tudnak.

Szendrey szavát tartotta. A világba bocsátotta az uj párt a nélkül, hogy megkérdezte volna: lesz-e mit enniök?

Petőfi megélt saját keresményéből; gondtalan, pénzes állapotban ugyan soha sem élt; de azért ezzel vigasztalta nejét és magát »Szilveszter éjjelén,« — mely az 1847 évet berekesztette.

Feleségem, lásd milyen jó,
Hogy minékünk nincsen pénzünk:
Nem piszkoljuk be kezünket,
S nem csurog a veritékünk.
Amazoknak a ládáik,
Minekünk sziveink telvék . .
Az milyen szegény gazdagság!
Ez milyen gazdag szegénység!

Petőfi ép ugy, mint Szendrey, makacs önfejüséggel, tartották meg az elváláskor kimondott rideg szavakat.

A költő apósához nem fordult soha semmi kéréssel; de Szendrey sem érdeklődött a fiatal pár sorsa iránt.

TELEGDI LÁSZLÓ.

EGY KÉZIRATGYÜJTEMÉNY E SZÁZAD ELEJÉRŐL.

(Folyt. és vége.)

Midőn ezek távoznak, feljő az Elysiumból Gyöngyösi, kit Apolló idézett föl onnan, hogy neki, »mint a magyar versirók legelső atyjának, megmutassa most élő unokáit, hogy ezeket látván gyönyörködjék az ő szive.« A homerosi hősök beszédére emlékeztető hosszu ömlengése még egészen telitett a collégiumi élet hatásával. Csak az fáj neki, hogy nincsen már ismerőse e földön, a Gyöngyösi névnek még csak emlékezete is elfogyott. De midőn Apolló megjelenik egy néhány tanitványával s ezeknek kezében meglátja a saját munkáit, szomorusága emphasisba tör ki: »ezek a gyenge levélkék azok, melyek nékem olyan szárnyakat adnak, hogy azok által a késő időre is elrepül az én hirem. Hát ide is meghallott a hires Murány tetejéről jajgatása az árva Nymphának, mely partjain nyögött a szőke Dunának? Ugyan micsoda hely ez, a hol ilyen becsületek van a régi tudósoknak?«

»D e b r e c e n!« — mondja Apolló. — »Ezt választottam én magamnak lakóhelyül. Ide gyültek a magyar hazának fiai és az én szárnyaim alatt bölcsen neveltetnek.«

Midőn igy beszélgetnek, a mellékteremből ének hangjai ütik meg a tulboldog Gyöngyösi füleit s kivánságára aztán Apolló behivja éneklő tanitványait s bemutatja őket Gyöngyösinek. Látni akarja a haladást, költeményeiket akarja hallani s egy poéta egy őt diesőitő verset olvas fel, mi Gyöngyösit még boldogabbá teszi. De Apollónak távoznia kell az istenek gyülésébe s tanitványait addig Gyöngyösire bizza.

Itt kezdődik aztán a tulajdonképeni darab; Sós Mihály hozza a fiát és keresztfiát, kiket a poéták közé akar fölvétetni. A poéta-növendékek censeálni kezdik s az öreg, valamint a két fiu együgyü feleletei oly jóizűen, oly pezsgő humorral irvák, hogy e jelenet — egészen eltekintve a benne rejlő satyricus éltől — a legmulattatóbbak, legkacagtatóbbak egyike. Az öreg Sós Mihály tősgyökeres magyarságával, komikus félreértéseivel, könnyen felfortyanó vérével, — a két fiu önhittségével és tudatlanságával, kik a verset az apjok csizmaszára mellé dugott mérték szerint irják, olvasni csak Czeglédit, Cigányok romlását s a Kalendáriumot olvasták, Ovidiusról csak annyit tudnak, hogy nem lakik a helységükben — mindhárman életerős, jól festett alakok s rajzolásukban volt alkalma Csokonainak kiváló kómikai érzéket kifejteni. A komikum nem annyira a tárgyban, mint inkább a kérdések és feleletek módjában van s ép ez okból nehéz volna a tárgygyal beszámolni, csak az öreg paraszt és a két fiu feleletei képezik az egész jelenet magvát, mely dacára együgyü komikus válaszaiknak, javukra dől el, a mennyiben a visszatérő Apolló jó kedvében lévén, nem vet gátat eléjük s föl veszi őket a poéta-növendékek közé.

Látnivaló, hogy actiót e darabban hiába keresnénk s inkább a feldolgozás módja az, a mi hat, a mi sikerült s főleg az akkori irodalmi állapotok rajzolása, mely az egész darabon, de kivált a censeálás jelenetén, mint veres fonál keresztülhuzódik, kölcsönöz érdeket Csokonai e kiadatlan darabjának.

Az a bálványozással határos tisztelet és rajongás, melylyel Gyöngyösi iránt viselseltetnek, az az irói láz, melynek sikerült képét nyujtja a censeálás nagy jelenete, a mythologicus elemek szertelen használata, mind, mind jellemzője ama kor ferde irodalmi állapotának és részben – különösen az irói láznak — sikerült, éles satyrizálása.

A mi irodalmi szempontból érdekes e darabban, az Sós Mihály alakja, mely a legsikerültebbek egyike. Neki mindenre van felelete. Midőn a censeáló azt kérdi fiától, hogy ismeri-e Ovidiust, ő azonnal közbevág: »A vén D i ó s t? Hogyne ismernéd, hiszen tőszomszédunkban lakik.« S midőn teljes névvel Publius Ovidius Nasó-t kérdik, gondolkozva feleli: »Papiros sörény rázó? ... De már ezt magam sem esmérem.» De azért csak a censorban látja a hibát s mindjárt utána teszi: »no de csak no, nem kell kifigurázni a fiamat ... jól kell cenzurázni!« A censor bosszankodik, de csak ujra kérdez: »Hallottátok-e hirét a Bucolicának?«

S z é l meg S ó s.

(gondolkodnak, egymáshoz susognak, hogy melyik feleljen.) Nem lakik mi nálunk.

Kuti (cens.)
A hol van ni!
Az öreg Sós.
Mi a? mi a?
Kuti.
Bucolica!
Az öreg.

Lúkólika? hogy ne tudnátok azt, 'sz abba döglött meg a fakó lovunk.

És igy megy ez tovább. A censor végre beleun s bosszankodva mondja: »ejh, nem tudnak ezek semmit sem.« De az öreg csakhamar visszavág: »Nem tudsz bizon te! Olyanokat kérdezni, a mit a kutya sem enne meg. Rendeljen jobb censurázó gyermeket már nagy jó uram.« Gyöngyösi enged és mást rendel. De ez sem jár jobban. Kérdi tőlük, hogy micsoda poétákat olvastak? »Ceglédit, Cigányok romlását, Kalendariumot« mondja az egyik, a másik meg hozzátoldja: »még másokat is, de sokaknak nem tudjuk a neveket, mert kiszakadt volt az első levelek.« Mikor azt kérdik: »hány lába van a pentameternek?« — az öreg mindjárt odasugja a fiának: »Néma Péternek is csak annyi lába van, mint más embernek.« Majd az a kérdés, hogy mi az elisió? Erre megfelelnek példával is az egyik prózában, a másik versben »Bujfalszmartvan,« ez azt teszi, hogy »Berettyó Ujfalu mellett Szent-Márton van. »Zlaboa«, ez meg »zabállott ló a'« stb.

»Az áprám znál soksztünk ludskát,
Maklak jöttsztünk kall vert gluskát.

Azaz:

Az apám uram házánál sokszor ettünk ludas, kását,
Mikor valaki hozzánk jött, kanállal felvert galuskát.

Ez a censor is megszökik. Az öreg Sós ujabbat kér. Ez már nem mer kérdezni, hanem matériát akar nekik adni, hadd irjanak róla verset. »Ugyni! de hiszen már ebben nem féltem őket, hogy emberek legyenek« — mondja büszkén az öreg. Nem kell azoknak a matéria, elkérik az apjoktól a mértéket, az ollót, aztán mérik, nyírik, irják s végre felkiáltanak: habeo. A vers készen, hanem ez aztán még furábban tül el. Csokonai itt az érthetetlenségig tulzott, a nevetségesig vitt bárgyuságokat irat és olvastat velük, de erre szüksége volt, hogy a satyra teljes és sikeres legyen. Nem akarom közölni ezeket, csak egyet, hogy az olvasó legalább fogalmat alkothasson magának róluk.

A Szél Gáspáré igy szól:

Szakállas Kanahán megőszült főpapja,
A hólna alá van csapva a kalapja.
Nem mind okos ember a sokat beszélő.
A többek közt otthon maradt a vetélő.
Ne szólj hozzá semmit, duzzogjon magába.
A farsangnak örül legjobban a bába.
Vén oldalborda
Sok pénzt elhorda.
Bömbölő csorda.
Fojtós nyoszolya,
Zörgős rokolya.
Echo: Elment a gólya.
Paszuly-csű hangot küld Duna-Vecse,
Legtöbb pénzt elhord a csecsebecse.
Lovat cigánynyal sose cseréljek,
Gedeon, Tóla és Abimélek,
A házas ember Innepet ülne,
Ha a menyecske meg nem vénülne.
Dunbát a supra,
Pénzt a salupra.
Rongyos a palást,
Vegyünk hát társ mást.
Echo: Csuprot, vajat, tojást...

És igy tovább. Nevetségessé tétele, kigunyolása annak a határtalan irói láznak, mely e korban annyira elharapódzott. E »toprongyos német-ettél-e gémet« éneklőjének volt — bár enyhébb — kiadása s nem lévén kritika, mely e fékevesztett zöngieséléseket elfojthatta volna, nagyon is burjánzott. Innen magyarázható Csokonai tulzása. Szükség volt erre; némileg a hiányzó kritikát pótolta. A darab végére »megköszönő beszédet« irt, melyet a játszó személyek egyike mondott el s melyben az idő rövidségére hivatkozik, mint a mely okozta, hogy csak ily csekélységeket adhatott. »Hogy pedig haszontalanságok és csekélységek voltak, azt az időnek rövidsége, kiváltképen pedig, a mit önként megesmerünk, a mi magunk csekély tehetségünk miatt esett. Magunkat s classisunkat alázatosan ajánljuk mind a két részen való, tiszteletreméltó személyeknek.«

Eddig Csokonai. De e vázlatos ismertetés alig adhat helyes képet a Csokonai munkájáról, annál kevésbé, mert, a mint már emlitettem, maga a darab is csak satyricus korkép s tárgyát elmondani nem

lehet s érdekét a feldolgozás, ennek módja s az akkori irodalmi állapotok rajzolása köl csözi. Egyébiránt ugy e szindarabot, mint a többi kiadatlan müveket is alkalmilag közzé fogom tenni s akkor az itt elmon dottakról az olvasó maga is meggyőződést szerezhet.

KABOS EDE.

IRODALOM.

A »Magyar történeti életrajzok« közelebb megjelent első füzete diszes kiállitás tekintetében a külföld hasonló vállalataival bátran versenyre kelhet. E füzetben Mária királyné életrajza van megkezdve s 27, a szövegbe nyomott és hat a szöveghez mellékelt képpel illustrálva. Egy kettős lapu szinnyomat, Mária királyné háromnyelvü zsoltáros könyvének egy gyönyörüen utánzott lapja disziti, mely egyszersmind mustrául szolgál, hogyan állitották a XIV-dik században a codexeket. A brünni szerződés tiz kitünő facsimileben van közölve s a védő lapra le van nyomva a szöveg a contractiókkal s ugy mint ma olvassák. A négy arckép olasz forrásokból van véve s egy ezek közül Haan Antal munkája. Minden fejezet egy kezdő és egy befejező képpel van diszitve: ezek Dörrenek müvészi kivitelü rajzai, egy- vagy közelkoru minták után készitve, s meglepő izlésről tanuskodnak. A pénzek, pecsétek rajzai a szakembert is egészen kielégitik. A tájrajzok (várromok) Feszti Árpádnak s másoknak kitünő rajzai. A nagy közönségre nézve e füzetekkel egészen uj irány kezdődik: a képek magyarázzák a szöveget s a kort az olvasóval jobban megértetik. A szöveget Márki Sándor irta, szép zamatos magyar irálylyal a kutatások ujabb eredményeit is felhasználva. A kitünő vállalatot melegen ajánljuk olvasóiuk figyelmébe.

Jókai Mór »Arany ember«-éről a »N. Fr. Pr.« a következőket irja: »Az irodalmi és művészeti körök feszült érdeklődéssel tekintenek az »Arany ember« előadása elé, mert évek multak el azóta, hogy a hires költő elfordult a szinpadtól, mely eddig neki csak félsikert nyujtott. A dráma tegnap jelent meg a könyvpiaczon. Jókai ugyancsak igyekezett pompás regényének nagy mozgalmu cselekményét, mely mint ilyen számos csodálóra talált, de megtámadásokban is részesült, a szinpad követelményeinek megfelelőleg összébb csoportositani, s a törekvés annyira ment, hogy a regényből csak a főalakok és főbb jelenetek maradtak meg a dráma számára. A költő képzelete oly tág tért nyitott az alakok cselekvésének, hogy még az önmaga ellen elkövetett hősiesség daczára is kikerülhetetlen volt a darabhoz előjátékot irni, hacsak szerző a szinpad azon veszedelmes fogásához nem akart nyulni, hogy az események megértéséhez elkerülhetetlen dolgokat elmondassa a személyekkel. A költő mindazáltal kénytelen volt ezt az öt felvonást is változásokkal földarabolni, miáltal a mü technicai egysége szenvedett. Tényleg azt is beszélik, hogy a dráma másképp fog szinre kerülni, mint a hogy a könyvben meg van irva, mert a könyv nem számolt eléggé a szinpadi valószinüséggel. Jókai azonban nem tartozik az elbizakodott irók közé s azért müvét átdolgozta harmadszor is, s a dráma ebben az alakjában fog a közönség elé kerülni.« A »N. Fr. Pr.« szerint a darabot Bécsben is szinrehozzák, de csak akkor, ha szinszerüségéről a nemzeti szinház előadása után meggyőződést szereztek.

A m. t. akadémia könyvkiadó-vállalata negyedik 1884—1886 iki cyclusának 1884. évi folyamából a következő munkák küldetnek szét legközelebb: az első (történelmi) sorozatból: T h i e r r y Amadé: Elbeszélések a római történetből az V. században. A nyugoti birodalom végső napjai. Forditotta dr. Öreg János. A második (irodalmi) sorozatból: T a i n e: Az angol irodalom története. Forditotta Csiky Gergely. IV-ik kötet. A harmadik sorozatból: C o n c h a Győző: Ujkori alkotmányok. 1-ső kötet és L a v e r g n e Leo: A mezőgazdaság Angliában, Skócziában és Irlandban. Forditotta Beksics Gusztáv. E szerint az első és a második sorozat aláirói ez évi illetményöknek ez alkalommal csak a felét kapják. Ehhez képest az évi dijnak is csak fele, azaz az első sorozatért 2 frt 40 kr., a második sorozatért 1 frt 90 kr. kivántatik be tőlük. A harmadik sorozat pártolói az egész folyamot veszik, és fizetnek érte 3 frt 80 krt a szállitólevéllel együtt. A még hátralevő kötetek (Mac-Carthy: Korunk története. Forditotta Szász Béla, I-ső kötet; Dante Pokla, Forditotta Szász Károly) a jövő év első hónapjaiban foguak szétküldetni. A könyvkiadó-bizottság már a folyó cyclus aláirási felhivásában értesitette a közönséget, hogy ennekutána az évi illetményeket esetleg két küldeményben fogja kézhez juttatni. Ez által kettős czélt kiván elérni: hogy az aláirókkal folytonosabb összeköttetést tartson fenn s fél félévenkint uj olvasmánynyal lássa el őket; de meg hogy a dijaknak felerészben való beszedése által könynyebbségökre legyen. Ez irányban most teszi az első kisérletet.

»Ellák« czimü költői elbeszélésre hirdet előfizetést F ü l ö p Áron, kinek e müve az idei Nádasdy-pályázaton első helyen részesült akadémiai dicséretben. A költemény, Arany János »Buda halálá«-nak majdnem egyenes folytatása, Attila fiainak viszályát, a hun birodalom összeomlását tárgyazza. Az előfizetési pénzek Hód-Mező-Vásárhelyre, az ev. ref. főgymnásiumba deczember 31-ig küldendők be. A tizennégy ivre terjedő kötet ára 2 frt lesz.

A nemzeti szinházban dec. 1-én Vörösmarty születésének évfordulóját ünnepelték. Ez alkalomra a költő »Áldozat« czimü szomorujátékát adták elő. A szép számu közönség a classicai mühöz méltó figyelemmel nézte az előadást és nagy élvezettel hallgatta a gyönyörü verseket.

MŰVÉSZET.

A nemzeti szinházban szerdán adták elő J ó k a i Mórnak »A z a r a n y e m b e r« czimű drámáját, oly fényes közönség előtt, milyet a nemzeti szinházban még premiéreken is ritkán látni

A dráma fényes sikert aratott; a közönség nagy érdeklődéssel nézte és elismerését a költő iránt azzal nyilvánitotta, hogy viharos tapsaival minden felvonás után kihivta többször, összesen huszszor. A nézők érdeklődése a dráma költői szépségei iránt felvonásról-felvonásra fokozódott s tetőpontját a negyedik felvonás végén érte el, noha az ötödik felvonást is élénk érdeklődéssel nézték végig. Az előadásban közremüködött müvészek közül alig volt egy is, ki feladata teljesitésében ne ment volna képességének végső határáig — Jászay Mari (Teréza), Fáy Szeréna (Timea), Márkus Emilia (Noémi) és Szathmáryné (Zsófia) urhölgyek és Nagy Imre (Timár), Náday (Kristyán Tódor), Egressy (Ali), Kőrösmezey (Kadisa) és Szigeti Imre (Brazovits) urak a főbb szerepeket rendkivüli sikerrel emelték érvényre és sokszor részesültek a közönség megérdemelt tapsaiban. A kiállitás igen szép; különösen a »Senki szigete« meglepő hatásu vadregényes képet nyujt; a jelmezek pedig a legapróbb részletig korhüek. A darab részletes ismertetését jövő heti számunkban közöljük.

Az őszi kiállitás dijait kiosztották a bizottságok. — Az eredmény következő: A társulat által kitüzött 200 darab aranyból álló müvész nagy dijat a bizottság Zala György szobrásznak, a »Mária és Magdolna« cimü szoborcsoportozat szerzőjének itélte oda. Ugyanez a bizottság lett volna hivatva az Ipolyi Arnold püspök által kitüzött 500 frtos történeti dij kiadása iránt is határozni, de miután »a kiállitás valóban históriai szellemü müvet nem foglalt magában«, az adományozó püspök kijelentette, hogy az általa adományozott 500 forintot ujabb kitüzés végett a társulat pénztárába letétbe fogja helyezni. A Tárkányi Béla apátkanonok által kitüzött 500 frtos egyházfestészeti dijjal a bizottság Aggházy Gyulát, a »Házasságtörő nő« cimü olajszinvázlat szerzőjét tüntette ki. A Ráth-féle 300 forintos dijat pedig, mely az idén táj-, állat- és csendéletképekre volt kitüzve, az adományzzó Ráth György kir. táblai tanácselnök elnöklete alatt Tölgyessy Arthurnak itélték meg »Az est« cim alatt kiállitott tájfestményeért. Végül a Munkácsy Mihály által másodizben kitüzött 6000 frankos dijat illetőleg, melyre kész történeti és életképek pályázhattak, a biráló bizottság, melynek Ipolyi Arnold elnökön kivül Barabás Miklós, Benczur Gyula Keleti Gusztáv és Liptay Béla báró voltak tagjai, a következő három müvet jelölte ki: »Ebéd után« Temple Jánostól, »Beiratás« Szobonya Mihálytól és »Cilinderpróba« Bihari Sándortól. E három festményt, a pályanyertesnek kiválasztása végett az őszi kiállitás bezárása után Munkácsy Mihályhoz Párisba fogják küldeni.

A leégett »Stadttheater« helyett, mint egy bécsi lap irja, a legujabb terv szerint nem akarnak nagyobbszerü, csak egy kisebb, a párisi »Folies dramatiques« mintájára készitendő szinházat épiteni; s nem a réginek a helyére, hanem a »Métropole« fogadó elé. Az uj szinházban csupa könnyebb fajtáju vigjátékokat játszanának és az árakat is olyan alacsonyra tennék, hogy a középosztály által is könnyen hozzáférhető legyen.

Patti Adél jubilaeumát mult hó 26-dikán ünnepelték meg New-Yorkban, az Academy of Musikban, hol 1859-ben. ezelőtt huszonöt évvel, lépett föl először. Az ünnepélyen nagyszámu és fényes közönség volt jelen. Ez alkalomból »Martha« került szinre. Az előadás végén az opera tagjai sorfalat képeztek a szinpadon, s a középen megjelent katona-zenekar indulót játszott, azt az indulót, melyet Patti maga irt ezelőtt tiz évvel. A szinpad hátterében egy lángoló sas lebegett e fölirat fölött: »Patti 1859—1884« Az indulót a közönség zajos kivánatára ismételni kellett. Patti asszony néhány köszönő szót rebegett. A szinházon kivül menet alakult, melynek élén a katonazenekar állott, utána jött Patti asszony négy paripától vont fogatban, melyhez az Academy of Music igazgatói, s körülbelül 2000 ember csatlakozott. A menet a Windsor szálló elé vonult. A jubiláris ünnepélyt diszlakoma fejezte be.

Uj dalmü. A berlini királyi operaházban uj dalmüvet adtak elő: »Hero« cimmel. Szövegét Grillparzer hasonnevü drámájából készitek; zenéjét pedig Frank Ernő, jelenleg Hannoverben az operaház karmestere szerzette. A dalmü nem aratott zajos sikert, de a közönség mégis többször adott kifejezést tetszésének, s meggyőződött a szerző erőteljes tehetségéről, melyhez igen nagy reményeket köthetni.

Az országos daláregyesület igazgató-választmánya Bartay Ede elnöklete alatt, szerdán délelőtt a nemzeti zenedében ülést tartott, melyen az egyesület gyökeres átalakitására célzó alapszabálytervezetet tárgyalták le. E reform-javaslatok végleges elfogadására vonatkozólag a rendkivüli közgyülés lesz hivatva dönteni, melyet január hó 6-ára tüztek ki.

»Utazás a Kaukázusban«, e cim alatt Emile Blavet és Fabrice Carré rendkivül mulattató vigjátékot irtak, mely a »Renaissance« szinházban közelebb került előadásra. A kaukázusi utazást egy már elhalt ember tette meg, kinek erről szóló iratait megtalálja egy gazdag nyárspolgár, s elhiteti a világgal, de különösen nejével, hogy ő az a nagy utazó s ő irta az utleirást, mely különben nyomtatásban nem jelent meg. Neje ezért áhitattal támulja a kiváló utazót, a ki Páris környékén tul sohasem volt, és a kiváló irót, a ki sohasem irt egyebet számlánál. A bámulatban osztozik vele lánya is, a ki azonban olyan férfiut szeret, kit vejének elfogadni a nyárspolgár nem akar. Egyszer csak betoppan hozzá egy fiatal ember s azt mondja, hogy ő Shamyl, most jő a Kaukázusból, a hol elhalt atyja, Atabai khán egyenest a nyárspolgárhoz küldte, mint a kivel ő, a cserkesz főnök olyan jó barátságot kötött, még akkor, a mikor a Kaukázusban — nem volt. A nyárspolgár kénytelen a helyzetet elfogadni, s rendkivüli nyájassággal viszonozni azt az igazi »cserkesz vendégszeretetet«, a melyben Shamyl atyja részesitette. A vigjáték halommal önti a jó bohóságokat, s azzal végződik, hogy az ál-Shamyl elveszi az ál-utazó leányát

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

50 szám. 1884 December 13.

A NÉVTELEN LEVÉL.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

A névtelen levél a legnyomorultabb és leggyávább büntény a világon!

A névtelen levél irója orozva gyilkol, mint egy bandita, biztos lesből egyaránt elrejtve magát ugy a büntetés, mint a számadásra vonás elől. Rosszabb, mint a méregkeverő, mert az legalább gyorsan és egyszerre öl, mig ez lassanként és izenként tépi szét és zuzza össze a szivet, a lelket, s mert gyanusitásai és vádjai bizonyitékainak előállitására nem kényszerithetjük rejtőzködő ellenségünket, az őrjöngésig képes felizgatni és felingerelni kedélyünket.

A történet, melyet elakarok beszélni önöknek, s melynek szereplőit személyesen ismerem, megindító bizonyságául szolgál annak, hogy e gyáva bűnténynyel mily könynyen és biztosan szétzúzhatni egy sziv vagy egy család addig zavartalan és nyugodt boldogságát!

Takács Ferenc a legboldogabb emberek egyike volt a világon.

Volt szép hivatala, melyből viszonyaihoz és szerény igényeihez mérten, polgári állásának megfelelőleg kényelmesen és tisztességesen fentarthatta családját.

Volt kedves jó nője, kit az imádásig szeretett, s ki hasonló mértékben viszonozta érzelmeit. Egy derék, becsületes, házias kis asszonyka, ki csak férjének és családjának élt, s volt végre egy kedves szép kis leánykája, mely e boldog párnak egész örömét és büszkeségét képezte.

S hozzá mindketten fiatalok voltak és egészségesek. Valóban ritkán láthatni boldogabb embereket. Arcaikon vidámság, szemeikben elégedettség sugárzott, s akármikor találkoztam velük, vagy látogattam meg őket, mindig vigak voltak és jókedvüek. Még sóhajtani sem láttam őket soha. Sem a férjet, sem a nőt.

Mindig játszi csevegés közt találtam őket, mintha még mindig mézes heteiket élnék, pedig kis leánykájuk már ötödfél éves s ők maguk már több mint hat év óta házasok.

Én már évek óta ismerem őket, még a házasságuk előtti időkből. A nő atyja barátom volt, kinek házában sokszor megfordultam. Itt ismerkedtem meg a férjjel is, akkor még midőn udvarolni kezdett nejének.

Házasságuk óta sem vagyok ritka vendég házukban, s igy mondhatni állandó tanuja voltam boldogságuknak, valamint azon szomoru katastrophának is, melyet a leggyalázatosabb büntény oly váratlanul és rohamos gyorsasággal idézett elő.

Egy napon, a mult év nyarán volt, ebédre voltam hozzájok hivatalos. Örömmel fogadtam e meghivást, mert az ember jó szivvel megy boldog és vidám emberek közé, s oly házba, a hol bizonyos felőle, hogy szivesen látják.

Az ebéd rendesen két és fél órakor volt, mert a férj hivatalnok, s hivatalos idejének két órakor van vége.

De én legalább egy félórával korábban szoktam menni. Olyan kellemetes dolog elcsevegni kissé egy jókedvü fiatal asszonynyal, s eljátszadozni egy szép kis gyermekkel, a ki eleven a nélkül, hogy pajkos lenne s barátságos és ragaszkodó, a vásott gyermeknél annyira alkalmatlan tolakodás nélkül.

Ez alkalomból is korábban mentem, s az a szives vidámság, a melylyel fogadtak, azonnal meggyőzött, hogy a háznál minden rendben van, s a család ege derült és felhőtlen!

De ez alkalommal a ház fiatal asszonyával csak igen keveset beszélgethettem, mert a mit mondá, meglepetést készit szá-

munkra, s azért engedelmet kért, hogy a konyhába mehessen. Engemet a kis Iluskára bizott, meghagyva neki, hogy szépen viselje magát és mulattassa a bácsit, a mig a papa hazajön.

A kis Iluska bámulásra méltólag teljesitette feladatát. Nem is hinné az ember, hogy mily kellemetesen és mulatságosan el tudnak csevegni a gyermekek, ha az ember bizodalmukat birja és őket fesztelenségre bátoritja.

A kis Iluska azon kezdte a társalgást, hogy egy félig kérdő, félig várakozó tekintetet vetve rám, mosolyogva megállt székem előtt.

Azonnal eltaláltam, hogy egy oly kérdésre vár, melyhez már hozzászoktattam. Az a franczia közmondás, hogy az apró ajándékok fenntartják a barátságot, sehol sem annyira igaz, mint gyermekekkel szemben, a kik nem önzőbbek ugyan a felnőtteknél, de sokkal őszintébbek!

— Nos? — kérdém kis ideig gyönyörködve a gyermek rosszul palástolt türelmetlenségén. — Hát a kis Iluska ma nem akarja kikutatni a bácsi zsebeit, nem kiváncsi megtudni, hogy nincs-e valami az ő számára?

Csak erre várt. Mint a héja prédájára, oly mohón nekem esett és elkezdte kutatni zsebeimet, s bámulatos ösztönnel mindjárt először is eltalálta az igazit, a melyikben a számára hozott czukorkák voltak.

Megköszönte, puszit is adott érette, azután mint egy kis zerge kiszökellt a konyhába, hogy édes anyját is megkinálja, s feldicsekedjék előtte a kapott ajándékkal.

De csakhamar visszatért, hogy hozzá lásson a házikisasszonyi kötelességeihez. Elkezdett társalogni s mindent elkövetett mulattatásomra.

Azon kezdte, hogy szemrehányást tett hosszas elmaradásom miatt. Egészen önzetlen volt-e ez udvariassága, vagy a czukorkákban való megröviditése miatti keserüségnek is volt benne némi része, azt nem akarom kutatni; annyi bizonyos, hogy komoly vallatás alá vett.

— Na ugyan szép, hogy olyan régóta nem volt itt a bácsi! Hát hol volt, mit csinált? a papa oly sokszor mondta, hogy milyen rosz az a bácsi, hogy ennyire elfeledett bennünket. Ez nem szép bácsikám, ezt nem szabad többé tennie, mert különben az Iluska megharagszik.

Hogy mentegesse magát az ember egy gyermek előtt!

Legokosabbnak tartottam meg sem kisérleni, hanem egyszerüen javulást fogadtam, s megigértem, hogy ezután gyakrabban jövök.

— Azóta nagy ujságok történtek bácsikám!

— Nagy ujságok? Na mondja el nekem!

— Hát a gólya a cicának kis cicákat hozott. Négyet. Olyan szépek! akarja látni, jőjjön megmutatom. A konyhában laknak az anyjukkal.

— Majd később kis Iluska. Most nem szabad, mert a mama főz, s olyankor nem szabad a vendégeknek a konyhába menni!

— Igaz, — mondá s hirtelen oly csókolni való okos és komoly arcot öltött — — hisz a mama meglepetést csinál a papának s azt nem szabad elrontani. Én tudom, hogy mi lesz, de nem mondom meg, mert a mama megtiltotta!

— Hát még miféle nagy ujság van? Beszéljen el nekem mindent.

— Hát nekem születésnapom volt, aztán a papától kaptam egy szép képes Robinsont. Megmutassam?

— Meg!

Előhozta. — Nézze csak, milyen szép képek vannak benne! Ez itt Robinson! ez itt a barátja Péntek. Ez itt a papagály, a ki beszélni is tud! Mindig azt mondja, hogy Robinson, szegény Robinson! Ez itt a láma. Ugy-e milyen szép? Épen olyan, mint egy kecske! A papa megigérte, hogy a jövő esztendőre kimegyünk a svábhegyre lakni, s akkor vesz nekem is kecskét! Volt már bácsi a svábhegyen? Én is voltam már egyszer, de nem emlékszem rá, mert akkor még nagyon kicsi voltam!

— Voltam bizony.

— Szép?

— Nagyon szép!

— De lámák ott nincsenek, ugy-e?

— Nincsenek.

— De kecskék vannak?

— Azok vannak.

— Aztán még egy nagy ujság van! A Kati elment tőlünk lakni!

— Melyik Kati?

— Hát nem ismeri a bácsi? Hát a szakácsné. Most uj szakácsnénk van, ezt

ugy hivják, hogy Lotti. De én jobban szerettem a Katit Ennek olyan csúf, veres haja van. Ugy-e, hogy a veres haj nem szép, bácsikám ?

— Izlés dolga. Egyiknek a veres tetszik, a másiknak a fekete tetszik.

— Jaj de későre jön megint az a papa !

— Majd eljön. Hisz csak most mult el két óra.

Oh nem, bácsikám ! Már egy negyed is elmult háromra. Nézze csak bácsikám. Oh én tudok az órához és ismerem a számokat.

— Tán valaki éhes?

— Oh, én nem vagyok éhes, de a krém összeesik ! Azt mondja a mama! Jaj elárultam a meglepetést. Ne mondja meg bácsi se a papának, se a mamának. Nem mondja meg ?

— Nem !

— Na, itt jön végre a papa. Hol késtél papikám? Tudom én, hogy vasárnap hamarább vége van a hivatalnak. Hol voltál? Igazat mondj, mert megtapintom az orrodat!

— Hát sétálni voltam ! — mondá a sarokba szoritott papa.

— Ugy-e?! Hát engem miért nem vittél magaddal ? Hát nem megigérted ?

— Majd elviszlek délután, mikor a mama is velünk jöhet. Hanem most eredj és mond meg a mamának, hogy itthon vagyok, lehet tálalni!

De a mama már tudta és épen belépett, hogy ebédelni hivjon bennünket.

Alig ettük meg a levest, midőn csöngetés hallatszott az előszoba ajtaján.

— Vajjon ki jöhet ilyenkor? — kérdé a háziasszony, kifejezve hangjával, hogy akárki jött, roszkor jött és hogy kellemetes fogadtatásra alig számithat.

— Mindjárt megtudom én ! — kiáltá a kis Iluska és kifutott, hogy az előszoba ajtaját feltárja.

Nemsokára visszatért egy levéllel a kezében.

— A postás volt és a papának levelet hozott.

— Ugyan ki irhatja e levelet? — mondá Ferenc barátom, nézegetve a levél cimét. — Nem ismerem ezt az irást. Különös irás. Még azt sem lehet kivenni belőle, hogy férfi, vagy nőirás-e?

— Micsoda? Nőirás? — kiáltá a háziasszony féltékenységet negélyezve. — Nőirás, az kellene csak még!

— De komolyan, nézd csak férfiirás ez vagy nőirás? Én nem tudom kitalálni. — És átnyujtotta a levelet.

Magam sem tudom kitalálni.

— Nekem ugy tetszik, hogy ez az irás szándékosan és erőszakosan van elferditve. De hogy férfi, vagy nőirás e, azt én sem tudom kivenni.

— Nőirás, határozottan nőirás — mondá a háziasszony, kivéve kezemből a levelet. — No de mindjárt megtudjuk ! És kezeivel oly mozdulatot tett, mintha a levelet fel akarná törni.

— Hohó ! — kiáltá férje félig tréfás, félig komoly hangon. — Keze vágatik le annak, ki más levelét feltöri.

— Ni, hogy megijedt! Hej barátom, nekem ez a dolog nem tetszik. A kinek tiszta és nyugodt a lelkiismerete, az nem fél attól, hogy a felesége felbontja a leveleit! — mondá a háziasszony játszi féltékenységgel. — Most már csak azért is felbontom. Felbontom, felbontom !

— No, hát bontsd fel hát, hogy ha épen oly nagyon kiváncsi vagy, mint a cica.

— Kiváncsi, én? Ezt csak azért mondja, hogy visszaadjam a levelét. No, nem bontom fel; ne féljen itt van, visszaadom. Ugy is tudom, hogy megmutatja. Bontsa fel maga.

A férj átvette a levelet s felbontatlanul a zsebébe dugta.

— No, hát nem bontja fel?

— Nini, milyen türelmetlen. Aztán még azt meri állitani, hogy nem kiváncsi. Majd felbontjuk ebéd után, fekete kávé mellett. Hátha a tartalma olyan, hogy elrontaná az étvágyamat.

— Helyes, — mondám a férj mellett foglalva állást, — ebéd közben soha sem szabad magát az embernek valamely kellemetlen meglepetésnek kitenni!

— Még ön is! — mondá a háziasszony, ujjával megfenyegetve, — még ön is ellenem szövetkezik. Háládatlanok, hát ezért csináltam én maguknak meglepetést.

— Meglepetést? Minő meglepetést?

— Ahá, most már a papa kiváncsi, ugy-e? Én tudom, de nem mondom meg. Nem mondom meg mindaddig, mig a papa fel nem bontja a levelet.

— Hallod? — mondá nevetve Ferenc,

— hallod ezt a kis majmot?! Te kis kiváncsi majom te! Hát illik az, olyan kiváncsinak lenni?

— Nem vagyok én majom!

— Hát mi vagy?

— Hát egy szép kis lányka vagyok. Ugy-e, bácsi?

— Az bizony, szép, kis kisasszonyka.

A mig a krém meg nem érkezett, addig a társalgás folyvást a rejtélyessé s ez által már előre is érdekessé vált levél körül forgott, de a mint a háziasszony e szavakkal: na, itt a meglepetés! a krémes tálat az asztalra helyezte, minden egyébről megfeledkeztünk, még a levélről is.

Nem is jutott eszünkbe, csak a fekete kávénál. Ekkor is csak a kis Iluska juttatta eszünkbe.

— Na, most már itt a fekete kávé, papa. Most már felbonthatod a levelet!

— Hej, te kis kiváncsi cica te! Na jó, legyen hát. Felbontom.

És kivette zsebéből a levelet.

(Folyt köv.)

ŐSZI TÁJON.

Hideg őszi eső húll csöndesen, halkan,
Minden, minden cseppben annyi nagy bánat van.
Gyászba borult az ég. Hát hogyne gyászolna,
Mikor a bereknek, hervadó ligetnek
Annyi a halottja!

Hervadt őszi tájon, csüggedten itt állok,
Hullanak körültem törten a virágok.
Könyes szemmel nézek a bus hervadásra.
Szegény, beteg szivem, ugy megreszket, remeg
A pusztulást látva.

Bohó sziv, mért remegsz, olyan nagyon mi fáj?
Hisz veszteni való neked nincs semmi már!
A mi volt — egy-két szép viruló reményed:
Meg sem várva az őszt, virágában kihalt,
Régen semmivé lett!

Hervadt őszi tájon állok szárnyszegetten,
Hideg eső csapkod, zug a szél megettem;
Zugó szél sirba dönt, semmiségbe hajit
Minden tört virágot, hervadó levelet —
Csak engemet hagy itt!

PETRIKÁS MÓR.

CANIS.

Irta EMIL MARRIOT.

(Folyt. és vége.)

Boliszláv szemét és fülét befogta s elfutott. A távolból tompa, borzalmas üvöltés hallatszott. Talán egy éhes farkas imbolygott valahol? Vagy tán a holt nőstény farkas szelleme volt, mely azért jött, hogy haldokló kölykével panaszkodjék.

Boliszláv a nélkül, hogy egyszer is megállna, haza rohant. Kiizzadva ért oda s az első szolga, ki eléje jött, aggódva kérdé, hogy Canis nem ment-e eléje?

E kérdésre az a kellemetlen érzés fogta el a lengyelt, mely minden elhamarkodott tett után megszáll bennünket.

— Canis? — ismétlé. — Igen. Valóban . . . utánam szaladt. De nem jön vissza többé, mert agyonlőttem.

A szolga felkiáltott s kezét összecsapva, egy lépést tőn hátra.

— Micsoda? A mi jó, szép Canisunkat? — mormogá megdöbbenve.

— Miért csodálkozol rajta? — kérdé gazdája mogorván. — Az állat beteg volt, el kellett földelni.

— Beteg? akkor . . . már más, mondá a szolga meggyőződés nélkül.

Boliszláv a nélkül, hogy egy szót szólna, szobájába ment.

— Csak azt szeretném tudni, hogy jól találtam-e, hogy azonnal kiadta-e páráját, — gondolá magában, azt a medvebőrt nézegetve, melyen Canis oly gyakran pihent. — Kezem annyira reszketett. Nem lőttem biztosan.

Föltette magában, hogy másnap fölkeresi azt a helyet, hol Canist hagyta s meggyőződik, vajjon az állat kiszenvedett-e? De tervét nem hajtotta végre.

— Bizonyosan vége van, — mondá magában. — Nem birom s nem akarom tetemét látni.

VI.

Esztendő mult, midőn a Korvin Boliszláv jószágának udvarán egy zárt utazókocsi állt, melyben sötét ruhába öltözött, sürüen elfátyolozott, izgatott hölgy ült, ki a sürgölődve, ide s tova tolongó cselédség kezéből egy dobozt a másik után, egyik csomagot a másik után átvett s a száz meg száz holmit a kocsiban elhelyezni iparkodott, melynek hátuljára és tetejére nehéz, nagy ládák voltak kötözve . . . Ugy tetszék, hogy az izgatott hölgy, hosszu, de hosszu utra készül.

Igen, hosszunak készül az az ut, lába nem fogja ez országot, azt az udvart érinteni többé, mert Korvin Boliszláv és Olga jónak látták, hogy egy évi házasság után ismét elváljanak.

A lovak végre inditottak, Olga a ko-

esi vánkosára nehézkedett és sirt, mint egy elkényeztetett gyermek; komornája, ki mellette ült, nevetve intett bucsut a cselédeknek, a kocsi kihajtatott, a cselédek utána néztek és nevettek.

— Szerencsés utat! — kiáltozának utána gunyosan. — Hála Istennek, hogy megint megszabadultunk a bolondtól!

Csak egyetlen egy akadt a nagy házban, a ki nem nevetett, nem szólt semmit s nem nézett a tovagördülő kocsi után.

Olga még mindig azt remélte, hogy az az egyetlen el fog jönni s rögtöni bánattól elfogva, zokogva fog neki rimánkodni, hogy az Isten szerelmeért ne hagyja el őt... Mily kellemes lett volna őt halálos hidegséggel végig nézni, a kocsisnak odakiáltani: »Hajts!« sőt kétségbeesés közt otthagyni.

De ő nem tette neki ezt a szivességet.

Szótlanul ült szobájában, még az ablakhoz se ment, hogy a távozót utoljára lássa, s csak akkor lélegzett föl könnyebben, midőn a kerekek gördülését s a szolgák nevető bucsu-kiáltását hallotta.

Ő persze nem nevetett velök, de nem is sirt, hanem leült, karjait a fauteuil karjára fekteté s rövid házasságára gondolt.

— Szerencsés utazást! — gondolta Boliszláv.

Szigoruan meghagyta Olgának, hogy többé meg ne jelenjen, neki soha ne irjon soha hirét-hamvát ne hallja. — Olga reá nézve meghalt.

Alig gondolt többé reá, hogy most oly magánosan és elhagyatva üldögélt. Kimondhatatlan vágyakozás támadt szivében.... valamire gondolt és még sem tudta, mire ... pedig egy lény volt, a melyre gondolt. egy lény, melyet ő, s a mely őt szerette És kinyujtá kezét s a levegőben valami után tapogatózott ... nem egy nagy, bozontos fej volt-e az, a melyet simogatni óhajtott? Nem az...?

Hirtelen fölállt, fogta sapkáját s kisietett a házból.

— Csak nem akarja a »galambját« visszahozni? — kérdé az egyik szolga félig tréfásan, félig megdöbbenve.

— Biz az rossz gondolat volna! — vélekedék a másik.

VII.

Sürü köd ereszkedett, három lépésnyire se lehetett látni. Hó este meg a kopasz fákat, a levegő hideg, a vidék szomoru volt.

A férfi, ki már három óránál tovább bolygott terv és cél nélkül a lombtalan erdőségben, a gyors menéstől kimelegedett, levetette sapkáját, s félresimitá homlokáról összecsapzott haját. Mire gondolt? Mi lebegett előtte bolygása közben?

Csak egy, mire az utolsó évben gyakran gondolt s a mi őt ma makacs kinzással üldözte s őt szüntelen tovább, mindig tovább hajtotta.

— Miért is kellett őt megölnöm? — mondá magában, midőn most megállt. — Legalább valami állatkertnek ajándékoztam volna... most visszavásárolhatnám őt.

Körülnézett s reájött, hogy eltévedt. A vidék idegen volt előtte.

Már éjjeledett. A köd minden kisérletet meghiusitott, hogy az előtte ismeretlen vidéken eligazodjék. Fázott és félni kezdett

Mit tegyen?

Gépiesen ment tovább, körülnézett, nem talál-e valami házra, és mit sem talált.

— Ha ő most itt volna mellettem! — gondolá ismét. — Csak azt kellene mondanom: Canis, keress! s ő haza vezetne engem.

Egyre hidegebb és sötétebb lett. Agyonfáradtnak érzé magát s még sem mert a földre feküdni, mert attól tartott, hogy elalszik s megfagy. Végre elhatározá magát, hogy kiabál. Tompa, gyanus hang hallatszék. Ez nem volt emberi hang. Egy farkas felelt kiáltására.

Borzadva hagyta abba Boliszláv a lármázást s belső zsebébe nyult. Elfeledte, hogy fegyverrel lássa el magát. — Ezer mennykő! — dünnyögé magában. Nesztelen léptekkel közeledék egy fához, hátával neki támaszkodott s lélekzetét is visszafojtva várakozott ez állásban.

Semmit se birt felfödözni. De a száraz erdőben csörtetést hallott. A tompa hang ismét hallatszott, de most ugy tetszék, hogy más felől jön.

Most látott is valamit. A facsoportból két világitó pont bukkant ki. Boliszláv borzadva forditá el szemét tőlük, s a másik oldalon ismét megpillantá őket. Körülnézett... mindenütt látta őket. Közeledő állatok nehézkes lépteit hallá... hallá pihegő lélekzésöket. Most az alakok körvonalait is látta; a világitó pontok mindnyájan egy helyre látszának szögezve, arra a helyre, a hol ő állt. Haja felborzadt.

Üvöltés, csörtetés és tüsszögő lélekzés. Mindig közelebb és közelebb jött.

Azt hitte, hogy érzé a lélekzést s viszszatartá a magáét.

Az első alak lehorgasztott fejjel, s behuzott farkkal szaladt el mellette. A második is.

Nem mozdult! már semmitse gondolt; csak azokat nézte, melyek merev, üveges szemmel jöttek és mentek.

A harmadik alak megállt. Ez meglátta, vagy kiszimatolta őt. Görcsösen a fához kapaszkodott. Föl akart reá mászni, de mintha meg lett volna bénulva. Tompa, kétségbeesett kiáltás kelt ajakán.

A farkas meghökkent, aztán egy ugrással a védtelen emberre rohant. Boliszláv arcán érzé az orrt, vállain érzé az előlábakat. Némán küzdött egymással a kétségbeesett ember s az éhes állat.

A hold hirtelen kisütött s megvilágitá a rettentő képet.

Más farkasok tolakodtak oda. A küzdelem csakhamar véget ért. A falka üvöltve s száját nyalva hömpölygött tova. A földön szétrongyolt ruhák, haj és vérnyomok voltak láthatók.

Az a farkas, mely először támadta meg a szerencsétlent, utoljára távozott arról a helyről, hol Boliszláv állt. Földre horgasztott fejjel gyorsan követte aztán tovasiető társait.

A teli hold reáveté rikitó fényét s megvilágitá a farkas képét. Csak e g y szeme volt, s homlokának bal felén széles sebhely vonult keresztül.

PETŐFI SÁNDOR ÉLETÉBŐL.

IV.

Petőfi a forradalom alatt.

Mig az előbbi fejezetben elbeszélt dolgok történtek, az ország politikai és társadalmi tényezőinek mozgalma elkeseredett tusává változott át.

Apponyi az »administrátori rendszer« gépezetét erőlködött minden áron működtetni; az ellenzék pedig Battyány Kázmér gróf és Kossuth intéző hatalma által a védegylet fiókjai utján, a törvényhatóságokat tartották saját céljaikhoz képest folyvást szító s fokozott izgalomban.

Bécsben szembeszökőleg sajátságosnak találták, hogy Frankenburg, — a budai kir. kamara egyik alárendelt hivatalnoka, — oppositiót csinált a kormánynak azzal, hogy az »Életképek«-et, — mint a társadalmi élet legolvasottabb divatlapját, ellenzéki szellemben s tartalommal szerkesztette.

E félszeg állapotot Bécsből azzal vágták ketté, hogy Frankenburgot Bécsbe, a magyar királyi kancelláría mellé kinevezték német tolmácscsá.

1846-ban, de különösen 1847-ben két kiváló tehetségü szépirodalmi iró tünt fel irodalmunkban: J ó k a i Mór mindent magával ragadó, dús phantásiáju és V a s G e r e b e n (Radákovics József) humoros elbeszéléseikkel; ezekhez járult A r a n y János: »Toldi« pályadijas költője.

Jókai és Vas Gereben dolgozatai nagyrészint az »Életképek«-ben jelentek meg; »Toldi«-val pedig 1847-ik évi február 4-én a Kisfaludi-társaság, — mint pályanyertes művel, — ejtette á m u l a t b a t e l j e s e n v á r a t l a n u l az olvasó-közönséget.

Frankenburg Bécsbe távozása fontos »incidens«-ként hagyott nyomot a divatlapok körében.

Az »Életképek« szerkesztését többen törekedtek hatalmukba keriteni, de Jókaira szállott át és már 1847-ki julius kezdetével az ő szerkesztésében jelent meg. Petőfi nászutjáról visszaérkezvén Pestre, az »Életképek« segédszerkesztője lett.

Az »Életképek« hasábjait Jókai kitünő dolgozatokkal töltötte meg; s a lap Frankenburg eltávozásával mégis sokat veszitett ugy érdekességéből, mint keresettségéből.

A »Pesti divatlap« és »Honderü« hasonló sorsban részesültek, kivált az utóbbi attól fogva, a mint annak szerkesztése Zerffi Gusztávra szállott át.

Magyarország belélete, politikai és társadalmi fogalmai, irányzata és éltető lég köre 1825-től kezdve óriási átváltozásokon, és szin, alak, eszme s fogalom-módosulásokon mentek keresztül.

1825-től—1836-ig az ősi magyar alkotmányos állapotokat törekedtek helyreállitani és ezeket a bekövetkezett korigények s államjogi körülmények elodázhatlan követeléseihez képest k i t a t a r o z g a t n i.

Magyarországon tulajdonkép n e m l é t e z e t t k o r m á n y; a budai s bécsi dicasteriumok és a h e l y h a t ó s á g o k csak mint állandó mozgásban lévő és folytonos

mozgásra szoritott nagy és apró gépezetek látták el az előirt és megszabott végzendőket — mozdulatlan conservativséggel.

A tulajdonképeni magyar kormányzat fogalmát és hivatását: Széchenyi — a legnagyobb magyar — fellépése teremtette meg.

Ő legelőször a magyar akadémiát alapitotta meg; — különböző körben dolgozó egyleteket alakitott; könyveket irt, egyszóval mindent elkövetett a végett, hogy az országos életet mozgásba, és tevékenységbe hozza; az országos dolgozást meginditsa és irányozza.

A többi magyar hazafiak csak beszéltek és legfeljebb sopánkodtak, lelkes szónoklatokat tartottak; ő elébb tanult, könyveket irt, azután szónokolt; minden lehető uton és módon elkezdett saját zsebéből költekezni, irodalmi dolgozataival a közvéleményt felkorbácsolni, megérlelni és előrevinni.

Ily módon azon időben tulajdonképen ő képezte Magyarországon a hazai, a nemzeti államkormányzatot, mivel ő kezdeményezte, irányozta s ő intézte ennek feladatait s teendőit; ő igyekezett a százados előitéleteket, a nemesi tétlenséget, a kastszellemet, a mindenféle megrögzött fogalmakat szétrobbantani s elenyésztetni.

Széchenyi messze s mély belátásu, eszélyes számitásu politikus és felette óvatos diplomataként vezette be, inditotta meg s rendezte a teendőket; számitásai anynyira biztosak voltak, miszerint mindig tisztában lehetett az iránt, hogy kezdeményezéseinek mik lesznek végeredményei, ezek által hova s mire jut.

Az 1836 ki országgyülés végével már a legfontosb országos teendők mindinkább tisztázva voltak; és Széchenyi a cselekvést nagyon sok irányban eszélyesen és erélyesen meginditotta és következetesen hajtotta előre.

1840-ben feltünt hatalmas tollával Kossuth, hogy mint eszményi vezető gyujtson, müködjék.

Ő épen ellentéte volt Széchenyinek, ő nem számitotta ki a végeredményeket; nem vizsgálta, hogy mik s minők lesznek kezdeményezéseinek következményei, eshetőségei. Ő a szellemi ideálvezér eszméinek fénye, tüzoszlopa után csak előre tört, s a gondviselés intéző hatalmára látszott bizni, hogy az általa neki inditott áramlat a szellemi özönviz alkotásai mik lesznek, s mikké válhatnak.

Ez képezte Széchenyi és Kossuth politikai müveletei közt a határtalan nagy különbséget.

Széchenyi mindig biztosra dolgozott, sohasem kockáztatott; Kossuth mindent kockára téve, vakmerően előre tört; — eszközei megválasztásában ritkán volt előre számitó, — biztos és szerencsés. Ő mindig hitt, remélt és szeretett.

*

Kossuth 1840-ben a »Pesti Hirlap« meginditásával a modern politikai tanok s jogi élet követelményének »a radicalis reformok« megvalósitására való törekvést proklamálta.

A Szatmármegye közgyülésétől szétrepitett »szatmári 12 pontozat« már a modern politikai intézmények legtöbbjét magában foglalta.

A »nemesi« előjogokra épitett ősi magyar alkotmány alapzatai már nagyrészben alá valának aknázva; és azok csak egy európai rázkódásra vártak, hogy az ősi örökség hagyományai szétomoljanak, rommá legyenek.

Ennek olyan gyorsan bekövetkezhetésére azonban senki sem gondolt; annál kevésbé számitott.

Apponyi kancellár tisztán átértette helyzetét s feladatának követeléseit. Tudta azt, hogy neki akcióba kell lépni, ha fékentartó vezetője akar maradni az országos áramlatoknak s az események fejlődésének.

Széchenyit legfőbb hivatalos intézőjévé tette az ország közlekedési ügyeinek; s igy Széchenyi egyik vezetőjévé lett a magyar helytartó-tanácsnak.

Továbbá az administratori rendszer helyhatósági vezérkedését minden tekintetben érvényesiteni törekedett.

Ezáltal aként befolyásolta az 1847-iki követválasztásokat, hogy az országgyülésen az ellenzéknek csak egy szavazattöbbségre lehetett kilátása, — csupán kilátása.

Az 1847. évi november 12-én megnyitott országgyülés elé kész törvényjavaslatokat terjesztett a kencellária.

Pestmegye, — Battyányi Lajos, Ráday Gedeon és több főuri választó korteskedése által Kossuthot választotta követévé.

Széchenyi Sopronmegyében válasz-

tatta meg magát követnek, hogy igy a követek táblájánál ellensulyozhassa Kossuth működését.

Az 1847-iki országgyülés már három hónap óta ült együtt s az administratori rendszer megtörése körül fáradozott. E miatt három hó alatt semmit sem dolgozott.

Már az országgyülés feloszlatását rebesgették. Ekkor történt az, hogy Lajos Fülöp francia király miniszterelnöke: Guizot megtiltotta a francia képviselőház ellenzéki tagjainak a tüntető lakoma megtartását. Erre hirtelen beállottak a »februáriusi napok«, melyeknek csodás módon keletkezett vihara bámulatos kurta idő alatt elenyésztette, megsemmisitette a francia királyságot; de egyuttal az egész Európában szétszórta a forradalom váratlanul lobbot vető üszkeit.

Az események Párisban annyira rohamosan halmozódtak fel egymásra és a közlekedés akkori időben még annyira lassu volt, hogy mikorra azok hire hozzánk elérkezett, a francia király már mint menekült pihent Angliában; Párisban a köztársaság ideiglenes kormányzata Lamertine-nal megalakult: és az általános jelszó: **Szabadság, egyenlőség és testvériség** féktelenül romboló hullámokat verve uralgott egész Európa felett.

Az »egyenlőség« jelzése végett mindenki nemzeti szinű szalagból csinált kokárdát tüzött mellére; s általános ragályként elterjedt a »polgártárs« megszólitás.

A forradalom olyan váratlanul tört ki, s terjedt szét, hogy az »Európai egyensuly«-t intéző vén főurak elkábitó meglepetésük közepett, — nem tudták magokat gyorsan elhatározni a teendőkre nézve.

Bécsben Albrecht főherceg volt legelőször tisztában az alkalmazandó eszközök tekintetében. Ő a »szuronyok és ágyuk« rögtöni »könyört nem ismerő« használását ajánlotta.

Lajos főherceg (az osztrák kormányzat tulajdonképi feje) Metternich, István nádor nem merték a vérontást megkezdetni.

Apponyit fekvő betegsége ágyában tartotta fogva.

Bécsben március 3-án indultak meg a forradalmi mozgalmak. Inditója és szitója az »Aula«, az egyetemi fiatalság volt.

Az uralkodó ház tagjai attól tartottak, hogy Bécsből, Pozsonyba s Magyarországra lesznek kénytelenek menekülni; e miatt nem bátorkodtak a magyar országgyülést feloszlatni — szétkergettetni.

Bécsben március 13-án csakugyan kitört a lázadás és hatalomra jutottak emberei.

Ennek hire még aznap megérkezett Pozsonyba; s azt a Hollinger-kávéházban ki is hirdették, kikiáltva egyuttal a »magyar függetlenséget«.

Erre aztán elkezdettek Budapesten is mozgolódni s csoportosulni. Kikiáltották a sajtószabadságot és Táncsics Mihályt tüntetőleg vitték át a budai börtönből Pestre.

Mindez villámszerü gyorsasággal ment véghez.

A vidéki városokban nem tudtak a a forrongásról semmit, mert akkor nemcsak hogy még távirda nem volt, de a naponként járó posta is a nagy ritkaságok közé tartozott.

Én ez időben Kolozsvártt tartózkodtam; s csak az 5 ik vagy 6-ik napon tudtuk meg az »augsburgi Allgemeine«-ből a franciaországi és németországi nagy eseményeket.

A bécsi s pesti lapok censurálása csak március 13-án és 15-én szünt meg.

*

A pesti forradalom csinálásában Petőfi első sorban szerepelt. A »szabadsajtó« legelső nyomtatványaként az ő »Nemzeti dalát,«

»Talpra magyar! hi haza!

szórták szét a nép közé.

Pesten jó sok időn át — mig Hajnik — mint a fővárosi rendőrség feje — egy kevés rendet nem csinált — fejetlenül s nagyon keresztülkasul folytak a szereplések.

Mindenféle népgyüléseket tartottak. Ezekben kezdetben Vasvári (Fehér) Pál játszotta a főszerepet.

Petőfi egyre csinálta a »gyilkos« verseket.

»15-ik március 1848« cimmel megénekelte a »pesti ifjuság feltámadását« — kik a »lelkesülés szent dühében rohantak hóditani«. »És ki állott volna ellen?« cimű versében következőleg irja le saját viselt dolgait:

S te szivem, ha hozzád férne,
  Hogy kevély légy, — lehetnél!
E hős ifjuság vezére
  Voltam e nagy tetteknél!
Egy ilyen nap vezérsége!
  S dijazva van az élet . . .
Napoleon dicsősége, . . .
  Te veled nem cserélek!

Megirta azt is:

hogy »nincs többé szeretett király!«

hogy

»a bécsi német egytől egyig mindmegveszett
Istentől elrugaszkodott, az
Ördögnek adta lelkét . . .«

Megirta:

»A király és a hóhér« hüségét .

és hogy:

»Megint beszélünk s csak beszélünk',
  A nyelv mozog s a kéz pihen,
Azt akarják, hogy Magyarország
  Inkább kofa, mint hős legyen.«

Proclamációt irt: az »Egyenlőségi társulat« számára, hogy »tűz van, tűz van . . . nem egy falu, nem egy város, hanem az egész ország ég. Fölharangozzák az egész nemzetet.«

Az »Életképek«-ben Jellacsicsről gúnyos hősköltemény jelent meg . . .

Azonban mindezek olvasatlanul maradtak s eként hatástalanul hangzottak el a nagy tömegre nézve.

Akkori időben csak a »plakát«, a »falragaszok« és a »személyeskedéssel« foglalkozó irodalmi és sajtótermékek után kapkodtak.

A mindig kedélyes Bécsben a »pasquill«-szerű illusztrált plakátok özönnel termettek.

Pesten »Március 15 ike« cimmel indult meg egy repülő napilap, mely minden meglévőt rosznak kiáltott ki; minden kiválóbb egyéniséget kikezdeni, lerántani, nevetségessé tenni törekedett. Egy szóval mindent elkövetett, hogy sok olvasót fogdosson.

A Madarász-testvérpár azt kisérelte meg az »Arany-kéz« vendéglő udvarára egybehivott népgyülés által, hogy saját vezérlete alatt valami fiók kormányzat-félét alakitson . . . M. József »Népelem« cimmel bábeli irályu hivatalos Madarász-lapot szerkesztett.

Mind ezen apró-cseprő dilletans szereplések azonban a mindinkább erősbödő országos chaos hullámverése közepett lassanként nyomtalanul elenyésztek; annál inkább, mert az ország fölött a váratlan események pusztitó vihara kétségbeejtőleg rohamosan torlódott össze.

Az »első független felelős magyar minisztérium« Pozsonyból Pestre hajózott; s a minisztérium hozzáfogott, hogy az »országos chaosból szerves államot« formáljon. Egybehivta az országgyülést; szervezte a nemzetőrséget; megkezdette a 10 első honvéd zászlóalj toborzását s felszerelését.

Az országgyülés megszavazta a 200,000 katonát és ennek szükségleteit.

Hanem ekkor rohamosan állottak be a mindent kockázkató bécsi pesti, szerb, szász, oláh, horvát sat. események.

A Batthyány minisztériumnak le kellett mondania; a szerb, oláh, szász, horvát s hurban lázadások tüzzel-vassal gyilkoltak s pusztitottak. Jellacsics betör Magyarországba, István nádor Budáról eltünt. — Erre a honvédelmi bizottság megalakult. Bécs fellázadt; Lamberget s Latourt meggyilkolták.

Jellacsics Bécs alá »retirált« s Windischgrätzcel egyesülve Bécset fegyverrel elfoglalták.

TELEGDI LÁSZLÓ.

(Vége köv.)

KÉT ESTE MUSSET ALFRÉD ÉLETÉBŐL.

A mily nagy a »Rolla« szerzőjének mostani népszerüsége, olyan nehezen és fáradságosan kezdődött annak megszerzése. Musset nem volt rokonszenves a párisi közönségnél és egyéniségének üdesége nem hathatott, mert kevesen ismerték. Azonkivül a balsors is üldözőbe vette. A véletlen ellene esküdött és fejére zuditotta a félszegségek táborát, sőt nem egyszer a nevetségig fokozta a dolog ártatlan félreértését.

Ilyen eset történt a »Nuits venétiennes« előadása alkalmával az Odéon-szinházban. Laurette-t, a bajos velencei nőt, Beranger kisasszony játszotta, ki ezen alkalomra különösen szép ruhát csináltatott fehér atlaszból. A darabnak egyik jelenetében balkonról kelle letekintenie, melynek rácsozatához támaszkodott. Szerencsétlenségre az előkészületek oly rohamosan történtek a darab előadásához és mindent oly gyorsan törtetve kellett rögtönözni, hogy a diszletfestő csak

*

ugyanazon napon tudta a rácsozatot zöldre festeni, mikor az előadás megtörtént. Béranger kisasszony semmi rosszat sem sejtve támaszkodott a rácsozathoz, de jaj! a festék még nem száradt meg teljesen és midőn a kisasszony ismét a közönség felé fordult, fehér ruhája tetőtől talpig tele volt zöld foltokkal. Az amugy sem nagyon jóakaró közönség kapva-kapott az alkalmon, hogy nevethessen. A jókedv annyira fokozódott, hogy a függönyt egy időre le kellett bocsátani. Musset dühös volt és egyre igérgette a festőnek, hogy megöli, de ez a gyilkos szándék csakhamar elpárolgott velejéből.

A darab után kedélyes vacsora következett, melyben ugyancsak éltették egymást a költő és a szinészek, mi több a Béranger kisasszony »pettyes« ruhája is kapott egy toasztot. Musset homlokáról lesimultak a ráncok és kacagva mondá: Teringettét! soha sem hittem volna, hogy Párisban ilyen ostoba publikum képes halomra gyülni. Szégyeljék magukat!

Másnap Prosper Chalas azt kérdezte tőle, vajjon szándoka-e magát estére megint kitenni a vadállatoknak. — Sohasem, volt a válasz, bolond volnék ha el nem csapnám magamtól az egész állatkertet. Sokáig várhatnak a jámborok, a mig megint gyakorolhatják rajtam fogukat . . .

Ez volt az egyik est, melyben a véletlen esküdött össze a tehetséges fiatal költő ellen.

*

A másik est, óh az vigabb, sokkal vigabb és folytonosan ott lebeg fölötte a geniális humor visszfényének párája, 1833-ban történt, kevéssel azután, hogy Mussetnek »Rolla«-ja a »Revue des deux mondes«-ban megjelent volt. Musset már akkor ismerte George Sandot, kinek szerelme akkordja volt mindannak, a mit szeretett, bámult és élvezni tudott. Boldogsága pajzánságban nyilatkozott és ilyen geniális pajzánságról tanuskodik a következő történet:

Szellemes és tudományos férfiak vegyest kaptak meghivást egy barátságos estebédre. A meghivottak között ott volt a »Revue«-nek több szerkesztője, kivált Lerminier a bölcselő és mély gondolkodásu tanár. Hogy a tudós professzornak pendant-ja legyen, meghitták Deburaut is a »Funambules« szinház kedvelt szinészét, ki Pierrot szerepében még az éltes kisasszonyokat és tisztes mamákat is elbájolta. Debureau rendesen fehér ruhában és hajpiros hajjal szokott járni és ország-világ csak ebben a costuméban ismerte őt; ezuttal azonban egészen más öltözetet választott, hogy a jelenlevőket megtréfálja. Nagyszerü fekete frakkba bujt, széles jabot volt az ingén gyémántos gombokkal, nadrágja és mellénye feszes volt, szük diplomatacipőben kényesen lépkedett, ujjai pedig glacékeztyűinek gombjaival bibelődtek. Abban állapodtak meg, hogy angol diplomatát fog ábrázolni, a ki Európának politikai viszonyait tanulmányozza és Grey lordnak titkos utasitásai szerint Franciaországba utazik. De a titkos tanács, mely ezt kifőzte (állott pedig George Sandon és Mussetten kivül csupán a »Revue des deux mondes« főszerkesztőjéből) nem akarta a meglepetések dicsőségét kizárólag a szinpad emberének átengedni: Musset is részt követelt magának belőle. Ő is szerepet akart és mindjárt jelmez után is nézett egy fiatal szobacicus segitségével, a ki csak nemrég érkezett Normandiából. Parasztleánykának öltözött rövid szoknyában, áttört, lyukacsos harisnyában és meztelen karokkal. Szép, üde rózsás arca és hosszu, szőke haja pompásan megfelelt szerepének és midőn kicsiny szakállát leberetváltatta, olyan takaros, kis lány volt a salonban, a minőt csak Normandiából egyáltalán szállithatnak Párisba.

A kitüzött napon megjelentek a meghivott vendégek, ha kútfőnk nem téved, talán hatan vagy heten. Debureau egy negyedórával később jelent meg, a hogy nagy uraknál és fontos személyiségeknél szokás. Mindenekelőtt bemutattatá magának a jelenlevőket, köszönésükre könnyed fejbólintással válaszolt és általában roppant közömbös módon viselkedett. Hátratett kezekkel állott a kandalló mellett és folyvást ünnepélyes hallgatásba burkolózott. Mindenki örült, hogy majd megismerkedik a »Rolla« szerzőjével, de minthogy Musset ½8 kor még mindig meg nem jelent, mindnyájan asztalhoz ültek és az ő helye üresen maradt. Az angol, a kit legfelül az asztalfőre ültettek, nagyon csöndesen viselte magát, száját csak annyiban és addig mozgatta, a mennyiben és a meddig folytonosan evett és ivott. A »Funambules« emberét senki sem ismerte fel benne. Hogy őt némileg utbaigazitsák, egyuttal pedig Lerminiernek alkalmat nyujt-

sanak a pihenőre a beszédet a politikára terelték. De hiába beszéltek Peel Róbert ről, lord Stanleyről és Nagy-Britanniának majdnem minden nevezetes államférfiáról, az idegen diplomata rendkivül hallgatag volt és rövid válaszokat adott Utoljára valaki oly szót ejtett ki, mely akkortájt még csak a vendég szerepét járta az európaiak politikai szótárában: kiejtette az »európai egyensuly«-t. Ekkor a diplomata hirtelen kinyujtotta kezét és szót kért.

— Olyanfélét tapasztaltam, mondá, a mi kiváncsiságnak volna nevezhető, ha komoly férfiakra nézve nem lenne sértő a kiváncsiságnak már csak puszta gyanuja is. Onök kétségkivül tudni akarják, hogy én mit értek európai egyensuly alatt azon kényes helyzetben, melyet Anglia a szárazföldi hatalmakkal szemben nemcsak elfoglalni, hanem egyszersmind elintézni is kénytelen? Nos tehát, jól van, nézzenek ide, én igyekezni fogok, hogy önöknek a dolgot megmagyarázzam.

Ezzel a diplomata fölkapott egy tányért, gyors és pezsgő mozgást adott neki, ugy, hogy még mindig forogva esett le a mikor aztán felfogta a kezének a hegyén tartotta a mi általános csodálkozást gerjesztett.

— Ez az európai egyensuly egyetlen megoldása, — mondá Deburcau az elképedt vendégeknek, ezenkivül nincsen mód benne!

Az egész vendégkoszoru hangos hahotára fakadt, s e kacaj még mindig nőtt, midőn Georg Sand megnevezte Deburcaut. De mig mindezek történtek a normandiai kis leány — kinek csinos, megnyerő alakja már szemet szúrt — az egyik ügyetlenséget a másik után követte el. Mindúntalan elejtett valamit, a tányérokat felforditva állitotta az asztalra; olyanoknak, a kik kést kértek, villát nyujtott és megforditva, szóval kitünt a szögletességben. Urnőjének szemrehányásaira nemcsak nyugtalan lett, hanem ügyetlen is. De abban a pillanatban, mikor az angol olyan páratlanul mutatta be az európai egyensulyt, hirtelen óriási vigalom vett erőt rajta és midőn épen vizet akart önteni Lerminier tanár poharába, a »bölcsek és békák ezen italát«(a hogy e derék tanár a vizet elnevezte) a boldogtalannak a nyaka közé loccsantotta. A philosophus is elvesztette erre nyugalmát és ugy szidta a normann leánykát, hogy az akármilyen nyugalmazott vértes-káplárnak is becsületére vált volna. Ekkor Musset már meg nem állotta a dolgot, hangos kacajjal foglalta el helyét és igyekezett behozni az elmulasztott vacsorát, melyet olyan rosszul szolgált fel. Természetesen az egész este a lehető legderültebb hangulatban folyt le . . .

MÉG EGYSZER A „CSÓK"-RÓL.

(Nyilt levél a »Koszoru« szerkesztőjéhez.)

T. szerkesztő ur! Becses lapja f. évi 45-ik száma 716 és 717-ik lapján »Mi a csók« cimmel verset közöl, melyet közlője, Kabos Ede ur, tévesen Csokonai eddig elvesztett költeményének állit. Engedje meg t. szerk ur, hogy Kabos ur tévedéseit kimutassam.

A közlött vers az igaz, hogy a »debreceni körből« került, de nem Csokonai, hanem Mátyási költeménye. Ez a Mátyási az isáki protestans prédikátor fia volt. Menyegzői, halotti és »háláló« verseket irt. Van politikai költeménye is, melyben II. József császárt dicsőiti. Horát és Kloskát meg latin, hexameterekben kárhoztatja el. Mert anyanyelvén kivül latinul is költ, mint a renaissance nagy nevü olasz poétái. Saját beismeréseként, mint »jó reménységü fiatal« ad ki 1794-ben egy kötetet. (Semminél több valami, azaz elegyes — versek. Pozsony. 1794.) E kötetnek 234—37 lapjain található a kérdéses vers; annyi különbséggel az igaz, hogy a Kabos ur közlésében a 6. 9. 15. 24. 28. 31. 40. 81. és 89-ik sorok (az egésznek épen $^1/_{10}$-de) elferditvék helyenként egész az érthetetlenségig.

Csengő rímek, nem egy ügyes gondolat, sokszor élénk, friss, de legtöbbször terjengő, szintelen leirás nem takarhatták el, Gyöngyösi kortársai előtt Mátyási költészetének feltünő hibáit, az alantjáró képzelmet és selejtes tartalmat. A »jó reménységü fiatalt« sokan megtámadták; de voltak védői is s ezek közé tartozott maga Csokonai, kit a sok helyt dévaj hang, a föl-fölpezsdülő egészséges humor Mátyási kész barátjává tették. Mutatja ezt Mátyásihoz irt meleg elismerése.

Verseidről azt itélem,
S mások is ugy itélnek,
Hogy azokba, együtt vélem,
Vidám lelket szemlélnek.

Maga a »Csók« méltó volna,
Hogy minden szűz rád hajolna,
Megcsókolna*)

Annyira is hatott e legjobb müve Mátyásinak az akkor 20 éves ifju költőre, hogy kétségkivül a behatás iratja meg vele »A csókok,« »Szeretet« és »Melyik a legjobb csók?« c. azon évi müveit. Vagy mint maga Csokonai irja Mátyásinak:

Magam utánad azonba
A parnassusi templomba
Mentem a nyomba . . .*)

Ennyiből áll, t. szerk. ur, szükségesnek vélt helyreigazitásom. Hallgattam vele eddig, remélve hogy a közlő ugy is vissza vonja netalán észre vett felülését. De a helyett ujabban még rá is dupláz előbbi tévedésére. (Koszoru. 48-ik sz. 763 l.) Én is nem tarthattam vissza hát a kellő felvilágositást, nehogy akarva akaratlan tévedésbe ejtse Kabos ur Csokonai életiróit.

Kolozsvár. 1884. dec. 3.

KANYARÓ FERENC.

Válasz.

Röviden akarom összefoglalni azon körülményeket, melyek »felülésemet« kimentik.

Mint már a költemény közlésekor megjegyeztem, Toldy az ő kiadásában (Nemzeti könyvtár) Csokonai munkáit sorolván fel, emlitést tesz a »Csók« cimű költeményről s oly megjegyzéssel kiséri, hogy: elveszett. Már most, ha tekintetbe vettem, hogy kéziratgyüjteményemben e vers közvetlenül Csokonai két szindarabja közé van másolva néválairás nélkül, — hogy az az elevenség, az a jóleső humor, mely az egész költeményben lüktet sokkal inkább vall a Csokonai tollára, mint akár Mátyásira, akár bármely másik tagjára a debreceni körnek, — hogy felfogás és kidolgozás mennyire rokon Csokonai enemű költeményeivel s mindehez még hozzávettem Toldynak fentemlitett megjegyzését — felülnöm igen könnyü volt s felült volna ily körülmények között bárki más is az én helyemben. Csak az »Arany trombitára« utalok. Mily sokáig tartották a Petőfi müvének s utoljára kisült, hogy a Sárosyé. S ily praecedens »felülés« nagyon gyakori. Ennyit igazolásomul.

Még csak azt akarom megjegyezni, hogy a t. helyreigazitó ur nagyon nagy fontosságot tulajdonit az ilyen kiadatlan költemény közlésének. Hiszen némely esetben ez helyén is lehet, de ez alkalommal nem. Mert az ilyen vers közlése, mely a szerzőnek hitt Csokonait nem mutatja be uj oldalról, nem valami nagy fontosságu s közlésének csak a Csokonai neve kölcsönöz érdeket. S minthogy az életiró semmikép sem terjedhet ki egyes költeményekre, hanem összefoglalja azokat, melyek együttesen adják egyik jellemző vonását a költő munkásságának, ez egy vers nem volna képes »tévedésbe ejteni Csokonai életiróit« s igy a »helyreigazitás« csattanós befejezése közönséges phrázissá — közhelylyé törpül.

Budapest 1884 dec. 10.

KABOS EDE.

„RANG-KÓRSÁG"

(Eredeti vigjáték három felvonásban. Irta Müller Gyula. Zombor 1884.)

A verses és hozzá rimes társadalmi vigjáték a ritkább, söt kivételes jelenségek közé tartozik irodalmunkban. Hamarjában nem is jut eszünkbe más ilyen mű, mint Szigligeti Ede koszorúzott szatirikus vigjátéka a »Fenn az ernyő nincsen kas«. Maga a nagyérdemü iró is mintegy önmagát multa felül e szellemes, sok apró, jellemzetes invenciókban gazdag és mindvégig szerencsés hangulatu darabjában; elérni peddig semmi más mű eddigelé nem érte el.

A »Rang-kórság«, Müller Gyula vigjátéka sem közeliti meg; pedig irója a nemesebb mestert követte; s tanult is sokat tőle. Rám ez az uj mű olyan hatást tesz, mintha régi, a kortól elmaradt szerző dolgozata volna. A Teleki-pályázaton tavaly dicséretben részesült; az az mindjárt a nyertes darab után következett. A jelentés nem sok dicséretet mondott róla; de készséggel elismerte, hogy irója ambiciózus ember, a mi körülbelül annyit tesz, mint hogy több benne a jóakarat, mint a tehetség. De mai nap a magasabb irány követői oly ritkák, hogy ezek egyik-másik képviselője méltán megérdemli a kritika figyelmét.

Müller Gyula vigjátéka, mint már annak cime is mutatja, nem bolygat valami uj

---

*) Csokonai minden munkái. Nemzeti könyvtár. Pest. 1834 18 l.; vagy: Diétai m. muzsa Bécs. 1813. 246. l.; vagy: Alkalmatosságra irt versek. N.-Várad 1805. 225. l. stb. stb.

kérdést De hát igényeink nem is terjednek odáig; sőt megelégszünk, ha ismert, régi thémát kissé szokatlanabb, valamennyire eredeti módon tárgyal s a mese-szövésben, helyzetalkotásban, az alakok rajzában némi leleményt mutat s az előadás által leköti az érdeklődést.

De a »Rang-kórság« e követelményeknek igen kis mértékben tesz eleget. Mindenekelőtt kevés izlésre és kevés leleményességre mutat, hogy a darab majdnem minden alakját azáltal igyekszik jellemezni, hogy mindegyiknek más-más szavajárást oszt. Ez primitiv fogás s ma már elavult. Még hagyján, ha a darabnak egy alakját, a legkomikusabbat mutatja be ilyen szajkónak, de akkor is legalább szokatlanabb szavakat adjon szájába a szerző, a melyeket aztán oly situáeiókban is ismétel, a mikor e szó-járás annál jobban hat.

A »Rang-kórság« alakjainál a jellemzés e vonása érdektelen, sőt koronkint bántó. Vagy mi szellemesség van abban, ha Keszegi Tóbiás, földbirtos minduntalan igy rímel:

»Ez az öröm! — Ez az illusió! . .
Eláll szemem-szám! R u g j a m e g a l ó!«

Aztán meg ekkép:

»Bocsánat, ejh milyen konfusió!
Hát mért nem mondta? — R u g j a m e g a l ó!«

Majd ismét:

Nagyon ügyetlen konfrontáció,
Nem értek hozzá. R u g j a m e g a l ó!

S ez igy megy végig majdnem minden jelenetben, valahányszor Keszegi Tóbiás földbirtokosnak dolga van a szinpadon. Az »illusió«, »tudni való«, »szó a mi szó« s a többi ilyen szó készségesen összeeseng a »rugja meg a ló«-val.

Még i[illegible]tlenebb Eulália, Keszegi félmivelt felesége. Ennek szavajárása, mert hisz csak most tanul franeiául: »trezemáble«, »nonsalansze« és »mazmazell«. Váltig ismétli is eme francia szó-készletét, a mikor aztán ilyen sorok alakulnak:

E u l á l i a.
Már ismét ideges vagy s n o n s z a l a n s z e

M i n n a.
Te meg anyám már ismét a f f e k t á l s z - e?

A vigjáték két legizetlenebb s legélettelenebb alakja: dr. Csipetnyi és dr. Dongási tanár uraknak szintén van szava-járásuk Ők egymást egészitik ki. A mikor az első azt mondja: »De tisztelt kolléga ur!« A másik rá adja streotyp válaszát: »De hagyja el!«. — Nem marad hátra Nagyszőlősi Frangepan Izidor, nagybirtokos sem. Kedvenc mondása: »Ezer török sorsjegy« s ebben még van némi éle; de már Szeles Jenő első éves jogász az unalmasságig emlegeti e szavait:

»Mert tetszik tudni, nékem örököm van,
S ha nagykoru leszek, kezembe nyomban
Ezer lánc földem, házam, lovaim
Szőlőm Tokaj termékeny dombjain.«

Szinte csoda, hogy a szerző Minna és Róza kisasszonyokkal, aztán Ormódy Elemér gróffal és Merő Bálint ügyvéddel nem mondat valami kedvenc frázist.

S a mily kevés lelemény nyilvánul az alakok jellemzésében: oly szegény a mese és cselekmény. Bonyodalom alig van benne s csupán egy fordulat. az utolsó felvonásban. mutat érzéket a drámai hatás iránt

Keszegi és neje Eulália minden áron grófi vőt óhajtanának. Leányokat, a szép Minnát csaléteknek tekintik, s meg vannak győződve, hogy gróf Ormódy Elemért megfogják leányuk számára férjnek. Hogy a játék komplikáltabb legyen: részt vesz benne Merő ugyvéd, Elemér barátja, és Róza, Minnának barátnője. A két szerelmes pár közt megindul a verseny s a félreértés. Elemér nem Minnát, de Rózát szereti; Merő pedig Minnáért hevül. Ez persze nem tetszik a rang-kórságban szenvedő szüléknek s megkezdik az intrikát Róza ellen, hogy Elemér grófot elidegenitsék tőle. A legegyszerűbb fogás az, hogy elárulják a nagy titkot, a melyet különben mindenki tud s igy a lelkesülő gróf is, hogy Róza atyja zsidó származásu. Hisz már a neve is arra vall; mert Nagyszőllősi Frangepán Izidor nem igen lehet történeti család ivadéka.

Ezt a malheurjét Frangepánnak felhasználja Keszegi, a mikor látja, hogy Elemér grófot ő kapja meg vejéül s malieiával emlegeti:

»Frangepán multjában jól tudom,
Egy kitörülhetetlen folt vagyon.«

S a midőn Prangepán jellemére hivatkozik; ellenfele gunyosan kiáltja:

»Megmondjam hát, hogy hol van az a szennyfolt?
Tudják meg hát hogy Frangepán zsidó volt!«

Ettől nem is kell tartani Cynthia grófnénak, Elemér anyjának. Azonnal megtiltja fiának, hogy Rózával frigyre lépjen; s ez által »beszennyezze« őseinek nevét.

»Hogyan? tehát egy gróf Ormódy sarja
Oltár elé zsidó leányt vezessen?
Nem, a mig nem tagadsz meg engemet,
Mig viseled atyád cimét és nevét,
Inkább bolyongj vadonban szerteszét,
Mintsem családunk' ez a szégyen érje!«

De Keszegi és Eulália diadala nem tart soká Cynthia grófné rájön az ármányra s miután még Merő és Minna is a nagyravágyó szülék ellen szövetkeznek, s végre Róza is szeretetreméltóságával meghóditja a büszke grófnét: Elemér utóbb is elveheti a Frangepán leányát, s Minna Manóé lesz, a szeleburdi Szeles kosárral távozik, s a nagyzási hábortban szenvedők felsülnek.

E mesében csak az a fordulat ügyes, a mikor Keszegi következetlenül dicséri Frangepánt, kit előbb gyalázott; de csak azért, hogy Merő megkapja Rózát. Továbbá jó az a részlet, midőn Minna szabadulni akarván Elemértől, ennek anyját maga el len haragitja. De már a kerti jelenet a szoborral, mely mögé a szerelmesek bujnak s onnan hitegetik egymást, mintha a szobor beszélne, ép oly naiv, mint izetlen. Általában az izetlen és közönséges verssorok bőven váltakoznak csinosabbakkal. Nem valami jellemzetes Minna e demokratikus kifakadása Cynthia ellen:

»Előkerül a büszke ősi ház,
Dalia hősök marcona vitézek,
Kik a falakról oly dicsőn lenéztek,
Most mind lezsugorodnak egy csoportba,
Kinek kinek lesz más és más a sorsa,
Egyikből zsák, másikból takaró
Kevés biz az, mire használható.«

Aztán kétszeresen élvezhetetlen az oly párbeszéd, melynek élét, szellemességét, könyedségét a forma megköti. Társalgási vigjátékban a próza mindig fölér a nehézkes versekkel. Hány megforditott szórendet, oda nem illő kifejezést kell megemésztenünk a metrum és a rím kedveért! Avagy természetes az ilyen beszéd:

»Ne ne beszéljen!
Csak nem akarja öt megölni éppen?«

Vagy az ilyen mondat:

»Legyen nyugodt, én jó barátja
Vagyok s, igérem, müködöm javára.«

De mind e fogyatkozások dacára a »Rang-kórság« szerzője szép reményekre jogosit; s hiszem, hogy jóravaló müveket is kapunk tőle. A jellemzésben főleg Minna és Róza alakjainál határozott tehetséget mutat, s a mese és cselekvény megalkotásában tiszta főre ismerünk. Azt hiszem, ha prózában ir: invenciói is leplezetlenebbül hatnak. A verselés sokh elyütt megbénitotta a gondolatot és utját állta az ötletek nyilvánulásának.

PRÉM JÓZSEF

IRODALOM.

»Utazás a »Napsugár«-on«. Ez a cime egy diszes kiállitásu uti könyvnek, mely 307 oldalon számos kisebb és nagyobb képpel illusztrálva közelébb jelent meg a Franklin-társulat kiadásában. Dr. Öreg János tanár dolgozta át az angol eredeti után, melyet lady Brassey irt. A merész utasnő nyolc év előtt a »Napsugár« hajón távol világokat járt be s e könyvben élményeiről adott számot. Munkája a külföldön hamar elterjedt s érdemes volt leforditni, illetőleg átdolgozni, mert az ifjuság mulatva tanulhat belőle. Az érdekes utleirások keretében nem csekély ethnografiai s földrajzi ismeretet is szerezhet. A mű 507 lapon, mint az »Utazások könyvtárá«-nak ötödik kötete jelent meg s 2 frt 40 krért kapható.

Erdélyi Jánosnak »A bölcsészet Magyarországon« cimü munkájából uj kiadást rendezett a Franklin-társulat E mély és alapos tanulmány a tizenhetedik század végeig tárgyazza a magyar bölcsészet történetét s önálló buvárlatok eredménye. Először a Csengery Antal »Budapesti Szemléjé«-ben jelent meg a hatvanas években s most mint a »Filosophiai Irók tárá«-nak hatodik füzete lát napvilágot A 156 oldalra terjedő könyvhez dr. Bánóczy József irt előszót. Ára 80 kr.

Rudolf trónörökös keleti utazási müve most hagyta el angol nyelven a sajtót »Travels in the East« cim alatt, Bentley londoni könyvkiadónál. Az angol lapok nagy elismeréssel szólnak ezen alkalomból a munkáról s fenséges szerzőjéről. A fejedelmi s királyi szerzők hosszu s érdekes sora, ugymond p a »Daily News«, tetszetős gazdagitást nyert e műben Az osztrák trónörökös utleirását jellemzi az a nagy óvatosság, a melylyel minden politikai célzástól tartózkodik. Egyptomi tapasztalataiból, a mint azokat leirja, nem is sejtené az olvasó, hogy Egyptom mindenha ki volt téve az európai beavatkozásnak s a nemzet közi féltékenységeknek. A trónörökös munkájából itélve, azok közé tartozik, a kiket Nimród »szellemes utódai«-nak szokás nevezni. Szenvedélyes vadász ; ő és társai vadászattal töltötték az időt Kenehben ; a Zion szürke, tiszteletreméltó falaitól hiénát vadászni mentek Ezenfelül szenvedélyes

utazó is a trónörökös s tisztelettel viseltetnék az »aranyos, dicsőséges, napsugaras Kelet« iránt azon esetben is, ha nem lenne semmi vadászni való.

»Székely Tündérország« cimmel székely népmesék és balladák gyüjteményét bocsátotta közre Benedek Elek. A 287 oldalra terjedő kötet, melyhez Rákosi Jenő irt előszót, 50 népmesét és három népballadát tartalmaz. A kötet érdekességét külső disze is nagyban emeli: a »Pallas« nyomdai részvény-társulat vastag sárgás papirra egészen uj betükkel nyomatta, s az egyes darabok illusztrálásáról Gyulai és Pataky László gondoskodtak. A karácsonyi és ujévi ajándékul igen alkalmas kötet ára 3 frt.

Az uj halhatatlanok. A francia akadémiának pár nap óta három uj tagja van: Victor Duruy, Joseph Bertrand és Ludovic Halévy. Az uj halhatatlanok életrajzi adataiból veszszük a következőket: Victor Duruy a lycée Henri IV. történettanára hallgatói előtt igen szabadelvü ugyszólva republikánus ember hirében állott. A római történelem körébe vágó munkáiban egészen uj, addig ismeretlen eszmékkel lépett föl; kutatásaiban független irányt követett és senkit sem utánzott. III. Napoleon ez időtájt »Vie de César«-jával foglalkozott. Maga köré igyekezett gyüjteni minden hirneves egyéniseget, hogy tanácsukat kikérje. Többekkel együtt Durnyt is magához hivatta, ki ügyesen oly tárgyra terelte a tárgyalást, mely fölött kényekedve szerint fejthette ki uj eszméit: a népoktatásra. A népiskolákra nagyobb összeget kivánt forditani, mint azelőtt és óhajtotta, hogy végre leszámoljanak a hatvanezer tanitóval, kik mindaddig nyomorral küzdöttek. A császár elragadtatva hallgatta az érdekes fejtegetéseket, de nem szólt semmit. Kevéssel ezután Duruy épen előadást tartott hallgatóinak a liceumban, midőn legnagyobb meglepetésére távirat érkezik hozzá, mely egész röviden tudtára adta, hogy közoktatásügyi miniszterré neveztetett ki. Kezébe volt tehát adva az eszköz, hogy eszméit megvalósithassa. Hozzá is látott rendkivüli buzgalommal és valóban bámulatos tevékenységet fejtett ki. Hat évi dicsőséggel teljes kormányzata alatt a népnevelés ügyén nagyot lenditett. Sokat buzgólkodott a felnőttek oktatása körül, Mulhouseben, Lyonban és Rouenben ipariskolákat állittatott, melyeket egyforma szervezettel látott el. Maradandó becsü két müve a »Histoire des Romains« és a »Ministère« — Joseph Bertrand a második halhatatlan, kiváló mennyiségtan- és természettudós. Atyja hirneves iró volt. Müegyetemi tanulmányainak befejezte után 1842-ben bányamunkálatoknál alkalmazták. Kevéssel ezután a Collège de France-on a mennyiségtan tanárául nevezték ki. Müvei közül, melyek a természettudomány, vegytan és mathematika körébe vágnak, nevezetesebbek: Traité d'arithmétique, Traité d'algèbre, Traité de calcul différential, Les fondateurs de l'astronomie moderne és l'Histoire de l'Académie des sciences. Bertraud, a ki jelenleg hatvankét éves, 1867 óta a becsületrend tisztje, 1874 óta pedig a francia tudományos akadémia örökös titkárja. Külseje nem nagy rokonszenvet keltő. Hatalmas bajusza, bozontos szemöldökei vad kifejezést adnak arcának, orra pedig egészen el van torzitva egy sérüléstől, melyet 1842-ben a versaillesi vasuti szerencsétlenség alkalmával szenvedett. A nyers külső mögött azonban a legjobb ember lakozik. — Ludovic Halévy, a harmadik uj akadémikus, Párisban született 1834-ben. Több minisztériumnál mint hivatalnok volt alkalmazva és ebbeli munkássága közepette tette meg első irodalmi kisérleteit, melyek azonban eleinte nem arattak sikert. Irodalmi hirnévre csak akkor tett szert, mikor Meilhaccal együtt dolgozva megirták európaszerte ismeretes könnyed menetü szindarabjaikat. Az akadémia azonban nem a drámairót, hanem a kiváló regényirót tüntette ki benne a halhatatlanok koszorujával. Feltünést keltett regényei a következők: »Petit Cardinal«, »Criquette« és »l'Abbé Constantin.« Halévy 1864 óta a becsületrend lovagja.

Az akadémia első és második osztályában azt az inditványt tették, hogy ezentul ugy a tagválasztásoknál, mint minden az akadémia igazgatását illető fontos ügyben csak annyi levelező tag szavazhasson, a mennyi rendes és tiszteleti tag az ülkalomnál jelen van, és hogy a levelező tagok száma korlátoztassék. Ezt az inditványt a második osztály egyhangulag s azzal az indokolással vetette el, hogy »ez az akadémia tradicióival ellenkezik, s a jövőre nézve veszélyes«, az első osztály pedig szótöbbséggel vétette le a tárgyat napirendjéről.

A »Szép Meluzinát«, Csepreghy énekes tündér-bohózatát, mely néhány év előtt annyira tetszett, fölelevenitették a népszinházban. A főbb szerepeket Rákosi Szidi, Ging Anna, Klárné, Aranyosiné, Sik Gizella, Tihanyi, Eőri, Horváth, Ujvári és Szilágyi játszák.

A flamand irodalom fölendülése mindinkább magára vonja a belga és hollandi irodalmi körök figyelmét. Most jelent meg a Willems-alapitvány legujabb évkönyve s feltünést okoz, mert az adatok hosszu sorát közli arról, mikép támadt uj életre egy már szinte elfelejtett nyelv és irodalom. E század első felében Willems, Conscience és Snellaärt voltak azok, kik a flamand nyelv érdekében emelték fel szavukat és példájuk lelkes utánzókra talált. Éleük törekvésük a népszellem minden ágára kihatott, a szépirodalom, költészet, tudomány és müvészet terén jelentékeny eredményeket mutathat fel. A népnevelés nemzeti alapokon fekszik s a felnőttek sincsenek már szellemi táplálék hijáu. A flamand sajtó, mely 1840 körül néhány vidéki lapocskában tengette életét s csak a legalsóbb néprétegekre szorult, a falusi magányból a társaság nagy mezejére lépett és hatalommá nőtte ki magát.

Aigner Lajos kiadásában megjelentek: »A szabadság országa«, rajz az angol társadalmi életből. Irta Beksics Gusztáv. Második kiadás, ára 1 frt 60 kr. — »Másodvirágzás« elbeszélés, irta Endrődi Sándor. Második kiadás, ára 1 forint. — »Köd«, regény. Irta Gozsdu Elek. Második kiadás, ára 1 frt 20 kr. — »Nemzetgazdasági statisztika.« A földmive-

lés, ipar és kereskedelem helyes arányai Magyarországon. Irta Kubinyi Lajos. Uj kiadás, ára 1 forint.

Ifjusági iratok. Tóth József jónevü fiatal elbeszélőnk »Képes regélő« cimmel apró elbeszélések és regék gyüjteményét bocsátotta közre. A tiz ivre terjedő, 8 rajzzal illustrált kötet Aigner Lajos bizományában 1 frtért kapható. — »Kis világ« cimet visel az a diszes kiállitásu füzet, melyet Eötvös Károly Lajos közeléb saját kiadásában bocsátott közre. Tartalmát mesék, versikék közmondások, a gyermekszobában, betegágyacskánál, kis számoló, Fröbel-foglalkozások, a szabadban, kis utazók, játékok, kis köszöntő, dalok, imák cimek alatt rövid verses dolgozatok képezik, melyekhez Gyulai László és Tahi Antal készitettek csinos illustrációkat. A könyv ára füzve 50 krajcár. Félvászonkötésü példányok 1 forintért, diszpéldányok,aranymetszéssel 2 forintért kaphatók.

MŰVÉSZET.

Budapest látképei. A főváros által Budapest látképeire hirdetett festészeti pályázat ez év deczember 31-én jár le. A pályázat 12 képre szól, melyek mindegyikét 1200 frtért rendeli meg végleges kivitelben a főváros. E megrendelés, valamint a kitüzött öt, három és kétszáz forintos jutalomdijak rendkivül emelik a pályázat érdekességét, s a fővárosban lakó festőmüvészeink és festéssel is foglalkozó műépitészeink nagy része pályázik. Eddig részt vesznek a pályázatban: Aggházy Gyula, Spányi Béla, Tölgyessy Arthur, Brodszky Sándor, Nadler Róbert, Mesterházy Kálmán, Molnár József s még többen, kiknek egy része nemcsak elkészitette vázlatait, de be is küldte már Gerlóczy Károly alpolgármesterhez. A vázlatok Budapest összes festőibb pontjait felölelik, de legtöbbet szerepel köztük a budai kir. várlak s a lánchid távlati látképe.

Zichy Mihály a georgiai irodalomban. A georgiai irodalomnak legfőbb büszkesége Rustaveli nagy költeménye, »A tigrisbőr.« Az 1593 versszakból álló mű legközelebb pompás diszkiadásban fog napvilágot látni s Zichy Mihály festő hazánkfiát kérték fel, hogy a műhöz illustrációkat rajzoljon. Egy georgiai irodalombarát, Kartvelisvili, tizezer rubelt ajándékozott a kiadás költségeire. A költemény nemsokára hozzáférhető lesz az európai olvasó világ számára is, mert a tiflisi »Kavkas« szerkesztőségének egyik tagja, Meunergia Jónás, leforditotta francia nyelvre.

Verescsagin Vazul, a hirneves orosz festő a Páris melletti Maison Laffitte-ban most dolgozik a képcyklus befejezésén, a melyet 1886. év elején a műcsarnokban ki fog állitani. A mint az orsz. magyar képzőmüvészeti társulathoz intézett levelében irja, e festményei utazásai benyomásait ábrázolják s nagyrészt Palesztinából vannak meritve

A Holberg-ünnepély általános érdeklődés közt folyt le Kopenhágában. A nyilvános és magánépületeken nemzeti lobogódisz lengett. A kir. szinház előtt álló Holberg-szobrot virágok és koszoruk boriták. A szinház személyzete virágfüzérrel övezte a talapzatot, a költő fejére pedig babérkoszorut tett. Az iskolák, törvényszékek, kereskedések szüneteltek. Az egyetemi ünnepélyre a disztermet szépen felékesitették. A hátfal előtt állt a költőnek ifj. Bissen által mintázott szobra, a falakat pedig Holbergre vonatkozó képek és feliratok diszitették. Az egyetem tanári kara, valamennyi miniszter, az országgyülés két kamarájának elnökei, b. Beck Frijs svéd-norvég követ, számos katonai, egyházi és polgári méltóság jelent meg. A király, Vilmos és János herczegekkel és nagy kisérettel szintén jelen volt. Megérkezésekor kezdetét vette az ünnepély. Az egyetemi dalegylet elénekelte Hartmann és Malling ünnepi kantatéját, melynek magánrészeit szinházi tagok adták elő. Majd dr. Holm történettanár mondta el kitünő beszédét, behatóan méltatva Holberg működését. Az ünnepély Richardt kantatéjának eléneklésével ért véget.

Az uj cseh szinházat Brünnben Kolarz »Magdaléna« cimű drámájával nyitották meg. A megnyitó előadáson jelen voltak: Schönborn gr. helytartó, Vetter gr. tartományi főnök, dr. Rieger, számos cseh képviselő és honoratior. A telt ház főleg a prologot [illegible]adta tetszéssel.

A trieszti Teatro grande-t, melyet a ringszinház katastrófája után bezártak, e hó 26-án ismét megnyitják, mert már teljesen át van alakitva. A megnyitó előadás az Észak csillaga lesz.

Grün Anasztáz gráci emlékszobrának mintáját Kundmann bécsi tanár már elkészitette. A minta a költőt és államférfit, mint szellemes parlamenti szónokot ábrázolja. A müvésznek kitünően sikerült visszaadni az előkelő modort, az arcvonások élénk, gondolkodó kifejezését, melyek gróf Auersperg kiváló jelentőségét azonnal elárulják. A szobrot életnagyságban fogják fehér márványban kidolgozni és kékes márványtalapzatra állitani.

Uj zenemü »Az ezres bankó« Margitay Dezső népszinmüvének összes kedvelt eredeti dalai Konti József várszinházi karnagy szerzeményei: 1. Megérett a meggy. 2. Gili, gili, gili. 3 Pista bácsi. 4. Jodli dala. 5. Hej de sokat. 6. Uccu Uccu. 7. Nem igen nagy bün. 8. Verd meg isten. 9. Azt kérdezed. 10. Fonó kar. Zongorára két kézre vagy énekhangra megjelentek a »Harmonia« zenemükereskedésben. A füzet ára 1 frt 50 kr.

Sardou legujabb darabját a »Théodorát« e hó 20-ikán rendkivüli pompával akarja előadatni a Porte-St.-Martin szinház. A drámának négy számból álló zenéje van, melyet Massenet szerzett: egyik számát orgona játsza, a midőn a császár elhagyja a templomot; a kar énekel egy gunydalt, aztán van egy jajgató dal, s végre egy hymnus, midőn a császár és a császárné a hyppodromba lépnek.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

51 szám. 1884 December 21.

A NÉVTELEN LEVÉL.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

(Folyt.)

— De ki irhatja ezt a levelet? — töprengett magában, kiváncsian vizsgálgatva a cim kéziratát. — Nem, e kéziratot nem ismerem!

— Mily nevetséges vagy Ferenc, bontsd fel és megtudod! — mondá a felesége, kinek arcán ugyancsak meglátszott a türelmetlenség, akár mennyire igyekezett is palástolni.

— Valóban nem marad egyéb hátra! De mi lelt engem? Én valósággal félni kezdek ettől a levéltől. Oly csodálatosak és ijesztők a betüi!

— A papa fél a levéltől! a papa fél a levéltől! — kiáltá a kis Iluska, hangos nevetésbe törve ki, s ezt oly mulatságosnak találta, hogy kis szemei egészen könybe lábadtak a nagy hahotázástól.

Önkénytelen vele kellett nevetnünk.

— De komolyan Ferenc, bontsd fel már végre, — mondá a háziasszony — már én is kezdek ideges lenni.

— Nem merem! Valami csodálatos sejtelem fogott el. Én félek ennek a levélnek a tartalmától. Szeretném olvasatlanul a tűzbe dobni!

— Mily gyerek vagy! Add ide, majd felbontom én?

Ferenc átadta a levelet. A nő felbontotta és olvasta tartalmát. Nagyon rövid volt, gyorsan átfuthatta.

De arca hirtelen elkomolyodott és ijedt kifejezést öltött.

— Nos? — kérdé a férj — ki irja?

A nő nem felelt, hanem mind jobban, jobban elkomolyodó arccal kétszer-háromszor végigolvasta a levelet, megfeszitett figyelemmel vizsgálva annak kéziratát.

Azután hirtelen felugrott a székéről.

— Igazad volt, jobb lett volna olvasatlanul a tűzbe dobni, — mondá izgatottan s hangja remegett a felindulástól. — De még szerencse, hogy te nem olvastad el, tűzbe is vetem azonnal! — És gyorsan kifutott a konyhába.

Férje felugrott, hogy megakadályozza, de már késő volt, az asszony már berántotta maga után az ajtót. Habozott kissé, hogy utána menjen-e? De aztán elmosolyodott. Ej, hisz bizonyosan csak ingerkedik, ne rontsuk el a tréfáját! — mondá nevetve, és visszaült helyére. — Próbára akarja tenni kiváncsiságomat, de azért sem fog rajtam nevetni!

A nő pár másodperc után kipirult, komoly arccal tért vissza. — Most már legalább bizonyos vagyok benne, hogy nem fogod e gyalázatos levelet átolvasni. Tűzbe dobtam!

— De azt legalább szabad tudnom, — kérdé Ferenc affektált közönynyel, — hogy ki volt alá irva?

— Senki. Névtelen levél volt.

— Ej, ej! Névtelen levél! Akkor csak azt tetted vele, a mit megérdemelt. Csak az a kár, hogy iróját is nem dobhatjuk utána. — Mondá egész nyugodtan Ferenc, még mindig azon hitben, hogy neje csak tréfál, hogy a levél nem égett el, hanem később visszaadja neki.

— Mily gyalázatos és gonosz emberek vannak a világon! — mondá a nő, helyére visszaülve. — Oly komoly hangon beszélt, hogy én egy pillanatig sem osztottam Ferenc tévedését s meg voltam győződve, hogy, ha a levelet nem is égette el, azt férjének nem fogja visszaadni. És ennek tudata megijesztett és elszomoritott, mert előre látható volt, hogy a nő ez elhamarkodott lépésének gonosz következményei lehetnek. A férj addig nyugodt marad, a mig tréfának veheti a dolgot, a meddig remélheti, hogy neje átadja neki a levelet, de ha látni fogja, hogy

a nő ezt tenni vonakodik, vagy meggyőződik, hogy a levél csakugyan elégett, akkor kikerülhetetlen, hogy gyanu, vagy legalább nyugtalanság ne ébredjen szivében.

Egy nekünk irt levél, melyet nem olvashattunk el, lehetetlen, hogy fel ne izgassa kiváncsiságunkat és érdeklődésünket. Sőt még gyanuskodásunkat is, különösen ha ily sajátságos módon fosztatunk meg annak elolvashatásától.

Ferenc azonban e pillanatban egész komolyan meg volt győződve, hogy neje csak ingerkedik vele, s maga is hozzájárul a tréfa folytatásához.

— De annyit mégis tudatsz legalább, hogy mely ügyben irt nekem amaz ismeretlen jó barátom, mert kétségkivül igy volt a levél aláirva, nemde?

— Semmi aláirás nem volt, — mondá a nő oly komolyan, hogy egészen megijedtem hangjától — a mi pedig a tartalmát illeti, azt nem fogom veled tudatni, hisz azért égettem el azt a gyalázatos levelet!

— Soha?

— Sok, sok idő mulva!

— Mikor mégis? Mondjunk egy hetet.

— Mondjunk tiz évet, — mondá a nő, és csak most könnyebbitett valami keveset aggodalmamon az által, hogy könnyedén elmosolyodott. — Ámbár még az is kevés idő!

Hátha mégis csalódtam? Hátha csakugyan játszik és ingerkedik férjével? Na ez esetben az én kis barátnémban, a kiről azt hinné az ember, hogy még vizet sem tud zavarni, nagy szinésznő veszett el. Pompásan adta a komoly ijedséget és a felháborodást.

Ez a mosoly, mely aggodalmaimat eloszlatta és föltevésemben ingadozóvá tett, a férjet még jobban megszilárditotta azon hitében, hogy az egész dolog tréfa, hogy e levél neje zsebében, vagy kebelében van, s hogy azt később meg fogja kapni.

Egész jókedvüleg folytatta tehát ő is a játékot s enyelgő hangon kérdé:

— Tiz év, az kissé mégis nagyon hoszszu idő, nem engednél el belőle valamit? Tudod mit? felezzünk, törjük ketté, állapodjunk meg öt esztendőben!

— Nem, nem! Egyetlen napot, egyetlen órát sem engedhetek! Még igy is nagyon keveset mondtam. Ha majd tiz év mulva meg fogod tudni annak a gyalázatos levélnek a tartalmát, magad is be fogod látni, hogy igazságom volt, hogy helyesen cselekedtem, midőn azt elégettem, s hogy talán még tiz év mulva is nagyon korán lesz megismerkedned tartalmával. Legalább azt remélem, és szeretem hinni, hogy korán lesz.

És arca ujból elkomolyodott és szivemet ujból félelem fogta el.

Ferencre azonban neje ez ünnepélyes komolysága épen ellenkező hatást gyakorolt, mint reám. Őt még jobban megerősitette föltevésében.

— Legyen hát, belenyugszom. Tehát tiz év mulva, mához tiz esztendőre! Ugyan e napon, ugyanez órában. De tegyük mindjárt irásba, nehogy később valamely tévedés, vagy félreértés merüljön fel!

E szavakkal kivette tárcáját s nevetve kezdett belejegyezni. Igy ni:

1884. December hó 8-dikán felfedem férjemnek a nagy titkot, mit az általam a mai napon elégetett névtelen levél tartalmazott. December 8. 1874.

— Fogd és ird alá.

— De addig sohasem fogsz faggatni?

— Nem.

— Igéred?

— Igérem, igérem!

— Kezet rá!

— Itt van!

— Ön mindent látott és mindent hallott, — mondá a nő hozzám fordulva, még mindig azzal az ijesztő komolysággal, — tehát védelmemre lehet, ha Ferenc véletlenül megfeledkeznék igéretéről!

Azután aláirta a tárcába irt sorokat, és mosolyogva nyujtotta át férjének.

De most még mosolygása sem nyugtatott meg. Megéreztem, élénk sejtelmem támadt, hogy ez oly ártatlannak látszó, pajzán játék alatt vészessé válható valóság rejlik!

Ferencen azonban meglátszott, hogy most még sokkal inkább játszi ingerkedésnek veszi az egész dolgot.

— Tehát tiz év mulva? Helyes, a dolog be van fejezve! — És ezzel eltette tárcáját — ohó kis asszonykám, ön nem fog rajtam diadalmaskodni. Ön nem fog engem kinevetni kiváncsiságomért!

— Annál jobb mindkettőnkre nézve, — mondá a nő, — még mindig azzal az ijesztő komolysággal, a mi engem annyira nyugtalanitott — egy percig sem kételke-

dem, hogy szavadat és igéretedet meg fogod tartani!

— Ez nem rosz, ez valóban nem rosz! — kiáltá nevetve Ferenc. — Tehát közöttünk egy nagy titok van, mely csak tiz év mulva fog ünnepélyesen leleplezteti. Épen mint a diplomaták émlékiratai Teringettét az a tiz év még is nagyon hosszu idő. De már nem segithetek a dolgon, szavamat adtam, türtőztetnem kell kiváncsiságomat. De hisz ez egész kis regény! Nemde? Soha sem hittem volna, hogy valaha még regényhős legyen belőlem! Ha, ha, ha!

Vele kellett nevetnem, mert attól tartottam, hogy komolyságommal Ferencet is elkomolyitom, s ezzel a vihar kitörését siettetem. Pedig azt minden tőlem kitelhető módon odáznom kellett, mert ha a dolog csakugyan nem tréfa, s ez a bohó kis asszonyka csakugyan elkövette azt a meggondolatlan dőreséget, akkor komoly jelenetek fognak következni. s akkor a dolog, ha átalában elintézhető békés uton, csak négy szemközt intézhető el. Házasfelek pörpatvarában, vagy épen komoly viszályaiban egy harmadik személynek nem csupán beleelegyedése, hanem még csak jelenléte is nem csak fölösleges, de veszedelmes is.

— De nekem hamarább is megfogod mondani ugy-e mama, hogy mi volt abban a levélben? Ne félj, nem fogom elárulni a papának.

— Te is akkor fogod megtudni, mikor a papád.

— Tehát menyegződ, vagy legfölebb is kézfogód napján. Mily uj bonyodalom, uj rejtély! Mondom, hogy valóságos regény! Most már te is regényhősnő lettél, a mamád is regényhősnő, a papád is regényhős Sőt még a bácsi is regényhős, mert ő a tanu. Mindnyájan regényhősök vagyunk, s még talán szindarabot is fognak történetünkből csinálni! Na, az lesz aztán az érdekes előadás. Akkor páholyt veszünk és mindnyájan elmegyünk.

— Kénytelen voltam vele nevetni, pedig őszintén beszélve a leggonoszabb balsejtelmek kinoztak.

— Na papa, most már délután van, most már menjünk sétálni a városerdőbe. a majmokhoz az álatkertbe. Megigérted!

— Akarod? — kérdé Ferenc nejétől.

— Nagyon szivesen, már én is nagyon régen megigértem Iluskának, s egész héten nyakgatott miatta.

— Na hát akkor egy kettő, öltözködjetek szaporán, s induljunk, ne hogy valami látogató jőjjön a nyakunkra.

Az asszony a gyerekkel eltávozott, magunkra maradtunk Ferenccel . . .

— De ni ni, önt még meg sem kináltam szivarral. Bocsánatot kérek, de ez az ostoba levélhece egészen szórakozottá tett. Tessék. Ugy-e, hogy csak nagy bohó ez az én kis feleségem?!

— Mindig ilyen volt. Gyermekkorában is gyakran elmulattatta az egész társaságot tréfás pajzánságaival.

— De tréfán kivül, ön nem hinné, hogy mennyire ingerli kiváncsiságomat ez az ostoba levél!

— Sokba mernék fogadni, hogy az egész dolog valami haszontalanság, valami hirdetés vagy aláirási felhivás, mert egy idő óta divatba jött ezeket is külön cimzett levelekben küldözgetni az ember nyakára. Fogadom, hogy valami eféle lesz, s az asszony csak ingerkedik önnel.

— Természetesen, hogy csak ingerkedik. Majd mindjárt megtudjuk, hogy mi van a rejtélyes levélben.

— Jó mindjárt, majd csak tiz év mulva — mondám nevetve, elakarván hitetni vele, hogy a dolgot én is a tréfa szemüvegén át tekintem. Ó ezek az asszonyok, ezek az asszonyok! De ugy kell önnek, önnek jött az ötlete, hogy jó lenne azt a levelet olvasatlanul tüzbe dobni. az a bohó asszony csak az ön ötletét hajtotta végre.

— Csak nem hiszi ön, — mondá Ferenc hirtelen elkomolyodva — hogy komolyan elégette a levelet?

— Már mért ne hinném, az ilyen fiatal virgonc asszonyoktól minden bohóság kitelik, ha azzal egy jó tréfát vélnek csinálhatni.

— De engedelmet kérek, ez már sokkal több lenne a tréfánál!

— Miért lenne egyéb tréfánál, ha egy ostoba hirdetést vagy aláirási ivet elégetett?

— De ki állhat jót felőle, hogy a levél nem egyebet tartalmazott!

— Ez esetben biztosithatom önt, hogy neje majd ha négy szem közt lesznek, közölni fogja önnel a levél tartalmát. Csak kiváncsiságát akarja önnek ingerelni; én az ön helyzetében egyetlen kérdést sem intéznék hozzá, s teljes közönyösséget és egy-

*

kedvüséget szinlelnék; majd előáll akkor ő maga a titkával, mely ugy is kifurná az oldalát. Aztán meg a férj és a férfi méltóságát és tekintélyét is meg kell mentenünk! A férfiaknak soha sem szabadna gyöngeséget árulni el nejeikkel szemben, különösen ily szóra is alig érdemes haszontalanság miatt.

— De nem olyan haszontalanság ez, a minőnek első pillanatra látszik. Egy levél, melyet a nő megsemmisit, hogy férje meg ne ismerhesse tartalmát! Be kell látnia, hogy ez a dolog legalább is nagyon különös lenne! De Klára ezt nem tette, nem tehette, ő annál sokkal okosabb asszony. Fogadom, hogy csak ingerkedik velem, s a levél zsebében van. Csak kiakar nevetni kiváncsiságomért. Ó ismerem én a feleségemet. De nem fog nevethetni, mert egész estig elő sem fogom neki hozni a levelet. Majd elé áll akkor ő maga vele.

— Helyes, ez az én nézetem is. Majd meglátja, hogy nekem van igazam, hogy az egész dolog haszontalanság, hogy szóra sem érdemes.

— Magam is azt hiszem, mert ha komoly dolog forogna kérdésben, abból Klára nem csinált volna játékot! Annyival kevésbé, mert... de csitt, itt jőnek!

— Na Ferenc, mi készen vagyunk, s ha ügy tetszik, hát indulhatunk. Ön is velünk tart, nemde?

— Sajnálom, igazán sajnálom, de teljes lehetetlenség. Öt órakor egy unalmas ülésem van, melyen azonban okvetlenül meg kell jelennem!

— Várjon maga rosz bácsika, hát maga mért nem jön velünk?

— Majd máskor, kicsikém, majd máskor; ma nem lehet, a szegény bácsinak dolga van.

Ezalatt Ferenc is elkészült s elindultunk, ők jobbra, én balra.

Az igazat megvallva, nem volt bizony nekem semmiféle ülésem és dolgom, csak körükből akartam menekülni. Minden pillanatban rettegtem a vihar kitörésétől s reájuk nézve sokkal jobbnak tartottam, hogy az tanuk nélkül, négy szem között történjék.

*

Másnap kora reggel rendkivül heves és zajos csöngetés riasztott fel legédesebb álmomból. Rendkivül rosz éjszakám volt. A nyugbatalanság és izgatottság egész éjen át nem hagyott aludni. Csak reggel felé tudtam végre elszenderedni.

A zajos csengetésre azonnal kitaláltam, hogy Ferenc jön.

Csakugyan ő volt, halvány, dúlt arccal, és vörös, láztól tüzes szemekkel.

(Vége köv.)

A JUAN-ÖBÖLBEN.

Irta MADAME EDM. ADAM.

Az ebédutáni órákban volt egy augusztusi este, az Antibes-fokon.

A szülők, mint minden nap, még az asztal mellett ülve maradtak. Noha Renaud ur és neje még fiatalok, mindamellett is örömest beszélnek a mult időkről. Renaud ur, ki hajóskapitány és tisztességesen, fáradtságosan szerzett szép birtok tulajdonosa, a vidékre költözött ki s néhány telek megvásárlása után egy szerény családi lakhelyből a vidék egyik legcsinosabb helyiségét teremtették.

Százszor is hallották már a gyermekek a szülők beszélgetését utazásaikról, panaszaikat a távolság miatt s édes vallomásaikat, melyeket csak nagyon közeli szomszédaik, Besnardék, — a mint Renaudéknál szokták mondani — szakitottak meg.

Besnardék is, szerencsés földvásárlásaik által meggazdagodva, egy igénytelen házacskát kényelmes nyaralóvá alakittattak át. Az egykori két szőlőhegy — most szép kertek — egymás mellett voltak, s hogy a szomszédság még közelebbi, s a minden pillanatban való érintkezés annál könnyebb legyen, a közkeritésen ajtót törtek, ugy hogy a két szomszédnak park közepen fekvő lakása alig volt száz méternél távolabb egymástól.

Szomszédok és szomszédasszonyok boldog, nyugalmas életet éltek. A mi az ő boldogságukból még hiányzott, azt minden este egy játszma w h i s t egészitette ki.

Renaudéknak kétgyermekök volt, Martha és Leonard, tizenkilenc éves ikrek, kik imádták egymást s ugy külsőleg, mint vérmérsékletükre és szellemi tehetségökre nézve tökéletesen hasonlitottak egymáshoz. Pajkosak és elkényeztetettek voltak ők, mint átalában a provençe i polgári ivadékok, a háznak korlátlan zsarnokai.

Besnardéknak ellenben csak egy hu-

szonhárom éves fiuk volt. Móric. Leonardnak, gyermekkora óta védője volt A nizzai gimnáziumban testvérbátyjaként szerepelt.

Azonkivül azt tartotta, hogy ő Marthának a sors által kijelölt férje.

Az ebédlőnek talajig lenyuló ablakai hol Renaud ur és asszonyság hosszan elnyujtott ebédöket végezték, szabad kilátást engedtek a haliotróp-, geranium- és rózsabokrokra, melyeknek jó illata egybe olvadt a szőllők, fügék, földi eprek illatával, mely hozzájok felhatott.

Mártha, ki fölmászott anyjának a székére s ennek nyakát mind a két karjával átölelte, s Leonard, ki szintén ily módon anyja mögött helyezkedett el, minden tekintet nélkül megzavarták szülőik beszélgetését vidám csevegésükkel.

— Mihez fogjunk, Leonárd? — kérdezte a leányka.

— Azon gondolkozom most, — viszonzá fivére.

— Ha ki nem mentek, — szólt Renaud ur — akkor rendezek a számotokra egy nagy »ludasdi« játékot, melynél a szülők minden kitüzött jutalmat megfizetnek s a gyermekeknek mit sem szükséges kockáztatniok.

— Oh, mi nem akarunk a »ludasdi« mellett unatkozni, csak azért hogy atyánktól egy-egy játszmát nyerhessünk, — szólt derülten a fiu.

— Egy ötletem támadt! — kiáltott föl a leányka.

— Oh, tudom már mi az: kilovagolunk! — mondá Leonard. — Minthogy a legesekélyebb holdvilág sincs s a kisasszony az eszeveszett kirándulásokat szereti, nagyon könnyen kitesszük magunkat ama veszélynek, hogy szerencsétlen anyánk gyermekei nyakukat törik.

— Irgalomért esedezem, — szólt Renaudné asszony.

— Én pedig tiltakozom e tulzásig vitt szeszély ellen, — mondá az apa.

— Nagyon sajnálom, hogy semmi kedvem sincs kilovagolni, — folytatá Mártha. Oly ritkán nyilik alkalmam a tiltott gyümölcs izlelésére.

— Nos, hadd halljam, mit akarsz te, Mártha, — szólt Leonard.

— Én szigonyhalászatra akarok menni.

— Menjetek, kedves gyermekeim; de megparancsolom nektek, hogy Móriccal és ennek a csónakja közelében halászszatok; különben én leszek a kisérőtök, viszonzá Renaud ur. - Ti oly pajkosak vagytok, hogyha egyedül volnátok, könnyen odáig vinnétek a dolgot, hogy egyszerre vizbe is fulnátok, meg is égnétek.

— Magunkkal visszük Móricot, édes atyus. Leonard különben sem tud halászni; aztán meg szófogadók is vagyunk mi.

A mama csak csóválta a fejét, de fiának a csókjai elfojtották azt az élénk ellenmondást, mely már ajkán lebegett.

A gyermekek karöltve, nagy hajlongások közt, hagyták oda az ebédlőt; aztán még egyszer visszatértek a kétfelé tárt nagy üvegajtón, körülfutkosták az asztalt, ezerféle torzképet vágva, a mi fölött a szülők jóizűen nevettek, mig végre tovafutottak, hogy többé vissza ne térjenek.

Csakhamar a kertből hangzott a kiáltozásuk:

— Móric! Móric!

— Itt vagyok! — kiáltotta vissza a szomszédok fia.

— Akarsz-e csónakodon velünk jönni szigonyhalászatra? — kiáltá át Leonard. — Van e zsiros fád? Kedvező-e az idő?

— Mind a három kérdésre igent válaszolok. Mártha is velünk jő, ugy-e, azért beszéltél többesben?

— Épen én terveztem ezt, — viszonzá a leányka.

— Bravissimo! Szépség királynője, küld át Leonardot, hadd segitsen nekem a kosár és szigonygerely vitelében.

Leonard odahagyta pillanatra a nővérét s aztán Móriccal tért vissza, kit nyomban követtek a szülei, mert ütött a whistezés órája.

A két fiatal ember egy szurkos fával telt kosárt cepelt a fülénél fogva. Aleppoi fenyőfa volt az, mit a halászok e halászatnál használni szoktak. Móric azonkivül még egy szigonygerelyt is vont maga után, mely hosszu rúdra volt erősitve.

Mártha kezébe ragadta a háromágu szigonyt s ugy vitte azt, mint Minerva a lándzsáját.

A hosszu, zöld szövetbe öltözött fiatal leány oly elevenséggel s hajlékonysággal hajolt bal csipejére, hogy Besnard Móricnak csakugy káprázott a szeme, midőn az, szoknyáját amazon-módra karjára vetve, enyelgő

kellemmel haladt a szerelmes ifju és fivére előtt.

Mártha fehér, rózsás-arcu, szőke gyermek volt, csókra ingerlően szép, középtermetű s kissé gömbölyded. A mosolygó ajk, a nagyon finom, aranyszőke haj, a világ legszebb kék szeme s a sötét pillák, melyek végükön könnyedén fölfelé görbültek, azonkivül az arcán elömlő szilajság és kedélyesség pikáns jelleget adtak külsejének.

— Csapongó pillangó, gúnymadár, — mondta neki gyakran Móric, — te örökké imádódnak a szeme előtt lebegsz és ő nem tud téged lekötni.

A szabad ég alatt meglehetős világos volt; de midőn a fiatalok az örökzöld tölgyfaerdőbe mélyedtek, mely Renaud ur parkjának egyik szépségét képezte, csak lassan haladtak előre s Mártha ugy vélekedett, hogy nehány darab fenyőfácskát meg kellene gyujtani.

— Ugy viszitek majd azokat, mint a fáklyákat, mondá. — Én meg a szigonyommal előttetek fogok táncolni s akkor e lombos fák alatt némi ódonszerü lesz rajtunk.

— Mennyivel szebb lenne, — folytatta a beszédet Leonard, klasszikus tanulmányainak hatása alatt, — ugyhogy a szünidő alatt is örömest alkalmazta a gimnásiumban tanult képleteket. — ha e tölgyerdő ama keserü makkal boritott cserfaerdő lenne, melyet az ó-kor költői megénekeltek.

— Fiatal emberek, gyujtsátok meg fáklyáitokat! — kiáltá Mártha, nevetve.

A fiatalok engedelmeskedtek.

— Hadd gyuljon meg a szurkos fa; hadd űzze tovább a világosság az árnyékot — mondá aztán a leány. — Én vagyok a könnyülábu táncosnő, ki a menet előtt lebeg. Nézzetek ide, már táncolok is. Ime, először is a szigonytánc.

Móric tapsolt; mint mindig, ugy most is, nagyon tetszettek neki a Mártha bohóskodásai.

Leonard, kit nővére felbátoritott, nem mulasztotta el az alkalmat egy szónoklat tartására.

— Siessetek le, ti mezei erődők védői, — szónoklá Leonard, — ti, a féltékeny istenek által lenyügözött Hamadryadok és erdei manók, halljátok meg dalomat a tölgyfák kérgén át. Ti, nymphák, kik megengeditek, hogy éjjel az emberek kövessenek; ti, kiknek csókjai a lombok zugásába vegyülve, a nyirkos légben rezegve hangzanak el, bámuljátok ikernővéremet. A fehérkaru Nausikaa ő. valóságos Artemis. Nézzétek botját, mely rendkivül magasra emelkedik, mint a Taygetes.

E különös képletnél Móric hangos kacajra fakadt.

Mártha, tánc közben messze maga után hagyta a fiatal embereket.

— Kacagsz az én hasonlatom fölött, szomszéd, — mondá Leonard. midőn nővére már nem hallhatta többé szavait; — de ha a hasonlat a Taygates és a te szigonyod közt hissé talán erőltetettnek látszik, mindamellett is be kell vallanod, hogy a Mártha és Nausikaa, eme szilaj szüz közt való hasonlat eléggé találó.

Móric mit sem válaszolt. Majd elnyelte szemével a leányt, ki hosszu, zöld ruháját hol maga után lobogtatta, hol fölkapta, majd fölegyenesedve, majd jobbra-balra hajlongva, forogva, előre-hátra szökdösve. Egyszerre a kosár felé rohant, melyet a fiatalok, csaknem a földet horzsolva ide-oda himbálva vittek, átugrott azon, kétfelé csapva a fáklyák lángját, mit sem törődve a meggyuladás veszélyével.

Leonard ijedten kiáltott rá:

— Mártha! Megtébolyodtál?

Egy pillanatig követte a fiatal embereket s szemügyre vette őket. A leányka elég ügyes rajzoló volt.

— Oh, ez igen szép tárgyalap lesz, — mondá Mártha. — Kosaratokkal a zöld lombok alatt haladva, fáklyavilágitás mellett igen érdekes képet nyujtotok. Holnap én ezt lerajzolom. Valóban: ez eredeti. Az alacsony ciprusok ámulva nyujtják ki karjaikat, mig a lobor-ciprusok még magasabbra meredeznek.

Elhagyták az erdőt, hogy ama zöld facsoportokon haladjanak át, melyek a kerteket a tenger szélétől védelmezik.

— Én e fáklyákról, táncodról és szépségedről álmodozom, Mártha, — mondá Móric. Szinte ugy tetszik nekem — s Leonardnak klasszikus idézetei is hozzájárultak ahhoz. — mintha a görögök Hyment ily módon ünnepelték volna s Juno Gamelianak, Juno Nuptialnak, a házasság istennőjének ilyeténkép kellett volna ajándékaikat nyujtaniok.

Üde, csengő kacaj válaszolt a fiatal embernek.

— Mindent megrögzött eszméjére vezet vissza, — viszonzá Mártha, miközben homlokát ujjával érintette. — Oltsátok ki a fáklyátokat, mert a csillámló láng megzavarja az eszét.

S szigonyának két csapásával kiütötte fivérének és szomszédjának kezéből a fáklyákat.

Móric, ki a gyantás fának égő üszkét eltaposta, felsóhajtott:

— Hejh, ha szerelmemnek utolsó szikráját is igy kiolthatnám!

A kertet a rácskapun át hagyták el s egy meredek lejtőn haladtak lefelé, mely a tengerig vonult alá. Kakukfű, szubar és rozmaring a gyepszőnyeg egy nemét képezték, melyet itt-ott fehér kövek zománcoztak, melyek mennél inkább közeledtek a tengerparthoz, nagyságban annál inkább növekedtek, magas fűben legelésző juhnyájhoz hasonlitva.

Móricnak a bárkája egy kis öbölben volt kikötve s a mint a fiatalok odaértek, a szikláról leugráltak a porondra, mig Mártha föntebb ült le.

Messze, a szemhatárból a st.-tropezi forgó világitó-torony tekintett át, hol ragyogóan világitva, hol elsötétülve. — A Juan-öböl partján, a Lérins-szigeteknél, a halászok pislogó világitása jelölte a száraz föld körrajzát s a part görbe vonalát kiemelte a sötét háttérből, mint a hogy a csillagok jelzik az ég görbületét.

Az erdős fekete halmok, a bárkákon lobogó gyertyáktól megvilágitva, egyszerre nőni látszottak az égben, holott nappal a szelid lejtők csökkentették azoknak a magasságát.

Egy hajláson, épen Mártha előtt, az aloé-fák hegyes leveleikkel, fenyegetőleg hajoltak a fiatal lány felé. Noha Mártha vidám természetü volt, fogékonysággal birt különféle befolyások iránt s ezek az aloéfák, az árnyékban oly nyugtalanitó, fenyegető látványt nyujtottak, mi kellemetlenül hatott rá. A nélkül, hogy ama magas szikla felé fordult volna, a melyen ült, sietett Mártha lefelé s csak ama fülkeszerü rejteknél állapodott meg, hol olykor, reggeli sétája után megpihenni szokott.

A mészkő a pihenőknek oly szép, sima üléssel kinálkozik s a vizsgálódó szemeknek oly hieroglypheket mutat, melyeket a mérges hullámok véstek abba.

A messze távolból, a narancs- és olajfaligetek keretéből a nyaralók ablakaiból világosság sugárzott át. Vagy az égen való világosság növekedett, vagy a szem szokta meg a sötétséget. A partról látni lehetett az Islette csúcsát, mely finomul, kecsesen, mint egy könnyed hableány előre merészkedett, egyik lábát a vizbe meritve s mindig készen, magát hirtelen visszarántani.

Mártha feje fölött a tejut széles, fehér barázdát rajzolt az égen keresztül s ennek bizonytalan világánál mutatja a tenger fodros felületét. Berenice, az ő gyémánt medaillon-jával csillogva tükrözi magát s kacéran csillogtatja sokszinü tüzét. A nagy göncölszekér a levegőbe terjeszti négy kerekét. Első futója, mint vezető ló nyergelve s a másik kettő, mint jól iskolázott vontatók, huzzák a felfordult szekeret a végtelen téren át. A mily sürün be van hintve az égboltozat csillaggal, oly pusztának, ridegnek látszik a halmok fölött a szemhatár. Talán ott kezdődik az égnek másik féltekéje s annak gyertyái még nincsenek meggyujtva.

Szabálytalan robajjal — a szerint, a mint akadályok és hasadékok állnak föltartóztatólag utba — nyomul a tenger a sziklához lágy, dallamos zenéjével környezve azokat.

A két fiatal ember a vizbe tolta a bárkát. Leonard e közben folyvást tréfálkozott pajtásával.

Ama pillanatban, midőn a bárka már a hullámok nyugtalan hátán lebegett, Móric, ki szintén elcméhen volt, nagyot taszitott azon s maga is beugrott. Leonard, kit akarata ellen magával rántott a bárka, a tengerbe lépett, megnedvesedett a lába de hirtelen visszaugrott a nyirkos partra, mint valamely fiatal macska, mely egyszerre vizet érez a talpa alatt.

— Oh, ezt a csinyedet drágán fogod nekem megfizetni, — kiáltá a fiatal ember a barátjának.

— Csak akkor van hozzá jogod, ha én elébb valamennyi csinyedet visszatorlom, — viszonzá Móric. — Vigyázz, vond előre a bárkát. Én lehuzom saruimat s beemelem Márthát.

— Nem, nem! Ha már a lábam megázott miattad, bosszut állok rajtad rögtön. Gyorsan, kelj föl Mártha és siess ide. A bárkába én foglak beemelni. Igy a legegyszerübben megbüntethetem ezt az embert.

A fiatal leány, ki örökké kész volt a pajkosságra, fivére felé futott, Móric azonban egy erős evezőcsapással a parthoz lóditotta a hajót s kiugorva abból, Marthát, futása közben feltartóztatta. Leonard el akarja tőle nővérét ragadni, de mivel a leány nevetni kezd, csak gyöngén védelmezheti magát Móric ellen. Ezalatt a bárka tova lebeg, mint valamely incselkedő manó, a hullámzó vizen s Móric, kitől Márthának sikerült megszöknie, alig tudta a bárkát ujra hatalmába keriteni.

— Szivem bálványa, jer velem, — szólt a szerelmes ifju. — A te fivéred még igen gyenge arra, hogy téged cepelhessen. Ő téged a tengerbe ejtene.

— Ejh, még a kényszer-lábfürdőn kivül még sérteget is édes barátom; — szólt Leonard. — Ezzel tulhág ön a régi jogkörén.

Aztán fölkapva nővérét, diadallal szállitotta a bárkába.

— No, — szólt Móric, — a te szünetidőd nagyon kecsegtető rám nézve. Ha te engem már egy hét mulva is igy megszomoritsz, mit mindent kell még októberig szenvednem!

— Tisztelt barátom, — szólt a fiatal tanuló büszkén, — én élni tanulok. A bölcsességtant már elvégeztem s most ahhoz kell szoknom, hogy ösztöneimet akaratomnak alája vessem. Korábban érzékeny és előzékeny voltam, te visszaéltél e gyöngeségemmel! most keresem a küzdelmet, hogy erőmet ismerni tanuljam.

— Ejh, ez a te alapelveidnek nagyon figyelemreméltó magyarázata, — szólt a fiatal leány derülten.

— Bohóság! — mormogta Móric.

— Ez ujabb sértésért még számolsz majd velem, Besnard uram.

— A mikor kivánod Renaud uram. Bennem emberedre találsz ugy a szabad mezőn, mint zárt harctéren, lándzsával vagy karddal, szurásra vagy vágásra egyaránt. Akarod-e, hogy mindjárt azzal kezdjem, hogy a viz alá meritselek?

— Félek a rögtöni haláltól. Ötven évi halasztást kérek.

— Tiz percet adok neked.

— Kegyelem!

— Készitsd el végrendeletedet.

Móric kényszerité Leonardot, hogy forditsa hátra a fejét.

— Kinek adod te ezt? — kérdé a fiatal ember, miközben kezét szivére tette.

— Neked.

— Te a bakót is lefegyverzed.

— Végre is visszatérsz a mi nagy bohóságainkhoz, az általam annyira kedvelt vidorsághoz, minden nagy érzelem szülőjéhez, a dévajsághoz, mely a szellemet élesiti, édes Móric, — kiáltott föl Mártha derülten. — A legkomolyabb dolgokat is meg lehet tréfásan mondani s mosolygó ajkkal a legnagyobb dolgokat végezhetjük. Az öregek, kik még nevetni tudnak, fiatalok, s a fiatalok, kik szomoruaknak látszanak, öregek. Egykor te valamennyi barátunk közt a legelmésebb voltál s a legjobb ötleteid voltak. A legmulatságosabb csinyeket te gondoltad ki s legjobban értetted, hogy kell az embereket elbolonditani. Mostanában afféle jámbor, unalmas fickó vagy.

— Csevegni vagy halászni jöttél ide Mártha? — kérdé Móric.

— Halászni.

— Akkor az Islette felé fogok evezni. Ily este, a minő ez is, nagy halakat fogunk látni.

— Én nem szeretem azokat a sziklákat ott az előhegyeken; nagyon jól ismerem már, — viszonzá a leányka. — Különben is, a tűz fényénél olyan halványak azok, mint a márvány; mauzoleumokhoz hasonlitanak; én pedig mindazt utálom, a mi a halálra emlékeztet. Örömestebb nézem a vörös gránitot, ott az öböl tulsó oldalán; azt lehetne hinni, hogy a szirtek élnek; hogy vér kereng ereikben. Világitásnál megszinesednek, mig a mészkő, mint sirkő fehériti azokat meg.

— Engedelmes szolgád, Mártha megfordul s a gránit felé tart. Imádom a szeszélyeidet, habár nem mindenkor osztozom izlésedben. Menjünk hát a gránit felé s legyünk vidámak. Melletted, légy meggyőződve, nem ismerek tartós komorságot. Az idő rendkivül kedvező. Ha messzebb kievezünk, nagy halakat foghatunk. A tenger akkor szép, ha a mélyebb helyekig hatolunk.

Leonard lehuzta saruit s lábait a bárka párkányára kinyujtva füröszté, mig Móric evezett.

(Vége köv.)

PETŐFI SÁNDOR ÉLETÉBŐL.

(Folyt. és vége.)

Bécs leigázása után Windischgrätz Magyarország leverésére indult; s előcsapatjai már Buda közelében portyáztak.

A magyar kormányzat, az országgyülés tagjai, a hadsereg: a magyar Tiszá vonal mögé s Debrecenbe voltak kénytelenek menekülni.

1849. évi január hó első felében a Debrecenben kiadott »Alföldi Hirlap« volt az egyetlen magyar hirlap, melyet közlönyeül tudott használni a »magyar nemzet kormánya.«

Ennek 1849-ki 2-ik száma küldötte szét Kossuth következő rendeletét.

»Rendelet: melynél fogva szoros felelősség terhe s rögtöni elmozditás büntetése alatt minden postahivatalnok odautasittatik, hogy az »Alföldi Hirlap« ezen 2-ik számához csatolt s a **nemzet kormánya nevében Debrecen városa közönségéhez** f. évi január 6-ról intézett szózatot oda érkezte után, rögtön több példányban mindazon város és község elöljáróihoz elküldje, kik leveleiket, vagy hirlapjaikat rendesen azon postaállomásról szokták megkapni — Egyszersmind az ország minden községének elöljárói szoros felelősség terhe alatt köteleztetnek ezen szózatot, az e végre mielőbb összehivott nép előtt felolvasni és közhirré tenni. Kelt Debrecenben jan. 6. 1849. A honvédelmi bizottmnny elnöke: Kossuth Lajos« Ezután következett a szózat, melyben Kossuth tudtul adja »Debrecen városa közönségének« hogy »az országgyülés határozata következtében: ugy a törvényhozó test maga, mint az ország kormánya Debrecenbe megérkezett.« — E tősgyökeres magyar város köréből fog Magyarország megmentetni és nemzeti szabadságunk biztosittatni! sat. sat.

Iszonyu hideg és úttalan téli időben történt meg ezen Debrecenbe irányzott népvándorlás.

Az utazás sok embernek s családnak tette tönkre az egészségét, minthogy az egészen váratlanul következett be. Sem a menekülők, sem Debrecen város lakosai nem valának legkevésbbé is hozzáké-szülve.

*

Az 1848-ki máreiusi napok bevezető müveletei után itett-vétett a »Petőfi temperamentuma«, hogy bárcsak mint népvezető rendelkezhetnék a vak szenvedélytől ösztönzött nagy tömeggel, a párisi nagy forradalom borzalmas jeleneteinek másolatban való »scenirozása« végett.

A »francia forradalom menetele« neki eszményképe volt; épen ezért a »francia forradalom« kiválóbb mozzanatairól — 1789-ki március 8 tól fogva — 1795-ki október 26-ig naplószerü kivonatot készitett.

Ő a magyar polgártársak lassu és »sok beszédü« politikacsinálását utálta s azt hirlapi cikkekben is megtámadta s gunyolta. A feltétlen polgártársi egyenlőséget, semmiképen nem korlátolt szabadságot, a barrikadokon viaskodó veres forradalmárok gyilkoló harcát s mámoros diadalát szerette volna megtestesülve látni.

Különösen a »respublika« kikiáltását akarta mindenáron elérni.

Ezek miatti lelki vivódásait: az 1848-diki március 15-től april 29-ig vezetett Naplóba foglalta egybe; és az »Életképek« s »Március 15-ike« hasábjain világot látott cikkeiben ismételve hangoztatta. A »Nincs többé szeretett király«, valamint a többi hasonló irányu s tartalmu költeményei s a respublica kikiáltása után való rajongás azonban népszerüségét mindinkább aláásták.

Különösnn két esemény tette őt elvakultan dühössé. Először az: hogy március 16-tól kezdve egy egész hónapon át a két fővárosban egymást érte a sok üdvözlő szónoklat, fáklyászene, kivilágitás; egy szóval a sok mindenféle nagyzási s tömjénezési ceremonia: előbb Nyári és Klauzál, azután Wesselényi s Eötvös, ezek után Batthyáni, Kossuth, Széchenyi, végül pedig István nádor tiszteletére — »Vigyázzatok, hogy ezek után a fényes éjek után, sötét napok ne következzenek!« — »Borzasztó vasárnapi nép vagyunk! . . . Talán azért vagyunk olyan rongyosak, mert mindig ragyogni akartunk!« Eként szólaltak meg bosszankodásának kitörései.

Azonban azon kudarc keseritette el legmélyebben, hogy a Kiskunságon országgyülési követté nem választották meg. A megválasztott Nagy Károlyt »élet halál viadalra« hivta ki, a miért hogy »elrabolta tőle a követséget.«

*

*

1848-ki julius 2-án Debrecenben »Alföldi Hirlap« cimmel az első vidéki magyar politikai hirlapot inditottam meg. A fővárosból lapomnak tetétleni Farkas Károly és Komlósy Imre Debrecen város követei, — valának állandó levelezői, dolgozótársai, különösen Farkas K. a mérvadó körökből olyan hireket tudott igen korán megirni, melyeket a fővárosi lapok irói sem tudtak elébb kiszámuklálni. De hogy közvetlen szemlélődés után is megismerjem az országgyülés belviszonyait s a rohamosan változó események tényezőit: Augusztus elején Pestre mentem; s mint lapszerkesztő Ludvigh János képviselőházi jegyzőtől állandó jegyet kaptam, melylyel folyvást bejárhattam a képviselőházba. Ekkor a lapszerkesztőknek nem volt elkülönzött helyük, hanem a képviselők padjaiba vagy bárhova beülvén, ott jegyezgettek.

A márciusi napoknak, — minden azelőtti urbéri, egyéni, nemesi állapotokat és jogviszonyokat egyszerre széttépő eseményei — a néptömeget teljesen váratlan és készületlenül lepvén meg, a köznép értelmesebb része, mindenféle olyan népszerü nyomtatványokat, ponyvairodalmi termékeket keresgélt, a melyekből tájékozódást, körülményes felvilágositást találhatna a rohamosan beállott csodálatos átváltozásokra vonatkozólag.

Ez okon Lajos öcsém (a debreceni könyvárus) azzal bizott meg, hogy irassak Petőfivel valami olyan ponvairodalmi versezetet az »alkotmányos királyság szelleméban az uj magyar aeráról.«

Petőfi mint republikanus, természetesen, erre nem vállalkozott.

Pesten tartózkodásom alatt reggelenként a gőzhajón Sárosy Gyulával (őt az igazságügyminiszter az aradi váltótörvényszéktől akkor tette át Pestre a váltófeltörvényszékhez) a Császárfürdőbe jártam. Ez alkalommal többször beszélgettünk a nép szellemi fejlesztéséről, a ponyvairodalom feladatairól. Elbeszéltem neki, hogy Petőfi felszólitásomra olyan irányzatu versezet irására nem vállalkozott.

Midőn 1849-ki február végén hazakerültem az erdélyi táborozásból, — Sárosyt is, mint menekültet, Debrecenben találtam. Első találkozásunkkor azonnal azzal az értesitéssel lepett meg: hogy ő vállalkozott az általam Petőfinél hiába szorgalmazott ponyvairodalmi versezet megirására.

Sárosy e versezettel csak 1849-iki május végére készült el és »junius 1-ső napján, pénteken délután 3 órakor a kollégiumban, a mint csak szuszszal birta, világhallattára megfútta az Aranytrombitát, melyet az örök igazság parancsolatjára, ő a népnek készitett.« Az aztán egy hét mulva megjelent e cimmel: »Ponyvára került Aranytrombita, az örök igazság parancsolatjára mondva csinálta Sárosi Gyula.«

Ezzel egyidejüleg Arany János és Komlósy Imre is hozzá fogtak olyan ponyvairodalmi versezetek készitéséhez.

Arany János az »Alföldi Hirlap« 1849-ki junius 3 iki, 57-ik számában közölt ily cimmel: »Mutatvány a ponyvairodalomnak, Arany Jánostól készitett legujabb termékeiből« 5 versszakot, melynek utolsó verse eként szólott:

Száradjon el inkább
A két kezem vállig;
Hisz még én belőlem
Derék honvéd válik.
Megyek Debrecenbe
Jó éjszakát bátya! —
Leszek még a világ
Kossuth katonája,
Ország katonája.

(Ugy emlékszem, hogy e versezet nem található fel Arany összes költeményei közt.)

Komlósy versezetének pedig ez volt a cime: »Tárogató vasárnap délutáni olvasmány. A népnek irta Debrecen fia.«

E két műből csak mutatványok jutottak az olvasó-közönség kezébe; a kinyomatott ivek, — a muszkák jövetele miatt, — idejében megsemmisittettek.

Az »első felelős független magyar minisztérium« uralomba lépésekor, H.-Szoboszlóról vagy Böszörményből egy Silye nevű kovácsmester (a nevekre már határozottan nem emlékszem) beállitott Telegdi könyvároshoz Debrecenben egy pár csirkével és egy csomó kézirattal. Mind a kettőt felajánlotta ajándékban, azon szerény kéréssel, hogy ha alkalmasnak találja a kézirat tartalmát, — nyomassa ki.

A versezet csekély igazitással megérdemelte a kinyomatást. »A magyarok aranykora« cimmel jelent meg; s belőle maga a Telegdi-könyvkereskedés legalább 200,000,

mond kétszázezer példányt eladott, daeára annak, hogy az ország különböző vidékein utánnyomatták.

A versezetnek az volt a legszebb része, a melyben elmondatik: miként hallgatta meg Ferdinánd király a magyarok kérését s mi módon nevezte ki a »független felelős ministerium« tagjait. A versben erősen vala hangsulyozva, hogy »van szeretett király«.

Petőfi a versezet ezen refrainjéről »forradalmi naplója« utolsó lapján következőleg emlékszik meg:

»Valami Böszörményi nemzetőr a »Királyokhoz« cimzett versemre egy ellenverset irt. Ez aztán a gyerek! e majd megőrzi a nemzetet. Vigyázzatok rá Ez a fiatal óriás azt bizonyitgatja ellenem, hogy »van szeretett király.« Jól van hát no, legyen, isten neki! de ha azok, kik a királyokat szeretik, mindnyájan ilyen legények, mint ő kelme, ugyan nagyra lehetnek velök a királyok. Szegény királyok! most már igazán sajnálni kezdelek benneteket, azt látván, hogy ily nyomoru procatorokra szorultatok. Ebben a versben engem mindenféle cimmel tisztelnek meg; a legszelidebbek ezek: hongyülölő, honáruló! — Megnevezzem azt a fickót, ki engem e nevekkel illet? Nem fogom megnevezni. Ő belém kapaszkodott, hogy fölemeljem magammal... nem nyulok tiszta tollammal szennyes nevéhez... lerugom őt, mint férget, mely csizmámra mászott.«

A hajdúnemzetőr versiróról Petőfi igy emlékezett meg; Wesselényi ellenben köszönetet küldött a népies vers megirásáért.

*

Ott voltam a képviselőházban 1848-ki augusztus 21-én, mikor Vörösmarty a »hadügyben többséggel szavazott.« E tettért Petőfi »Vörösmartyhoz« cimmel, elkeseredetten mérges verset csapott a Vörösmarty szeme közé. Költeményét eként fejezte be:

Ki hitte volna! Én nem hittem,
Hogy neved is, a fényes név,
Hazánk egén csak rövid létű,
Futó csillag volt, nem egyéb.
Omoljatok, szemeim könyüi
E lehullott szép csillagért!
Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.

E kiméletlen fellépés Petőfit a hálátlanság szinében tüntette fel, mert a közönség jól tudta azt, hogy mit mindent tett érte Vörösmarty.

Petőfi ettől fogva eltünt a fővárosi küzdtérről. Elvonultan, leginkább nejének és rajongásainak élt.

Neje várandós állapotban lévén, 1848-ki december elején már Debrecenbe költöztek. Innen Petőfi december 8-ról levelet küldött a képviselőházhoz, melyet 11-én olvastak fel a ház előtt. E »felszólitás« mellett:

Trombita harsog! dob pereg!
Kész a csatára a sereg,
Előre!

kezdetü versét a végett mutatta be, hogy ha eléggé buzditónak találja e költeményt a ház Marseillaise-szerü használatra, nyomassa ki és osztassa szét a magyar táborban.

A felszólitás eredmény nélkül hangzott el.

December 15-én azt irta Petőfi Szalontára: »délben fiam született; azt holnap, vagy holnapután Zoltánnak keresztelik; s keresztapja s anyja bizonyosan Arany János s Arany Jánosné lesznek.«

Az 1848-ik év utolsó napjai, — a magyar szabadságharc sorsát illetőleg kétségbejtő fordulattal végződtek. Magyarországon a diadalra való kilátások szinte minden ponton kétségeseknek látszottak Csupán Erdély felől kezdett egy keveset derülni.

Bem Deés felől ekkor inditotta meg a müködést s kezdette el maga előtt kergetni az osztrák hadakat, az oláh és szász rablókat Ha a folytonos siker könnyü diadalai elbizakodottá nem teszik: nem szakadt volna rá N.-Szeben alatt a nagy katastrófa s Puchner nem verte volna őt tönkre.

Petőfi már Bem mellett segédtiszteskedett, a midőn ennek január 21-én N.-Szeben alól — Nagy Szelindek felé kellett visszavonulni.

Petőfiné fiával Debrecenben maradt; — Vörösmartyék viselték gondját.

Én 1848. évi november közepétől fogva Erdélyben vettem részt a hadjáratban a debreceni verespántlikások közt.

Az »Alföldi Hirlap« szerkesztőségének tagjai és munkatársai, hogy a tényleges jó példaadásban tettleg előljárjunk: Aradnál és Erdélyben izleltük a téli katonáskodás kinszenvedéseit. Az »Alföldi Hirlap«-ot Lajos

öcsém, Fésűs András ref. lelkész, Szoboszlói püspök állitgatták össze, a hogy tudták, nehogy megjelenése fennakadjon.

A Debreczenben időközben beállott nehéz viszonyok miatt sürgették hazatérésemet. Fagyos, hideg estalkonyat volt s metsző, éles szél fujdogált a hóval fedett vidék felett, midőn Váradon túl, az elhagyott országuton könnyü parasztszekér gördült felénk.

A szekéren Petőfi ült magában. Érdélybe, Bemhez sietett vissza.

Egymásra ismervén, mindketten leugrottunk a szekérről, hogy kezet szoritsunk.

Petőfi nevetve kiáltott felém: »Ismét az országuton találkozunk! Debreczenben kerestelek a mult év végén . . . Most mint a Bem futárja voltam Debreczenben! . . .« Azután pár szóval megemlité, hogy a »nyakravaló« miatt összeütközése volt Debreczenben a hadügyminiszterrel.

Metsző, hideg szél fúván, siettünk szekérre ülni s tovább hajtatni.

Petőfi, mint Bem adjutánsa, ott volt a vizaknai, szerdahelyi, szászsebesi, szászvárosi és piskii csatázásoknál; — február 8-án, mint Debreczenbe inditott futár, akkor hagyta el a tábort, mikor Bem egyesült az Arad felől odaérkezett segédsereggel.

Február 12-én Debreczenben volt; innen február 22-én irt levelében kérte Arany Jánost, hogy feleségét s fiát vigye el magához Szalontára. Aranyné azonnal Debreczenbe jött s Petőfinét fiával s a dajkával együtt Szalontára szállitotta.

Ekkor történt az Debreczenben, hogy Petőfi a hadügyminiszternél február 16-án honvéd-egyenruhában, nyakravaló nélkül jelentkezvén, ezért őt Mészáros komolyan megleckézte. Erre Petőfi Mészáros Lázárhoz, február 17-iki kelettel egy »indulatos« kitörésekkel »spékelt« levelet és »Nyakravaló« s »Egy goromba tábornokhoz« cimmel két verset irt, melyek tartalma arról tanuskodott, hogy Petőfinek fogalma sem volt a katonai »disciplináról és subordinatióról.«

Petőfi a miatt,hogy »egyenruhája mellett« nyakravaló viselését kivánták tőle határtalan haragra gyuladt, s ezt irta Mészárosnak: »kapitányi egyenruhámat levetettem, miután a nyakravaló nem hordás végett több leckézést vagy plane kényszeritést nincs kedvem tűrni. Én tettem már annyi szolgálatot a hazának, hogy nekem meglehetne azt engedni, hogy a hazát nyakravaló nélkül is védhessem« sat.

E levél megjelent a Közlönyben; s elképzelhetni, hogy a »nyakravaló perpatvar«-t miként fogadta és commentálta a nagy közönség.

Petőfivel 1849-ki május közepén találkoztam utoljára Debreczenben.

Ekkor ismét nagyon el volt keseredve a miatt, hogy Kossuth és Klapka, — helyettes hadügyminiszter, — rosszul fogadták s kurtán bántak el vele.

Viszontagságait Pesten május 17-én kelt, s franciául irt levelében adta tudtára Bemnek. E levélben többek közt ezek foglaltatnak: »a Klapkával történt jelenet után egyetlen teendőm volt: ujra lemondani. Elfogadta lemondásomat. Szolnokról irtam neki magaviseletéhez illendő hangon, már mint polgárember s nem katona; mindamellett itt befogatott s nem restelte eltagadni, hogy elfogadta volna lemondásomat; s azt állitani, hogy ennélfogva még hatósága alá tartozom; s ha nem volnék Petőfi, levelemért 24 óra alatt felakasztatna« sat.

Bem Petőfinek Kurz segédtiszte által utiköltségre 200 frtot küldött, azon felhivással, hogy menjen hozzá Erdélybe. Ő eleinte vonakodott; s csak julius közpén szánta el magát az odautazásra.

Feleségét Tordán hagyta Miklós Miklós ref. lelkésznél. Marosvásárhelyről irta utolsó levelét feleségéhez; s ebben következőleg irta le Bemmel találkozását: »Bemmel Bereczken találkoztam, megálltam hintaja mellett s köszöntem neki; ő oda pillant, megismer, elkiáltja magát s kinyujtja felém karjait, én felugrom, nyakába borultam, összeöleltük s csókoltuk egymást. »Mon fils, mon fils, mon fils!« szólt az öreg sirva. A körülálló népség azt kérdezte Egresi Gábortól, »hogy fia ez a generalisnak?« Most még sokkal nyájasabb, szivesebb, atyaibb irántam, mint eddig; pedig ez előtt is az volt. Ma azt mondta a másik segédtisztnek: »Melden sie dem Kriegsministerium, aber geben sie acht, melden sie das wörtlich: Mein Adjutant der Major Petőfi, welcher abgedankt hat wegen der schändlichen Behandlung des Generals Klapka, — ist wieder in Dienst getreten.«

*

A muszkák junius végén Tokaj felől Debrecen felé tartván, — én Békésmegyén és Szolnokon át Pestre menekültem; s itt óvatosan félrehuzódtam, mivel a debreceni csata után, — egy lengyel származásu ismerősöm — a ki a Haynau irodájában volt ideiglenesen alkalmazva, — bizalmasan értesitett, hogy a debreceni muszkavezetők személyleirásomat felküldötték a Haynau-irodába parányi egyéniségem kerestetése s elfogatása végett.

A hadjárat kétségbeejtő fordulatairól, — a világosi katastrófáról, a magyar hadsereg végső sorsáról hetekig nem tudtunk semmi bizonyost; a világosi fegyver lerakást . . . Görgey müveleteit sat. pedig képtelenségeknek tartottuk . . . . . Nem tudtuk elhinni.

Augusztus második felében jelentek meg a bécsi lapokban, különösen a »Wanderer« s »Ostdeutsche Post«-ban a körülményesen tájékoztató tudósitások; a melyek aztán végkép szétrobbantották addigi reménykedéseinket.

A »komáromi kapituláció« teljesen véget vetett minden hitnek és reménynek.

A meseszerüleg előállott országos állapotok chaosa közepett végig küzdött szabadságharc, az orosz hatalom beavatkozása által, mint egy világra szóló, vérbe fojtott tragédia ért véget.

Petőfiről csak annyi hallatszott, hogy augusztus hó első napján Bem közelében és S e g e s v á r n á l vala utoljára látható.

Petőfi mint ismeretlen utakon előretörő üstököscsillag tünt föl; hasonlómódon váratlanul tünt le a napiélet és a harci küzdelmek láthatáráról, — a földi hányattatások szinpadáról.

Ezerféle találgatás s hiresztelés váltogatta fel egymást arra nézve, hogy hol lehet s mi történthetett Petőfivel?

E hiresztelések s találgatások azonban főleg addig forogtak közszájon, mig a hirlapok közzé nem tették a hymen-hirt, hogy Petőfi Sándor f e l e s é g e annyira megbizonyosodott m á r férje haláláról, hogy »sietősen elérkezettnek látta az időt: m á s f é r j j e l l é p n i h á z a s s á g r a.«

Petőfi egyénisége lassankint legenda-alakjává változott át a költészetnek.

A mindennapi élet küzdelmei közt vivódott ember eltünt előlünk, hogy helyet adjon a költőnek, »ki holta után tovább él; maga por már, mégis lelket önt nemzetébe s egyre emelkedő hangon hirdeti dicsőségét, szabadságát s nemes hevét a magyar nemzetnek.«

TELEGDI LÁSZLÓ.

„ILYEN AZ ÉLET.“

(Elbeszélések. Irta K o s o v i t z Rezső. Esztergom, 1884. Ára 1 frt 20 kr.)

A mi e novella-köteten először is dicséretet provokál: az a nyomdai kiállitás. Ime egy ritka csinnal készült munka, mely azt mutatja, hogy a vidéki tipográfia is igen kedvező lendületet vesz. A kritikusnak nem szabad az ilyen előtt szemet hunyni s azért bizvást megemlithetjük: Buzárovits Gusztáv lépést halad az izléssel.

Kár, hogy a külsőnek nem felel meg a benső tartalom A fényes keretben a fogyatékos kép annál rosszabbul hat. Mert nem sokat ér az a három novella, melyet Kosovitz Rezső (irói névnek nem igen jó hangzásu) itt összefoglalt s a könyvpiacra bocsátott. Ketteje különösen gyönge, sőt gyarló elbeszélésféle; s más jót nem találunk bennök, mint a styl bizonyos könnyedségét. Ennek kell kárpótolnia minden hiányzó jót, és minden meglevő rosszat.

Az előadás élénksége mindjárt az első elbeszélésben tünik föl. Cime: »A ki egyszerre kettőnek tette a szépet.« De mást nem is igen dicsérhetünk e satira-félén. Tartalma selejtes, izléstelen, sok oly élecel, fordulattal megrakva, a milyeneket a diákság s ennek is a szellemtelenebb része, szokott a saját mulattatására elbeszélni.

Nézzük csak, mint humorizál a szerző

Az elbeszélés hőse azzal kezdi, hogy az adókönyv ellen izgat, mert mióta adókönyv van a guta-ütési esetek száma igen gyakori. Ő is kapott ilyen »veszedelmes portékát« s megy vele az adó-hivatalba. A lépcsőn egy öleb téved lábai alá, hősünk megijed, mert a kutya »egy magastermetü, kövér hölgy«-é, a ki most lélekszakadva »inal« feléje.

— Ezer bocsánat, tisztelt nagysád, ügyetlenségemért, — rebegém s z ö r n y ü s é g e s m e g i n d u l á s s a l.

Ezzel az exkuzálással megnyeri a kutya-történet elbeszélője az urhölgy kegyét, a kit aztán az érdekes ismerkedés után sürüen meglátogat. Kürbiskern Eulália, mint

háziasszony szivesen látja őt, de fáj neki, hogy Hekla, az öleb nem osztja a szivességet. A kutya ellensége marad a vendégnek. Ez kénytelen cukorkákkal megnyerni a dacos állatot s a mikor aztán Hekla simulékonyabb lesz a hős iránt, Eulália is »sokkal inkább fület nyit az ő lelkendezéseinek.« A kövér hölgy azonban, észrevéve, hogy az udvarló inkább csak a pénzére vágyik, morális prédikácziókat tart neki, melyektől nemcsak a szerelmes, hanem »még Hekla is megcsömörlött«.

De végre is eljő a szerelmi vallomás órája. Ime itt a jelenet egy része, a mint azt a hős maga elmondja:

— Én forrón szeretem, — tüzeskedtem, és gyorsan ajkaimhoz vittem nagy, húsos kezét.

— Heklát? — kérdé kerekre nyilt szemekkel.

— Dehogy! Nagysádot!

— És kedves, jó Heklámat nem? — lobbantá szememre.

— De, sokkal jobban szeretem életemnél, sőt mindennél hivebben, igazabban a kerek föld hátán.

— És nem engemet?

— Hisz nagysádról szóltam.

— Hát nem Hekláról?

— Arról csak akartam

S ez igy megy tovább. Eulália nem hódol meg s most a különös udvarló költeményekkel ostromolja; majd »Hekla rettenetes szépségére« esküszik, hogy nem élhet Eulália nélkül. De mind hasztalan. A kövér hölgy hajthatatlan marad; ő az ifjut nem szereti, de igenis ölebét: a melyet »szenvedélyesen össze-vissza csókol«. Ő pedig az udvarló, az »undor bizonyos nemével nézte ezt«; a mikor pedig panaszlá, hogy szerencsétlen: Eulália azt ajánlja, hogy csókolja meg ő is Heklát és »mindjárt nem érzi magát szerencsétlennek, hanem túlboldognak.«

Most bosszut esküszik a hős. Heklának meg kell halnia. Dynamit-cukorkákat ad a szegény állatnak s ez két óra alatt elpusztul. Most már azt hiszi, hogy a kétségbeesett hölgy hallgat rá. De csalódik:

— Vigasztalhatatlan leszek mindhalálig. — mondá Eulália.

— Dehogy lesz, csak rám hallgasson.

— Majd ha elmult — a gyászév.

Tudniillik az ölebért! S az izléstelenség tovább is tart, mert Heklát koporsóba teszik, ravatalra helyezik el, virágok és koszoruk közé. A temetés után aztán Eulália megbizza udvarlóját, hogy keresse föl Tavasi Ignáczot. El is megy, föl is keresi abban a reményben, hogy e szivesség által is megnyeri a nőt és vele »kövér ezreseit«, melyekből mauzoleumot fog emeltetni Hekla »porladó csontjai, helyesebben zsiradéka fölé«. Aztán kisül, hogy ez a Tavasi Ignácz senki más, mint Eulália férje, kitől elvált, s a kivel most ölebe fölötti bánatában kibékül.

Ez a novella tartalma. Részletesen mondtam el elrettentő példa gyanánt, mert fájdalom, a mi provinciális iróink nagyobb része mind ilyen drasztikus, erőltetett, alantas izlésü történetekkel tölti meg a vidéki lapok tárczáit, s a velinpapiros köteteket is. S a mi a legkülönösebb, az ilyen fajta elbeszéléseknek közönségük is van s az »iró« rövid idő alatt lokális nagyság lesz, kinek egy-egy rajz-, vagy novella-kötetére százával jelentkeznek az aláirók, előfizetők, mig országos hirű irók müvei meg sem jelenthetnek a közönség részvétlensége miatt.

Van más humoros elbeszélés is a kötetben: »A buda-utcai szépség.« Ebben a szerző már jobban őrizkedett a banálitások-tól. Csak itt-ott sérti az izlést egy-egy lapos élc, semmitmondó frázis vagy durva és együgyü részlet. Ezeket azonban az idylli hang s a könnyed előadás még türhetőkké teszi. Az az illető szépség egy kedves, akaratos lányka, Anna, kit szülei valami Endréhez erőltetnek; mig ő Várlanti Dénest szereti. Ez a boldog ifju nagymerészen szerelmes levélkét dob be Anna ablakán, de a ki átveszi az nem a leány, hanem ennek atyja. Most az ifjunak egymásután az apa és a vetélytárs támadását kell eltürnie. De Anna szereti őt, titkon találkozik vele, mig az apa rájön s végre is hozzá adja a lányt.

Szokatlanabb fordulat, uj részlet nincs az elbeszélésben. Az alakok sincsenek valami érdekesen s életteljesen jellemezve; de az elbeszélés hangja egészben véve tetszetős a fiatal szivek reményét, ábrándját, vakmerőségét, s küzdelmeinek mulattató komolyságát néha jól rajzolja a szerző. De mit szóljunk az ilyen szellemeskedéshez, melyet Endre és Várlanti üznek:

— Uram, — dühösködött felém rohanva az ősi kardomra szórt gyalázatot csak vérrel moshatja le!

Nem estem ki sodromból.

Csak alig palástolható ueveléssel viszonzám:
— Nagy szerencse, hogy házigazdám hentes, s így tüstént szolgálhatok különféle vérrel. T e t s z i k t a l á n s e r t é s - a v a g y m a l a c - v é r ?

És ez vastag velin-papiron, diszes betükkel nyomtatva olvasható!

A kétségkivül nagyon fiatal szerző tehetsége iránt semmi reményem nem volna s kötetével nem is foglalkoznám, legalább ily hosszan nem, ha meg nem irta volna az »Itthon mi vár reá?« cimű novellát, mely egészen komoly. Nem mintha ez sikerült mü volna, korántsem!, de olyan részletekkel találkozunk benne, a melyek arra mutatnak, hogy Kosovitz Rezsőnek van érzéke a hatásos dolgok iránt, csak megtalálja a kivánt tárgyat, melyet fel tud dolgozni.

A novella hőse Irlényi Alfréd egy hányt-vetett életű nyomdász, a ki törekvő ifjuból csavargó lesz, később megőrül s meghal kedvese karjai közt. Ott kezdődik az elbeszélés, hogy mint vándorló legény, elzüllve, tiz évi távollét után visszatér Dornóba, hol valamikor megszerette Juliskát, a Korányi Pál szép leányát. A zsarnok apa nem akarta odadni Juliskát s erre a szerelmesek megszöktek. Budapesten jó munkát kapott Alfréd, s boldog volt szeretőjével, de aztán belekeveredett a nyomdász-strick ba, kolomposa lett a munkásoknak s csakhamar nyomorba jutott.

Kétségbeesésében külföldre szökik kedvese elől, s ott folytatja nyughatatlan életét. Eleinte feledni próbál, aztán bántja a lelkiismeret s ennek gyötrése alatt elveszti erélyét s elkallódik. Most koldus gyanánt visszatért Dornóba. Vajjon mi vár reá itthon? A mint az éjben ott elmélkedik, rábukkan régi szeretőjére, Juliskára, a kit egy legény szerelmével ostromol. Alfréd megvédi e nőt, ez fölismeri benne a hűtelent, lakására viszi s ápolja; de a vándorló legényt a viszontlátás öröme s a lelkifurdalás megfosztja eszétől s őrült gyanánt elfut. De Juliska fölkeresi s midőn félholtra fagyva a városházán megtalálja, haza viszi s otthon ápolja. Alfréd lassan visszanyeri elmebeli tehetségét, de a mikor egészen meggyógyul s egy percben fölismeri Juliskáját: hirtelen meghal, özvegyen hagyva hátra a leányt annak gyermekével.

Ezt a történetet nem valami mélyebb psychologiával s nem is mindenütt motiválva, de érdekesen mondja el a szerző. Sok helyütt helytelenek a kitérések s az áradozások; de Juliska alakját igaz vonásokkal rajzolja, s Alfrédet is rokonszenvessé tudja tenni. A női önfeláldozás, megbocsátás festésére vannak meleg szinei s itt az iró öntudatossága meglepi az olvasót. A mese elmondásában, kikerekitésében is ügyesség nyilvánul s a szerző érti a módját, mint appelláljon a közönség szivére.

Ugylátszik Kosovitz Rezsőnek jóravaló irók tanulmányozására van legtöbb szüksége. Ne rösteljen okulni.

PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

A **»Petőfi társaság** vasárnap tartott zárt ülésében a jan. 6 diki nagygyülés programmjának összeállitásával foglalkozott. A felolvasások sorrendje az eddigi megállapodás szerint következő: 1 Elnöki megnyitó beszéd K o m ó c s y József alelnöktől. — 2. Titkári jelentés Á b r á n y i Emil másodtitkártól. — 3. Frankenburg Adolf emlékezete M i k s z á t h Kálmántól. — 4. Lyrai költemények S z á s z Gerőtől. — 5. Elbeszélés T o l n a i Lajostól. — 6. »Dózsa György« (költeméuy) Kiss Józseftől. 7. »Egy rut leány története« (elbeszélés) B a l á z s Sándortól. — Kilátása van a társaságnak arra is, hogy Dóczy Lajos tavaly megválasztott r. tag szintén ezen a közgyülésen tartja meg székfoglalóját.

Akadémiai almanach. A magyar tudományos akadémia almanachja 1885-re megjelent. Az almanach a naptáron, alapszabályokon és ügyrenden kivül feltüuteti az akadémia tagjait osztályonkint s a szerint, a mint tiszteleti, rendes, levelező vagy külső tagok. Kitünik ebből, hogy az akadémiának van 33 igazgató (egy hely üresedésben), 21 tiszteleti (három hely üresedésben) és 57 rendes (három hely üresedésben) tagja. A levelező és külső tagok száma 155, az utóbbiaké 98. Tudvalevő, hogy az akadémia a levelező tagok számát 156-ban szándékozik meghatározni; föltéve, hogy a jövő évi uagygyülésig levelező tag nem hal meg, a javaslat értelmében az akadémia 1885-ben csak egy levelező tagot választhat.

»Poszkiszli-naptár« az 1885-ki bátorságos esztendőre, rátanát Mihaszua András. E cim alatt jeleut meg a »Borsszem Jankó« hét irástudója által kiadott humoros naptár, mely méltán sorakozik jóhirü elözőihez. Nemcsak heten irták, hanem heten rajzolták is az Athenaeum által kiadott jóizü viccekkel telt kalendáriumot, melyuek az ára »1 igaz forint«

»Herkules-könyvtár.« E cim alatt P o r z s o l t Jenő és P o r z s o l t Kálmán szerkesztésében és Aigner Lajos kiadásában uj hézagpótló vállalat indul meg, mely a »Herkules« testgyakorlati közlönynyel párhuzamosan a testedző sport, a torna, athletika, csónakázás, korcsolyázás, velocipedezés uszás, vivás, szóval a testgyakorlatok összes nemeinek ismertetésére és terjesztésére szol-

gál. A »Herkules-könyvtár«-ban önálló becsü szakmunkák fognak megjelenni a testedző sport összes ágaiból. Minden kötet külön egészet képez és külön megrendelhető. E kötetek nélkülözhetetlen segédkönyvül szolgálnak ugy a tornatanárjelölteknek, tornatanárokuak, sportegyleti művezetőknek, mint a sportsmaneknek, tornászoknak, műkedvelőknek és teljesen laicusoknak, kik a »Herkules-könytár« egyes kötetei segitségével a testgyakorlatok összes nemeit elsajátithatják. Az összes eddigi magyar testgyakorlati irodalom két-három, jobbára elavult munkából állván, e vállalat régóta érzett hiányt fog pótolni. A vállalat első füzeteként meg fog jelenui: »A magyar labdajátékok könyve.« B o t k a József pályanyertes munkája után a »Magyar Athletikai Club« megbizásából irta Porzsolt Lajos. Gróf Eszterházy Mihály előszavával. A »Herkules-könyvtár« minden egyes kötetét az ország legjelesebb szakemberei irják s szép képek fogják disziteni. Nincs a testgyakorlatnak neme, melyre a »Herkules-könyvtár« ki ne terjeszkednék s igy rövid idő alatt ez a vállalat fogja megvetni a magyar testgyakorlati irodalom alapját.

»A divat, mint az emberi test eltorzitója« önálló kötetben is megjelent dr. P e r é n y i Józsefnek a budai körben tartott felolvasása, a mi által lehetővé van téve, hogy a fölolvasásban elmondott dolgok olyan széles és általános elterjedést nyerjenek, mint a minőt tényleg meg is érdemelnek. A kis füzet történelmi szempontból is foglalkozik azzal, hogy milyen régen divik az egészséges test eltorzitása — s a mi egyet jelent, a test egészségének megrontása — mindenféle divatok utján különösen a vad embereknél Mindez esztelenségnek modern, civilisált formáira csak annyiban terjeszkedik ki, hogy a füzőkkel és cipőkkel foglalkozik részletesen, ábrákkal mutatva ki mind azt a satnyulást, mit a divatos füző és párisi cipő előidéz. Bebizonyitja egyuttal azt is, hogy sem az egyik, sem a másik legkevésbbé sem teszi még szebbekké azon részeket, a melyeket különben összenyomorit. Az érdekes s tanulságos mű 1 forintért kapható.

MŰVÉSZET.

A képzőművészeti társulat legközelebbi választmányi ülésében az igazgatósági jelentésből örvendetes dolgokról értesültek a választmány tagjai. E jelentes szerint az őszi kiállitásból 39 müvet vettek meg 19,139 frt 50 kr. értékben A Nadányiné-alapitványból ez évre esedékes 250 frtos ösztöndijat az igazgatóság Szobonya Mihálynak adományozta, a ki a kiállitáson levő »Beiratás« cimű festményével igyekezetének és haladásának elismerésre méltó jelét adta. A tagok részére a jövő évben kiosztandó müiapokul a következők választattak ki: 1. »Munkácsy Mihály müterme.« A mester ismert festménye után készült rézkarcban. 2. »Debreceni csikósverseny.« Heliogravure Wagner Sándor festménye után. 3. »Női arckép.« Doby Jenő rézmetszete, Lucidelnek az orsz. képtárban levő eredeti festménye után. — Ezután a fővárosi képzőmüvészeti bizottság megkeresésére a Budapest látképeire kitüzött pályázat biráló bizottságába a társulat Keleti Gusztávot és Vastagh Györgyöt választotta meg. A társulat tagjai javára f. hó 21-én tartandó sorsolásnál az ellenőrzés gyakorlására Barabás Miklós alelnököt és Morelli Gusztáv választmányi tagot kérték fel, egyszersmind megengedte a választmány, hogy az igazgatóság a társulati müvásárlásra előirányzott összeget. tekintettel a folyó évi jövedelemgyarapodásra, 1500 frttal emelhesse, mi által e célra a folyó évben összesen 6500 frt lesz fordítható. — Keleti Gusztáv igazgató bemutatta a társulat pártfogó tagjai részére — kik 1000 frtos alapitványt tettek — megrendelt diszokmány próbanyomatát, melynek fametszetét Schickedanz Albert rajza után Morelli Gusztáv készité. A próbanyomatot elfogadták s az alapszínekben teendő néhány ujabb kisérlet után a diszokmány ki is lesz osztható. A titkár bejelentette, hogy Benczur Gyula 50 frttal s egy névtelen adományozó 30 darab aranynyal gyarapitották a társulat nyugdijalapját.

A Lotz ünnepély A kiváló müvész tiszteletére rendezendő ünnepély bizottsága e napokban véglegesen döntött a müvésznek átnyujtandó emléktárgy kérdésében. Schickedanz Albert tervét fogadta el, mely szerint az emléktárgy diszes renaissance-stilü, amerikai diófából faragott szekrényke lesz s ebbe helyezik az összes müvészek által aláirt pergamen üdvözlő diplomát. Ezenkivül egy aranyérem is lesz benne, melynek egyik felén Lotz dombormivü arcképe, a másodikon pedig az évszám látható. E diszes emléktárgyakat a tervező felügyelete alatt az iparmüvészeti iskolában most készitik.

A történelmi arcképcsarnok helyiségei a várkerti bazárépületben már teljesen készen vannak s legközelebb megkezdik a képek elhelyezését. A nemzeti muzeum képtárában levő arcképek jegyzékét Ligeti Antal képtárőr és Pulszky Károly, az orsz. képtár igazgatója, a napokban állitották egybe s terjesztették fel a muzeum igazgatósága utján a közoktatásügyi miniszterhez jóváhagyás végett. A muzeumban ugyanis több oly arckép van, a melynek eredete hitelességgel meg nem állapitható s melyeket a miniszter valószinüleg továbbra is a muzeum képtárában hagy. A muzeumi arcképek száma meghaladja a százat, melyeket a miniszter válaszának leérkezte után az időközben érkezett ajándék-képekkel együtt azonnal átszállitanak Budára s megkezdik a rendezést; az arcképcsarnok valószinüleg január 1-én lesz megnyitható.

Szobormüvek. Strobl Alajos több érdekes mellszobron dolgozik jelenleg Első helyen emlitjük ezek közül Lotz Károly életnagyságu mellszobrát, melyet az orsz. képzőművészeti társaság Lotz jubileumára rendelt meg. Zichy Jenő grófról dombormüvü mellszobrot készitett, mely diszmagyarban ábrázolja a grófot.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Wel[s]zmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

52 szám. 1884 December 28.

A NÉVTELEN LEVÉL.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

(Folyt. és vége.)

— Bocsánatot kérek, — mondá felindulástól remegő hangon — hogy ily korán háborgatom, de ugy jövök önhöz, mint családunk régi és őszinte barátjához. Házunkban katasztrófa van készülőben, s kérni jövök önt, vesse magát közbe, használja fel tekintélyét, befolyását, s tegyen egy végső kisérletet annál a boldogtalan asszonynál.

— Az isten szerelmeért, mi történt?

— Ön tudja . . . az a szerencsétlen levél . . . Nőm vonakodik átadni, makacsul ragaszkodik azon hazugságához, hogy elégette. Pedig nem igaz! Ily őrültséget józaneszü emberről nem lehet feltenni!

— A nőkről mindent fel lehet tenni, kivált ha oly játszi kedélyüek, mint Laura. Valóságos gyermek. Bizony nem sokkal komolyabb Iluskánál.

— A tréfának is kell lenni határának, s vannak oly dolgok, melyek nem képezhetik játék tárgyát. Teljes képtelenség, hogy a levelet elégette volna.

— Mért lenne képtelenség? Az asszonyoknál semmi sem képtelenség, józan itéletükre nézve teljesen megbizhatatlanok. Egészen képtelenek a különbségeket és hatásokat a komoly dolgok és a tréfák között helyesen megkülönböztetni és tiszteletben tartani. Aztán meg a balgaságért nem őt illeti az egész felelősség. A tüzbedobás gondolata öntől eredt, ő csak az ön akaratát hajtotta végre.

— Ejh, hát ki tehette fel, hogy valaki ily bolond tréfát ép észszel komolyan vegyen. Nem is hiszem.

— Aztán higyje meg Ferenc, hogy nem komoly dolog, hanem valami haszontalanság forog kérdésben, a mi épen nem érdemli meg, hogy önt ily drámai hangulatba ejtse. Jót állok róla, hogy majd ha megtudjuk, mindnyájan nevetni fogunk rajta.

— Honnan tudja ön, hisz ön sem olvasta azt a boldogtalan levelet!

— A levelet nem olvastam, de ismerem Laurát, s tudom, hogy bár egész a pajzánkodásig szereti a tréfát, bizonyos határokon túl sohasem lép. Legyen teljesen meggyőződve felőle, hogy valamely egészen jelentéktelen, szóra is alig érdemes dologról van és lehet szó.

— Hát akkor miért vonakodik oly makacsul átadni nekem a levelet?

— Valószinüleg azért, mert elégette.

— Nem hiszem! Egyátalában nem tudom, de nem is akarom elhinni!

— Vigyázzon Ferenc, ön megsérti nejét, a ki sokkal jobb, hűbb és szeretőbb nő, mintsem ezt megérdemelné.

— De mikor eszemet kell elvesztenem makacssága miatt. Én hiszek neki, szeretnék hinni, de mikor még a tartalmát is vonakodik tudatni velem. Csak legalább mondana valamit megnyugtatásomra. Habár valami hazugságot is. Csak nevet és tréfával akarja elütni a dolgot.

— Ez a legvilágosabb bizonysága, hogy itt egy semmiség, csupán egy túlhajtott tréfa forog kérdésben. Ha ön megnyugszik, lecsendesedik, s a helyett maga is hozzájárul a tréfához, pár nap alatt meg fogja tudni az egész dolgot, mert az asszonyok csak az oly titkokat tudják makacsul megőrizni, a melyek után kutatunk. Ha közönyt és egykedvüséget látnak, akkor a titkolódzás elveszti előttük minden ingerét, s a milyen csacskák, hát önmaguktól kifecsegik, a mit addig oly gondosan rejtettek. Azért térjen magához édes Ferenc, és ne engedje meg nejének azt a diadalt, hogy joga legyen kinevetni kiváncsiságáért. Az ördögben is, az embernek meg kell őrizni férji tekintélyét.

Soha sem szabad az asszonyokkal szemben gyöngéknek mutatnunk magunkat, mert ők azt irgalom nélkül ki tudják zsákmányolni.

— Köszönöm jó indulatját, uram.Ön minden áron meg akar engem nyugtatni. S épen ez mutatja, hogy maga is belátta, hogy van okom a nyugtalanságra, sőt, kimondom, mert nem szabad elhallgatnom a gyanakodásra is. Nem tagadom, féltékenység ébredt szivemben s azt állitom, hogy jogom is van rá. Ha nem neki állana érdekében, hogy meg ne ismerjem a levél tartalmát, már rég felhagyott volna a helytelen játékkal, s átadta volna nekem. Ezt önnek is be kell látnia, ha igazságos akar lenni.

— De ha igy áll a dolog, akkor mért nem beszél nejével egész komolyan?

— Azt hiszi nem tettem, de ő csak nevet, s azt hiszi, hogy szinlelt tréfájával elaltathat!

— Ferenc, gondolja meg mit beszél!

— Mindent meggondoltam, de már a végletekig el vagyok keseredve és engedni nem fogok. Bizalmam, hitem meg van rendülve, s ha az a boldogtalan asszony át nem adja a levelet, elhatároztam, hogy elfogok tőle válni!...

— Ferenc, Ferenc!

— Az együttélésnek csak ugy és akkor van értelme, ha a házasfelek egymás iránt tökéletesen föltétlen bizalommal viseltetnek!

— Ferenc, ön nem szereti többé nejét!

— Én nem szeretem? Ha belátna szivembe, s látná mit szenvedek, nem beszélne igy. Hisz attól tartok, hogy meg kell őrülnöm! azért kérem, könyörgök önnek uram, menjen el azon szerencsétlen asszonyhoz, beszéljen lelkére. Önnek talán sikerülni fog józan eszére hatni, s megértetni vele, hogy minden áron meg kell nyugtatnia, hogy csak ez által kerülhető ki a katastrófa! Megteszi?

— Hogy ne tenném? — mondám, s gyorsan öltözni kezdtem. — Azonnal hozzá megyek, s remélem, hogy mindent rendbehozok!

— Hol várjam be önt?

— Menjen ön hivatalába, ott fogom felkeresni. Csak nyugalom Ferenc, nyugalom és hidegvér!

— Várni fogom önt! mondá kezemet megszoritva és szomoruan eltávozott.

E rettentő helyzet engem is egészen felizgatott. Szeretem e kedves családot s rendkivül fájna és leverne, ha házi életük nyugalmát nem tudnám helyre állitani.

A legnagyobb zavar lepett meg. Mit tartsak a dolog felől? Laurát vegyem gyanuba? Nem, nem! Ismerem őt, becsületes, hű asszony? Vagy csakugyan oly meggondolatlan lett volna, s elégette volna ama boldogtalan levelet?

Oh asszonyok, asszonyok, mennyit kell miattatok szenvednünk!

Azonnal lakásukra mentem, a nélkül, hogy valamily tervem, vagy csak gondolatom is lett volna arra nézve, hogy mily eljárást kövessek a fiatal nő irányában. Mit mondjak neki? Mely oldalról, mely részen támadjam meg makacs hallgatását?!

Végre abban állapodtam meg, hogy egyszerüen elmondok neki mindent s feltárom előtte egész nyiltsággal, a helyzet komoly és fenyegető voltát s azután tanácskozni fogunk együtt, hogy mit kellessék cselekednie. Mert egyről előre bizonyos voltam: vagy csakugyan igazán elégette a levelet, vagy pedig Ferencnek van igaza, hogy annak tartalma olyan, hogy azt férje előtt minden áron érdekében áll eltitkolnia.

De miben állhat e gyászos titok?

A legjobb véleménynyel viseltettem jelleme felől, de akár mennyire is küzdöttem ellene, s akár mennyire igyekeztem is, magamtól e gondolatot elutasitani és bármily fájdalmasan esett is, mégis kénytelen voltam elfogadni, hogy a levél tartalmának olyannak kell lennie, mely őt férje szemében egy vagy más tekintetben compromittálni fogja.

Vagy csakugyan nem lenne az egész dolog egyéb pajzán tréfánál?! Ezt szerettem volna leginkább, ez lenne a legjobb megoldás? Szerettem volna hinni, de nem mertem. Ha nem forogna egyéb szóban tréfánál, azt egy oly okos és tapintatos asszony mint Laura, nem vitte volna ily végletig.

Midőn tehát lakásukhoz értem, csak óhajtásom és akaratom volt meg arra nézve, hogy viszálynkat elintézzem, de hogy mi módon, arra nézve a legkisebb ötletem sem volt.

Az idő oly korán volt, hogy bár a szertartások alól, mint a ház bizalmas embere, már rég fel voltam oldva, most még is il-

lendőnek és szükségesnek találtam magamat bejelentetni.

— A nagyságos asszony arra kéreti a tekintetes urat, sziveskedjék egy kissé a teremben várakozni. Még nincs felöltözködve, de azonnal kész leend.

A terembe léptem, s elkezdtem alá s fel járkálni A nyugtalanság és félelemtől annyira izgatott voltam, hogy lehetetlen volt ülve várakoznom.

De nem sokáig maradtam egyedül. Az ajtó megnyilt s a kis Iluska lépett a szobába pityeregve és vörösre sirt szemekkel.

Látása elrémitett. Szent isten, mily rémitő jelenetek folyhattak itt le, hogy a gyermek előtt is ismeretes már a családi viszály!

— Jó reggelt, bácsikám! A mama mindjárt jön, addig is engem küldött, hogy mulattassam a bácsit, de én most nem tudom mulattatni, mert én nagyon szomoru vagyok!

— Szomoru? Hát aztán mért olyan szomoru?

— El . . tör . . . tem . . . a ha . . jas ba . . bá . . mat! — mondá a gyermek fájdalmas zokogásban törve ki.

Nagy kő esett le szivemről. Megkönynyebbülten sóhajtottam fel. Tehát azért vannak szemei kisirva.

— No ezért ne busuljon kis Iluska, majd vesz magának a bácsi más hajas babát!

A gyermek megszünt sirni és láthatólag felvidult.

— De oly szép nincs több a világon, mint az enyém volt! a kezeit is lehetett mozgatni!

— Dehogy nincs, dehogy nincs! Van bizony még sokkal szebb, majd meglátja milyen szépet hozok én magának. Olyat a melyik sirni is tud.

— Sirni? — mondá a gyermek az elragadtatástól és bámulattól kezeit összecsapva. Hát olyan is van a világon?

— Van bizony! Csakhogy az olyanokat csak nagyon jó gyermekeknek adják.

— De fogai is legyenek ám! — mondá Iluska és már mosolygott is. Boldog gyermekkor, melyben a mosoly és könyü oly közel áll egymáshoz!

— Lesznek, lesznek!

— De olyanok, a miket ki lehet venni.

— Jaj, olyan fogak nincsenek!

— De bizony vannak bácsikám!

— Nincsenek kicsikém.

— De bizony vannak bácsikám.

— Nincsenek ha mondom.

— De bizony vannak bácsikám. A mamának is van kettő, én láttam mikor kivette és visszatette! Jaj istenem! — folytatá a gyermek és újból pityeregni kezdett — kibeszéltem, pedig hogy megparancsolta a mama, hogy ezt senkinek a világon el ne áruljam! De úgy-e kedves bácsikám, nem mondja meg a mamának? Igérje meg kedves bácsikám!

Mint a villám, ugy pattant ki agyamból egy gondolat. Ez az anyira rejtegetett titok! E gyermek ajkain a gondviselés szólalt meg, hogy szülői boldogságát megoltalmazza! Holláh, a parthie meg van nyerve! Nem dráma, hanem vigjáték lesz a tréfából!

— Hát nem igéri meg bácsikám? — kérdé a gyermek könyteit szemekkel és siró hangon.

Szegénykéről örömömben egészen megfeledkeztem!

— Hogy ne igérném meg kevdes Iluskám, megigérem, csak ne sirjon, egy kukkot sem fogok szólani a mamának.

— De a papának sem, mert neki éppen nem szabad tudni! mondta a mama nekem! Jaj istenem! jaj istenem! sóhajtá és ujból keserves sirásra fakadt.

— No, de ne sirjon hát kis Iluska, hisz már megigértem, hogy nem árulom el a mamának.

— Igen de most . . . már . . . nekem nem adnak olyan ba . . . bát . . . a ki sir . . . ni tud, mert én nem vagyok . . . jó gyermek . . . nem voltam . . . szófogadó.

Megnyugtattam az ártatlan gyermeket, és most már magam is teljesen megnyugodtam, mert meg voltam győződve, hogy e titok tudatában, most már nem lesz nehéz Laurát vallomásra birnom.

Ej asszonykám, asszonykám, hát anynyira hiuk vagyunk, hogy hiuságunk kedveért még házi boldogságunkat is kockára tesszük! Oh asszonyok, asszonyok mily gyönge köztetek még a legjobb is! . . .

Belépett a terembe, de egészen nyugodt, sőt vidám arccal. Ugy látszott, jól sejti a látogatás célját, s velem is folytatni akarja azon játékot, melylyel férjét annyira elkeseritette.

— Bocsánatot kérek, hogy várakoztat-

tam, — kezdé egész könnyedén — de kissé korán keltem, s nagyon rosz éjszakám volt. Kérem tessék helyet foglalni!

Nem fogadtam el az enyelgő hangot, hanem egész komolyan azt mondtam neki, hogy egy rendkivül komoly ügyben óhajtanék vele beszélni. — S ezzel egy jelentéktelen tekintetet vetettem a gyermekre.

Anyja megértette s kiküldte őt a szobából.

— Ferenc épen most távozott tőlem! — kezdém kitelhető ünnepélyességgel hangomban és arcomban.

— Képzelem, hogy mily ügyben verte fel oly korán, bizonyosan az a szamár levél! — mondá negélyzett, tréfás hangon és megkisérlé mosolyogni. De jól láttam, mekkora fáradságába került.

Beláttam, hogy nem lesz könnyü munkám, mint a titok megtudása után remélhettem. Makacs kis fejjel van dolgom, ki ugy látszik jól felszerelt állásban élet-halál védelemre és küzdelemre szánta magát.

Szerettem volna lehetőleg kiméletes lenni e kényes ügyben, de beláttam, hogy az lehetetlenség; hogy ha sikert akarok, hát a legmerészebb, a legdrasztikusabb eszközöktől sem szabad visszariadnom. A baj halálos, a veszedelem nagy, nem szabad visszariadnom a legfájdalmasabb műtéttől sem!

— Laura, Ferenc lázas felindulással és kétségbeeséssel jött hozzám. Szivében az a boldogtalan levél féltékenységet és gyanut ébresztett. Szükséges, hogy minden áron megnyugtassa, és fejéből a gyanus gondolatokat kiverje!

— Ugy, tehát kétkedik bennem, becsületemben, s gyanakodással gyaláz meg? Sőt valószinüleg önnek is értésére adta, a mit nekem is megmondott, hogy ha a levelet meg nem mutatom, hát elválik tőlem? Jó, hát legyen tetszése szerint! Ha ily semmiségért is ily könnyen el tud szakadni tőlem, szerető, hü nejétől, s leánya anyjától, akkor beleegyezem a válásba, sőt magam követelem azt! — Mondá a fiatal nő szenvedélyesen, és egészen megijedtem arcától, oly határozott és elszánt volt.

— De kedves gyermekem, nyugtassa meg magát, beszéljük meg a dolgot higgadt nyugalommal. Az ily kérdéseket szenvedélyesen nem lehet elintézni. Ön azt állitja, hogy az egész dolog csekélység, de nagy tévedésben van, s ugy látszik nem ismeri eléggé az emberi szivet s mindenek felett nem ismeri azt a rettenetes érzést, a mit féltékenységnek neveznek. Ez érzelem felébresztésére még sokkal csekélyebb körülmény is elegendő, mint egy levél, a melynek tartalmát elrejtik előlünk, s a mely épen ezért annál sokkal nagyobb erővel hat képzelődésünkre, s annál rettenetesebb gyanakodással tölti el szivünket. Ön befogja látni kedves gyermekem . . .

— Én nem látok be egyebet, minthogy férjem kétkedik jellememben, gyanakodással meri beszennyezni becsületességemet és ezzel ön szememben megsért és megaláz!

— De hisz csak öntől függ, hogy lábaihoz s bocsánat kérésre kényszeritse. Adja át neki azt a boldogtalan levelet, melynek tartalma megvagyok felőle győződve — sokkal kevésbé fontos és jelentékeny, mint a minőnek felhevült képzelődése tartja.

— Nem tehetem!

— Miért?

— Nem akarom!

— De kedves gyermekem, gondolja meg, hogy miről van szó! Hogy családi boldogságuk, egész jövendőjük forog kérdésben.

— Nem akarom!

— De az istenért, csak nem égette el azt a szerencsétlen levelet?

Kissé habozott feleletével, azután dacosan azt mondta, hogy elégette!

De hangja remegett és bizonytalan volt; örömel győződtem meg, hogy nem mondott igazat.

Beláttam, hogy itt az ideje fő érvem bombájának elpattantására.

— Szerettem volna egy kellemetlen meglepetéstől megkimélni — mondám mosolyogva — de oly makacs, hogy lehetetlenség. Titkolózása tökéletesen hasztalan, mert én már ismertem azt a féltve őrzött nagy titkot, s minthogy ön vonakodik Ferenc iránt őszinte lenni, hát én vagyok kénytelen őt e dolog felől felvilágositani. Ten nem kell, mert nem engedhetem meg, hogy két egymást szerető sziv önkezével rombolja szét boldogságát egy oly csekélység és haszontalanság miatt.

A fiatal nő ijedten és megdöbbenve nézett rám, de csakhamar gunyosan elmosolyodott.

— Ön ugy bánik velem, mint egy gyermekkel, játszatni akar. Honnan ismerhetné ön a levél tartalmát? — mondá látszólag nyugodt, de valóságban remegő és bizonytalan hangon

— És ha megmondom önnek, átadja ön akkor férjének a levelet? Egészen más szine lenne a dolognak és sokkal helyesebb is lenne, ha nem én. ha nem ön tudatná vele a titkot.

— Az lehetetlen. ön nem ismerheti azt.

— Semmi sem lehetetlenség. Bebizonyitom. Ön két hamis fogat tétetett magának s férje előtt azt rejtegeti.

A fiatal nő arca elsápadt, azután lángvörös lőn. Nagy szemeivel ugy bámult rám, mint valami kisértetre.

— Honnan tudja ön? kérdi felindult hangon.

— Az meg az én titkom! — felelém mosolyogva.

— Ah . . . a gyermek! . . . De Ferencz még nem tudja?

— Még nem, de egy óra mulva tudni fogja Vagy öntől, vagy tőlem. Öntől függ a választás.

— Itt van, vigye el ön neki! — Ezzel átnyujtotta a kebiéből elővont levelet.

— Megengedi, hogy átolvassam? — kérdém nevetve.

— Mért ne engedném meg? — felelé mosolyogva — hisz már úgy is kikémlelte tartalmát.

— Csak kitaláltam — mondám a levelet felbontva.

Mindössze két sorból állott, s tartalma következő

»Tudja ön, hogy neje hamis fogakat hord szájában?«

— És e nehány szó majdnem összezuzta házi boldogságukat?

— De hát csakugyan komolyan beszél ön bácsikám? És a Ferenc is komolyan beszél e? Én azt gondoltam. hogy csak tréfál! Hát oly bolondok a férfiak?

— Biz olyanok! — De hát mégis, mit gondol, ki irhatta a levelet.

— Nem tudom, de bizonyosan valamelyik jó barátném volt!

Ilyen közel van az életben egymáshoz a komédia és a tragédia!

EGY IFJU SZINÉSZNEK.

Nem tudom, mi vonzott: érdek, ábránd, álom:
Ott vagy »a v i l á g o t j e l e n t ő d e s z k á k o n!«
Abban a világban, melybe minden hazug,
S mégis örök-széphez, mennybe vezet az út.

Csodálatos világ, tüneményes ország!
A ki oda belép, istenek csókolják:
Lelke szárnyakat ölt, és jár égi útat. —
Ezerszer jaj annak, a ki alá zuhant!

Kit e föld megszédit, mosolya elcsábit,
S ezekért beváltja lelke szárnyalásit;
Kit nem kijelentés, égi tájak vonnak,
Az el van jegyezve sátánnak, pokolnak.

Jó angyalok helyett ölelik Syrének,
Nem érti. törvényét magasztosnak, szépnek;
A valóság szennyes hétköznapját éli
Mely megöli azt, mi ünnepi, eszményi.

Tudod, mi az eszmény? Álom, mely elringat;
Himpor a virágon, levegőben illat;
Talizmán, mely azt is, mi rút hitvány, törpe,
Átszüri, a látszat formájába öntve.

A ki eszményt imád, s azt lelkébe véste:
Szállhat le a költök tenger-mélységébe;
Kincset csak az talál, s emelhet ki onnan,
Melytől százezerek szive lángra lobban.

Álarcot viselhetsz, de szivet ne cserélj;
Ha indulat hevit, ragad a szenvedély:
Tanulj meg borongni Hamlet nagy bánatán,
Nemesen dühöngni, ott van Corolián.

De ember légy ott s itt; ne bohóc, ne satyr.
Kinek nevét hordja léhaság, kósza hir. —
Játszol csupán. ám de, képzeld, hogy t e a z v a g y:
Alkotásod igy lesz szép, örök. igaz, nagy.

Arcodat festheted; lelked legyen tiszta:
Csak fényes napból szál fényes sugár vissza. —
Mi lelkünk bélyegét viseli: az örök;
S egy napi életü, min a tömeg röhög.

Nézz a prófétákra kik szőrmezbe' járnak,
Eledelük vadméz szikján a pusztának;
Kő megvérzi lábuk, tövis bántja, tépi:
S ők csak arra néznek, mi isteni, égi.

Hagyd e hitvány földet; nézz a tiszta égre,
S meglesz küzdelmednek megérdemelt bére:
Isten irja fel a halhatatlanoknál,
Hogy az emberiség jóltevöje voltál.

SZÁSZ GERŐ.

A JUAN-ÖBÖLBEN.

Irta MADAME EDM. ADAM.

(Folyt. és vége.)

— Nem váltanál e föl, Leonard? — kérdezte barátja. — Én a tüzet akarom meggyujtani. Állva kell evezned s rám nézned, hogy segithess nekem a halak követésében vagy bevárásában.

Leonárd elkezdett evezni. Mikor a bárka az öböl egyik áramlatába befordult, oly könnyen szelte a tengert, hogy alig lehetett az elvonuló viz locsogását hallani.

Móric, a bárka előrészéhez hosszu, meghajtott vas kapcsot erősitett. Ennek a legvégén kosáralaku rács volt, melybe tüzet gyujtott. Aztán gyantás fát vett elő a kosárból a fiatal ember s meggyujtott két darabot. Mihelyt a lángok lobogtak, a rácsra tette azokat s más hasábokat helyezett az elsőkre. Fehér, tiszta tüz kedett lobogni, mely minden árnyat eltávolitott a bárkától.

A viz megrezzent, fölszivta a világosságot, s megtöltötte azzal magát. Móric néhány csöpp olajat öntött a tengerbe, mely azonnal megszelidült; egyetlenegy redő nem látszott rajta; oly sima és átlátszó volt, mint a tükör.

A rózsa- és lilaszin moszatok, selyemszalagjaikat engedték az áramlat irányában uszni. Aranysárga, violaszinü moh, sokszinü kököresinnel diszitve, boritá a vén sziklákat, mint örökké friss tavaszi ruhával. A medveláb-fű mint valamely nagy tintafolt hevert a szines növényszőnyegen. A habarc hosszu, fehér csápjai a tenger zöld moszataival vegyülve folytak odább. Az apró nappali halak fölébredtek s ijedve rejtőztek a mohok hajlékony bokrétái alá. Az éji halak pedig, megigéztetve a kápráztató világosságtól, követték a tovauszó bárkát.

— Igy nyomultak a Trytonok Amphitriténck az utjába, növelve kiséretét, — szólt Leonard, ki mindig kész volt az ő régi görög és latin tanulmányait alkalmazni. – Igy játszott Zephir az istennő lobogó hajával. Igy rezzentek meg a hullámok s terjesztettek világosságot.

Móric vastag molton ruhát viselt s föltette a hagyományos phrigiai sapkát. Kezébe vette a háromágu szigonyt s leguggolt mint egy bálvány, testének egyik felével a tenger amaz oldala felé fordulva, melyet a bárka előrésze hasitott át. A szigony nyele egész hosszában kezeiben feküdt, melyek térdén nyugodtak. A szigony vasa a vizet horzsolta.

E fiatal embert az egész vidéken a legügyesebb szigonyhalásznak tartották. Senki sem értett jobban a szigonydobáshoz s a kiválasztott hal bizonyos találásához, mint Márthának az imádója

Mártha, ki mindenütt talált a rajzoláshoz tárgyakat, épugy mint Leonard alkalmat a mythologiai hasonlatokra, a halászat e remét nagyon jellemzetesnek találta s noha már százszor is vett abban részt, mindig uj gyönyört érezett az ily kirándulásban.

Móric elfáradva, fölkelt guggoló helyzetéből. Minthogy ő magas, jól megtermett, széles vállu fiatal ember volt, a vastag molton-ruha némi telidedséget kölcsönzött neki. Mártha egyátalában nem volt közömbös, Móricnak a vidámsága és ügyessége iránt, midőn ennek a bárkájában volt. Minthogy a fiatal ember a szegényes vadászatban nem lelte örömét, az apró halak bátran uszkálhattak bárkája körül. Sapkája egy Masaniellónak regényes külsejét kölcsönözte neki. s a láng élénkité nap-barnitotta arcát. Mint egy antik harcos, dárdájára támaszkodva, várta ő, szigonyával a döfésére méltó áldozatot. A szikrák pereegése és sziporkázása, a dárdáknak a paizsokon való távoli zörgésére, csörömpölésére emlékeztetett. Sötét, ragyogó szemével, mely a nap sugaraival ugy, mint a tűz visszfényével a vizben egyaránt dacolt; szép idomu, mezetlen lábaival, izmos karjaival ugy tünt föl Móric, mint a tenger királya.

Egyszerre, Leonard felé fordult s egy mozdulatot tett, melyet az evező ifju követett. Csakhamar egy nagy tömeg ezüsthátu csuka felé közeledett a bárka. A halak vonakodtak közvetlen a napvilágitott viz vonalába menni.

Mártha vidáman nézett a halak felé.

Leonard forditott a bárkán. A lángoló rács világa most épen a halcsoportra vetődött.

Bámulatos erővel és ügyességgel vetette most Móric a háromágu szigonyt a csoport legizmosabb halára, melyet Mártha az ujjával kijelölt. A viz ketfelé vált s a hal hosszában vonta maga után a szigony nyelét és a kötelet, mely a halász karjára volt tekerve s melyet ennek hirtelen le kellett tekerni, mihelyt a szigony ellenállásra talált s az áldozat azt utolsó vonaglása közben tova ragadja. Néhány másodperc mulva a halász két kezével vonja magához a kötelet, szigonyt és a halat s emeli ki a vizből. A halat rendesen a fején vagy a derekán találja a szigony. Aztán egy deszkán vagy padon lekaparja a halász a pikkelyeket,

a halat a bárka aljára dobja, hol kimul és elveszti szép, csillogószinét, mely a vizben ékesiti.

Mindez oly gyorsan történt, hogy Móric, miután az első halat leszigonyozta, csakhamar következett utána a második és harmadik is. Sebesen evezett Leonard, üldözve az ijedten szétszéledt halakat. De a Mártha lelkesedése sem ismert határt; kiabált, dobogott a lábával s elriasztotta a csukákat, melyek alámerültek a tengerbe s végkép eltüntek.

Móric, ki boldog volt, midőn látta, hogy a leánykának örömet szerzett, eléggé tapintatos volt és semmi szemrehányást sem tett neki. Szigonyát keresztbe helyezte a bárkán, fölélesztette a tüzet s Leonarddal szemben ült le. Ez kissé ki volt fáradva. bevonta az evezőket s a bárkát a hullámok kényére bizta. Mártha a két fiatal ember közt ült. Mind a hárman örültek a halászat eredményének s oly diadalkiáltásba törtek ki, melytől még a kimulásban volt halak is majdnem ujra éledtek.

— Ugy-e, jól eveztem, Móric? — kérdé Leonard.

— Nagyon jól, nagyon jól.

— Nincs bátrabb és ügyesebb halász, mint a minő te vagy, szomszéd, — szólt a leány.

— A te kisujjad az első és legkövérebb halat fogta meg, — válaszolt Móric.

— Valóban? Nekem adod azt?

— Ám legyen a tied.

— Mivelhogy én vagyok a legvitézebb, én kapom a másodikat — mondá Leonard — s ha Móric a harmadikat érinteni merészelné, rögtön megfojtanám.

— Lemondok én arról a javadra, de csupán egy föltétel alatt.

— S mi lenne az?

— Hogy te a nővéredet nekem feleségül adod?

— Hiába igértem őt oda neked husvétkor; elmult a szent háromság napja is, a nélkül, hogy szóba hoztad volna azt. Most megtagadom tőled a kezét. Ma reggel említettem neked, hogy egyik tanulótársam bátyjának igértem őt oda. Vasárnap meg is kezdi udvarlását. Nincs tehát veszteni való időd, mert hát már ma péntek van. Ha te azon este Márthától igéretet nem csikarsz ki, szerelmed veszélyeztetve van. Kijelentem neked, hogy az én pártoltam ellenállhatatlan és ha Mártha őt meglátja . . .

— Elég, Leonard; tudom én jól, hogy te csak tréfálsz és mégis fájnak nekem a szavaid. Én ép oly keveset hiszek az általad emlegetett kérők valódiságában, mint a verebek a cseresznyefákra tüzött vázakéban. Ezek is tudják, hogy azok madárijesztők csupán és mégis félnek tőlük.

— Határozottan mondom neked, hogy ama tanulótársamnak a bátyja nem szalmaváz. Ugy telebeszéltem a fejét, hogy csaknem annyira szerelmes ő is, mint te vagy.

— Még sem hallgatsz?

— Inkább meghalok, semmint hallgassak! Ide figyelj: én Márthának ikertestvére vagyok, következéskép ő második énem. Azt akarom, hogy teljesen boldog legyen s egy szép fiatal ember férje legyen, a kit ő imádjon. Ha ő az illetőbe bolondulásig nem lesz szerelmes, akkor inkább magamnak tartom őt meg, mert a mi a barátságot illeti, soha ő melegebb barátságot nem fog érezni, mint fivére iránt; nemde Mártha?

— Hüm!

— E »hüm« mellett is, mely a gyönge lelket elbátortalanithatja, bevégzem a mondókámat. Márciusban, mikor én téged elhagytalak, atyám, anyám és én is beleegyezésünket adtuk s nővérem is felbátoritott. És ime, midőn augusztusban találkozom veled, még kevesebb előhaladást tapasztalok nálad, mint félévvel ezelőtt. Te nem tetszel Márthának, vagy én vak vagyok. Igy tehát e házasságra nézve adott igéretemet visszavonom.

— Akarod e tudni, miért nem tetszik nekem többé Móric? Mert ő valóban tetszett nekem, — mondá a leány igézően kacér mosolylyal, mig mosolygó, kék szeme oly ünnepélyes kifejézést öltött, mint azoké, a kik a tréfát komoly szinben iparkodnak előtüntetni.

— Nos, hadd haljam.

— Hát azért, mert ő szeret engem.

S midőn Leonard bámulva, kérdőleg tekintett rá, a leány folytatá:

— Mert ő szerelmes belém, ha e kifejezést szabatosabbnak találod. Azelőtt e mi szomszédunk jó barátunk volt, ki engem komolyan figyelembe sem vett. Örökké hallottuk őt a mezőn vagy a tengeren, a kertjében vagy az erdőben dalolni. Táncolt, vadászott, lovagolt, mindenféle bohó dolgot olvasott föl s mindig csak azon iparkodott, hogy jó kedvét megőrizze s egyéb jótéte-

ményei mellett jó kedvéből is részesitett másokat. Senki sem tudott oly ügyesen rendezni sorsjátékokat, gyüjteni a szegények javára s ünnepélyeket teremteni a gazdagoknak, mint ő — s mindezt mosolyogva, egész lélekkel s élcelve tette s a kedélyességet másoknál is elő tudta idézni. Most ő szórakozott, komor, olykor duzzogó, könnyen felingerelhető s oly szótalan, mintha le volna az ajka csukva; elsápad, lesoványodik, szivéről beszél nekem; sóhajtozik a saját keserve és az önmaga alkotta szenvedések fölött; bámulva néz rám s azt akarja, hogy én hozzá hasonló legyek; gyanu alá vesz engem s vitatkozik velem szórakozásaim miatt. Csak a halászat érdekli őt még, mert a tengeren egyedül élhet panaszaival. Mindeme változás csak onnan van, mondja ő, mert becsvágya: ugy szerettetni, mint a hogy ő maga szeret. Oh, az az elviselhetetlen szerelem! Vajha az első vihar tovakapná azt, messze a Terda csúcsán át, egészen a Testa del Infernoig.

— Vagyis az ördöghöz, — tevé utána Móric.

— Én csak akkor megyek hozzád nőül, szomszéd, ha nem leszel belém szerelmes, esküszöm erre neked.

— Ejh, ez mégis sok! — kiáltott föl Leonard, mig Móric a fejét csüggeszté le; — hiszen ez valami szokatlan! Micsoda? Te azt mered mondani? . . . Valóban, én ily szavakat nem ismételhetek. Ez igazán szentségtörés, — folytatá a fiatal ember elszörnyüködve. — Oh, Móric! oh Philoktet! Oh, szerencsétlen, sebzett hős! Hajlandó vagyok tanulótársam bátyját a szemhatárbó eltüntetni; meg akarlak kimélni a versenytárstól, a kivel ijesztettelek.

— Azt én naponkint hallom! — viszonzá Móric lehangoltan.

— És ne hidd, hogy engem a szinlelt megtérés elámithatna, — folytatá Mártha, piciny lábával dobbantva. — Ismerem én a szerelemnek minden alakját. Móric alkalmat nyujtott nekem, hogy mindazt egyenkint tanulmányozhassam. Vagy föl kell neki hagynia szerelmes ábrándozásaival — és én a valódi kigyógyulást a képzelttől meg tudom külömböztetni — vagy nem megyek hozzá nőül. Most már ismételve elmondtam, a mit akartam; ne is beszéljünk erről többet.

— Hallgass meg engem, Mártha, — szólalt meg Leonard.

— Ezzel a kétségbeesett arcoddal csak nem fogsz nekem szónoklatot tartani, kedves fivérem. Én mit sem változtatok határozatomon. Neked csupán egy áll hatalmadban: engem untatni ép ugy, mint a hogy Móric untat. Kérlek, ne élj vissza eme hatalmaddal.

— Szegény Móric, — folytatá Leonard, — és én téged még bosszantani, lehangolni, is tudtalak! Szövetségesed vagyok életben, halálban, usque ad extremum spiritum, az utolsó sóhajig; ugy van, kisasszszony, két nyelven is kifejeztem magamat. Az én férfiui méltóságom ez ügyben kockára van téve. A közös sors beavatkozásomat követeli; e tekintetben pedig, édes nővér, sem ügyességem, sem bátorságom nem fog hiányozni.

— Hagyd el, unatkozom! — szólt Mártha ásitva.

»Unatkozom,« ez szörnyü szó női ajkról Ez Móricot legalább is ezernyolcszáz lábnyira sujtja alá a tengerbe, — szólt Leonard, — Azt hiszed, hogy engem ez a családi dráma mulattat?

A tűz a rácsozaton már alvófélben volt. Móric kérdezte, folytassák-e a halászatot. Mártha óhajtotta ezt s a fiatal ember ujra meggyujtotta a tüzet. Azonban a fiatalok gondolkozók és hallgatagok voltak. A bárka az áramlat irányában uszott odábbo, mignem Móric kezébe vette az evezőket. A mozgás jótékonyan hatott rá s fölmelegitette, mert Márthának dacos elméletei szinte megfagyasztották benne a vért.

Leonard nyugtalanul feszengett a padon.

— Miért nem ülsz nyugodtan? — kérdezte Mártha.

— No, még nyugodtan is üljek, mikor te a szerelmet gyalázod? Soha! E helyen idézem föl Vénusnak a fiát, Vénusnak, a ki maga is a sós hullámokból keletkezett. Mind a kettőt megsértetted; hadd boszulják meg magokat! Istenek, félistenek! hires szerelmesek, nem válaszoltok-e a leánynak az ily kihivásra? Büntetlen hagyjátok-e az ily botránykoztató istentelenséget? Jelenjetek meg, Leander, Romeo! Ide, mellém, Don Juan!

Leonardnak eme tréfája tetszett Márthának.

— Don Juan nem éleszthet bennem félelmet, — viszonzá a leány nevetve. —

Csak hadd jöjjön! Rútnak fogom őt találni, mint valamennyi férfit.

— Hát én is rút vagyok? — kérdezte Leonard?

— Te? Te nagyon is szép vagy s nemednél ez is a rutságnak egyik változata.

Móric izgatott volt. Végre eltalálni vélte, Márthának közönyössége titkát irányában. Rútnak tartotta őt s e szörnyü vallomásának élét azzal tompitotta, hogy őt a többi férfival foglalta össze. Szeme, mely a fiatal leányon nyugodott, oly élénk fájdalmat fejezett ki, hogy magára a mosolygó Márthára is gyötrelmesen hatott tekintete. A fiatal embernek könybe lábbadt a szeme. Iparkodott ugyan ezt eltitkolni, de hosszu pilláin ott csillogtak a csöppecskék, mint megannyi apró gyöngy, s mint a virágok himszálán a ragyogó harmat. Móricnak lázas fényben égett az arca. Félig nyilt ajka a bajusz alatt, vakitó fehérségü fogait láttatá, melyek az égő ajk mellett még fehérebbeknek tüntek föl.

Mártha nem tudta a szemét elforditani fiatal barátjától. Ma először volt ő elégületlen, kiejtett szavaival. Bosszankodott a miatt magára s nem gondolt többé nevetésre. Be kellett magának vallania, hogy hazudott, mikor azt mondta, hogy valamennyi férfi rút. Hiszen, Móric oly szép, ha arca oly fokozott mérvben fejezi ki a kétségbeesést és a szenvedélyt.

Az égen világosság futott végig, egy futócsillag hullott alá. Márthának az imádója fölemelte karját e csillag felé s követte szemével eltünését, egy ájtatosnak esdő tekintetével.

— Egy óhajtásomat nyilvánitám e gyorsan kialudt lángnál. A halászok azt állitják, hogy amaz óhajok, a melyeket egy futócsillag esése közben gondolunk, mindig beteljesülnek. Ez az egyetlen babona, a melynek hatását ekkorig nem kiséreltem meg.

— A halak kigunyolnak minket, — kiáltott föl Leonard, ki a halfogásra gondolt. — Megkisérlem a szigonynyal való bánást, hogy lássam, ügyesebb vagyok-e most, mint tavaly.

Ezt mondva, a bárka előrészébe ment s ép oly állást foglalt ott, mint Móric; aztán fölemelte a szigonyt s hátat forditott nővérének és szomszédjának.

Móric, kinek csillogó szeme még mindig a leányka arcára volt szögezve, látta, a mint Mártha félénken kerülte a tekintetét.

— Nem, nem, — susogta a leány s mindkét tenyerével eltakarta arcát. — Móric, én megtiltom neked, hogy igy nézz rám.

A szerelmes ifjunak a szive oly hevesen dobogott, hogy nem tartóztathatta magát tovább.

— Mártha, — szólalt meg halkan — tehát te kiállhatatlannak találsz engem; ugy-e, nem tetszem neked, — mert rút vagyok?

— Te nem vagy rút s nem is tartalak kiállhatatlannak, — viszonzá a leány.

— Akkor tehát, imádott Márthám, szeress engem.

Mártha nem nevetett többé. Előre hajolt s a bárka párkányára könyökölve, tenyerébe hajtotta a fejét. E helyzetében oly kihivó kacérság rejlett, hogy Móric csaknem eszét vesztette. Elbocsátotta az evezőket s odaszökkent a bárka közepébe, hogy térdre boruljon a fiatal leány előtt. Leonard egy halat pillantott meg. Előre hajlott testtel emelte föl a szigonyt, hogy a meglehetős nagyságu rózsahalat átszurhassa. Midőn nővérének imádója hirtelen fölkelt, ő elvesztette az egyensulyt.

Móric, azt képzelte, hogy Leonard a vizbe esik s mivel tudta, hogy barátja nem igen jó uszó, oda ugrott s épen midőn vissza akarta őt tartani, megbillent a deszka, a melyre lépett s Móric a tengerbe zuhant.

Mártha hallotta a viz locscsanását s kétségbeesett kiáltás lebbent el ajkáról. Ugy érezte, mintha a Leonard szigonya az ő szivét döfte volna át.

Roppant hosszu idő, egy másodperc, egy század mult el. A leánykának ijedtségtől megnőtt szeme ama pontra irányult, a hol Móric eltünt. Ugy érzé, mintha valami megpattant volna a szivében. Vérzett az, mintha meg lett volna sebesülve és megnyilt. Egy név tört abból fel ajkára s kinos hangon kiáltotta:

— Móric!

Leonard, noha nem igen tudott uszni, ledobta kabátját, hogy a tengerbe ugorjék, ha barátja nem jőne felszinre ismét.

— Nem akarom, neki nem szabad meghalnia! — kiáltott Mártha. — Leonard, add vissza őt nekem; én szeretem őt!

*

Alighogy e szavak elhangzottak, a viz emelkedett, aztán kétfelé vált s Móric meg jelent a fölszinen.

— Ez oly fürdő volt, melyet te nem fogsz megbánni, — mondá Leonard, miközben barátját a bárkába segitette.

Móric, az ő vastag öltözetében, nem látszott átázottnak, csak hajáról csurgott a viz, melyet letörölt.

Márthának ijedségtől megszabadult szive hevesen dobogott, mint a fogolyé, ha szabadságát ujra sikerült kivivnia... Azonban, ama pillanatban, midőn ujra a régi költöző-madárrá akart válni, hálóba kerülı.

A szerelem órája ütött Márthára nézve, a titokzatos, váratlan óra, midőn két szív egymásnak átengedi magát, érzelmeiket kiserélve egymást közt. Miért inkább e pillanatban, mint egy másikban? Hol van e lángoló nyilatkozatnak a rejtélye? Melyik elbüvölt agy gondolt a legnagyobb boldogság pillanatában e kérdésre: »ki tudná azt?«

Móric az önkéntelen fürdő után letérdepelt Mártha elé.

Mivelhogy nem vagyok előtted kiállhatatlan, mint nekem megvallottad, engedd meg, hogy szeresselek — csengett az ifju.

— Most már szerethetsz engem a mint akarsz, — válaszolá a leány, — mert én is szeretlek.

A fiatal ember oly örömkiáltásban tört ki, hogy Islette-től egészen a Juan-öbölig meg lehetett azt hallani s megragadva az evezőket, nyilgyorsasággal hajtá a bárkát a part felé.

— Gyorsan, gyorsan, — mondá — énekeljük el szülőink előtt a lakodalmi himnuszt. Oh, Mártha, most fölfedezted a titkot, mely vidámságomat százszorozva adja vissza.

— Az csak onnan van, mert én az isteni Astartehez fohászkodtam. Ő egyedül eszközölte a csodát, — szólt Leonard kenetes hangon. — Ma péntek van s e nap Vénus meghallgatja a földiek kérelmét.

— Hála a futócsillaghoz intézett kérelmemnek! — tevé utána Móric. — Te bolygó tűz, ki egyik világból a másikba viszed termékenyitő szikrádat, meghallgattál engem — köszönöm neked!

— És mit kértél te? — kérdezte a leány.

— Azt, a mit az égtől kértem, mióta te élsz, Mártha, azt hogy: »vajha te engem őszintén és igazán szeretnél!«

MELYIK A DIVINA COMMEDIA LEGSZEBB RÉSZE?

A Purgatorio! — mondá dr. Angyal János körülbelül hat év előtt mikor a »Pokol« forditását egy külön kötetben kiadta. Szász Károly ez óta, — épen a dr. Angyal állitására való hivatkozással, nem egyszer vett alkalmat magának, hogy, mint hazánkban tán a legilletékesebb biró, szintén hozzá szóljon e kérdéshez s a fentebbitől egészen elütő véleményt nyilvánitson a mennyiben ő a »Tisztitóhely«-nek határozottan elébe teszi mind a két másik részt, különösen pedig — mint szavaiból kivettem, — a legelsőt: a »Pokolt«.

A kérdés, a thema nem uj. A világ legjelesebb Dantistái régóta és sokat foglalkoztak vele, s igy tán nem lesz érdektelen ha — nyomukban haladva — némileg mi is figyelemre méltatjuk azt, annál is inkább, minthogy dr. Angyal János egy ujabb müvének bevezetésében*) szintén visszatér reá. Állitásának igazolására a Dante-irodalom terén az ujabb idők legkimagaslóbb alakjaira, tekintélyeire hivatkozik, kik mindannyian a »Pokol« és a »Paradiso« fölött a »Purgatorio«-nak adnak előnyt. Az angolok közül felhozza Carlyle-t, a franciák közül Ozanamot s végül a németek közül Philalethest**). Az olaszokra már nem került a sor, pedig reánk magyarokra nézve, kik Dantevel csak most kezdünk komolyabban foglalkozni, azt gondolom, fölötte érdekes lenne kiváltképen ezeknek a véleményét hallani. Eltekintve a saját meggyőződésünktől, a német, a francia, az angol Dante-irodalomtól, mi ezennel csak azt óhajtjuk röviden vázolni, mint gondolkoznak az olaszok maguk legnagyobb poetájuk isteni énekéről. Az anyaghalmaz óriási. Szabadon válogathatunk belőle; épen ugy, mint ezt Angyal is tette.

Első sorban Dante életrajzát,***) mely meglehetősen népszerü volt a maga idejében Olaszhonban.

E mü második részében (103 lap.) a következőket olvassuk: »E stato detto il

*) Alighieri Dante Divina Commediája. A Tisztitóhely.

**) Wittet mellőzte, ez pedig Dante-Forschungjaiban T. 214. szintén mellette nyilatkozik.

***) Vita di Dante Alighieri dettata da Melchior Missirini Firenze. 1840.

Purgatorio essere la più bella parte del Poema; la parte del cuore, dell'amore: certamente l'affetto vi è grandissimo, ma non è minore in molte parti del Paradiso ed anche più spirituale, più sublime: poi quale non è parte bella in Dante?«

»Mondják, hogy Purgatorio a költemény legszebb része ... de a Paradiso szintén remek és végtül is melyik rész nem szép Dante-ben? ... »A két másik fölött folytatja tovább, egyik résznek sem adhatunk elsőbbséget .. Alfieri Viktor beszéli, hogy egykor kis könyveeskebe szándékozta irni a Div. Com. szebb helyeit s ekkor látta be, hogy — ha ezt tenni akarja — le kell másolnia az egészet.«

Missirini tehát ilyeténképen nagyon egyszerüen, röviden fejtette volt a meg a kérdést s tán épen ezért történik, hogy szavait mindenben alá nem irjuk s nem is foglalkozunk velük továbbra, de áttérünk Alfierinek, ennek a valóban »dantei léleknek«, mint őt Balbo nevezi, arra a kis könyvecskéjére melyről Missirnin kivül még mások is (Ginguonè, Biagioli) megemlékeznek, s mely keziratban egyik párisi könyvtár tulajdonát képezi. Teszszük pedig ezt azért, mert azt hiszszük, hogy ha valakinek, ugy bizonyára Alfierinek itélete e kérdésben nagy, döntő nyomatékkal bir. Artaud de Montor Dante életrajzában hosszasan foglalkozik vele,**) roppant körülményesen leirja egész külalakját s tartalmát nemkülönben Tudósitását mi csak röviden adjuk. A könyv első lapján e szavak állanak: »Estratto di Dante, anno 1776 (A. ekkor 27 éves volt.) Si notano i versi belli per armonia, o per il pensiere, o per l'espressione, o per la stravaganza. Alfieri a »Pokolból« összesen 2273 e négy kategeriába sorozott egész, fél és negyed verset irt ki, a Purgatorioból pedig, melyben egy énekkel kevesebb (33) van, mint az Infernoban, összesen 2544 egész, fél, vagy negyed verset s igy 271-el többet mint a Pokolból. A Paradicsomból már csak 1119 verset s a szerint az egész Div. Com. 14233 sorából 5936 ot tartott különös följegyzésre érdemesnek. Itt a bennünket különösen érdekló körülmény abban van, hogy Alfieri a Purgatorioban lelt legtöbb szép helyet.

Balbo gróf, a különben mint novellista is ismert nevü iró s Dante ujabb biografusai közül egyike a legjelesebbeknek, Európa szerte hires és a Dante-ismerők között nagy tekintélynek örvendő müvében (Vita di Dante II. 299, a következőket mondja: »A Purgatorio, melyet annyian nem olvastak vagy rosszul olvastak azok közül, kik magukat a Francesca és Ugolino epizod vagy legtöllebb az Inferno átlapozása után Dante bámulóinak vallják, — a Purgatorio talán a legszebb vagy legalább is azon része a Div Com.-nak, melyben Dante szivének legnemesebb oldala, a szeretet nyilatkozik meg.«

»A Pokol, telve borzalom és haraggal bizonyára sokkal megfelelőbb tárgy volt Dante természetének: de a költői lelkeknek egy kimondhatatlan adományuk van: képesség a különböző érzelmek élethű kifejezésére Dante elhagyva a sötétséget és a Pokol rettenetes köreit, a Purgatorio első soraival a szeretet énekébe kezd. A számos hely, melyekben Beatricevel való, a költő fikciója szerint tiz év, a valóságnak megfelelőleg pedig 24 év utáni, találkozását beszéli el, telvék a legragyogóbb költészettel. A Purg. kezdetétől végeig a szeretet folyton magasabb röptü éneke.« — — —

Igy Balbo gróf s utána a többi jeles Dantisták, kik az ő életére mindenkor nagy sulyt fektettek.

Fejezzük be összeállitásunkat Scartazzinivel, e hazánkban, ugy látszik, leginkább ismert nevü Dantistával*) kit — bár munkáinak egy részét németül irta — mint olaszt mindamellett az olaszok közé számitottuk. Scartazzini jeles müvében (»Dante Alighieri seine Zeit, sein Leben etc. Frankfurt a. M. 1879. 257) igy ir:

»Man hat zwar hin und wieder geglaubt, in dieser Hinsicht (in Bezug auf den dichterischen Werth) zwischen den drei Abtheilungen unterscheiden zu wissen und hat dem Paradiso eine weit tiefere Stelle als den Infernum angewiesen. Es ist nun

*) Cesare Balbo. Vita di Dante. Torino. 1839. II. 445.

**) Histoire de Dante Alighieri par M. de chevalier Artaud de Montor. Paris. 1841. 528 lap s a köv.

*) Angyal folyton idézi őt, mások ellenkezőleg nagyon kevésszer idézik, de müvét annál jobban felhasználják.

allerdings nicht zu läugnen, dass das Infernum für den **blossen Leser** des Gedichts fesselnder, spannender, mehr die Theilname erregend, mehr materielles Interesse einflössend ist, als das Purgatorium und das Paradiso. Ja für den blossen **Leser.** Allein die Div. Com. ist eben kein blosses Unterhaltungsbuch, sie will nicht nur gelesen, sondern studirt sein ......« man begreift es noch, wie Männer, die sich Dante zum Geleiter durch's Leben erkoren, nicht die Hölle, sondern das Paradies für das Vorzüglichste erklären.«

Igy Scartazzini, kinek föntebbi nyilatkozatát Kurz Antal tanár (Alighieri Dante és kora.« A bpesti kir. kath. főgymn. értesitője az 1877/8 tanévről, 34. lap.) különben dicséretet érdemlő müvecskéjében, elfeledte azt idézőjel közé tenni, vagy a forrást megnevezni, körülbelül szóról-szóra forditotta magyarra:

»Ujabb időben szokásba jött a három rész között némi különbséget tenni, és az első részt: a »Pokol«-t költői szempontból a másik két rész fölé emelni. Igaz és nem tagadható, hogy a »Pokol« a felületes olvasóra vonzóbb, megragadóbb, mint a »Purgatorium« vagy a »Paradicsom,« de csakis a felületes olvasóra; a »**Div. Com.**« **nem a mulatni vágyó olvasó számára iratott, azt tanulmányozni kell** ..... mindazok, kik életök pályáján Dantet választották maguknak vezetőül, a »Paradicsomot« tartják a legkitünőbbnek ....«

Ennyit tehát a föntebbi kérdés tisztázásához olasz részről, kiket dr Angyal felhasználni elmulasztott.

KAPOSI JÓZSEF.

HUGO VIKTOR SZALONJÁBAN.

— Párisi emlék. —

Hugo Viktornál! Ki feledhetné ezt a lakást, a ki már egyszer küszöbét átalléphette?! Pompás piros butorzatra a csillárnak igazi velencei kristályai ragyognak le, falairól elsőrangu művészek festményei néznek alá. Nehéz karosszékek és könnyünek látszó bambuszringók, melyek dacára látszólagos finomságuknak acélidegzettel türik egy Renan súlyát: ezek képezik azt, a mire pihenve kényelmesen körülnézhetünk. Mellettünk egy pompás terem préselt cordovai bőrkárpitokkal, aztán az ebédlő, melyben a zöld bársony hatalmasodott el, s egy szorgosan elfüggönyözött üvegrejtek, melybe annak a költőnek pipás vendégei rejtőznek, kinek ajkát még soha dohánylevél nem érintette. Következik még egy társalgó és az egészet bezárja egy szoba, melyben pompás könyvtár és a költőnek Angers Dávid által készitett ifjukori mellszobra áll.

A szalonban egykép vannak képviselve a politika és irodalom, a születés és szorgalmas munka emberei. Még a hatalmas dictator, még Gambetta élt, gyakorta lehetett őt ott látni hevesen vitatkozva Louis Blanccal, a nagy szocialistával, mig Coquelin, a »Theatre Français« büszkesége, im már nem szólithatja többé a dictatort a bizalmas pajtáskodás hangján »Moncher Léon!«-nak. Az arisztokratikus frakk mellett megjelenik az iró és hirlapiró köznapi kabátja, a polgár itt büszkébb kabátjára, mert tudja, mikép az a ház urának kedvesebb.

Az idősb és ifjabb hölgyek között feltünik a két háziasszony: a fehérhaju Drouet asszony, a költő hüséges barátnője és kisérője az élet tengerén és fiatal menye, ki második házasságban Lockroy képviselőnél van férjnél, édes anyja Hugo Georges és Jeanne-nak, kikről a költő a »L'art d'etre grand pére«-ben olyan szépen és gyöngéden gondoskodik.

Ott támaszkodik ő maga a kandallóhoz. Gyönyörü és kifejezéssel teljes feje elfeledteti alacsony tömzsi termetét és nagyon is prózai tokáját, mely a gyomor alatt van. Sürü, vakitóan fehér haj és szakál köriti az önkéntelenül tiszteletet ébresztő ábrázatot. Pompás homloka olyan, mintha érchől öntötték volna és csak néhány párhuzamos barázdát mutat. Ez állotta ki legjobban az élet viharait. Az erőteljes orr aggságtól gyengén ereszkedik le az ajkak irányában, a szem kicsiny és mélyen behuzódott üregeibe. Nedves fátyol takarja e szemcsillagokat, melyeknek szinét is alig lehet meghatározni. Néha egészen eltünnek üregeikben és csak a felindulás perceiben, mikor a költő erőszakosan nagyra nyitja és a homlokon ezer ránc jelenik meg, villannak fel egész pompájukban, de akkor is csak pillanatokra. Az aggastyán arcán csöndes fenség honol és a ki olvasni tud a vonásokban, az Hugo Viktor arcáról sok, sok küzdelmeknek a történetét fogja leolvasni; oly küzdelmeket, melyeket a szilárd jellem

és erős akarattal megáldott nemes sziv és részvevő lélek küzdött az egész emberiségért, fennkölt ideálokért, melyek lelke mélyén szunnyadnak.

A társalgás szelleme a költő szalonjában szabad és fesztelen. Francia szokás szerint senkit sem mutatnak be és csak nagyon nevezetes személyiségeket szokás bejelenteni A vendég belép, tetszése szerint szegődik a beszélgető csoportok valamelyikéhez és csak ugy utközben üdvözli a költőt, ha ugyan az utóbbi meg nem előzi, mert szeme éles és emlékezete kitünő. A hölgyekkel szemben rendkivül nagy, majdnem azt mondhatnók, ódon lovagiasságot tanusit, beköszöntőnél és bucsunál egyaránt szeret nekik kezet csókolni. Hamis pathoszt még legnagyobb ellensége sem tudna beszédében fölfedezni. Kitünő elbeszélő lévén, szivesen keresgél emlékeiben, mely alkalommal segélyére van pompás hely- és névemlékezete, mely még egyetlen egyszer sem hagyta cserben. A legmeglepőbb adomákat nagy természeti hűséggel képes elbeszélni és ha pár szóval jellemez valamely történeti személyt X. Károly, vagy a polgárkirály idejéből, akkor valósággal ugy látszik, mintha az illető előttünk állana.

Hogyha a hölgyek nagyon szépen kérik, akkor megteszi azt, hogy dolgozószobájából, melybe idegen embert be nem bocsát, kihoz néhány iv meritett hollandi papirost, melyre költészetének valamely legujabb terméke van odavetve hatalmas öreg betükkel a régi patriarchális ludtoll segitségével. Akkor aztán felolvassa a költeményt az őt jellemző, remegő hangon, mely a kebel mélyéből fakad, de viszont behatol a szivnek legbelső rejtekéig.

Őszintén megvallva én bámulom a francia prózát, de az elexandrin szememben valóságos szörnyeteg és teljesen ki tudom menteni a »Theatre français« páholybérlőit, a kik Corneille, Racine és Voltaire klasszikus csütörtöki előadásait vagy boldog félálomban, vagy a szinházon — kivül hallgatják. Egyes helyeknek szép és fenséges volta majdnem mindig elvész egyedül a versek egyhangusága, másfelül az előadó müvészeknek erőltetett előadása által. Ez utóbbiak két nagy csoportra oszlanak: az egyik hagyományos, 12 szótagos rytmusokban olvassa az alexandrinokat, a másik — s ezek az uraságok a realizmus hiveinek vallják magukat — prózává lapitja a verseket, önkényesen megszakitja a metszeteket és kiváló ügyességet tanusit a rimeknek elnyelése és agyonbeszélésében, mert azt hiszi, hogy azokat minden áron ki kell küszöbölni.

Viktor Hugo nem teszi sem az egyiket, sem a másikat. Megadja a költészetnek a maga jogát és kihangoztatja a rimeket, de a nélkül, hogy rájuk nyomatékot helyezne, mint a hogy nálunk Szász Károly teszi. Előadása semmit el nem hanyagol, de azért nem is csuszik, a mit persze már verseinek perdülő természete is lehetségessé tesz. Soha sem válik költeményeinek hangzatossága oly világossá, mint épen az ő saját ajkain. Hugo Viktort csak akkor értjük, ha maga olvas, vagyis jobban mondva, akkor értjük, hogy ő miként érzi . . . .

HÁROM MÜVÉSZRŐL.

— Piktor-adomák és szobrász-történetkék. —

Könnyen lehetséges, hogy Prém József megharagszik reám a miért bátorkodtam ezt a cikket a mely tulajdonképen az ő tollára vár, megirni, de hát »a ki előbb jön, előbb fest« és igy neki máskor majd engem kell megelőznie.

Három müvészről akarok egyet-mást elmondani, kiknek egyike sem magyar ugyan, de azért többé-kevésbbé ismeretesek a magyar közönség előtt és megérdemlik, hogy őket szóba hozzuk, kivált az első R a h l K á r o l y, tetőtől talpig érdekes alak és kiváló magyar festőknek (Thannak és Lotznak) mestere volt. Lenau Miklós arcképe által is kicsit hozzánk füződik, bár müveink sokasága és sokoldalusága mellett bajos volna megmondani, hogy a képirásnak tulajdonképen melyik ága érdekelte őt leginkább. Azért bizony meg is esett, hogy képeivel nem bántak el ugy, a mint megérdemelték, sokfelé kapkodott és igy nem volt rendes publikuma. A megrendelők ugy bántak el képeivel, a hogy szoba-festőkkel szokás, bár a nagy közönség dicséretére legyen mondva, e müvészeti barbarizmusban a bécsi piaristákat illeti a babér. Ő nekik festett Rahl 1839-ben egy nagy oltárképet, mely Kalazanti Józsefet ábrázolta, 20 lábnyi magasságban 30 alakkal egy fél ezresért. Szerencsétlenségre a müvész, szokott szórakozottságában, elfeledte az oltárképet megmérni s igy a kép kelleténél na-

gyobb lett $1^{1}/_{2}$ lábnyi volt a különbség! Mit tegyenek? A derék páterek nem estek kétségbe, hanem Kalazanti Józsefnek lemetélték a lábait és ugy ékelték bele a képet az oltárba. Hogy is mondja Falstaf a maga mondókáját ujoncairól: A gödröt ép oly jól betöltik, mint bárki más!

Ez a remek dolog a 48-as forradalom előtt történt, melybe az ecset hőse is belekeveredett. Rahlt nem az események vihara hanem pessimistikus világnézlete és egész egyéniségének sajátszerü zománca vitte a forradalmároknak sorába. Németországnak nemzeti fölpezsdülése Frankfurtba vonzotta. mi több, hajlandó volt a schleswig-holsteini háborut végigküzdeni, midőn a malmoi békekötés még ideje korán véget vetett ezen ábrándos tervnek. De a lelkesedés már égett ereiben, Bécsben tehát belépett az aulisták légiójába a kik a »szeles« piktort nyomban ki is küldték az eisenachi diákparlamentbe. Szerencsésnek mondható e miatt, mert igy elkerülte Windischgrätz herceg ádáz dühét és Eisenachból szerencsésen visszavonulhatott Münchenbe. Ottani barátai bizonyosan emlékeznek még azon jelenetre, midőn nagy csodálkozásukra meglátták a Scheidel-féle kávéháznak békés környezetében, nehéz diákpallossal. Carbonari-köpenybe burkolva, haragosan villámló szemekkel De már másnap egész nyugalmas polgári komoditással ott ült a müterem közepén és ugyancsak dolgozott egy lantosnő képén, melyet megelőző este vázolt.

1840-ben a forradalmi reakció méregfogai már annyira kihullottak, hogy a februáriusi napokban annyiszorosan kompromittált Rahl tanári állást kapott a bécsi akadémián. Eleinte csak ugy özönlöttek hozzája a tanitványok, de a vig és élénk mester annyit beszélt és tréfált velök, hogy munkára alig jutott idő. Ezt pótolandó modorosan hamarjában összeütöttek egy féltucat képet, melyeken azonban három ölnyire meg lehetett érezni, hogy kinek iskolájából valók. Hozzájárulván ehhez még azon körülmény is, hogy a kultuszminiszteri székbe a bigott Thun jött, kinek a szabadon gondolkozó Rahl és egész ultrareálisztikus iskolája szálka volt a szemében, értjük, hogyan történthetett az, hogy Rahl egyszerre kiröppent állásából és kénytelen volt 25 tanitványnyal privát-akadémiát alapitani, hasonló francia intézetek mintájára. Ebből kerültek ki Romako, Than és Lotz, nemkülömben Hoffmann (a tájképfestő), Bitterlich, Eisenmenger és Gripenkerl. E két utolsó diadalmasan vitte vissza Rahl iskoláját az akadémiába: mindkettő akadémikus.

*

Rahlnak festői geniejével egyenes ellentétben áll Klenzenek szobrászati lángelméje. A »Walhalla« remekművei mutatják ezt legjobban. Az antik plaszticitás, mely minden alakból szól, különös hatással van reánk, ha meggondoljuk, hogy teremtője a világ legszeszélyesebb mecénásának, Lajos bajor királynak kedves embere. De ez a viszony nem is volt felhőtlen. Klenzenak a legszebb részleteket ugy kellett »kiveszekednie«. Egy izben Klenze a lépcsőt proponálta, mely jelenleg az épületnek egyik diszét képezi Ismerve a király természetét, a lépcsőt fel sem vette a teljes képbe, ha nem külön rajzolta le és csak ugy mutatta meg az uralkodónak. Ez az utobbi eltalálta az egész tervet és elutasitólag mondá:

— Abból semmi sem lesz, Klenze, az tulságosan sokba kerül.

De felséged azzal betetőzné az egész müvet.

— Mibe kerülhet a lepcső?

— 80,000 forintba

— Megőrült ön Klenze, hiszen az lehetetlen; megtiltom, hogy azt előttem szóba is hozza.

De felséges uram, hiszen eloszthatja a költséget négy évi részletre . . .

— Hallja Klenze, maga valóban tolakodó, maga —

A folytatás torkán akadt az ideges királynak, a ki dühösen kirohant a mütterembõl, de menetközben mégis hátranézett a a lépcsőnek rajzára.

Eznttal azonban a müvész is bosszus volt. Elhatározta, hogy bucsut vesz Bajorországtól és vagy Londonba megy, vagy pedig Pétervárra. Eközben több óra telt el, melynek multával valaki hevesen csöngetett. Szolga volt, ki a müvészt a királyhoz rendelte.

— Ah, tehát mégis megkapom a lépcsőt! — volt Klenze első szava. És csakugyan. A király még egyszer számbavette

pénztárát és ugy találta, hogy 20,000 frtos részletekre ráállhat.

Királyoknak nehéz épiteni!

*

A harmadik müvész, kit ezuttal szóba hozunk, Janssen Péter, a modern klaszszicizmus legujabb csatárja a »Prometheusz-ciklus« és »Bacchus nevelkedés«-ének alig 40 éves szerzője. Ő nála a müvészi eredetiség már gyermekkorában mutatkozott. Alig ötéves korában lerajzolta haldokló nagyapját, a mint az orvosnak nyelvét mutatja, ágya mögött pedig már ott áll az angyal, a ki az égbe fogja szállitani. Későbbi éveiben sokszor megmosolyogta Janssen ezt a szomoru genreképet és ugy állitotta oda, mint okot, hogy szülei oly sokáig ellenezték. hogy festő legyen.

— Haragudtak rám, ugymond, hogy nagyatyám halálát gyerekészszel megsejtettem.

Még érdekesebb és festőknél szokatlan a mód, melylyel nejével megismerkedett. Mint 23 éves festőmüvész sokat táncolt és egy alkalommal egy családnak mutatták be, melynek 15 éves leányát látni és megszeretni egy és ugyanaz volt. Szerelme viszonzásra talált, de az óvatos szülők nem engedtek semmi közeledést, még az utcán sem. Janssen tehát csak képeivel közeledhetvén eszményéhez, mindig mutatott neki némi ismertető jelt, s gyöngéd hizelgést. Csak 1873 ban sikerült őt nőül venni és azóta boldog családi életüket már három amorette kacaja élénkiti. S ez a küzdelmes mátkaság sok ballépéstől óvta meg a müvészt. Még neje is igy nyilatkozott róla egy irodalmi szalonban.

Pedig ritka müvésznek van tekintélye — otthon.

ECHO.

IRODALOM.

A »Koszoru« t. olvasóihoz. Többrendbeli elfoglaltságom miatt a »Koszoru« szerkesztésétől vissza kelletvén lépnem, a lap vezetését már a legközelebbi számtól kezdve Ábrányi Emil ur, a Petőfi-társaság másod titkára fogja átvenni. Midőn t. munkatársaimnak s az olvasó-közönségnek a vállalat eddigi szives támogatásáért köszönetet mondanék: kérem mindnyájokat, hogy nagybecsü rokonszenvükben és támogatásukban utódomat is részesitsék. Budapest, 1884 dec. 26. Szana Tamás, a »Petőfi-társaság« titkára.

»Zbožné zvuky« (Kegyes hangok), lyrai vallásos s családi viszonyokat érintő költemények, bibliai történetek stb. Tót nyelven irta Bachat Dániel, a Kisfaludy Társaság tagja. A csinosan kiallitott 17 i lapra terjedő füzet eredeti költeményei mellett vannak forditottak: Arany, Petőfi, Gyulai, Szász K., Dalmady, Győri V., gr. Zichy Géza és Székács Józseftől.

»A Magyar Salon könytára« cimen uj vallalatot inditottak meg Fekete József és Hevesi József, a »Magyar Salon« szerkesztői Az első kötet most. került ki a sajtó alól, kicsike zsebtárca alakban, elegáns kötésben, ugy hogy ajándék-apróságnak is alkalmas. Százhuszonöt lapon tizenharom különböző kö leményt tartalmaz. ezek közt van »Bethlen Gábor egy tánca« Jókai Mórtól; »Magányban«, vers Torkos Lászlótól; »A szivet nem lehet megcsalni« elbeszélés Beniczky-Bajza Lenkétől; »Irodalom-pártolás« sonettek Radó Antaltól; »Hamvadó parázs« Hevesi Józseftől; »Idegen imadók« Fekete Józseftől. »Szépitő szerek« Hidasi Páltól stb. A csinos apróság ára 75 kr.

A »Figyelő« decemberi füzete a következő főbb cikkeket tartalmazza: Fogarasi Pap József, az első protestáns tanár a pesti egyetemen, Koncz Józseftől. Fábián Gábor önéletrajza, Kulcsár Endrétől. Révai »Planum«-a, Csaplár Benedektől. Édes Gergely és fia János, Abafi Lajostól Zách esete a magyar drámairodalomban, Vándory Rezsőtől. Adalékok Czvittingerhez, Fabó Andrástól Jósika Miklós levelei Szemere Bertalanhoz, Abafi Lajostól. Irodalomtörténeti repertorium, id. Szinnyei Józseftől.

Seneca tragédiái. Dr. Kont Ignác hazánkfia, ki Franciaországban lyceumi tanár, érdekes tanulmányt irt Seneca tragédiáiról. A 112 lapra terjedő kötetkét az akadémia adta ki értekezései közt. Ára 60 kr.

Aigner L. kiadásában megjelentek: »Irka-Firkák«, Tóth Kálmánnak összegyüjtött elbeszélései. emlékjegyzetei, novellái, jellemvázlatai stb Az uj kiadás ára 1 frt. — »Szerelmek« cim alatt bocsájtotta közre ujabb kiadásban Balogh Dezső költeményeinek első kötetét. A csinosan kiállitott kötet ára 1 frt. — »Magyar népdalok« cim alatt csinos kötet jelent meg, mely szerelmi, tréfás göcseji népdalokat, továbbá találós meséket stb. tartalmaz. Ára 1 frt 20 kr.

François Coppée székfoglalója a párisi Akadémiában egyike volt a leglendületesebb, legköltőibb beszédeknek, melyeket ott az utóbbi években tartottak. Coppée beszéde, mint az már reudes szokás, két részre oszolt: első fele bók az akadémiának, mely szerinte most már egyedüli menedékhelye a költőknek, másik fele pedig Lapraderől szól, kinek helyébe az akadémiába választották. — Coppée elmondta, hogy Laprade-dal egy izben volt szerencséje találkozni, midőn rövid időre eljött Párisba; de még mint 20 éves ifju ismerte müveit és megszerette azokat. Midőn a költészet

terén tett első kisérleteket, neki ajánlotta fel zsengéit és Laprade azokat atyai rokonszenvvel fogadta. Coppée megható szavakkal festette azon viszonyt, mely bár csak levelezés utján, létezett közte és Laprade közt, a ki iránt, mint kifejezte magát, két érzelemmel viseltetett: a hála és bámulat érzelmeivel. A költő azután egy gyönyörü életrajzban vázolta Laprade müködését és költői melegséggel és kritikai finomsággal jellemezte egyes müveit.

»A hegyek közül« cimü beszély- és rajzgyüjteményre hirdet aláirási felhivást Gyarmathy Zsigáné, ki már egy évtizede gazdagitja munkáival a magyar szépirodalmat. Eleinte Katinka álnév alatt irt s már akkor figyelmet keltett megkapó elevenséggel irt rajzaival és elbeszéléseivel. Azóta kiváló termékenységet fejtett ki. Évről-évre felszaporodó rajzai, elbeszélései nemcsak mennyiségileg gyarapodtak, hanem minőség és belérték tekintetében is emelkedtek. Ezek válogatott eredeti részéből van jelenleg sajtó alatt egy kötetnyi »A hegyek közül« cimmel. A gyüjtemény mintegy husz ivből álló vaskos kötetben, elegáns kiállitásban 1885. január hó végén fog megjelenni. Előfizetési ára: füzve 2 frt, francia izlésü félvászonkötésben 2 frt 50 kr, francia izlésü félbőrkötésben 3 frt 40 kr. A mü Aigner Lajos kiadóhivatalában jelenik meg

A »Fiume« cimű, M ó c s Zsigmond által jelesen szerkesztett hetilapot, mely hazánk kikötővárosában fontos hazafias missiót teljesit, ajánljuk olvasóink szives figyelmébe. E vállalat az egyedüli, mely a magyar s a külföldi tengerészeti viszonyokról továbbá a fiumei piacról, a hajó és áruforgalomról rendszeres tájékozást nyujt. A lap munkatársai sorában a következő neveket látjuk: gróf Batthiány Tivadar, gróf Bethlen Ődön, Berecz Antal, Dr. Erődi Béla, Fest Aladár, Gelléri Mór, György Endre, Fromhold Arthur Dr. Havas Rezső, Dr. Herich Káoly, Jókai Mór, Dr. Kern Tivadar, báró Kaas Ivor, Dr. Kenedi Géza, Kodolányi Antal, Lukács Gyula, Neményi Ambrus, dr. Romer Flóris, Ordódy Lajos, gróf Zichy Jenő, s mások. A lap előfizetési ára egyévre 6 frt, félévre 3 frt.

MÜVÉSZET.

A festészeti mesteriskola számára B e n c z u r Gyula igazgató a következő felvételi szabályzatot állapitotta meg: A festészeti mesteriskola hivatása a tehetséges, kellő előképzettséggel biró s a technicai nehézségeken már tul levő egyéneket a festőmüvészetben tovább képezni. Felvételi idő az iskolai évnek október hó elsejével kezdődő két első hete. Időközben felvétel csakis rendkivüli esetekben, különös figyelmet érdemlő okokból kivételesen történhetik. Felvehető minden megfelelő minősitvénynyel biró bel- vagy külföldi folyamodó, a mennyiben azt a rendelkezésre álló tanhelyiségek s ezzel kapcsolatosan a tanügy tekintetei megengedik. (Nők nem vétetnek fel.) Pályázók a felvételre mindig személyesen tartoznak megjelenni s előképzettségükről tanuskodó müveiket bemutatni. A kellő előképzettségnek megitélhetése céljából bemutatandó müvek a következők: előminták után készült actrajzok és olajfestmények, továbbá compositió kisérletek (vázlatok.) Végül megjegyeztetik, hogy a bemutatott rajzok és festményeken kivül a pályázóktól esetleg próba munka is kivánható. E hir kapcsában megemlitjük, hogy a nagyváradi görög szert. kath. püspök, Pável Mihály, 6000 frtot bocsátott Trefort miniszter rendelkezésére oly célból, hogy annak kamatai a festészeti mesteriskola egyik jeles növendéke részére adományoztassanak ösztöndijkép. A miniszter azonnal intézkedett, hogy ezen adományról, alapitólevél szerkesztessék, s hogy a készpénzben letett összeg magyar állampapirokba fektetve kezeltessék az állampénztárban.

A »Zenekedvelők Egyesülete« legközelebbi hangversenyét jövő évi január hó 10-én fogja megtartani, mely alkalommal M a s s e n e t »Éva« cimű mysteriumát fogja a nagy ének- és zenekar előadni. Ebből az első összpróbát már megtartották. Az előforduló magánének-részeket Seiler k. a., az egyesület énekkarának tagja, és Ney Dávid ur, az operaház tagja, fogják énekelni. Ugyane hangversenyben fogja a zenekar előadni Major Gyula »Symphoniá«-ját és ekkor fog az egyesület uj hangversenymestere, Blau Gyula is először közremüködni.

Müvészeti egyesület Pozsonymegyében. Az elmult évben Pozsony városában első izben megkisérlett müvészeti kiállitás az általános elismerés és érdeklődés oly tanujelét szólgáltatta, hogy nemcsak a résztvevő müvészek, de ugyuttal a képzőmüvészet iránt érdeklődő közönség ismételve azon óhajnak adtak kifejezést, bár teljesen létesülne a városban egy oly egyesület, mely a képzőmüvészetnek minden irányban való fejlesztését és pártolását tüzné ki magának nemes célul. E közóhajtás inditotta gróf Eszterházy István főispánt arra, hogy Pozsonyváros közönségéhez felhivást intézzen, mely egy Pozsonyban létesitendő müvészeti egyesület alapitását célozza. A cél megvalósitása végett a városház nagy tanácstermében már értekezletet is tartottak.

Szinészet Temesvárott. Temesvárról irják: A városi közgyülés nagy szótöbbséggel elfogadta azon inditványt, melyet a szakosztály a magyar szinészet állandósitása tárgyában nyujtott be. E szerint ezentul a téli idény magyar, a nyári idény pedig német lesz. A magyar szintársulat részére mintegy 9000 frt subventió fog adatni évenként a városi pénztárból, a magyar nyelvterjesztő egylet és a szinügy-gyámolitó egyesület részéről. Remélhető továbbá, hogy Bonnaz Sándor püspök és Temesmegye közönsége is, kik annyi áldozatot hoztak már a nemzeti ügy érdekében, szintén jelentékeny összegekkel fognak hozzájárulni a magyar szinészet állandósitásához, ugy hogy az évi subventio már ma 10,000 frtra tehető. A szinház a magyar idényre csakis oly igazgatónak fog kiadatni, ki hosszabb időn át müvészi és anyagi sikerrel vezetett már elsőrangu vidéki szinházat. — A város közönsége a hozott határozatot általános lelkesedéssel fogadta.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Wolszmann testvérek könyvnyomdája.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 107991587